

שבוע פרשת בלק - באה"ק

(3 - 9 July 2022)

ד' - י' תמוז תשפ"ב

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה'י' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה א פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה א פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָה אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבִנְיָד וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצֻוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֲתָכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, כָּכָל לְבַבְכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁבְךָ לְבַהֲמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסָרְתֶם וְעַבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אוֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָה לְרַעַךְ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֶנָּה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריד קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפך ל"חדר ובית של צדקה".

קבא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֲשָׁא עֵינֵי אֱלֹהֵהֶם מֵאֵין
יבא עֲזָרִי: ב עֲזָרִי מִעַם יְהוָה עֲשֵׂה שְׁמִים וְאַרְצִי:
ג אֲלִי־תֵן לְמוֹט רִגְלִי אֲל־יָנוּם שְׁמִרָתִי: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שְׁמִרָתִי
וְעַד־עוֹלָם:

קבב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שְׁמַחְתִּי בְּאֲמָרִים לִי
בֵּית יְהוָה גִּלְגָּד: ב עֲמֻדֹת הָיוּ רִגְלֵינוּ בְּשַׁעְרֵי
יְרוּשָׁלַם: ג יְרוּשָׁלַם הַבְנוּיָה כְּעִיר שְׁחַבְרָה־לָּהּ
יְחֻדוּ: ד שְׁשֵׁם עָלָיו שְׁבָטִים שְׁבַט־יִהוּדָה עֲדוֹת
לְיִשְׂרָאֵל לְהַדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה יִשְׁכְּבוּ

כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שְׁאֵלוּ
שָׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלֹוּ אֶהְבִּיד: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחִילָתִי
שְׁלוֹהָ בְּאַרְמְנוֹתֶיהָ: ח לְמַעַן אֲחִי וְרַעִי אֲדַבְּרָה
נָא שָׁלוֹם כָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֲלַהֲנִי
אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לָךְ:

תחילת זמן קידוש לבנה: יום רביעי בערב, ז' תמוז

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נוי"נ ענף עץ אבות וכו'
מוה"ר מתתי' יחזקאל שי'

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מטו"ב סיון ואיזה ימים לפני זה הגיעני שני טופסים מספרו, ונהניתי לראות
שהוסיף הוראת המקורות אשר זה מוסיף חשק להמעין לעיין גם בפנים הספרים ועוד אשר צריך
לחפש עצות ודרכים איך לרמות היצה"ר שלא ירגיש שמשתדלים שאיש פלוני או אשה פלונית ילמדו
תורה או יוסיפו בהידור מצוה.

ומה טוב ה' אם ה' מוסיף ג"כ בספרו מפתח עינים מהד"ת שמביא בהם בכדי למצוא בנקל
ענין פרטי דתורת החסידות ומה שאמרו בזה גדולי עולם נשיאי החסידות.

וכפי הנהוג עתה אפשר כדאי לעשות מפתח עינים מכל ספריו יחד ולהדפיסו בפני עצמו (ובטח
זהו ג"כ מעין פרסומת כיון שעיי"ז בודאי ימצאו כאלו שירצו לקנות מספריו שהופיעו עתה), שעיי"ז
תורחב האפשרות לכל הרוצה להודע ע"ד הנ"ל בהנוגע לכמה וכמה מנשיאי החסידות שאודותם כתב
בספריו...

בכבוד ובברכת הצלחה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כא) מסכת כתובות עם ביאורים	ב
ב) מזמורי תהלים קכא, קכב	ג	מז' ב עד דף ג	רכו
ג) מאמר ד"ה מי מנה עפר יעקב		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ה) יום ב' פרשת בלק, י"ב תמוז, ה'תשכ"ה	ה	כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	כב
ד) שיחת יום ב' פ' בלק, י"ב תמוז, ה'תשכ"ה	כג	אדמו"ר הזקן	רלו
ה) לקוטי-שיחות פרשת בלק כרך יח, ג	מז	כג) שולחן ערוך הלכות עירובין	כג
ו) לקוטי-שיחות פרשת בלק כרך יח, ד	נב	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	רלח
ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		כד) לקוטי תורה המשך ביאור על פרשת נשא	כד
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	נו	אדמו"ר הזקן	רמ
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בלק	נח	כה) תורת חיים	כה
ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת בלק	נט	אדמו"ר האמצעי	רמא
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת בלק	פז	כו) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	כו
יא) שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר ה"צמח צדק"	רמב
לשבוע פרשת בלק	פח	כז) תורת שמואל תרל"ג	כז
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת בלק	צו	אדמו"ר מוהר"ש	רמב
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	צח	כח) ספר המאמרים – המשך תער"ב	כח
		אדמו"ר מוהרש"ב	רמג
		כט) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)	כט
		אדמו"ר מוהרי"צ	רמד
		ל) ספר השיחות ה'תש"ד-ה'תש"ה בלה"ק	ל
		אדמו"ר מוהרי"צ	רמז
		לא) ספר הזכרונות פרק קטז	רמט
		לב) אגרות קודש	לב
		אדמו"ר מוהרי"צ	רנא
		לג) חומש לקריאה בציבור	רנג
		לד) קריאת התורה למנחת שבת-קודש	רס
		לה) ביאורים לפרקי אבות פרק ה	רסא
		לו) לוח זמנים לשבוע פרשת בלק	רסב
		לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רסג

שיעורי רמב"ם

יד) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת בלק	קא
טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת בלק	קעה
טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת בלק	קצג
יז) נביאים וכתובים	
יח) יחזקאל פרק כב, דברי הימים פרק ו	קצו
יח) משניות – מסכת תרומות	
ביאור קהתי	קצח
יט) עין יעקב מסכת יומא	רה
כ) מסכת יבמות עם ביאורים	
מדף קיח עד דף קכב	רו

44 **ב** וַיִּבְּן בְּהֶקְדִּים בְּאֵוֹר
45 הַמִּשְׁמָעוֹת הַפְּנִימִיִּת שֶׁל הַחֲלוּק הַהִבְדֵּל בֵּין "יַעֲקֹב" לִ"יִּשְׂרָאֵל",
46 בְּיָדוֹעַ שֶׁ"יַעֲקֹב" הוּא מִלְשׁוֹן "וַיְדוּ אֶחָד בְּעֶקֶב"⁴, וְהִינוּ
47 שְׂזוּהֵי מִדְּרָגָה נְמוּכָה כִּשֶׁם שֶׁהַעֲקֵב הוּא חֶלֶק נִמּוֹךְ בְּגוֹף הָאָדָם, וְכך
48 הַשֵּׁם "יַעֲקֹב" מִתִּיחַס לְדִרְגָה נְמוּכָה
49 כִּעֵם יִשְׂרָאֵל, וְ"יִשְׂרָאֵל" הוּא עַל
50 שֵׁם "שְׂרִית עִם אֱלֹקִים וְעִם
51 אֲנָשִׁים"⁵, שְׂזוּהֵי מִדְּרָגָה
52 גְּעִלִּית כִּי "שְׂרִית" הוּא לִשׁוֹן שְׂרִירָה
53 וְגִדּוּלָה, כִּמוּ שֶׁר וּמוֹשֵׁל. וְלִכְּנֹן
54 מְצִינוּ בַּתּוֹרָה שֶׁ"יַעֲקֹב" הוּא
55 הַשֵּׁם שֶׁבּוֹ נִקְרָאִים בְּנֵי
56 יִשְׂרָאֵל עַל דֶּרֶךְ הַרְגִּיל כִּשֶׁם
57 בַּמַּעֲמָד וּמִצַּב רָגִיל וְלֹא מִיִּחוּד, מֵה־
58 שְׁאִין-כֵּן "יִשְׂרָאֵל" הוּא
59 הַשֵּׁם שֶׁמּוֹרָה עַל שְׁלֵמוֹת
60 וְגִדּוּלָה מִיִּחוּדוֹת.
61 וְכִשֶׁם שֶׁהַדְּבָרִים אֲמֹרִים
62 בְּנוֹגֵעַ לְכָלִּלוֹת הַקּוּמָה
63 הַשְּׁלֵמָה דָּכַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
64 כַּמְצִיאוֹת אַחַת כְּלִלִית (הַנִּקְרָאֵת
65 'קוּמָה', כִּמוּ אָדָם שֶׁשְׁלֵמוֹתָּהּ הִיא
66 בְּצִירָתָהּ כֹּל קוּמָתוֹ יָחִיד וְלֹא רֶק חֶלֶק
67 מֵאֲבִירִי) כֵּן הוּא גַם בְּכָל אֶחָד
68 מִיִּשְׂרָאֵל בִּפְרָט כִּיחִיד, בְּכָל
69 נֶשְׁמָה שֶׁל כָּל יְהוּדִי, שֶׁגַם בְּכָל יָחִיד
70 יֵשׁ "יַעֲקֹב" וְיֵשׁ "יִשְׂרָאֵל", הֵינּוּ
71 שְׁיִשְׁנוּ חֶלֶק הַנֶּשְׁמָה שֶׁנִּקְרָא
72 בְּשֵׁם "יַעֲקֹב", שְׂזוּהֵי הַעֲקֵב
73 וְהַרְגֵּל הַחֲלֵק הַנְּחוּת, שֶׁבְּנֶשְׁמָה,
74 כִּשֶׁם שֶׁהַעֲקֵב וְהַרְגֵּל הֵם הַחֲלֵק הַנְּחוּת
75 בְּגוֹף, וְיִשְׁנוּ גַם חֶלֶק הַנֶּשְׁמָה

1 מִי מִנֵּה עֶפֶר יַעֲקֹב וּמִסְפֵּר אֶת רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל¹. וְצִרִיף לְהִבִּין²
2 אֶת מִשְׁמַעוֹת הַדְּבָר מֵהַ שֶׁכְּתוּב פֶּסוּק זֶה נִחְלָק לְשֵׁנִי עֲנִינִים שׁוֹנִים,
3 עֲנִין הָאֶחָד שֶׁקְּשׁוּר עִם יַעֲקֹב וְעַל כֵּךְ נֹאמֵר "מִי מִנֵּה עֶפֶר יַעֲקֹב",
4 וְעֲנִין הַשֵּׁנִי שֶׁקְּשׁוּר עִם יִשְׂרָאֵל וְעַל כֵּךְ נֹאמֵר "וּמִסְפֵּר אֶת רִבְעֵי
5 יִשְׂרָאֵל".

בס"ד. יום ב' פרישת בלק, י"ב

תמוז, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 **מִי מִנֵּה עֶפֶר יַעֲקֹב וּמִסְפֵּר אֶת רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל**.
2 וְצִרִיף לְהִבִּין² מֵהַ שֶׁכְּתוּב זֶה נִחְלָק לְשֵׁנִי
3 עֲנִינִים, עֲנִין הָאֶחָד שֶׁקְּשׁוּר עִם יַעֲקֹב, וְעֲנִין
4 הַשֵּׁנִי שֶׁקְּשׁוּר עִם יִשְׂרָאֵל. גַּם צִרִיף לְהִבִּין מִדּוּעַ
5 נֹאמֵר וּמִסְפֵּר גו', הֲרִי הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט בְּכַתוּב
6 הוּא מִי יָכוֹל לְמַנּוֹת אֶת "עֶפֶר יַעֲקֹב", וּמִי יָכוֹל
7 לְמַנּוֹת אֶת "רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל" (שֶׁהַתְּבוּת "מִי מִנֵּה"
8 קָאִי גַם עַל "רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל"), וְהִינוּ, שֶׁכְּפִנֵּת
9 הַכְּתוּב לְהַדְגִּישׁ שְׁאִין מִסְפֵּר, וְאֵם כֵּן הוּא-לֵה-
10 לְמִימֵר (בְּקִיצוֹר) "מִי מִנֵּה עֶפֶר יַעֲקֹב וְרִבְעֵי
11 יִשְׂרָאֵל", וְלִמָּה נֹאמֵר "וּמִסְפֵּר אֶת רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל".
12 וְגַם צִרִיף לְהִבִּין מֵהַ שֶׁכְּתוּב בְּ"מִדְרָשׁ רַבָּה'
13 שִׁיר-הַשִּׁירִים עַל הַפֶּסוּק³ אֶל גִּנַּת אֶגְזוֹ וַיְרַדְתִּי,
14 מֵהַ אֶגְזוֹ זֶה - הַשֵּׁק מִלֹּא אֶגְזוֹזִים בִּידֶךָ, אֶתָּה
15 נוֹתֵן לְתוֹכִי כִּמְהָ שׁוּמְשָׁמִים כִּמְהָ חֲרָדִים וְהֵן
16 מִחֲזִיקִין, כִּף כִּמְהָ גֵרִים בָּאוּ וְנִתְּנוּסְפוּ בְּיִשְׂרָאֵל,
17 הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב מִי מִנֵּה עֶפֶר יַעֲקֹב, דְּלִכְאוּרָה
18 אֵינוּ מוֹכֵן, מֵהַ שִׁיף עֲנִין הוֹסַפְתָּ הַגֵּרִים, לְפִירוּשׁ
19 הַכְּתוּב "מִי מִנֵּה עֶפֶר יַעֲקֹב".

20 **ב** וַיִּבְּן בְּהֶקְדִּים בְּאֵוֹר הַחֲלוּק בֵּין "יַעֲקֹב"
לִ"יִּשְׂרָאֵל", בְּיָדוֹעַ שֶׁ"יַעֲקֹב" הוּא מִלְשׁוֹן "וַיְדוּ אֶחָד בְּעֶקֶב"⁴,

22 וְהִינוּ שְׂזוּהֵי מִדְּרָגָה נְמוּכָה, וְ"יִשְׂרָאֵל" הוּא עַל שֵׁם "שְׂרִית עִם אֱלֹקִים וְעִם
23 אֲנָשִׁים"⁵, שְׂזוּהֵי מִדְּרָגָה גְּעִלִּית. וְלִכְּנֹן מְצִינוּ בַּתּוֹרָה שֶׁ"יַעֲקֹב" הוּא הַשֵּׁם שֶׁבּוֹ
24 נִקְרָאִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל דֶּרֶךְ הַרְגִּיל, מֵה־שְׁאִין-כֵּן "יִשְׂרָאֵל" הוּא הַשֵּׁם שֶׁמּוֹרָה
25 עַל שְׁלֵמוֹת. וְכִשֶׁם שֶׁהַדְּבָרִים אֲמֹרִים בְּנוֹגֵעַ לְכָלִּלוֹת הַקּוּמָה הַשְּׁלֵמָה דָּכַל
26 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כֵּן הוּא גַם בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בְּכָל נֶשְׁמָה, שְׁיִשְׁנוּ חֶלֶק הַנֶּשְׁמָה
27 שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם "יַעֲקֹב", שְׂזוּהֵי הַעֲקֵב וְהַרְגֵּל שֶׁבְּנֶשְׁמָה, וְיִשְׁנוּ גַם חֶלֶק הַנֶּשְׁמָה

6 גַּם צִרִיף לְהִבִּין דְּבַר נוֹסֵף בַּפֶּסוּק
7 זֶה מִדּוּעַ נֹאמֵר וּמִסְפֵּר גו',
8 הֲרִי הַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט בְּכַתוּב
9 הוּא מִי יָכוֹל לְמַנּוֹת אֶת
10 "עֶפֶר יַעֲקֹב", וּמִי יָכוֹל
11 לְמַנּוֹת אֶת "רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל"
12 וְהִירֵי הֵם רַבִּים כֹּל-כֵּךְ שֶׁאִי-אֶפְשֶׁר
13 לְסַפֵּר אוֹתָם (שֶׁהַתְּבוּת הַמִּילִים
14 הַרְאִיוֹנוֹת בַּפֶּסוּק "מִי מִנֵּה"
15 שִׁפְרוּשׁוֹן מִי יָכוֹל לְסַפֵּר קָאִי
16 מִכּוּנוֹת גַּם עַל "רִבְעֵי
17 יִשְׂרָאֵל"), וְהִינוּ, שֶׁכְּפִנֵּת
18 הַכְּתוּב לְהַדְגִּישׁ שְׁאִין מִסְפֵּר
19 לִ"עֶפֶר יַעֲקֹב" וְ"רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל" כִּי הֵם
20 רַבִּים מְאֹד, וְאֵם כֵּן הוּא-לֵה-
21 לְמִימֵר הִיא לוֹ - לְפֶסוּק - לֹמֵר
22 (בְּקִיצוֹר) "מִי מִנֵּה עֶפֶר
23 יַעֲקֹב וְרִבְעֵי יִשְׂרָאֵל", וְלִמָּה
24 נֹאמֵר "וּמִסְפֵּר אֶת רִבְעֵי
25 יִשְׂרָאֵל", וְהַשְּׁאֵלָה כְּפֹלָה, מִדּוּעַ
26 נֹאמְרָה הַמִּילָה "וּמִסְפֵּר" וְהִירֵי לְכַאוּרָה
27 הִיא מִיִּתּוֹרָת, וּמִדּוּעַ נֹאמְרָה מִילָה
28 שֶׁבְּפִשׁוּט מִשְׁמַעוֹתָהּ הִיא "מִסְפֵּר"
29 בְּעוֹד שְׁתוּכֵן הַפֶּסוּק הוּא שְׁאִין מִסְפֵּר?
30 וְגַם צִרִיף לְהִבִּין מֵהַ שֶׁכְּתוּב
31 בְּ"מִדְרָשׁ רַבָּה' שִׁיר-הַשִּׁירִים
32 עַל הַפֶּסוּק³ אֶל גִּנַּת אֶגְזוֹ
33 וַיְרַדְתִּי, מֵהַ אֶגְזוֹ זֶה - הַשֵּׁק
34 מִלֹּא אֶגְזוֹזִים בִּידֶךָ, אֶתָּה נוֹתֵן
35 לְתוֹכִי כִּמְהָ שׁוּמְשָׁמִים כִּמְהָ
36 חֲרָדִים וְהֵן מִחֲזִיקִין, כִּף
37 כִּמְהָ גֵרִים בָּאוּ וְנִתְּנוּסְפוּ
38 בְּיִשְׂרָאֵל, הִדָּא הוּא דְּכִתִּיב
39 שֶׁכְּתוּב מִי מִנֵּה עֶפֶר יַעֲקֹב, עַד
40 כֹּאן דְּבִירֵי הַמִּדְרָשׁ, דְּלִכְאוּרָה אֵינוּ
41 מוֹכֵן, מֵהַ שִׁיף עֲנִין הוֹסַפְתָּ
42 הַגֵּרִים לַעַם יִשְׂרָאֵל, לְפִירוּשׁ
43 הַכְּתוּב "מִי מִנֵּה עֶפֶר יַעֲקֹב".

(1) פרשנותו (בלק) כג, י"ד. (2) ראה גם רד"ה מי מנה העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' א'נג). (3) ש"ש ו, יא. (4) תולדות כה, כו. (5) וישלח לב, כט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁנָקְרָא בְּשֵׁם "יִשְׂרָאֵל", אוֹתִיּוֹת "לִי רֹאשׁ"⁶, שְׁזָהוּ הָרֹאשׁ
2 החלק העליון והנעלה שִׁבְנִשְׁמָה, כשם שהראש הוא החלק העליון והנעלה
3 בגוף.
4 וּכְמוֹ-כֵן כשם שיש הבדל בעם ישראל בכלל ובכל אחד בפרט בין "עֶקֶב"
5 וישראל, כך יֵשׁ חֲלוּק הִבְדֵּל מֵעַן
6 זה בְּכָל נִשְׁמָה פרטית, בֵּין יָמִי
7 הַחֹל שבהם הנשמה נמצאת במצב
8 נחות יחסית לִימֵי הַשָּׁבַת שבהם
9 הנשמה נמצאת במצב נעלה, כְּמִבְּאֵר
10 בְּאֵרוּכָה ב'לְקוּטֵי תוֹרָה'
11 לאדמו"ר הזקן בְּפִרְשֵׁתָנוּ⁷ פרשת
12 בלק בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב⁸ האמור
13 כנבואת בלעם לֹא הֵבִיט הַקְּדוֹשׁ
14 ברוך-הוא אֲנִי בְּעֶקֶב וְלֹא רָאָה
15 עָמַל בִּישְׂרָאֵל, שִׁ"לֹא הֵבִיט
16 אֲנִי בְּעֶקֶב" קָאִי מְכוּן עַל יָמִי
17 הַחֹל, שִׁבְהֵם יֵשׁ עֲנִין
18 הַמְּלָאכָה והעיסוק בענייני העולם
19 הזה הגשמי, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁹ שֵׁשֶׁת
20 יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, בְּלִ"ט
21 מְלָאכֹת המנויות במשנה, מהם
22 צריך לשבות ביום השבת, דְּעוֹבְדִין
23 דְּחֹל, מלאכות של מעשי חול
24 שְׁעוֹסָקִים בְּעֲנִינֵי הָעוֹלָם,
25 עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שהוא העולם
26 הַתַּחְתּוֹן ביותר מבין כל העולמות
27 שְׁאִין עוֹלָם תַּחְתּוֹן לְמִטָּה
28 הַיָּמִנִי, וּבְמִילָא כאשר עוסקים
29 בענייני העולם הַתַּחְתּוֹן והנחות ביותר
30 נְמַצְאִים בְּמִדְרָגָה נחותה
31 שְׁנָקְרָא בְּשֵׁם עֶקֶב וּרְגֵל
32 בחינת "עֶקֶב", אֲלֵא שְׁבוּ בתוך גוף
33 גשמי הנמצא בעולם הזה הגשמי
34 נְמַשְׁכָּת הַנִּשְׁמָה האלוקית
35 הרוחנית, וּבְנִשְׁמָה גּוֹפָא עצמה
36 נִמְשָׁךְ ויורד ומתגלה הַיּוֹד
37 האלוקות הרוחנית העליונה
38 מְלַמְעָלָה, וְחוֹדֵר עַד הָעֶקֶב
39 החלק הנחות ביותר בגוף שאף הוא נעשה חָדוּר באור הנשמה, שְׁזָהוּ עֲנִין
40 "עֶקֶב" (י"ד עֶקֶב¹⁰ החיבור בין הנשמה, י"ד, והגוף, עֶקֶב), וּבְכַח
- זֶה שֶׁהַנִּשְׁמָה מאירה ביהודי הָרִי הוּא כל אחד ואחד מישראל כְּמִלָּא
עֲנִינֵי שְׁלִיחוּתוֹ הַתַּקִּיד של נשמתו שבשבילו היא ירדה ונתלבשה בגוף
גשמי בְּעֶלְמָא דִּין בעולם הזה.
אֲמָנָם, עֲבוּדָה זוֹ שהאדם עובד את ה' בעולם הזה על ידי שאור נשמתו
יאיר בגופו ויחדור בכל מציאותו הִיא
בְּאוֹפֶן שֶׁל עָמַל וַיְגִיעָה, אֲלֵא
שֶׁהַמְּלָאכָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת
לֹא אֲנִי עוֹל וְעוֹן, וְזָהוּ "לֹא
הֵבִיט אֲנִי בְּעֶקֶב" היינו
שִׁ"עֶקֶב" ממלא את שליחותו ועושה
את מלאכתו ללא "און" (אֲבָל עֲדִין
אִין זֶה בְּאוֹפֶן שִׁ"לֹא רָאָה
עָמַל" ואדרבה, העבודה הזו חייבת
עמל ויגיעה גדולה). אֲךָ עַל-יְדֵי
הָעֲבוּדָה דִּימִי הַחֹל שכרוכה
בעמל ויגיעה בָּאִים לְיוֹם הַשָּׁבַת,
כְּמִאֲמַר רַבּוּתֵינוּ ז"ל¹¹ מִי
שִׁטְרַח בְּעֶרֶב שָׁבַת יֵאָכֵל
בְּשָׁבַת וזוהו מוכן שגם בעבודה
הרוחנית הנפשית, העבודה בימי החול
היא הכנה לעבודת ה' ביום השבת,
שֶׁהוּא יוֹם מְנוּחָה מהעיסוקים
בענייני העולם הזה, וְאֲסוּר
בְּמִלָּאכָה כאמור שבשבת יש להמנע
ולשבות מכל ל"ט המלאכות, וְלִכְּנֹן
אִין בּוֹ ביום השבת נְתִינָת מְקוֹם
לְעֲנִין שֶׁל עָמַל (לֹא רַק שְׁאִין
בּוֹ אֲנִי שהוא חטא ועון אלא אין בו
אפילו עמל ויגיעה), וְזָהוּ "וְלֹא
רָאָה עָמַל בִּישְׂרָאֵל" ונמצא
שגם בפסוק זה יש חלוקה מעין
האמור, עבודת ה' בימי החול, בחינת
"עֶקֶב" ("לֹא הֵבִיט אֲנִי בְּעֶקֶב")
ועבודת ה' ביום השבת, בחינת ישראל
("לֹא רָאָה עָמַל בִּישְׂרָאֵל").
וּכְיִין שְׁבִיּוֹם הַשָּׁבַת צְרִיכָה
לְהִיּוֹת הַהֲנָהָה בְּאוֹפֶן אַחֵר
לְגַמְרֵי מאשר ההנהגה בימות החול,
לְכֹן הַמַּעֲבָר מִימֵי הַחֹל לְיוֹם הַשָּׁבַת הוּא עַל-יְדֵי הַטְּבִילָה
במקוה טהרה בְּעֶרֶב שָׁבַת¹², שֶׁהוּא הַחוּכָן הַפְּנִימִי שֶׁל הַטְּבִילָה עֲנִין

(6) שער הפסוקים להאריז"ל וישלח לב, כט. ספר הליקוטים להאריז"ל ויחי מז, כח. לקו"ת שלח מת, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ טו, ב - בשם הזהר. (7) בלק עב, ב. שם, ג ואילך. (8) פרשתנו כג, כא. (9) ויקהל לה, ב. (10) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. עץ חיים שער ג (שער סדר האצילות) פ"ב. תו"א ויצא כא, א. ובכ"מ. (11) ע"ז ג, א. (12) ראה פע"ח שער השבת פ"ג. הובא בסד"ה מי מנה הנ"ל (שם ע' א'ס).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַבְּטוּל (טְבֵלָה אוֹתִיּוֹת הַבְּטָל¹³) של גִּדְרֵי הַמִּצִּיאוֹת של הָאָדָם,
- 2 הֵינִי, שְׁמִתְבַּטֵּל צִיּוֹר הֶדְגִם וְהַתְּבִנִית, הֵינִי הַגִּדְרִים של מִצִּיאוֹת
- 3 הָאָדָם כְּפִי שֶׁהוּא בִּימֵי הַחֹל, וְנַעֲשֶׂה צִיּוֹר חֲדָשׁ הָאָדָם הוֹפֵךְ
- 4 לַמִּצִּיאוֹת חֲדָשָׁה הַמֵּתָאִים לְיוֹם הַשִּׁבְתָּ. וְהֵנִי, דְּכָשֶׁם שְׁעִנְנָן
- 5 הַשִּׁבְתָּ בְּעוֹלָם כּוֹלֹ בְּכֻלּוֹת
- 6 הַבְּרִיאָה הוּא בְּאוֹפֶן דְּ"וִיכְלוּ
- 7 הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל
- 8 צָבָאָם¹⁴, דְּפִירוּשׁ "וִיכְלוּ"
- 9 הוּא לֹא רַק כְּפִירוּשׁ הַפֶּשֶׁט, הֵינִי
- 10 הַסְתִּימִי וְנִשְׁלַמָּה מִלֹּאכֶת בְּרִיאָתָם,
- 11 אֲלֵא גַם מְלִשׁוֹן כְּלִיּוֹן קִץ וְסוֹף
- 12 כְּמוֹ נִכְסָפָה וְגַם כִּלְתָּה נֶפֶשׁ" (כְּפִי
- 13 שְׁמִכְבָּר אֲדַמּוֹר הַצִּמְחָה
- 14 צִדְקָה, הַשְׁלִישִׁי בְּשׁוֹשֶׁלֶת אֲדַמּוֹרֵי
- 15 חֲבִידָה בְּאֶרְצָה בְּאֶרֶץ
- 16 הַתּוֹרָה¹⁵), הֵינִי, שְׁנַעֲשֶׂה
- 17 הַכְּלִיּוֹן בְּמִכּוֹן שֶׁל סִיּוֹם וּבִטּוֹל
- 18 דְּצִיּוֹר תְּבִנִית וְגִדְרֵי הַעוֹלָמוֹת
- 19 כְּפִי שֶׁהֵם בִּימֵי הַחֹל,
- 20 וְנַעֲשִׂים הַעוֹלָמוֹת אַחֲרֵי
- 21 הַהֲתַעֲלוֹת מִהַצִּיּוֹר שֶׁלֹּא בִּימֹת
- 22 הַחֹל בְּמִדְרַגַּת יוֹם הַשִּׁבְתָּ,
- 23 הֵנָּה בֵּן הוּא גַם בְּכָל אֶחָד
- 24 מִיִּשְׂרָאֵל בִּפְרֹט, שְׁעַל-יְדֵי
- 25 עֲבוֹדָתוֹ בְּעִבּוּדֵת ה' בִּימֹת
- 26 הַחֹל וְכֵן הוּא בָּהּ בְּמַגַּע עִם עֲנִינֵי
- 27 הָעוֹלָם, הֵרִי הוּא פּוֹעֵל אֶת
- 28 הָעִנְיָן דְּ"וִיכְלוּ הַשָּׁמַיִם
- 29 וְהָאָרֶץ¹⁶, שְׁיָבֵא הָעוֹלָם
- 30 וְיִתְעַלֶּה, שְׁאֵז כְּאִשֶּׁר הָעוֹלָם מִתְעַלֶּה
- 31 הַשִּׁבְתָּ, שְׁאֵז בְּיוֹם הַשִּׁבְתָּ, הוּא בְּאוֹפֶן
- 32 לְמַצּוֹ בְּיוֹם הַשִּׁבְתָּ, הוּא בְּאוֹפֶן
- 33 שֶׁל שְׁלֵמוֹת (וְלֹא בְּאוֹפֶן
- 34 שֶׁ"הִיָּה הָעוֹלָם חֲסֵר"¹⁷
- 35 כְּפִירוּשׁ רִשִּׁי עַל הַכְּתוּב "וִיכְלוּ"
- 36 שֶׁנִּשְׁלַמָּה מִלֹּאכֶת הַבְּרִיאָה, וְכֵן הִיא
- 37 הָעוֹלָם חֲסֵר, מִנּוּחָהּ. בָּהּ שִׁבְתָּ בָּהּ
- 38 מִנּוּחָהּ). וְכִנְיָן לְעִיל שְׁבִשְׁבִיל
- 39 זֶה לְצוּר הַמַּעֲבָר מִעוֹלָם שֶׁל 'חֹל'
- 40 ("עֵקֶב") לְעוֹלָם שֶׁל 'שִׁבְתָּ' (יִשְׂרָאֵל) צִרְיָה לְהִיּוֹת הַקְּדָמָה הַהִלּוּל (יְהִלְלוּךָ), שֶׁהוּא

- 41 עֲנִינָן הַבְּטוּל שֶׁהוּא תוֹכֵן עֲנִינָן הַטְּבִילָה בְּעֵרֵב שִׁבְתָּ, כְּאִמּוֹר לְעִיל.
- 42 (ג) וְיִוְכֵן הַהִבְדֵּל בֵּין 'עֵקֶב' וְיִשְׂרָאֵל הַמְדוּבָר לְעִיל בְּפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר,
- 43 מִמָּה שְׁמִצִּיּוֹת בְּעִנְיָן הַשִּׁבְתָּ עַל עֲבוֹדַת ה' בְּעוֹלָם הוּא, שְׁנַעֲשֶׂה הָעִנְיָן
- 44 דְּ"גִן-עֲדָן" בְּעוֹלָם הַבָּא, שְׁבִי שְׁבִי וְנִהְיִין מִזִּיּוֹ
- 45 הַשִּׁבְתָּ¹⁸, שְׁנַעֲשֶׂה שְׁכָר
- 46 הָעֲבוֹדָה שֶׁהָאָדָם עוֹבֵד אֶת ה'
- 47 בְּעוֹלָם הוּא, וְיִמְצָא מִהֲשִׁכָר עַל
- 48 הָעֲבוֹדָה (שִׁישׁ בּוֹ דְּרוֹגוֹת שׁוֹנוֹת) וְיִבֵּן
- 49 גַם בְּנוֹעֵץ לְעִנְיָן הָעֲבוֹדָה
- 50 עֲצֻמָּה וְהַדְּרוֹגוֹת הַשׁוֹנוֹת שִׁבְתָּ, כְּפִי
- 51 שֶׁמִּשְׁכֵּן וּמִבְּרָא.
- 52 וּבְהִקְדָּמָה, שְׁכָשֶׁם שְׁעִנְיָן
- 53 הָעֲבוֹדָה צִרְיָה לְהִיּוֹת בְּאוֹפֶן
- 54 דְּ"כָל מֵאֲדָה"¹⁹ כְּכַתוּב בְּפִרְשֵׁת
- 55 'שִׁמְעֵי יִשְׂרָאֵל', וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
- 56 בְּכָל לְבָבְךָ, בְּכָל נֶפֶשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ,
- 57 ו"מֵאֲדָה" מִשְׁמַעוֹ בְּלִי גְבוּל, לֵאמֹר
- 58 שִׁיּוֹר וְהֵנִי, שְׁשִׁלְמוֹת
- 59 הָעֲבוֹדָה עֲבוֹדָה מוֹשְׁלֶמֶת הִיא
- 60 בְּהִיּוֹתָ לֹלָא הַגְּבֻלָּה, בְּאוֹפֶן
- 61 דְּ"מַעֲלִין בְּקִדְשׁ"²⁰ מוֹשֵׁג
- 62 הַלְכָתִי שֶׁמִּשְׁמַעוֹ שִׁבְעִינִי תוֹרָה
- 63 וּמִצְוֹת צִרְיָה לְהִיּוֹת הוֹסָפָה וְעֻלְיָה
- 64 מִתְמַתֵּד (לְמַשֵּׁל, לְאַחֵר לְבִישֵׁת הַטְּלִית
- 65 מִנְחִים תְּפִלִּין שְׁקוֹדֶשֶׁת הִיא יוֹתֵר
- 66 מִקְדוּשֵׁת הַטְּלִית כִּי 'מַעֲלִין בְּקוֹדֶשׁ',
- 67 מִסְפָּרִים שֶׁל גִּרּוֹת חֲנוּכָה עוֹלָה מִלִּילָה
- 68 לְלִילָה, 'מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ', כִּי 'מַעֲלִין
- 69 בְּקוֹדֶשׁ', וְכֵן גַּם עֲבוֹדַת ה' הַרוּחָנִית
- 70 צִרְיָה לְהִיּוֹת בְּהַתְּעַלּוֹת וְהוֹסָפָה
- 71 מִתְמַתֵּד עַד אֵין סוֹף, הֵנָּה כְּמוֹ-
- 72 כֵּן גַּם הַשִּׁבְתָּ דְּ"גִן-עֲדָן" שְׂכָא
- 73 בְּתוֹר גְּמוּלָה לְעִבּוּדֵת ה' בְּעוֹלָם הוּא
- 74 הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲלִיּוֹת עַד אֵין
- 75 קֵץ, שְׁנַעֲשֶׂה מִהַ שְׁכָתוֹב²¹
- 76 וְקוֹדֶשִׁים בְּכָל יוֹם יְהִלְלוּךָ
- 77 סְלָה, דְּקֵאִי²² מִכּוֹן עַל עֲלִיּוֹת
- 78 הַנִּשְׁמוֹת (שְׁנַקְרָאוֹת קוֹדֶשִׁים)
- 79 בְּגִן-עֲדָן מוֹדַגָּה לְדִרְגָּה עֲלִי-יְדֵי
- 80 עֲנִינָן הַשִּׁבְתָּ שְׁעַל-יְדֵי הִיא

(13) סידור עם דא"ח קנט, סע"ד. (14) בראשית ב, א. (15) בראשית מב, ב ואילך. (16) ראה שבת קיט, ריש ע"ב. הובא בשו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רסח. (17) ראה פירש"י בראשית ב, ב. פירש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל). תוס' סנהדרין לח, א (ד"ה חצבה). (18) ראה ברכות יז, א. (19) ואתחנן ו, ה. (20) ברכות כח, א. וש"נ. (21) תפילת העמידה. (22) ראה לקו"ת בהר מא, ב. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

המציאות הקודמת **שְׁלָהֶם**, בדוגמת הטבילה של הנשמות ב'נהר
 דינור' **שָׁבִין גִּיהֶנֶם** שם עברו את הויכוח לאחר העלייה מהעולם הזה
 הגשמי לעולם הבא הרוחני **לְגַן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן כְּדִי לִישְׁכַּח חִיּוֹ**
דֵּהאִי עֲלֵמָא לשכוח את מראה העולם הזה, כי כל עוד יש לנשמה חיבור
 מסוים לענייני העולם הזה אין בכוחה
 להתעלות לגן-עדן ולהינות שם מזיו
 השכינה **(כְּדֵאִיתָא בְּהֵרָ26)**, **דָּאִם לֹא כֵן**, אם
 הנשמה לא תעבור 'טבילה' המשכיחה
 ממנה את הקשר והשייכות לגשמיות
 העולם הזה **הָרִי זֶה** הקשר שנשאר
 לגשמיות העולם **מִכְּלָבֵל אוֹתוֹ**,
וְאִינוּ יָכוֹל לְקַבֵּל לקלוט ולהכיל
 את **הָעֲנִינִים** האלוהיים הרוחניים
דִּגְן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן, **וְעַל-**
דֶּרֶךְ-זֶה צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּטוֹל
הַצִּיּוֹר והגדרים **דִּגְן-עֶדֶן**
הַתַּחְתּוֹן כְּדִי שִׁיכָּל לְהַתְּעֵלוֹת
וּלְקַבֵּל אֶת הַצִּיּוֹר שֶׁל גֶּן-עֶדֶן
הָעֲלִיּוֹן כי גם ההבדל ביניהם, אף
 שניהם בבחינת 'גן עדן' הוא הבדל
 גדול ופער שלא בערך.
 (ד) **וַיֵּשׁ לְהַקְדִּים תַּחְלָה בְּאוֹר**
הַחֲלוּק שָׁבִין שְׁנֵי סוּגֵי גֶן-
עֶדֶן, **גֶּן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגֶן-עֶדֶן**
הָעֲלִיּוֹן שמחמת הבדל זה כדי
 לעלות מגן-עדן התחתון לגן-עדן
 העליון, יש צורך ב'עמוד' ו'טבילה',
 כפי שממשיך ומבאר.
וַיּוֹכֵן עַל-פִּי מַה דְּאִיתָא מוֹבָא
בְּאִדְרָא זִיטָא'27 (מילולית:
 האסיפה הקטנה, כך נקרא חלק מספר
 הזוהר שנאמר בהתכנסות חכמים)
שֶׁ'עֶדֶן עֲלָא'ה עדן העליון הוא
בְּחִינַת 'מִחָא (חֲכֻמָּה)
סְתִימָא'ה המוח (חכמה) הסתום
 והנעלם, היינו שלמעלה מגילוי
 'עדן העליון' ו'מִחָא סְתִימָא'ה' **גַּם 'חֲכֻמָּה עֲלָא'ה** (חכמה העליונה),
וְ'עֶדֶן תַּמָּא'ה בחינת 'עדן התחתון' הוא **בְּחִינַת חֲכֻמָּה דִּזְעִיר**
אֲנָפִין'28 בחינת החכמה כפי שהיא (לא במוחין, אלא) במידות העליונות
 (הנקראות 'זעיר אנפין', פנים וזעירות, כי האור המאיר במידות הוא מועט
 ומצומצם לגבי האור המאיר במוחין).

הָעֲלִיָּה, כִּידוּעַ בְּעִנִּין הביאור הפנימי בדברי המשנה במסכת "כל
בְּעַלִּי הַשִּׁיר יוֹצְאִים בְּשִׁיר" כו'23, לפי פשוטו כוונת המשנה היא
 שהבחנות שיש בצווארם רצועה שקבועה בשיר (כמין טבעת) מותר להוציא
 אותן בשבת עם הרצועה הזו לרשות הרבים, כיוון שכך דרכם לצאת אין זה
 נחשב משא וכן מותר למשוך אותם
 בשבת ברצועה הנתונה בשיר כי כך
 היא הדרך לשמור עליהן, ועל-פי
 חסידות הכוונה לנשמות ומלאכים
 9 בעולמות הרוחניים שעל-ידי אמירת
 10 שירה ושבחנים והילולים לאלוקות הם
 11 מתעלים ו'יוצאים' מהגדרים וההגבלות
 12 שלהם, ועל העליות שעל-ידי ה'שיר'
 13 נאמר 'ההלוך סלה', **שְׁזָהוּ בְּלִי**
 14 **הַפֶּסֶק** ובכל דרגה שמתעלים אליה,
 15 ממשיכים ומתעלים לדרגה נעלית עוד
 16 יותר **(סְלָה)**, **כְּמֵאמַר**
 17 **רַבּוֹתֵינוּ ז"ל24** **כָּל מְקוֹם**
 18 **שֶׁנֶּאֱמַר "נִצַּח, סְלָה, וְעַד"**
 19 **אֵין לוֹ הַפֶּסֶק עוֹלָמִית**, ובלשון
 20 הגמרא, "תנא דבי רבי אלעזר בן יעקב:
 21 כל מקום שנאמר 'נצח' סלה' ועד' -
 22 אין לו הפסק עולמית. נצח - דכתיב
 23 'כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף',
 24 סלה - דכתיב 'כאשר שמענו כן ראינו
 25 בעיר ה' צבאות בעיר אלוֹקֵינוּ אֱלֹקִים
 26 יכוננו עד עולם סלה, ועד - דכתיב
 27 ה' ימלוך לעולם ועד", **עַד אֵין**
 28 **סוּף. אֵלָא שְׁעָלִיּוֹת אֱלוֹ שֶׁל**
 29 **הַנִּשְׁמוֹת** בגן-עדן **נִחְלָקוֹת לְשְׁנֵי**
 30 **סוּגִים קְלָלִים, גֶּן-עֶדֶן**
 31 **הַתַּחְתּוֹן וְגֶן-עֶדֶן הָעֲלִיּוֹן** שבכל
 32 אחד משניהם יש עליות ללא גבול.
 33 **וְהֵנָּה25**, **הָעֲלִיָּה מִמְדְּרָגָה**
 34 **לְמִדְּרָגָה בְּפִרְטֵי הַמִּדְּרָגוֹת**
 35 **דִּגְן-עֶדֶן** שהיא עלייה פרטית,
 36 **וּבִכְלָלוֹת יוֹתֵר, הָעֲלִיָּה שֶׁל**
 37 **הַנִּשְׁמוֹת מִגֶּן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן לְגֶן-עֶדֶן הָעֲלִיּוֹן, הִיא עַל-יְדֵי**
 38 **הָעֵמּוּד** הרוחני **שֶׁבִּינֵיהֶם** המשמש כ'ממוצע' המחבר ביניהם ודרכו אפשר
 39 לעלות מ'גן עדן התחתון' ל'גן עדן העליון' למרות שיש ביניהם פער וריחוק-
 40 ערך גדול, **וְכֵן עַל-יְדֵי הָעֲנִין דִּנְהָר דִּינוֹר' נהר (רוחני) שֶׁל אֵשׁ שָׁבוּ**
 41 **טוֹבָלוֹת הַנִּשְׁמוֹת** בעלייתם למעלה, **וְעַל-יְדֵי-זֶה מִתְּבַטְּלִים**
 42 **(כְּנֻזָּר לְעִיל שְׁטַבְלָה הוּא עֲנִין הַבְּטוֹל) מִהַצִּיּוֹר** הדרגה וגדרי

(23) שבת נא, ב. וראה לקו"ת ברכה צח, א. 24) עירובין נד, א. 25) בבבא לקמן - ראה ד"ה מי מנה הנ"ל (שם ע' א'נד ואילך). (26) ח"ב ריא, ב. 27) רצ, א. וראה גם ביאורו"ז להצ"צ ח"ב ס"ע תרמד ואילך. 28) באד"ז שם: חכמה דאתפתחא לל"ב שבילין. ובאד"ר (קכח, ב), שזהו חכמה דז"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לגבי התגלות 'עדן' בחינת התענוג, כיוון ש'חכמה', להיותה נקודה
 עצמית (נקודה בלבד מבחינת הגילוי בחכמה אין התגלות והתרחבות
 של פרטים, אבל מצד שני החכמה היא נקודה עצמית ויש בה את
 העצמיות, העומק והפנימיות) של השכל, וכיוון שהחכמה היא נקודה
 עצמית, הנה גם גלוי התענוג
 הוא באופן של נקודה
 עצמית, עם כל העומק שבדבר,
 מה-שאינ-כן ב'בינה', שבה
 באים כל הענינים באופן של
 מרחב ואמנם מבחינת הגילוי
 וההתפשטות יש יתרון גדול ב'בינה'
 לגבי 'חכמה', אבל ב'בינה' לא בא
 ומתגלה העצם כמו ב'חכמה',
 ובכל זאת, כיוון ש'בינה' יש
 התרחבות והתפשטות רבה של השכל,
 אזי נעשה התגלות
 והתפשטות התענוג באופן ניכר
 ונרגש יותר מאשר ב'חכמה'.
 וזהו ענין התוכן הפנימי של גן-
 עדן, דהיינו המשכת התענוג
 ד'חכמה' ('עדן') הדרגה הגבוהה
 בתענוג שהיא העונג כפי שהוא מתגלה
 בחכמה (למעלה מהעונג כפי שהוא
 בזעיר-אנפין, המידות) ב'בינה'
 ('גן'), כמו שכתוב³² גן-
 בעדן (מקדם), שזהו ענין
 יחודי חיבור ואיחוד והמשכה פנימית
 של שתי הבחינות 'חכמה ובינה'
 'עדן' (חכמה) ו'גן' (בינה), ואז כאשר
 העונג מאיר ב'בינה' צדיקים
 יושבין ונהניו כו', באופן של
 אור פנימי כי העונג לא נשאר בתור
 'מקיף' אלא יורד ונמשך בפנימיות
 בתוך המוחין ובהרחבה לא רק
 בתור 'נקודה' של חכמה אלא
 בהתרחבות והתפשטות של בינה.

והענין בזה, דהנה, אף ש'עדן' (מלשון עדונים) ענינו
 תענוג והיא בחינה נעלית ביותר באלוקות, כשם שבכוחות הנפש העונג הוא
 כוח עמוק ופנימי ביותר, הרי עקר התחלת גלוי התענוג בצורה
 ניכרת ונרגשת הוא ב'חכמה'²⁹ כאשר העונג יורד ונמשך ומתגלה
 בשכל, וכמשל ודוגמא לזה
 בכוחות הנפש באדם למטה,
 שפאשר נמשך ונתגלה אצלו
 שכל רעיון שכלי חדש (שזהו
 ענין החכמה כמבואר בחסידות
 שהמוחין מתחלקים לחכמה, בינה ודעת,
 והחכמה היא השלב הראשון של
 התפתחות והתגלות רעיון שכלי חדש,
 התחלת גלוי השכל, אזי עם
 תחילת ההתגלות של רעיון חדש
 מתמלא האדם תענוג, שלכן
 אמרו חכמינו ז"ל צהבו פניו כו'
 של רבי אבהו ב'שמצא תוספתא
 חדתא'³⁰ חדשה שלא היתה ידועה
 קודם לכן, ומכל זה מובן שעיקר
 התגלות התענוג הוא בחכמה.
 אמנם, אף שהתחלת גלוי
 התענוג הוא ב'חכמה', נקודת
 השכל שהרי בשלב ראשון הרעיון
 השכלי מתגלה כנקודה בלבד ללא
 פרטים וללא 'אורך' ו'רוחב', הרי
 התרחבות התענוג באופן ניכר
 ונרגש היטב ובגלוי הוא ב'בינה'
 דוקא שהיא הסתעפות והתרחבות של
 נקודת החכמה (פידוע ש'התגלות
 עתיק הוא בבינה'³¹ 'כתר עליון'
 שלמעלה מעשר הספירות כולל בתוכו
 שתי בחינות כלליות 'אריך אנפין' פנים
 ארוכות, היינו גילוי רב) שהוא הרצון
 העליון, ר'עתיק יומין' ולפי אחד
 הפירושים, נעתק ונבדל ונעלה מ'יום'
 וגילויין שהוא העונג העליון ועל כך
 מובא בספרי קבלה שהתגלות בחינת 'עתיק יומין', העונג, הוא בכוח הבינה,
 כי חכמה, ההבדק הראשוני של הרעיון השכלי, היא נקודה בלבד ושם היא
 רק ההתחלה של גילוי התענוג, אבל התרחבות התענוג לפרטים והתגלותו
 כרגש ניכר ונרגש בגלוי היא בבינה דוקא שבה הרעיון השכלי כבר מסתעף
 לפרטים ומתפשט לאורך ולרוחב), הינו, פאשר השכל נמשך
 ומתפשט באורך ורוחב כו'. אלא שמצד שני יש בכל זאת יתרון

(29) ראה גם המשך תער"ב שם ע' א'מא. (30) ראה ירושלמי שבת פ"ח ה"א. לקו"ת מסעי צג, ב. (31) ראה זח"ג קעח, ב. תו"א לך לך יא, סע"ב. (32) בראשית ב, ח.

יום ב' פרשת בלק, י"ב תמוז, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

שלמטה ממנה, ובהמשכה והארה מחכמה לבינה יש המשכה של חיצוניות
החכמה בלבד, אבל על ידי העבודה בתורה ומצוות ונתוסף בזה בהמשך
מ'עדן' ל'גן' מחכמה לבינה, גם ההמשכה מבחינת פנימיות
החכמה.

ויקמו באדם למטה, בכוחות
הנפש שלו שכידוע משקפים את
הספירות העליונות שנשתלשלו מהן,
שנקודת השכל הנקודה
הראשונית של הרעיון השכלי, לפני
ההתרחבות לפרטים, בחינת
חכמה, היא רק חיצוניות
החכמה, אך לאחר
שנמשכת ומתגלה ויורדת הנקודה
הראשונית ובאה בהרחבה
בהשגה בחבנה וקליטה ד'בינה',
ומוסיף להתנגע ולהתעמק
בשכל עוד יותר, אזי מגיע
עד לפנימיות החכמה
שבתחילת התגלות החכמה עדיין לא
הייתה ידועה ומושגת, שהוא
פנימיות החכמה ענין ראיה
ד'חכמה', הינו, שנעשית
אצלו התאמתות השכל הרעיון
השכלי התקבל ונקלט בצורה כל כך
טובה שאין כל ספק באמת שלו כמו
על-ידי ראית הדבר כשם
שכאשר אדם רואה דבר במו עיניו אין
לו כל ספק כי מדובר במציאות
אמיתית (בשונה משמיעה שבה אין כוז
רמה גבוהה של התאמתות).
ועל-דרך-זה בנוגע לגן-עדן
התחתון, שהוא ענין
ההמשכה של בחינת 'עדן' (העונג
העליון כפי שמאיר בחכמה ובינה) עד
לספירת המלכות, יחוד ו"ה,
היינו המשכה מהמידות (וא"ו של שם
הוי') למלכות (ה"א אחרונה של שם
הוי'), כמבואר לעיל, שנמשך בה
גם האופן היותר נעלה שבענין ההבנה והשגה ד'בינה' ולא
רק החיצוניות של 'בינה', כפי שנמשך ומתגלה ב'זעיר אנפין'
ו'מלכות'.

היינו כפי שמוחין מאירים ומתגלים במידות ועד לבחינת המלכות,
היינו שבחינת 'עדן' מתלבשת בחכמה ויורדת לא רק למידות אלא גם
למלכות, הספירה האחרונה והתחתונה מעשר הספירות [ונוסף לזה, מלבד
ההמשכה והתגלות של 'עדן תתאה' המאירה בגן עדן התחתון, הגה לאמיתו

של דבר גם בגן-עדן התחתון
נמשך ונתגלה הארה מסוימת
מבחינת 'עדן עלאה' אם כי
עיקר ההתגלות בגן עדן התחתון היא
אכן מבחינת 'עדן תתאה', כמבאר
בארוכה במקום אחר].
ונמצא, ששתי הבחינות דגן-
עדן העליון וגן-עדן התחתון
הן בכללות באופן כללי שתי
הבחינות ד'בינה' שבה נמשכת
ההארה בגן עדן העליון ו'מלכות'
שבה נמשכת ההארה בגן עדן
התחתון, שבהן נמשכות בחינת
החכמה 'עדן עלאה' ובחינת
זעיר-אנפין 'עדן תתאה'.
ובאותיות בסגנון של הקבלה
תורת הסוד הוא ענין יחוד ו"ה
חיבור ואיחוד והמשכה פנימית מאות
י"ד של הוי' (בחינת החכמה) לאות
ה"א ראשונה של הוי' (בחינת בינה),
הוא ענין גן עדן העליון ויחוד ו"ה
חיבור ואיחוד והמשכה פנימית מאות
ו"א של הוי' (בחינת המידות) לאות
ה"א אחרונה של שם הוי' (בחינת
המלכות), הוא ענין גן-עדן התחתון.
ובכללות הענין דגן-עדן
שחוכנו הוא המשכת והתגלות אור
אלוקי בבחינת בינה (גן עדן העליון)
ובבחינת המלכות (גן עדן התחתון)
נתוסף עוד יותר יש תוספת
המשכה וגילוי על-ידי עבודת
האדם בקיום התורה ומצוות,
כמו שכתוב³³ בתורה לגבי אדם

הראשון ויניחהו בגן-עדן לעבדה ולשמרה, והינו, שנוסף על
מה שנמשך ב'גן' (בינה) מבחינת 'עדן' (חכמה), שזהו רק
חיצוניות החכמה, בהתאם לכלל שכל ההמשכות וההארות ביסוד
השתלשלות הן באופן כזה שרק החיצוניות של כל דרגה מאירה בדרגה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אף צריך להבינו, דכינון שגן-עדן הוא ענין הידיעה
2 וההשגה, יושבין ונהנין בו, וכאמור שהתנאה והתענוג הם דווקא
3 כאשר יש הבנה והשגה, איך שיהיה יתכן שיהיה שם גלוי בחינת
4 החכמה, 'עדן', שלמעלה מהשגה והרי החכמה היא נקודת הענין
5 בלבד, ללא הסתעפות לפרטים

6 שיוצרים רעיון ברור ומובן?
7 והבאור בזה, איך יתכן גילוי
8 החכמה שלמעלה בגן עדן שהוא תענוג
9 ההשגה שההשגה ד'גן-עדן
10 העליון' היא באופן של
11 השגת השלילה, כאשר משיגים
12 עניין נעלה ביותר שיש קושי להבין
13 ולהשיג את מהותו, ההשגה היא בדרך
14 השלילה, כלומר מבנים ממה הדבר
15 מושלל ואינו הגדרה לא מתייחסת
16 אליו, בשונה מהבנה והשגה בדבר
17 שהשכל מסוגל לקלוט ולהבין שהיא
18 השגת החיוב, ובכל אחת מהשתיים
19 'השגת השלילה' ו'השגת החיוב' יש
20 יתרון לעומת השנייה, כפי שיתבאר
21 להלן, במבאר בארוכה
22 ב'לקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן
23 פרשת פקודי³⁴ בענין "פקודי
24 המשפן משפן העדרת"³⁵,
25 שהוא שני הדברים האמורים כאן על
26 המשכן ענין 'חוד ו"ה' האחד,
27 החיבור וההמשכה הפנימית בין הוא'³⁸
28 של שם הוי', ענין המידות בספירות
29 העליונות והה"א האחרונה של שם
30 הוי', ענין ספירות המלכות העליונה
31 (ובחינה זו היא התוכן הפנימי של
32 "פקודי המשפן"), שהוא
33 'יחוד' זה באופן של השגת
34 החיוב, ו'יחוד י"ה הוי"ד של שם
35 הוי', בחינת החכמה, עם הה"א
36 הראשונה של שם הוי', בחינת הבינה

37 שהן מדריגות נעלות בהרבה מהמידות והמלכות (ובחינה זו היא התוכן
38 הפנימי של "משפן העדרת"), שהוא באופן של השגת
39 השלילה ודברנה נעלית זו לא יכולה להיות 'השגת החיוב', כפי שממשך
40 ומבאר.
41 דהנה, השגת החיוב היא באופן שמתעסק להבין ולהשיג
42 בענינים הקשורים עם יש ומציאות דברים שיש להם מציאות

מוגדרת בגדרים ברורים ומוחשיים, ששייכות בהם הבנה והשגה
באופן של הלכשה כשהאדם מתבונן ומעיין בהם הדברים 'מלובשים'
בשכלו והשכל 'מתלבש' בהם, כי יש יחס קרוב בין השכל והדברים הללו,
ולכן כיוון שמדובר בהבנה והשגה מוחשית מוגדרת תכלית הידיעה
שיכולה לבא על-ידי השגה
זו היא לכל היותר רק במציאות
הדבר, ועד שיוכל לבא
אפילו לידי הפרה בענין שזו
דרגה גבוהה בהבנה והשגה, אבל
ב'השגת החיוב' לא ניתן להגיע
להתאמתות הכי עמוקה
שנקראת בשם ראיה כי בסופו
של דבר השכל 'מבין' אבל לא ממש
רואה כמו בראייה בעין ממש, מה-
שאין-כן השגת השלילה היא
באופן שמתעסק לדעת ולהבין
בענינים נעלים יותר
מהענינים שעד עתה היתה
לו ידיעה בהם, והתעסקותו
בהם היא באופן ששולל
מהם דברים שלא שייכים בהם כו',
אבל על-ידי-זה למרות שזו
'השגת השלילה' וממילא היא מופשטת
לעומת 'השגת החיוב' שהיא
בהתלבשות, יכול לבא להגיע
ולקבל השגה לפסוק עד
לפנימיות החכמה (וההכרה
והידיעה במדריגה נעלית זו היא על-
ידי העבודה בתורה ומצות,
לעבודה ולשמירה, כנזכר
לעיל), שזהו ענין ראיה
ד'חכמה' וכאמור הראייה נעלית
יותר מאשר ההשגה השכלית והיא
בהתאמתות יותר, על-דרך מעלת
הראייה על שמיעה.
וזהו פללות החלוק ההבדל

הכללי שבין גן-עדן הפתחון לגן-עדן העליון, שבגן-עדן
הפתחון שבו משיגים דרגות נמוכות יותר באלוקות הוא ענין השגת
החיוב באלוקות שהיא אמנם יותר ברורה ומוגדרת ויותר ב'התלבשות' אבל
אינה אלא ידיעת המציאות, ובגן-עדן העליון הוא ענין השגת
השלילה שהיא ידיעה והשגה יותר מופשטת אבל באמצעותה אפשר להגיע
להשגה שהיא בבחינת ראייה.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַל-פִּי-זֶה מוֹכֵן, שְׂכָרִי לָבָא לְאוֹפֵן הַהֲשָׁגָה
2 שֶׁל הַנִּשְׁמוֹת בַּלּוּקוֹת דְּגֵן-עֶדֶן הָעֲלִיּוֹן שֶׁהִיא בְּדֶרֶךְ הַשְּׁגָת
3 הַשְּׁלִיכָה, צָרִיף לְהִיּוֹת תַּחֲלִיל בְּטוֹל אוֹפֵן הַהֲשָׁגָה שֶׁל הַנִּשְׁמוֹת
4 בַּלּוּקוֹת, בְּדִרְגָה הַנְּמוּכָה יוֹתֵר, הִדְרָגָה דְּגֵן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן שֶׁהִיא
5 בְּדֶרֶךְ הַשְּׁגָת הַחַיִּיב, עַל-דֶּרֶךְ
6 שְׂצָרִיף לְבִטֵּל 'חִיּוּ דְהָא'
7 עֲלֵמָא' מֵרָאָה הָעוֹלָם הַזֶּה, הֵינּוּ
8 הָרוּשִׁים שְׁנוֹתֵר בְּנִשְׁמָה מִכָּךְ שֶׁהִיָּתָה
9 מְלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף גִּשְׁמִי בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּדִי
10 לָבֹא לְהַכְנִיחַ וְהַשְּׁגָה דְּגֵן-עֶדֶן
11 הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵמֵן בִּיחֹס לִגֵּן עֵדֶן
12 הָעֲלִיּוֹן הוּא 'תַּחְתּוֹן' אֲבָל לִגְבִּי הָעוֹלָם
13 הַזֶּה הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמוּרִי הוּא עוֹלָם רוּחָנִי
14 נִעְלָה וְכִדִּי לְהַשִּׁיג אֶת הָאוֹר הָאֱלוֹקִי
15 הַמְאִיר בּוֹ הַנִּשְׁמָה צָרִיכָה לְבִטֵּל אֶת
16 הָרוּשִׁים שֶׁעָשָׂה בַּה עוֹלָם הַזֶּה. וְכֵן גַּם
17 בְּמַעֲבֹר וְהַעֲלִיָּה מִגֵּן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן לִגֵּן
18 עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן, שֶׁבּוֹ הַהֲשָׁגָה הִיא 'הַשְּׁגָת
19 הַשְּׁלִיכָה', צָרִיךְ לְהִיּוֹת תַּחֲלִיל בְּטוֹל
20 אוֹפֵן הַהֲשָׁגָה בִּגֵּן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן שֶׁבּוֹ
21 הַהֲשָׁגָה הִיא 'הַשְּׁגָת הַחַיִּיב' אֲלָא
22 שְׂאִין זֶה הַבִּטּוּל שֶׁל 'הַשְּׁגָת הַחַיִּיב'
23 כְּמוֹ בְּטוֹל 'חִיּוּ דְהָא עֲלֵמָא'
24 הַמְרָאָה וְהָרוּשִׁים שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה
25 שְׂדָהּ עֵנִין שֶׁל חוּמֵר
26 וְגִשְׁמִיּוֹת מִמֶּשׁ, כִּי-אֵם אֵלָא
27 הַבִּטּוּל שֶׁל הַהֲשָׁגָה בִּגֵּן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן
28 הוּא צוּרִךְ לְבִטֵּל עֵנִין שְׂנַחֲשָׁב
29 לְמַצִּיאוֹת וְיֵשׁ, רַק בְּעֶרְךָ
30 יַחֲסִית אֶל הָעֵנִין הַיּוֹתֵר נִעְלָה
31 שְׂצָרִיף לְהַגִּיעַ אֵלָיו, הַשְּׁגָת
32 הַשְּׁלִיכָה שֶׁבִּגֵּן עֵדֶן הָעֲלִיּוֹן, אֲבָל הוּא
33 כְּשֶׁלַּעֲצֻמוֹ אֵינוֹ יִשׁוּת וּמַצִּיאוֹת שִׁישׁ
34 לְבִטֵּלָה אֵלָא אֲדִרְבָּה עֵנִין נִעְלָה בְּיוֹתֵר,
35 'גֵּן עֵדֶן'.
36 (ה) וְיִוָּכֵן הָעֵנִין בְּעֶבְדֻתָּהּ, כִּפִּי
37 שֶׁהִדְבֵּר מִשְׁתַּקֵּף בְּעֶבְדוּת ה' שֶׁל הָאָדָם
38 דְּהִנֵּה כְּתִיב³⁶ וּמִלְתָּם אֶת עֲרֹלַת לְבָבְכֶם, וְכְתִיב³⁷ בַּפִּסּוֹק נִוְסָף
39 הַנּוֹסֵף בְּמִילַת' הַלֵּב כְּדִי לְעַבְדָּר אֶת ה' כְּרָאוּי וּמִל' הָרִי' אֲלֵקִיד אֶת
40 לְבָבְךָ, וְכָאֵן בַּפִּסּוֹק הַשֵּׁנִי לֹא נִזְכָּר הַלָּשׁוֹן 'עֲרֹלָה' כְּמוֹ בַּפִּסּוֹק
41 הָרִאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ שְׂצָרִיךְ לְמוֹל אֶת עֲרֹלַת הַלֵּב. וְהָעֵנִין בְּזֶה, הַטַּעַם
42 לְשִׁנּוּיִים בֵּין שְׁנֵי הַפִּסּוֹקִים הַמְדַּבְּרִים עַל הַלֵּב הוּא, דְּהִנֵּה עֲרֹלַת הַלֵּב
43 הוּא דְּבָר הַמְּעַכֵּב אֶת הַהֲתַעֲרוּרוֹת שֶׁל הַלֵּב לְעַבְדוּת ה' שְׂאוּטִים סוֹתֵם
- וּמִכֶּסֶּה אֶת הַלֵּב בְּכִסּוֹ רוּחָנִי לֹא רָצוּ, וְהֵינּוּ, שְׂאֵף-עַל-פִּי
שְׂכַדְבְּרִי הַמְדַּרְשׁ עַל הַכְּתוּב "אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עֹר" שְׂגָם כְּאֲשֹׁר 'אֲנִי
יִשְׁנָה'³⁸ בְּגִלּוֹתָא³⁹ בַּגִּלּוֹת, כֹּאשֶׁר הַמַּצֵּב הָרוּחָנִי שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְשַׁל
לְשִׁנְיָה, הַזֶּמֶן שֶׁבּוֹ רַק חַיּוֹת מוֹעֵטִת וּמַצְמֻצֶמֶת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ בָּאָה לִידֵי בִטּוּי
בְּגוֹף, מִכָּל-מְקוֹם 'לִבִּי הַלֵּב שֶׁל
כָּל יְהוּדִי עֹר'³⁸, לְהַקְדוּשׁ-
בְּרוּךְ-הוּא לְתוֹרָתוֹ
וּלְמַצְוֹתָיו⁴⁰, וְכָלשׁוֹן 'בְּעַל
הַגָּאוּלָּה' הַרְבֵּי הָרִי"צ שִׁיצָא
מִמַּאסֵּר בְּרוּסִיָּה בְּיוֹם י"ב תַּמּוּז (בִּשְׁנַת
תַּרפ"ז) בְּמַכְתָּבוֹ⁴¹ לְדוֹלֵג חָג
הַגָּאוּלָּה י"ב תַּמּוּז בִּשְׁנַת תַּרפ"ח, כָּל
שָׂפָל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל, כָּל יְהוּדִי
גַּם אֲשֶׁר בָּשֵׁם יִשְׂרָאֵל
בְּכִנְיָה⁴², לִשׁוֹן הַכְּתוּב בִּישְׁעֵיהּ
וּמִשְׁמַעוֹ לְעִנְיָנוּ שְׂגָם יְהוּדִי בְּמַצֵּב
רוּחָנִי יִרְדֵּר שְׁנָקָר 'יִשְׂרָאֵל' כְּכִינוּי
בְּלִבְדּוֹ וּמִהוּתוֹ רַחוּקָה מִכָּךְ, לְבָבוֹ
תָּמִים שְׁלֵם עִם ה' וְתוֹרָתוֹ,
וּבְכָל זֹאת הָרִי יָכוֹל לְהִיּוֹת
שְׂהֵלֵב עִם הַיּוֹתוֹ 'עֹר' וְתָמִים' יְהִיָּה
מְכֻסָּה בְּעֲרֹלָה. וְהַסְפָּה לָזֶה
לְכִסּוֹי הַלֵּב בְּעֲרֹלָה' הִיא לֹא רַק
מִצַּד דְּבָר אִיסוּר חֲסִי-וְשִׁלּוּם,
כְּתוּבָאָה מִכָּךְ שֶׁהָאָדָם אֲכָל דְּבָר הָאִיסוּר
בְּאֲכִילָה אוֹ עָשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאִיסוּר
לְעִשׂוֹתוֹ שְׂנַעֲשָׂה עַל יְדֵי עֲשִׂיַּת
הָאִיסוּר אִיסוּר וְקָשׁוּר בִּידֵי
הַלְעוּמַת-זֶה' כּוּחוֹת הַסְטֵרָא-
אַחֲרָא הַמְּנַגִּידִים לְצַד הַקְדוּשָׁה (כְּכַתוּב
'זֶה זֶה לְעוֹמֶת זֶה עָשָׂה אֱלֹקִים'), אוֹ
אֲפִילוֹ אֲכָל אוֹ עָשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁהוּא
דְּבָר הַתֵּר אֲבָל נַעֲשָׂה לְשֵׁם
מִלּוּי תַּאֲוָה, שְׂיִוָּרֵד וְנִכְלָל
הַחַיּוֹת שֶׁבְּמַאֲכָל לִפִּי שְׂעָה בְּאוֹפֵן
זְמַנִּי, עַד שֶׁהָאָדָם יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכוּחַ
הָאֲכִילָה הַהִיא לְעַבְדוּת ה', הַהִיתֵר
נִכְלָל בְּרַע גָּמוּר שְׂבִשְׁלֵשׁ קְלִיפּוֹת כּוּחוֹת הַסְטֵרָא-אַחֲרָא הַמְּסַתִּירִים
עַל הַקְדוּשָׁה כִּשְׁם שֶׁהַקְלִיפָה מַכֶּסֶה עַל הַפִּרְיָה, הָרַע הַגָּמוּר הוּא מְקִלְפוֹת
הַטְּמָאוֹת לְגַמְרֵי שְׂאִין בָּהֶן טוֹב כָּלל (כְּמַבְאָר בְּתַנְיָא'⁴³ וְשֵׁם מְבוּאָר
שֶׁהַקְלִיפּוֹת' מִתַּחֲלָקוֹת לְשִׁתֵּי מַדְרִיגוֹת, קְלִיפַת 'נִגּוּה', לִשׁוֹן אוֹר, שִׁישׁ בַּה
תַּעֲרוּבוֹת טוֹב וְרַע, וּמִמֶּנָּה הִיא חַיּוֹת הַדְּבָרִים הַטְּהוּרִים וּמוֹתָרִים בְּאֲכִילָה
וְשִׁלּוּשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת' מֵהֶם הִיא חַיּוֹת הַדְּבָרִים הַטְּמָאִים וְאִסּוּרִים

(36) עַקֵּב י', טז. (37) נִצְבִּים ל', ו. (38) שֶׁה"ש ה', ב. (39) זח"ג צה, א. (40) שֶׁה"ש"ר עה"פ. (41) לַחְגִּיגַת י"ב תַּמּוּז הָרִאשׁוֹנָה
(נִדְפַס בְּסֵה"מ תש"ח ע' 263. אַגְרוֹת-קוֹדֶשׁ שֶׁל ח"ב ע' פ). (42) ע"פ לִשׁוֹן הַכְּתוּב - יִשְׁעִי מִד, ה. (43) פ"ז (יא, סע"ב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 באכילה), אלא גם כַּאֲשֶׁר אֵין בָּזָה באכילת היתר זו תַּאֲוָה,
- 2 כִּי־אִם אלא האדם אוכל לְקִיּוֹם גּוֹפּוֹ, רַק אלא שְׂכּוֹנָתוֹ אֵינָה
- 3 לְשֵׁם שְׁמִים (פִּמְבָּאָר שָׁם⁴⁴ בתניא), הִנֵּה מַצֵּד הֵיחֻתוֹ הַמְזוּן
- 4 דָּבָר גִּשְׁמִי, הֲרִי גַם זֶה גם אכילה כזו, אכילה לצורך קיום הגוף, ללא
- 5 תאוה, מְגִשֵּׁם אֶת הַלֵּב,
- 6 שְׂמַצֵּד־עַצְמוֹ לִב יְהוּדֵי צָרִיף
- 7 לְהִיּוֹת "עַר" לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־
- 8 הוּא לְתוֹרָתוֹ וּלְמִצְוֹתָיו,
- 9 וּמַעֲלִים וּמַסְתִּיר עָלָיו, שְׂדָהוּ
- 10 עֲנִין עָרְלַת הַלֵּב הַמְכֻסָּה עַל הַלֵּב.
- 11 וְעַל זֶה עַל הַסֵּרַת 'עָרְלַת הַלֵּב' הוּוּ
- 12 נֶאֱמַר "וַיִּמְלֹתֶם (אֲתֶם)
- 13 בַּעֲצֻמְכֶם⁴⁵ אֶת עָרְלַת
- 14 לְבַבְכֶם", הִינֵנּוּ, שְׂעֲנִין זֶה שֶׁל
- 15 הַסֵּרַת הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר הָאִמּוּר מֵהַלֵּב
- 16 נִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, שְׂכָל עַת וּבְכָל
- 17 עַת וּבְכָל שְׂעָה בִּיכְלָתוֹ שֶׁל כָּל
- 18 אֶחָד וְאֶחָד לֹא רַק לְהַזְהִיר מִדְּבַר
- 19 אִסּוּר, וְלַהֲזַהֵר מִמּוֹלֵי תַּאֲוָה
- 20 הַתֵּר, וְאֶפִּילוֹ לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא
- 21 תִּהְיֶה אֲצִלּוֹ אֲכִילָה סֵתֶם לֹא
- 22 כּוֹנֵנָה שֶׁל עֲבוּדַת ה', אֲלֹא שֶׁאִכְלָתוֹ
- 23 (וְשֶׁאֵר הַעֲנִינִים הַגִּשְׁמִיִּים שֶׁהוּא עוֹסֵק
- 24 בָּהֶם) יִהְיֶה בְּאֻפֶּן ד' כָּל מַעֲשִׂיךְ
- 25 אֶפִּילוֹ דְּבָרֵי חוּלִין וְהַעֲסוֹק בְּעִנְיֵי
- 26 הָעוֹלָם יִהְיֶה לְשֵׁם שְׁמִים⁴⁶
- 27 ו"בְּכָל דְּרָכֶיךָ אֶפִּילוֹ הַדְּרָכִים
- 28 וְהַעֲסוֹקִים שֶׁלךְ, שֶׁל הָאָדָם
- 29 דְּעָהוּ⁴⁷ יִידַע אֶת ה' (כִּפְסֵק־
- 30 דִּין ה' שֶׁלֹּחַן עָרוֹךְ⁴⁸).
- 31 וְעֲנִין זֶה 'מִילַת' וְהַסֵּרַת עֲרַלְת הָרֵב
- 32 הַמוֹנַעַת מֵהָאָדָם לְעִבּוֹד אֶת ה' גַּם
- 33 בְּדַבָּרִים הַמוֹתִירִים יָכוֹל לְהִיּוֹת גַּם
- 34 עַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה ד' וְאֶהְבֶּתָּ
- 35 אֶת ה' וְאֶלֶיךָ כָּל לְבָבְךָ
- 36 וּבְכָל נַפְשְׁךָ¹⁹, כְּלוּמָר, אֶהְבֵּת ה'
- 37 בְּרַמָּה הַרְגִּילָה שֶׁבַעֲסָם נִדְרַשְׁתָּ מִכָּל
- 38 יְהוּדִי בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם דְּכִיּוֹן
- 39 שְׂעִבּוּדָתוֹ הִיא "בְּכָל לְבָבְךָ
- 40 וּבְכָל נַפְשְׁךָ", וְהוּא עוֹבֵד אֶת ה'
- 41 בְּכָל לִיבּוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ, יָכוֹל לִפְעַל
- 42 בַּעֲצֻמוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה שִׁנְךָ לְדָבָר אִסּוּר שְׁגוֹרָם לָאָדָם לְהִיּוֹת קִשּׁוֹר

- וְאִסּוּר בִּידֵי ה' קְלִיפּוֹת', וְאֶפִּילוֹ לֹא יִהְיֶה שִׁיךְ לְתַאֲוֹת הַתֵּר שְׂכָמוֹר
- גַּם זֶה גּוֹרֵם לְהַעֲלֵם וְהַסְתֵּר עַל הַלֵּב הַיְּהוּדִי, כִּי־אִם ש' כָּל מַעֲשִׂיךְ
- יִהְיֶה לְשֵׁם שְׁמִים כו'. אֲךָ יִשְׁנֻ עֲנִין נִעְלָה יוֹתֵר בְּעִבּוּדָה זוֹ
- שֶׁל 'מִילַת' וְהַסֵּרַת 'עָרְלַת הַלֵּב', שְׂדָהוּ מַה שְׂנֵאָמַר "וַיִּמְל ה' וְהִינֵנּוּ,
- שְׂאֵף־עַל־פִּי שְׂאִין אֲצִלּוֹ אֲצֵל
- הָאָדָם הַעוֹבֵד אֶת ה' בְּכָל לִיבּוֹ דְּבָר
- הַמְגִשֵּׁם אֶת הַלֵּב וּמַעֲלִים וּמַסְתִּיר
- עַל כֵּךְ שֶׁהַלֵּב מַצֵּד עַצְמוֹ 'עַר' (עָרְלַת
- הַלֵּב), שְׂהָרִי נִמְצָא בְּמַעֲמַד
- וּמַצֵּב ד' וְאֶהְבֶּתָּ גו' בְּכָל
- לְבָבְךָ" וְיִי שְׁלִיבֵי מֵלָא אֶהְבֵּת ה'
- בוֹדָאִי לִיבּוֹ אִינוּ מְכֻסָּה ב'עָרְלָה' שֶׁל
- הָעֵלֶם וְהַסְתֵּר, מִפְּל־מָקוֹם, כִּיּוֹן
- שְׂהַלֵּב עַצְמוֹ הוּא לֵב הָאָדָם,
- וְהָאָדָם הוּא מְצִיאוֹת גִּשְׁמִיּוֹת וְהַלֵּב הוּא
- לֵב גִּשְׁמִי לְכֵן עִם הִיּוֹתוֹ אוֹהֵב אֶת ה'
- עֲרִין צָרִיף לְהִיּוֹת בּוֹ עֲנִין
- הַנִּקְרָא בְּשֵׁם מִילָה. וְעַל זֶה
- נֶאֱמַר "וַיִּמְל ה' וְאֶלֶיךָ אֶת
- לְבָבְךָ", וּמִפְּל־מָקוֹם לְמִוֹת
- שְׁמִילָה זוֹ נַעֲשִׂית מִלְּמַעְלָה, "וַיִּמְל ה'
- אֶלּוֹקֶיךָ אֶת לְבָבְךָ", הֲרִי זֶה נִכְלָל
- בְּעִבּוּדַת הָאָדָם, אֲלֹא שְׂדָהוּ
- מַצֵּד "ה' וְכִי פִּי שְׂנַעֲשֶׂה
- "אֶלֶיךָ", "כִּתְּךָ וְחִיּוֹתְךָ"⁴⁹
- כִּי 'אֶלּוֹקִים' הוּא גַם לִשׁוֹן כּוֹחַ (כְּכַתוּב
- וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לִקַּח), הִינֵנּוּ כִּפִּי
- שֵׁשׁ הוּי' הַנִּעְלָה יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ לְהִיּוֹת
- הַכּוֹחַ וְהַחַיּוּת שֶׁל הַיְּהוּדִי כִּפִּי שֶׁהוּא
- נִשְׁמָה בְּגוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה. וּבְכָלִּלוּת
- בְּאֻפֶּן כְּלָלִי, עֲבוּדַת ה' הַפּוֹעֵלֶת עֲנִין
- נִעְלָה יוֹתֵר בְּלֵב מֵאִשֶּׁר 'הַסֵּרַת הָעָרְלָה'
- עֲלֶיהָ מְדוּבָר בַּפְּסוּק הָרִאשׁוֹן וְהִיא
- פּוֹעֵלֶת ה' מִלְּמַעְלָה שֶׁל הַלֵּב שֶׁעֲלֶיהָ נִאֲמַר
- וַיִּמְל ה' אֶלּוֹקֶיךָ אֶת לְבָבְךָ הוּא עֲנִין
- הָעֲבוּדָה שֶׁל אֶהְבֵּת ה' לֹא רַק "בְּכָל
- לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ" אֲלֹא אֶהְבֵּת
- ד' בְּכָל מֵאֲדָרְךָ¹⁹, ו"מֵאֲדָרְךָ"
- מִשְׁמַעוֹ בְּלִי גְבוּל שְׂהִיא אֶהְבֵּת ה'
- לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְבָּלָה מַעַל
- וּמַעַבֵּר לַגְּדִירִים וְהַגְבָּלוֹת שֶׁל כְּחוֹת נִפְשׁוֹ⁵⁰, הֵן הַגְּדִירִים וְהַגְבָּלוֹת

(44) רפ"ז (שם, סע"א). (45) תניא אגה"ק ס"ד (קה, ב). (46) אבות פ"ב מ"ב. (47) משלי ג, ו. (48) אר"ח סרל"א. שו"ע אדה"ז אר"ח סקנ"ו ס"ב. (49) ראה לקו"ת פרשתנו עג, ג. (50) ראה תו"א מקץ לט, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 של "בְּכָל לַבְבָּךְ" וְהֵן הַגִּדְרִים וְהַהֲגָבֹת שֶׁל "בְּכָל נַפְשְׁךָ", כִּינן
 2 שְׁעוֹמֵד נִמְצָא בַּתְּנוּעָה "ק" וּדְרָךְ הַנְּהִיגָה שְׁלֹמֶעֱלָה מִמְּדִידָה
 3 וְהַגְבֻּלָּה. וְהֵינּוּ, שְׁעָם הֵיוּתוּ נִבְרָא, וְהָרִי כָּל נִבְרָא מֵעַצֵּם
 4 מִהוּתוֹ כִּיבְרָא עִם גִּדְרֵי מִצִּיאוֹת מִסְרִימִים הוּא מִמְּדִידָה וְהַגְבֻּלָּה, אֲבָל
 5 מִצַּד שְׁנֵי הָרִי כִּינן שְׁיֵשׁ בּוֹ
 6 בְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדִי חֵלֶק אֱלֹקָה
 7 מִמַּעַל מִמֶּשֶׁל⁵¹, הֵנָּה פֶּאֶשֶׁר
 8 הָעֲבוּדָה הִיא מִצַּד ה' חֵלֶק
 9 אֱלֹקָה, שָׁבוּ שְׁנִיכָר וְנִגְשָׁה וּפִעֵל
 10 בּוֹ, שְׁזָהוּ עֲנִין "הָרִי" אֱלֹקִיךָ,
 11 שְׁ"הָרִי" הַחֵלֶק אֱלֹקָה שֶׁבִּנְפִשׁוֹ
 12 נַעֲשֶׂה "כַּחַךְ וְחִיּוּתֶךָ" פִּעֵל בּוֹ
 13 וּמִשְׁפִּיעַ בּוֹ בְּגוֹלִי, אֲזִי "וּמַל גּוֹ"
 14 אֶת לַבְבָּךְ", שְׁמִתְבַּטֵּל גַּם
 15 אֶפְּיֵלּוֹ עֲנִין הַגְּשָׁמִיּוֹת (שְׁפִלָּה)
 16 שְׁבַעֲרָךְ לְדִרְגָּה שְׁצִירֶיךָ לְהִגִּיעַ
 17 אֵלֶיךָ עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה
 18 ד' "בְּכָל מַאֲדֶךָ" וּלְגִשְׁמִיּוֹת אֵין
 19 שׁוּם הַשְׁפָּעָה עַל הָעֲבוּדָה שֶׁבֵּל.
 20 וְהָעֲנִין בְּזָה כְּפִי שְׁהוּא בֹא לִידִי
 21 בִּיטוֹי בְּכָלֹת עֲנִין הַהֲתַבּוֹנָנוֹת
 22 בְּאֱלֹקוֹת (שְׁזוּהִי הַהֲתַבּוֹנָנוֹת
 23 בְּעִינֵי אֱלֹקוֹת הַהֲקָדְמָה לְכָל
 24 אוֹפִנֵי הָעֲבוּדָה הֵן הָעֲבוּדָה בְּאוֹפֵן
 25 שֶׁל "בְּכָל לַבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ" וְהֵן
 26 הָעֲבוּדָה בְּאוֹפֵן שֶׁל "בְּכָל מַאֲדֶךָ",
 27 שְׁיֵשׁ בְּזָה בְּהֲתַבּוֹנָנוֹת בְּאֱלֹקוֹת
 28 שְׁנֵי אוֹפִנִים שׁוֹנִים, כְּפִי שֶׁמִּמִּשְׁכֵּן
 29 וּמִפְּרֵט.
 30 דְּהֵנָּה, יֵשׁ הַתְּבֻנָּנוֹת בַּהֲאֲדָם
 31 מִתְּבֻנָּה וּמִעֻמָּיק לְחֹשֶׁבַּת בְּעֲנִין
 32 ד' "קִרְבַּת אֱלֹקִים לִי טוֹב"⁵²,
 33 שְׁאֵלִיקוֹת וְלִהּיּוֹת קִרְבֵּי לְאֱלֹקוֹת
 34 הוּא טוֹב לֹא אֲדָם עֲצֻמוֹ, וְעַל-
 35 דֶּרֶךְ מַה שְׁפָתוֹב⁵³ בְּתוֹרָה עַל
 36 אֲהַבַת ה' שִׁישְׁנוֹ סוּג וּדְרָגָה שֶׁל אֲהַבָה
 37 בְּאוֹפֵן שֶׁל "לְאַהֲבָה אֶת ה'
 38 אֱלֹקֶיךָ גּוֹ" כִּי הוּא חִיּוּךְ" גּוֹ,
 39 וְלִכְנֹן, הֵן אֲמַת שְׁהוּא לְמִרוֹת
 40 שֶׁהָאֲדָם הָאוֹהֵב אֶת ה' בְּדִרְגָּה זוֹ
 41 מוֹנִיחַ וְשׁוֹקֵעַ בְּאֱלֹקוֹת מִתּוֹךְ
 42 חִיּוֹת וְהַתְּלַהֲבוֹת וְאֵם כֵּן זוֹ אֲהַבַת ה' בְּדִרְגָּה נְעִלִית יַחֲסִית הַמְּמַלֵּאת אֶת
 43 כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲבָל זֶהוּ מִפְּנֵי שְׁמִרְגִּישׁ בְּזָה טוֹב וְעֲלוּי לְעֲצֻמוֹ,
- וּבִגְלָל שְׁיֵשׁ לוֹ עֲרֻבוֹת טַעַם וְרַעֲשָׁמָאק' בְּעֲנִין שֶׁל טוֹב וְעֲלוּי,
 "לִי טוֹב" טוֹבָה וְתוֹעֵלָה וְעִינִין לְעֲצֻמוֹ, לִכְנֹן רִצּוֹנוֹ ב' "קִרְבַּת
 אֱלֹקִים". וּבְכָלֹת בְּאוֹפֵן כָּלִי הָרִי זוֹ אֲהַבָה שֶׁל הָאֲדָם לְאֱלֹקוֹת
 הַתְּלַהֲבוֹת בְּדִרְגָּה⁵⁴ נִסְפָה וְלֹא רִצּוֹן טְהוֹר לְגַמְרֵי לְדְבּוֹק בְּאֱלֹקוֹת מִצַּד עֲצֵם
 הָעִינִין, אֲשֶׁר עִם הֵיוֹת שְׁלֹא
 שִׁיף שְׁתַּתְּבַטֵּל, וְאִף עַל פִּי
 שֶׁלֹּמַעֲשֶׂה לֹא יִיתְכֵּן שֶׁאֲהַבָה זוֹ תִּפְסִיק
 לְהִתְקַיֵּם (כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל
 בְּפִרְקֵי אָבוֹת שֶׁאֲהַבָה בֵּין שְׁנֵי אָנָשִׁים
 הַתְּלוּיָה דְּבָרָה לֹא עֲתִידָה לְהִתְקַיֵּם כִּי
 כֹּאשֶׁר יִתְבַטֵּל הַדְּבָר שָׁבוּ תְלוּיָה
 הָאֲהַבָה תִּתְבַטֵּל הָאֲהַבָה, אֲבָל כֹּאן אֵין
 אֲהַבַת הָאֲדָם לַה' עֲתִידָה לְהִתְבַטֵּל)
 כִּינן שְׁלֹא שִׁיף לֹאמַר שְׁיִהְיֶה
 'בְּטָל דְּבָר' חֲסִי-וְשָׁלוֹם וְכִיּוֹן
 שֶׁלֹּא יִיתְכֵּן שֶׁהַדְּבָר הַגּוֹרֵם אֶת הָאֲהַבָה,
 הָעוֹבְדָה שֶׁבְּקִרְבַת הָאֲדָם לְאֱלֹקוֹת יֵשׁ
 מַעַל וְיִתְרוֹן, לֹא יִיתְכֵּן שֶׁהָאֲהַבָה
 תִּתְבַטֵּל, מִפְּלִי-מִקּוֹם הָרִי זוֹ
 אֲהַבָה שֶׁל הָאֲדָם לְאֱלֹקוֹת
 שְׁבַמְדִּידָה וְהַגְבֻּלָּה, אֲהַבָה
 מוֹגִבֶּלֶת לְפִי עֶרְךָ לְפִי מִידַת
 הַכִּנְיָנוֹ וְהַשְׁתָּנוֹ בְּעֲנִין "לִי
 טוֹב" וְלֹא מִעֲבֹר לְהִנְבִּיחַ וְהַשְׁגָּה שֶׁל
 הָאֲדָם שֶׁגַם הִיא בְּדִרְגָּה נְעִלִית הָרִי
 כִּיּוֹן שֶׁמְדוּבָר בְּנִבְרָא מוֹגִבֶּל, הָרִי הִיא
 מוֹגִבֶּלֶת, וְאֵין זֶה בְּאוֹפֵן ד' "בְּכָל
 מַאֲדֶךָ" שֶׁהִיא אֲהַבָה בְּלִי גְבוּל,
 כְּמִשְׁמַעוֹת הַבִּיטוֹי "מַאֲד".
 אֲמָנָם, עֲבוּדָה הַנִּלֵּל שֶׁל אֲהַבַת
 ה' מִשְׁוֹם ש' קִרְבַת אֱלֹקִים לִי טוֹב",
 כְּמִבְּאוּר לְעִיל, שְׁהִיא עֲבוּדָה עַל
 דֶּרֶךְ הַרְגִּיל בְּתוֹךְ הַגִּדְרִים
 וְהַהֲגָבֹת שֶׁל מִצִּיאוֹת הָאֲדָם, עִם
 הֵיוֹתָה עֲבוּדָה אֲמַתִּית, לְמִרוֹת
 שֶׁגַם אֲהַבַת ה' בְּדִרְגָּה זוֹ הִיא עֲבוּדָה ה'
 בִּאֲמַת וְיָמִי יִתֵּן הַלְוָאִי וְהִזְיָה לְבוֹ
 שֶׁל הָאֲדָם תְּמִיד בְּכַחֲסִינָה אֲהַבָה
 זוֹ⁵⁵ שֶׁהִיא כֹּאמֹר מִתּוֹךְ חִיּוֹת
 וְהַתְּלַהֲבוֹת וּמִתּוֹךְ נֹעֵם וְעִרְיּוּבוֹת
 בְּאֱלֹקוֹת, אֲבָל אֶף-עַל-פִּי-כֵּן עִם
 כָּל מַעֲלָתָה שֶׁל אֲהַבָה זוֹ שֶׁהִיא "בְּכָל לַבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ", צְרִיכָה לְהֵיוֹת
 גַּם עֲבוּדָה בְּאוֹפֵן נַעֲלָה יוֹתֵר, עַל-יְדֵי הַהֲתַבּוֹנָנוֹת בְּטוֹב

(51) תְּנִינָה רַפ"ב. (52) תְּהִלִּים עג, כח. (53) נִצְבִּים ל, כ. (54) לִשׁוֹן חז"ל - אָבוֹת פ"ה מ"ז. (55) כ"ה לִשׁוֹן הַמֵּאמֵר (הַמִּשְׁכָּח תַּעֲר"ב שֶׁם ע' א'נז) - ע"פ לִשׁוֹן הַכְּתוּב וְאַתְחָנֵן ה, כו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

המאמר) שָׁאז הַעֲבֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן ד' בְּכָל לִבְכָּךְ וּבְכָל
נִפְשְׁךָ" היינו בתוך גרדי המציאות של האדם, לְעֲבֹדָה שְׂמִמְצָד
ה'רֹאשׁ' החלק העליון והנעלה שִׁבְנִשְׂמָה שנשאר למעלה ואינו מתלבש
בגוף, שְׂנִקְרָאת בְּשֵׁם 'יִשְׂרָאֵל' מלשון "לי ראש", שָׁאז כאשר האדם
בא לידי כך שגם חלק הנשמה
שבכחינת "ראש" מאיר ופועל בו
בגלוי הַעֲבֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן
ד' בְּכָל מֵאֲדָךְ" ביציאה מוחלטת
מגרדי המציאות, פִּיּוֹן שְׂנַעְשָׁה
נפעל לא רק עניין הסרת ערלת הלב
אלא גם הַעֲנֵן ד' וּמֵל הַיּוֹי'
אֱלֹקִיךָ אֶת לִבְכָּךְ", כמבואר
לעיל באריכות ההבדל בין שני
העניינים.
(ו) וְהוּא גַם כְּלָלוֹת הַחֲלֹק
ההבדל באופן כללי בֵּין הַעֲבֹדָה
שהיהודי עובד את ה' דִּימוֹת הַחוּל
לְעֲבֹדָה שהיהודי עובד את ה'
דִּיּוֹם הַשַּׁבָּת (וּכְנֻזְפָּר לְעִיל
(סעיף ב) שְׂבִימוֹת הַחוּל
נִקְרָאת הַנִּשְׂמָה בְּשֵׁם 'יַעֲקֹב',
מלשון 'עקב' החלק הנמוך והנחות
שבגוף, וּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת נִקְרָאת
בְּשֵׁם 'יִשְׂרָאֵל' מלשון ראש, החלק
העליון והנעלה שבגוף, כפי שממשיך
ומבאר.
דְּהֵנָּה, בִּימוֹת הַחוּל יֵשׁ עֲנֵן
הַמְּלָאכָה בדברים הגשמיים ובענייני
העולם הזה וְהַבְּרוּר העבודה של
הפרדת הטוב (ניצוצות הקדושה שירדו
ונתלכשו בדברים גשמיים) מהרע
והעלאתו למקורו בקדושה, מֵה־
שְׂאִין־כֵּן בְּשַׁבָּת הָרִי "בוֹרֵר
אֲסוּר" 56 כמבואר במשנה ובגמרא
שאת המלאכות האסורות בשבת היא
מלאכת 'בורר' שבמקור עוסקת
בהוצאת עפר וכד' מגרגיית התבואה,
ולמעשה בהוצאת כל דבר לא רצוי
מתוך דבר רצוי ('פסולת' מתוך
'אוכל'), ולפי המשמעות הפנימית של הדבר, הכוונה שבימות החול האכילה
(וכללות העיסוק בענייני העולם) שייכת ל'עבודת הבידורים' ואילו בשבת שבה
'בורר אסור', יש לאכילה כוונה אחרת. וְיִדְוֶעָה 57 הַקּוּשְׂיָא בְּזַה"ה, 58

ד' "קִרְבַּת אֱלֹקִים" מִצֵּד עֲצָמוֹ (לא מִצֵּד "קִרְבַּת אֱלֹקִים לִי
לאדם עצמו טוב"), שָׁאז כאשר ההתבוננות היא בכך שאלקות הוא טוב
בעצם עֲבֹדָתוֹ הִיא "בְּכָל מֵאֲדָךְ". וְעֵנֵן זֶה של עבודת ה' באהבה
"בכל מאדך" נַעֲשֶׂה נפעל ומתעורר עַל־יְדֵי־זֶה שְׂמִתְפַּטֵּל
מִהַמְצִיאוֹת המוגדרת והמוגבלת
וְה' צִיּוּר' ה'דמות' וְה'תבנית'
המוגדרת שְׁלוֹ, שְׂהוּא עֲנֵן "לִי
טוב" כוונה ומחשבה שיש לאדם
כשהוא נמצא בתוך הגדרים של
המציאות שְׁלוֹ, הֵינּוּ, שְׂיִשְׂנָה
הַמְצִיאוֹת שְׁלוֹ ("לִי") עם
הגדרים וההגבלות שלה, וּמִצִּיאוֹת
זו יֵשׁ לָהּ הִרְגֵּשׁ הַטּוֹב ("לִי")
טוב ("לִי"), לָהּ, לעצמה, וְכָל זְמַן
שְׂיִשׁ עֲדִין אֲחִיזָה תְּפִיסָה
מִטְּוִימָה לְעֵנֵן שֶׁל מִצִּיאוֹת
("לִי") אישית, אֵינוּ יָכוֹל לָבֵא
לְעֲבֹדָה מִצֵּד אֱלֹקִים עֲצָמוֹ כִּי
הוא 'שבו' בתוך גרדי המציאות
האישית שְׁלוֹ.
וְעַל זֶה על היציאה וההתעלות
מגרדי המציאות שְׁלוֹ נֶאֱמָר "וּמֵל
הַיּוֹי' אֱלֹקִיךָ אֶת לִבְכָּךְ", וְלֹא
נזכר בעניין זה עֲרַלֵּת הַלֵּב בשונה
מהפסוק המדבר במדריגה יותר נמוכה
בו נאמר "ומלחם את ערלת לבבכם",
כמבואר לעיל באריכות, פִּיּוֹן שְׂלֹא
שִׁיךְ אֲצִלּוֹ אצל מי שעובד את ה'
"בכל מאדך" עֲרַלֵּת הַלֵּב, שְׂכַכֵּר
הַסִּירָה מִקְּדוּם לָכֵן, וְצִרִיךְ
לְהִסִּיר רַק אֶת הִרְגֵּשׁ
הַמְצִיאוֹת, "לִי טוב" ולצאת
לגמרי מגרדי המציאות האישית שְׁלוֹ
("לִי").
וּכְלָלוֹת הַחֲלֹק ההבדל באופן
כללי בֵּין שְׂנִי אֲוִפְנֵי עֲבֹדָה
הַנִּלְחָשׁ בַּגּוֹף, 'רִגְלִי' שְׂבִנִּשְׂמָה,
שְׂנִקְרָאת בְּכָלִלוֹת בְּשֵׁם 'יַעֲקֹב', שָׁאז הַעֲבֹדָה
הִיא בְּאוֹפֶן ד' בְּכָל לִבְכָּךְ וּבְכָל נִפְשְׁךָ", לְעֲבֹדָה
שְׂמִמְצָד ה'רֹאשׁ' שְׂבִנִּשְׂמָה, שְׂנִקְרָאת בְּשֵׁם
'יִשְׂרָאֵל', שָׁאז הַעֲבֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן ד' בְּכָל
מֵאֲדָךְ", פִּיּוֹן שְׂנַעְשָׁה גַם הַעֲנֵן ד' וּמֵל הַיּוֹי'
אֱלֹקִיךָ אֶת לִבְכָּךְ".
(ו) וְזֶהוּ גַם כְּלָלוֹת הַחֲלֹק בֵּין הַעֲבֹדָה דִּימוֹת
הַחוּל לְעֲבֹדָה דִּיּוֹם הַשַּׁבָּת (וּכְנֻזְפָּר
לְעִיל (סעיף ב) שְׂבִימוֹת הַחוּל נִקְרָאת הַנִּשְׂמָה
בְּשֵׁם 'יַעֲקֹב', וּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת נִקְרָאת בְּשֵׁם
'יִשְׂרָאֵל'). דְּהֵנָּה, בִּימוֹת הַחוּל יֵשׁ עֲנֵן הַמְּלָאכָה
וְהַבְּרוּר, מֵה־שְׂאִין־כֵּן בְּשַׁבָּת הָרִי "בוֹרֵר
אֲסוּר" 56. וְיִדְוֶעָה 57 הַקּוּשְׂיָא בְּזַה"ה, דָּאֵם כֵּן,

(56) שבת עג, א. וראה המשך תערוב שם ס"ע א"מ ואילך. ד"ה לא הביט תשכ"א (סה"מ תשכ"א ע' ריט ואילך). ד"ה מי מנה תשכ"ו פ"ד ואילך. (57) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד ע' עז ואילך. ועם הגהות וכו' - אוה"ת ויקהל ע' ב'קלו ואילך. (58) ראה המשך תערוב שם ע' א"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הפסולת (בשני האופנים האמורים) יִשְׁנוּ גַם הַבְּרֹר דְּיוֹם הַשַּׁבָּת, 43
אֵלָּא שְׁאֵז בַּשַּׁבַּת אֵין עֲנִין שֶׁל פְּסוּלַת חֶסֶד וְשָׁלוֹם, כִּי־אִם 44
אוֹכֵל בְּלֶבֶד, וְהוּא עֲנִין בְּרוּר אוֹכֵל מִתּוֹךְ אוֹכֵל, וְהִינוּ, 45
שְׂבֹאוֹכֵל גּוֹפָא עֲצָמוֹ נַעֲשֶׂה בְרוּר לְמַעַל מִבְּרוּר, וְהַכּוֹנֵה 46
לְתוֹסַפַּת עִלּוּי בַקְדוּשָׁה עֲצָמָה, כִּפִּי 47

שִׁמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.

(ז) וּבִאֲוִיר הָעֲנִינִי⁶¹, דְּהִנֵּה, 48
לְעֵתִיד־לְבָא (שְׂדוּגְמָתוֹ) הַדּוּגְמָא 49
לְמַצֵּב הָעוֹלָם לְעֵתִיד לְבֹא, כֹּאשֶׁר לֹא 50
תְּהִיָּה מְצִיאוֹת שֶׁל 'פְּסוּלַת' הוּא יוֹם 51
הַשַּׁבָּת⁶², שְׁעֲנִינוּ שֶׁל יוֹם הַשַּׁבַּת 52
הוּא הַהֲכָנָה וְהַהֲלִיכָה לְיוֹם 53
שְׂכּוּלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי 54
הָעוֹלָמִים⁶³, הִינֵנו הַתְּקוּפָה 55
שֶׁלִּעֲתִיד לְבֹא) כְּתִיב⁶⁴ עַל הַתְּקוּפָה 56
שֶׁל לְעֵתִיד לְבֹא, יְמוֹת הַמִּשִּׁיחַ 57
וְאֶכְלֶתֶם אֶכּוֹל וְשִׁבְעוּ, 58
שֶׁהִפְרִיז בְּזָה, שְׂדָכָר שְׂכָכָר 59
הִיָּה בְּכַחֲנִית מֵאֶכְל, וְנֶאֱכַל 60
וְנִתְּבָר בְּבִירוֹ הַרְגִּיל שֶׁל הַפְּרִדָּה 61
הַאוֹכֵל מִהַפְּסוּלַת, הִנֵּה לְעֵתִיד־ 62
לְבָא יְהִיָּה "וְאֶכְלֶתֶם אֶכּוֹל", 63
שְׂחִיזוֹר וְיִתְּבָר עוֹד פַּעַם 64
בְּבִירוֹ נוֹסֵף כְּדִי שְׂחִיזֶלָה 65
בְּעִלּוּי גְדוֹל יוֹתֵר. וְעַד כִּי כֵךְ 66
חֲשׁוֹב עֲנִין שְׁלִימוֹת הַבִּירוֹר וְהַמַּעֲלָה 67
בַקְדוּשָׁה עֲצָמָה, כִּפִּי שִׁיחָה לְעֵתִיד 68
לְבֹא, שְׂכָן הוּא גַם בְּעֲנִין 69
הַנְּשִׁמוֹת עֲצָמָה וְהַעֲלִיָּה שֶׁלָּהֶם 70
מִמְדְּרָגָה לְמִדְּרָגָה שֶׁהִיא בְּדוּגְמָת 71
'עֲבֹדַת הַבִּירוֹרִים' כִּפִּי שֶׁהִיא בַקְדוּשָׁה 72
עֲצָמָה, דְּכָשֶׁם שְׂחִיזֶלָה לְעִיל 73
(סְעִיף ג') שְׂכָאֲשֶׁר צְרִיכִים 74
לְעֵלּוֹת מִגֶּן־עֶדֶן הַתְּחִתּוֹן 75
לְגֶן־עֶדֶן הָעֲלִיּוֹן, הִרִי כִיוּן שֶׁהִיא 76
עֲלִיָּה גְדוֹלָה בְּיוֹתֵר כִּי הַהֲבִדֵל בֵּין 77
גִּילּוּי הָאֱלֹקוֹת בִּגֶן עֶדֶן הַתְּחִתּוֹן 78
לְגִילּוּי הָאֱלֹקוֹת בִּגֶן עֶדֶן הָעֲלִיּוֹן הוּא 79
בִּאֵין עוֹרֹךְ, לֹאִין שִׁיעוּר, צְרִיף 80
לְהִיּוֹת בְּטוֹל נוֹסֵף שֶׁל גָּרִי 81
הַמְצִיאוֹת הָאִישִׁית, וְלֹא דִי בְּבִיטוֹל 82
שֶׁהִיא לְפָנֵי הָעֲלִיָּה לִגֶן עֶדֶן הַתְּחִתּוֹן, 83
84

1 בתורת החסידות, דָּאִם כֵּן, אִם בַּשַּׁבַּת הָאֲכִילָה לֹא פוֹעֶלֶת 'בִּירוֹר' שֶׁל
2 הַמֶּאֱכֵל, מִהוּ עֲנִין הָאֲכִילָה בַּשַּׁבָּת, הִרִי פְּעוּלַת הָאֲכִילָה הִיא
3 שְׂהַמְאָכֵל מִתְּבָר וְנִתְּבָר לְהִיּוֹת דָּם וּבִשָּׁר כְּבִשָּׁרוֹ חֶלֶק
4 מִהָאֵדָם, וְכִשְׁהַאוֹכֵל הוּא יְהוּדִי הַעוֹבֵד אֶת ה', הַמֶּאֱכֵל מִתְּבָר וּמִתְּעַלָּה.

5 וְעוֹד זֹאת, שְׂבִזְמָן שְׂבִית־
6 הַמְקַדֵּשׁ הִיָּה קָמִים הִיָּה בְּבִית־
7 הַמְקַדֵּשׁ גַּם קָרְבָּנוֹת שְׂהִקְרִיבוּ
8 בְּיוֹם הַשַּׁבָּת דְּוָקָא, וְהִרִי גַם
9 עֲנִין הַקָּרְבָּן בְּדוּמָה לְעִינֵי הָאֲכִילָה
10 הוּא בְּרוּר שֶׁל הַקָּרְבָּן הַגִּשְׁמִי,
11 שְׂמִכְרִירִים אֶת הַהֲכָמָה וְעוֹמֵלִים
12 אוֹתָהּ לְקִדּוּשָׁה (וְעַל־דִּרְךָ־זֶה
13 כֶּסֶם שֶׁבְּקָרְבָּן מִן הַהֲכָמָה מְבָרִירִים אֶת
14 מִין הַחַי מִה שְׂמִכְרִירִים מִמִּין
15 הַצְּמוּמָה כְּמוֹ סוּלַת וְשִׁמּוֹן וְיִין
16 וְהַדּוּמָם כְּמוֹ מִלַּח) עַל־יְדֵי
17 הַעֲלִיָּה שֶׁל הַדּוּמָם וְהַצְּמוּמָה וְהַחַי
18 הַגִּשְׁמִי עַל גְּבִי הַמְּזֻבָּח, עוֹד
19 שְׂמִיָּה נַעֲשֶׂה "יִיחַ נַחֵם
20 לְהִיָּה"⁵⁹.

21 וְכָל־לֹת הַבְּאֹר בְּזָה בְּעִינֵי
22 הָאֲכִילָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּעִינֵי הַקָּרְבָּנוֹת,
23 בְּיוֹם הַשַּׁבַּת (כְּמִבְּאֵר בְּאֹרֶקָה
24 בְּמִקּוֹם אַחֵר⁶⁰ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת),
25 שְׂבִעֲנִין הַבְּרוּר שֶׁל הַדְּבָרִים
26 הַגִּשְׁמִיִּים גּוֹפָא עֲצָמוֹ יֵשׁ בְּרוּרִים
27 שְׂקִשְׁוֹרִים עִם פְּסוּלַת וְהַמִּלְאכָה
28 הִיא לְבֹר וְלַהֲפִיד בֵּין הָאוֹכֵל (הַדְּבָר
29 הַרְצוּי) וְהַפְּסוּלַת (הַדְּבָר הָלֹא רְצוּי),
30 יוֹשֵׁ בְּזָה כַּהֲפִדָּה בֵּין הָאוֹכֵל
31 וְהַפְּסוּלַת שְׂנִי אוֹפְנִים, בְּרוּר שֶׁל
32 הוֹצֵאת וְהַפְּרִדָּה אוֹכֵל מִתּוֹךְ
33 פְּסוּלַת, בְּפִעוּלָה מְלַמְעָלָה
34 לְמִשָּׁה (בְּלִשׁוֹן הַקְּבֵלָה וְהַחֲסִידוּת,
35 בְּדֶרֶךְ 'אֹר יוֹשֶׁר'), אוֹ בְּרוּר הוֹצֵאת
36 וְהַפְּרִדָּה פְּסוּלַת מִתּוֹךְ אוֹכֵל,
37 בְּפִעוּלָה מְלַמְעָלָה לְמַעַלָּה (בְּלִשׁוֹן
38 הַקְּבֵלָה וְהַחֲסִידוּת, בְּדֶרֶךְ 'אֹר חֲדוֹר'),
39 שְׂשִׁנֵּי אוֹפְנִים אֵלּוֹ הֵן הַבִּירוֹר
40 מִלְּמַעַל לְמַטָּה וְהֵן הַבִּירוֹר מִלְּמַטָּה
41 לְמַעַל הֵם בְּיְמוֹת הַחֹל,
42 וְלֹא־חֲרִי־זֶה לְאַחַר הַבִּירוֹר שֶׁל

(59) ויקרא א, ט. ועוד. (60) ראה תו"א חיי שרה טו, ב"ג. (61) ראה המשך תע"ב שם ע' א"נח ואילך. (62) ראה פירוש המלות לאדמו"ר האמצעי פכ, ד. ועוד. (63) תמיד בסופה. (64) יואל ב, כו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁאֵהוּ הַבִּיטוּל הַנוֹסֵף עֲנִין שֶׁל בְּרוּר נוסף, שמביא לעלייה נוספת,
2 הֵנָּה כֵּן הוּא גַם בְּכָל־לֹת הָעֲלִיָּה והמעבר מְזִמָּן הֵנָּה זמן הגלות
3 לִזְמַן דְּלַעֲתִיד-לָבֹא ימות המשיח, שֶׁהַנִּשְׁמוֹת דַּעְתָּה אף על פי
4 שֶׁכָּבֶד נִתְקַנָּו וְנִתְבָּרְרוּ בְּתַכְלִית והגיעו לחכלית העילוי שיכול להיות
5 כעת, בזמן הגלות, יִצְטָרְכוּ לַחֲזוֹר
6 וְלַהֲתַבָּרַר בכיור נוסף על-יְדֵי
7 הַנִּשְׁמוֹת הַחֲדָשׁוֹת שִׁיתַּגְּלוּ
8 לַעֲתִיד-לָבֹא, כי המעבר מהמצב
9 עתה למצב בימות המשיח הוא שינוי
10 שבאין-ערוך המצריך ביטול נוסף
11 ובכור נוסף כַּמְבָּאֵר בְּאֵרוּכָה
12 ב'לקוטי תורה'⁶⁵, וכפי
13 שממשיך ומבאר להלן.
14 אף צָרִיף לְהַבִּין, מהו עֲנִין
15 בְּרוּר נִשְׁמָה אַחַת הנשמות
16 שבזמן הזה על-יְדֵי נִשְׁמָה אַחֶרֶת
17 הנשמות החדשות שיתגלו לעתיד
18 לבוא, דְּלִכְאוּרָה, עֲנִין הַבְּרוּר
19 במובן של הפרדת הטוב מהרע
20 והעלאתו לקדושה הוא כְּנוֹגֵעַ
21 לְבִהְמָה גשמית, כְּמוֹ בְּעֲנִין
22 הָאֲכִילָה כְּפִשּׁוּטוֹ כאשר האדם
23 אוכל בשר בהמה (אם הבשר מותר
24 וכוונת האכילה היא ראויה, כמבואר
25 לעיל), או על-יְדֵי אֲכִילַת
26 מִזְּבַח, שֶׁהוּא עֲנִין הַקְּרִבָּנוֹת
27 הנשפין ו'נאכלין' באש המזבח,
28 שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה נַעֲשֶׂה הַבְּרוּר
29 וְהָעֲלִיָּה של הבהמות הגשמיות
30 לִשְׂרָשָׁם וּמִקּוֹרָם בְּחִיּוֹת הקודש
31 של הַמִּרְקָבָה העליונה, "פְּנִי
32 שׁוּר" וגו'⁶⁶, וְעַד שְׁעוּלִים
33 וְנִכְלָלִים ניצוצות הקדושה, החיות
34 האלוניות שבבהמות עוליים לשורשם
35 העליון ונכללים בְּכַחֲבִינַת "פְּנִי
36 אָדָם" שֶׁכַּמְבָּרָה שׁוּר, כמובן,
37 דרגה גבוהה יותר מאשר החיות
38 שבמרכבה, "פני שור".
39 וְיִתְרָה מִזֶּה, כַּמְבָּאֵר בְּמִקּוֹם
40 אַחֵר⁶⁷ בתורת החסידות שֶׁגַם
41 בְּכַחֲבִינַת "פְּנִי אָדָם"
42 שֶׁכַּמְבָּרָה דרגה גבוהה ביותר, צָרִיף לְהִיּוֹת עֲנִין שֶׁל בְּרוּר
- והעלאת על-יְדֵי בְּחִינַת "אָדָם הָעֲלִיּוֹן שֶׁעַל הַפֶּסֶא", שֶׁלִּגְבִי
לגבי "אדם העליון" נְחֻשְׁבִּים "פְּנִי אָדָם" שֶׁכַּמְבָּרָה כְּמוֹ שֶׁאָר
חיות הַמִּרְקָבָה, "פְּנִי אֲרִיָּה וּפְנִי שׁוּר וּפְנִי נֶשֶׁר" וכשם
שהחיות צריכות בכור כך "פני אדם" צריך בכור (וכל זה הוא ענין הכיוריים
וההעלאת בקדושה גופא, שהוא בכור
שונה ונעלה יותר מעניין הכיור
שקשור עם פסולת, כאמור, והוא בכור
והעלאת בקדושה עצמה).
אַבֵּל עדיין צריך ביאור מהו עֲנִין
בְּרוּר נִשְׁמָה אַחַת על-יְדֵי
נִשְׁמָה אַחֶרֶת?
אף הַעֲנִין הוּא, דִּהְנֶה כְּתִיב⁶⁸
בנבואת ירמיה וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית
יִשְׂרָאֵל זֶרַע אָדָם וְזָרַע
בְּהֵמָה, וּמִבָּאֵר בְּאֵרוּכָה
ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן
פְּרִשְׁת מִשְׁפָּטִים⁶⁹, שֶׁיֵּשׁ
נִשְׁמוֹת שֶׁנִּקְרְאוֹת בְּשֵׁם "זָרַע
אָדָם", וְיֵשׁ נִשְׁמוֹת שֶׁנִּקְרְאוֹת
בְּשֵׁם "זָרַע בְּהֵמָה", כפי
שממשיך ומפרט.
וְכָל־לֹת הַעֲנִין כֵּנִי, שֶׁנִּשְׁמוֹת
דְּבִרְיָאָה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה, נשמות
שהשורש והמקור שלהם הוא משלושת
העולמות העליונים שלמטה מעולם
האצילות (וארבעת העולמות הללו הם
העולמות הרוחניים הכלליים), שֶׁשֵּׁם
בעולמות בריאה-יצירה-עשיה
מִתְחִיל עֲנִין הַיִּשּׁוּת וּמִצִּיאוֹת
המגדרות, בעוד שעל עולם האצילות
נאמר שהוא 'אלוקות ממש' וכל מה
שיש בו בטל לאלוקות תכלית ואינו
'מציאות' [ועל-דֶּרֶךְ הָאֱמּוּר
לְעִיל (סעיף ה) בְּעֲנִין "קִרְבַּת
אֱלֹקִים לִי טוֹב", שהיא דרגה כוז
באהבת ה' שֶׁגַם בְּתַכְלִית הָעֲלִיָּה
כו', הִרִי זֶה בְּאוֹפֶן ד'לי
טוֹב" ועדיין המציאות האישית
נרגשת], נִקְרָאִים בְּשֵׁם "זָרַע
בְּהֵמָה", וְנִשְׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת
שהשורש ומקור שלהם נעלה ביותר,
והוא בעולם האצילות, נִקְרָאִים בְּשֵׁם "זָרַע אָדָם" וְעַל שְׁנֵיהֶם

(65) ד"ה ואכלתם אכול (ר"פ צו - ז, א ואילך). (66) ראה טעמי המצות פ' ויקרא (ד"ה מצות קרבנות). (67) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושי חתונה ח"ב ע' תרמ ואילך. (68) ירמ' לא, כו. וראה לקו"ת שם ח, ב. (69) עד, ג ואילך. עו, א. - הובא בלקו"ת שבעזרה הקודמת.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על שני סוגי הנשמות, "זרע אדם" ו"זרע בהמה" נאמר "וְזָרַעְתִּי",
2 דָקָאֵי והכוונה על "אדם העליון שעל הכפסא" שהוא שורש כל
3 הנשמות, הִינוּ, שְגָם נִשְמֹת דְבָרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִיָה נִמְשָכוֹת
4 מִבְּחִינַת "וְזָרַעְתִּי" ויש להם שורש ומקור נעלה באלוקות, והקדוש-
5 ברוך-הוא הוא ה'זרע' את הנשמות
6 הנקראות 'זרע בהמה', כְמוֹ שהוא
7 זורע נִשְמֹת דְאֲצִילוֹת
8 שְנִקְרָאוֹת "זרע אדם"].
9 ובִּפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, הִנֵּה גַם
10 בְּנִשְמֹת דְבָרִיאָה-יְצִירָה-
11 עֲשִיָה גּוֹפָא עצמן שבאופן כללי
12 נקראות 'זרע בהמה' יִשְנוֹ הַחֲלוֹק
13 הַהַבְדֵּל בֵּין "זרע אדם" ו"זרע
14 בְּהֵמָה", וְעַל-דִּרְךָ-זֶה
15 בְּנִשְמֹת דְאֲצִילוֹת גּוֹפָא עצמן
16 יֵשׁ חֲלוֹק הָעֶרֶךְ הַבְדִּילִי דְרוּגוֹת
17 מִחוּמָּתַיִם בֵּין נִשְמָה לְנִשְמָה,
18 וְעַד לַחֲלוֹק הָעֶרֶךְ הַבְדֵּל
19 מִשְׁמַעוּתֵי עַד כְּדִי כִךְ שֶׁהוּא
20 בְּדוּגְמַת הַחֲלוֹק שָׁבִין "זרע
21 בְּהֵמָה" ל"זרע אדם" (בדומה
22 לאמור לעיל אודות הבדלי הדרגות
23 במרכבה העליונה שאמנם יש הבדל
24 מהותי בין "חיות הקדוש" ו"פני אדם",
25 אבל לגבי "אדם העליון" גם "פני
26 אדם" הוא כמו "חיות").
27 וְעַל-פִּי-זֶה מוֹכֵן עֲנִין
28 "וְאֶכְלֶתֶם אֹכֹל", כִּי לְפִי עֶרֶךְ
29 בִּיחַס אֵל גּוֹדֵל הָעֲלִיָּה שֶׁל כֻּלּוֹת
30 הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים דְלַעֲתִיד-לְבֹא,
31 הִנֵּה גַם נִשְמֹת שְׂבָכִינַת
32 "זרע אדם" כַּעַת יֵהִיוּ נִחְשָׁבוֹת
33 לְבְּחִינַת "זרע בְּהֵמָה" כִּי אֵל מוֹל
34 הָאֹר הָאֱלֹקִי הַנֶּעֱלָה שִׁאִיר לַעֲתִיד
35 לְבֹא, גַם נִשְמֹת אֵלֹ שְׂכִימֵם נִקְרָאוֹת
36 'זרע אדם' יֵהִיוּ נִחְשָׁבוֹת כְּמוֹ 'זרע
37 בְּהֵמָה', וְלָכֵן יִצְטָרְכוּ נִשְמֹת אֵלֹ
38 שֶׁנִּשְׁמָכוּ מֵעוֹלָם הָאֲצִילוֹת וְכִיּוֹם נִקְרָאוֹת
39 'זרע אדם' לְחִזּוֹר וּלְהַתְּבַרֵּר כּו'.
40 וְלַעֲבוֹר בִּירוֹר נוֹסֶה, וְהִינוּ עַל-יְדֵי
41 עֲנִין הַבְּטוּל שֶׁצָּרִיךְ לִפְעוֹל
42 בְּנִשְמֹת אֵלֹ גַם בְּמַדְרָגָה הַיּוֹתֵר
43 נְעֻלִית שְׁבָה יֵהִיוּ בִימֹת הַמִּשְׁחָה,
44 וְעַל-דִּרְךָ מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל
- בְּעִנֵּין הַמִּילָה (לֹא בְּאֹפֶן ד'וּמְלֶתֶם אֶת עֶרְלַת לְבַבְכֶּם"
שְׂעִינָה הוּא הַבִּירוֹר וְהַבִּטּוּל הָרָשׁוֹן, כִּי-אִם) בְּאֹפֶן ד'וּמְלֶת הָיוּ'
אֱלֹקִיךָ אֶת לְבַבְךָ" הַבִּירוֹר וְהַבִּטּוּל הַשְּׂנִי, הַנוֹסֶה.
וְזֶהוּ גַם הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מֵה שֶׁכָּתוּב "וְאֶכְלֶתֶם אֹכֹל וְשָׂבוּעַ
וְהִלַּלְתֶּם אֶת שֵׁם ה' אֱלֹקֵיכֶם
אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְּלִיא",
"לְהַפְּלִיא" דִּיקָא הַכְּתוּב מְדִיק
וְאֹמֵר 'לְהַפְּלִיא' הִינוּ שְׂמֻדוֹבֵר בְּשִׁבְחָה
וְהִלּוּל לְקֹדֶשׁ-בִּירוֹן-הוּא עַל דְּבָרִים
שְׂעִשָׂה בְּדֶרֶךְ פֶּלֶא, כְּלוֹמֵר שֶׁהָעֲנִין
ד'אֶכְלֶתֶם אֹכֹל" הַבִּירוֹר
וְהַבִּטּוּל הַשְּׂנִי שֶׁהוּא הַתּוֹכֵן שֶׁל
ה'אֲכִילָה' הַנוֹסֶפֶת (אֲכִילַת שֶׁבֶת,
וְלַמַּעֲלָה מִזֶּה לַעֲתִיד לְבֹא) הוּא
מִצַּד גּוֹדֵל הָעֲלִיָּה בְּאֹפֶן
שֶׁלֹא בְּעֶרֶךְ, שֶׁלֹּכֵן נִקְרָא
בְּשֵׁם "פֶּלֶא" כִּי אֵינוּ בֹא בְּאֹפֶן
טְבָעִי כְּתוּבָא מִהַעֲבוּרָה הַקּוֹדֶמֶת
שֶׁהִי מְדוּבֵר בְּעִלְיָה לְאִין שִׁיעוֹר, לֹלֵא
כֹּל יַחַס וְהַשְׁוָאָה לְדִרְגָה הַקּוֹדֶמֶת,
וְגַם מִסְפָּר הָעֲלִיּוֹת הוּא
בְּאֹפֶן ד'לְהַפְּלִיא", בֵּינֵן
שֶׁהָעֲלִיּוֹת הֵם עַד אֵין קֵץ לֹלֵא
גְבוּל, וְגַם כּוֹז בֹּא לְיָדֵי בִיטּוֹי ה'פֶּלֶא'
שְׂבָעִלּוֹת אֵלֹ. וְעַל-דִּרְךָ הָאֵמֹר
לְעִיל בְּעִנֵּין גִּין-עֲדֹן, שֶׁאִף
שְׂנִזְכְּרוּ רַק שְׁנֵי סוּגִים כֻּלָּיִם,
גִּין-עֲדֹן הַתַּחְתּוֹן וְגִין-עֲדֹן
הָעֲלִיּוֹן מְבַלִּי לִפְרֹט אֶת הַדְּרוּגוֹת
הַרְבוֹת הַקִּיּוּמוֹת בְּכֹל אֶחָד מֵהֶם, הָרִי
שְׁנֵי סוּגִים כֻּלָּיִם אֵלֹ גִּין עַד
הָעֲלִיּוֹת רִגֵן עַד הַתַּחְתּוֹן כּוּלָּלִים
רְבִי עֲלִיּוֹת עַד אֵין קֵץ, עֲלִיּוֹת
רְבוֹת לֹלֵא גְבוּל, וְלָכֵן נֶאֱמַר
"וּקְדוּשִׁים הֵן הַנִּשְמֹת בְּכָל יוֹם
יְהִלְלוּךָ סֵלָה" תְּמִיד, לֹלֵא הַפֶּסֶק,
כִּי הָעֲלִיּוֹת הֵן לֹלֵא הַפֶּסֶק.
(ח) וְזֶהוּ גַם עֲנִין הָעֲלִיָּה שֶׁיֵּשׁ
בְּנִשְמֹת הַצָּדִיק תְּמִיד, לֹלֵא הַפֶּסֶק,
וּבִפְרָט בְּיוֹם הַהוֹלָדֶת שֶׁלֹּ
מְדִי שְׁנָה בְּשָׁנָה (פְּמִבְאָר
בְּשִׁיחוֹת שֶׁל הַרְבֵּי הָרִי"צ בַּעַל
הַשְּׂמִיחָה וְהַגָּאוּלָּה⁷⁰ שְׁנֵאֵל
מִמָּאסֵר בְּיוֹם י"ב תְּמוֹז, בִּשְׁנַת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תרפ"ז), שָׁאֵז ביום הולדתו עולה ומתעלה מהיכל להיכל, שְׁעָלִיָּה
2 זו היא באופן שְׁנַעֲשָׂה בְּצִיּוֹר במצב אחר לְגַמְרִי עם גרדי
3 מציאות שונים לחלוטין, וְעַד שֶׁהַצִּיּוֹר הַקּוֹדֵם אֵינוֹ בְּעָרֶף לְצִיּוֹר
4 שְׁנַעֲשָׂה אֲצִלוֹ בְּעָלִיתוֹ לְמַדְרָגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית כִּי הַעֲלִיָּה הִיא
5 לאין שיעור, ללא כל יחס והשוואה
6 למצב הקודם, שְׁלָכְן נַעֲשָׂת
7 הַעֲלִיָּה עַל-יְדֵי הָעַמּוּד
8 (הַמַּחְבֵּר ומשמש כ'ממוצע' שמחבר
9 שתי דרגות רחוקות זו מזו באין-
10 ערוך), שְׁעַל-יְדֵי⁷¹ מַתְבַּטְּלִים
11 כָּל הָעֲנָנִים הַקּוֹדְמִים שְׁאִינֵם
12 בְּעָרֶף שֶׁאֵין להם יחס לְגַבִּי גוֹדֵל
13 הַעֲלִיָּה הַנוֹכְחִית, וְעַד שֶׁנִּקְרָא
14 הַמַּצֵּב הַחֲדָשׁ אֵלֶיּהוּ הַגִּיעָה וְעָלְתָה
15 נִשְׁמַת הַצִּדִּיק כַּעַת בְּשֵׁם 'גֹּן-עֶדֶן'
16 הָעָלִיּוֹן אֲפִילוֹ לְגַבִּי כָּל
17 הַהֲשָׁגוֹת בְּאֹפֶן הַכִּי נַעֲלָה
18 שֶׁהָיוּ אֲצִלוֹ בְּעַבְדוּתוֹ בְּיָמִים
19 וְשָׁנִים שְׁלֹפְנִי-זָה, בִּיּוֹן שְׁזוּהִי
20 עָלֶיהָ שְׁלֹא בְּעָרֶף, בְּאֹפֶן
21 ד'לְהַפְלִיא', ואפילו אם גם לפני
22 עלייה זו הגיע למדרגות גבוהות
23 ביותר, כעת מדובר בעלייה לאין שיעור
24 שלגבי כל מדרגה, איזו שתהיה, נקרא
25 המצב החדש 'עליון' כמבואר לעיל
26 באריכות.
27 וְעוֹד זאת, שֶׁהָעֲנָנִים
28 ד'לְהַפְלִיא' הֵוא גַּם בְּנוֹגֵעַ
29 לְהַמְשִׁכָּה לְמִטָּה שְׁפּוּעֶלֶת
30 הַנִּשְׁמָה בַּעֲלִיַּתָּהּ לַמַּעֲלָה, וְהִינֵנוּ,
31 שֶׁהַעֲלִיָּה לְמַדְרָגָה הַיּוֹתֵר
32 נַעֲלִית הִיא בְּאֹפֶן שְׁמֶשֶׁם
33 נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלָּה אֹרֶךְ וּשְׁפַע
34 לְמִטָּה. וְעַל-דֶּרֶךְ הַמַּבְאָר
35 ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' בְּפָרְשַׁתְנוּ⁷²
36 פֹּרֶשֶׁת בֶּלֶק בְּעֶנְיָן "בְּרֵאשִׁיתוֹ
37 יִצְרָתוֹ אֵף עֲשִׂיתוֹ"⁷³,
38 ש'אֵף' מְרַבֶּה אֶת הַבְּחִינָה
39 הָרַבִּיעִית הַיּוֹתֵר נַעֲלָה, עוֹלָם
40 הָאֲצִילוֹת שֶׁלְמַעֲלָה מַעֲלֻמוֹת בְּרִיאַת
41 יְצִירַת-עֲשִׂיָּה הַנִּרְמִיָּם ב'בראתיו', יצרתיו ועשיתיו וְרַבִּי זֶה הַנִּרְמִיָּם ב'אֵף'
נִסְמָךְ בכתוב זה ל'עשיתיו' דִּקְא, וְנִאמַר 'אֵף עֲשִׂיתוֹ' להורות
שְׁנִמְשָׁךְ לְמִטָּה בְּבַחֲבִינַת עֲשִׂיָּה דִּקְא והמשכת אור עליון לעולם
תחתון למרות ריחוק הערך ביניהם היא ענין של 'פלא'. וְהָיוּ גַּם כְּלָלוֹת
עֲנָנִי הַתְּגַלּוֹת אֱלֹקוֹת בַּעֲלֹם, לַמּוֹת שֶׁנִּבְרָא כַּעֲלֹם מוֹגְבֵּל הַמַּעֲלִים
וּמִסְתֵּיר עַל הָאֹרֶךְ הָאֱלֹקִי שָׁבוּ, עַל-
יְדֵי צִדִּיקִים וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים
כו', כְּמַבְאָר ב'שֶׁעַר הַיַּחֲוֹד
וְהָאֱמוּנָה'⁷⁴ שֶׁבִּסְפָּר הַתִּנְיָא
לְאִדְמוֹר הַזֶּקֶן שְׁעַל זֶה עַל גִּילּוֹי
אֱלֹקוֹת הָלֹא מוֹגְבֵּל בַּעֲלֹם הַמוֹגְבֵּל,
אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל⁷⁵
"בַּתְּחִלָּה בַּתְּחִילַת תְּהִלָּתוֹ בְּרִיאַת
הָעוֹלָם הַמוֹגְבֵּל עַל-יְדֵי אֹרֶךְ אֵין-סוֹף
הַבְּחִינָה מוֹגְבֵּל עָלָה בְּמַחְשָׁבָה
הַעֲלִינָה לְבְרֹא אֶת הָעוֹלָם
בְּמִדַּת הַדִּין שֶׁתּוֹכְנָה הוּא גְבוּל
וְצִמְצוּם, רָאָה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַבֵּל אִם יִיבָרָא
בְּמִדַּת הַדִּין - שֶׁתֵּף עִמּוֹ מִדַּת
רַחֲמִים שֶׁעֲנִינָה לְרַחֵם וּלְהַאֲרִי
וּלְהַשְׁפִּיעַ", וּבִפְרָט אוֹתוֹת
וּמוֹפְתִים הַמְּבִיאִים גִּילּוֹי אֱלֹקוֹת
בַּעֲלֹם שֶׁהֵם בְּאֹפֶן גָּלוֹי לְכָל
(עֲמִי) הָאֶרֶץ לְכָל אוֹמוֹת הָעוֹלָם
וְלֹא רַק לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּבַחֲבִינַת
"עֲשִׂיתוֹ" שֶׁהִגִּילּוֹי יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ
וּמֵאִיר עַד לְעוֹלָם הַעֲשִׂיָּה (כְּמוֹ
הַגָּאוּלָּה שֶׁל הַרְבֵּי הַרִּי"צ דִּי"ב
תַּמּוּז מִמַּאֲסָרוֹ בְּרוֹסִיָּה שֶׁהֵיָּתָה אוֹת
וּמוֹפֵת גָּלוֹי לְעִנֵּי אוֹמוֹת הָעוֹלָם).
(ט) וַיֵּשׁ לְקֶשֶׁר כָּל הַנֶּזֶל עִם
מֶה שֶׁכְּתוּב בַּתְּהִלִּים סִימָן
פ"ו⁷⁶, הַפֶּקֶד הַמַּתָּאִים לְמַסְפָּר
שְׁנוֹתֵי שֶׁל הַרְבֵּי הַרִּי"צ בַּעַל הַגָּאוּלָּה
(שֶׁנִּשְׁלַח בְּשַׁנַּת תר"מ) בְּשַׁנָּה זוֹ, תִּשְׁכַּח
"יַחַד לְכָבִי לִירָאָה שְׁמֶךְ",
כְּמַבְאָר בְּאֶרְוֶכָה ב'לְקוּטֵי
תוֹרָה' בְּפָרְשַׁתְנוּ⁷⁷, אֹדוֹת
הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִיּוֹת שֶׁל בְּקֶשֶׁה זוֹ,
שְׁנֵי שְׁתֵּי בַּחֲבִינּוֹת בְּלֶב,
חִיצוֹנִיּוֹת הֶלֶב, וּפְנִימִיּוֹת הֶלֶב וְהַבְּקֶשָּׁה הִיא שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת, הֵן

(71) ראה זח"ב ריא, א. תו"א מגילת אסתר ק, סע"ב. (72) בלק סז, ד. סט, סע"ג. (73) ישעי' מג, ז. (74) פ"ה. (75) פירש"י בראשית א, א (ד"ה ברא אלקים). (76) פסוק יא. - הקאפיטל המתאים למספר שנותיו של אדמו"ר מהור"י"צ בעל השמחה והגאולה, ש"ב תמוז השתא (תשכ"ה) הוא יום הולדתו הפ"ה, ובו מתחילים לומר קאפיטל פ"ו (ראה סה"מ י"א ניסן ח"א ע' 1 ואילך. וש"נ). - המו"ל. (77) בלק סז, סע"ג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הַעֲבֹדָה ד' וּמִלֶּתְם אֶת עֲרֶלְתְּכֶם לְבָכֶם" העבודה של הסרת ערלת
 הלב. וּמִצַּד פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב שהיא דרגה פנימית ועמוקה בנשמה
 נִמְשָׁכֶת הַעֲבֹדָה ד' בְּכָל מֵאֲדָר" מתוך ביטול של כל גדר מציאות
 האדם, כמבואר לעיל, שְׁזוּהִי הַעֲבֹדָה שְׁמִצָּד רְעוּתָא דְלִבָּא'
 (רצון הלב שְׁלֻמְעָלָה מִטַּעַם וְדַעַת). וְהִינוּ עַל-יְדֵי הַעֲבֹדָה
 ד' וּמִלֶּתְם הַלֵּב וְהִינוּ אֶלְקִיךָ אֵת לְבָבְךָ". וְעַל זֶה נֶאֱמָר הַבִּקְשָׁה
 "יַחַד לְבָבִי", שְׁתַּהֲיָה נִכְלָלָת בַּחֲנִינֵת חִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב להתעלות
 בַּבְּחִינָה פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב, וְהִינוּ, שְׁגֵם הַעֲבֹדָה בְּמַחְשָׁבָה דְּבוּר
 וּמַעֲשֶׂה ("בְּרָאֲתִיו יִצְרָתִיו עֲשִׂיתִיו") שְׁמִצָּד חִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב,
 תַּהֲיָה חֲדוּרָה ב' רְעוּתָא דְלִבָּא' שְׁמִצָּד פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב
 כְּתוּבָא מוֹזָה שְׁפִימִיּוֹת הַלֵּב יוֹרֶדֶת וּנְמַשְׁכָּת לְמַטָּה אֲפִילוּ בְּעִינֵינִי שֶׁל
 מַעֲשֶׂה בְּפֹעֵל, אֵף שְׁכּוֹחַ הַמַּעֲשֶׂה הוּא עֵינִי חִיצוֹנִי נִחוּת לִגְבִי רְעוּתָא דְלִבָּא'.
 וְעַל-דֶּרֶךְ "אֵף עֲשִׂיתִיו", שְׁ"אֵף מְרַבָּה עוֹד בַּחֲנִינָה
 אַחַת שֶׁלִּמְעַל מַעֲלָה מ' בְּרָאֲתִיו", וְ"עֲשִׂיתִיו", וְהוּא
 בַּחֲנִינָה רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן שְׁלֻמְעָלָה מַעֲלָה מְבַחֲשֵׁת מַחְשָׁבָה דְּבוּר
 וּמַעֲשֶׂה. וְרַבּוּי זֶה הַמַּתִּיחַס לְרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן נִסְמָךְ ל"עֲשִׂיתִיו"
 דוֹקָא וְלֹא ל"בְּרָאֲתִיו" ו"עֲשִׂיתִיו", לְפִי שְׁעָקָר גְּלוּי רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן
 הוּא בְּבַחֲנִינָה עֲשִׂיָּה גִשְׁמִית דְּוָקָא, דְּהִינוּ בְּמַעֲשֶׂה הַמַּצּוֹת,
 כְּמוֹ צִיצִית בְּצִמְרָם גִּשְׁמִי וּתְפִילִּין בְּקֶלֶף גִּשְׁמִי, וְעַל-דֶּרֶךְ זֶה בְּכָל עֲנִינִי
 תוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁהֵם לְמַטָּה דְּוָקָא, וְכֵמוֹ שְׁכָתוּב⁷⁹ "לֹא בְּשָׂמִים הִיא",
 וְשֶׁם דְּוָקָא בְּחִינָה "אֵף", מְדַרְגָּה בַּחֲנִינָה "אֵף", מְדַרְגָּה
 הַרְבִּיעִית, שֶׁהוּא עֲנִין רְעוּתָא דְלִבָּא'.

הַפְּנִימִיּוֹת וְהֵן חִיצוֹנִיּוֹת, יִתְאַחֲדוּ ל'רֵאָה אֶת שִׁמְךָ' (וכמבואר שם, "... יֵשׁ
 בַּחֲנִינָה רְעוּתָא דְלִבָּא שֶׁהוּא רְצוֹן הַלֵּב וְיֵשׁ בּוֹה ב' בַּחֲנִינֹת פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת
 פְּנִימִיּוֹת נִקְרָא הַלֵּב הִיא בַּחֲנִינָה אַהֲבָה רַבָּה שֶׁלִּמְעַלָּה מִהַטַּעַם וְהַדַּעַת...
 וְחִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב הוּא הַנִּלְקָח מִן הַדַּעַת וְהַתְּכַנּוּת בְּגִדּוּלָת ה' כֹּל חֵד לְפָנֶיךָ
 שִׁיעוּרָא דִּילִיָּה. וְלִפִּי שְׁכּוֹל וְהַשְׁגָּתוֹ
 בְּאוֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא כִּךְ מַעוּרֵר אֶת
 הָאֲהָבָה בְּלִבּוֹ. וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת כִּי אֶת
 זֶה לְעוֹמֶת זֶה עֲשֶׂה אֱלֹקִים שְׁכֵמוֹ שִׁישׁ
 דַּעַת בְּקִדּוּשָׁה לְדַעַת אֶת ה' וְלֹאֲהָבָה
 אוֹתוֹ. כִּךְ יֵשׁ דַּעַת מִצַּד הַקְּלִיפָה וְסוּטְרָא
 אַחֲרָא וְהוּא דַּעַת הָרַע וְלֹאֲהוּב דְּבָרִים
 זָרִים וְלֹתְאוֹת יִבְשָׁה נִפְרֵד מִחֲמַת
 שְׁעָרֵי לַחֲכוֹ מַחֲקִיּוֹת עוֹלָם הַזֶּה
 וְתַעֲנוּגִיו... אֵךְ הָאֲהָבָה שֶׁבְּפְּנִימִיּוֹת הַלֵּב
 שֶׁלִּמְעַלָּה מִהַטַּעַם וְדַעַת... אֵין בַּחֲנִינָה
 זֶה לְעוֹמֶת זֶה כְּנִגְדָּה שֶׁבַּחֲנִינָה פְּנִימִיּוֹת
 נִקְרָא הַלֵּב הִיא בַּחֲנִינָה יְחִידָה שְׁאֵין לָהּ
 אֵלָּא רְצוֹן אֶחָד לֹאֲבִיָּה שֶׁבְּשָׂמִים וְהִיא
 הַמַּעֲלָה וְהַמְדִּירָה שְׁאֵין דּוּגְמָתָהּ וְלֹא
 בְּעִרְכָּהּ נִמְצָא בְּגִשְׁמִיּוֹת כֹּל רַק לָהּ
 לְבָדוֹ נִמְצָא בְּבִי יִשְׂרָאֵל עִם קְרִיבוֹ...
 וְכַתְּבוּרֹתֶיהָ אַהֲבָה רַבָּה זֶה בָּקָל הוּא
 יִכּוֹל לְנַצַּח וְלִהְיוֹת הַטּוֹב עַל הָרַע
 לְגַמְרֵי מַפְנֵי שְׁאֵין לְחִיצוֹנִיּוֹת בַּה אַחִיוָה
 כֹּל וְהוּא יַחַד לְבָבִי וְכִי יוֹחַד לְבַבְּנוֹ
 כִּי. שִׁיחָה נִכְלָל בַּחֲנִינָה חִיצוֹנִיּוֹת
 הָרַצוֹן בְּבַחֲנִינָה פְּנִימִיּוֹת הָרַצוֹן...
 וּמִזֶּה מֵהַעֲבֹדָה הָאֲמִוּרָה שֶׁל "יַחַד
 לְבָבִי", הָאֲרֵת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב גַּם
 בְּחִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב, נִמְשָׁךְ גַּם
 בְּכָלִיל עֲבֹדָת הָאָדָם (שְׁהִירָה)
 כְּלִשׁוֹן הַזֶּה "לִבָּא פְּלִיג לְכָל
 שְׁפִינ'ן"⁷⁸ הַלֵּב מַחֲלֵק וּמַשְׁפִּיעַ חַיּוֹת
 לְכָל אֲבִירֵי הַגּוֹף). שְׁמִצָּד
 חִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב נִמְשָׁכֶת וְכַאֲ
 לִידִי גִילּוֹי הַעֲבֹדָה ד' בְּכָל
 לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ, שְׁפֹעֲעֵלָת
 יֵשׁ לָהּ פְּעוּלָה וְהַשְׁפָּעָה עַל
 מַחְשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל הָאָדָם, שְׁכָנְגָד "בְּרָאֲתִיו עוֹלָם
 הַבְּרִיאָה, מַחֲשָׁבָה. יִצְרָתִיו עוֹלָם הַיִּצִּירָה, דְּבוּר עֲשִׂיתִיו עוֹלָם הַעֲשִׂיָּה,
 מַעֲשֶׂה, שְׁהִירָה פְּרָבְעִי עַל פִּי הָרַצוֹן הַעֲלִיּוֹן, וְהִינוּ עַל-יְדֵי

(78) ראה זהר ח"ב קנ"ג, א. ח"ג קס"א, ב. רכ"א, ב (ברע"מ). רלב, א (ברע"מ). תניא אגה"ק סל"א. (79) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (י) וְזֶהוּ "מִי מָנָה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב", דְּהֵנָּה⁸⁰, בְּחִינַת "יַעֲקֹב"
 - 2 הוּא עֲנִין הָעֲבוּדָה דִּימִי הַחֹל בְּעוֹבְדֵין בְּמַעֲשֵׁים דְּחֹל,
 - 3 בְּבִרְרוֹ הַנִּיצוּצוֹת שֶׁל הָאֱלֹקוֹת מִן ה' לְעוֹמֶת-זֶה' הִיפך הַקְדוּשָׁה
 - 4 אוּ עַל-כֵּל-פָּנִים מְקַלֶּפֶת נִגְהָ שֶׁאֵינָם מְעוּרָב בָּהּ גַּם טוֹב
 - 5 וְאִדּוּ אֲבָל גַּם הִיא קְלִיפָה הַמְסַתֶּרֶת עַל
 - 6 הָאִדּוּ הָאֱלֹקִי וְיֵשׁ לְבַרֵּךְ אֶת הַנִּיצוּצוֹת
 - 7 הַטְּמוּנִים בָּהּ. וּבְבַחֲחִינָה זֹאת בְּחִינַת
 - 8 "יַעֲקֹב" יִשְׁנֹו עֲנִין הָעֶפְרַיִם,
 - 9 שֶׁהוּא יְסוֹד הַכִּי תַּחְתּוֹן
 - 10 מֵאֲרֻכַּת הַיּוֹדוֹת מֵהֶם מוֹרַכְבִּים
 - 11 הַדְּבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים (אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם,
 - 12 עֶפְרַיִם), שְׁמוּרָה עַל עֶפְרַיִרִית,
 - 13 חֲמִירִית וְגַשְׁמִיּוֹת, וְהִנֵּנוּ,
 - 14 שְׁגָם כְּאֲשֶׁר הָעֲבוּדָה הִיא
 - 15 בְּמִדְרָגָה נְעִלִית שֶׁל אֲהַבַת ה'
 - 16 "בִּכְל לִבְכּוֹ וּבְכָל נִפְשׁוֹ", שֶׁיֵּךְ בָּהּ
 - 17 עֲדִין עֲנִין הָעֶפְרַיִרִית, וְכִמּוֹ
 - 18 בְּאֹפֶן הָעֲבוּדָה דִּ"קֶרְבַּת
 - 19 אֱלֹקִים לִי טוֹב" (פֶּנ"ל סְעִיף
 - 20 ה'), שֶׁפִּינֵן שִׁישׁ בְּזֶה הָרָגֶשׁ
 - 21 עֲצָמוֹ וְהַמְצִיאֹת הָאִשִּׁית עֲדִין
 - 22 תּוֹפֶסֶת מְקוֹם וְחִשְׁבֹּת, "לִי טוֹב",
 - 23 הִרִי זֶה נֹתֵן מְקוֹם שְׁיִיכָל
 - 24 לְהִיּוֹת גַּם עֶרְלַת הַלֵּב, שֶׁאִזּוֹ
 - 25 יִצְטָרֵךְ לְהִיּוֹת הָעֲנִין
 - 26 דִּ"וּמִלְתָּם אֶת עֶרְלַת
 - 27 לְבַבְכֶּם".
 - 28 וּמִכָּל-מְקוֹם, הֵנָּה לְמַעֲשֵׂה גַם
 - 29 כְּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּמִדְרָגַת
 - 30 "עֶפְרַיִם יַעֲקֹב", נִעֲשֶׂה נִפְעַל
 - 31 בִּירוֹ הַנִּיצוּצוֹת כִּי⁸¹ וְהַעֲלָתָם
 - 32 מִתּוֹךְ ה'קְלִיפָה', וְהִנֵּנוּ עַל-יְדֵי
 - 33 בְּחִינַת "מִי", "מִי מָנָה עֶפְרַיִם
 - 34 יַעֲקֹב", שֶׁזֶהוּ עַל-דֶּרֶךְ מֵה
 - 35 שְׁכַתוֹב⁸² מִי יִתֵּן וְהִנֵּה לְבַבְכֶּם
 - 36 זֶה לָהֶם לִירְאָה אוֹתִי, "מִי"
 - 37 דִּיקָא הַכְּתוּב מִדִּיק וְאוֹמֵר שֶׁהַכּוֹחַ
 - 38 לְהַתְעוֹרוֹת הַלֵּב לִירְאָה ה' בִּא מִבְּחִינַת
 - 39 "מִי", דִּיקָא הַמְכוּן עַל אֵין-סוֹף
 - 40 בְּרוּךְ-הוּא ה'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין'
 - 41 הָאִדּוּ הַבְּלִיגְבוֹל הַמֵּאִיר עַל הָעוֹלָמוֹת
- בְּדֶרֶךְ 'סוֹבֵב' וּמִקִּיף' מְבַלִּי לְהַתְלַבֵּשׁ בָּהֶם בְּפִנְיּוֹת וְהוּא הָאִדּוּ הָאֱלֹקִי
- שְׁאִינוּ מוֹשֵׁג בְּעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים מוֹגְבִּלִים, שְׁמִשְׁשׁ מֵאִדּוּ ה'סוֹבֵב'
- נִמְשָׁף לְהִיּוֹת "יִחָד לְבָבִי לִירְאָה שְׁמִיךְ", כְּמִבְּאֵר ב'לְקוּטִי
- תּוֹרָה'⁸³ וְיֵשׁ לֹמֵר שֶׁזֶהוּ עַל-דֶּרֶךְ מֵה שְׁנִתְבָּאֵר לְעִיל (סְעִיף ט)
- בְּעֲנִין (ט) בְּעֲנִין "יִחָד לְבָבִי", שֶׁהוּא עֲנִין יִחָד וְהַמְשַׁכְת
- וְהַמְשַׁכְת בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב
- בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב, שְׁגָם
- הָעֲבוּדָה בְּמִחְשָׁבָה דְּבִירוֹ וּמַעֲשֶׂה, תַּהֲיָה חֲדוּרָה
- בְּבַחֲחִינַת 'רְעוּתָא דְּלִבָּא'. וְאַחֲרֵיכֵן בָּאִים
- לְמִדְרָגָה נְעִלִית יוֹתֵר, שֶׁזֶהוּ מֵה שְׁכַתוֹב וּמִסְפָּר
- אֶת רַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל, שְׁבַבְחִינָה זֹאת לֹא שֶׁיֵּךְ עֲנִין שֶׁל עֶפְרַיִם כָּלָל, בִּינוֹן שְׁכַר נִעֲשֶׂה
- הַבִּירוֹ וְזוֹכֵף כִּי, וְזֶהוּ עֲנִין "מִסְפָּר", שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן 'סְפִירוֹת וּבְהִירוֹת'. וְעֲנִין
- הַמִּסְפָּר ('סְפִירוֹת וּבְהִירוֹת') הוּא ב'רַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל', כְּמִבְּאֵר ב'לְקוּטִי תּוֹרָה'⁸⁴
- שְׁבַתְּכָת 'רַבֵּעַ' יֵשׁ שְׁנֵי פִירוּשִׁים. הָאֶחָד, חֲלָק רַבִּיעִי, שְׁזוּהִי בְּחִינָה הַרְבִּיעִית.
- וְהַשְּׁנִי, מְלִשׁוֹן אֲרַבְּעָה, וְהִנֵּנוּ, שְׁעָקֵר הָעֲבוּדָה הִיא מִצַּד 'רְעוּתָא דְּלִבָּא',

(80) ראה סד"ה מי מנה הנ"ל (שם ע' א"ס). (81) ראה סד"ה מי מנה הנ"ל, שזהו גם ענין הגרים שניתוספו בישראל, המובא במד"ר בפירוש הכתוב מי מנה עפר יעקב (המור"ל). (82) ואתחנן ה, כו. (83) במדבר טו, א. וראה גם לקו"ת פרשתנו סח, סע"ב. (84) פרשתנו סז, א. ע, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מכר לפי שווי הבהמה בעת הגניבה כי מאחר שאין הבלד בין הורג חצי להורג
הכול, למעשה הטיחה התחילה כבר משעת הגניבה, ולפי פנימיות הדברים
הכוונה היא ש'הריגה', היינו כפיה והכנעה, חלקית של הישות והמציאות של
האדם חשובה כמו כפייה והכנעה מלאה **שְׁזָהוּ עֵנָן שֶׁל מְסִירוֹת נֶפֶשׁ**
והדבר נחשב כמו מסירות נפש והקרבה
של כל המציאות האישית, **שְׁעַל-**
יָדָה נִמְשַׁכֶּת הַבְּחִינָה
הַרְבִּיעִית, "אָף עֲשִׂיתִיו",
הבחינה שלמעלה ממחשבה, דיבור
ומעשה, כמבואר לעיל באריכות.
וּכְמוֹ-כֵן נִמְשַׁךְ בַּבְּחִינָה
"עֲשִׂיתִיו" היינו שנמשך ומתגלה
למטה בפועל **כָּלֹלוֹת הָעֵנָן**
ד' מִי מָנָה עֶפֶר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר
אֶת רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל, כִּפְשֻׁטוֹת
הַקְּתוּב, שֶׁהָרִי אֵין מִקְרָא
יוֹצֵא מִיָּדִי פְּשׁוּטוֹ⁸⁸, שִׁיקוּיִם
בפועל ובפשטות הַיַּעוֹד על מספרם
העצום של בני ישראל **"וְהָיָה**
מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּו', אֲשֶׁר
לֹא יִמָּד וְלֹא יִסְפָּר"⁸⁹, **"וְלֹא**
יִסְפָּר מְרֹב"⁹⁰.

דְּלִפְא', בְּחִינָה הַרְבִּיעִית שבאה לאחר שלוש הבחינות של מחשבה,
דיבור ומעשה, **אָכַל** עם היותה בחינה נעלית ביותר **בְּחִינָה זוֹ נִמְשַׁכֶּת**
וְחוֹדְרֶת כָּכָל אַרְבַּע הַמַּדְרָגוֹת, עַד לְבְּחִינַת "עֲשִׂיתִיו", שְׁגָם
בָּהּ נִמְשַׁכֶּת וְחוֹדְרֶת בְּחִינָה הַרְבִּיעִית שְׁמֵרוֹמָזֶת בְּרַבּוּי
ד' "אָף" ("אָף עֲשִׂיתִיו"). וְכֵן
לְאִידֶךָ מצד שני, כשם שהעבודה של
רעותא דליבא נמשכת עד העשייה, כך
העבודה של עשייה עולה ומגעת עד
בחינת רעותא דליבא, **שְׁעַל-יָדִי**
"עֲשִׂיתִיו", שְׁשָׁם הָעֲבוּדָה
הִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל עֲשִׂיָּה,
מִלְּשׁוֹן כְּפִיָּה, מִלְּשׁוֹן⁸⁵
מַעֲשִׂין עַל הַצִּדְקָה⁸⁶ כופים את
מי שלא רוצה לתת, הִינּוּ, **שְׁכּוּפָה**
אֶת עֲצָמוֹ ובעניינו, כאשר האדם
כופה ומכניע את עצמו, את המציאות
שלו אל הרצון העליון, הִנֵּה **"מָה**
לִי קִטְלָא פּוֹלָה, מָה לִי קִטְלָא
פְּלָגָא"⁸⁷, נאמר בגמרא שהגונב
בהמה כחושא ואחר-כך השמינה,
משלם תשלומי כפל כדין הגנב וכן
תשלומי ארבעה וחמישה אם טבח או
16 **יִסְפָּר מְרֹב"**⁹⁰.

(85) בית יוסף לטור יו"ד סרמ"ח (ד"ה כל אדם). (86) ראה סה"מ תרע"ח ע' קא. ע' קכד ואילך. ע' קצב. תרצ"ט ע' 191.
ורבכ"מ. (87) ב"ק סה, א. וראה לקו"ת נציבים מו, ד. (88) שבת סג, א. ושי"נ. (89) הושע ב, א. וראה לקו"ת פרשתנו סז, סע"ד
ואילך. (90) וישלח לב, יג.

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שני עמ' ב

הַיָּבָמִין בְּלֹא בָנִים, הָרִי שְׁתִּיחַן אֲסוּרִין לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אֹמְרִי, הוּאִיל וְהוֹתֵרוּ אוֹתָן נָשִׁים לְהִינָשֵׂא לַיָּבָמִין הוֹתֵרוּ לְכָל אָדָם
לְאַחַר מִיתַת הַיָּבָמִים. וְאֵין צְרִיכּוֹת לְחֹשׁוֹשׁ שְׁבַעֲלֵיהֶן הָרִאשׁוֹנִים
חַיִּים.
הגמרא דנה במחלוקת זו: **בְּעִי רַבָּא, מָאִי מַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַמַּתִּיר**
לְשִׁתִּי הַנָּשִׁים לְהִינָשֵׂא לְשׁוֹק, הָאֵם מְשׁוּם דְּקָבְרִי צָרָה מַעֲיָדָה
וְנִאֲמַנְתָּ לְהַתִּיר אֶת הַבְּרִיתָה וְאֵין חוֹשֵׁשִׁין שְׁמִשְׁקָרָתָּ בְּעִדּוּתָהּ מְשׁוּם
שְׁרוּצָה לְקַלְקֵל לְחִבְרָתָה. אוּ דְלָמָּה – שְׁמָא טַעְמֹה מְשׁוּם דְּהִיא לֹא
מְקַלְקֵלָא נִפְשָׁה – שְׁהִיבְמָה לֹא תִקְלָקֵל עֲצָמָה אֲפִילוּ בְּמִקּוֹם
שְׁרוּצָה לְהוֹזִיק אֶת חִבְרָתָה בְּעִדּוּתָהּ. וְלִכְךָ בְּאוֹפֵן הָאֲחֵרוֹן שֶׁל
הַמִּשְׁנָה שֶׁאֵין רֹאִים נִשְׁתִּיבָמָה עַל פִּי עִדּוּתָהּ שְׁמַת בְּעִלָּה וְלֹא
חֲשֵׁשָׁה שְׁתִּתְקַלְקֵל בְּכָךְ וְלִיאֲסֹר לְבַעֲלָהּ, אֵין לָנוּ לְחוֹשׁ שְׁעִדּוּתָהּ
שָׁקֵר וְכוּונָתָה בְּעִדּוּת זוֹ לְקַלְקֵל אֶת חִבְרָתָה, וְנִאֲמַנְתָּ אֵף לְגַבִּי
חִבְרָתָה.
מבררת הגמרא: **לְמָא נִפְקָא מִנָּה – מָה הִתְבַּדֵּל לְהַלְכָה בֵּין שְׁנֵי**
הַטַּעְמִים.

אֲסוּרוֹת שְׁתִּיחַן לְהִנָּשֵׂא לְשׁוֹק, שְׁכָל אַחַת צְרִיכָה לְחֹשׁוֹשׁ שְׁמָא
בְּעִלָּה הַקּוֹדֵם שֶׁל חִבְרָתָה חֵזַק וְזוֹקָה לְהַתִּיבָם לוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר
אֹמְרִי, הוּאִיל וְכִבֵּר הוֹתֵרוּ אוֹתָן נָשִׁים עַל פִּי עִדּוּתָן לְהִינָשֵׂא לַיָּבָמִין
בְּחֻזְקָת שְׁבַעֲלֵיהֶן הָרִאשׁוֹנִים מִתּוֹ, הוֹתֵרוּ עֵתָה עַל פִּי אוֹתָהּ עִדּוֹת
לְהִינָשֵׂא לְכָל אָדָם, וְאֵין לָנוּ לְחֹשׁוֹשׁ שְׁהַבְעֵלִים הָרִאשׁוֹנִים עִדִּין
חַיִּים.
גְּמָרָא
הגמרא מביאה ברייתא שדנה במקרה נוסף: **תָּנָא בְּבֵרִיתָא, שְׁתִּי**
יבִמּוֹת שְׁהֵעִידוּ שְׁמַתָּה בְּעִלְיָהּ, לָזוּ יֵשׁ עֲרִים שְׁמַת בְּעִלָּה יֵשׁ לָהּ
בָּנִים מִבְּעִלָּה הַמַּת, וְלָזוּ אֵין לֹא עֲרִים שִׁיעִידוֹ כְּדַבְרִיָּה שְׁמַת, וְלֹא
בָּנִים מִבְּעִלָּה, שְׁתִּיחַן מוֹתֵרוֹת לְהִינָשֵׂא לְשׁוֹק, שְׁשִׁתִּיחַן אֵינֵם
זִקּוּקוֹת לִיבּוֹם, הָרִאשׁוֹנָה מִכֵּיִן שִׁישׁ לָהּ בָּנִים מִבְּעִלָּה אֵינָה זִקּוּקָה
לִיבּוֹם אֲפִילוּ אִם הֵיבָם חֵי. וְהַשְׁנִיָּה פְּטוּרָה מִיבּוֹם מְשׁוּם שְׁעִדִּי
חִבְרָתָה הֵעִידוּ שְׁמַת הֵיבָם.
שנינו בסיפא של המשנה: **נִתְּיָבָמוּ הַנָּשִׁים לְאַחִים הַנּוֹתֵרִים וְיָתוּם גַּם**

בס"ד. שיחת יום ב' פ' בלק, י"ב תמוז, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- א. ידוע סיפור המעשה¹ אודות י"ב תמוז הראשון, בשנת תרפ"ז, שכאשר כבוד קדושת מורי וחמי
אדמו"ר, בעל השמחה והגאולה, הוצרך לבוא להתייצבות ורישום במשרד הממשלתי (כפי שהיה הסדר
בשבתו בעיר מקלטו), הנה בבואו לשם בלווית החסיד ר' אליהו חיים אלטהויז, נתברר, שביום זה (יום
שלישי בשבוע, שבו חל י"ב תמוז) יש איזה "חגא", ולכן המשרד סגור, והיה שם רק איש אחד בשביל
לסדר הדברים הכי מוכרחים (כפי שנקרא ברוסית: "דעזשורני"²), וסיפר, שהגיעה פקודה ממוסקבא שהוא
בן-חורין ויכול לחזור למקום מושבו בלנינגרד (פטרבורג), אבל כיון שביום זה המשרד סגור, יצטרך
לבוא למחרת, י"ג תמוז, כדי לקבל את הניירות הרשמיים.
- כבר ספרתי פעם שרבינו נשיאנו היה צריך להרגיע את רוחו של ר' אליהו חיים שלא יתבלבל
לגמרי מהבשורה³ ...
- כאשר כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר חזר מהמשרד למקום תחנתו, בדירת השוחט של קאסטראמא
- כבר הגיעה לשם הבשורה על דבר השחרור, והחסיד ר' מיכאל דוואַרקין שהיה שם, הנה מגודל
ההתפעלות מהבשורה הפתאומית ללא הכנה (ומה גם שבכלל לא תמיד היה במדידה והגבלה...), לקח
"סאָטקע" - בקבוק משקה שמכיל חלק אחד ממאה ממדה גדולה, אבל לא שתה חס ושלום, אלא אחז
ה"סאָטקע" בידו⁴, ורקד סביב הבית שבו היתה האכסניא של בעל השמחה והגאולה, וניגן ניגון חסידי
בשפה הרוסית שתוכנו הוא הענין ד"אין עוד מלבדו"⁵,
- במשך כמה שנים עבד ר' מיכאל דוואַרקין ביער עם אינם-יהודים, והיה רגיל להשתמש בביטויים
ותיבות בשפת המדינה, ולכן ניגן גם הניגון שתוכנו "אין עוד מלבדו" - עם תיבות בשפה הרוסית: "ניעטו
ניעטו ניקאָוואַ, קראָמי - וכאן צריך לבוא שמו של הקדוש-ברוך-הוא - אַדנאָוואַ", כי, על-פי הפסק דין
בפוסקים, שהביאו גם אדמו"ר הזקן בשולחן ערוך⁶, שאסור להזכיר שמו של הקדוש-ברוך-הוא (לא רק
בלשון הקודש, אלא) גם בלשון אחרת, אי אפשר לבטא את שמו של הקדוש-ברוך-הוא בשפה הרוסית,
ולכן אומרים "קראָמי יעוואַ", שפירושו: חוץ ממנו (מלבדו), ובמילא מבינים למי כוונת הדברים -
וכך רקד עם הבקבוק בידו משך זמן ארוך, מסביב לדירה.
- מסתמא נמצאים כאן כאלו שיודעים את הניגון, ובודאי ילמדו מהם שאר הקהל. -
- ומן הנכון, אשר, בעמדנו בי"ב תמוז, ש"הימים האלה נזכרים (ועל-ידי-זה) ונעשים בכל שנה ושנה"⁷,
ימשיכו את הגילוי ד"אין עוד מלבדו" לא רק בלשון הקודש, ועבור אלו שמבינים בעניני קדושה, אלא
גם בלשון עמי הארץ, שגם הם יראו - כפי שראו אז - ש"הפלה ה' והגדיל לעשות בארץ"⁸, ויומשך כן
גם עתה, למטה מעשרה טפחים, שיראו גאולת השם - גאולה האמיתית והשלמה, גאולת הכלל והפרט
גם יחד, על-ידי משיח צדקנו.
- (וסיים כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:) עכשיו צריכים למצוא מי הם שיודעים ניגון זה?⁹

* * *

בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
(8) לשון אדה"ז במכתבו אודות שחרורו - אג"ק שלו ח"א
ס"ע צז. וש"נ.
(9) כ"ק אדמו"ר שליט"א פנה לכמה מהמסובים, ושאל אותם
אם הם יודעים הניגון, באמרו, שאינו יכול לנגן היום; אילו הי'
זה שמח"ת, הייתי מלמד הניגון (והתחיל לפזם הניגון בקול
חרישי). וחזר ושאל: אין אף א' מיהודי רוסיא שמכיר ניגון זה?
- "א' מאַדנע עס-הארצות!..."

(1) ראה שיחת י"ב תמוז תשי"ד בתחלתה (תורת מנחם ח"ב
ע' 74). וש"נ.
(2) = בתפקיד תורן.
(3) ראה גם לקמן ס"ב.
(4) ראה גם תורת מנחם חל"ו ע' 352. וש"נ.
(5) ואתחנן ד, לה.
(6) או"ח ספ"ה ס"ג. וש"נ.
(7) אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת'

- 1 ב. בכלל יודעים אודות שלשה אנשים שהיו אז - באיזה אופן קיבל כל אחד מהם את הבשורה:
- 2 ר' אליהו חיים - כמסופר פעם, שבשמעו את הבשורה, נשתנה מראה פניו: חצי - לבן, וחצי - אדום,
- 3 כך, שרבינו נשיאנו התיירא שלא יקרה לו מאומה, ומיד הרגיעו, על-ידי טפיחה על כתפו וכיוצא בזה,
- 4 כדי שיבוא הענין בהתיישבות.
- 5 ר' מיכאל דווארקיין - כמסופר לעיל באיזה אופן קיבל את הבשורה.
- 6 ונוסף לכך: בביתו של השוחט מקאסטראמא, ששם התאכסן בעל השמחה, היה גם ילד קטן. - אינני
- 7 יודע בדיוק בן כמה, בן שמונה, תשע או עשר שנים, אבל בכל אופן, לא היה בעל הכנה גדול... ובראותו
- 8 את גודל ההפתעה ("איבערצאשונג"), הרעש ("טומל") וההתפעלות אצל הנוכחים, רצה להראות את
- 9 ההתפעלות שלו, וטיפס על הגדר (כפי שנקרא ברוסית: "זאבאָר"), ונעמד עם הראש למטה והרגלים
- 10 למעלה, וכך הסתובב על הגדר כמה פעמים!...
- 11 [כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק: אולי יש כאן מישהו שגם הוא יכול לעשות כן. -
- 12 ליסון¹⁰ היה עושה זאת, ומסתמא עושה כן עתה בכפר חב"ד, ושיהיה לו לתועלת ולבריאות... - להמשיך
- 13 הענין דראש למטה ורגלים למעלה, שזהו דבר המובן בשעת שמחה גדולה].
- 14 כלומר: אפילו ילד בן שבע-שמונה שגדל והתחנך באוירה אחרת - הנה גם אצלו פעל וחדר הדבר.
- 15 על דרך הסיפור¹¹ בזמן הבעל-שם-טוב אודות הנער שחילל בחליל, ועל-ידי-זה פעל את כל הענינים, כך
- 16 גם הילד הנ"ל הראה את ההתפעלות שלו על-ידי-זה שקפץ וטיפס על הגדר והלך סביבו כשראשו למטה
- 17 ורגליו למעלה.
- 18 ג. ובנוגע אלינו - שזוהי התכלית של הסיפור הנ"ל:
- 19 בכל אחד בחייו, הנה במשך החיים ישנה תקופה שהוא ילד קטן, ואחר כך נעשה מבוגר בשנים, ועד
- 20 שנעשה זקן. ועל-דרך-זה בכל יום - ועל-אחת-כמה-וכמה בכל שנה - ישנם זמנים שבהם נמצא במעמד
- 21 ומצב של קטנות המוחין, כמו ילד, וישנם זמנים שבהם נמצא במעמד ומצב של שלימות המוחין, וישנם
- 22 זמנים שבהם המוחין הם במעמד ומצב של זקנה, ש"דעתם מתיישבת עליהם"¹².
- 23 ובכן, בכל ג' אופנים אלו צריך לחדור ענין הגאולה ולפעול שיהיה למעלה מן הכלים, כל אחד לפי
- 24 ענינו, שאז, הרי זה אמנם "מאדך"¹³, מאד שלך¹⁴, אבל, כיון שאצלו זהו ענין של "מאד", הרי זה "לוקח"
- 25 את ה"מאד" שלמעלה, מאד האמיתי, וממשיכו למטה.
- 26 וזהו כללות ענין הגאולה שהיה אז, כפי שכותב בעל השמחה במכתבו להתוועדות י"ב תמוז הראשונה
- 27 בהרחבה, בי"ב תמוז תרפ"ח¹⁵: "לא אותי בלבד גאל הקדוש-ברוך-הוא .. כי אם גם את כל מחבבי
- 28 תורתנו הקדושה, שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה" (אם רק נולד לאם יהודי), ומובן,
- 29 שכאשר הנשיא כותב אודות ענין של "גאולה", הרי זו גאולה אמיתית בכל פרטיה - באופן של יציאה
- 30 ממדידה והגבלה, בנוגע להרבצת התורה וקיום המצוות כו', כמבואר בהמכתב.
- 31 וזוהי אתערותא דלתתא שממשיכה אתערותא דלעילא - שימושך לו (כהלשון במכתב) "שפעת חיים
- 32 וברכה מרובה", בכל המצטרך לו, "מנפש ועד בשר".

* * *

- 33 ד. הראשון שנזכר בכתוב בשם "נזיר" הוא יוסף הצדיק:

(11) מובא בס' "אמונת צדיקים" (ווארשא תר"ס) אות יח.
ובס' "פנינים מספרות הדרוש" (ני. תרצ"ז) אות שיו. וראה גם
תורת מנחם חכ"ח ע' 241. וש"נ.
(12) קנים בסופה.
(13) ואתחנן ו, ה.
(14) ראה תו"א מקץ לט, רע"ד. ובכ"מ.
(15) אג"ק שלו ח"ב ע' פ ואילך. וש"נ.

א' המסובים התחיל לנגן, ואמר כ"ק אדמו"ר שליט"א: זוהי
גירסא שונה, אבל, לא משנה... ("מאכט ניט אויס; זאָל זיין די
גירסא") - ההתחלה היא בשוה, וגם התוכן הוא בשוה, ורק
ה"טון" שונה!...
ואח"כ אמר (בבת-שחוק): מוטב שינגנו הניגון, כי, אם לא
ינגנו - אתחיל באמירת ה"הדרן"...
(10) ר' אברהם ליסון.

- 1 יוסף הצדיק בזמנו היה "המשביר (בר) לכל עם הארץ"¹⁶, שבשני הרעב, שאז היו זקוקים לעזר כו',
 2 עזר יוסף לכולם. - באותו זמן, קודם מתן תורה, לא היה חילוק בהלכה בין בני ישראל לאלו שאינם בני
 3 ישראל, אבל היה חילוק בין אלו שמקיימים שבע מצוות בני נח לאלו שאינם מקיימים אותם. והעזר של
 4 יוסף ניתן לכולם. ואמרו רז"ל¹⁷ שמ"ש¹⁸ "טוב עין הוא יבורך", ובשתי הפירושים: "יבורך" ו"יברך"¹⁹
 5 - היה זה יוסף בשעתו²⁰.
 6 ויוסף הוא הראשון שנקרא בשם "נזיר" - כמו שכתוב²¹ "ולקדקוד נזיר אחיו", וכפי שמצינו²²
 7 (והובא גם בפירוש רש"י²³) שיוסף נהג נזירות במשך כמה שנים.
 8 (וסיים כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א:) מצד מצב פרטי - הנני צריך להתחיל עם סיום מסכת, ובחיתי
 9 לערוך סיום על מסכת נזיר.
 10 ה. בסיום על מסכת נזיר - שהוגה על-יד כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס²⁴ בלקוטי שיחות
 11 חלק י"ח עמוד 63 ואילך - נתבאר כללות ענין נזירות שמואל (שהיה נזיר עולם) ושמשון (שלדעת
 12 הרמב"ם²⁵ "לא היה נזיר גמור", אבל היתה אצלו קדושת נזירות, ולדעת רש"י²⁶ "לאו נזיר הוא", כי אם
 13 הנהגה של נזירות ופרישות) אף שרק "האיש מדיר את בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר"²⁷ -
 14 דכיון שבגדלותם לא מיחו והמשיכו בהנהגה של נזירות (בשמואל - מצד נדר²⁸ חנה, ובשמשון - מצד
 15 ציווי המלאך), אזי חלה עליהם הנזירות למפרע (כמו גר קטן שהגדיל ולא מיחה);
 16 הפלוגתא בין ר' יוסי לר' נהוראי במשנה אם שמואל היה נזיר²⁹: לדעת ר' יוסי - הסכמה יכולה רק
 17 להוסיף בתוקף התחלת הדבר, אבל לא לפעול דבר חדש בדבר המוסכם, ולכן רק שמשון היה יכול להיות
 18 נזיר על-ידי העדר מחאתו, כיון שגם קודם ההסכמה היה מוזהר בהנהגת נזירות, וגם לאחר ההסכמה
 19 לא היה נזיר גמור, מה-שאין-כן שמואל. ולדעת ר' נהוראי - הסכמה יכולה לפעול גם גדר חדש, ולכן
 20 נעשה גם שמואל נזיר על-ידי העדר מחאתו, ואף שקודם ההסכמה לא היה עליו חיוב הנהגת נזירות,
 21 מכל-מקום, נעשה נזיר גמור;
 22 וזוהי גם פלוגתתם בגמרא בנוגע לעניית אמן - הסכמה על המברך: לדעת ר"י - רק "גדול העונה אמן
 23 יותר מן המברך", אבל אין זה גדר ואיכות חדשים; ולדעת ר"נ - "השמים (בשבועה) כך הוא (הדגשת
 24 התוקף, שינוי באיכות), תדע שהרי גוללירים מתגרים במלחמה וגיבורים נוצחין", שזהו מצב חדש.
 25 והקשר להסיום, "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" - שאף שהתלמידים זקוקים לחכמים, בעלי
 26 משנה (כשם שנזירות דשמואל זקוקה לנדר חנה ונזירות דשמשון לציווי המלאך), מכל-מקום, פועלים
 27 התלמידים יותר מאשר החכמים (כשם שהסכמת שמואל ושמשון פועלת יותר מנדר חנה וציווי המלאך,
 28 וכשם שהעונה אמן פועל יותר מן המברך), שהרי החכמים "שמורין הלכה מתוך משנתן" הם "מבלי
 29 עולם"³⁰, ואילו התלמידים - "מרבים שלום בעולם"³¹.

אין מורה אלא של בוד"י) "והלא כבר נאמר ויאמר שמואל איך
 אלך ושמע שאול והרגני, שכבר הי' עליו מורה של בוד"י, נשאר
 ר"י בדעתו, אלא ש"הלכה כרבי נהוראי", כפי שמסיים הרמב"ם
 בפירוש המשניות (שמזה גופא משמע שיש בזה פלוגתא).
 (30) סוטה כב, א - וכפי שמאריך רבינו הזקן בהלכות תלמוד
 תורה (שנדפס מחדש זה עתה* בתוספת מראה-מקומות וציונים
 - ראה לקמן סכ"א ואילך) בקונטרס אחרון (רפ"ב) בשיטות
 הפוסקים בענין זה - באיזה אופן מותר לפסוק מפסקי הלכות, אף
 שהמורין הלכה מתוך משנתם הם מבלי עולם.
 (31) ולכן לא הובא הסיום "אל תקרי בניך אלא בוניך" - כי
 כאן לא נוגע אופן הלימוד מהפסוק (שנתבאר בשאר המקומות
 שבהם נזכר מאד"ל זה), כי אם, ההמשך לענין שנתבאר במשנה
 ובגמרא ע"ד ההלכה, שמצינו דוגמתו גם בעולם (בכל דרכיך
 דעהו", גם בעניני הרשות).

(16) מקץ מב, ו.
 (17) זח"ג קל, א.
 (18) משלי כב, ט.
 (19) סוטה לח, ב.
 (20) ראה גם לקמן סוס"א.
 (21) יחיי מט, כו.
 (22) ראה שבת קלט, א (ובחדא"ג מהרש"א). ב"ר פצ"ח, כ.
 (23) מקץ מג, לד.
 (24) בשילוב שיחת ה' מנ"א שנה זו.
 (25) ה' נזירות פ"ג ה"ג.
 (26) נזיר ד, ב.
 (27) שם כח, ב.
 (28) אף שבין נדר לנזירות יש כו"כ חילוקים, הן בהלכה,
 ועאכ"כ בפנימיות הענינים.
 (29) שהרי גם לאחר שר"נ השיב לר"י (על שאלתו "והלא

1 ו. ענין הנזירות המדובר לעיל (סעיף ה) יש בו כמה גדרים, אבל עיקרו ושלמותו - בהיותו קשור
 2 גם עם ענין הקדושה, והיינו, שלא זו בלבד שמתנהג באופן של פרישות, שמפריש את עצמו משתיית יין,
 3 מגילוח השער ומטומאת מת, אלא כלשון הכתוב שמקדים הענין ד"קדוש יהיה"³², שזהו גם ענין של
 4 קדושה.

5 [ונכאמור לעיל שזוהי הפלוגתא בין רש"י לרמב"ם - שהרמב"ם כותב ש"שמשון לא היה נזיר גמור",
 6 שמזה משמע שהיתה עליו קדושת נזירות, אלא שלא היה נזיר גמור, אבל מדברי רש"י ש"שמשון לאו
 7 נזיר הוא", משמע, שלא היה נזיר כלל, ואין זו אלא הנהגה באופן של פרישות (כפירוש רש"י³³ "אין
 8 נזירה .. אלא פרישה"), שיכולה להיות מצד כמה טעמים, ועד - כמובא בספרי מוסר³⁴ שהיו זהירים
 9 צ"ט שערים מן ההיתר כדי שלא להיכשל בשער אחד מן האיסור, שאין זה ענין של קדושה, כי אם
 10 פעולה שנועדה להבטיח שלא יעשה דבר שהוא היפך רצון התורה ומצוותיה].

11 והענין בזה:

12 ידוע הסיפור שסיפר רבינו³⁵, בעל הגאולה, אודות דברי זקנו אדמו"ר מהר"ש, שכל החילוק בעבודת
 13 האדם יכול להתבטא באמירה שענין זה "מתאים" וענין זה "אינו מתאים" ("דאָס פאַסט יאָ און דאָס
 14 פאַסט ניט"): להיותו בן אברהם יצחק ויעקב - לא מתאים שידבר לשון הרע, לא מתאים שיסיג גבול,
 15 ולא מתאים שיהיה בעל גאווה, וכיוצא בזה; כיון שהיו לו הורים וזקנים נעלים כל-כך ("אָזוינע שיינע
 16 עלטערן, אָזוינע שיינע זיידעס") - איך יתכן שיתנהג כמו איש פשוט שלא היה יכול ללמוד מאומה
 17 מזקניו וזקניו עד אברהם יצחק ויעקב!...

18 ובכן: הנהגה כזו אינה בגלל שרצונו להיות "פרוש", כי אם, שלהיותו מזרע אברהם יצחק ויעקב
 19 מרגיש שהוא שונה מכל אלו שלא זכו לכך!

20 אבל יש גם סדר נוסף:

21 כאשר אדם רוצה להיזהר מאיזה ענין שיהיה, אזי העצה היא - "עשו סייג לתורה"³⁶, "משמרת
 22 למשמרתי"³⁷, כדי שלא יבוא לידי מכשול.

23 ומובן, שהנהגה כזו יכולה לבוא מצד תנועה הפכית: הוא סבור שנמצא בדרגא נמוכה מאחרים; הם
 24 בני אברהם יצחק שירשו את תכונותיהם כו', ואילו אצלו אין הדבר ניכר, ולכן זקוק להיזהר גם מענינים
 25 כאלו שאחרים אינם מתייראים מפניהם. ועל דרך שמצינו בגמרא³⁸ שגר זקוק לזהירות נוספת "מפני
 26 שסורו רע", דכיון שזה עתה נעשה יהודי, נשאר אצלו עדיין מהטבעיות וההרגלים וההנהגות כו' שהיו
 27 אצלו בעבר.

28 ונמצא, שישנה פרישות שאינה קשורה עם ענין הקדושה וההבדלה; הפרישות יכולה לבוא לא בגלל
 29 היותו קדוש ומובדל, אלא אדרבה - בגלל היותו בדרגא נמוכה כו'.

30 אמנם, מה שהתורה דורשת מיהודי - הרי זה באופן שנותנים לו את הדרך הקלה והנעימה יותר,
 31 והעיקר, הדרך האמיתית - שהסיבה לכך שצריך להיות במעמד ומצב ד"נפלינו אני ועמך מכל העם אשר
 32 על פני האדמה"³⁹, הרי זה מפני שבני ישראל קיבלו את התורה, להיותם מזרע אברהם יצחק ויעקב שרה
 33 רבקה רחל ולאח, כמו שכתוב⁴⁰ "הביטו אל צור חוצבתם ואל מקבת בור נוקרתם", ולכן לא יתכן
 34 שהנהגתם תהיה באותו אופן כמו הנהגתם של אלו שלא קיבלו ירושה עשירה כזו.

חי"ד ע' 203). שם חל"ט ע' 380. וש"נ.

(35) סה"ש קין ה'ש"ת ע' 140.

(36) אבות פ"א מ"א.

(37) מו"ק ה, סע"א. וש"נ.

(38) ב"מ נט, סע"ב.

(39) תשא לג, טז. וראה סה"ש תש"ה ס"ע 72 ואילך.

(40) ישעי' נא, א.

(32) נשא ו, ה.

(33) שם, ב. וראה גם פרש"י ויחי שם.

(34) חובת הלבבות שער התשובה פ"ה (ע' שערים). הובא

בר"ח שער הקדושה בתחלתו, ורפ"ט, ובשל"ה עד, ריש ע"ב,

ושעג, א. אור החמה לז"ח ג, א (ק' שערים). אוה"ח פינחס כו,

כג (נ' שערים). וראה נפש כל חי (לר"ח פאלאגי) מע' א, זך.

ומע' ח, כט. וראה גם שיחת י"ב תמוז תשט"ו סכ"ה (תורת מנחם

ז. וזהו גם המענה לאלו השואלים (ובפרט בארצות הברית) על מה שדורשים מהם להתנהג באופן
אחר מאשר אינם-יהודים: הרי חיים בעולם בין אנשים אחרים, וזקוקים ל"הליכות עולם", מנהגי העולם,
ועד שגם על-פי דיני התורה בשולחן ערוך חושן משפט יש להתחשב בענייני מסחר עם "מנהג התגרין"
(מנהגי הסוחרים), ואם כן, כיצד יכולים לדרוש ממנו להיות נזהר אפילו מאבק לשון הרע, אבק השגת
גבול, ואבק גניבה וגזילה?!

ובכן: כדי לענות על זה, יש לעזוב לרגע את השקלא וטריא בענין זה, ולשאול אותו על ה"תמונה"
שתלויה על קיר ביתו: מיהו האיש בעל הזקן הלבן והארוך (עם האשה בעלת הפאה הנכרית)? - ואז
יתלהב מיד, ויתחיל לספר שזהו אבי זקנו ("עלטער זיידע"), שהיה רב, שוחט ומלמד, ולימד תורה ברכים,
וביום ששי לאחר חצות היה הולך לטבול במקוה, ושוב לא היתה לו שייכות לענייני העולם; ובשעה
שנזכר איך שהיה יושב על ברכיו ושומע ממנו את הסיפור של פרשת השבוע - אינו יכול לזכור מתי
היו לו רגעים ערבים כל כך ("אזוינע געשמאקע פינג-צען אָדער פופצן מינוט") מאז והלאה!...

"תמונות" כאלו מוצאים גם אצל יהודים שאינם שייכים אפילו לשלשה ימים-טובים בשנה: ב' ימי
ראש-השנה ויום-הכיפורים!... אבל כאשר מזכירים לו אודות תמונתו של אבי זקנו שתולה בחדר משכבו
וכיוצא בזה, אזי מתגאה בכך שזהו הפאר והיופי של המשפחה... וכשנזכר בזה עתה, מתמלא לבו רגש
של חמימות ("עס ווערט אים וואַרעמער אויפן האַרצן").

ואז, באים אליו בטענה: כיון שידוע לך שהנך קדוש ומובדל, ובך השקיע אבי זקנך את כל
ה"עשירות" שלו, כמו שכתוב⁴¹ "עטרת זקנים בני בנים" (נכדים ונינים) - כיצד יכול אתה להשתוות
לאדם שהוא עני מבטן ומלידה ומהריון, שאין לו מושג כלל מהי "עשירות"?!...

ואין זו עשירות על הנייר, אלא עשירות כזו, שגם לאחר ארבעים שנה באמריקא, וללא כל קשר
לכאורה עם כל העבר, הנה הזכרון מגיל חמש, כששמע מהסבא או הסבתא סיפור מ"עין יעקב" או
מפרשת השבוע, הרי זה מחמם את לבו!

וכי יכול אתה להשתוות עם אדם שאבי זקנו ישב על פרשת דרכים וליסטם את הבריות?!... ובכל
אופן - גם אם היה מהסוג היותר טוב - לא ידע מכל העניינים שאותם ספגת אתה מגיל שלש, ארבע
וחמש שנים!

וזהו שאומרים לו, שההנהגה להיות פרוש ומובדל מן העולם יכולה להיות בשתי דרכים, אבל אצל
יהודי הסדר הוא באופן ד"קדוש יהיה":

הסיבה לפרישות מן הטומאה, שלא יהיה שיכור, ושלא ירדוף אחר היופי של העולם תמורת וויתור
על גזע צור מחצבתו, היא - לא בגלל החשש שאם לא יתנהג באופן של נזירות אזי יתדרדר למטה; אין
להתיירא ממצב כזה, אלא אדרבה - בגלל ש"כל ישראל בני מלכים הם"⁴²; כאשר ישאלו אותו אודות סבו
(ועל-דרך-זה בנוגע לסבתו), הנה מבלי הבט על מעמדו ומצבו, יספר שבישבו בשולחן-השבת היה סבו
כמו מלך!

ולהעיר, שגם הנזירות שלו היא באופן של מלכות - שאין עליו מרות ואימת בשר ודם, כדברי ר' יוסי
במשנה בסוף נזיר: "והלא אין מורה אלא של בשר ודם", היינו, שמה שכתוב בשמואל⁴³ "ונתתיו לה"
כל ימי חייו ומורה לא יעלה על ראשו", "משמעותו... שעול מלכות שמים יהיה עליו, ולא עול מורה
בשר ודם"⁴⁴. וגם לדעת ר' נהוראי שאמר לר' יוסי "והלא כבר נאמר ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול
והרגני, שכבר היה עליו מורה בשר ודם" - הרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים"⁴⁵, והתייוון הוא, שהמורה
מפני שאול היה בגלל היותו "משיח ה'"⁴⁶, שנמשח בשמן המשחה כו', כך, שלאמיתו של דבר אין זה
בגדר "מורה בשר ודם".

(44) פי' התויר"ט.

(45) עירובין יג, ב. וש"נ.

(46) שם כד, ד"א. ועוד.

(41) משלי יז, ו. וראה אבות פ"ו מ"ח.

(42) שבת סז, א. וש"נ.

(43) שמואל-א א, יא.

- 1 ועל-דרך-זה בנוגע לכל אחד מישראל: מה יש לו להתיירא מבשר ודם, בה בשעה שמאחוריו עומדים
2 שלושים דורות של יהודים שכל אחד ואחד מהם היה מלך בענינו, וכפי שהוא בעצמו מרגיש זאת גם עתה!
3 ולכן, כאשר מעניקים לו את כל העשירות, ואילו הוא משאיר את כל העשירות תלויה על הקיר...
4 ללא שייכות אליו, וכשיוצא לרחוב רוצה להתערב עם כל אלו שאין להם שייכות כלל לעשירות זו - הרי
5 זה פלא הכי גדול!
- 6 וכאשר הגישה היא באופן כזה, אזי חוסכים את כל אריכות השקלא וטריא; צריכים רק לפעול עליו
7 שתהיה לו סבלנות ורגעים ספורים להזכיר לעצמו באיזו הערצה מתייחס הוא בעצמו כלפי הורי זקניו!...
8 ח. וכל זה נוגע גם לענין החינוך, שיכול להיות בשני דרכים - כפי ש"האב מדיר את בנו בנויר", או
9 כמו הנזירות של שמואל ושמשון שהיתה מצד פעולת והנהגת האם (כנזכר לעיל סעיף ה):
10 יש דרך ש"האב מדיר את בנו" - מתוך חוזק ותוקף, והיינו, לבוא לילד ולומר לו: עליך להתנהג
11 באופן כזה מפני שכך היא ההלכה, "הלכה למשה מסיני", כך, שאין מקום שתשאל קושיא או רמינהו,
12 ואינני צריך ליתן לך טעם והסברה;
- 13 אבל יש גם דרך נוספת - כפי שנוהגת האם - לספר סיפור, כמו חנה שסיפרה לשמואל סיפור שלם,
14 שהיו כמה שנים שלא היו לה ילדים, "וכעסותה צרתה גם כעס וגו'"⁴⁷, עד שהבטיחה לה' אם... נתתה
15 לאמתך זרע אנשים ונתתיו לה' כל ימי חייו"⁴⁸, ורק בגלל זה נמצא הוא בעולם. ובדרך זו הרי היא פועלת
16 שהמשך הנהגתו הרצויה של שמואל תהיה מדענת עצמו, ולא באופן של "גזירה" מצד ההלכה.
- 17 וזהו כללות החילוק בין שני דרכי החינוך - באופן של "מוסר אביך"⁴⁸, או באופן של "תורת אמך"⁴⁸
18 (ובאמת יש בזה חילוקי זמנים; לפעמים צריכים "מוסר אביך", ולפעמים צריכים "תורת אמך"): הנהגת
19 "אביך" היא באופן של "מוסר", לומר בתוקף שכך היא ההלכה בתוקף; ואילו הנהגת "אמך" היא באופן
20 של "תורה" ("תורת אמך") - ש"היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים"⁴⁹, כך שאפילו אינו-יהודי יכול
21 להבין זאת, שמאז שבני ישראל נעשו לעם, ופעלו שתהיה ההנהגה באופן ש"נפלינו אני ועמך מכל העם
22 אשר על פני האדמה", היתה הנהגתם מתוך נזירות ופרישות באופן ד"קדוש יהיה", וטעם הדבר - כי
23 קדוש אני"⁵⁰, ו"אני ה' אלקיכם"⁵⁰.
- 24 ט. וענין נוסף שיש ללמוד מהנזירות של שמשון ושמואל:
25 בשמשון כתיב⁵¹ "כי נזיר אלקים יהיה הנער גו' והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים".
26 ועל-דרך-זה מצינו בנוגע לשמואל, שהיה נזיר עולם - שכל ימיו היה מסור ונתון להושיע את ישראל,
27 על-ידי-זה ש"וישפט .. את ישראל גו'"⁵².
- 28 ויש לומר בביאור קשר הענינים:
29 יכול מישהו לחשוב, שכיון שהיו לו סבא וסבתא נעלים כל-כך, והוא ממשיך את המסורת שלהם
30 בביתו בנוגע לילדיו - הרי הוא קדוש ומובדל לא רק מאינם-יהודים ("ונפלינו אני ועמך גו'"), אלא גם
31 מבני ישראל, ומי ידמה לו ומי ישוה לו בין בני ישראל עצמם.
- 32 ועל זה נאמר "כי נזיר אלקים יהיה הנער גו' והוא יחל להושיע את ישראל מיד פלשתים": מהי
33 ההוכחה שהוא "נזיר אלקים" - שנזירותו היא לא מצד רצון עצמו ("ער וויל זיך אליין עפעס טאן"),
34 אלא מפני ציווי הקדוש-ברוך-הוא - כאשר רואים שמתחיל לנצל את גבורתו להציל את בני ישראל מיד
35 פלשתים!
- 36 וזוהי כללות ההוראה ממצות נזיר - כמובן מהמבואר בפרטיות בזהר פרשת נשא⁵³, ובדרושי חסידות
37 המבארים ענין זה (בלקוטי תורה⁵⁴ ובכמה מקומות) - שהענין ד"קדוש יהיה" הוא למעלה מכל סדר

(51) ס' שופטים יג, ה.

(52) שמואל-א ז, טו.

(53) ח"ג קכו, ב ואילך.

(54) אמור לא, ד ואילך. שה"ש לו, ד.

(47) שם א, ו.

(48) משלי א, ח.

(49) ואתחנן ד, ו.

(50) שמיני יא, מד.

ההשתלשלות (שמשם אי אפשר להמשיך אלא על-ידי צמצום), ומשם נמשך עד למטה מטה, ובאופן
 שעל-ידי-זה באה תשועה לישראל מכל צריהם, והיינו, שמבלי הבט על העובדה שמקודם לכן היה מעמד
 ומצב ש"ויתנם ה' ביד פלשתים" (כמו שכתוב בספר שופטים⁵⁵), הנה מיד לאחר זה נולד שמשון, "ותחל
 רוח ה' לפעמו גו"⁵⁶, והוא מושיע את בני ישראל משעבודם של פלשתים, ובאים לידי חירות אמיתית
 - כמו שכתוב במתן תורה "אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים"⁵⁷, להיות עבדים לה', "ולא עבדים
 לעבדים"⁵⁸, "אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה"⁵⁹.

* * *

י. בין הסיפורים שסיפר רבינו, בעל השמחה והגאולה, אודות ההנהגה בעת המאסר, ישנו הסיפור
 אודות התחלת המאסר, כשהוליכו אותו אל המאסר, שאף-על-פי שידע אודות הסכנה שבדבר, סכנת חיים
 ממש, ולא רק סכנה פרטית, אלא סכנה גם עבור כל מוסדות התורה והיהדות שבאותה המדינה, שבדרך
 הטבע היתה הנהלתם תלוי בו, אף-על-פי-כן, בא לידי החלטה גמורה, שהידיעה אודות גודל הסכנה לא
 תשפיע מאומה על הנהגתו, וגם בהיותו שם יעמוד בחוזק ובתוקף בהנהגתו ביחס לכולם, לא רק הפקידים
 הקטנים, אלא גם אלו שניהלו את החקירה והדרישה, אשר, על-פי כתבם ומצב רוחם בעת הכתיבה יכול
 להיות תלוי הפסק דין ותוצאותיו, ואכן התנהג באופן כזה, כפי שנרשם בארוכה וגם נדפס בלקוטי
 דיבורים⁶⁰ שנעתקו מהכתב של בעל השמחה והגאולה בעצמו.
 וככל ההנהגות של נשיאי ישראל, ובפרט כאשר מדובר אודות הנהגה שתוצאותיה יכולים להשפיע
 לא רק על חיים פרטיים, אלא גם על חיים של איש כללי וגם על העסקנות הכללית התלויה בו, שזוהי
 אחריות גדולה יותר מאשר הציווי "ונשמרתם מאד לנפשותיכם"⁶¹ שעל היחיד - הרי זה בודאי מיוסד
 על הוראה ולימוד (ברמז או בפירוש) בהנהגת ועניני התורה.
 ויש לומר בדרך אפשר, שהיסוד לזה הוא בשייכות להמסופר בסיום הפרשה בתורה שקראנו ביום
 השבת קודש שעבר, ש"מינייה מתברכין כולהו יומין"⁶², כל ימי השבוע, ברכה בגשמיות, ובמילא גם
 ברכה ברוחניות, והרי הברכה לישראל נמשכת על-ידי התורה.
 יא. בסוף הפרשה, בנוגע למלחמת עוג ("ויצא עוג מלך הבשן לקראתם .. למלחמה"⁶³) נאמר⁶⁴:
 "ויאמר ה' אל משה אל תירא אותו כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו וגו'".
 ועל זה שואלת הגמרא במסכת נדה⁶⁵: "מכדי, סיחון ועוג אחי הוו .. בני אחי בר שמחזאי הוו, מאי
 שנא מעוג דקמסתפי, ומאי שנא מסיחון דלא קמסתפי" ("דאילו בסיחון שיצא לקראת ישראל, ולא אמר
 לו השם אל תירא אותו, ואלו גבי עוג .. הוצרך לומר אל תירא אותו"⁶⁶), והגמרא מבארת, ש"מתשובתו
 של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלבו, אמר, שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר⁶⁷ ויבא
 הפליט ויגד לאברהם העברי .. זה עוג שפלט מדור המבול". ועל-דרך-זה בפירוש רש"י⁶⁴, "שהיה משה
 ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שנאמר ויבוא הפליט, הוא עוג כו'" (כמו שנתבאר
 בארוכה ביום השבת קודש⁶⁸).

(62) זח"ב סג, ב. פח, א.

(63) חוקת כא, לג.

(64) שם, לד.

(65) סא, סע"א.

(66) פי' הרא"ם כאן.

(67) לך לך יד, יג.

(68) שיחת ש"פ חוקת בסופה (תורת מנחם חמ"ד ע' 55

ואילך). וש"נ.

(55) שם, א.

(56) שם, כה.

(57) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו.

(58) קידושין כב, ב. וש"נ.

(59) אבות פ"ו מ"ב.

(60) ח"ד תרכו, א. ולאח"ז בסה"ש תרפ"ז ע' 194. וראה גם

שיחת י"ב תמוז דאשתקד ס"ו (תורת מנחם ח"מ ס"ע 200). וש"נ.

(61) ואתחנן ד, טו. וראה ברכות לב, סע"ב ובחדא"ג מהרש"א

שם.

- 1 כלומר: משה לא התיירא מגבורתו הגשמית של עוג (שהרי עוג וסיחון היו אחים, גם בגבורה, ואילו
2 את סיחון כבשו ללא קשיים), אלא היה ירא מהזכות הרוחנית שלו, "שמא תעמוד לו זכות של אברהם
3 אבינו", והיינו, שפעולת עוג שהציל את לוט ובניו מארבעת המלכים חשובה כמו הצלת אברהם*, כי,
4 לוט הוא משפחתו וקרובו שמחשיבו אברהם כעצמו, שזהו פשוטם דקראי מה שהגיד לאברהם ופעל
5 בהגדתו - "וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו'"⁶⁹, שסיכן אברהם את עצמו על זה.
- 6 יב. ובענין זה יש דיוק בגמרא - הוספת תיבה שלכאורה לא נוגעת לענין, אלא, שכל תיבה בתורה
7 היא חלק מהתורה, מלשון הוראה⁷⁰, כך, שגם בזה יש הוראה ולימוד:
- 8 לשון הגמרא הוא: "מתשובתו של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלבו". ולכאורה: כיון שמשה היה
9 ירא מהזכות של עוג - שזהו ענין עיקרי שנוגע לכללות היציאה של בני ישראל להלחם עם עוג - היה
10 לו לספר זאת לבני ישראל ולומר להם שעוג אינו כמו סיחון, ואולי אי אפשר להלחם עמו כו', ואיך היה
11 יכול לנצור זאת בלבו?!
- 12 אך הענין הוא:
- 13 כיון שמשה נשלח להיות נשיא בישראל (וכמו שכתוב⁷¹ "ויהי בישורון מלך", שלדעת כמה מאמרי
14 חז"ל⁷² קאי על משה שהיה המלך הראשון בישראל) - ידע, שאם יהיה ניכר עליו ענין של מורא (אפילו
15 לא בדיבורו, אלא בפניו בלבד), הרי זה עלול להחליש חס ושלום את כל בני ישראל בעניניהם, וליתן
16 תוקף לצד המנגד.
- 17 ולכן, אף שהיה מקום בשכלו, שכל דקדושה, שיש לעוג זכות של הצלת לוט, אברהם (ושרה) - נזהר
18 לנצור זאת בלבו, ובלבד שלא יהיה ניכר מלבו והלאה, כדי שלא להחליש את ישראל, שמזה גופא יוכל
19 לבוא נצחוננו של עוג - אם יהיה ניכר ענין של יראה בפניו, ועל-אחת-כמה-וכמה באמירה בדיבור, שאז
20 ישפיע הדבר על אופן הנהלת המלחמה של בני ישראל, ואופן הנהלת המלחמה של עוג, כשיראה את
21 "האיש הירא ורך הלבב"⁷³ (כפי שניכר הדבר בכך ש"מים שותתין על ברכיו", כדברי הגמרא במסכת
22 סוטה⁷⁴).
- 23 וזוהי הדגשת הגמרא "מה היה בלבו" - שאפילו כאשר היה ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של
24 אברהם (יראה שיש לה מקום בתורה), היה זה רק בלבו, שכן, לאידך גיסא, הרי לא ידע בבירור, ורק
25 חשש שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, ולכן היה יכול לשלוט בעצמו (ואף על הספק), שרק בלבו כו'.
- 26 וכיון ש"האדם יראה לעינים וה' יראה ללבב"⁷⁵ - הנה רק הקדוש-ברוך-הוא ראה "מה היה בלבו",
27 ולכן אמר לו "אל תירא אותו וגו'".
- 28 יג. וזוהי הוראה לכל נשיא בימיו:
- 29 אפילו בשעה שרואה שישנם קשיים, ובעצמו אינו מבין כיצד יעמדו בהם, הנה בידעו שאותו הועידה
30 ההשגחה העליונה להיות נשיא ומנהיג, הרי הוא נוצר זאת בלבו, באופן שלא יצא חוץ מלבו, ולא זו
31 בלבד שאסור שתהיה לזה השפעה בהנהגתו במעשה או בדיבור, אלא אפילו בפניו לא צריך להיות ניכר
32 דבר.

(*) ולהעיר מהשינוי בפירוש רש"י דברים ג, ב: "מתיירא היה משה שלא תעמוד לו זכות ששימש לאברהם כו'", שרק שימש. ודו"ק.

35 הערה 8).
(73) פ' שופטים כ, ח.
(74) מד, ב.
(75) שמואל-א טז, ז.

(69) שם, יד.
(70) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית. זח"ג נג, ב.
(71) ברכה לג, ה.
(72) הובאו ברמב"ן עה"פ (וראה בהנסמן בלקו"ש ח"ה ע'.

ובאופן כזה היתה הנהגת הנשיא, בעל השמחה והגאולה:

המאסר היה באותו לילה שבו היתה שעת חירום ביותר, בגלל שהרגו אז את השגריר הרוסי בפולין, ולכן החליטו שצריך להרוג כמה וכמה מאלו שנמצאים במדינתו⁷⁶.

ואף-על-פי-כן, היתה כניסתו הראשונה למאסר מתוך החלטה שהנהגתו תהיה בהרחבה (לא רק לאחר שיצא מהמאסר...), בידעו בלבו המצב בעולם, ושאינן להתגרות ברשע כשהשעה משחקת לו⁷⁷ - כיון שהולכים עמו (כלשונו במכתבו¹⁵) "כל מחבבי תורתנו הקדושה, שומרי מצוה, וגם את אשר בשם ישראל יכונה" (שלבנו ער להקדוש-ברוך-הוא ולתורתו⁷⁸), ולכן, אסור שיהיה ניכר ענין של מורא, לא רק במעשה או בדיבור, אלא אפילו במראה פניו.

ואכן הנהגה זו הצליחה, והביאה לידי כך שראו כל עמי הארץ כי הפלה ה' לעשות עמנו, שגם הם הוצרכו להודות כו', ולשחרר אותו שיוכל לנסוע ולחזור למקומו במצב של חירות.

יד. וענין זה מהוה הוראה לכל אחד מישראל - כמדובר כמה פעמים⁷⁹ שסיפור של נשיא בישראל אינו סתם סיפור יפה, חומר למחשבה שנשאר במחשבה בלבד, אלא זהו ענין שעושה בתור נשיא ומנהיג ישראל, כדי להורות לכל אחד מישראל:

כל אחד מישראל הוא "נשיא" בענינו - בביתו, ביחס לילדיו, או בעסקיו, ולכל לראש - הרי הוא נשיא על רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, כולל גם חלל השמאלי שבלב שבו הוא משכן היצר הרע.

וכאשר מתחיל להתבונן במעמדו ומצבו, אשר, מיום אתמול לא קיבץ מאומה, לא זכיות, לא תורה ולא מצוות, וכל מה שיש לו, אינו בערך למלחמה שצריך לנהל היום עם העולם כדי שלא להכשל בענינים שהעולם מושך אותו אליהם,

- ההתחלה היא אמנם מענין שהוא בבחינת "חבלי השוא" (חבלים דקים)⁸⁰, דבר קל וקטן, תאווה קלה בעניני היתר, אבל, מזה נמשך ובא אחר כך למעמד ומצב ד"כעבות העגלה חטאה"⁸⁰, חבלים עבים שקושרים אותו באופן שלא יוכל לזוז ימין ושמאל. וכדי שלא ליפול ל"כעבות העגלה חטאה", צריכים להזהר מ"חבלי השוא", שלא לסטות מלכתחילה אפילו כחוט השערה.

וכמדובר כמה פעמים⁸¹ משל לדבר - שכאשר מוצאים אדם תועה בעומק היער, הרי בודאי לא הגיע לכאן בקפיצה ישירה מביתו או מדרך המלך; מציאות כזו לא יכולה להיות; אלא, כאשר נוטים מדרך המלך ("הייוויי") כחוט השערה, ואחר כך מוסיפים עוד חוט השערה לכיוון ההפכי, הנה בסופו של דבר מוצא האדם את עצמו ביער עבות, בין חיות רעות... -

הרי הוא חושש ומתיירא: כיצד יוכל היום לנהל את המלחמה נגד הקשיים שנערמים בדרכו, ולמלא את השליחות של הקדוש-ברוך-הוא להתנהג כרצון התורה, ולהאיר את העולם בקדושה ורוחניות, טוב וצדק.

ובכן: כל החשבונות שיש לו - אסור שיתגלו מחוץ ללבו! מה שיש בלבו - לא צריך להיות ניכר במעשיו ודיבוריו; עליו להתנהג כמו שכל הענינים הם לטובתו, ובאופן כזה צריך לדבר, וגם לחשוב, עד שיהיה ניכר הדבר כשמביטים על פניו, כי, כאשר מביטים על פניו ורואים שרצונו לעשות דבר טוב, אבל הוא רועד וחושש אם יוכל לבצע זאת אם לאו, הרי זה גופא מיקל את הנצחון של צד השמאל, ומקשה על הנצחון של צד הקדושה.

והוראה זו, שכל החשבונות כו' אינם צריכים לצאת חוץ מלבו, צריכים ללמוד כל בני ישראל - "עמך כולם צדיקים"⁸² - מהנהגתו של "אותו צדיק":

(76) ראה ספר התולדות אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ריש ע' 194.

(80) ישע"י ה, יח (ובמצו"ד).

(81) ראה תורת מנחם חל"ב ע' 144. וש"נ.

(82) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(77) ראה ברכות ז, ב. וש"נ.

(78) ראה שהש"ר פ"ה, ב (א).

(79) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 243. וש"נ.

- 1 למרות היותו אסור ב"שפאלערקע", ואינו רואה נתינת-מקום בדרך הטבע שיוכל לצאת משם, ובדרך
 2 הטבע תלוי קיומו במצב רוחם של כל אחד מהאנשים שמסביבו שבידם הוא הכח והשלטון - הרי בידעו
 3 שאינו נמצא שם לבדו, אלא ביחד עם הקדוש-ברוך-הוא [כפי שאמר אז רבינו נשיאנו⁸³ בנוגע למקום
 4 שבו נמצא, שזהו מקום ש"לה' הארץ ומלואה"⁸⁴ ו"מלא כל הארץ כבודו"⁸⁵], אזי הנהגתו היא מתוך
 5 תוקף כו', והנהגה זו, לא זו בלבד שאינה מכבירה על המלחמה, אלא אדרבה: על ידה - "כדונג נמסו"⁸⁶.
 6 ועוד זאת, שהנהגה זו משפיעה גם עליו בעצמו - שגם אם היה ירא בלבד, הנה כיון שהיה זה רק
 7 בלבד, ואילו במעשה, בדיבור ובמחשבה ובצורת הפנים היה כמנצח, אזי מבטיח לו הקדוש-ברוך-הוא
 8 שתסור היראה גם מלבדו - "אל תירא אותו".
 9 טו. וזוהי גם הנקודה שאודותיה דיבר בעל השמחה כמה פעמים, שכאשר יוצאים למלא שליחותו של
 10 הקדוש-ברוך-הוא בענין של תורה ומצות - שזהו תוכן כל חיי ימי ישראל, שהם "שלוחי דרחמנא"⁸⁷,
 11 שליח של הקדוש-ברוך-הוא בעולם כדי לעשותו טוב ויפה נעלה ומזוכך ומקודש יותר מאשר ברגע
 12 שלפני זה - אין להעלות על הדעת את המחשבה שמא לא יצליחו חס ושלום, ועל-אחת-כמה-וכמה
 13 שאסור להניח שמחשבה כזו תפעל על אופן ההליכה למילוי השליחות.
 14 וכידוע הדוגמא שהביא רבינו נשיאנו לענין זה, שרואים בהנהגת העולם שכאשר אנשי צבא יוצאים
 15 לחזית, הנה כבר בעת הליכתם אל החזית, עוד קודם התחלת הקרב, קודם שהתחילה המלחמה, מנגנים
 16 כבר "מַאֲרֶשׁ" (שיר לכת) של נצחון⁸⁸.
 17 וטעם הדבר - לפי שהנהגה זו נכללת בתכסיסי המלחמה: כשם שבשביל הנצחון יש צורך בכלי זיין,
 18 רובה, תותח ("רייפל, קאנאן") וכיוצא בזה, כמו כן יש צורך בהחלטה ומצב רוח של נצחון ודאי ללא
 19 כל ספק, שעל-ידי-זה נעשה הנצחון במהירות ובקלות יותר.
 20 וזוהי ההוראה שלמדים מסיום הפרשה, שבאה לידי פועל באופן הנהגת רבינו נשיאנו, בתור לימוד
 21 והוראה לכל אחד ואחד (כלשונו במכתבו: "כל אשר בשם ישראל יכונה") - שאם רק מתנהגים כמו
 22 שיודעים בוודאות, במאה אחוז, שימלאו את שליחותו של הקדוש-ברוך-הוא, ומדברים בכל התוקף
 23 והוודאות, ועד שגם במראה פניו ניכר שהולך כאן זה שכבר ניצח במלחמה, אזי ישנה ברכתו של
 24 הקדוש-ברוך-הוא: "אל תירא אותו", שגם מתוך פנימיות הלב תיעלם היראה, וילך בשמחה ובטוב לבב
 25 למלא את שליחותו של הקדוש-ברוך-הוא, לעשות צדקה וחסד.
 * * *
- 26 טז. ישנו המאמר שאמר בעל הגאולה והשמחה בי"ב תמוז תרפ"ז, שמתחיל בפסוק⁸⁹ "הוי' לי
 27 בעוזרי" (שפירוש, שדור ביקש - בשם כל ישראל - שהקדוש-ברוך-הוא יהיה בין אלו שעוזרים לו),
 28 ומתחיל במאמר (כפי שכבר נכתב ונדפס⁹⁰), ש"לשון הפסוק אין לו הבנה כלל לכאורה":
 29 מהו הפירוש שישנם "עוזרי", עוזרים רבים, ובקשת דוד היא שבין כל העוזרים יהיה גם
 30 הקדוש-ברוך-הוא? !
 31 והגע עצמך: לאחר כל אריכות דבריו של דוד במזמורי תהלים, כמו "ה' רועי"⁹¹, עד למזמורי הלל,
 32 שגם בהם אומר "ה' לי לא אירא"⁹² - אומר דוד שישנם כמה וכמה שעוזרים לו, ובקשתו היא שגם
 33 הקדוש-ברוך-הוא יהיה בין אלו שעוזרים לו? !

(88) ראה סה"ט ש"ט ס"ע 323 ואילך. וש"נ.

(89) תהלים קיח, ז.

(90) סה"מ קונטרסים ח"א קעט, א ואילך. ולאח"ז בסה"מ

תרפ"ז ע' רא ואילך.

(91) שם כג, א.

(92) שם קיח, ו.

(83) ראה שיחת י"ב תמוז תשח"י סמ"ד (תורת מנחם חכ"ג

ע' 171). וש"נ.

(84) תהלים כד, א.

(85) ישעי' ו, ג.

(86) תהלים צז, ה. וראה תניא פי"ט (כה, סע"א).

(87) יומא יט, סע"א. וש"נ.

יז. ומבאר במאמר בארוכה ענין זה, ונקודת הדברים היא - ש"עוזרי" קאי על המעשים טובים שהאדם עושה, ובלשון הקבלה: הניצוצות המתבררים, ובפשטות - שהמעשים הטובים שעשה היום בבוקר, אתמול וביום שלפני זה, הנה הם עצמם עוזרים לו שיוכל להמשיך לילך בדרך שבה צריך יהודי ללכת, ולהמשיך לעשות דברים אלו, ודוקא באופן ד"מעלין בקודש"⁹³, במדה גדולה עמוקה ונעלית יותר.

וכפי שרואים בפועל, שכאשר האדם מתרגל בהנהגה מסויימת איזו שתהיה, ועל-אחת-כמה-וכמה כשמדובר אודות הנהגה טובה - ולדוגמא: ליתן לצדקה מהממון שהתייגע עליו, או שבקומו בבוקר, הנה במקום לרוץ מיד לעסקיו להנהיג אותם, יעמוד להתפלל, ולאחרי התפלה יאמר קאפיטל תהלים, ואחר כך גם ילמד הלכה (כהפסק דין בשולחן ערוך⁹⁴): "מבית הכנסת לבית המדרש", ובינתיים ישכח אודות העסק ובעיותיו, כאילו אין בעולמו אלא לקיים מה שכתוב בשולחן ערוך - הרי גם אם בתחילה היה קשה לו לפעול על עצמו הנהגה זו, הנה כל יום שמתנהג באופן כזה, עוזר לו בנוגע למחרת ומחרתיים, שבהם לא תהיה לו מלחמה קשה כל-כך כמו בימים שלפני זה. ובפרט כאשר הנהגה זו נקבעת אצלו באופן שחל על זה גדר הלכתי של "חזקה", שאז נעשה תוקף אחר לגמרי בהנהגה זו.

ובאותיות פשוטות: כאשר אדם מתרגל במשך זמן להנהגה כזו, שבכל הזדמנות שיש אסיפה עבור ענין טוב, ענין של דת, הנה הוא מהראשונים להשתתף בזה, וכאשר צריכים "מתנדב" כדי ליישם ענין של צדק, ענין של יהדות, הנה הוא מאלו שעומדים בשורה הראשונה, והיינו, שלא זו בלבד שאינו מתיירא ואינו מתבייש, אלא הוא מאלו שבחרים לעמוד בראש ולפעול השליחות - אזי נעשה לו קל יותר להמשיך בהנהגה זו; ולא עוד אלא שאפילו הסביבה דוחפת אותו ותובעת ממנו, שכיון שזה כבר משך זמן שמתנהג באופן כזה, הרי זה בודאי דבר פשוט וצודק שצריך להמשיך כן היום, מחר ומחרתיים, ולהראות דוגמא לאחרים.

וזהו הענין ד"עוזרי":

דוד המלך היה אמנם סבור שלא יצא ידי חובתו במעשים טובים שצריך לעשות, אבל הוא ידע שישנם המעשים הטובים שעשה; ועל זה אמר שמעשים טובים אלו הם "עוזרי", היינו, שכל מעשה טוב שעשה, ועל-ידי-זה הציל ניצוץ קדושה, בירר והעלה אותו - הרי זה עוזר לו ומחזק אותו שיוכל להמשיך להתנהג בדרך זו.

יח. אבל בקשתו היתה - שיהיה זה באופן ש"ה' לי בעוזרי":

כאשר אדם עושה מעשים טובים - הנה בזה גופא יכול להתגנב ("אריינכאפן זיך") היצר הרע, שכן, להיותו "אומן" (כלשון הגמרא⁹⁵), הרי הוא מנוסה ויודע כיצד ליישם את עניניו - לקלקל ליהודי ולא להניח לו לעשות מה שצריך, ולכן מתגנב היצר הרע בהענין ד"עוזרי", במעשים הטובים שעושה יהודי, ומערב בהם ענין שאינו לשם שמים - פניה שלא לשמה, והיינו, שמערב בזה ענין שאינו שייך לאלקות ("ה' לי בעוזרי"), אלא ענין של בני אדם, ולדוגמא: ענין של כבוד, ענין של לחץ, כדי לקבל אשראי ("קרעדיט") בבנק, וכיוצא בזה.

וזהו הבקשה שיהיה "ה' לי בעוזרי", היינו, שבפנימיות של המעשים טובים ("בעוזרי") יהיה אלקות ("ה'"), היינו, שהסיבה לעשיית המעשים טובים היא בגלל שזהו רצונו של הקדוש-ברוך-הוא.

נתינת הצדקה - היא בגלל שזהו רצונו של הקדוש-ברוך-הוא. אלא מאי, הוא מקבל כבוד בשביל זה - הנה קבלת הכבוד היא כדי שאשתו תסכים שמחר יתן לצדקה סכום גדול יותר, כיון שמהכבוד נהנית גם היא...⁹⁶

ועל-דרך-זה כשמקבל אשראי בבנק - שזהו בכדי שהשותף שלו בעסקים ימריץ אותו למחרת להגדיל את הסכום על-ידי הוספת מספר "0" (בסופו, לא בתחילתו...), כיון שעל-ידי-זה יוכל לקבל מהבנק "אשראי" גדול יותר, כך, שזהו לתועלת המסחר!...

- 1 אבל, כל זה אינו אלא בנוגע לשותף שהוא אינו־יהודי, או כשצריך לפעול על ה"א-ל זר אשר בקרבך",
2 זה היצר הרע⁹⁵, שאז מתערב בזה ענין דשלא לשמה;
3 אבל מה שהוא עושה בנוגע לעצמו - הנה אצלו הרי זה לשמה בטהרתו, כדי לקיים את רצונו של
4 הקב"ה, שלכן נתן לו הקב"ה נשמה, "חלק אלקה ממעל ממש"⁹⁶, והורידה לגוף, כאן באמריקא, כדי
5 לעשות כאן⁹⁷ "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁹⁸.
6 ובאופן כזה יכול למלא את שליחותו - כיון שיש לו הרבה עוזרים ("עוזרי"), ובאופן ש"ה לי בעוזרי",
7 שכל דבר טוב, במעשה או בדיבור, הרי עשייתו היא בגלל שזהו רצונו של הקב"ה.
8 יט. ואז יקויים גם המשך הכתוב⁸⁹ - "ואני אראה בשונאי":
9 "שונאי" - הם כל אלו שלא הניחוהו להתנהג כפי שיהודי צריך להתנהג.
10 ועל זה נאמר "ואני אראה בשונאי" - שיראה בנקמתם, והנקמה של יהודי היא - שפלוני שהיה שונא,
11 יברך אותו, ובלשון חז"ל⁹⁹: "עונה אמן בעל כרחו", ויודה, שאכן עשה דבר טוב להתנהג כפי שיהודי
12 צריך להתנהג - לא רק לא להתבייש, אלא אדרבה - באופן ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא
13 עליך"¹⁰⁰, שעל-ידי-זה יראו ממנו ("ויראו ממך") ויכבדו אותו.
14 וזהו הנצחון הכי גדול והנקמה הכי גדולה: כאשר מבטלים את השונא - הרי זה רק חצי דבר; בתחילה
15 היה שונא, ועכשיו בטלה מציאותו. אבל כאשר מהפכים את השונא לאוהב, היינו, שלמרות שבתחילה
16 היה שונא, מסתכלים עתה ורואים שהתחיל להיות אוהב ומסייע כו' - הרי זו הנקמה הכי גדולה בהשונא.
17 וכפי שראו בפועל בנוגע לבעל הגאולה¹⁰¹ - שאותם אנשים שאסרו אותו, הושיבוהו במאסר, ועד
18 שגזרו עליו גזר דין מות, הנה הם עצמם שחררו אותו, וציוו שיסע לחירות, ויקח עמו "כלי כסף וכלי
19 זהב ושמלות"¹⁰², כל הענינים השייכים אליו, ועשו זאת באותו תוקף שבו הושיבוהו תחילה במאסר!
20 ועל-דרך-זה במלחמתו של כל אחד ואחד מישראל בנוגע לנשמתו שנמצאת ב"מאסר" של הגוף ונפש
21 הבהמית:
22 מצד הגוף ונפש הבהמית - ללא עבודה ויגיעה - הרי זה כמו שכתוב בקהלת¹⁰³ ש"רוח הבהמה
23 הוורדת היא למטה", היינו, שנמשך לענינים תחתונים.
24 וכידוע תורת הבעל-שם-טוב¹⁰⁴ על הפסוק¹⁰⁵ "כי תראה חמור שונאך", שכאשר תעיין בחומר הגוף
25 ("חמור"), תראה שהוא "שונאך", ששונא להיות נמשך השמימה, אלא רצונו להיות למטה דוקא.
26 והנקמה הכי גדולה שיכולים להינקם ממנו היא - כאשר "עוזב תעזוב עמו"¹⁰⁵, שעובדים את ה' יחד
27 עמו, "בכל לבבך בשני יצריך"¹⁰⁶, היינו, שהן הנשמה והן הגוף (יחד עם כל הנכסים) הולכים בדרך התורה
28 והמצוה וממלאים את שליחותו של הקדוש-ברוך-הוא, ועד שכולם מכריזים - ללא צורך בדיבור, "אין
29 אומר ואין דברים"¹⁰⁷; כאשר מסתכלים על הבית ואופן ההנהגה שבו, רואים ש"אין עוד מלבדו"⁵, אך ורק
30 אלקות, כפי שנמשך למטה בעולם הזה התחתון למטה מעשרה טפחים, בשמחה ובטוב לבב ובהרחבה.

* * *

31 כ. צוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל מי מנה עפר יעקב גר¹⁰⁸.

וש"נ (נעתק ב"היום יום" כח שבט).

(105) משפטים כג, ה.

(106) ואתחנן ו, ה ובספרי ופרש"י עה"פ.

(107) תהלים יט, ד.

(108) בעת הניגון, הניח הרה"ג רא"א יאלעס את כוסו ע"ג

השולחן כדי שכ"ק אדמו"ר שליט"א ימזוג לו משקה. והעיר לו

כ"ק אדמו"ר שליט"א, שכהן, אין לו ליטול "מעל גבי קרקע" (וכן

מצינו שלא היו שוליים למזרק, כדי שלא יניחנו ע"ג קרקע

(פסחים סד, א).

(96) תניא רפ"ב.

(97) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' תפה.

(98) עקב יא, יב.

(99) שבת ק"ט, ב.

(100) תבוא כח, יו"ד.

(101) ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 306. וש"נ.

(102) לשון הכתוב - שמות ג, כב. בא יב, לה.

(103) ג, כא.

(104) ראה חתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סכ"א.

- 1 כא. נזכר לעיל¹⁰⁹ שזה עתה נדפסו מחדש הלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן.
- 2 הפעם הראשונה שנדפסו הלכות תלמוד תורה של רבינו הזקן בפני עצמן, היתה עוד לפני שנדפסו
- 3 שאר ענינים מספריו, הן בנגלה והן בחסידות - בשנת תקנ"ד, אלא שהיה זה בעילום שם המחבר, וכפי
- 4 שמספר רבינו נשיאנו בארוכה¹¹⁰ כיצד הגיע חיבור זה לוילנא, וכיצד סייע הדבר למעט את ההתנגדות
- 5 שהיתה אז כלפי החסידים, ובפרט בעיר שקלאוו, שהיתה עיר מבצר של ההתנגדות - כאשר נודע לר' הענין, אביו של ר' פנחס רייזעס, שהמחבר של הלכות תלמוד תורה הוא המגיד מליאזנא.
- 6 ואחר כך חזרו ונדפסו הלכות תלמוד תורה כמה פעמים, ועד שבשנת תקע"ד, כשהתחילו להדפיס את
- 7 השולחן ערוך של רבינו הזקן, החל מהלכות פסח, ובמשך הזמן גם שאר החלקים (כולל גם החלק שנדפס
- 8 ב"ב-י"ג תמוז¹¹¹), הנה מאז והלאה נדפסו גם הלכות תלמוד תורה יחד עם כל השולחן ערוך.
- 9 ועכשיו חזרו ונדפסו הלכות תלמוד תורה בחוברת בפני עצמה, כבפעם הראשונה.
- 10 כב. והטעם הפשוט בזה - מצד המעלה המיוחדת שבהלכות תלמוד תורה, שיש בהם ב' הפירושים
- 11 שמצינו בגמרא¹¹² בפסוק¹¹³ "ודברת במ" - שהמשכו "בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך":
- 12 (א) שבדברי תורה הכתוב מדבר, (ב) שפסוק זה קאי על קריאת שמע, שהוא ענין המסירת נפש כו'.
- 13 ובחקדמה - שהלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן חלוקות מהלכות תלמוד תורה כפי שהם בשולחן
- 14 ערוך של הבית-יוסף, ואפילו מהלכות תלמוד תורה כפי שהם ברמב"ם (שבכמה מקומות יש בו ענינים
- 15 ששייכים לחלק הסוד שבתורה, כמעט בגלוי¹¹⁴), ועד שסגנונם שונה אפילו מהסגנון של רבינו הזקן
- 16 עצמו בהלכות תלמוד תורה שבחלק אורח חיים סימן קנ"ה (וכן בהתחלת סימן שלאחריו) - הן בנוגע
- 17 לטיב ועומק הביאור, והן בנוגע להביאור בכל ד' חלקי התורה: פשט רמז דרוש וסוד.
- 18 ובנוגע לענינו: בהלכות תלמוד תורה מדובר לכל לראש אודות לימוד התורה - כהפירוש ב"ודברת
- 19 במ", שבדברי תורה הכתוב מדבר; ונוסף לזה, מדובר שם גם אודות עבודת התפלה (כולל גם קריאת
- 20 שמע) - באיזה אופן היא נעלית יותר מתורה, ובאיזה אופן לימוד התורה הוא נעלה יותר מעבודת התפלה,
- 21 כמבואר בארוכה בלשונו של רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה¹¹⁵.
- 22 וזוהי המעלה בהדפסת הלכות תלמוד תורה בחוברת בפני עצמה - כדי שיהיה נקל ליטלן ולקחתן גם
- 23 במקום כזה שנראה שקשה להביא את השולחן ערוך כולו.
- 24 ובפרט שהתחלת הפצת המעיינות של רבינו הזקן (לאו דוקא בנוגע לתורת החסידות, שהתחילה
- 25 לאחר פטרוברג¹¹⁶, אלא) כפשוטה היתה על-ידי הלכות תלמוד תורה, שהגיעו ל"חוצה" מיד לאחר
- 26 שנדפסו, ופעלו פעולתם, אף שעדיין לא ידעו שאלו הם ה"מעיינות" של רבינו הזקן.
- 27 ולכן, התקוה חזקה שלא יסתפקו בקניית הספר [כדרך העולם, שכאשר נדפס דבר חדש, ובפרט
- 28 בתוספת מראה-מקומות וכיוצא בזה, אזי קונים אותו, אבל לאו דוקא שצריכים ללמוד; בשביל זה יש
- 29 עוד זמן, ובלבד שהספר נמצא כבר ברשותו], אלא התכלית היא - שילמדו בו בריבוי כל כך עד שבקרוב
- 30 יצטרכו להדפיס הוצאה שניה, כיון שההוצאה הראשונה בלתה מרוב לימוד, ולכן יש צורך להדפיס
- 31 חוברות חדשות.
- 32

ע' תכ).

(110) ראה גם תורת מנחם חל"ג ע' 298. וש"נ.

(111) הקדמת אדהאמ"צ לשו"ע אדה"ז בסופה. וראה "מבוא לס' קונטרס השלחן (להרא"ח נאה) אות ד. וראה גם התוועדויות תשד"מ ח"ג ריש ע' 1840.

(112) ברכות יג, ב. יומא יט, ב.

(113) ואתחנן ו, ז.

(114) ראה גם תורת מנחם חל"ט ע' 225. וש"נ.

(115) ראה פ"ד ה"ה-ו.

(116) ראה סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

ולאחר זמן, השיב כ"ק אדמו"ר שליט"א על הערתו שלפי מסקנת הש"ס (מנחות ז, א) קומצין מכלי שע"ג קרקע, וזלה"ק: "ממנחות (ז, א ושם) מוכח דגם בקדשים (וקדושה) דבר הנמצא בתוך הכלי משתנה ע"י שהאדם האוחז הכלי מניחו ע"ג קרקע (אלא שיש ענינים בקדושה שאי"ז מעכב) - ועיין שבת ה, ב - ובמילא בעניני (קדושה ו) ברכה וכיו"ב שבין אדם לאדם (משא"כ בקמיצה וקידוש), פשיטא שאם רוצה שיהי' ונתן - אינו ב"טלי... מע"ג קרקע" (גטין עח, א). והחילוק לקידושין (ח, ב) מובן".

(109) הערה 29. וראה גם מכתב ח' תמוז שנה זו "אג"ק חכ"ג

- 1 כג. וכרגיל בכל ענין חדש - נתעכב עתה על ענין מסויים בהתחלת הלכות תלמוד תורה, ובאופן
- 2 ההנהגה שרגילים עתה - דוקא על-פי נגלה, שזהו גם הפירוש ד"יפוצו מעינותיך חוצה", שגם הנהגה
- 3 שמצד עצמה שייכת ל"חוצה", תהיה קשורה עם המעיינות.
- 4 התחלת הלכות תלמוד תורה היא בסגנון שונה אפילו מהסגנון של רבינו הזקן בעצמו בהלכות תלמוד
- 5 תורה שבחלק אורח חיים, ועל-אחת-כמה-וכמה שאין זה כמו בשולחן ערוך הבית-יוסף, וגם לא כמו
- 6 ברמב"ם, וזה לשונו¹¹⁷:
- 7 "אף על פי שהקטן פטור מכל המצוות, וגם אביו אינו חייב לחנכו במצוות מן התורה, אלא מדברי
- 8 סופרים, אבל תלמוד תורה, מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה, אף-על-פי שהקטן
- 9 אינו חייב כו'. ומאימתי אביו חייב ללמדו, משיתחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה וגו', ופסוק ראשון
- 10 מפרשת שמע ישראל וכו'".
- 11 כלומר: התחלת הלכות תלמוד תורה היא (לא שיש מצות עשה ללמוד תורה, אלא) בהתאם לסדר
- 12 בהנהגת האדם, שלאחרי שנולד הרי הוא בתחילה קטן - בנוגע לקטן שאינו חייב בתלמוד תורה?!
- 13 זאת ועוד: גם בנוגע לקטן גופא - היה רבינו הזקן יכול להתחיל בהחייב של תלמוד תורה: "מצות
- 14 עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן תורה", ורק אחר כך לכתוב את הצד השלילי - "אף-על-פי
- 15 שהקטן אינו חייב כו'"; ואף-על-פי-כן מתחיל רבינו הזקן בצד השלילי - "קטן פטור מכל המצוות" (כולל
- 16 גם מצות תלמוד תורה, כפי שמסיים בהמשך הדברים), וממשיך גם בנוגע לחינוך, ש"אביו אינו חייב
- 17 לחנכו במצוות מן התורה", ורק לאחר זה כותב ש"מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן
- 18 תורה .. משיתחיל לדבר וכו'", כך, שבשורות הראשונות לא מדובר כלל אודות החיוב דלימוד התורה,
- 19 אלא אודות השלילה מלימוד התורה?!
- 20 וקושיא נוספת - "א שטורעם-קשיא":
- 21 איתא במדרש¹¹⁸ "שלשה פתחו באף כו'", היינו, שזהו ענין בלתי רצוי. ואילו רבינו הזקן פותח את
- 22 הלכות תלמוד תורה שלו בתיבת "אף" - "אף על פי שהקטן פטור כו'?!"
- 23 כלומר: גם אם רבינו הזקן רוצה להתחיל בפטור של קטן, היה יכול לכתוב בסגנון שונה - "קטן
- 24 פטור מכל המצוות כו' אבל מצות עשה מן התורה על האב וכו'", ולא לכתוב בסגנון שבו יצטרך להתחיל
- 25 בתיבת "אף", היפך הוראת חז"ל במאמרם "שלשה פתחו באף כו'", שזהו ענין בלתי רצוי.
- 26 וכל זה - מה שאינו מובן על-פי נגלה.
- 27 ויתירה מזה - על-פי פנימיות התורה:
- 28 ובהקדמה - שבהלכות תלמוד תורה של רבינו הזקן מעורב בגלוי "יינה של תורה" יותר מכמו שניכר
- 29 הדבר בשאר ההלכות בשולחן ערוך שלו¹¹⁹, כולל גם ההלכות הצריכות בחלק חושן משפט, שבסגנונם
- 30 משתווים לסגנון של הלכות תלמוד תורה יותר מאשר לסגנון ההלכות בחלק אורח חיים.
- 31 ובנוגע לענינו: בלקוטי-תורה דפרשת השבוע¹²⁰ [וכאמור כמה פעמים¹²¹ שבדואי ש"כל אשר בשם
- 32 ישראל יכונה" יסיים את לימוד הלקוטי תורה השבועי] נתבאר הענין ד"בראתי יצרתיו אף עשיתיו"¹²²,
- 33 ש"אף" מרבה בחינה רביעית, שהיא בחינה היותר נעלית (ובעבודה הוא ענין רעותא דלבא)¹²³, ומבאר
- 34 שם¹²⁴, שבמה דברים אמורים - כשתיבת "אף" באה יחד עם "בראתי יצרתיו אף עשיתיו", "אך תיבת
- 35 אף בעצמו הוא לא טוב, שהוא בחינת סטרא אחרא, ג' פתחו באף כו'".

(120) ר"פ בלק.

(121) ראה תורת מנחם חמ"ב ס"ע 306 ואילך. וש"נ.

(122) ישע"י מג, ד.

(123) ראה גם במאמר פ"ט (תורת מנחם חמ"ד ע' 67).

(124) סט, ד.

(117) ראה גם לקו"ש ח"ד ריש ע' 236. ח"ט ע' 38 ואילך.

חכ"א ע' 280 ואילך. התוועדיות תשמ"ג ח"ב ע' 795 ואילך.

(118) מדרש אגדה (באבער) ומדרש לקח טוב בראשית א, ג.

ועוד.

(119) ראה גם תורת מנחם ח"א ע' 177.

- 1 ועל-פי-זה מתחזקת יותר הקושיא למה מתחיל רבינו הזקן הלכות תלמוד תורה בתיבת "אף".
- 2 כד. והתירוץ על כל ענינים אלו, ובעיקר, על הקושיא מדוע פתח רבינו הזקן ב"אף" - מבואר בפירוש
- 3 המשניות להרמב"ם (שהובא בלקוטי תורה הנ"ל):
- 4 בפירוש מאמר המשנה במסכת אבות¹²⁵, "בן הא הא אומר לפום צערא אגרא", כותב הרמב"ם: "לפי
- 5 מה שתצטער בתורה יהיה שכרך, ואמרו שלא יתקיים מן החכמה אלא מה שתלמד בטורח עמל ויראה מן
- 6 המלמד, אבל קריאת התענוג והמנוחה אין קיום לה ולא תועלת בה, ואמרו¹²⁶ בפירוש מאמרו¹²⁷ אף
- 7 חכמתי עמדה לי, חכמה שלמדתי באף עמדה לי".
- 8 כלומר: כדי שלימוד התורה יהיה באופן של תועלת וקיום, הרי זה דוקא כאשר ישנו תחילה הענין
- 9 ד"אף" - "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".
- 10 [ועל-דרך-זה איתא בסוף ברכות¹²⁸: "מאי דכתיב¹²⁹ כי מיץ חלב יוציא חמאה ומיץ אף יוציא דם ..
- 11 כל תלמיד שכועס עליו רבו וכו'"].
- 12 וכדי שלא יהיה מקום לטעות, ויהי' ברור איזה ענין צריך לבוא תחילה, לימוד התורה או ענין ה"אף"
- 13 - ממשיך הרמב"ם ומבאר את התוצאה להלכה: "ומפני זה צוה להטיל אימה על התלמידים, ואמרו¹³⁰
- 14 זרוק מורא בתלמידים",
- 15 [ולהעיר, שהגירסא בגמרא היא "זרוק מרה", וכן היא הגירסא שמביא הרמב"ם בהלכות תלמוד
- 16 תורה¹³¹, אבל בפירוש המשניות כותב הרמב"ם "מורא"],
- 17 וענין זה צריך להיות קודם הלימוד, כמובן ממה שכתוב בהלכות תלמוד תורה להרמב"ם¹³¹ ורבינו
- 18 הזקן¹³²: "וכענין זה אמרו חכמים זרוק מרה בתלמידים, לפיכך אין ראוי לרב לנהוג קלות ראש לפני
- 19 התלמידים, ולא לשחוק בפניהם, ולא לאכול ולשתות עמהם, כדי שתהא אימתו עליהן וילמדו ממנו
- 20 במהרה", ומובן, שאזהרה זו היא בנוגע לזמן שקודם הלימוד, שעל-ידי-זה יהיה הלימוד אחר כך באופן
- 21 המתאים.
- 22 וכמובן גם מדברי הגמרא במסכת שבת¹³³: "כל תלמיד חכם שיושב לפני רבו ואין שפתותיו נוטפות
- 23 מר כו'", היינו, שכדי שהתלמיד יוכל לקבל את ההלכה שהרב לומד עמו, צריך להיות תחילה במעמד
- 24 ומצב ש"שפתותיו נוטפות מר".
- 25 ונמצא, שלמרות הענין השלילי שבפתיחה באף ("שלשה פתחו באף כו'"), הנה במה דברים אמורים
- 26 - כשמדובר אודות כל שאר הענינים שמחוץ לתורה, אבל בנוגע לתורה - הרי אדרבה: "אף חכמתי עמדה
- 27 לי", "חכמה שלמדתי באף עמדה לי", שדוקא באופן כזה יהיה הלימוד כדבעי, ויתירה מזה, כנ"ל מדברי
- 28 הרמב"ם אודות השלילה שבדבר - שלולי זאת אין תועלת בהלימוד!
- 29 ועל-פי-זה יש לומר בדרך אפשר לתרץ התמיהה שרבינו הזקן מתחיל הלכות תלמוד תורה בתיבת
- 30 "אף" - שכוונתו בזה לרמז שצריכה להיות ההתחלה בהענין ד"אף", "אף חכמתי עמדה לי", "חכמה
- 31 שלמדתי באף עמדה לי"¹³⁴.
- 32 ולהעיר גם מהכלל "נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן"¹³⁵, והרי הסיום של הלכות תלמוד תורה הוא
- 33 בענין ד"זרוק מרה בתלמידים .. כדי שתהא אימתו עליהם וילמדו ממנו במהרה", ובהתאם לכך הנה גם
- 34 ההתחלה היא בתיבת "אף", שרומז על הענין ד"אף חכמתי עמדה לי", "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".

(131) פ"ד ה"ה.

(132) בסופן.

(133) ל, ב. וש"נ.

(134) לשלימות הענין - ראה גם לקמן סל"ד ואילך.

(135) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(125) ספ"ה.

(126) קה"ר עה"פ.

(127) קהלת ב, ט.

(128) סג, ב.

(129) משלי ל, לג.

(130) כתובות קג, סע"ב.

1 כה. וביאור הדברים:

2 הסיבה לכך שצריך להיות "זרוק מרה בתלמידים" היא - בגלל היותם בדרגא של "תלמידים"; אילו
3 היו יוצאים כבר מדרגת "תלמידים", והיתה אצלם הבנה והשגה כדבעי, גדלות המוחין - אזי לא היו
4 צריכים לזרוק בהם מרה, לצעוק עליהם כו', כיון שהיו כבר מכירים את יוקר התורה, ומעצמם היו לומדים
5 כדבעי.

6 ואכן, הנה לאחר הלימוד צריכה להיות ההנהגה באופן ש"יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך", כדברי
7 המשנה¹³⁶ שמביא הרמב"ם¹³⁷ באריכות ההסברה.

8 ורק בהיותם בדרגא של תלמידים, שעדיין לא הגיעו לגדלות המוחין, אלא יש להם קטנות המוחין
9 בלבד, אזי צריך להיות ההנהגה באופן ד"זרוק מרה בתלמידים".

10 וזהו גם הרמז בהתחלת הלכות תלמוד תורה: "אף על פי שהקטן כו'" - שהסיבה לכך שצריך לפתוח
11 ב"אף", היא, בגלל שמדובר אודות "קטן", שלכן צריכה להיות ההתחלה באופן ד"זרוק מרה (או "מורא")
12 בתלמידים".

13 כו. ויש להוסיף בדיוק הלשון "אף-על-פי שהקטן פטור מכל המצוות כו'":

14 בדרך כלל מצינו בגמרא שני תוארים-סגנונים: (א) פטור מן המצוות, (ב) כל שאינו כו', כפי שמצינו
15 בנוגע לפסוק¹³⁸ "וקשרתם גו' וכתבתם", "כל שישנו בקשירה ישנו בכתובה וכל שאינו בקשירה אינו
16 בכתובה"¹³⁹.

17 והחילוק ביניהם:

18 הלשון "כל שאינו כו'" מורה שאין לו שייכות כלל לענין זה, וכמו "כל שאינו בקשירה", שמשמעותו,
19 שאין לו שייכות כלל לקשירה; מה לו ולקשירה?! - הוא לא שייך לקשירה, וקשירה אינה שייכת אליו.

20 מה-שאיין-כן הלשון "פטור מן המצוות" - הרי בתיבת "פטור" עצמה נכלל גם היותו בגדר חיוב בענין
21 זה, שלכן יש קא-סלקא-דעתך לומר שהוא חייב בזה, וצריך לומר שהוא פטור מזה, שהרי לא שייך לומר
22 "פטור" בנוגע לענין שאין לו קשר ושייכות אליו כלל. וכמו שלא שייך לומר על אינו-יהודי שהוא פטור
23 מן המצוות, כי אם שאינו במצוות.

24 ובנוגע לעניננו:

25 למרות שבכללות יכולים להשתמש לפעמים לא רק בביטוי "פטור" אלא גם בביטוי "שאינו כו'" -
26 מדייק רבינו הזקן בלשונו בריש הלכות תלמוד תורה וכותב ש"הקטן פטור מכל המצוות", ולא שהקטן
27 אינו בכל המצוות.

28 בנוגע לענין המוחין, מצינו הלשון שקטן אין בו דעה¹⁴⁰, אפילו לא קטנות המוחין; אבל כשמדובר
29 אודות ענין המצוות - חס ושלום לומר שאין לו שייכות למצוות!

30 וכפי שאמרו רז"ל¹⁴¹ "בנינו ערבים בעדינו", והיינו, שבני ישראל קיבלו את התורה והמצוות על-ידי
31 הקטנים דוקא, וכמו שכתוב¹⁴² "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז".

32 וכידוע המאמר שאמר רבינו בעל השמחה בפרשת תצוה, בפורים קטן תרפ"ז, בפומבי, בבית-הכנסת
33 במוסקבא¹⁴³ - ששם היה המרכז של המנגדים, ובשעת מעשה נכחו כאלו שידעו שלאחרי זה ילכו ויספרו
34 מה ששמעו ומה שראו, ויש קא-סלקא-דעתך שמאורע זה היה ההתחלה שפעלה את הרעש ("עס האָט

(140) ראה יומא מג, א. חגיגה ב, ב. וש"נ.

(141) תנחומא ויגש ב. שהש"ר פ"א, ד (א).

(142) תהלים ח, ג.

(143) סה"מ תרפ"ז ע' קי ואילך.

(136) אבות פ"ד מ"ב.

(137) הל' ת"ת פ"ה ה"ב.

(138) ואתחנן ו, ח"ט.

(139) גיטין מה, ב. וש"נ.

1 אויפגעשטורעם"ט" שהביא לידי המאסר¹⁴⁴ - שבו דיבר בגלוי אודות מה שכתוב "מפי עוללים ויונקים
2 יסדת עוז להשבית אויב ומתנקם", שישנם אויבים ומתנקמים, והעצה "להשבית אויב ומתנקם" היא
3 על-ידי-זה שלומדים תורה עם "עוללים ויונקים".

4 ולכן, חס ושלום לומר שקטן אינו במצוות; הוא רק פטור מן המצוות, והפטור גופא מורה על שייכותו
5 לענין המצוה.

6 בנוגע לתלמוד תורה - הנה התכלית היא אמנם שיהיה הלימוד בהבנה והשגה, ולעת-עתה אינו שייך
7 לזה, שהרי "עיר פרא אדם יולד"¹⁴⁵, ולכן צריך להיות תחילה "מוסר אביך" ואחר כך "תורת אמן"¹⁴⁶,

8 - וכן הוא הסדר בנוגע להתהוות הולד, שהתחלה צריכה להיות מ"מוסר אביך", ואחר כך "תורת
9 אמן", ולא באופן שתובעת בפ"ה¹⁴⁷, ואז נעשית מציאותו של הקטן, שיש לו אמנם שייכות לתורה ומצוות,
10 אלא שהוא פטור מכל המצוות, אבל תלמוד תורה, מצות עשה מן התורה על האב ללמד את בנו הקטן
11 תורה -

12 החל משמתחיל לדבר - כמובא בחסידות¹⁴⁸ מספרי הרפואה שהתחלת הדיבור מורה שכבר התחיל
13 אצלו ענין ההגדלה במוחין, והיינו, שאין זה מצד מוצאות הפה (שהרי מוצאות הפה היו אצלו זמן רב
14 לפני זה), אלא מפני ההוספה בענין המוחין - שאז מלמדו אביו "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת
15 יעקב", שזהו ענין של ירושה ששייכת גם לתינוק בן יומו שהוא כבר יורש, ואחר כך מתחילים עמו
16 ענינים של הסברה, הבנה והשגה, החל "מפסוק ראשון מפרשת שמע ישראל", ו"מעט מעט פסוקים כו".
17 כזו. עד כאן - לדרשא קאטינא.

18 והעיקר מה שנוגע לפועל הוא - כאמור לעיל - שיחטפו את כל החוברות שנדפסו, ולא כדי ליתן
19 ריוח למדפיסים... אלא כדי ללמוד בהם,

20 ובאופן שהלימוד יהיה על מנת לעשות, שייבא לעשיה בפועל - שזהו התחלת הענין דלימוד התורה,
21 כפי שמבאר רבינו הזקן בהמשך הלכות תלמוד תורה¹⁴⁹,

22 והלימוד יהיה מתוך הרחבה, ועד לאופן שיגיעו לענין ד"יגדיל תורה ויאדיר"¹⁵⁰,

23 ועד לקיום פסק דין של רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה¹⁵¹ - שלא נתפרש בהלכות תלמוד תורה
24 של הבית-יוסף וגם לא בהלכות תלמוד תורה להרמב"ם, אלא ברמז בלבד - "אמרו חכמי האמת (היינו
25 שזהו אמיתתה של תורה) שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס. . עד שישגי וידע כל מה שאפשר
26 לנשמתו להשיג מידעת התורה הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות", והיינו, שכל אחד
27 מישראל צריך ללמוד את כל חלקי התורה, ועל-אחת-כמה-וכמה כל הענינים שבנגלה דתורה, לכל-הפחות
28 פעם אחת.

29 והרי לימוד התורה צריך להיות מתוך שמחה וטוב לבב, וכמודגש גם בכך שמברך ברכת התורה,
30 "ברכו בתורה תחילה"¹⁵², כמבואר במפרשי הש"ס¹⁵³ שזה מורה שהיתה התורה חביבה בעיניהם.

31 ויהי רצון שיהיה לימוד חכמת התורה מתוך עונג ותענוג (כפי שנזכר במאמר¹⁵⁴), ואז יומשך עד
32 ל"עשיתיו", היינו, שכאן למטה בעולם הזה התחתון תהיה דירה לו יתברך¹⁵⁵, לו ולתורתו, אשר, אורייתא
33 וקודשא-ברוך-הוא כולא חד¹⁵⁶.

* * *

(152) נדרים פא, א. וש"נ.

(153) ראה ר"ן שם (בשם רבינו יונה).

(154) פ"ד (תורת מנחם חמ"ד ע' 60 ואילך).

(155) ראה נחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(156) זהר הובא בתניא פי"ד, רפכ"ג. וראה זהר ח"א כד, א.

ח"ב ס, א. תקו"ז ת"ו (כא, ב). תכ"ב (סד, א). ועוד.

(144) ראה שם ע' רפח ואילך.

(145) איוב יא, יב.

(146) ראה גם לעיל ס"ח.

(147) ראה כתובות סה, א.

(148) ראה המשך תער"ב ח"א ע' רפד. ועוד.

(149) פי"ד ה"ב ואילך.

(150) ישעי' מב, כא. וראה חולין סו, ב. וש"נ.

(151) פ"א ה"ד.

- 1 כח. דובר לעיל (סעיף כ"א) אודות הלכות תלמוד תורה, שזה היה הספר הראשון שהדפיס רבינו
2 הזקן, ורק לאחריו כן הדפיס את ספר התניא.
- 3 וכמו כן ידוע¹⁵⁷ שכאשר רבינו הזקן שלח את תלמידיו לרכוש נפשות, הורה להם לנהוג כמותו -
4 שהיה מתחיל מענין בנגלה דתורה, ולאחרי כן מסר גם ענינים מפנימיות התורה (אם באופן שגילה שזהו
5 פנימיות התורה, אם לאו).
- 6 וזהו גם הסדר שצריך להיות אצל אלו שנוסעים בשליחות של רבינו נשיאנו בכלל, כולל ובמיוחד
7 תלמידי הישיבה שנוסעים בימות הקיץ¹⁵⁸, שענינם הוא להוסיף אור בעולם על-ידי "נר מצוה ותורה
8 אור"¹⁵⁹ - שבכל מקום בואם ישמעו מהם ענין בנגלה דתורה, ולאחרי כן ענין בפנימיות התורה שנתגלתה
9 בדורנו בתורת החסידות.
- 10 ואם ישאלו אותם לפשר הדבר, דממה-נפשך, אי הא לא הא - יאמרו, שזוהי הדרך אשר סללו לנו
11 רבותינו נשיאינו, החל מרבינו הזקן, שכתב את הלכות תלמוד תורה ואת ספר התניא, ובלשון חז"ל¹⁶⁰:
12 "כולם נתנו מרועה אחד אל אחד נתנן כו'", ונתן את שניהם - שהולכים יחדיו - לכל ההולכים
13 בעקבותיו, ועד - כלשון רבינו נשיאנו במכתבו¹⁶¹ - "לכל אשר בשם ישראל יכונה", שזה יהיה עמוד
14 הענין, עמוד האש ועמוד האור שיאירו את דרכם.
- 15 וזוהי השליחות של הנשמה בעלמא דין, ובפרטיות, השליחות של כל אחד שנוסע למקומו, ובפרטי
16 פרטיות, השליחות של תלמידי הישיבה - כאמור לעיל, שצריכים לקחת עמם ענינים מהלכות תלמוד
17 תורה ומספר התניא, כפי שמתבארים בחלק הנגלה שבתורה ובחלק הפנימי שבתורה, תורת החסידות.
- 18 עד כאן - בנוגע להאמור לעיל.
- 19 כט. ועתה - ענין נוסף שצריך להעיר אודותיו:
- 20 כפי שהנני רואה מאופן ההנהגה, נעשית חולשה כנראה בהמדובר כמה פעמים¹⁶¹ אודות מאמר
21 רז"ל¹⁶² "עד ארבעין שנין מיכלא מעלי כו'", שלכן, הנה אפילו בהתוועדות, התוועדות חסידית, ואפילו
22 התוועדות הקשורה עם גאולת הנשיא, כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, שזוהי הגאולה של כל אחד
23 מאתנו, בתוככי כלל ישראל, כל אשר בשם ישראל יכונה - צריכה להיות הגבלה שלא לשתות יותר משלש
24 כוסות, ובאופן שכולם יחד יהיו פחות מרביעית.
- 25 ובתור יוצא מן הכלל - כשמדובר אודות התוועדות הקשורה עם קידוש של שבת או יום טוב, הנה
26 הכוס של קידוש הוא ענין בפני עצמו, ואינו עולה למנין ג' הכוסות.
- 27 הנני מדבר על זה בפירוש (לא ביום השבת, שאז יוכלו במקום אחר ללמוד "פשטים", אלא) דוקא
28 עתה, כשישנם כאלו מכשירים שקולטים את הדברים באופן שנעשים מיד "אותיות החקיקה"... כך שיוכלו
29 הדברים להגיע לכל מקום שירצו לשומעם, והנני מדגיש בפירוש בכל התוקף - כפי שדובר מלכתחילה,
30 וכן עתה, וכן על ימים שיבואו - שעד ארבעים שנה יכולים לצאת ידי חובה עם שלש כוסות, ואם תמצוי
31 לומר - אפילו פחות משלש.
- 32 וכמסופר לעיל (סעיף א) אודות מיכאל דווארקיין - שלא ידע שצריכים לקרותו "ר' מיכאל"... -
33 שבשמעו את הבשורה הכי גדולה אודות הגאולה בפעם הראשונה, וללא כל הכנה, הנה למרות שאחז
34 בידו את ה"סאָטקע", לא קירב אותה אל פיו... הוא אחז את הבקבוק, ורקד מסביב לדירה של רבינו
35 נשיאנו, אבל לשתות - לא שתה!

(160) חגיגה ג, ב.

(161) ראה תורת מנחם חל"ו ס"ע 349 ואילך. ורש"נ.

(162) שבת קנב, א.

(157) ראה גם תורת מנחם חכ"ז ע' 457. ורש"נ.

(158) ראה גם שיחת י"ב תמוז דאשתקד סל"ג (תורת מנחם

ח"מ ע' 224). ורש"נ.

(159) משלי ו, כג.

1 וכאמור כמה פעמים שהכוונה היא כפשטות הענין, ללא "פשט'לאך", דרשות ורמזים בזה, ושלא
 2 יאמרו שאני צריך לומר כך, והשומע צריך לעשות להיפך... - אינני יודע אם אני צריך לדבר על זה, ולא
 3 מספיק שמישהו אחר יאמר זאת; בנוגע לכל דבר קטן או דבר גדול - אין מי שיעסוק בזה, והנני צריך
 4 להיות בבחינת "הוא נועל והוא פותח"¹⁶³, לומר מוסר, לנזוף ולהלקות...
 5 ובכל אופן, אם אין יותר קטן או יותר גדול, אצטרך להיות בבחינת "קטן וגדול שם הוא"¹⁶⁴, ולחזור
 6 על המדובר לפני כמה שנים, ולהדגיש שהכוונה היא בנוגע לפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, ולכל
 7 אחד ואחד, הן בשבת ויום טוב, הן ב"ב תמוז, י"ט כסלו, שמחת תורה ופורים, וכיוצא בזה בשאר
 8 הענינים שיכולים להורות היתר - שמלבד החיוב דד' כוסות בליל הסדר, או החיוב דיין לקידוש ולהבדלה,
 9 הנה בכל הקשור להתוועדות, ישנה ההגבלה של ג' כוסות לכל היותר, וכולם יחד - לכל היותר רביעית
 10 בלבד.

11 ואין זה ענין שרוצים לשלול תענוג אצל יהודי, כי אם, לחזור ולהדגיש את דברי רבינו נשיאנו -
 12 שנאמרו ביתר חריפות (כפי שכבר נדפסו הדברים¹⁶¹) - ש"משקה" מצד עצמו הוא דבר מאוס, אלא
 13 שלפעמים יש צורך בזה - כדי להסיר ה"סירכא", אבל, כאשר יוסיפו יותר מג' כוסות - הלואי שלא
 14 תיתוסף סירכא חדשה... ובודאי שהכוס הרביעית לא תועיל להסרת הסירכות, ובפרט כאשר מתברך בלבבו
 15 לאמר שאף-על-פי שאמרו ברבים שאין ליקח יותר משלש, הנה הוא "סאם"¹⁶⁵ סאפאזשניק... וביכלתו
 16 להראות "קונץ", שלוקח ארבע, חמש, שש, שבע ושמונה, עד אשר חדל לספור, כי הוא כבר שוכב מתחת
 17 לשולחן...

* * *

18 ל. ישנו גם הענין שהונהג כמה פעמים ב"ב-י"ג תמוז¹⁶⁶ - להזכיר אודות תקנת רבינו נשיאנו בנוגע
 19 לאמירת תהלים כפי שנחלק לימי החודש,
 20 - ולהעיר, שתקנה זו קישר רבינו נשיאנו בעצמו עם ימי המאסר והגאולה (כפי שנדפסו כבר פרטי
 21 הדברים¹⁶⁷) -
 22 ולאחרי כן, גילה גם בנוגע ללימוד שיעור חומש בכל יום בפרשת השבוע, בחלק השייך ליום זה,
 23 וכן בנוגע לשיעור תניא, כפי שחילק רבינו נשיאנו לימות השנה.
 24 וגם המליץ על זה את הפסוק¹⁶⁸ "ויסעו ויהי חתת אלקים על הערים גו'" - ש"חת"ת" ראשי תיבות
 25 חומש תהלים ונניא¹⁶⁹.
 26 ולא נצרכה אלא להעדפה - לעורר מחדש, שאם גם בלאו הכי היו לומדים זאת, אבל כמו דבר ישן,
 27 הנה כאשר שומעים על זה עוד הפעם בשנת תשכ"ה, אזי ילמדו זאת כמו דבר חדש, מתוך חיות מחודשת.
 28 לא. וענין נוסף:

29 בשנים האחרונות נהוג שבי"ב תמוז עורכים מגבית עבור המוסדות שנקראים על שם בעל השמחה
 30 והגאולה¹⁷⁰.
 31 וכנהוג במגביות אלו - נותן כל אחד כפי נדבת לבו,
 32 - וכמדובר כמה פעמים שתהיה הנדבה ביד מלאה פתוחה ורחבה, ובמילא תהיה גם קדושה, כפי
 33 ששייך באדם התחתון -

תש"ח ע' 264.

(168) וישלח לה, ה.

(169) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"צ ח"ד ע' רסח.

(170) ראה גם שיחת י"ב תמוז דאשתקד סמ"ח (תורת מנחם

ח"מ ס"ע 236 ואילך). וש"נ.

(163) ע"פ פרש"י פרשתנו (בלק) כא, כא.

(164) איוב ג, יח. וראה ב"מ פה, ריש ע"ב.

(165) ראה תורת מנחם חמ"ג ע' 126. וש"נ.

(166) ראה גם שיחת י"ב תמוז תשכ"א הערה 165 (תורת

מנחם חל"א ע' 127). וש"נ.

(167) קונטרס חג הגאולה י"ב-יג תמוז תש"ח - סה"מ

- 1 וכל הרוצים - יצינו גם שמם בצירוף שם האם, כדי להזכירם על הציון של בעל השמחה והגאולה,
 2 בעת רצון, עבור כל המצטרף להם, הן הצרכים שידועים להם, ועוד יותר - עבור הצרכים שאינם ידועים
 3 להם,
 4 וכל זה - באופן ש"טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל"18, דקאי על רבינו נשיא דורנו¹⁷¹, בעל
 5 השמחה והגאולה, "המשביר (בר) לכל עם הארץ"¹⁶, לכל אשר בשם ישראל יכונה.
 6 [כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון ה"בינוני"].

* * *

- 7 לב. בעמדנו לאחר י"ב תמוז, ש"לכל הדעות" הרי זה הזמן של ה"קאנטרי" - יש להזכיר אודות
 8 ענין הצניעות¹⁷², ובפרט שזהו ענין הקשור עם פרשת השבוע, שבה נאמר¹⁷³ "מה טובו אהליך יעקב
 9 משכנותיך ישראל", "על שראה פתחיהם שאינן מכוונות זה מול זה"¹⁷⁴.
 10 ואף שכבר דובר על זה פעם¹⁷⁵ - יש להזכיר זאת עוד הפעם ועוד הפעם, ואין מזרזין אלא למזרזין¹⁷⁶,
 11 אשר, מבלי הבט על כך שזהו זמן הקיץ, ומבלי הבט על כך שזהו זמן שבו נמצא במקום שאין
 12 מכירים אותו¹⁷⁷, ומבלי הבט על כך שלפעמים יכול להיות מבולבל מ"נחל השטים"¹⁷⁸, כפירוש רש"י
 13 (על יסוד דברי חז"ל¹⁷⁹) שקשור עם אלו שהתנהגו באופן בלתי רצוי - צריך לדעת שכאן מדובר אודות
 14 "אהליך יעקב" ו"משכנותיך ישראל":
 15 כל בן ישראל, איש או אשה, זקן או צעיר - יש בו אות י' ד"יעקב" ו"ישראל", שמורה על המשכת
 16 שם הוי', כמבואר בחסידות¹⁸⁰ שהתחלת ועיקר שם הוי' הוא האות י', והאות י' נמשכת עד לה"עקב"
 17 דיעקב, והיא גם האות י' ד"ישראל", ר"ת "יש ששים ריבוא אותיות לתורה"¹⁸¹.
 18 ולכן, היכן שיהודי הולך, הולך עמו הקדוש־ברוך־הוא, וכמו שכתוב בהתחלת השולחן ערוך (ונעתק
 19 גם בשולחן ערוך של רבינו הזקן¹⁸²) בצירוף טעם הדבר - ש"אין ישיבת האדם .. והוא לבדו בביתו,
 20 כישיבתו .. לפני מלך גדול .. כל־שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול מלך מלכי המלכים
 21 הקדוש־ברוך־הוא עומד עליו וכו'".
 22 והרי בענין זה אין שינוי חס ושלום מצד זמני השנה, כך, שאפילו בקיץ, אפילו ב"קאנטרי", ואפילו
 23 במקום שאין מכירים אותו, ואפילו שכל השכנים מתנהגים באופן הפכי - מתנהג הוא כרצון
 24 הקדוש־ברוך־הוא, אשר "אין עוד מלבדו"⁵, ו"לית אתר פנוי מיניה"¹⁸³, ועל־דרך־זה בנוגע לזמן.
 25 לג. וענין נוסף:
- 26 על־פי מה שכתוב¹⁸⁴ "אעלה את ירושלים על ראש שמחתי" - יש להזכיר את אחינו בני ישראל
 27 הנמצאים בארץ ישראל, ובפרט אלו שנמצאים בכפר חב"ד, אשר, כמה וכמה מהם היו במעמד ומצב
 28 ד"עמו אנכי בצרה"¹⁸⁵, בהיותם באותו זמן ובאותו מקום, ו"חיו" ("מיט געלעבט") את כללות המאורע
 29 של המאסר, ואחר כך גם את הגאולה¹⁸⁶.

שם רמז תשעא. יואל עה"פ (רמז תקלח).
 (180) ראה תו"א ותו"ח ר"פ ויצא. ובכ"מ.
 (181) מג"ע אופן קפו.
 (182) במהדו"ב - ס"ה, ובמהדו"ק - ס"ב.
 (183) תקו"ז תנ"ז (צא, סע"ב). ת"ע (קכב, ב). הובא בתניא
 שעהיה"א פ"ז.
 (184) תהלים קלז, ו.
 (185) שם צא, טו.
 (186) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 409. וש"נ.

(171) ראה גם לעיל ס"ד.
 (172) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 293. וש"נ.
 (173) בלק כד, ה.
 (174) פרש"י עה"פ.
 (175) ראה שיחת י"ב תמוז הנ"ל סכ"ד ואילך (שם ע' 217 ואילך). וש"נ.
 (176) ראה מכות כג, א. ספרי נשא בתחלתו. במדב"ר פ"ז, ו.
 (177) ראה חגיגה טז, א.
 (178) יואל ד, יח.
 (179) תנחומא פרשתנו (בלק) יז. במדב"ר שם פ"כ, כב. יל"ש

והרי ברוחניות, בכחו של יהודי לבטל את הפסק המקום (כשם שביכלתו לבטל את הפסק הזמן משנת תרפ"ז) - שיהיה "כולנו כאחד"¹⁸⁷, ועל-ידי-זה יומשך הענין ד"ברכנו אבינו"¹⁸⁷, ובאופן שימושך מה"אחד" שלמעלה עד למטה, וכפי שאמר הרבי בשיחת ג' תמוז בסופה¹⁸⁸ ש"לכל בני ישראל יהיה אור ברוחניות ובגשמיות", ותקויים אצלם הברכה "מי שגמלך טוב הוא יגמלך כל טוב", ובאופן ד"סלה", שאין לו הפסק (כמו "כל מקום שנאמר נצח סלה ועד")¹⁸⁹, ובפרט - אלו שנמצאים בכפר חב"ד ובארץ ישראל בכלל, ובכל התפוצות בכללי כללות, לכל בני ישראל, לכל אחד ואחת ולכולם יחד.

[כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה, ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' - ג' פעמים), והניגון "ניע זשוריצי כלפצי"].

* * *

לד. דובר לעיל (סעיף כ"ג) אודות התחלת הלכות תלמוד תורה לרבינו הזקן בתיבת "אף" - אף-על-פי ש"תיבת אף בעצמו הוא לא טוב .. ג' פתחו באף כו'" - על יסוד דברי הרמב"ם בפירוש המשניות (שהובאו בלקוטי תורה בפרשה זו) בענין "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".

ויש להוסיף בזה:

בפסוק¹²² "בראתיו יצרתיו אף עשיתיו", נאמרה תיבת "אף" לאחרי "בראתיו יצרתיו"; ורק בתורה - שלמעלה מהעולם - יכולה להיות הפתיחה ב"אף", ואדרבה, דוקא "חכמה שלמדתי באף עמדה לי".

ובדוגמת זה מצינו שבריאת העולם היתה באות ב' (כמו שכתוב בהתחלת התורה "בראשית"), ראשי תיבות ברכה, ולא באות א', שהיא ראשי תיבות של תיבה שהיא היפך הברכה¹⁹⁰, ואף-על-פי-כן, התחלת עשרת הדברות היא בא' דוקא, "אנכי" - כי, רק העולם צריך להתחיל באות ב', אבל התורה מתחילה בא'¹⁹¹.

וביאור הדברים:

הפירוש הפשוט דתיבת "אף" - מורה על ענין של הוספה.

ולכן, בנוגע לעניני העולם, אין מקום לפתוח ב"אף", שמשמעות הדברים, שכל מה שיש לו אינו מספיק עבורו אלא רוצה דבר נוסף - שהרי זה היפך הסדר שבנוגע לעניני העולם צריך להיות "שמח בחלקו"¹⁹².

מה-שאין-כן בנוגע לעניני תורה ומצוותיה - שהרי ברוחניות לא צריך להיות "שמח בחלקו"¹⁹² (שכבר למד מספיק, ולמה לו ללמוד עוד; יש לו מספיק מצוות, ולמה לו לקיים עוד מצוה), אלא אדרבה: כמה שיש לו, צריך לרצות עוד יותר, וכמו שכתוב¹⁹³ "אוהב כסף לא ישבע כסף", כך, שכל שיש לו ריבוי תורה ומצוות, רוצה כמה פעמים ככה, וביתר חשק ורצון ואהבה כו', שזהו תוכן ענין הפתיחה ב"אף" - ענין של הוספה.

וזהו הטעם שדוקא בהלכות תלמוד תורה פותח רבינו הזקן בתיבת "אף", לשון של הוספה - להורות, שכמה שלומדים, רוצים ללמוד יותר ועוד יותר.

(191) ראה ב"ר שם. נתבאר בלקו"ת ראה יט, ב. אוה"ת אמור (כרך ג) ס"ע תתנו ואילך. תורת מנחם חכ"ב ע' 103 ואילך. ועוד.

(192) אבות רפ"ד. וראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ע' קבא (נעתק ב"היום יום" ל סיון).

(193) קהלת ה, ט. וראה גם שיחת י"ב תמוז הנ"ל ס"ט (תורת מנחם שם ע' 213). וש"נ.

(187) נוסח ברכת "שים שלום" בסוף תפלת העמידה. וראה תניא פל"ב.

(188) סה"ש תרפ"ז ע' 170.

(189) עירובין נד, א.

(190) ראה ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א (קרוב לסופה). תנחומא בראשית ה. ב"ר פ"א, י"ד. תדבא"ר פל"א (קרוב לסופה). זהר ר"פ ויגש. ועוד.

- 1 לה. ויש לקשר זה עם הענין דנזיר¹⁹⁴:
- 2 כללות ענין הנזירות - כמו כללות ענין הנדרים - הוא ענין של הוספה (כמו "אף"), שמוסיף לאסור
- 3 על עצמו דבר המותר, וכמאמר רז"ל¹⁹⁵ (בסגנון של שאלה): "לא דיין מה שאסרה לך התורה כו'".
- 4 ובנוגע לכללות ענין ההוספה - הנה בהתחלת הבריאה היה זה באופן בלתי רצוי, כפי שמצינו בתיבת
- 5 "אף" הראשונה שבתורה: "אף כי אמר אלקים לא תאכלו גו"¹⁹⁶, שחזה הוסיפה על הציווי גם בנוגע
- 6 לנגיעה ("ולא תגעו בו"¹⁹⁷), "לפיכך באה לידי גרעון"¹⁹⁸.
- 7 ולאידך גיסא, הנה בנוגע לשרה מצינו שהוסיפה על המאורות¹⁹⁹, והיינו לפי ששרה היתה בהתחלת
- 8 "שני אלפים תורה"²⁰⁰, שאז התחיל היחוד דמתן-תורה²⁰¹, שהתחלתו באות א' - "אנכי" (ולא כמו התחלת
- 9 הבריאה באות ב', כנ"ל סעיף ל"ד).
- 10 לו. וביאור הענין על דרך החסידות:
- 11 מבואר²⁰² בטעם שבריאת העולם לא היתה על ידי אות אל"ף, כי אל"ף מורה על האור שלמעלה
- 12 מהשתלשלות דשם "כחשיכה כאורה"²⁰³ וגם הסטרא אחרא יכולה לקבל משם כמו הקדושה; ולפיכך
- 13 נברא באות ביי"ת, ראשי תיבות ברכה, שהוא האור של סדר ההשתלשלות הנמשך רק במקום הראוי,
- 14 בסטרא דקדושה דוקא.
- 15 אך על ידי התורה ניתן הכח להמשיך גם האור שלמעלה מהשתלשלות בתוך סדר ההשתלשלות, שלכן
- 16 התחלת עשרת הדברות היא באות אל"ף (שהוא האור שלמעלה מהשתלשלות), וכמו שכתוב⁵⁷ "אנכי ה'
- 17 אלקיך", שעל ידי התורה נמשך "אנכי", שלמעלה מהשתלשלות, להיות "הוי' אלקיך" * (שנמשך רק לסטרא
- 18 דקדושה, עד "שנקרא אלקיך דוקא"²⁰⁴; וכראשי תיבות "אנא נפשי כתבית יהבית"²⁰⁵, והיינו, שהענין
- 19 ד"אנכי" שלמעלה מהשתלשלות נמשך באופן של כתיבה ונתינה עד למטה.
- 20 ויש לקשר זה עם האמור לעיל (סעיף ה) בענין "גדול העונה אמן יותר מן המברך"²⁰⁶: ברכה
- 21 ("המברך") - מתחילה בב', ואילו "אמן" - מתחיל בא'. אבל, עניית אמן באה רק לאחר הברכה, וללא
- 22 ברכה, אין נתינת מקום לעניית אמן; ורק לאחר שישנו ענין הברכה, שזהו בדוגמת "גולגולת מתגרין
- 23 במלחמה", אזי יש מקום לעילוי דעניית אמן, שהוא בדוגמת "גיבורים נוצחין".
- 24 והענין בזה - שסדר ההשתלשלות מתחיל באות ב', ולאחרי כן, הנה על-ידי התורה ומצות שלמעלה
- 25 מהשתלשלות מוסיפים וממשיכים בסדר השתלשלות האות א', שרומזת לאלופו של עולם, וזהו גם הענין
- 26 ד"אמן" (המתחיל באות א'), ש"גדול העונה אמן יותר מן המברך".
- 27 לז. וזהו גם הביאור הפנימי ש"תיבת אף מצד עצמו הוא לא טוב", ורק בתורה אפשר להיות הפתיחה
- 28 ב"אל"ף":
- 29 ענין ההוספה ("אף") מורה על האור שלמעלה מסדר השתלשלות, דשם "כחשיכה כאורה" ולפיכך
- 30 "מצד עצמו הוא לא טוב";

(*) וראה זח"ב כה, ב (ובז"ח מא, ג) בפירוש "אנכי הוי' אלקיך": אנכי - כלל, הוי' אלקיך - פרט (ובזה יל"פ על-פי חסידות הא דיש קא-סלקא-דעתך שיהיה במנין המצוות - ראה ספר המצוות להצמח צדק מצות האמנת אלקות בתחלתה (דרך מצותיך מד, ב)).

194 ראה לעיל ס"ד ואילך.	201 ראה אוה"ת חיי שרה קכו, א.
195 ירושלמי נדרים פ"ט ה"א.	202 לקו"ת ואוה"ת שבעה ערה 191.
196 בראשית ג, א.	203 תהלים קלט, יב.
197 שם, ג.	204 אוה"ת שם.
198 פרש"י עה"פ.	205 שבת קה, א (לגירסת הע"י).
199 ב"ר פנ"ג, ח.	206 ראה גם ד"ה גדול העונה אמן תשכ"ב פ"ד (תורת מנחם
200 סנהדרין צז, סע"א. וש"נ.	חל"ג ע' 278).

אך על ידי התורה נמשך האור שלמעלה מהשתלשלות (ה"הוספה" ד"אף") בתוך סדר ההשתלשלות;¹
 שזהו מה שענין התורה מרומז באות וא"ו דשם הוי'²⁰⁷, דאות ו' מורה על ענין ההמשכה²⁰⁸, כי זהו ענין
 התורה, שעל ידה נמשך האור שלמעלה מהשתלשלות תוך סדר ההשתלשלות באופן שאין שום יניקה
 לסטרא אחרא כו'.

ולפיכך בתורה אפשר להיות הפתיחה ב"אף", על דרך התחלת עשרת הדברות באות אל"ף.
 ויש להעיר מהמובא בלקוטי תורה פרשתנו שם¹²⁴ - בהמשך להמבואר שם שעל ידי קיום התורה
 והמצוות מבררים את בחינת "אף" - "ועיין .. ובמק"מ בחוקותי .. על פסוק²⁰⁹ ואף גם זאת".
 דלכאורה אינו מובן, הרי פסוק "ואף גם זאת" הוא פתיחת ענין חדש, וענין של נחמה, וכיצד יתכן
 שמתחיל ב"ואף"?

אלא כי גם זה הוא דוקא בתלמוד תורה - כדרשת רז"ל עה"פ²¹⁰: "אלולא ספר תורה כו'".
 ויש להעיר, שכאן נאמר "ואף" - בתוספת וא"ו, המורה על המשכה, כנזכר לעיל.
 ומזה מובן גם בנוגע להוספה שבענין הנזירות:

מבואר בלקוטי תורה⁵⁴ שניזיר הוא בחינת אריך אנפין, שהוא למעלה מהשתלשלות, אבל, יש לו
 שייכות להשתלשלות. וכמבואר שם, שזהו ענין השערות דניזיר ("גדל פרע שער ראשו"³²), כי הנזיר
 ממשיך השפע דאריך "דרך שערות, שהם כמו ווי"ן".

והרי זה מעין ענין התורה* שהוא הוא וא"ו דשם הוי', שעל ידה נמשך האור שלמעלה מהשתלשלות
 בתוך סדר השתלשלות.

לח. וזוהי כללות ההנהגה שלמדים מענין הנזירות - שצריך להיות ענין של הוספה:
 מבלי הבט על העובדה שכבר פעלו רבות, וכדברי רבינו נשיאנו²¹¹ שכשם שצריך לידע חסרונות
 עצמו, כך צריך לידע גם מעלות עצמו - לא צריך להיות "שמח בחלקו", במה שפעל אתמול, אלא
 אדרבה: כשם שמי שיש לו מנה רוצה מאתיים²¹², הרי מובן, שכאשר יש לו מאתיים הרי הוא רוצה ד'
 מאות, ועוד ועוד.

ועל-ידי הנהגה זו פועלים ישועה לכלל ישראל - כאמור לעיל (סעיף ט) שכיון ש"נזיר אלקים יהי'
 הנער" הנה "הוא יחל להושיע את ישראל" - להוציא אותם מן הגלות,
 ולא באופן הקשור עם סדר השתלשלות - לבקש הסכמה מפלוני בן פלוני, הסכמה מעמי הארץ,
 הליכה בדרך הטבע וכו' וכו', אלא דוקא באופן שלמעלה מהטבע, ודוקא באופן ש"מלכם לפניכם וה'
 בראשם"²¹³, ודוקא באופן ש"בני ישראל יוצאים ביד רמה"²¹⁴, "בריש גלי"²¹⁵, לאחר ש"כל אויבך
 יכרתו"²¹⁶.

וכך יומשך למטה מעשרה טפחים, ובעגלא דידן - שיוליכנו קוממיות לארצנו, ו"הקיצו ורננו שוכני
 עפר"²¹⁷, בגאולה האמיתית והשלימה, ובאופן ד"אנכי", כפי שהיה כאשר "הוצאתיך מארץ מצרים"⁵⁷,
 וכך יהיה גם בהציאה ממצרים דעכשיו.

(*) והרי במתן תורה נגלה להם כזקן (מכילתא בשלח טו, ג. מכילתא ופרש"י יתרו כ, ב) - "דיקנא דאריך אנפין" (פע"ח
 שכ"ב פ"א), בחינת שערות.

(207) ראה תניא אגה"ת ספ"ד. ובכ"מ.
 (208) אגה"ת שם (צד, ב).
 (209) בחוקותי כו, מד.
 (210) תר"כ ויל"ש.
 (211) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 114. תרפ"ח ריש ע' 7. תש"ה ע'
 (212) פ"א קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי
 שרה. ועוד.
 (213) מיכה ב, יג.
 (214) בשלח יד, ח.
 (215) ת"א עה"פ.
 (216) מיכה ה, ח.
 (217) ישע"י כו, יט.

(207) ראה תניא אגה"ת ספ"ד. ובכ"מ.
 (208) אגה"ת שם (צד, ב).
 (209) בחוקותי כו, מד.
 (210) תר"כ ויל"ש.
 (211) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 114. תרפ"ח ריש ע' 7. תש"ה ע'
 (212) פ"א קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי
 שרה. ועוד.
 (213) מיכה ב, יג.
 (214) בשלח יד, ח.
 (215) ת"א עה"פ.
 (216) מיכה ה, ח.
 (217) ישע"י כו, יט.

- 1 ובאופן ש"הפכו ימים אלו לששון ולשמחה"²¹⁸,
- 2 וכמדובר כמה פעמים²¹⁹ אודות שנת ההולדת והברית של בעל השמחה והגאולה, שהיתה אז הקביעות
- 3 דשבעה עשר בתמוז נדחה, ואז היתה הברכה²²⁰, שהואיל ואידחי - יבטל לגמרי,
- 4 ויעזור ה' יתברך שלא יהיה צורך בענין הדיחוי, אלא עוד לפני יום השבת יבטל לגמרי, וגם הימים
- 5 שלפני השבת יהיו באופן של ששון ושמחה בגלוי.
- 6 לט. ובהתאם לכך - יקחו את היין והמזונות מהתועודות זו עבור ההתועודויות שיערכו בכל יום עד
- 7 ליום השבת, ויום השבת בכלל, כולל גם מלוח מלכה במוצאי שבת.
- 8 וה' יתברך ימלא משאלות לבב כל אשר בשם ישראל יכונה, שלבו - כפי שמעיד בעל השמחה
- 9 והגאולה - ער הוא להקדוש-ברוך-הוא לתורתו ולמצוותיו⁷⁸, ויש רק צורך למלא משאלות לבו לטובה,
- 10 שיתמלאו "מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה"²²¹.
- 11 ויקויים מה שכתוב בזהר סוף פרשתנו²²²: "כדין יתער רוחא דמשיחא (ולאחרי זה יבוא בפועל) וישיצי
- 12 לאדום חייבא ועל ארעא דשעיר יוקיד בנורא, כדין כתיב²²³ וישראל עושה חיל, הה"ד²²³ והיה אדום
- 13 ירשה והיה ירשה שעיר אויביו, אויביו דישראל, וישראל עושה חיל", על-ידי-זה ש"ימין ה' עושה
- 14 חיל"²²⁴, ומסיים: "ברוך ה' לעולם אמן ואמן"²²⁵.
- 15 [כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א הורה ש"ועד המסדר" יקח את המזונות והיין, כנ"ל. ולפני כן, יכריזו
- 16 שמדובר אודות "והוא יחל להושיע את ישראל" - "הושיעה את עמך וגו' עד העולם"²²⁶, באופן שאין
- 17 לו הפסק.
- 18 וניגנו הניגון "הושיעה את עמך".
- 19 אחר כך צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "ניעטו ניעטו ניקאָוואָ".

(222) ח"ג ריב, ב.
(223) פרשתנו (בלק) כד, יח.
(224) תהלים קיח, טו.
(225) שם פט, נג. וראה גם שיחת י"ב תמוז תשכ"ג סי"ג
(תורת מנחם חל"צ ע' 131).
(226) שם כח, ט. | (218) ראה ירמ' לא, יב. זכרי' ח, יט. רמב"ם הל' תעניות בסופן.
(219) ראה שיחת י"ב תמוז הנ"ל בסופה (תורת מנחם שם ע' 249). וש"נ.
(220) שיחת י"ב תמוז ה"ש"ת ס"ז (סה"ש קיץ ה"ש"ת ס"ע 157).
(221) נוסח ברכה הג' דברכת המזון. |
|---|---|

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שני עמ' א

7 לשוק שניהם מן התורה, מִה לִי אִיסוּר כָּרַת מִה לִי אִיסוּר לָאו, וכי
8 אין אנו צריכים לחוש לספק איסור לאו כשם שאנו חוששים לספק
9 איסור כרת, ואם כן אף בסיפא שהוא איסור לאו יש לנו להחמיר
10 ולאוסרה להתייבם.
11 רבא מפרש באופן אחר מדוע רבי מאיר סומך על החזקה רק
12 ברישא ולא בסיפא: אִלָּא אָמַר רָבָא, | 1 אם נולד לבעלה אח ויבס) מחמתה, והיא זקוקה לו ליבום, מכל
2 מקום בנשואיה לשוק אינה חייבת כרת דִּהוּא אִיסוּר לָאו בלבד,
3 לפיכך לֹא חָשְׁשׁוּ שְׂמָא נִתְעַבְרָה חֲמוּתָהּ, אלא סמכו על החזקה
4 שמוותרת לשוק.
5 רבא דוחה ביאור זה: אָמַר רָבָא, מִכְּדִי [הרין] הָא דְאִוְרִייתָא וְהָא
6 דְאִוְרִייתָא - שני איסורים אלו היינו איסור אשת אח ואיסור יבמה |
|---|--|

לקוטי-שיחות פרשת בלק כרך יח שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

מצד שני: גם אם ימצא איזשהו הסבר (ולפחות 22
כסברא שניתן להעלותה על הדעת) לכך שההבדל הזה 23
איננו סיבה מספקת כדי להחיר את "בת יתרו" למשה, 24
הרי עדיין קשה: מדוע אין מוצאים בגמרא, שמשה, או 25
מישהו אחר, ענה לטענה זו של זמרי כלפי משה 26
רבינו? (פינחס אמר רק את ההלכה ש"הבועל 27
ארמית..." בקשר למעשה זמרי)? 28

יש מפרשים⁸ שאומרים, שההבדל הזה בין לפני 29
מתן תורה ולאחריו, זוהי ההלכה ש"נתעלמה" ממשה. 30
אך (א) רש"י⁹ מציין בפירושו: "ונתעלמה ממנו הלכה, 31
שנאמר לו בסיני הבועל כותית וכו'", כלומר הלכה זו 32
בלבד (מהו העונש המגיע לבועל כותית) "נתעלמה 33
ממנו". וכן (ב) דוחק גדול הוא לומר שהבדל פשוט 34
כליכך נתעלם ממשה¹⁰. בנוסף לכך אינו מובן: כיצד 35
שאל זמרי שאלה כזאת? האם הוא יכול היה לסמוך 36
על כך שההבדל בין לפני מתן תורה ולאחריו "יתעלם" 37
ממשה רבינו? 38

ב.

קושי נוסף: משה כהן - וגירות אסורה לכהן

גם צריך להבין: 39
הדין הוא¹¹ שגירות אסורה לכהן, וזהו איסור מן 40
התורה. למרות שהגמרא¹² לומדת זאת מפסוק 41
ביחזקאל¹³ – הרי זה רק ש"אתא יחזקאל ואסמכה 42
אקראי"¹⁴ (=בא יחזקאל והסמיך למקרא), אך זהו 43

א.

הטענה "בת יתרו מי התירה לך" והסבר רש"י
על כך

1 בקשר לסיפור שבסוף פרשתנו¹ "והנה איש מבני
2 ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה..."
3 מספרים חז"ל², שזמרי בן סלוא הביא את ה"מדינית",
4 כזבי בת צור, לפני משה רבינו וטען: "זו אסורה או
5 מותרת, ואם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך? –
6 "נתעלמה ממנו (ממשה) הלכה", עד אשר פינחס "ראה
7 מעשה ונזכר הלכה... הבועל את כותית³ קנאין פוגעין
8 בו".

9 מדוע אכן היתה "בת יתרו" מותרת למשה רבינו?
10 על כך מסביר רש"י⁴: "משה קודם מתן תורה נשא,
11 וכשניתנה תורה כולן בני נח היו ונכנסו לכלל מצוות,
12 והיא עמהם..." כלומר, משה נשא את צפורה, כיוון
13 שאז, לפני מתן תורה, היו כולם, גם בני ישראל,
14 כבני נח, ואחר כך, במתן תורה, התגירה⁵ גם צפורה
15 עם כל עם ישראל, ולפיכך היתה גם אז מותרת
16 למשה.

17 וצריך להבין: זמרי הלוא היה "נשיא בית אב
18 לשמעוני"⁶, ומה היתה איפוא טענתו "ואם תאמר
19 אסורה, בת יתרו מי התירה לך" – כלום לא ידע את
20 ההבדל הפשוט ביותר שבין נישואין לפני מתן תורה
21 לבין נישואין שאחר מתן תורה?!

(1) כה, ו.

(2) סנהדרין פב, א. תנחומא פרשתנו כ"א. במדב"ר פ"כ, כד"כ. תיב"ע ופרש"י עה"פ.

(3) בפרשתנו מדובר ע"ד מדינית, במשנה (סנה' שם) הל' ארמית – ואולי יש כאן שינויים ע"י מבקר המלכות. וראה רמב"ם הל' איס"ב רפ"ב ב' גירסות. ובפרש"י סנה' פא, ב: ארמית בת עובד כוכבים.

(4) סנהדרין פב, א ד"ה בת יתרו. ביד רמ"ה סנהדרין שם: "ניתנה תורה ונתחדשה הלכה ולא אסרה תורה אלא מכאן ואילך אבל מי שה' נשוי ועומד קודם מ"ת לא נאסרה עליו". אבל בברכותינו בעה"ת (בהעלותך יא, כז): כשנתנה תורה כו' פרשו כולם כו'. וראה גליוני הש"ס (להר"י ענגל) סנהדרין שם שקו"ט בדבריו. תו"ש לשמות ב, כא אות קע. וראה הערה הבאה.

(5) ביד רמ"ה שם משמע דס"ל דמותרת גם בלי גיור ד"ניתנה תורה ונתחדשה הלכה". וראה ג"כ: ילקוט ראובני ר"פ פינחס: "ויואמר לו ניתנה תורה ונתחדשה הלכה ועוד יאמר אני גיירתי". יעב"ץ סנהדרין שם: "ולא שייכא גירות כלל אלא שנתנה תורה". גם מלשון רש"י "ונכנסו לכלל מצוות והיא עמהם וגרים רבים של ערב רב" משמע קצת שאי"ז ענין הגירות כבערב רב (וראה צפ"ע דלקמן הערה 20). ועפ"ז אין מקום לקושיא דלקמן בפנים סעיף ב'.

אבל נוסף ע"ז שגם בנוגע לבני ישראל מפורש שנתגייירו (עיין יבמות מו, א ואילך. כריתות ט, רע"א) – הרי מכיון שהיא "בת יתרו" (ולא מבני אברהם יצחק כו'), ועוד ועיקר – לא הייתה במצרים ששם היתה תחלת הגירות (יבמות וכריתות שם) בודאי ה' צ"ל אצלה גירות. ועד"ז בנוגע לבני' – שמילתם הייתה אך בתור מצוה שנצטווה אברהם, משא"כ במצרים ש"ל שהי' גם התחלת הגירות – עיין יבמות וכריתות שם. ובגליוני הש"ס שם: ודבריו (דהרמ"ה) צע"ג דהא פשיטא דנתגיייר כו'. (6) פינחס כה, יד. ובסנהדרין שם (ועד"ז בפרש"י עה"ת כה, ו (ודלא כבפרש"י בפנחס)): נשיא שבת הוא. ולהעיר מדרו"ל (סנה' שם, ב) שזהו שלומיאל בן צורישדי.

(7) ראה גם ילקוט ראובני שם.

(8) ראה עיון יעקב לע"י סנהדרין שם, א.

(9) סנהדרין שם. יד רמ"ה שם. וראה ילקוט ראובני ויעב"ץ הנ"ל.

(10) ואם כדי שיבוא פינחס ויטול את הראוי לו (תנחומא, במדב"ר ופרש"י שבעה"ה 2) – העלמת ההלכה דקנאין פוגעין מספיקה.

(11) בהבא לקמן ראה אנציקלופד"י תלמודית ע' גירות, וש"נ.

(12) קידושין עה, סע"א.

(13) מד, כב.

(14) תוד"ה אין יבמות סא, א.

כהן גמור²⁵? וכן עדיין נשאר הקושי לפי הדעה שמשה
כל²⁶ ימיו כהן היה²⁷.

ג.

עדיין נותרים קשיים

לכאורה ניתן היה לומר, שהשאלות שהובאו לעיל
מתרצות זו את זו:

בטענה "בת יתרו מי התירה לך" אכן לא התכוון
זמרי לאיסור לקיחת "ארמית" לאשה, אלא לאיסור
גיורת לכהן²⁸, והקשר בין איסור זה לבין האיסור של
"מדינית" ("אם תאמר (ו) אסורה, בת יתרו...") הוא,
שהטעם לאיסור גיורת לכהן היא, כפי שצויין לעיל,
"לפי שבאה מן העכו"ם" (ארמית) השטופים בזימה".
כלומר, אם ה"מדינית" אסורה מפני שהיא "ארמית" –
מדוע מותרת "בת יתרו", שאף היא "באה מן העכו"ם"
(ארמית)... למשה (כהן)?

אך לפי זה נשאר קשה מצד שני (כדלעיל בסעיף
ב'): (א) מהי אמנם התשובה לטענה זו? (ב) מדוע לא
ענו תשובה זאת לזמרי?²⁹

1 איסור מן התורה, ממה שנאמר "אשה¹⁵ זונה... לא
2 יקחו¹⁶ – "לפי שבאה מן העכו"ם השטופים בזימה"¹⁴.

3 יש בגמרא¹⁷ מחלוקת לגבי משה רבינו: לפי דעה
4 אחת "משה רבינו כהן גדול"¹⁸ (כיוון ש"לא פסקה
5 כהונה אלא מורשו של משה"¹⁷), ודעה אחרת סוברת
6 ש"לא נתכהן משה אלא שבעת ימי המלואים בלבד"¹⁹.
7 וקשה: כיצד היתה "בת יתרו"²⁰ מותרת לו – והרי
8 היתה גיורת?²¹

9 לפי הדעה ש"לא נתכהן משה אלא שבעת ימי
10 המלואים בלבד", ניתן היה לענות²² (אם כי בדוחק)
11 שגם אז לא היה משה כהן גמור, והיה מותר לו
12 להקריב אז את הקרבנות, מפני שבשבעת ימי המלואים
13 – כהסבר ה"תוספות"²³ – חל על המשכן דין של כמה
14 (ולכן) "שימש משה שבעת ימי המלואים בחלוק
15 לבן"²⁴, ולא בבגדי כהונה, כי "אין בגדי כהונה
16 בבמה" – ולפיכך גם "בת יתרו" (גיורת) לא היתה
17 אסורה עליו.

18 אך עדיין קשה, שהרי מלשון הגמרא "לא נתכהן
19 משה..." משתמע, שבשבעת ימי המלואים הוא היה

אם לא נבעלה, עיי"ש.

(22) גם יש לתרץ (למ"ד זה) – כי הציוויים דפ' אמור ("אשה זונה
גר לא יקחו") נאמרו (למ"ד זה) ימי המלואים. ובגישת (ס, סע"א): "ח'
פרשיות נאמרו ביום שהוקם בו המשכן כו' פרשת כהנים ("אמור אל
הכהנים כו'" – פרש"י שם) כו". ולהעיר מתוכם לשמיני (י, ד) "מיכן
אמור אין מטמאין למתים כו'".
(23) ע"ז לד, א ד"ה במה.
(24) ע"ז שם. וש"נ.

(25) להעיר ממשנת (לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 184 שוה"ג הב'
להערה 28), ש"ל שכהנות משה היתה רק התואר דכהונה, ולא הענין
ד"לקדשו לכהן לי" – שירות דכהונה (מכיון ששימש בחלוק לבן),
עיי"ש. – אבל ג"ד די לאסור עליו גיורת משום "אשה זונה גר", שהרי
גרושה כו' אסורה גם לכהן בע"מ שאין בו שירות דכהונה.

(26) לשון רש"י זבחם קב, א ד"ה ויש אומרים.
(27) לכאורה אפשר לתרץ ע"ד תי' הש"ס (זבחים שם) דמשה זר הוא
לענין נגעים כי "שאני מראות נגעים דאהרן ובניו כתובין בפרשה", והרי
גם ב"פ אמור (אצל הציווי "אשה זונה גר") נאמר "אמור אל הכהנים
בני אהרן".

אבל – יש לחלק. כי דיוק הש"ס "אהרן ובניו כתובין בפרשה" הוא
משום שהכתוב (תורע יג, ב) מוקדים "אהרן הכהן" ורק אח"כ כתיב "או
אל אחד מבניו הכהנים". משא"כ בנדר"ד שנאמר "הכהנים (ואח"כ) בני
אהרן", י"ל שהכוונה לענין הכהונה ולא שצ"ל "בני אהרן" דוקא.
(28) ראה גם ראש דוד (להחיד"א) פ' פינחס.

(29) ראה לעיל הערה 20 מה שצ"ל ע"פ המבואר בצפ"ע שגם מדין
אם נתגיירו הוה ישראל למפרע". ועפ"ז י"ל שזמרי לא ס"ל כן (לענין
מדינית) ולכן טען "בת יתרו מי התירה לך" מצד איסור גיורת לכהן.
ומשה לא השיב, כמבואר לקמן בפנים (סעיף ו') דלא נאמן בשעת מעשה,
עיי"ש.

(15) אמור כא, ז.

(16) רמב"ם הל' איסורי ביאה פ"ח ה"ג (ראה מ"מ שם). תוספות
שם. ועוד (נסמנו באנציקלופדי' שם).

וגם להראב"ד (הל' איסור"ב שם) ד"אינה משום זונה אלא משום
דכתיב כו'" (הקרא דחזקאל), הוא איסור מן התורה – כמ"ש להדיא (שם
פט"ז ה"ב). וראה חידושי הרשב"א יבמות ט, ב.

(17) זבחים קב, א. והובאו בכ"מ במדור"ל.
(18) רב – שם קא, ב.

(19) וגם למ"ד "אני אמרתי אתה כהן כו' עכשיו כו' ואתה לוי" –
"פסיקא לוי דכחן ה"י מדעבד עבודה בשבעת ימה"מ. ונפסקה לו כהונה
אלא שניטלה ממנו בחרון אף" (חזא"ג שם).

(20) אבל אם לא היתה "בת יתרו" – אף שבמ"ת נתגיירו כל ישראל
(כדלעיל בתחילת השיחה והערה 5) – עכצ"ל שגירות זו אינה אסורה
לכהן, ואהרן ואלעזר ואיתמר בניו יוכיחו. והטעם מוכן כי בכני אברהם
כו' לא שייך הטעם "שבאה מן העכו"ם השטופים בזימה".

גם י"ל עפ"מ"ש בצפ"ע לטנהדרין שם ד"לאחר מ"ת נעשו יהודים
למפרע", עיי"ש. וע"פ המבואר בצפ"ע שם "דמדין כיון דהם ג"כ מורע
אברהם לאחר המילה, ואמנם נתגיירה אז אם יתגיירו הוה ישראל למפרע,
זוה צפורה כו'" – מתורצת הקושיא שבפנים. וראה לקמן הערה 29.

ולהוסיף: עפ"מ"ש בלקו"ש ח"ח (ע' 165 הערה 29) שלשיטת
רש"י בפירושו עה"ת ה"י יתרו "אבי אמור" (ממש) דפינחס – היינו דגם
אשת אלעזר כהן היתה "בת יתרו" – השקו"ט שבפנים השיחה היא גם
בנוגע לאלעזר הכהן.

(21) בפרש"י יבמות (סא, סע"א) דגיורת פסולה כי "ביאת עכו"ם כו'
פסלה", ועד"ז מפרש שם (ע"ב) ד"ה אלא גיורת ("דנבעלה בנכריותה
כו"). והובא בב"ש לשו"ע אה"ע ס"ו סק"ב.

– אבל דעת הפוסקים דאסורה גם כשלא נבעלה (ראה ב"ש שם.
אנציקלופדי' שם, וש"נ). וראה מנ"ח (מצוה רסו) שתמה על דעת רש"י,
עיי"ש. ובחכמת שלמה (לשו"ע אה"ע שם) מאריך דגם לרש"י אסורה גם

23 אך הסבר זה איננו מתקבל²⁹, כי

24 [בנוסף לכך שרש"י⁴¹ אומר (לפי ספרי⁴⁰) שמה
25 פירש מן האשה (לא "מדעתו", אלא) מפני ש"אמרתי
26 לו לפרוש מן האשה... ואתה פה עמוד עמדי"⁴², ואין
27 זה היפך הענווה לספר שקיים את ציוויו של ה'⁴³ – הרי
28 הסיבה לפרישת משה מן האשה היא היותו נביא,
29 כפי שמביא רש"י³¹ (מספרי³¹) שצפורה אמרה "אוי
30 לנשותיהן של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין
31 מנשותיהן"⁴⁴ – בעוד אשר לפי ההסבר שהובא לעיל,
32 הרי משה מוכרח היה לגרשה מצד איסור גיורת
33 לכהן⁴⁵.

ה.

הנישואין היו מלכתחילה בהיתר

34 ההסבר לכך הוא:
35 נאמר במשנה⁴⁶ "אירס (כהן הדיוט) את האלמנה
36 ונתמנה להיות כהן גדול יכנס". והגמרא לומדת זאת
37 מן הפסוק⁴⁷ "יקח אשה", שאם הפעולה של "יקח
38 אשה", האירוסין, נעשתה בהיתר, מותר מלכתחילה
39 להמשיך את הלקיחה ולשאת את האלמנה.
40 קל-וחומר בעניננו, כאשר לא רק האירוסין, אלא
41 גם הנישואין היו בהיתר⁴⁸, ודאי הוא שגם לאחר
42 שנעשה משה כהן, היתה "בת יתרו" מותרת לו, למרות
43 היותה גיורת.
44 לכאורה אפשר לשאול על כך: נישואי משה
45 לצפורה בהיתר היו לפני מתן תורה, וכיוון שחל אז על

ד.

האפשרות לענות על השאלות בעזרת דברי חז"ל ש"פירש מן האשה"

1 לכאורה ניתן היה לתרץ³⁰ את הקושיות בעזרת
2 דברי חז"ל³¹ האומרים ש"ג' דברים עשה משה מדעתו
3 והסכים הקב"ה עמו", ואחד מהם הוא שמה "פירש
4 מן האשה", כך אין קיימת הטענה "בת יתרו מי התירה
5 לך" (מצד איסור גיורת לכהן), שהרי משה פרש
6 מאשתו.
7 ואם אמנם אין די בפרישה בלבד כדי להסיר את
8 איסור גיורת לכהן, הרי רש"י אומר בפירושו על
9 התורה, על הפסוק (בסוף פרשת בהעלותך³²) "ותדבר
10 מרים... על אודות האשה... כי אשה כושית לקח" –
11 "על אודות האשה, על אודות גירושה, כי אשה כושית
12 לקח, ועתה גירשה". כלומר, רש"י סובר שלא רק
13 ש"פירש מן האשה" (כפי שהוא מצטט שם³³), פרישה
14 בלבד³⁴, אלא שהיו אלה גירושין³⁵.
15 עם זאת, לא ענו לזמרי כאשר שאל "בת יתרו מי
16 התירה לך", מפני שאף אחד לא ידע על כך, כמוסבר
17 בדברי חז"ל³⁶, וגם למרים לא נודע על כך רק כאשר
18 "אלדד ומידד מתנבאים במחנה"³⁷ וצפורה אמרה "אוי
19 לנשותיהן של אלו..."³⁸.
20 וזאת מפני שמה עשה זאת "מדעתו", ובהיותו
21 "עניו מאד"³⁹ לא רצה שידעו על כך, ומסיבה זו הוא⁴⁰
22 לא רצה לענות לזמרי ש"פירש מן האשה".

(40) ומכ"ש שמרים ואהרן לא סיפרו שגירשה, שהרי נעשו על שדיבורו עליו.
(41) בהעלותך שם, ח. ולהעיר מלשון רש"י שם, ד: שיפה עשה משה כו'.
(42) ב' הדיעות – אם פירש מדעתו או ע"פ הציווי – הובאו ג"כ באדר"ב פ"ב, ג.
(43) ועד"ז לתוס' שבת שם, שאהרן ומרים "היו סבורין שפירש ע"פ הדיבור" – דלמה יעלימו שגירש משה את צפורה ע"פ הדיבור? אבל גם אם פירש משה מדעתו קשה: למה לא השיב לזמרי שפירש מן האשה שלא יאמרו שעבר על איסור גיורת לכהן (שאי"ז היפך העניויות)? (44) וראה שבת (ועד"ז יבמות) שם: אני שכל שעה ושעה שכינה מדרבת עמי כו'.
(45) ובפרט אם פירש רק מצד הציווי "ואתה פה עמוד עמדי" – היינו, שלולי ציווי זה לא הי' פורש מן האשה.
(46) יבמות סא, א.
(47) אמור כא, יד.
(48) ראה תוד"ה אטו יבמות כ, ב: נשאה קודם שנתמנה משמע דלא צריך קרא שיכול לקיימה משום דנשאה בהיתר.

(30) ראה גם ערוך לנר סנהדרין שם.
(31) שבת פז, א. יבמות סב, רע"א.
(32) יב, א.
(33) ד"ה ותדבר מרים ואהרן.
(34) דלא כמ"ש הרא"ם שם. ד"גרשו"י היינו "הפרשתה שפירש בעלה ממנה".
(35) ראה גם תוד"ה דכתיב יבמות שם: "או נתן לה גט". ובמכילתא עה"פ (יתרו יח, ב) "אחר שלוחי" – "שנפטרה ממנו בגט". וראה ריב"א עה"ת יתרו יט, טו.
(36) ספרי בהעלותך שם* (הובא בתוס' יבמות שם. שבת שם ד"ה ואתה (בשם "מדרש"), פרש"י שם. תנחומא צו יג.
ומלשון התנחומא (שבחערה 2) "אתה שתחתיד" מוכח שעד אז (שנת הארבעים) לא ידעו כל ישראל שגירשה רק "פירש" ממנה.
(37) בהעלותך יא, כז.
(38) בתוס' שבת כ' "דודאי ידעו אבל היו סבורין שפירש ע"פ הדיבור עד שאמרה להם צפורה שמדעתו פירש כו". אבל ביבמות שם כתבו "שלא נתגלה להם אלא באותה שעה כדתניא בסיפרי כו".
(39) בהעלותך יב, ג.

(*) בכמה דפוסי ספרי הובא רק הטעם "שראתה את צפורה שאינה מתקשטת כו'". אבל גם לסעם זה רק אז נתודע שפירש כו'.

הקידושין הקודמים נותרו בתקפם גם לאחר מתן תורה.⁵⁹

לפי זה מובן שפעולת "יקח אשה" של משה היתה בהיתר, מפני שהיתה לפני מתן תורה, ולאחר מתן תורה לא היה צריך משה לקדש את צפורה בשנית.

ו.

הסבר זה עונה לשאלות הנ"ל

בכך ניתן להסביר: (א) את משמעותה של טענת זמרי "בת יתרו מי התירה לך", (ב) את הסיבה לכך שמשא לא ענה דבר לטענתו. כדלהלן:

זמרי לא הסכים עם הלימוד והמסקנה, של תורה שבכלל⁶⁰, על "יקח אשה", שהובאו לעיל, ולשיטתו היה משה צריך לגרש את "בת יתרו".

משה לא יכול היה להשיב לו בלימוד של "יקח אשה"⁶⁰, מפני⁶¹ שההלכה היא⁶², שתלמיד חכם ש"מורה הלכה" והוא "נוגע בדבר" אינו מוסמך לומר בשעת מעשה "כך קבלתי", ומשה הלא היה נוגע בדבר – "בת יתרו מי התירה לך"⁶³.

[בדומה לכך רואים במחלוקת קורח, שיחד עם טענותיו על כהונת אהרן הוא בא⁶⁴ גם בטענות הבל, ובשאלות על מזוזה – "בית שהוא מלא ספרים מהו שיהא חייב במזוזה" – ועל תכלת – "טלית שכולה תכלת מהו שתהא חייבת בציצית" – ואין מוצאים

בני ישראל דין של בני נח, ולפי זה לא היתה אז ה"לקיחה" כפי שהיא צריכה להיות לאחר מתן תורה⁴⁹, הרי הכרח הוא לומר, שלאחר מתן תורה צריכים היו בני ישראל לחדש את קידושי נשותיהם בהתאם לתורה⁵⁰, שבה אפוא הקושיה למקומה: כיצד מותר היה למשה לקדש את צפורה לאחר מתן תורה⁵¹?

לאמתו של דבר, אין כאן שום קושי, כי [נוסף לכך שגם לו היתה לקיחה חדשה, הרי היא היתה בודאי מיד לאחר מתן תורה, והיה זה לפני שנעשה משה לכהן (בימי המלוואים או לאחר הקמת המשכן), הרי גם לפי הדעה שמשא "כל ימיו כהן היה" התחילה כהונתו מיד לאחר מתן תורה⁵², גם אז אין שום קושי, כי]:

על הפסוק⁵³ "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי" דורשת הגמרא⁵⁴: "שעשה לה מעשה ליקוחין". שפירושו של דבר הוא, שעמרם קידשה בליקוחין של לאחר מתן תורה.

[בכך מסבירים המפרשים⁵⁵ את דברי הרמב"ם⁵⁶ האומר: "ובמצרים נצטוו עמרם במצוות יתירות", שלכאורה אינם מובנים⁵⁷: היכן מוצאין אנו ש"נצטוו עמרם במצוות יתירות"? – אלא שזוהי המצווה של קידושין, שקויימה כבר במצרים]⁵⁸.

וכיוון שגם לפני מתן תורה היו קידושי אשה אצל בני ישראל בדרך של לקיחה שלאחר מתן תורה, לא היו צריכים לערוך קידושין חדשים לאחר מתן תורה –

(58) ועפ"י לשון הרמב"ם (נעתק לעיל הערה 49) "כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל כו" – לאו דוקא.

(59) וזוהו מתורג' מש"נ (ואתחנן ה, כו) תיכף לאחר מ"ת "שובו לכם לאהליכם", דמזה שנק' "אהליכם" גם קודם "שובו גו", מוכח, שלא היו צריכים קידושין מחדש לאחר מ"ת. וראה תו"ש דלעיל הערה 4.

(60) אלא שצ"ע לדעת רש"י ש"גירשה" – למה לא השיב לו כן, כנ"ל ס"ד והערה 43 [כי אף שלא הוצרך לגרשה מטעם זה – מ"מ, מכיון שגירשה אין מקום מעיקרא להטענה "בת יתרו כו"]?

(61) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 97 ובהערות שם.

(62) רמ"א יו"ד סו"ס רמב. יבמות עז, א (וש"נ). תוד"ה אם שם. נמוק"י שם.

(63) ומה שלא השיב אף א' מבני לזמרי הלימוד ד"יקח אשה", וכפסק הלכה דאם שמעו ממנו קודם מעשה שומעין לו (רמ"א שם) – אולי י"ל שעדיין לא אמר משה לכל ישראל* הלימוד (דחשבוע"פ) מ"יקח אשה" (מכיון שלא היו נוגע להם), ואהרן ובניו – ה"ה קרובים של משה ואין נאמנים. או י"ל שנתעלמה מהם גם הלכה זו (משא"כ משה, שנתעלמה ממנו רק ההלכה הדבועל ארמית כו, כנ"ל בפנים השיחה ס"א). ולהעיר מרמב"ן בדברים (א, יח): שלא יהי לכבוד לו שיוכר לדור הזה כי אשה כושיית לקח.

(64) ירושלמי סנהדרין פ"י ה"א. תנחומא קרח ב. במדבר"ר פ"ה, ג. פרש"י ר"פ קרח (רק "טלית כו").

(49) ראה רמב"ם ריש הל' אישות: קודם מ"ת הי' אדם פוגע אשה בשוק כו' מכניסה לתוך ביתו כו' כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל כו' יקנה אותה תחלה כו'.

וגם אלה מבני שקיימו כה"ת עד שלא ניתנה וקידשו נשים (וראה פרש"י ויחי מח, ט. ועוד) – מ"מ, מכיון שלא נצטוו ע"ז, אין להם תוקף כמו לאחר מ"ת. וראה לקו"ש ח"ל ע' 238 ואילך.

(50) כדון גר שנתגייר ואשתו עמו שצריכים חופה וקידושין – דגול מרבבה לשו"ע יו"ד הל' גרים בסופן. וראה גליוני הש"ס (דלעיל הערה 4): פשיטא דנתגיירה במ"ת והוצרכה קידושין מחדש.

(51) כי להדיעות שלא גירשה רק "פירש" ממנה, משמע שגם אח"כ היתה אשתו [ולהעיר מלשון הספרי בהעלותך שם: שפירש משה ופיר' ורבי' כו' שאינה מתקשטת כו'] וא"כ קידשה לאחר מ"ת – אף שנאמר לו "ואתה פה עמוד עמדי". ודוחק. וע"פ המבואר לקמן בפנים מתורג' בפשטות.

וגם לדעת רש"י ש"גירשה" – הרי זמרי לא ידע מזה (כנ"ל בפנים), ולכן טען "בת יתרו מי התירה לך", כדלקמן בפנים סעיף ו'.

(52) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ו ע' 184 והערה 28 שם.

(53) שמות ב. א.

(54) סוטה יב, א. ב"ב קכ, א.

(55) צפע"נ עה"ת שמות שם. מהר"ץ חיות סוטה שם.

(56) הל' מלכים פ"ט סה"א.

(57) בקושיית הכס"מ ורדב"ז שם.

(*) להעיר מלשון פינחס (לענין ההלכה "הבועל ארמית כו") "לא כך למדתי כו".

23 חג הגאולה י"ב-י"ג תמוז חל ברוב השנים בשבוע
24 של פרשת בלק. ולענין הנ"ל יש קשר לחג הגאולה.
25 הנהגתו של הרבי, בעל הגאולה והשמחה, היתה
26 באופן של "בקנאו את קנאתי": ללא התחשבות
27 בטענות של אנשים מסויימים, שאין חובה למסור את
28 הנפש על כל צעד ושעל וכדומה, היתה אצלו הדרך
29 של "בקנאו את קנאתי": כיוון שזהו ענינו של הקדוש-
30 ברוך-הוא ("קנאתי"), הרי הוא, מסר את נפשו בפועל,
31 בתמידיות, על הרבצת התורה והיהדות.
32 מסירת נפש יכולה להתקיים במספר דרכים, ומהם:
33 א. בפרשתנו – לא על-ידי נשיא הדור – נשיא הדור
34 היה משה⁷⁵. באופן של גבורה⁷⁶. (ולכן רואים שפינחס
35 – הוא אליהו⁷⁷ – אמר "קנא קנאתי לה' אלקי
36 צבאות..."⁷⁸, ולא מצא זכות על ישראל⁷⁹).
37 ב. באופן שהיה אצל בעל הגאולה והשמחה:
38 "בקנאו את קנאתי" – על-ידי נשיא הדור בעצמו,
39 [אכן אפשר לומר, שגם אצל פינחס באה נתינת הכח
40 ל"קנאו את קנאתי" ממשה⁸⁰, נשיא הדור, שעל-ידי
41 אמירתו "קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא"⁸¹
42 (=קורא האיגרת הוא יפתרנה) נתן לפינחס כח לקנא
43 את קנאת ה'):
44 ובאופן של חסדים – כפי שכבר סופר פעמים
45 רבות⁸², שבעל הגאולה והשמחה ביקש מאביו, הרבי
46 נ"ע, שנשיאותו תהיה בחסד וברחמים, שגם ענין של
47 "קנאו את קנאתי" ייעשה באופן של "טוב עין הוא
48 יבורך"⁸³ – בחסד וברחמים⁸⁴.

(משיחות י"ג תמוז, וש"פ מט"ו, מ, תשכ"ט)

1 שמשה ענה על השאלות בדרך הלימוד של תורה
2 שבעל-פה⁶⁵ – הוא אמר רק "ואם בריאה יברא ה'..."⁶⁶.
3 וההסבר לכך הוא כדלעיל: משה היה נוגע בדבר⁶⁷,
4 ולפיכך בלא-הכי לא היה מוסמך לכך].

ז.

לפעמים אין להתווכח, אלא לפעול בתוקף

5 ההוראה שיש ללמוד מן הענין הנ"ל היא:
6 לא תמיד יש לענות לזולת על שאלותיו: לפעמים
7 מתכוון הוא בשאלתו להתיר מדיינית! כאשר כוונת
8 השואל היא לשם שמיים, צריך לקיים "ענה (אפילו)
9 כסיל כאולתו"⁶⁸. אך כאשר שואל על דברי תורה
10 בכוונה להתיר את מה שאסרה התורה – אז צריך
11 לנקוט בדרך של "אל תען כסיל כאולתו"⁶⁹: הדרך
12 לנצח מתנגד לתורה מן הסוג הזה איננה באמצעות
13 שקלא-וטריא, אלא בתוקף שלמעלה מטעם ודעת.
14 וכך גם לגבי עצמו: כאשר ה"מלך זקן וכסיל"⁷⁰ –
15 היצר הרע – בא כדי לבלבל, אין להכנס עמו בדין-
16 ודברים, אלא חייבים מיד לפעול בתוקף – "משכחו
17 לבית המדרש..."⁷¹.
18 וכזאת היתה גם התנהגותו של פינחס – "בקנאו את
19 קנאתי"⁷²: הוא לא אפשר לעצמו להימשך לשקלא-
20 וטריא, שהרי אדרבה: הלכה⁷³ היא ש"הבא לימלך אין
21 מורין לו" – אלא הוא קנא את קנאת ה' ("קנאתי")
22 ומסר את נפשו כדי להרוג את זמרי⁷⁴.

ח.

הקשר בין ענין זה לבין חג הגאולה י"ב-י"ג תמוז

65 ורק אמר "חייבת דכתיב גדילים תעשה לך וגו'.. וכתבתם על
מזוזות ביתך גו'" (ירוש' שם).
66 קרח טז, ל.
67 שהרי ה' אחי אהרן. ובפרט שמחלוקת קרח היתה גם על משה
– ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 107 ובהערות שם, וש"נ.
ועיי"ש (ע' 110) שהעיקר ופנימיות מחלוקת קרח ה' על משה.
68 משלי כו, ה. וראה שבת ל, ב.
69 משלי שם, ד.
70 קהלת ד, יג. קה"ר שם. זהר ר"פ וישב.
71 סוכה נב, ריש ע"ב. קידושין ל, ב.
72 פינחס כה, יא.
73 סנהדרין פב, א. רמב"ם הל' איסור פ"ב ה"ה. טור אה"ע סט"ז.
רמ"א חו"מ סתכ"ה ס"ד.
74 ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 53), דמסנ"פ דפינחס
היא אמיתית ענין המסנ"פ, שלמעלה מכל מדידה והגבלה, מבחי' יחידה.
וראה לקמן ע' 346 ואילך.
75 ראה פרש"י חוקת כא, כא: שנשיא הדור כו'.

76 ראה זח"ג רלו, ב ואילך – שייכות דפינחס ליצחק, גבורות.
77 נסמן בלקר"ש [המתורגם] ח"ד ע' 52 הערה 8. ח"ח [המתורגם]
ע' 174 הערה 59.
78 מ"א יט, י. שם, יד.
79 זח"א צג, א. וראה הנסמן בנצוצי זהר שם.
80 נוסף על פשטות הענין, ששאל קודם אצל משה "לא כך למדתי
כו'".
81 סנהדרין שם.
82 לקו"ש [המתורגם] ח"ב ע' 200. וראה ספר השיחות תש"ג ע'
12. ועוד.
83 משלי כב, ט. ובגדרים (לח, א) ועוד – דקאי על משה. ובזח"ג
(קל, א) דורשו על יוסף – שמו (הראשון) של בעל הגאולה והשמחה
(וראה סה"ש תש"ה ע' 61. ועוד).
84 להעיר ממשנ"ת בארוכה (לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 169)
דקנאות דפינחס היתה מצד החסד והאהבה (שלכן "בא הכתוב ויחסו אחר
אהרן" – פרש"י ר"פ פינחס). וראה גם זח"ג רלו, סע"ב ואילך. וי"ל שזה
ה' ע"י הנתינת כח ממשה, נשיא הדור, כנ"ל בפנים.

לקוטי-שיחות פרשת בלק כרך יח שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

כשפים מידך... והכרתי פסיליך... ונתשתי אשיריך...".²⁶
והרע הוא בעוצמה חזקה כל-כך, עד אשר יש צורך
בסיוע מלמעלה כדי להתגבר עליו, כפי שמדייקת
התורה: "והכחדתי", "ונתשתי",²⁹
כי בהפטרה מדובר על התקופה של התחלת
הגאולה, בעת ההכנות האחרונות לגאולה השלמה.³¹
גם בפרשה, פרשת בלק, מדובר על תקופה דומה,³²
לפני הכניסה לארץ ישראל בפעם הראשונה: בני
ישראל כבר היו אז "בערבות מואב מעבר לירדן
ירחו"³², מוכנים לכניסה לארץ ישראל בגאולה
העתידה, ובמיוחד לפי הידוע³³, שאילולא החטא,³⁶
היתה הגאולה השלמה מתגשמת בעת הכניסה
הראשונה לארץ ישראל.³⁸

ג.

ההכנה לגאולה: הסתמכות על ה'

ההכנה לגאולה היא, כנאמר בתחילת ההפטרה,³⁹
"אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם": אמנם,⁴⁰
נמצאים עדיין לפני הגאולה השלמה, אך בכל זאת אין
צורך לסמוך ולהזדקק לבני אדם, ואף ליהודים,⁴²
כנאמר⁴⁴ "ארור הגבר אשר יבטח באדם", ו"אתם
קרויין אדם"⁴⁵, אלא יסמכו לגמרי על הקדוש-ברוך-
הוא, כנאמר⁴⁶ "ברוך הגבר אשר יבטח בה".⁴⁵
בפסוק זה מדובר על תקופת תחילת הגאולה,⁴⁶
ומובן, שבמילים "לא יקוה לאיש..." אין הכוונה
לשולל רק התנהגות אטורה, שהיא מנוגדת לתורה,⁴⁸
שעליה נאמר "ארור הגבר אשר יבטח באדם", אלא גם
התנהגות של "יקוה לאיש" שיש לה בסיס בתורה,⁵⁰
ואשר גם היא לא תהיה אז.⁵¹
נאמר⁵² "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה",

א.

יש קשר בין פרשת בלק לבין ראשית הפטרה
ההלכה¹ היא שהפטרה של פרשה צריכה להיות
"מענין הפרשה", ואף יותר מכך: "מעין" טיוס
הפרשה.²
וכך גם ברור, לכאורה, הקשר שבין פרשה בלק
לבין הפטרה: בהפטרה³ מסופר על דברי הקדוש-
ברוך-הוא לישראל: "עמי, זכר נא מה יעץ בלק מלך
מואב, ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים...",⁷
שזהו תוכן פרשת בלק.⁸
אבל מובן – במיוחד לפי הידוע⁴, שמלכתחילה
באה ההפטרה במקום כל הקריאה בתורה בשבת ויום
טוב – שהקשר בין ההפטרה לפרשה איננו בפסוק אחד
בלבד, אלא בתוכן הכללי. ולפי הידוע⁵, שתוכנו של
כל ענין נרמז בראשיתו, מובן, שיש קשר בין התחלת
ההפטרה⁶ – "והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים...
אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם" לבין (סוף)
פרשת בלק.¹⁶

ב.

בהפטרה ובפרשה מדובר על תקופות של
התחלת גאולה
בהפטרה מדובר על תחילת הגאולה. כלומר, לא על
התקופה של "משיח ודאי", לאחר סיום כל המלחמות,
ולאחר ש"אהפוך" אל עמים... לעבדו⁸ שכם אחד⁹ –
שהרי בהפטרה מסופר על מלחמות עם אומות העולם
– "והיה שארית יעקב בגויים... כאריה בבהמות יער...
ורמס וטרף..."¹⁰.
יתר-על-כן: בתקופה המתוארת בהפטרה יהיה
עדיין רע לא רק מבחוץ – מאומות העולם, אלא גם
מבפנים – אצל ישראל עצמם, כנאמר¹¹ "והכרתי

לקו"ש ח"ה ע' 420 בהערה. ובארוכה – בהערה שבסוף המכתב די"ג
תשרי תשל"ו (לקו"ש ח"יד ע' 414).

(9) רעה בכ"ז רמב"ם הל' מלכים ספי"א.

(10) מיכה שם, ד"ח.

(11) שם, יא"ג.

(12) ס"פ חוקת.

(13) נדרים כב, ב. וראה שמו"ר רפ"ב. ובכ"מ.

(14) ירמ' יז, ה.

(15) יבמות סא, רע"א.

(16) ירמ' שם, ז.

(17) ראה טו, יח.

(1) טושו"ע (וראדה"ז) או"ח ר"ס רפד. טור ורמ"א שם סתכ"ח (ס"ח).

(2) ראה ב"י לטווא"ח (ועד"ז בשו"ע אדה"ז) סרפ"ג (מתור"ה כיון –
מגילה כג, א): א"כ יהא צריך למפטר בדסליק מיני. וברמ"א הנ"ל
(ועד"ז בשו"ע שם סרפ"ד ס"ז. שו"ע אדה"ז שם ס"ג): וכשקורין שתי
פרשיות מפטירין באחרונה.

(3) מיכה ו, ה.

(4) אבודרהם. לבוש, ב"ח, ט"ז, ושו"ע אדה"ז ר"ס רפה.

(5) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 59 הערה 12. ועוד.

(6) מיכה ה, ו.

(7) צפני' ג, ט.

(8) כ"ה בכתוב. אבל ברמב"ם (שבהערה הבאה): "ולעבדו". וראה

לביטול עזרת ה"איש", אלא שהטבע עצמו יהיה 30
מאוחד עם הקדוש־ברוך־הוא, עד אשר לא יראו בכך 31
עזרת איש, אלא רק עזרת ה': 32
בענין של "אשר תעשה" אפשריים שני אופנים: 33
(א) האדם יודע שהטבע איננו מציאות עצמאית, אלא 34
"כגרון ביד החוצב בו" 22, אך למרות זאת תופס אצלו 35
הטבע מקום, כיון שהקדוש־ברוך־הוא ציוה שיהיה 36
"תעשה" – שצריך להכין כלי טבעי, ובגלל ציווי 37
הקדוש־ברוך־הוא יש לטבע חשיבות בעיני האדם 29. 38
(ב) האדם מתעסק בטבע רק מפני ציווי הקדוש־ 39
ברוך־הוא, אך אין הוא רואה בו שום חשיבות, אלא 40
רק אמצעי לביצוע רצון הבורא 30. 41
זהו ההסבר 31 לדברי חז"ל 32 על הפסוק 33 "והיה 42
אמונת עתך..." ש"אמונת, זה סדר זרעים" – "שמאמין 43
בחי העולמים וזורע": 44
אמנם טבעי הוא שכאשר זורעים – צומח הזרע, 45
ולא חשוב מי הוא הזורע – אם הוא יהודי אם לאו, 46
או אפילו כאשר זרע נקלט באדמה מעצמו, הרי טבע 47
האדמה להצמיח, 48
יתר־על־כן: תכונה זו נקבעה באדמה באופן 49
המתואר בתורה 34 "זרע וקציר... לא ישבותו" – 50
אך בכל זאת, אין לטבע שום חשיבות אצל יהודי, 51
וכאשר הוא זורע אין הוא עושה זאת משום שלפי 52
הטבע תגרום הזריעה לצמיחה, אלא רק מפני שהוא 53
"מאמין בחי העולמים", ולכן "וזורע". 54

ה.

ההבדל בין שני האופנים הנ"ל מתבטא במעשה 55
ההבדל בין שני האופנים הנ"ל איננו רק בהרגשת 56
מידת הבטחון, אלא נובע מזה הבדל בהתנהגות בפועל 57
במחשבה, בדיבור ובמעשה:

1 ומוסבר ב"ספרי" 18: "יכול יהא יושב 19 ובטל, תלמוד
2 לומר: בכל אשר תעשה". כלומר, לפי התורה צריך
3 להכין כלי לדרך הטבע 20, ו"אין סומכין על הנס" 21,
4 וכיון שבדרך הטבע נזקקים ל"איש", ואפילו ללא־
5 יהודים, הרי שיש בתורה בסיס להתנהגות "יקוה
6 לאיש".
7 אין סתירה בין האמור לבין "ארור הגבר אשר
8 יבטח באדם", כי כאשר מכינים כלי טבעי, אין בוטחים
9 על הטבע מצד עצמו ("יקוה לאיש") אלא בוטחים
10 בקדוש־ברוך־הוא, שהוא יעזור באמצעות הכלי שהוכן
11 בדרך הטבע 22.
12 זהו החידוש שבתקופת הגאולה: אז יהיה "כטל
13 מאת ה'" – "שאין בא לעולם על ידי אדם ולא יבקשו
14 בני אדם עליו, כך לא יקוה ישראל לעזרת איש, כי־אם
15 לה" 23.
16 [בדומה לכך מוסבר בתורת החסידות 24 הפסוק
17 "טוב לחסות בה' מבטוח באדם" – שמן הלשון "טוב
18 לחסות בה' מבטוח באדם" מובן, שגם "בטוח באדם"
19 היא התנהגות מותרת, אבל טוב יותר "לחסות בה'" –
20 שבמילים "בטוח באדם" הכוונה היא לאדם
21 העליון, לדרגת ממלא כל עלמין, שבה צריך כל אדם
22 להשתדל ולהכין כלי טבעי להשראת ברכת ה' 26. לפיכך
23 "טוב לחסות בה'", דרגת סובב כל עלמין, שמצד דרגה
24 זו אין צורך בהשתדלות טבעית, אלא "והוא יכלכלך" 27,
25 הקדוש־ברוך־הוא מכין גם את הכלי 26].

ד.

המטרה - איחוד ה"טבע" עם "אלקות"

26 המטרה בכך איננה ביטול הטבע, אלא, להיפך,
27 בירור הטבע והעלאתו 28, עד אשר יהיה גלוי לעין כל,
28 שגם הטבע מאוחד עם הקדוש־ברוך־הוא.
29 מזה מובן בעניינו, שב"לא יקוה לאיש" אין הכוונה

(18) עה"פ.

(19) כן הובא בכ"מ. ובספרי שלפנינו: יכול בטל. ובי"ל (עה"פ): יכול כשעומד ובטל כו'.

(20) ראה בארוכה דרך חיים בהקדמה. סהמ"צ להצ"צ מצות תגלחת מצורע פ"ב ואילך. קונטרס ומעין מאמר יז ואילך.

(21) ראה פסחים סד, ב. זח"א קיא, ב. קיב, ב. וראה ברכות לה, ב: הרבה עשו כו' כרשב"י ולא עלתה בידך.

(22) ראה במקומות שצויינו בהערה 20. ובארוכה – ד"ה וידעת תרג"ז.

(23) פרש"י מיכה ה, ו.

(24) לקו"ת שמע"צ צ, ד. צא, ב. יהל אור – להצ"צ – לתהלים עה"פ.

סד"ה ולא זכר תרפ"ח.

(25) תהלים קיח, ח.

(26) ראה בכ"ז – תו"ח ויחי ד"ה בן פורת יוסף פי"ג. יהל אור –

להצ"צ – לתהלים מ, ה. ד"ה ולא זכר הנ"ל.

(27) ל' הכתוב – תהלים נה, כג.

(28) ראה לקו"ד ח"ד תשנב, ב ואילך. לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 81. ועוד.

(29) ע"ד משנ"ת בלקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' (25) בטענת המרגלים "כביכול אפילו בעה"ב אינו יכול להוציא כליו" – דאף שהנהגת העולם היא "כליו" של הקב"ה, שהוא ית' ה"בעה"ב" על הנהגת העולם, מ"מ, מכיון שרצונו ית' בהנהגת העולם – "אינו יכול להוציא כליו".

(30) להעיר מפרד"א רפל"ג: "וכי יצחק זרע דגן ח"ו אלא לקח כו' זרע צדקה כו'". נתבאר בארוכה בלקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 75.

(31) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 203. ע' 227.

(32) שבת לא, סע"א. תוד"ה אמונת שם (בשם הירושלמי).

(33) ישע"י לג, ו.

(34) נח ח, כב.

הקדוש־ברוך־הוא. להיפך, הוא אומר לו "עשה כך":³⁵
 הוא מסכים לקיום התורה והמצוות, ומסביר שיש לכך³⁶
 בסיס לפי ההגיון של הנפש הבהמית. על ידי שהוא³⁷
 מערב את מציאותו בקיום התורה והמצוות, והוא³⁸
 מרגיל את היהודי לכך שיש צורך בהסכמת היצר, הוא³⁹
 מצליח בסופו של דבר במטרתו "ולמחר אומר... עד⁴⁰
 שאומר לו עבוד עבודה־זרה".⁴¹

לפיכך, הדרך להתגבר כראוי על תחבולות היצר⁴²
 הרע, איננה על ידי עבודה שלפי טעם ודעת – כי⁴³
 עבודה כזאת מייחסת חשיבות למציאות הטבעית –⁴⁴
 אלא על ידי התבטלות כלפי רצון הקדוש־ברוך־הוא,⁴⁵
 מסירות נפש, למעלה מטעם ודעת, כך שאין כלל מקום⁴⁶
 למציאות אחרת מלבד רצון הקדוש־ברוך־הוא.⁴⁷

[וזאת בדומה להבדל שבין "לחסות בה'", לבין⁴⁸
 "לבטוח באדם" (כדלעיל בסעיף ג').]⁴⁹

מצד דרגת "בטוח באדם", ממלא כל עלמין, צריכה⁵⁰
 להיות השתדלות בדרכי הטבע, כי לגבי דרגה זו תופס⁵¹
 הטבע מקום.⁵²

ואילו מצד "לחסות בהוי'", סובב כל עלמין, אין⁵³
 מקום לדרכי הטבע, וסדר העבודה הוא – "והוא⁵⁴
 יכלכלך": אמנם, ישנם "כלים", אבל הם באים⁵⁵
 מלמעלה, בדומה למה שהוסבר, שגם כאשר האדם⁵⁶
 עוסק בדרכים טבעיות, אין הם לגביו מציאות עצמאית,⁵⁷
 עד אשר לא יתכן לומר שיש "עזרת איש", כי דרכי⁵⁸
 הטבע מאוחדות עם הקדוש־ברוך־הוא].⁵⁹

לכן ההכנה לגאולה היא "לא יקוה לאיש...": אז⁶⁰
 יסור לגמרי ההעלם וההסתר של הטבע, ויראו בעיני⁶¹
 בשר שהטבע עצמו הוא אלקות. ולפיכך יהיה אז "כטל⁶²
 מאת ה'... לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם", כמו⁶³
 "והוא יכלכלך".⁶⁴

ז.

ההסבר לקשר בין ההפטרה לבין חטא בעל פעור ותיקונו

לפי כל האמור לעיל, יובן הקשר שבין ההפטרה⁶⁵
 לבין סוף פרשת בלק, ששם מסופר על חטא בעל פעור,⁶⁶
 ועל תיקון החטא על ידי מסירות הנפש⁶⁷ של פנחס,⁶⁸
 כנאמר⁴⁴ "ויכפר על בני ישראל":

(41) שבת קה, ב.

(42) ראה רמב"ם הל' גירושין ס"ב.

(43) שסיכן עצמו להרוג נשיא שבט שמעון אף שנתקבצו כו', ועוד
 – ועד שהוזקק לכו"ב נסים (ראה תיב"ע, ספרי ותנחומא ס"פ בלק, סנה'
 פב, ב).

(44) פינחס כה, יג.

1 כאשר "אשר תעשה" הוא לגבי האדם מציאות
 2 עצמאית, והטבע הוא דבר ממשי, הרי ה"תעשה" וקיום
 3 התורה והמצוות הם שני ענינים שונים אצלו. וכאשר
 4 יש סתירה ביניהם – לדוגמא: אם הוא יאריך בתפילה
 5 הוא עלול להפסיד בעסקיו, אם יהדר במתן צדקה אולי
 6 יחסר לו ממון להשקיע בעסק וכדו' – הרי אז יש אצלו
 7 מצב של "ולאום מלאום יאמץ"³⁵: אפילו כאשר הוא
 8 מוותר על ההתעסקות בדרכי הטבע, ביודעו ש"ברכת
 9 ה' היא תעשיר"³⁶, ושדרכי הטבע הן רק כלי ל"ברכת
 10 ה'", והוא מקיים את התורה והמצוות, הרי שכל זה
 11 נעשה אצלו בדרך של מלחמה והתגברות על הנפש
 12 הבהמית. ותמיד קיימת האפשרות ההפוכה של "ולאום
 13 מלאום יאמץ", ח"ו, שהצד השלילי יגבר.

14 לעומת זאת, כאשר ה"תעשה" איננו תופס אצלו
 15 מקום, והוא עושה זאת רק כדי לקיים את רצון הבורא,
 16 הרי שזה עצמו ענין של עבודת ה': לגביו "וכל
 17 מעשיך"³⁷ ו"בכל דרכיך"³⁸ אינם ענין נפרד מ"לשם
 18 שמים"³⁷ ו"דעהו"³⁸, אלא הם מאוחדים זה בזה כענין
 19 אחד.

20 וכיון שלא קיימת לגביו מציאות אחרת מלבד רצון
 21 הקדוש־ברוך־הוא, מובן, שמצוה אחת איננה סותרת
 22 למצוה אחרת, אלא להיפך: "מצוה גוררת מצוה"³⁹.

ו.

ההתגברות על היצר - על ידי התבטלות מוחלטת לרצון ה'

23 ההבדל בין שתי דרכי ההתנהגות הללו איננו
 24 מתחיל מלכתחילה בפיתוי היצר הרע שהיהודי יעבור
 25 ח"ו על רצון הקדוש־ברוך־הוא, אלא בענין של "חוט
 26 השערה": "היום", בתחילה, מסכים היצר הרע,
 27 כביכול, שההתעסקות בדרכי הטבע לא תסתור לקיום
 28 התורה והמצוות. הוא רק מדגיש שהתורה מייחסת
 29 חשיבות לטבע. אבל "למחר", בסופו של דבר, הוא
 30 הופך את דרכי הטבע לעיקר.

31 וכך פירש כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴⁰ את מאמר חז"ל⁴¹
 32 "כך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך":
 33 הוא איננו מתחיל מיד לפתות את היהודי לעשות את
 34 ההיפך מרצונו האמיתי⁴², ולעבור, ח"ו, על רצון

(35) ל' הכותב – תולדות כה, כג. וראה תניא פ"ג: ואף גם זאת כו'.

(36) משלי י, כב.

(37) אבות פ"ב מ"ב.

(38) משלי ג, ו.

(39) אבות פ"ד מ"ב.

(40) ד"ה א"ר אושעיא תרפ"ט פ"ז (סה"מ קונט' ח"א לו, א). וראה

לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 154.

תחילה על הענין של "בעל פעור", שלמרות שצריך
לחיות לפי הטבע, בכל זאת "לא יקוה לאיש...": צריך
לדעת שהטבע איננו מציאות עצמאית, וגם שם נדרש
אותו בטחון בה' יתברך, כפי שהיה במדבר.

ט.

ההוראה לסוף הגלות

זוהי ההוראה הנלמדת מכך לגבי הימים האחרונים
של הגלות, כאשר מתכווננים לכניסה לארץ ישראל על
ידי משיח צדקנו:

אמנם, שריים עדיין, כפי שרואים במוחש, בחושך
הכפול והמכופל⁵³ של תקופת הגלות, להיפך מאתחלתא
דגאולה⁵⁴, אך בכל זאת, כיון שכל הענינים שלעתיד
לבוא הם "תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך
הגלות"⁵⁵

— ובמיוחד בדורנו זה, בהכנות האחרונות לגאולה
על ידי משיח צדקנו, כמאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר⁵⁶,
שמשח "עומד אחר כתלנו"⁵⁷, ויותר מכך: "כותלי"
הגלות כבר בוערים⁵⁸ —

הרי שצריכה להיות עבודה מן הסוג של "לא יקוה
לאיש..." בעבודתו של כל אחד ואחד, שלא לייחס
חשיבות לדרכי הטבע, ולבטוח רק בקדוש־ברוך־הוא.

ועל ידי כך "נגאל" כל אחד מן הדאגות והענינים
המטרידים אותו, כי כאשר עוסקים בענין של "בכל
אשר תעשה" רק כדי לבצע את רצון הקדוש־ברוך־
הוא, אין שקועים בכך ואין מוטרידים על ידי כך, כי
החשיבות היא בביצוע רצון ה' בלבד.

והגאולה הפרטית⁵⁹ של כל אחד ואחד היא הכנה
ו"כלי" לגאולה הכללית על ידי משיח צדקנו, עד ל"יום
שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"⁶⁰.

(משיחת ש"פ בלק תשכ"ג)

בתורת החסידות⁴⁵ מוסבר, שהשורש של חטא בעל
פעור — "שפוערין... ומוציאין רעי וזו היא עבודתו"⁴⁶
— הוא במתן חשיבות לתענוג גשמי, שהוא הפסולת
של תענוג שלמעלה.

כיצד הופכים את הפסולת, תענוג גשמי, לעיקר?
דבר זה נובע מכך שדרכי הטבע נחשבות בעיני האדם,
וכך הוא עלול ר"ל לשקוע בענינים גשמיים.

כך מובן גם מאמר חז"ל⁴⁷ לגבי הכפרה על חטא
בעל פעור, ש"עד עכשיו לא זו אלא עומד ומכפר עד
שיחיו המתים" — כי הכפרה המושלמת של חטא זה
היא רק לעתיד לבוא, כאשר הטבע יזדכך לחלוטין,
ויראה בבירור איחוד הטבע עם אלקות, ואז לא תהיה
אפשרות להפרכת הענינים הגשמיים לעיקר.

לכן היתה הכפרה על ידי מסירות הנפש של פנחס,
מסירות נפש שעליה אומרת התורה עצמה "אין מורין
לו"⁴⁸, ואפילו מעל לשכל של קדושה. כאמור לפני כן,
שרק על ידי התבטלות שמעל לטעם ודעת אפשר
להימנע כראוי מן ההבחנה בין טבע לבין אלקות, למרות
שהתורה אומרת "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה".

ח.

הקשר של ענין זה לכניסה לארץ ישראל

כך מובן הקשר שבין הענין דלעיל לבין הכניסה
לארץ ישראל, שבסמוך אליה התרחשו המאורעות של
פרשת בלק, כאמור:

במדבר היה המן — הנהגה נסית, שבה אי אפשר
לטעות ולחשוב שמעשה בני אדם יוצר משהו,
כנאמר⁴⁹ "ולא העדיף המרבה והממעיט לא החסיר",
והמן ניתן רק לאותו יום, ונדרש בטחון גמור בה'
יתברך, דבר יום ביומו⁵⁰.

לעומת זאת, בכניסה לארץ ישראל התחיל⁵¹ סדר
עבודה של "ארץ נושבת"⁵². ולכן צריך היה להזהיר

(45) לקו"ת ואתחנן יא, ג. ד"ה ונשב בגיא — סה"מ אתהלך־ליאונא
בסופו. סה"מ תקס"ב ע' פח ואילך. וראה (בהבא לקמן ס"דח) לקו"ש
[המתורגם] ח"ד ע' 309 ואילך.

(46) פרש"י פרשתנו כה, ג. וראה גם סנהדרין סד, א.

(47) ספרי פינחס שם. וראה סנהדרין פב, ב: וראוי כפרה זו כו'.

ועייג"כ תוד"ה מפני — סוטה יד, א.

(48) סנהדרין שם, א. רמב"ם הל' איסור"ב פ"ב ה"ה. טור אה"ע ס"ט.

רמ"א חו"מ סתכ"ה ס"ד.

(49) בשלח טז, יח.

(50) יל"ש בשלח רמז רנח. ועד"ז יומא עו, א.

(51) ובפרט שכבר כבשו ארץ סיחון ועוג. אבל להעיר מפרש"י בשלח

שם, לה. לקו"ש [המתורגם] ח"ח ע' 193.

(52) בשלח שם.

(53) הלשון "כפול ומכופל" — כי זה גופא שישנם טועים, ר"ל,

ש"שמים חושך לאור" לומר על מצב של גלות שהוא אתחלתא דגאולה,
ה"ז "חושך" והסתר ב"חושך" הגלות עצמו. וע"פ פ"י הבעש"ט (הובא
בתו"ר ר"פ בראשית) עה"פ (וילך לא, יח) "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום
ההוא", כי ההסתר עצמו הוא בהסתר, שאין מרגישים אותו — ושמים
ההסתר אסתיר" לאתחלתא דגאולה!

(54) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 150 בהערה.

(55) תניא רפ"ז.

(56) בה"קול קורא" שנדפס ב"הקריאה והקדושה" סיון תש"א (אגרות

קודש אדמו"ר מהוריי"צ נ"ע ע' שסא ואילך).

(57) ל' הכתוב — שה"ש ב, ט.

(58) ראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר — נדפס בהיום יום בתחילתו (ע'

12). וראה גם לקו"ד ח"ג ס"ע 794. ועוד.

(59) ראה אנה"ק ס"ד.

(60) תמיד בסופו.

שמות ו, ג - וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב
באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם

מא

ביאור הזהר במ"ש "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב", דנתוסף ביעקב את חד דכתוב "ואל", דנתוסף ביי אות ו', דהוא שלימו דכלהו וכו'

ואַראַ אַל אַבְרָהָם אַל יִצְחָק וְאֵל יַעֲקֹב, אָמַר רַבִּי חֵיִיא, תּוֹשְׁבָחַן דְּאַבְרָהָן יַעֲקֹב הָיָה, דְּהוּא שְׁלִימוֹ דְּכָלָא, כְּכֻלְהוּ כְּתִיב אַל אַבְרָהָם אַל יִצְחָק, וְכִיָּה אֶתּוֹסָף אֶת חַד, דְּכְתִיב וְאֵל יַעֲקֹב, אֶתּוֹסָף בֵּיהּ ו', לְאַחְזָא דְּאִיהוּ שְׁלִימָא יְתִיר מְכֻלְהוּ, וְעַם כָּל דָּא לֹא זָכָה לְאַשְׁתַּמְשָׁא בֵּיהּ כְּמִשָּׁה.

ספר הזהר חלק ב' דף כג, א

האומר² זה הוא ר' חייא שביעקב³ תפארת אתוסף ו'

(1) [תרגום ללה"ק] וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב, אמר רבי חייא, תושבחן דאבהן יעקב הוה (המשובח שבאבות ה' יעקב), ההוא שלימו דכלא (שהוא ה' השלם שכולם, כי הוא ה' בקו אמר צעי בחי' תפארת המתפשט בכל המדות ומחבר ומיחד ב' הקוים וזהו שלימותו), בכלהו כתיב אל אברהם אל יצחק, ובי' אתוסף את חד (וביעקב נוספה אות אחת), דכתיב ואל יעקב (ומפרש) אתוסף ב' ו' לאחזאה דאיהו שלימא יתיר מכלהו (לכן נוספה בו אות ו' להראות שהוא השלם מכולם), ועם כל דא לא זכה לאשתמשא ב' כמשה (ועם כל זה לא זכה להשתמש בפנימיות התפארת כמו שזכה משה, דרק למשה נתגלה שם יהוה).

(2) מדייק ומבאר כאן:

א) למה דוקא "ר' חייא" דרש במעלת יעקב?

ב) דיוק בלשון הזהר, מתחלה אמר שיעקב הוא "שלימו דכלא", ואח"כ "שלימא יתיר מכלהו", מה טעם שינוי הלשון?

ג) דיוק בלשון הזהר, מתחלה נקט "ובי' אתוסף את חד", ולא מפרש איזה אות, ואח"כ מפרט "אתוסף ב' ו'", למה מתחלה לא כתב מיד "אתוסף את ו'?"

ויבאר בפנים.

(3) כמארז"ל (ב"מ פד, א) "שופרא דיעקב מעין שופרא דאדם הראשון". ראה זהר חלק א דף קנז, ב. חלק ג דף שב, א. לקוטי תורה פרשת ואתחנן ה, ב. תורה אור פ, ד.

ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי [קה"ת ה'תשע"ה] עה, ב בסופו: כל עיקר בחינת יעקב הוא בבחינת קו האמצעי שנקרא בריח התיכון המבריק כו' שהוא בחינת תפארת דז"א כידוע, דהיינו בבחינת ההתכללות מחו"ג דוקא שזוהו עיקר ענין התפארת כאשר יש כמה גוונים שונים הפכים יחדיו מעורבים, ולא כאשר אין רק גוון אחד אדום או לבן שאין זה תפארת כלל כידוע, ובחי' ההתכללות מאדום ולבן הוא בחינת התכללות מחו"ג כנודע.

וזהו שיעקב נקרא בחיר שבאבות כי בחינת אברהם הוא רק בבחינת החסד בלבד ובחי' יצחק רק במדת הפחד ואין שם בחינת תפארת כו', אבל בחינת יעקב כלול משניהם וכמ"ש אלקי אבי אברהם ופחד יצחק ה' לי שכלולים בו אור חסד דאברהם ופחד דיצחק, וע"כ נק' בריח התיכון כו' שכולל ב' הקוין דימין ושמאל והוא עיקר בחינת התפארת וכו'. ע"ש.

ואל יעקב, כי ר' חייא שייך לתפארת יעקב גם כן, כי יעקב לא מת ועל דרך זה הוא שמו חייא, ועיין בלקוטי תורה בד"ה ושמתי כדכד ע"ש.

ובמעלת יעקב אמר ר' חייא ב' דברים. מתחלה אמר דהוא שלימו דכלא, ואחר כך כמה שנתוסף לו ו' אמר דהוא שלימא יתיר מכלהו.

והיינו, מה שהוא שלימו דכלא הוא מה שתפארת כולל חסד דאברהם⁶ וגבורה⁷ דיצחק, ומה שהוא שלימא יתיר מכלהו הוא מה שהוא⁸ עמודא דאמצעיתא שאינו לא חסד ולא גבורה שזהו פנימית התפארת בחי'⁹ דעת, ועל זה רומז התוספות ו', שאות ו' תמונתו קו ישר שאינו נוטה לא לימין ולא לשמאל והוא בחי' עמודא

(4) תענית ה, ב.

(5) ראה לקוטי תורה פ' ראה כז, ד וז"ל: בגמ' (ב"ב עה, א) ואמרי לה דפליגי בזה תרי אמוראי במערבא יהודה וחזקיה בני ר' חייא. והענין דאיתא בגמ' ב"ב (דפ"ה ע"ב) שר' חייא ובניו היו דוגמת האבות אברהם יצחק ויעקב. וגם איתא בגמ' במ"ק (דכ"ה ע"א) יהודא מימינא דאבהו וחזקיה משמאליה. ופי' בס' חמדת צבי על הת"ז שר' חייא הוא בחי' יעקב ולכן גוהרקי שלו מנפשי' סליק ע"ד תפארת עולה עד הכתר. וגם כי ביעקב נאמר כי שרית עם אלקים ועם אנשים שא"צ למלאכים כו'. (ועמ"ש בביאור ע"פ עלי באר כו' חפרוה שרים ועמ"ש ע"פ כנשר יעיר כו'). וגם י"ל דלכך נק' חייא ע"ד יעקב אבינו לא מת כו'. ואם כן ממילא מוכן דיהודה שהיה מימיני' הוא מבחי' אברהם וחזקיה משמאליה הוא מבחי' יצחק. ע"ש ביאור הגמ' שם.

(6) אברהם חסד: חסד... אברהם: כמ"ש (מיכה ז, כ) "חסד לאברהם". ראה זהר חלק א' בראשית דף מז, ב. תניא - אגרת הקודש סימן ה. מאמרי אדמו"ר האמצעי קונטרסים עמוד ד. וש"נ.

(7) יצחק בחי' גבורה: ראה פרדס שער (כג) הכינויים פ"ג. מאמרי אדמו"ר הזקן על פרשיות התורה ח"ב עמוד תקפ, ובהנסמן שם.

תורת חיים בראשית קמז, ג. ד. לקוטי שיחות חלק ה' עמוד 357 ואילך. חלק כ' עמוד 101 ואילך.

(8) הקדמת תקוני זהר - פתח אליהו (יז, ב). ראה תורה אור פרשת נח יא, א.

(9) ראה ספר המאמרים תרס"ה עמוד נט וז"ל: "איתא בפרד"ס ש"א פ"ב דתפארת יש לה ב' מציאות, הא' מה שהיא בחי' רחמים ואינה כוללת עדיין חו"ג וזהו בחי' המעולה שבה, והב' מה שכולל חו"ג כו'.

והענין דהנה אם נאמר דתפארת הוא רק בחי' התכללות חו"ג א"כ הרי אינו שייך מדת התפארת כ"א כאשר יש חו"ג (ועמ"ש בשער סדר האצ"י פ"ו שאם אין מחלוקת מכריע למה כו') ובאמת הלא התפארת ספי' בפ"ע והיינו מה שיש מציאות לתפארת גם בלי התכללות חו"ג, ולפי משנת"ל מוכן שזהו בחי' רוממות העצמות דא"ס שמאיר בתפארת שהוא בחי' רחמים פשוטים בלי התכללות חו"ג וכנ"ל שזהו בחי' פשיטות הא"ס ממש כו' ובכח זה תפארת כולל חו"ג כו' והנה מבואר בפרד"ס שם דבחי' רקיע זהו בחי' העליונה שבה ושמים הוא הבחי' [תחתונה] שבה שכוללת חסד וגבורה, וזהו שמים אש ומים כו', והיינו דבחי' רקיע הוא בחי' רוממות הא"ס שמאיר בתפארת שזהו עצם התפארת שאינו שייך עדיין לחו"ג רק נמצאה ביניהם" ע"ש.

בהסתלקותו כידוע¹¹. גם יעקב זכה רק לדעת¹² תחתון ומשה לדעת עליון. ועיין בעץ חיים¹³ שער הכללים.

לקוטי לוי יצחק, הנורות לזהר שמות – דברים עמוד נ
ראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק שמות ט" פב

לפי קטנותו או גדולתו הרי הוא המלוּבש ומוּסתר בתוך פנימי המדה ממש ולכן תלוי בו אופן גידולה כנ"ל, וזהו הנק' דעת המתפשט במדות וכו'.

וא"כ אור הדעת הרי הוא בחי' פנימית המדות ועיקרם ולכן אמר משה מלגאו, ויעקב שהוא כללות המדות מלבר, כי בחי' הדעת הוא עיקר עצם המדות בבחי' פנימיותן, ומאחר שכן הגם שמדת יעקב נק' אמת אבל הוא רק מלבר לגבי משה שהוא מלגאו וכו', וכידוע דהדעת עולה עד הכתר דהיינו שמאיר בו הארת השלימות דכתר כנ"ל הטעם במדת אמת דיעקב, וגם הוא מאיר בו ביתר שאת מטעם שהוא אמיתית המדות ועצמותם ביותר כנ"ל וד"ל, ע"ש.

(11) ראה לעיל ט" כ הערה 28.

(12) ראה לעיל ט" כ. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ג סימן טו, וזהו גם החילוק בין השמות "יעקב" (דעת תחתון), "ישראל" (דעת עליון).

(13) ראה שם פרק י. ופרק ג.

דאמצעיתא, ועיין בפרד"ס שער עשר ולא תשע פ"ב כמדומה.

ועל בחי' השנית שנתוסף לו ו' בחי' עמודא דאמצעיתא, אמר שלא זכה להשתמשא ב' כמשה, כי בחי' זו בעצם שייך למשה כמ"ש בפרד"ס שם, שזהו בחי' משה מלגאו¹⁰, ומה שזכה משה בחייו זכה יעקב

(10) ראה אור התורה ואתחנן עמוד קעב וז"ל: ידוע המאמר בזהר בכמה דוכתי דמשה מלגאו ויעקב מלבר, פי' שרש בחי' משה הוא הדעת והוא בחי' הפנימית ליעקב שהוא מדת אמת הנ"ל. וביאור הדברים הנה עד"מ מבשרי אחזה כו' בהיות ידוע דהתינוק מדותיו מצומצמים מאד בבחי' הקטנות לדברים קטנים מאד כמו השחוק באגוזים וכיוצא, ולכשיגדל יגדלו המדות בו שיתאווה לדברים גדולים כמו כבוד וממון וכיוצא, וזהו השינוי מסיבת הדעת הוא בא מפני שבקטנותו הדעת שלו קטן ואינו משיג רק לדברים וענינים קטנים בלבד וע"כ מדותיו קטנים וכמ"ש (משלי יב, ח) לפי שכלו יהולל איש כו' וכידוע, וכאשר יגדל בדעתו יגדלו מדותיו לחשוק דברים גדולים כו', וא"כ אנו רואים מזה מאחר שהדעת הוא עיקר ומקור המדות והוא הסיבה והגורם קטנות המדה או גדלות המדה דהיינו

המשך ביאור למסכת יבמות ליום שלישי עמ' א

מְעִידִין – יכולים להעיד על פי השומא שזהו בעלה שמת, ולהתיר
את אשתו להינשא לאחר. מבארת הגמרא: מֵאֵי לֹא פְּהָא קְמִיפְּלִי
האם לא בזה הם חולקים, דָּמָר – רבי אליעזר בן מהבאי קָבֵר,
סִימָנִין דְּאִוְרִייתָא, ואפשר לסמוך עליהם להתיר איסור אשת איש
דאורייתא, וְדָר – תנא קמא קָבֵר, סִימָנִין מוֹעִילִים רק מְדַרְבְּנָן, ולכן
אין סומכין עליהם כדי להתיר איסור דאורייתא.
רבא דוחה את ביאורו של אביי בברייתא: אֲמַר רַבָּא, דְּכֹלִי עֲלָמָא
– הכל מודים שסימנים דאורייתא, וְהָכָא – וכאן בברייתא, בְּשׁוּמָא
האם היא מְצוּיָה בְּכֶן גִּילָא קְמִיפְּלִי – נחלקו, מָר – תנא קמא קָבֵר,
שׁוּמָא מְצוּיָה בְּכֶן גִּילָא – שומא שמצוינו בו מְצוּיָה גם באדם אחר
שנוגד באותו זמן ובאותו מזל, ולכך אין זה סימן מספיק חשוב
לסמוך עליו, משום שיתכן שהמת עם השומא הוא אדם אחר. וְדָר
– רבי אליעזר בן מהבאי קָבֵר, אֵינָה מְצוּיָה בְּכֶן גִּילָא, והוא סימן
מספיק לסמוך עליו.
ביאור נוסף במחלוקת שבברייתא: וְאִיכָא דְּאָמְרִי שֶׁכָּךְ בִּיאר רבא
את המחלוקת, הכל מודים שסימנים דאורייתא, וְהָכָא – וכאן
בברייתא, בְּשׁוּמָא הָעֲשׂוּיָה לְהַשְׁתַּנּוּת לְאַחַר מִיתָה קְמִיפְּלִי, מָר –
תנא קמא קָבֵר, עֲשׂוּיָה לְהַשְׁתַּנּוּת לְאַחַר מִיתָה לְצוּרָה אַחֲרָת,
ולפיכך כשרואים שומא במת אנו חוששים שזאת אינן זה אותו אדם
שאנו מכירים עם שומא זו בחייו. וְדָר – רבי אליעזר בן מהבאי
קָבֵר, שומא אֵינָה עֲשׂוּיָה לְהַשְׁתַּנּוּת לְאַחַר מִיתָה, ואותו שומא שיש
למת היתה לו גם בחייו, ואם נמצאת השומא באותו אבר שהיה
לבעלה הרי זה סימן שהמת הוא אכן בעלה של אשה זו ואפשר
להתירה להינשא.
ביאור שלישי במחלוקת: וְאִיכָא דְּאָמְרִי אֲמַר רַבָּא, דְּכֹלִי עֲלָמָא –
הכל מודים שסימנים רגילים אינם מוֹעִילִים אלא מְדַרְבְּנָן, ולכן אי
אפשר להעיד על אדם שמת על פי סימנים בינונים כדי להתיר את
אשתו, וְהָכָא, בְּשׁוּמָא

בְּרַ מְנִימִי, הָיָה מְסַקֵּן בֵּית דָּבִי רִישׁ גְּלוּתָא זִנְי – היו נושים בו אנשי
ריש גלותא חוב שהיה חייב להם ולא היה בידו לשלם, אֵינִתִּי קָרָא
– הביא שעה דְּבִק בְּבִלִייתָא – הדביקה בחתיכת בד בלוייה, דְּבִק
בְּאִפּוּתִיה – הדביקה במצחו, ולאחר מכן חָלַף קְמִייהו – עבר לפני
אנשי ריש גלותא, וְלֹא בְּשָׁקְרוּה – ולא הכירוהו.
שנינו במשנה: אֵף עַל פִּי שֵׁשׁ סִימָנִין וכו' בגופו ובכליו אין מעידין
על פיהן שהוא המת, אלא אם כן ראו את פרצוף פניו עם החוטם.
מקשה הגמרא: לְמִימָר – האם בא הדבר לומר דְּסִימָנִין לֹא
דְּאִוְרִייתָא – שסימנים אינם ראיה מדין תורה, ולכן אינם מספיקים
לקבוע שהבעל מת כדי להתיר איסור אשת איש דאורייתא.
וְרִמְיָנִיה – ויש לתמוה על כך מבחינתא ששנינו, שליח המביא גט
לאשה ואבד ממנו, ושוב מְצָאָה השליח כשהוא קָשׁוּר בְּכִיס
וְכִאֲרִינְקִי וְכִמְבַּעַת – או בארנקי או בטבעת] והוא מכירם שהם שלו,
או שְׁנִמְצָא בֵּין בְּלִי – כלי תשמישו המונחים בתיבתו, אֲפִילוּ לִזְמַן
מְרִיבָת – אף שעבר זמן רב מאבדית הגט, בְּשָׁר הגט, ואין חוששין
שזאת אותו כיס או טבעת של אחר הם, משום שסומכים על
הסימנים שיש לשליח בכיס או בארנק שהוא שלו. הרי שסומכים
על סימנים לגרש באותו גט ולהתיר איסור אשת איש דאורייתא.
ואילו במשנתנו שנינו שאין סומכים על סימנים שבגופו של מת
להתיר את אשתו מאיסור אשת איש דאורייתא.
מתרצת הגמרא: אֲמַר אֲבִי לֹא קָשָׁא, הָא – הברייתא שמכשירה
גט על פי סימני הכיס, היא כשית רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן מִתְבָּאִי הסובר
שסימנים מוֹעִילִים מן התורה, וְהָא – משנתנו שאין סומכים על
סימנים שבגופו ובכליו, היא כשית רַבֶּנָּה הסוברים שסימנים אינם
מוֹעִילִים מן התורה. דְּתִנָּא בברייתא, אֵין מְעִידִין על אדם שמת על
פי הָשׁוּמָא – [יבולת] שנמצאת בגופו, כלומר, עדים שראו מת
שהיתה לו שומא ובאים ומעידים 'סימן היה בו, שומא באבר פלוני'
אינם יכולים להעיד על פי סימן זה כדי להתיר אשתו, שחוששין
שזאת היא אחר עם אותן סימנים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן מִתְבָּאִי אֲמַר,

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת בלק

לנהורא ומרירו למיתקא בתכלית העילוי¹², היינו, שמהפכים את ענינו של "בלק מלך מואב" שממנו תצא "מלכות בית דוד ומשיח".

לקוטי שיחות חלק כח עמוד 274 סעיף ח

ב. וישלח מלאכים אל בלעם בן בעור פתורה. הנה שלחן, תרגומו פתורא, לרמז: כי מה שעלה בדעתו של בלק להלחם בישראל, ה' כקרח שחלק עם משה¹³, לפי שעינו הטעתו, שראה שמואל עומד מזרעו. וכן בלק ראה בקסמיו, כי דוד מלך ישראל וזרעו, עתידים לצאת מרות המואבי, בת מלך עגלון, שהוא מבני בניו של בלק, כנזכר בס"ה¹⁴. והנה מלכות בית דוד זכו ליטול כתר מלכות, שהוא רמז אל זר זהב שעל השלחן שבמקדש¹⁵, הנקרא פתורה. וזהו מה שרמז בלק לבלעם, לבל יתפחד מלהתקוטט עם ישראל המנצחים לכל האומות, כמש"ה (שמות טו, יד) שמעו עמים ירגזו וגו'. אבל יכול הוא לנצחם ולא יפול בידם, כי הרי עתידים כל זרע מלכי בית דוד לצאת ממנו. שער הפסוקים מהאריז"ל

כב, כו – ויוסף מלאך ה' עבור ויעמוד במקום צר אשר אין דרך לנטות ימין ושמואל

ג. אמר במדרש (תנחומא) מה ראה לקדמו ג' פעמים, עמד לו בראשונה וה' ריוח מכאן ומכאן, בקש לקלל בניו של אברהם אבינו, מצא בני ישמעאל מכאן ובני קטורה מכאן, ותט האתון מן הדרך, בקש לקלל בניו של יצחק, מצא ריוח לצד אחד, הם בני עשו, ותלחץ אל הקיר, בקש לקלל בני יעקב, לא מצא בהם פסולת ליגע בהם, לכך כתיב בשלישית במקום צר אשר אין דרך לנטות ימין ושמואל, ע"כ.

כוונת האתון בנטותה הדרך, לפי שראתה בני ישמעאל מכאן ובני קטורה מכאן, רמזה לו שאלו אינם נקראים זרע, שנאמר (בראשית כא, יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, והן עתידין לירש את כל העולם, שכן נאמר לאברהם (בראשית יג, יד) שא נא עיניך וראה מן המקום אשר אתה שם צפונה ונגבה וקדמה וימה כי כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה ולזרעך עד עולם, לזה הלכה בשדה לרמזו לו על זרעו העיקרי שיש להם נחלה בלי מצרים.

ובשנ"י רמזה לו שיראה זרעו של יצחק הזקן שהם בני עשו שעתיד לילחץ וליאבד מן העולם על ידי בניו של יעקב, וגם הוא עתיד לילחץ על ידיהם. בשלישית רמזה לו זכותו של יעקב שאין בו פסולת, וזרעו לבד יירש ארץ, כמו שעתיד לומר הן עם לבדד ישכון וגו'.

שפתי כהן

כב, ב – וירא בלק בן ציפור את כל אשר עשה ישראל לאמורי

א. טעם שהפרשה נק' בשם "בלק" דמשיח ומלכות בית דוד בא מרות המואבי, שיצתה מבלק מלך מואב (סוטה מז) וכו', דמורה על אתהפכא חשוכא לנהורא בתכלית העילוי וכו'.

לכאורה אינו מובן היתכן שיש פרשה בתורה הנקראת בשם "בלק", היפך הענין ד"שם' רשעים ירקב"?

בשלמא בנוגע לקורח – שנקראת פרשה בתורה בשם "קרח" – הרי נוסף על העיקר שה' מיישראל (ובהם – בן יצהר וכו'), וברא מזכי אבא², בני קורח וכו', יש לומר שעשה תשובה כו'. ובפרט ע"פ המבואר בפנימיות התורה³ אודות גודל מעלתו של קורח כו'.

משא"כ בנוגע לבלק – מאומות העולם, ושונא ישראל יותר מכל שונאים⁴.

ויש לומר הביאור בזה – ע"פ המובא בדרושי ה'צמח צדק⁵ מדברי השל"ה ש"בלק ובלעם שניהם היו חכמים גדולים. . . ובלק ה' יותר חכם, וידע שלשלת הגדול' יחוס מלכות ישראל, שהוא מלכות בית דוד ומשיח, וידע כי זה העצום יבא ממנו כו", שהרי דוד המלך, וכן משיח שהוא מבית דוד, יצא מרות המואבי, הנקראת "אמה של מלכות"⁶, שיצתה מבלק מלך מואב⁷.

ולהעיר גם מדברי הרמב"ם⁸: "אף בפרשת בלעם (שבפרשת בלק) נאמר ושם נבא בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד. . . ובמשיח האחרון שעומד מבניו שמושיע את ישראל [באחרונה], ושם הוא אומר⁹ אראנו ולא עתה – זה מלך המשיח, דרך כוכב מיעקב – זה דוד, וקם שבט מיישראל – זה מלך המשיח", ועד"ז בנוגע להמשך הפסוקים שבפרשה.

ונמצא, ש"בלק" מורה על הענין דאתהפכא חשוכא

(1) משלי י, ז. וראה יומא לח, ב.

(2) סנהדרין קד, א. וראה קונטרס "חנוך לנער" ע' 29 ואילך.

(3) ראה לקוטי שיחות חלק יח עמוד 187. ושם נסמן.

(4) תנחומא פרשתנו (בלק) ב. במדב"ר פ"כ, ב. (כגירסת הרד"ל).

(5) אור התורה פרשתנו (בלק) עמוד תתקכ.

(6) פרשתנו (בלק) שסג, ב ואילך. (עיין לקמן סימן ס).

(7) וי"ל לכאורה שהוא ע"ד שמצינו בנוגע לקורח – "קורח שפיקח ה' מה ראה לשטות זו, עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו כו" (פרש"י קורח טז, ז – מתנחומא שם ה).

בשלמא בנוגע לקרח – שנקראת פרשת בתורה בשם "קרח": עיין בזה ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת קרח סימן טו, טז, יז.

(8) בבא בתרא צא, ב. הובא בפירוש רש"י מלכים א, ב, יט.

(9) סוטה מז, א. וראה לקוטי תורה פרשתנו (חוקת טו, ג) בפירוש הכתוב "אכלה ער מואב".

(10) הלכות מלכים ריש פרק יא. (עיין לקמן סימן שע. שעא. שעב) – ולהעיר שבכמה דפוסים (וינציאה רפד, שי) נקראים הלכות אלו בשם "הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח".

(11) פרשתנו (בלק) כד, יז.

(12) ראה גם שיחת ש"פ חו"ב תשמ"ב. (עיין לקמן סימן עג).

(13) במדבר רבה פרשה יח סימן יז. תנחומא קרח ה.

(14) זהר חדש ענ ע"ב. מדרש רבה רות פרשה ב סימן ט.

(15) שהוא רמז אל זר זהב שעל השלחן שבמקדש: עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת תרומה במפתחות ערך "כלי המקדש – השולחן" עמוד 782.

♦ יום ראשון ד' תמוז ♦

כב (ב) וַיֵּרָא בָּלָק בֶּן־צֹפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי:

כס"א וַיֵּרָא בָּלָק בֶּן־צֹפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי. אָמַר: אֵלֹהֵי שְׁנֵי מַלְכִּים שֶׁהֵינּוּ בְּטוֹחִים עֲלֵיהֶם - לֹא עָמְדוּ בַּפְּנִיָּה, אָנּוּ עַל־אֲחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה! לְפִיכָּה: "וַיֵּגֶר מוֹאָב".

(ג) וַיֵּגֶר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי רַב־הוּא וַיִּקָּץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כס"א וַיֵּגֶר. לְשׁוֹן מוֹדָא, כְּמוֹ (אִידֵּן יט): "גִּירוֹ לָכֶם". וַיִּקָּץ מוֹאָב. קָצוּ בְּחִיָּהֶם (כְּמוֹ "קָצַתִּי בְּחִיִּי", וְהוּא מִקָּרָא קָצַר).

(ד) וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מִדְּיָן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקָּהָל אֶת־כָּל־סִבִּיבֹתֵינוּ בְּלַחֵד הַשּׁוּר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צֹפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא:

כס"א אֶל־זִקְנֵי מִדְּיָן. וְהָלֹא מַעֲלָם הָיוּ שׁוֹנָאִים זֶה אֶת זֶה, שֶׁנֶּאֱמָר (בְּרֵאשִׁית לו): "הַמֶּכָּה אֶת־מִדְּיָן בַּשָּׂדֶה מוֹאָב", שֶׁבָּאוּ מִדְּיָן עַל מוֹאָב לְמַלְחָמָה? אֵלֹא מִיִּרְאֵתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם. וְכֵּן רָאָה מוֹאָב לִטֹּל עֲצָה מִמִּדְּיָן? כִּיּוֹן שֶׁרָאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל נּוֹצְחִים שְׁלֹא כְּמִנְהַג הָעוֹלָם, אָמְרוּ: מִנְּהִיגִם שֶׁל אֱלֹהִים

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

והשאירם שופטים בארץ מדין בעבורו, ולכן יקראו "זקני מדין", בדרך השערה אל הזקנים (דברים כה ז). והראיה בזה, שקתוב ביהושע (יג כא) וכל ממלכות סיחון מלך האמרי אשר מלך בחשבון אשר הכה משה אתו ואת נשיאי מדין את איו ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע נסיכי סיחון ישיבי הארץ, כי היתה תחת ממשלתו: **ומעם** "ועתה מלכי מדין" (להלן לא ח), אשר היו מלכים תחלה, כמו שאמר "נשיאי מדין נסיכי סיחון", וכן נאמר (להלן כה טו) ראש אמות בית אב במדין הוא, לא מלך. או יהיה טעם "מלכי מדין", שחורו למלכותם בעת ההיא: **ולא** ידעתי טעם למה שאמר הכתוב **ובלק בן צפור מלך למואב בעת ההיא**, כי הראוי הוא שיאמר תחלה, וירא בלק בן צפור מלך מואב את כל אשר עשה ישראל לאמרי. ואולי היה בלק גבור חיל נודע מאד במעשה תקפו וגבורתו, והזכיר הכתוב כי אף על פי

וילכו זקני מואב וזקני מדין (בפסוק ז) אינם הזקנים הנזכרים תחלה, כי המלכים לא הלכו לפניו רק שרים, ככתוב (פסוק ח), ועל דעת רבותינו (במדבר כ ד) שאמרו מנהיגים של אלו במדין נתגדל, ראוי להם לשלח אל זקני מדין, לא למלכים ולא לעם, כי הזקנים הם היודעים ענינו: **והנראה** בעיני, כי היו מתחלה במדין מלכים, וסיחון מלך האמרי נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו עד ארנון, ונלחם בבני עמון ולקח מארצם כמו שאמר מלך עמון לפתח (שופטים יא יג) כי לקח ישראל את ארצו בצלותו ממצרם, ויפתח השיב לו כי מסיחון לקחה (שם פסוק כא), וכתוב ביהושע (יג כה) ויהי להם הגבול יעזר וכל ערי הגלעד ונחצי ארץ בני עמון עד ערוצר, ונלחם סיחון עוד עם מלכי מדין וכבש ארצם ושם אותם לו לעבדים נושאי מנחה, והסיר עטרת ראשם ולא נתן להם הדר מלכות,

(ג) טעם ויגר מואב מפני העם. בעבור **כי רב הוא**, שהיה מואב קטן בגוים, כי איננו עם קדמון כמו הכנעני והאמרי וזולתם מבני נח, ויגורו מאד מפני העם שהיו רבים מאד מהם כי פרו וישרצו ויעצמו מהם, ויקץ עוד מפני בני ישראל, ששמעו המסות הגדולות הנעשות להם ולאבותיהם: **והנה** ידעו מואב כי ישראל לא ילכדו את ארצם מהם, כי שלחו להם באשר שלחו לסיחון (דברים ב כט) עד אשר אעבר את הירדן אל הארץ אשר ה' אלהינו נותן לנו, או ששמעו גם כן מניעת השם שאמר להם (שם שם ט) אל תצר את מואב. ולכן אמרו לזקני מדין, אפלו שלא ילכדו את ארצנו, ילחכו ברבם את כל סביבותינו בלחך השור את ירק השדה, וילכדו להם את כל סביבותינו באשר עשו לשני מלכי האמרי ויתנו אותנו למס עובד: תורה ד (ד) **זקני מדין**. אמר ר"א כי יתכן שהיו החמשה מלכים זקנים. ואם כן

שֶׁהַשּׁוֹר מִלְחָף, אֵין בּוֹ סִימָן בְּרָכָה. בַּעַת הַהוּא •
לֹא הָיָה רְאוּי לְמַלְכוּת; מִנְסִיכֵי מִדָּן הָיָה, וְכִינּוֹ
שְׁמַת סִיחוֹן, מִנְהוּ עָלֵיהֶם לְצַרְף שְׁעָה.

בְּמִדָּן נִתְגַּדֵּל, נִשְׁאָל מֵהֶם מַה מִּדָּתוֹ? אָמְרוּ לָהֶם:
אֵין כָּחוֹ אֶלָּא בְּפִי; אָמְרוּ: אֵף אָנוּ נָבּוֹא עָלֵיהֶם
בְּאֶדָם שְׁכַחוּ בְּפִיו. כִּלְחָף הַשּׁוֹר • (במדבר רבה) כָּל מַה

הַיִּשְׁלַח אֲנֻגְדִין לָנֹת בַּלְעָם בַּר בַּעֲזַר לְפָתוֹר
אָרֶם דָּעַל פֶּרֶת אֲרַע בְּנֵי עַמָּה לְמַקְרִי לֹה
לְמִימֵר הָא עַמָּה נִפְק מִמְצָרִים הָא חָפָא יָת
עֵין שְׁמָשָׁא דְאַרְעָא וְהוּא שְׂרִי מְלַקְבְּלִי:

(ה) וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־בַּלְעָם בֶּן־בְּעֹזַר פְּתוֹרָה
אֲשֶׁר עַל־הַנֶּהָר אֲרִץ בְּנֵי־עַמּוֹ לִקְרֹא־לּוֹ לֵאמֹר הִנֵּה
עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כֹסֶה אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא
יֹשֵׁב מִמְּלִי:

פְּרָצוּ גִדְרֵי הָעוֹלָם, שְׁבַתְחֻלָּה הָיוּ גְדוּרִים בַּעֲרִיזוֹת,
וְזֶה נִתֵּן לָהֶם עֲצָה לְהַפְקִיר עֲצָמָן לְזִנּוּת. לִקְרֹא־לוֹ •
(שם) הִקְרִיאתָ שְׁלוֹ הִיָּתָה וְלִהְנָאָתוֹ, שֶׁהָיָה פּוֹסֵק לוֹ
מִמוֹן הַרְבֵּה. עִם יֵצֵא מִמִּצְרַיִם • וְאִם תֹּאמַר: מַה
מִזִּיקָה? הִנֵּה כֹסֶה אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ • סִיחוֹן וְעוֹג,
שֶׁהָיוּ שׂוֹמְרִים אוֹתָנוּ, עֲמָדוֹ עָלֵיהֶם וְהַרְגוּם. וְהוּא
יֹשֵׁב מִמְּלִי • חֹסֵר כְּתִיב, קְרוּבִים הֵם לְהַקְרִיתָנִי, כְּמוֹ
(תהילים קיח) : "כִּי אָמִילִם".

כִּי־פָתוֹרָה • כִּשְׁלַחְנִי הִנֵּה שֶׁהַכֹּל מְרִיצִין לוֹ מַעוֹת,
כָּף כָּל הַמְּלָכִים מְרִיצִין לוֹ אֲגוּרֵתֵיהֶם. וְלִפִּי פֶשׁוּטוֹ
שֶׁל מִקְרָא, כָּף שֵׁם הַמָּקוֹם (שם). אֲרִץ בְּנֵי־עַמּוֹ •
(שם) שֶׁל בַּלְק. מִשֵּׁם הָיָה, וְזֶה הָיָה מִתְנַבֵּא וְאוֹמֵר לוֹ:
עֲתִיד אֶתָּה לְמַלְךְ. וְאִם תֹּאמַר: מִפְּנֵי מַה הַשְׂרָה
הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שְׁכִינָתוֹ עַל עוֹבֵד־כּוֹכָבִים רָשָׁע?
כִּדִּי שְׁלֹא יִהְיֶה פִתְחוֹן פֶּה לְאֻמוֹת לִזְמַר: אֵלֹהֵי הָיָה
לָנוּ נִבְיָאִים חֲזוֹנָיו לְמוֹטָב! הַעֲמִיד לָהֶם נִבְיָאִים וְהֵם

וּיִקְעֵן אִיתָא כְּעֵן לוֹט לִי יָת עַמָּה הָדִין אֲרִי
תְקִיף הוּא מִנֵּי מָאִים אֶפְל לְאַנְחָא בַּה קָרֵב
וְאַתְרִכְנָה מִן אֲרַעָא אֲרִי יִדְעָנָא יָת דִּי תִבְרִךְ
מְבָרַךְ וְדִי תִלּוֹט לִיט:

(ו) וְעַתָּה לִכְה־נָּא אֲרַה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־עָצוּם
הוּא מִמֶּנִּי אוֹלִי אוֹכֵל נֶכֶד־בּוֹ וְאֶגְרִשְׁנוּ מִן־הָאָרֶץ
כִּי יִדְעָתִי אֵת אֲשֶׁר־תִּבְרַךְ מִבְּרַךְ וְאֲשֶׁר תֹּאֵר יוֹאֵר:

מַעֲט. כִּי יִדְעָתִי וְגו' • עַל־יְדֵי מְלַחֲמַת סִיחוֹן,
שְׁעִזְרָתוֹ לְהַכּוֹת אֶת מוֹאָב.

כִּי־נֶכֶד־בּוֹ • אֲנִי וְעַמִּי נֶכֶד בְּהֶם. דְּבַר אַחֵר: לְשׁוֹן
מִשְׁנָה הוּא (ב"מ קה ב), מִנְכָּה לוֹ מִן הַדָּמִים, לְחֹסֶר מֵהֶם

וְאוֹצִלוּ סָבִי מוֹאָב וְסָבִי מִדָּן וְקִסְמָא
בִּידִיהוֹן וְאִתּוֹ לָנֹת בַּלְעָם וּמְלִילוֹ עַמָּה
פִּתְגָמִי בַּלְק:

(ז) וַיִּלְכּוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מִדָּן וְקִסְמִים בְּיָדָם וַיָּבֹאוּ
אֶל־בַּלְעָם וַיִּדְּבְרוּ אֵלָיו דִּבְרֵי בַלְק:

זֶה נִטְלוּ בְּיָדָם זִקְנֵי מִדָּן; אָמְרוּ: אִם יָבֹא עַמָּנוּ
בְּפַעַם הַזֹּאת, יֵשׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, וְאִם יִדְחֲנוּ - אֵין בּוֹ

כִּי־וְקִסְמִים בְּיָדָם • (שם) כָּל מִינֵי קִסְמִים, שְׁלֹא
יֹאמַר: אֵין כָּלִי תִשְׁמִישִׁי עַמִּי. דְּבַר אַחֵר: (שם) קִסְם

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס. אברמוביץ

שֶׁקָּרָה לוֹ הַשְׁעָה: תוֹרָה ה
(ה) אֲרִץ בְּנֵי עַמּוֹ. שֶׁל בַּלְק. מִשֵּׁם
הָיָה, וְזֶה הָיָה מִתְנַבֵּא וְאוֹמֵר לוֹ
עֲתִיד אֶתָּה לְמַלְךְ, לְשׁוֹן רִשִּׁי מִדְּבָרִי
אֲגִדָּה (במדבר כ ב ז). וּפֶשׁוּטוֹ, אֲרִץ בְּנֵי עַמּוֹ
שֶׁל בַּלְעָם, כִּי שֵׁם נוֹלַד וְשֵׁם יְחוּסוֹ.
וְהַשְׁעָם לְהוֹכִיר כּוֹן, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה קוֹסֵם
מִן הָאָרֶץ שֶׁכָּל עַמָּה קוֹסְמִים, כְּעִנִּין
שֶׁכְּתוּב (ישעיה ב) כִּי מִלְּאֹד מִקְדָּם וְעַנְיִים
כִּפְּלִשְׁתִּים: תוֹרָה ו
(ו) וְטַעַם נֶכֶד בּוֹ. אֲנִי וּמִדָּן
עוֹזְרִי: תוֹרָה ז

שֶׁהָיָה לְמוֹאָב בַּעַת הַהִיא מְלָךְ תְּקִיף
וְאִמְרִין לְבּוֹ בְּגִבּוּרִים, הָיָה יִרָא וְקָץ מֵאֹד
מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִכְךָ אָמַר יִפְתָּח
(שופטים יא כח) הַטּוֹב טוֹב אֶתָּה מִבַּלְק כּוֹן
צָפוֹר מְלָךְ מוֹאָב, כִּי לֹא יִפְחִיד אֶת
הַמְּלָךְ רַק בְּמִלְךְ נוֹרָא מֵאֹד:
וְהָיָה הָעָם יִרָא מֵאֹד מִפְּנֵי בְנֵי
יִשְׂרָאֵל, וְעַשׂוּ שְׁנֵי דְבָרִים, שֶׁלְּחוֹ אֵל
זִקְנֵי מִדָּן לֵאמֹר עַתָּה וְלִכְחוּ הַקְּהֵל,
וְהִקְיֵמוּ עָלֵיהֶם הַמְּלָךְ הַזֶּה בַּעֲצַת מִדָּן,
וְאַחֲרֵי כֵן שֶׁלְּחוֹ כָּלֵם אֵל בַּלְעָם בְּמַעוֹת

סא שיעור יומי ליום ראשון ד' תמוז ושנים מקרא ואחד תרגום - כב - פרשת בלק

תועלת. לפיכך, כשאמר להם "לינו פה הלילה", | "וישבו שרי-מואב עם-בלעם", אבל זקני מדין הלכו אמרו: אין בו תקנה! הניחיהו והלכו להם, שנאמר: להם.

ח ואמר להון ביתו הקא בליליא ואחב | (ח) ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשבתי אתכם יתכון פתגמא כמא די מליל יי עמי ואורכו דכר באשר ידבר יהיה אלי וישבו שרי-מואב עם-בלעם:

כ"י לינו פה הלילה • אין רוח הקדש שורה עליו | פילגשו בהחבא. באשר ידבר ה' אלי • אם ימליכני אלא בלילה. וכן לכל נביאי אמות העולם; וכן לכן בחרם הלילה, שנאמר (בראשית לא): "ויבא אלהים אל-לכן הארמי בחרם הלילה". כאדם ההולך אל

(ט) ויבא אלהים אל-בלעם ויאמר מי האנשים | ט ואמא מימר מן קדם יי לות בלעם ואמר מן גבריא האליו דעמך: האלה עמך:

כ"י מי האנשים האלה עמך • להטעותו בא; (ר"ל | בראשית בתבת "איכה", אך בא לבלעם לטעות, כי ישרים דרכי ה', צדיקים ילכו בם ופושעים יפלו בם. פונת ה' יתברך, שאמר "מי האנשים" היתה לטובה, לפגם עמו בדברים, כמו שפרש רש"י בפרשת

(י) ויאמר בלעם אל-האלהים בלק בן-צפר מלך | י ואמר בלעם קדם יי בלק בר צפור מלכא מואב שלח אלי: דמואב שלח לותי:

כ"י בלק בן-צפר וגו' • אף-על-פי שאיני חשוב בעיניך, חשוב אני בעיני המלכים.

(יא) הנה העם היצא ממצרים ויכם את-עין הארץ | יא הא עמא די נפק ממצרים וחסא ית עין שמשא דארעא בען איתא לוט לי יתה מאים אפל לאגחא בה קרב ואתרכנה: עתה לכה קבה-לי אתו אולי אוכל להלחם בו וגרשתי:

כ"י קבה-לי • (במדבר רבה) זו קשה מ"ארה-לי" שהוא נוקב ומפרש. וגרשתי • (שם) מן העולם. ובלק לא

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חלק ז' עמ' 85 ואילך - מתוך "לקראת שבת")

החלוק בשנאה בין בלעם לבלק

בו, וכפירוש רש"י על הפסוק "והוא יושב ממולי" - | "קרובים הם להכרייתו", וצריך להבין, מדוע נתייאר בלק מבני ישראל, והלא נצטוו "אל תצר את מואב" וגו' וכפי שראה בלק בעצמו שהקיפו את ארץ מואב ולא באו לגבולם, וכאשר לא נתן לבני ישראל רשות לעבור בארצם, לא עשו עמהם מלחמה?

בנוגע למואב (ובלק) י"ל בפשטות, שלא ידעו את הצווי | ד"אל תצר את מואב", וחשבו שהסבה לקר שבני ישראל אינם לוחמים עמהם הוא מפני סיחון ועוג ש"היו בטוחים עליהם", ולכן לאחר ששמעו "את אשר עשה ישראל

הנה העם היצא ממצרים • . אולי אוכל להלחם בו וגרשתי:

וגרשתי - מן העולם, ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן | הארץ, איני מבקש אלא להסיעם מעלי, ובלעם היה שונאם יותר מבלק (כב, יא. ובפרש"י). כמה ממפרשי התורה הסבירו להיפך, שבאמירת "וגרשתי" התכוון בלעם למעט בקללה - רק ממקום זה, ובלק שאמר "ואגרשנו מן הארץ" התכוון לגרשם מכל העולם.

ויש לבאר הכרחו של רש"י לזה שבלעם שונאם יותר | מבלק, והנה פחדו של בלק היה מפני שבני ישראל ילחמו

ששנאתו היתה מסוג אחר: שנאתו של בלק היתה תוצאה מיראתו שבני ישראל ילחמו עמו ויכבשו את ארצו, מהשאין-כן שנאתו של בלק לבני ישראל היתה שנאה עצמית בלי טעם, ולכן לא גלה בלק לשאין לו ממה לפחד, כי חפש הודמנות להזיק לישראל ולקללם.

לצמורי" שנצחו אותם, נתיראו מאד. אולם עדין צריך עיון, הרי בלקם נביא היה וידע שהטעם שבני ישראל לא נלחמו עמם הוא מפני הצווי, ואם כן מדוע לא ענה לבלק שאין לו ממה לפחד? ולכן כתב רש"י ש"בלקם היה שונאם יותר מבלק", היינו

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם לֹא תֵלֵךְ עִמָּהֶם לֹא תֵאָר אֶת־הָעָם כִּי בְרוּךְ הוּא: יבואמר יי בלעם לא תזל עמהון לא תלוט ית עמא ארי בריף הוא:

נשי" לא תלך עמם • אמר לו: אם כן, אקללם במקומי. אמר לו: "לא תאר את-העם!". אמר לו: אם כן, אברכם. אמר לו: אינם צריכים לברכתך, "כי ברוך הוא". משל אומרים לצרעה (ס"א) לדבורה: "לא מדבשך ולא מעקצך".

♦ יום שני ה' תמוז ♦

(יג) וַיָּקָם בָּלָעַם בַּבֶּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרֵי בָלָק לְכוּ אֶל־אַרְצֵכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לַתִּתִּי לַהֲלֹךְ עִמָּכֶם: יקם בלקם בבקר ויאמר אל-שרי בלק לכו אל-ארצכם כי מאן יהוה לתתי להלך עמכם:

נשי" להלך עמכם • אלא עם שרים גדולים מכם; למדנו שרוחו גבוהה, ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום, אלא בלשון גסות, לפיכך "ויסף עוד בלק".

(יד) וַיִּקְוֹמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בָּלָעַם הֵלֵךְ עִמָּנוּ: יד ויקמו שרי מואב ויבאו אל-בלק ויאמרו מאן בלקם הלך עמנו:

(טו) וַיִּסֹּף עוֹד בָּלָק שְׁלַח שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבָּדִים מֵאֵלָּה: טו ואוסף עוד בלק למשלח רבבין סגיאין ויזקירין מאלין:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שיתן לו רשות ללכת עם שרים אחרים נכבדים: **אבל** טעמו, שאין השם חפץ שילך בלל. והנה בלק חשד אותו כי להרבות שכרו אמר כן, ולכך אמר לו (פסוק לו) למה לא הלכת אלי האמנם לא אוכל כבדך, ועל כן הוסיף שלוח שרים רבים ונכבדים להראות לו כי הוא חפץ בו מאוד, ונדר לתת לו הון ועשר ככל אשר יצוה ויגור עליו. ובלעם השיב להם (פסוק יח), אם יתן לי בלק וגו' לא אוכל לעבר את פי ה', כי הוא אלהי, ולא אוכל לעשות קטנה או גדולה אם אעבר את פיו, כי בשמו אני עושה. או יאמר, לא אוכל לעבר את פיו בדבר קטן או גדול, כי הוא אלהי ואני עבדו: תורה יד

כלם עצה לשלח לבלעם. והנה שלח בלק השרים שלו ושופטיו וחכמיו והלכו עם זקני מדין לארץ מדין, כי משם היה דרכם אל עיר בלקם, ונשארו זקני מדין בעירם והלכו שרי בלק שהם השלוחים לבדם עד ארם. וזה טעם וילכו זקני מואב וזקני מדין, כי הלכו מלפני בלק בלם עד מדין, וקסמים בידם. ויבאו אל בלקם שב זקני מואב, שבהם אמר וישלח מלאכים (פסוק ט) לא לזקני מדין: **לתתי להלך עמכם.** אלא עם שרים גדולים, למדנו שרוחו גסה. ולא רצה לומר שהוא ברשותו של מקום אלא בלשון גסות, ולפיכך ויסף עוד בלק שלח שרים, לשון רש"י. ואינו נכון, כי כל כבודו שיתפאר ויתגדל בדבר השם. ועוד, שהוא לא היה חושב

(יג) **אל שרי בלק.** על דעת רש"י (פסוק ט) כי זקני מדין הלכו להם באשר אמר להם לינו פה הלילה. ויתכן זה, כי באשר הופיר להם **באשר ידבר ה' אלי** (פסוק ח) לא רצו להמתין לו, כי אמרו השם הנה בעזרתם של ישראל הוא מעולם, הוא אשר הוציאם ממצרים ועשה להם אותות ומופתים, כי זקני מדין חכמים היו וידעו כל דברי משה עם יתרו גדול ארצם, אבל הכתוב לא הופיר זה: **ור"א** אמר כי לא הופירם בעבור כי בלק הוא העקר והוא בעל השליחות, וכן **וישבו שרי מואב** (שם), כי עקר השליחות מאדוניהם היה: **והנכבדו** כי זקני מדין, ואולי הם המלכים הראשונים, באו מארצם אל בלק להתנעץ בענין ישראל, ולקחו

(מז) וַיָּבֹאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלָק
בֶּן־צְפּוֹר אֵלֶיךָ תִּמְנַע מִהָלֶךְ אֵלַי:

וַיֹּאמְרוּ לָהּ בִּלְעָם וַיֹּאמְרוּ לָהּ כִּדְבַר אָמַר
בָּלָק בֶּן צְפּוֹר לֹא כָעַן תִּתְּמַנַּע מִלְמַתִּי
לְחַיִּי:

(יח) כִּי־כִבֵּד אֶכְבְּדְּךָ מֵאֵד וְכָל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי
אֶעֱשֶׂה וְלִכְהֶנָּה קִבְּה־לִּי אֶת הָעַם הַזֶּה:

יֹאמְרוּ וַיֹּאמְרוּ אֶיִקְרָנָה לְחַדָּא וְכָל דִּי תִימַר לִי
אֶעֱבֵד וַיֹּאמְרוּ כָעַן לֹט לִי יֵת עֲמָא הֲדִין:

כ"י • כִּי־כִבֵּד אֶכְבְּדְּךָ מֵאֵד • (במדבר רבה) יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהֵייתָ נוֹטֵל לְשַׁעֲבֵר (ר"ל בְּמִלְחָמַת סִיחוֹן) אֲנִי נֹתֵן
לָךְ.

(יח) וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמַר אֶל־עֲבָדֵי בָלָק אִם־יִתְּנוּ־לִי
בָּלָק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכֵל לַעֲבֹד אֶת־פִּי
יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קִטְנָה אוֹ גְדוֹלָה:

יח וַאֲתֵב בִּלְעָם וַאֲמַר לַעֲבָדֵי בָלָק אִם יִתְּנוּ
לִי בָלָק מְלֵא בֵיתָה כֶּסֶף וְזָהָב לִית לִי רִשׁוֹ
לְמַעַבְדָּא עַל גְּזֵרַת מִימְרָא דִּי אֱלֹהֵי לְמַעַבְדָּא
וְעֲרֵתָא אוֹ רִבְתָּא:

כ"י • מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב • לְמַדְנֵנוּ, שֶׁנִּפְשׁוֹ רָחֲבָה
וּמְחַמֵּד מִמּוֹן אַחֲרִים. אָמַר: רָאוּי לוֹ לִתֵּן לִי כָל כֶּסֶף
וְזָהָב שְׁלוֹ, שֶׁהָיָה צָרִיד לְשֹׁכֵר חִילוֹת רַבּוּת, סֶפֶק
נוֹצֵחַ סֶפֶק אֵינוֹ נּוֹצֵחַ, וְאֵינִי יוֹדֵא נּוֹצֵחַ. לֹא אוֹכֵל

(יח) וַעֲתִידָה שְׁבוּ נָא בְּזֶה גַם־אַתֶּם הַלֵּילָה וְאֲדַעָה
מִה־יִסַּף יְהוָה דְּבַר עִמִּי:

יח וְכָעַן אֲדִיכֵנו כָּעַן הָכָא אֲפָ אֲתֵנוּ בְּלִילָיָה
וְאֲדַע מָא יוֹסֵף יִי לְמַלְלָא עִמִּי:

כ"י • גַם־אַתֶּם • פִּיּוּ הַכְּשִׁילוֹ: גַּם אַתֶּם סוֹפְכֶם לִילָךְ
בְּפִתְחֵי נֶפֶשׁ כְּרָאוֹשִׁים. מִה־יִסַּף • לֹא יִשְׁנֶה דְּבַרְיוֹ

(כ) וַיָּבֹאוּ אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמַר לוֹ
אִם־לִקְרֹא לָךְ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לֶךְ אִתָּם וְאֲדַ
אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אָדַבְּרָא אֵלַיךְ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה:

כ וַאֲתֵא מִימַר מִן קָדָם יִי לְבִלְעָם בְּלִילָיָה
וַאֲמַר לָהּ אִם לְמַקְרִי לָךְ אֲתֵנוּ גְּבִרְיָא קוֹם
אֵל עֲמָהוֹן וּבְרַם יֵת פְּתִיגְמָא דִּי אֲמַלֵּל עִמָּךְ
יִתֵּה תַעֲבֵד:

כ"י • אִם־לִקְרֹא לָךְ • אִם הִקְרִיאָה שְׁלֶךְ וְסִבּוֹר אֲתָה
לִטֹּל עָלֶיךָ שָׂכָר, "קוֹם לֶךְ אִתָּם". וְאֲךָ • עַל־כִּרְחֹךְ

אֵת הַדָּבָר אֲשֶׁר אָדַבְּרָא אֵלַיךְ אוֹתוֹ תַעֲשֶׂה, וְאֲךָ־עַל־
פִּי־כֵן "וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם", אָמַר: שְׂמָא אֲפִתְּנוּ וְיִתְרַצֶּה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

רק מִה שֶׁאֲמַר לָךְ, וְהָעֵד עַל פְּרוּשֵׁי
וַיִּחַר אֲפִי אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא, אֵלּוּ
דְּבָרָיו:
וְכָל זֶה אֵינֶנּוּ שְׁנוֹה לִי. כִּי מִה שֶׁאָמַר
הַגָּאוֹן, אֵינֶנּוּ כֵּן, כִּי הֵשֵׁם אָמַר
לוֹ (פסוק יב) לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם לֹא תֹאדֹר
אֶת הָעָם כִּי בְרוּךְ הוּא, בְּעִבּוֹר שְׁלֹא
יִקְלַל אֶת הָעָם יִמְנָעֵנוּ וְאִיךָ יִהְיֶה מִתֵּר
לוֹ לִלְכֹּת עִם שָׂרִים אַחֲרָיו, וְלֹא מְנָעוּ
מִלְכַּת בְּעִבּוֹר חִסְרוֹן מַעֲלַת הַשָּׂרִים:
וְכֵּן שֶׁאָמַר ר"א, אֵינֶנּוּ כֵּן שֶׁיִּנָּחֵם
הָאֱלֹהִים וְיִשְׁיֵב דְּבָרָיו אַחֲרֵי

אִתָּם, יֵשׁ לְהַשִּׁיב כִּי הֵשֵׁם לֹא רָצָה
שִׁילְךָ עִם הָרָאוֹשִׁים עַד שֶׁיָּבֹאוּ שָׂרִים
נִכְבָּדִים מֵהֶם:
וְלִפִּי דַעֲתִי אֵין צָרָה, כִּי טַעַמּוֹ כְּמוֹ
שֶׁלַּח לָךְ אֲנָשִׁים (לעיל יג ב), כִּי
הֵשֵׁם אָמַר לְיִשְׂרָאֵל עֲלֶה רִשׁ (דברים א
כא) וְהֵם לֹא הִיאָמִינוּ רַק אָמְרוּ (שם פסוק
כב) נִשְׁלַחָה אֲנָשִׁים, אֲזַי שֶׁאֵל מִשְׁהָ אֵת
הֵשֵׁם. וְכֵן זֶה, כִּי מִה צָרָה הָיָה לוֹ לֹמַר
(פסוק ט) וְאֲדַעָה מִה יוֹסֵף ה' דְּבַר עִמִּי,
רַק חֲשַׁב בְּלִבּוֹ מִחֻשְׁבָּה רָעָה, וְהֵשֵׁם
אָמַר לוֹ לָךְ אִתָּם רַק הִשְׁמַר שְׁלֹא תִדְבֹּר

(כ) אִם לִקְרֹא לָךְ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים. אִם
הִקְרִיאָה שְׁלֶךְ וְסִבּוֹר אֲתָה לִטֹּל
עָלֶיךָ שָׂכָר, קוֹם לֶךְ אִתָּם, וְעַל כִּרְחֹךְ
הַדָּבָר אֲשֶׁר אָדַבְּרָא אֵלַיךְ אֹתוֹ תַעֲשֶׂה.
וְאֲךָ עַל פִּי כֵן וַיֵּלֶךְ בִּלְעָם, אָמַר שְׂמָא
אֲפִתְּנוּ וְיִתְרַצֶּה, לְשׁוֹן רִשׁוֹ. וַיִּחַר אֲפִי
אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא (פסוק כב) רָאָה
שֶׁאֵין הַדָּבָר טוֹב בְּעֵינֵי הַמִּקּוֹם וְנִתְּאָהָה
לִילָךְ, גַּם זֶה לְשׁוֹן הָרֵב:
וְר"א כָּתַב אָמַר הַגָּאוֹן אִם יִטְעַן טוֹעֵן
וַיֹּאמַר אַחֲרָי שֶׁאָמַר לוֹ לֹא תִלְךָ
עִמָּהֶם (פסוק יב) אִיךָ אָמַר לוֹ קוֹם לֶךְ

♦ יום שלישי ו' תמוז ♦

(כא) וַיָּקָם בַּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אֲתוֹנוֹ וַיֵּלֶךְ
עִם־שָׂרֵי מוֹאָב:
כא וְקָם בַּלְעָם בַּצֶּפְרָא וַיְרִיז יָת אֲתוֹנָהּ וַאֲזַל
עִם רִבְרֵבִי מוֹאָב:

(כב): "וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרֹוֹ."
עִם־שָׂרֵי מוֹאָב • (במדבר רבה) לְבוּ כָלְכֶם שָׁוֶה.

ז"ל וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אֲתוֹנוֹ • מִכָּאן, שֶׁהַשְׁנָאָה מְקַלְקֶלֶת
אֶת הַשּׁוֹרָה, שֶׁחֲבֹשׁ הוּא בַּעֲצָמוֹ. אָמַר הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־
הוּא: רָשָׁע, כְּכֹר קִדְמוֹ אַבְרָהָם אֲבִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ לקו"ש חכ"ח עמ' 157 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

אהבה מקלקלת את השוירה

ישראל, ועל־דרך פרש"י להלן (כד, א) שאמר בלעם "אֲזַכִּיר
עוֹנוֹתֵיהֶם, וְהַקְלָלָה עַל הַזִּכָּרֹת עוֹנוֹתֵיהֶם תַּחֲלוּל".
ועל־דרך־זה בפעולת חבישת האתון בעצמו, הִיָּה בְּזֶה טַעַם
נִסְתָּר (פי בלעם קוסם הִיָּה), לְקַטְרֵג עַל עִם יִשְׂרָאֵל, כִּי
הִנֵּהגָתוֹ הַבִּלְתִּי מִתְּאִימָה - "קִלְקוּל הַשּׁוֹרָה" תִּזְכִּיר אֶת כָּל
הַנִּהְגוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר שֶׁהִיוּ שְׂלֵא פְרָאִי - "קִלְקוּל
הַשּׁוֹרָה", וְעַל־יְדֵי־זֶה יִגָּרַם לְהַפְךָ הָאֵהָבָה חֲסִי־וְשָׁלוֹם
דְּהַקְבָּ"ה לִישְׂרָאֵל.
וְעַל זֶה עָנָה לוֹ הַקְבָּ"ה "כְּכֹר קִדְמוֹ אַבְרָהָם אֲבִיהֶם"
שֶׁהַקְטְרוֹג עַל הַנִּהְגָּתָם הַבִּלְתִּי רְצוּיָה דְּבִנֵּי יִשְׂרָאֵל, אֵינּוּ יָכוֹל
לְחוּל, כִּי הִזְכוּת שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁחֲבֹשׁ הָאֲתוֹן בַּעֲצָמוֹ - שְׂלֵא
כְּדֶרֶךְ הַרְגִּיל, מִצַּד גָּדֵל אֲהָבָתוֹ לָהּ ("אֵהָבָה מְקַלְקֶלֶת
הַשּׁוֹרָה"), מוֹנֵעַת אֶת פְּעֻלַּת הַקְטְרוֹג שֶׁעַל־יְדֵי מַעֲשֵׂה בַלְעָם.

ויקם בלעם בבוקר ויחבש את־אתונו

"וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אֲתוֹנוֹ" - מִכָּאן שֶׁהַשְׁנָאָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוֹרָה,
שֶׁחֲבֹשׁ הוּא בַּעֲצָמוֹ, אָמַר הַקְבָּ"ה: רָשָׁע, כְּכֹר קִדְמוֹ אַבְרָהָם
אֲבִיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרֹוֹ
(כב, כא. ובפרש"י)
לְכַאֲוָה תְּמוּוֹה: בַּלְעָם חֲבֹשׁ בַּעֲצָמוֹ מִצַּד הַשְׁנָאָה לְבִנֵּי
יִשְׂרָאֵל, וְלַעֲמֻתוֹ אַבְרָהָם אֲבִיו עָשָׂה זֹאת מִצַּד רְצוֹנוֹ לְקַיֵּם
אֶת צוּי ה', וְמוֹהוּ שֶׁמִּשְׁוֹה בִּינִיהֶם, "כְּכֹר קִדְמוֹ אַבְרָהָם
אֲבִיהֶם"?
וַיֵּשׁ לוֹמַר הַבְּאוּר בְּזֶה: בַּלְעָם נִשְׁפָּר עַל יְדֵי בָּלָק לְקַלֵּל אֶת
יִשְׂרָאֵל, וְגַם כֹּאֲשֶׁר רָאָה שֶׁהַקְבָּ"ה אֵינּוּ מְנִיחוֹ לְקַלְלָם,
אֶף־עַל־פִּי־כֹן "וַיֵּלֶךְ בַּלְעָם" - כִּי חֲשָׁב בְּלִבּוֹ "שִׁמָּא אֶפְתָּנוּ
וַיִּתְרָצָה" לְקַלֵּל חֲסִי־וְשָׁלוֹם אֶת יִשְׂרָאֵל, אוֹ לְקַטְרֵג עַל בְּנֵי

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

שאם יצוה אותי לברך שאברכם, ואם
לא יתרוצו בך יהיו מניחים אותי, כי
גם בפעם הזאת השנית אמר בלק (פסוק
י) ולכה נא קכה לי את העם הזה, לא
יחפץ בו להודיעו עתידות ולא לדבר
אחר וולתי לקוב את העם. והנה בלעם
מרב חפצו ללכת לא הודיעם זה ולא
אמר להם כלום:
וַיָּקָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת אֲתוֹנוֹ וַיֵּלֶךְ
עִמָּהֶם כְּרוֹצָה לְהַשְׁלִים חִפְצָם,
עַל כֵּן חָרָה אֵף ה' בִּי הוֹלֵךְ הוּא שְׂאֵלוֹ
הוֹדִיעֵם לֹא הִיָּה הוֹלֵךְ. וְעוֹד שֶׁהִיָּה בְּזֶה
חֲלוּל ה', כִּי בְּלָכְתוֹ עִמָּהֶם סָתֵם וְהוּא
בְּרִשּׁוֹת הַשֵּׁם חֲשָׁבוּ שֶׁנֶּחַן לוֹ רִשּׁוֹת
לְקַלֵּל לָהֶם אֶת הָעָם, וְהִנֵּה חוֹר בּוֹ מִמָּה
שֶׁאָמַר תַּחֲלוּלָה "לֹא תֹאזַר אֶת הָעָם כִּי
כְרוּךְ הוּא" כִּפִּי מִה שֶׁהִגִּיד לָהֶם,
וְכֹאֲשֶׁר יִרְאוּ עוֹד שְׂלֵא יְקַלְלֵם, יֹאמְרוּ
כִּי אַחֲרֵי כֵן נִמְלַךְ עוֹד אוֹ יִתְחַל בָּהֶם
כְּהַתֵּל בְּאַנוּשׁ, חֲלִילָה לָהּ מַעֲשׂוֹת
כְּדֶרֶךְ הַזֶּה כִּי נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא
יִנָּחֵם: תורה כא

לעולם טובה והוא יורה חטאים בדרך,
ויודיענו מה יענה מלאכי גוי או יגיד
לו מה יקרה להם בעתיד:
וְהִנֵּה הַשֵּׁם אָמַר לוֹ, כְּכֹר הוֹדַעְתִּיךָ כִּי
הָעָם בְּרוּךְ הוּא וְלֹא תוּכַל
לְקַלְלֵם, וְעַתָּה חֲזוּרִי לִפְנֵיךָ, וְאִם לִקְרָא
לָךְ בְּלִבְךָ בָּאוּ כְּלוֹמַר שִׁיתְרָצוּ בְּלִכְתֶּךָ
עִמָּהֶם עַל מִנַּת שְׂלֵא תִקַּלֵּל אֶת הָעָם
כֹּאֲשֶׁר הוֹדַעְתִּיךָ מִתַּחֲלוּלָה, קוִים לָךְ אֲתָם,
וְאֵף אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אָדַרְבֵּר אֵלֶיךָ אוֹתוֹ
תַּעֲשֶׂה, שֶׁאִפְלוּ אִם אֲצוּהָ אוֹתָךְ לְכַרֵּךְ
שֶׁתִּבְרַכְם וְ[וְ]לֹא תִירָא מִבָּלָק, וְזֶה טַעַם
"אִם לִקְרָא". וְכֵן הִיָּה הַחִפְצָן לִשְׁם
הַנִּכְבָּד מִתַּחֲלוּלָה שֶׁיֵּלֶךְ עִמָּהֶם, אַחֲרֵי
הוֹדִיעוּ אוֹתָם שְׂלֵא יְקַלְלֵם וְשִׁיתְּנִהֵג
בַּעֲנִינָם כֹּאֲשֶׁר יַעֲזוּהוּ, כִּי הִרְצוֹן לִפְנֵי
יְתִבְרַךְ שִׁיבְרַךְ אֶת יִשְׂרָאֵל מִפִּי נְבִיא
הַגּוֹיִם:
וְהִנֵּה הִיָּה עַל בַּלְעָם לְהַגִּיד כֵּן לְשָׂרֵי
בָּלָק וְלֹאמַר, הִנֵּה הִרְשָׁה הַשֵּׁם
אוֹתִי לְהִיּוֹת קְרוֹא לָכֶם בְּלִבְךָ, אֲבָל
עַל מִנַּת שְׂלֵא לְקַלֵּל אֶת הָעָם וְעַל מִנַּת

בעבור עקשות השואל, וענין שלח לך
אנשים לא כן היה, וכבר פרשתי טעמו
(לעיל יג ב), ולא יעניש האלהים בדבר
אשר יתן רשות בו, וחלילה. ובמדרש
(במדבר כ יב) אמרו מכאן אתה למד
שבדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין
אותו:
וְהִנֵּכֶן בַּעֲנִי בַּעֲנִין הַזֶּה, כִּי מִתַּחֲלוּלָה
מִנְעוּ הַשֵּׁם שְׂלֵא יְקַלֵּל אֶת
הָעָם כִּי בְרוּךְ הוּא, וְלִמָּה יֵלֶךְ עִמָּהֶם
אַחֲרֵי שְׂלֵא יְקַלְלֵם וְהֵם לֹא יִחְפְּצוּ בוֹ
לְדַבֵּר אַחֲרָיו, עַל כֵּן אָמַר לֹא תִלָּךְ עִמָּהֶם
שְׂלֵא תֹאזַר אֶת הָעָם כִּי בְרוּךְ הוּא,
וּבִידוּעַ כִּי בַלְעָם הוֹדִיעֵם אֶת דְּבָרֵי
הָאֱלֹהִים. וּבָלָק שְׂלַח אֵלָיו פַּעַם שְ�נִית
כִּי לֹא הֶאֱמִין, וְהוֹסִיף לוֹ כְּבוֹד בְּשָׂרִים
רַבִּים וְנִכְבָּדִים מִן הָרַאשׁוֹנִים וְנָדַר
לְהַרְבוֹת שָׂקְרוֹ וּכְבוֹדוֹ. וּבַלְעָם עָנָה
אוֹתָם, שֶׁאֵין הַדָּבָר תְּלוּי בְּמִמּוֹן וְלֹא
בְּרָצוֹנוֹ, רַק הַכֹּל בְּיַד הַשֵּׁם וַיִּשְׂאֵל מִמֶּנּוּ
עוֹד מִה יַעֲזוּהוּ אוֹתוֹ, וְעָשָׂה זֶה כְּהוֹגֵן,
כִּי מִה יִדַּע הוּא בְּדַעַת עֲלוּיָן וְעֻצַּת ה'

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 162)

וְלִדְרֹךְ אַחֲרֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל, וּכְפָרוּשׁ רַש"י שָׁם: "לֹא אֶתְנַהֵג עִמָּכֶם כְּשֶׁאַר מַלְכִים... אֶקְדִּים לְפָנֵיכֶם כו'". הֲרֵי שְׂבַמְעָשָׂה זֶה לֹא הָיָה קִלְקוּל הַשְׁוֵיָה אֲלֵא חֲשָׁבוֹן שֶׁל רוּחַ גָּדוֹל.

מִכָּאן, שֶׁהַשְׁוֵיָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשְׁוֵיָה (רש"י כב, כא) מִכָּאן - וְלֹא מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָעָה (בשׁלח יד, ו) "וַיֹּאסֶר אֶת רַכְבּוֹ". כִּי פָרָעָה עָשָׂה זֹאת כְּדִי לְהַשְׁפִּיעַ עַל עַמּוֹ לְהַצְטָרֵף אֵלָיו

כַּב וְתַקֵּף וְיִגְזַר דְּוִי אַרְי אֲזִל הוּא וְאֶתְעַמַּד מְלָאכָא דְוִי בְּאַרְחָא לְשָׁטֵן לָהּ וְהוּא רַכְבּ עַל אֲתִנָּה וְתִרְיִן עוֹלְמוּהִי עִמָּה:

(כב) וַיַּחֲרֹאֲף אֱלֹהִים כִּי־הוֹלִיךְ הוּא וַיִּתְּיָב מְלָאךְ יְהוָה בְּדֶרֶךְ לְשָׁטֵן לוֹ וְהוּא רַכְבּ עַל־אֲתִנּוֹ וְשִׁנִּי נַעֲרָיו עִמּוֹ:

וְשִׁנִּי נַעֲרָיו עִמּוֹ • מִכָּאן לְאֵדָם חֲשׁוֹב הַיּוֹצֵא לְדֶרֶךְ, יוֹלִיף עַמּוֹ שְׁנֵי אֲנָשִׁים לְשִׁמְשׁוֹ, וְחוֹזְרִים וּמְשַׁמְשִׁים זֶה אֶת זֶה.

כִּי־» כִּי־הוֹלִיךְ הוּא • רָאָה שֶׁהַדְּבָר רַע בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם וְנִתְאַוָּה לִילֵךְ. לְשָׁטֵן לוֹ • (שם) מְלָאךְ שֶׁל רַחֲמִים הָיָה, וְהָיָה רוֹצֵה לְמַנְעוֹ מִלְחֻטָּא, שְׁלֹא יִחְטֵא וַיֵּאבֹד.

כַּב וְחֻזָּת אֲתִנָּא יֵת מְלָאכָא דְוִי מְעַמַּד בְּאַרְחָא וְחֻרְבָּה שְׁלִיפָא בִּידָה וְסִטָּת אֲתִנָּא מִן אֲרִיחָא וְאֲזִלַּת בְּחֻקְלָא וּמַחָא בְּלָעַם יֵת אֲתִנָּא לְאַסְטִיּוּתָהּ לְאַרְחָא:

(כג) וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־מְלָאךְ יְהוָה נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וְחֻרְבּוֹ שְׁלֹפָה בִּידּוֹ וְהִטּ הָאֲתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשְּׂדֶּה וַיָּךְ בְּלָעַם אֶת־הָאֲתוֹן לְהַטִּיחָהּ הַדֶּרֶךְ:

אֲמַנּוּתוֹ, שְׁכָלִי זִינָן שֶׁל אֲמּוֹת הָעוֹלָם בְּחֻרְבּ, וְהוּא כָּא עֲלִיהֶם בְּפִי, שֶׁהוּא אֲמַנּוּת שְׁלֵהֶם, אָף אֲנִי אֶתְפַּשׁ אֶת שְׁלוֹ וְאָבֵא עֲלָיו בְּאֲמַנּוּתוֹ. וְכֵן הָיָה סוּפֹר (בַּמְדַּבֵּר א): "וְזֹאת בְּלָעַם בֶּן־בְּעוֹר הֲרֵגוֹ בְּחֻרְבּ".

כִּי־» וַתֵּרָא הָאֲתוֹן • וְהוּא לֹא רָאָה; שָׁנָתָן הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא רְשׁוּת לְבַהֲמָה לְרֹאוֹת יוֹתֵר מִן הָאָדָם, שְׁמַתוּף שֵׁשׁ בּוֹ דַּעַת, תִּשְׁרָף דַּעַתוֹ כְּשִׁירָאָה מִזִּיקִין. וְחֻרְבּוֹ שְׁלֹפָה בִּידּוֹ • אָמַר: רָשָׁע זֶה הִנִּיחַ כָּלִי

כִּי וְקָם מְלָאכָא דְוִי בְּשָׂבִיל כְּרִמְיָא אֲתִרָא דִּגְדִּירָא מִכָּא וְגִדִּירָא מִכָּא:

(כד) וַיַּעֲמֹד מְלָאךְ יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכֹּרֵמִים גֶּדֶר מִזֶּה וְגֶדֶר מִזֶּה:

מִים" - בְּרַגְלָיו וּבַהֲלוֹכוֹ. גֶּדֶר מִזֶּה וְגֶדֶר מִזֶּה • סִתָּם "גֶּדֶר" שֶׁל אֲבָנִים הוּא.

כִּי־» בְּמִשְׁעוֹל • כְּתִרְגוּמוֹ: "בְּשָׂבִיל". וְכֵן (מ"א כ): "אִם יִשְׁפַּק עֶפֶר שׁוֹמְרוֹן לְשַׁעֲלִים" - עֶפֶר הַנִּדְבָּק בְּכַפּוֹת הַרְגָּלִים בַּהֲלוֹכָן. וְכֵן (ישעיה כ): "מִי מִדֶּד בְּשַׁעֲלוֹ

רַמְבַּ"ן עַל הַתּוֹרָה - מַחֲדוּת בְּלוֹם, אֲבֵרמוּבִיץ

בַּסְגִּירָה. אֲבָל יִתְכּוֹן, שְׁהוֹסִיף בְּהַשְׁגָּת עֵינֶיהָ מִי שְׁהוֹסִיף בִּיה הַדְּבִיר וְרָאָה כְּאָדָם, וְלֹא הוֹפִיר בִּיה הַכְּתוּב "וַיִּגַּל הַשֵּׁם עֵינֵי הָאֲתוֹן" כְּאִשֶּׁר הוֹפִיר בְּאֲדוֹנֶיהָ (פסוק לא), כִּי הָעֵינַן כָּלוּ בְּאֲתוֹן נִס גָּדוֹל כְּבִרְיָאָה חֲדָשָׁה בְּנִכְרָאִים בֵּין הַשְׁמָשׁוֹת וְאִינוּ נִקְרָא גְלוֹי עֵינַיִם בְּלָבָד: אֲבָל רַבּוֹתֵינוּ (אֲבוֹת פ"ה מ"ו) לֹא יוֹפִירוּ בְּנִסִּים רַק פְּתִיחַת פִּיהָ. וְנִסְעָם הַנִּס הַזֶּה, לְהִרְאוֹת לְבָלָעַם מִי שֵׁם פֶּה לְאֵדָם אוֹ מִי שֵׁשׁוֹם אֶלֶם, לְהוֹדִיעוֹ כִּי הַשֵּׁם פּוֹתֵחַ פִּי הַנֶּאֱלָמִים, וְכָל שֶׁכֵּן שִׁינְאֵלֶם בְּרִצּוֹנוֹ פִּי הַמְּדַבְּרִים, גַּם יֹשִׁים בְּפִיהֶם דְּבָרִים לְדַבֵּר כְּרִצּוֹנוֹ כִּי הַכֹּל בִּידּוֹ, וְלִהְיוֹתֵירוֹ שְׁלֹא יִלָּךְ אַחֵר נִחַשׁ וְקָסָם וּקְלָלָם בָּהֶם, כִּי מִנְחָשׁ וְקוֹסָם הָיָה: תּוֹרָה כֹּד

הַהֶסְכֵּן הַסְפַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה, אֲבָל לֹא יִדְעָה לְמָה עָשִׂתָּה עִתָּה בֶּן, כִּי לְאוֹנֶסָה נַעֲשָׂה בִּיה כֶּךָ, וּלְפִיכֶךָ לֹא אֶמְרָה לוֹ "הִנֵּה מְלָאךְ הַשֵּׁם עוֹמֵד לְנִגְדִי וְחֻרְבּוֹ שְׁלֹפָה בִּידּוֹ" כִּי לֹא עֲלֵתָה הַשְׁגָּתָה לְדַעַת זֶה כָּלֵל: וְאָמַר וַתֵּרָא אֶת מְלָאךְ ה' וְחֻרְבּוֹ שְׁלֹפָה בִּידּוֹ, לֹא שֶׁתֵּרָא חֻרְבּ אָף כִּי מְלָאךְ, אֲבָל יִרְמֹז הַכְּתוּב כִּי מִפְּנֵי הֵיחַת הַמְּלָאךְ נִכּוֹן לְהַכּוֹת בֶּהֱוֹן חֲרִדָה חֲרִדָה גְּדוֹלָה נִדְמָה לָהּ כְּאֵלּוּ בָּאִים לְשַׁחַט אוֹתָהּ. וְאִם נֹאמַר כִּי הַמְּלָאכִים הַנִּכְרָאִים בְּדִמוֹת אֲנָשִׁים, כְּאִשֶּׁר הוֹפִירָתִי בְּפָרָשַׁת וַיִּכָּא (בְּרַשִׁית יח ג), יוֹשְׁגוֹ אָף לְעֵינֵי הַבְּהֵמוֹת, אִם כֵּן אֵיךְ לֹא יִרְאֶנּוּ בְּלָעַם, וְלֹא הִכָּה

(כג) וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת מְלָאךְ ה'. מְלָאכֵי הַשֵּׁם הַשְׂכָּלִים הַנִּבְדָּלִים לֹא יִרְאוּ לְחוּשׁ הָעֵינַיִם, כִּי אֵינֶם גּוֹף נִתְפַּשׁ בְּמִרְאָה, וְכִאֲשֶׁר יִרְאוּ לְנִבְיָאִים אוֹ לְאֲנָשֵׁי הָרוּחַ הַקָּדֹשׁ כְּדִנְיָאֵל יִשְׁגּוּ אוֹתָם בְּמִרְאוֹת הַנֶּפֶשׁ הַמְשַׁכֶּלֶת כְּאִשֶּׁר תִּגְיַע לְמַעַלַת הַנִּבְוָאָה אוֹ לְמִדְרָגָה שֶׁתַּחְתֶּיהָ, אֲבָל שִׁיּוּשְׁגוֹ לְעֵינֵי הַבְּהֵמָה אֵי אִשְׁפֹּר. עַל כֵּן תוֹכַל לְפָרֵשׁ "וַתֵּרָא הָאֲתוֹן", כִּי הִרְגִּישָׁה בְּדָבָר מִפְּחִיד אוֹתָהּ מִלְּעֵבֶר וְהוּא הַמְּלָאךְ אֲשֶׁר יֵצֵא לְשָׁטֵן, כְּעֵנִין וְלִבִּי רָאָה הִרְבָּה חֻקָּה וְדַעַת (קֹהֶלֶת א טו), שִׁיֵּאמַר עַל הַהִשְׁגָּה לֹא עַל הִרְאוֹת: וְכִאֲשֶׁר אָרַע בִּיה הַנִּס וְשֵׁם לָהּ הַבּוֹרָא הַדְּבִיר, אֶמְרָה לְבָלָעַם (פסוק ו)

כה וַחֲזַת אֶתְנָא יֵת מִלְּאָכָא דִּינִי וְאַדְחַקַת
לְכַתְּלָא וְדַחַקַת יֵת רִגְלָא דְּבַלְעָם לְכַתְּלָא
וְאוֹסֶפֶס לְמַמְחָה:

(כה) וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מִלְּאָךְ יְהוָה וַתִּלְחַץ אֶל־הַקִּיר
וַתִּלְחַץ אֶת־רִגְלֵ בַלְעָם אֶל־הַקִּיר וַיֹּסֶף לְהַפְתָּהּ:

כ"י - וַתִּלְחַץ • היא עצמה • וַתִּלְחַץ • את אחרים, אֶת־רִגְלֵ בַלְעָם.

כו וְאוֹסֶפֶס מִלְּאָכָא דִּינִי לְמַעַבְר וְקָם בְּאַתְרַ עַק
דִּי לִית אֲרַח לְמַסְטִי לְיַמִּינָא וְלִסְמָאלָא:

(כו) וַיֹּסֶף מִלְּאָךְ־יְהוָה עֲבוֹר וַיַּעֲמֹד בְּמָקוֹם צֹר אֲשֶׁר
אֵין־דֶּרֶךְ לְנִטּוֹת יָמִין וּשְׂמֹאל:

לפניהם". ומדרש אגדה יש בתנחומא: מה ראה לעמוד
בשלישה מקומות? סימני אבות הרָאָהוּ.

כ"י - וַיֹּסֶף מִלְּאָךְ־יְהוָה עֲבוֹר • לעבר עוד לפניו להלך,
לְהִיטּוֹת לְפָנָיו בְּמָקוֹם אַחֵר, כְּמוֹ (בראשית לג): "וְהָיָא עֲבָר

כו וַחֲזַת אֶתְנָא יֵת מִלְּאָכָא דִּינִי וּרְבַעַת תַּחַת
בַּלְעָם וַתִּקַּף רִגְזָא דְּבַלְעָם וּמָחָא יֵת אֶתְנָא
בְּחִטָּא:

(כו) וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מִלְּאָךְ יְהוָה וַתִּרְבֹּץ תַּחַת
בַּלְעָם וַיַּחֲרִיף אֶת־בַּלְעָם וַיִּקַּף אֶת־הָאֵתוֹן בַּמָּקַל:

כח וּפְתַח יֵי יֵת פּוֹמָא דְּאֶתְנָא וְאַמְרַת לְבַלְעָם
מָה עֲבָדִית לָךְ אֲרִי מַחִיתָנִי דְּנָן תִּלַּת זְמָנִין:

(כח) וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי הָאֵתוֹן וַתֹּאמֶר לְבַלְעָם
מָה־עָשִׂיתִי לָךְ כִּי הִפַּתָּנִי זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים:

כ"י - זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים • רמז לו: אֶתְהָ מִבְּקֶשׁ לַעֲקֹר אִמָּה הַחוּגָגַת שְׁלֹשׁ רְגָלִים בַּשָּׁנָה.

כט וְאַמְרַ בַּלְעָם לְאֶתְנָא אֲרִי חִיָּבָתְכִי בִּי אֵלּוּ
פּוֹן אֵית חִרְבָּא בִּידֵי אֲרִי כַעַן קִטְלִיתִיךְ:

(כט) וַיֹּאמֶר בַּלְעָם לְאֵתוֹן כִּי הִתְעַלְלָתָּ בִּי לֹא־יִשְׁחָרֵב
בִּידֵי כִּי עָתָה הִרְגַּתִּיךְ:

השָׁרִים: זֶה הוֹלֵךְ לַהֲרֹג אִמָּה שְׁלֵמָה בְּפִיו - וּלְאֵתוֹן
זֶה צָרִיף לְכָלִּי זִין.

כ"י - הִתְעַלְלָתָּ • בְּתַרְגוּמוֹ: לְשׁוֹן גָּנָאִי וּבְזִיווֹן. לֹא
יִשְׁחָרֵב בִּידֵי • גְּנוּת גְּדוּלָּה הָיָה לוֹ דָּבָר זֶה בַּעֲיָנִי

לְאֶמְרַת אֶתְנָא לְבַלְעָם הָלֹא אָנָּא אֶתְנָא דִּי
רַבְכָּת עָלֵי מִדְּאִיתִיךְ עַד יוֹמָא הַדִּין הַמִּילָּה
אֵלִיפָנָא לְמַעַבְדִּי לָךְ כְּדִין וְאַמְרַ לֹא:

(ל) וַתֹּאמֶר הָאֵתוֹן אֶל־בַּלְעָם הֲלוֹא־אֲנִכִּי אֶתְנָא
אֲשֶׁר־רַבְכָּת עָלֵי מַעֲוֹדְךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הִהִסְבֵּן
הַסִּפְנִתִי לַעֲשׂוֹת לָךְ כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא:

בְּרִטְיָא שְׂדָאִי לִיה כו' כְּדָאִיתָא בְּמַסְכַּת עֲבוּדָה־וִוְרָה
• (דף ט')

כ"י - הִהִסְבֵּן הַסִּפְנִתִי • בְּתַרְגוּמוֹ, וְכֵן (איוב כב): "הֲלֹא־
יִסְפֵּן־גֹּבֶר". וּרְבוּתִינוּ דְּרִשׁוּ מִקְרָא זֶה בְּגִמְרָא: אָמְרוּ
לִיה: מַאי טַעְמָא לֹא רַבְכָּת אֶסּוּסִיא? אָמַר לְהוֹן:

לֹא וְגִלָּא יֵי יֵת עֵינֵי בַלְעָם וַחֲזַת יֵת מִלְּאָכָא
דִּינִי מַעֲטֵד בְּאַרְחָא וַחֲרַבָּה שְׁלִיפָא בִּידֵיהּ
וּכְרַע וּסְגִיד לְאַפּוּדֵיהּ:

(לא) וַיִּגַּל יְהוָה אֶת־עֵינֵי בַלְעָם וַיֵּרָא אֶת־מִלְּאָךְ
יְהוָה נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וַחֲרָבוֹ שְׁלֹפָה בִּידּוֹ וַיִּקַּד וַיִּשְׁתַּחוּ
לְאַפּוּ:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ה' אֵלִי, וְקָרָא וְדִיעֲתוֹ הַעֲתִידוֹת בְּקִסְמִיו
"דְּבַר ה'". אָבֵל לְכַבּוֹד יִשְׂרָאֵל בָּא אֵלָיו
הַשֵּׁם בְּלִילָה הַהוּא, וְאַחֲרֵי כֵן וְכֵה
לְגִלּוֹי עֵינָיו בְּרִאֵית הַמִּלְּאָךְ וְדָבָר עֲמוֹ,
וּבִסּוּף עָלָה לְמַעַלַת מַחֲוָה שְׂדִי (לחלו כד

אֵלִישַׁע (מ"ב יז) וְהָרָה הַמִּצְרִית (בראשית
כ"ט), וְלֹא יֹאמַר כֵּן בְּנִבְיָאִים, וְכָף קָרָא
הַכְּתוּב (יהושע יג כב) בַּלְעָם כֵּן בַּעֲוֹר
הַקּוֹסֶם:
וְכֵה שְׂאֵמֶר הוּא (פסוק ח) בְּאֲשֶׁר יְדַבֵּר

(לא) וַיִּגַּל ה' אֶת עֵינֵי בַלְעָם. מִנָּה
הַכְּתוּב נִלְמַד כִּי בַלְעָם לֹא הָיָה
נְבִיא, אֵלּוּ הָיָה נְבִיא אֵיךְ יִצְטָרֵךְ לְגִלּוֹי
הָעֵינָיו בְּרִאֵית הַמִּלְּאָךְ בְּאֲשֶׁר יֹאמַר
הַכְּתוּב בְּמִי שְׁלֹא הִגִּיעַ לְנִבְיָאָה כְּנַעַר

(לב) וַיֹּאמֶר אֵלָיו מֶלֶאךָ יְהוָה עַל־מָה הִפִּיתָ אֶת־
אֶתְנֶךָ זֶה שְׁלוֹשׁ רִגְלִים הִנֵּה אֲנִכִּי יֵצְאֵתִי לְשָׂטָן
כִּי־יֵרֵט הַדֶּרֶךְ לִנְגְדִי:

לב ואמר לה מלאכא דיי על מא מחתא זת
אתנך דנן תלת זמנין הא אנא נפקית
למסטן ארי גלי קדמי דאת רעי למזל
בארשא לקבלי:

ולהמרותי, ומקרא קצר הוא, כמו (ש"ב יג): "ותכל דוד".
לישנא אחריןא: "ירט" לשון רצון, וכן (איוב טו) "ועל־
ידי רשעים ירטני" - מפסיס ומנחם אותו על־ידי
רשעים, שאינן אלא מקניטים.

כ"י ירט הדרך לנגדי • רבותינו חכמי המשנה
(שבת קח) דרשוהו נוטריקון: יראה, ראתה, נטתה, בשביל
שהדרך לנגדי, כלומר: לקנאתי ולהקניטני. ולפי
משמעו: כי חרד הדרך לנגדי - לשון "רטט" - כי
ראיתי בעל הדרך שחרד ומחר הדרך, שהוא לכעסי

(לג) וַתִּרְאֵנִי הָאֲתוֹן וַתֵּט לִפְנֵי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים אוֹלִי
נִטְתָּה מִפְּנֵי כִי עָתָה גַם־אַתְּכָה הִרְגָתִי וְאוֹתָהּ
הַחַיִּיתִי:

לג וחתנתי אתנא וסטת מן קדמי דנן תלת
זמנין אלו פון לא ססת מן קדמי ארי כען
אף יתך קטלית ויתתה חיימית:

ולא יכלת לעמוד בתוכחתה, כמו שכתוב: "ויאמר
לא" - הרגתיה, שלא יאמרו: זו היא שסלקה את
בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב; שחס המקום
על כבוד הבריות. וכן (ויקרא כ): "ואת הבהמה תהרגו",
וכן (שם): "והרגת את האשה ואת הבהמה".

כ"י אולי נטתה • כמו "לולא", פעמים ש"אולי"
משמש בלשון "לולא". גם־אתכה הרגתי • הרי זה
מקרא מסרס, והוא כמו: "גם הרגתי אותך", כלומר,
לא העפכה בלבד קראתך על־ידי, כי גם ההריגה.
ואותה החייתי • (במד"ד) ועתה מפני שדברה והוכיחתך

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

רש"י, שהוא במסרס גם הרגתי אותך:
וטעם ואותה החייתי, לומר כי החטא
כלו עליך והרגתי אותך בו, אבל
היא אינן עליה חטא שתמות בו, והנה
הנטיה שנטתה מפני לטובתך לא
לצרכה כלל, והכית אותה חנם וגמלת
לה רעה תחת טובה:
ולא הגיד הכתוב אם היו שרי בלק
עם בלעם במעשים האלה, או
שהיו רוכבים לפניו ורחוק היה ביניהם
ובינו. והקורבן שהיו עמו לא יתפרדו
ממנו, וראו בנטות האתון והכות בלעם
אותה, כסבורים היו שהיה כמנהג
הבהמה הרעה ולא שמעו דבורה, אף
כי דבר המלאך שהוא גלוי עיני בלעם:
ורבותינו אמרו (ממדר כ"ד) שהיו שרי
מואב תמהים שראו נס שלא
היה כמותו בעולם. ואמרו (שם) שכיון
שדברה מטה, שלא יהו האמות
אומרים זו היא שדברה ועושין אותה
יראה, ועוד שחס הקדוש ברוך הוא
על כבודו של רשע שלא יהו אומרים
זו היא שסלקה את בלעם. וכל זה
אפשר מדרך הקבלה, לא שדבר
הכתוב במיתתה כלל, כאשר
פרשתי: תורה לד

(בראשית יא ח), חדל להשכיל להיטיב
(תהלים לו ד), וכן רבים, וכמוהו ויצא יואב
ושרי החיל לפני המלך לפקד את העם
את ישראל (ש"ב כד ד):
וטעם אולי נטתה מפני. על דעת
המפרשים, כמו לולא שנטתה
מפני, ישמש במקום הנה שלא כדרך
הבריו בלם. ועל דעתי הוא כמשמעו,
כי האתון הרגישה במלאך או ראתה
בו ולא ידעה מה הענין, אבל נטתה
מפני חרב שלופה כמנהג הבהמות, על
כן אמר המלאך לבלעם ותראני האתון
ונטתה מפני, ובשמא נטתה מפני, כי
אני להרג אותך באתי, אבל אותה
החייתי, כי החטא בך ולא באתון:
גם אתכה הרגתי. אמר ר"א מלת
"גם" לעד שמטה האתון אחרי
שדברה. וטעם **החייתי**, כי בן אדם
בראותו את המלאך ימות, והעד ותנצל
נפשי (בראשית לב לא), אף כי הבהמה שאין
לה שום שותפות עם המלאך כבן אדם:
ואין מלת "גם" נדרש כאשר אמר, כי
שניהם לא ימותו, כי עתה
שנטתה מטה האתון והכיה את בלעם
ואם לא נטתה היה הורג את בלעם
ומחיה האתון. אבל מלת **"גם"** בדרך

ד טו), והכל בעבור ישראל ולכבודם.
ואחרי ששב לארצו היה קוסם, כי בן
יקראנו הכותב במיתתו (יהושע יג כב) ואת
בלעם בן בעור הקוסם הרגו בחרב,
וחלילה שישלחו יד בנביא השם:
יכה אמרו במדרש במדבר סיני רבה
(כ יט), בלעם נזקק לרוח הקדש,
וכשנודעו לבלק נסתלקה ממנו רוח
הקדש וחזר להיות קוסם כבתחלה,
לפיכך צוח רם הייתי והורידני
בלק: תורה לב
(לב) **כי ירט הדרך לנגדי**. כי ההולך
ירט דרכו וענת אותה לנגד עיני,
כי אנכי היודע ועד. או **"לנגדי"**, שירט
הדרך לעשות כנגד רצוני בדרך
אונקלוס, כמו כי הכעיסו לנגד הבונים
(נחמיה ג לא). **"ירט"** לשון עוות, וכן ועל
ידי רשעים ירטני (איוב טו יא), יענת אותי.
והענין כאשר פרשתי (בפסוק כ), כי
ההליכה היה בה רשות מאת ה' הנכבד,
אבל בלעם ענת אותה בלכתו עמהם
על דעתם שיקלל את העם: תורה לג
(לג) **ותט לפני**. פרוש בו, ותט אל
השדה כאשר היתה לפני. ואין
צורך, רק טעמו כמו מפני, כי בן תשמש
הלמד, כמו ויחדלו לבנות העיר

לד ואמר בלעם למלאכא דיי חבית ארי לא ידעית די את מעמד לקדמותי בארחה וכען אם ביש בעיניך אשוב לי:

(ד) ויאמר בלעם אל-מלאך יהוה חטאתי כי לא ידעתי כי אתה נצב לראתי בדרך ועתה אס-רע בעיניך אשובה לי:

צוני ללכת, ואתה מלאך מבטל את דברי! למוד הוא בכך, שאומר דבר ומלאך מחזירו. אמר לאברהם (בראשית כב): "קח-נא את-בנך וגו'" ועל-ידי מלאך בטל את דברו, אף אני, אם רע בעיניך צריך אני לשוב.

כ"י כי לא ידעתי. גם זה גנותו, ועל-פירו הודה; שהוא היה משתבח שידע דעת עליון, ופיו העיד "לא ידעתי". אס-רע בעיניך אשובה לי. להתרים נגד המקום, היא תשובה זו. אמר לו: הוא בעצמו

לה ואמר מלאכא דיי לבלעם אזל עם גבריאל ולחוד ית פתגמא די אמלל עמך יתה תמלל ואזל בלעם עם רבירבי בלק:

(ה) ויאמר מלאך יהוה אל-בלעם לך עם-האנשים ואפם את-הדבר אשר-אדבר אליך אתו תדבר וילך בלעם עם-שרי בלק:

עמקם וסופך להאבד מן העולם. עם-שרי בלק. שמח לקללם כמותם.

כ"י לך עם-האנשים. בדרך שאדם רוצה לילך, בה מוליכין אותו. ואפס. על-פירוש את הדבר אשר אדבר וגו'. לך עם-האנשים. כי חלקך

לו ושמע בלק ארי אתא בלעם ונפק לקדמותה לקריתא דמואב די על תחום ארנון די בסטר תחומא:

(ו) וישמע בלק כי בא בלעם ויצא לקראתו אל-עיר מואב אשר על-גבול ארנון אשר בקצה הגבול:

כ"י וישמע בלק. שלח שלוחים לבשרו. אל-עיר מואב. (במדבר רבה) אל מטרופולין שלו, עיר החשובה שלו, לומר: ראה מה אלו מבקשים לעקר!.

לואמר בלק לבלעם הלא משלח שליחית לותך למקרי לך למא לא אתיתא לותי הבקושטא הויתא אמר לית אנא וקיל ליקריתך:

(ז) ויאמר בלק אל-בלעם הלא שלח שליחתי אליך לקרא-לך למח לא-הלכת אלי האמנם לא אוכל בפךך:

כ"י האמנם לא אוכל בפךך. נתנבא, שסופו לצאת מעמו בקלון.

לח ואמר בלעם לבלק הא אתיתי לותך בען המיכל זכנא למלא מדעם פתגמא דישוי יי בפומי יתה אמלל:

(ח) ויאמר בלעם אל-בלק הנה-באתי אליך עתה היכל אוכל דבר מאומה הדבר אשר ישם אלהים בפי אתו אדבר:

עמו (פסוק לח) הנה באתי אליך, כי בביאה בלבד הורשיתי, אבל בענין העם, היכל אוכל דבר מאומה כרצונך, הדבר אשר ישם אלהים בפי אותו אדבר, בין קללה בין ברכה, ראה אם תחפץ שאדבר בענינך, ואם לא תחפץ בכך אשובה לי מעתה: תורה לו

והצריך לומר לו כן, שלא יחשב שיאמר לו לך עמקם לעשות מה שבקשו ממך. גם יתכן, שהיה חפץ ההולך לקלל את העם, ולא היה חפץ לברכם בשום פנים, ולכן יזהירנו האלהים בכל עת שידבר עמו. ומפני זה הודיע בלעם לקלל בתחלת דברו

(לה) לך עם האנשים ואפם וגו'. יתכן שיאמר לך עם האנשים ואפם את הדבר אשר אדבר אליך אותו תדבר ותודיע אותם זה. או טעמו, כי אחרי אשר התודה אם רע בעיניך אשובה לי (פסוק לד), אמר לו לך עמקם כי מחלתי על חטאתך, ובלבד שתזכר אוהרתי אשר הזהרתך:

♦ יום רביעי ז' תמוז ♦

(לט) וַיִּלְךָ בַּלֵּעַם עִם־בָּלָק וַיָּבֹאוּ קִרְיַת חֲצוֹת: לט ואזל בלעם עם בלק ואתו לקרית מחזוזהי:

כס"י קרית חצות • עיר מלאה שוקים, אנשים, נשים וטף בחוצותיה, לומר: ראה ורחם שלא יעקרו אלו.

(מ) וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וַצֹּאן וַיִּשְׁלַח לְבַלְעָם וְלַשָּׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ: מ ונבס בלק תורין וען ושלח לבלעם ולרבכבא די עמה:

כס"י בָּקָר וַצֹּאן • (ס) דבר מעט, בקר אחד וצאן אחד בלבד.

(מא) וַיְהִי בַּבֶּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בַּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בְּמֹת בַּעַל וַיְרֹא מִשָּׁם קֶצֶה הָעָם: מא והנה בצפרא ודבר בלק ית בלעם ואסקה לרמת דחלתה וזא מתמן קצת מן עמא:

כס"י בְּמֹת בַּעַל • כתרגומו: "לרמת דחלתה" - שם עבודת אלילים.

כג (א) וַיֹּאמֶר בַּלְעָם אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִי בֹזֶה שְׂבָעָה מִזִּבְחֹת וְהֵכֵן לִי בֹזֶה שְׂבָעָה פְּרִים וְשְׂבָעָה אֵילִים: א ואמר בלעם לבלק בנה לי הקא שבאע מדבחין ואתקן לי הקא שבאע תורין ושבעא דכרין:

(ב) וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בַּלְעָם וַיַּעַל בָּלָק וּבַלְעָם פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ: ב ובעבד בלק כמא די מליל בלעם ואסק בלק ובלעם תור ודבר על כל מדבחא:

(ג) וַיֹּאמֶר בַּלְעָם לְבָלָק הֲתִיצֵב־עַל־עֲלֹתָיָהּ וְאֵלֶכָה אוֹלִי יִקְרָה יְהוָה לִקְרָאתִי וְדָבַר מִה־יִּרְאֵנִי וְהַגִּדְתִּי לָךְ וַיִּלְךְ שָׁפִי: ג ואמר בלעם לבלק אתעתד על עלתה ואיהך מאים זרע מימר מן קדם ?? לקדמותי ופתקמא דיחזוני ואחוי לך ואזל יחידי:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

המזבחות ערכתי (פסוק ד), דרך תפלה, כאומר ערכתי לפניך מזבח שלם בקרבן שלם יעלו על רצון מזבחך, כענין שיאמר הכתוב (תהלים כ ד) יזכר כל מנחתך ועולתך ידשנה סלה, ויאמר (שם סו ט) עלות מחים אעלה לך עם קטרת אילים אעשה בקר עם עתידים סלה, וכן במקומות רבים. וטעם הידיעה, כבר זכרה ר"א: והנה בסוף באשר לא רצה ללכת לקראת נחשים, לא רצה בלעם שהיה בלק מעלה בקרבנותיו שלא יפגל במחשבתו, ולכך אמר הכתוב (פסוק ו) ויעל פר ואיל במזבח, וירמוז לבלעם הנזכר. ויתכן שבלק העלה אותם, כי לפי דעתו עשה כן והוא לא היה עוד חפץ בהם: תורה ג

אנשים צדיקים וטובים אשר אין השם חפץ דבא: ויתכן לפרש עוד, כי בפעם הראשון ראהו בלו, כי במות בעל מקום גבוה וראו שניהם משם קצה העם ובנו שם המזבחות, והלך בלעם אל ראש הגבעה אשר בהר ההוא וראהו בלו, וזה טעם "וילך שפי" (להלן בג א) שהלך אל שפי שבו, בדברי ר"א: תורה א כג (א"ב) שבעה מזבחות. רמו בזה ר"א סוד עמוק. והנה בלעם רצה לדבקה אליו הרצון מאת ה' בקרבנות האלה, ולכן העלה עולות מספר כלם. ורצה שיתעסק בלק עצמו בהם, ולכך אמר ויעל בלק ובלעם פר ואיל במזבח, זה שוחט וזה זורק: וטעם ויאמר אליו את שבעת

(מא) וַיַּעֲלֵהוּ בְּמֹת בַּעַל וַיְרֹא מִשָּׁם קֶצֶה הָעָם. היה מעלה אותו במקום שיראנו, כדי שיתבונן אליו בקללתו ולא תפחד נפשו מהם, כי אלה מזבחות הנפש להיות דבקה בעת הקראה, כידוע מענין החקמים (ביק קיז) דלו לי גבינאי דבעינא למחזיה, דלו ליה, יחב ביה עיניה ונח נפשיה. והגיד הכתוב כי לא ראה כל המונה, כי היו חונים ארבעה דגלים לארבע רוחות השמים: וכפועם השנית אמר לו בלק (להלן בג א) אפס קצוה תראה וכלו לא תראה, לומר גם בפעם הזאת לא תראהו בלו אם הוא הדבר המונע ממך קללתו, אבל קבנו לי משם אם תוכל כי אין לי מקום להראותו בלו משם, חשב בלק אולי יש באחת הקצוות דגל

כ"י אולי יקרה ה' לקראתי. אינו רגיל לדבר עמי ביום. וילך שפי. כתרגומו: יחידי, לשון שפי ושקט, שאין עמו אלא שתיקה.

(ד) ויקר אלהים אל-בלעם ויאמר אליו את-שבעת המזבחות ערכתי ואעל פר ואיל במזבח:

כ"י ויקר. לשון עראי, לשון גנאי, לשון טמאת קרי, כלומר בקשי ובכזיון, ולא היה נגלה אליו ביום אלא בשביל להראות חבתן של ישראל. את-שבעת המזבחות. "שבעה מזבחות ערכתי" אין פתיב פאן, אלא "את-שבעת המזבחות". אמר לפניו: אבותיהם של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות, ואני ערכתי כנגד פלן. אברהם בנה ארבעה (בראשית יב):

ו"יבן שם מזבח לה' הנראה אליו" (שם): "ויעתק משם ההרה וגו'" (שם יא): "ויאהל אברהם וגו'", ואחד בחר המורה (שם כב). ויצחק בנה אחד (שם כד): "ו"יבן שם מזבח וגו', ויכרו שם עבדי יצחק באר". ויעקב בנה שתיים: אחד בשכם (שם לג) ואחד בבית אל (שם לה). ואעל פר ואיל במזבח. ואברהם לא העלה אלא איל אחד.

(ה) וישם יהוה דבר בפי בלעם ויאמר שוב אל-בלק וכה תדבר:

(ו) וישב אליו והנה נצב על-עלתו הוא וכל-שריו מואב:

(ז) וישא משלו ויאמר מן-ארם ינחני בלק מלך מואב מהררי-קדם לכה ארה-לי יעקב ולכה זעמה ישראל:

כ"י ארה-לי יעקב ולכה זעמה ישראל. בשני שמותיהם אמר לו לקללם - שמה אחד מהם אינו מבקש.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ואמר לו שוב אל בלק וכה תדבר, כי יצאו הדברים מפיו. ואולי בן דעת רבותינו שאמרו (תנחומא בלק יב) עקם את פיו ופקמו כאדם שקובע מסמר בלוח, רבי אליעזר אומר אמר מלאך ה' מדבר, רבי יהושע אומר וכו':

ואינו נכון בעיני, בעבור אמרו (להלן כד ד) שמע אמרי אל אשר מחזה שדי יחזה, אבל טעם "וישם" הלמוד, שלמדו הדברים שיגרס אותם בפיו ולא ישכח ולא יפיל מהם דבר, כטעם ולמדה את בני ישראל שימיה בפייהם (דברים לא יט) וכן כי על פי אבשלום היתה שומה (ש"ב יג לב) תורה ו

וטעם ויקר אלהים וגו' ויאמר אליו. כי כאשר קרה לבלעם כמקרים אשר יקרו לאנשי רוח הקדש בהתבודדם, שחלף רוח על פניו תסמר שערות בשרו פחד קראתהו ורעדה ורב עצמותיו הפחיד והודו נהפך עליו למשחית והוא נופל על פניו ארצה, אז אמר את שבעת המזבחות ערכתי, והוא דרך תפלה כאשר פרשתי (פסוק א). והשם לא שמע אליו על פונתו, ואמר לו כה תדבר: תורה ה

(ה) וטעם וישם ה' דבר בפי בלעם. יש מפרשים כי לא ידע בלעם בדברים, אף השם מלא אותו בדברים

(ד) ויקר אלהים אל בלעם. בעבור שלא היה האיש הזה מגיע למעלת הנבואה על בן יאמר בו כלשון הזה, כי עתה בא אליו דבור השם דרך מקרה לכבוד ישראל, ולכך אמר בו (ועל כב ג) ויבא אלהים אל בלעם, כי הלשון הזה לא יאמר בנביאים, רק במי שלא בא במדרגה ההיא, וכן ויבא אלהים אל אבימלך (בראשית כ ג), ויבא אלהים אל לכן (שם לא כד). ואפשר שפרשו ביאת הרצון בדבור מן העליון אל השכלים אשר יחלימו, כי גם בלעם ביום נופל ותרגמה נפלה עליו וגלוי עיניו:

(ח) **מָה אָקֵב לֹא קָבַח אֶל וּמָה אָזְעָם לֹא זָעַם** ח מא אלוטה דלא לטיה אל ומא אתרבה דלא תרבה יי: **יהוה:**

יַעֲמָדוּ לְקַלֵּל אֶת הָעָם, אֵלָּא (שם) "וְאֵלֶּה יַעֲמָדוּ עַל הַקָּלֵלָה" - לֹא רָצָה לְהַזְכִּיר עֲלֵיהֶם שֵׁם קָלֵלָה. לֹא זָעַם ה' • (ברכות ו) אֲנִי אֵין כּוֹחַ אֵלָּא שְׁאֲנִי יוֹדֵעַ לְכוֹן הַשָּׁעָה שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא כּוֹעֵס בָּהּ, וְהוּא לֹא כּוֹעֵס כָּל הַיָּמִים הַלְלוּ שְׁבַאתִי אֲלֶיךָ. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (מכילת ו): "זָעַמְי זָכַר-נָא מַה-זָּעַץ וְגו'" וּמַה-עָנָה אוֹתוֹ בְּלָעַם וְגו' לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת ה'".

ט ארי מריש טוריאת חזיתיה ומרמקתא סכיתיה הא עמא בלחודיהון עמידין דנחסנון עלמא ובצעממא לא יתדנון גמירא:

עוֹבְדֵי גִילּוּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה ל): "כִּי אַעֲשֶׂה כָלָה בְּכָל הַגּוֹיִם וְגו'" - אֵינֶן נִמְנֵין עִם הַשָּׂאֵר. דְּבָר אַחֵר: כְּשֶׁהֵן שִׁמְחִין אֵין אִמָּה שִׁמְחָה עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לז): "ה' בָּדַד יִנְחֲנוּ". וּכְשֶׁהָאֲמוֹת עוֹבְדֵי גִילּוּלִים בְּטוֹבָה, הֵם אוֹכְלִין עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד וְאֵין עוֹלָה לָהֶם מִן הַחֲשָׁבוֹן, וְזֶהוּ "וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב".

יז"י • מָה אָקֵב לֹא קָבַח אֶל • (במ"ד) כְּשֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְהִתְקַלֵּל לֹא נִתְקַלְלוּ, כְּשֶׁהָזְכִּיר אֲבִיהֶם אֶת עוֹנָם: "כִּי בְּאָפֶם הִרְגוּ אִישׁ", לֹא קָלַל אֵלָּא אָפֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית טז): "אֲרוּר אָפֶם". כְּשֶׁנִּכְנַס אֲבִיהֶם בְּמִרְמָה אֶצֶל אָבִיו הִיָּה רְאוּי לְהִתְקַלֵּל, מַה נֶּאֱמַר שָׁם? (שם כז): "גַּם-בְּרוּךְ יִהְיֶה". בְּמִכְרִים נֶאֱמַר (דברים כז): "אֵלֶּה יַעֲמָדוּ לְכַרֵּךְ אֶת-הָעָם". בְּמִקְלָלִים לֹא נֶאֱמַר "וְאֵלֶּה

(ט) **כִּי-מֵרָאשׁ צָרִים אֲרָאָנוּ וּמִגְבָּעוֹת אֲשׁוּרָנוּ הֵן-זָעַם לְבָדָד יִשְׁכֵּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב:**

יז"י • כִּי-מֵרָאשׁ צָרִים אֲרָאָנוּ • אֲנִי מִסְתַּכֵּל בְּרֵאשִׁיתָם וּבִתְחִלַּת שְׂרָשֵׁיהֶם וְאֲנִי רוֹאֶה אוֹתָם מִסָּפִידִים וְחִזְקִים כְּצוּרִים וּמִגְבָּעוֹת הַלָּלוּ, עַל-יְדֵי אֲבוֹת וְאִמָּהוֹת. הֵן-זָעַם לְבָדָד יִשְׁכֵּן • הוּא אֲשֶׁר זָכוּ לוֹ אֲבוֹתָיו - לִשְׁכֵּן בְּדָד, כְּתַרְגוּמוֹ. וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב • כְּתַרְגוּמוֹ: לֹא יִהְיֶה נֶעֱשֵׂין כָּלָה עִם שְׂאֵר הָאֲמוֹת

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כח עמ' 170)

שֶׁהִקְשָׁה לוֹ: נֶאֱמַר לַעֲלִי "וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר", וְלֹא מִצִּינוּ בְּדִבְרֵי מִשְׁלֵי. לָכֵן מִפְּרֵשׁ, שֶׁהַמִּשְׁלֵי הוּא בְּמִלִּים הַלָּלוּ: "צוּרִים" ו"גְּבָעוֹת" מִשְׁלֵי הֵם לְחֹזֶק וְתִקְוָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

י מן ייכול לממני דעדיקא דבית יעקב דאמיר עליהון יסגון כעפרא דארעא או חדא מארבע משריתא דישראל תמות נפשי מותא דקשיטוהי ויהי סופי כותהון:

(י) **מִי מָנָה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב וּמִסֹּפֶר אֶת-רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל תָּמַת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִהְיֶי אַחֲרִיתִי בְּמָוָה:**

(ויקרא יט): "לֹא תִזְרַע בְּלֵאִים", אֲפֹר פָּרָה וְעֶפְרַיִם סוּטָה וּכְיוּצָא בָּהֶם. וּמִסֹּפֶר אֶת-רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל, רִבְעִיעוּתֵיהֶן, זֶרַע הַיּוֹצֵא מִן הַתְּשֻׁמִּישׁ שְׁלֵהֶם. תָּמַת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל • שְׁבָהֶם.

יז"י • מִי מָנָה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב וְגו' • כְּתַרְגוּמוֹ: דַּעְדִּיקָא דְּבֵית יַעֲקֹב וְכו' מֵאֲרַבַּע מִשְׁרִיתָא, אֲרַבְעָה דְּגָלִים. דְּבָר אַחֵר: "עֶפְרַיִם יַעֲקֹב" - אֵין חֲשָׁבוֹן בְּמִצְוֹת שֶׁהֵם מְקַיְמִין כְּעֶפְרַיִם (דברים כב): "לֹא תִחְרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר",

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יִשְׁכֵּן לְעוֹלָמִים בְּטַח בְּדָד עֵין יַעֲקֹב, וְהוּא יִהְיֶה לְרֹאשׁ לְעוֹלָם וְאֵין אִמָּה שֶׁתִּתְגַּבֵּר עָלָיו, וְלֹא שִׁיטְפַל הוּא אֲלֵיהֶם: תורה י
(י) **מִי מָנָה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב.** יֹאמֶר. אֲנִי רוֹאֶה אוֹתָם מֵרָאשׁ הָרִים שׁוֹכְנִים לְבָדָד, וְלֹא אוֹכֵל לְמִנוֹת אוֹתָם, כִּי הֵם לְבָדִים כְּעֶפְרַיִם הָאֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא יוֹכֵל אִישׁ לְמִנוֹת אֶת עֶפְרַיִם הָאֶרֶץ, וְגַם רוֹבַע יִשְׂרָאֵל לְמִחְנוֹת הַדְּגָלִים הָאֲרַבְעָה לֹא

וְעַל כֵּן הִזְכִּיר (פסוק ז) **אֶרֶה לִי יַעֲקֹב וְזָעַמָּה יִשְׂרָאֵל**, כִּי הִזְכִּיר לָהֶם שְׁמֵם הַנִּכְבָּד וְשִׁמּוֹת אֲבוֹתָם, לֵאמֹר שֶׁהֵם עִם לְבָדָד וְשִׁמּוֹת נָאוֹת לָהֶם מֵאֲבוֹתָם. כִּי בָּלָק לֹא הִיָּה מִזְכִּיר לוֹ שֵׁם יִשְׂרָאֵל, רַק אָמַר (לעיל כב ה) עִם יִצְחָק מִמִּצְרַיִם, כְּמִתְנַבֵּר בָּהֶם שֶׁלֹּא יָדַע אוֹתָם, שֶׁהִיָּה כְּפוּי טוֹבַת אֲבִיהֶם: וְהַכֹּנֶנָה לוֹמַר, כִּי בְּאֲשֶׁר אֲנִי רוֹאֶה אוֹתוֹ עֲתָה שׁוֹכֵן לְבָדָד, כֵּן

(ט) **כִּי מֵרָאשׁ צָרִים אֲרָאָנוּ.** הַשָּׁעַם, בַּעֲבוּר שֶׁהֶעֱלָהוּ בְּמוֹת בַּעַל לְרֵאוּתוֹ, אָמַר מֵרָאשׁ צוּרִים וְכֵן הִגְבָּעוֹת אֲנִי מְבִיט וְרוֹאֶה אוֹתוֹ כִּי יִשְׁכֵּן לְבָדוֹ, וְאֵין עֲמוֹ גוֹי אַחֵר שִׁיחֲשָׁב הוּא אֲלֵיו כְּמוֹ שִׁיתְקַבְּצוּ עַמִּים רַבִּים וְאֲמוֹת שׁוֹנוֹת לְהִיּוֹת מִחֲנָה אַחַת, אֲבָל אֵלֹהִים כָּלֶם תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד לָהֶם וְגוֹי אֶחָד הֵם, וְיִשְׁכֵּן בְּדָד בְּשֵׁם יַעֲקֹב וַיִּשְׂרָאֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות לז עמ' 96)

וכיִצא בָּהֶם (רש"י כג, י) יש לומר, שבתִיבות אלו מתפנן רש"י לארבע מצות נוספות: אסור חרישה בשבת ובשמטה, אסור זריעה בשבת ובשמטה, כסוי דם בעפר,

וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בָּלָעַם מַה עֲשִׂיתָ לִּי לָקֹב אִיבִי לַקְּחִתִּיךָ וְהִנֵּה בִּרְכַּת בְּרֹךְ: (יא) וַיֹּאמֶר בָּלָק לְבָלָעַם מַה עֲבַדְתָּ לִּי לְמִילֵט סִנְאִי דְּבִרְתִּיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָא מְבִרַכַת לְהוֹן:

וַיַּעַן וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֲתָּא אֲשֶׁר יְשִׁים יְהוָה בְּפִי אֶתּוֹ אֲשַׁמֵּר לְדַבֵּר: (יב) יב וַאֲתֵב וַאֲמַר הֲלֹא יְת דִּישׁוּי יִי בְּפוּמִי יְתֵה אֲטֵר לְמַלְלָא:

♦ יום חמישי ח' תמוז ♦

וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק לִדְנָא אֲתִי אֶל־מְקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אַפֶּס קִצְחוֹ תִּרְאֶה וְכָלוּ לֹא תִרְאֶה וּקְבֹנוּ־לִי מִשָּׁם: (יג) וַיֹּאמֶר לֵה אֵלִי בָלָק לְדִנְאָא אֲתִי אֶל־מְקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אַפֶּס קִצְחוֹ תִּרְאֶה וְכָלוּ לֹא תִרְאֶה וּקְבֹנוּ־לִי מִשָּׁם:

כג"י • וּקְבֹנוּ־לִי • לְשׁוֹן צוּוּי: קַלְלָהּ לִי.

וַיִּקְרָאוּ שְׁדֵה צִפִּים אֶל־רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וַיִּבֶן שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וַיַּעַל פָּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ: (יד) וַיִּקְרָאוּ שְׁדֵה צִפִּים • מְקוֹם גְּבֵה הָיָה, שְׁשָׁם הַצּוּפָה עוֹמֵד לְשֹׁמֵר אִם יָבֹא חֵיל עַל הָעִיר. רֹאשׁ הַפִּסְגָּה • בָּלָעַם לֹא הָיָה קוֹסֵם כְּבָלָק; רָאָה בָלָק שֶׁעֲתִידָה

כג"י • שְׁדֵה צִפִּים • מְקוֹם גְּבֵה הָיָה, שְׁשָׁם הַצּוּפָה עוֹמֵד לְשֹׁמֵר אִם יָבֹא חֵיל עַל הָעִיר. רֹאשׁ הַפִּסְגָּה • בָּלָעַם לֹא הָיָה קוֹסֵם כְּבָלָק; רָאָה בָלָק שֶׁעֲתִידָה

וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הִתִּיצֵב כֹּה עַל־עֲלִיתְךָ וְאֲנִי אֲקַרְהָ כֹּה: (טו) וַיֹּאמֶר לְבָלָק אֲתַעֲמִיד הָכָא עַל עֲלִיתְךָ וְאֲנִי אֲתַקְטִי עַד קָא:

כג"י • אֲקַרְהָ כֹּה • מֵאֵת הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא. אֲקַרְהָ • לְשׁוֹן אֲתַפְעֵל.

וַיִּקָּר יְהוָה אֶל־בָּלָעַם וַיִּשֶׁם דָּבָר בְּפִיו וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תִדְבֹּר: (טז) טז וַעֲרַע מִימֵר מִן קִדְּם יִי לְבָלָעַם וַיִּשׁוּי פִּתְגָמָא בְּפוּמָהּ וַאֲמַר תוּב לְוֹת בָּלָק וּכְדִין תְּמַלֵּל:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

ואוכל למנות. יתנבא עליהם שירבו ולא ימעטו, ויהיו תמיד הם לבדם ורע יעקב כחול הים אשר לא ימד ולא יספר. וזה דעת אונקלוס ברבע ישראל. גם נכון הוא, שיהיה כמו אחרי ורבעי ורית (תהלים קלט א), מן לא תרביע בלאים (ויקרא יט ט), כלשון וממי יהודה יצאו (ישעיה מח א):

וַיֹּאמֶר תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת יִשְׂרָאִים וְתָהִי אַחֲרֵיתִי כְּמֹהוּ. לומר שהן נוחלי גן עדן. כי אחריית האדם המות, על בן יבקש שימות מות ישרים, הם ישראל הנקראים ישורון שיהיו ימיהם בטוב, וְתָהִי אַחֲרֵיתִי כְּמֹהוּ, כי ישראל אשר חלקם בחיים ואינם בגי גיהנם ואבדון. וְהִנֵּה כָלֵל נְבוּאָתוֹ בְּזֶה הַפַּעַם,

שאינו השם חפץ בקללתנו, וכי אנחנו עם לבדד חלקו ועמו לא נתערב בגוים ולא נחשב עמקם, ואחרייתנו טובה בדרךך ישר: תורה יא

(טז) וַיִּקָּר ה' אֵל בָּלָעַם. עתה לכבוד ישראל עלה האיש הזה להתנבא במדת רחמים בשם הגדול אשר נגלה למשה, כי עד עתה נאמר בו ויקר

כ"י וַיֵּשֶׁם דָּבָר בְּפִיו. ומה היא השימה הזאת? ומה חסר המקרא באמרו: "שוב אל-בלק וכה תדבר"? אלא כשהיה שומע שאינו נרשה לקלל, אמר: מה אני חוזר אצל בלק לצערו? (סנהדרין ק"ח) ונתן

לו הקדוש-ברוך-הוא רסן ונחפה בפיו, כאדם הפוקס בנהמה בנחפה להליכה אל אשר ירצה, אמר לו: על-כרחך תשוב אל בלק.

(י) וַיָּבֹא אֵלָיו וְהָנֹז נָצַב עַל-עֲלֹתָיו וַיֹּשְׁרֵי מוֹאֵב אֹתוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלַק מַה-דָּבָר יַהֲוֶה:

וַיֹּאמֶר לָתֵתָה וְהוּא מַעֲתֵד עַל עֲלֹתָה וּבְרָכִי מוֹאֵב עֲמָה וְאָמַר לָהּ בָּלַק מָה מְלִילָה זֶה:

כ"י וַיֹּשְׁרֵי מוֹאֵב אֹתוֹ. ולמעלה הוא אומר: "וכל-שרי מואב"? פיון שראו שאין בו תקנה, הלכו להם

מקצתם ולא נשארו אלא מקצתם. מה-דבר ה' (במ"ד) לשון צחוק הוא זה, כלומר: אינך ברשותך.

(יח) וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר קוֹם בָּלַק וַיִּשְׁמַע הָאֲזִינָה עַדִּי בָנוּ צָפָר:

יח ונטל מתלה ואמר קום בלק ושמע אציתי למימרי בר צפר:

כ"י קוֹם בָּלַק. פיון שראהו מצחק בו, נתפון לצערו: עמד על רגליך, אינך רשאי לישב, ואני שלוח אליך בשליחותו של מקום. בנו צפר. לשון

מקרא הוא זה, כמו (תהלים קד): "חיתו יצר", (בראשית א): "וחיתו-ארץ", (תהלים קיד): "למענינו מים".

(יט) לֹא אִישׁ אֶל וַיִּכְוֹב וּבִן-אָדָם וַיִּתְנַחֵם אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדָבָר וְלֹא יִקְיֶמָה:

יט לא כמלי בני אנשא מימר אלהא בני אנשא אמרין ומכדבין ואף לא כעובדי בני בשרא די אנון גזרין למעפד ומיבין ומתמלכין דהוא אמר ועבד וכל מימרה מתקנים:

כ"י לֹא אִישׁ אֶל וְגו'. כבר נשבע להם להביאם ולהורישם ארץ שבעה אמות, ואפה סבור להמיתם

במדבר? . ההוא אמר וגו'. בלשון תמה, ותרגומו: "ותיבין ומתמלכין" - חוזרים ונמלכין לחזור בהם.

(כ) הִנֵּה בָרַךְ לִקְחָתִי וּבָרַךְ וְלֹא אֲשִׁיבָנָה:

כ הָא ברכן קבלית ואברכנה לישראל ולא אתב ברכתי מנה:

כ"י הִנֵּה בָרַךְ לִקְחָתִי. אפה שואלני "מה-דבר ה'?" קבלתי ממנו לברך אותם. (ס"א): "ברך" כמו ("לברך"). וברך ולא אשיבנה. הוא ברך אותם, ואני לא אשיב את ברכתו. וברך. כמו וברך, וכן הוא גזרת רי"ש, כמו (תהלים עד): "אויב חרף", כמו חרף. וכן (שם ע): "ובוצע ברך", המהלל ומברך את

הגזול ואומר: אל תירא כי לא תענש, שלום יהיה לך - מרגיז הוא להקדוש-ברוך-הוא. ואין לומר ברך שם דבר, שאם-כן היה נקוד בפתח קטן (ר"ל: סגול תחת הרי"ש) וטעמו למעלה, אבל לפי שהוא פעל, הוא נקוד קמץ קטן (צירי) וטעמו למטה.

(כא) לֹא-הָבִיט אָנוּ בַּעֲקֵב וְלֹא-רָאָה עֵמָל בְּיִשְׂרָאֵל יַהֲוֶה אֱלֹהֵינוּ עִמּוֹ וּתְרוּעַת מִלָּחָם בּוֹ:

כא אסתפלית לית פלחי גלולין בדבית בעקב ואף לא עבדי לאות שקר בישראל מימרא דיי אלההון בסעדהון ושכינת מלכהון ביניהון:

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

(כא) לֹא הָבִיט אָנוּ בַּעֲקֵב. יחזר אל האל הנזכר (פסוק יט), יאמר שלא הביט השם אנו ושקר בעקב ולא ראה בהם עמל וכעס שיעשו לפניו, ועל כן הוא עמם, ותרועת מלכותו בהם כי יריע אף יצריח על אויביהם ותגבר,

להם לאויב הוא נלחם בהם (ישעיה סג ט), או שתבא עליהם רעה מאת ה' לא ינצלו ממנה במדת הדין. וזה טעם וירא בלעם כי טוב בעיני ה' לברך את ישראל (לחל כד א), כי גם ה' יתן הטוב בברכה, והמשכיל יבין: תורה יז

אלהים (פסוק ד), ויבא אלהים (לעיל כב ט). ועתה ידע כי לא יוכל לקללם בשום ענין, בעבור כי במדת רחמים יחונן עליהם, כי עד עתה כשהיה שומע במדת הדין היה חושב למצא להם עלה בעון אשר חטאו, כענין ויהפך

כ"י - לא הביט און ביעקב וגו'. פתגומו. דבר אחר: אחרי פשוטו הוא נדרש מדרש נאה. לא הביט. הקדוש ברוך הוא "און" שביעקב, שששן עוברין על דבריו אינו מוקדק אחריהם להתבונן באוניות שלהם ובעמלן, שהן עובדים על דתו. עמל. לשון עברה, כמו (שם ט) "הרה עמל", (שם ט) "פי אתה

עמל וכעס תביט", לפי שהעברה היא עמל לפני המקום. ה' אלהיו עמו. אפלו מכעיסין וממרים לפניו, אינו זו מתוכן. ותרועת מלך בו. לשון חבה ורעות, כמו (שמואל ב טו) "רעה דוד" אוהב דוד, (שופטים טו) "ויתנה למרעהו". וכן תרגם אונקלוס: ושכינת מלכהון ביניהון.

(כב) אל מוציאם ממצרים פתועפת ראם לו:

כב אלה דאפקנן ממצרים תקפא ורומא דילה:

כ"י - אל מוציאם ממצרים. אתה אמרת: "הנה עם יצא ממצרים", לא יצא מעצמו, אלא האלהים הוציאם. פתועפת ראם לו. בתקף רום וגבה שלו. וכן (איוב כב) "וכסף תועפות" - לשון מעוז המה.

ואומר אני שהוא לשון (בראשית א) "ועוף יעופף", המעופף ברום וגבה, ותקף רב הוא זה. תועפת ראם. עפית גבה. דבר אחר: "תועפת ראם". תקף ראמים. ואמרו רבותינו: (גיטין סח) אלו השדים.

(כג) כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל:

כג ארי לא נחשיא צבן דייטב לדכית יעקב ואף לא קסמיא רצן ברבות בית ישראל כעדן יתאמר ליעקב ולישראל מה עבד אלהא:

כ"י - כי לא נחש ביעקב. כי ראויים הם לברכה, שאין בהם מנחשים וקוסמים. פעת יאמר ליעקב וגו'. עוד עתיד להיות עת פעת הזאת, אשר תגלה חבתן לעין כל, שהן יושבין לפניו ולומדים תורה מפיו ומחיצתן לפניו ממלאכי השרת, והם ישאלו להם: מה פעל אל, וזהו שנאמר (ישעיה ל) "והיו עיניך ראות את-מוריד". דבר אחר: "יאמר ליעקב" - אינו

לשון עתיד, אלא לשון הנה: אינן צריכים למנחש וקוסם, כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הקדוש ברוך הוא ומה גזרותיו במרום, אינן מנחשים וקוסמים, אלא נמסר להם על-פי נביאיהם מה היא גזרת המקום, או אורים ותמים מגידים להם. ואונקלוס לא תרגם כן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 266)

ומחיצתן לפניו ממחיצת מלאכי השרת (רש"י כג, כג) רש"י פרש לעיל (ויקרא א, א) שמלאכי השרת משתמשין בלשון "ויקרא", ואלו בנביאי האמות נאמר לשון "ויקרא",

לשון ארעי וטמאה. והינו, שבלעם היה למטה ממלאכי השרת. מובן אפוא, שמחיצתו ישנה חשיבות מיוחדת בקר ישראל הם למעלה ממלאכי השרת.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

המקום, או אורים ותמים מגידים להם, לשון רש"י: והנבון בעיני, כי בעבור היותו קוסם, ובלק שלח לו (לעיל כב ו) כי ידעתי את אשר תברך בקסמך מברך ואשר תאר בהם יואר, ושלח לו קסמים, על כן אמר לו, אין נחש ביעקב להרע או להטיב להם, ולא קסם בישראל מוזיק או מועיל, כי בכל עת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל בהם, כי מפי עליון תצא להם הרעות והטוב. לומר כי חלק ה' עמו אינם בממשלת שרים וכוכבי השמים וכסיליהם שיוזק להם אדם בקסם ונחש בגזים. וזה כאשר אמר משה (דברים יט

מבטם (שם פסוק ח), וכן ולא הבטתם אל עשיה ויצרה מרחוק לא ראיתם (שם כב יא), ענין בטחון ותקנה: ואמר הטעם, כי ה' אלהיו עמו, אשר לא יכזב ולא ינחם, ותרועת מלך גבור בו, שלא יצח לעולם, כי בדוציאו אותם ממצרים הנה לו תוקף גדול פתועפות ראם על כל בהמה. ואיך לא יתקמו כל ברכותיהם ואין בהם נחש וקסם: תורה כב (כג) כי לא נחש ביעקב. אינם צריכים לנחש וקסם שיאמר ליעקב וישראל מה פעל אל ומה גזרותיו במרום, אינם מנחשים וקוסמים אלא נאמר להם על פי נביאים מה גזרת

זה דעת ר"א ונכון הוא: ויתבן עוד לפרש, כי "און" במקום הנה כמו תחת און ראיתי אהלי כושן (חבקוק ג ט), ועמל כמוהו, וכן תחת לשונו עמל ואון (תהלים י ט), קוב ושקר, כי הדבר שלא יהיה ולא יבא כי שקר הוא יקרא און ועמל, בעבור שלא יגיע לאדם ממנו רק העמל: יאמר הנה ברך לקחתי וברך ולא אשיכנה, כי לא הביט אדם ביעקב ולא ראה איש בישראל און ודבר קוב, אין בטחונם שקר ואין תוחלתם נקבת, אבל כל ברכותיהם ובטחונם יתקמו לעולם. בלשון הנה כה מבטנו (ישעיה כ ט), וחתו ובשו מבוש

(כד) הֵנָּעַם פְּלִבְיָא יָקוֹם וְכֹאֲרִי יִתְנַשֵּׂא לֹא יִשְׁכַּב
עַד־יֵאָכַל טָרֶף וְדַם־חֲלָלִים יִשְׁתֶּה:

הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא שׁוֹמְרָם וְנִלְחָם מִלַּחְמוֹתֵיהֶם
וּמִפִּילָם חֲלָלִים. דְּבַר אַחֵר: הֵנָּעַם פְּלִבְיָא יָקוֹם וְגו',
כְּתַרְגוּמוֹ. וְדַם־חֲלָלִים יִשְׁתֶּה • (במ"ד) נִתְנַבֵּא שְׂאִין
מִשֶּׁה מֵת עַד שִׁפִּיל מַלְכֵי מִדְּיָן חֲלָלִים, וְיִהְיֶה הוּא
עִמָּהֶם, שְׂנֵאָמֶר (יְהוֹשֻׁעַ יג): "וְאַתָּה בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר הַקּוֹסֶם
הָרֹגוֹ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב אֶל־חֲלָלֵיהֶם".

נש"י • הֵנָּעַם פְּלִבְיָא יָקוֹם וְגו' • כְּשֶׁהָיוּ עוֹמְדִין
מִשְׁנִיתָם שְׁחִירָתִי, הֵן מִתְגַּבְּרִים פְּלִבְיָא וְכֹאֲרִי לַחֲטֹף אֶת
הַמְצוֹת: לִלְבֹּשׁ צִיצִית, לִקְרֹא אֶת שְׁמֵעוֹלָהֵנִיחַ תְּפִלִּין.
לֹא יִשְׁכַּב • בְּלִילָה עַל מִטָּתוֹ עַד שֶׁהוּא אוֹכֵל וּמַחַבֵּל
כָּל מִזִּיק הַבָּא לְטָרְפוֹ. כִּיצַד? קוֹרֵא אֶת שְׁמֵעוֹ עַל מִטָּתוֹ
וּמִפְקִיד רוּחוֹ בְּיַד הַמָּקוֹם. בָּא מִחֲנֹה וְגִיס לְהִזְיָקִים -

(כה) וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם גַּם־קֹב לֹא תִקְבְּנוּ
גַּם־בֶּרֶךְ לֹא תִבְרַכְנוּ:

כֹּה וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם אַף מִילֹט לֹא
תְלוֹטְטוּן אַף בִּרְכָא לֹא תִבְרַכְנוּן:

נש"י • גַּם־קֹב לֹא תִקְבְּנוּ • "גַּם" רֹאשׁוֹן מוֹסָף עַל
"גַּם" הַשֵּׁנִי, וְ"גַם" שֵׁנִי עַל "גַּם" רֹאשׁוֹן. וְכֵן (במ"א ג):

(כו) וַיַּעַן בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ
לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר־יִדְבֵּר יְהוָה אֵתוֹ אֶעֱשֶׂה:

כֹּה וַאֲמַר בִּלְעָם וַאֲמַר לְבָלָק הֲלֹא מַלְלִית
עִמָּךְ לְמִימַר כָּל דֵּי יִמְלֹל יְיָ יִתֵּה אַעֲבֹד:

• יום שישי ט' תמוז •

(כו) וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם לְכֵה־נָא אֶקְחֶיךָ אֶל־מָקוֹם
אַחֵר אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקִבַּתוּ לִי מִשָּׁם:

כֹּה וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם אֵיתָא כְּעַן אֲדִבְרֶיךָ
לְאַחֵר אַחֲרֵן מָאִים יְהִי רַעְוָא מִן קֳדָם יְיָ
וְתִלְוִטָה לִי מִתַּמָּן:

נש"י • וְקִבַּתוּ לִי • אֵין זֶה לְשׁוֹן צוּרִי וְכִמוֹ "וְקִבְנוּ", אֲלֹא לְשׁוֹן עֲתִיד: אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינֵי וְתִקְבְּנוּ לִי מִשָּׁם,
מִלְדִּיר"ש בִּלְעָז (דוּא זֶאלֶסֶט שְׁעִלְטֶען).

(כה) וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בִּלְעָם רֹאשׁ הַפְּעוֹר הַנִּשְׁקָף
עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימוֹן:

כֹּה וַיִּדְבֵּר בָּלָק יְת בִּלְעָם רִישׁ רִמְתָּא
דְּמִסְתַּקִּינָא עַל אַפֵּי בֵית יִשְׁמִינָן:

נש"י • רֹאשׁ הַפְּעוֹר • קוֹסֶם גְּדוֹל הָיָה בָּלָק, וְרֹאשׁ
שֶׁהָיוּ עֲתִידִין לְלָקוֹת עַל־יְדֵי פְעוֹר, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ

בְּמָה. אָמַר: שְׁמָא הִקְלִלָה תַּחוּל עֲלֵיהֶם מִשָּׁם? וְכֵן
כָּל הַחוּזִים בְּכּוֹכְבֵּים - רוֹאִים וְאֵין יוֹדְעִים מַה רוֹאִים.

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אֲשֶׁר חָלַק ה' אֱלֹהֶיךָ אוֹתָם לְכָל
הָעַמִּים תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם וְאַתְּכֶם לָקַח
ה' לְהָיוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה, כְּאֲשֶׁר פָּרַשְׁתִּי
בְּסֵדֶר אַחֲרֵי מוֹת (וַיִּקְרָא יח כה): תוֹרָה כֹּד
(כד) וְנִתְנַבֵּא עֲלֵיהֶם כִּי פְלִבְיָא יָקוֹם,
שֶׁהוּא הַגּוֹר, וְאַחֲרֵי כֵן יִתְנַשֵּׂא
בְּאֲרֵיהֶ, וְלֹא יִשְׁכַּב בְּאַרְצוֹ עַד יֵאָכַל
טָרֶף וְיִשְׁתֶּה דַם מַלְכֵי כְנָעַן, בְּדִבְרֵי
אוֹנִקְלוֹס:
וְהָיָה הוֹסִיף עִתָּהּ בְּנִבְוֶאָה הָזֹאת
הַשְּׁנִית, לְהַגִּיד לְבָלָק בְּבִשְׁם

הָאֲרָץ וְהָרֵגָם מַלְכֵּים אֲדִירִים. וְהָיָה
בָּלָק יוֹדֵעַ כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחִלוּ אֶת
אַרְצוֹ, וְלִפְיָךְ אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיד לָהֶם
עִתָּה שְׁסוּפָם לְנִצָּח מַלְכֵי כְנָעַן, יִרְצָה
עוֹד שִׁקְלָלָם בְּנִצְחוֹ עַד שִׁיּוּכֵל הוּא
לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם אוּלַי יוּכַל לְהִלָּחֵם בּוֹ
וְלַהֲבוֹת מֵהֶם, עַל כֵּן אָמַר עוֹד (פסוק כו)
וְאֶקְחֶיךָ אֶל מָקוֹם אַחֵר אוּלַי יִישַׁר בְּעֵינֵי
הָאֱלֹהִים וְקִבַּתוּ לִי מִשָּׁם. לֹא שִׁיחֲזִיר
אַחֲרֵי בְּרִכְתּוֹ, שֶׁכָּבֶד הוֹדִיעֵנו (פסוק ט)
לֹא אִישׁ אֶל וַיִּכְזֹּב וְכֵן אָדָם וְיִתְנַחֵם,

אֲכָל חֶשֶׁב הָיָה הֵם עֲתִידִים לְכַבֵּשׁ אֶרֶץ
כְּנָעַן שֶׁהִיא נִחְלָתָם וְלַהֲרֹג מַלְכֵיהֶם,
אֲבָל אֲפָשָׁר שְׂאֵתְגַבֵּר אֲנִי עֲלֵיהֶם וְאֶבְרָ
בּוֹ כְּאֲשֶׁר עָשָׂה הָעִמְלָקִי וְהַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב
בְּהָר הַהוּא שֶׁהָכּוֹם עַד הִתְרַמָּה (לעיל י)
מֵהָ, וְזֹאת כְּוִנָּתוֹ מִפְּקוּדוֹ מֵהֶם כְּאֲשֶׁר
הוֹכִיר לְזִקְנֵי מִדְּיָן (לעיל כב ד). אוּ הָיָה
עֲנָנּוֹ, שִׁיּוּכֵל לְהַשִּׁיב אֵלָיו כָּל מַה
שֶׁתִּפְסוּ מִיַּד סִיחוֹן מֵאֲשֶׁר לְמוֹאָב, כְּמוֹ
שֶׁמִּפְרָשׁ בְּדִבְרֵי יִפְתָּח, וְכָבֶד
הוֹכְרָתִיו: תוֹרָה כה

כט ואמר בלעם לבלק בנה לי הכא שבוע
מדבחי ואמקן לי הכא שבוע תורין
ושבוע דכרין:

ל ועבד בלק כמא די אמר בלעם ואסק תור
ודכר על כל מדבחה:

א וחזא בלעם ארי תקין קדם יי לברכא ית
ישראל ולא הלך בזמן בזמן אלהן לקדמות
נחשיא ושווי לקבל עגלא דעבדו
ישראל למדברא אפיה:

כרצונו. אמר: רוצה ולא רוצה לקללם. אזכיר
עונותיהם, והקללה על הנזפת עונותיהם תחול.
וישית אל-המדבר פניו. בתרגומו.

ב ויחזק בלעם ית ענוהי וחזא ית ישראל
שדן לשבטוהי ושרת עלוהי רוח נבואה מן
קדם יי:

מערכין, ראה שאין פתחיהם מכונין זה כנגד זה,
שלא יציץ לתוף אהל חבירו. ותהי עליו רוח
אלהים. עלה בלבו שלא יקללם.

(כט) ויאמר בלעם אל-בלק בנה לי בזה שבועה
מזבחת והבן לי בזה שבועה פרים ושבועה אילים:

(ל) ויעש בלק כאשר אמר בלעם ויעל פר ואיל
במזבחה:

כד (א) וירא בלעם כי טוב בעיני יהוה לברכה
את ישראל ולא הלך בפעם-בפעם לקראת נחשים
וישית אל-המדבר פניו:

כט וירא בלעם כי טוב וגו'. אמר: איני צריך
לבדק עוד בהקדוש-ברוך-הוא, כי לא יחפץ לקללם.
ולא הלך בפעם-בפעם. כאשר עשה שתי פעמים.
לקראת נחשים. לנחש אולי יקרה ה' לקראתו

(ב) וישא בלעם את-עיניו וירא את-ישראל שכן
לשבטיו ותהי עליו רוח אלהים:

כט וישא בלעם את-עיניו. בקש להכניס בהם
עין רעה, והרי יש לה שלש מדותיו: עין רעה ורוח
גבוהה ונפש רחבה האמורים למעלה (אבות פ"ה). שכן
לשבטיו. ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יג עמ' 84)

צניעות בקיץ, ובמיוחד כשנמצאים בדירת עראי מחוץ
לעיר, באמרו: "אחטא ואשוב", כשאשוב העירה.

שאין פתחי אהליהם מכוונים זה כנגד זה (רש"י כד, ב)
גם בשעה שאדם מצוי בדירת עראי, אהל, עליו להקפיד
על כללי הצניעות במילואם. לאפוקי מן המקלים בעניני

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

יחקק ואל יעקב באל שדי, או במדרגה
למטה מהם, כי מחזה שדי איננו שדי,
והנה הם יראו באל שדי והוא יחזה
במחזה של שדי, והנה היו שתי מדרגות
למטה מהם, ועל בן קרא עצמו "גלי
עיניו" שהיא מדרגת בני הנביאים,
כמו שנאמר (מ"ב יא ד) פקח את עיני
וגו'. וכבר נאמר בן בלעם עצמו
בראיית המלאך (לעיל כב לא), ויגל ד' את
עיני בלעם:

ולא תחשב בזה זולת מה שפרשנו
מפני מאמר רבותינו שאמרו
בספרי (ברכה לט), ולא קם נביא עוד
בישראל במשה, בישראל לא קם אבל
באמות העולם קם, ואינו זה בלעם.
אלא הפרש יש בין נבואת משה

נביאים כי יתן ה' את רוחו עליהם,
ואומר (ישעיה סא א) רוח ה' אלהים עלי,
ועל בן קרא עצמו עתה (פסוק ד) "שומע
אמרי אל", כי נביא הוא:
ורש"י כתב וישית אל המדבר פניו,
בתרגומו. כי היה הרב מתרגם
בו ושווי למדברא דעבדו ביה בני
ישראל עגלא אנפיה, ואין בנוסחאות
מדוקדקות מתרגומו של אונקלוס בן,
אבל הוא כתוב בקצתן שהוגה בהן מן
התרגום הירושלמי, והעקר מה
שפרשנו:

ואמר (שם) אשר מחזה שדי יחזה,
כי ראה עתה באספקלריא
המאירה, כנביאים הראשונים שנאמר
בהם (שמות יא ו) וארא אל אברהם אל

(א-ב) ולא הלך בפעם בפעם לקראת
נחשים. כי בפעמים הראשונים
היה מנחש ורוצה לקלל אותם בנחש,
והיה השם בא אליו בדרך מקרה, לא
בכוונתו לנבואה ולא ממעלתו שהגיע
אלהי. ועתה כאשר נאמר לו כי לא
נחש ביעקב ולא קסם בישראל להרע
או להטיב להם, הניח הנחשים ולא
הלך בפעם בפעם לקראתם, אבל שם
אל המדבר פניו אשר ישראל שם,
שיראה אותם ויכין להם נפשו שיחול
עליו הדבור מאת השם כאשר עשה
עמו פעמים, וכן היה לו. על בן אמר
ותהי עליו רוח אלהים, כי עתה היתה
עליו יד ה' כאשר היא לנביאים, כמו
שאמר (לעיל יא כט) ומי יתן כל עם ה'

(א) וַיֵּשֶׁא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בְּלָעַם בְּנוֹ בְּעֹר וַנֵּאֵם
הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵינִי:

שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מְתִי תְּבוּא טָפָה שְׁנוּלָד הַצְדִּיק מִמֶּנָּה.
אָמַר בְּלָבוֹ: מִי שֶׁהוּא קָדוֹשׁ וּמִשְׁתַּחֲוִי קְדוֹשִׁים,
יִסְתַּכַּל בְּדָבָרִים הַלְלוּ? וְעַל דָּבָר זֶה נִסְמֶית עֵינָיו שֶׁל
בְּלָעַם (נדה לא). וַיֵּשׂ מִפְּרָשִׁים: "שְׁתֵּם הָעֵינִי" - פְּתוּחַ
הָעֵינִי, כְּמוֹ שֶׁתִּרְגַּם אוֹנֶקְלוֹס, וְעַל שֶׁאָמַר "שְׁתֵּם הָעֵינִי"
וְלֹא אָמַר "שְׁתֵּם הָעֵינַיִם", לְמַדְּנִי שֶׁסּוּמָא בִּאֲחַת
מֵעֵינָיו הִיָּה.

כִּי בְּנוֹ בְּעֹר • כְּמוֹ (תהילים קיד): "לִמְעֵינוּ מַיִם". וּמִדְּרַשׁ
אַגְדָּה: (סנהדרין ק"ה) שְׁנֵיהֶם הָיוּ גְדוֹלִים מֵאַבְרָהָם;
"בְּלָק בְּנוֹ צֹפּוֹר", אָבִיו - בְּנוֹ הוּא בְּמַלְכוּת, וּבְלָעַם
גְּדוֹל מֵאַבְרָהָם בְּנִבְיָאוֹת - מִנֶּה בֶן פָּרַס הָיָה. שְׁתֵּם
הָעֵינִי • עֵינָיו נִקְוָה וּמוֹצֵאת לַחוּץ וְחֹזֵר שְׁלֵה נִרְאָה
פְּתוּחַ, וְלִשׁוֹן מִשְׁנָה הוּא, כְּדִי שִׁישְׁתֵּם וְיִסְתֵּם וַיִּגֹּב.
(ע"ז טט.) וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: לְפִי שֶׁאָמַר: וּמִסְפֵּר אֶת רַבְּעַת
יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹשֵׁב וּמוֹנֶה רַב־עוֹתִיָּהֵן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מֶלֶךְ, וְהִשָּׁר שְׁלוֹ שֶׁהוּא נֶאֱמָן בְּכָל בֵּיתוֹ
וְעוֹמֵד בְּסוּדוֹ לֹא יֵדַע בְּהוֹצָאת הַשְּׁלֶחָן:
וְהַמֶּלֶךְ הִנֵּה יוֹרֵה שְׂדֵעַת הַחֲכָמִים
לֹאמַר שֶׁהִיָּה בְּלָעַם יוֹדֵעַ
מֵעֲצָמוֹ אַחֲרֵי כִּנְיָתוֹ שֶׁהִשָּׁם יֹאמַר לוֹ
מִה אָקֵב לֹא קָבָה אֵל (לעיל כג ח) וְכָל
הָעֵינָן, וְאַחֲרַי כֵּן יִשְׁמַע הַדְּבוּר בְּמַלּוֹת
הֵהֱם אֲשֶׁר חָשַׁב בְּלָבוֹ. וְזֶה מִה
שֶׁהִזְכַּרְתִּי, כִּי הִיָּה קוֹסֶם וְתַבּוּאָה
הַעֲתִידוֹת בְּלָבוֹ, וְעַתָּה בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל
יִשְׁמַע בָּהֶם גַּם הַדְּבוּר, וְלִפְיָךְ הִיָּה
מִתְפָּאֵר בְּעֲצָמוֹ עַתָּה לֹאמַר נָאִם שְׁמוֹעַ
אִמְרֵי אֵל. וְרִאֲתִי הָעֵינָן הַזֶּה הַשְּׁנוֹי
בְּסִפְרִי, שֶׁאָמְרוּ בְּסִגְנוֹן אַחֲרֵי כִּנְיָתוֹ
שֶׁל בְּמִדְּבַר סִינֵי רָבָה (כ א), וְאִין לִי
לְהֶאֱרִיף:

וְהַכֹּלָל כִּי כִּנְיָתָם לֹאמַר שֶׁנִּבְּאוֹת בְּלָעַם
תָּבֹא אֵלָיו בְּמַלּוֹת מִבְּאֵרוֹת לוֹ,
מִן הַטַּעַם שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא יֵהָא פְּתוּחוֹן פֹּה
לְאֻמוֹת הָעוֹלָם לֹאמַר אֵלֵינוּ הִיָּה לָנוּ נְבִיא
כְּמֹשֶׁה הֵינּוּ עוֹבְדִים לְקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא,
אֲבָל מִדְּרַגַּת נְבִיאָתוֹ לְמִטָּה מִשְׁאֵר
הַנְּבִיאִים שֶׁהִיא בְּמַחְזֶה שְׂדֵי, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנוּ:

וְכֵן אָמְרוּ בְּיִקְרָא רָבָה (א א), אִין
הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִגְלָה עַל נְבִיאֵי
אֻמוֹת הָעוֹלָם אֲלָא בְּחֻצֵי דְּבוּר, הִיָּךְ
בְּמֶה דְּתִימַר וַיִּקְרָא אֱלֹהִים אֵל בְּלָעַם.
אֲבָל לְנְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל בְּדְבוּר שְׁלֵם
שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּקְרָא אֵל מֹשֶׁה, וְחֻצֵי הַדְּבוּר
תְּבִין עֵינָנו מִמֶּה שֶׁבִּאֲרָנוּ: תוֹרָה ג

(ג) שְׁתֵּם הָעֵינִי, לֹא מִצָּאוּ מוֹצֵא לְמַלְכָּה
הַזֹּאת מִן הַמִּקְרָא. וְאוֹנֶקְלוֹס אָמַר
דְּשִׁפּוּר חֲזִי, כְּמוֹ פְּתוּחַ הָעֵינִי, לִשׁוֹן
חֲכָמִים (ע"ז טט) כְּדִי שִׁישְׁתֵּם וְיִסְתֵּם,

וְחֻפְצוֹ בְּכָל הָעֵינָן הַעֲתִיד לְבֹא
לְיִשְׂרָאֵל. וְאִף עַל פִּי כֵן יֵשׁ הַפֶּרֶשׁ בֵּין
נְבִיאֵת מֹשֶׁה לְבְּלָעַם. כִּי מֹשֶׁה לֹא הִיָּה
יֹדֵעַ מִה מִדְּבַר עֲמוֹ, בְּאִינְה עֵינָן בְּאִינְה
מִצְוָה יִצְוֶנּוּ, אֲבָל הִיָּה הוּא מוֹכֵן בְּכָל
עַת לְדְבוּר, וְהִיָּה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
מִצְוָה אוֹתוֹ כִּפִּי הִרְצוֹן לְפָנָיו. אֲבָל
בְּלָעַם הִיָּה מְכוֹן וּמִחֻשָּׁב בְּדָבָר הַהוּא
שֶׁהוּא חָפֵץ בּוֹ וְהוֹלֵךְ וּמִתְבַּוֵּד וּמִכִּין
בְּפֶשֶׁוֹ לְהִיּוֹת עֲלָיו הָרוּחַ אוֹלִי יִקְרָה ה'
לְקִרְאָתוֹ כְּאֲשֶׁר הוּא מִפְּרָשׁ בְּכָאֵן,
וְיֹדֵעַ שֶׁאֵם יְחוּל עֲלָיו, בְּעֵינָן הַהוּא
אֲשֶׁר חָשַׁב יְדַבֵּר עֲמוֹ לֹא בְּעֵינָן אַחֲרֵי.
וּמֹשֶׁה לֹא הִיָּה יוֹדֵעַ מְתִי יְדַבֵּר עֲמוֹ,
כִּי לֹא הִיָּה אֵלָיו עַת קְבוּעַ לְדְבוּר, אֲבָל
בְּכָל עַת שִׁיחֻפֵּץ מֹשֶׁה וּיְכוֹן לְבוֹ לְדְבוּר
הִיָּה מִדְּבַר עֲמוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר (לעיל ט ח)
עֲמַדוּ וְאִשְׁמְעָה מִה יִצְוֶה ה', וְכֵן בְּכָל
עַת שִׁיְהִיָּה לְפָנָיו יִתְעַלֶּה הִרְצוֹן לְהִיּוֹת
מִצְוָה אוֹתוֹ מֵאֵהָ מוֹעֵד וַיִּשְׁמַע אֶת
הַקּוֹל מִדְּבַר אֵלָיו, אֲבָל בְּלָעַם הִיָּה מְכוֹן
אֶת הַשְּׁעָה שִׁיְהִיָּה לוֹ הַדְּבוּר, וְלֹא תִנוּחַ
עֲלָיו הָרוּחַ אֲלָא בְּאוֹתָהּ הַשְּׁעָה. אוֹלִי
הִיא הַשְּׁעָה יְזַכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמִסְכַּת
בְּרִכּוֹת (י) וּבְמִסְכַּת סְנִיָּדְרִין (קסח) שֶׁהִיָּה
מְקַלָּל בֹּה, וְבֹה הִיָּה חָל עֲלָיו הָרוּחַ לֹא
בְּעַת אַחֲרַת לְעוֹלָם:

וְכֵן עֵינִי הַעֲמִידָה מַעֲלָה לְמֹשֶׁה,
וְהַנְּפִילָה בְּבְלָעַם פְּחִיתוֹת שֶׁלֹּא
יִסְבֵּל נְבוּאָה, כְּעֵינִי שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה כב)
כִּי אִם יוֹסִפִּים אֲנֻכְנוּ לְשִׁמְעַת אֶת קוֹל
ה' אֲלֵהִינוּ עוֹד וּמִתְנוּ וְגו', קָרַב אֲתָהּ
וּשְׁמַע. וְאָמְרוּ מִשְׁלֵם לְטַבְּחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ,
עַל הַמִּנְיָה הָרֵאשׁוֹנָה, וְכִנְיָתָם לֹאמַר
שֶׁהִטְבַּח יוֹדֵעַ בְּהוֹצָאת שְׁלֶחָנוּ שֶׁל

לְנְבִיאֵת בְּלָעַם, מֹשֶׁה לֹא הִיָּה יוֹדֵעַ מִה
מִדְּבַר עֲמוֹ, וּבְלָעַם הִיָּה יוֹדֵעַ מִה מִדְּבַר
עֲמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר נָאִם שְׁמוֹעַ אִמְרֵי אֵל,
מֹשֶׁה לֹא הִיָּה יוֹדֵעַ מְתִי מִדְּבַר עֲמוֹ
שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל ט ח) מִדְּבַר אֵלָיו, וּבְלָעַם
הִיָּה יוֹדֵעַ מְתִי מִדְּבַר עֲמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְיֹדֵעַ
דֵּעַת עֲלָיוֹן. מֹשֶׁה הִיָּה מִדְּבַר עֲמוֹ
מִעֲמֵד שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה כח) וְאֲתָהּ פֹּה
עֲמַד עֲמַדִּי, וּבְלָעַם הִיָּה מִדְּבַר עֲמוֹ
שֶׁהוּא נוֹפֵל שֶׁנֶּאֱמַר נוֹפֵל וְגַלְוִי עֵינָיו.
מִשְׁלֵם לְטַבְּחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ יוֹדֵעַ כְּמֶה
הוֹצָאוֹת יוֹצֵאוֹת לְמֶלֶךְ עַל שְׁלֶחָנוֹ.

וְכִבְאוֹר עֵינֵן הַבְּרִיָּתָא הַזֶּה, מִפְּנֵי שֶׁאָמַר
הַכְּתוּב (שם ד י) לֹא קָם נְבִיא
עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדַעוּ ה' פְּנִים
אֵל פְּנִים, וְדָרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאִינוּ כֹּא
לְסִפְרֵי מַעֲלָה אֲשֶׁר לְנְבִיאֵת מֹשֶׁה עַל
נְבִיאֵת שֶׁאֵר הַנְּבִיאִים, שֶׁכְּבִר הוֹדִיעַ
אוֹתָנוּ מַעֲלָתוֹ עֲלֵיהֶם בְּשִׁנֵּי מְקוֹמוֹת,
בְּפִסְקוֹ וְאֶרָא אֵל אֲבִרְהָם אֵל יִצְחָק
וְאֵל יַעֲקֹב בְּאֵל שְׂדֵי וּשְׁמִי ה' לֹא
נִודַעְתִּי לָהֶם (שמות ג), וּבְפִסְקוֹ אִם הִיָּה
נְבִיאָם וְגו' (לעיל יב ח). אֲבָל עַתָּה לֹא
דְּבַר עַל מֹשֶׁה שֶׁיֵּדַע הוּא אֶת הַשֵּׁם
כְּעֵינִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לג יג) הוֹדִיעֵנִי נָא
אֶת דְּרָכְךָ וְאֶדְרָךְ, שֶׁלֹּא אָמַר הַכְּתוּב
"אֲשֶׁר יָדַע אֶת הַשֵּׁם פְּנִים אֵל פְּנִים",
אֲבָל אָמַר "אֲשֶׁר יָדַעוּ" כִּי יְדַבֵּר עַל
בְּאִוֵּר הַנְּבִיאָה. יֹאמַר כִּי לְמֹשֶׁה רַבִּינוּ
תָּבֹא מִבְּאֵרַת כְּמִדְּבַר אֵל חִבְרוּ פְּנִים
אֵל פְּנִים, שְׁמוּדִיעוּ דְּבָרָיו, וְכִנְיָתוֹ עַד
שִׁיכִיר בְּפָנָיו שֶׁהִבִּין דְּבָרָיו וְכִנְיָתוֹ
בְּאִמְרָה וּבְהַפְרָת רְצוֹנוֹ בְּפָנָיו, וְאָמְרוּ
כִּי לְבְּלָעַם הִיָּה זֶה בְּעַת שֶׁנֶּבֶא לְכַבּוֹד
יִשְׂרָאֵל שֶׁעֲמַד עַל דְּבָרֵי ה' וְעַל רְצוֹנוֹ

(ד) נָאִם שְׁמַע אֱמִר־אֵל אֲשֶׁר מַחְזֶה שְׂדֵי יַחֲזֶה נָפֹל וּגְלוֹי עֵינַיִם:

נָפֹל על פָּנָיו, לְפִי שְׁהִיָּה עָרַל וּמָאוּס לְהִיּוֹת נִגְלָה עָלָיו בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְפָנָיו. נָפֹל וגְלוֹי עֵינַיִם. פְּשׁוּטוֹ בְּתַרְגּוּמוֹ, שְׁאִין נִרְאֶה עָלָיו אֵלָּא בְּלִילָה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב. וּמִדְּרָשׁוֹ: כְּשֶׁהִיָּה נִגְלָה עָלָיו לֹא הָיָה בּוֹ כַח לַעֲמֹד עַל רִגְלָיו,

(ה) מַה־טָּבוּ אֱהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁפְּנֵתֶיךָ יִשְׂרָאֵל:

נָפֹל וגְלוֹי עֵינַיִם. פְּשׁוּטוֹ בְּתַרְגּוּמוֹ, שְׁאִין נִרְאֶה עָלָיו אֵלָּא בְּלִילָה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב. וּמִדְּרָשׁוֹ: כְּשֶׁהִיָּה נִגְלָה עָלָיו לֹא הָיָה בּוֹ כַח לַעֲמֹד עַל רִגְלָיו, וּבֵית עוֹלָמִים בְּיָשׁוּבָן, שְׁמִקְרִיבִין בְּהֵן קָרְבָּנוֹת לַכֹּהֵן

(ו) בְּנִחְלִים נָפְּיוּ כִּגְנַת עָלֵי נֶהָר בְּאֱהָלִים נָטַע יַחֲזֶה בְּאֲרָזִים עַל־מִים:

נָטַע ה' - בְּגֵן־עֵדֶן. לְשׁוֹן אַחֵר: בְּאֱהָלִים נָטַע ה' - כְּשֶׁמִּים הִמְתּוּחִין בְּאֱהָלִים, שְׁנֵאמַר (ישעיה מ): "וַיִּמְתַּחֵם בְּאֱהָלִים לְשִׁכְתָּהּ". וְלְשׁוֹן זֶה אֵינוֹ, דָּאִם־כֵּן הָיָה לוֹ לִנְקֹד "בְּאֱהָלִים" הָא' בְּחֹטֵף קָמֶץ. נָטַע ה' - לְשׁוֹן "נְטִיעָה" מְצִינוֹ בְּאֱהָלִים, שְׁנֵאמַר (דניאל יא): "וַיִּטַּע אֱהָלִים אֶפְרָיִם".

(ז) יִזְל־מִים מִדְּלָיו וְזָרְעוּ בְּמִים רַבִּים וְיִרְם מִלְכּוֹ וְתִנְשֵׂא מִלְכָּתוֹ:

נָטַע ה' - בְּגֵן־עֵדֶן. לְשׁוֹן אַחֵר: בְּאֱהָלִים נָטַע ה' - כְּשֶׁמִּים הִמְתּוּחִין בְּאֱהָלִים, שְׁנֵאמַר (ישעיה מ): "וַיִּמְתַּחֵם בְּאֱהָלִים לְשִׁכְתָּהּ". וְלְשׁוֹן זֶה אֵינוֹ, דָּאִם־כֵּן הָיָה לוֹ לִנְקֹד "בְּאֱהָלִים" הָא' בְּחֹטֵף קָמֶץ. נָטַע ה' - לְשׁוֹן "נְטִיעָה" מְצִינוֹ בְּאֱהָלִים, שְׁנֵאמַר (דניאל יא): "וַיִּטַּע אֱהָלִים אֶפְרָיִם".

רמב"ן על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

בְּלֹאֵר שִׁפְתָּח הַנֶּקֶב. וְאוֹלִי הִיא מִלָּה מְרַכֶּכֶת מִן שִׁיתִי אוֹתוֹתִי אֵלָּה (שמות י א), שְׁתוּי מִה, הַגָּבֵר שִׁישִׁיג לְכָל מִה שִׁישִׁית עֵינָיו: תוֹרָה ד

(ז) וְיִרְם מִאֲגַג מִלְכּוֹ. מִלָּה הִיא מִלָּה שֶׁלֶּהֶם יִכְבֹּשׁ אֶת אֲגַג מִלָּה עֲמֶלֶק. נִקְרָא שְׁמוֹ טָרֶם הוֹלִידוֹ, דּוּמָה לוֹ לְכוֹרֶשׁ אֲשֶׁר הִזְקָתִי בִּימִינוֹ (ישעיה מה א), הִנֵּה בֵן נוֹלֵד לְבֵית דָּוִד יִאֲשִׁיחֵהוּ שְׁמוֹ (מִי־אֵל ב), וְיִזְכֶּק (מִרְאשִׁית יו יט) וְיִשְׁמַעֲלָל (שם טו יא) וְשִׁלְמָה (דְּהִיא כב ט). וְתִנְשֵׂא מִלְכּוֹתָיו, שֶׁל יַעֲקֹב יוֹתֵר וְיִתֵּר, שִׁיבָא דָּוִד וְשִׁלְמָה בְּנוֹ אַחֲרָיו, לְשׁוֹן רִשִׁי, וְיִפָּה פֶּרֶשׁ:

וְיִתְבֵּן שְׁהִיָּה כָּל מִלָּה בְּעַם עֲמֶלֶק נִקְרָא אֲגַג, כִּי הַמִּלָּה הִיא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם הָיָה שְׁמוֹ כֵּן, וְנִקְרָאוּ בְּנָיו הַיּוֹשְׁבִים עַל בְּסָאוֹ בְּשִׁמּוֹ, כְּדֶרֶךְ רַב הַמִּלְכִּים גַּם הַיּוֹם שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם תּוֹפְסֵי הַמִּלְכּוֹת, וְכֵן הֵמָּן הָאֲגַגִּי נִסְתַּר אֲנִי, כִּי הָיָה מְזָרַע הַמִּלּוּכָה הַהִיא. כִּי רְחוּק הוּא שִׁינְקָא הַנְּבִיא שֵׁם הַרְשָׁע בְּטָרֶם נוֹצֵר בְּטָטֹן. וְכֵן "גִּלְגִּי" (יחזקאל לו א), כֵּן נִשְׂאִי הַמִּגּוֹג יִקְרָא כֵּן: וְהִנֵּה הוֹסִיף בַּפֶּעַם הַזֹּאת הַשְׁלִישִׁית, לְהוֹדִיעַ לְבָלֶק כִּי אֱהָלִי יַעֲקֹב הָיוּ טוֹבִים, רָמּוֹ מֵעַתָּה הָיוּטָם שׁוֹכְנֵי אֱהָלִים עַד שִׁינְחִלוּ אֶת הָאָרֶץ,

וּמִשְׁכְּנוֹת יִשְׂרָאֵל גַּם כֵּן יִהְיוּ טוֹבִים אַחֲרֵי כְבוֹשׁ וְחִלּוּק, שִׁישְׁכְּנוּ בָּהּ בְּמִשְׁכְּנוֹת מְבֻטָּחִים. וְכֵן תִּהְיֶה אֶרֶץ מִלָּאָה כָּל טוֹב כֵּן רָוָה וְכִמּוּצָא מִים אֲשֶׁר לֹא יִכְבּוּ מִימֵיו. וְכִי יִנְצַח אֶת עֲמֶלֶק בְּעִבּוֹר שְׁנִלְחָם בּוֹ, וַיִּאֲבֹד זָכְרוֹ. וְתִנְשֵׂא עוֹד הַמִּלְכּוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, שִׁיִּהְיוּ בָּהּ אַחֲרֵי כֵּן מִלְכִּים אֲדִירִים יִנְשֵׂאוּ מֵאֵד:

וְאִמֵּר לוֹ שִׁיבָא כָּל צָרָיו, "וְעִצְמוֹתֵיהֶם יִגְרֹם" רָמּוֹ לְהוֹנֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם. וְאִמֵּר שִׁישְׁכְּנוּ בָּהּ לְבִטָּח לֹא יִירָאוּ מִכָּל עָם, כְּאִרִּי וְכִלְכִּיא שֶׁלֹּא יִירָא פְּרִיץ חִיּוֹת. וְעַתָּה

ח אֱלֹהָא דְאַפְקִינוּן מִמְצָרִים תִּקְפֹּא וְרוּמָא
דִּילָה יִיכְלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְכִסֵּי עַמְמֵינָא
סְנֵאיהוֹן וְיִכְבְּזַת מַלְכֵיהוֹן יִתְפַּקְּוּ
וְאַרְעֵתְהוֹן יִחְסֹנוּן :

(ח) אֵל מוֹצִיָּאוֹ מִמְצָרִים כְּתוּעַפֶּת רָאֵם לוֹ יֹאכֵל
גוֹיִם צָרָיו וְעֲצַמֹתֵיהֶם יִגְרֹם וְחֲצִיו יִמְחֹץ :

שֶׁל צָרִים, חֲלָקָה שְׁלֵהֶם כְּמוֹ "בַּעֲלֵי חֲצִים", מְרִי
פְּלוּגָתָא. (ס"א לְשׁוֹן חֲלָקָה וְחֲצִיָּה) וְכֵן יִמְחֹץ לְשׁוֹן
(שׁוּפְטִים ה') : "וּמְחֲצָה וְחֲלָפָה רִקְתּוּ". שִׁיחֲצוּ אֶת אֲרָצָם.
וְיֵשׁ לְפָתוֹר לְשׁוֹן חֲצִים מִמֶּשׁ - חֲצִיו שֶׁל הַקְדוּשָׁה
בְּרוּךְ-הוּא יִמְחֹץ בְּדָמָם שֶׁל צָרִים, יִטְבֹּל וְיִצְטָבַע
בְּדָמָם, כְּמוֹ (תְּהִלִּים סח) : "לְמַעַן תִּמְחֹץ רִגְלֶךָ בְּדָם" וְאֵינּוּ
זוֹ מִלְשׁוֹן מִכָּה, כְּמוֹ : "מְחֲצָתִי", שֶׁחֲצוּבָה בְּדָם נִרְאָה
כְּאֵלוֹ מְחֹץ וְנִגּוּעַ.

כִּי-אֵל מוֹצִיָּאוֹ מִמְצָרִים • מִי גִוְרָם לָהֶם הַגְדֵּלָה
הַזֹּאת? אֵל הַמוֹצִיָּאִים מִמְצָרִים בְּתִקְףָה וְרוּם שְׁלוֹ,
יֹאכֵל אֶת הַגּוֹיִים שֶׁהֵם צָרָיו. וְעֲצַמֹתֵיהֶם • שֶׁל
צָרִים. יִגְרֹם • מִנְחָם פָּתוֹר בּוֹ לְשׁוֹן שְׂבִיחָה, וְכֵן (צִפְנִיָּה
א) : "לֹא גִרְמוֹ לִבְקָר", וְכֵן (יִחְזְקָאֵל כג) : "וְאֶת-חֲרָשֶׁיָּהּ
תִּגְרְמִי". וְאֵנִי אוֹמֵר לְשׁוֹן עֲצָם הוּא, שֶׁמִּגְרָה הַבֶּשֶׂר
בְּשִׁנּוּי מְסַבֵּב וְהַמָּחַ שְׂבִפָּנִים, וּמַעְמִיד הָעֲצָם עַל
עַרְמִימוֹתָיו. וְחֲצִיו יִמְחֹץ • אוֹנֵקְלוֹס תִּרְגֵּם : חֲצִיו

ט יְנוּחַ יִשְׂרִי בְּתִקְוָה בְּאֶרֶץ וְכִלִּיתָא לִית
דִּיקְוִמְנָה בְּרִיכִיָּה יְהוֹן בְּרִיכִין וְלִיטִיָּה יְהוֹן
לִיטִין :

(ט) פֶּרַע שָׁכַב פֶּאֲרִי וְכִלְבִּיא מִי יְקִימְנוּ מְבַרְכִיךָ
בְּרוּךְ וְאַרְרִיךְ אֲרוּר :

כִּי-פֶרַע שָׁכַב פֶּאֲרִי • כְּתִרְגוּמוֹ : יִתְיַשְׁבוּ בְּאֲרָצָם בְּכַח וּבְגִבּוּרָה.

י וְיִחְרַאֲף בָּלָק אֶל-בָּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת-כַּפּוּיוֹ וַיֹּאמֶר
בָּלָק אֶל-בָּלְעָם לָקֵב אִיבֵי קְרֹאתֶיךָ וְהִנֵּה בִּרְכַּת
בְּרִיךְ זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים :

(י) וַיִּחְרַאֲף בָּלָק אֶל-בָּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת-כַּפּוּיוֹ וַיֹּאמֶר
בָּלָק אֶל-בָּלְעָם לָקֵב אִיבֵי קְרֹאתֶיךָ וְהִנֵּה בִּרְכַּת
בְּרִיךְ זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים :

כִּי-וַיִּסְפֹּק • הִפָּה זוֹ עַל זוֹ.

יא וַיִּכְעַן זִיל לָךְ לְאַתְרֶךָ אֲמִרִית יִקְרָא
אֲיִקְרָנֶךָ וְהָא מְנַעַךְ יִי מִן יָקָר :

(יא) וְעַתָּה בְּרַח-לָךְ אֶל-מְקוֹמְךָ אֲמַרְתִּי כִּי בְּרַח אֲכַבְּדֶךָ
וְהִנֵּה מְנַעַךְ יְהוָה מִכְּבֹד :

יב וַיֹּאמֶר בָּלְעָם לְבָלָק הֲלֹא אֲף לְאַזְגִּידֶיךָ דִּי
שְׁלַחְתָּ לְוֹתִי מִלִּילִית לְמִימְרִי :

(יב) וַיֹּאמֶר בָּלְעָם אֶל-בָּלָק הֲלֹא גַם אֶל-מְלָאכֶיךָ
אֲשֶׁר-שְׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר :

יג אִם יִתֵּן לִי בָלָק מְלֵי בֵיתָה כֶּסֶף וְדָהָב לִית
לִי רִשּׁוֹ לְמַעַבְדִּי עַל גְּזֵרַת מִימְרָא דִּי
לְמַעַבְדִּי טַבְתָּא אוֹ בִישְׁתָּא מְרַעוּתִי דִּימְלֵל
יִי יְתֵה אֲמַלְל :

(יג) אִם-יִתֵּן-לִי בָלָק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְדָהָב לֹא אוֹכֵל
לְעֵבֶר אֶת-פִּי יְהוָה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלִּפִּי
אֲשֶׁר-יְדַבֵּר יְהוָה אִתּוֹ אֲדַבֵּר :

כִּי-לְעֵבֶר אֶת-פִּי ה' • כָּאֵן לֹא נֶאֱמַר "אֱלֹהִי" כְּמוֹ שֶׁאֲמַר בְּרָאשׁוֹנָה, לְפִי שִׁידַע שֶׁנִּבְאָשׁ בְּהַקְדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא
וְנִטְרַד.

♦ שבת קודש י' תמוז ♦

יד וכען הא אָנא אַזל לעמי איתא אַמלכין
מא דמעבד ואחוי לך מא דמעבד עמא דדין
לעמך בסוף יומיא :

(יד) וְעַתָּה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכַּה אִיעֲצֶךָ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:

(במדבר לא): "הֵן הִנֵּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַבֵּר בְּלָעִם".
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ • מִקְרָא קָצֵר הוּא
זֶה: אִיעֲצֶךָ לְהַכְשִׁילָם, וְאָמַר לָךְ מַה שֶּׁהֵן עֲתִידִין
לַהֲרַע לְמוֹאָב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, "וּמַחֲזִין פְּאֵתִי מוֹאָב".
הַתַּרְגוּם מְפָרֵשׁ קַצוֹר הָעֲבָרִי, וְיִקְטוּל וְכו'.

כ"ט – הוֹלֵךְ לְעַמִּי • מַעֲתָה הָרִינִי כְּשָׂאָר עַמִּי, שְׁנִסְתַּלַּק
הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מַעֲלִי. לְכַּה אִיעֲצֶךָ • מַה לָּךְ
לַעֲשׂוֹת. וּמַה הִיא הָעֵצָה? אֲלֵהֵיהֶם שֶׁל אֱלוֹ שׁוֹנָא
זְמָה הוּא כּו', כְּדֵאִיתָא בְּ"חֻלְק" (סנהדרין קה). תַּדַּע
שֶׁבְּלָעִם הִשִּׂיא עֵצָה זֹו לְהַכְשִׁילָם בְּזְמָה, שֶׁהָרִי נִגָּאֵר

טו וינטל מתלה ואמר אמר בלעם ברה בעור
ואמר גברא דשפיר חזי:

(טו) וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בְּלָעִם בְּנוֹ בְּעֹר וְנָאִם
הַגִּבֵּר שְׁתֵּם הָעֵין:

טז אמר דשמע מימר מן קדם אל וידע מדע
מן קדם עלאה חזי מן קדם שדי חזי שכיב
ומתגלי לה:

(טז) נָאִם שִׁמְעֵ אִמְרֵי-אֵל וַיִּדַּע דַּעַת עֲלִיּוֹן מַחֲזֶה
שְׁדֵי יַחֲזֶה נָפֹל וּגְלֹוי עֵינִים:

כ"ט – וַיִּדַּע דַּעַת עֲלִיּוֹן • (סנהדרין ק"ה ב') לְכֻּן הַשְׁעָה שְׁכוּעָם בָּהּ.

יז חזיתיה ולא כען סכיתה ולא איתוהי קריב
כד יקום מלכא מיעקב ויתרפא משיחא
מישראל ויקטול רבכבי מואב וישלוט בכל
בני אנשא:

(יז) אֶרְאֹנּוּ וְלֹא עֲתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קְרוֹב דְּרָךְ כּוֹכָב
מִיַּעֲקֹב וְקָם שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲזִין פְּאֵתִי מוֹאָב
וּמִקְרָא כָּל-בְּנֵי-שֵׁת:

רמב"ן על התורה – מהדורת בוס, אברמוביץ

קְרוֹב (פסוק יז) מַה שֶּׁלֹּא אָמַר בֶּן בְּנֵיאוֹת
הָרָאשׁוֹנוֹת, וְאָמַר שׁוֹאֵת עֵצָה ה' שִׁיעֵץ
לְהָיוֹת בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: תורה טו
(טו-טז) וְיִקְרָא עֲצֻמוֹ עֲתָה "שׁוֹמֵעַ אִמְרֵי
אֵל" ו"מַחֲזֶה שְׁדֵי יַחֲזֶה", כֹּאֲשֶׁר
עָשָׂה בְּנֵיבּוֹאָה הַשְּׁלִישִׁית, וְהוֹסִיף לִקְרֹא
עֲצֻמוֹ "יֹודֵעַ דַּעַת עֲלִיּוֹן". וְהָאִמֹר כִּךְ
שֶׁהוּא מְפִיר מִמֶּנּוּ מַה בְּלָבוֹ הַדְּבָרִים
שֶׁלֹּא יֵאָדָר בְּפִיו, וְכֵן זֶה יִכּוֹן לֹמַר שֶׁהוּא
יֹודֵעַ וַיֹּאמֶר עֲתָה מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּדַעְתּוֹ שֶׁל
אֵל אֲלִיּוֹן לַעֲשׂוֹת בְּעוֹלָמוֹ בְּסוּף כָּל
הַיָּמִים, וְזֶה כְּעֵנֶן שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סג ד) כִּי
יוֹם נִקָּם בְּלִבִּי, וְאִמְרוּ (קהלת רבה יב יב) לְכָא
לְפֻקְמָא לֹא גָלִי:

וְהִנֵּה אָמַר הַכְּתוּב בְּכָאן וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ
וַיֹּאמֶר, וְלֹא הִזְכִּיר שֶׁהָיָה זֶה
בְּנֵיבּוֹאָה כֹּאֲשֶׁר הִזְכִּיר בְּשִׁלְשָׁה פְעָמִים,
כִּי בִּיּוֹן שֶׁאִמֹר נָאִם שׁוֹמֵעַ אִמְרֵי אֵל

הַיָּמִים, מִלְשׁוֹן זֹאת הָעֵצָה הִיעֲצָה עַל
כָּל הָאָרֶץ (ישעיה יד כח), שִׁמְעוּ עֵצָה ה'
אֲשֶׁר יַעֲזֵר עַל אֲדוֹם (דמיה מט ט). וְאָמַר
"אִיעֲצֶךָ", כִּי הַשׁוֹמֵעַ עֵצָה יִקְרָא נֹעֵץ:
וְהַנִּבּוֹאָה הַזֹּאת לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ הִיא,
כִּי כָל נְבוֹאוֹתָיו מוֹסִיפּוֹת
בְּעֲתִידוֹת, מִתְחַלֶּה אָמַר שֶׁהֵם חֻלְק ה'
וּנְחֻלָּתוֹ, וּבִשְׁנֵית הוֹסִיף בְּבִשְׁם הָאָרֶץ
וְהָרִגָם מִלְּכִיָּהּ, וּבִשְׁלִישִׁית רָאָה שֶׁבָתָם
בְּאָרֶץ וּפְרוּ וְרָבוּ עַל הָאָרֶץ וְהַעֲמִידָם
מֶלֶךְ יִנָּצַח אֶת אֲנָג, וְתִנָּשָׂא עוֹד
הַמְּלָכוֹת שֶׁרָאָה דוֹד מִתְנַשֵּׂא לְמַעְלָה,
וְכִמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ש"ב ה יב) וַיִּדַּע דוֹד כִּי
הִכִּינוּ ה' לְמֶלֶךְ וְכִי נִשָּׂא מְלָכוֹתוֹ בְּעֵבוֹר
עֲמוֹ יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר בְּעֵבוֹר אֲשֶׁר
הִבְטִיחָם שֶׁתִּנָּשָׂא מְלָכוֹתָם. וְעַתָּה
בְּנֵיבּוֹאָה הַזֹּאת הִרְבִּיעִית יוֹסֵף לְרֵאשׁוֹת
עֲנִין הַמְּשִׁיחַ, וְלִכְךָ הִרְחִיק הָעֲנִין מֵאֵד
וְאָמַר אֶרְאֹנּוּ וְלֹא עֲתָה אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא

וְיִקְלָל, עַד שֶׁהִתְרַהֵר בּוֹ הַמְּלָאךְ בְּדֶרֶךְ,
כֹּאֲשֶׁר פִּרְשְׁתִּי (לעיל כב כ): תורה יג
(יד) לְכַּה אִיעֲצֶךָ. לְפִי שֶׁרָצָה לֹמַר
פְּרַעְנוֹת אֲמוֹתוֹ, בְּדַבְּרֵי (פסוק יז)
וּמַחֲזִין פְּאֵתִי מוֹאָב, לְכָךְ אָמַר לוֹ
"אִיעֲצֶךָ", כְּלוֹמַר אֹמַר לָךְ לְצַד אֲחִיד
דְּרָךְ עֵצָה שֶׁלֹּא יִשְׁמְעוּ אַחֲרִים. לְכַּה
אִיעֲצֶךָ מַה לָּךְ לַעֲשׂוֹת, וּמַה הִיא הָעֵצָה,
אֲלֵהֵיהֶם שֶׁל אֱלוֹ שׁוֹנָא זְמָה הוּא כּו',
כְּדֵאִיתָא בְּפֶרֶק חֻלְק (סנהדרין קה). תַּדַּע
שֶׁבְּלָעִם הִשִּׂיאָם עֵצָה זֹו בְּזְמָה, שֶׁנֶּאֱמַר
(להלן לא טו) הֵן הִנֵּה הָיוּ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בְּדַבֵּר בְּלָעִם. אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה
לְעַמְּךָ, מִקְרָא קָצֵר הוּא, אִיעֲצֶךָ
לְהַכְשִׁילָם, וְאָמַר לָךְ מַה עֲתִידִין לַהֲרַע
לְמוֹאָב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, לְשׁוֹן רִשִּׁי:
וְהַנִּבּוֹן בְּעֵינֵי, שִׁיאִמֹר לוֹ אֵגִיד לָךְ
הָעֵצָה אֲשֶׁר יַעֲזֵר הָאֱלֹהִים
שִׁיעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לְעַמְּךָ בְּאַחֲרִית

מִמְחֹזֶה שְׂרֵי יְחֻזָּה, בִּירוּעַ כִּי הִיתָה עָלָיו
יָד ה', כְּאֲשֶׁר בַּפֶּעַם הַשְּׁלִישִׁית שָׁאֲמַר
(פסוק ב) וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים, וַיָּקְרָא
עֲצָמוֹ בֶן: תּוֹרָה יז
(יז) דָּרָךְ **בּוֹכֵב מֵעֶקֶב**, בַּעֲבוּר כִּי
הַמְשִׁיחַ יִקְבֹּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל מִקְצֵה
הָאָרֶץ, וַיְשִׁילֵנוּ לְכּוֹכֵב הַדּוֹרָךְ בְּרִקְיעַ
מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ וַתִּיּאָלֶז
יָא וַאֲרוֹ עִם עֲנָנֵי שָׁמַיָא כְּבַר אֲנָשׁ אֲתָה
וְגו'. וְאֲמַר שְׁהוּא רֹאֶה לְזִמְן רְחוֹק,
שִׁדְרָךְ בּוֹכֵב מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם וַיְקוּם מִמֶּנּוּ
שֶׁבֶט מוֹשֶׁל, וּמַחֲן פִּתְאֵי מוֹאֵב וַקְרָךְ
כָּל בְּנֵי שֵׁת בֶּן אָדָם שְׁהוּא אָבִי כָל
הָאֲמֹת:
וְהוֹבִיר "פִּתְאֵי מוֹאֵב", לְהוֹדִיעַ לְכֻלָּךְ

(כא) וַיֵּרָא אֶת־הַקִּינִי וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אֵיתָן מוֹשֶׁבֶךְ וְשֵׁים בְּסַלַע קִנְיָ:

כא וַיֵּרָא ית' שלמאה ונטל מתלה ואמר תקיף בית מושבך ושיי בכרך תקיף מדוך:

שוכתים". איתן מושבך • תמה אני מהיכן זכית לך? הלא אתה עמי היית בעצת (שמות א): "הבה נתחכמה לו", ועתה נתישבת באיתן ומעוזו של ישראל.

כ"א וַיֵּרָא אֶת־הַקִּינִי • לפי שהיה קיני תקוע אצל עמלק, כענין שנאמר (שמואל א טו): "ויאמר שאול אל־הקיני וגו'" - הזכירו אחר עמלק. נסתכל בגדלתם של בני יתרו, שנאמר בהם (דח"א ב): "תרגעתי שמעתי

(כב) כִּי אִם־יִהְיֶה לְבָעֵר קִין עַד־מָה אֲשׁוּר תִּשְׁכַּבְּ: כב ארי אם יהי לשאצה שלמאה עד מא אתוראה ישבך:

תשכך • עד היכן הוא מגלה אותך? שמה לחלח וחבור? אין זה טרוד מן העולם אלא טלטול ממקום למקום, ותשוב עם שאר הגליות.

כ"ב כִּי אִם־יִהְיֶה לְבָעֵר קִין וגו' • אשריך שנתקעת לתקף זה, שאינך נטרד עוד מן העולם, כי אף אם אתה עתיד לגלות עם עשרת השבטים ותהיה לבער ממקום שנתישבת שם, מה בכך? • עד־מה אשור

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הרביעית שראה דניאל היא רומי אשר הגלתו והיא אשר תאבד ביד המשיח: ואל תשתומם בזה, מפני שהמלכות השלישית הוא יון, כמו שמפרש שם בדניאל (שם, ועד בפסוק ח), וכתים הוא מזרע יון, שנאמר: ובני יון אלישה ותרישית פתים ודדנים (בראשית י, ד), כי זה אמת הוא, ורבותינו ז"ל מודים בו, כמו שאמר (מגילה א, ב), איטליא של יון זה כרך גדול שרומי, והוא ידוע כי שם הארץ אשר רומי מכללה תקרא בספריהם ובלשונם איטליא:

אבל הענין הוא כמו בכנען, כי היבויסי והאמרי וגרגשי והחוי הם ובניו והם ואביהם יחשבו כל אחד ואחד לגוי בפני עצמו, כמו שנאמר: החתי והגרגשי והאמרי והכנעני והפרזי והחוי והיבויסי שבעה גוים רבים ועצומים (דברים ז, א), והיה כן, כי בעבור כל אחד מאלה הפנים היה לגוי עצום, ונקראו הגוים ההם בשם אביהם, ושאר בני כנען אשר לא גברו באחייהם נתיחסו אליו, וכן ארץ כנען נתיחס לאב, ופולשתים וכפתורים בניו לעמים אחרים. וכן במשפחות הנזכרות בפרשת פנחס, למכיר משפחת המכירי, ומכיר הוליד את גלעד, לגלעדי משפחת הגלעדי (לחל ב, כט), וכן רבים. אף כאן בני יון אלישה ותרישית נתיחסו ליון והם מלכות שלישית, וכתים היה לגוי עצום ויחשב

בסלע איתן מושבך עם ישראל כמו שנאמר (שופטים טו) ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים את בני יהודה וגו'. ואמר כי אם יהיה לבער קין, כלומר ואל תפחד בבואך בישראל, כי אם תהיה לבער עמכם כי כאשר יגלו את ישראל ובערו את הארץ מיושב: עד מה אשור תשכך, לא ישבה אותך לעולם כי תגאל מידו עם ישראל, ואם תהיה עם עמלק תהי אחריהך עדי אוכל עמכם. וכן עד מה ה' תאנף לנצח (תהלים עט ח), עד מה כבודי לכלמה (שם ד ג), כמו עד מתי. או שיבאו לגדל דבר, כגון מה אמלה לבתך (יחזקאל טו ז), מה אמך לביתא (שם יט ב), כלומר עד מה יעלה ויגדל השבי אשר אשור תשכך, איננו נחשב לך כלום, כי לא תאבד כאשר היית אוכל בעמלק. ולכן נשא משלו על אשור שיבא עת ארצו גם הוא, ואין מי שינצל מיום ה' הגדול והנורא על כל העמים, שיבאו צים מיד פתים והם הרומיים, וענו את אשור הנזכר, וענו עבר שהם ישראל, לומר שיענו המגלים והגולים, וגם הוא עם פתים עדי אוכל בסוף:

והנה, השלים דבריו באבדן פתים, כי הם החיה הרביעית שתפדת ביד המשיח, כמו שאמר והובד גשמה ויהיבת ליקדת אשא (דניאל ז, יא), עדי אוכל, כי הפדת וזכר למכירי. וזה דבר מפרסם מדברי רבותינו, כי החיה

של עמלק ואמר ראשית גוים עמלק, הוא קדם את כלם להלחם בישראל, וכך תרגם אונקלוס, ואחריתו ליאבד בידם, תמחה את זכר עמלק (דברים כד יט), לשון רש"י:

ויתכן כי וירא" בפשוטו, שהיה בראש הפעור הנשקף על פני הישימון והביט כנגד ארץ עמלק היושב בהר ההוא. ואמר כי הוא עתה ראשית גוים, כי בראש העמים יחשב, כי גבורים היו ואנשי חיל למלחמה, ולולי כן לא עלה בלבם לבא להלחם בישראל, ולא הצרך משה לבחר אנשים ולתפלה ולנשיאות בפיו לחלשתו, ובהנה מובח וקרא שמו ה' נסי (שמות יז טו) כי חשבה לנס גדול. ולכך אמר זה, כי הוא ראשית העמים ואחריתו יאבד יותר מכלם, כמו שאמר (שם פסוק יד) כי מחה אמתה את זכר עמלק מתחת השמים. וכן וראשית שמנים (עמס ו ח), המושב שבהם שהוא נמנה ראשונה, וכן ראשית החרם (ש"א טו כא), לראש ולקצין (שופטים יא יא), בשמים ראש (שמות ל כג): תורה כא

(כא-כב) וטעם וירא את הקיני. גם כן שראה את ארצם, כי עם עמלק היה יושב (ש"א טו ח). וישא משלו ויאמר להם בדרך עצו, איתן מושבך ושם בסלע קנף, כלומר שים מושבך במקום איתן ובסלע קנף שתסור ותנוד מתוך עמלק פן תספה עמו, ותשים

כג וּנְטַל מִתְּלֵה וַאֲמַר וַיִּלְחַבֵּץ דִּי־חֹן פֶּד
יַעֲבֹד אֱלֹהָא יָת אֵלִין :

הַגּוֹזֵר אֶת אֱלֹהִים; שֶׁיַּעֲמִיד סִנְחָרִיב וַיִּבְלָל אֶת כָּל
הָאֲמֹת, וְעוֹד יִבְאוּ צִים מִיַּד כְּתִים - וַיַּעֲבְרוּ כְּתִים
שֶׁהֵן רוֹמִים בְּבִירְנוֹת גְּדוּלוֹת עַל אֲשׁוּר.

זֶה הוּא כּוֹסֵי עֵץ יִצְחָק מְרוֹמָאֵי וַיַּעֲנוּן לְאַתּוֹר
וַיִּשְׁתַּעֲבְדוּן לְעֹבֵד וְאַף אֲנִי לְעֹלָמָא
יִבְדּוּן :

גְּדוּלוֹת, כְּדָתִיב (ישעיה לג) "וְצִי אֲדִיר" - תַּרְגוּמוֹ:
 "יֹוִבְרָנִי רַבָּתָא".

חֲלֹף: כה וקם בלעם ואזל ותב לאתרה ואף בלק
אזל לאתרה:

לְזִנּוֹת א וַיִּתֵּב יִשְׂרָאֵל בְּשָׁטִין וְשָׂרִי עָמָּא לְמַטְעִי
בְּתֵר בְּנֵת מוֹאָב:

רס"י◀ פִּשְׁטִים • כֹּךְ שְׁמָה • לְזִנּוֹת אֶל־בָּנוֹת מִזֶּאֱב • עַל־יְדֵי עֲצַת בָּלְעָם, כְּדֹאִיתָא ב"חֶלֶק".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הַמֶּלֶךְ הָרִאשׁוֹן אֶלְכָּסְנֵרִד הַגּוֹבֵר עַל
פָּרָס, וַיַּעֲצֵמוּ נִשְׁתַּבֵּר מַלְכוּתוֹ
וַתַּעֲמִדְהָ אַרְבַּע תַּחֲתָיָהּ; הֵם אַרְבַּעַה
שְׁלִישֵׁי הַמּוֹלָכִים תַּחֲתָיו בְּמוֹתוֹ,
וְהוֹכִיר הַכְּתוּב וּמִן הָאֶחָת מֵהֶם יֵצֵא
קֶרֶן אֶחָת מַצְעִירָה וְתִגְדֵּל יֵתֵר אֶל הַגִּבּוֹר
וְאֶל הַמְּזוֹרַח וְאֶל הַצִּבִּי (שם ט), וְאָמַר בְּהָ
וְעַד שֶׁר הַצֶּבֶא הַגְּדִיל וּמִמֶּנּוּ הוֹרֵם
הַתְּמִיד (שם יא), וְהִנֵּה זֶה דִּבֶּר בְּרוּר
לְמַלְכוּת רומי הַיֵּצֵא מִיּוֹן שְׁהוּא אֶחָד
מִבְּנָיו וְהוּא הַמְּסִיר הַתְּמִיד, וְלִכְּן נִקְרָאוּ
לוֹ שְׁנֵיהֶם בְּהִמָּה אֶחָת, וְהוּא הַצִּפִּיר
הַשְּׁעִיר שְׁאֶחָת מִקְּרֻנָּתָיו גִּדְּלָהּ
וְהִסְרָה הַתְּמִיד, וְשֵׁם עוֹד רְאִיתִי כֹה,
וְקִבַּלְתִּי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל אֶמֶת הִיא, וְאִינָהּ
צְרִיכָה חֻזָּק: [תורה כג

(א) לַיָּנוּת אֶל בְּנוֹת מוֹאָב. עַל יְדֵי
עֲצַת בַּלְעָם, כְּדֵאִיתָא בַּחֲלָק
(סנדרין 70), לְשׁוֹן רִשְׁי". וּבְאִמַּת שֶׁהַיָּנוּת
הַזֶּה לֹא הִיָּתָה מִזֻּמַּת הַנָּשִׁים, כִּי בְעֲצַת
אֲנָשִׁיָּהִם וּגְדוּלָּתָהֶם נַעֲשֶׂה, וּמִזֻּמַּת מִדִּין
הָיָה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּדְבָּר (לחל) פֶּסֶק
(י) כִּי צוּרִירִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיָּהֶם אֲשֶׁר

וְהִנֵּה בִּימֵי פָרֶס וְזֶן וְגַם הַיּוֹם
בְּעוֹלָם מַלְכוּיּוֹת גְּדוּלוֹת מַלְכֵּךְ
רומי וְיִשְׁמַעְעָל, כְּאֲנָשִׁי הוֹדוּ וְכוּשׁ
וְרומָא וְהִתְרַתֶּר וְוֹלְתָם, וְאִם כֵּן יִחְשַׁב
מַלְכוּיּוֹת רְבוֹת, וְיִדְעֵךְ כִּי רומי הִגְלָתְנוּ
בִּימֵי אֶסְפָּסִינוּס וְטִיטוּס לֹא
יִשְׁמַעְעָלִים, וְלִכְךָ בְּכָל מְקוֹם שָׁאֲנוּ, גַּם
בִּישְׁמַעְעָל גַּם מִהוֹדוּ וְעַד כּוּשׁ, בְּגִלּוֹת
רומי אֲנַחְנוּ עַד שֶׁתֵּאבֹד זְכָרָהּ וְנִגְאָל
מִמֶּנָּה. וְכִי יוֹדֵעַ וְאוֹלֵי תֵּאבֹד עוֹד
מַלְכוּת יִשְׁמַעְעָל קִדְם הַמִּשְׁחָה, אֲבָל
הַחֲזִיָּה הַרְבִּיעִית הִיא אֲשֶׁר הִגְלָתְנוּ, כְּמוֹ
שָׁאֲמֵר בָּהּ וְקִרְנָא דִּכְּן עֲבָדָא קֶרֶב עִם
קִדְיָשִׁין וְיִכְלָה לָהֶן (דִּינֵאל ה' כ"א), וְתִמְשָׁף
בְּנוֹ גְלוּתָהּ עַד הַמִּשְׁחָה, דְּכִתִּיב עַד דִּי
אָתָּה עֲתִיק יוֹמִיָא וְדִינָא יְהִיב לְקִדְיָשִׁי
עַל־זִינוּי וְזִמְנָא מִטָּה וּמַלְכוּתָא הִחְסֵנוּ
קִדְיָשִׁין (שם כ"ב):

וְכָל מִבֵּין בְּמִרְאוֹת דִּנְיָאֵל יִמָּצֵא פֶּרוֹשׁ
זֶה מִפְּרֹשׁ שֵׁם, כִּי בְּמִרְאָה הַשְּׁנִית
רָאָה הָאֵיל הַמְּנַגֵּחַ (שם ח, ד), וְנִתְפָּרֵשׁ לוֹ
כִּי הוּא מַלְכוּת פָּרֶס, וְהַצִּפּוֹר הַשְּׂעִיר
הוּא מֶלֶךְ יוֹן (שם ח), וְהַקֶּרֶן הַגְּדוֹלָה הוּא

מלכות רביעית, והיא שתמשך
מלכותה עד המשיח ותאבד בידו:
ורבי אברהם ושתבש בזה והכניס בזה
מלכות ושמעאל, כי נפל פחדם
עליו, וטען איך לא תמנה מלכות
גדולה ועצומה כמותה. וזאת השענה
מחסרון דעת, כי הארבע מלכויות
שראה דניאל קלן עומדות בזו אחר
זו, כל אחת גוברת על הקודמת ותופסת
המלכות ממנה, וכל אחת ממשכת
בישראל שעבוד וגלות בימי מלכותה,
ולכך הראה דניאל בחלומו כי
ישתעבדו בגיו הפשדים ואחריהם
יתפסו הפרסיים המלכות וישתעבדו
בנו ואחריהם במקומם היונים, ואחר
כך יגברו הרומיים ויתפסו המלכות
וישתעבדו בנו עד עת קץ, כי לא תפסק
מלכותם רק ביד הגואל:

וְהָנָה גְּלוּתָנוּ בַּיָּמִי אֲרָבַע מַלְכוּיֹת, אֲבָל
אִם יִהְיוּ בְּעוֹלָם מַלְכוּיֹת אַחֲרוֹת
בַּיָּמִי אֲרָבַע אֵלֶּה לֹא יִמָּנֵם הַכְּתוּב וְלֹא
רָאָם דְּנִינְאֵל, וְאִין לֹא צִרְךָ כָּלֵל בְּרֵאִיתָם
לִידִיעֵת הַגְּאֻלָּה:

(ב) וַתִּקְרָאן לָעָם לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן:

כ"י • וַיִּשְׁתַּחֲווּ לֵאלֹהֵיהֶן • כְּשֶׁתִּקְרָא יָצְרוּ עָלָיו וְאוֹמַר לָהּ הַשִּׁמְעִי לִי, וְהִיא מוֹצִיָּאָה לוֹ דְּמוּת פְּעוֹר מִחִיקָה וְאוֹמֶרֶת לוֹ: הַשְׁתַּחֲוֶה לָזֶה! (סנהדרין ק"א) •

(ג) וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעוֹר וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל:

כ"י • פְּעוֹר • עַל שֵׁם שְׂפּוֹעֲרִין לִפְנֵינוּ פִּי הַטְּבַעַת וּמוֹצִיָּאִין רַעִי, וְזוֹ הִיא עֲבוּדָתוֹ. וַיַּחֲרֹאֲף ה' בְּיִשְׂרָאֵל. שֶׁלַח בָּהֶם מִגִּפָּה.

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקֵעַ אוֹתָם לַיהוָה נִגְדַּר הַשִּׁמְשׁ וַיֵּשֶׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל:

כ"י • קַח אֶת־כָּל רָאשֵׁי הָעָם • (שם א) לְשַׁפֵּט אֶת הָעוֹבְדִים לַפְּעוֹר. וְהוֹקֵעַ אוֹתָם • אֶת הָעוֹבְדִים, "וְהוֹקֵעַ" - הִיא תְּלִיָּה, כְּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ בְּכַנִּי שְׂאוֹל (שמואל ב כא): "וְהוֹקֵעֵנוּם לַה", וְשֵׁם תְּלִיָּה מִפְּרִשֶׁת: בְּעוֹבְדֵי עֲבוּדַת אֱלִילִים, בְּסִקִּילָה. (סנהדרין מה ב) וְכָל הַנִּסְקָלִים נִתְּלִין. נִגְדַּר הַשִּׁמְשׁ • לְעֵין כָּל. וּמִדֶּרֶשׁ אַגָּדָה: הַשִּׁמְשׁ מוֹדִיעַ אֶת הַחוּטָאִים: הָעֵנָן נִקְפַּל מִכְּנָגְדוֹ וְהַחֲמָה זוֹרַחַת עָלָיו.

(ה) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־שַׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הָרְגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁיוֹ הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר:

כ"י • הָרְגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁיוֹ • כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִדִּינֵי יִשְׂרָאֵל הֵיךְ הוֹרֵג שְׁנַיִם, וְדִינֵי יִשְׂרָאֵל [ח'] [ז'] רְבוּא וְשִׁמּוֹנַת אֲלָפִים [יָשָׁשׁ מֵאוֹת], כְּדֹאִיתָא בְּסִנְהֶדְרִין (י"ח) •

רמב"ן על התורה – מהדורות בזוט, אברמוביץ

שָׁאֵמֶר (דברים כג ה) וַאֲשֶׁר שָׁכַר עָלֶיךָ אֶת בָּלְעָם בֶּן פְּעוֹר וּגְוִ: תוֹרָה ב
(ה) הָרְגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁיוֹ. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִדִּינֵי יִשְׂרָאֵל הֵיךְ הוֹרֵג שְׁנַיִם, וְדִינֵי יִשְׂרָאֵל שְׂבָעָה רְבוּא וְשִׁמּוֹנַת אֲלָפִים, כְּדֹאִיתָא בְּסִנְהֶדְרִין (י"ח). לְשׁוֹן רַש"י. וְלֹא הִבְיָנוּתִי זֶה, שֶׁיְהִי הַנִּצְמָדִים שְׂנוּדוֹנוּ רַבִּים מִט"ו רְבוּא, רוֹבַע יִשְׂרָאֵל, וְחִלְיָה. וְאִין דִּינֵי נַפְשׁוֹת בְּדִין אֶחָד אֱלָא בְּסִנְהֶדְרִין שֶׁל עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, וְעֵדֵינוּ יְהִי מִרְבִּין וְאִין הַחֲסָרוֹן בְּחֻמֶּשׁ הַפְּקוּדִים (במדבר כו טא) כָּל כָּף, וְכָל הַנִּצְמָדִים מֵתוּ, דְּכָתִיב (דברים טו א) כִּי כָל הָאִישׁ אֲשֶׁר הִלָּךְ אַחֲרָי בַּעַל פְּעוֹר הַשִּׁמִּידוּ ה' אֱלֹהֶיךָ מִקֶּרְבֶּךָ:
אָבֵל פְּרוֹשׁ "אִישׁ אֶנְשֵׁיוֹ", שֶׁיְהִי רְגוּ הַשּׁוֹפְטִים כָּל הַנִּצְמָדִים, כָּל בֵּית

רֹאשִׁי לְנִקְמָה גְדוּלָּה. כִּי פְרוֹשׁ "לְכָה אִיעֲצָךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לַעֲמֹךְ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים" הוּא בְּאֵמַת כְּאֲשֶׁר פִּרְשְׁתִּי (לעיל כד יד):
וַיִּתְּבֵן עוֹד עַל דֶּרֶךְ הַפִּשְׁט, כִּי בִלָּק בַּתְּחִלָּה הֵיךְ חִפֵּץ לְקַלְלֵם וְלִהְלָחֵם בָּהֶם וְלֹא יִתֵּן אוֹתָם לְבֹא בְּגִבּוּלוֹ כָּלֹל, וְכֹאֲשֶׁר אָמַר לוֹ בָּלְעָם כִּי לֹא יוֹכֵל לָהֶם, וְהוֹדִיעוּ שֶׁלֹּא יִתְרִיבוּ אֲרִצּוֹ וְעָמּוֹ רַק בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, אֲזַי הוֹצִיא לָהֶם וַיִּין בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב וּפְתָה אוֹתָם כְּאוֹהֵב לָהֶם, וְזֶהוּ "בְּדָבָר בָּלְעָם" כִּי בַעֲבוּר דְּבָרָיו עָשׂוּ כֵן. אָבֵל מִפְּנֵי שֶׁהֵיךְ חִפְצוֹ לְקַלְלֵם, וְנִשְׁכַּר לְבָלֵק בְּכָף לִזְלִי צְדָקוֹת ה' אֲשֶׁר חָפַץ אֶת הַקְּלָלָה לְבָרְכָהּ, עַל כֵּן הִרְגוּהוּ בְּחֶרֶב, כִּי הַשּׁוֹכֵר וְהַשְׁכִּיר שְׁנֵיהֶם נֶעֱשׂוּ, כְּמוֹ

נִכְלוּ לָכֶם עַל דְּבַר פְּעוֹר, כִּי נִכְלוּ לָהֶם בְּזִמָּה לְהִדִּיחָם אַחֵר בַּעַל פְּעוֹר. וְלָכֵן יִתְּבֵן שֶׁהֵיךְ בָּלְעָם בַּעֲצָה, שֶׁהוּא גְדוֹל עֲצָתוֹ, וְדַעַתוֹ לְהִרְעֵ לְיִשְׂרָאֵל וְעֲשֶׂה בָּזֶה כָּל יְכָלָתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג ו) וְלֹא אָבָה ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעַ אֶל בָּלְעָם, וְעַל כֵּן הִרְגוּהוּ בְּחֶרֶב:
אָבֵל עַל דֶּרֶךְ הַפִּשְׁט, לֹא הוֹכִיר הַכְּתוּב הַעֲצָה בְּכָאן, רַק בְּמָה שָׁאֵמֶר אַחֲרָי כֵּן (להלן לא טו) הֵן הִנֵּה הָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בָּלְעָם, כְּאֲשֶׁר לֹא הוֹכִיר עֲצַת זְקֵנֵי מִדְיָן, רַק בְּמָה שָׁאֵמֶר כִּי צוּרִים הֵם לָכֶם אַחֲרֵי הַמַּעֲשֶׂה בַּעַת הַנִּקְמָה יִזְכִּיר מֵאִין יִצְאָה לָהֶם הָרָעָה, וַיֹּאמֶר כִּי לֹא הֵיךְ הַמַּעֲשֶׂה בִּיצֵר הַזִּמָּה אֲשֶׁר הוּא בְּאֲנָשִׁים וּבְנָשִׁים מְנַעֲרִיהֶם בְּטַבָּעַם רַק עֲצָה רָעָה לְהִדִּיחָם, וּלְפִיקָךְ

וְהָיָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרָב אֶל-אֶחָיו
אֶת-הַמְדִּינִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָל-עַדְת בְּנֵי-
יִשְׂרָאֵל וְהָמָּה בָכִים פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

כְּדֹאִיתָא הָתָם. וְהָמָּה בָכִים • נִתְעַלְמָה מִמֶּנּוּ הַלְכָה
 (כָּל הַבּוֹעֵל אֶרְמִית, קִנְאִין פּוֹגְעִין בּוֹ). גָּעוּ כָּלם
 בְּבִכְיָה. בְּעָגַל עֲמַד מֹשֶׁה כְּגֵד שְׂשִׁים רַבּוּא, שָׁנְאָמַר
 (שְׁמוֹת ל"ב): "וַיִּטְחֶנּוּ עַד אֲשֶׁר-דָּק וְגו'", וְכָאן רַפּוּ יָדָיו?
 אֵלָּא כְּדִי שְׂיִבֵּא פִינְחָס וַיִּטַּל אֶת הָרָאוּי לוֹ. (סְנַהֲדְרִין
 ש"ס) •

ש"ס • וְהָיָה אִישׁ וְגו' • נִתְקַבְּצוּ שְׂבִטוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן
 אֶצֶל זִמְרִי, שֶׁהָיָה נָשִׂיא שְׁלֵהֶם, וְאָמְרוּ לוֹ: אָנוּ נִדְוָנִין
 בְּמִיתָה וְאַתָּה יוֹשֵׁב וְכו'? כְּדֹאִיתָא בְּיָאֵלוּ הֵן
 הַנְּשִׁרְפִין' (סְנַהֲדְרִין פ"ב). אֶת-הַמְדִּינִית • כְּזָבִי בַת צוּר.
 לְעֵינֵי מֹשֶׁה • אָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה, זֶה אֲסוּרָה אוֹ מִתְּרָה?
 אִם תֹּאמַר: אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָךְ? וְכו',

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (יְעוּיִין בִּאֲרוּכָה לְקו"ש חז"ח עמ' 285 וְאִילֶךְ – מִתּוֹךְ 'לְקִרְאָת שַׁבָּת')

בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָךְ

וְיִשָּׁשׁ לֹמֵר בְּזָה, דְּהִנֵּה תִנּוּן בִּיבְמוֹת (סָא, א) "אַרְסָא אֶת
 הָאֲלֻמָּנָה וְנִתְמַנָּה לְהִיּוֹת כְּהֵן גְּדוֹל, יָכֻס". דִּילְפִּינּוּ מִהַפְסוּק
 "וְיָקַח אִשָּׁה" (אִמּוּרָא כָא, י"ד) דָּאִם לְקִיּוּחָא הָאִשָּׁה הָיְתָה בְּהִתְרָה,
 מִתְרָה לוֹ לְכַנּוּס, גַּם אִם אַחֲרֵיכֶּךָ נֶאֱסָרָה עָלָיו.
 וְכִּי תִסְפּוֹת' (יְבֻמוֹת כ, ב ד"ה אִטו) כְּתִיבוּ עוֹד יוֹתֵר, "נִשְׁאָה
 קִדָּם שְׁנֵיתֵימָנָה, מִשְׁמַע דְּלֹא צְרִיךְ קִרָּא שְׂיָכּוּל לְקִיּוּמָה מִשּׁוּם
 דְּנִשְׁאָה בְּהִתְרָה".
 וְעַל-פִּי כָל זֶה, מוֹבֵן הֵיטֵב, אִיךָ הִתְרָה "בַּת יִתְרוֹ" לְמֹשֶׁה,
 שֶׁהָיָה לֹא רַק הָאֲרוּסִין הָיוּ בְּהִתְרָה, אֵלָּא גַּם הַנְּשׂוּאִים בְּהִתְרָה
 הָיוּ, שֶׁהָיָה כְּשֶׁנִּשְׁאָה מֹשֶׁה עָדִין לֹא נִתְפַּח, וְשִׁפּוּר הָיָה יָכוֹל
 לְקִיּוּמָה, גַּם אִם גִּירָת הָיְתָה.

וַיִּקְרָב אֶל-אֶחָיו אֶת-הַמְדִּינִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה
 אָמְרוּ לוֹ: מֹשֶׁה, זֶה אֲסוּרָה אוֹ מִתְּרָה, אִם תֹּאמַר אֲסוּרָה,
 בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָךְ וְכו'. (כָּה, ו. וּבִפְרָש"י)
 נִחְלָקוּ בְּזָבָחִים (קב, א) אִם מֹשֶׁה רִבְּנוּ כְּהֵן הִיָּה אִי לֹא, וְדַעַת
 הַיִּשְׂרָאֵלִים הָיָה שֶׁ"לֹא פִּסְקָה כְּהוֹנָה אֵלָּא מִזְרַעוֹ שֶׁל
 מֹשֶׁה" אִם מֹשֶׁה עֲצָמוֹ "כָּל יָמָיו כְּהֵן הָיָה" (לְשׁוֹן רַש"י ש"ס).
 וְעַל-פִּי זֶה יְדוּעָה הַקְּשִׁיָּא, דָּאִף שֶׁלֹּא נֶאֱסָרָה "בַּת יִתְרוֹ"
 לְמֹשֶׁה מִדִּין נִכְרִית, כִּי נִתְגַּרְרָה (רֹאה רַש"י סְנַהֲדְרִין פ"ב, א ד"ה בַּת
 יִתְרוֹ), הָרִי עָדִין קָשָׁה לְמֵאֵד-דָּאִמַר הַנ"ל, אִיךָ הִתְרָה "בַּת
 יִתְרוֹ" לְמֹשֶׁה, וְהָיָה גִּירָת אֲסוּרָה לְכַהֵן מִן הַתּוֹרָה (רֹאה רַמב"ם
 ה' אִסּוּרֵי בִיָּאָה פ"ח ה"א). וּבִמְפָּרְשִׁים תִּרְצוּ בְּאוֹפְנִים שׁוֹנִים.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (יְעוּיִין בִּאֲרוּכָה לְקו"ש חז"ח עמ' 285 וְאִילֶךְ – מִתּוֹךְ 'לְקִרְאָת שַׁבָּת')

נִתְעַלְמָה הַלְכָה מִמֶּנּוּ

מִצִּינּוֹ עוֹד מִקּוֹם שְׁנִתְעַלְמָה הַלְכָה מִמֹּשֶׁה רִבְּנוּ, וְהוּא
 בְּבִנּוֹת צִלְפָּחָד, שֶׁגַּם אִזֵּי "נִתְעַלְמָה מִמֶּנּוּ הַלְכָה" (רַש"י פִּנְחָס

וְהָיָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא . . וְתָמָּה בָכִים
 נִתְעַלְמָה מִמֶּנּוּ הַלְכָה (כָּה, ו. וּבִפְרָש"י)

רַמב"ן עַל הַתּוֹרָה – מִחֲדוּת בְּלוֹם, אֲבֵרָמוּבִיץ

אֶחָד מִכָּל הָעַם בְּיַד הַשּׁוֹפְטִים, כִּי הָשֵׁם
 אָמַר (פְּסוּקֵי ד') **וְהוֹקַע אוֹתָם וְגו' וְיָשׁוּב חֲרוֹן**
אָף ה' מִיִּשְׂרָאֵל, וְכִבְרָ שָׁב אָפּוֹ, וְלִכְרָ
 לֹא הִזְכִּיר הַכְּתוּב "וַיַּעֲשׂוּ כֵן שׁוֹפְטֵי
 יִשְׂרָאֵל":
וַיִּתְּבֹן שְׁתֵּהִיָּה בּוֹנֵת הָאֲגֻדָּה הַנּוֹפֶרֶת,
 לֹמֵר שֶׁהָיוּ הַהֲרוּגִים לְפִי
 הַמִּצְוָה יוֹתֵר מִחֲמַשׁ עֶשְׂרֵה רַבּוּא, לֹמֵר
 שֶׁהָיוּ הַחוּטָאִים רַבִּים, אֲבָל חֶסֶךְ
 עָלֵיהֶם עָנִין פִּנְחָס. וְהָיָה נִשְׁאָרוֹ מִן
 הַנִּצְמָדִים וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הַשְּׁמִימִים
 אַחֲרַי כֵּן טָרַם עֲכָרָם אֶת הַיָּרֵד, וְהוּ
 שְׁכָתוֹב (דְּבָרִים ד' ג') כִּי כָל הָאִישׁ אֲשֶׁר
 הִלָּךְ אַחֲרַי בַּעַל פְּעוֹר הַשְּׁמִידוֹ ה'
 אֵלֵהֶיךָ מִקְרָבָךְ, וְאַתָּם הַדְּבָקִים בְּה'
 אֵלֵהֶיכֶם חַיִּים כְּלָכֶם הַיּוֹם: תּוֹרָה ו

יִשְׂרָאֵל לְבַעַר פְּעוֹר וַיַּחַר אֵף ה'
בְּיִשְׂרָאֵל, כִּי יִצָּא הַקָּצֵף מִלִּפְנֵי ה' הַחֵל
 הַנֶּגֶף. וְהָשֵׁם בִּרְחִמָיו אָמַר לְמֹשֶׁה,
 שִׁישְׁפּוֹטוּ הַשּׁוֹפְטִים וַיִּתְּלוּ הַנִּצְמָדִים
 וְלֹא יִסְפָּה הָאֵף צָדִיק עִם רָשָׁע, וּמֹשֶׁה
 צִוָּה כֵּן לְשׁוֹפְטִים. וְכֹאֲשֶׁר נֶאֱסָפוּ כָּל
 הַעֲדָה פָּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לַעֲשׂוֹת כְּדָבָר
 מֹשֶׁה וְעוֹד הַנֶּגֶף הָיָה בָהֶם, וְהָיָה הָעוֹ
 הַשְּׁמַעוֹנִי הָיָה וַיִּקְרָב אֶל אֶחָיו אֶת
 הַמְדִּינִית לְמִרְדָּה בְּמֹשֶׁה וּבַשּׁוֹפְטִים
 לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּפִרְהֶסְיָא, כִּי נָשִׂיא וְגְדוֹל
 הָיָה וְרַבִּים עוֹזְרִים לוֹ, אוֹ כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ
 רַבּוֹתֵינוּ (סְנַהֲדְרִין פ"ב) שְׁאָמְרוּ לוֹ שְׂבִטוֹ
 אָנוּ נִדְוָנִין מִיתָה וְאַתָּה שׁוֹתֵק. וְהָיָה
 הַתְּחִלָּה מֹשֶׁה וְהַשּׁוֹפְטִים לְכַבּוֹת, וַיַּעֲמֵד
 פִּנְחָס וַיַּפְּלֵל וַיַּתְעִצֵּר הַמִּגְפָּה. וְלֹא נִדּוּן

דִּין וּבִית דִּין יָדוּן אֶת שְׂבִטוֹ וְאֵת אֲלָפוֹ,
 כְּדִכְתִּיב (ש"ס א טו) וַאֲקַח אֶת רֹאשִׁי
 שְׂבִטִיכֶם וְאַתָּן אוֹתָם רֹאשִׁים עֲלֵיכֶם
 שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשׁוֹטְרִים
 לְשִׁבְטֵיכֶם:
אֲחֵר כִּי מִצָּאִיתִי בְּגִמְרָא יִירוּשְׁלָמִית
 בְּפֶרֶק חֶלֶק (סְנַהֲדְרִין פ"י ה"ב) כִּי,
 וְכִמְהָ הֵם שׁוֹפְטֵי יִשְׂרָאֵל, שְׂבַע רַבּוּא
 וְשְׁמוֹנֵת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת, אָמַר לָהֶן
 כָּל חַד מִמֶּכּוֹן יִקְטְלוּן תְּרִין, נִמְצָאוּ
 הַהֲרוּגִים חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה רַבּוּא וְשִׁבְעַת
 אֲלָפִים וּמֵאוֹתָם. אִם כֵּן נֹאמַר לְדַעַתָּם
 שְׁנִיתְרַבּוּ יִשְׂרָאֵל בֵּין מִנָּן לְמִנָּן הַרְבֵּה
 מֵאֵד:
וְהַנִּבּוֹן בְּעֵינֵי בְּעִנָּן הַפֶּרֶשָׁה, כִּי
 מִתְחַלֵּל נֶאֱמַר (בַּפְסוּקֵי א) **וַיִּצְמַד**

תאמר אסורה, בת יתרו מ' התירה לך" (רש"י בלק שם), ואם-כן נעשה משה נוגע בדבר, ו"אין שומעין לו" לומר ש"קנאים פוגעין בו".

ובבנות צלפחד הרי אמרו "והוא לא היה גו" בעדת קרח" (פרשתנו כז, א) שחלקו על משה, ומפילא נעשה משה "נוגע בדבר" בנדון זה.

ונמצא, שבשתי הלכות אלו לא היו מקבילים מפילא ממשה פי לא אמרה קדם מעשה, ולכן נתעלמו ממונו ההלכות, ונתגלו על-ידי פנחס, או על-ידי שהקריב משה "את משפטן לפני ה'".

כז, ה). וצריך באור מדוע נתעלמו ממושה דוקא שתי הלכות אלו, במעשה זמרי, ובבנות צלפחד?
יש לומר בזה, דהנה איתא ביבמות (עו, א) "כל תלמיד חכם שמונה הלכה ובא, אם קדם מעשה אמרה שומעין לו, ואם לאו אין שומעין לו". וכתבו התוספות (שם ד"ה אם) "דהינו דוקא היכא דהוא עצמו נוגע בדבר", דאז "אין שומעין לו" אם לא אמרה קדם המעשה.

ועל-פי-זה יש לומר, דטעם הדבר שנתעלמו מהלכות אלו ממשה הוא, כי בשני המאורעות היה משה נוגע בדבר: במעשה זמרי "אמרו לו: משה, זו אסורה או מתרת, אם

וַיִּזְרַא פִּינְחָס בֶּן-אֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן כֹּהֵן וַיִּקָּח מִגֹּדוֹ כְּנֻשָּׁתָא וַיִּנָּסִיב רִמְחָא בִּידָהּ:

(י) וַיִּזְרַא פִּינְחָס בֶּן-אֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וַיִּקָּח מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקָּח רִמְחַ בְּיָדוֹ:

פוגעין בו. אמר לו: קרינא דאגרתא איהו ליהוי פרונקא. מיד: ויקח רמח בידו וגו'.

כ"י- וַיִּזְרַא פִּינְחָס • (שם) רָאָה מַעֲשֵׂה וַנִּזְכֵּר הַלְכָּה. אָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: מְקַבְּלִי מִמֶּךָ: הַבּוֹעֵל אֶרְמִית קְנָאִין

ח ועל פתר גברא בר ישראל לקבטא ובזע ית תרויהון ית גברא בר ישראל וית אתתא למעשה ואתכלי מותנא מעל בני ישראל:

(ח) וַיָּבֹא אַחֵר אִישׁ-יִשְׂרָאֵל אֶל-הַקֹּפֶה וַיִּדְקֹר אֶת-שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת-הָאִשָּׁה אֶל-קִבְתָּהּ וַתַּעֲצֹר הַמִּגְפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

שלה, וראו כלם שלא לחנם הרגם, והרבה נסים נעשו לו כו', כדאיתא התם (סנהדרין שם):

כ"י- אֶל-הַקֹּפֶה • אֶל הָאֶהָל. אֶל-קִבְתָּהּ • כְּמוֹ "הַלְחָיִים וְהַקֶּבֶה", כֵּן בְּתוֹךְ זְכוּרֹת שֶׁל זְמָרִי וְנִקְבוֹת

ט והיו דמיתו כמותנא עשרין וארבעא אלפין: פ פ פ

(ט) וַיְהִי הַמָּתִים בַּמִּגְפָּה אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים אֱלֹהִי:

ק"ד פסוקים, מנ"ח סימן. חסלת פרשת בלק

הפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנו - רנט

המשך ביאור למסכת יבמות ליום חמישי עמ' א

גמרא

הגמרא מקשה סתירה מדברי רבי עקיבא במשנתנו לדבריו במקום אחר: ובי סבר רבי עקיבא שעל פי עדות אשה לא משיאין את האשה, ונתניא בברייתא, רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי עקיבא, אשה נאמנת להביא את גיטה ממדינת הים, ולהעיד על כשרותו, מקל וחומר, ומה חמש הנשים שאמרו חכמים (לעיל קדו) שאין נאמנות לומר מת בעלה, מכל מקום נאמנות להביא גיטיהן. זו האשה עצמה שנאמנת לומר מת בעלה, וכי אינו דין פשוט שנאמנת להביא גיטה ולהעיד שהוא כשר. מדייקת הגמרא: מלשוננו של רבי עקיבא משמע שדווקא חמש נשים אלו שאמרו חכמים, הוא דלא מהימני - רק הן אינן נאמנות להעיד שמת בעלה. אבל אשה בעלמא - סתם אשה, שאינה מחמש נשים אלו, מהימנא - נאמנת, והרי זו סתירה לדברי רבי עקיבא במשנה שאין משיאין אשה על פי עדות אשה אחרת.

מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן - במשנתנו הובאה דעת רבי עקיבא קודם שהחזיקו חכמים להשיא על פי עדות אשה, ואילו כאן - בברייתא הובאה דעת רבי עקיבא לאחר שהחזיקו להשיא מפי אשה, ואף רבי עקיבא הסכים לכך.

משנה

שנינו במשנה הקודמת שסבר רבי עקיבא שאשה אינה נאמנת להעיד על מיתת בעלה של חברתה כדי להתירה להינשא. משנתנו מביאה את טענת חכמים כנגד רבי עקיבא ואת תשובתו: אמרו לו חכמים לרבי עקיבא, הלא מעשה היה בכני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים, והלה אחד מהם בדרך, והביאוהו בפונדק והשאירוהו שם, והלכו לצוער, ובחזרתם כשעברו בפונדק אמרו לפונדקית, איה חברנו שהשאירוהו פה. נומית [אמרה] להם, 'מת וקברתיו'. ועל פי עדותה השיאו את אשתו. ומעתה קשה, וכי לא תהא כהנת בפונדקית, כלומר, אם האמינו לדברי הפונדקית הגרועה בודאי יש להאמין לכהנת או בת ישראל כשרה המעידה על מיתת הבעל. אמר (להו) [להם] רבי עקיבא, לכשתהא עדותה של הכהנת בעדות הפונדקית, אף היא תהא נאמנת. היינו שבאותו אופן שהאמינו לפונדקית יש להאמין לכל אשה אחרת, שהרי הפונדקית הוציאה להם את מקלו של החבר שמת, ותקמילו וספר תורה שהיה בידו ועל פי סימנים אלו האמינו לה חכמים, ואף כל אשה אחרת שתעשה כן תהא נאמנת.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

בי"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ד' תמוז מפרק כג עד סוף פרק כח	יום רביעי - ז' תמוז מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שני - ה' תמוז מפרק כט עד סוף פרק לד	יום חמישי - ח' תמוז מפרק מד עד סוף פרק מח
יום שלישי - ו' תמוז מפרק לה עד סוף פרק לח	יום שישי - ט' תמוז מפרק מט עד סוף פרק נד
שבת קודש - י' תמוז פרק כ מפרק נה עד סוף פרק נט	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ד' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פז, פרק י. אך... עד עמ' 174, דרכיו מורכבו.

44 "אור", כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לְאוֹר יוֹם",
45 וּבִשְׁהָאוֹר הוּא בְּמִקְוֵהוּ בְּגוֹף הַשֶּׁמֶשׁ – הוּא מִיָּחָד עִמּוֹ –
46 עִם הַשֶּׁמֶשׁ, בְּתַכְלִית הַיְּחִיד, כִּי אֵין שָׁם – בְּגוֹף הַשֶּׁמֶשׁ, רַק
47 עֶצֶם אֶחָד שֶׁהוּא גּוֹף הַמָּאוֹר הַמְּאִיר, – אֵין מְקוֹם לוֹמַר,
48 שִׁישְׁנָם שֵׁם שְׁנֵי דְבָרִים –

49 ה"מאור" עצמו, וה"אור"
50 הבא מן המאור, אלא שם
51 קיים דבר אחד בלבד –
52 והוא ה"מאור", כִּי הָיָה
53 וְהָאוֹר – הֵם, שָׁם – בְּגוֹף
54 הַשֶּׁמֶשׁ, עֶצֶם אֶחָד מְמֹשׁ
55 עִם גּוֹף הַמָּאוֹר הַמְּאִיר,
56 וְאֵין לוֹ – לְזוֹ, שׁוֹם
57 מְצִיאוֹת בְּלָל כַּפְּנֵי
58 עֶצְמוֹ. – כְּלוֹמַר: לְבִאֲדוּרָה,
59 לְמִדּוֹת שֶׁדָּבָר בְּרוּר הוּא,
60 שֶׁבְּגוֹף הַשֶּׁמֶשׁ יִשְׁנוּ בִּדְרָא
61 אֹר הַשֶּׁמֶשׁ – שְׁהָרִי כִּיּוֹן
62 שְׁאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ מִתְפַּשֵּׁט
63 לְמִדּוֹק רַב כּוֹזֵה עַד שֶׁהוּא
64 מְאִיר אֶת הָאֲדָמָה, וְדָא
65 הַדְּבָר שֶׁהוּא נִמְצָא גַם
66 בַּשֶּׁמֶשׁ עֲצֻמָּה – אֵלֶּא,
67 יְחִידוֹ שֵׁם הוּא בְּאוֹפֶן
68 שֶׁהוּא כּוֹלֵו מְאוּחָד עִם
69 ה"מאור" עצמו, וְאֵי
70 אִפְשָׁר לְצִיֵּן אוֹתוֹ שֵׁם

71 בִּשְׁם "אור" וְזוֹ, כִּי שֵׁם אֵין הוּא מְצִיאוֹת לְעֲצֻמוֹ כֻּלָּל – שֵׁם
72 קִיִּים בְּמִצִּיאוֹת רַק ה"מאור" וְהַמְקוֹר שֶׁל הָאוֹר. וְכִּדְבָרִים
73 הָאֵלֶּה מְמֹשׁ, – עַל אִיחֻדוֹ שֶׁל אֹר הַשֶּׁמֶשׁ כִּשֶּׁהוּא נִמְצָא
74 בְּמָאוֹר עֲצֻמוֹ, וְיִוְתֵר מִזֶּה, – כְּלוֹמַר: יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר הוֹסֵבֵר בְּקֶשֶׁר
75 לְיְחִידוֹ וְאִיחֻדוֹ אֹר הַשֶּׁמֶשׁ עִם ה"מאור", הֵן מִדּוֹתָיו שֶׁל
76 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וְרִצּוֹנוֹ וְהַקְּבָלָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת –
77 "ספירות" עוֹלָם הָאֲצִילוֹת בִּיחּוּדָם, עִם מְהוּתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ – שֶׁל
78 הַקְּבָלָה, כִּיבְיָכּוֹל, הַמְּתַלַּבֵּשׁ בְּתוֹכָם – מְהוּתוֹ וְעֲצֻמוֹתוֹ
79 כִּיבְיָכּוֹל הַמְּתַלַּבֵּשׁ בְּתוֹךְ ה"ספירות", וּמִתְיַחַד עִמָּהֶם בְּתַכְלִית
80 הַיְּחִיד, – שֶׁכֵּךְ וְיִוְתֵר מִזֶּה, – הוּא לְמִשְׁלַל אִיחֻדוֹ שֶׁל אֹר הַשֶּׁמֶשׁ
81 עִם הַשֶּׁמֶשׁ, בִּשְׁעָה שֶׁהָאוֹר נִמְצָא בְּגוֹף הַשֶּׁמֶשׁ, מִאֲחֵר שֶׁנִּמְשָׁכּוּ
82 וְנִאֲצְלוּ – ה"ספירות", מֵאֵתוֹ יִתְבָּרֵךְ, עַל-דֶּרֶךְ-מִשְׁלַל בְּדֶרֶךְ
83 הַתְּפַשְׁטוֹת הָאוֹר מִהַשֶּׁמֶשׁ. אֵךְ – בִּיחּוּד ל"ספירות" וְלִמְאִצִּילָן
84 בְּרוּךְ-הוּא, הָרִי זֶה לֹא מְמֹשׁ בְּדֶרֶךְ זֶה, – כִּפִּי שֶׁהַדְּבָר הוּא
85 בְּאוֹר הַמְּתַפַּשֵּׁט מִהַשֶּׁמֶשׁ, רַק בְּדֶרֶךְ רְחוֹקָה וְנִפְלְאוֹהָ
86 מִהַשְׁתַּנְּנוּתוֹ, כִּי נִבְחָהוּ דְרָכָיו – שֶׁל הַקְּבָלָה, מִדְּרָכֵינוּ.

1 פְּרָק י. בְּסוֹף הַפָּרָק הַקּוֹדֵם, פָּרָק ט', הַסְבִּיר רַבֵּנוּ חֻזָּק, שְׂכִיּוֹן שֶׁהַקְּבָלָה
2 לְמַעַלָּה אֵין קֵץ מִחֻבָּה, שֶׁכֵּל וְהַשְׁגָּה, לִכֵּן גַּם הַיְּחִיד – שֶׁהוּא בְּרוּךְ-הוּא
3 מְאוּחָד עִם הַסְפִּירוֹת וְהַמְדּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת (שֶׁלְמִדּוֹת שֶׁהֵם עֵינֵן שֶׁל
4 מִדַּת הַחֻבָּה וּמִדַּת הַחֵסֶד – הֵן בְּכָל זֹאת מְאוּחָדוֹת עִם אֹר אֵין-סוֹף
5 בְּרוּךְ-הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל "חֵד") –
6 הוּא לְמַעַלָּה מִהַשְׁגָּת אֲנוּשׁ.
7 וְלִכֵּן נִקְרָאוֹת בּוֹהֵר הַקְּדוֹשׁ,
8 מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקְּבָלָה, שְׁתֵּן
9 ה"ספירות", בִּשְׁם "רֹא"
10 דְּמִהִימָנוּתָא, סוֹד הָאֲמוּנָה,
11 שְׁהָרִי עֵינֵן ה"ספירות" קְשׁוֹר
12 בְּאֲמוּנָה, שֶׁהִיא לְמַעַלָּה
13 מִשְׁכַּל וְהַשְׁגָּה.
14 אֵךְ מְבַלְ-מְקוֹם, –
15 לְמִדּוֹת שֶׁה"ספירות" הֵן
16 לְמַעַלָּה מִשְׁכַּל וְהַשְׁגָּה,
17 הוֹאִיל וְדִבְרָה תּוֹרָה
18 בְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם, לְשִׁבְךָ
19 אֶת הָאוֹן מִה שֶׁהִיא
20 יְכוֹלָה לְשַׁמֵּעַ, לְךָ –
21 לִכֵּן, נִתֵּן רְשׁוּת לְחֻבָּתָהּ
22 הָאֲמֵת – חֻכְמִי תּוֹרָה
23 הַקְּבָלָה, לְדַבֵּר בְּסְפִירוֹת
24 בְּדֶרֶךְ מִשְׁלַל, – בִּיאֹר כ"ק
25 אֲדָמוֹר – שְׁלִיט"א:
26 כ"שְׁאוּמִרִים "מִשְׁלַל" הָרִי
27 זֶה מְדַגִּישׁ שְׁאִינָם אוֹתוֹ

28 הַעֵינֵן (הַנִּמְשָׁל), כִּי-אֵם שִׁישׁ דּוֹגְמָא בְּשִׁיבוֹת דְּפִרְטֵי הַמִּשְׁלַל
29 בִּינִיחָם – לְהַשִּׁיבוֹת בֵּין פִּרְטֵי הַנִּמְשָׁל, אֵף דְּפִרְטֵי הַמִּשְׁלַל
30 וְהַנִּמְשָׁל אֵין כָּל עֵרֶךְ וְשִׁיבוֹת בִּינִיחָם (עַל-דֶּרֶךְ-זֶה בְּנִידוֹן דִּידֵן,
31 אֵין עֵרֶךְ כֻּלָּל לְאוֹר וְשֶׁמֶשׁ עִם הַסְפִּירוֹת וּמְקוֹרָם – כִּי-אֵם הַמִּשְׁלַל
32 הוּא עַל יְחִידוֹם (שִׁיבוֹתָם) דְּהָאוֹר וְהַשֶּׁמֶשׁ שֶׁמְקִיל הַהֲבֵנָה
33 בְּהִיחֻד דֵּה־סְפִירוֹת בְּמְקוֹרָם כו'). וְכִּנְיָאוֹ – הַמְקוֹבָלִים, אוֹתָן –
34 אֶת ה"ספירות", בִּשְׁם "אוֹרוֹת", – מִשְׁלַל מַעֲנִין אֹר וְגִילּוֹ, כְּדִי
35 שֶׁעַל-יְדֵי הַמִּשְׁלַל הוּא – מְאֹר, יוֹבֵן לָנוּ קִצְתָּ עֵינֵן – וְאוֹפֶן,
36 הַיְּחִיד שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וּמִדּוֹתָיו, – ב"ספירות", שֶׁהוּא
37 בְּדֶרֶךְ-מִשְׁלַל עֵינֵן יְחִיד אֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁבְּתוֹךְ גּוֹף בְּדוֹר
38 הַשֶּׁמֶשׁ – כְּמוֹ שְׁאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ הַנִּמְצָא בְּתוֹךְ גּוֹף כְּדוֹר הַשֶּׁמֶשׁ
39 מִתְאַחַד עִם גּוֹף הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁנִּקְרָא 'מְאֹר', – לֹא רַק "שֶׁמֶשׁ",
40 אֵלֶּא גַם "מְאֹר" – הִיא מְקִרִינָה מִתּוֹכָהּ אֹר. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב:
41 "אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדוֹל וְגו'", – כְּלוֹמַר: הַקְּבָלָה בְּרָא אֶת הַשֶּׁמֶשׁ,
42 הַנִּקְרָא "מְאֹר", שֶׁהִיא הַמְקוֹר וְהַשִּׁיבוֹת לְאוֹר הַבָּא מִמֶּנָּה,
43 וְהָיָה וְהִנִּיצוֹן הַמְּתַפַּשֵּׁט וּמְאִיר מְמֹנָה – מִה"שֶׁמֶשׁ", נִקְרָא

1. בְּרִאשִׁית א, טו. 2. שֵׁם א, ה. 3. הַעֲרַת כ"ק אֲדָמוֹר שְׁלִיט"א: "אֲפִל" "אֵין וְאִפְס" מִצֵּד הַמְּאֹר – שְׁהָרִי מְצִיאוֹת עֵינֵן מְאֹר – מִחֻשִּׁב הַעֵינֵן דְּאוֹר (שֶׁעֲשִׂי נִקְרָא מְאֹר). 4. רָאָה יִשְׁעִיָּה נָה, ט.

יום שני ה' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 174, ומ"מ לשכך... עד עמ' 174, אתכסיאת כו'.

שער היחוד והאמונה

ומ"מ לשכך האון

נשמע ונתבונן ממשל אור השמש המיוחד ובטל במקורו ואינו עולה בשם כלל בפ"ע רק שם המקור לבדו כך כל מדותיו של הקדוש ב"ה ורצונו וחכמתו אינן עולות ונקראות בשמות אלו כלל אלא לגבי הנבראים עליונים ותחתונים שהווייתם וחיותם והנהגתם שהקב"ה מהיה ומחיה אותם ומנהיגם הוא ברצונו וחכמתו ובינתו ודעתו המתלבשות במדותיו הקדושות כדאיתא במדרש בעשרה דברים נברא העולם בחכמה כתבונה ובעת וכו' דכתיב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים כתבונה בדעתו תהומות נבקעו וגו' וכמאמר אליהו דאפיקת עשר תיקונים וקרינן להון עשר ספירן לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין ועלמין דאתגליין ובהון אתכסיאת כו'

אתגליין ועלמין דאתגליין ובהון אתכסיאת כו'

1 ומכל־מקום, - למרות שזה באופן נעלה ביותר מאשר אצל
2 האדם, בכל זאת, כדי לשכך האון, נשמע ונתבונן ממשל
3 אור השמש, המיוחד ובטל במקורו, ואינו עולה - האור
4 בהיותו בשמש עצמה, בשם כלל בפני־עצמו רק שם המקור
5 לבדו - כך - גם, כל
6 מדותיו של הקדוש
7 ברוך־הוא ורצונו
8 וחקמתו, אינן עולות
9 ונקראות - לגבי הקב"ה,
10 בשמות אלו - של מדות,
11 רצון וחכמה, כלל אלא
12 לגבי הנבראים - בלבד,
13 הערת כ"ק אדמו"ר
14 שליט"א: "שהם למטה
15 מאצי" - בבריאה יצירה
16 ועשי' - והיינו, עליונים
17 ותחתונים, - הנבראים
18 העליונים והנבראים
19 התחתונים, שהווייתם
20 וחיותם, והנהגתם,
21 שהקדוש־ברוך־הוא
22 מהיה ומחיה אותם ומנהיגם, הוא - על־ידי, ברצונו
23 וחקמתו ובינתו ודעתו - של הקב"ה, המתלבשות - רצונו,
24 חכמתו, בינתו ודעתו של הקב"ה, מתלבשות במדותיו
25 הקדושות, - חסד, גבורה, תפארת וכו', הרי לגבי הנבראים,
26 המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים מהקב"ה על־ידי
27 התלבשות רצונו, חכמתו, בינתו ודעתו - במדותיו, נקראות

יום שלישי ו' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 174, עד"מ ביום ראשון... עד עמ' פח, מדות כלל:

שער היחוד והאמונה

עד"מ ביום

ראשון מששת ימי בראשית נגלית מדת החסד כלולה מכל מדותיו הקדושות ורצונו וחכמתו ובינתו ודעתו מלובשין בה וברא בה את האור כמאמר יהי אור שהיה בחי' התפשטות והמשכת האור לעולם מלמעלה והתפשטות בעולם מסוף העולם עד סופו שהיה בחי' מהתגלות מדת החסד, והשייכות שבין מדת חסד רק מפני שכלולה גם ממדת גבורה לכן לא

55 על־דרך־משל: ביום ראשון מששת ימי בראשית - נגלית
56 מדת החסד, - כפי שהיא, כלולה מכל מדותיו הקדושות,
57 ורצונו וחקמתו ובינתו
58 ודעתו - של הקב"ה,
59 מלובשין בה, - במדת
60 החסד, וברא בה - במדת
61 החסד, את האור
62 כמאמר "יהי אור", - כי
63 ענין האור הוא התהוות
64 הבאה מהתגלות מדת
65 החסד, והשייכות שבין מדת חסד רק מפני שכלולה גם ממדת גבורה לכן לא

5. חגיגה יב, א. - כידוע, גם ה"אגדות" שבגמרא נקראות "מדרש". 6. משלי ג, יט - כ. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה הול"ל משנה המפורשת בעשרה מאמרות נבה"ע - אלא שבמשנה מדבר מצד המל' והגילוי (מאמר - כנ"ל) שבכל ספירה, וכאן הראי' צ"ל על חכ' בינה כו".

35 ב"ק אדמו"ר שליט"א: "ענין של חסד". כלומר: עצם ה"יבנה" של
36 העולם הוא ביטוי של חסד וגילוי. הרי, שגם במקום שפועלת
37 מדת הגבורה, פועלת שם גם מדת החסד, שְׁתַּכְּלָל – כל האמור
38 הוא כְּדִי שְׁתִּרְאֶה הִיבְשָׁה וְאָדָם עָלֶיהָ לַעֲבֹד ה' – הרי זה ענין
39 של חסד, וְכֵן כְּלָן. – כל

40 שאר המדות, שעל־ידן
41 נבראו הנבראים, כל אחת
42 ביום שלה. וְזוּהוּ שְׁאֵמַר
43 אֱלֹהֵינוּ ב'תְּקוּנֵינוּ' –
44 ב'תיקוני זוהר', שָׁם:
45 "לְאַחֲזָא אֵיךְ אֲתַנְהִיג
46 עֲלֵמָא בְּצַדֵּק וּמִשְׁפָּט
47 כּו', – להראות כיצד
48 מונהג העולם בצדק
49 ומשפט וכו' – ש"ה ספירות"
50 נאצלו בשביל ענין הנהגת
51 העולם בצדק ומשפט וכו',
52 צַדֵּק אִיהוּ דִּין, – "צדק"
53 הוא מדת הדין והגבורה,
54 מִשְׁפָּט אִיהוּ רַחֲמֵי כּו',
55 – "משפט" הוא רחמים כו',
56 כֵּלָא לְאַחֲזָא אֵיךְ

57 אֲתַנְהִיג עֲלֵמָא, – כל זאת, כל המדות והספירות, הן כדי
58 להראות כיצד מונהג העולם, אֲכַל לֹא דְאִית לָךְ צַדֵּק וְיִדְעָא
59 דְאִיהוּ דִּין, – אבל לא שאתה, הקב"ה, יש לך "צדק" הידוע
60 לנבראים, שזוהו דין, וְלֹא מִשְׁפָּט וְיִדְעָא דְאִיהוּ רַחֲמֵי, – ולא,
61 שיש לך, ענין ה"משפט" הידוע לנבראים, שהוא רחמים, וְלֹא
62 מִכָּל אֵינוֹן מִדּוֹת כְּלָל: – ולא מכל מדות אלו כלל. כלומר,
63 "צדק" ו"משפט" מצויינים כמדות אלו רק לגבי העולמות
64 והנבראים. ואילו לגבי הקב"ה, הרי "לאו דאית לך" – אצלו
65 יתברך לא שייך צדק זה ומשפט זה, כי לגביו אין מדות אלו דבר
66 לעצמם כלל, הן מאוחדות כליל בהקב"ה עצמו, כמו אור השמש
67 בהיותו במאור השמש עצמה, שם אין הוא "מציאות" כלל, אלא
68 הוא בטל לגמרי ומאוחד בשמש עצמה.

1 ומדת החסד כוללת בה גם מדת הגבורה, לְכֵן לֹא הָיָה – האור
2 שנוצר ממדת החסד, רוֹחֵנִי כְּאוֹר שֶׁל מַעְלָה מִמֶּשׁ, וְגַם
3 נִתְלַבֵּשׁ – אור זה, בְּעוֹלָם הָיָה שְׂהוּא בְּכִינִת גָּבֹל וְתַכְלִית,
4 שְׂהוּא מִחֲלָף ת"ק – חמש מאות, שָׁנָה מִהֶאָרִין לְרַקִּיעַ
5 וּמִמְּזוֹרָה לְמַעְרָב. – כל

6 ההגבלות הללו לא היו
7 קיימות אילו התהוות
8 העולם היתה ממדת החסד
9 עצמה, שהרי חסד הוא
10 התפשטות בלי הגבלה,
11 אלא, מפני שהתהוות
12 היא מחסד כפי שהיא
13 כלולה גם מגבורה – ומצד
14 הצמצום של מדת
15 הגבורה, באות ההגבלות
16 האמורות. – אך, כיוון
17 שביום ראשון של ששת
18 ימי בראשית נתגלתה
19 ופעלה מדת החסד, נתהוו
20 אז הנבראים שיש להם
21 שייכות למדת החסד,
22 המציאות של אור וכו'.

23 וְכֵן בְּיוֹם שְׁנִי – של ששת ימי בראשית, נְגִלִית מִדַּת גְּבוּרָה –
24 כפי שהיא כְּלוּלָה מִשְׁאָר מִדּוֹת, וְרִצּוֹנוֹ כּו', – וכן רצון,
25 חכמה, בינה, דעת, מלוכשים בה, וּבְרָא בָהּ – והקב"ה ברא
26 במדת הגבורה את הַרְקִיעַ בְּמֵאֵמַר "יְהִי רַקִּיעַ בְּתוֹךְ תְּמִיִם,
27 וְיְהִי מִבְּדִיל בֵּין מַיִם לְמַיִם", – כך, שהמאמר והנברא
28 שנתהווה ממנו – הרקיע – יש להם שייכות למדת הגבורה, שְׂהוּא
29 – ההבדלה שברקיע, בְּכִינִת צִמְצוּם וְגִבּוּרָה לְהַעֲלִים מִיִּם
30 הַעֲלִיּוֹנִים הַרוּחָנִיִּים מִמֵּיִם הַתַּחְתּוֹנִים, וְעַל־יְדֵי־זוֹ נִתְגַּשְׁמוּ
31 – המים הַתַּחְתּוֹנִים בְּהַבְדֵּלָם מִ – המים הַעֲלִיּוֹנִים; – נעשתה
32 אם כן ההגשמה על־ידי צמצום והעלם, הבאים ממדת הגבורה
33 שנתגלתה ופעלה ביום שני מששת ימי בראשית, וּמִדַּת חֶסֶד
34 כְּלוּלָה בָּהּ, – במדת הגבורה, כִּי "עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה", – הערת

שער היחוד והאמונה

היה רוחני כאור של מעלה ממש וגם נתלבש בע"הו
שהוא בבחי' גבול ותכלית שהוא מחלך ת"ק שנה מהארץ
לרקיע וממזרח למערב וכן ביום שני נגלית מדת גבורה
כלולה משאר מדות ורצונו כו' וברא בה הרקיע במאמר
יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים שהיא
בחי' צמצום וגבורות להעלים מים העליונים הרוחניים
ממים התחתונים ועל ידי זה נתגשמו התחתונים בהבדלם
מהעליונים ומדת חסד כלולה בה כי עולם חסד יבנה
שהכל כדי שתראה היבשה ואדם עליה לעבוד ה' וכן
כולן וז"ש אליהו בתיקונים שם לאחזאה איך אתנהיג
עלמא בצדק ומשפט כו' צדק איהו דין משפט איהו
רחמי כו' כולא לאחזאה איך אתנהיג עלמא אבל לאו
דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולא משפט ידיעא דאיהו
רחמי ולא מכל אינון מדות כלל:

יום רביעי ז' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פה, פרק יא. והנה גם... עד עמ' 176, וסתום בלבד.

69 המאור. בפרק זה, פרק יא, יסביר רבנו חזקן, שלא רק המדות והספירות
70 נקראות בשמותיהן לגבי הנבראים בלבד, אלא גם "עשרה מאמרות",
71 שעל ידם מתגלות המדות והספירות להוות, להחיות ולהנהיג את
72 הנבראים – גם הם נקראים "מאמרות" לגבי הנבראים בלבד, אבל לא
73 לגבי למעלה, כיוון שהם מאוחדים עם המדות והספירות המאוחדות
74 בתכלית עם הקדוש־ברוך־הוא.
75 וְהֵנָּה, גַם עֲשָׂרָה מֵאֵמֶרֶת, גַּם־כֵּן נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "מֵאֵמֶרֶת"

69 בפרק הקודם, פרק י"ד, הסביר רבנו חזקן, שהספירות,
70 (מדותיו של הקב"ה וחכמתו ורצונו) נקראות בשמותיהן, לגבי הנבראים
71 בלבד, המתהווים, מקבלים חיותם ומונהגים על ידן, ואילו לגבי הקדוש
72 ברוך הוא, אין הן נקראות בשמות "מדות", "חכמה" ו"רצון", מפני היותן
73 מאוחדות בתכלית אתו יתברך, אשר לכן לא שייך לקרוא אותן בשם
74 לעצמן – כמו שהדבר באור וזוי השמש בהיותם במקורם – מאור השמש
75 – שאינם עולים בשם להיקרא "אור", מפני שהם מאוחדים שם עם

1 לְגַבִּי הַנִּבְרָאִים בְּלִבָּהּ - "מאמר" הוא ענין של התגלות, כפי
2 שרבנו הזקן מפרש מיד להלן, כִּי כְמוֹ שֶׁהַמְדוּת שֶׁבִּנְשָׁמָה
3 הָאָדָם, בְּשִׁבְאוֹת לְהַתְגַּלּוּת בְּמַעֲשֵׂה, - בפעולה הנוצרת
4 מאותה מדה, הֵן בָּאוֹת מְלֻבָּשׁוֹת בְּאוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה, - לפני
5 שהמדה באה במעשה,
6 היא באה בהתלבשות
7 באותיות המחשבה. כְּגוֹן
8 מִדַּת הַסֵּד וְרַחֲמִים
9 שֶׁבִּנְשָׁמָה, אִי אִפְשָׁר
10 לְבֹא לִידֵי הַתְגַּלּוּת בְּפִעֻלָּה
11 מְשֻׁשׁ, - לעשות פעולה
12 של חסד ורחמים, כִּי־אֵם
13 עַל־יָדִי שֶׁמַּחֲשֵׁב -
14 בתחילה, בְּדַעְתּוֹ
15 וּמִתְהַרֵּר מַעֲשֵׂה הַצִּדְקָה
16 וְהַחֲסֵד לַעֲשׂוֹתָהּ בְּפִעֻלָּה
17 מְשֻׁשׁ, כִּי אִי־אִפְשָׁר
18 לַעֲשׂוֹת - שום פעולה,
19 בְּלִי מַחֲשָׁבָה, - וישנו
20 אופן, שֶׁלִּפְנֵי הַתְגַּלּוּת
21 המדה במעשה, עליה
22 להתלבש לא רק
23 במחשבה, אלא גם בדיבור
24 - כפי שיוסבר להלן. וְאֵם
25 מַצִּיחַ לְאַחֲרֵים לַעֲשׂוֹת,
26 כְּמוֹ הַמֶּלֶךְ, - המצווה
27 לאחרים לעשות, וְאִי
28 מִתְלַבֶּשֶׁת מִדַּת הַחֲסֵד
29 וְגַם אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה
30 בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר [וְכֵן
31 בְּשִׁמְדֵּבֶר דְּבָרֵי הַסֵּד
32 וְרַחֲמִים לְרַעְיוֹן] - שגם
33 אז מתלבשות מדות חסד
34 ורחמים יחד עם אותיות
35 המחשבה, באותיות
36 הדיבור. הרי שהתגלות
37 הכוחות והמדות של
38 הנפש, היא דוקא על־ידי אותיות - אותיות המחשבה או אותיות
39 הדיבור. כִּךְ עַל־דֶּרֶךְ־מִשְׁלַל, מְדוּתָיו שֶׁל הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא,
40 בְּשִׁבְאוֹת לְבָחִינַת הַתְגַּלּוּת פְּעֻלָּתוֹ בַּתְּחִתּוֹנִים, נִקְרָא גִלּוּי
41 זֶה וְהַמַּשְׁכָּת פְּעֻלָּה זֹאת בְּשֵׁם "מֵאֵמֶר" וְ"צִרוּף אוֹתִיּוֹת",
42 שֶׁהִרִי אִי־אִפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה שׁוּם פְּעֻלָּה נִמְשָׁכֶת מִמְדוּתָיו
43 הַקְדוּשׁוֹת בְּלִי צִרוּפִים הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת". - כדי
44 שתהיה התגלות של "פעולה" הבאה ממדותיו הקדושות, הרי זה
45 דוקא באופן של התגלות כוחות פרטיים, שהרכבם הוא
46 ההתגלות שממנה באה ה"פעולה". כְּגוֹן לְבִרְיַת הָאוֹר מִמִּדַּת
47 הַחֲסֵד - נִמְשָׁךְ מִמֶּנָּה - מִמִּדַּת הַחֲסֵד, הַמַּשְׁכָּת פְּעֻלָּה וְכֵן
48 לְפִעֻלָּה וְלִבְרָא בּוֹ - באותו כוח, אֵת הָאוֹר, - שכן, כפי שיוסביר

שער היחוד והאמונה

פרק יא והנה גם עשרה מאמרות ג"כ נקראו בשם
מאמרו' לגבי הנברא' בלבד כי כמו
שהמדות שבנשמת האדם כשבאות להתגלו' במעשה
הן באות מלובשות באותיות המחשבה כגון מדת חסד
ורחמים שבנשמה א"א לבא לידי התגלות בפועל ממש
כ"א ע"י שמחשב בדעתו ומהרהר מעשה הצדקה וחסד
לעשותה בפ"מ כי א"א לעשות בלי מחשבה ואם מצוה
לאחרים לעשות כמו המלך אזי מתלבשת מדת החסד
וגם אותיות המחשבה באותיות הדבור [וכן כשמדבר
דברי חסד ורחמים לרעהו] כך עד"מ מדותיו של הקב"ה
כשבאות לבחי' התגלות פעולתו בתחתוני' נקרא גילוי זה
והמשכת פעולה זו בשם מאמר וצירוף אותו' שהרי א"א
שתהיה שום פעולה נמשכת ממדותיו הקדושות בלי
צירופים הנקרא' בשם אותיות כגון לבריא האור ממדת
החסד נמשך ממנה המשכת פעולה וכן לפעול ולברוא
בו את האור והמשכת כח זה וחיות זו נקראת בשם
מאמר ואותיות יהי אור כי אף שאינן באותיות מחשבה
שלנו ח"ו מ"מ הם ענין המורה על התהוו' האור מאין
ליש שלכן נברא האור מהמשכת כח זה ולא נבראו
ממנו דברים אחרים שנבראו ג"כ ממדת חסד כמו מים
וכיוצא בהם מפני שנתלבשו בהם כחות בבחי' צירופים
אחרים המורים על התהוות המים וכיוצא ונמצא כי כל
חיות וכחות הנמשכות ממדותיו הקדושות לתחתונים
לבראם מאין ליש ולהחיות' ולקיימם נקראו' בשם אותו'
הקדושות שהן בחי' המשכת החיות מרצונו וחכמתו
ומדותיו להתהוות עולמות ולהחיותם והם שני מיני
עולמות עלמין סתימין דלא אתגליין הם המתהווים וחיים
וקיימים מכחות והמשכות נעלמות כמו אותו' המחשבה
שבנשמת האדם עד"מ ועלמין דאתגליין נבראו וחיים

להלן, יכולות להיות ממדת החסד פעולות שונות וסוגי
התהוויות שונות, הרי כדי שיתהווה ממנה אור ולא דבר אחר,
היה צריך להימשך ממדת החסד התגלות וכוח פרטי המורכב
באופן כזה שממנו ייברא אור, וְהַמַּשְׁכָּת כֵּן זֶה וְחַיּוֹת זֹאת
נִקְרָאת בְּשֵׁם מֵאֵמֶר
וְאוֹתִיּוֹת "יהי אור". כִּי
אֵף שֶׁאֵינֶן - ענין של
אותיות ממש, בְּאוֹתִיּוֹת
מַחֲשָׁבָה שֶׁלֹּא חֲסֵד
וְשָׁלוֹם, - בהביאו המשל
האמור, שכשם שהתגלות
הנפש באדם היא דוקא
על־ידי אותיות המחשבה,
כך גם למעלה, שהתגלות
מדותיו הקדושות היא על־
ידי ענין של אותיות -
מודגש כאן: שלמרות
שבנפש הן אותיות ממש,
עם כל ההגבלות שיש
לאותיות, הרי למעלה אין
הדבר כך חס־ושלום,
מְכַל־מְקוֹם הֵם - בדומה
לאותיות שהן, עֵינֵן
הַמּוֹרָה עַל הַתְּחִיּוֹת
הָאוֹר מֵאֵין לִישׁ, - שזה
הכוח הפרטי לבריא
האור, שֶׁלֹּכֶן נִבְרָא הָאוֹר
מִתְלַבֶּשֶׁת כֵּן זֶה, וְלֹא
נִבְרָאוּ מִמֶּנּוּ דְּבָרִים
אַחֲרִים שֶׁנִּבְרָאוּ נִסְכָּן
מִמִּדַּת הַסֵּד, כְּמוֹ מִים
וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, - הרי,
שהרכב אותו כוח הוא
באופן שהוא בורא את
האור דוקא, ולכן מכונה
כוח זה כ"מאמר יהי אור".
העובדה שמאותה מדת
חסד מתהווים מים וכיוצא בהם - ולא אור, הרי זה, מִפְּנֵי
שֶׁנִּתְלַבְּשׁוּ בָהֶם בָּחוֹת בְּבָחִינַת צִרוּפִים אַחֲרִים, הַמּוֹרִים עַל
הַתְּחִיּוֹת הַמִּים וְכִיּוֹצֵא. וְנִמְצָא, כִּי כָּל חַיּוֹת וְכָחוֹת
הַנִּמְשָׁכִּים מִמְדוּתָיו הַקְדוּשׁוֹת לַתְּחִתּוֹנִים לְבִרְאָם מֵאֵין לִישׁ
וְלַתְּחִיּוֹתָם וְלִקְיָמָם - נִקְרָאוֹת - ההמשכות של חיות וכוחות
בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת הַקְדוּשׁוֹת", שֶׁהֵן בָּחִינַת הַמַּשְׁכָּת הַחַיּוֹת
מִרְצוֹנוֹ וְחֲכָמָתוֹ וּמְדוּתָיו לַהַתְּחִיּוֹת עוֹלָמוֹת וְלַתְּחִיּוֹתָם.
וְהֵם - העולמות הנוצרים מהאותיות, שְׁנֵי מִינֵי עוֹלָמוֹת:
עֲלָמִין סְתִימִין דְּלֹא אֶתְגַּלִּיין, - עולמות סתומים שאינם
מתגלים, הֵם הַמִּתְהַוִּים וְחַיִּים וְקַיָּמִים מִכָּחוֹת וְהַמַּשְׁכָּת
נְעֻלָּמוֹת, כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁבִּנְשָׁמָה הָאָדָם עַל־דֶּרֶךְ־

1	מִשְׁלַּל, – שכשם שאותיות המחשבה סמויות מהזולת, כך	עֲלִמִין דְּאִתְגַּלְיִין – העולמות הגלויים, נִקְרְאוּת בְּשֵׁם
2	הכוחות	סמויים
3	מהנבראים, ומהם	
4	מתהווים	העולמות
5	הסתומים, וְעֲלִמִין	
6	דְּאִתְגַּלְיִין, – עולמות	
7	גלויים, נִבְרְאוּ וְחִיִּים	
8	מִתְגַּלְיִין	שְׁתַּגְּלוּ
9	פחות	וְהַמְשֻׁכּוֹת
10	הַנְּעֻלָּמוֹת, הַנִּקְרְאוּת בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת הַמְּשֻׁכָּה", וְכִשְׁהֵן –	לנבראים, להשפיע חיות לנבראים שבבחינת "עלמין"
11	הכוחות הגנוזים, אותיות המחשבה, בְּכִינַת הַתְּגַלּוּת לְהַחֲיִית	דאִתְגַּלְיִין.

שער היחוד והאמונה

מהתגלות שנתגלו כחות והמשכות הנעלמות הנקראות בשם אותיו' המחשב' וכשהן בבחי' התגלות להחיו' עלמין דאִתְגַּלְיִין נקראות בשם מאמרות ודבר ה' רוח פיו כמו אותיות הדבור באדם עד"מ שהן מגלות לשומעים מה שהיה צפון וסתום בלבם

יום חמישי ח' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 176, אבל באמת... עד עמ' פט, כמו"ש במ"א:

23	אֲבָל בְּאֵמַת, בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַדְּבֹר שֶׁל מַעֲלָה – היא	דְּבֹרוֹ יִתְבָּרַךְ הֵן בְּחִינַת הַמְּשֻׁכּוֹת פְּחוֹת וְחִיּוֹת מְמֻדָּתָיו
24	לְמַעַל מַעֲלָה מְמֻדָּגַת וְיָחִיד חֲכָמָה וְשִׁכְלָה הַנִּבְרָאִים, –	יִתְבָּרַךְ, הַמִּיחָדוֹת בְּמַהוּתוֹ וְעֲצֻמּוֹתוֹ בְּתַכְלִית יִחְיָדוֹ,
25	שלא כאותיות האדם שהן ענין של דומם ולמטה מהשכל,	שְׁהוּא – יִתְבָּרַךְ, לְמַעַל מַעֲלָה לְאִין קִין מְמֻדָּגַת חֲכָמָה
26	שְׁהָרִי – ראייה שאותיות הדיבור שלמעלה הן למעלה בהרבה	שְׁבִנְכָרָאִים. – ולכן גם האותיות הנמשכות בענין החכמה
27	משכל הנבראים היא מה	והשכל של נבראים, וְלֹא
28	שֶׁבְּמֵאֵמֶר וְאוֹתִיּוֹת	נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "אוֹתִיּוֹת"
29	נִעֲשֶׂה אָדָם בְּעֲלִמִינוּ	לְגַבִּי הַנִּבְרָאִים, – מה
30	וְגו' – נִבְרָא הָאָדָם בְּעַל	שקוראים להן "אותיות",
31	חֲכָמָה וְשִׁכְלָה, – וכיוון	שלמטה מחכמה ושכל,
32	שמאותיות הדיבור באים	אין זה לגבי נבראים. שכן,
33	חכמה ושכל, הרי שהן	כאמור, הן למעלה מעלה
34	למעלה מעלה מחכמה	מענין החכמה והשכל,
35	ושכל, או אֲפִלּוּ –	אֲלֹא לְגַבִּי מְמֻדָּתָיו
36	שהאדם וחכמה ושכל	יִתְבָּרַךְ בְּכַבּוּדוֹ וּבְעֲצֻמּוֹ.
37	נתהו וְהַחֲכָמָה וְשִׁכְלָה	– הן נקראות בשם
38	לְבָב, בְּדִקְתִּיבִי: – כמו	"אותיות", כפי שהן לא
39	שכתוב: "וַיִּפַּח בְּאַפִּי"	יותר מאשר אותיות
40	נִשְׁמַת חַיִּים ² , –	וגלויים הנמשכים
41	ומ"הבל" זה, שנפח	ממדות. וְהִנֵּה, – האותיות
42	באדם, נתהווה יצור בעל	שלמעלה, הן כ"ב מִיְּנֵי
43	שכל וחכמה. וְאִם בֵּן –	הַמְּשֻׁכּוֹת חִיּוֹת וְכָחוֹת
44	שמהדיבור וההבל נתהווה	שׁוֹנִים זֶה מִזֶּה, שֶׁבֶּהֱ
45	אדם בעל חכמה ושכל,	נִבְרָאוּ כָּל הָעוֹלָמוֹת
46	הרי, הַדְּבֹר וְהַחֲכָמָה	עֲלִיּוֹנִים וְתַתְּחוֹנִים וְכָל
47	הַעֲלִיּוֹן, הוא מקור הַחֲכָמָה וְהַשִּׁכְלָה שֶׁבְּנִשְׁמַת אָדָם	הַנִּבְרָאִים שֶׁבְּתוֹכָם, שֶׁכָּךְ עָלָה בְּרִצּוֹנוֹ וְחֲכָמָתוֹ יִתְבָּרַךְ
48	הַרְאִישׁוֹן, הַכּוֹלָלֶת – נשמתו של אדם הראשון כוללת כָּל	לְבָרָא הָעוֹלָם בְּכ"ב מִיְּנֵי הַמְּשֻׁכּוֹת – כוחות, שׁוֹנוֹת דּוֹקָא,
49	נִשְׁמַת חֲצִדִּיקִים, שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּלֶכֶת הַשֶּׁרֶת. – וממילא	לֹא פְחוֹת וְלֹא יוֹתֵר. – מאשר כ"ב, וְהֵן הֵינִי כ"ב אוֹתִיּוֹת
50	השכל שלהם הוא מדריגה עלינה יותר גם משכל המלאכים –	הַקְּבוּעוֹת בְּפֶה וְלִשׁוֹן, – בפיו ובלישונם של האדם, בְּדִתָּנָה –
51	וכל זה התהווה מהדיבור וההבל העליון, וְהִנֵּנוּ, לְפִי שְׁאוֹתִיּוֹת	כמו שלמדנו בְּסִפְרֵי יִצְרֵה' – שהקב"ה קבע את האותיות בפה

1. בראשית ב, כ. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מדקאמר "אפילו" מוכח שזהו מדר' דלמטה מ"מאמר ואותיות" ובח"א רפ"ב דויפח גו' הוא מתוכיותו ופנימי' כו' ממח' וחכמתו ית' ! – והבי' עפמ"ש באגה"ת פ"ד שתחלה נמשכת מבחי' פנימי' ואח"כ ירדה כו'. עיי"ש". 3. ראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן.

1	ולשון. [ותמונתן בכתב - תמונת האותיות בכתב, כפי שהן	אופן ההמשכה, כמו שיתבאר לקמן] - שגם אותיות
2	מופיעות בתורה	הדבור והמשכה
3	(במאמר) בצורתן	שגשג האדם, הן
4	המקובלת - כגון: "ו" היא	המשכות מהשכל
5	"ו"ד" מלמעלה וקו	והמדות שגשגש,
6	הנמשך מה"ו"ד", היא	ממדות ועצמות, -
7	מורה על ציור	של השכל והמדות, כמו
8	התמשכה, - באיזה	שנתבאר במקום אחר:

שער היחוד והאמונה

בס' יצירה [ותמונתן בכתב היא מורה על ציור ההמשכה כמ"ש לקמן] שגם אותיות הדבור והמשכה שבנפש האדם הן המשכות מהשכל והמד' שבנפש ממהותן ועצמותן כמ"ש במ"א:

יום שישי ט' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' פט, פרק יב. רק... עד עמ' 178, מהאותיות עצמן.

17	פרק יב. בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו הזקן שאותיות ה"עשרה	מצטרפות לצירוף אחר - מתהווה מין אחר, וחלופים
18	מאמרות" הן המשכות ממדותיו הקדושות של הקדוש-ברוך-הוא	ותמורות, בנזכר לעיל. - כנזכר בפרק א', שישנו הענין של
19	המיוחדות בתכלית היחוד עם הקב"ה עצמו (ולכן, למרות שהן נקראות	חלופים ותמורות, שאות אחת מתחלפת באות אחרת,
20	אותיות, מתהווה מהן ענין החכמה והשכל של נבראים. כלומר, אותיות	והנבראים ששמותיהם אינם נזכרים ב"עשרה מאמרות", נמשך
21	"עשרה מאמרות" הן למעלה	חיותם מעשרה מאמרות

שער היחוד והאמונה

פרק יב רק שהברואים מתחלקים למיניהם בכללות ובפרטות ע"י שינויי הצירופים וחילופים ותמורות כנ"ל כי כל אות היא המשכת חיות וכח מיוחד פרטי וכשנצטרפו אותיות הרבה להיות תיבה אזי מלבד ריבוי מיני כחות וחיות הנמשכים כפי מספר האותיות שבתיה עוד זאת העולה על כולנה המשכת כח עליון וחיות כללית הכוללת ושקולה כנגד כל מיני הכחות והחיות פרטיות של האותיות ועולה על גביהן והיא מחברתן ומצרפתן יחד להשפיע כח וחיות לעולם הנברא בתיבה זו לכללו ולפרטיו *

22	מעלה מענין החכמה והשכל	על-ידי שאותיות עשרה
23	של נבראים; הן נקראות	המאמרות מתחלפות
24	"אותיות" רק לגבי המדות	באותיות אחרות, כי כל
25	הקדושות מהן הן נמשכות,	אות היא המשכת חיות
26	אך לא לגבי הנבראים) והם	ובכח מיוחד פרטי, והערת
27	דוקא כ"ב סוגי המשכות (לא	כ"ק אדמו"ר שליט"א:
28	פחות ולא יותר) ואילו הן כ"ב	"ולכאורה קשה - כיון
29	האותיות. שכן, כך עלה	דמובדלים זמ"ז מי
30	ברצונו וחכמתו של הקב"ה	מחברם, ואיך בכחו
31	לברוא את העולם בכ"ב סוגי	לחברם? ומתרג"ל:
32	המשכות.	וכשנצטרפו אותיות
33	ברם, בהתאם לכך, יכולה	הרבה להיות תבה -
34	להתעורר שאלה: כיון	כלומר, כוחות שונים
35	שישנם רק כ"ב סוגי המשכות	רבים ביחד, אזי מלבד
36	בלבד, כיצד מתהווה מהם	רבוי מיני כחות וחיות
37	ריבוי עצום כל כך של נבראים	הנמשכים כפי מספר
38	שונים אחד מהשני - יסביר	האותיות שבתבה, עוד

39	זאת רבנו הזקן בפרק זה, פרק יב.	זאת - ישנו עוד כוח, העולה על כל
40	הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עוד (ועפ"ז תובן אריכות הכי' לקמן בזה	הכוחות הפרטיים, והוא: המשכת כח עליון וחיות כללית
41	- דלכאורה שייך לס' יצירה וכי"ב הדנים בס' ההשתל' ואופנה - ולא	הכוללת ושקולה כנגד כל מיני הכחות ותחיות פרטיות
42	בשער המוקדש לכי' ענין היחוד - אלא) שמרגיש ענין היחוד עוד יותר	של האותיות ועולה על גביהן, - של הכוחות הפרטיים, והיא
43	ובפועל: דכל הנבראים הם רק כ"ב המשכות וכו'."	- המשכה זו מהכוח והחיות הכללי, מחברתן ומצרפתן -
44	רק - מה, שהברואים מתחלקים למיניהם - השונים,	מחברת ומצרפת את הכוחות הפרטיים, יחד, להשפיע כח
45	בכללות - כגון מין ה"מדבר" או מין ה"חי" - ההבדל הכללי	וחיות לעולם הנברא בתבה זו, לכללו - לעולם באופן כללי,
46	בנבראי העולם הזה, ובפרטות, - ובמינים פרטיים. במין כללי	ולפרטיו. - לנבראים הפרטיים שבעולם. הגהה (ולפי שכל
47	אחד, כמו: במין החי עצמו ישנם כל סוגי מינים - בהמות וחיות,	אות ואות מכ"ב אותיות התורה, היא המשכת חיות וכח
48	עופות וכדומה, - הבדלים רבים מספור, אלה של כל כך הרבה	מיוחד פרטי שאינו נמשך באות אחרת, לכך גם תמונתן
49	מינים, נעשה: על-ידי שנויי הצירופים - של אותיות. בשעה	בכתב - כל אות היא תמונה מיוחדת פרטית, - בציר
50	שהאותיות מצטרפות לצירוף מסויים - מתהווה מין כזה, וכשדון	פרטי מיוחד, המורה - תמונה האור מראה על ציור התמשכה

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "(מחברתן) מלשון חבר - שנעשים שייכים זל"ז. (ומצרפתן יחד) נעשים דבר ונברא ותיבה א'. וכל' רש"י מצרף - חתיכה אחת חגיגה כ, ב. ובלא כף הדמיון. ובכ"מ ולהלכה למעשה."

41 **הַפְּרָטִי הָהוּא.** – שבאותו צירוף מסויים מתהווה במדויק
42 הכוח והחיות המתאימים ונדרשים לחיותו של אותו נברא. **כִּי**
43 **כָּל שְׁנוֹי צִרּוּף, הוּא הַרְבֵּב וְאַרְיֵת הַכּוֹחַ וְהַחַיּוּת**
44 **בְּשְׁנוֹי,** – למשל, האותיות אֶבֶן, המצטרפות למלה "אבן"
45 (השם, החיות והכוח של
46 אבן) – הרי זה דוקא
47 כשהצירוף הוא לפי סדר
48 זה: אֶבֶן; אך בשעה
49 שסדר האותיות משתנה,
50 מתקבל צירוף אחר של
51 שלש אותיות – למרות
52 שכיוון שהן אותן אותיות,
53 וממילא, לכאורה, גם
54 אותן כוחות – אך כיוון
55 שזה באופן הרכבה אחר
56 של כוחות, מתהווה מזה
57 סוג אחר של כוח וחיות,
58 **שֶׁכָּל אוֹת הַקּוֹדֶמֶת**
59 **בְּצִירּוּף** – לדוגמה: במלה
60 "אבן", שה"א" היא
61 הראשונה בצירוף מלה זו,
62 **הִיא הַנּוֹכְרֶת וְהִיא**
63 **הַעֶקֶר בְּבְרִיאָה זוּ,** –
64 הכוח של האות
65 הראשונה, הוא כוח
66 העיקרי והראשי בהרכבת
67 ואריגת הכוחות – אם
68 הוא כוח של חסד, החסד
69 הוא בהתגברות; ואם כוח
70 אחר, הרי אותו כוח הוא בהתגברות, **וְהַשָּׂאָר** – שאר
71 האותיות, והכוחות שהן מבטאות, **טָפְלוֹת אֵלֶיהָ** – לאות
72 (לכוח) הראשונה, **וְנִכְלָלוֹת בְּאוֹרָהּ,** – של אותה אות,
73 **וְעַל־יְדִידֶיהָ** – שצירוף האותיות הוא אחר, והאות הראשונה
74 בצירוף זה היא אחרת, **נִבְרָאת בְּרִיָּה חֲדָשָׁה.** – שכן הדבר
75 בצירוף אחר של אותיות. **וְכֵן בְּחֻלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת אוֹ**
76 **תְּמוֹרוֹתֶיהֶן,** – כשאות "א" לדוגמה מתחלפת באות "ע",
77 וכדומה, שכאן לא רק ששונה צירופן של אותן אותיות, אלא
78 שבצירוף החדש ישנן כבר אותיות אחרות לגמרי, המחליפות
79 את האותיות הקודמות, **נִבְרָאוֹת בְּרִיאֻת חֲדָשׁוֹת פְּחוּתֵי**
80 **הַמַּעֲלָה עֶרְךְ הַנִּבְרָאִים מִהָאוֹתִיּוֹת עֲצֻמָּן.**

שער היחוד והאמונה

הנהגה

(ולפי שכל אות ואות מכ"ב אותיות
התורה היא המשכת חיות וכן מיוחד
פרטי שאינו נמשך באות אחרת לכך
גם תמונתן בכתב כל אות היא בתמונה
מיוחדת פרטית המורה על ציור
המשכה והתגלות האור והחיו' והכח
הנגלה ונמשך באות זו איך הוא נמשך
ונתגלה ממדותיו של הקב"ה ורצונו
והכמתו וכו'):

וכו' מכון שבו אוצרות שלג ואוצרות ברד וכו' שכללות
הרקיעים נבראו וחיים וקיימים בכללות תיבות אלו
שבמאמר יהי רקיע וכו' ופרטי הברואים שבו' רקיעים
נברא כל פרט מהם וחי וקיים מאיזה צירוף אותיות
מתיבות אלו או חילופיהן ותמורותיהן שהן כפי בחי'
חיות הנברא הפרטי ההוא כי כל שינוי צירוף הוא
הרכבת ואריגת הכוחות' והחיות בשינוי שכל אות
הקודמת בצירוף היא הגוברת והיא העיקר בבריאה
זו והשאר מפילות אליה ונכללות באורה ועי"ז נבראת
בריה חדשה וכן בחילופי אותיות או תמורותיהן
נבראות בריאות חדשו' פחותי המעלה בערך הנבראים
מהאותיות עצמן

1 – באיזה ציור ואופן ההמשכה, והתגלות האור והחיות והכח
2 הנגלה ונמשך באות זו, איך הוא נמשך ונתגלה ממדותיו
3 של הקדוש-ברוך-הוא ורצונו והכמתו וכו'): – להלן מביא
4 רבנו הוקן, בפנים הספר, דוגמה איך נבראים ממאמר אחד ("יהי
5 רקיע" למשל) הנבראים
6 הפרטיים והכלליים של
7 העולמות. הערת כ"ק
8 אדמו"ר שליט"א: "וגודל
9 ענין היחוד גם כמו
10 שהענינים הם בעוה"ז,
11 דכל ז' הרקיעים וכל צבא
12 השמים – חיות כו'
13 ממאמר האחד דיהי רקיע
14 וגו'!" כגון דרך משל,
15 בתבות שבמאמר: "יהי
16 רקיע וגו'", שנקראו בזה
17 – במלים "יהי רקיע", ז'
18 רקיעים³ וכל צבא
19 השמים – הנבראים
20 שבשמים, אשר בהם,
21 במאמר רבותינו
22 וכו'נס'לכרבה':
23 "שחקים, – הרקיע
24 שנקרא "שחקים", שבו
25 חיים עומדות וטוחנות
26 מן לצדיקים וכו', וכול,
27 – הרקיע שנקרא "זבול",
28 שבו ירושלים ובית
29 המקדש ומזבח וכו',
30 מכון, – הרקיע שנקרא "מכון", שבו אוצרות שלג ואוצרות
31 ברד וכו', – הרי יש לכל אחד משבעת הרקיעים, ענינו הכללי
32 מה שהוא רקיע, והענינים הפרטיים הנמצאים בו: ב"שחקים" –
33 "רחיים וכו'", ב"זבול" – "ירושלים וכו'" וכך הלאה. שכללות
34 הרקיעים – מהותם הכללי בתור רקיעים, נבראו וחי'ם
35 וקיימים בכללות תבות אלו, שבמאמר "יהי רקיע וכו'"
36 – באור הכללי הגלום במלים "יהי רקיע" וגו', נתהוו שבעת
37 הרקיעים בתור כלל של רקיעים; ופרטי הברואים שבו'
38 רקיעים⁶, נברא כל פרט מהם וחי וקיים מאיזה צירוף
39 אותיות מתבות אלו, או חילופיהן ותמורותיהן, שהן –
40 הצירופים וחילופיהם ותמורותיהם, כפי בחינת חיות הנברא

2. בראשית א, ו. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כפסק הזוהר (י, ב. ובכ"מ) במחלוקת ר' יודא ור"ל (חגיגה יב, ב). ובזח"א (לב, ב) משמע דגם ר' יודא ס"ל ד' רקיעים הם וזוהר סיוע להמפרשים בחגיגה דלא פליגי וזר אמר חדא כו'. וראה מפרש לרמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ג. 4. חגיגה יב, ב. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א לסוף הפרק. 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ויר"ל הדיוק בזה, כי פרט הרקיע (דשחקים וכו') נקרא ונתהווה משמו שיקראו לו בלה"ק (שחקים וכו'). עיין לעיל ספ"א". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כולל הרקיע עצמו. כנ"ל". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז יובן ענין הר"ת ועד שאחז"ל שהוא מן התורה (שבת קה, א)".

יום שבת קודש י' תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 178, כי הן ד"מ... עד עמ' צ, יתברך ויתעלה.

שער היחוד והאמונה

כי הן ד"מ דוגמת אור המאיר בלילה בארץ מן הירח ואור הירח הוא מהשמש ונמצא אור שעל הארץ הוא אור האור של השמש וככה ממש ד"מ האותיות שבמאמרות הן כללות המשכת החיות והאור והכח ממדותיו של הקב"ה לברוא העולמו' מאין ליש ולהחיות ולקיימן כ"ז משך רצונו ית' ומכללות המשכה והארה גדולה הווי האיר ה' והמשיך ממנה תולדותיה כיוצא בה וענפיה שהן תולדות והמשכת האור מהאותיות והן הן חילופי אותיות ותמורותיהן וברא בהן ברואים פרטים שבכל עולם וכן האיר ה' עוד והמשיך והוריד הארה דהארה מהארות האותיו' וכן המשיך עוד והוריד עד למטה מטה בבחי' השתלשלות עד שנברא הדומם ממש כאבנים ועפר ושמותיהן אבן ועפר הם חילופים דחילופים כו' ותמורות דתמורות כו' כנ"ל:

נשלם חלק שני בעז"ה יתברך ויתעלה

נשלם חלק שני, בעזרת ה' יתברך ויתעלה

1 כי הן ד"מ דוגמת אור המאיר בלילה בארץ מן
2 הירח, ואור הירח הוא מהשמש, ונמצא אור שעל הארץ –
3 המאיר מן הלבנה, הוא אור האור של השמש. – לא האור של
4 השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל אורו
5 מהשמש. וכן כה ממש
6 ד"מ דוגמת אור המאיר בלילה בארץ מן
7 הירח, ואור הירח הוא מהשמש, ונמצא אור שעל הארץ –
8 המאיר מן הלבנה, הוא אור האור של השמש. – לא האור של
9 השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל אורו
10 מהשמש. וכן כה ממש
11 ד"מ דוגמת אור המאיר בלילה בארץ מן
12 הירח, ואור הירח הוא מהשמש, ונמצא אור שעל הארץ –
13 המאיר מן הלבנה, הוא אור האור של השמש. – לא האור של
14 השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל אורו
15 מהשמש. וכן כה ממש
16 ד"מ דוגמת אור המאיר בלילה בארץ מן
17 הירח, ואור הירח הוא מהשמש, ונמצא אור שעל הארץ –
18 המאיר מן הלבנה, הוא אור האור של השמש. – לא האור של
19 השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל אורו
20 מהשמש. וכן כה ממש
21 ד"מ דוגמת אור המאיר בלילה בארץ מן
22 הירח, ואור הירח הוא מהשמש, ונמצא אור שעל הארץ –
23 המאיר מן הלבנה, הוא אור האור של השמש. – לא האור של
24 השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל אורו
25 מהשמש. וכן כה ממש
26 ד"מ דוגמת אור המאיר בלילה בארץ מן
27 הירח, ואור הירח הוא מהשמש, ונמצא אור שעל הארץ –
28 המאיר מן הלבנה, הוא אור האור של השמש. – לא האור של
29 השמש עצמה, אלא אור המתנוצץ מדבר שמקבל אורו
30 מהשמש. וכן כה ממש

אגרות קודש

[כ"ד סיון תשי"ג]

...לפלא קצת שכותב שנכדו של שלום משה הכהן שי' נקרא בשם יוסף משה. ואולי יש בזה פליטת הקולמוס, או שהשם משה אצל זקנו הוא שם שנשקע. ובאם לאו, הרי כדאי - מבלי לעשות רעש מזה - ישתדלו ששם הנכד יהי בעיקר - יוסף. וכן בהנוגע לשמו באנגלית...

יום ראשון	יום רביעי	ד תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: חוקת, רביעי עם פירש"י. תהלים: כג"כח. תניא: פרק י. אך . . . 174- מדרכנו.			
חסיד אַחד, או תלמיד אַחד, כַּאֲשֶׁר נוֹתֵן לְבוֹ דַּעְתּוֹ וְנִפְשׁוֹ עַל הַתּוֹרָה וְחֻזְקָה, פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּעִיר גְּדוֹלָה בְּכָל עֲנִינֵי הָעִיר, וְהוּא בְּדֶרֶךְ מְלַמֵּעַלָּה מְדֻרָּה הַטָּבַע בְּזִכּוֹת אַבּוֹת הָעוֹלָם.			

יום שני	יום חמישי	ה תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: חוקת, חמישי עם פירש"י. תהלים: כט"לד. תניא: ומ"מ . . . 174- אתכסיאת כו'.			
רַבְּנֵנוּ הַזֶּקֶן שָׁאַל אֶת אֶחָד הַחֲסִידִים הַגְּדוֹלִים הַמְּקַרְבִּים בְּיוֹתֵר, בְּהִיּוֹתוֹ אֶצְלוֹ בִּיחִידוּת, לְמַצְבוֹ. וַיִּתְּאוּנֵן הַחֲסִיד כִּי יֵרֵד מִנִּכְסָיו וְכו'. וַיַּעֲנֶהוּ רַבְּנֵנוּ: לֵךְ זָקוּקִים – שְׁתֵּאִיר סְבִיכְתְּךָ בְּתוֹרָה וְעִבּוּדָה שְׁבִלֵב. פֶּרְנֶסָה וּמָה שְׁאֵתָה צָרִיךְ – זֹאת צָרִיךְ הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לָתֵת לָךְ. עֲשֵׂה מָה שְׁאֵתָה צָרִיךְ, יַעֲשֶׂה ה' יִתְּבָרֵךְ אֶת מָה שֶׁהוּא צָרִיךְ.			

יום שלישי	יום שישי	ו תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: חוקת, ששי עם פירש"י. תהלים: לה"לח. תניא: עד"מ . . . מדות כלל.			
הַמַּצּוֹת נִמְשָׁכוֹת עַל-יְדֵי הַמְּקִיף שֶׁבִּמְצוֹת עֲצָמָם. מַצּוֹת צִדְקָה, עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל, הִיא מַצּוֹה כּוֹלֵלָת, אֲשֶׁר כָּל הַמַּצּוֹת נִקְרְאוֹת בְּשֵׁם צִדְקָה. וּמֵהָאֵי טַעְמָא [=מְסִיכָה זו] נִכּוֹן בְּמֵאֹד לָתֵת קָדֶם כָּל מַצּוֹה פְּרוּטָה לְצִדְקָה, שֶׁהוּא הַמְּשַׁכֵּת הַמְּקִיף בְּפָנִימִי. וּמִכָּל-מְקוֹם הָיָי [זֶה] מְקִיף הַקְּרוֹב, מֵהַ-שְּׂאִין-כֵּן תּוֹרָה שֶׁהִיא מְקִיף הַרְחוֹק וּפְעֻלָּתוֹ נִעְלָה יוֹתֵר.			

יום רביעי	שבת	ז תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: חוקת, שביעי עם פירש"י. תהלים: לט"מג. תניא: פרק יא. והנה . . . 176- בלבן.			
אֲאֻמוֹ"ר אֹמֵר: חֲסִידוֹת אִיזוּ נַעוּץ תַּחֲלָתָן בְּסוּפֵן וְסוּפֵן בְּתַחֲלָתָן, דִּי דְרָגָא פּוֹן עֵיגוּלִים מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמְצֵא רֹאשׁ וְסוּף, אֲבַעַר אַחֵר כָּל זֶה אִיזוּ דְעַר עֵיקָר אִיזוּ סֹדֵר.			
דְּעַר בַּעַשׂ"ט אִיזוּ גַעוּעוּעַן אִיזוּ מְסוּדֵר, דְּעַר מַעֲזִיטְשֶׁעֵר הָאָט מִדְּקֹדֶק גַּעוּעוּעַן אוֹיף סֹדֵר, אִיזוּ דְעַר עֵלְטֶעֶר זִיידֶע – רַבִּינוּ הַזֶּקֶן – הָאָט גַּעֲלֶעֶרְעַנְט חֲסִידִים זִי זְאָלֶען זִיין מְסוּדֵרִים, דָּאָס זַעֲהֵט מַעַן אִיזוּ זִיידֶע מֵאֲמָרִים, בְּרִיף, נִיגוּנִים. דִּי חֲסִידִים וּוְאָס הָאָבֵעַן גַּעֲהָט אִיזוּ זְמַן קְבוּעַ אוֹיף קוּמֶעַן אִיזוּ לִיאָזְנָא – דְּעֶרְנֶאָךְ אִיזוּ לִיאָדִי – הָאָבֵעַן נִיט גַּעֲהָט קִיין רְשׁוּת בִּיטֶעַן דַּעַם זְמַן אָן אִיזוּ רְשׁוּת פּוֹן רַבִּין, אוֹיף בְּאִקוּמֶעַן אִיזוּ רְשׁוּת הָאָט מַעַן גַּעֲדָרְפֶּט זְאָגֶעַן אִיזוּ טַעַם.			
בֵּאֵם רַבִּין אִיזוּ גַעוּעוּעַן אִיזוּ וְעַד מִיּוֹחַד אוֹיף פִּיהֶרֶען סֹדֵר הַחֲסִידִים וּבִרְאֵשׁוֹ מֵהֶרִי"ל אַחֵי רַבִּינוּ, אִיזוּ אִיזוּ בְּאִזְוִנְדֶּער וְעַד אוֹיף אָנְפִּירֶען מִיט חֲסִידִישֶׁע יוֹנְגֶעֱלִיט וּבִרְאֵשׁוֹ אֲדֻמוֹ"ר הָאֲמַצְעִי.			

אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְשָׁ"ב] אָמַר: חֲסִידוֹת הַיָּא בְּבַחֲיִנַת נְעוּץ תַּחֲלָתָן בְּסוּפָן וְסוּפָן בַּתַּחֲלָתָן, דְּרִגְתָּ הָעֲגוּלִים, מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמָּצֵא רֹאשׁ וְסוּף – אָבֵל אַחֵר כָּל זֶה הָעֵקֶר הוּא סֵדֶר. הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב הָיָה מְסֻדָּר, הַמַּגִּיד מִמַּעֲוִירֵיטְשׁ דִּקְדָּק בְּסֵדֶר, וְהַסְבָּא רַבָּא – רַבְּנֵי הַזֶּקֶן – לְמַד אֶת הַחֲסִידִים שֶׁהֵם יְהִיוּ מְסֻדָּרִים. זֹאת רוֹאִים בְּמַאֲמָרָיו, מִכְתָּבָיו, נִגּוּנָיו. הַחֲסִידִים שֶׁהָיָה לָהֶם זְמַן קְבוּעַ לְבֹא לְלִיאָזְנָא – אַחֲר־כֵּךְ לְלִיאָדִי – לֹא הָיְתָה לָהֶם רְשׁוּת לְשַׁנוֹת אֶת הַזְמַן לֵלֵא רִשְׁיוֹן [=הַתֵּר] מִהֶרְבִּי. כְּדִי לְקַבֵּל רִשְׁיוֹן הָיָה צָרִיךְ לְנַמֵּק. אֲצֵל הֶרְבִּי הָיָה וְעַד מִיָּחָד לְהַנְהִיגַת סֵדֶר הַחֲסִידִים, וּבְרָאשׁוֹ מִהֲרִי"ל [=מורנו הרב יהודה לייב] אַחֲרֵי רַבְּנֵי, וְעַד מִיָּחָד לְהַנְהִיגַת הָאֲבָרְכִים הַחֲסִידִיִּים, וּבְרָאשׁוֹ אֲדַמו"ר הָאֲמָצְעִי.

יום ראשון	ח תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בלק, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: מד"מח. תניא: אבל האמת . . . כמ"ש במ"א.		

מְצִינֵנו דְּעֵקֶר חֲבָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְאַבְרָהָם אָבִינוּ עַל-יִדְּהָשָׁלוֹם הָיָה "לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה" – כְּפִירוֹשׁוֹ יַחֲבֵר – "אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ". הֵינּוּ, דְּכָל גָּדֹל עֲבוּדָתוֹ בְּהַנְסִיוֹנוֹת, אֵינּוּ בְּעֶרְךָ לְגַבִּי הָא [=זֶה] דִּיצְוֶה וַיַּחֲבֵר אַחֲרֵים, מֶה שְׂיִזְכֶּה אַחֲרֵים.

יום שני	ט תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בלק, שני עם פירש"י. תהלים: מט"נד. תניא: פרק יב. רק . . . 178" עצמן.		

אלע אידישע עלטערן וועלכע באדארפען האבען א ספעציעלע ישועה און הצלה פאר זייערע קינדער, איז דער זיכערסטער מיטעל צו שטיצען תורה לערנער.

כל ההורים בישראל הזקוקים לישועה והצלה מיחדת לילדיהם, האמצעי הבטוח ביותר לכך הוא לתמך בלומדי תורה.

יום שלישי	י תמוז	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: בלק, שלישי עם פירש"י. תהלים: נה"נט. תניא: כי הן ד"מ . . . כו' כנ"ל.		

רבינו הזקן בתחילת נשיאותו אמר תורה: מה' מצעדי גבר כוננו, אז א איד קומט אין א ארט, איז עס צוליב א כוונה טאן א מצוה, הן א מצוה שבין אדם למקום והן א מצוה שבין אדם לחבירו. א איד איז א שליח של מעלה, א שליח וואו ער איז, איז ער דער כח המשלח, דער יתרון המעלה אין נשמות לגבי מלאכים – וואס בא נשמות איז דאס על פי התורה.

רבנו הזקן בתחלת נשיאותו אמר "תורה": "מה' מצעדי גבר כוננו". כאשר יהודי מגיע למקום, הרי זה בשל כוונה לעשות מצוה, הן מצוה שבין אדם למקום והן מצוה שבין אדם לחבירו. יהודי הוא שליח של מעלה. שליח היכן שנמצא, הוא כחו של המשלח. יתרון המעלה בנשמות לעמת מלאכים – שבנשמות זהו על פי התורה.

תחום שבת – מן התורה או מדרבנן?

יום ראשון ד' תמוז ה'תשפ"ב

אלו אסורות, חייב להביא חטאת על כל אחת ואחת, וזאת בתנאי שיודע לפחות אחד מאיסורי שבת (ז'דון שבת). ושואלת הגמרא: איזה איסור ידע שאסור בשבת (שהרי נתעלמו ממנו כל שלושים ותשע המלאכות)? ומתרת שידע בתחומין "ואליבא דרבי עקיבא" הסובר שאיסור תחומין מן התורה, וכיון שזהו "זדון שבת ושגגת מלאכות" מביא חטאת על כל מלאכה. ואם לדעת חכמים איסור תחומין של י"ב מיל הוא מן התורה. מדוע לא אומרת הגמרא שידע את איסור תחומין של י"ב מיל שהוא מן התורה לדברי הכל, אלא מכאן שלדעת חכמים אין איסור תחומין מן התורה.

וה'מרכבת המשנה' מבאר:

אכן, לדעת חכמים איסור תחומין של י"ב מיל הוא מן התורה, ועם זאת הגמרא אינה מתרת שידעת 'זדון שבת' היא באיסור תחומין של י"ב מיל כיון שזו מציאות רחוקה שאדם שאינו יודע אף מלאכה מל"ט המלאכות יודע שאיסור תחומין של י"ב מיל הוא מן התורה, אבל איסור תחומין של אלפיים אמה ידוע כי מודדי התחומין היו מציינים את גבול התחום (ורק לפי רבי עקיבא שאיסורו מן התורה ידיעה זו נחשבת לזדון שבת, אבל לפי חכמים שהאיסור הוא מדרבנן אין ידיעתו נחשבת 'זדון שבת').

הלכות שבת פרק כז, הלכה א: הַיּוֹצֵא חוץ לַתְּחוּם הַמְּדֻנֶּה בְּשֶׁבֶת - לֹחֶק, שְׁנֵאמַר: "אֵל יִצְאֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי", מְקוֹם זֶה, הוּא תְּחוּם הָעִיר... שֶׁתְּחוּם זֶה הוּא חוץ לַשְּׁנַיִם עֶשְׂרֵי מִיל... וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁלֹּא יֵצֵא אָדָם חוץ לָעִיר, אֶלָּא עַד אֲלֵפִים אֲמָה; אֲבָל חוץ לְאֲלֵפִים - אָסוּר.

לדעת רבי עקיבא, האיסור לצאת חוץ לתחום שבת אלפיים אמה סביב העיר, הוא מן התורה, ולדעת חכמים האיסור הוא מדרבנן (סוטה ל, ב). וכתב ה'מגיד משנה': הרמב"ם פסק ששיעור תחומין של אלפיים אמה הוא מדרבנן כי הלכה כחכמים, אבל תחומין של י"ב מיל הוא מן התורה, כמבואר בגמרא (עירובין יז, ב) שעל יציאה מחוץ לתחום לוקים דבר תורה (ספר המצות ל"ח שכא). וכן דעת הרי"ף (עירובין ה, א בדפי הר"ף).

אבל הרמב"ן (בהשגותיו בסה"מ שם) כתב שלדעת חכמים אין איסור תחומין מן התורה וגם איסור תחומין של י"ב מיל הוא מדרבנן. ומה שאמרו (עירובין שם) שלוקים על יציאה מחוץ לתחום זהו לדעת רבי עקיבא ואין הלכה כמותו.

והרמב"ן (עירובין שם) מביא ראיה ממה שאמרו בגמרא (שבת סט, א) שאם עבר אדם על כל ל"ט מלאכות שבת בהעלם אחד ("זדון שבת ושגגת מלאכות", היינו שידע שיום זה שבת אבל לא ידע שמלאכות

פת שלימה לעירוב חצרות' ול'לחם משנה'

יום שני ה' תמוז ה'תשפ"ב

אינה ניכרת שנפרסה - מערבין בה... כיון שאינה ניכרת לשכנים – לא יבואו לידי מחלוקת" (ש"ע אדה"ז סי' שסו ס"ו). ותיריך:

אמרו בגמרא (פסחים פה, א) "חיבורי אוכלים אינם חיבור". כלומר, חלקי אוכל העומדים להיחתך נחשבים כמפורדים. וכל-שכן כאשר הפת פרוסה כבר לפרוסות אלא שמחוברות בקיסם, וודאי שאין להחשיבה כשלימה (שלא כדעת רב חסדא). והרמב"ם נקט כדעה זו ולכן לדעתו אין מערבים בפת פרוסה המחוברת בקיסם.

אך הטור וה'שלחן ערוך' (א"ח סי' שמו ס"ו) פסקו כרב חסדא ש"אם נפרסה וחיברה בקיסם שהכניס קצה אחד בפת וקצה השני בפרוסה - אם אינה ניכרת שנפרסה מערבין בה" (ש"ע אדה"ז שם ס"ו).

ולענין 'לחם משנה' נפסק: "אם יש לאדם ב' חצאי לחם ואין לו לחם שלם ללחם משנה בשבת - יחברם יחד בעץ... ולא יהא חיבורם נראה, ודינו כשלם לענין לחם משנה, כמו שדינו כשלם לענין עירובי חצירות... אבל אם יש לו לחם שלם אין לסמוך על זה" (שם סי' קסח ס"ג).

הלכות עירובין פרק א, הלכה ח: אין מְעַרְבִין בְּחִצְרוֹת, אֶלָּא בַּפֶּת שֶׁלֹּמָה בְּלֶבֶד.

לדעת רב חסדא (עירובין פא, א) אם 'תפרה בקיסם', היינו שחיבר פרוסות הפת על ידי תחיבת קיסם ונראות כפת שלימה, מערבין בה. אמנם, זהו רק כאשר מקום החיבור אינו ניכר והפת נראית כשלימה.

והקשה ה'חתם סופר' (שו"ת אורח סי' מו):

מדוע השמיט הרמב"ם הלכה זו?

ואמנם בדין הכשר אוכלים לקבלת תומאה, דעת הרמב"ם היא (בהל' תומ"א פ"ו ה"ב) שאתרוג שנחתך ותחבו בכוש או בקיסם - אינו חיבור (ואם נפל משקה על חתיכה אחת, אינו מכשיר חתיכה אחרת), הרי בגמרא הובאו דברי רב חסדא בסתם שאם חיבור הפרוסות אינו ניכר, מערבים בפת זו. ואכן, יש לחלק בין הכשר אוכלים שבו חיבור בקיסם אינו חיבור, לעירוב חצרות שנחשבת פת שלימה על ידי תחיבת קיסם, כי בעירוב צריך פת שלימה "שלא יבואו לידי מחלוקת, שאחד יתן שלימה ויאמר אני נותן שלימה ואתה פרוסה והעירוב צריך להיות שותפות נוחה ועריבה" ולכן "כשנפרסה וחיברה בקיסם... אם

עירוב בכפייה

יום שלישי ו' תמוז ה'תשפ"ב

שְׁאִינוּ רוֹצֵה לְהַשְׁתַּתֵּף כָּלֵל עִם בְּנֵי הַמְּבֹרֵי, בּוֹפִין אוֹתוֹ לְהַשְׁתַּתֵּף עִמָּהֶם.

כאשר אחד מבני המבוי רגיל להשתתף בעירוב ובאחת

הלכות עירובין פרק ה, הלכה ב: אֶחָד מִבְּנֵי הַמְּבֹרֵי שֶׁרָגִיל לְהַשְׁתַּתֵּף עִם בְּנֵי הַמְּבֹרֵי, וְלֹא נִשְׁתַּתֵּף - בְּנֵי מְבֹרֵי נִכְנָסִין לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ שְׂתוּף בְּעַל כָּרְחוּ; וְאֶחָד מִבְּנֵי הַמְּבֹרֵי

השבתות הוא מסרב, רשאים בני המבוי לעשות דין לעצמם וליטול ממנו את העירוב ללא הסכמתו, אולם אם מלכתחילה אינו מעוניין להשתתף, אינם רשאים ליטול ממנו בעצמם בעל כורחו, אלא יפנו לבית דין שיכפו אותו להשתתף (מגיד משנה). וטעם החילוק:

כאשר כולם רגילים להשתתף מידי שבת, הרי זה כהסכם קבוע שנעשה ביניהם ואין אחד מהם רשאי לחזור בו. ולכן, אם הוא מסרב לתת את חלקו, מותר ליטול ממנו בעל כורחו, כשם שאדם רשאי ליטול חפץ שלו הנמצא ביד חברו ואינו צריך לפנות לבית דין, אולם אם הוא מסרב להשתתף מלכתחילה, הרי מעולם לא נעשה הסכם ביניהם ולכן עליהם לפנות לבית דין שיכפוהו על כך (ספק הבתים שערי עירובין שער ו, א). אך לכאורה, מאחר ועשיית עירוב היא מצוה, מדוע לא יכפו אותו על כך מדין 'כופים על המצוות'?

אמנם, נחלקו הפוסקים בדין כפייה על המצוות: יש סוברים שהכפייה נמסרה דווקא לבית דין, ולפי זה מובן שאין בני המבוי יכולים לכפותו בעצמם, אך יש אומרים שכל אדם רשאי לכפות את חברו על קיום מצוה (ראה קצות החושן ותיבות המשפט סי' ג ס"א), ולשיטה זו יש לומר שהדברים אמורים רק במצוה כלפי שמים, אך להוצאת ממון מאדם לחברו צריך כוח של בית דין. ולכן כדי ליטול ממנו את חלקו בעירוב, צריך לתובעו בבית דין (שו"ת חזון נחום מב). ולפי זה יתכן שאם יש קופה משותפת לכל התושבים ניתן ליטול ממנה בעבור העירוב גם שלא מדעתם, כי מאחר שהממון כבר יצא מרשותם, שוב אין כאן הוצאת ממון בכפייה שיכולה להיות רק בכוח בית דין, וגם יחיד רשאי ליטול מממון חברו הנמצא בידו בעבור מצוה שחברו מחויב בה (חזון נחום שם).

האומר 'שביתתי תחת האילן' - מתי קנה שביתה? יום רביעי ז' תמוז ה'תשפ"ב

הלכות עירובין פרק ז, הלכה ו: אָמַר: 'שְׁבִיתִי תַּחַת אֵילִן פְּלוֹנִי, או 'תַּחַת פֶּלֶעַ פְּלוֹנִית' - אִם יֵשׁ תַּחַת אוֹתוֹ אֵילִן או אוֹתָהּ פֶּלֶעַ שְׁמוֹנָה אַמּוֹת או יָתֵר, לֹא קָנָה שְׁבִיתָה; שְׁחֵרִי לֹא בָּנָה מְקוֹם שְׁבִיתָתוֹ... ביאר ה'מגיד משנה':

לדעת שמואל (עירובין מט, ב), ההולך בערב שבת בדרך לביתו והגיע זמן החשיכה, ובמרחק אלפיים אמה ממקומו ('מקום רגלי') ישנו אילן, ומשם במרחק של עוד אלפיים אמה נמצא ביתו (בדיוק בסוף אלפיים אמה מגזע האילן) - אם אמר 'שביתתי תחת אילן פלוני' ויש שם שמונה אמות (ארבע אמות משני צידי הגזע, אך כל נוף האילן הוא בתוך האלפיים אמה), קנה שביתה תחת האילן ומותר לו ללכת לשם, אבל אינו יכול ללכת משם לביתו (הנמצא בסוף אלפיים אמה מגזע האילן) שמה קנה שביתתו בקצה המרוחק מביתו יותר מאלפיים אמה. אך לדעת רב (שם), כיון שלא ציין מקום מוגדר באיזו צד הן ה'ארבע אמות' - לא קנה שביתה כלל, כי תחת האילן לא ציין במדויק את המקום, וגם ב'מקום רגלי' לא קנה שביתה שהרי עקר דעתו

משם, ולכן אין לו אלא ארבע אמות שבהן הוא נמצא. ופסק הרמב"ם כשמואל שמותר לו ללכת מ'מקום רגלי' אל 'תחתיו של אילן' (ששם שביתתו) כיון שעומד תוך אלפיים אמה משם. ומה שכתב "אם יש תחת אותו אילן... שמונה אמות או יתר לא קנה שביתה", היינו שלא יוכל ללכת משם לביתו, כי מאחר שלא ציין במדויק אלו ארבע אמות קבע לשביתתו יתכן ששביתתו בצד המרוחק מביתו יותר מאלפיים אמה, כלשון הרמב"ם "לא קנה שביתה שהרי לא כיוון מקום שביתתו, שאם בא לשבות בתוך ארבע אמות אלו שמה בארבע אמות האחרות הוא שקנה שביתה". אך אם התכוין לשבות ליד גזע העץ ('עיקר') או ציין במפורש לאלו ארבע אמות התכוין ('שכדורמו או שבצפוני') או שתחת האילן היה פחות משמונה אמות (ש'אין שם שיעור שני מקומות) מותר לו ללכת בשבת ממקומו ועד למקום שביתתו ומשם אלפיים אמה נוספות עד ביתו (כמובא לעיל בהלכה ב, ע"פ המשנה עירובין שם).

הוספה מחול על הקודש בשביתה מלאכה? יום חמישי ח' תמוז ה'תשפ"ב

הלכות שביתה עשור פרק א, הלכה ו: וְצִדִּיק לְהוֹסִיף מֶחֱלָל עַל קִדְשׁ בְּכִנְיָתוֹ וּבִצְרָאָתוֹ, שְׁנֵאמַר: "וְעֵינֵיכֶם נִפְשֵׁיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֲדָשׁ, בְּעֶרְבִי" - בְּלֹאֵר, תַּתְּחִל לְצַם וּלְהַתְעִנּוֹת מֵעֶרֶב תַּשְׁעָה הַפָּסוּף לְעֹשֶׂי. וכתב ה'מגיד משנה': מדברי הרמב"ם משמע שהמצוה מן התורה להוסיף מחול על הקודש היא בתוספת עינוי ולא בתוספת שביתה מלאכה, לא ביום הכפורים ולא בשבתות וימים טובים. ובגמרא (יומא פא, א) נחלקו בזה תנאים: מברייטא אחת עולה שרק "על עיצומו של יום הוא מוזהר ואינו מוזהר על תוספת מלאכה", ואילו בברייטא אחרת שנינו שמוסיפים מחול על הקודש גם בשבתות וימים טובים. ופסק הרמב"ם כדעת התנא שמן התורה אין דין תוספת מלאכה, ולכן לא

הזכיר הרמב"ם דין תוספת בהלכות שבת. וה'כסף משנה' (הל' שבת פ"ה ה"א) הוסיף שלדעת הרמב"ם, אין דין תוספת שבת אף מדרבנן. והקשו אחרונים (כפות תמרים יומא פא, ב, ועוד): התנא הסובר שיש דין 'תוספת' הרי זה בין בעינוי ובין במלאכה, ואילו התנא השני סובר שאין דין 'תוספת' לא במלאכה ולא בעינוי. ואם כן, מהו מקורו של הרמב"ם לחלק שרק בעינוי יש תוספת? וה'ערוך לנר' (סוכה כח, ב ד"ה אלא) הביא ראיה לדעת הרמב"ם מדברי הגמרא (סוכה כח, ב) שמהפסוק "בעשור לחודש תענו את נפשותיכם וכל מלאכה לא תעשו, האזרח (האזרח-בתוספת ה) והגר הגר בתוכם" למדים שגם נשים חייבות

להלכה לגבי יום הכיפורים בטור (או"ח סי' תרח), ובשלחן ערוך אדה"ז (שם סי' תרח ס"א): "מצות עשה מן התורה להוסיף מן החול על הקודש בין בעיניו בין באיסור מלאכה". וגם לגבי שבת (בשו"ע סי' רסא ס"ב ובשו"ע אדה"ז ס"ד): "יש אומרים שמצות עשה מן התורה להוסיף מחול על הקודש באיסור עשיית מלאכה".

במצות עינוי ב'תוספת' יום הכפורים. ויש להבין: הרי בפסוק נאמר הן איסור מלאכה (יזכל מלאכה לא תעשו) והן עינוי ("תענו את נפשתיכם"), ומדוע אין למדים שנשים חייבות גם בתוספת מלאכה? אלא מכאן שאין כלל דין תוספת במלאכה. אך לדעת הר"ף (יומא ב, ב בפ"ה ה"ף) והרא"ש (שם פ"ח ס"ח) יש איסור על תוספת מלאכה, גם בשבת ויום טוב. וכן הובא

יום שישי ט' תמוז ה'תשפ"ב

האכלת עופות בשבת ויום טוב

בריוחוק מקום מותר.

ובשלחן ערוך אדה"ז (או"ח שם ס"ה) הביא את דברי ה'מגן אברהם' וביאר כי ההיתר הוא משום שהמרחק מהווה תזכורת המונעת ממנו להתקרב ולקחתן.

ולפי זה נראה כי ההיתר נאמר רק בבהמות ועופות שהדרך להאכילן מקרוב, ולכן כשמשנה ומאכילן מרחוק נזכר שלא לקחתן, אולם בציפורים שהדרך להניח להן את האוכל והן באות ואוכלות מעצמן - אין היתר לעשות זאת ביום טוב (ראה נטעי גבריא - פורים שו"ת סי' א).

ובכך מובנים דברי ה'מגן אברהם' (או"ח סי' שכד ס"ז) ששלל את המנהג לתת חיטים לפני הציפורים ב'שבת שירה', משום שאסור להאכיל עופות שאין מזונותיהם מוטלים על האדם, ואע"פ שהתיר להאכיל עופות בריוחוק מקום, הרי היתר זה לא נאמר בציפורים שהדרך הרגילה היא לתת להם כך (נטעי גבריא שם).

ולמעשה, יש שהחזיקו במנהג האכלת הציפורים בשבת שירה, אך יש החוששים לדבר ה'מגן אברהם' ונמנעים מכך (ראה תורת מנחם תשמ"ט ב' עמ' 270 הע' 118, פסקי תשובות סי' שכד ס"ה).

הלכות שביית יום טוב פרק ב, הלכה יז: דגים ועופות ונתן שמהן מוקצה - אין משקין אותן ביום טוב, ואין נוהגין לפניהן מזונות, שמהן יבוא לקח מהן.

נחלקו המפרשים בביאור דברי הרמב"ם:

ה'בית יוסף' מפרש (או"ח סי' תצח) שטעם האיסור להאכיל דגים הוא מחשש שיקח מהן ויעבור על איסור צידה, ולכן בהמה הנמצאת כבר ברשותו ואין איסור צידה בלקיחתה - אין איסור להאכילה.

אולם יש שלמדו מלשון הרמב"ם ("דגים... שהן מוקצה") שהחשש הוא משום איסור אכילת מוקצה, ולפי זה אסור להאכיל גם בהמה שאין בה איסור צידה, כי מכל מקום, אם ייקח אותה יעבור על איסור מוקצה (מגיד משנה, מגן אברהם סי' תצו ס"ב).

וכתב ה'מגן אברהם' (שם), כי מכל מקום, בהמות האסורות באכילה אין איסור להאכילן, כי אין חשש שיבוא לאוכלן שהרי נמנע מאכילתן אף בחול.

ועוד כתב כי אף בבהמות המותרות באכילה, האיסור להאכילן הוא רק כשמניח את האוכל לפניהן ממש, אך

שבת קודש י' תמוז ה'תשפ"ב

האם מותר לשלוח 'מוקצה' במתנה?

סי' תקטז בשם ספר ההשלמה.

ולמעשה, גם הפוסקים שדין התפילין כ'כלי שמלאכתו לאיסור' הביאו הלכה זו כצורתה ולא אמרו שההיתר הוא רק אם המקבל מתכוון להשתמש בהם בחג ללימוד הלכותיהן. ונראה מכך, כי עצם ההנאה שיש לנותן ולמקבל בנתינת המתנה נחשבת כשימוש בגופו של הכלי, ולכן טלטול התפילין בחג מותר.

ויש אומרים כי אין חילוק בדין זה בין שבת ליום טוב, וגם בשבת מותר לשלוח כמתנה לחברו 'כלי שמלאכתו לאיסור', כמו ביום טוב (ראה בינה לעיתים על הרמב"ם כאן). אך יש אומרים שהתירו זאת רק ביום טוב שיש בו מצות שמחה, ולכן הנאת המקבל נחשבת כצורך היום המתיר את הטלטול, מה שאין כן בשבת שאין בה מצות שמחה (ראה הגהות ברוך טעם על בית מאיר אהע"ז סי' מה ס"א).

והגר"ע איגר (בהגהת השו"ע על המג"א סי' שו, סקט"ו) התיר לשלוח בשבת פמוטות כסף (שהם 'כלי שמלאכתו לאיסור') במתנה לחתן, כי משום מצות שמחת חתן, שליחת המתנה נחשבת כשימוש בגופו של הכלי.

הלכות יום טוב פרק ה, הלכה ו: כָּל שֵׁנָאוֹתֵינוּ בּוֹ אֶפְלוּ בָחַל - אֵף עַל פִּי שְׂאֵן נְאוֹתֵינוּ בּוֹ בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן תְּפִלִּין - מִתֵּר לְשַׁלְּחָן לְחֵבְרוֹ בְּיוֹם טוֹב.

נחלקו הפוסקים לגבי טלטול תפילין בשבת ויום טוב: יש אומרים שדינם כ'כלי שמלאכתו להיתר', כי אין איסור להניח תפילין בשבת ויום טוב שלא לשם מצוה (וכפי שהיו רגילים בזמנים עברו להניחם לשם שמירה), ויש אומרים שאסור להניחם בשבת ויום טוב, ולכן דינם כ'כלי שמלאכתו לאיסור' (ראה משנה ברורה סי' שח סקכ"ד).

ולדעת הסוברים שדינם כ'כלי שמלאכתו להיתר' מובן טעם ההיתר לשלוח תפילין לחברו ביום טוב, שהרי אינם מוקצה, אך לדעת הסוברים שדינם כ'כלי שמלאכתו לאיסור' שאין לטלטלו אלא לצורך גופו (להשתמש בו שימוש המותר, כגון פטיש כדי לפצח בו אגוזים) יש להבין, הרי טלטול זה אינו נעשה כדי להשתמש בהם שהרי אינם עומדים לכל שימוש בחג, ומה ההיתר לטלטלם?

ויש מפרשים, כי ההיתר הוא באופן שהמקבל מתכוון להשתמש בתפילין ביום טוב לצורך לימוד הלכותיהן, ואם כן הטלטול נעשה לצורך שימוש בהם ולכן הותר (בית יוסף א"ח

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ד"י תמוז ה'תשפ"ב

אלא אוכל נפש בלבד" וא"כ מדוע יש חילוק בין שבת ליו"ט בתחומין.

ויוכן הביאור בזה ע"פ דבריו לביאור הרמב"ם "נאמר בתורה תשבות אפילו מדברים שאינן מלאכה חייב לשבות מהן" היינו שמלבד איסור עשיית מלאכה בשבת, ישנה מ"ע של "תשבות" כלומר לא רק לשבות ממלאכה אלא גם מטירחא (כפי שהאר"י החת"ס בנוגע למשא ומתן. ומביא שמקרא מפורש הוא בנחמ"י) והרי הציווי ד"תשבות" הוא רק בשבת ולא ביו"ט כפי שמצינו שקניבת ירק אסורה רק בשבת ומותרת ביו"ט (מעיקר הדין) כיון שאינה מלאכה אלא טירחא. כך גם יציאה חוץ לתחום – אינה מלאכה כ"א טירחא בלבד ולכן אסורה בשבת ומותרת ביו"ט.

והנה מהלכות אלו שלא לצאת "חוץ . . . מחנה ישראל" יש ללמוד הוראה בעבודת ה': יהודי צריך לזכור תמיד שמקומו ב"מחנה ישראל" שבמרכז אוהל מועד ומסביבו ענני הכבוד, ועל זה אומרים לו "אל יצא איש ממקומו" שבכל זמן ובכל מצב אסור ליהודי לצאת ממקומו – יהדות, תורה ומצוות'. ואף שציווי זה נאמר בנוגע ליום השבת, הנה אצל יהודי נמשכת קדושת השבת ופועלת על כל ימי השבוע כמודגש בנוסח התפילה "היום יום ראשון בשבת" וכיו"ב בכל ימות השבוע, כיון שמכניס קדושה בכל ימות החול ובעניני חולין. ואפילו כאשר בא במגע עם אינו יהודי נמצא במצב של קדושה ע"ד ובדוגמת שבת מצד היותו חדור ביהדות ומקיים בעצמו: "אל יצא איש ממקומו" היינו ממקום הקדושה.

יין מלכות ספר אהבה סימן יג.

(2) (מסכת עירובין דף י"ז עמוד ב'). (3) העיר או היישוב שהוא גר בתוכו. (4) כדין כל העובר על לא תעשה שבתורה, כמבואר בהלכות סנהדרין פרקים י"ח-י"ט. (5) ואין הכוונה שלא יזוז ממקומו ממש כמו שאמרו המינים שהרי נאמר (ישעיה פרק ס"ו, פסוק כ"ג): "והיה מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו יבוא כל בשר להשתחוות לפני אמר ה' (הגהות מיימוניות). (6) שיעור המיל הוא אלפים אמה. והנה בספר המצות (מל"ת שכ"א) כתב רבינו שהתורה הזהירה בפסוק זה "שלא להלך מחוץ לאלפים אמה אפילו אמה אחת", וראיתו מהמכילתא (בשלח פרשה ה) "אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה", וכן כתב רבינו בהקדמתו לפירוש המשניות (ספר המאור, הוצאת ראשונים, עמוד כ"ד), וכאן חזר רבינו מדיעה זו, מכיון שזוהי שיטת רבי עקיבא (מסכת סוטה דף כ"ז עמוד ב') במשנה: "בו ביום (שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאות ומינו את רבי אלעזר בן עזריה כמובא בברכות דף כ"ח עמוד א'), דרש

יום ראשון ד' תמוז ה'תשפ"ב

הלכות שבת

פרק שבעה ועשרים

(1) נתבארו בו דיני ההליכה חוץ לתחומין המוגבלים, מהן דבר תורה ומהן של דבריהם. ונזכרו בו שיעורי התחומין, אבל לא איכות מדידתן.

- 1 א. היוצא² חוץ לתחום המדינה³ בשבת – לוקה⁴,
- 2 שְׁנֵאֲמַר: אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי.
- 3 'מְקוֹם' זֶה הוּא תְּחוֹם הָעִיר⁵. וְלֹא נִתְּנָה תוֹרָה שְׁעוֹר
- 4 לְתִּחְוֹם זֶה; אֲבָל חֻכְמִים הֶעֱתִיקוּ, שֶׁתְּחוֹם זֶה הוּא
- 5 חוּץ לְשָׁנִים עֶשֶׂר מִיֵּל⁶, כִּנְגֵד מַחְנֵה יִשְׂרָאֵל⁷. וְכָךְ
- 6 אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה רַבֵּנוּ: לֹא תֵצְאוּ חוּץ לַמַּחְנֶה.
- 7 וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים⁸, שֶׁלֹּא יֵצֵא אָדָם חוּץ לָעִיר⁹. אֲלֵא
- 8 עַד אֲלֻפִּים אֶמָּה, אֲבָל חוּץ לְאֲלֻפִּים אֶמָּה – אָסוּר;
- 9 שְׁאֲלֻפִּים אֶמָּה הוּא מִגֵּרֶשׁ הָעִיר¹⁰.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"היוצא חוץ לתחום המדינה בשבת – לוקה, שְׁנֵאֲמַר: אֵל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי".

היוצא מדבריו בהלכה זו שאיסור תחומין מהתורה הוא שתים עשרה מיל ומדרבנן אלפיים אמה. וכאן חזר בו ממ"ש בספר המצוות שאיסור תחומין מהתורה אלפיים אמה (כדעת ר"ע). וישנה דעה נוספת שכל איסור תחומין (גם י"ב מיל) אינו אלא מדרבנן כמובא בשו"ע אדה"ז י"א שאין לתחומין עיקר מן התורה כלל, אלא אפילו יותר מ"ב מיל אינו אסור מן התורה כלל, וזה שנאמר אל יצא איש ממקומו, שזו היא אזהרה על הוצאה שהזהיר משה שלא לצאת עם הכלי מרה"י לרה"ר ללקוט מן . . . אלא שחכמים סמכו איסור תחומין של דבריהם למקרא זה, אל יצא איש ממקומו, שלא יצא יותר מאלפיים אמה מהמקום ששבת בו".

ונמצאו שלוש שיטות בתחומין: א. גם אלפיים אמה מן התורה. ב. י"ב מיל מהתורה ואלפיים אמה מדרבנן. ג. גם י"ב מיל מדרבנן.

והנה, כ"ז הוא לענין שבת, אבל עדיין יש לחקור בנוגע לאיסור תחומין ביו"ט אם יש לו עיקר מהתורה. ומבאר בזה הרג'ובי "הנה מלשון רבינו משמע דדוקא בשבת ס"ל תחומין דאורייתא ועיין מ"ש רבינו בפ"ט מהל' סנהדרין [במנין ל"ת שלוקין עליהם: "היוצא מחוץ לתחום בשבת, העושה מלאכה ביו"ט] מוכח שם כן, דביו"ט רק דבר שהוא מלאכה". וקשה בדבריו והלא "אין בין יו"ט לשבת

11) מנשה (מסכת עירובין דף מ"ט עמוד ב'). (12) סמל לעיר גדולה, שנאמר בה: "וינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם" (וינה ד', י"א). (13) מדידת תחום שבת לפי המדה המטרית היא: שיעור אמה של תורה 528 ס"מ ואלפים אמה – ועוד שבעים אמה ושני שלישי אמה שמהן מתחילים למדוד אלפים אמה כמבואר בפרק כ"ח הלכה א' – ביחד 1093 מטר, ולפי "חיי אדם" (כלל ע"ו) שבשעת הדחק יש לסמוך על השיטות, שמותר להלך אלפים ושמונה מאות אמה (וכמבואר להלן בהלכה זו) יכול להלך 1516 מטר, ואם מניח עירובי תחומין שאז מותר לו להלך עוד אלפים אמה, כמבואר בהלכות עירובין פרק ו', יכול להלך בסך הכל 2994 מטר בערך ולפי הדין (שו"ע אורח חיים נטט) ששיעור מיל הוא הילוך 18 דקות, יכול להלך על ידי עירוב 36 דקות, ובשעת הדחק עוד 14 דקות ו-24 שניות, בסך הכל 50 דקות ו-24 שניות (ולדעת רבינו בפירוש המשניות שהבאנו למעלה בפרק ה' הלכה ד' ששיעור מיל הוא 24 דקות, יכול להלך על ידי עירוב 48 דקות). (14) כלומר שאין מודדים בעיגול סביב העיר, אלא למזרח אלפים אמה, וכן לצפון אלפים אמה, ובאלכסון יוצא אלפים ושמונה מאות אמה, שהרבע עודף על העיגול בשני חומשים – "כל אמה ברבועה אמה ושני חומשים באלכסונה" (מסכת עירובין דף נ"ז עמוד א'). (15) "ונחלקו המפרשים בבאור הדברים, יש מי שאומר

על-פי שלא הגיע למדינה אלא בשבת - הרי זה
יכנס, ויהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה לכל
רוח.

44) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'): פעם אחת
לא נכנסו (רבן גמליאל ורבי אליעזר, ורבי יהושע ורבי
עקיבא) לגמל (שעל שפת הים) עד שחשכה, אמרו לו לרבן
גמליאל: מה אנו לירד (מהאניה לתוך העיר, כיון שבאנו
מחוץ לתחום)? אמר להם: מותרים אתם, שכבר הייתי
מסתכל (במשקפת) והיינו בתוך התחום עד שלא חשכה".
45) ביבשה.

י. הנה⁴⁶ בא למדינה, וישן בדרך, ולא געור אלא
בשבת, וכשגעור מצא עצמו בתוך התחום - הרי זה
יכנס לה, ויהלך את פלה, וחוצה לה אלפים אמה
לכל רוח; מפני שדעתו היתה להלך למדינה זו,
ולפיקד קנה שביתה עם בני המדינה כמותו, שהרי
נכנס עמהן בתחום.

46) משנה (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א').

יא. מ⁴⁷ שיצא חוץ לתחום, אפלו אמה אחת⁴⁸ -
לא יכנס. שהארבע אמות שיש לו לאדם, תחלתן
ממקום שהוא עומד בו; לפיכך, פיון שיצא חוץ
מתחומו אמה או יתר - ישב במקומו, ואין לו להלך
אלא בתוך ארבע אמות מעמידת רגליו ולחוץ⁴⁹. וכן
מי שהחשיך⁵⁰ חוץ לתחום המדינה אפלו אמה
אחת⁵¹ - הרי זה לא יכנס לה, אלא מהלך ממקום
שנכנס עליו השבת והוא עומד בו אלפים אמה
בלבד. ואם פלטה מדתו במקצת העיר⁵² - מהלך עד
סוף מדתו, כמו שאמרנו. היתה רגלו אחת בתוך
התחום ורגלו אחת חוץ לתחום - הרי זה יכנס⁵³.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מי שיצא חוץ לתחום, אפלו אמה אחת - לא יכנס . . ."

מקורו במסכת עירובין "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה
אחת לא יכנס, ר"א אומר שנים יכנס (משום הבלעת
תחומין) שלוש לא יכנס", "מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו
אמה אחת לא יכנס, ר"ש אומר אפילו חמש עשרה אמות
יכנס, שאין המשוחות (מודדי התחומין) . . . עושין סימן
לתוך התחום) ממציין את המידות מפני הטועין" ופסק
הרמב"ם כ"ק (לא כ"א ולא כ"ש).

ובענין זה צריך עיון: שיעור תחומין הוא הלמ"מ ובמילא
השיעור הוא בתכלית הדיוק לא פחות ולא יותר וא"כ
מדוע היוצא פחות מאמה לא חשיב יציאה הרי גם אם יצא
מקצת חוץ לתחום - פחות מאמה, צריך להחשב שיצא
חוץ לתחום.

ויש להוסיף שהרי שנינו "ניפול הנמצא בתוך חמישים
אמה הרי הוא של מוצאו" ובגמרא שם: "במדדה . . . כל

ה. מההלך³⁰ אלפים אמה שיש לו להלך, ושלמה
מדתו בתוך דיר או סהר או מערה או בתוך המדינה
- אינו מהלך אלא עד סוף מדתו, ואין אומרים:
הואיל וכלתה מדתו בתוך רשות היחיד, מהלך את
פלה. במה דברים אמורים? בשפלתה מדתו במקצת
העיר או במקצת המערה; אבל אם היתה אותה
רשות היחיד מכלעת בתוך אלפים אמה שלו -
תחשב לו כל אותה הרשות כארבע אמות,
ומשלימין לו את השאר³¹.

30) (מסכת עירובין דף ס' עמוד ב'). 31) שנשאר לו
מאלפים אמה, בניגוד לדעת רבינו יהונתן מלוניל כי שטח
העיר אינו נחשב כלל ואינו מפחית אפילו ארבע אמות
מאלפים האמה.

ו. יצידי? הרי שהיה אלה אמה ממקום שביתתו או
מחוץ לעיר³² עד מדינה או מערה, שיש בארבע
אלף אמה או פחות מאלף - מהלך את כל המדינה
או המערה שפגע בה³³, ומהלך חוצה לה אלה אמה
פחות ארבע אמות³⁴.

32) בנ"א חסרות המילים "אם מחוץ לעיר" והן כמיותרות
(מער"ק). 33) מכיון שהמערה או המדינה נמצאות בתוך
אלפים אמה. 34) המערה או המדינה נחשבות כל אחת
כארבע אמות.

ז. אבל אם היה במדינה או במערה, שפגע בו בתוך
מדתו, אלה אמה ואמה³⁵ - אינו מהלך בה אלא
אלף אמה בלבד, שהוא תשלום אלפים אמה³⁶ שיש
לו.

35) ונמצא שתחום שבת נגמר בתוך המערב, ואינו מבליע
אותו בתוך אלפים אמה. 36) של תחום שבת.

ח. מ³⁷ שפלתה מדתו בחצי העיר - אף-על-פי
שאינו מהלך אלא עד סוף מדתו, מותר לטלטל בכל
העיר על ידי זריקה³⁸. וכן³⁹ מי ששבת בבקעה,
והקיפוהו נכרים מחצה⁴⁰ בשבת⁴¹ - אינו מהלך בה
אלא אלפים אמה לכל רוח⁴², אף-על-פי שהוא
בתוך המחצה; ומותר לו לטלטל בכל המחצה על
ידי זריקה, אם הקיפוה לישם דירה⁴³.

37) (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב'). 38) ולא גזור
חכמים שמא ימשך אחר החפץ. 39) (מסכת עירובין דף
מ"ב עמוד א'). 40) לשם דירה. 41) כי מחיצה
העשויה בשבת שמה מחיצה (פרק ט"ז הלכה כ"ב).
42) לפי שלא שבת באויר מחיצה כנניסת השבת, - זמן קנין
השביתה. 43) שאם הקיפוה שלא לשם דירה, אין
מטלטלים בתוכה אלא ארבע אמות.

ט. מ⁴⁴ שהיה בא בדרך לכנס למדינה - בין שהיה
בא פים, בין שהיה בא בחרבה⁴⁵ - אם נכנס בתוך
אלפים אמה קרוב לעיר קדם שיכנס השבת, אף-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

58) והרי כל העיר לא כארבע אמות, וחוצה לה כאלפים אמה לכל רוח.

יג. יצא⁵⁹ חוץ לתחום לדעת - אף-על-פי שחזר שלא לדעת, כגון שהחזירוהו נכרים או רוח רעה - אין לו אלא ארבע אמות⁶⁰. וכן אם יצא חוץ לתחום לדעת - אף-על-פי שהוא בתוך רשות היחיד, כגון דיר וסהר - אין לו אלא ארבע אמות⁶¹. המפרש⁶² ב"מ הגדול⁶³, אף-על-פי שהוא חוץ לתחום ששבת בו - מהלך את כל הספינה כלה⁶⁴, ומטלטל בכלה.

59) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). 60) כיון שיציאתו מן התחום היתה לדעת. 61) כי רק אם הוציאוהו על כרחו לתוך רשות היחיד מהלך את כולה כמבואר בהלכה הקודמת. 62) משנה (מסכת עירובין דף מ"ב עמוד ב') - המפליג באניה. 63) "מעשה שבאו (חכמים) מפרנדיסין (היא ברינדיזי שעל חוף הים התיכון בדרך לרומא) והפליגה ספינתם בים (התרחקה משפת הים) רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה הלכו את כולה (אף שיצאה בשבת מחוץ לתחום, כיון שיש לספינה מחיצות) רבי יהושע ורבי עקיבא לא זזו מארבע אמות, שרצו להחמיר על עצמן" והלכה כרבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה. 64) הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום (גמרא); והטלטול בכל הספינה הוא מותר, מפני שהיא רשות היחיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה" (שו"ת הרמב"ם, פריימן סימן ס"ו).

יד. מי⁶⁵ שיצא חוץ לתחום שלא לדעת, והקף במחצה בשבת⁶⁶ - יש לו להלך כל אותה המחצה; והוא, שלא תהיה יתר על אלפים אמה. ואם היה תחום שיצא ממנו מבלע מקצתו בתוך המחצה שנעשית שלא לדעתו - הואיל ויש לו להלך את כל המחצה, הרי זה נכנס לתחומו⁶⁷; וכוון שיכנס - הרי הוא כאלו לא יצא⁶⁸.

65) (מסכת עירובין דף מ"ג עמוד ב'). 66) "נחמיה בריה דרב חנילאי משכתייה שמעתא (השתקע בלימודו ושכח) ויצא חוץ לתחום, אמר לו רב חסדא לרב נחמן: נחמיה תלמידך שרוי בצער (שאסור לו ליכנס כיון שיצא חוץ לתחום). אמר לו: עשה לו מחיצה של בני אדם ויכנס" (מסכת עירובין שם). והוא הדין לכל מחיצה שנעשית בשבת לפי המבואר בדברי רבינו למעלה בפרק ט"ז הלכה כ"ב. 67) שתחום שבת מובלע בתוך המחיצה שנעשתה מסביבו בשבת. 68) ומהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה.

טו. כל מי⁶⁹ שאין לו לזוז ממקומו⁷⁰ אלא בתוך ארבע אמות, אם נצרך לנקביו⁷¹ - הרי זה יוצא ומרחיק⁷² ונפנה וחזר למקומו. ואם נכנס למקצת תחום שיצא ממנו בעת שיתרחק להפנות - הואיל ונכנס - יכנס⁷³, וכאלו לא יצא. והוא, שלא יצא בתחלה לדעת⁷⁴; אבל אם יצא לדעת - אף-על-פי ששבת, אין לו אלא ארבע אמות.

המדדה אינו מדדה יותר מנ', בעי ר' ירמי' רגלו אחת בתוך נ' אמה, ורגלו אחת חוץ מחמשים אמה מהו, ועל דא אפקוה. . מבי מדרשא" (שהרי ח"ו לומר שחשדוהו על ליצנות כו') - כמבואר בתוס' הטעם "משום דמדדה אינו מדדה כלל יותר מחמשים אמה אפילו רגלו אחת, דכל מדות חכמים כן הוא". והגע בעצמך "מדות חכמים" הם בתכלית הדיוק עד כדי כך שכאשר נותנים שיעור נ' אמה למדדה, המציאות היא "שאינו מדדה כלל יותר מנ' אמה אפילו רגל אחת" ושיעור רגל של גוזל הוא פחות מטפה, ולעומת זאת בשיעור תחומין היציאה מהתחום היא אמה (חמשה או ששה טפחים), ופחות מאמה, היינו ד' או ה' טפחים היא הרבה יותר מרגלו אחת של גוזל ומדוע אין נחשב זה ליציאה.

ועד"ז צ"ע בנוגע לדין "רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום הרי זה יכנס" ולכאורה מדוע לא יחשב כמי שנמצא חוץ לתחום.

יין מלכות ספר זמנים סימן יד.

47) משנה (מסכת עירובין דף נ"ב עמוד ב'). 48) דעת הראב"ד שכל שלא יצא מן התחום ארבע אמות, מותר לו לחזור וליכנס לתוך העיר, ומכיון שיש לו רשות לחזור לתוך עירו, נחשב כאילו לא יצא כלל, והרי הוא כבני העיר, וזה נקרא בלשון הפוסקים "הבלעת תחומין מילתא היא". 49) ב"מגיד משנה" הביא שיש פוסקים כרבי שמעון, ש"אפילו יצא חמש עשרה אמות מחוץ לתחום - יכנס, שאין המשוחות (מודדי התחומין) ממצים (מצמצמים) את המדות (אלא קובעים את התחום לפני סופו), מפני הטועין (היוצאים בטעות ואין נזכרים עד שעברו מהלאה לסימן התחום)". 50) כשנכנס השבת נמצא בדרך מחוץ לתחום. 51) מתחום העיר. 52) המבארים תמהו: איך אפשר שתכלה מדרתו במקצת העיר, כיון שיצא מחוץ לתחום והוא רחוק מסוף תחום העיר אמה? ויש מבארים את דברי רבינו על עיר אחרת ובמקרה אחר כשמדרתו נגמרה בתוך העיר ולא נאמרו הדברים כהמשך להלכה של "וכן מי שהחשיך" (מער"ק). 53) הראב"ד פסק כדעת הסובר בגמרא שלא יכנס, אבל דעת רבינו שהלכה כדברי המקיל בעירובין ("מגיד משנה")

יב. מי⁵⁴ שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו, כגון שהוציאוהו נכרים או רוח רעה⁵⁵, או ששגג ויצא - אין לו אלא ארבע אמות. חזר⁵⁶ לדעת - אין לו אלא ארבע אמות. החזירוהו⁵⁷ - כאלו לא יצא⁵⁸. ואם נתנוהו ברשות היחיד, כגון שנתנוהו נכרים בדיר וסהר ומערה או בעיר אחרת - יש לו להלך את כלה. וכן אם יצא לאחד מאלו בשגגה, ונזכר והוא בתוך - מהלך את כלה.

54) משנה (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). 55) שנטרפה דעתו (רש"י). 56) בנ"א חסר המשפט: "חזר לדעת אין לו אלא ארבע אמות" (מער"ק). 57) התחום.

שעה התקינו שיהיו חוזרין למקומן בכלי זיין". ומבואר למעלה בפרק ב' הלכות כ"ג וכו'.

פרק שמונה ועשרים

(1) נתבאר בו מה שאינו עולה בחשבון התחומין, ואיכות המדידה סביב העיירות ובהרים ובגיאיות, ונכלל בזה ביאור על אי זה מודד סומכין, ואם נחלקו המודדין על מי נסמוך.

- 19 א. כל בית דירה² שהוא יוצא מן המדינה⁴, אם
- 20 היה בינו ובין המדינה שבעים אמה ושני שלישי
- 21 אמה⁵, שהוא צלע⁶ בית סאתים המרבעת⁷, או פחות
- 22 מזה - הרי זה מצטרף למדינה⁸ ונחשב ממנה;
- 23 וכשמודדין לה אלפים אמה לכל רוח, מודדין חוץ
- 24 מבית דירה זה.

(2) משנה (עירובין נז.). (3) אפילו אין דרים בתוכו (מעשה רוקח). (4) הישוב שהוא שובת בתוכו. (5) שבעים אמה וארבעה טפחים על שבעים אמה וארבעה טפחים (בפס"ז ה"א, וב' מגיד משנה' שם. . . "שבעים אמה וחמש שביעיות בקירוב"). (6) צד אחד של המרובע. (7) "בית סאה - חמשים אמה על חמשים אמה, נמצא בית סאתים - חמשת אלפים אמה" (רבינו בפס"ז ה"א). ושטח הריבוע של שבעים אמה ושני שלישי אמה על שבעים אמה ושני שלישי אמה - הוא חמשת אלפים אמה בקירוב, כמבואר בפס"ז למעלה. (8) נקרא "עיבורה של עיר" ונחשב כעיר, שאמר רבי יוחנן (נדרים נו:) אמר קרא (יהושע ה, יג): "ויהי בהיות יהושע ביריחו", מאי ביריחו? - אי ביריחו ממש, והרי כתוב (יהושע ו, א): "ויריחו סוגרת ומסוגרת מפני בני ישראל, אין יוצא ואין בא" אלא שמעמינה - בעיבורה. וכן דרשו (עירובין יז.) מהכתוב (במדבר לה, ד) "מקיר העיר וחוצה, אמרה תורה: תן חוצה ואחר-כך מדוד!" וכמה יתנו מחוץ לעיר, למדו (עירובין כג:) ממה שכתוב בחצר המשכן (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", שהוא שיעור בית סאתים (הריב"ש. ועיין מגיד-משנה).

- 25 ב. היה⁹ בית זה קרוב למדינה¹⁰ בשבעים אמה¹¹,
- 26 ובית שני קרוב לבית ראשון בשבעים אמה, ובית
- 27 שלישי קרוב לשני בשבעים אמה, וכן עד מהלך
- 28 פמה ימים - הרי הפל למדינה אחת¹²; וכשמודדין,
- 29 מודדין מחוץ לבית האחרון. והוא¹³, שהיה בית
- 30 דירה זה ארבע אמות על ארבע אמות¹⁴ או יתר.

(9) עירובין כא, א. (10) לישוב ששובת בתוכו. (11) כוונתו ל"שבעים אמה וארבעה טפחים" - אלא שקיצר בלשון, ובדברי הפוסקים: "שבעים אמה ושיירים". (12) שבחיה מפוזרים. (13) סוכה ג, ב. (14) שבפחות מזה, אין עליו שם דירה.

- 31 ג. וכן בית הכנסת¹⁵ שיש בו בית דירה לחזנין¹⁶,
- 32 ובית עבודת פוכבים ומזלות שיש בו בית דירה
- 33 לכהנים¹⁷, והאצרות¹⁸ שיש בהן בית דירה¹⁹,
- 34 והגשר והקבר שיש בהן בית דירה, ושלש מחצות

(69) (מסכת עירובין דף מ"א עמוד ב'). (70) שיצא חוץ לתחום שלא לדעת. (71) וצריך להתרחק ממקום שבני אדם מצויים - משום צניעות, כמבואר בהלכות דיעות פרק ה' הלכה ו'. (72) "גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה" כמבואר בפרק כ"ו הלכה כ"ג ותשובות הרמב"ם סימן ס"ז. (73) ובגמרא אמרו "אי פקח הוא (אם פקח הוא), עייל לתחומא (יכנס לתוך התחום), וכיון דעל על" (וכיון שנכנס נכנס). (74) מותר לו להתרחק משום כבוד הבריות, אבל אינו נכנס לתוך העיר, אף אם נכנס בתחומו.

- 1 טז. כל מי⁷⁵ שיצא ברשות בית-דין, בגון העדים
- 2 שפאו להעיד על ראית הלכנה⁷⁶, וכיצא בהן ממי
- 3 שמתר לו לצאת לדבר מצוה⁷⁷ - יש לו אלפים אמה
- 4 לכל רוח באותו מקום שהגיע לו⁷⁸. ואם הגיע
- 5 למדינה - הרי הוא כאנשי העיר⁷⁹, ויש לו אלפים
- 6 אמה לכל רוח חוץ למדינה.

(75) משנה (ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). (76) שהרי "נדים שראו את החודש, הרי אלו הולכין לבית דין להעיד, אפילו היה שבת, שנאמר: אשר תקראו אותם במועדם" (הלכות קדוש החודש פרק ג' הלכה ב'). (77) כמו "הבא להציל מן הדליקה ומן הנחר ומן המפולת" כדלהלן הלכה י"ז. (78) "בראשונה לא היו זזין משם כל היום (מפני שיצאו חוץ לתחום בשבת) התקין רבן גמליאל הזקן, שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח" (משנה שם). (79) "שכיון שהלכו ברשות, הרי המקום שהגיעו אליו, כאלו קנו בו שביטה בין השמשות" ("מגיד משנה").

- 7 יז. היה⁸⁰ יוצא ברשות, ואמרו לו והוא הולך
- 8 בדרך⁸¹: כבר נעשית המצוה שיצאת לעשות - יש
- 9 לו ממקומו אלפים אמה לכל רוח⁸². ואם היה
- 10 מקצת תחום שיצא ממנו ברשות מבלע בתוך אלפים
- 11 אמה שיש לו ממקומו - הרי זה חוזר למקומו,
- 12 ובאלו לא יצא. וכל היוצאין⁸³ להציל נפשות
- 13 ישאל מיד עובדי פוכבים ומזלות, או מן הקה, או
- 14 מן המפלות⁸⁴ - יש להם אלפים אמה לכל רוח
- 15 ממקום שהצילו בו. ואם היתה יד העובדי פוכבים
- 16 ומזלות תקיפה, והיו מופתדים לשבת במקום
- 17 שהצילו בו - הרי אלו חוזרין בשבת למקומן ובקלי
- 18 זינן⁸⁵.

(80) משנה (מסכת עירובין דף מ"ד עמוד ב'). (81) כשכבר היה בדרך אמרו לו: כבר נעשה הדבר שיצאת לעשותו, ואינך צריך ללכת. (82) כיון שיצא ברשות, הרי הוא כאילו קנה שם שביטה. (83) משנה (מסכת ראש השנה דף כ"ג עמוד ב'). (84) קיר שנפל על בני אדם. (85) (מסכת עירובין דף מ"ה עמוד א'): "בראשונה היו מניחין כלי זיין בבית הסמוך לחומה (כשחזרו מהמלחמה), פעם אחת הכירו בהם האויבים, ורדפו אחריהם ונכנסו ליטול כלי זיין, ונכנסו אויבים אחריהם, והרגו זה את זה. . . באותה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עירות, וכולן סמוכות זו לזו בשורה ('מעשה רוקח').
 (34) שני שלישי אמה. (35) כבציר שלפנינו:
 (36) שאפשר לבוא מהאמצעי לשניהם בלי עירוב, רואים
 כאילו האמצעי נתון בין שני החיצונים בשורה אחת.
 (37) מלבד רוחב הכפר האמצעי. (38) עירובין כו, א.
 (39) בחומה מסביב, ולא היו בה עדיין תושבים.
 (40) נתייבשה ואינה מיושבת כולה עד החומה. (41) כיון
 שלא הוקפה לדירה, אין החומה חשובה לעשות את כל
 העיר כולה כארבע אמות, ואין מודדים אלפים אמה מן
 החומה אלא מן הבתים המיושבים. (42) אפילו היא רחוקה
 הרבה מן הבתים, מכיון שהחומה הוקפה אחרי שהעיר
 היתה מיושבת.

ו. עיר⁴³ שהיתה ארבעה⁴⁴ או מרבעת - הואיל ויש לה
 ארבע זוויות שוות, מניחין אותה כמות שהיא,
 ומודדין לה אלפים אמה לכל רוח מארבע רוחותיה.
 היתה עגלה - עושין לה זוויות⁴⁵, ורואין אותה כאלו
 היא בתוך המרבע, ומודדין חוץ מצלעות אותו מרבע
 אלפים אמה לכל רוח; שגממא משתמר הזוויות.

(43) עירובין נה, א. (44) שהיה ארכה אלפים אמה ואין
 ברחבה אלא אלף אמה, אין אומרים ירחיבה עד שתהיה
 מרובעת יפה, אלא מניח אותה כמות שהיא. (45) ממלאים
 את הקרנות ומרחיבים אותה כאילו היתה מרובעת, ומודדים
 מהירבוע ולא מהעגול כבציר שלפנינו (ציור א), ואם יוצא
 דרך קרנות העיר הוא מרוויח בהליכתו.

ז. וכן⁴⁶ אם היתה העיר משלשת⁴⁷, או שיש לה
 צלעות רבות⁴⁸ - מרבעין אותה⁴⁹, ואחר כך מודדין
 חוץ למרבע אלפים אמה לכל רוח. וכשהוא מרבעה
 - מרבעה ברבוע העולם⁵⁰, כדי שתהא כל רוח
 ממנה משוכה כנגד רוח מרוחות העולם ומכוננת
 כנגדה.

(46) עושין אותה מרובעת. (47) כצורת משולש (ציור ב).
 (48) כבציר שלפנינו (ציור ג). (49) מושכים ומשווים את
 הצד הקצר כפי הארוך. (50) עירובין נו, א: "נותן צפונה
 לצפון העולם, ודרומה לדרום העולם"; בנוסח אחר:
 "כריבוע העולם" (שונצינו).

ח. היתה⁵¹ רחבה⁵² מצד אחד וקצרה מצד אחד -
 רואין אותה כאלו היא כלה רחבה. היתה עשויה
 כמין ג'ם⁵³, או שהיתה עשויה כקשת⁵⁴: אם יש בין
 שני ראשיה פחות⁵⁵ מארבעת אלפים אמה - מודדין
 לה מן היתר⁵⁶, ורואין את כל הרחב שבין היתר
 והקשת⁵⁷ כאלו הוא מלא פתים; ואם היה בין שני
 ראשיה ארבעת אלפים⁵⁸ - אין מודדין לה אלא מן
 הקשת.

(51) עירובין נה, א. (52) כשבא למדוד את התחומין בצד
 הקצר, אין מודדים מן החומה, אלא מוסיפים תחילה על
 העיר עד שתהא שוה עם הצד הרחב, ומשם ולהלן מתחילים
 למדוד התחומין. (53) "גממא" היא אות שלישית יוונית,

שאין עליהן תקרה²⁰ ויש בהן ארבע על ארבע
 אמות, והברגנין²¹, והבית הבנוי כים²², ושתי
 מחצות שיש עליהן תקרה²³, ומערה שיש בנן על
 פיה ויש בה בית דירה - כל אלו מצטרפין עמה,
 אם היו בתוך שבעים אמה ושיירים. ומאותו הבית
 היוצא רואין כאלו חוט מתוח על פני כל המדינה²⁴,
 ומודדין חוץ לאותו החוט אלפים אמה.

(15) עירובין נה, ב. שסתמו אינו עשוי לדור בתוכו.
 (16) שלוחי ציבור העומדים לפני התיבה (ראה ב'סיפרי' פרשת
 נשא שהחזן צריך לומר להם, ובפ"ד מנשיאות כפים כתב
 רבינו ששליח ציבור אומר להם). (17) לכמריהם. (18) של
 תבואה יין ושמן, שיש בהם בית דירה לשומר. (19) לגובה
 המכס ולשומר בית הקברות; בנוסח אחר: "יש בו דירה"
 (כת"י התימנים). (20) שהיה שם בית דירה תחילה, ונהרס -
 ונשארו שלש מחיצות בלא תקרה. (21) סוכות שומרים
 בגינה. (22) באיי הים, בתוך שבעים אמה ושיירים לעיר,
 ועשוי לפנות בו כלים שבספינה. (23) שהיה בית דירה
 בתחילה ונהרס, ונשארו ממנו שתי מחיצות ותקרה. (24) על
 פני כל הצד של העיר שבו נמצא הבנין.

ד. ואלו שאין מצטרפין עמה²⁵: שתי מחצות שאין
 עליהן תקרה, אף-על-פי שדיין ביניהן, והגשר²⁶
 והקבר²⁷ ובית הפנסת ובית עבודת פוכבים ומזלות
 והאוצרות שאין בהן בית דירה, והבור והשיטה²⁸
 והמערה²⁹ והשוק³⁰ ובית שבספינה³¹ - כל אלו
 וכיוצא בהן אין מצטרפין עמה.

(25) שאין עליהם שם בית דירה. (26) אף שגר שם השומר
 הגובה את המכס. (27) גם אם שם שומר הקברות.
 (28) חפירה ארוכה. (29) חלל בתוך הר או סלע, יסתתרו בו
 בני אדם. (30) קן יונים. (31) כיון שאינו קבוע, שפעמים
 הולכת הספינה מחוץ לשבעים אמה.

ה. היות³² שתי עירות³³, זו סמוכה לזו - אם יש
 ביניהן מאה וארבעים ואחת ושלש, כדי שהיה
 שבעים אמה ושיירים³⁴ לזו ושבעים אמה ושיירים
 לזו - חושבין שתיהן כעיר אחת, ונמצא כל עיר
 מהן מהלכת את כל העיר השניה וחוצה לה אלפים
 אמה. היו שלשה כפרים משלשין³⁵ - אם יש בין
 האמצעי ובין כל אחד ואחד מן החיצונים אלפים
 אמה³⁶ או פחות מכאן, ובין השנים החיצונים
 מאתים שלש ושמונים פחות שלש³⁷, כדי שהיה
 בין כל אחד מהן ובין האמצעי, כשתראה אותו
 כאלו הוא ביניהן, מאה וארבעים ואחת אמה
 ושלש - הרי שלשתן כמדינה אחת, ומודדין אלפים
 אמה לכל רוח מחוץ לשלשתן. עיר³⁸ שהקפה³⁹
 ולבסוף ישבה⁴⁰ - מודדין לה משיבתה⁴¹; וישבה
 ולבסוף הקפה - מודדין לה מחומותיה⁴².

(32) עירובין נו, ב. (33) וכן הדין אם היו שלש או ארבע

יכול למתחו ומאריך המדה (רש"י). (72) "מפני שממעט" (עירובין, שם). "שהוא נקמז ומפסיד" ("ירושלמי" שם) מתקפל מפני כבדו, ומתקצר באמצעותו. (73) "אמר רבי יהושע, אין לך מדה כזו אבל מה אעשה וכתוב בנביאים חבלים (יחזקאל מ, ג): "ופתיל פשתים בידו וקנה המדה" ("ירושלמי" שם). (74) בקעה. (75) להכניסו בחשבון מלמעלה "ולא יצטרך למדידת עומק הגיא" (פירוש המשניות). (76) "אם אינו רחב חמשים אמה משפתו לשפתו מלמעלה, אף-על-פי שיש במדרונו יותר מאלפים, אין אומרים יעלה מדת מדרונו למדת התחום, אלא יעמוד אחד על שפת הגיא מכאן ואחד על שפתו מכאן ויבליע מדרונו בחבל אחד" (רש"י). (77) כדן עיר העשויה כקשת בהלכה ח' (רשב"א).

19 יב. במה דברים אומרים? ⁷⁸ שהיה חוט המשקלת ⁷⁹ יורד פגגדו ⁸⁰, שאי אפשר להשתמש בו; אבל אם אין חוט המשקלת יורד פגגדו - אינו מבליעו ⁸¹, אלא אם-כן היה עמקו אלפים או פחות מכן. ⁸²

(78) עירובין נח, א. שמבליע את הגיא העמוק בחבל המדה. (79) החוט שאבן האנך של הבנאים תלויה בו. (80) שהיה עומק הגיא ישר, עד שאם משליכים חוט המשקולת משפתו ולמטה, יורד בלי עיכוב, נמצא שאין הגיא ראוי להלוך ולהשתמש בו (רש"י). (81) מכיון שנוח להשתמש בגיא, נכנס בתוכו ומודדו.

23 יג. היה גיא מעקם ⁸³ - מקדר ⁸⁴ ועולה, מקדר ⁸⁵ ויורד. היה גיא רחב מחמשים, שאינו יכול להבליעו - הולך למקום ⁸⁵ שהוא יכול ⁸⁶ להבליעו, ומבליעו, וצופה פגגדו ⁸⁷, וחוזר. ⁸⁸

(82) עירובין נח, א. "שהיה מדרונו משופע, אבל נוח להילוך" (רש"י וימעשה וקח"). (84) "מחתך המדה, מודד באומד וקירוב" (פירוש המשניות). ולהלן בהלכה ט"ז מפורש כיצד מקדרים בהרים ובגיאיות. (85) אחר שאפשר לו משם למדוד. (86) מכיון שאין מודדים אלא בחבל של חמשים אמה. (87) "מכוון ומביט כנגד המקום שמדתו כלה כנגד העיר בתוך הגיא, ומציין סימני התחום" (רש"י).

27 יד. הגיע ⁸⁸ לכתל - אין אומרים: יקב ⁸⁹ את הכתל ⁹⁰; אלא אומד ⁹¹ רחבו והולך לו. ואם אפשר להשתמש בו - מודדו מדידה יפה ⁹². ואם היה חוט המשקלת יורד פגגדו ⁹³ - מודד רחבו מדידה יפה. ⁹⁴

(88) עירובין נח, א. (89) ימדוד על ידי קידור, כמבואר בהלכה טז. (90) כשהכותל זקוף וישר, שאי-אפשר להשתמש בו. (91) מעריך, כשיש טורח לעלות עליו (הרא"ש). (92) "כקרע חלקה" (רש"י). (93) "כיון שהוא זקוף כל כך, יכול למדוד רחבו בראש הכותל" (מגיד-משנה).

31 טו. הגיע ⁹⁴ להר: אם היה הר מתלקט ⁹⁵ ממנו גבוה ⁹⁶ עשרה טפחים פארף חמש אמות ⁹⁶ - מבליעו ⁹⁷ וחוזר למדתו; ואם היה גבוה הרבה עד שיתלקט ⁹⁸

"וצורתה כעין כ שלנו" (רש"י). (54) הבתים בנויים כחצי עיגול, ובין שני ראשיה המקום פנוי. (55) שתחום ראשה של זו (אלפים אמה), מובלע בתוך תחום ראשה האחר, נעשית כעיר אחת על ידי זה. (56) יתר - נקרא החבל האוחז בשני קצות הקשת ומותח אותה. (57) ובין שני ראשי הג"ם. (58) שאין התחומים מובלעים זה בזה.

1 ט. עיר ⁵⁹ שיושבת על שפת הנחל ⁶⁰: אם יש לפניה דקה ⁶¹ רחב ארבע אמות על שפת הנחל, כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל ⁶² - נמצא הנחל בקלל העיר, ומודדין לה אלפים אמה משפת הנחל השניה, ויעשה הנחל פלו בקלל המדינה מפני הדקה הבנויה מצדו; ואם לא היה שם דקה - אין מודדין לה אלא מפתח פתיחה ⁶³, ונמצא הנחל נמדד מן האלפים שלהם ⁶⁴.

(59) עירובין סא, א. (60) מקום מים שוטפים באפיק בימי הגשמים, ומתייבש בימי הקיץ. (61) כעין במה קטנה או "מצבה" (כלשון רבינו בהל' עירובין פ"ה הכ"ד). (62) בעת שהנחל מלא מים (ריטב"א). (63) מקיר העיר. (64) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו, וכן דעת הגאונים, אבל דעת רש"י שעיר היושבת על שפת הנחל, אין ישיבתה קבועה, מפחד השטפונות של הנחל, לפיכך אם עשו דקה (מחיצה בגובה ארבע אמות) להגן על הישוב מפני השטפון, נחשבת ישיבת העיר קבועה, ומודדים לה מקיר העיר את התחומין, ואם לא עשו דקה, אין ישיבתה קבועה, ואין מודדים לכל אחד אלא מפתח ביתו, כדן הצריפין בהלכה י'. אבל בכל אופן נחשב הנחל בתוך אלפים אמה (מגיד-משנה).

9 י. יושבי צריפין ⁶⁵ - אין מודדין לה אלא מפתח פתיחה ⁶⁶. ואם יש שם שלש חצרות של שני שני בתים ⁶⁷ - הקבעו כלם ⁶⁸, וקרבצין אותה, ונותנין להם אלפים אמה לכל רוח פשאר העירות. ⁶⁹

(65) עירובין נה, ב: "אנשי מקנה הם וחונים בצריפין (מעונות ארעיים עשויים מקנים וענפי ערבה) וחונים בהם חודש או חדשים, עד שכלה המרעה לבהמות, ונוסעים משם ונקבעים במקום אחר" (רש"י). (66) לפי שאין קבועים במקום אחד, ואין להם דין עיר. (67) בתי עץ או אבן. (68) הבתים הקבועים עושים גם את הצריפין למקום קבע.

13 יא. אין ⁶⁹ מודדין אלא פחבל של חמשים אמה ⁷⁰, לא פחות ⁷¹ ולא יתר ⁷²; ובחבל של פשתן ⁷³, כדי שלא ימשך יותר מדי. הגיע לגיא ⁷⁴ - אם היה רחבו חמשים אמה, שייכול להבליעו ⁷⁵ בחבל המדה - מבליעו ⁷⁶. והוא, שיהיה בעמקו פחות מארבעת אלפים ⁷⁷.

(69) משנה (עירובין נז:). (70) כתוב (שמות כז, יח): "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים", אמרה תורה: בחבל של חמשים אמה מדוד" (עירובין נח:). (71) מחמשים. "מפני שהוא מרבה" (עירובין, שם) "שהוא נמתח ונשכר" ("ירושלמי" עירובין פ"ה ה"ג) כשהחבל קצר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

110) שאנו אומרים - השני טעה במדידה. (111) מפורש בהלכה יח.

יח. פיצד? בעת שירפה זה, נאמר: שפא הראשון
מקרן אלכסון¹¹² של עיר מדר האלפים, ולפיכך
מעט מדתו, ונמצא צלע התחום בינו ובין המדינה
פחות מאלפים; וזה האחרון מדר אלפים מצלע
המדינה¹¹³. ואין מחזיקין על הראשון שטעה ביותר
על זה. לפיכך, אם רפה זה האחרון יתר על הראשון
אפלו בחמש מאות ושמונים אמה בקרוב¹¹⁴ -
שומעין לו; ביותר על זה - אין שומעין לו.

112) שמדד מהקרן של העיר באלכסון, כזה. (113) שמדד
מאמצע העיר בקו ישר, כזה: (114) רוצה לומר חמש
מאות ושבעים ושתיים אמה, שיעור שתי חמשות מאלף
וארבע מאות ועשרים ושתיים (שהם ביחד אלפיים). שלפי
שמדד באלכסון, הפסיד שתי חמשות מהמדה, שהרי אמה
בריבוע היא אמה ושתי חמשות באלכסון - 'מגיד משנה'.

יט. אפלו¹¹⁵ עבד, אפלו שפחה¹¹⁶, נאמנין לומר¹¹⁷:
עד כאן תחום השבת. ונאמן הגדול¹¹⁸ לומר: זכור
אני, שעד כאן היינו באים בשבת כשהייתי קטן;
וסומכין על עדותו¹¹⁹ בדבר זה. שלא¹²⁰ אמרו
חכמים בדבר להחמיר, אלא להקל; מפני ששיעור
אלפים אמה מדיבריהם¹²¹.

115) משנה (עירובין נח:). (116) עבד ושפחה כנענים,
הפסולים לעדות בשאר דברים (כמבואר בהל' עדות פ"ט
ה"ד). (117) אין הוונה להאמין להם שהם מדדו את
התחומין, שהרי אין סומכין אלא על המומחה, אלא נאמנים
לומר שהיו מוחזקים ללכת בשבת עד כאן, ובוודאי בפעם
ראשונה נעשה התחום על ידי מומחה ('משנה ברורה' סי'
שצט). (118) משנה בכתובות כח. 'ואלו נאמנים להעיד
בגדלם מה שראו בקטנם', ואין מקבלים עדות כזאת אלא
לענין תחומין שהיא דרבנן והקילו בהם. (119) אבל על
עדוהו של קטן לא סמכו ('טור' ושו"ע או"ח סי' שצט).
(120) משנה (עירובין נח:). (121) אבל שנים עשר מיל הוא
מן השיעור, שנים עשר מיל הוא מן התורה (למעלה פרק
כו ה"א).

פרק תשעה ועשרים

(1) נתבאר בו מצות-עשה של זכור שהוא כולל זכירת
הקידוש וההבדלה, ונתבארו בו ענייניהם, במה שהוא מן
התורה ושל דבריהם, ובזה נסתיים הפרק.

א. מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת
בדברים², שנאמר: זכור את יום השבת לקדשו.
כלומר, זכרהו וזכירת שבת וקדושו. וצריך לזכרהו
בכניסתו וביציאתו: בכניסתו - בקדוש היום,
וביציאתו³ - בהבדלה.

(2) בדברים דווקא ולא די בהרהור הלב. וכן הוא בספרא:
"זכור את יום השבת לקדשו. יכול בלבך, כשהוא אומר

1 ממנו עשרה טפחים מתוך משך ארבע אמות -
2 אומדו⁹⁸ והולך לו. ואם אינו יכול להבליעו, פגון
3 שהיה רחבו יתר מחמשים - מקדרו⁹⁹ מעט מעט.
4 וזה הוא שאמרו: מקדרין בהרים.

(94) עירובין נח, א, במדידת אלפים אמה של תחום שבת.
(95) מגביה. (96) שבהילוך חמש אמות רוחב, עולה ההר
עשרה טפחים בגובה. (97) מבליע את השיפוע, ואינו מודד
אלא לפי רחבו למטה בתחתית ההר. (98) כיון שהוא זקוף
מאד, מעריכו והולך לו. (99) מודדו בחיתוך המדה,
כמבואר בהלכה יז.

טז. פיצד¹⁰⁰ מקדרין¹⁰¹ בהרים או בגאיות שאינו
יכול להבליעו? אוהזין שנים חבל של ארבע אמות,
העליון אוהז קצתו¹⁰² מפגנד מרגלותיו, והתחתון
אוהז בקצה השני פגנד לבו¹⁰³; וחוזר העליון לעמד
במקום התחתון, והתחתון יורד ומרחיק ממנו מדת
החבל; וכן מתגלגלים והולכין עד שמודרין את
כלו¹⁰⁴. וכשגלה המודד להבליע ההר או הגיא - לא
יצא חוץ לתחום; שלא יראו אותו העובדים,
ליאמרו: מדת תחומין בזה לכאן¹⁰⁵.

(100) משנה, בעירובין נח, א: "אם אינו יכול להבליעו, בזו
אמר רבי דוסתאי בשם רבי ינאי משום רבי מאיר, שמעתי
שמקדרין בהרים". (101) מחתכים את המדה שמודד בחבל
של ארבע אמות ולא בשל חמשים אמה (פירוש המשניות),
ורש"י פירש: "נוקבים" משוה מדת ההר כאילו הוא נקוב
במקום מעמד רגלי העליון, וכמו שיתבאר. (102) קצה
החבל. (103) על-ידיה מתמעט מדרונו של כל ארבע
אמות בחצי קומת איש (רש"י). (104) בתוספתא (עירובין
פרק ד) מובא: "במה דברים אמורים, שלא היה שם מישור,
אבל אם היה שם הר ומישור מודד את המישור, ומניח את
ההר, ונמצא נשכר". (105) מגיעה עד כאן. ויטעו בני אדם
לצאת בשבת מחוץ לתחום.

יז. אין¹⁰⁶ סומכין אלא על מדידת אדם ממחה¹⁰⁷,
שהוא יודע מדת הקרקע. היו לנו תחומי שבת
מחזקין, ובא ממחה ומדר, רפה בתחום מהן¹⁰⁸
ומעט בתחום - שומעין לו בתחום שרפה¹⁰⁹. וכן
אם באו שנים ממחין ומדרו בתחום, אחד רפה
ואחד מעט - שומעין למרפה¹¹⁰. ובכלבד שלא ירפה
יתר ממדת אלכסונה¹¹¹ של עיר.

(106) משנה (עירובין נח:). (107) לשון המשנה "אין
מודדין אלא מן המומחה": "מומחה", הוא האדם החכם
המהיר במלאכתו באיזו מלאכה שתהיה, או בחכמה מן
החכמות, ורוצה בכאן שיהיה חכם בתשבורת, מהיר
במדידת קרקעות" (פירוש המשניות). (108) "כשאומר
שתחום שבת הוא יותר ממה שהיינו חושבים עד עכשיו"
(פירוש המשניות). (109) "שלא אמרו חכמים את הדבר
להחמיר אלא להקל" (משנה), וראה בהלכה יט.

שמור, הרי שמירת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור, שתהיה שונה בפיו" (ריש פרשת בחוקתי הלכה ג). וכן הוא ב'ספר המצוות' מצוה קנה: "ולאמור דברים בכניסתו וביציאתו". וראה להלן הלכה ו' שקידוש על היין אינו מצות-עשה מן התורה אלא מצוה דרבנן. (3) כן כתב רבינו גם ב'ספר המצוות' (מצות-עשה קנה) "ואמרו גם כן קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו, כלומר הבדלה". ולא נמצאה מימרא זו בספרות התלמודית שלפנינו אלא בשאלות דרב אחאי גאון בפ' וזאת הברכה (וראה בפירוש המיוחס לרש"י נזיר ד' א', ובאוצר הגאונים שם חלק התשובות סי' י').

ב. וְזֶה נֶסַח קִדּוּשׁ הַיּוֹם: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ 1
מְלֶכֶּךָ הַעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְרָצָה בְּנוֹ, 2
וְשִׁבֵּת קִדְּשׁוֹ בְּאַהֲבָה וְרָצוֹן הַנְּחִילָנוּ, וְזָרְוֵן 3
לְמַעַשְׂה בְּרָאשִׁית. תְּחִלָּה⁸ לְמִקְרָאֵי קִדְּשׁוֹ, וְזָכַר 4
לְיִצְיַאת מִצְרָיִם¹¹. כִּי בָנוּ בְּחֶרֶת¹² וְאוֹתָנוּ קִדְּשָׁתָּ¹³ 5
מִכָּל הָעַמִּים, וְשִׁבֵּת קִדְּשׁוֹ¹⁴ בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן¹⁵ 6
הַנְּחִילָתָנוּ¹⁶. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבֶת¹⁷. 7

(4) ואין אומרים בשבת "אשר בחר בנו" כמו ביום-טוב (להלן הלכה יט), משום ששבת קדמה לבחירת ישראל, שבת ניתנה במרה (סנהדרין נו:): שכתוב (דברים ה, יב): "שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך", היכן צוך? - במרה, כמו שכתוב (שמות טו, כה) "שם שם לו חוק ומשפט". ובחירת ישראל מכל האומות התחילה במתן תורה, כשאמר ה' (שמות יט, ה): "והייתם לי סגולה מכל העמים" ('אבודרהם'). (5) שנאמר (תהילים קמט, ד): "כי רוצה ה' בעמו", וכתוב (יחזקאל מג, כז) "ורציתי אתכם". (6) שנאמר (נחמיה ט, יד): "ואת שבת קדשך הודעת להם". (7) כל המצוות, ובכללם המועדים - ניתנו בסיני בכפיית ההר, כמו שכתוב (שמות יט, יז): "ויתיצבו בתחתית ההר", ודרשו חז"ל (שבת פח.): "שכפה עליהם הקב"ה את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו - שם תהיה קבורתכם", אבל מצות שבת ניתנה במרה בלי אונס כ"אם ברצון. (8) שנאמר (שמות כ, ח"א): "זכור את יום השבת לקדשו... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בס וינח ביום השביעי, על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו". (9) בדפוס שונצינו ווניציאה, הנוסחא: "כי הוא יום תחילה", וכ"ה ברש"י (כתובות ז:). (10) שבת נאמרה תחילה בפרשת המועדים (ויקרא כג). (11) שנאמר (דברים ה, טו): "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים, ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה וזרוע נטויה, על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת", וכמו שהסביר הרמב"ם שם: "כי בעבור היות יציאת מצרים מורה על אלוה קדמון, מחדש, חפץ, ויכול . . . ואם יעלה בלבך ספק על השבת המורה על החידוש והחפץ והיכולת, תזכור מה שראו עיניך ביציאת מצרים, שהוא לך לראיה. ובפסחים קיז: אמרו: "צריך להזכיר יציאת מצרים בקידוש היום, כתיב הכא (דברים טז, ג): למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, וכתוב התם (שמות כ, ח): זכור את יום השבת לקדשו", ועיין שם ב'תוספות' ד"ה למען. (12) שנאמר "ויבחר בכם" (דברים

ז, ז). (13) "ולהיותך עם קדוש" (דברים כו, יט). (14) סמוך לחתימה מעין הפתיחה (פסחים קד). וראה להלן הכ"ב. (15) שבשבת אין קרבן חטאת המזכיר עוונות כמו שיש במועדים (במדבר כח. כט). אלא עולה שהיא לרצון (ויקרא א, ג). ובנוסח אחר: "בשמחה ובששון" ('מעשה רוקח'). וכ"ה ב'ספרי' פרשת בהעלותך "וביום שמחתכם ובמועדיכם, אלו השבתות" [ועיין שיטה על מו"ק ח"ב עמ' סב. ותוס' הרא"ש לברכות מט.]. (16) כמו שנאמר: "לדורותם ברית עולם" (שמות לא, טז). (17) פסחים קיז, ב. בשבת אומרים "מקדש השבת", וביום-טוב "מקדש ישראל והזמנים", כי שבת קבועה ועומדת מששת ימי בראשית, ואין צריך לקבוע ולקדשה בבית דין. אבל יום-טוב תלוי בבית דין, הקובע את החדשים. ובמסכת סופרים (פי"ג): "בשבת אינו מזכיר בחתימה ישראל, אלא מקדש השבת, שהשבת קדמה לישראל"

ג. וְזֶה נֶסַח הַהִבְדֵּלָה: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶכֶךָ 8
הַעוֹלָם, הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל¹⁹, וּבֵין אֹר לְחֹשֶׁךְ²⁰, 9
בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים²¹, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי 10
הַמַּעַשְׂה²². בְּרוּךְ אַתָּה ה', הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל. 11

(18) פסחים קג, ב. (19) שנאמר (ויקרא י, י): "ולהבדיל בין הקודש ובין החול". (20) שנאמר (בראשית א, ד): "ויבדל אלהים בין האור ובין החושך", והאור נברא במוצאי שבת (פסחים נד.). (21) שנאמר (ויקרא כ, כו): "ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי", וכתוב בשבת (שמות לא, ג): "כי אות היא בני וביניכם לדורותיכם, לדעת כי אני ה' מקדשכם", הרי שבשבת נבדלים ישראל מן האומות. (22) זה אינו ממנין הבדלות, אלא תקנוהו מפני שצריך לומר מעין הפתיחה סמוך לחתימה (פסחים קד). וראה להלן הלכה כב ובהערה שם.

ד. עֲקָרֵי הַקִּדּוּשׁ - פְּלִילָה²⁴. אִם לֹא קִדְּשׁ פְּלִילָה - 12
בֵּין בְּשׁוּגָג, בֵּין בְּמִזֵּד - מְקַדֵּשׁ וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כָּלֹ. 13
וְאִם לֹא הִבְדִּיל פְּלִילָה²⁵ - מְבַדִּיל לְמַחְרָה²⁶; וּמְבַדִּיל 14
וְהוֹלֵךְ עַד סוֹף יוֹם שְׁלִישִׁי²⁷. אֲבָל אֵינוּ מְבַרְךָ עַל 15
הָאוֹר אֶלָּא פְּלִיל מוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּלִבָּד. 16

(23) פסחים קו, א. (24) שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", בשעת כניסת השבת כשמתקדש היום (הרשב"ם). (25) שעיקר ההבדלה היא בלילה, שכתוב "זכור את יום השבת לקדשו", זכרהו בכניסתו וביציאתו, ויציאת השבת - בערב. (26) כן הוא במסכת פסחים קז. "מי שלא הבדיל במוצאי שבת, מבדיל והולך כל היום כולו". (27) שלשה ימים ראשונים של שבוע, שייכים לשבת שעברה (פסחים קו.), כמו שאמרו לענין גיטין: "האומר לעדים: כתבו ותנו גט לאשתי לאחר שבת! כותבין עד סוף יום שלישי. אמר להם: כתבו ותנו גט לאשתי קודם השבת! כותבין מיום רביעי עד סוף יום ששי" (רבינו בהל' גירושין פ"ט הכ"ג). ובנוסח אחר: "עד סוף יום הרביעי" (ויניציאה ושונצינו). וכתב ה'כסף משנה' שהנוסחא שלנו היא הנכונה [ומה שחילק רבינו וכתב "מבדיל למחר ומבדיל והולך עד סוף יום שלישי" ולא כללם ביחד, נראה שההבדלה ביום ראשון

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. פיצד³⁹ הוא עושה? לוקח פוס, שהוא מחזיק
רביעית⁴⁰ או יתר, ומדיחו⁴¹ מבפנים ושוטפו
מבחוץ⁴², וממלאהו זין, ואוחזו בימינו⁴³, ומגביהו
מן הקרקע⁴⁴ טפח⁴⁵ או יתר, ולא יסיע בשמאל⁴⁶,
ומברך על הגפן, ואחר כך מקדש. ומנהג פשוט
בכל ישראל לקרות בתחלה פרישת "ויכלו"⁴⁷, ואחר
כך מברך על הזין, ואחר כך מקדש. ושוטה מלוא
לגמיו⁴⁸, ומשקה לכל בני חבורה⁴⁹. ואחר כך נוטל
ידיו, ומברך "המוציא ואוכל".

(39) ברכות נא, ב. (40) הוא רביעית הלוג, שהוא שיעור
אצבעים על אצבעים ברום אצבעים, וחצי אצבע וחומש
אצבע (פסחים קט). שהן 10.8 אצבעות מעוקבות, עשר
אצבעות וארבע חמישיות והוא שיעור ביצה ומחצה
(כמבואר בפ"ח ה"ב), ולתחילה לא תהא הכוס של קידוש
פחותה מתשעים גרם. (41) כמבואר בפ"ז מהל' ברכות
ט"ו. (42) או מקנחו במפה מבפנים ומבחוץ שתהיה נקיה
(או"ח סי' קפג). (43) בידו החשובה. (44) ואם הוא מיסב
על השולחן, מגביהו מן השולחן טפח, משום שכתוב
(תהלים קטז, יב): "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא".
(45) שהוא כעשרה סנטימטרים. (46) שלא יראה עליו
כמשא. (47) שבת קט, ב: "דאמר רב המנונא, כל
המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו - מעלה עליו הכתוב
כאילו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית".
(48) היינו "כמלוא לוגמיו", כלומר כל שאילו מסלקו לצד
אחד, יראה כמלוא לוגמיו והוא רוב רביעית. ואילו "מלוא
לוגמיו" הוא יותר מרביעית. ועיין בדברי רבינו בפ"ז
מהלכות מצה ה"ט, שנראה מדבריו ששיעור השתיה הוא
רוב רביעית. ועיין 'תוספות' פסחים קז. ד"ה אם.
(49) "מדברי הגאונים נראה, שאין כל בני החבורה צריכים
מלוא לוגמם" (מגיד-משנה).

ח. איין⁵⁰ קדוש אלא במקום סעדה⁵¹. פיצד? לא
יקדש בבית זה ויאכל בבית אחר⁵²; אבל אם קדש
בזוית זו - אוכל בזוית שניה⁵³. ולמה מקדשין בבית
הכנסת⁵⁴? מפני האורחין, שאוכלין ושותין⁵⁵ שם.

(50) פסחים קא, א. (51) "שכתוב (ישעיה נח, יג): "וקראת
לשבת עונג", במקום שאתה קורא לשבת, כלומר בקריאה
של קידוש, שם יהא עונג, ומדרש חכמים הוא, וגם משום
שנקבע קידוש על היין: "זכריהו על היין", בוודאי על היין
שבשעת הסעודה נקבע שהוא חשוב" (הרשב"ם).
(52) זוהי דעת רבינו בשיטת הלכה זו. ויש דיעות אחרות, כי
כל הרואה את מקומו הראשון, אפילו יצא אחרי הקידוש
מהבית לחצר, חשוב מקום אחד (או"ח סי' רעג).
(53) וצריך לאכול מיד ולא להפסיק בין קידוש לסעודה.
(רמ"א סי' רעא). (54) שהרי אין אוכלים שם, ואין קידוש
אלא במקום סעודה. (55) אין הכוונה בבית הכנסת ממש,
שהרי אסור לאכול בו (כמבואר בפ"א מהל' תפילה ה"ו),
אלא שהיו אוכלים בבית הסמוך לבית הכנסת, ושומעים
קידוש בבית הכנסת, (מגיד-משנה), ובט"ז (או"ח סי' קנא),
הביא בשם רמב"ן שאם הוצרכו בני העיר להאכיל או

היא הבדלה בזמנה ולא משום תשלומין, כי יום ראשון הוא
מוצאי שבת (וכ"כ הרמב"ן, הובא בחידושי מהר"ם חלאהו
לפסחים קו:), ואילו ההבדלה עד סוף יום שלישי הוא
מטעם תשלומין. וראה בהגהות הגרע"א לשו"ע או"ח סי'
רצ"ט סעיף ו' שרוצה לפסוק שאם שכח הבדלה במוצאי
יום-טוב, יכול להבדיל למחר, אף-על-פי שביו"ט אין דין
של שלשה ימים אחר יום-טוב].

ה. אסור²⁸ לאדם לאכל או לשותות זין²⁹ משקדש
היום עד שיקדש. וכן משיצא היום - אסור לו
להתחיל לאכל ולשתות ולעשות מלאכה³⁰ או לטעם
כלום, עד שיבדיל. ולשתות מים - מתיר³¹. שכתב³² או
עבר ואכל ושתה קדם שיקדש או קדם שיבדיל -
הרי זה מקדש ומבדיל אחר שאכל.

(28) פסחים קה, א. (29) בנוסח אחר: "אסור לאדם לאכול
או לשתות" (ויניציאה), וכן כתב הרשב"א בשם הירושלמי
שגם מים אסור לשתות, ובוה מובן שלא כתב רבינו "אסור
לטעום כלום" כמו שפסק בהבדלה, מכיון שבהבדלה התיר
לשתות מים, כתב אסור טעימה. אבל בקידוש שאסור
לאכול ולשתות אף מים, לא הוצרך לכתוב אסור טעימה
(מהרי"א). (30) שבת קנ, ב. (31) "רבנן דבי רב אשי, לא
קפדי אמיא" (התירו לשתות מים) (פסחים שם).
(32) פסחים קו, ב: "רב ירמיה בר אבא נודמן לבית רב אסי,
שכח וטעם דבר מאכל קודם הבדלה, נתנו לו כוס והבדיל".

ו. מדברי סופרים³³ לקדש על הזין ולהבדיל על
הזין. ואף-על-פי שהבדיל בתפלה, צריך להבדיל
על פוס³⁴. ומאחר³⁵ שיבדיל ויאמר "בין קדש לחל"
- מתיר לו לעשות מלאכה, אף-על-פי שלא הבדיל
על הפוס. ומברך³⁶ על הזין תחלה³⁷, ואחר כך
מקדש. ואינו נוטל את ידיו עד שיקדש³⁸.

(33) ומה שאמרו (פסחים קו). "זכור את יום השבת לקדשו,
זוכרהו על היין" - אין מכאן ראייה שקידוש על היין הוא
מצוה מן התורה, כי אין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא
בעלמא ('תוספות' שם ד"ה זוכרהו). וראה בפירש"י במסכת
נזיר ד. שדעתו שקידוש על היין היא מצוה מן התורה.
(34) ברכות לג, א: "אמר רבי יוחנן: בתחילה (כשעלו מן
הגולה והיו דחוקים) קבעו הבדלה בתפילה, העשירו (לקנות
יין) קבעוה על הכוס (ואז נשתכחה תקנת עזרא להבדיל
בתפילה), חזרו והענו - קבעוה בתפילה, והם אמרו:
המבדיל בתפילה צריך להבדיל על הכוס". (35) שבת קנ,
ב. (36) משנה (ברכות נא:). (37) "שהיין גורם לקידוש
שפאמר (שאם אין יין או פת - אין קידוש), ועוד: שתדיר
ושאינו תדיר, תדיר קודם" (יין הוא תדיר, שבכל עת ששותה
יין מברך עליו, אבל קידוש אינו אלא בליל שבת). (38) כי
הקידוש הוא הפסק בין נטילה לברכת המוציא (פסחים קו:),
אבל דעת הרשב"ם שזה דוקא לרב הסובר שיכול לקדש
שלא במקום סעודה, אבל לפי מה שפוסקים שאין קידוש
אלא במקום סעודה (כמבואר בהלכה ח), אם כן הקידוש
שייך לסעודה ואין כאן הפסק, וכן נהג הרא"ש שנטל ידיו
קודם קידוש ('טור') או"ח ורמ"א סי' רעא).

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ראשון ד' תמוז - ספר זמנים - הלכות שבת קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

63 ברכות כז, ב: "אמר שמואל, מתפלל אדם של ערב שבת בשבת, ואומר קדושה על הכוס". (64 בברכות, שם: "מתפלל אדם של מוצאי שבת, ואומר הבדלה על הכוס". (65 בנוסח אחר: "במעט" (כת"י התימנים).

19 יב. מ"ס⁶⁶ שְׁהִיָּה אוֹכֵל בְּעֶרֶב שַׁבָּת, וְקִדַּשׁ עָלָיו הַיּוֹם⁶⁷ וְהוּא בְּתוֹךְ הַסְּעָדָה - פּוֹרֵס מִפָּה⁶⁸ עַל הַשְּׁלֶחֶן וּמִקְדָּשׁ, וְגוֹמֵר סְעֻדָּתוֹ, וְאַחֲרָיָהּ כֶּן מִבְּרֹךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן. הִיָּה⁶⁹ אוֹכֵל בְּשַׁבָּת, וְיֵצֵא הַשַּׁבָּת וְהוּא בְּתוֹךְ סְעֻדָּתוֹ⁷⁰, וְנוֹטֵל יָדָיו⁷¹, וּמִבְּרֹךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן עַל הַכּוֹס, וְאַחֲרָיָהּ כֶּן מִבְּדִיל עָלָיו⁷². וְאִם הִיָּה בְּתוֹךְ הַשְּׁתִּיתָהּ⁷³ - פּוֹסֵק⁷⁴ וּמִבְּדִיל, וְאַחֲרָיָהּ כֶּן חוֹזֵר לְשִׁתָּתוֹ.

66 פסחים ק, א. (67 צריך להפסיק את אכילתו, שאסור לאכול בשבת קודם קידוש. (68 לכסות את הפת עד לאחר הקידוש, שיהיה היכר שהביא עכשיו סעודה לכבוד השבת ('מגן אברהם' סי' רעא); וכן בכל קידוש על היין צריך לכסות את הפת, שאם אין הפת מכוסה, צריך לברך עליה קודם היין, "כי כל הקודם בפסוק (דברים ח, ח): "ארץ חיטה ושעורה וגפן", קודם לברכה" (ריבנו בהל' ברכות פ"ח הי"ג ו'הגהות מיימוניות'). (69 פסחים קה, א. (70 ואינו צריך להפסיק באמצע סעודתו, שדרשו חכמים (מכילתא יתרו פרשה ז) "זכור" (שמות כ, ח) "שמור" (דברים ה, יב) זכור מלפניו ושמור מלאחריו, מכאן אמרו שמוספים מחול על הקודש", כאדם שאינו רוצה שילך אוהבו מאצלו כל זמן שכול, ואם מפסיק באמצע - נראה כמגרש את המלך. (71 שצריך ליטול את הידים אחר הסעודה לפני ברכת המזון (כמבואר בהל' ברכות פ"ז הי"ב). (72 הראב"ד סובר שאם יש לו שני כוסות, אסור לברך ברכת המזון והבדלה על כוס אחד, מפני שאין עושין מצוות חבילות חבילות (כמבואר בהל' רוצה ושמירת נפש פ"ה ה"ה), שלא יהא נראה קיום המצוות עליו כמשא, אבל דעת רבינו - שרק אם רוצה לומר על כוס אחד קידוש וברכת המזון, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, כי הקידוש הוא על להבא (קדושת השבת), וברכת המזון על העבר (הסעודה שאכל) (ראה פסחים קב:), אבל הבדלה וברכת המזון ששניהם על העבר נתקנו, מותר לומר על כוס אחד (מגיד-משנה). (73 שתיית יין, שאילו מים מותר לשותות לפני הבדלה (למעלה ה"ה). (74 פסחים קה, א. ששתייה אינה חשובה, ולפיכך מפסיק בה.

27 יג. הִיָּה⁷⁵ אוֹכֵל וְגוֹמֵר אֲכִילָתוֹ עִם הַכִּנְסַת שַׁבָּת - מִבְּרֹךְ⁷⁶ בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן תְּחִלָּה, וְאַחֲרָיָהּ כֶּן מִקְדָּשׁ עַל כּוֹס שֶׁנִּי. וְלֹא יִבְרַךְ וּיקְדַּשׁ עַל כּוֹס אֶחָד, שְׁאִין עוֹשִׂין שְׁתֵּי מִצְוֹת בְּכּוֹס אֶחָד⁷⁷; שְׁמִצְוֹת קִדּוּשׁ וּמִצְוֹת בְּרֶפֶת הַמְּזוֹן שְׁתֵּי מִצְוֹת שֶׁל תּוֹרָה⁷⁸ הֵן.

75 פסחים קב, ב. (76 וצריך להזכיר של שבת בברכת המזון, אף שלא קידש עדיין - כיון שעכשיו שבת (שו"ע או"ח סי' רעא). (77 לפי שאין עושים מצוות חבילות חבילות, כמבואר בהלכה הקודמת, שהם שני ענינים שונים ונפרדים זה מזה, אבל הבדלה וקידוש מותר לומר על כוס

להשכיב אורחים באופן זמני בבית הכנסת, מותר, שעל תנאי זה נבנה.

1 ט. הִיָּה⁵⁶ מִתְאַנֶּה לִפְתּוֹת מִן הַיַּיִן, אוֹ שְׁלֹא הִיָּה לוֹ יַיִן - הִרִי זֶה נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, וּמִבְּרֹךְ "הַמוֹצֵא", וּמִקְדָּשׁ, וְאַחֲרָיָהּ כֶּן בּוֹצֵעַ וְאוֹכֵל. וְאִין מִבְּדִילִין עַל הַפֶּת⁵⁷, אֲלֵא עַל הַכּוֹס⁵⁸.

(56 פסחים קו, ב. (57 פסחים קז, א: "מר ינוקא ומר קשישא בניו של רב חסדא סיפרו לרב אשי: פעם אחת בא אמימר למקומנו ולא היה לנו יין להבדלה, הבאנו לו שכר להבדיל ולא הבדיל ולא טעם, למחר טרחנו להביא לו יין; לשנה אחרת שוב נודמן אצלנו, ולא היה לנו יין להבדלה ונתנו לו שכר; אמר אמימר, אם כן השכר הוא אצלכם "חמר מדינה" (משקה במקום היין), והבדיל על השכר", הרי שאין מבדילים על הפת גם אם אין יין, כיון שלא הבדיל אמימר על הפת ('תוספות' פסחים קו:). (58 "אמנם אם חל יום-טוב במוצאי שבת, כיון שמקדשים על הפת, והקידוש הוא העיקר, אגב הקידוש מבדילים גם על הפת" ('הגהות מיימוניות').

5 י. מ"ס⁵⁹ שְׁנֵתִפּוֹן לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן בְּלִילֵי שַׁבָּת, וְשִׁכַּח וְנוֹטֵל יָדָיו קֹדֶם שְׁיִקְדַּשׁ - הִרִי זֶה מִקְדָּשׁ עַל הַפֶּת, וְאִינוֹ מִקְדָּשׁ עַל הַיַּיִן אַחֲרֵי שֶׁנוֹטֵל יָדָיו לְסְעָדָה. וּמִצְוָה לְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת קֹדֶם שְׁיִסְעֵד סְעָדָה שְׁנִיָּה⁶⁰. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא "קִדּוּשָׁא רַבָּה"⁶¹. מִבְּרֹךְ "בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן" בְּלִבְדּוֹ וְשׁוֹמְתָהּ, וְאַחֲרָיָהּ כֶּן יֵטֵל יָדָיו וְיִסְעֵד. וְאַסּוּר לוֹ לֵאמֹר שְׁיִטְעֵם בְּלוֹם קֹדֶם שְׁיִקְדַּשׁ⁶². וְגַם קִדּוּשׁ זֶה לֹא יִהְיֶה אֲלֵא בְּמָקוֹם סְעָדָה.

(59 פסחים קו, א: "אמר רב ברונא אמר רב, הנוטל ידיו - לא יקדש"; ופירש רשב"ם שהקידוש הוא הפסק בין נטילה ל"המוציא", וראה למעלה ה"ו. (60 כמו שאמרו רז"ל: "זכור את יום השבת לקדשו, וזכרה על היין, אין לי אלא בלילה, ביום מניין? - תלמוד-לומר זכור את יום השבת" (פסחים קו). ואין חיוב קידוש מן התורה אלא בכניסת השבת בלילה, אבל קידוש היום הוא רק מדרבנן. (61 כמו שקוראים לעיור "סגי נהור", כך גם קידוש של יום שהיא קצרה שאינה אלא ברכת בורא פרי הגפן בלבד, כינו אותה בשם: "קידושא רבה" (מגיד-משנה). (62 שכל שתיתו רבנן - כמו בדבר תורה תיקנו, וכיון שתיתו קידוש ביום, נוהגים בו כמו בלילה, שלא לטעום קודם קידוש, ולקדש במקום סעודה. אבל הראב"ד חולק על רבינו, וסובר שלא אסרו לטעום ביום קודם קידוש אלא אם לא קידש בלילה, שאז חייב לקדש ביום מן התורה להשלים מה שהחסיר בלילה.

14 יא. יֵשׁ לוֹ לֵאמֹר⁶³ לְקַדֵּשׁ עַל הַכּוֹס עֶרֶב שַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִכְנְסָה הַשַּׁבָּת; וְכֵן מִבְּדִיל⁶⁴ עַל הַכּוֹס מִבְּעוֹד יוֹם, אֶף-עַל-פִּי שְׁעָדִין הִיא שַׁבָּת; שְׁמִצְוֹת זְכִירָה - לְאִמְרָהּ בֵּין בְּשַׁעֲת כְּנִיסָתָהּ וְיִצְיָאָתָהּ בֵּין קֹדֶם לְשַׁעֲתָה זֶה כְּמַעֲט⁶⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מקדשין עליו. וכן יין⁹⁴ מזוג. וכן יין צמוקים⁹⁵ - 19
מקדשין עליו; והוא, שיהיו צמוקים שיש בהן 20
להלוותה, שאם ידרך אותן יצא מהן דבשן⁹⁶. וכן 21
יין חדש מגתו⁹⁷ - מקדשין עליו. וסוחר אדם 22
אשכול של ענבים, ומקדש עליו בשעתו⁹⁸. מדינה⁹⁹ 23
שרב יינה שכר - אף-על-פי שהוא פסול לקדוש¹⁰⁰, 24
מתר להבדיל עליו, הואיל והוא חמר מדינה¹⁰¹. 25

(92) בבא-בטרא צז, א. (93) שהכל תלוי בטעם, ולא בריח, וראה למעלה הלכה טו. (94) במים, אולם לפחות יהיה היין יותר מאחד בששה במים (או"ח סי' רד). (95) ענבים מיובשים. (96) מיץ הענבים. (97) ארבעים ימים ראשונים לדריכתו. (98) אבל מצוה מן המובחר ביין ישן (או"ח סי' רעב). (99) פסחים קז, א. (100) כיון שיכול לקדש על הפת, כמבואר בהלכה ט'. (101) שעיקר שתיית המדינה הוא שכר במקום יין.

יח. פשם שמקדשין פלילי שבת ומבדילין במוצאי שבת, כך מקדשין פלילי ימים טובים¹⁰² ומבדילין במוצאייהן ובמוצאי יום הכפורים; שפסלם שבתות ה' הן¹⁰³. ומבדילין במוצאי ימים טובים לחלוף של מועד, ובמוצאי שבת ליום טוב; אכל אין מבדילים במוצאי יום טוב לשבת¹⁰⁴. 31

(102) מכילתא (יתרו פרשה ז): "זכור את יום השבת לקדשו" בברכה, מכאן אמרו מקדשין על היין בכניסתו. - אין לי אלא שבת, ימים-טובים מניין? תלמוד-לומר (ויקרא כג, לז) "אלה מועדי ה'". הוקשו מועדים לשבת, אבל אין הקידוש ביום-טוב מן התורה (מגיד-משנה). (103) משנה (חולין כו:). (104) מבואר למעלה פ"א הכ"א.

יט. נסח קדוש יום טוב: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנו¹⁰⁵ מכל עם, ורוממנו¹⁰⁶ מכל לשון¹⁰⁷. בחר בנו¹⁰⁸ ויגדלנו, רצה בנו ויפארגנו¹⁰⁹. ותתן לנו ה' אלהינו באתה מועדים לשמחה¹¹⁰, חגים וזמנים לששון, את יום טוב מקרא קדש הזה¹¹¹, את יום חג המצות הזה¹¹² או חג השבועות או חג הסוכות¹¹³, זמן חרותנו¹¹⁴ או זמן מתן תורתנו או זמן שמחתנו¹¹⁵, באתה, זכר ליציאת מצרים¹¹⁶. פי בנו בחרת ואותנו קדשית מכל העמים¹¹⁷, ומועדי קדשך¹¹⁸ בשמחה ובששון הנחתנו. ברוך אתה ה', מקדש¹¹⁹ ישראל¹²⁰ והזמנים¹²¹. ואם חל להיות בשבת - מזכיר שבת, וחזתם קדרך שחותם בתפלה: מקדש השבת וישראל והזמנים¹²². 44

(105) שנאמר (דברים ז, ז): "כי עם קדוש אתה לה' אלקיך, בך בחר ה' אלקיך להיות לו לעם סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה". (106) שנאמר (עמוס ג, ב): "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה", רוממות על שם (תהילים עה, יא) "תרוממנה קרנות צדיק" ('אבודרהם'). (107) שנאמר (זכריה ח, כג): "בימים ההמה אשר יחזיקו

אחד, כשחל יום-טוב במוצאי שבת, כמבואר בהלכה כב, ובהלכה הקודמת. (78) להוציא ברכות נישואין שהן מדרבנן, ונאמרות על כוס אחד ('מגדל עוז').

יד. אין⁷⁹ מקדשין אלא על היין הראוי לנסף על גבי המזבח. לפיכך, אם נתערב בו דבש או שאור, אפלו פטפת החרדל בחבית גדולה - אין מקדשין עליו⁸⁰. כך אנו מודין בכל המערב⁸¹. ויש מי שמתיר לקדש עליו⁸², ואומר: לא נאמר 'היין הראוי לנסף על גבי המזבח' אלא להוציא יין שריחו רע, או מגלה⁸³, או מבשל, שאין מקדשין על אחד מהן⁸⁴.

(79) בבא-בטרא צז, א. (80) שאמרה התורה (ויקרא ב, יא): "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה'", ואוסרים בכל שהוא, כמבואר בהל' איסורי מזבח פ"ה ה"א. (81) וכעין זה כתב רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"א ה"ב באיסור יין של גוי, וזה לשונו: "הורו גאוני המערב, שאם נתערב ביין ישראל מעט דבש, הואיל ואינו ראוי למזבח, אינו מתנסך ומותר לשותתו עם הגוי". (82) 'ירושלמי' פסחים פ"ה ה"א: "יוצאין ביין קנדיטון" והוא יין המעורב בדבש, ראה בתשוב"ן ח"א פ"ה. (83) "שמא תהא מהם נחש וכיוצא מזהויל עפר, וימות" (רבינו בהל' רוצח ושמירת נפש פ"א ה"ו). (84) שכולן פסולין לנסכים (רמב"ם פ"ו מאיסורי מזבח ה"ט וה"י) ופסולם מחמת עצמם (מגיד-משנה).

טו. יין⁸⁵ שטעמו טעם חמץ, אף-על-פי שריחו ריח יין - אין מקדשין עליו⁸⁶. וכן שמרים שנתן עליהן מים, אף-על-פי שיש בהן טעם יין - אין מקדשין עליהן⁸⁷. במה דברים אמורים? בשנתן על השמרים שלשה מים, והוציא פחות מארבעה; אכל אם הוציא ארבעה⁸⁸ - הרי זה יין מזוג, ומקדשין עליו.

(85) בבא-בטרא צז, א. (86) שהכל הולך אחר הטעם, וכיון שטעמו חומץ - אין מקדשים עליו (ב"ב צו.), וראה להלן הלכה יז. (87) כיון שאין מברכים עליהם "בורא פרי הגפן" - אלא "שהכל", כמבואר בהל' ברכות פ"ח ה"ט. (88) שאז מברכים עליהם "בורא פרי הגפן", כמבואר בהל' ברכות: "שמרים שנתן עליהם שלשה (מדות מים) והוציא מהם ארבעה (שנמוז יין השמרים עם המים), מברך עליהם בורא פרי הגפן, שזה יין מוזג הוא (שלשה חלקים מים ואחד יין), הוציא פחות מארבעה אף-על-פי שיש בהם טעם יין - מברך עליהם שהכל תחילה".

טז. פלילי⁸⁹ שהיה מלא יין, אפלו מחזיק פמה רביעיות, אם שתה ממנו מעט - הרי זה פגמו ונפסל, ואין מקדשין על השאר⁹⁰; מפני שהוא פשיגרי פוסולת⁹¹.

(89) פסחים קז, א. (90) ואם אין לו יין אחר, יכול לקדש עליו (הרשב"ם). (91) ואם שופכים לתוכו קצת יין שאינו פגום או קצת מים, חזר להכשרו הראשון (פוסקים).

יז. יין⁹² שריחו ריח החמץ וטעמו טעם יין⁹³ -

11 וְכֵן בַּיּוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ קִדּוּשָׁא רַבָּא, כְּדִרְךָ שְׁמַקְדֵּשׁ
12 בַּשַּׁבָּת.

(130) שהוקשו מועדים לשבת (מכילתא יתרו פרשה ז. וראה למעלה הי"ח).

13 כב. בַּיּוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ קִדּוּשָׁא רַבָּא, כְּדִרְךָ שְׁמַקְדֵּשׁ
14 בַּשַּׁבָּת¹³²? בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ עַל הַגָּפֶן¹³³, וְאַחֵר כֶּף
15 מְקַדֵּשׁ¹³⁴ קִדּוּשׁ יוֹם טוֹב, וְאַחֵר כֶּף מְבָרֵךְ עַל הַנֵּר,
16 וְאַחֵר כֶּף מְבָדִיל, וְחוֹתֵם בַּהֲבִדְלָה: הַמְבָדִיל¹³⁵ בֵּין
17 קִדֵּשׁ לְקִדְשֵׁי¹³⁶, וְאַחֵר כֶּף מְבָרֵךְ "שֶׁהַחֲנִינוּ".

(131) פסחים קג, א. (132) שצריך לעשות הבדלה לשבת, וקידוש ליום-טוב. (133) ונתנו לזה סימן בתלמוד שם: "קנה"ז" = "יין, קידוש, נ"ר, ה'בדלה זמן (=שהחנינו, להלן הכ"ג). (134) שמצוה למהר בכניסת יום-טוב. (135) שמצוה לאחר את יציאת השבת. (136) בין קדושת שבת החמורה לקדושת יום-טוב הקלה ממנה, ומצאנו לשון הבדלה מעין זה "והבדילה הפרוכת לכס בין הקודש ובין קודש הקדשים" (שמות כו, לג). [ולא הביא רבינו שצריך לומר לפני החתימה "בין קדושת שבת לקדושת יום-טוב הבדלת", לפי שסובר כפומבדיתאי (פסחים קד). שאין צריך לסמוך לחתימה אלא מעין הפתיחה. ראה מש"כ ב"בירור הלכה" למסכת ביצה יז. ציון ד ולמעלה הלכה ב והערה יב, והלכה ג והערה יט].

18 כג. כָּל לַיְלִי¹³⁷ יוֹם טוֹב¹³⁸ וּבְלֵיל יוֹם הַכַּפּוֹרִים¹³⁹
19 אוֹמְרִים "שֶׁהַחֲנִינוּ"¹⁴⁰. וּבְשַׁבְעֵי שָׁל פֶּסַח אֵין
20 מְבָרְכִין "שֶׁהַחֲנִינוּ"; מִפְּנֵי שְׂאִינוּ רִגְלָא בְּפָנֵי עַצְמוֹ,
21 וְכִבְרָה בְּרַךְ¹⁴¹ עַל הַזֵּמֶן בַּתְּחִלָּת הַפֶּסַח.

(137) עירובין מ, ב. (138) בקידוש. (139) בתפילה. (140) ונקראה ברכה זו בלשון התלמוד: "זמן". (141) משמע, שאם לא אמרו ביום ראשון - יכול לאמרו במשך כל החג (סוכה מז:).

22 כד. סֵדֶר הַבְּדִלָּה¹⁴² בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת: מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן,
23 וְאַחֵר כֶּף עַל הַבְּשָׂמִים, וְאַחֵר כֶּף עַל הַנֵּר. וְכִיצַד
24 מְבָרֵךְ עַל הַנֵּר? - בּוֹרָא מְאוּרֵי¹⁴³ הָאֵשׁ. וְאַחֵר כֶּף
25 מְבָדִיל¹⁴⁴.

(142) ברכות נא, ב. וסימנה "יבנה" - "יין, ב'שמים, נ"ר ה'בדלה (או"ח סי' רצו). (143) לשון רבים, שהרכה גוונים יש באור (ברכות נב:). (144) אומר ברכת הבדלה, כמבואר בהלכה ג.

26 כה. אֵין¹⁴⁵ מְבָרְכִין עַל הַנֵּר עַד שְׂאִיתוֹ¹⁴⁶ לְאוּרֵי
27 כְּדֵי שְׂפִיר בֵּין מְטַבֵּעַ מְדִינָה זֹו לְמְטַבֵּעַ מְדִינָה
28 אַחֶרֶת. וְאֵין¹⁴⁷ מְבָרְכִין עַל הַנֵּר שֶׁל עוֹבְדֵי פּוֹכְבִּים¹⁴⁸
29 וּמְזֻלוֹת; שֶׁשֶּׁתֶּם מְסַבְּתִין לְעֹבְדֵי פּוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת.
30 וְאֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר שֶׁל עֹבְדֵי פּוֹכְבִּים
31 וּמְזֻלוֹת, וְלֹא עַל הַנֵּר שֶׁל מְתִים¹⁴⁹.

(145) משנה, ברכות נא, ב. (146) יהנו. (147) משנה,

עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי". (108) בנוסח אחר: "אשר קדשנו מכל עם" (כת"י התימנים), והנוסח נכון, שאין להזכיר "בחר בנו" שתי פעמים ('מעשה רוקח'). (109) המלים: "ויגדלנו רצה בנו ויפארנו", אינן ממטבע הברכה אלא הוספה מאוחרת ('אבודרהם' בפירוש ההגדה). (110) שנאמר (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך". (111) שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה' מקראי קודש". (112) כמו שנקרא בתורה (דברים טז, טז), ולא "חג הפסח", כי אכילת פסח היא רק עד חצות הלילה הראשון, אבל אכילת מצות - כל שבעה. (113) דברים טז, יג. (114) שבפסח יצאנו ממצרים. (115) שמחת החג מפורשת בחג הסוכות (דברים טז, יד): "ושמחת בחגך", ומשם למדים לשאר החגים. (116) בפסח יצאו ממצרים, חג השבועות אחרי שבעה שבועות מיום יציאת מצרים. וסוכות, שנאמר (ויקרא כג, מג): "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים"; בנוסח אחר: "באהבה מקרא קודש וזכר" (כת"י התימנים). (117) מבואר בהלכה ב. (118) פסחים קד, ב. שצריך לומר סמוך לפתיחה מעין החתימה. (119) פסחים קיז, ב. (120) שנאמר (יחזקאל לז, כח): "כי אני ה' מקדש את ישראל". (121) ישיש מקדשים את המועדים, שנאמר (ויקרא כג, ד): "אלה מועדי ה'... אשר תקראו אותם במועדם". (122) "כל מועדי התורה תלויים בזמנים, פסח בזמן קציר שעורים, שבועות בזמן קציר חיטים, וסוכות בזמן האסיף" (רבינו בחיי פ' בא).

1 כ. בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אוֹמֵר: וְתִתֵּן לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה
2 אֶת יוֹם טוֹב¹²³ מְקַרָּא קִדְשׁ¹²⁴ הַזֶּה, זְכוּרֵן¹²⁵ תְּרוּעָה,
3 מְקַרָּא קִדְשׁ, בְּאַהֲבָה, זְכוּר לַיְצִיאַת מִצְרַיִם¹²⁶. כִּי כִנּוּ
4 בְחִרָתָ וְאוֹתָנוּ קִדְשָׁתָ מִכָּל הָעַמִּים, וּדְבָרְךָ אֱמֶת¹²⁷
5 וְקִיָּם¹²⁸ לְעַד. בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ,
6 מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְכָּרוֹן. וְאֵם חָל לְהִיּוֹת בַּשַּׁבָּת
7 - חוֹתֵם: מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת וְיִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזְכָּרוֹן, כְּדִרְךָ
8 שְׁחוֹתֵם בַּתְּפִלָּה¹²⁹.

(123) ואינו צריך להזכיר ראש-חודש, שהרי גם הוא בכלל יום הזכרון, שנאמר (במדבר י, י'): "וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם... והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם" (עירובין מ.). (124) בנוסח אחר: "את יום הזכרון הזה" (ויניציאה, שוניצינו). (125) כן כתב רבינו גם בסדר התפילות בסוף ספר 'אהבה'. אבל במסכת סופרים פי"ט: בחול יאמר "יום תרועה", ובשבת "זכרון תרועה", שאין תוקעים בשבת (כמבואר בה' שופר פ"ב ה"ו). וכן הסכימו הפוסקים. (126) ראש השנה יא, ב: בראש השנה בטלה עבודה מאבותינו במצרים, כתוב כאן (שמות ו): "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", וכתוב שם (תהלים פא): "הסירותי מסבל שכמו". (127) שנאמר (תהלים קט, ט): "ראש דברך אמת". (128) שיאמת הבטחת הגאולה שבתורה ובדברי הנביאים ('אבודרהם'). (129) כמבואר בסוף ספר 'אהבה' בסדר תפילות לכל השנה.

9 כא. כָּל לַיְלִי יוֹם טוֹב מְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן בַּשַּׁבָּת¹³⁰. וְאֵם
10 אֵין לוֹ יַיִן, אוֹ שֶׁהֵיָה מְתֹאנָה לַפֶּת - מְקַדֵּשׁ עַל הַפֶּת.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכיפורים ושבת (פסחים, שם). (167) בנוסח אחר: "מעבודה" (כת"י התימנים).

כח. יום טוב¹⁶⁸ שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּאֻמָּצֵעַ שֶׁבֶת¹⁶⁹, אֹמֵר
בַּהֲבִדְלָה: הַמְבָדִיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל, וּבֵין אֹר לְחֹשֶׁךְ,
וּבֵין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, וּבֵין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשֶּׁת יָמֵי
הַמַּעֲשֵׂה - כְּדֶרֶךְ שְׁאוּמֵר בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת; שְׁפָדֵר
הַהֲבִדְלוֹת הוּא מוֹנֶה. וְאֵין צָרִיף לְכַרְף לֹא עַל
הַבְּשָׂמִים¹⁷⁰ וְלֹא עַל הַנֶּר. וְכֵן אֵינוֹ צָרִיף לְכַרְף עַל
הַבְּשָׂמִים בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים.

(168) חולין כו, ב. (169) שאם מוצאי יום-טוב חל בשבת
- מבדילים (למעלה הלכה יח). (170) אבל אין בזה איסור,
ואם רוצה נהנה ומברך על הבשמים.

כט. וְלִמָּה מְבָרְכִים עַל הַבְּשָׂמִים בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת?
מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפֶשׁ דּוֹאֶבֶת¹⁷¹ לִיצִיאַת שַׁבָּת, מְשַׁמְחִין
אוֹתָהּ וּמְיַשְׁבִּין אוֹתָהּ בְּרִיחַ טוֹב.

(171) ביצה טז, א: "אמר רבי שמעון בן לקיש, נשמה יתירה
נותן הקדוש-ברוך-הוא באדם ערב שבת, ולמוצאי שבת
נוטלין אותה ממנו".

יום שני ה' תמוז ה'תשפ"ב

פרק שלשים

(1) נתבארו בו חיובי כבוד השבת ועינוגו מה הם. והדברים
המוזהרים מלעשותם מפני כבוד השבת ועינוגו. ונסתיימו
ההלכות בהפלת מעלת מצוות השבת והיותו מצוה חמורה
מאוד ושכרה כפול (ראה במדרש תהילים סמן צב). ומכופל.

א. אַרְבַּעַה דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בַּשַּׁבָּת, שְׁנַיִם מִן הַתּוֹרָה
וּשְׁנַיִם מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, וְהֵן מִפְּרָשִׁין עַל יְדֵי
הַנְּבִיאִים. שַׁבְּתוֹרָה - זְכוֹר וְשִׁמּוֹר; וְשִׁנְתִּפְרָשׁוּ עַל
יְדֵי הַנְּבִיאִים - כְּבוֹד וְעִנְיָ, שְׁנֶאֱמָר: וְקִרְאתָ לַשַּׁבָּת
עֲנֵה, וְלִקְדוֹשׁ ה' מְכַבֵּד.

(2) זכור בדברות הראשונות (שמות פרק כ' פסוק ח') והיא
מצות קידוש (למעלה פרק כ"ט הלכה א') ושמור בדברות
האחרונות (דברים פרק ה', פסוק י"ב) והיא מצות "לא
תעשה כל מלאכה". (3) הם הענינים השייכים קודם השבת
להכין לצורך כבוד השבת כמו שביאר רבינו בסמוך וכן כתב
הגאון רבינו אליהו מוילנה באורח חיים תקכ"ט. (4) ענינים
השייכים בשבת עצמו לצורך השבת, כמו שביאר רבינו
בסמוך וכן כתב הגאון מוילנה שם. (5) הוא השבת כמו
שנאמר (בראשית פרק ב' פסוק ג') "ויברך אלקים את יום
השביעי ויקדש אותו".

ב. אֵיזֶהוּ כְּבוֹד? זֶה שְׁאוּמֵר חֻכָּמִים, שֶׁמַּצֶּה עַל
אָדָם לְרַחֵץ פָּנָיו וְיָגִילּוּ בְּחִמִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת,
מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת. וּמִתְעַטֵּף בְּצִיצִית¹⁶, וְיוֹשֵׁב בְּכִכָּד
רֹאשׁ, מִיִּחַל לְהַקְבִּיל פָּנָיו הַשַּׁבָּת, כְּמוֹ שֶׁהוּא יוֹצֵא
לְקִרְאת הַמֶּלֶךְ. וְחֻכָּמִים הָרֹאשׁוֹנִים הֵיוּ מְקַבְּצִין

ברכות נא, ב. (148) "עבודת-כוכבים ומשמשיה ותקרובת
שלה וכל הנעשה בשבילה, אסורים בהנאה, שנאמר: ולא
תביא תועבה אל ביתך" (רבינו בהל' עבודת כוכבים פ"ז
ה"ב). (149) שלא נעשה להאיר אלא לכבוד המת.

1 כו. יִשְׂרָאֵל שֶׁהִדְלִיק מַעֲבָד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת, או
2 עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת מִיִּשְׂרָאֵל - מְבָרְכִין עָלָיו¹⁵⁰;
3 עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת מַעֲבָד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת - אֵין
4 מְבָרְכִין עָלָיו¹⁵¹. הִיָּה מְהֵלָּה חוּץ לְכַרְף וְרָאָה אוֹר:
5 אִם רִב¹⁵² אֲנָשִׁי הַכַּרְף עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת - אֵינוֹ
6 מְבָרְךָ, וְאִם רִב יִשְׂרָאֵל¹⁵³ - מְבָרְךָ. אוֹר שֶׁל כִּכָּשׁ,
7 שֶׁל תַּנּוּר וְשֶׁל פִּירִים - לְכַתְחָלָה¹⁵⁴ לֹא יִכְרֶךְ עָלָיו¹⁵⁵.
8 הַגָּחֲלִים, אִם פְּשִׁיכֵינִים חִסָּם בִּינִיָּה דוֹלֵק מֵאֵלָיו -
9 מְבָרְכִין עָלָיו¹⁵⁶. אוֹר שֶׁל בֵּית הַמִּדְרָשׁ¹⁵⁷, אִם יֵשׁ
10 שָׁם אָדָם חֲשׁוֹב שֶׁמְדַלִּיקִים בְּשִׁבְלֵוֹ - מְבָרְכִין עָלָיו;
11 שֶׁל בֵּית הַקְּנֶסֶת, אִם יֵשׁ שָׁם חֲזָן שֶׁהוּא דָר שָׁם -
12 מְבָרְכִין עָלָיו. וְאִבּוּקָה¹⁵⁸ לְהַבְדִּילָה - מַצָּה מִן
13 הַמִּבְחָר. וְאֵין מַחְזִירִין עַל הָאוֹר¹⁵⁹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּחְזִירִין
14 עַל כָּל הַמַּצּוֹת, אֲלֵא אִם יֵשׁ לוֹ - מְבָרְכִין עָלָיו.

(150) אם לא היה במסיבה של גויים, שהרי סתם מסיבתם
לעבודה-זרה (מגיד-משנה). (151) שאין מברכים אלא על
אור ששבת ממלאכת עבירה, ואור שהדליק הגוי בשבת -
כיון שאם הדליק ישראל עובר, לפיכך אין מברכים עליו.
(152) או אפילו מחצה על מחצה (מגיד-משנה).
(153) שאנו תולים שהאור של ישראל הוא. (154) בתחילת
שריפת הלבנים. (155) שאינו עשוי להאיר, אלא לשרוף
את הלבנים. (156) אם עשויים להאיר, אבל אם עשויים
לחמם - אין מברכים עליהן. (157) מדליקים נרות לכבוד
המקום ולא להאיר. (158) פסחים קג, ב. קסמי עץ או נרות
רבים דולקים ביחד. (159) ברכות נג, ב.

15 כז. אוֹר¹⁶⁰ שֶׁהִדְלִיק בַּשַּׁבָּת לְחוֹלָה¹⁶¹ וּלְחִיָּה¹⁶² -
16 מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת. אוֹר שֶׁהִקְדִּיחַ¹⁶³ מִן
17 הַעֲצִים וּמִן הָאֲבָנִים - מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי
18 שַׁבָּת¹⁶⁴; שֶׁהִיא הִיָּתָה תַּחֲלַת בְּרִיתוֹ בֵּינִי אָדָם¹⁶⁵.
19 אֲבָל אֵין מְבָרְכִין עָלָיו בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים; שְׁאֵין
20 מְבָרְכִין בְּמוֹצָאֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים אֲלֵא עַל אוֹר
21 שֶׁשַּׁבְּתוֹ¹⁶⁶. אַף-עַל-פִּי שֶׁהִדְלִיק לְחוֹלָה אוֹ לְחִיָּה בַּיּוֹם
22 הַכִּפּוּרִים - מְבָרְכִין עָלָיו, שֶׁהִרִי שַׁבָּת מַעֲבָרָה¹⁶⁷.

(160) ברכות נג, א. (161) שיש בו סכנה (למעלה פרק ב
הלכה ב). (162) יולדת (למעלה פרק ב הלכה יא).
(163) שהוצא מעצים ואבנים. (164) כי בשבת צריכים נר
ששבת ממלאכת עבירה, וזה שהוציאו במוצאי שבת -
מותר. (165) במדרש מובא: "כיון ששקעה החמה
במוצאי-שבת (לבריאת אדם הראשון), התחיל החושך
משמש ובא, ונתיירא אדם הראשון... מה עשה הקב"ה?
- זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה ויצא מהן אור, ובירך
עליה בורא מאורי האש" (בראשית רבה פרשה יב). וכעין
זה במס' פסחים נד. (166) שהיה דלוק מערב יום

- 1 תלמידיהן בערב שבת, ומתעטפים ואומרים: בואו
2 ונצא לקראת שבת המלכה.⁷

6) "כך היה מנהגו של רבי יהודה בר' אלעאי, מביאים לו עריבה מליאה חמין (=מים חמים) ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ה' צבאות" (מסכת שבת דף כ"ה עמוד ב'). (7) מסכת שבת דף קי"ט עמוד א'. ושם כתוב: "בואו ונצא לקראת שבת המלכה" אבל כנראה היתה גרסת רבינו "לקראת שבת מלכא" (וכן הוא במגיד משנה) והוא תרגום של "מלך".

- 3 ג. ומקבול השבת - שלילבש פסות נקנה. ולא יהיה
4 מלבוש החל למלבוש השבת.⁸ ואם אין לו להחליף
5 - משלשל טליתו,⁹ פדי שלא יהא מלבושו למלבוש
6 החל. ועצרא תקון,¹⁰ שיהיו העם מכבדים בחמישי¹¹,
7 מפני כבוד השבת.

8) במדרש תנחומא (בראשית פרק ב') "וכבדתו במלבושים נאים ובכסות נקיה שלא יהא נראה כמו בחול". ובשבת דף קי"ג עמוד א'. אמרו: "וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול" וכן אמרו חכמים על רות שהיו לה בגדים מיוחדים לשבת (ירושלמי מסכת פאה פרק ח' הלכה ד'). (9) "שיראו ארוכים, והוא מדת העשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה, וכבוד שבת הוא" (רש"י במסכת שבת שם). (10) מסכת בבא קמא דף פ"ב עמוד ב'. (11) ולא בערב שבת, כדי שיהיו פנויים להתעסק בצרכי שבת (מגן אברהם). [וראה בשיטת רבינו ידידיה על מועד קטן חלק ב' עמ' ג' הערה 10].

- 8 ד. אסור לקבץ סעדה ומשתה¹² בערב שבת, מפני
9 כבוד השבת.¹³ ומתיר לאכל ולשתות עד שתחשך;
10 ואף-על-פי-כן מקבול השבת שמינע אדם מן
11 המנוחה ולמעלה מלקבץ סעדה¹⁴, פדי שיקנס לשבת
12 כשהוא מתאנה לאכל.¹⁵

12) משתה כזה שאין רגיל לעשות בחול, כגון סעודת אירוסין ודומיהן (ירושלמי מסכת כתובות פרק א' הלכה א'). (13) שלא יתבטל מהכנת צרכי סעודת שבת. — "אמר רבי יוחנן, שתי משפחות היו בירושלים, אחת קבעה סעודתה בשבת (כשהחכם דורש דרשות לרבים בשבת והם יושבים בסעודה, והיה להם להקדים הסעודה או לאחר) ואחת קבעה סעודתה בערב שבת. ושתיהן נעקרו" (מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב'). (14) רגילה שנוהג בה בימות חול (וראה למעלה). (15) מסכת פסחים דף צ"ט עמוד ב' והכוונה למנחה קטנה, שהוא מתשע שעות ומחצה ולמעלה (ראה מה שכתב רבינו בהלכות תפילה פרק ג'. הרב המגיד).

- 13 ה. מסדר אדם שלחנו בערב שבת, ואף-על-פי
14 שאינו צריך אלא לכזית¹⁶; וכן מסדר שלחנו
15 במוצאי שבת, ואף-על-פי שאינו צריך אלא
16 לכזית¹⁷; פדי לכבדו בכניסתו וביציאתו. וצריך
17 לתקן ביתו מבעוד יום, מפני כבוד השבת.¹⁸ ויהיה

16) מסכת שבת דף קי"ט עמוד ב'. (17) מסכת שבת שם. והיא הנקראת סעודת "מלוה מלכה", שמכבוד שבת הוא ללוותה ביציאתה דרך כבוד, כאדם המלווה את המלך בצאתו מן העיר (רש"י). (18) כדי שימצאנו ערוך ומסודר בבואו מבית הכנסת (או"ח רסב). (19) "רבי יוסי בר' יהודה אומר, שני מלאכי השרת מלוין לו לאדם בערב שבת מבית הכנסת לביתו, אחד טוב ואחד רע, וכשבא לביתו, ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטה מוצעת, מלאך טוב אומר: יהי רצון שתהא לשבת אחרת כך, ומלאך רע עונה אמן על כרחו" (מסכת שבת שם). "ומטה מוצעת היינו המטה שיושבים עליה בשעת הסעודה, שכן היה מנהגם בימים הקדמונים. והב"ח (רסב) כתב שגם המטה ששוכב עליה תהיה מוצעת [וכן נראה מדברי רבינו שהרי כתב "ושלחן ערוך לאכול ומטה מוצעת" — משמע שרק השלחן הערוך הוא לאכול ולא המטה המוצעת. וראה בפרק י"ג מהלכות אישות הלכה ג' ומה שכתבנו שם בשם המאירי].

1. אף-על-פי שהיה אדם חשוב ביותר, ואין דרכו
2 לקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות
3 שפפית - חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת
4 בגופו, שזה הוא פבורו. חכמים הראשונים - מהם
5 מי שהיה מפצל העצים לבשל בהן; ומהן מי שהיה
6 מבשל, או מולח בשר, או גודל פתילות, או מדליק
7 גרות; ומהן מי שהיה יוצא וקונה דברים שהן לצורך
8 השבת ממאכל ומשקה, אף-על-פי שאין דרכו בכך.
9 וכל המפרה בדבר זה - הרי זה משפח.²⁰

20) "אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוהו" (שם עוסק גופו במצוה מקבל שכר יותר. קידושין דף מ"א עמוד ב').

2. איזהו ענג? זהו שאמרו חכמים²¹, שצריך לתקן
3 תבשיל שמין²² ביותר ומשקה מבשם לשבת - הפל
4 לפי ממונו של אדם. וכל המרבה בהוצאת שבת
5 ובתקון מאכלים רבים וטובים - הרי זה משפח.²³
6 ואם אין ידו משגת - אפילו לא עשה אלא שלק
7 ופיוצא בו משום כבוד שבת, הרי זה ענג שבת.²⁴
8 ואינו חייב להצר לעצמו ולשאל מאחרים פדי
9 להרבות במאכל בשבת.²⁵ אמרו חכמים
10 הראשונים²⁶: עשה שפתך חל²⁷, ואל תצטרך
11 לביריות.²⁸

21) מסכת שבת דף קי"ח עמוד ב'. (22) [כן הוא בדברי רב נסים גאון בהקדמתו לספר המפתח למסכת ברכות: "ואכילת הטמון והאליה לא נעלם אפילו מהנשים". וכן כתב רז"ה בפרק ג' דשבת: "ולהזמין, לבשל ולהטמין, ולענג את השבת ולהשמין"']. (23) "כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, חוץ מהוצאת שבת ויום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת פוחתין לו, ואם הוסיף מוסיפין לו" (מסכת ביצה דף ט"ז עמוד א'). (24) מסכת שבת דף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משנה, אבל כל הפוסקים לא הכריעו כן. וכתב בתשובת שבות יעקב, שאם יש לו רק ככר שלם אחד וחצי ככר די בזה, שמבואר (מסכת ברכות דף ג' עמוד ב') משמורה ופלגא תרי משמורות חשיב להו, כמו כן ככר וחצי נחשבים לשתיים. (39) שגם ביום טוב לא ירד המן ובערב יום טוב היה להם לחם משנה (תוספות מסכת ביצה דף ב' עמוד ב' מדברי המכילתא בשלח).

- י. אֶכִּילַת בֶּשֶׂר וְשֵׁתִית יַיִן בַּשַּׁבָּת - עֲנֵג הוּא לֹא⁴⁰.
וְהוּא, שֶׁהֵיחָה יָדוֹ מִשְׁגָּתוֹ⁴¹. וְאָסוּר לְקַבֵּץ סְעֵדָה עַל
הַיַּיִן בַּשַּׁבָּת וּבְיָמֵים טוֹבִים בַּשַּׁעֲת בֵּית הַמִּדְרָשׁ⁴².
אֵלָּא כִּף הָיָה מִנְהַג הַצַּדִּיקִים הָרַאשׁוֹנִים: מִתְפַּלֵּל
אָדָם בַּשַּׁבָּת שְׁחֲרִית וּמוֹסָף בְּבֵית הַקְּנֶסֶת, וְיָבֹא
לְבֵיתוֹ וְיִסְעֵד סְעֵדָה שְׁנִיָּה, וְיִלָּךְ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, יִקְרָא
וְיִשְׁנָה עַד הַמִּנְחָה, וְיִתְפַּלֵּל מִנְחָה, וְאַחֲרַי כִּף יִקְבֹּעַ
סְעֵדָה שְׁלִישִׁית עַל הַיַּיִן, וְיֵאכֹל וְיִשְׁתֶּה עַד מוֹצָאֵי
שַׁבָּת.

(40) מסכת שבת דף ק"ט עמוד א'. שכיון שהוא עונג - מצוה לעשותו בשבת, שהרי נאמר (ישעיה פרק נ"ח פסוק י"ג): "וקראת לשבת עונג". וראה למעלה בהלכה א'. (41) ראה למעלה הלכה ד'. (42) מסכת גיטין דף ל"ח עמוד ב' והובאה למעלה בהלכה ד'.

- יא. אָסוּר לוֹ לְאָדָם שְׁיַהֲלֹךְ בְּעֶרְבֵי שַׁבָּתוֹת יוֹתֵר
מִשְׁלֹש פְּרָסָאוֹת⁴³ מִתְחַלֵּת הַיּוֹם, כְּדִי שְׁיִגִיעַ לְבֵיתוֹ⁴⁴.
וְעוֹד הַיּוֹם רַב, וְיִכְיֶין סְעֵדָה לְשַׁבָּתוֹ⁴⁵; שֶׁהָיָה אֵין
אֲנָשִׁי בֵיתוֹ יוֹדְעִין שֶׁהַיּוֹם יָבֹא כְּדִי לְהַכִּין לוֹ. וְאֵין
צָרִיךְ לֹאמַר אִם הָיָה מִתְאַרְחֵת אֶצֶל אַחֲרִים; שֶׁהוּא
מְבַיֵּשׁ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִכִּינוּ לָהֶן דָּבָר הָרָאוּי לְאוֹיְחִין.

(43) מסכת סוכה דף מ"ד עמוד ב' וכל פרסה - ארבעה מילין, שהן שמונת אלפים אמה. (44) וכשמהלך בעגלה או ברכבת אסור לנסוע דרך שיש בה משך זמן הילוך שלש פרסאות ברגל (ב"ח רמ"ט). (45) מסכת פסחים דף ס"ח עמוד ב' ומסכת ברכות דף ל"א עמוד ב'.

- יב. אָסוּר לְהִתְעַנּוּת⁴⁶ וְלִזְעַק וְלִהְתַּחַן וְלִבְקֹשׁ
רַחֲמִים בַּשַּׁבָּת. וְאִפְלוּ בַּצָּרָה מִן הַצָּרוֹת, שֶׁהַצָּבוֹר
מִתְעַנֵּין וּמִתְרַעֲנִין עֲלֵיהֶן - אֵין מִתְעַנֵּין וְלֹא מִתְרַעֲנִין
בַּשַּׁבָּת⁴⁷, וְלֹא בְיָמֵים טוֹבִים; חוּץ⁴⁸ מִעֵיר שֶׁהִקְיְפוּהָ
עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת אוֹ נֶהָר, אוֹ סְפִינָה הַמְטַרְפֶּת⁴⁹.
בָּיָם⁵⁰ - שֶׁמִּתְרַעֲנִין עֲלֵיהֶן בַּשַּׁבָּת לְעוֹזְרֵין⁵¹, וּמִתְחַנְּנִין
וּמִבְקָשִׁין עֲלֵיהֶן רַחֲמִים.

(46) ש"מ צוה עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבא על הצבור. . . ומצוה מדברי סופרים להתענות על כל צרה. . . " (רבינו בפרק א' מהלכות תענית). (47) וכל זה לענין תענית ותרועות, אבל לענין הצלה, כבר כתב רבינו (פרק ב') שאין לך דבר העומד בפני פקוד נפש, ומחללין שבת להציל אפילו יחיד מירשאל. (48) משנה במסכת תענית דף י"ט עמוד א'. (49) שהסער טורפה ואילך וקרובה להשתבר. (50) ראה למעלה פרק ב'.

ק"ח עמוד ב'. (25) ומה שאמרו חכמים "כתוב (נחמה פרק ח' פסוק י') לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדוננו, ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בני, לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע", - היינו כשיש לו משכנות לפרוע חובו, רק שאין לו כסף תחת ידו (תוספות ביצה דף ט"ו עמוד ב'). ואף על פי כן חייב לצמצם אכילתו בשאר ימות החול כדי לכבד את השבת בתוספת תבשילין. (26) מסכת פסחים דף ק"ב עמוד א'. (27) שיאכל סעודותיו בצמצום ודיו בשתי סעודות כמו בימות החול. (28) ליטול מקופה של צדקה. אבל מי שנצרך לקופה גם כל ימות החול, אז מוטלת חובה על גבאי הצדקה לפרנסו בשבת יותר מבימות החול (טור או"ח רמ"ב), וראה להלן הלכה ט'.

- ח. מִי שֶׁהָיָה עֲנֵג וְעֹשִׂיר, וְהָיָה כָּל יָמָיו בַּשַּׁבָּת -
צָרִיךְ לְשְׁנוֹת מֵאֲכָל שַׁבָּת מִמֵּאֲכָל הַחֹל. וְאִם אֵין
אֲפָשִׁיר לְשְׁנוֹת - מִשְׁנָה זְמַן הָאֶכִּילָה²⁹: אִם הָיָה רָגִיל
לְהִקְדִּים - מֵאַחֲרֵי³⁰, וְאִם הָיָה רָגִיל לְאַחֵר - מִקְדִּים.

(29) מסכת שבת קף ק"ט עמוד א'. כדי שיהא היכר בסעודתו שהוא לכבוד השבת. (30) אבל לא יותר מדאי שלא ירעב ויתבטל מעונג שבת (שו"ע או"ח סימן רפ"ח).

- ט. חֵיב אָדָם לְאָכֹל שְׁלֹש סְעֻדוֹת בַּשַּׁבָּת³¹: אַחַת
עֶרְבִית, וְאַחַת שְׁחֲרִית, וְאַחַת מִנְחָה³². וְצָרִיךְ
לְהַזְהִיר בְּשִׁלֹש סְעֻדוֹת אֵלוֹ, שֶׁלֹּא יִפְחַת מִהֵן כָּלֵל.
וְאִפְלוּ עָנִי, הַמִּתְפַּרְגֵּס מִן הַצָּדָקָה, סוֹעֵד שְׁלֹש
סְעֻדוֹת³³. וְאִם הָיָה חוֹלָה מֵרַב הָאֶכִּילָה, אוֹ שֶׁהָיָה
מִתְעַנֶּה³⁴ תְּמִיד³⁵ - פְּטוּר מִשְׁלֹש סְעֻדוֹת³⁶. וְצָרִיךְ
לְקַבֵּץ כָּל סְעֵדָה מִשְׁלֹשֶׁתָּן עַל הַיַּיִן³⁷, וְלִבְצֹעַ עַל
שְׁתֵּי כַּפְרוֹת³⁸. וְכֵן בְּיָמֵים טוֹבִים³⁹.

(31) "תנו רבנן, חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת, שנאמר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ה) "אכלוהו היום, כי שבת היום לה', היום לא תמצאוהו בשדה" - שלש פעמים היום, מכאן לשלש סעודות בשבת" (מסכת שבת דף ק"ז עמוד ב' לדעת רבנן החולקים על רבי חידקא שהצריך ארבע סעודות). (32) ויש אומרים שאין חיוב בזמנים הללו, והעיקר רק לאכול בשבת שלש סעודות (הרב המגיד). (33) מסכת פאה פרק ח' משנה ז' וראה למעלה הלכה ז'. (34) כגון תענית חלום (ראה בפרק א' מהלכות תענית) ולהלן בהלכה י"ב. (35) בכ"י חסרה תיבת "תמיד" וראה בכסף משנה. (36) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). (37) מסכת ברכות דף מ"ב עמוד ב' והיינו שישתה יין גם בסעודה שלישית. אבל חובת קידוש על היין אינה אלא ביום ובלילה (כ"מ). (38) "אמר רבי אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת, דכתיב (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ב) "לחם משנה", ואמר רב אשי: ראיתי לרב שאחז שתי ככרות בשעת הברכה ובצע אחד מהם, אמר: "לקטו" כתיב (מסכת שבת דף ק"ז עמוד ב'). ובס' שבלי הלקט כתב שבסעודה שלישית אין צריך לחם

25 וְכָל הַשּׁוֹמֵר אֶת הַשִּׁבְתָּה פְּהִלְכָתָהּ, וּמִכַּפְּדָהּ וּמִעֲנֻגָּהּ
26 כְּפִי כָחוּ - כָּבֵד מִפָּרֶשׁ בְּקִבְלָהּ שִׁכְרוּ בְּעוֹלָם הָיָה
27 יֵתֵר עַל הַשִּׁכָּר הַצָּפוֹן לְעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאָמַר: אִזּוֹ
28 תִּתְעַנֵּג עַל ה', וְהִרְבִּכְתִּיד עַל בְּמַתִּי אֶרֶץ, וְהִאֲכַלְתִּיד
29 נִחְלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ, כִּי פִי ה' דִּבֶּר.

(62) שנאמר (נחמיה פרק ט' פסוקים י"ג-י"ד) "ועל הר סיני ירדת ודבר עמהם משמים, ותתן להם משפטים ישרים ותורות אמת חוקים ומצוות טובים, ואת שבת קדשך הודעת להם ומצוות וחוקים ותורה צוית להם ביד משה עבדך" (ירושלמי מסכת נדרים פרק ג' הלכה ט'), הרי שהשבת שקולה כנגד כל המצוות. וכן הוא בחולין דף ה' עמוד א'. ועבודה זרה, שנאמר (במדבר פרק ט"ו פסוק כ"ב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' ביד משה" ואמרו חכמים (מסכת הוריות דף ח' עמוד א') שבעובד עבודה זרה הכתוב מדבר.

הלכות עירובין

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים¹, וְאִינָה מִן הַמִּנְיָן².

וּבְאֹר מִצְוָה זוּ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

(1) חכמים הראשונים נקראים סופרים, ראה דברי הימים ב, נה. ועזרא ז, ו. ועיין ב'ירושלמי' שקלים (פ"ה ה"א) למה נקראו חכמים הראשונים סופרים. (2) של תרי"ג מצוות שנאמרו למשה בסיני (מכות כג:). בניגוד לבעל 'הלכות גדולות' שמנה בין תרי"ג המצוות גם כמה מצוות דרבנן. וראה ב'ספר המצוות' שרש ראשון, וברמב"ן רמגילת אסתר' שם.

פָּרֶק ראשון³

(3) נתבאר בו בכלל, עניין העירוב מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו. ונתבאר כל זה בעניין עירובי החצרות ושיתוף המבואות.

א. חָצֵר שֵׁישׁ בֶּה שְׁכָנִים⁴ הִרְבָּה, כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּבֵית לְעֶצְמוֹ - דִּין תּוֹרָה הוּא, שִׁיחִיו פֶּלֶן מִתְרִין לְטַלְטֵל בְּכָל הַחֲצֵר, וּמִבֵּיתִים לְחֲצֵר, וּמִהַחֲצֵר לְבֵיתִים; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַחֲצֵר רְשׁוּת הֵיחָד אַחַת, וּמִתְרִין לְטַלְטֵל בְּכָלָהּ. וְכֵן הִדִּין בְּמִבּוֹי⁵ שֵׁישׁ לוֹ לְחִי אוֹ קוֹרֶה⁶, שִׁיחִיו כָּל פְּנֵי הַמִּבּוֹי מִתְרִים לְטַלְטֵל בְּכָלוֹ, וּמִחֲצֵרוֹת לְמִבּוֹי, וּמִמִּבּוֹי לְחֲצֵרוֹת; שֶׁכָּל הַמִּבּוֹי רְשׁוּת הֵיחָדִיד הוּא. וְכֵן הִדִּין בְּמִדִּינָה שֶׁהִיא מְקַפֶּת חוּמָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפָּחִים, שֵׁישׁ לָהּ דִּלְתוֹת וְנִנְעֻלוֹת⁸ בְּלִילָה, שֶׁכָּלָהּ רְשׁוּת הֵיחָדִיד הִיא. זֶה הוּא דִּין תּוֹרָה.

(4) דיירים הגרים בתוך אותה חצר. (5) הבתים היו בנויים סביב לשלש רוחות של חצר, ופתוחים לאותו ריוח שבאמצע שנקרא 'חצר'. ומן החצר נכנסים לרחוב שנקרא 'מבוי', והרבה חצרות פתוחות למבוי. ונקרא מבוי, מפני שעל-ידו באים לחצרות, והוא מלשון "הראנו נא את מבוא

הלכה כ"ד. (51) [ראה בפרק א' מהלכות תענית הלכה ו' שכתב: "אין תוקעין אלא - לעזור אותם ולהצילין". וכן יש לפרש כאן].

יג. אֵין צָרִין עַל עֲרִירוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה יָמִים קִדָּם הַשִּׁבְתָּה⁵²; כְּדִי שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעַת אָנָּשִׁי הַמִּלְחָמָה עֲלֵיהֶן, וְלֹא יִהְיוּ מִבְּהָלִים וּטְרוּדִים בְּשִׁבְתָּה. אֵין מִפְּלִיגִין⁵³ בְּסִפִּינָה פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה יָמִים קִדָּם הַשִּׁבְתָּה; כְּדִי שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעַתוֹ עֲלֵיו קִדָּם הַשִּׁבְתָּה, וְלֹא יִצְטָעֵר יֵתֵר מִדִּי⁵⁴. וְלִדְבֹר מִצְוָה - מִפְּלִיג בֵּינֵם אֶפְלוּ בְּעֶרֶב שִׁבְתָּה. וּפּוֹסֵק⁵⁵ עִמּוֹ לְשִׁבְתָּה, וְאִינוֹ שׁוֹבֵת⁵⁶. וּמִצָּר לְצִידוֹן⁵⁷ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - אֶפְלוּ לְדִבֵּר הָרְשׁוֹת מִתֵּר לְהַפְלִיג בְּעֶרֶב שִׁבְתָּה. וּמִקּוֹם שֶׁנֶּהְגוּ שֶׁלֹּא יִפְלִיג בְּעֶרֶב שִׁבְתָּה כָּלֵל - אֵין מִפְּלִיגִין⁵⁸.

(52) מסכת שבת דף י"ט עמוד א'. "ועושין עמהן מלחמה בכל יום ויום ואפילו בשבת, שנאמר (דברים פרק כ' פסוק כ') עד דרתה, ואפילו בשבת, בין מלחמת מצוה בין מלחמת הרשות" (רבינו פרק ו' מהלכות מלכים). (53) מסכת שבת שם. ובכ"י הגירסא "ומפני זה אין מפליגין". (54) לפי שכל המפליגים בימים המלוחים יש להם בג' ימים הראשונים צער ובלבול ושנוי וסת וגופם משתבר מנענוע הספינה, ואין רוחם חוזרת עד שלשה ימים. (55) ומתנה עם הנכרי שישבות בשבת. (56) אם אחר כך לא ישבות הגוי. (57) שאין בנייהן אלא מהלך יום אחד. (58) מסכת פסחים דף ג' עמוד ב' שכיון שקבלו אבותם מנהג זה, אסור לבטלו, שנאמר (משלי פרק א' פסוק ח') "שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמן".

יד. תִּשְׁמִישׁ הַמָּטָה - מִעֲנֵג שִׁבְתָּה הוּא⁵⁹. לְפִיכָךְ עֹנֵת תִּלְמִידֵי חֲכָמִים הַבְּרִיאִים, מְשַׁמְשִׁין מְלִילֵי שִׁבְתָּה לְלִילֵי שִׁבְתָּה⁶⁰. וּמִתֵּר לְבַעַל בְּתוּלָה לְכַתְחֵלָה בְּשִׁבְתָּה, וְאֵין בָּזָה לֹא מִשּׁוֹם חוֹבֵל וְלֹא מִשּׁוֹם צָעַר לָהּ⁶¹.

(59) מסכת כתובות דף ס"ב עמוד ב'. (60) חכמים דרשו על הכתוב (תהילים פרק א' פסוק ג') "אשר פרוי יתן בעתו" זה עונת תלמידי חכמים בליל שבת, שהוא ליל תענוג ושביחה והנאת הגוף (רש"י). (61) מסכת כתובות דף ד' עמוד א'. מפני שדם הבתולים אינו מובלע בכותלי בית הרוחם, אלא כנוס הוא שם כמופקד ומוצנע בתוך הכלי, וזה פתחו שיצא הדם מתוכו, ואינו עושה חבורה.

טו. הַשִּׁבְתָּה וְעִבּוּדֵת כּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת - כָּל אַחַת מִשְׁתִּיחֶן שִׁקּוּלָה פִּנְגֵּד שְׁאָר כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה⁶². וְהַשִּׁבְתָּה הִיא הָאוֹת שְׁפִין הַקְדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּבִינָנוּ לְעוֹלָם. לְפִיכָךְ, כָּל הָעוֹבֵר עַל שְׁאָר הַמִּצְוֹת - הִרִי הוּא בְּכָלֵל רִשְׁעִי יִשְׂרָאֵל; אֲבָל הַמַּחֲלֵל שִׁבְתָּה בְּפִרְהֶסְיָא - הִרִי הוּא פְּעוּבֵד עִבּוּדֵת כּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת, וּשְׁנֵיהֶם פְּעוּבְדֵי כּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת לְכָל דְּבָרֵיהֶם. לְפִיכָךְ מְשִׁיבַת הַנֶּבִּיא וְאוֹמֵר: אֲשֶׁרִי אֲנוֹשׁ יַעֲשֵׂה זֹאת, וְכֵן-אֲדָם יִחְזִיק בָּהּ, שֶׁמֶר שִׁבְתָּה מַחֲלָלוֹ וְגוֹמֵר.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 לרחובות המדינה¹⁶ ושוקיה ולהכניס מהם לחצרות,
15 כן מתר להוציא מן המדינה לשדה¹⁷ ולהכניס מן
16 השדה למדינה; ויחשבו, שהשוקים והרחובות -
17 הואיל והן רשות לכל, הרי הן פסדות וכמדוברות¹⁸;
18 ויאמרו, שהחצרות בלבד הן רשות היחיד; וידמו,
19 שאין ההוצאה מלאכה ושמותר להוציא ולהכניס
20 מרשות היחיד לרשות הרבים¹⁹.

(16) כשהיא מוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים (למעלה
ה"א). (17) דברים אלו צריכים עיון, שהרי שדה הוא
כרמלית (פי"ד משבת ה"ד), והיה לו לכתוב "מן המדינה
לרשות הרבים". (18) ראה פי"ד מהלכות שבת ה"א.
(19) כל זה לענין שיתופי מבואות שיחשבו שהשוקים הם
רשות הרבים, ושוב תיקן גם עירובי חצרות שיחשבו שגם
החצר היא כמו רשות הרבים, וכמו שכתב בסמוך בהלכה ה'.

ה. לפיכך תקן, שכל רשות היחיד שתחלק בדירין,
ויאחז כל אחד ואחד בה רשות לעצמו, וישאר
ממנה מקום ברשות פלן²⁰ ויד פלן שיה בו, כגון
חצר לפתחים - שנחשב אותו המקום שיד פלן שיה
בו כאלו הוא רשות לרבים, ונחשב כל מקום
ומקום, שאחז כל אחד מן השכנים וחלקו לעצמו,
שהוא בלבד רשות היחיד, ויהיה אסור להוציא
מרשות שחלק לעצמו לרשות שיד פלם שיה בו,
כמו שאין מוציאים מרשות היחיד לרשות הרבים;
אלא ישתמש כל אחד ברשות שחלק לעצמו בלבד,
עד שיערבו פלן, אף על פי שהכל רשות היחיד.

(20) דעת רבינו שלא תיקנו עירוב רק בבתי שיש להם חצר
משותפת, וכן נראה מדברי המשנה והגמרא (במסכת
עירובין) שלא הזכיר בכל מקום אלא "עירובי חצרות" או
"שיתופי מבואות", ולא מצינו "עירובי בתים" (תפארת
ישראל' עירובין פרק ז), אבל ה'תוספות יום טוב' (שם)
הוכיח מן המשנה, שגם בדירות בלי חצר משותפת יש דין
עירוב, אבל הפוסקים חולקים עליו.

ו. ומה²¹ הוא הערוב הזה? הוא שיתערבו במאכל
אחד, שמיניחין אותו מערב שבת. כלומר, שפלנו
מערבין ואכל אחד לכלנו, ואין כל אחד ממנו חולק
רשות מחברו, אלא פשם שיד פלנו שיה במקום זה
שנשאר לכלנו, כן יד פלנו שיה בכל מקום שאחז
כל אחד לעצמו, והרי פלנו רשות אחד. ובמעשה
הזה לא יבואו לטעות ולדמות, שמותר להוציא
ולהכניס מרשות היחיד לרשות הרבים.

(21) עירובין מט, א.

ז. הערוב שעושים בני החצר זה עם זה - הוא
הנקרא ערובי חצרות; ושעושים אנשי מבוי זה עם
זה או כל בני המדינה - הוא הנקרא שתוף.

ח. אין²² מערבין בחצרות אלא בפת שלמה²³ בלבד.

העיר" (שופטים א, כד). (6) זה לשון רבינו (פי"ז מהלכות
שבת ה"ב): "היאך מתירים מבוי הסתום [משלש רוחותיו],
עושה לו ברוח רביעית לחי (קרב) אחד (שהוא כמחיצה
ברוח רביעית) או עושה עליו קורה (שעל-ידיה יהיה היכר,
שלא יבואו לטעות ולטלטל ברשות הרבים גמורה, וגם שלא
יבואו לטלטל משם ולחוצן) ודיו, ותחשב אותה קורה או
אותו לחי כאילו סתם רוח רביעית, ויעשה רשות היחיד
ויהיה מותר לטלטל בכלולו, שדין תורה - בשלש מחיצות
בלבד מותר לטלטל, ומדברי סופרים היא הרוח הרביעית,
ולפיכך די לה בלחי או קורה". (7) בכת"י הגירסא: "רשות
אחת". (8) בכת"י הגירסא: "נעולות", וכן הוא ב'מגיד
משנה'. וזה מתאים למה שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת
ה"י: "ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה, אבל צריך שיהיו
ראויות להנעול". ולפי נוסחתנו, נראה שצריך שיהיו נעולות
(ועיין כסף-משנה פי"ז שם בשם הרשב"א).

ב. אבל מדברי סופרים אסור לשכנים לטלטל
ברשות היחיד שיש בה חלקה בדירין, עד שיערבו²⁴
כל השכנים פלן מערב שבת. אחד חצר, ואחד
מבוי, ואחד המדינה. ודבר זה תקנת שלמה ובית
דין²⁵.

(9) עירובי חצרות. (10) בעירובין כא: "אמר רב יהודה אמר
שמואל, בשעה שתיקן שלמה עירובין - יצתה בת-קול
ואמרה (משלי כג, טו) בני אם חכם לבך, ישמח לבי גם אני
וכו'". "ועד שלמה המלך לא נתקן ענין העירוב, כי היו
שרויים עד אז במלחמות עם האויבים, ובמחנה מלחמה
פטורין מלערב (ראה בסמוך) עד שבא שלמה, ובימיו נתן
הקדוש-ברוך-הוא שלום בארץ" (רב האי גאון בתשובה
המובאה בסמ"ג תחילת הלכות עירובין).

ג. וכן²⁶ יושבי אהלים²⁷ או סכות או מחנה²⁸
שהקיפוהו מחצה - אין מטלטלין מאהל לאהל עד
שיערבו פלן²⁹. אבל שריא³⁰ שהקיפה מחצה - אין
צריכין לערב, אלא מוציאים מאהל לאהל בלא
ערוב; לפי שהן פלן מערבין, ואין אותן אהלים
קבועין להן.

(11) 'ירושלמי' (עירובין פ"א ה"י). (12) הקבועים (מגיד-
משנה). (13) שחונים שם אנשים שלא להילחם, אבל
במחנה מלחמה פטורין מלערב, כמו שכתב רבינו (הל' מלכים
פ"ו ה"ג) ארבעה דברים פטרו במחנה, ואחד מהם שפטורים
מלערב עירובי חצרות במחנה, אלא מטלטלין מאוהל לאוהל
ומסוכה לסוכה. (14) לפי שכל אלו קבועים הם, ולפיכך כל
אחד ואחד הוא רשות לעצמו. (15) שהולכת לדרכה ואין
האהלים קבועים - כולם כרשות אחת, ועיין 'מגיד משנה'.
ומקור דברי רבינו ב'ירושלמי' סוף פרק ראשון מעירובין:
"אהלים שבמחנה - צריכין עירוב, אהלים שבשיירה - אינן
צריכין עירוב", אבל בתוספתא פרק ב, הגירסא להיפך. וכן
הוא ב'ירושלמי' לפי נוסחת הריטב"א.

ד. ומפני מה תקן שלמה דבר זה? כדי שלא יטעו
העם ויאמרו: כשם שמותר להוציא מן החצרות

עירובין פ, ב. (35) שאז מגיע לכל אחד שיעור כגורגרת. (36) משנה, עירובין שם. (37) עירובין, שם.
י. כל אכל³⁸ שהוא נאכל כמות שהוא, כגון פת¹⁷ ומיני דגן³⁹ ובשר חי, אם נשתתפו בו - שיעורו מזון¹⁸ שתי סעודות; וכל שהוא לפת⁴⁰ ודרך העם לאכל¹⁹ בו פתן, כגון יין מבשל, ובשר צלי, וחמץ, ומורס, וזיתים, ואמהות של בצלים - שיעורו פדי לאכל בו²¹ שתי סעודות⁴¹.

(38) עירובין, כט, א. (39) נוסחא אחרת: "דגים" (מ'עשה רוקח'). (40) מעשה קדירה, תבשיל שאוכלים עמו לחם. (41) ואין צריך מזה בעצמו שיעור שתי סעודות.

יא. נשתתפו⁴² ביין חי⁴³ - שיעורו שתי רביעיות⁴⁴ לכלן. וכן בשר⁴⁵ - שתי רביעיות. ביצים - שתיים; ומשתתפין בהן ואכלו הן חיות⁴⁶. ורמזים - שנים. אתרוג - אחד. חמשה⁴⁷ אגוזים. חמשה אפרסקים⁴⁸. ליטרא⁴⁹ של ירק, בין חי בין שלוק. ואם היה בשל ולא בשל - אין מערבין בו⁵⁰, לפי שאין ראוי לאכילה. עובלא⁵¹ תכלין. קב⁵² תמרים. קב גורגרות⁵³. מנה דבלה⁵⁴. קב תפוחין. פשוות⁵⁵ - פמלא היד. פולין לחין - פמלא היד. חזיו⁵⁶ - ליטרא. והתדיין - הרי הן בכלל הירק ומערבין בהן. עלי בצלים - אין מערבין בהן, אלא אם הבצילו ונעשה ארף כל עלה מהן זרת; אבל פחות מכאן אינו אכל. וכל אלו הדברים האמורים - כלפתן הן, ולפיכך נתנו בהן שיעורין אלו; וכל פיצא בהן. וכל האכלין מצטרפין לשיעור השתוף⁵⁷.

(42) עירובין, שם. (43) אבל יין מבושל - שיעורו מזון שתי סעודות, כמבואר בהלכה י. (44) רביעית היא רביעית הלוג, שהיא שיעור ביצה ומחצה, ולפי המדה הנהוגה בזמננו היא שלושת רבעי דצי"לטר. (45) והוא הדין בכל שאר המשקין חוץ מן המים (שו"ע אור"ח סי' שפו). (46) כי לפעמים אוכלים אותה בלי בישול. (47) בכת"י: "עשרה", וכן הוא בגמרא. וראה ב'מגיד משנה'. (48) הם גדולים, וחמשה מהם הוא כמו עשרה אגוזים. (49) שם משקל, ראה בהלכה שלאחר זו. (50) בגמרא עירובין כט, א אמרו כן לענין תרדין, וסובר רבינו שהוא הדין לשאר ייקות, והראב"ד חולק עליו. (51) שם משקל המבואר בהלכה שלאחר זו. (52) שם מדה שיבואר בהלכה יג. (53) תאנים יבשות. (54) תאנים לחות כותשים אותן במכתשת, ומעמלין אותן בידים ועושים מהן כעגולי פת (הערוך). (55) מין צמח. (56) בכת"י הגירסא: "חזורת". ובעירובין כח, ב "חזית", והיא שחת של תבואה כשהוא ירק וגוזזין ואוכלין אותו (רש"י שם כח). (57) עירובין כט, א: "כל האוכלין מצטרפין . . . במזון שתי סעודות לעירוב", והראב"ד חולק על דין זה, כי המשנה שם מדברת מדין עירובי תחומין, ששם שיעור זה לכל אחד. אבל בשיתופי מבואות שהם לאנשים הרבה - אין מצטרפין מינים הרבה.

אכלו כפר מאפה סאה והיא פרוסה - אין מערבין¹ בה; היתה שלמה והיא פאסר²⁴ - מערבין בה. וכשם² שמערבין בפת תבואה, כך מערבין בפת ארז²⁵ ובפת עדשים; אבל לא בפת דחין²⁶. ושתוף²⁷ - בין בפת³ בין בשאר אכלים. בכל אכל משתתפין²⁸, חוץ מן המים בפני עצמן או מלח בפני עצמו²⁹. וכן במהין⁴ ופטירות - אין משתתפין בהן, שאינן חשובין פאכלים³⁰. ערב מים עם מלח - נעשה כמורס³¹ ומשתתפין⁹.

(22) משנה, בעירובין פ, ב. (23) "שגובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית" (להלן הלכה טז) "משום איבה" שיבואו לידי מחלוקת, שיאמר: "אני נותן שלמה וחברי פרוסה?" (עירובין פא). (24) הנקרא בלשון התלמוד "איסר האיטלקי" (קידושין ב.), והוא מטבע של כסף (רש"י שם), אחד מעשרים וארבעה דינר (בבא מציעא נא:), ומשקלו 4 שעורות (רבינו בפירוש המשניות מקוואות פ"ט). (25) שדרך לאפות מהם לחם (רבינו יהונתן), והוא הדין עדשים. (26) שנקרא "הירזע", שאין דרך לעשות ממנו פת (ראה למעלה בפ"ג ברכות ה"י). (27) של אנשי מבוי, זה עם זה. (28) משנה בעירובין כו, ב. (29) שאינו חשוב מאכל (שם כז.). (30) הגאון רבינו אליהו מוילנה בביאוריו לשו"ע אור"ח (סי' שפו סקט"ז) תמה על זה, הלא כמהין ופטירות מבושלים, הם אוכלים? ולכן החליט הגאון, כי טעות נפלה כאן בהבנת דברי הגמרא ע"י חסרון בדפוס, כי במשנה אמרו "בכל מערבין ומשתתפין - חוץ מן המים ומן המלח, והכל ניקח בכסף מעשר - חוץ מן המים והמלח", ועל זה שאלו שם בתלמוד "ותו ליכא? והוא איכא (הלא יש) כמהין ופטירות? אלא שמעמינה אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בו חוץ", וכשאמרו במשנה "חוץ מן המים ומן המלח", הכוונה גם כמהין ופטירות, וחשבו מפרשי התלמוד שזה סובב על הדין הראשון המוזכר במשנה "בכל מערבין ומשתתפין", אבל האמת היא שכאן חסרה התיבה "וכו'", וכל הענין סובב על הדין השני של "הכל ניקח בכסף מעשר", כי בכסף מעשר ניקח רק דבר שהוא "גידולי קרקע", וכמהין ופטירות גדלים מן האויר, אבל לענין שיתופי מבואות, שאין צריך להיות גידולי קרקע, רק דבר מאכל, אפשר להשתמש גם בכמהין ופטירות. (31) ציר של דגים מלוחים, וראוי לאכלו עם לחם.

ט. וכמה³² שיעור האכל שמשתתפין בו? פגורגרת³³ לכל אחד ואחד מבני המבוי או מבני המדינה. והוא³⁴, שיהיו שמונה עשרה³⁵ או פחות. אבל אם³⁶ היו מרבים על זה - שיעורו שתי סעודות, שהן כשמונה עשרה גורגרות, שהן כשש ביצים³⁷ בינוניות. אכלו היו המשתתפין אכלים ורבבות³⁸ - שתי סעודות לכלן¹⁶.

(32) משנה, עירובין פב, ב. (33) תאנה יבשה, ושיעורה לפי המדה הנהוגה היום שישיית דצי"לטר. (34) משנה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממנה מעשר. 'דמאי' דא-מאי, אין אנו יודעין מה זה.
(70) תרומת מעשר אף-על-פי שלא נטלה ממנו תרומה גדולה, שהלוי לקח את המעשר שלו כשהתבואה היתה עוד בשבלים, שאינה חייבת בתרומה גדולה, וראה למעלה בפרק א' מהל' ברכות ה"ט ו"ה כ"כ. (71) רק הקרן. (72) תוספתא בעירובין פ"ב. והיינו עירובי חצירות שהם בתוך העיר, ולא עירובי תחומין שהם מחוץ לעיר. (73) חוץ לירושלים.

טז. ⁷⁴פיצד מערבין בחצרות? גובין חלה אחת
שלמה מפל בית ובית⁷⁵, ומניחין הכל בכלי אחד
בבית אחד⁷⁶ מבתי החצר, אפלו בבית התבן או בבית
הבקר או בבית האוצר⁷⁷. אבל אם נתנו בבית שער⁷⁸,
אפלו בית שער של יחיד, או באכסדרה או במקדש
או בבית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות⁷⁹ -
אינו ערוב⁸⁰. וכשמקבץ הערוב⁸¹ מברך: ברוך אתה
ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו
וצונו⁸² על מצות ערוב. ואומר: בערוב זה יהיה
מתר לקל בני החצר להוציא ולהכניס מבית לבית⁸³
בשפת. ויש לקטן לגבות ערובי חצרות⁸⁴. ובית
שמניחין בו ערוב, אינו צריך לתן את הפת⁸⁵. ואם
היו רגילין להניח בו - אין משנין אותו, מפני דרכי
שלום⁸⁶.

(74) משנה, עירובין סה, ב. (75) ודעת הראב"ד שאין צורך לגבות חלה שלימה מכל בית ובית אלא גובים קמח מכל אחד ועושים חלה שלימה אחת לכולם (מגיד-משנה). (76) ועל-ידיה נחשב כאילו כולם דרים בבית זה (ראה בהלכה ו). (77) כיון שהם ראויים לדירה. (78) כיון ששם דריסת הרגל לכל בני החצר, לא חשוב דירה. (79) סוכה ג, ב. שאינו ראוי לדור בתוכו. (80) "והמנהג בזמן הזה להניח העירוב בבית הכנסת, וכן נהגו הקדמונים, אף-על-פי שבית הכנסת אינו ראוי לדירה מפני קדושתו, שאסור לאכול ולישון בתוכו, העירובין שלנו יש להם דין שיטופי מבואות, שאין צריך להניחו בבית דירה" (רמ"א או"ח סי' שסו, וראה בהלכה יז). (81) לפני שמניחו במקומו, כי על כל המצוות צריכים לברך - עובר (לפני) לעשייתן (פסחים ז:). (82) אף שמצות עירוב הוא מתקנת שלמה המלך ולא מן התורה - בכל זאת מברך "וצונו", כי ה' צונו בתורה (דברים יז, יא) "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל", ובכלל זה הם הגזירות התקנות והמנהגות שאמרו חכמים לעשות (רבינו בהל' ממרים פ"א). (83) בדפוס ויניציא, נוסף "ומבית לחצר ומחצר לבית". (84) עירובין לא, א. (85) עירובין מט, א. כי "עירוב משום דירה", שייחשב כאילו כולם גרים באותו בית על-ידי שמים שם מאכלם, ובעל הבית גר ממילא שם. (86) משנה, גיטין נט, א: "מערבין בבית ישן - מפני דרכי שלום". ובתלמוד שם (ס: אמרו: "מאי טעמא? - מפני חשדא", ופירש רש"י "הואיל והורגל העירוב באותו בית, אם באת לשנות את מקומו, הנכנסין לאותו בית ולא יראו שם את העירוב יחשדו את בני החצר שמטלטלין בלא עירוב", ורבינו-תם מפרש "שלא יאמרו

יב. ליטרא⁵⁸ האמורה בכל מקום - מלא שתי רביעיות. ועוכלא - חצי רביעית. ומנה האמורה בכל מקום - מאה דינר. והדינר - שש מעין. והמעה - משקל שש עשרה שעורות. והסלע - ארבעה דינרין. והרביעית מחזקת מן הפנים או מן היין משקל שבעה עשר דינרין וחצי דינר בקרוב. נמצא: הליטרא - משקל חמשה ושלשים דינר, והעוכלא - משקל תשעה דינרין פחות רביע.

(58) כל השיעורים האמורים בהלכה זו, מקורם בדברי הגאונים שדקדקו בזה מדעתם ושקלו ומדדו, ואף רבינו היה מן המדקדקים, והזכיר זאת בהקדמת פירוש המשנה למנחות (מגיד-משנה).

יג. סאה האמורה בכל מקום⁵⁹ - ששת קבין. והקב - ארבעה לגין. והלג - ארבע רביעיות. וכבר בארנו מדת הרביעית ומשקלה. ואלי השעורין שאדם צריך לזכר אותן תמיד.

(59) שהוזכרה בתורה ובדברי חכמים.

יד. אכל⁶⁰ שהוא מתר באכילה, אף על פי שהוא אסור לזה המערב - הרי זה מערב בו⁶¹ ומשתתף בו. פיצד? משתתף הנזיר ביו, וישראל - בתרומה⁶². וכן הנזיר מאכל זה או שנשבע שלא יאכלנו - מערב בו ומשתתף בו; שאם אינו ראוי לזה, הרי הוא ראוי לאחר.

(60) משנה, עירובין כו, ב. (61) עירובי תחומין, שהרי עירובי חצרות אינם אלא בפת. (62) כשהיא טהורה שהיא מותרת לכהן, ובזמן הזה שהכהנים טמאי מתים, ואין אפר פרה להזאה, אין מערבין בתרומת א"י ('קובץ').

טו. אבל⁶³ דבר האסור לכל, כגון טבל⁶⁴, אפלו טבל של דברי סופרים⁶⁵, וכן מעשר ראשון שלא נטלה תרומתו בהגזן⁶⁶, וכן מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכה⁶⁷ - אין מערבין⁶⁸ ומשתתפין בהן. אבל מערבין ומשתתפין בדמאי⁶⁹, מפני שראוי לעניים; ובמעשר ראשון שנטלה תרומתו⁷⁰; ובמעשר שני והקדש שנפדו⁷¹, אף על פי שלא נתן את החמש, שאין החמש מעבב. ומערבין⁷² במעשר שני בירושלים, מפני שהוא ראוי שם לאכילה, אבל לא בגבולין⁷³.

(63) משנה, עירובין לא, א. (64) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, "טב - לא, לא טוב לאכול מתבואה זו" (רבינו בפירוש המשניות ברכות פ"ז). (65) שחיוב תרומה ומעשרות שלה הוא רק מדברי חכמים. (66) שהלוי לקח את המעשר שלו לפני שהפרישו מהתבואה תרומה גדולה. (67) כגון שפדה מעשר שני על מטבע שאין עליו צורה, והקדש שפדאו על קרקע. (68) עירובי חצרות ותחומין. (69) פירות עם-הארץ שיש לחשוש שלא הפרישו

עירבו ביניהם. (105) המשותף, ולדעת הרשב"א אף אם הפת הוא של בעל הבית סומכים עליו משום עירוב ושיתוף, כי בזה שהזמנים לאכול, הקנה להם חלק בפת ונעשה שלהם.

מפני שחושדים את בעל הבית שגונב את הפת של עירוב, אין מניחין אותו שם, ורבינו מפרש בפירושו המשניות: "לפי שיש להם בזה הנאה, שהבית שמניחים בו העירוב אינו צריך ליתן את הפת", וכן נראה מדבריו כאן.

כ. לקח¹⁰⁶ אחד מבני החצר פת אחת ואמר: הרי זו לכל בני החצר; או שהוא אכל בשתי סעודות, ואמר: הרי זה לכל בני המבוי - אינו צריך לגבות מפל אחד ואחד. אבל צריך לזפות להן בו על ידי אחר¹⁰⁷. ויש לו לזפות על ידי בנו ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו העברי, ועל ידי אשתו; אבל לא על ידי בנו ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים, מפני שידן קטנה¹⁰⁸. וכן יש לו לזפות להן על ידי שפחתו העברית, אף על פי שהיא קטנה; שהקטן זוכה לאחרים בדבר שהוא מדברי סופרים¹⁰⁹. ואינו צריך להודיע לבני החצר או לבני המבוי שהרי זכה להן וערב עליהן; שזכות היא להן¹¹⁰, וזכין לו לאדם שלא בפניו.

(106) משנה, עירובין עט, ב. (107) שיאמר לו קיבל פת זה וזכה בו לכל בני החצר. ועל ידי עצמו אינו יכול לזכות, שכל זמן שהוא בידו לא יצא מרשותו. (108) ולא יצא הפת מרשותו. (109) כי כל ענין עירוב אינו מדברי תורה אלא תקנת שלמה המלך (למעלה ה"ב). (110) שיהיה מותר לטלטל בכל החצר.

כא. אין מערבין ולא משתתפין בשבת, אלא מבעוד יום¹¹¹. ומערבין ערובי חצרות¹¹² ושתופי מבואות בין השמשות, אף על פי שהוא ספק מן היום ספק מן הלילה. ולעולם צריך שיהא הערוב או השתוף מצוי ואפשר לאכלו כל בין השמשות. לפיכך¹¹³, אם נפל עליו גל¹¹⁴, או אבד, או נשרף, או שהיה תרומה ונטמאת: מבעוד יום - אינו ערוב, משחשכה¹¹⁵ - הרי זה ערוב. ואם ספק¹¹⁶ - הרי זה ערוב; שספק הערוב - פשר.

(111) משנה, שבת לד, א. (112) שאינם אלא עירוב רשויות. אבל עירובי תחומין שהם כקנין בית אסור (שבת שם, ועיי"ש בחידושים המיוחסים להר"ן). (113) משנה, עירובין לה, א. (114) של אבנים. (115) שכבר קדש השבת. (116) היינו שכוודאי הניחו שם לפני שבת, ויש ספק אם העירוב היה קיים בעת כניסת השבת, מעמידים את העירוב בחזקתו וכשר, אבל אם יש ספק אם הניחו שם בכלל את העירוב - אסור (שו"ע או"ח סי' שצד).

כב. נתן¹¹⁷ הערוב או השתוף במגדל¹¹⁸ ונעל עליו, ואבד המפתח קדם שחשכה, אם אי אפשר לו להוציא הערוב אלא אם כן עשה מלאכה¹¹⁹ בין השמשות - הרי זה כמי שאבד, ואינו ערוב; שהרי אי אפשר לאכלו. הפריש¹²⁰ תרומת מעשר או תרומה גדולה והתנה עליה שלא תהיה תרומה עד

1 יז. וכיצד⁸⁷ משתתפין במבוי? גובה אכל פגרוגרת
2 מפל אחד ואחד, או פחות מפגרוגרת אם היו
3 מרבין, ומניח הפל בכלי אחד בחצר מחצרות המבוי
4 או בבית מן הבתים. אפילו בית קטן⁸⁸ או אכסדרה
5 או מרפסת - הרי זה שתוף. אבל אם הניחו באויר
6 מבוי - אינו שתוף. ואם⁸⁹ הניח הפל בחצר⁹⁰, צריך
7 להגביה הפלי מן הקרקע טפח, כדי שיהיה נפרד.
8 ומכרף: על מצות ערוב⁹². ואומר: בזה השתוף יהיה
9 מתיר לכל בני המבוי⁹³ להוציא ולהכניס מחצרות
10 למבוי בשבת.

(87) עירובין פה, ב. (88) שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות (סוכה ג.). (89) עירובין עט, ב. (90) הוא הדין אם הניחו בבית (כסף-משנה). (91) שהוא לעירוב. וכן פירשו הגאונים (רשב"א). ולפי זה, אפילו אם אין צריך לזכות בשבילם, כגון שגבו אוכל מכל בני המבוי. ויש מפרשים שאין צריך להגביה אלא במזכה להם משלו (רש"י ועוד). (92) שגם על שיתוף שייך לשון עירוב, שמעורבין ומשותפין כל החצירות שבמבוי יחד ('משנה ברורה' סי' שצו). (93) ואם רוצים לסמוך על שיתוף במקום עירוב, יאמרו "ומהם לבתים ומבתים להם" (רמ"א סי' שצו).

11 יח. חלקו את הערוב או את השתוף, אף על פי
12 שהוא בבית אחד - אינו ערוב⁹⁴. אבל אם מלאו את
13 הפלי מן הערוב ונשאר ממנו מעט והניחיהו בכלי
14 אחר - מתיר⁹⁵.

(94) "עירוב שמו" (עירובין מט.) שיהיה מעורב ולא מחולק. (95) כיון שלא חלקוהו בכוונה. ודוקא אם שני הכלים בבית אחד (מגיד-משנה).

15 יט. המשתתפין⁹⁶ במבוי צריכים לערב בחצרות⁹⁷,
16 כדי שלא ישכחו התינוקות תורת ערוב; שהרי אין
17 התינוקות מפריין מה נעשה במבוי⁹⁸. לפיכך, אם
18 נשתתפו במבוי בפת⁹⁹ - סומכין עליו, ואין צריכין
19 לערב בחצרות; שהרי התינוקות מפריין בפת¹⁰⁰.
20 בני¹⁰¹ חבורה¹⁰² שהיו מסבין¹⁰³ וקדש עליהן היום¹⁰⁴
21 - פת שעל השלחן¹⁰⁵ סומכין עליה משום ערובי
22 חצרות. ואם רצו לסמך עליה משום שתוף -
23 סומכין, אף על פי שהן מסבין בחצר.

(96) עירובין עא, ב. (97) עם הבתים. (98) ויאמרו - אבותינו לא עירבו. (99) שהניחו פת שלימה בבית שבחצר, כדין עירובי חצירות. (100) מתוך שהפת חיי האדם, לפיכך מכירים בו כשמשתתפים בו ('בית יוסף'). (101) עירובין פה, ב. (102) מאותו מבוי. (103) בבית, ערב שבת בין השמשות. (104) נכנסה השבת באמצע סעודתם, והרי לא

- 1 שְׁתַּחֲשֹׁף - אין מְעַרְבִין בָּהּ; שְׁעָדִין הִיא טָבֵל כָּל בֵּין
2 הַשְּׁמָשׁוֹת, וְצָרִיף שְׁתַּחֲשִׁיף סֻעָה הָרְאוּיָה מִבְּעוֹד יוֹם.

9 עירובין סט, ב. 10) שלא פירש מה הוא מבטל, אלא אמר: רשותי מבוטלת. 11) כמבואר בהלכה הקודמת. 12) עירובין ע, א. ולדעת רש"י, מספיק אם אומר "רשותי מבוטלת לכולכם", ודעת רבינו שלפעמים "רובו ככולו", לכן אם אומר "כולכם" אולי לא נתכוון אלא אל הרוב, וזה הטעם שאנו אומרים בתפלת ראש־השנה "מלוך על כל העולם כולו בכבודך" כפל לשון, שלא נפרש על רובו (ט"ז או"ח סי' שפ). 13) עירובין ע, ב. 14) משנה, עירובין סט, ב: "מאימתי נותנין רשות? בית שמאי אומרים מבעוד יום (כי ביטול רשות הוא הקנאת רשות, ואסור לעשות קנין בשבת). ובית הלל אומרים משחשיכה (מותר אף בשבת, שזהו רק סילוק רשות ולא הקנאה). ואף שבכל מקום אם נאסר למקצת שבת אסור לכל השבת - כאן אם ביטל רשותו בשבת, מותר לטלטל בשבת (עירובין ע:).

פֶּרֶק שְׁנִי

1) כלל בו רבינו דיני חיסרון עשיית העירוב בחצרות, רצוננו לומר אם לא נעשה, מה הוא האיסור המגיע מהיעדרו, והתקנה שיש בדבר, כשלא נעשה, והוא ביטול הרשות לאחד מהם. ומי הם הצריכין עירוב, ושעירוב או תקנה הנזכרת מועילה להם. ומי הוא שצריכין לביטול האסור - דבר אחר, רצוננו לומר, כגוי שצריך במקומו שכירות מקום. ובזה נסתים הפרק.

- 3 א. אֲנִשֵּׁי הַחֲצֵר² שְׁעָרְבוּ בָּלָן, חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן שְׁלֹא
4 עָרַב עִמָּהּ, בֵּין מִזִּיד³ בֵּין שׁוֹכֵחַ - הֵרִי זֶה אוֹסֵר
5 עָלֶיהָ⁴, וְאוֹסֵר לְכָל הַלְוִיָּא מִבְּתִיָּהּ לְחֹצֵר אוֹ
6 מִחֹצֵר לְבְּתִיָּהּ. בָּטֵל לָהֶן זֶה שְׁלֹא עָרַב רְשׁוֹת חֲצֵרוֹ
7 בְּלִבָּד⁵ - הֵרִי אֵלּוּ מִתְּרִין הַלְוִיָּא וְלִהְיוֹנִים מִבְּתִיָּהּ
8 לְחֹצֵר וּמִחֹצֵר לְבְּתִיָּהּ; אֲכָל לְבִיתוֹ - אָסוּר. בָּטֵל
9 לָהֶן רְשׁוֹת בֵּיתוֹ וּרְשׁוֹת חֲצֵרוֹ - הֵרִי פִלָּם מִתְּרִין. הֵן,
10 מִפְּנֵי⁶ שְׁעָרְבוּ, וְהֵרִי בָטֵל לָהֶן רְשׁוֹת בֵּיתוֹ וּחֲצֵרוֹ;
11 וְגַם הוּא מִתֵּר, מִפְּנֵי שְׁלֹא נִשְׁאַר לוֹ רְשׁוֹת, וְהֵרִי הוּא
12 פְּאוּרָח⁷ אֲצֵלָם, וְהָאוּרָח אֵינוֹ אוֹסֵר⁸.

2) משנה, עירובין סט, ב. 3) שלא רצה לערב, ומה שנאמר במשנה: "אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב", הוא- הדין במזיד, ומשום שכל אחד רגיל לערב עם בני החצר, כדי להקל על תשמישי החצר - נאמר "שכח". 4) לפי שבכל חלק מן החצר, יש רשות לאחד שלא עירב. 5) שאומר "רשותי מבוטלת לכם", ומסתלק מרשותו (או"ח סי' שפ). וכך מצוי, לבטל רשות חצרו, כדי שלא לאסור על האחרים, ולא לבטל רשות ביתו, כמו שלמדנו חכמים: "מנע רבים מתוך ביתך" (תפארת ישראל). 6) בנוסח אחר: "כולם מותרין, הן מותרין מפני" (כת"י התימנים). 7) "המתארח בחצר. אפילו נתארח בבית בפני עצמו, אם לא נתארח דרך קבע אלא לשלושים יום או פחות, אינו אוסר על בני החצר, והוא והם מותרים בין בביתו בין בביתם, ואפילו אם האורחים רבים ובעל הבית אחד. אבל אם יש אורחים בלבד, שאין אף בעל הבית אחד ביניהם, אוסרים זה על זה" (תורת הדשן סי' עו). 8) בנוסח אחר: "אינו נאסר" (מעשה רוקח).

- 13 ב. הַמִּבְטֵל⁹ רְשׁוֹתוֹ סֵתֵם¹⁰ - רְשׁוֹת חֲצֵרוֹ בָּטֵל, רְשׁוֹת
14 בֵּיתוֹ לֹא בָטֵל¹¹. וְהַמִּבְטֵל רְשׁוֹתוֹ לְבִנֵּי חֲצֵר, צָרִיף
15 לְבָטֵל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּפִרוּשׁ, וְאוֹמֵר: רְשׁוֹתִי
16 מִבְּטֵלֶת לָךְ וְלָךְ וְלָךְ¹². וְהַיּוֹרֵשׁ מִבְטֵל רְשׁוֹת¹³ אָף
17 עַל פִּי שְׁמַת מוֹרִישׁוֹ בְּשֶׁבֶת; שְׁהַיּוֹרֵשׁ קָם תַּחַת

18) עירובין סט, ב. 19) שאין הרבים נעשים אורחים (רשב"א). 20) גם אחרי שהמערבים ביטלו את רשותם להם (או"ח סי' שפ). 21) אחרי שביטלו המערבים. 22) כאן מדובר כששנים עירבו יחד והשלישי לא עירב עמהם, לכן אם השלישי מבטל רשותו - מותרים השנים בטלטול. אבל "אחד שעירב" - אחד מהשנים שעירבו, אינו יכול לבטל רשותו לשלישי, מפני שעדיין נשארים שנים שלא עירבו זה עם זה, ודברי רבינו "מבטל רשותו לאחד שעירב" - כוונתו כשמת אחד מהשנים, אבל כשהוא חי, ויש שנים שלא עירבו, צריך לבטל לכל אחד ואחד כמבואר למעלה (מגיד-משנה וראב"ד).

ה. פֶּשֶׁם²³ שֶׁבַעל הַבֵּית זֶה מִבְטֵל רְשׁוֹתוֹ לְבַעַל הַבֵּית

בתוך ביתו של המת (מגיד-משנה). (38) לפני כניסת השבת. (39) שכיון שהותר למקצת שבת - הותר לכל השבת. (40) שהיתה לו דירה בחצר. (41) שאינו יכול לערב עוד.

ח. וְהָיָה לְיִשְׂרָאֵל⁴² וְגַר שְׂשֻׁרִיִּים בְּמַעֲרָה⁴³ אַחַת, וּמֵת הַגֵּר⁴⁴ מִבְּעוֹד יוֹם, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הִחֲזִיק יִשְׂרָאֵל אַחֵר בְּנִכְסָיו עַד שֶׁחֲשָׁקָה - הָרִי זֶה הַמִּחֲזִיק⁴⁵ אוֹסֵר⁴⁶ עַד שֶׁיִּבְטֹל; שֶׁהָרִי הוּא כִּיּוֹרֶשׁ⁴⁷. וְאִם מֵת הַגֵּר מִשְׁחָשָׁקָה⁴⁸, אֵף עַל פִּי שֶׁהִחֲזִיק יִשְׂרָאֵל אַחֵר בְּנִכְסָיו - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו, אֲלֵא בְּהִתְרוֹ הָרֹאשׁוֹן הוּא עוֹמֵד⁴⁹.

(42) עירובין ע, ב. (43) ועירבו יחד. ובנוסח אחר: "בחצר אחת" (מעשה רוקח). ובכרייתא: "במגורה אחת", ומבאר רש"י: "כמין גורן וחלוק לחדרים, והיה לכל אחד פתחו בחצר ואוסרים זה על זה". (44) "וגר שמת ולא הוליד ישראל אחר שנתגיר, אין לו יורשים, אלא כל הקודם והחזיק בנכסיו - זכה" (רבינו בפ"א מהל' זכיה ומתנה ה"ו). (45) שזכה בנכסיו הגר. (46) אף-על-פי שבכניסת השבת, היתה דירה זו בלא בעלים ולא היתה אוסרת - אף-על-פי-כן אין אוסרים בה: "כיון שהותרה בכניסת השבת - הותרה לכל השבת", הואיל והיתה ראויה שיחזיק בה הישראל מבעוד יום. (47) ויורש יכול לבטל אף-על-פי שעם כניסת השבת היה מורישו חי (למעלה הלכה ז). (48) שכבר קנה העירוב בכניסת השבת. (49) כיון שהותר למקצת שבת - הותר לכולה.

ט. וְיִשְׂרָאֵל⁵⁰ הָדָר עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת אוֹ עִם גֵּר תוֹשֵׁב⁵¹ בְּחָצֵר - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלָיו; שְׂדֵי־רֵת הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת אֵינָה דִּירָה, אֲלֵא פְכַהֲמָה הוּא חֲשׂוֹב⁵². וְאִם הָיוּ שְׁנֵי יִשְׂרָאֵלִים אוֹ יֶתֶר וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת שָׁכֵן עִמָּהֶן - הָרִי זֶה אוֹסֵר עֲלֵיהֶם. וְדָבָר זֶה גִּזְרָה, שְׁלֹא יִשְׁכְּנוּ עוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת עִמָּהֶן, שְׁלֹא יִלְמְדוּ מִמֶּעֶשִׂיו. וְלָמָּה לֹא גִזְרוּ בְּיִשְׂרָאֵל אֶחָד וְעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת אֶחָד? מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ דָּבָר מְצוּי, שֶׁהָרִי יִפְחַד שֶׁמָּא יִתְיַחַד עִמּוֹ וְיִהְיֶה נֹגֵף; וְכָבֵד אֶסְרוּ לְהִתְיַחַד עִם הָעוֹבֵד פּוֹכְבִּים וּמִזְלוֹת⁵³.

(50) משנה, עירובין סא, ב. (51) "ירושלמי" עירובין פ"ו ה"ב. והוא נכרי שלא נתגיר אלא שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה. (52) שנאמר: "ואתן צאני צאן מרעיתי, אדם אתם" (יחזקאל לד, לא) אתם קרוים אדם ואין עכו"ם קרויים אדם (יבמות סא). וגר תושב, דינו כגוי לענין זה (מגיד-משנה בשם "ירושלמי"). (53) "אין מתייחדים עם הגוים, מפני שמקצתם חשודים על שפיכות דמים, ולכן אמר כשיהיה אחד גוי ואחד ישראל - אינו אוסר עליו, שהיהודי ימנע לגור אתו ולהשכיר לו, לפי שהוא חשוד על שפיכות דמים, אבל אם היו שני ישראלים, שמותר להם להתייחד עמו, אז נאמר אסור, כדי שלא ידור עמו, גזירה שמא ילמד ממעשיו" (פירוש המשניות).

זֶה בְּחָצֵר אַחַת, כֶּף מִבְטָלִין מִחָצֵר לְחָצֵר²⁴. וּמִבְטָלִין וְחוֹזְרִין וּמִבְטָלִין. כִּיצַד²⁵? שְׁנֵים שְׂשֻׁרִיִּים בְּחָצֵר, וְלֹא עָרֵב אֶחָד מֵהֶן - מִבְטֵל רִשּׁוֹתוֹ לַשְּׁנִי, וְנִמְצָא הַשְּׁנִי מִטְלֵטל בְּרִשּׁוֹתוֹ שֶׁבְטֵל לוֹ חֲבֵרוֹ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה צִרְכּוֹ²⁶; וְחוֹזֵר הַשְּׁנִי וּמִבְטֵל רִשּׁוֹתוֹ לְרֹאשׁוֹן, וּמִטְלֵטל הָרֹאשׁוֹן בְּרִשּׁוֹתוֹ שֶׁבְטֵל לוֹ. וְכֵן כִּמְה פְּעָמִים. וְיֵשׁ בְּטוֹל רִשּׁוֹת בְּחָצֵר²⁷ כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא בְּחָצֵר²⁸.

(23) עירובין סו, ב. (24) "ששתי חצרות פתוחות זו לזו ופתוחות לרשות הרבים, אף-על-פי שאין אחת אוסרת על חברתה, אם רצתה האחת לבטל רשותה אצל השניה - היא אסורה וחברתה מותרת" (מגיד-משנה). (25) מבטל וחוזר ומבטל. (26) ובזה שוב זכה בחצרו ורשותו. (27) שאין דיירים בתוכה, ושני בתים פתוחים לתוכה ואוסרים זה על זה אם לא עירבו, והביטול מועיל ביניהם כדרך שמועיל בחצר (מגיד-משנה). (28) ואין אוסרים שביטול רשות אינו מועיל אלא בחצר ששם עיקר תשמישם של בני אדם (משנה ברורה' או"ח סי' שפא).

ו. מִי²⁹ שֶׁבְטֵל רִשּׁוֹתוֹ וְחוֹזֵר וְטִלְטֵל בְּרִשּׁוֹתוֹ שֶׁבְטֵל: אִם בְּמִזֵּיד הוֹצִיא - הָרִי זֶה אוֹסֵר עָלֶיהָ, שֶׁהָרִי לֹא עֹמֵד בְּבִטּוֹל³⁰; וְאִם בְּשׁוּגָג הוֹצִיא - אֵינוֹ אוֹסֵר, שֶׁהָרִי הוּא עוֹמֵד בְּבִטּוֹל. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? שְׁלֹא קָדְמוֹ וְהִחֲזִיקוּ אֵלָיו שֶׁבְטֵל לָהֶן; אֲבָל אִם קָדְמוֹ וְהִחֲזִיקוּ וְהוֹצִיאוּ, אִם חֲזָר הוּא וְהוֹצִיא, בֵּין בְּשׁוּגָג בֵּין בְּמִזֵּיד - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלֶיהָ³¹.

(29) משנה, עירובין סט, ב. (30) "שהרי ביטל מעשיו" (פירוש המשניות). (31) משנה, עירובין סא, ב: "אמר רבן גמליאל, מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים (וביטל להם רשותו). ואמר לנו אבא: מהרו והוציאו את הכלים למבוי (כי אם החזקתם ברשותו, אין הצדוקי יכול לחזור מביטולו), עד שלא יוציא ויאסור עליכם (שיחזור ויזכה ברשותו שביטל)".

ז. שְׁנֵי³² בָּתִּים בְּשְׁנֵי צְדֵי רִשּׁוֹת הָרָבִים, וְהַקִּיפּוֹם נִכְרִים מִחָצֵה³³ בְּשֶׁפֶת - אֵין מִבְטָלִין זֶה לָזֶה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לָעָרֵב מֵאִמְשָׁ³⁴. אֶחָד מִבְנֵי חָצֵר³⁵ שְׁמֵת³⁶ וְהִנִּיחַ רִשּׁוֹתוֹ לְאֶחָד מִן הַשּׁוּק³⁷: אִם מֵת מִבְּעוֹד יוֹם³⁸ - הָרִי הַיּוֹרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מִבְנֵי הַחָצֵר אוֹסֵר עָלֵיהֶם³⁹; וְאִם מֵת מִשְׁחָשָׁקָה - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלֵיהֶם. וְאֶחָד מִן הַשּׁוּק⁴⁰ שְׁמֵת וְהִנִּיחַ רִשּׁוֹתוֹ לְאֶחָד מִבְנֵי הַחָצֵר: אִם מִבְּעוֹד יוֹם מֵת - אֵינוֹ אוֹסֵר עָלֵיהֶם, שֶׁהָרִי פֶלֶן מְלַרְבִּים; וְאִם מֵת מִשְׁחָשָׁקָה⁴¹ - אוֹסֵר עָלֵיהֶם, עַד שֶׁיִּבְטֵל רִשּׁוֹת מוֹרִישּׁוֹ לָהֶן.

(32) עירובין ע, ב. (33) ונעשו כחצר ששני בתים פתוחים לתוכה, ואוסרים זה על זה. (34) וכיון שנאסרו למקצת השבת, נאסרו לכל השבת. (35) שעירב עם בני החצר. (36) ולא נשאר מבני ביתו באותה חצר. (37) שנפלה רשותו בירושה לאחד מבניו הגר במקום אחר, והוא בא בשבת לגור

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

61) עירובין סה, ב. 62) ונותנים לו דבר מאכל עבור השכירות, ואין צריך לפרש לו שהוא כדי להתיר הטלטול בשבת, ואין צריך הגוי לעשות כתב על השכירות (או"ח סי' שפב). 63) להתיר טלטול בחצר, ואין זה דומה למקח וממכר שאסור בשבת. 64) שלגבי גוי, נחשב גם פחות משה פרוטה ממון (רבינו בהל' מלכים פ"ט הלכה ט). 65) עירובין ס, א. ואפילו אם מסרב הנכרי להשכיר, מועילה שכירות מאשתו (מגיד-משנה). 66) עירובין סו, א.

יג. שני⁶⁷ ישראלים ועובד פוכבים ומזלות הדרים
בבית אחר, ושכרו מן העובד פוכבים ומזלות
בשבת - חוזר האחד⁶⁸ ומבטל רשותו לשני⁶⁹,
ומתיר⁷⁰. וכן אם מת העובד פוכבים ומזלות בשבת
- מבטל הישראלי לישראל האחר⁷¹, ויהיה מתיר
למטלטל.

67) עירובין סה, ב. 68) הישראלי. 69) שהעירוב שעשו, לא הועיל - כיון שהיה גוי ביניהם. 70) שמותר לבטל רשות בשבת, כמו שכתב למעלה הלכה ב. 71) כיון שמת הגוי, בטלה רשותו באותה חצר, אף שהיה חי בכניסת השבת.

יד. עובד פוכבים ומזלות⁷² שהשכיר לעובד פוכבים
ומזלות: אם אין הראשון יכול להוציא העובד
פוכבים ומזלות השני עד שישלים זמן שכירותו -
שוכרין מזה העובד פוכבים ומזלות השני, שהרי
נכנס תחת הבעלים; ואם יש רשות לראשון להוציא
העובד פוכבים ומזלות השוכר ממנו בכל עת
שירצה⁷³, אם לא היה השני עומד⁷⁴, ושכרו
הישראלים מן הראשון - הרי אלו מתירין.

72) עירובין סה, ב: "ריש לקיש ותלמידי דרבי חנינא, איקלעי (נודמנו) לההוא פונדק (מלון), ולא הוה שוכר והוה משכיר, אמרו: מהו למיגר מיניה? (האם מועיל לשכור רשות מהמשכיר) - כל היכא דלא מצי מסלק ליה (כשאין המשכיר יכול להוציא עכשיו את השוכר מדירה) לא תיבעיא לך דלא אגרינא (ברור שאין לשכור ממנו רשות), כי תיבעיא היכא דמצי (כשיכול) מסלק ליה, מאי? - כיון דמצי מסלק ליה אגרינא (שוכרים), או דילמא השתא (עכשיו) מיהא לא סלקיה, אמר להן ריש לקיש: נשכור, ולכשנגיע אצל רבותינו שבדרום נשאל להן, אתו שילו (באו ושאלו) ליה לרבי אפס, אמר להן: יפה עשיתם ששכרתם." 73) כגון שהתנה אתו כן בשעה שהשכירו. 74) כלשון הגמרא "ולא הוה שוכר". אבל אם השוכר לפנינו - אין לשכור אלא ממנו, וראה ב'בית יוסף' סי' שפב.

טו. חצר⁷⁵ שישו ישראלים ועובד פוכבים ומזלות
שרויין בה⁷⁶, והיו חלונות פתוחות מבית ישראלים זה
לבית ישראלים זה, ועשו ערוב דרך חלונות - אף על
פי שהן מתירין להוציא מבית לבית דרך חלונות⁷⁷,
הרי הן אסורין להוציא מבית לבית דרך פתחים⁷⁸,
מפני העובד פוכבים ומזלות, עד שישכיר; שאין

י. שני⁵⁴ ישראלים ועובד פוכבים ומזלות אחד,
השוכנים בבית אחד, וערבו הישראלים לעצמן -
לא הועילו כלום. וכן אם בטלו לעובד פוכבים
ומזלות או בטל להן, או בטלו הישראלים זה לזה
ונעשו ביהוד עם העובד פוכבים ומזלות - לא
הועילו כלום; שאין ערוב מועיל במקום עובד
פוכבים ומזלות, ואין בטול רשות מועיל במקום
עובד פוכבים ומזלות. ואין להן תקנה, אלא
שישכרו ממנו רשותו, ויעשה העובד פוכבים
ומזלות כאלו הוא אורח עמהן⁵⁵. וכן אם היו עובדי
פוכבים ומזלות רבים - משכירין רשותם
לישראלים, והישראלים מערבין ומתירין. וישראל
אחד ששכר מן העובד פוכבים ומזלות - מערב עם
שאר הישראלים ויתרו כלם; ואין כל אחד צריך
לשכר מן העובד פוכבים ומזלות.

54) עירובין סב, א. 55) עירובין סו, א. והטעם בזה מפני שרצו חכמים להרחיק דירת ישראל מן הגוים, לכן החמירו שאין לו תקנה עד שישכור ממנו רשות, ומאחר שהגוי אינו רוצה בקלות להשכיר, ימנע הישראל מלדור עמו כדי שלא יאסור עליו את הטלטול בשבת.

יא. שתי⁵⁶ חצרות זו לפני זו⁵⁷, וישראל ועובד
פוכבים ומזלות דרים בפנימית, וישראל אחר⁵⁸
בחיצונה; או שהיה ישראל ועובד פוכבים ומזלות
בחיצונה, וישראל אחר בפנימית - הרי זה אוסר על
החיצונה עד שישכר ממנו⁵⁹, שהרי רגלי שני
ישראלים ועובד פוכבים ומזלות מצויים שם;
והפנימי מתיר בפנימית⁶⁰.

56) עירובין סה, ב. 57) ודיירי החצר הפנימית צריכים לצאת דרך החצר החיצונה. 58) בנוסח אחר: "אחד" (כת"ה התימנים). 59) כיון שכולם הולכים דרך החיצונה, נחשב כאילו דרים שם, והרי שני ישראלים וגוי דרים ביחד שאוסר עליהם (כדלעיל ה"י). 60) שהיה הגוי גר בחיצונה ואינו אוסר על הפנימית, בין אם היה בה ישראל לבדו או ישראל וגוי (כדלעיל ה"ט).

יב. שוכרין⁶¹ מן העובד פוכבים ומזלות אפלו
בשבת⁶², שהשכירות כבטול רשות היא; שאינה
שכירות ודאית, אלא הכר בלבד⁶³. לפיכך, שוכרין
מן העובד פוכבים ומזלות אפלו בפחות משנה
פרוטה⁶⁴, ואשתו של עובד פוכבים ומזלות משפחת
שלא לדעתו⁶⁵, וכן שכירו ושמשו משכירין שלא
לדעתו; ואפלו היה שכירו או שמשו ישראלי - הרי
זה משכיר שלא לדעתו. שאל מן העובד פוכבים
ומזלות מקום להניח בו חפציו, והשאלו - הרי
נשתתף עמו ברשותו, ומשכיר שלא לדעתו. הרי
לעובד פוכבים ומזלות זה שכירים או שמשים או
נשים רבים, אם השכיר אחד מהן - די⁶⁶.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי ו' תמוז - ספר זמנים - הלכות עירובין קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לערב כל אחת בעצמה, או הרשות בידם, כי כל אלו הצדדין הם נמצאים בהם ונמשך לזה ביאור ענייני החצרות אלו עם אלו בלא עירוב מה הן.

1 רבנים נעשים בעירוב פתיח במוקדם העובד פוכבים
2 ומזלות⁷⁹.

17 א. חלוץ² שבין שתי חצרות, אם יש בו ארבעה
18 טפחים על ארבעה טפחים או יתר על זה, והיה
19 קרוב מן הארץ בתוך עשרה טפחים³ - אפלו⁴ פלו
20 למעלה מעשרה ומקצתו בתוך עשרה, או פלו בתוך
21 עשרה ומקצתו למעלה מעשרה אם רצו יושבי שתי
22 החצרות לערב פלן ערוב אחד - הרשות בידיהן,
23 ויעשו כחצר אחת ויטלטלו מזו לזו⁵; ואם רצו -
24 מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו לעצמן. היה
25 החלון פחות מארבעה⁶, או שהיה פלו למעלה
26 מעשרה⁷ - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו
27 לעצמן.

(2) משנה במסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב'. (3) שאין מחיצה פחותה מגובה עשרה טפחים (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה א'), וחשובות שתיהן כחצר אחת, שאין ביניהן מחיצה מפסקת. (4) בנ"א: "או אפילו" (מער"ק). (5) כי החלון נחשב כפתח בין שתי החצרות. (6) אינו נחשב כפתח אלא כחור בלבד. (7) שיש תחתיו מחיצה גמורה המחלקת את החצרות.

28 ב. כמה דברים אמורים? בחלון שבין שתי חצרות;
29 אבל שבין שני בתים⁸, אפלו היה למעלה מעשרה,
30 וכן חלון שבין בית לעליה - אם רצו, מערבין ערוב
31 אחד, אפלו שאין ביניהן סלם⁹. והוא, שהיה בו¹⁰
32 ארבעה על ארבעה. היה חלון עגל, אם יש בו כדי
33 לרבע בו ארבעה על ארבעה¹¹ - הרי הוא כמערב.

(8) "ביתא כמאן דמליא דמי" (מסכת עירובין דף ע"ו עמוד ב') כיון שיש לו גג הרי הוא כמלא, וגם אם החלון למעלה מעשרה טפחים, נחשב כאילו הוא בתוך עשרה. (9) לעלות למעלה ואי אפשר להשתמש בעליה, מצטרפים כבית אחד. (10) בחלון. (11) שאפשר להכניס בחללו רבוע של ארבעה על ארבעה, ובגמרא מובא שאם היקף העיגול שבעה עשר טפחים פחות חומש, אפשר לרבע מתוכו מרובע של ד' על ד' (ראה "מגיד משנה" בשם הרשב"א).

34 ג. כחל¹² שבין שתי חצרות או מתבן שבין שתי
35 חצרות¹³ פחות מעשרה טפחים¹⁴ - מערבין ערוב
36 אחד ואין מערבין שנים; היה גבוה עשרה¹⁵ או יתר
37 על פן - מערבין שני ערובין, אלו לעצמן ואלו
38 לעצמן. ואם היה ביניהם סלם מכאן וסלם מכאן -
39 הרי הן כפתח¹⁶; ואם רצו, מערבין אחד. ואפלו
40 היה הסלם זקוף וסמוך לפתח, שהרי אין יכולין
41 לעלות בו עד שימשוך ויתרחק מתחתיו מן הפתח -
42 הרי זה מתיר. ואפלו לא היה מגיע ראש הסלם
43 לראש הפתח, אם נשאר ביניהן פחות משלשה¹⁷ -
44 הרי זה מתיר, ומערבין אחד אם רצו.

(75) עירובין עד, ב. (76) ופתחיהם פתוחים לחצר. (77) שעל ידי חלונות שביניהם חל העירוב שעשו, ששם אין רשות הנכרי מפסקת. (78) אם אויר החצר מפסיק בין הפתחים. (79) אף שהדעת נוטה שכיון שעירבו ביניהם נעשו כולם כאחד, ויחיד הדר עם הנכרי בחצר אין הנכרי אוסר עליו (לעיל הלכה ט) - אינו דומה ליחיד ממש שלא גזרו עליו מפני שלא שכח שיודר אתו, שיפחד להתייחד אתו שמא יהרגנו, אבל בשנים או יותר אין טעם זה, ואין לחשבם כאחד אפילו אם עירבו ביניהם.

3 טז. ישראל שהוא מחלל שבת בפרהסיא, או שהוא
4 עובד עבודת פוכבים ומזלות - הרי הוא כעובד
5 פוכבים ומזלות לכל דבריו. ואין מערבין עמו, ואינו
6 מבטל רשות, אלא שוקרין ממנו, כעובד פוכבים
7 ומזלות⁸⁰. אבל אם היה מן האפיקורסין שאין
8 עובדין עבודת פוכבים ומזלות ואין מחללין שבת,
9 כגון צדוקין ובייתוסין⁸¹ וכל הכופרים בתורה שבעל
10 פה, פללו של דבר: כל מי שאינו מודה במצות
11 ערוב - אין מערבין עמו, לפי שאינו מודה בערוב;
12 ואין שוקרין ממנו, לפי שאינו כעובד פוכבים
13 ומזלות; אבל מבטל הוא רשותו לישראל הפשוט⁸²,
14 וזו היא תקנתו. וכן אם היה ישראל אחד פשוט וזה
15 הצדוקי כחצר - הרי זה אוסר עליו עד שיבטל לו
16 רשותו.

(80) בעירובין סט, ב: "ישראל מומר, משמר שבתו בשוק (אף שמחלל בצנעא) - מבטל רשות. שאינו משמר שבתו בשוק (שמחלל שבת אף בפרהסיא) - אינו מבטל רשות, מפני שאמרו: ישראל נוטל רשות ונותן רשות, ובנכרי עד שישכיר". (81) "כחות הרעות שיצאו מן הכלל, שמוצאם מצדוק ובייתוס תלמידי אנטיגנוס איש סוכו, שטעו בפירוש דברי רבם, התחילו להשיב על הקבלה של רבותינו, ולפרש את הפסוקים כמו שיראה להם, מבלי שישמעו לחכם כלל, היפך אמרו יתברך (דברים יז, יא): על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (רבינו בפירוש המשניות לאבות פרק א מ"ג). ולענין הקראים, השיב רבינו בתשובה, שאין ראוי להשלים בהם מנין, להיותם בלתי מודים בחיוב הזה. והביא ראיה מעירוב, שג"כ אמרו כי מי שאינו מודה במצות עירוב אין מערבים עמו (תשובות הרמב"ם פריימן סי' יד) ועי' הל' ממרים פ"ג ה"ג. (82) בנוסח אחר: "כישאל הכשר" (מעשה וקוח').

יום שלישי ו' תמוז ה'תשפ"ב

פרק שלישי

(1) ביאר בו רבינו החצרות המעורבות, רצוננו לומר שיש ביניהן פתח או חלון, והן שריות זז אצל זז, מהו דין העירוב בהם, אם צריכין לערב שתיהן ביחד, או הכרח להם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

טפחים. (30) בליטה יוצאת מן הכותל. (31) שיסמוך ראשו העליון של הסולם בזיו, ועל ידי זה נחשב הסולם כמדרגה לזיו. (32) הראב"ד יש לו שיטה אחרת בגמרא לפי נוסחתו, שהמדובר הוא בזיו שיש בו ארבעה על ארבעה, הממעט משיעור עשרה שלא יחשב הכותל למחיצה, אולם אם הסמיך את הסולם לאותו הזיו, אינו יכול להשתמש בזיו ומיעט כוחו, שהסולם אינו ראוי למעט את הכותל לפי שאינו רחב כל צרכו, והזיו אינו ראוי לפי שהסולם סמוך עליו, ויש כאן מחיצה בין שתי החצרות, ולכן מערבים שתיים ואין מערבין אחד ("מגיד משנה"). (33) אחד קודם עשרה תחתונים, ואחד הימנו למעלה בתוך עשרה עליונים ויעמידם זה שלא כנגד זה, כדי שיוכל לקבוע סולם מאחד לשני (רש"י).

- ז. דָּקַל שֶׁחֲתָכוּ וּסְמְכוּ עַל רֹאשׁ הַכֶּתֶל וְעַל הָאֶרֶץ - 23
מְעַרְבִין אֶחָד³⁴ אִם רָצוּ, וְאִינוּ צָרִיךְ לִקְבְּעוֹ בַּבִּנְיָן.
וְכֵן³⁵ הַסֵּלֶם - פָּבְדוּ קוֹבְעוֹ, וְאִינוּ צָרִיךְ לַחְבְּרוֹ
בַּבִּנְיָן. הָיוּ קָשִׁין מְבַדִּילִין בֵּין שְׁתֵּי הַחֲצוֹת, וְסֵלֶם
מִפָּאן וְסֵלֶם מִפָּאן³⁶ - אֵין מְעַרְבִין אֶחָד; שְׁהָרִי אֵין
פֶּה הַרְגֵל עוֹלָה בְּסֵלֶם, לְפִי שְׁאֵין לוֹ עַל מָה
שֵׁיִסְמֵךְ³⁷. הָיָה סֵלֶם בְּאֶמְצַע, וְקָשִׁין מִפָּאן וְקָשִׁין
מִפָּאן³⁸ - אִם רָצוּ, מְעַרְבִין שְׁנֵיִם³⁹.

(34) במסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. "דקלים שבבבל אינן צריכין קבע, מאי טעמא? כבידן קובעתן" ואף על פי שיש עליהם תורת כלי – מפני כבדם אין אדם נוטלם, ונקבעו. (35) מסכת עירובין שם. (36) רוצה לאמר "שהמחיצה החוצצת [בין שתי החצרות] היא של קשין והסולמות סמוכים עליהם זה מכאן וזה מכאן (בית המכירה להרב המאירי שם). (37) שהמחיצה תתמוטט. (38) "שהמחיצה על פני כל ארכה – של קש, אלא שיש באמצעה בנין חזק כעין עמוד למקום קביעות ראשי הסולמות" (בית הבחירה שם). (39) עיקר החידוש כאן הוא שאם רצו מערבין אחד, כיון שיכול להשתמש בסולם, הסולם מצרף שתי החצרות להיות אחת, ולכן הגיה בהגהות בן אריה: "ואם רצו מערבין אחד, אם רצו מערבין שנים".

- ח. הָיָה⁴⁰ אֵילָן בְּצַד הַכֶּתֶל, וְעָשְׂהוּ סֵלֶם לַכֶּתֶל - אִם
רָצוּ, מְעַרְבִין אֶחָד; הוֹאִיל וְאִסּוּר שְׁבוּת⁴¹ הוּא
שְׁגָרָם לוֹ שְׁלֹא יַעֲלֶה בְּאֵילָן⁴². עָשָׂה אֲשֶׁרֶה⁴³ סֵלֶם
לַכֶּתֶל - אֵין מְעַרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שְׁאִסּוּר לַעֲלוֹת
עָלֶיהָ מִן הַתּוֹרָה, שְׁהָרִי הִיא אִסּוּרָה בַּהֲנִיָּה.⁴⁴

(40) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. (41) חכמים אסרו לעלות באילן בשבת משום שבות (כמבואר בהלכות שבת פרק כ"א הלכה א'). (42) בנ"א: נוסף כאן: "לא גזרו עליו בין השמשות" (מעשה רוקח), "שכל דבר שהוא משום שבות – לא גזרו עליו בין השמשות" (פרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'). הרי שתי החצרות מצורפות לאחת על ידי האילן, בזמן שחל דין העירוב, דהיינו בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א). (43) אילן שעבדהו לעבודה זרה אסור בהנאה, שהתורה אמרה (דברים פרק י"ב פסוק ג') "ואשריהם תשרפון באש".

(12) משנה במסכת עירובין שם. (13) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א' גדיש של תבן מפסיק ביניהן על פני כל רוחב החצר. (14) שמחיצה פחותה מעשרה אינה נקראת מחיצה, ושתי החצרות נחשבות לאחת. (15) אפילו אינו רחב ארבעה (ראה מגיד משנה). (16) מכיון שאפשר להשתמש ביניהן דרך הסולם. (17) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי" (=כמחומר דומה. מסכת סוכה דף ד' עמוד א').

- ד. הָיָה¹⁸ הַכֶּתֶל רָחֵב אַרְבָּעָה¹⁹, וְעָשְׂהוּ סֵלֶם²⁰ מִפָּאן
וְסֵלֶם מִפָּאן, אָף עַל פִּי שֶׁהַסֵּלְמוֹת מְרַחְקִים זֶה מִזֶּה
- אִם רָצוּ, מְעַרְבִין אֶחָד. אֵין בְּרָחֵב הַכֶּתֶל אַרְבָּעָה:
אִם אֵין בֵּין הַסֵּלְמוֹת שְׁלֹשָׁה - מְעַרְבִין אֶחָד; הָיָה
בֵּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה - מְעַרְבִין שְׁנֵיִם²¹.

(18) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד ב'. (19) היינו ארבעה טפחים ובקלות אפשר ללכת על הכותל. (20) בגמרא שם אמרו שהסולם רחב ארבעה טפחים ולא הזכירו רבינו (מגיד משנה). (21) שהכותל מפסיק בין החצרות.

- ה. בָּנָה מַצְבֵּה²² עַל גְּבִי מַצְבֵּה בְּצַד הַכֶּתֶל²³: אִם יֵשׁ
בַּתְּחִתּוֹנָה אַרְבָּעָה - מִמַּעַט²⁴; אֵין בַּתְּחִתּוֹנָה אַרְבָּעָה
וְאֵין בִּינָה לְבֵין הָעֲלִיוֹנָה²⁵ שְׁלֹשָׁה²⁶ - מִמַּעַט, וְאִם
רָצוּ - מְעַרְבִין אֶחָד. וְכֵן בְּמַדְרָגוֹת שֶׁל עֵץ²⁷ שֶׁסִּמְכָן
לַכֶּתֶל.

(22) מסכת עירובין דף כ"ז עמוד ב' כלומר בנה מערב שבת וקבעה בקרקע, ואי אפשר ליטלה משם בשבת. ובלשון הגמרא "איצטבא", והוא כעין ספסל של אבן. (23) ומן המצבה עד לראש הכותל אין עשרה טפחים. (24) את שיעור עשרת הטפחים, וחשוב כאילו אין כאן מחיצה עשרה. (25) ואף היא אינה רחבה ארבעה, שאם רחבה ארבעה ממעטת (וכן נראה בפירוש רבינו חננאל – ביאור הלכה למשנה ברורה סימן שע"ב סעיף י"א, ועיין מ"מ). (26) וכל תוך שלושה כלבוד (כמחומר) הוא. (27) מסכת עירובין שם בשם רב נחמן אמר רבה בר אבון "סולם ששליבותיו פורחות וכו'".

- ו. כֶּתֶל²⁸ גְּבוּהָ²⁹ שְׁפִין שְׁתֵּי חֲצוֹת וְזִיז³⁰ יוֹצֵא
בְּאֶמְצַעִיתוֹ, אִם נִשְׁאָר מִן הַזִּיז עַד רֹאשׁ הַכֶּתֶל פָּחוֹת
מֵעֶשְׂרֶה - מְנִיחַ סֵלֶם לְפָנֶי הַזִּיז³¹, וּמְעַרְבִין אֶחָד אִם
רָצוּ³²; אֲבָל אִם הִנִּיחַ הַסֵּלֶם בְּצַד הַזִּיז - אִינוּ מִמַּעַט.
הָיָה הַכֶּתֶל גְּבוּהָ תִּשְׁעָה עָשָׂר טַפְחִים - מוֹצִיא זִיז
אֶחָד בְּאֶמְצַע, וּמְעַרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ; שְׁהָרִי מִן הַזִּיז
עַד הָאֶרֶץ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרֶה, וּמִן הַזִּיז הָעֲלִיּוֹן עַד רֹאשׁ
הַכֶּתֶל פָּחוֹת מֵעֶשְׂרֶה. הָיָה הַכֶּתֶל גְּבוּהָ עֶשְׂרִים
טַפְחִים - צָרִיךְ שְׁנֵי זִיזִין³³ זֶה שְׁלֹא כְּנֶגֶד זֶה, עַד
שִׁיחִיָּה בֵּין הַזִּיז הַתַּחְתּוֹן וּבֵין הָאֶרֶץ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרֶה,
וּבֵין הַזִּיז הָעֲלִיּוֹן וּבֵין רֹאשׁ הַכֶּתֶל פָּחוֹת מֵעֶשְׂרֶה,
וּמְעַרְבִין אֶחָד אִם רָצוּ.

(28) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד א'. (29) יותר מעשרה

21 אָבֵל אִם מְלָאָהוּ תִּבֶן אוֹ קֶשֶׁל⁶¹ - אֵין מְמַעֲטִין⁶² עַד
22 שְׂיִבְטֵל⁶³.

(58) משנה במסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב'. (59) כי שיעור המחיצות בעומק כמו בגובה (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד הלכה כ"ג). (60) ואין מחיצה בין שתי החצרות. (61) הראויים למאכל בהמה. (62) לפי שיכול לקחתם משם בשבת. (63) יסכים בלבד להשאירם שם.

23 יג. וְכֵן⁶⁴ אִם מַעַט רָחֲבֹו⁶⁵ בְּלוֹחַ אוֹ בְּקִנְיָה⁶⁶,
24 שְׁהוּשִׁיטוּ בְּאַרְבֵּי פֶל הַחֲרִיץ - מְעַרְבִין אֶחָד וְאֵין
25 מְעַרְבִין שְׁנַיִם. וְכָל דָּבָר הַנִּטָּל בְּשִׁפְתָּה, כְּגוֹן הַסֵּל
26 וְהַסֶּפֶל, אֵין מְמַעֲטִין בּוֹ⁶⁷, אֲלָא אִם כֵּן חִבְרוּ בְּאַרְבֵּי
27 חֲבִיר שְׂאֵי אֶפְשָׁר לְשַׁמְטוֹ עַד שְׂחִפְר בְּדִקְרָה⁶⁸.

(64) משנה במסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'. (65) והפחיתו מארבעה טפחים. (66) שהניח שם דברים האסורים לטלטל בשבת, ונחשב כאילו נקבעו שם ומיעטו משיעור המחיצה. (67) שאולי ינטלו משם בשבת, ותשאר המחיצה כמו שהיתה. (68) מעדר, וזה נחשב לקבוע, כיון שאסור לחפור בשבת.

28 יד. נִתֵּן⁶⁹ לוֹחַ שֶׁרָחֵב אַרְבָּעָה טַפְחִים עַל רָחֵב
29 הַחֲרִיץ⁷⁰ - מְעַרְבִין אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעַרְבִין שְׁנַי
30 עֲרוֹבִין. וְכֵן שְׁתֵּי גִזְרֵיטָאוֹת⁷¹ זֶו כְּנֶגֶד זֶו, אִם הוּשִׁיט
31 לוֹחַ שֶׁרָחֵב אַרְבָּעָה טַפְחִים מִזֶּו לְזֶו - מְעַרְבִין עָרוֹב
32 אֶחָד; וְאִם רָצוּ - מְעַרְבִין שְׁנַי עֲרוֹבִין, אֲלֹ לַעֲצֻמָּן
33 וְאֲלֹ לַעֲצֻמָּן. הֵיוּ זֶו בְּצֵד זֶו וְאֵינֶן בְּשׂוּה, אֲלָא אֶחָת
34 לְמַעֲלָה מִחֲבֵרְתָּה: אִם יֵשׁ בִּינֵיהֶן פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה
35 טַפְחִים - הֵרִי הֵן כְּכַצְצֵטָרָא⁷² אֶחָת⁷³ וּמְעַרְבִין אֶחָת;
36 וְאִם יֵשׁ בִּינֵיהֶם שְׁלֹשָׁה אוֹ יֵתֵר - מְעַרְבִין שְׁנַיִם⁷⁴,
37 אֲלֹ לַעֲצֻמָּן וְאֲלֹ לַעֲצֻמָּן.

(69) משנה בעירובין דף ע"ח עמוד ב'. (70) כעין גשר לעבור עליו. (71) של שתי עליות של שני דיירים. (72) כגוזזטרא. (73) והיא עקומה (מסכת עירובין דף ע"ט עמוד א'). (74) וכאן לא מועיל לשים נסר לגשר, ולחשבו כפתח, כי "פתח בקרן זוית אין עושים", ועוד שמתיראים לעבור על הגשר שהוא במדרון.

38 טו. כִּתְּלָה⁷⁵ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת, שֶׁהוּא רָחֵב אַרְבָּעָה⁷⁶,
39 וְהִיא גְבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים מִחֲצֵר זֶו, וְשׂוּהָ לְקִרְקַע
40 חֲצֵר שְׁנֵי⁷⁷ - נוֹתֵנִין רָחֲבֹו לְבִנֵי הַחֲצֵר שֶׁהוּא שׂוּה
41 לָהֶן וְיִחְשָׁב מִחֲצָרָן⁷⁸; הוּאִיל וְתִשְׁמִישׁוּ בְּנִחַת לְאֲלֹ
42 וְתִשְׁמִישׁוּ בְּקֶשֶׁה לְאֲלֹ, נוֹתֵנִין אוֹתוֹ לְאֲלֹ
43 שִׁתְּשִׁמִּישׁוּ לָהֶן בְּנִחַת. וְכֵן חֲרִיץ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת,
44 עֲמֵק עֲשָׂרָה טַפְחִים מִצֵּד חֲצֵר זֶו, וְשׂוּהָ לְקִרְקַע חֲצֵר
45 שְׁנֵי⁷⁹ - נוֹתֵנִין רָחֲבֹו לְחֲצֵר שֶׁהוּא שׂוּה לָהּ; מִפְּנֵי
46 שִׁתְּשִׁמִּישׁוּ נִחַת לָזֶה וְקֶשֶׁה לָזֶה, נוֹתֵנִין אוֹתוֹ לְאֲלֹ
47 שִׁתְּשִׁמִּישׁוּ לָהֶן בְּנִחַת.

(75) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. (76) שאם אינו רחב

1 ט. כִּתְּלָה⁴⁴ שְׁגֻבוּהָ עֲשָׂרָה, וְכָא לְמַעֲטוֹ⁴⁵ כְּדִי לְעָרֵב
2 עָרוֹב אֶחָד, אִם יֵשׁ בְּאַרְבֵּי הַמַּעֲוֵט אַרְבָּעָה⁴⁶ טַפְחִים
3 - מְעַרְבִין אֶחָד. סִתֵּר מְקַצֵּת הַכִּתְּלָה⁴⁷ עַד שְׁנִיתְמַעֲט
4 מַעֲשָׂרָה - צִדוֹ הַקָּצֵר נוֹתֵנִין אוֹתוֹ לְחֲצֵר זֶו⁴⁸, וְשִׁאָר
5 הַכִּתְּלָה הַגְּבוּהָ לְבִין שְׁתֵּי הַחֲצֵרוֹת.

(44) מסכת עירובין דף ע"ז עמוד א'. (45) שעשה תל עפר למטה בקרקע סמוך לכותל, כדי שיהיה פחות מעשרה, לצרף שתי החצרות לאחת. (46) בנוסח שהיה לפני הראב"ד היה כתוב "עשרה טפחים" (וכן מצא הרב המגיד בספריו), לכן השיג על רבנו, ודעתו שמשפיק בשיעור ארבעה טפחים. אבל במקצת ספרים כלפינו "ארבעה טפחים" וכמפורש בגמרא שם וכן היא הנוסחא האמיתית (מגיד משנה). (47) כלומר מקצת עובי הכותל, עד שבצד אחת החצירות נתמעט הכותל מעשרה (לחם משנה). (48) כי בצד אותה החצר אין גובה הכותל עשרה.

6 י. נִפְרָץ⁴⁹ הַכִּתְּלָה הַגְּבוּהָ שְׁבִינֵיהֶן: אִם הִיתָה
7 הַפְּרָצָה⁵⁰ עַד עֶשְׂרֵי אַמּוֹת⁵¹ - מְעַרְבִין שְׁנַי עֲרוֹבִין;
8 וְאִם רָצוּ - מְעַרְבִין אֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּפֶתַח; הִיתָה
9 יֵתֵר מַעֲשָׂרָה⁵² - מְעַרְבִין עָרוֹב אֶחָד וְאֵין מְעַרְבִין
10 שְׁנַי עֲרוֹבִין.

(49) משנה במסכת עירובין דף ע"ז עמוד ב'. (50) ברוחב. (51) ונשאר משהו מן הכותל משני הצדדים נחשב לפתח. (52) אפילו נשאר הרבה מאד ברוחב הכותל, אין זו מחיצה, כיון שיש פרצה יתרה על עשר אמות (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ז הלכה ט"ז).

11 יא. הִיתָה⁵³ הַפְּרָצָה פָּחוֹתָה מַעֲשָׂר, וְכָא לְהַשְׁלִימָהּ
12 לְיֵתֵר מַעֲשָׂר⁵⁴ - חֻזַּק בַּכִּתְּלָה גְבוּהָ עֲשָׂרָה טַפְחִים⁵⁵,
13 וּמְעַרְבִין עָרוֹב אֶחָד. וְאִם פָּא לְפָרִץ לְכַתְּחָלָה⁵⁶
14 פְּרָצָה יֵתֵר מַעֲשָׂר כָּכָל הַכִּתְּלָה - צְרִיךְ לְהִיטֵר גְּבוּהָ
15 הַפְּרָצָה מִלֵּא קוֹמָתוֹ⁵⁷.

(53) מסכת עירובין דף ע"ח עמוד ב' "חקק להשלים בכותל וכו'" ועיין רש"י שם וראב"ד כאן. (54) כדי לעשות משתי החצרות חצר אחת. (55) אותו הרוחב שהוא צריך להשלים לעשר אמות, יחקק בגובה של עשרה טפחים מהקרקע, שעל ידי זה נחשבה הפרצה לפתח ומצרפתן, ואף שאינו יכול לעבור דרך אותו הפתח בקלות, ניכר הדבר על ידי מעשה החקיקה שלו שברצונו לחבר שתי החצרות יחד, כדי לערב אחד. (56) שהיה כותל סתום, ובא לעשות בו פתח. (57) "שיראו החצרות כאחת, בהיות אדם עובר מזו לזו בלא דוחק, שאם לא כן אין מעשיו מורים על כוונת סילוק המחיצה, אלא שברצונו להשתמש עם בני החצר השניה בלבד" ("מגיד משנה").

16 יב. חֲרִיץ⁵⁸ שְׁבִין שְׁתֵּי חֲצֵרוֹת: עֲמֵק עֲשָׂרָה וְרָחֵב
17 אַרְבָּעָה⁵⁹ אוֹ יֵתֵר - מְעַרְבִין שְׁנַי עֲרוֹבִין; פָּחוֹת מִכָּאן
18 - מְעַרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעַרְבִין שְׁנַיִם. וְאִם מַעַט עֲמֵקוֹ
19 בְּעֶפֶר אוֹ בְּצִוּרוֹת - מְעַרְבִין אֶחָד וְאֵין מְעַרְבִין
20 שְׁנַיִם; שְׁסֵתָם עֶפֶר וְצִוּרוֹת בְּחֲרִיץ מְבִטְלִין הֵן⁶⁰.

הַחֲצֵצֶר לִגָּג אוֹ לְרֹאשׁ הַכֶּתֶל, וּמִן הַגָּג לִגָּג אַחֵר
הַסְמוּךְ לוֹ, אֶפְלוּ הִיא גְבוּהָ מִמֶּנּוּ כֹּל שֶׁהוּא אוֹ
נִמּוּךְ, וּמִן הַגָּג הָאֶחָד לְחֶצֶר שְׁנִיָּה, וּמִחֶצֶר שְׁנִיָּה
לִגָּג שְׁלִישִׁי שֶׁל חֶצֶר שְׁלִישִׁית, וּמִגָּג שְׁלִישִׁי לְמִבּוֹי,
וּמִן הַמִּבּוֹי לִגָּג רְבִיעִי, עַד שִׁיעֲבִירוּ כָּל הַמְדִינָה
כְּלָה דֶּרֶךְ גָּגוֹת וְחֲצֵרוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ גָּגוֹת וְקִרְפִּיפּוֹת, אוֹ
דֶּרֶךְ חֲצֵרוֹת וְקִרְפִּיפּוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ שֶׁלִּשְׁתֵּן מִזֶּה לָזֶה
וּמִזֶּה לָזֶה; וּבִלְבָד שְׁלֹא יִפְגַּס בְּכָלִי זֶה לְבֵית מִן
הַבָּתִּים, אֲלֵא אִם כֵּן עָרְבוּ אֲנָשִׁי כָּל הַמְקוֹמוֹת הָאֵלּוּ
עָרֹב אֶחָד.

94 כלומר: כיצד מותר לטלטל כלי בכל הגגות והחצרות
והקירפיות? (95 ב"א: "אנשי המקומות" (כ"י
התימנים). (96 "אמר רבי: כשהיינו לומדים תורה אצל
רבי שמעון בתקוע, היינו מעלים שמן ואלונטית (מגבת) מגג
לגג ומגג לחצר, ומחצר לחצר ומחצר לקרפף ומקרפף
לקרפף אחר, עד שהיינו מגיעים אצל המעיין שהיינו
רוחצים בו; אמר רבי יהודה: מעשה בשעת הסכנה והיינו
מעלים ספר תורה מחצר לגג ומגג לחצר ומחצר לקרפף
לקרות בו" (מסכת עירובין דף צ"א עמוד א').

כ. וכן אם שבת הפלי בבית והוציאו לחצר - לא
יעבירונו לחצר אחרת⁹⁷ או לגג אחר או לראש הכתל
או לקרפף, אלא אם כן ערבו אנשי כל המקומות
שמעבירין בהן כלי זה ערוב אחד.

97 כיון ששבת בבית.

כא. בור⁹⁸ שבין שתי חצרות⁹⁹ - אין ממלאין ממנו
בשבת¹⁰⁰, אלא אם כן עשו לו מחצה גבוהה עשרה
טפחים¹⁰¹, כדי שיהיה כל אחד דולה מרשותו.
והיכן מעמידין את המחצה? אם היתה למעלה מן
המים - צריך שיהיה טפח מן המחצה יורד בתוך
המים; ואם היתה המחצה בלה בתוך המים - צריך
שהיה טפח ממנה יוצא למעלה מן המים, כדי
שתהיה נפרת רשות זה מרשות זה¹⁰².

98 משנה במסכת עירובין דף פ"ו עמוד א'. (99 ולא
עירבו ביניהם. (100 שנמצא כל אחד ממלא מרשות
חבירו. (101 שתפסיק בין הרשויות. (102 שלא ישאב
בדלי מרשות חבירו.

כב. וכן¹⁰³ אם עשו על פי הבור קורה רחבה¹⁰⁴
ארבעה טפחים - זה ממלא מצד הקורה, וזה ממלא
מצדה האחר, וכאלו הבדילה חלק זה מחלק זה.
אף על פי שהמים מערבין מלמטה, קל הוא שהקלו
חכמים במים¹⁰⁵.

103 מסכת עירובין דף פ"ו עמוד ב'. (104 כן בדפוס
רומי. (105 ואף שכל מחיצה צריכה להגיע עד הקרקע
ומחיצה תלויה אינה מועילה - הקילו חכמים במים להתיר
מחיצה תלויה, "שאיסור טלטול במים מדבריהם (כי המים

ארבעה טפחים - הוא מקום פטור ומותר לטלטל בו, וממנו
(פרק י"ד מהלכות שבת הלכה י"א-י"ב) - מגיד משנה.
77) שהקרקע בחצר אחת גבוהה משל שניה, ולא שהיתה
שוה ממש לארץ, שאם-כן אינו נקרא כותל, אלא שאינו
גבוה עשרה טפחים ("מעשה רוקח"). (78) והם מותרים
לטלטל בהם בשבת.

טז. היתה⁷⁹ הכתל שבין שתי החצרות נמוך מחצר
העליונה וגבוה מחצר התחתונה⁸⁰, שנמצאו בני
העליונה משתמשים בעבי⁸¹ על ידי שלשול⁸², ובני
התחתונה משתמשים בעביו על ידי זריקה⁸³ - שניהן
אסורין בו, עד שיערבו שתיהן ערוב אחד; אבל אם
לא ערבו - אין מכניסין מעבי כתל זה לבתים⁸⁴,
ואין מוציאין מהבתים לעביו.

79 מסכת עירובין דף פ"ג עמוד ב'. (80 שהחצירות הן
בשיפוע ההר. (81 בגג הכותל. (82 בהורדה על ידי
חבל. (83 הקשה לשימוש משלשול. (84 אבל
לחצרותיהן מותר לשתיהן להכניס מעובי הכותל וכן
להוציא ("מגיד משנה"). וראה להלן הלכה י"ח-ט.

יז. שני⁸⁵ בתים שביניהן חרפה⁸⁶ שהיא רשות
היחיד, אם יכולין שניהם להשתמש בחרפה על ידי
זריקה⁸⁷ - אסורין זה על זה; ואם היתה תשמישה
לזה בנחת, והאחר אינו יכול לזרק לה, מפני שהיא
עמקה ממנה - הרי זה שהיא לו בנחת משתמש בה
על ידי זריקה⁸⁸.

85 מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. (86 בית הרוס.
87) שאין להם פתח לצד החורבה, אלא שדרך החלון
זורקים לתוכו. (88 והשני אסור להשתמש בה.

יח. כל גגות העיר⁸⁹, אף על פי שזה גבוה וזה
נמוך, עם כל החצרות ועם כל הקרפיות⁹⁰ שהקפו
שלא לשם דירה, שאין בכל אחד מהן יתר על בית
סאתים⁹¹, עם עבי הכתלים שבין החצרות, עם
המבואות שיש להן לחי או קורה - כלן רשות אחת
הן, ומטלטלין בכלן בלא ערוב כלים ששבתו
בתוכן⁹²; אבל לא כלים ששבתו בתוך הבית, אלא
אם כן ערבו⁹³.

89 משנה במסכת עירובין דף פ"ט עמוד א'. (90 מקום
נרחב המוקף גדר שלא לשם דירה, אלא לשים בתוכו
סחורה. (91 כשיעור חצר המשכן (מסכת עירובין דף כ"ג
עמוד ב') אורך מאה אמה על רוחב חמישים (שמות פרק
כ"ז פסוקים ט"ו-י"ב), שהוא שטח של חמשת אלפים אמה
מרובעות (פרק ט"ז מהלכות שבת הלכה ג'). (92 שהיו
בתוכם בשבת (כמבואר בהלכה השניה בפרוטרוט).
93) ואם לא עירבו אסור להוציא כלים מתוך הבית ולטלטל
בהם.

יט. פיצד⁹⁴ כלי ששבת בתוך החצר, בין ערבו
אנשי החצר⁹⁵ בין לא ערבו - מתיר⁹⁶ להעלותו מן

(118) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. (119) שנפלה מפולת נגדו (רש"י). (120) ואף על פי שהעירוב מונח בחצר האחרת ואי אפשר להוציאו משם (מ"מ). אבל לטלטל מחצר לחצר לא התירו, כמו בשתי ספינות להלך, ועיין ראב"ד. (121) בין השמשות. (122) כשהפרצה יתרה מעשר אמות, אינה נחשבת לפתח. (123) מדעת עצמם. (124) לטלטל מחצר לחצר. (125) מסכת שבת דף ק' עמוד ב'. (126) נחשבות כחצר אחת ומותר לטלטל מאחת לשניה. (127) שהקיף מחיצה מיריעות ביניהן (פירוש המשניות). (128) "שכל מחיצה שנעשתה בשבת נקראת מחיצה", אלא שאם עשאה במזיד קנסוהו חכמים שלא יועילו מעשיו.

פרק רביעי

(1) ביאר בו רבינו בדירת החצרות, מי הם הנקראים חלוקי הדירה, ובאי זה מקום ידור שם, ויאסור, ובאי זה זמן. וביאור זה החצר אחת בעצמה ובדין שתי החצירות. ונמשך אחר זה ביאור החצר החלוקה לבתים תחתיים ולעליות. מה הם אלו עם אלו, וכן החצר שיש לפנים הימנה חצר אחרת העוברת דרך עלייה מה משפטן. ונמשך לזה ביאור הגזוזטאות והדיוטות כשהן יוצאות מן החצרות, מה דינן אלו עם אלו.

א. אנשי² חצר שהיו כלם אוכלין על שלחן אחד³, אף על פי שכל אחד ואחד יש לו בית בפני עצמו - אין צריכין ערוב, מפני שהן כפאנשי בית אחד⁴. וכשם שאין אשתו של אדם וכני ביתו⁵ ועבדיו אוסרין עליו, ואינו צריך לערב עמם; כך אלו כפאנשי בית אחד הן, מפני שהן פלן סומכין על שלחן אחד.

(2) עירובין עג, א. שמקום הפת שהוא אוכל - שם היא דירתו. (3) הוא-הדין אפילו אם אוכלים על שני שולחנות, מכיון שהם אוכלים בבית אחד (כסף-משנה). ואף-על-פי שכל אחד אוכל משל עצמו, ואינם מעורבים במאכלם (שם). ובכת"י תימן: "על שולחן אחד תמיד", וכ"ה ב'מגיד משנה'. (4) "מקום פיתא גורם" - עיקר דירתו של אדם במקום שהוא אוכל, כנזכר למעלה. (5) בנוסח אחר: "ובני ובני ביתו" (שונצינו).

ב. וכן אם הצרכו לעשות ערוב עם אנשי חצר אחרת - ערוב אחד לכלן, ופת אחת בלבד מוליכין לאותו מקום שמערבין עמו. ואם היה הערוב בא אצלן⁶ - אינן צריכין לערב, כמו הבית שמניחין בו הערוב שאינו צריך לתן את הפת⁷; שכל אלו הבתים כבית אחד הן חשובין.

(6) שאנשי החצר האחרת מניחים את העירוב בחצר זו. (7) כמבואר בפ"א הט"ז.

ג. וכן⁸ אנשי חצר שערכו - נעשו פלן כבית אחד. ואם הצרכו לערב עם חצר שניה - כפר אחד בלבד הוא שמוליכין על ידי פלן למקום שמערבין בו. ואם היה הערוב בא אצלן - אינן צריכין לתן פת.

הם (כרמלית), והקילו במחיצה שאינה אלא כדי לעשות היכר" (כמבואר בהלכות שבת פרק ט"ו הלכה י"ג). ורואים אנו כאילו קרש זה נמשך ויורד עד המים וחולק כל רשות לעצמו, וכאן אין לחשוש שידלה מרשות חברו, לפי שאין דלי מהלך יותר מארבעה טפחים.

1 כג. באר¹⁰⁶ שפאמצע השכיל¹⁰⁷ בין שני פתלי חצרות, אף על פי שהיא מפלגת¹⁰⁸ מפתל זה ארבעה טפחים ומפתל זה ארבעה טפחים¹⁰⁹ - שניהם ממלאין ממנה, ואין צריכין להוציא זיזין¹¹⁰ על גבה; שאין אדם אוסר על חברו דרך אור¹¹¹.

(106) מסכת עירובין דף פ"ה עמוד א'. (107) שיש מבוי קטן בין שתי החצרות השייך לשתייהן, ובאר באמצע, ומן החלון מורידים את הדלי בחבל לשאוב מים. (108) מרוחקת. (109) ובפחות מארבעה בודאי מותר לשאוב משם מים. (110) בליטת-קרש קטנה לשם היכר. (111) כיון שתשמישם הוא דרך החלון, אין אויר חברו אוסר עליו.

6 כד. חצר¹¹² קטנה שנפרצה במלואה¹¹³ לחצר גדולה מבעוד יום¹¹⁴ - אנשי גדולה¹¹⁵ מערבין לעצמן ומתרים, שהרי נשאר להן פצמין¹¹⁶ מכאן ומכאן; ואנשי קטנה אסורין להוציא מבתיהן לחצר שלהן, עד שיערכו עם בני הגדולה ערוב אחד; שדיורין של גדולה חשובין כקטנה¹¹⁷, ואין דיורי קטנה חשובין כגדולה.

(112) מסכת עירובין דף צ"ג עמוד ב'. (113) כל רוחב הכותל, ולא נשאר ממנו כלום. (114) שאם נפרצה בשבת אומרים: "הואיל והותרה למקצת שבת הותרה לכולה (מסכת עירובין שם). (115) הדיירים שבתוך החצר הגדולה. (116) קרשים. שהרי נשאר בה מחיצות המתירות את הטלטול. ובנ"א: "פסים" (מער"ק). (117) שחצרו נחשבת "כפתחה של גדולה" - כאחת עם הגדולה.

13 כה. שתי¹¹⁸ חצרות שערכו ערוב אחד דרך הפתח שביניהן או דרך החלון, ונסתם הפתח¹¹⁹ או החלון בשבת - כל אחת ואחת מתרת לעצמה¹²⁰; הואיל והתרה מקצת שבת¹²¹ - התרה כלה. וכן שתי חצרות שערכה זו לעצמה וזו לעצמה, ונפל הפתל שביניהן¹²² בשבת - אלו מתרים לעצמן, ומוציאין מבתיהן ומטלטלין עד עקר המחצה, ואלו מטלטלין פן עד עקר המחצה; הואיל והתרה מקצת שבת - התרה כלה. ואף על פי שנתוספו הדיורין, שהדיורין הבאין בשבת אינן אוסרין. נפתח החלון ונעשה הפתח בשגגה, או שעשו נכרים לרעתן¹²³ - חזרו להתירן¹²⁴. וכן¹²⁵ שתי ספינות שהיו קשורות זו בזו, וערכו¹²⁶, ונפסקו - אסור לטלטל מזו לזו, ואפלו היו מקפות מחצה¹²⁷. חזרו ונקשרו בשוגג - חזרו להתירן¹²⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- (8) עירובין, שם. (9) כמבואר בפ"א הט"ז: "כיצד מערבין בחצירות? - גובין חלה אחת שלימה מכל בית ובית". ועל-ידי העירוב שששו ביניהם, נחשבים כבית אחד.
- ד. חמשה¹⁰ שגבו את הערוב¹¹ להוליכו למקום שמניחין בו הערוב¹² - פשהם מוליכין, אינן צריכין להוליך על ידי חמשתן אלא פכר אחת; שפינן שגבו פלן, נעשו פאנשי בית אחד.
- (10) עירובין, שם. (11) של בני אותה החצר. (12) שרוצים לערב גם עם בני חצר אחרת.
- ה. האב¹³ ובנו¹⁴ והרב ותלמידו שהן שרויין בחצר¹⁵ - אינן צריכין לערב, מפני שהן בבית אחד. ואף על פי שפעמים אוכלין על שלחן אחד ופעמים אינן אוכלין, הרי הן בבית אחד.
- (13) עירובין, שם. (14) האוכל על שולחן אביו. (15) רבי חייא (שהיה) בי רבי (בישיבה), אמר: אין אנו צריכין לערב, שהרי אנו סומכין (אוכלים) על שולחנו של רבי". והמדובר כשאין דיירים אחרים בחצר (גמרא, שם).
- ו. האחים¹⁶ שפל אחד מהם לו בית בפני עצמו, ואינן סומכין¹⁷ על שלחן אביהן; וכן הנשים או העבדים¹⁸ שאינן סומכין על שלחן בעליהן או רבן תמיד¹⁹, אבל אוכלין הם על שלחנו בשכר מלאכה שעושין לו או בטובה ימים ידועין, כמי שסועד אצל חברו שבוטע או חדש: אם אין עמהם דיוורין אחרים בחצר - אינן צריכין לערב²⁰, ואם ערבו עם חצר אחרת - ערוב אחד לכלן, ואם בא הערוב אצלן - אין נותנין פת; ואם היו דיוורין עמהן בחצר - צריכין פת לכל אחד ואחד כשאר אנשי החצר²¹, מפני שאינן סומכין על שלחן אחד תמיד.
- (16) עירובין, שם. (17) בנוסח אחר: "אוכלין" (מעשה רוקח). (18) יש בזה מחלוקת בין רבי יהודה בן בתירא, המתיר בנשים ואוסר בעבדים, לבין רבי יהודה בן בבא, המתיר בעבדים ואוסר בנשים, והלכה כדברי שניהם להקל, כי "הלכה כדברי המיקל בעירוב" (עירובין מו.). (19) זהו פירוש רבינו למה שאמרו בתלמוד: "מקבלי פרס", שאין אוכלים תמיד אצל אביהם, אלא לפעמים סועדים אצלו זמן ממושך שבוטע או חודש, אבל הראב"ד ורש"י מפרשים אחרת: "מקבלי פרס" - שהאב נותן להם פרנסתם (בלחם או בכסף), והם אוכלים בבתיהם, וכיון שניזונים ממקור אחד ואוכלים בבתיהם, הם חלוקים במקצת ומאוחדים במקצת לענין עירוב. (20) שנחשבים כבית אחד. (21) שהדיוורים האחרים אוסרים עליהם, ונחשבים כחלוקים בדירותיהם.
- ז. חמשה²² חבורות ששבתו²³ בטרקלין²⁴ אחד: אם היה מפסיק בין כל חבורה וחבורה מחיצה המגעת לתקרה²⁵ - הרי כל חבורה מהן פאלו היא בחדר בפני עצמו או בעליה בפני עצמה, לפיכך צריכין
- פת מפל חבורה; ואם אין המחיצות מגיעות לתקרה - פכר אחד לכלן²⁶, שפלן פאנשי בית אחד חשובין.
- (22) משנה, עירובין עב, א. (23) גרו בשבת. (24) אולם גדול, וסביבו חדרים הרבה. (25) או סמוך לתקרה שלשה טפחים, לפי שאז נחשב כ'לבד' וסתום עד למעלה. (26) ואם אין דיירים אחרים בחצר - אינם צריכים עירוב כלל (ש"ע או"ח סי' שע, ס"ג).
- ח. מי²⁷ שיש לו בחצר חברו בית שער²⁸ שרפים דורסין בו או אכסדרה²⁹ או מרפסת³⁰ או בית הפקר³¹ או בית התבן או בית העצים³² או אוצר³³ - הרי זה אינו אוסר עליו³⁴, עד שיהיה לו עמו בחצר מקום דירה שהוא סומך עליו לאכל בו פתו³⁵, ואחר כך יהיה אוסר עליו עד שיערב עמו. אבל מקום לינה אינו אוסר. לפיכך³⁶, אם קבע לו מקום לאכל בו בבית שער או באכסדרה ומרפסת - אינו אוסר עליו, לפי שאינו מקום דירה.
- (27) עירובין עב, ב. (28) חדר שעל יד השער, ובו יושב שומר הבית. (29) חדר מקורה שתקרתו נשענת על עמודים בלי קירות. (30) מקום גבוה בחצר הבית, ובו מדרגות עולין בהם לעלויות (פירוש המשניות לעירובין פג.). (31) רפת. (32) מחסן העצים לחימום הבית. (33) צבור של כל מיני סחורות. (34) שאינם חשובים דירה. (35) אף שאינו יושן שם. (36) משנה, עירובין פה:
- ט. עשרה³⁷ בתים זה לפנים מזה³⁸ - הבית הפנימי והשני לו הם שנותנין את הערוב, והשמונה בתים החיצוניים אינן נותנין את הערוב; הואיל ורבים דורסין³⁹ בהן - הרי הן בבית שער, והדר בבית שער אינו אוסר. אבל התשיעי - אין דורסין בו רבים אלא יחיד⁴⁰, לפיכך אוסר עד שיתן ערובו⁴¹.
- (37) עירובין עח, ב. (38) ודיירי החדרים הפנימיים יוצאים לחצר דרך החדרים החיצוניים. (39) עוברים דרכם לחצר. (40) בנוסח אחר, חסרות המלים: "אלא יחיד" (מעשה רוקח). (41) וכן הדין בשני חדרים, כשדייר אחד יוצא דרך החדר השני לחצר (משנה ברורה סי' זע, ז).
- י. שתים⁴² חצרות וביניהן שלשה בתים פתוחים זה לזה ופתוחים לחצרות, והביאו בגי חצר זו ערובן דרך הבית הפתוח להן והניחוהו בבית האמצעי, וכן הביאו בגי החצר האחרת ערובן דרך [הבית] הפתוח להן והניחוהו בבית האמצעי - אותן השלשה בתים אינן צריכין לתן את הפת⁴³. האמצעי - מפני שהניחו בו הערוב, והשנים שמצדדי - מפני שפל אחד מהן בית שער⁴⁴ לאנשי חצר.
- (42) עירובין, שם. (43) כמו שכתב רבינו למעלה (פ"א הט"ז): "בית שמניחין בו העירוב, אינו צריך ליתן את הפת". (44) כיון שעוברים משום לחצר.

טו. אנשי החצר⁶⁰ ששכחו ולא ערכו - אין
מוציאים מביתם לחצר ולא מחצר לבתים. אבל
מטלטלין הן פלים ששבתו בחצר⁶¹ בכל החצר ובכל
הנחשב עם החצר. ואם⁶² היתה שם מרפסת או
עליה, וערכו אנשי החצר לעצמן ואנשי המרפסת
לעצמן - אנשי המרפסת או אנשי העליה מטלטלין
פלים ששבתו בביתה בכל המרפסת ובכל הנחשב
עמה או בכל רחב העליה ובכל הנחשב עמה, ואנשי
החצר מטלטלין בכל החצר ובכל הנחשב עמה. וכן
אם היה יחיד דר בחצר ויחיד דר בעליה, ושכחו
ולא ערכו - זה מטלטל בכל העליה והנחשב עמה,
וזה מטלטל בכל החצר והנחשב עמה.

(60) עירובין פט, א. וצא, א. (61) בתחילת כניסת השבת.
(62) משנה, עירובין פג, ב.

טז. ביצד⁶³? הסלע או תל וכיוצא בו שבתו
החצר⁶⁴: אם אינן גבוהין עשרה טפחים - הרי אלו
נחשבים בין החצר ובין המרפסת⁶⁵, ושגיהן אסורין
להוציא שם פלים ששבתים; ואם גבוהין עשרה,
והיה ביניהן ובין המרפסת פחות מארבעה טפחים
- הרי אלו נחשבים עם המרפסת, שהרי הן שוין לה,
ובני מרפסת מתרין בהם⁶⁶; ואם היו רחוקין מן
המרפסת ארבעה טפחים או יותר על פן, אף על פי
שגבוהין עשרה - הרי אלו בכלל החצר והמרפסת,
לפי ששגיהן אפשר להשתמש בהן על ידי זריקה,
לפיכך שגיהן אסורין להוציא לשם פלי הבתים⁶⁷ עד
שיערכו. היתה⁶⁸ מצבה⁶⁹ רחבה ארבעה טפחים לפני
המרפסת - אין המרפסת אוסרת על בני החצר,
שהרי נחלקה מהן⁷⁰.

(63) משנה, שם. (64) ומשותף לחצר ולמרפסת.
(65) בנוסח אחר: "נחשבים עם החצר ועם המרפסת".
(66) שלהם נוח יותר להשתמש בסלע מאשר לבני החצר.
(67) שהיו בבתיים בשעת כניסת השבת. (68) עירובין ס, א.
(69) עמוד כעין מחיצה. (70) על ידי שעשו מחיצה והפסק
לפניהם, גילו דעתם שרוצים להסתלק מן החצר.

יז. זיזין⁷¹ היוצאין מן הבתלים: כל שהוא למטה
מעשרה טפחים - הרי זה נחשב מן החצר⁷², ובני
החצר משתמשין בו; וכל שהוא בתוך עשרה
טפחים העליונים הסמוכין לעליה - אנשי עליה
משתמשין בו; והנשאר בין עשרה התחתונים עד
תחלת עשרה העליונים מן הזיזין היוצאין שם -
שניהם אסורין בו, ואין משתמשין בהן בכלים
ששבתים אלא אם כן ערכו.

(71) עירובין פד, א. והן בליטות היוצאות מן הקירות.
(72) כשערכו בני החצר לעצמם ובני העליה לעצמם, ולא
ערכו שניהם יחד (או"ח סי' שעה).

יא. שתי⁴⁵ חצרות ושני בתים פתוחין זה לזה
ביניהן⁴⁶, והביאו אלו ערוכין דרך הבית הפתוח להן,
והניחיהו בבית השני הסמוך לחצר האחרת, והביאו
אלו ערוכין דרך הפתח הסמוך להן, והניחיהו בבית
האחר - שתיהן לא קנו ערוכין; שכל אחד מהן הניח
ערוכו בבית שער⁴⁷ של חצר אחרת.

(45) עירובין עו, א. (46) ולא ערכו יחד, אלא כל אחת
לעצמה. (47) והרי צריך להניח העירוב במקום דירה,
כמבואר בפ"א הט"ז.

יב. אחד⁴⁸ מבני החצר שהיה גוסס⁴⁹, אף על פי
שאינו יכול לחיות בו ביום - הרי זה אוסר על בני
החצר, עד שיזכו לו בפת ויערכו עליו. וכן קטן,
אף על פי שאינו יכול לאכל פזית - הרי זה אוסר
עד שיערכו עליו. אבל האורח אינו אוסר לעולם⁵⁰,
כמו שבארנו⁵¹.

(48) 'תוספתא' עירובין פרק ה. (49) נוטה למות, ודינו כחי
לכל דבריו. (50) 'תוספתא' שם: "קסדור (מושל) שבא
לעיר, עד לי' יום (שדעתו לשהות שם לי' יום), הרי זה אוסר
מיד, אימתי - בזמן שיחדו לו בית דירה. לא ייחדו לו בית
דירה - אין אוסר; אכסנאי (אורח) - לעולם אינו אוסר".
(51) למעלה פ"ב ה"א.

יג. אחד⁵² מבני חצר שהניח ביתו⁵³ והלך ושבת
בחצר אחרת, אפלו היתה סמוכה לחצרו, אם
הסיע⁵⁴ מלבו ואין דעתו לחזור לביתו בשבת - הרי
זה אינו אוסר עליהן⁵⁵. במה דברים אמורים?
בשבת⁵⁶; אבל עובד כוכבים, אפלו הלך לשבת
בעיר אחרת - אוסר עליהן עד שישכרו ממנו
מקומו, שהרי אפשר שיבוא בשבת⁵⁷.

(52) משנה, עירובין פו, א. (53) לפני השבת. (54) הרחיק.
(55) כי דירה בלי בעלים, לא שמה דירה. (56) שאין דרך
ישראל לבוא בשבת, ואף אם יבוא במקרה, כיון שהותרה
למקצת שבת - הותרה לכולה (מגיד-משנה). (57) ודוקא
אם הוא במקום קרוב, דהיינו מהלך יום אחד, שיכול לבוא
באותו יום. אבל אם הלך לדרך רחוקה - אינו אוסר
(מגיד-משנה).

יד. בעל החצר שהשכיר מבתי חצרו לאחרים,
והניח לו פלים או מיני סחורה בכל בית ובית מהן
- אינן אוסרין עליו; הואיל ויש לו תפיסת יד בכל
בית מהן, נעשו הכל כאורחין אצלו⁵⁸. במה דברים
אמורים? בשהניח שם דבר שאסור לטלטלו בשבת,
כגון טבל ועששיות⁵⁹; אבל אם נשאר לו בכל בית
מהן פלים שמותר לטלטלן - הואיל ואפשר
שיוציאם היום ולא ישאר לו שם תפיסת יד, הרי
אלו אוסרין עליו עד שיערכו.

(58) כרבי יהודה בעירובין פה, ב. (59) תחיתות עבות של
מתכת, שאינן כלים ואסורות בטלטול בשבת (עירובין פו).

כולם בחצר אחת, ואחד שלא עירב אסור עליהם. (86 רשותו. 87 פ"ב ה"ה. 88) שהרי אחד מהם לא עירב. (89) שהיא חולקת רשותה לעצמה, ואף שהשתתפו מקודם לערב ביחד - הרי עכשיו כשאחד מן החיצוניים לא עירב, יכולה הפנימית להגיד: "לתקוני שדרתיך ולא לעוונתי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ועכשיו שקלקלת - איני רוצה בשיתוף (גמרא). (90) בנוסח אחר, חסרה המלה "במקומה" (ויניציאה).

29 כב. היה⁹¹ אחד דר בחצר זו ואחד דר בחצר זו - אינן צריכין לערב, אלא כל אחד מהן משתמש בכל חצרו⁹². ואם היה עובד פוככים ומזלות בפנימית⁹³, אף על פי שהוא אחד - הרי הוא פרכים, ואסור על החיצונה עד שיעברו מקומו⁹⁴.

(91) משנה, עירובין שם. (92) שאין היחיד שבפנימית אסור על החיצונה, ואף-על-פי שיש בה רבים (מגיד-משנה). והחיצונה אינה אוסרת על הפנימית, כמבואר למעלה בהלכה יט. (93) ובחיצונה דרים שני ישראלים, כפי שמוכח מהמילה: "עד שישכרו" לשון רבים (מעשה רוקח). (94) כמבואר בפ"ה ה"ב.

34 כג. שלש⁹⁵ חצרות הפתוחות זו לזו⁹⁶, ורבים בכל חצר מהן, ערבו שתים החיצונות עם האמצעית - היא⁹⁷ מתרת עמה, והן מתרות עמה, ושתיים החיצונות אסורות זו עם זו⁹⁸ עד שיעשו שלשתן ערוב אחד. היה⁹⁹ בכל חצר מהן אחד, אף על פי שרבים דורסין בחיצונה¹⁰⁰ - אינן צריכין לערב; שכל אחד מהן מתר במקומו. היו שנים בפנימית - הואיל והן אסורין במקומן עד שיעברו, הרי הן אסורין על היחידים שבאמצעית ושבחיצונה עד שיעברו שנים שבפנימית. זה הכלל: רגל האסורה במקומה¹⁰¹ - אסרת שלא במקומה; ורגל המתרת במקומה - אינה אסרת שלא במקומה, מפני שעוברת עליהן.

(95) משנה, עירובין מה, ב. (96) ופתוחות כל אחת לרשום הרבים, שכל אחת רשות לעצמה ואין להם דריסת רגל זו בתוך זו (רש"י). (97) האמצעית ששתיהן עירבו עמה. (98) שהרי שתי החיצונות לא עירבו ביניהן. (99) עירובין עה, ב. (100) בהלכה זו מדובר בשלש חצרות זו לפנים מזו, והחיצונה בלבד פתוחה לרשות הרבים, ורגלי הפנימית דרך החיצונה (מגיד-משנה). (101) כמו השנים בפנימית האסורים במקומם, מכיון שלא עירבו.

47 כד. שתי פצצטריות¹⁰² זו למעלה מזו, שהן למעלה מן המים¹⁰³ - אף על פי שעשתה כל אחת מהן מחצה גבוהה עשרה טפחים יורדת¹⁰⁴ מכל אחת ואחת, אם היו שתי הפצצטריות בתוך עשרה טפחים - הרי אלו אסורין למלאות עד שיעברו שתיהן ערוב אחד¹⁰⁵, מפני שהן פצצטרא אחת. ואם היה בין העליונה והתחתונה יותר על עשרה

1 יח. בור⁷³ שבחצר: אם היה מלא פרות טבליים⁷⁴ שאסור לטלטלן בשבת וכיוצא בהן - הרי הוא וחלותו⁷⁵ בסלע או תל שבחצר: אם היה גבוה עשרה סמוך למרפסת - הרי הוא נחשב עם המרפסת; אבל אם היה מלא מים - אין בני חצר ולא בני מרפסת מכניסין ממנו לבתים עד שיעברו⁷⁶.

(73) עירובין פ, א. (74) פירות שלא הפרישו מהם תרומות ומעשרות ואסורים באכילה. (75) צבור העפר אשר מסביב לשפת הבור. (76) שגזרו חכמים על בור מלא מים, שלפעמים המים חסרים ממנו, ויבואו להכניס משם לבתים (עירובין שם).

7 יט. שתי⁷⁷ חצרות⁷⁸ זו לפנים מזו, ואנשי הפנימית יוצאין ונכנסין ועוברין על החיצונה: ערבה הפנימית ולא ערבה החיצונה - הפנימית מתרת⁷⁹, והחיצונה אסורה⁸⁰; ערבה החיצונה ולא ערבה הפנימית - שתיהן אסורות⁸¹: הפנימית - מפני שלא ערבה, והחיצונה - מפני אלו שלא ערבו שעוברין עליהן; ערבו זו לעצמה וזו לעצמה - זו מתרת בפני עצמה וזו מתרת בפני עצמה, אבל אין מטלטלין מזו לזו.

(77) משנה, עירובין עה, א. (78) שבכל אחת יש דיירים קבועים. (79) לטלטל בחצרה. (80) לפי שיש לפנימית דריסת הרגל דרך החיצונה ואוסרת עליה. (81) שהפנימית שלא עירבה, אוסרת בדריסת רגלה על החיצונה. "זה הכלל, רגל האסורה במקומה, אוסרת שלא במקומה. ורגל המותרת במקומה - אינה אוסרת שלא במקומה מפני שעוברת עליהן" (רבינו להלן בהלכה כג).

16 כ. שכח⁸² אחד מן החיצונה ולא ערב - הפנימית בהתרה עומדת⁸³. שכח אחד מן בני הפנימית ולא ערב עמה - אף החיצונה אסורה, מפני אלו בני הפנימית, שלא עלה להן ערוב, שהן עוברין עליהן.

(82) משנה, עירובין עה, א. ובספר שלפני ה'מגיד משנה' לא היתה בבא זו "שכח אחד מן החיצונה וכו' עומדת", עיי"ש. (83) כי אין לחיצונה דריסת הרגל של הפנימית שתאסור עליה.

20 כא. עשו⁸⁴ שתיהן ערוב אחד: אם הניחיהו בחיצונה, ושכח אחד מהן ולא ערב, בין שהיה מבני החיצונה בין מבני הפנימית - שתיהן אסורות⁸⁵ עד שיבטל להן⁸⁶, שהרי בארנו⁸⁷ שמבטלין מחצר לחצר; ואם הניחו ערוכן בפנימית, ושכח אחד מבני החיצונה ולא ערב - החיצונה אסורה⁸⁸, ופנימית מתרת⁸⁹ במקומה⁹⁰; שכח אחד מבני הפנימית ולא ערב - שתיהן אסורות עד שיבטל להן.

(84) משנה, עירובין עה, א. (85) שהרי הם כאילו דרים

פרק חמישי

(1) כלל בו רבינו עניין שיתוף המבוי, ונתבאר בו כל הפרטים שנזכרו בחצרות, בג' פרקים הקודמים, רצוננו לומר פרק ב', פרק ג' ופרק ד'.

א. אנשי² מבוי³ שהיה ביניהן שתוף במאכל אחד²⁵ לענין סחורה, כגון שקנו זין בשתפות או שמן או דבש וכיוצא בהן - אינן צריכין שתוף אחר לענין שבת, אלא סומכין על שתוף של סחורה. והוא, שהיה המין שהן שתפין בו מין אחד ובכלי אחד²⁹; אבל אם היה אחד מהן שתף לזה בזין ולאחר בשמן, או שהיה הכל זין והיה בשני כלים - הרי³¹ אלו צריכין שתוף אחר לענין שבת.

(2) משנה, עירובין עא, א. (3) שפתוחות לתוכו הרבה חצירות, ואסור לטלטל במבוי עד שיעשו דיירי החצרות ביניהם "שיתופי-מבואות". ועושים אותם בין בפת ובין בשאר אוכלים, מה-שאין-כן בעירובי חצרות שאין עושים אותם אלא בפת (למעלה פ"א ה"ז, ועיין מגיד-משנה). (4) דעת ה'טור' 'אורח ס' (שפו) שאם היו שותפין לזה ביין ולזה בשמן והם בכלי אחד, נקרא גם כן שיתוף (וכ"ה בשו"ע אורח ס' שסו ס"ג בהג"ה).

ב. אחד⁵ מבוי המבוי שבקש מחברו זין או שמן⁶ קדם השבת, ולא נתן לו - בטל השתוף⁷; שהרי גלה דעתו, שאינן כלן בשתפין שאין מקפידין זה על זה. אחד⁸ מבוי המבוי שרגיל להשתתף עם בני המבוי, ולא נשתתף⁹ - בני מבוי נכנסין לביתו ונוטלין ממנו שתוף בעל כרחו¹⁰. ואחד¹¹ מבוי המבוי שאינו רוצה להשתתף כלל¹² עם בני המבוי - פופין אותו¹³ להשתתף עמהן.

(5) עירובין סח, א. (6) המיוחדים לשיתוף. (7) כיון שעיקר טעמו של העירוב והשיתוף הוא לומר: "שכולנו מעורבין ואוכל אחד לכולנו, ואין כל אחד מאתנו חולק רשות מחבירו" (פ"א ה"ו) - אם מקפידים זה על זה, בטלים העירוב והשיתוף. ולדעת הראב"ד לא נאמר דין זה אלא כשמזכים לו את העירוב על ידי אחר, אבל אם הוא נותן חלקו בתוך השיתוף, וחלקו מונח שם, אין הקפדתו מבטלת את השיתוף. (8) עירובין פ, א. (9) ואסור את הטלטול לכל בני המבוי. (10) כיון שהדבר גם לטובתו, אלא שהוא רוצה לגרום צער לאחרים, בבחינת "תמות נפשי עם פלשתים" (רבינו יהונתן). (11) "ירושלמי" בבא-ביתא פ"א ה"ה. (12) שאף פעם לא השתתף עם בני המבוי. (13) בית דין, (אבל ליחידים אין רשות ליטול ממנו בעל כרחו). שעיכוב בדבר ש"זה נהנה וזה לא חסר" הוא 'מדת סדום', ובית-דין כופין על 'מדת סדום' (הל' שכנים פ"ב ה"א).

ג. אחד¹⁴ מבוי המבוי שהיה לו אוצר של זין או שמן וכיוצא בהן - הרי זה מזהב ממנו מעט לכל¹⁵ בני המבוי להשתתף בו, ומערכ בו עליהם. ואף

1 טפחים¹⁰⁶, וערכה זו לעצמה וזו לעצמה - שתיהן מתרות למלאת¹⁰⁷.

(102) משנה, עירובין פז, ב. ובנוסח אחר: "גזוזטאות" ('מעשה רוקח'). (103) המדובר במקום מקורה היוצא מכותל רשות היחיד על רשות הרבים או על מעין ונהר, כמו זיז - ונוקבים בו נקב וממלאים דרך אותו הנקב מן המעין או הנהר (פירוש המשניות). (104) ואנו אומרים שהמחיצה כאילו הגיעה למטה עד המים. (105) ואוסרים זה על זה. (106) שחולקות רשויות לעצמן. (107) באופן שכתב רבינו (בהל' שבת פט"ו ה"ט'): "לעשות מחיצה גבוהה עשרה טפחים על גבי המים כנגד החלון שבגזוזטרא, או תהיה המחיצה יורדת מן הגזוזטרא כנגד המים, ורואין אותה כאילו ירדה ונגעה עד המים".

3 כה. לא¹⁰⁸ עשתה העליונה מחצה, ועשתה התחתונה - אף התחתונה אסורה למלאת, מפני דלי של בני העליונה, שהן אסורין, שעובר עליה. עשתה העליונה מחצה, ולא עשתה התחתונה - העליונה מתרת למלאת, והתחתונה אסורה. ואם נשתתפו בני התחתונה עם בני העליונה במחצה שעשו - שתיהן אסורות למלאת עד שיערכו ערב אחד.

(108) משנה, עירובין פז, ב.

11 כו. שלש¹⁰⁹ דיאטות¹¹⁰ זו למעלה מזו, עליונה ותחתונה של אחד, ואמצעית של אחד - לא יושלשל¹¹¹ מן העליונה לתחתונה דרך אמצעית; שאין משלשלין מרשות לרשות דרך רשות אחר¹¹². אבל משלשל הוא מן העליונה לתחתונה שלא דרך אמצעית.

(109) 'תוספתא' עירובין פרק ה. (110) עליות. (111) יוריד. (112) בנוסח אחר, חסרה המילה "אחר", וכן בתוספתא.

17 כז. שתי¹¹³ דיאטות זו כנגד זו, ויחצר אחת¹¹⁴ תחתיה¹¹⁵ ששופכין לתוכה המים - לא ישפכו לתוכה עד שיערכו שתיהן ערב אחד. עשו מקצתן עוקה¹¹⁶ לשפך בה המים, ומקצתן לא עשו - אלו שעשו שופכים לעוקה שלהן, ואלו שלא עשו לא ישפכו לחצר עד שיערכו. ואם עשו אלו עוקה ואלו עוקה - כל אחת משתיהן שופכת לעוקה שלהן, אף על פי שלא ערכו.

(113) משנה, עירובין פח, ב. (114) שיש בה ארבע אמות על ארבע אמות או יותר, אבל בפחות מכן אין עירוב מועיל בלי עוקה (גומא), כי "חצר פחותה מד' אמות אין שופכים בתוכה מים בשבת, מפני שהם יוצאים לרשות הרבים" (הל' שבת פט"ו ה"ט'). (115) בנוסח אחר: "ביניהן" (כת"י התימנים). (116) בור-שופכין. וראה פרטי הלכה זו בהל' שבת פרק טו ה"ט ו"ז.

- 1 על פי שלא הפרישו ולא יחדו¹⁶, אלא הרי הוא
- 2 מערב באויר - הרי זה שתוף.
- 14 עירובין סח, א. 15) שיהיה לכל אחד חלק בו.
- 16) שלא יחד את החלק שישמש לשתוף.
- 3 ד. חצר¹⁷ שיש לה שני פתחים לשני מבואות, אם
- 4 נשתתפה עם אחד מהן בלבד - נאסרה במבוי השני,
- 5 ואינה מוציאה ומכניסה בו¹⁸. לפיכך, אם זכה אחד
- 6 בשתוף לכל בני המבוי ושתף עליהן, צריך להודיע
- 7 לאנשי החצר זו, שאינן משתתפין אלא מדעתן;
- 8 שאינה זכות להן, שמא במבוי השני רוצים
- 9 להשתתף ולא בזה¹⁹.
- 17 עירובין פ, ב. 18) כיון שאין לה שיתוף אתו.
- 19) ואף-על-פי שהיא יכולה להשתתף עם שני המבואות ולטלטל בשניהם (ראה למעלה פ"ד הכ"ג), ואם כן אין זו חובה אלא זכות, כמו בכל שיתוף שכתב רבינו למעלה (פ"א ה"ב) שאינו צריך להודיע (ראב"ד) - יתכן שאינו רוצה שאנשים רבים ישתמשו באותה חצר וישימו שם כליהם, בשעה שאינה זקוקה לאותו מבוי, שהרי יש לה יציאה דרך המבוי האחר (מגיד-משנה).
- 10 ה. אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו²⁰. והוא,
- 11 שלא יאסרו על שכניו; אבל אם אוסר - אינה
- 12 מערבת עליו ולא משתתפת עליו אלא מדעתו. כיצד
- 13 אוסר? כגון שאמר: איני מערב עמכם, או: איני
- 14 משתתף עמכם²¹.
- 20 בעירובין פ, א אמרו: "ההוא טרזינא (שומר הנשק לשמירת העיר, נכרי היה) דהוה בשבכותיה (בשכנות) דרבי זירא, אמרו ליה: אוגיר לן (השכיר לנו) רשותך! לא אוגר להו (לא השכיר להם), אתו (באו) לקמיה דרבי זירא, אמרו ליה: מהו למיגר מדביתוהו (האם מספיק לשכור את רשותו מאשתו)? אמר להו: הכי (כך) אמר ריש לקיש משמיה דגברא רבה (בשם אדם גדול) ומנו (ומיהו) רבי חנינא: אשתו של אדם, מערבת שלא מדעתו". 21) בעירובין, שם: "נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן - אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף", ומחלקים שם בגמרא: "הא דאסר, והא דלא אסר". ודעת רש"י והראב"ד בפירוש הסוגיא להיפך: "הא דאסר" - אם הימנעותו מן העירוב תאסור על בני המבוי מלהשתמש אצלו, יכולה אשתו לערב שלא מדעתו, "הא דלא אסר", אם הוא אינו אוסר עליהם על ידי הימנעותו מלהשתתף, אין רשות לאשתו להשתתף בלי הסכמת בעלה.
- 15 ו. נשתתפו²² אנשי חצר זו עם אחד משני
- 16 המבואות: אם במין אחד נשתתפו, אפלו פלה אותו
- 17 המין - הרי זה עושה שתוף אחר ומזכה להן, ואינו
- 18 צריך להודיע²³ פעם שניה; ואם בשני מינין
- 19 נשתתפו²⁴, ונתמעט האכל²⁵ - מוסיף ומזכה, ואינו
- 20 צריך להודיע²⁶; ואם פלו - מזכה להם, וצריך
- 22) משנה, עירובין פ, ב. 23) לשאלם אם מסכימים להשתתף פעם שניה, כי מעמידים אותם על חזקתם שבוודאי יסכימו כמו בפעם הקודמת ('לבוש'). 24) כדעתו למעלה פ"א ה"א שכל האוכלין מצטרפין לשיעור שיתוף. והראב"ד חולק עליו שם וכאן. 25) מן השיעור המבואר בפ"א ה"ט. 26) שבוודאי יסכימו להשלים את העירוב. 27) שאין אנו יודעים עם איזה מבוי הוא רוצה להשתתף, אבל חצר הפתוח למבוי אחד אין צריך לשאלו, שהרי זכות היא לו - שעל ידי השיתוף יוכל להשתמש שם, וזכים לאדם שלא בפניו, כמבואר בפרק א הלכה כ. 28) שלא היו בשעת הנחת השיתוף (משנה, שם).
- ז. נשתתפה²⁹ חצר זו³⁰ עם בני המבוי זה מפתח זה, ועם בני המבוי השני מן הפתח האחר - מתרת עם שניהן³¹, והן מתרין עמה, ושני המבואות³² אסורין זה עם זה. לא ערבה עם אחד מהם³³ - אוסרת על שניהן.
- 29 עירובין מט, א. 30) שיש לה שני פתחים לשני מבואות. 31) כדעת רב, שם - ולא כשמואל (מגיד-משנה). 32) שלא השתתפו ביניהם. 33) עם אף אחד מהם, כלומר לא עם זה ולא עם זה.
- ח. היתה³⁴ חצר זו רגילה בפתח אחד³⁵, והפתח השני אינה רגילה - זה שרגילה להפגס ולצאת בו אוסר³⁶, ושאינה רגילה בו אינו אוסר. ערבה עם מבוי שאינה רגילה בו - הותר המבוי האחר לעצמו³⁷, ואינו צריך לערב עמה.
- 34 עירובין, שם. 35) בחול לצאת ולבוא דרך שם. 36) אם לא עירבה עמו. 37) שהיה הסתלקה בזה מן המבוי שהיא רגילה בו, וכאילו אינה רגילה בו.
- ט. ערבו³⁸ בני המבוי שהיא רגילה בו לעצמן, והיא לא ערבה עמו ולא עם בני המבוי האחר שאינה רגילה בו, וגם לא ערבו בני המבוי שאינה רגילה בו - דוחין אותה אצל זה המבוי שאינה רגילה³⁹, מפני שלא ערב. הואיל והיא לא ערבה והוא לא ערב, דוחין אותה אצלו, כדי שלא תאסר על מבוי זה שערב לעצמו.
- 38 עירובין, שם. 39) ותסתלק מאותו שרגילה, כדי שיהא המבוי מותר, כיון שהיא אינה מפסדת בדבר, שהרי לא שיתפה עם בני המבוי, ויש רווח לאחרים בהסתלקותה, שעל-ידיה יהיו מותרים, "זה נהנה וזה לא חסר" - כופין על מדת סדום" (אור"ח סי' שפ).
- י. חצר⁴⁰ שיש לה פתח למבוי ופתח אחר לבקעה⁴¹ או לקרפף⁴² יתר מבית סאתים⁴³ - הואיל ואסור לטלטל מחצר לאותו הקרפף, אינו סומך אלא על

שיעורי רמב"ם ג' פרכים ליום - יום שלישי ו' תמוז - ספר זמנים - הלכות עירובין קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עירבו יחד ואחד מבני החצר נתן לשיתוף, אבל יותר נכון שכל אחד מבני החצר ישתתף בו, וזה יהיה לעירוב ושיתוף יחד ('משנה ברורה' שם). (57) כשם שאסור להוציא מן הבתים לחצר בלי עירוב, כך אסור להוציא מן החצר למבוי בלא שיתוף (רש"י).

יד. נשתתפו⁵⁸ במבוי, ושכחו כלן לערב בחצרות, אם אין מקפידין על פרוסתן⁵⁹ - סומכין על השתוף בשבת הראשונה בלבד. ואין מתירין להן דבר זה אלא מדהק⁶⁰.

(58) 'ירושלמי' עירובין פ"ו ה"ח. (59) על הלחם שאוכלים. וב'ירושלמי' שלפנינו, הנוסח: "רבי יוסה בי רבי בון בשם רב יהודה, כדון (כגון) אנשי בר דליה שאינן מקפידין על פרוסתן", שהם שותפים ואין מקפידים זה על זה. (60) בשעת הדחק, אבל לכתחילה צריכים לעשות גם עירובי חצירות, כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, כמבואר בהלכה הקודמת.

טו. מבוי⁶¹ שלא נשתתפו בו, אם ערבו חצרות עם הבתים - אין מטלטלין בו אלא בארבע אמות ככרמלית. מאחר שערכו חצרות עם הבתים, נעשה המבוי כאלו אינו פתוח לו אלא בתים בלבד בלא חצרות⁶², ולפיכך אין מטלטלין בכלל⁶³. ואם לא ערבו אנשי החצרות - מטלטלין בכלל⁶³ פלים ששבתו⁶⁴ בתוכו, פחצר שלא ערבו פה⁶⁵.

(61) שבת קל, ב. (62) ראה למעלה הל' שבת פ"ז ה"ח, שאין המבוי נותר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחים לתוכו. והראב"ד וכל הפוסקים חולקים על דברי רבינו אלו, ודעתם שחצר ומבוי רשות אחת הם לכלים ששבתו בתוכם. (63) צ"ל "בכולו". (64) שהיו בתוכו ככניסת השבת. (65) "רבי שמעון אומר, אחד גגות ואחד חצירות ואחד קרפפות, כולן רשות אחד הן לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית". וראה למעלה פ"ד הט"ו.

טז. עובד כוכבים⁶⁶ או צדוקי השורי פחצר שבמבוי - דינו עם פני המבוי כדינו עם פני החצר⁶⁷, ששוכרים מן העובד כוכבים או מאחד מבני ביתו רשותו שבמבוי, או מבטל להן הצדוקי. ואם היה במבוי עובד כוכבים וישראל אחד - אינו צריך שתוף⁶⁸. ודין ישראל אחד ודין רבים שהן סומכין על שלחן אחד - דין אחד הוא⁶⁹.

(66) משנה, עירובין סא, ב. (67) כמבואר בפ"ב הט"ז. (68) "מפני שאינו דבר מצוי, שהרי אסור להתייחד אתו, שמה 'הרגנו' (כמבואר בפ"ב ה"ט). (69) כמבואר בפ"ד ה"א. וראה מה שכתב 'הרב המגיד' בפרק ב הלכה ט.

יז. עובד כוכבים⁷⁰ שהיה דר במבוי - אם יש לו פחצרו פתחו⁷¹ אחד לבקעה⁷², אינו אוסר על פני המבוי; ואפילו היה פתח קטן ארבעה על ארבעה,

פתח של מבוי, לפיכך אוסר על פני המבוי עד שישתתף עמהן. אבל אם היה הקרפף בית סאתים או פחות⁴⁴ - אינו אוסר על פני המבוי; שעל הפתח המיוחד⁴⁵ סומך, הואיל ומתיר לטלטל בכל הקרפף.

(40) עירובין סז, ב. (41) שאין לה מחיצות. (42) מקום נרחב שיש לו מחיצות ואין בתוכו בית דירה, אין המחיצות מועילות לטלטל בתוכו (רבינו בהל' שבת פט"ז ה"א). (43) שיעור סאתים הוא כשיעור חצר המשכן, שארכו מאה אמה ורחבו חמישים, שהוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות (הל' שבת פט"ז ה"ג). (44) והוא הדין אם היה יותר מבית סאתים, ומוקף לשם דירה (רש"י). (45) ואין לאחרים דריסת הרגל בו.

יא. אחד⁴⁶ מבני מבוי שהלך לשבת⁴⁷ במבוי אחר - אינו אוסר עליהן⁴⁸. וכן⁴⁹ אחד מבני מבוי שבנה מצבה⁵⁰ רחבה ארבעה טפחים על פתחו - אינו אוסר עליהן; שהרי הפריש עצמו מהן, וחלק רשותו.

(46) משנה, עירובין פו, א. (47) ואין דעתו לחזור באותה שבת, כמבואר בפרק ד' ה"ג, לענין אחד מבני החצר. (48) על בני אותו מבוי שהלך מהם, מפני שדירה בלא בעלים אינה דירה ואינה יכולה לאסור. (49) עירובין נט, ב. (50) עמוד.

יב. אנשי מבוי⁵¹ שנשתתפו מקצתן, ושכחו מקצתן ולא נשתתפו - מבטלין רשותן לאלו שנשתתפו. ודינם לענין בטול רשות - כדין אנשי חצר ששכח אחד מהן או שנים ולא ערבו⁵². וכבר אמרנו⁵³, שכל אדם עם אנשי ביתו הסמוכים על שלחנו - כאיש אחד הן חשובין, בין לעירובי חצרות בין לשתופי מבואות.

(51) עירובין עג, ב. (52) המבואר בפ"ב ה"א. (53) בפ"ד ה"א.

יג. מבוי⁵⁴ שערכו כל חצרות שבו, כל חצר וחצר בפני עצמה, ואחר כך נשתתפו כלן במבוי, שכח אחד מבני החצר ולא ערב עם פני חצרו - לא הפסיד כלום; שהרי כלם נשתתפו, ועל השתוף סומכין, ולא הצריכו לערב בחצרות עם השתוף אלא שלא לשכח לתינוקות תורת עירוב⁵⁵, והרי ערכו בחצרות⁵⁶. אבל אם שכח אחד מבני המבוי ולא נשתתף - אסורים במבוי, ומתירין כל פני חצר לטלטל פחצרו; שהמבוי לחצרות פחצר לבתים⁵⁷.

(54) משנה, עירובין עג, ב. (55) שהרי אין התינוקות יודעים מה שנעשה במבוי, ויאמרו: אבותינו לא עירבו. (56) ודעת הרמ"א (או"ח סי' שפז) שההלכה לערב מלבד השיתוף היתה רק בזמן התלמוד, שבני החצר לא נתנו לשיתוף, אלא

אָף עַל פִּי שְׁמוּעֵי אֲמִלִּים וּקְרוֹנוֹת דָּרָךְ הִפְתָּה
שִׁבְמָבוּי - אֵינִי אוֹסֵר עֲלֵיהֶן; שְׁאִין דַּעְתּוֹ אֶלָּא עַל
פֶּתַח הַמִּיּוֹד לֹא, שֶׁהוּא לְבַקְעָה. וְכֵן אִם הָיָה פֶּתַח
לְמִרְכָּבָה שֶׁהוּא יֵתֵר עַל בֵּית סְאֵתִים⁷³ - הָרִי זֶה כְּפֶתַח
לְבַקְעָה, וְאֵינִי אוֹסֵר עֲלֵיהֶן. הָיָה בֵּית סְאֵתִים אוֹ
פָחוֹת⁷⁴ - אֵינִי סוֹמֵךְ עֲלֵיהֶן, וְאוֹסֵר עֲלֵיהֶן עַד
שִׁישְׁכְּרוּ מִמֶּנּוּ.

31 כֹּא. וְדָבָר זֶה מִשּׁוּם הַכֹּהֵן הוּא, כִּדְי שִׁינְדְּעוּ שְׁהֶעֱרֹב
32 הַתִּיר לָהֶן לִטְלֹטל בַּמִּדְיָנָה ⁹¹⁰ שְׂרָבִים בּוֹקְעִין בָּהּ;
33 שְׁהִי הַמָּקוֹם שֶׁנִּשְׁאָר וְלֹא נִשְׁתַּתַּף עִמָּהֶן - אֵין
34 מִטְלִילִין בּוֹ, אֵלֹא אֵלֹי לַעֲצֻמִּין וְאֵלֹי לַעֲצֻמִּין.

8 יח. מְבוּיִם⁷⁵ שָׁעֲדוּ אֶחָד עוֹבֵד כּוֹכְבִּים וְצִדּוֹ אֶחָד
9 יִשְׂרָאֵלִים⁷⁶, וְהָיוּ חִלּוֹנוֹת⁷⁷ פְּתוּחוֹת מִחֲצֵר לְחֲצֵר שֶׁל
10 יִשְׂרָאֵל, וְעָרְבוּ בְּלֶן הָרֶךְ חִלּוֹנוֹת - אֵף עַל פִּי שֶׁנֶּעֱשֹׂו
11 כְּאֲשֵׁי בֵּית אֶחָד וּמִתְרִין לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיֵּס הָרֶךְ
12 חִלּוֹנוֹת, הָרִי אֵלּוֹ אֲסוּרִין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִבּוּי הָרֶךְ
13 פְּתָחִים⁷⁸ עַד שִׁישְׁקֻרוֹ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים; שְׂאִין
14 נַעֲשִׂים כִּיחִיד בְּמָקוֹם עוֹבֵד כּוֹכְבִּים⁷⁹.

91) ואם לא יעשו שיור, ישתכח העירוב ושתכח תורת רשות הרבים, על ידי טלטול בעיר הדומה לרשות הרבים ('משנה ברורה' או"ח סי' שצב).

15 יט. פִּיעֵדָה⁸⁰ מִשְׁתַּתְּפִין בְּמִדְיָהּ⁸¹? כָּל חֲצֵר וְחֲצֵר
16 מְעַרְבֶת לַעֲצָמָהּ⁸², שֶׁלֹּא לִשְׂבַח הַתִּינוּקוֹת⁸³, וְאַחֵר
17 כִּף מִשְׁתַּתְּפִין כָּל אֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה כִּדְרָךְ שֶׁמִּשְׁתַּתְּפִין
18 בְּמִבּוּי⁸⁴. וְאִם הִיְתָה הַמְּדִינָה קָנִין יָחִיד, אָפְלוּ
19 נְעֻשֵׁי שָׁל רַבִּים - מִשְׁתַּתְּפִין כָּלֵן שְׂתוּף אֶחָד⁸⁵,
20 וַיִּטְלְטְלוּ בְּכָל הַמְּדִינָה. וְכֵן אִם הִיְתָה שָׁל רַבִּים, וַיֵּשׁ
21 לָהּ פֶּתַח אֶחָד⁸⁶ - מִשְׁתַּתְּפִין כָּלֵן שְׂתוּף אֶחָד.

80) משנה, עירובין נט, א. 81) עיר המוקפת חומה גבוהה עשרה טפחים, ויש לה דלתות כרשות היחיד (כמבואר בפ"א ה"א) "ואין מערבים אותה לחצאין, שכל העיר רשות היחיד גמורה, והרי הוא כמבוי אחד ואין מערבים חצי מבוי" (מגיד-משנה). 82) עירובי חצרות. 83) שידעו שהיתר הטלטול הוא מסיבת העירוב. 84) ואותן החצרות שהשתתפו עם המבואות - מותרות לטלטל זו עם זו, ואלו שלא השתתפו - אסורות. 85) כיון שהיה תחילה קנין יחיד, כחצר אחת דומה, וצריכים כל בני החצר לערב יחד. 86) שהיא סתומה מכל העידיים, ורק דרך אותו פתח יוצאים. דינה כחצר, ומערבים את כולה.

כ. אָבֶל⁸⁷ אִם הָיְתָה שֶׁל רַבִּים, וַיֵּשׁ לָהּ שְׁנֵי פִתְחִים, 22
שֶׁהָעַם נִכְנסִין בָּזָה וַיּוֹצֵאִין בָּזָה - אָפְלוּ נַעֲשִׂית שֶׁל 23
יַחֲדוֹס⁸⁸, אֵין מַעֲרִבִין אֶת בְּלֵא⁸⁹; אֲלֹא מַנִּיחִין מִמֶּנָּה 24
מָקוֹם אֶחָד, אָפְלוּ בֵּית אֶחָד בַּחֲצֵר אַחַת, וּמִשְׁתַּתְּפִין 25
הַשָּׂאֵר⁹⁰. וַיְהִי אֱלוֹ הַמִּשְׁתַּתְּפִין כֻּלָּן מִתְּרִין בְּכָל 26
הַמַּדִּינָה, חוּץ מֵאוֹתוֹ מָקוֹם שִׁשְׁרֹו. וַיְהִי אוֹתָן 27

כב. מְזִינָה⁹² שֶׁל רַבִּים שָׁיֵשׁ לָהּ פֶּתַח אַחֵר וְסֵלֶם
בְּמָקוֹם אַחֵר⁹³ - מְעַרְבִין אֶת כָּלָהּ⁹⁴, וְאִינָה צְרִיכָה
שִׁיּוּר; שָׂאִין הַסֵּלֶם שֶׁבְּחֻמָּה חֲשׁוּב כִּפְתָּח⁹⁵.
הַבְּתִימִים⁹⁶ שֶׁמְגִיחִין אוֹתוֹ שִׁיּוּר, אָף עַל פִּי שְׂאִינָן
פְּתוּחִין לְעִיר, אֲלֵא אַחֲרֵיהֶן לְעִיר וּפְגִימָהּ לְחוּץ -
עוֹשִׂין אוֹתוֹ שִׁיּוּר⁹⁷, וּמְעַרְבִין אֶת הַשָּׂאֵר.

(92) עירובין נט, ב. (93) בצד השני, ודרך הסולם יורדים מעבר לחומה. (94) כדין עיר שיש לה פתח אחד. (95) שההילוך דרך הסולם, אינו נוח. (96) בעירובין ס, א: "הנהו דאתי (שבאו) לקמיה דרב יוסף, אמרו ליה: הב לן גברא דליערב לן מאתין (תן לנו אדם שיתקן עירוב לעירנו), אמר ליה לאביי: זיל ערב להו, וחזי דלא מצווחא עלה בבי מדרשא (ראה שלא יתנגדו על זה בבית המדרש), אזל, חזא להנהו בתי דפתיחי לנהרא (ראה בתים שפתחיהם אחורי העיר לצד הנהר), אמר: הני ליהוי שיור למתא (אלה יהיו שיור לעיר)" ושם מדובר בעיר של רבים ונעשית של יחיד הצריכה שיור. (97) ואפילו הוא רק בית אחד, אפילו בית הבקר או בית התבן, שאינם צריכים לעירוב אם אין גרים ואוכלים בהם, עושים אותם שיור (או"ח סי' שצב).

41 כג. המצודה בשתוף לכני המדינה, אם ערכו כלין⁹⁸
42 ערב אחר⁹⁹ - אינו צריך להודיען; שזכות הוא
43 להן¹⁰⁰. ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני
44 המדינה, או מי שהלך לשבת בעיר אחרת, או עובד

(9) כדין תחומין בשבת וכמו שכתב רבינו בפרק כ"ז מהלכות שבת הלכה א': "מדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפים אמה, אבל חוץ אלפים אמה אסור, שאלפים אמה הוא מגרש העיר" ושיעור אלפים אמה - 1516 מטרים בערך. (10) לצד העיר שהוא גר בה. (11) ואם מדתו כלתה באמצע העיר, אסור לו להלך יותר. (12) יבואר בהלכה ב'.

ג. פיצד? ¹³ הרי שהניח את ערובו ברחוק אלף אמה מביתו שבמדינה לרוח מזרח - נמצא מהלך למחר במקום ערובו אלפים אמה למזרח, ומהלך במקום ערובו אלפים אמה למערב: אלף שמן הערוב עד ביתו, ואלף אמה מביתו בתוך המדינה, ואינו מהלך במדינה אלא עד סוף האלף. הריה מביתו עד סוף המדינה פחות מאלף, אפילו אמה אחת, שנמצאת מדתו פלטה חוץ למדינה ¹⁴ - תחשב המדינה פלה כארבע אמות, ויהלך חוצה לה תשע מאות שש ותשעים אמה, תשלום האלפים.

(13) משנה במסכת עירובין שם. (14) או שכלתה מדתו של אלפים אמה בשווה עם מדת העיר, גם כן נחשבת כל העיר כארבע אמות, ומתחיל למנות אלפים אמה מחוץ לעיר (פירוש המשניות).

ד. לפיכך ¹⁵, אם הניח ערובו ברחוק אלפים אמה מביתו שבמדינה - הפסיד את כל המדינה פלה ¹⁶; ונמצא מהלך מביתו עד ערובו אלפים אמה, ויערובו אלפים, ואינו מהלך מביתו במדינה לרוח מערב אפילו אמה אחת. המניח ¹⁷ ערובו ברשות היחיד ¹⁸ - אפילו היתה מדינה גדולה פנינה ¹⁹, ואפילו עיר חרבה ²⁰ או מערה הראויה לדיורין ²¹ - מהלך את פלה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח.

(15) משנה במסכת עירובין שם. (16) אסורה לו ההליכה בעיר כולה ורק בכיוון לעירוב מותר לו ללכת. (17) משנה במסכת עירובין דף ס"א עמוד א'. (18) מקום המוקף מחיצות. ושבייתו עכשיו במקום אחר. (19) שכן נקראת בדברי הנביא (יונה פרק ג' פסוק ג'): "עיר גדולה לאלהים". (20) שאין בה דיירים אבל המחיצות נשארו. (21) במסכת עירובין דף ס"א עמוד ב' "אפילו היא (גדולה) כמערות צדקיהו מלך יהודה" (רש"י).

ה. המניח ²² ערובו בתוך המדינה ששבת בה - לא עשה פלוס ²³, ואין מודדין לו במקום ערובו, אלא הרי הוא פבני המדינה פלן, שיש להן אלפים אמה לכל רוח חוץ למדינה. וכן אם נתן ערובו במקומות המצטרפין לעיר ²⁴, שמודדין התחום חוץ מהם - הרי זה פנותו בתוך העיר. נתן ערובו חוץ לתחום - אינו ערוב ²⁵.

(22) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. (23) שהרי בלא עירוב גם כן יש לו מן העיר אלפים אמה לכל רוח, וכל

1 פוכבים שהיה עמהן במדינה - דין הפל פדינם
2 בפצור ומבוי ¹⁰¹.

(98) לדעת המגיד משנה, צ"ל: "אם עירב לכולן". (99) אבל אם לא עירב לכולן, עירוב אחד אינו זכות. (100) וזכין לאדם שלא בפניו. (101) דין שכח בחצר, מבואר בפ"ב ה"א. ודין הלך לשבות בעיר אחרת - בפ"ד ה"ג. ודין גוי - בפ"ב ה"ט ובפ"ד ה"ג.

3 כד. מדינה ¹⁰² שגשתתפו כל יושביה חוץ ממבוי
4 אחד - הרי זה אוסר על פלן. ואם פנו מצבה ¹⁰³ על
5 פתח המבוי - אינו אוסר ¹⁰⁴. לפיכך אין מערבין
6 מדינה לחצאין, אלא או פלה או מבוי מבוי ¹⁰⁵.
7 ובונה כל מבוי ומבוי מצבה על פתחו, אם רצה
8 לחלק רשותו מהן, כדי שלא יאסר על שאר
9 המבואות.

(102) עירובין נט: עיר שהיתה של יחיד, שמעריבים את כולה ואינה צריכה שיור. (103) עמוד שהוא רחב ארבעה טפחים, וראה למעלה פ"ד ה"טז. (104) שהמצבה מפרידה את המבוי משאר המדינה. (105) כדי שלא יאסרו זה על זה.

יום רביעי ז' תמוז ה'תשפ"ב

פרק ששיו

(1) נתבאר בו בכלל עניין עירוב תחומין בפת, מהו, וכיצד הוא, ומאי זה דבר הוא, ומקום הנחתו, וזמן עשייתו, ומי הוא העושהו, כמו שנתבאר בפרק ראשון בעניין עירוב החצרות.

10 א. מי שייצא מן המדינה ³ בערב שבת, והניח מזון
11 שתי סעודות ⁴ רחוק מן המדינה בתוך התחום ⁵, וקבע
12 שבייתו שם ⁶, אף על פי שחזר למדינה ⁷ ולן בביתו
13 - נחשב אותו כאלו שבת במקום שהניח בו שתי
14 הסעודות. וזה הוא הנקרא ערובי תחומין ⁸.

(2) משנה במסכת עירובין דף ס' עמוד א'. (3) עיר שגר בתוכה. (4) שהן "כשמונה עשרה גרוגרות, שהן כשש ביצים בינוניות" (כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט'). (5) של העיר, אף שהוא יותר מתחום מביתו (משנה ברורה אורח חיים סימן ת"ח). (6) בזה שהניח שם את המזון בכוונה לקנות שם שבייתה. (7) לפני כניסת השבת, שאם נשאר שם עד השבת, אינו צריך להניח עירוב, שהרי קנה שבייתה בעצמו (ראה להלן פרק ז' הלכה א'). (8) נקרא "עירוב" - לפי שהוא מערב תחום שלא היה יכול ללכת בו תחילה עם התחום שהוא יכול ללכת בו.

15 ב. ויש לו להלך במקום ערובו למחר אלפים אמה
16 לכל רוח. לפיכך, כשהוא מהלך במקום ערובו
17 למחר אלפים אמה פנגד המדינה ¹⁰, אינו מהלך
18 במדינה אלא עד סוף מדתו ¹¹. ואם היתה המדינה
19 מבלעת בתוך מדתו ¹² - תחשב המדינה פלה כארבע
20 אמות, וישלים מדתו חוצה לה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרבים - הרי זה ערוב; שפשעת קניית הערוב, שהוא
בין השמשות, מתר להוציא ולהכניס מכל אחת
משתי הרשויות לכרמלית לדבר מצוה; שכל דבר
שהוא מדברי סופרים, לא גזרו עליו בין השמשות
במקום מצוה או בשעת הדחק.³⁸

36 משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'.
37 שהאיסור להכניס אליה ולהוציא ממנה, אינו אלא
מדברנו (כמבואר בהלכות שבת פרק י"ד). 38 וכן מפורש
בפרק כ"ד מהלכות שבת הלכה י'.

י. נתנו³⁹ במגדל ונעל, ואבד המפתח, אם יכול
להוציאו בלא עשיית מלאכה⁴⁰ - הרי זה ערוב; שאין
אסור לעשות בין השמשות במקום מצוה אלא
מלאכה. נתנו בראש הקנה או הקנדה⁴¹ הצומחין מן
הארץ - אינו ערוב; גזרה שמה ויתלש⁴². ואם היו
תלושין ונעוצין - הרי זה ערוב.

39 משנה במסכת עירובין דף ל"ד עמוד ב'. 40 האסורה
מן התורה. 41 שבט דק שעושין ממנו הרמחים.
42 כיון שרגילים להשתמש בו בתלוש, יתחלף לו מחובר
בתלוש, וקרוב לודאי שיתלוש, לכן גזרו על זה גם בין
השמשות ("מגיד משנה").

יא. פל המניח ערובו, יש לו במקום ערובו ארבע
אמות⁴³. לפיכך⁴⁴, המניח ערובי תחומין שלו בסוף
התחום, ונתגלגל⁴⁵ הערוב ויצא חוץ לתחום בתוך
שתי אמות⁴⁶ - הרי זה ערוב, וכאלו לא יצא
ממקומו. ואם יצא חוץ לשתי אמות - אינו ערוב;
שהרי נעשה חוץ לתחום, והמניח ערובו חוץ
לתחום - אינו ערוב, מפני שאינו יכול להגיע אל
ערובו.

43 מסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. כלומר: מקום ערובו
קונה לו ארבע אמות סביבותיו (חוץ מאלפים אמה שנותנים
לו לכל רוח), רוצה לומר, שתי אמות מצד זה ושתי אמות
מצד זה שביחד הם ארבע אמות. וראה להלן שיש חולקים
על רבינו. 44 משנה במסכת עירובין שם. 45 לפני בין
השמשות. 46 ויש סוברים שיש לו ארבע אמות מכל צד
וצד, שביחד הם שמונה אמות וכן פסק בשולחן ערוך אורח
חיים סימן ת"ט סעיף ה'.

יב. נתגלגל⁴⁷ הערוב ויצא שתי אמות חוץ לתחום,
או אבד או נשרף, או שהיה תרומה ונטמאת⁴⁸:
מבעוד יום - אינו ערוב; משחשכה - הרי זה ערוב;
שקניית הערוב בין השמשות. ואם ספק⁴⁹ - הרי זה
ערוב; שספק הערוב - פשר⁵⁰. לפיכך, אם נאכל⁵¹
הערוב בין השמשות⁵² - הרי זה ערוב.

47 משנה במסכת עירובין שם. 48 שאינה ראויה לא
לכהן ולא לישראל. 49 אם אבד או נשרף או נטמא
מבעוד יום, או - משחשיכה. 50 שאנו מעמידים את

העיר כארבע אמות בשבילו (רש"י). 24 היינו "עבודה
של עיר", שהוא שבעים אמה ושני שלישי אמה (כמבואר
בהלכות שבת פרק כ"ח הלכה א' וב'). 25 מכיון שאי
אפשר לו להגיע לשם בכניסת השבת, זמן קניית העירוב,
מפני שהוא חוץ לתחום (רש"י).

1. אין מערבין ערובי תחומין אלא לדבר מצוה²⁶,
כגון שהיה רוצה לילך לבית האכל או למשקה של
נשואין, או להקביל פני רבו²⁷ או חברו²⁸ שפא מן
הדרך, וכיוצא באלו. או מפני היראה, כגון שהיה
רוצה לברח מן העובדי פוכבים או מן הלסטים
וכיוצא בזה. ואם ערב שלא לאחד מכל אלו, אלא
לדברי הרשות - הרי זה ערוב²⁹.

26 מסכת עירובין דף פ"ב עמוד א' ש"לא התירו חכמים
לצאת חוץ לתחום על ידי עירוב" (רש"י). 27 משנה
במסכת עירובין דף ל"ו עמוד ב'. 28 חכם שהוא לומד
ממנו (ב"י סימן תט"ו). ומקור הדבר במסכת עירובין שם:
"ורבנן זימנין דניחא ליה בחבריה טפי" (הגר"א).
29 משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א' "ולשבות
שבייתת הרשות" - "שהיה הולך להחשיך על התחום לקנות
שבייתה שם, כדי שיהא לו משם ולהלן אפים אמה לילך
לדבר הרשות" - רש"י (הגר"א). [ובספרי הרמב"ם
המדוויקים כתוב "הרי זה אינו עירוב". מאירי במסכת
עירובין דף פ"ב עמוד א' עמ' 120 ובמסכת פסחים דף מ"ט
עמוד א' עמ' 70].

ז. כל שמשתתפין בו - מערבין בו ערובי תחומין³⁰,
וכל שאין משתתפין בו - אין מערבין בו תחומין.
וכמה שעור ערובי תחומין? מזון שתי סעודות לכל
אחד ואחד³¹; ואם היה לפתן³² - כדי לאכל בו שתי
סעודות. כמו השתוף³³.

30 משנה במסכת עירובין דף כ"ו עמוד ב' "בכל מערבין
ומשתתפין" ועיין בתוספות שם. 31 משנה במסכת
עירובין דף פ"ב עמוד ב' כמבואר בהלכה א'. 32 מסכת
עירובין דף כ"ט עמוד ב' דבר שרגילים לאכול עם הפת.
33 למעלה פרק א' הלכה י'.

ח. וצריך³⁴ שהיה הוא וערובו במקום אחד, כדי
שהיה אפשר לו לאכלו בין השמשות³⁵. לפיכך, אם
נתפון לשבת ברשות הרבים, והניח ערובו ברשות
היחיד, או ברשות היחיד, והניח ערובו ברשות
הרבים - אינו ערוב; שאי אפשר לו להוציא מרשות
היחיד לרשות הרבים בין השמשות אלא בעברה.

34 משנה במסכת עירובין דף ל"ב עמוד ב'. 35 הוא זמן
כניסת השבת (כמבואר בהלכות שבת פרק ה' הלכה ד'). ואז
- זמן קניית שבייתה על ידי העירוב.

ט. אכל³⁶ אם נתפון לשבת ברשות היחיד או ברשות
הרבים, והניח ערובו בכרמלית³⁷, או שנתפון לשבת
בכרמלית, והניח ערובו ברשות היחיד או ברשות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ז' תמוז - ספר זמנים - הלכות עירובין קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העירוב על חזקתו ותולים כי נתקלקל לאחר שחשכה. (51) או נשרף או נטמא. (52) ספק יום ספק לילה. העירוב בחזקת כשר, אבל כאן, לא היתה חזקת כשרות לעירוב זה מעולם (רש"י).

- 1 יג. אמרו לו⁵³ שנים: צא וערב עלינו⁵⁴, אחד⁵⁵ ערב עליו מבעוד יום, ואחד⁵⁶ ערב עליו בין השמשות, וזה שערב עליו מבעוד יום נאכל ערובו בין השמשות, וזה שערב עליו בין השמשות נאכל ערובו משחשכה - שניהם קנו ערב; שפין השמשות ספק הוא, וספק הערב - כשר⁵⁷. אף על פי כן, ספק חשכה ספק לא חשכה - אין מערבין ערובי תחומין לכתחלה⁵⁸; ואם ערב - הרי זה ערב.

(53) מסכת שבת דף ל"ד עמוד א'. (54) שעשאוהו שלח לערב בשבילם. (55) בשביל אחד. (56) ובשביל אחד. (57) ואף שהשלוח הזה נעשה לשניהם, והעירובין סותרים זה את זה, שאם נחשוב בין השמשות ליום, אינו מועיל העירוב של זה שנאכל עירובו בין השמשות, ואם נחשוב אותו ללילה, אינו מועיל העירוב של זה שהניח את עירובו בין השמשות - כיון שעירוב הוא מדרבנן, ספקו להקל, ולאחר שנאכל עירובו בין השמשות, נחשוב אותו ללילה, ולאחר שהניח עירובו בין השמשות, נחשבו ליום. (58) משנה וגמרא במסכת שבת שם. ואף על פי שעירובי חצרות מותר לעשות בין השמשות (למעלה פרק א' הלכה כ"א) - דין עירובי תחומין יותר חמור (פירוש המשניות במסכת שבת שם).

- 2 יז. הנותן⁶⁸ ערובו בבית הקברות - אינו ערב; לפי שבית הקברות אסור בהנחה⁶⁹, וכיון שרוצה בקיום הערב שם אחר קנהיה⁷⁰ - הרי נהנה בו⁷¹. נתנו בבית הפרס⁷² - הרי זה ערב⁷³, ואפילו הנה כהן; מפני שיוכל לפנס שם במגדל הפזות⁷⁴ או שיינפח והולך⁷⁵.

- 3 יד. נפל⁵⁹ על הערב גל⁶⁰ מבעוד יום, אם יכול להוציאו בלא עשיית מלאכה⁶¹ - הרי זה כשר; שמתר להוציאו בין השמשות⁶², שהיא שעת קננת הערב. ואם נפל עליו גל משחשכה - הרי זה ערב, ואף על פי שאי אפשר להוציאו אלא בעשיית מלאכה⁶³. ספק מבעוד יום נפל או משחשכה - הרי זה כשר; שספק הערב - כשר.

(59) משנה במסכת עירובין דף ל"ה עמוד א'. (60) של אבנים, שאסור לטלטל בשבת מדרבנן משום איסור מוקצה. (61) האסורה מן התורה. (62) שכל דבר האסור משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות (למעלה הלכה ט'). (63) שהרי בשעת קניית העירוב, היה אפשר להשתמש בו.

- 4 טו. אבל⁶⁴ אם ערב בתרומה שהיא ספק טמאה - אינו ערב; שאינה סעדה הראויה⁶⁵. וכן אם היו לפניו שתי קברות של תרומה, אחת טהורה ואחת טמאה, ואינו יודע אי זו היא משתייהן, ואמר: ערובי בטהורה בכל מקום שהוא - אינו ערב; שאין פאן סעדה הראויה לאכילה.

(64) מסכת עירובין דף ל"ו עמוד א'. (65) שהרי אסורה באכילה מחמת ספק טומאה. ואי אפשר לומר כאן, ספק עירוב כשר, כמו למעלה בהלכה י"ב, כי שם היתה לעירוב חזקת היתר בשעה שהניחו שם, אלא שאחר כך קרה דבר שאנו מסופקים בו אם נתקלקל העירוב, ואנו מעמידים את

יח. רבים⁷⁶ שרצו להשתתף בערובי תחומין - 36

לֹא עַל יְדֵי בְנוֹ וּבְתוֹ הַגְדּוּלִים וְלֹא עַל יְדֵי עֲבָדָיו
וְשִׁפְחָתוֹ הָעֲבָרִים וְלֹא עַל יְדֵי אִשְׁתּוֹ, אֲלֵא מִדַּעְתָּן,
וְאִם עַל פִּי שֶׁהָן אוֹכְלִין אֲצִלּוֹ עַל שְׁלֻחָנּוֹ. וְאִם עָרֵב
עָלֶיהֶן וְשָׁמְעוּ וְשִׁתְּקוּ וְלֹא מֵחוּ - יוֹצְאִין בְּעִרְבּוֹ.
עָרֵב עַל אֶחָד מֵהֶן וְעָרְבוּ הֵן לְעֶצְמָן - אֵין לָהּ מַחָאָה
גְּדוּלָּה מִזֶּה, וְיוֹצְאִין בְּעִרְבּוֹ עֶצְמָן⁹⁰. קָטָן בֶּן שֵׁשׁ
שָׁנִים אוֹ פָּחוֹת - יוֹצֵא בְּעִרְבּוֹ אִמּוֹ⁹¹, וְאֵין צָרִיף
לְהַנִּיחַ עָלָיו מִזֶּהן שְׁתֵּי סְעֻדוֹת לְעֶצְמוֹ.

(87) מסכת עירובין דף פ"ב עמוד ב'. (88) מגיל שש עד
שלש עשרה (משנה ברורה אורח חיים סימן תי"ד).
(89) כיון שאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה,
מערב עליהם בלי ידיעתם כדי לחנכם במצוות (הרא"ש).
(90) והולכים לאותו צד שעירבו. (91) שעד גיל שש הוא
כרוך אחרי אמו.

כב. הַרוּצָה לְשַׁלַּח עָרֻבּוֹ בִּיד אַחֵר לְהַנִּיחוֹ לוֹ
בְּמָקוֹם שֶׁהוּא רוּצָה לְקַבֵּעַ שְׁבִיתָתוֹ שָׁם - הָרְשׁוּת
בִּידוּ⁹². וְכִשְׁהוּא מְשַׁלְּחוֹ - אֵינוֹ מְשַׁלְּחוֹ בִּיד חֵרֶשׁ
שׁוֹטֵה וְקָטָן⁹³, וְלֹא בִּיד מִי שְׁאֵינוֹ מוֹדֶה בְּמַצְנֵת
עָרֻב⁹⁴. וְאִם שָׁלַח - אֵינוֹ עָרֻב. וְאִם שְׁלָחוֹ בִּיד
אֶחָד מֵאלוֹ הַפְּסוּלִין לְהוֹלִיכּוֹ לְאָדָם כָּשֶׁר, כְּדִי
שִׁיּוּלִיכּוֹ הַכָּשֶׁר וְיַנְיחוֹ בְּמָקוֹם הָעָרֻב - הֲרִי זֶה
כָּשֶׁר⁹⁵. וְאִפְלוּ שְׁלָחוֹ עַל הַקּוֹף אוֹ עַל הַפִּיל⁹⁶. וְהוּא,
שִׁיְהִיָּה עוֹמֵד מִרְחוֹק, עַד שִׁירָאָה זֶה הַפְּסוּל אוֹ
הַבְּהֵמָה שֶׁהִגִּיעוּ אֲצֵל הַכָּשֶׁר שְׁאָמַר לוֹ לְהוֹלִיף אֶת
הָעָרֻב. וְכֵן⁹⁷ רַבִּים שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בְּעָרֻבֵי תַּחְוּמִין וְרָצוּ
לְשַׁלַּח עָרֻבָן בִּיד אַחֵר - הֲרִי אֵלוֹ מְשַׁלְּחִין.

(92) משנה במסכת עירובין דף ל"א עמוד ב' ויכול לסמוך
עליו וללכת בשבת, כי "חזקה שליו עושה שליחותו".
(93) שאינם בני דעת ואינם יכולים לקנות שבייתה עבורו.
(94) כגון כותי או גוי, שמא לא הניחו לשם עירוב. (95) אם
האדם הכשר הבטיח לסדר לו את העירוב, כי "חזקה שליו
עושה שליחותו". (96) מסכת עירובין שם. (97) מסכת
עירובין דף פ"ב עמוד ב'.

כג. אֶחָד⁹⁸ אוֹ רַבִּים שְׁאָמְרוּ לְאֶחָד: צֵא וְעָרֵב
עָלֵינוּ⁹⁹, וְעָרֵב עָלֶיהֶן בָּאֵי זֶה רוּחַ שְׁרָצָה¹⁰⁰ - הֲרִי
זֶה עָרֻב וְיוֹצְאִין בּוֹ¹⁰¹, שֶׁהֲרִי לֹא יִתְּדוּ לוֹ רוּחַ.
הָאוֹמְרִים¹⁰² לְחִבְרוֹ: עָרֵב עָלֵי בְּתָמְרִים, וְעָרֵב עָלָיו
בְּגִירוֹגְרוֹת¹⁰³; בְּגִירוֹגְרוֹת, וְעָרֵב עָלָיו בְּתָמְרִים; אָמַר
לוֹ: הִנֵּחַ עָרֻבִי בְּמַגְדָּל, וְהִנֵּיחוֹ בְּשׁוּבָה; בְּשׁוּבָה,
וְהִנֵּיחוֹ בְּמַגְדָּל; בְּבֵית, וְהִנֵּיחוֹ בְּעָלְיָה; בְּעָלְיָה,
וְהִנֵּיחוֹ בְּבֵית - אֵינוֹ עָרֻב¹⁰⁴. אֲכָל אִם אָמַר לוֹ "עָרֵב
עָלֵי" סֵתָם, וְעָרֵב עָלָיו - בֵּין בְּגִירוֹגְרוֹת בֵּין בְּתָמְרִים,
בֵּין בְּבֵית בֵּין בְּעָלְיָה - הֲרִי זֶה עָרֻב¹⁰⁵.

(98) מסכת עירובין דף נ' עמוד ב'. (99) ולא פירשו לו
לאיזה צד יערב. (100) לאיזה צד שרצה, והמשלחים אינם
יכולים עכשיו ללכת אלא באותו צד שעירב עליהם.

מְקַבְּצִין כָּלָן עָרֻבָן, שְׁתֵּי סְעֻדוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד⁷⁷,
וּמַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּכָלִי אֶחָד בְּמָקוֹם שִׁירָצוֹ. וְאִם עָשָׂה
אֶחָד עָרֻב עַל יְדֵי כָּלָן - צָרִיף לְזַכּוֹת לָהֶן עַל יְדֵי
אַחֶר⁷⁸. וְצָרִיף לְהוֹדִיעַם; שְׁאֵין מְעָרְבִין לוֹ לְאָדָם
עָרֻבִי תַּחְוּמִין אֲלֵא לְדַעְתּוֹ⁷⁹, שְׁמָא אֵינוֹ רוּצָה לְעָרֵב
בְּאוֹתָהּ הָרוּחַ שְׁרָצָה זֶה. וְאִם הוֹדִיעוּ מִבְּעוֹד יוֹם, אִם
עַל פִּי שְׁלֹא רָצָה אֲלֵא מִשְׁתַּחֲשֵׁף - הֲרִי זֶה עָרֻב. וְאִם
לֹא הוֹדִיעוּ עַד שֶׁחֲשָׁכָה - אֵינוֹ יוֹצֵא בּוֹ; שְׁאֵין
מְעָרְבִין מִשְׁתַּחֲשֵׁף.

(76) משנה במסכת עירובין דף פ"ב עמוד א'. (77) "הצריכו
מזון שתי סעודות לכל אחד, לפי שענין עירובי תחומין הוא,
שיתן שבייתו באותו מקום ויניח שם מזונו הצריך אליו
לשבת" (פירוש המשניות). (78) שיאמר לאחר: קבל פת
זה וזכה בה לכל אלה הרוצים לזכות בו. ועל ידי עצמו אינו
יכול לזכות להם, שכל זמן שהעירוב בידו לא יצא מרשותו,
ואין האחרים יכולים לזכות בו. (79) כי המניח עירוב לצד
אחד, מפסיד אלפים אמה לצד השני, ולכן צריך לשאול אם
מסכים הוא להפסיד בצד זה כדי לזכות בצד זה.

יט. כָּל הַזֹּקֵה⁸⁰ בְּעָרֻבֵי חֲצֵרוֹת⁸¹ - מְזַכֵּין עַל יְדוֹ
בְּעָרֻבֵי תַּחְוּמִין, וְכָל מִי שְׁאֵין מְזַכֵּין עַל יְדוֹ עָרֻבִי
חֲצֵרוֹת - אֵין מְזַכֵּין עַל יְדוֹ עָרֻבֵי תַּחְוּמִין.

(80) מסכת עירובין דף פ' עמוד ב'. (81) כמבואר בפרק א'
הלכה כ'.

כ. נוֹתֵן⁸² אָדָם מַעָה לְבַעַל הַבֵּית⁸³, כְּדִי שִׁיקַח לוֹ
פֶּת וְיַעְרֵב לוֹ בֵּה עָרֻבֵי תַּחְוּמִין. אֲכָל אִם נָתַן לְחִנּוּי
אוֹ לְנִחְתוּם⁸⁴, וְאָמַר לוֹ: זֶכֶה לִי בְּמַעָה זוֹ - אֵינוֹ
עָרֻב. וְאִם אָמַר לוֹ: עָרֵב עָלֵי בְּמַעָה זוֹ - הֲרִי זֶה
לוֹקַח בֵּה פֶת אוֹ אֲכָל מִן הָאֲכָלִין וּמְעָרֵב עָלָיו⁸⁵.
וְאִם נָתַן לוֹ כְּלִי וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי בִּזְהָ אֲכָל וְזֶכֶה לִי
בּוֹ - הֲרִי זֶה לוֹקַח אֲכָל וּמְעָרֵב עָלָיו בּוֹ⁸⁶.

(82) משנה במסכת עירובין דף פ"א עמוד ב'. (83) אף
שמטלטלין אינם נקנים במעות אלא במשיכה, כיון שנתן
לבעל הבית שאין דרכו למכור, אנו תולים שלא נתכוון
לקנות ממנו פת, אלא לעשותו שליח לערב עליו. (84) כיון
שדרכן למכור, אנו תולים שהתכוון לקנות מהם, ומעות אינן
קונות - עד ימשוך. (85) שעשאו שליח לעשות עירוב
עבורו וקונה פת מאחר ומערב עליו, שאנו אומרים: חזקה
שליח עושה שליחותו ומערב לדעתו. (86) כי הדין הוא
"אם נותן הקונה למקנה כלי כל שהוא ואומר לו: קנה כלי
זה חלף מטלטלין... כיון שהגביה המוכר את הכלי וקנהו,
קנה הלוקח את המטלטלין אע"פ שעדיין לא נתן הדמים
ואחד מהם אינו יכול לחזור" והוא הנקרא קנין חליפין
(רבינו בה"י מכירה פרק ה' הלכה ה').

כא. מְעָרֵב⁸⁷ אָדָם עָרֻבִי תַּחְוּמִין עַל יְדֵי בְנוֹ וּבְתוֹ
הַקְּטָנִים⁸⁸, וְעַל יְדֵי עֲבָדָיו וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, בֵּין
מִדַּעְתָּן בֵּין שְׁלֹא מִדַּעְתָּן⁸⁹. לְפִיכָּה, אִם עָרֵב עָלֶיהֶן
וְעָרְבוּ לְעֶצְמָן - יוֹצְאִין בְּשָׁל רַבָּן. אֲכָל אֵינוֹ מְעָרֵב

אָצֵלוּ, כְּגוֹן אֵילָן אוּ בֵּית אוּ גֵּדֵר שֶׁהוּא מְכִיר
מְקוֹמוֹ, וְיֵשׁ בֵּינוּ וּבֵינוּ כְּשֶׁחֲשָׁכָה אֲלֵפִים אָמָּה אוּ
פָחוֹת, וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ וְהִלָּךְ כְּדֵי שְׂגִיעַ לְאוֹתוֹ
מְקוֹם¹⁰ וְיִקְנֶה בּוֹ שְׁבִיתָה, אִף עַל פִּי שְׁלֹא הִגִּיעַ וְלֹא
עָמַד שָׁם, אֲלֹא הִחֲזִירוּ חֲבֵרָיו לָלוֹן אָצֵלוּ, אוּ שְׁחִזּוּ
מַעֲצָמוֹ לָלוֹן, אוּ נִתְעַכֵּב - לְמַחֵר יֵשׁ לוֹ לְהִלָּךְ עַד
מְקוֹם שְׁנִתְפַּנּוּ לוֹ, וּמֵאוֹתוֹ הַמְּקוֹם אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל
רוּחַ; שֶׁכֵּן שְׁגָמְרָה בְּלִבּוֹ לְקַבֵּעַ שָׁם שְׁבִיתָתוֹ וְהַחֲזִיק
בְּדֶרֶךְ, נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁעָמַד שָׁם¹¹ אוּ שֶׁהִנִּיחַ עֲרוֹבוֹ
שָׁם.

(9) משנה, עירובין נב, א. (10) לפני כניסת השבת.
(11) ועירב ברגליו.

ג. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים¹²? בְּעֵנִי, שְׂאִין מְטְרִיחִין
אוֹתוֹ לְהִנִּיחַ עֲרוֹבוֹ¹³, אוּ בְּרַחוּק, כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה בָּא
בְּדֶרֶךְ וְהָיָה יָרָא שְׂמָא תַּחֲשָׁךְ; וְהוּא, שְׂלִישְׁאָר מִן
הַיּוֹם כְּדֵי לְהִגִּיעַ לְאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה קִדְּם
שֶׁתַּחֲשָׁךְ אִם רֵץ בְּכָל כַּחוֹ, וְהָיָה בֵּינוּ וּבֵין אוֹתוֹ
מְקוֹם כְּשֶׁתַּחֲשָׁךְ אֲלֵפִים אָמָּה אוּ פָחוֹת. אֲבָל אִם לֹא
הָיָה רַחוּק וְלֹא עָנִי, אוּ שְׁלֹא נִשְׁאָר מִן הַיּוֹם כְּדֵי
שְׂגִיעַ¹⁴ אָפֵלוּ רֵץ בְּכָל כַּחוֹ, אוּ שֶׁהָיָה בֵּין הַמְּקוֹם
שְׁנִתְפַּנּוּ לְשִׁבְתָּה בּוֹ וּבֵין הַמְּקוֹם שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ
כְּשֶׁחֲשָׁכָה יֵתֵר מֵאֲלֵפִים אָמָּה, אוּ שְׁלֹא פֶּנּוֹן הַמְּקוֹם
שֶׁקָּנָה בּוֹ שְׁבִיתָה - הָרִי זֶה לֹא קָנָה שְׁבִיתָה בְּרַחוּק
מְקוֹם, וְאֵין לוֹ אֲלֹא אֲלֵפִים אָמָּה¹⁵ לְכָל רוּחַ מְקוֹם
שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשָׁכָה.

(12) עירובין נא, ב. (13) שאין לו מזון שתי סעודות
לעירוב, ולהטריחו ללכת ולערב ברגליו לא רצו חכמים, לכן
מספיק אם אומר בביתו: שביתתי במקום פלוני (משנה
ברורה "או"ח סי' תי). (14) בנוסח אחר: "שיגיע לאותו
מקום" (מעשה רוקח). (15) לדעת הראב"ד: "אם יש בין
המקום שהוא עומד משחשיכה למקום שנתכוון לשבות בו
יותר מאלפיים אמה, הרי הוא כמו שיצא חוץ לתחום ואין
לו אלא ארבע אמות במקומו".

ד. מִי¹⁶ שֶׁעָמַד מִבְּעוֹד יוֹם בְּרִשּׁוֹת הַיְּחִיד¹⁷ וְקָנָה שָׁם
שְׁבִיתָה, אוּ שֶׁהָיָה בָּא בְּדֶרֶךְ וְנִתְפַּנּוּ לְשִׁבְתָּה בְּרִשּׁוֹת
הַיְּחִיד הַיְּדוּעַ אָצֵלוּ וְקָנָה שָׁם שְׁבִיתָתוֹ - הָרִי זֶה
מִהִלָּךְ אֶת כְּלָה¹⁸, וְחוּצָה לָהּ אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ.
וְאִם הָיְתָה רִשּׁוֹת הַיְּחִיד זֶה מְקוֹם שֶׁלֹא הִקְףָּה לְדִירָה
אוּ תֵל אוּ בִקְעָה¹⁹: אִם הָיָה בֵּהּ בֵּית סְאִתִּים אוּ
פָחוֹת - מִהִלָּךְ אֶת כְּלָה, וְחוּצָה לָהּ אֲלֵפִים אָמָּה
לְכָל רוּחַ; וְאִם הָיְתָה יוֹתֵר עַל בֵּית סְאִתִּים²⁰ - אֵין
לוֹ בֵּהּ אֲלֹא אַרְבַּע אֲמוֹת, וְחוּצָה מִהֵן אֲלֵפִים אָמָּה
לְכָל רוּחַ. וְכֵן אִם הִנִּיחַ עֲרוֹבוֹ בְּמְקוֹם שֶׁלֹא הִקְףָּה
לְדִירָה.

(16) עירובין נ, ב. (17) עיר או מקום שהוקף לשם דירה.

(101) ואנו אומרים "יש ברירה" - הוברר הדבר למפרע
שלצד זה נתכוונו לעשותו שליח לערב עליהם, ועיין
ראב"ד. (102) מסכת גיטין דף ס"ה עמוד ב'.
(103) תאנים יבשות. (104) כיון ששינה מדעת המשלה,
עקר את שליחותו, ואינו נחשב עוד לשליח. (105) שאנו
אומרים מן הסתם מסכים המשלה שיערב לו במה שהשליח
רוצה, כיון שלא פירש לו מתחילה במה יערב.

כד. כְּשֶׁם שֶׁמְבָרְכִין עַל עֲרוֹבֵי חֲצֵרוֹת¹⁰⁶ וְשִׁתּוּפֵי
מְבוֹאוֹת, כֶּף מְבָרְכִין עַל עֲרוֹבֵי תַּחֲוּמִין¹⁰⁷. וְאוֹמֵר:
בִּזְהָהָה עֲרוֹב יְהִיָּה מִתֵּר לִי לְהִלָּךְ¹⁰⁸ לְמְקוֹם¹⁰⁹ זֶה
אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ. וְאִם הָיָה אֶחָד מְעָרֵב עַל יְדֵי
רַבִּים, אוֹמֵר: בִּזְהָהָה עֲרוֹב יְהִיָּה מִתֵּר לְפִלּוֹנִי, אוּ
לְבִנֵי מְקוֹם פְּלוֹנִי, אוּ לְבִנֵי עִיר זֶה, לְהִלָּךְ מִמְּקוֹם
זֶה אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ.

(106) כמבואר למעלה בפרק א' הלכה ט"ז. (107) ואף על
פי שמצות עירוב אינה אלא מדרבנן (למעלה שם הלכה ד').
- מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו" - שהרי אמרו
(מסכת שבת דף כ"ג עמוד א'): והיכן צונו? רב אריא אמר
"לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים
פרק ז' פסוק י"א) רב נחמיה אמר "שאל אביך ויגידך זקניך
ויאמרו לך (שם פרק ל"ב פסוק ז'). ו"צונו" היינו שצוה
עלינו שלא לצאת בשבת חוץ לתחום בלי עירוב (מגיד
משנה ומגן אברהם). (108) "למחר", ואם מערב לכל
שבתות השנה יאמר "לכל שבתות השנה". (109) צריך
לומר: "ממקום" וכן הוא בשולחן ערוך אורח חיים סימן
תט"ו סעיף ד'.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבאר בו עניין העירוב ברגל מה דינו, ובאמירה גם כן,
רצונו לומר שיקבע שביתתו במקום שאינו עומד בו, וזמן
עשיית זה, ואם אחד יכול לעשות כן בעד חבירו, וקביעות
המקום, כיצד צריך לסיימו.

א. מִי² שֶׁיֵּצֵא מְעָרֵב שַׁבֵּת חוּץ לְמִדְיָנָה³, וְעָמַד
בְּמְקוֹם יְדוּעַ⁴ בְּתוֹךְ הַתְּחוּם אוּ בְּסוּפֵי⁵, וְאוֹמֵר:
שְׁבִיתָתִי בְּמְקוֹם זֶה, וְחִזּוֹר לְעִירוֹ⁶ וְלֵן שָׁם - יֵשׁ לוֹ
לְהִלָּךְ לְמַחֵר מֵאוֹתוֹ מְקוֹם אֲלֵפִים אָמָּה לְכָל רוּחַ⁷.
וְזֶה הוּא עֶקֶר עֲרוֹבֵי תַּחֲוּמִין, לְעָרֵב בְּרַגְלָיו. וְלֹא
אֲמָרוּ לְעָרֵב בְּהִנָּחַת מְזוֹן שְׁתֵּי סְעֻדוֹת בְּלִבָּד בְּמְקוֹם,
אִף עַל פִּי שְׁלֹא יֵצֵא וְלֹא עָמַד שָׁם, אֲלֹא לְהַקֵּל עַל
הַעֲשִׂיר, שְׁלֹא יֵצֵא, אֲלֹא יִשְׁלַח עֲרוֹבוֹ בְּיַד אַחֵר⁸
וְיִנְיָחוּ לוֹ.

(2) משנה, עירובין מט, ב. (3) לעיר. (4) מקום מסויים.
ראה להלן ה"ה וה"ח. (5) בסוף אלפים אמה, ולא מחוץ
להן. (6) וחזר אחרי כניסת השבת, וראה למעלה פ"ו ה"א.
(7) שהרי בכניסת השבת קנה שביתה באותו מקום.
(8) ונחשב כאילו הוא בעצמו נמצא בסוף התחום בכניסת
השבת וקנה שביתה.

ב. וְכֵן⁹ אִם נִתְפַּנּוּ לְקַבֵּעַ שְׁבִיתָתוֹ בְּמְקוֹם יְדוּעַ

מְמַדְּינֵתָן אֶלָּא אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ; וְהוּא קִנָּה שָׁם
עֲרוּב, שֶׁהָיָה הוּא בֵּא בְּדֶרֶךְ וְנִתְּכָנִין לְשִׁבְתָּ שָׁם
וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ, לְפִיכָף יֵשׁ לוֹ לְהִלָּךְ לְאוֹתוֹ מְקוֹם
לְמַחֵר, וְלִהְיוֹת מִמָּנוּ אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ.

(29) משנה, עירובין נב, א. (30) ראה למעלה ה"א וה"ה.
(31) ובמי שבא בדרך, התירו חכמים לערב בדיבור בעלמא
(ראה למעלה ה"ג). ודעת כמה מגדולי הראשונים (בעירובין
נב). כי לא נקרא בא בדרך אלא ביוצא לדרך ממש, אבל
אם יצא במיוחד להניח את העירוב לא קנה שביטה
אלא-אם-כן הניח שם את העירוב, או שעירב ברגליו, אבל
בדיבור לחוד - לא.

ט. ז'ה³² שְׁאִמְרָנוּ שֶׁצָּרִיף הַקִּנָּה שְׁבִיתָה בְּרוּחֹק
מְקוֹם שֶׁיִּחְזִיק בְּדֶרֶךְ - לֹא שֶׁיֵּצֵא וְיִלָּךְ בְּשָׂדֶה, אֶלָּא
אֶפְלוּ יָרֵד מִן הָעֵלְיָה³³ לִילָךְ לְאוֹתוֹ מְקוֹם, וְקָדָם
שֶׁיֵּצֵא מִפֶּתַח הַחֲצֵר הַחֲזִירוּ חֲבֵרוֹ - הָיָה זֶה הַחֲזִיק,
וְקִנָּה שְׁבִיתָה. וְכָל הַקִּנָּה שְׁבִיתָה בְּרוּחֹק מְקוֹם,
אֵינוֹ צָרִיף לֹמֵר: שְׁבִיתָתִי בְּמִקוֹם פְּלוֹנִי; אֶלָּא פִּיּוֹן
שֶׁגָּמַר בְּלָבוֹ וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ כָּל שְׁהוּא - קִנָּה שָׁם
שְׁבִיתָה. וְאֵין צָרִיף לֹמֵר, מִי שֶׁיֵּצֵא בְּרִגְלָיו וְעָמַד
בְּמִקוֹם שֶׁקִּנָּה בּוֹ שְׁבִיתָה, שֶׁאֵינוֹ צָרִיף לֹמֵר פְּלוֹם;
אֶלָּא פִּיּוֹן שֶׁגָּמַר בְּלָבוֹ - קִנָּה.

(32) עירובין נב, א. (33) "רב יהודה בר אשתתא, אייתו
ליה (הביאו לו) כלכלה דפירי (סל עם פירות) לרב נתן בר
אושעיא (ממקום רחוק יותר מאלפים), כי הוה אזיל
(כשרצה לחזור לפני שבת לקנות שביטה לסוף אלפים אמה,
כדי שיוכל לחזור לביתו בשבת), שבקיה עד דנחית דרגא
(הניח לו ללכת עד שירד ממדרגה אחת), אמר ליה (החזירו
ואמר לו): בית הכא (לין כאן), למחר קדים ואזיל (למחר
תשכים ותלך)". כיון שהתחיל ללכת, נקרא החזיק בדרך,
ומספיקה לו מחשבתו לקנות שביטה (עירובין, שם).

י. הַתְּלַמִּידִים³⁴ שֶׁהוֹלְכִין וְאוֹכְלִין בְּלִילִי שִׁבְתָּ
בְּשָׂדוֹת וּבְרָמִים אֶצֶל פְּעָלֵי הַבָּתִּים, שֶׁפֶתֶן מְצוּיָה
לְעוֹבְרֵי דְרָכִים הַבָּאִים שָׁם, וּבָאִים וְלֹנִים בְּבֵית
הַמְּדָרֶשׁ - מֵהַלְכִין אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ מִבֵּית
הַמְּדָרֶשׁ, לֹא מִמְּקוֹם הָאֲכִילָה; שֶׁאֵלוֹ מְצָאוּ סֵעֲדָתָן
בְּבֵית הַמְּדָרֶשׁ, לֹא הָיוּ יוֹצְאִין לְשָׂדֶה, וְאֵין דַּעְתָּן
סוֹמְכֶת לְדִירָה אֶלָּא עַל בֵּית מְדָרְשָׁם³⁵.

(34) עירובין עג, ב. (35) "בעא מניה רב חיאי בר אבין מרב
ששת: בני בי רב (תלמידים הלומדים אצל רבם) דאכלי
נהמא (האוכלים לחם סעודתם) בבאגא (בית אכסניא
בבקעה) ובייתי (ולנים) בבי רב (בבית המדרש שהיה בתוך
אלפים אמה), כי משחינן (כשמודדים) תחומא - מבי רב
משחינן להו או מבאגא משחינן להו? אמר ליה: משחינן
להו מבי רב (מבית המדרש מודדים להם תחום שבת), דאי
מייתו להו ריפתא לבי רב, ניחא להו טפי (יותר היה רצוי
להם שיביאו להם מאכלים לבית המדרש שהוא מקומם
הקבוע) - עירובין, שם.

(18) אפילו אם השטח גדול מאד. (19) בנוסח אחר: "או
נקע" (כת"י התימנים). והוא חפירה בתוך השדה כעין גומה
(הערוך). (20) ראה למעלה בפס"ז מהל' שבת ה"א.

ה. הַקִּנָּה²¹ שְׁבִיתָה בְּרוּחֹק מְקוֹם, וְלֹא סִים²² מְקוֹם
שְׁבִיתָתוֹ - לֹא קִנָּה שְׁבִיתָה שָׁם. פִּיעֵד? הִיָּה בֵּא
בְּדֶרֶךְ, וְאָמַר: שְׁבִיתָתִי בְּמִקוֹם פְּלוֹנִי, או: בְּשָׂדֶה
פְּלוֹנִית, או: בְּבִקְעָה פְּלוֹנִית, או: בְּרוּחֹק אֶלְף אִמָּה
או אֶלְפִים מִמְּקוֹמִי זֶה - הָיָה זֶה לֹא קִנָּה שְׁבִיתָה
בְּרוּחֹק, וְאֵין לוֹ אֶלָּא אֶלְפִים אִמָּה לְכָל רוּחַ מִמְּקוֹם
שֶׁהוּא עוֹמֵד בּוֹ כְּשֶׁחֲשָׁכָה²³.

(21) עירובין מט, ב. (22) ציין בדיוק. (23) כשמואל שם,
ולא כרב שאמר שאסור לו לזוז ממקומו.

ו. אִמְרָנוּ²⁴: שְׁבִיתָתִי תַּחַת אֵילָן פְּלוֹנִי, או: תַּחַת סֵלַע
פְּלוֹנִי, אִם יֵשׁ תַּחַת אוֹתוֹ אֵילָן או אוֹתוֹ סֵלַע שְׁמוֹנָה
אֲמוֹת²⁵ או יָתֵר - לֹא קִנָּה שְׁבִיתָה, שֶׁהָיָה לֹא בִּנְיָן
מְקוֹם שְׁבִיתָתוֹ; שָׁאֵם בֵּא לְשִׁבְתָּ בְּתוֹךְ אַרְבַּע אֲמוֹת
אֵלוֹ, שֶׁמָּא בְּאַרְבַּע אֲמוֹת הָאֲחֵרוֹת הוּא שֶׁקִּנָּה
שְׁבִיתָה.

(24) עירובין נ, ב. (25) כי ארבע אמות הן מקומו של אדם,
שכן כתוב (שמות טז, כט): "שבו איש תחתיו אל יצא איש
ממקומו ביום השביעי". ואמרו (עירובין מח): "כמה
תחתיו? ארבע אמות, שלש לגופו ואמה כדי לפשוט ידיו
ורגליו", לכן אם יש תחת האילן שמונה אמות - נחשב לשני
מקומות, ואם אמר שביטתי תחתיו - לא ציין את מקום
השביטה בדיוק, לכן לא קנה שביטה כלל.

ז. לְפִיכָף²⁶ צָרִיף לְהִתְּכַנֵּן לְשִׁבְתָּ בְּעֶקְרוֹ, או בְּאַרְבַּע
אֲמוֹת שֶׁבְּדֶרֶסוֹ או שֶׁבְּצִפּוֹנוֹ. וְאִם הָיָה תַּחְתּוֹ פָּחוֹת
מִשְׁמוֹנָה אֲמוֹת, וְנִתְּכָנִין לְשִׁבְתָּ תַּחְתּוֹ - קִנָּה; שֶׁהָיָה
אֵין שָׁם שְׁעוֹר שְׁנֵי מְקוֹמוֹת, וְהָיָה מְקַצֵּת מְקוֹמוֹ
מִסִּים²⁷. הָיוּ שְׁנַיִם בָּאִים בְּדֶרֶךְ, אֶחָד מֵהֶן מְכִיר
אֵילָן או גֵּדֵר או מְקוֹם שֶׁהוּא קוֹבֵעַ בּוֹ שְׁבִיתָה,
וְהַשֵּׁנִי אֵינוֹ מְכִיר - זֶה שֶׁאֵינוֹ מְכִיר מוֹסֵר שְׁבִיתָתוֹ
לְמְכִיר, וְהַמְכִיר מִתְּכַנֵּן לְשִׁבְתָּ הוּא וְחֲבֵרוֹ בְּמִקוֹם
שֶׁהוּא מְכִיר²⁸.

(26) עירובין נ, ב. (27) שאם היו שבע אמות, הרי אמה
אחת משותפת לשני מקומות, ואנו אומרים שבאמה הזאת
קנה שביטה. (28) בעירובין נא, א: "רבה ורב יוסף הוו קא
אזלי באורחא (היו מהלכים בדרך), אמר ליה רבה לרב
יוסף: תהא שביטתנו תותי דקלא (תחת הדקל) - אמר ליה:
לא ידענא ליה (אינני מכיר את מקום האילן). אמר ליה:
סמוך עלי" - שאומר לו שביטתי עמך, והמכיר אומר:
שביטתנו במקום פלוני" (רש"י).

ח. אֲנָשֵׁי הָעִיר²⁹ שֶׁשָּׁלְחוּ אֶחָד מֵהֶן לְהוֹלִיף לָהֶן
עֲרוּבָן לְמִקוֹם יְדוּעָם³⁰, וְהַחֲזִיק בְּדֶרֶךְ³¹, וְהַחֲזִירוּ
חֲבֵרוֹ וְלֹא הוֹלִיף עֲרוּבָן - הֵן לֹא קִנָּה שְׁבִיתָה בְּאוֹתוֹ
מְקוֹם, שֶׁהָיָה לֹא הֵנַח שָׁם עֲרוּבָן, וְאֵין לָהֶן לְהִלָּךְ

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1 נתבארו בו משפט שני עירובין, רצוננו לומר המערב שני עירובין במקומות חלוקים, לשעות חלוקות, ביום אחד, או לימים חלוקים, אם שהימים סמוכין זה לזה, או מחולקין. ונמשך לזה ביאור ימים טובים הסמוכין לשבת ולא עירב בערביהן. מה דין עירובי [חצרות] [ו]תחומין בהן ונשלמו ההלכות.

2 א. אֵין² מְנַחֵין שְׁנֵי עֲרוֹבִין, אֶחָד בְּמִזְרָח וְאֶחָד
3 בְּמַעֲרָב, כְּדִי שִׁיהְיֶה בְּמִקְצֵת הַיּוֹם עַל אֶחָד מִשְׁנֵי
4 הָעֲרוֹבִין, וּבִשְׁאֵר הַיּוֹם עַל הָעֲרוֹב הַשֵּׁנִי; שְׁאֵין
5 מְעַרְבִין שְׁנֵי עֲרוֹבִין לַיּוֹם אֶחָד. טָעָה³ וְעָרַב לְשֵׁתִי
6 רוּחוֹת, כְּמִדְמָה הוּא שְׁמֻעַרְבִין לְשֵׁתִי רוּחוֹת, אוֹ
7 שְׁאָמַר לְשֵׁנִים: צֵאוּ וְעָרְבוּ עִלִּי, אֶחָד עָרַב עָלָיו
8 לְצִפּוֹן וְאֶחָד עָרַב עָלָיו לְדָרוֹם - מִהֲלֵךְ כְּרָגְלִי
9 שְׁנֵיהֶם⁴.

2 משנה, עירובין לח, א. 3 עירובין נ, ב. שסבור היה שאפשר לערב על מנת ללכת שחרית לרוח אחת, וערבית לאחרת. 4 נותנים עליו חומרות שניהם, ואינו יכול ללכת אלא למקום ששניהם יכולים ללכת, אבל למקום שרק אחד יכול ללכת - אסור.

10 ב. כִּיצַד⁵ מִהֲלֵךְ כְּרָגְלִי שְׁנֵיהֶם? שְׁאֵינוּ יָכוֹל לְהֵלֵךְ
11 אֶלָּא בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ לְשֵׁנֵיהֶם לְהֵלֵךְ בוֹ. נִתֵּן הָאֶחָד
12 עָרוֹב בְּרוּחוֹק אֶלֶף אַמָּה לְרוּחַ מִזְרָח⁶, וְהַנִּיחַ הַשֵּׁנִי
13 מִהֵן עָרוֹבוֹ בְּרוּחוֹק חֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה לְרוּחַ מַעֲרָב⁷ -
14 אֵין זֶה שְׁעָרְבוּ עָלָיו מִהֲלֵךְ בְּמַעֲרָב אֶלָּא אֶלֶף אַמָּה,
15 כְּרָגְלִי מִי שְׁעָרַב עָלָיו בְּמִזְרָח; וְלֹא יִהְיֶה בְּמִזְרָח
16 אֶלָּא אֶלֶף וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה, כְּרָגְלִי מִי שְׁעָרַב עָלָיו
17 בְּמַעֲרָב. לְפִיכָף, אִם עָרַב אוֹ עָרְבוּ עָלָיו שְׁנֵי עֲרוֹבִין
18 אֵלוֹ אֶחָד בְּרוּחוֹק אֶלְפִים אַמָּה לְמִזְרָח וְאֶחָד בְּרוּחוֹק
19 אֶלְפִים אַמָּה לְמַעֲרָב - הֲרִי זֶה לֹא יִזוּז מִמְקוֹמוֹ⁸.

5 עירובין, שם. 6 אם כן הפסיד בזה אלף לצד מערב שאינו יכול ללכת לשם. 7 והפסיד בזה חמש מאות אמה לצד מזרח. 8 שהרי לא נתכוון לשבות במקומו, אלא במקום עירובו, ואין אנו יודעים איזה מהם קנה עירוב, ועירובו של מזרח מפסידו אלפים לצד מערב, ועירובו של מערב מפסידו אלפים לצד מזרח, לכן לא יזוז ממקומו.

20 ג. מַעֲרָב⁹ אָדָם שְׁנֵי עֲרוֹבִין בְּשֵׁתִי רוּחוֹת, וּמִתְנַה¹⁰
21 וְאָמַר: אִם אֶרֶע לִי דָבָר מִצְוָה¹¹, או נִלְחָצְתִּי¹²
22 לְמַחֵר וְנִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זֶה - זֶה הָעֲרוֹב הוּא שְׁאֵין
23 סוּמָךְ עָלָיו, וְהָעֲרוֹב שֶׁבְּרוּחַ הַשְּׁנִית אֵינוֹ כָּלוּם; וְאִם
24 נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ זֶה הַשְּׁנִית - זֶה הָעֲרוֹב הוּא שְׁאֵין
25 סוּמָךְ עָלָיו, וְשֶׁבְּרוּחַ הָרֵאשׁוֹנָה אֵינוֹ כָּלוּם; וְאִם
26 נִצְרַכְתִּי לְשֵׁתִי הָרוּחוֹת - יֵשׁ לִי לְסִמָּךְ עַל אֵיזֶה עָרוֹב
27 שְׁאֵרְצָה, וְלֹאִיזֶה שְׁאֵרְצָה אֶלֶף; וְאִם לֹא אֶרֶע לִי דָבָר
28 וְלֹא נִצְרַכְתִּי לְרוּחַ מִהֵן¹³ - אֵין שְׁנֵי הָעֲרוֹבִין הָאֵלוֹ
29 עָרוֹב, וְאֵינִי סוּמָךְ עַל אֶחָד מֵהֵן, אֶלָּא הָרֵנִי כְּבָנִי
30 עִירִי שֵׁשׁ לִי אֶלְפִים אַמָּה לְכָל רוּחַ מִחוּץ לְחוּמָה.

9 משנה, עירובין לו, ב: "מתנה אדם על עירובו ואומר - אם באו גויים (גובי המכס) מן המזרח (ואני צריך לברוח מפניהם לסוף ארבעת אלפים אמה) עירובי למערב. ואם יבואו מן המערב - עירובי למזרח. אם באו מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך. לא מכאן ולא מכאן, הריני כבני עירי. אם בא חכם (שאני רוצה לשמוע דרשותו) מן המזרח - עירובי למזרח, מן המערב - עירובי למערב, בא מכאן ומכאן - למקום שארצה אלך, לא מכאן ולא מכאן - הריני כבני עירי". 10 וביום השבת אנו אומרים: הוברר הדבר למפרע כי לצד זה התכוון שיחול עירובו, וקנה שבייתה באותו צד, כי בדברנו (=עירובין אינם אלא מדרבנו) אנו אומרים "יש בריחה" (עירובין לו: ולהלן הלכה ז). 11 קבלת פני חכם וכיוצא בזה. 12 לברוח מפני גויים הבאים להתנפל, וכיוצא בזה. 13 בנוסח אחר: "לרוח משתיהן" (כת"י התימנים).

ד. כִּשְׁם שְׁאָסוּר לְצֵאת חוּץ לְתַחוּם בְּשַׁבָּת¹⁴, כֶּף¹⁵
אָסוּר לְצֵאת בְּיוֹם טוֹב¹⁶ וּבְיוֹם הַכַּפּוֹרִים¹⁶. וְכִשְׁם
שֶׁהַמּוֹצֵיא מִרְשוּת לְרְשוּת בְּשַׁבָּת - תִּיב¹⁷, כֶּף¹⁸
הַמּוֹצֵיא מִרְשוּת לְרְשוּת בְּיוֹם הַכַּפּוֹרִים - תִּיב¹⁸.
אָבֵל בְּיוֹם טוֹב מִתֵּר לְהוֹצִיא מִרְשוּת לְרְשוּת¹⁹.
לְפִיכָף מְעַרְבִין עָרוֹבֵי חֲצוֹת וּמִשְׁתַּתְּפִין בְּמִבּוֹאוֹת
לְיוֹם הַכַּפּוֹרִים בְּשַׁבָּת, וּמְעַרְבִין עָרוֹבֵי תַּחוּמִין לְיוֹם
הַכַּפּוֹרִים וְלִיָּמִים טוֹבִים כְּדֶרֶךְ שְׁמֻעַרְבִין לְשַׁבָּת.

14 שנאמר (שמות טז, כט): "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי", ואמרו (עירובין נא): "ממקומו - אלו אלפים אמה". 15 עירובין לח, א במשנה. וכן אמרו במגילה ז, ב במשנה: "אין בין יום-טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". 16 "אין בין שבת ליום הכיפורים אלא שזה (שבת) זדונו (אם חילל שבת במזיד) בידי אדם (מיתת בית-דין), וזה (יום הכיפורים) זדונו בכרת" (מגילה שם). ואף-על-פי-כן אין יום-טוב ויום הכיפורים שוים בדיון זה לשבת, כשבשבת יש איסור תחומין מן התורה כגון חוץ לשנים עשר מיל (פכ"ז מהל' שבת ה"א) ואילו ביום-טוב ויום-כיפור גם בזה אין איסור אלא מדרבנו [וראה בפ"ב מהלכות יום-טוב הלכה י, ובפ"ה שם הלכה יד]. 17 כמבואר בהל' שבת פ"ב ה"ח. 18 שהרי נדחו דברי רפרם שאמר כי אין איסור הוצאה ביום הכיפורים (כריתות יד). 19 מתוך שהותרה הוצאה לצורך אוכל נפש, שהרי כתוב (שמות יב, טז): "אך אשר יאכל לכל נפש, הוא לבדו יעשה לכם" - הותרה גם שלא לצורך (ביצה יב).

ה. יוֹם טוֹב²⁰ שָׁחַל לְהִיּוֹת סְמוּךְ לְשַׁבָּת, בֵּין
מִלְּפָנֶיהָ²¹ בֵּין מִלְּאַחֶיהָ²², או שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שָׁל
גָּלִיּוֹת²³ - יֵשׁ לָנוּ²⁴ לְעָרַב שְׁנֵי עֲרוֹבִין לְשֵׁתִי רוּחוֹת,
וְסוּמָךְ עַל אֵי זֶה מִהֵן שְׁיָרְצָה לַיּוֹם הָרֵאשׁוֹן, וְעַל
הָעֲרוֹב שֶׁבְּרוּחַ הַשְּׁנִית לַיּוֹם הַשֵּׁנִי²⁵. או מַעֲרָב עָרוֹב
אֶחָד לְרוּחַ אַחַת, וְסוּמָךְ עָלָיו לְאֶחָד מִשְׁנֵי יָמִים,
וּבְיוֹם הַשֵּׁנִי יִהְיֶה כְּבָנִי הָעִיר, וְכֹאֵלוֹ לֹא עָשָׂה עָרוֹב,
וְיֵשׁ לוֹ אֶלְפִים אַמָּה לְכָל רוּחַ. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמורִים? בְּשֵׁנֵי יָמִים טוֹבִים שָׁל גָּלִיּוֹת; אָבֵל בְּשֵׁנֵי

(34) משנה, עירובין לח, א. (35) שאמר בפירוש שהעירוב יחול על שני הימים, או על יום-טוב ושבת. (36) שהוא רוצה ללכת בשני הימים באותו כיוון. (37) שעת קניית העירוב. (38) אם מתיירא שמא יגב או יאבד, ולא יהיה שם בלילה השני. (39) שאין בו איסור הוצאה. (40) שאסור להוליכו משם. (41) אבל בשני ימים-טובים של ראש-השנה, שהם כ"ומא אריכתא" וקדושה אחת (למעלה ה"ה) - אם הניח עירוב בליל ראשון, יכול לסמוך עליו גם ליום שני, כי בין השמשות של היום הראשון - קונה לשני הימים. ודעת הראב"ד שלא אמרו כ"ומא אריכתא" אלא לחומרא ולא לקולא, ולכן מצריך שהעירוב יהיה קיים גם בליל שני של ראש-השנה.

ט. נאכל⁴² הערוב פראשון⁴³ - קנה הערוב לראשון, ואין לו ערוב לשני. ערב ברגליו פראשון - צריך לערב ברגליו פשני; והוא, שילף ויעמד באותו מקום, ויחשוב בלבו⁴⁴ שיקנה שם שביתה. ערב פפת פראשון: אם רצה לערב ברגליו פשני - הרי זה ערוב; ואם רצה לערב פפת - צריך לערב באותה הפת עצמה⁴⁵ שערב בה פראשון.

(42) עירובין לח, א. (43) הלכה זו נאמרה בשני ימים טובים של גלויות, או ביום-טוב הסמוך לשבת לפניה או לאחריה. (44) אבל אמירה אסורה משום הכנה מיום-טוב לחבירו (מגיד-משנה). (45) שאם יקח פת אחרת, צריך לקרוא עליה שם עירוב מבעוד יום, והרי הוא מכין מיום-טוב לחבירו.

י. יום הכפורים שחל להיות ערב שבת או לאחר שבת, בזמן שמקדשין על פי הראיה⁴⁶ - יראה לי שהן כיום אחד, וקדשה אחת הם⁴⁷.

(46) ובאותו זמן יכול לחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כמבואר בפסחים מז. ועיין ברש"י 'ותוספות' שם. אבל מעת שאנו קובעין את החדשים לפי החשבון, כמבואר בהלכות קידוש החודש פ"ה, לא יחול יום הכיפורים סמוך לשבת, כדי שיספיקו ביום חול שביניהם לקבור את המתים, ולהכין ירקות טריים לכבוד שבת או לערב יום הכיפורים (ראש השנה כ.). (47) לפי שכל שאסור בשבת, אסור ביום הכיפורים ('מגיד משנה').

יא. זה⁴⁸ שאמרנו, שיש לו לערב שני עירובין בשתי רוחות לשני הימים, והוא, שיהיה אפשר לו להגיע לכל אחד משני העירובין פנים הראשון⁴⁹; אבל אם אי אפשר לו להגיע לערוב של יום השני ביום הראשון - אין ערוב השני ערוב. שהערוב מצותו שיהיה בסעודה הראויה מבעוד יום⁵⁰, וזה, הואיל ואינו יכול להגיע לזה הערוב ביום הראשון, הרי זה אינה ראויה מבעוד יום.

(48) עירובין לח, ב. (49) ששני המקומות אינם רחוקים זה מזה יותר מאלפים אמה, ויכול ללכת באותו יום. (50) אף שקנין שביתת העירוב הוא משתחשך, מכל-מקום צריך שתהיה באפשרותו להגיע לעירוב בסוף יום ראשון.

1 ימים טובים של ראש השנה²⁶ - הרי הן כיום אחד, ואינו מערב לשני ימים אלא לרוח אחת.

(20) משנה, עירובין לח, א. (21) ביום ששי. (22) ביום ראשון. בחוץ לארץ, עושים את כל המועדים (מלבד יום הכיפורים) שני ימים, "מפני הספק, שלא היו יודעים בגולה את היום שקבעו בו בני ארץ ישראל את החודש", ואפילו בזמן הזה שאין מקדשים בארץ ישראל על פי עדים אלא לפי החשבון המקובל, "תקנת חכמים היא שיזהרו במנהג אבותיהם שבידיהם" (רבינו הל' קידוש החודש פ"ה ה"ד וה"ה). (23) יכול הוא. (24) לפי שיום-טוב ושבת הם שני ימים נפרדים, שתי קדושות נפרדות להם (עירובין לח:) וכמו כן שני ימים-טובים של גלויות, מפני ספק נקבעו - ואחד מהם חול. (25) "אפילו בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה, ואפילו בארץ ישראל היו עושים ראש-השנה שני ימים" (הל' קידוש החודש פ"ה ה"ז). (26) שני ימי ראש-השנה נקראים "יומא אריכתא" (יום ארוך) וקדושה אחת, ואי אפשר לערב ביום אחד מקצתו לצד זה ומקצתו לצד אחר. וראה בפ"א מהלכות יום-טוב הלכה ד.

ו. וכן²⁷ מתנה אדם על ערובו ואומר: ערובי לשבת זו, אבל לא לשבת אחרת; או: לשבת אחרת, אבל לא לשבת זו; לשבתות זו; לשבתות, ולא לימים טובים; לימים טובים, ולא לשבתות.

(27) 'תוספתא' עירובין פ"ג.

ז. אמר²⁸ לחמשה: הריני מערב²⁹ על איזה מקום שארצה, רציתי - ילף, לא רציתי - לא ילף³⁰, אף על פי שרצה משחשבה³¹ - ילף. דבר שהוא מדברי סופרים יש בו ברה"ק³². וכן המערב לשבתות של כל השנה, ואמר: רציתי³³ - אלף, לא רציתי - לא אלף, אלא אהיה כבני עירי - כל שבת שירצה ילף, אף על פי שרצה משתחשך.

(28) עירובין לו, ב. (29) מניח עירוב. (30) בדפוס רומי: "רציתי - ילף, לא רציתי - לא ילף" וכן הוא בדפוס ויניציאה, שונצינו ו'מעשה רוקח'. (31) שהוא זמן שאחרי קניית העירוב. (32) הוברר הדבר למפרע, שכשם שרוצה עכשיו - רצה גם בעת קניית העירוב. (33) בשבת שאני רוצה בעירובי.

ח. המערב³⁴ לשני ימים טובים של גלויות או לשבת ויום טוב³⁵, אף על פי שהוא ערוב אחד לרוח אחת לשני הימים³⁶, צריך שיהיה הערוב במקומו מצוי בליל הראשון ובליל שני כל בין השמשות³⁷. כיצד הוא עושה? מוליכו בערב יום טוב או בערב שבת ומחשיף עליו, ונוטלו בידו³⁸ ובא לו - אם היה ליל יום טוב³⁹, ולמחר מוליכו לאותו מקום ומניחו שם עד שתחשך, ואוכלו - אם היה ליל שבת⁴⁰, או מבוא - אם היה ליל יום טוב. מפני שהן שתי קדושות, ואין כיום אחד, כדי שנאמר: מליל ראשון קנה הערוב לשני ימים⁴¹.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ח' תמוז - ספר זמנים - הל' שביתת עשור קמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום חמישי ח' תמוז ה'תשפ"ב

הלכות שביתת עשור

29 יש בכללן ארבע מצות. שתי מצות עשה, ושתי
30 מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) לשבת בו
31 ממלאכה. (ב) שלא לעשות בו מלאכה. (ג)
32 להתענות בו. (ד) שלא לאכל ולשתות בו.
33 ובאר כל המצות האלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

34 (1) נתבאר בו איסור המלאכה בכלל, והוא בשווה עם שבת
בכל האיסור מן התורה ומדבריהם, חוץ משני דברים,
כמבואר שם. ונזכר בו איסור האכילה והשתייה, ואיסור
שאר הדברים, כרחיצה ונעילת הסנדל וסיכה ותשיש, וזמן
התחלת היום וציאותו.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

מקומן של הלכות שביתת עשור.

צריך להבין מדוע לא כלל הלכות שביתת עשור יחד עם
הלכות שופר סוכה ולולב, ולכאורה, על פי סדר הזמן היה
לו לסדרן בין הלכות אלו ובפרט שבספר זמנים עסקין.
ואין לתרץ שרצה לסדרן בנפרד בהלכות שביתת עשור

דהא גופא קשיא, מדוע לא סדרן כסדר זמני המועדים.
ויש לבאר ע"פ מה שכתב בריש הלכות אלו "כללו של דבר
אין בין שבת ליום הכיפורים בענינים אלו אלא שזדון
מלאכת שבת בסקילה וביום הכיפורים בכרת" כלומר,
שדיני יוה"כ זהים לדיני שבת (מלבד העונש) ולכן סמך
הלכות יוה"כ להלכות שבת.

ובזה מודגשת מטרת חיבורו "הלכות הלכות" שבמקום
שאפשר לסדרו על סדר הזמנים או בהתאמה הלכתית -
בסמיכות להלכות שבת, מסדרן בהתאם לתוכנם ההלכתי.

משיחות ש"פ קורח (מב"ח תמוז) התדפס.

35 א. מצות עשה² לשבת ממלאכה בעשור לחדש
36 השביעי³, שנאמר: שבת שבתון הוא לכם. וכל
37 העושה בו מלאכה - בטל מצות עשה, ועבר על לא
38 תעשה, שנאמר: ובעשור וגומר כל מלאכה לא
39 תעשו. ומה הוא חיב על עשיית מלאכה ביום זה?⁴
40 אם עשה בראשונה בדרון⁵ - חיב כרת⁷; ואם עשה
41 בשגרה⁸ - חיב קרפן חטאת קבועה⁹.

(2) במסכת שבת דף כ"ד עמוד ב': "רב אשי אמר שבתון
עשה הוא". (3) הוא חודש תשרי, כי חודש ניסן הוא
הראשון למנין החדשים, כמו שנאמר (שמות פרק י"ב פסוק
ב'): "החודש הזה לכם ראש חדשים, ראשון הוא לכם
לחדשי השנה". (4) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד
א'). (5) שלא אנסוהו לכך. (6) יודע שהיום אסור לעשות
מלאכה זו ושחייבין עליה כרת (ראה בפרק ב' מהלכות

1 יב. ביצד? הרי שהניח ערובו ברחוק אלפים אמה
2 מביתו לרוח מזרח, וסמך עליו ליום ראשון, והניח
3 ערוב שני ברחוק אמה אחת או מאה או אלף ברוח
4 מערב, וסמך עליו ליום שני - אין זה השני ערוב;
5 שהרי ביום הראשון אין זה הערוב השני ראוי לו
6 מבעוד יום, לפי שאינו יכול להגיע אליו, שהרי לא
7 נשאר לו ברוח מערב כלום⁵¹.

(51) שהרי יש לו ארבעת אלפים אמה לצד מזרח, והפסיד
על-ידיה בצד מערב.

8 יג. אבל אם הניח ערובו ברחוק אלף וחמש מאות
9 אמה מביתו⁵² ברוח מזרח⁵³, וסמך עליו ליום
10 ראשון, והניח ערוב שני רחוק מביתו לרוח מערב
11 בתוך חמש מאות אמה, וסמך עליו ליום שני - הרי
12 זה ערוב; שהרי אפשר לו שגיע לו ביום הראשון.

(52) כשכיתו בשדה. אבל אם ביתו בעיר, כל העיר חשובה
לו כארבע אמות, ומודדים אלפים אמה מחוץ לחומת העיר
(משנה ברורה' או"ח ס' תטז). (53) ולפי זה, יש לו עוד
חמש מאות אמה למערב, שביכלתו להגיע שמה ביום
ראשון.

13 יד. יום טוב⁵⁴ שחל להיות בערב שבת - אינו עושה
14 ערוב ביום טוב, לא ערובי חצרות ולא ערובי
15 תחומין⁵⁵; אלא מערב הוא ביום חמישי, שהוא ערב
16 יום טוב. ואם חלו שני ימים טובים של גלויות
17 בחמישי וערב שבת - מערב מיום רביעי ערובי
18 תחומין וערובי חצרות. ואם שכח ולא ערב - הרי
19 זה מערב ערובי חצרות בחמישי ובערב שבת
20 ומתנה, אבל לא ערובי תחומין⁵⁶.

(54) ביצה טז, ב. (55) שנראה כמתקן דבר לצורך מחר,
ואסור להכין מיום-טוב לשבת. (56) שקנין שביתה הוא
קנין בית, ואסור לקנות ביום-טוב אפילו בתנאי.

21 טו. ביצד מתנה? אומר בחמישי: אם היום יום
22 טוב⁵⁷ - אין בדרברי כלום⁵⁸, ואם לאו⁵⁹ - הרי זה
23 ערוב⁶⁰; ולמחר חוזר ומערב, ואומר: אם היום יום
24 טוב - כבר ערבתי מאמש ואין בדרברי היום כלום,
25 ואם אמש היה יום טוב - הרי זה ערוב. במה דברים
26 אמורים? בשני ימים טובים של גלויות; אבל בשני
27 ימים טובים של ראש השנה - הרי הן ביום אחד⁶¹,
28 ואינו מערב להן אלא מערב יום טוב.

(57) שהרי שני ימים-טובים של גלויות הם מספק, ובכל יום
אנו מסופקים אם הוא חול או יום-טוב. (58) שאסור לערב
ביום-טוב. (59) והיום יום חול. (60) יחול העירוב בין
השמשות. (61) ביצה ו, א. לענין עירובי תבשילין (מגיד-
משנה).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְאֲכִילָהּ. וְכֵן מִפְּעָעִין²³ בְּאֶגְזֵי וּמִפְּרָכִין²⁴ בְּרִמּוֹנִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעֲלָה, מִפְּנֵי עֲגָמַת נֶפֶשׁ²⁵. וְיוֹם הַכַּפּוּרִים שָׁחַל לְהִיּוֹת בְּשִׁבְתָּ, אֲסוּר בְּקִנְיַת יָרֵק וּבִפְעִיעֵת אֶגְזִיזִים וּבִכְרִיכַת רִמּוֹנִים כָּל הַיּוֹם²⁶. וְכִכָּר נִהְגוּ הָעָם בְּשִׁנְעָר²⁷ וּבִמְעָרָב²⁸, שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ אַחַת מִכָּל אֱלוֹ בְּיוֹם הַצּוּם²⁹, אֲלֵא הָרִי הוּא²⁹ בְּשִׁבְתָּ לְכָל דְּבָרָיו.

(20) (מסכת שבת דף ק"ד עמוד ב'). (21) אבל מקודם לזה אסור, שמא ישכח ויאכל מהם (בעל המאור). (22) והרמב"ן והרשב"א מפרשים: "הדחת הירק". (23) כלומר: מפצחין, מוציאים הפרי על ידי שבירת הקליפה. (24) פותחים הקליפה ומוציאים הפרי מתוכה. (25) שלא תהיה לו עגמת נפש, כשיהיה לו מאכל מוכן מבערב (מגיד משנה). ורש"י פירש להיפך: שתהיה לו עגמת נפש ועינוי יותר שיתקן ביום בשעת איסור אכילה שנפשו תאבה לאכול ביום. (26) "מנין ליום הכפורים שחל להיות בשבת שאסור בקניית ירק תלמוד לומר (שמות פרק ט"ז פסוק כ"ג): "שבתון שבת קדש" - שבתון שבות" (מסכת שבת דף ק"ד עמוד ב') ואסור אפילו מן המנחה ולמעלה. (27) היא בכל. (28) היא ארץ ישראל שהיא במערכה של בבל שהיתה מרכז היהדות בזמן התלמוד. (29) במסכת שבת דף קט"ו עמוד א' "כיון דחזא (מאחר שראה) [רבה] דהוה קא מחרפי (שהיו מקדימין לעשות מבעוד יום), אמר להו אתא איגרתא (באה אגרת) ממערבא משמיה דרבי יוחנן דאסור", הרי שרבה שהיה בבבל ורבי יוחנן שהיה בארץ ישראל אסור.

ד. מִצְוַת עֲשֵׂה אַחֲרֵית³⁰ יֵשׁ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְהִיא³¹: לְשִׁבְתָּ בּוֹ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, שְׁנֹאֲמַר: תַּעֲנֵנוּ אֶת נַפְשֵׁיכֶם. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ: אִי זֶה הוּא עֲנוּי שֶׁהוּא לְנֶפֶשׁ? זֶה הַצּוּם³¹. וְכָל הַצּוּם בּוֹ - קִיָּם מִצְוַת עֲשֵׂה, וְכָל הָאוֹכֵל וּשְׁתִּיָּה בּוֹ - בָּטֵל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה³², שְׁנֹאֲמַר: כִּי כָל הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא תַעֲנֶה בְּעָצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וּנְכַרְתָּהּ; מֵאַחַר שֶׁעֲנֵשׁ הַקְּתוּב בְּרַת לְמִי שֶׁלֹּא נִתְעַנֶּה, לְמַדְנוּ שֶׁמְזַהְרִין אֲנִי בּוֹ³³ עַל אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה³⁴. וְכָל הָאוֹכֵל אוֹ הַשְׁתִּיָּה בּוֹ³⁵ שְׁוִיג³⁶ - חֵיב קֶרְפֵּן חֲטָאת קְבוּעָה³⁷.

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"מִצְוַת עֲשֵׂה {אַחֲרֵית} {אַחַת} יֵשׁ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים, וְהִיא לְשִׁבְתָּ בּוֹ מֵאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה".

תוכנו של יום הכיפורים - "אחת בשנה" - הוא הגבהת הרוחניות על הגשמיות על ידי העבודה של בחינת היחידה שבנפש שהיא הדרגה הגבוהה ביותר בנשמתו של כל יהודי ויהודי אותם בחר הקב"ה לגוי קדוש.

לכן, מהתורה מתבטא יום הכפורים "במצות עשה אחת" שביתה מאכילה ושתייה, כיון שהם החומריות המחיה כל נברא גשמי בעולם הזה, ועל ידי העדר האכילה ושתייה יכולה הגשמיות להתעלות עד כדי התכללות ברוחניות.

לקוטי שיחות חלק כ"ט עמוד 525.

שגגות הלכה ב'). (7) שנאמר (ויקרא פרק כ"ג פסוק ל'): "וכל הנפש אשר תעשה כל מלאכה בעצם היום הזה, והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה", ואברדן הוא כרת (תורת כהנים). (8) שלא ידע שמלאכה זו אסורה, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. (9) "היא הבאה מן הבהמה בלבד, בניגוד לקרבן עולה ויורד שהוא קרבן שאינו קבוע, אלא אם היה עשיר מביא חטאת בהמה, ואם היה עני מביא עוף, ורל מביא עשירית האיפה" (ראה בהלכות שגגות פרק א').

ב. כָּל מְלָאכָה¹⁰ שֶׁחֵיבִין עַל זְדוּנָה בְּשִׁבְתָּ סְקִילָה¹¹, חֵיבִין¹² עַל זְדוּנָה בְּעֵשׂוֹר פְּרַת. וְכָל שֶׁחֵיבִין עָלָיו קֶרְפֵּן חֲטָאת בְּשִׁבְתָּ¹³, חֵיבִין עָלָיו קֶרְפֵּן חֲטָאת בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְכָל דֶּבֶר שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשִׁבְתָּ אֵף עַל פִּי שְׁאִינָה מְלָאכָה¹⁴, אֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים; וְאֵם עֲשֵׂה - מִכִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מִרְדּוּת¹⁵, כְּדֶרֶךְ שְׂמִיכִין אוֹתוֹ עַל הַשִּׁבְתָּ. וְכָל שֶׁאֲסוּר לְטַלְטֵלוֹ בְּשִׁבְתָּ¹⁶, אֲסוּר לְטַלְטֵלוֹ בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְכָל שֶׁאֲסוּר לְאֶמְרוֹ¹⁷ אוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ לְכַתְּחִלָּה¹⁸ בְּשִׁבְתָּ, כֶּף אֲסוּר בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. כָּלּוֹ שֶׁל דֶּבֶר: אֵין בֵּין שִׁבְתָּ לְיוֹם הַכַּפּוּרִים בְּעֲנִינִים אֵלּוּ¹⁹, אֲלֵא שֶׁזְדוּן מְלָאכָה בְּשִׁבְתָּ - בְּסְקִילָה, וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים - בְּכָרַת.

(10) שלשים ותשע מלאכות, ובכללן גם מלאכת הוצאה מרשות לרשות, בניגוד לדעת רפרם, שאין איסור הוצאה ביום הכפורים (מסכת כריתות דף י"ד עמוד א'). וראה בפרק ח' מהלכות עירובין הלכה ג'. (11) משנה במסכת מגילה דף ז' עמוד ב' "אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זדונו בידי אדם (=סקילה על ידי בית דין) וזה זדונו בכרת". (12) בשאר הימים הטובים הותרו המלאכות שהן לצורך אכילה, לפי שהתורה אמרה: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז), אבל יום הכפורים שהוא אסור באכילה אין להתיר בו מלאכת אוכל נפש, וזה מבואר בכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוקים כ"ח-כ"ט): "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה . . . כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה . . .". "כ"י זה, מה טיבו? והרי שני איסורים שונים הם, אלא הוא טעם על איסור מלאכת אוכל נפש, - משום שאסור לאכול (העמק דבר). (13) כל מלאכה שאם עשאה בשבת, במזיד חייב עליה סקילה, - אם עשאה בשוגג חייב חטאת (ראה בפרק א' מהלכות שבת). (14) ואסור מן התורה, אם עשהו כל היום, כמו שכתב הרמב"ן. וכן דעת רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' ועיין במ"מ שם. (15) ומלקות אין בהן שאינן בלאו אלא בעשה של "תשבות". (16) מפורש בפרק כ"ד מהלכות שבת מהלכה י"ב ואילך. (17) מפורש שם מהלכה א' ואילך. (18) מדרבנן. (19) אבל בשטחים אחרים ישנם הבדלים בין שבת ליום הכפורים, כפי שיתבאר להלן.

ג. וּמִתָּר לְקַנֵּב אֶת הַיָּרֵק בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים²⁰ מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעֲלָה²¹. וּמֵהוּ הַקְּנוּב? שְׁיִסִּיר אֶת הָעֵלִים הַמְּעַפְּשׂוֹת²², וּיְקַצֵּץ הַשָּׂאֵר, וַיִּתֵּן אוֹתוֹ

לְעִשְׂרֵי. וְכֵן בִּיצֵאָה שְׁוֹהָה בְּעֵנֵיו מַעֲט מְלִיל אֶחָד
עֶשְׂרִי⁵¹ סְמוּךְ לְעִשְׂרֵי, שְׁנֵאָמַר: מַעֲרָב וְעַד עָרֵב
תִּשְׁבְּתוּ שִׁבְתְּכֶם⁵².

(47) "חמשה קראי כתיבי במלאכה, חד לאזהרה דיממא, וחד לאזהרה דליליא, חד לעונש דיממא, וחד לעונש דליליא, וחד לאפנויי למגמר עינוי ממלאכה בין דיממא בין דליליא" (מסכת יומא דף פ"א עמוד א'). ואף שבכל מקום הלילה הולך אחר היום, - צריך כאן לכתוב פסוק מיוחד ללילה, מפני שכתוב (ויקרא פרק כ"ג פסוק כ"ח): "בעצם היום הזה". (48) (מסכת ראש השנה פרק ט' עמוד א'). (49) לדעת רבינו אין חיוב להוסיף מחול על הקודש אלא לענין הצום. ויש אומרים שיש להוסיף גם בשביתת מלאכה, ולא רק ביום הכפורים אלא גם בשבתות ושאר ימים טובים, ש"כל מקום שיש בו משום שבות מוסיפין מחול על הקודש" ועיין מגיד משנה. (50) אין לתוספת זו שיעור קצוב, אבל קודם בין השמשות צריך להוסיף (כי בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה אסור ממילא מכח ספק יום הכפורים) – אם מעט או הרבה בתוך הגבול של "פלג המנחה" ומעלה (או"ח תר"ח). (51) אחרי צאת הכוכבים שהוא ודאי לילה. (52) כן הוא בגמרא ר"ה דף ט' עמוד א' לרבי ישמעאל. ואילו ר' עקיבא לומד דין התוספת מענין שביעית ומפסוק זה הוא לומד שמצוה לאכול בערב יום הכפורים, "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש – וכי בתשעה מתענין והלא בעשרי מתענין? אלא לומר לך: כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשרי", וביאר הרא"ש: "כלומר הכינו עצמכם בתשעה לחודש לעינוי המחרת להתחזק באכילה ושתיה כדי שתוכלו להתענות מחר, להראות חיבתו של המקום ברוך הוא, כאדם שיש לו ילד שעשועים וגזר עליו להתענות יום אחד, וצוה להאכילו ולהשקותו ערב יום התענית כדי שיוכל לסבול". [ורבינו רמז לדין זה בהלכות נדרים פרק ג' הלכה ט'. וצריך עיון שהרי פסוק זה נדרש לענין תוספת. ועיין תוספות ר"ה דף ט' עמוד ב' ד"ה כאילו].

ז. נְשִׁים⁵³ שְׂאוּכָלוֹת וְשׁוֹתוֹת עַד שֶׁשָּׁכְחָה⁵⁴, וְהֵן
אֵינָן יוֹדְעוֹת שֶׁמִּצְוָה לְהוֹסִיף מֶחֱלָל עַל הַקֹּדֶשׁ - אֵין
מִמְחִין בִּידֵן; שְׁלֵא יָבֹאוּ לַעֲשׂוֹת בְּזֵדוֹן. שְׁהָרִי אֵי
אֶפְשֶׁר שְׁיִהְיֶה שׁוֹטֵר בְּבֵית כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְהַזְהִיר
נָפְשׁוֹ, וְהַנֵּחַ לָהֶן, שְׁיִהְיוּ שׁוֹגְגִין, וְאַל יִהְיוּ מְזִידִין⁵⁵.
וְכֵן כָּל הַדּוֹמָה לָזֶה⁵⁶.

(53) מסכת ביצה דף ל' עמוד א'. (54) כלומר: לפני שקדש היום. (55) אבל אם החוטא הוא מזיד, מחוייב להוכיחו אף אם יודע שלא ישמע לו, שכן כתוב בתורה (ויקרא פרק י"ט פסוק י"ז): "הוכח תוכיח את עמיתך" (מגן אברהם בשם סמ"ג), אבל בגנת ורדים ומעשה רוקח חולקים עליו, כי במקום שברור שהחוטא לא ישמע לו – לעולם אין חיוב תוכחה. (56) בכל דבר שאינו מפורש בתורה, ונהגו בו היתר, והדבר מסור לכל בני אדם, הדין כן, כי מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין (מגיד משנה).

(30) בקצת ספרים הגירסא "מצות עשה אחת", כי שתיה בכלל אכילה והן מצוה אחת. אבל הנוסחא שלפנינו היא הנכונה (עיין מעשה רוקח). (31) דבר שהנפש תלויה בו, היא אכילה ושתיה (רבינו בפירוש המשניות). (32) (משנה במסכת כריתות דף ב' עמוד א' ויומא דף פ"א עמוד א') וראה בספר המצוות לארין קצ"ו. (33) כי לא ענש הכתוב אלא אם כן הזהיר מתחילה. (34) מאכילה ושתיה. מכלל כי יתר העינויים: רחיצה, סיכה נעילת הסנדל ובעילה אינם אסורים מן התורה אלא מדברי סופרים (לחם משנה). וראה להלן הלכה ה'. (35) משנה ביומא דף פ"א עמוד א'. (36) שלא ידע שאסור לאכול ולשתות, או שלא ידע שהיום יום הכפורים. (37) בניגוד לקרבן עולה ויורד, ראה למעלה הלכה א'.

ה. וְכֵן³⁸ לְמַדְנוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³⁹, שְׁאָסוּר לְרַחֵץ בּוֹ, או לְסוּף⁴¹ בּוֹ, או לְנַעַל אֶת הַסַּנְדָּל⁴², או לְבַעַל⁴³. וּמִצְוָה לְשַׁבֵּת מִכָּל אֱלוֹ דְּדֶרֶךְ שְׁשׁוּבַת מֵאֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה, שְׁנֵאָמַר: שְׁבִת שְׁבִתוֹן; שְׁבִת - לְעֵנִין אֲכִילָה⁴⁴, וְשְׁבִתוֹן - לְעֵנִינִים אֱלוֹ. וְאֵין חֵיבִין פָּרַת או קָרְבָן אֲלָא עַל אֲכִילָה וּשְׁתִּיָּה⁴⁵; אֲבָל אִם רָחַץ או סָף או נָעַל או בָּעַל - מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפְּת מִרְדּוּת⁴⁶.

(38) (משנה במסכת יומא דף ע"ג עמוד ב'). (39) כך קבלו חכמים פירושו של "עינוי" ביום הכפורים. (40) שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח): "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". (41) במסכת שבת דף פ"ו עמוד א'. "מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים? אף על פי שאין ראייה לדבר זכר לדבר...". וכתוב רבינו שם בפירוש המשניות: "אין רוצה באמרו כשתיה שיהיה חייב עליה כרת כמו שהוא חייב על השתיה, אבל הכוונה שהוא אסור כמו השתיה ויתחייב עליה מלקות". אבל דעת רבינו תם ושאר ראשונים כי עינויים אלו אינם אלא מדרבנן, וראה למעלה הלכה ד' בלחם משנה. (42) שנאמר (ירמיה פרק ב' פסוק כ"ה): "מנעי רגלך מיתחן וגרונוך מצמאה". (43) שנאמר (בראשית פרק ל"א פסוק נ'): "אם תענה את בנותי" ("להשבית עונתן" – רש"י, יומא דף ע"ז עמוד ב'). הרי שכל אלו הדברים נחשבים לעינוי, ואם ישבות מאלה הפעולות: הרחיצה, הסיכה, נעילת הסנדל והבעילה הוא משלים את העינוי (סדר משנה). (44) ובקצת ספרים הגירסא: "לענין מלאכה", והיא הגירסא הנכונה, כי כך ביאר רבינו בפרק זה הלכה א', כי פסוק זה בא ללמדנו שיש מצות עשה בשביתת ממלאכה (מעשה רוקח). (45) מסכת יומא דף ע"ד עמוד א'. (46) עונש דרבנן על שמרד נגד דברי חכמים, וראה למעלה הלכה ד'.

ו. כְּשֶׁם שֶׁשְׁבִיבֵת מִלֵּאכָה בּוֹ בֵּין בֵּינָם וּבֵין בְּלִילָה⁴⁷, כִּף שְׁבִיבֵת לְעֵנִי בֵּין בֵּינָם וּבֵין בְּלִילָה. וְצָרִיךְ לְהוֹסִיף מֶחֱלָל עַל הַקֹּדֶשׁ⁴⁸ בְּכַנְסוֹתוֹ וּבִיצֵאָתוֹ, שְׁנֵאָמַר: וְעֵנִיתֶם אֶת נַפְשֵׁיכֶם בְּתַשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בְּעָרֵב; כְּלוּמַר: הַתִּחַל לְצוּם⁴⁹ וְלַהֲתַעֲנוֹת מַעֲרָב תַּשְׁעָה⁵⁰ הַסְּמוּךְ

פֶּרֶק שֵׁנִי

1 (1) נתבארו בו שיעורי האכילה והשתיה, והדברים הראויים ושאינן ראויים. ונזכר בו ביאור אצל מי נדחה איסור זה. וכן נאמר בו מי הוא המתענה מדבריהם ומי שאינו מתענה.

2 א. האוכל ביום הכפורים מאכלין הראויין³ לאכל
3 לאדם פכותבת⁴ הגסה⁵, שהיא פחות מקביצה⁶
4 פמעט⁷ - הרי זה חיב. וכל האכלים מצטרפין
5 לשיעור זה⁸. וכן השותה משקין הראויין לשתיית
6 אדם פמלא לגמיו⁹ של שותה, כל אחד ואחד לפי
7 לגמיו¹⁰ - חיב¹¹. וכמה מלא לגמיו? כדי שישלגם
8 לצד אחד¹² ויראה מלא לגמיו. ושיעור זה באדם
9 בינוני¹³ - פחות מרביעית¹⁴. וכל המשקין מצטרפין
10 לשיעור זה. והאכילה ושתיה אין מצטרפין לשיעור
11 אחד¹⁵.

(2) משנה, יומא עג, ב. (3) שנאמר: (ויקרא כג, כז-כט) "ועניתם את נפשותיכם - כי כל הנפש אשר לא תעונה" דברים המשיבים את הנפש ומבטלים את העינוי (ראה יומא 12 פא:); פרט לאוכלין שאינם ראויים (להלן הלכה ה) שאינם משיבים את הנפש. (4) פרי התמר בהחלו להתייבש. (5) הגדולה. (6) כן היא מסקנת הגמרא ביומא עט, ב: "וכביצה שאמר, לא גדולה ולא קטנה אלא בינונית" (כלים יז, ו). (7) בקצת ספרים, הגירסא "במעט". (8) משנה, יומא שם. (9) כמלוא הפה. (10) שכאן אין השיעור שיהיה לכל אדם, כמו באכילה, אלא לפי מלוא לוגמיו של כל שותה ושותה, למי שפיו גדול - שיעורו גדול, ולמי שפיו קטן - שיעורו קטן. (11) שקיבלו חכמים כי בשיעור זה מתיישבת דעתו של אדם, וסר ממנו העינוי. (12) שאין הכוונה מלוא לוגמיו ממש, שיהיו שני צידי פיו מלאים משקה, אלא אם צד אחד מלא וכולט, זה נחשב למלוא לוגמיו (יומא פ.). (13) אבל באדם גדול (=במדה) השיעור יותר, שהרי "לוגמו של בן אבטיח מחזיק יותר מרביעית" ("ירושלמי" יומא פ"ח ה"ב). (14) נמצא שדין יום הכיפורים שיש בו מצות עינוי, שונה משאר דברים שאסורים באכילה, כי רוב שיעורי אכילה הם בכזית, ורוב שיעורי שתיה הם ברביעית. ואילו ביום כיפור, שיעור אכילה לבטל העינוי - בככותבת הגסה, ושיעור השתיה - במלוא לגומיו. (15) שאם אכל פחות מכותבת, ושתה פחות ממלוא לוגמיו אינם מצטרפים, כי קיבלו חכמים שאין דעתו של אדם מתיישבת בזה, ולא בטל מצוות עינוי.

14 ב. אחד האוכל אכלים המתירים או שאכל דברים
15 האסורין¹⁶, כגון פגול¹⁷ ונותר¹⁸ וטבל¹⁹ ונבלות
16 וטרפות וחלב או דם - הואיל ואכל אכלים הראויין
17 לאדם, הרי זה חיב פרת משום אוכל ביום
18 הכפורים²⁰.

(16) יומא עד, ב. (17) קדשים שנחפלו ונפסלו על ידי מחשבת הכהן בשעת ההקרבה לאכלם לאחר הזמן שקבעה התורה (ויקרא ז, יח). (18) קדשים שנותרו בשר שלהם אחר זמנם שקבעה להם התורה, יום ולילה או שני ימים ולילה

אחד (ויקרא כב, ל). (19) תבואה שלא הופרשה ממנה תרומות ומעשרות. (20) ואף שממילא חייב כרת משום אוכל האיסור ההוא (פיגול, נותר, חלב ודם) - יתכן שאכל מאיסורים אלו פחות משיעור כזית, והשלים את האכילה בדבר היתר, באופן שאינו חייב משום האיסורים ההם אלא מחמת איסור יום הכיפורים (מהרש"ל).

ג. אכל או שתה פחות משיעור זה - אינו חיב
פרת²¹; אף על פי שהוא אסור מן התורה²² בפחצי
שעור, אין חיבין פרת אלא על פשעור. והאוכל או
השותה חצי שעור - מפין אותו מפת מרדות²³.

(21) יומא עד, א. (22) משום שנאמר (ויקרא ז, כג): "כל חלב שור וכשב ועז לא תאכלו", "כל" זה משמעו כל שהוא, ואפילו פחות מכשיעור, כעין שנאמר (תהילים עח, לח): "ולא יעיר כל חמתו" שפירושו כל שהוא, והסבירו (ביומא עד.) את איסור "חצי-השיעור" משום שהוא ראוי להצטרף לשיעור איסור, שאם יאכל בתוך כדי אכילת פרס (ראה להלן הלכה ד) עוד חצי שיעור - יצטרפו שניהם לשיעור שלם ויתחייב כרת (ראה 'פרי מגדים' יו"ד סי' סב), ומדין חלב נלמד לכל איסורים שבתורה לאסור מן התורה 'חצי שיעור'. וראה בפ"א מהל' חמץ ומצה ה"ז. (23) עונש שהטילו עליו חכמים על מרדו.

ד. אכל²⁴ מעט²⁵ וחזר ואכל²⁶: אם יש מתחלת
אכילה ראשונה עד סוף אכילה אחרונה פרי אכילת
שלוש ביצים²⁷ - הרי אלו מצטרפות לכשיעור²⁸; ואם
לאו - אין מצטרפות לכשיעור. שתה מעט וחזר
ושתה: אם יש מתחלת שתיה ראשונה עד סוף
שתיה אחרונה פרי שתית רביעית²⁹ - מצטרפין
לשיעור; ואם לאו - אין מצטרפין.

(24) יומא פ, א. (25) פחות מכשיעור. (26) ובין הכל יש כשיעור. (27) ונקרא בלשון התלמוד והפוסקים "אכילת פרס", פרס פירושו חצי של איזה דבר, ושיעור זה הוא חצי ככר של שש ביצים (עירובין פ"ח מ"ב). ויש אומרים כי שיעורו ארבע ביצים (מגיד-משנה). ושיעור הזמן הוא תשעה רגעים (שור"ת 'חתם סופר' חלק ו סי' טז). ויש אומרים שמונה רגעים, ששה רגעים, שלשה או ארבעה רגעים (אנציקלופדיא תלמודית ערך אכילת פרס). (28) ודינו כאוכל חצי שיעור. (29) גם בהלכות תרומות (פ"ה ה"ג) כתב רבינו כן, והשיגו הראב"ד שם ממה שאמרו: "כל המשקין מצטרפין לפסול את הגויה (לטמא את הגוף) בכדי אכילת פרס" (כריתות יג.). ורבינו סובר, שזה נאמר רק בשתיה ששיעורה ברביעית, או שיעור הצירוף צריך להיות בשיעור גדול מרביעית, שהוא בכדי אכילת פרס. אבל ביום הכיפורים, ששיעור שתיה הוא בפחות מרביעית, מצטרף בכדי שתיית רביעית ('רבינו מנוח'). וכן נראה דעת הראב"ד שלא השיג כאן על רבינו.

ה. אכל אכלים שאין ראויין למאכל אדם³⁰, כגון
עשבים הקרים או שרפים³¹ הבאושין, או ששתה
משקין שאינן ראויין לשתיה, כגון ציר³² או מורס³³

כיון שכבר נתחייב בתחילת אכילתו? ולדעת 'מגיד משנה' - פירוש, כגון שאכל בתחילת ליל יום הכיפורים מיד על אכילה שאכל בערב יום הכיפורים. (50) ואם אכל מאכלים מבושמים או מתובלים על אכילתו - חייב, כי "רווחא לבסומא שכח" (מגילה ז:); (רווח-מקום מצוי גם בבטן מלאה לדבר מבוסם וטוב) ('כלבו').

- ח. חול'ה⁵¹ שיש בו ספנה⁵², ששאל לאכל ביום¹⁷ הכפורים, אף על פי שהרופאים הקיאיין אומרים: אינו צריך - מאכילין אותו⁵³ על פי עצמו⁵⁴, עד שיאמר: די⁵⁵. אמר החול'ה: איני צריך, והרופא אומר: צריך - מאכילין אותו על פיו⁵⁶. והוא, שהיה רופא בקי⁵⁷, רופא אחד אומר: צריך, ואחד אומר: אינו צריך - מאכילין אותו. מקצת הרופאים אומרים: צריך, ומקצתן אומרים: אינו צריך - חולקין אחר הרב או אחר הקיאיין. וכלבד שלא יאמר החול'ה: צריך אני; אבל אם אמר: צריך אני - מאכילין אותו⁵⁸. לא אמר החול'ה שהוא צריך, ונחלקו הרופאים, והיו כלם בקיאיין, ואלו שאמרו אינו צריך פמנן שאמרו צריך - מאכילין אותו⁵⁹.

(51) משנה, יומא פב, א. (52) שאם לא יתנו לו לאכול, אפשר שיכבד עליו החולי ויסתכן (שו"ע או"ח סי' תריח). (53) מפני שכתוב (ויקרא יח, ה): "ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" - "וחי בהם, ולא שימות בהם" (יומא פה:). (54) ביומא פג, א: "אמר רבי ינאי, חולה אומר צריך, ורופא אומר אינו צריך - שומעין לחולה, מאי טעמא? לב יודע מרת נפשו (משלי יד, י). (55) לדעת הרא"ש (יומא פ"ח סי"ג) מאכילין ומשקין אותו מעט מעט פחות מכשיעור, וישהה בין אכילה לאכילה ובין שתיה לשתיה, כדי שלא יצטרפו בתוך כדי אכילת פרס (ראה בהלכה ד), וכן הוא בשו"ע או"ח סי' תריח ס"ז. אבל הנצי"ב ('העמק שאלה' שאילתא קסז) העלה שדין זה לא נאמר אלא לענין מעוברת (ראה כריתות יג.), אבל גבי חולה מאכילין אותו כדרכו בלי שום הגבלות. (56) שמא החולה נבעת ואינו מרגיש בחלי מוחמת רוב חולשא (יומא שם). ואפילו החולה בעצמו רופא מומחה, אין שומעין לו ('פרי מגדים'). (57) בכתב-יד תימני: "רופא אומן". (58) ביומא, שם: אמר רב בר רב אשי, כל היכא דאמר צריך אני, אפילו מאה אמרי לא צריך, לא ציינתו להו (אין שומעין להם).

- ט. עברה⁵⁹ שהריחה⁶⁰ - לוחשין לה באזנה שיום³⁰ הכפורים הוא⁶¹; אם נתקדשה דעתה בזכרון זה - מוטב, ואם לאו - מאכילין אותה עד שתתישב נפשה. וכן⁶² מי שאחזו בלמוס⁶³ - מאכילין אותו עד שיאורו עיניו. ואפילו נבלות ושקצים מאכילין אותו מיד⁶⁴, ואין משהין אותו עד שימצאו דברים המתירין.

(59) משנה, יומא פב, א. (60) ריח מאכל. וידוע שאם לא נותנים לה מה שהיא מתאוה, היא וולדה מסוכנים.

- 1 והמין חי³⁴, אפילו אכל ושתה מהן הרבה - הרי זה
2 פטור מן הכרת, אבל מפיין אותו מכת מרדות³⁵.

(30) משנה, יומא פא, א. (31) מיצים הנוטפים מן האילנות. (32) מים היוצאים מדגים מלוחים. (33) שומן היוצא מדגים מלוחים. (34) דעת רבי ביומא פא, ב שחומץ משיב את הנפש. "דרש רב גידל בר מנשה מבירי: אין הלכה כרבי, נפקו (יצאו) כולי עלמא (כולם) מזגו (עירבו) מים בחומץ) ושתו, שמע רב גידל ואיקפד (והקפיד), אמר: אימר דאמרי אנא דיעבר - לכתחילה מי אמרי? אימר דאמרי אנא פורתא (מעט) - טובא (הרבה) מי אמרי? אימר דאמרי אנא חי - מזוג מי אמרי?". (35) ה'טור' באו"ח סי' תרי"ב הביא בשם 'אבי העזרי': שאם אכל אוכלין שאינם ראויים לאכילה, אפילו איסורא ליכא, והמדובר שם בעפר וכדומה שאין עליהם שם אוכל כלל.

- 3 ו. שתה חמץ מזוג במים - חייב³⁶. הפוסק³⁷ פלפלין
4 וזנגביל יבש וכיוצא בהן - פטור; אבל וזנגביל³⁸
5 רטב - חייב³⁹. אבל עלי גפנים - פטור; לולבי
6 גפנים⁴⁰ - חייב. ואילו הן לולבי גפנים? כל
7 שלבלבו⁴¹ בארץ ישראל⁴² מראש השנה ועד יום
8 הכפורים⁴³; יתר על זה - הרי הן פעצים⁴⁴ ופטור.
9 וכן כל כיוצא באלו.

(36) יומא, שם. (37) "כל דבר שאדם אוכל שלא כדרכו, נקרא כסיסה" (רש"י ברכות לו:). (38) קנמון. (39) מגיד-משנה גורס: "אבל רטובין חייב, ומוסב גם על פלפלין. וכן הוא בגמרא שם. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' ברכות ה"ז שפלפלין רטובין הם אוכל, ומברך עליהם "בורא פרי האדמה". ועיין 'מגיד משנה'. (40) ענפים רכים של גפנים. (41) שהניצו. (42) לאו דוקא, כי כן הדין גם בשאר הארצות, אלא שבארץ ישראל רגילים להיות כך. (43) עדיין לחים ורכים הם, וראויים לאכילה. (44) שכבר נעשו קשים.

- 10 ז. אבל⁴⁵ צלי במלח - מצטרף המלח לבשר; ציר⁴⁶
11 שעל גבי ירק - מצטרף⁴⁷; מפני שמכשירי האכל
12 המערבים עם האכל - באכל הן חשובים. היה שבע
13 מאכילה גסה שאכל⁴⁸ עד שקץ במזונו, ואכל יתר
14 על שבעו - פטור⁴⁹, כמי שאכל אכלין שאינם
15 ראויין לאכילה; שאף על פי שזה המאכל הותר
16 ראוי לרעב, אינו ראוי לכל מי ששבע בזה⁵⁰.

(45) יומא פ, ב. (46) מיץ. (47) ל"ככותבת הגסה" שהיא שיעור אכילה (יומא שם). (48) בתחילת ליל יום כיפור, מדובר - שעוד שבע מאכילתו ביום (מגיד-משנה). וראה להלן. (49) ביומא פ, ב: "אמר ריש לקיש, האוכל אכילה גסה ביום הכיפורים - פטור, מאי טעמא? 'אשר לא תעונה' - כתיב, פרט למזיק". ויש כאן גירסא אחרת: "היה שבע מאכילה גסה שאכל אוכלין שאינן ראויין ואחר-כך אכל אוכלין ראויין - פטור" (המאירי). וכן הוא ב'שיטה' למסכת יומא ('מעשה רוקח' בהקדמה), ויש הכרח לגירסא זו, כי לפי גירסא שלפנינו, איך יתכן שהוא פטור על אכילה גסה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה צד נאסרו והותרו. ונזכר בו עניינן אחת לאחת על הסדר שנזכרו בפרק ראשון.

- א. אָסוּרִים לְרַחֵץ בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים בֵּין בְּחֻמֵּי בֵּין בְּצוּנָה², בֵּין כָּל גּוֹפּוֹ בֵּין אֶבֶר אֶחָד. אָפְלוּ אֶצְבָּע קִטְנָה אָסוּר לְהוֹשִׁיטָה בְּמִים⁵. וְהַמֶּלֶךְ⁶ וְהַפֶּלֶה⁷ רֹחֵץ⁸ אֶת פְּנֵיהֶן⁹; כֹּהֵל - כְּדֵי שֶׁלֹּא תִתְנַגֵּה עַל בְּעֻלָּה⁹, וְהַמֶּלֶךְ - כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה בְּפִיּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: מֶלֶךְ בְּפִיּוֹ תִתְנַגֵּה עֵינָיו. וְעַד כַּמָּה נִקְרָאת כֹּהֵל? עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם¹⁰.

(2) יומא עג, ב. ודף עז, ב. (3) שהרי ביום הכיפורים יש מצוות עינוי, ולמדו (ביומא עז). ממה שכתוב (מלכים-א, ב, כו): "ולאביתו כהן אמר המלך, ענתות לך על שדיך כי איש מות אתה, וביום הזה לא אמיתך כי נשאת . . . וכי התענית בכל אשר התענה אבי". וגבי דוד כתוב (שמואל-ב, יז, כט): "ודבש וחמאה . . . הגישו לדוד . . . כי אמרו העם רעב ועיף ומצא במדבר", ועיף הכוונה עיף מרחיצה, שכן כתוב (משלי כה, כה): "מים קרים על נפש עיפה", הרי שהעדר רחיצה נקרא עינוי. (4) [שהרי בפסוק המובא למעלה, כתוב: "מים קרים על נפש עיפה"]. (5) פסחים נד, ב. (6) משנה, יומא עג, ב. (7) אבל נעילת הסנדל וסיכה לא התירו אף למלך וכלה, כי בנעילת הסנדל אפשר להם ללבוש של בגד ומשי חשוב, וסיכה אינה אלא משום תענוג ולא משום יופי (מהר"ם בן חביב). (8) כי העדר הרחיצה ניכר יותר על הפנים. (9) בכת"י התימנים, יש כאן הוספה: "ונמצא מגרשה", ובזה מובן - איך התירו איסור רחיצה ביום הכיפורים לכהן? - כיון שיש חשש של גירושין, וכמו שמבואר (נדרים סו:): "שמי שנכתב בקדושה, ימחה על מים המאריים כדי לעשות שלום בין איש לאשתו". (10) אחרי חופתה.

- ב. מִי¹¹ שֶׁהָיָה מֶלֶךְ לְכָל הַבָּיָה אוֹ טִיט - רוֹחֵץ מְקוֹם הַטָּנֶפֶת בְּדִרְכּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. וּמִדִּיחָה אִשָּׁה יָדָה אֶחָת בְּמִים, וְנוֹתְנָת פֶּת לְתִינוּק. וְהַחֹלָה רוֹחֵץ בְּדִרְכּוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְסַכֵּן. וְכָל חִיבֵי¹² טְבִילוֹת טוֹבְלִין בְּדִרְכָּן¹³, בֵּין בְּתַשְׁעָה בָּאֵב בֵּין בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים.

(11) יומא עז, ב. (12) ביצה יח, ב. (13) אף-על-פי שדעת רבינו (למעלה פ"ו מהל' יסודי התורה ה"ו) שטבילה בזמנה אינה מצוה - בכל זאת מותר לטבול. וכן כתבו ה'תוספות' בביצה שם ד"ה כל (לחם-משנה שם). וכתבו שם עוד: "דוקא בזמניהם שהיו עושים בטהרות, היו צריכין לטבול מיד כדי שלא יטמאו את הטהרות, אבל בזמננו אסור להם לטבול עד מוצאי יום הכיפורים".

- ג. מִי¹⁴ שֶׁרָאָה קָרִי בְּזֶמֶן הַזֶּה¹⁵ בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים, אִם לֹחַ הוּא - מְקַנֵּה בְּמַפָּה וְדִי; וְאִם יָבֵשׁ הוּא אוֹ שֶׁנֶּתְלַלְלָה - רוֹחֵץ מְקוֹמוֹת הַמֶּלֶךְ לְכָל הַבָּיָה וּמִתְפַּלֵּל. וְאָסוּר לוֹ לְרַחֵץ כָּל גּוֹפּוֹ אוֹ לְטַבֵּל; שְׂאִין הַטּוֹבֵל בְּזֶמֶן הַזֶּה טָהוֹר, מִפְּנֵי טַמְאָת מָת, וְאֵין הֶרְחִיצָה מְקָרִי לְתַפְלָה בְּזֶמֶן הַזֶּה אֲלָא

(61) חכמינו ז"ל ספרו בזה (יומא פב:): "ההיא עוברת דארחא (שהריחה מאכל ביום הכיפורים), אתו (באו) לקמיה דרבי, אמר להו, זילו ולחשו לה (באונה) דיומא דכיפורא הוא, לחשו לה ואילחשה (קבלה הלחשה, שפסק העובר מתאוותו), קרי עליה: בטרם אצרך בבטן ידעתין (ירמיה א, ד). נפק מינה (נולד מעובר זה) רבי יוחנן. ההיא עוברת דארחא, אתו לקמיה דרבי חנינא, אמר להו, לחשו לה, ולא אילחשא, קרי עליה: זורו רשעים מרחם (תהילים נח, ד), נפק מינה שבתאי אוצר-פירי (שאוצר פירות כדי להפקיע שערים, ותניא אין אוצרים פירות בארץ ישראל וכל דבר שהוא חיי נפש, לפי שמפקיעין את השערים)". (62) משנה, יומא פג, א. (63) חולי הרעבון, וסימנו שענינו כהות ואינו יכול לראות. (64) "ומאכילין אותו הקל (איסור הקל) הקל תחילה, אם האירו עינוי - דיו, ואם לאו מאכילין אותו החמור" (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד ה"טז).

- י. קָטָן⁶⁵ בֶּן תִּשְׁעִים⁶⁶ שָׁנִים⁶⁷ וְכָן עֶשֶׂר שָׁנִים⁶⁸, מִחֻמֵּי⁶⁹ אוֹתוֹ לְשַׁעוֹת. בִּיצָד? הֵיךְ רִגִּיל לְאָכֹל בְּשִׁתִּי שַׁעוֹת בַּיּוֹם - מֶאֱכִילִין אוֹתוֹ בְּשִׁלְשׁ⁷⁰; הֵיךְ רִגִּיל בְּשִׁלְשׁ - מֶאֱכִילִין אוֹתוֹ בְּאַרְבַּע. לְפִי כַח הֵבֶן מוֹסִיפִין לַעֲנוֹת אוֹתוֹ בְּשַׁעוֹת. בֶּן אֶחָת עֶשְׂרֵה שָׁנָה, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה⁷¹, מִתְעַנֶּה וּמִשְׁלִים מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, כְּדֵי לְחַנּוֹכַּ בְּמַצּוֹת.

(65) משנה, יומא פב, א. (66) אם הוא בריא. (67) שלמות, שהשנים נשלמו לפני יום הכיפורים (פוסקים). (68) אם הוא קצת חלש. (69) משום שנאמר (משלי כב, ו): "חנוך לנער על פי דרכו". (70) וכמו כן מחנכים אותן לענין רחיצה וסיכה ('טור'). (71) ודעת הראב"ד, שגם ההשלמה - הכל לפי הבריות, הזכר לפי זמנו והנקבה לפי זמנה.

- יא. בֶּת⁷² שְׁתִּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד וְכָן שִׁלְשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, שֶׁהֵבִיאוּ שְׁתֵּי שַׁעְרוֹת⁷³ - הָרִי הֵן בְּגָדוּלִים לְכָל הַמַּצּוֹת, וּמִשְׁלִימִין מִן הַתּוֹרָה⁷⁴; אָבֵל אִם לֹא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שַׁעְרוֹת - עֲדִין קִטְנִים הֵן, וְאֵינֶם מִשְׁלִימִין אֲלָא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. קָטָן⁷⁵ שֶׁהוּא פָּחוֹת מִבֶּן תִּשְׁעִים, אֵין מְעַנֶּה אוֹתוֹ⁷⁶ בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבֹא לִידֵי סִפְנָה⁷⁷.

(72) משנה, נדה מה, ב. (73) ראה פרטי הלכות אלו בדברי רבינו בהל' אישות פ"ב הלכה י ואילך. (74) הלכה למשה מסיני. כי "שיעורין . . . הלכה למשה מסיני" (סוכה ה:). ויש רמז לזה מן הכתוב, כי לא מצאנו בכל התורה שיהא קרוי איש בפחות מבן י"ג שנה, אבל בבן י"ג שנה מצינו שקראו הכתוב איש, כדכתיב (בראשית לז, כה): "ויקחו . . . שמעון ולוי . . . איש חרבו", ובאותה שעה היו בני י"ג שנה (נזיר כט: ברש"י שם), וברוב מצוות התורה כתוב "איש" (הגאון מוילנה ב'אבות' פרק ה). (75) משנה, יומא סב, א. (76) אפילו לחינוך שעוה. (77) אפילו רוצה להחמיר על עצמו - מוחים בידו ('כלבו').

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נתבארו בו פרטי ענייני הרחיצה ושאר הדומין לו, ובאי

- 1 מְנַהֵג, וְאֵין מְנַהֵג לְבַטֵּל¹⁷ דְּבַר הָאֶסוּר, אֲלֵא
2 לְאַסֹּר אֶת הַמֵּת. וְלֹא אָמְרוּ שֶׁהֲרֹאָה קָרִי בְיוֹם
3 הַפְּפוּרִים טוֹבֵל, אֲלֵא כְּשֶׁתִּקְנֶנוּ טְבִילָה לְבַעֲלִי
4 קִרְיִין, וַיִּכְבֶּר בְּאַרְבָּנָה¹⁸ שֶׁבְטָלָה¹⁹ תִּקְנָה זֹה.

(28 יומא עז, ב. 29) ראש השנה טו, ב: "אמר רבי יצחק, חייב אדם להקביל פני רבו ברגל, שנאמר (מלכים ב ד, כג): "מדוע את הולכת אליו היום לא חודש ולא שבת", מכלל דבחדוש ושבת איבעי למיזל", וכן מובא בדברי רבינו (הל' תלמוד תורה פ"ה ה"ז). (30) שמצוה להקביל פניו, כמבואר (חגיגה ה:): "רבי ורבי חייא, הוו שקלו ואזלו באורחא (היו מהלכין בדרך), כי מטו להחייא מתא (כאשר הגיעו לאותו מקום), אמרו: אי איכא צורבא מרבנן הכא (אם יש כאן תלמיד-חכם) ניזיל ונקביל אפיה (נלך ונקבל פניו)". (31) אבל לשחות במים או לעבור בספינה - אסור ('טור' בשם בעל 'הלכות גדולות'). (32) משום איסור רחיצה, כיון שהולך לדבר מצוה, ואינו מתכוין להנאת רחיצה. וכתבו הפוסקים שהמדובר כשאין לו דרך אחרת אלא דרך הנהר. (33) "התירו סופו משום תחילתו". (34) בקצת ספרים, הגירסא "נמנע". (35) משום הפסד ממנו של ישראל - התירו. (36) יומא עז, ב. (37) בכת"י התימנים, הגירסא "בגדיהם". (38) [ונראה כשט על פני המים שאסור בשבת (פכ"ג מהל' שבת הלכה ה), והוא-הדין ליום-כיפור].

- 5 ז. אֶסוּר³⁹ לְנַעַל מְנַעֵל⁴⁰ וְסַנְדָּל אֶפְלוּ בְּרַגְלֵי אֶחָת.
6 וּמֵתָר⁴¹ לְצִאת בְּסַנְדָּל שֶׁל שְׁעָם⁴² וְשֶׁל גְּמִי⁴³ וְכִיּוֹצֵא
7 בָּהֶן. וְכוּרֶךְ⁴⁴ אֲדָם בְּגָד עַל רַגְלֵי וְיוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהָרִי
8 קָשִׁי הָאֶרֶץ מַגִּיעַ לְרַגְלֵי וּמַרְגִּישׁ שֶׁהוּא יָחַף⁴⁵.
9 הַתִּינוּקוֹת, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן מֵתָרִין בְּאִכְלָה וּבִשְׁתֵּיהֶן
10 וּרְחִיצָה וְסִיכָה, מוֹנְעִין אוֹתָן מִמְּנַעַל וְסַנְדָּל⁴⁶.

(39) יומא עג, ב. (40) למדו בגמרא (יומא עז). שנחשב לעינוי, ממה שכתוב (ירמיה ב, כה): "מנעי רגלך מיחף וגרונוך מצמאה". (41) יומא עז, ב. (42) קליפת עץ. (43) מין עשב. (44) "רבה בר רב הונא, כריך סודרא אכרעיה ונפיק" (יומא, שם). (45) ומקיים בזה מצוות עינוי ביום הכיפורים. (46) "רחיצה וסיכה שנחוצים לגידולו והתפתחותו של הילד, לא גזרו בהם רבנן, אבל נעילת הסנדל שאין גידולו של הילד תלוי בה - גזרו בה רבנן" (מגיד-משנה).

- 30 ח. מֵתָר⁴⁷ לְכָל אֲדָם לְנַעַל אֶת הַסַּנְדָּל מִחֻמַּת עֶקְרֵב⁴⁸
31 וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן⁴⁹, כְּדִי שֶׁלֹּא תִשְׁכְּנוּ. וְהַחֲזִיקָה⁵⁰ מִתָּר
32 לְנַעַל אֶת הַסַּנְדָּל מִשּׁוּם צָנָה⁵¹ כָּל שְׁלִשִּׁים יוֹם⁵².
33 וְהַחֲזִיקָה⁵³ כִּיּוֹצֵא בָּהֶן, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם סִכָּנָה.

(47) יומא עז, ב. (48) אם מצויים שם עקרבים או דברים הנושכים (שו"ע או"ח סי' תריד). (49) מן המזויקים. (50) היולדת. (51) משנה, יומא עג, ב. (52) שעד אותו זמן היא כחולה שאין בו סכנה, כמבואר בפ"ב מהל' שבת ה"ג (מגיד-משנה). (53) "ירושלמי" (יומא פ"ח ה"א): "רבי יצחק בר נחמן, סליק (עלה) לגבי רבי יהושע בן לוי בליל צומא רבא (בליל יום הכיפורים), נפיק לגביה (יצא לקראתו)

(14) יומא פח, א. (15) אחרי שנתבטלה תקנת עזרא ובית דינו, שהם תיקנו שבעל קרי לא יקרא בתורה, לא יקרא קריאת שמע ולא יתפלל, עד שיטבול, כי טומאה זו באה מפני קלות ראש, ובזמניהם היה הדין כי בעל קרי יורד וטובל, כדי שלא יתבטל מתורה ותפילה ביום הקדוש. (16) ראה הל' תפילה פ"ד ה"ו. (17) אין כח בידי המנהג להתיר דבר שאסור מצד הדין, כמבואר (ראש השנה טו:): "במקום איסורא, כי נהגו שבקינן ליה?". (18) בהל' ק"ש פ"ד, ובהל' תפילה פ"ד. (19) לא שבטלוה, כי "אין בית-דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו, אלא-אם-כן גדול ממנו בחכמה ובמניין" (עדיות פרק א), אלא שמתחילה לא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא נתקבלה, שלא היה כח ברוב ישראל לעמוד בה, לטבול אחרי כל מקרה, "וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע, לפי שאין דברי תורה מקבלים טומאה, אלא עומדים בטהרתם לעולם, שנאמר (ירמיה כג, כט): "הלא כה דברי כאש, נאום ה'", מה אש אינה מקבלת טומאה, אף דברי תורה אינם מקבלים טומאה" (רבינו בהל' ק"ש פ"ד ה"ח).

- 5 ד. טִיט²⁰ שֶׁהוּא לַח בְּיוֹתֵר, כְּדִי שֶׁיִּנָּח אֲדָם יָדוֹ
6 עָלָיו וְתַעֲלֶה בָּהּ לַחֲלוּחִית, שֶׁאִם הִדְבִּיק אוֹתָהּ לְיָדוֹ
7 הָאֲחֵרֶת תִּדְבֶּק בָּהּ לַחֲלוּחִית - אֶסוּר לִישָׁב עָלָיו²¹.
8 לֹא²² יִמָּלֵא אֲדָם כְּלִי חֶרֶשׁ מִיָּם וַיִּצְטָן בּוֹ; שֶׁהַמִּים
9 נִזְחָלִים²³ מִדְּפָנָיו. אֶפְלוּ כְּלִי מִתְכוֹת אֶסוּר, שֶׁמָּא
10 יִנָּתְזוּ מִיָּם עַל בִּשְׁרוֹ. וּמֵתָר לְהִצְטָן בְּפִרוֹת²⁴.

(20) יומא עז, א. (21) "שלחלות הטיט הוי עונג, וקרוב לרחיצה" (רש"י). (22) יומא, שם. (23) בכת"י התימנים: "נוזלים". (24) כיון שאין בהם לחלוחית.

- 11 ה. לֹקֶחַ²⁵ אֲדָם מִטְּפַח מַעֲרֵב יוֹם הַכְּפוּרִים,
12 וְשׁוֹרָה אוֹתָהּ בְּמִים, וּמְנַגְּבָה מִעֵט²⁶, וּמְנִיחָה תַּחַת
13 הַבְּגָדִים, וְלִמְחֹר מְעִבְרָה עַל פָּנָיו, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ²⁷,
14 וְאָף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קֶר הַרְבֵּה.

(25) יומא, שם. (26) שלא תהא "טופח על מנת להטפוח", כלומר: שלא תהא בה רטיבות כזו שהנוגע בה יוכל להרטיב אחרים (כנזכר למעלה בהלכה ד). (27) מדין רחיצה ביום הכיפורים, כיון שהיא נגובה קצת. אבל צריך ליזהר שלא יהיה בה חשש של סחיטת המים מן המטפחת (ראה דברי רבינו בהל' שבת פכ"ב).

- 15 ו. הַהוּלָף²⁸ לְהַקְבִּיל פָּנָיו רַבּוֹ²⁹ אוּ פָּנָיו אֲבִיו אוּ מִי
16 שֶׁהוּא גָדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻמָּה³⁰, אוּ לְקָרוֹת בְּבֵית
17 הַמִּדְרָשׁ - עוֹבֵר בְּמִים³¹ עַד צְוֹארוֹ, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ³².
18 וְעוֹשֶׂה מְצוּה שֶׁהֵלֵךְ לַעֲשׂוֹתָהּ, וְחוֹזֵר בְּמִים
19 לְמִקְוָמוֹ; שֶׁאִם לֹא תִתֵּיר לוֹ לַחֲזוֹר - אֵינוֹ הוּלָף³³,
20 וְנִמְצָא נִכְשָׁל³⁴ מִן הַמְצוּה. וְכֵן הַהוּלָף לְשִׁמּוֹר

הלכות שביתת יום טוב

14 יש בכללן שתיים עשרה מצות. שש מצות עשה,
15 ושש מצות לא תעשה, וזהו פרטן: (א) לשבת
16 בראשון של פסח. (ב) שלא לעשות בו מלאכה. (ג)
17 לשבת בשביעי של פסח. (ד) שלא לעשות בו
18 מלאכה. (ה) לשבת ביום חג השבועות. (ו) שלא
19 לעשות בו מלאכה. (ז) לשבת בראש השנה. (ח) שלא
20 לעשות בו מלאכה. (ט) לשבת בראשון של חג
21 הסוכות. (י) שלא לעשות בו מלאכה. (יא) לשבת
22 בשמיני של חג. (יב) שלא לעשות בו מלאכה.
23 ובאר שביתת ימים אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

24 (1) כלל בו רבינו כל המלאכות המותרות לעשותן ביום טוב.
וכלל המלאכות האסורות מדברי תורה והאסורות מדברי
סופרים, וסיבת איסור סופרים בזה. וביאר המלאכות
המותרות, אם מותרות לצורך היום בלבד, או אף לימות
החול. ואם נעשו לימות החול מה דינן, וכן לאיזה בעל חיים
הותרו, אם הותרו לבהמות ולגוים. וביאר בו השוואת י"ט
לשבת בקצת מלאכות, מלבד הבדל העונש שבהן. ונתבאר
השווי הזה במה שהוא מן התורה ומה שהוא מדבריהם.
ונתבאר בו פרט אחד היוצא מן הכלל הזה, והוא ענין
המוקצה שנאסר מדבריהם ביום טוב ומותר בשבת. ונמשך
לזה עניין הנולד. וחילוק שני ימים טובים הרצופין זה בזה,
או שבת ויום טוב הסמוכין, מהו משפטן בזה.

25 א. ששת ימים האלו שאסרן הכתוב² בעשיית
26 מלאכה, שהן: ראשון ושביעי של פסח, וראשון
27 ושמיני של חג הסוכות, וביום חג השבועות, ובאחד
28 לחדש השביעי - הן הנקראין ימים טובים³. ושביית
29 פלן שהו. שהן אסורין בכל מלאכת עבודה⁴, חוץ
30 ממלאכה שהיא לצורך אכילה⁵; שנקמר: אף אשר
31 יאכל לכל נפש וגומר.

(2) ויקרא פרק כ"ג, דברים פרק ט"ז. (3) לפי שימים אלו
חייבים בשמחה, כמו שכתוב (דברים פרק ט"ז פסוק י"ד)
"ושמחת בחגך", וכמו שביאר רבינו להלן בפרק ו'
ובהלכות חגיגה פרק א', שיקריב שלמי שמחה ותגיגה
ויאכלם בשמחה, ואוכלין בשר ושותין יין, "שאינן שמחה
אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין, ולפיכך נקראים ימים אלו
"ימים טובים", כמו שאומר קהלת (פרק ח' פסוק ט'):
"ושבחתני אני את השמחה, אשר אין טוב לאדם תחת השמש
כי אם לאכול ולשתות ולשמוח". וראה שמואל-א פרק כ"ה
פסוק ח' ואסתר פרק ח' פסוק י"ז. (4) שכן כתוב (ויקרא
פרק כ"ג פסוק ח'): "כל מלאכת עבודה לא תעשו". וביאר
הרמב"ן כי הכוונה ב"מלאכת עבודה" לכל המלאכות
ושמושים שאינם משמשים לצורך אוכל נפש, שאילו אוכל

1 לבוש סוליסא (נעלי עור), אמר לו מה דין? אמר לו איסונים
2 אנה (חלש ומצונן אני) ("סדר משנה").

3 ט. אסור⁵⁴ לסוף⁵⁵ מקצת גופו ככל גופו, בין⁵⁶ סיכה
4 של תענוג בין סיכה שאינה של תענוג⁵⁷. ואם⁵⁸ היה
5 חולה, אף על פי שאין בו סכנה, או שיש לו
6 חטטין⁵⁹ בראשו - סך כדרפו ואינו חושש⁶⁰.

(54) יומא עז, ב. (55) "בשמן" (רבינו בפירוש המשניות),
והוא הדין בשאר דברים לאפוקי מים שנקרא רחיצה
(מעשה רוקח). (56) ב"ירושלמי" יומא פ"ח ה"א: "ביום
כיפור בין סיכה שהיא של תענוג בין סיכה שאינה של
תענוג - אסור. בתשעה באב ובתענית ציבור, סיכה שהיא
של תענוג - אסור, שאינה של תענוג - מותר". ולכן פסק
רבינו שבאבל מותר בסיכה שהיא להעביר הזוהמא (פ"ה
מהל' אבל ה"ד), שדין אבל כדין תשעה באב. (57) כגון
להעביר את הזוהמא או את הלכלוך אסור בסיכה, כי עצם
הסיכה היא תענוג, אבל ברחיצה מותר אם אין כוונתו
לתענוג רק להעביר את הלכלוך ('מעשה רוקח'). (58) דין
זה נלמד מן ה'ירושלמי' המבואר בהלכה שלפני זו, לגבי
נעילת הסנדל, כי כל שאר העניינים - מלבד אכילה ושתייה
- דין אחד להם: במקום צער לא גזרו חכמים.
(59) אבעבועות. (60) ואין כאן איסור משום עשיית רפואה
בשבת ויום-טוב, מפני שדרך הבריאים לסוך כן בחול, וכמו
שכתב רבינו בפכ"א מהל' שבת הכ"ג ('משנה ברורה' סי'
תריד).

7 י. יש⁶¹ מקומות שנהגו להדליק את הנר בלילי יום
8 הכפורים, כדי שיהיה לו בשת פנים מאשתו, ולא
9 יבוא לידי תשמיש המטה. ויש מקומות שנהגו שלא
10 להדליק⁶², שמא יראה אשתו ותשא חן בעיניו,
11 ויבוא לידי תשמיש⁶³. ואם חל יום הכפורים להיות
12 בשבת - חזבין הפל להדליק בכל מקום⁶⁴; שהדלקת
13 נר בשבת - חובה⁶⁵.

(61) משנה, פסחים נג, ב: "מקום שנהגו להדליק את הנר
בלילי יום הכיפורים, מדליקין. מקום שנהגו שלא להדליק,
אין מדליקין". (62) ועל שניהם הוא אומר (ישעיה ס, כא):
"ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ וגו'", בין שאמרו
להדליק ובין שאמרו שלא להדליק, שניהם לא נתכוונו אלא
לדבר אחד ("פסחים שם, בגמרא). ובמקומותינו המנהג
להדליק נר בליל יום הכיפורים ולברך על ההדלקה (שו"ע).
(63) "ומדליקין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמבואות
האפלים ועל גבי החוליים" (משנה, שם). (64) "תני תנא
קמיה דרבי יוחנן, רבי שמעון בן אלעזר אומר: יום
הכיפורים שחל להיות בשבת, אף במקום שאמרו שלא
להדליק [ביום הכיפורים], מדליקים מפני כבוד השבת"
(פסחים נג:). ובי'ירושלמי' (שם פ"ד ה"ד): "רבי סימון בשם
רבי יהושע בן לוי, רבי יוסי בן שאול בשם רבי - הלכה
כרבי שמעון בן אלעזר" (מגיד-משנה). (65) כמו שכתב
רבינו למעלה פ"ה מהל' שבת ה"א.

16 שְׁהִתְרַחֵץ הַיּוֹם הַזֶּה הוֹצֵאָה בְּיוֹם טוֹב לְצִרְף אֲכִילָה, הִתְרַחֵץ
17 שְׁלֹא לְצִרְף אֲכִילָה. לְפִיכָף מִתֵּר בְּיוֹם טוֹב לְהוֹצִיא
18 קֶטֶן אוֹ סֵפֶר תּוֹרָה אוֹ מִפְתָּח וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִרְשׁוֹת
19 לְרִשׁוֹת. וְכֵן מִתֵּר לְהַכְעִיר, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוֹ לְצִרְף
20 אֲכִילָה. וְשָׂאֵר מְלָאכּוֹת: כָּל שֵׁשׁ בּוֹ צִרְף אֲכִילָה -
21 מִתֵּר, כְּגוֹן שְׂחִיטָה וְאַפְיָה וְלִישָׁה²³ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן;
22 וְכָל שְׂאִין בָּהֶן צִרְף אֲכִילָה - אֶסּוּר, כְּגוֹן כְּתִיבָה
23 וְאַרְיֵגָה וּבִגְדֵי וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

(17) משנה במסכת מגילה דף ט"ז עמוד ב'. (18) והן מלאכות שמעיקרן אינן עומדות לעניני אכילה, כגון: כתיבה, אריגה ובנין וכיוצא בהן (המב"ט בקרית ספר). (19) מפני שכתוב (ירמיה פרק י"ז פסוק כ"ב): "ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת", בשבת - ולא ביום טוב (מסכת ביצה דף י"ב עמוד א'). (20) שכתוב (שמות פרק ל"ה פסוק ג'): "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", בשבת אין אתה מבעיר אבל מבעיר אתה ביום טוב (ירושלמי מסכת ביצה פרק ה' הלכה ב'). (21) משנה מסכת ביצה דף י"ב עמוד א' מחלוקת בין בית שמאי ובית הלל, לבית שמאי אינו מותר רק לצורך אוכל נפש, אבל לבית הלל - שנפסקה הלכה כמותם - "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך אוכל נפש". (22) שכן כתוב (שמות פרק י"ב פסוק ט"ז): "מקרא קדש יהיה לכם, כל מלאכה לא יעשה בהם, אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". (23) בירושלמי מסכת ביצה פרק א' הלכה י' אמרו שרק המלאכות שהם מלישה ואילך - מותרות, אבל טחינה, רקידה וכדומה, אינן מותרות לצורך אוכל נפש, מפני שכתוב: "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם ושמרתם את המצות" (שמות שם פסוקים ט"ז-י"ז), משמור ואילך מותר. וראה להלן בהלכה ז'.

24 ה. כָּל מְלָאכָה שְׂאֵפְשֵׁר לְהַעֲשׂוֹת מִעֶרֶב יוֹם טוֹב²⁴,
25 וְלֹא יִהְיֶה בָּהּ הַפְסֵד וְלֹא חֶסְרוֹן אִם נַעֲשִׂית מִבְּעֶרֶב
26 - אֶסְרוּ חֻקִּים²⁵ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אֶף-עַל-
27 פִּי שֶׁהִיא לְצִרְף אֲכִילָה. וְלָמָּה אֶסְרוּ דָּבָר זֶה? גִּזְרָה²⁶
28 שְׂמָא יֵנִיחַ אָדָם מְלָאכּוֹת, שְׂאֵפְשֵׁר לַעֲשׂוֹת מִעֶרֶב
29 יוֹם טוֹב, לְיוֹם טוֹב²⁷, וְנִמְצָא יוֹם טוֹב כְּלוֹ הוֹלֵךְ
30 בַּעֲשִׂית אוֹתָן מְלָאכּוֹת, וְיִמְנַע מִשְׁמַחַת יוֹם טוֹב, וְלֹא
31 יִהְיֶה לוֹ פְּנָאי לְאָכֵל²⁸.

(24) מקור סברא זו במסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. (25) לפי הירושלמי דביצה פרק א' הלכה י' הנ"ל דברים אלו אסורים מן התורה (וכן דעת הראב"ד, אלא שהוא גורס בירושלמי "מתלישה ואילך"). אבל לדעת רבינו אינן אסורות אלא מדרבנן. (26) מקור לגזירה זו ראה במשנה מסכת מועד קטן דף י"א עמוד א'. (27) בכ"י הגירסא: "מערב יום טוב ויעשה אותם ביום טוב". (28) בנ"א: "לאכול ולשתות" (מער"ק).

32 ו. וּמִזֶּה הַטַּעַם עֲצָמוֹ לֹא אֶסְרוּ הַהוֹצֵאָה בְּיוֹם טוֹב.
33 וְאַף-עַל-פִּי שֶׁכָּל הַהוֹצֵאָה הִיא מְלָאכָה שְׂאֵפְשֵׁר
34 לַעֲשׂוֹתָהּ מִעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְלָמָּה לֹא אֶסְרוּהָ? כִּדְרִי

נפש נקרא "מלאכת הנאה" ולא מלאכת עבודה. (5) שיש בזה כמה חילוקי דינים, כמו שמבאר רבינו להלן בפרק זה.

1 ב. כָּל הַשְׁבוּת מִמְּלָאכָת עֲבוּדָה בְּאַחַד מֵהֶן - הֵרִי
2 קִים מִצְוֹת עֲשֵׂה⁶; שֶׁהֵרִי נֹאמַר בָּהֶן "שְׁבִתוּן"⁷,
3 כְּלוּמַר, שְׁבוּת. וְכָל הַעוֹשֶׂה בְּאַחַד מֵהֶן מְלָאכָה⁸
4 שְׂאִינָה לְצִרְף אֲכִילָה⁹, כְּגוֹן שִׁפְנָה אוֹ הֶרֶס אוֹ אֶרֶג
5 וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֵרִי בְטֹל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא
6 תַעֲשֶׂה; שְׁנֹאמַר: כָּל מְלָאכָת עֲבוּדָה לֹא תַעֲשֶׂה, כָּל
7 מְלָאכָה לֹא יַעֲשֶׂה בָּהֶן. וְאִם עֲשֵׂה בְּעֵדִים וְהִתְרַחֵץ¹⁰
8 - לִזְקָה¹¹ מִן הַתּוֹרָה¹².

(6) מסכת שבת דף כ"ד עמוד ב'. (7) ביטוי זה נכתב באחד לחודש השביעי ובראשון ושמיני של חג הסוכות (ויקרא פרק כ"ג), ולא בשאר המועדים, אמנם כבר ביאר רבינו (בספר המצוות עשה קנט) שכיון שנכתב בהם "מקראי קודש", שפירושו קדשו שלא תעשה בו מלאכה, כאילו נכתב שבתון, תשובות ממלאכה. (8) אחת מל"ט אבות מלאכות או מתולדותיהן, המבוארות בהלכות שבת מפרק ז' ואילך. (9) אפילו אם עשה לצורך אכילה, כיון שעיקרה אינה עומדת לאכילה, לא נחשבת צורך אוכל נפש (הרב המגיד). (10) ששני עדים מתרים את עובר העבירה - קודם עשותו אותה - על חומר החטא והעונש הצפוי לו בעקבו. (11) כדין העובר על כל לא תעשה שבתורה, ראה בהלכות סנהדרין פרק י' הלכה ט'. (12) דברים פרק כ"ה פסוקים ב-ג.

9 ג. הַעוֹשֶׂה¹³ אֲבוֹת מְלָאכּוֹת¹⁴ הִרְבֵּה בְּיוֹם טוֹב
10 בְּהִתְרַחֵץ אֶחָת, כְּגוֹן שֶׁזָּרַע וּכְנָה וְסָתַר וְאַרְגַּ
11 בְּהִתְרַחֵץ אֶחָת - אֵינוֹ לִזְקָה אֲלָא אֶחָת. חִלּוֹק
12 מְלָאכּוֹת לְשִׁבְתָּ¹⁵, וְאֵין חִלּוֹק מְלָאכּוֹת לְיוֹם טוֹב¹⁶.

(13) מסכת מכות דף כ"א עמוד ב'. (14) מבוארות בהלכות שבת פרק ז'. (15) שהעושה בשוגג מלאכות הרבה בהעלם אחד, חייב חטאת על כל מלאכה ומלאכה (ראה בהלכות שבת פרק ז'). (16) לפי שדין חילוק מלאכות לשבת למדנו (שבת דף ע) מדכתיב (שמות פרק ל"א פסוק י"ד) "מחלליה מות יומת" - ריבתה התורה קרבנות הרבה על חלול אחד, או ממה שכתוב (שם פרק ל"ה פסוק ג') "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת", הבערה בכלל כל המלאכות היתה, ולמה יצאה? להקיש אליה ולומר לך, מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבין עליה בפני עצמה, אף כל שהיא אב מלאכה חייבין עליה בפני עצמה, או ממה שכתוב (ויקרא פרק ד' פסוק ב') "נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה, ועשה מאחת מהנה" פעמים שחייבים חטאת על כל אחת ואחת, וכל אלו נאמרו לענין חיוב חטאת, ולא לחיוב מלקות, וכיון שביום טוב אין חיוב חטאת רק חיוב מלקות, אין בו דין חילוק מלאכות (רש"י במסכת מכות שם).

13 ד. כָּל¹⁷ מְלָאכָה שְׂחִיבִין עָלֶיהָ בְּשִׁבְתָּ, אִם עֲשֵׂה
14 אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב שְׁלֹא לְצִרְף אֲכִילָה¹⁸ - לִזְקָה, חוּץ
15 מִן הַהוֹצֵאָה¹⁹ מִרְשׁוֹת לְרִשׁוֹת וְהַכְּעִירָה²⁰; שְׁמִתוּהוּ²¹

28. אחת, אף-על-פי שאינו צריך אלא לחתיכה אחת.
29. וכן כל פיוצא בזה.

(42) מסכת ביצה דף י"ז עמוד א'. (43) ונותנת על האש כשהקדרה מלאה (ראה להלן). (44) לפי שבטירחא אחת הוא עושה את הכל, ואינו טורח במיוחד לצורך חול (רש"י). והוא הדין באשה וקדרה כנ"ל. (45) תנוריהם היו קטנים והיו מדבקים הפת בדפנותיהם. ומתוך שהוא מלא, אין מקום לחמו להתפשט, והפת נאפה יפה (שלחן ערוך אורח חיים סימן תק"ז). (46) כדעת ר' שמעון בן אלעזר שם. ולפי זה אפילו נותן כל פת בתנור לחוד מותר. וכתב הרשב"א שלפי זה הוא הדין בקדירה, שמותר להוסיף בשר, שהתבשיל שמן יותר כשיש בו הרבה בשר. (47) מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. (48) שטירחא אחת לכולן (רש"י).

30. יא. המבשיל⁴⁹ או האופה ביום טוב כדי לאכל בו ביום, או שזמן אורחים ולא באו, ונשאר התבשיל והפת - הרי זה מותר לאכל למחר, בין בחול בין בשבת⁵⁰; ובלבד שלא יעצרים⁵¹. ואם העצרים - אסור, ואפילו בשבת שאחר יום טוב; מפני שהחמירו במעצרים יותר מן המזיד⁵².

(49) מסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. (50) שאסור לבשל מיום טוב לשבת בלי עירוב תבשילין, כמבואר להלן בפרק ר', וכאן שבשלו לבו ביום ונשאר לשבת מותר לאכלו. (51) "לאחר שבישל לצורך יום טוב, לא יערים לומר עוד אני צריך להזמין אורחים, ויבשל תבשילין אחרים ויותרם לשבת" (רש"י). (52) "שאלו מזיד רשע הוא לעבור על דברי חכמים, ואין אחרים למדים הימנו, והוא עצמו משים אל לבו ושב - אבל מערים סבור לעשות בהיתר, הלכך לא ישיב אל לבו לחזור בו, ואחרים למדים הימנו - לפיכך קנסוהו רבנן" (רש"י).

36. יב. מי⁵³ שהיתה לו בהמה מסקנת⁵⁴ - לא ישחט אותה ביום טוב, אלא אם כן יודע שיקבל⁵⁵ לאכל ממנה פזית⁵⁶ צלי⁵⁷ מפעור יום; כדי שלא ישחט ביום טוב מה שיאכל בחול. וכן כל פיוצא בזה.

(53) משנה במסכת ביצה דף כ"ה עמוד א'. (54) "שהוא ירא שמא תמות, ואינו צריך לבשר, שכבר סעד סעודתו, אלא מחמת הפסדו הוא שוחט" (רש"י). (55) שיש שהות לאכול ממנו ביום טוב, אף שאינו אוכל, התירו משום הפסד ממנו (הרב המגיד). (56) ומשום אותו כוית יכול לשחוט את הבהמה כי אי אפשר לכזית בשר בלא שחיטה. ודוקא במסוכנת התירו זאת, אבל בהמה בריאה אסור לשחוט אלא אם כן רוצה לאכלה ביום טוב (מ"מ). (57) שמתבשל מהר, ואין צריך לא מליחה ולא הדחה (תפארת ישראל).

40. יג. אין אופין ומבשילין⁵⁸ ביום טוב כדי להאכיל פותים או פלבים; שנאמר: הוא לבדו יעשה לכם - לכם ולא לכותים, לכם ולא לללבים⁵⁹. לפיכך מזמנין את הפותי בשבת⁶⁰, ואין מזמנין אותו ביום טוב, גזירה שמא ירפה בשבילו. אכל אם בא הפותי

1. להרבות בשמחת יום טוב, ויוליף ויביא כל מה שירצה, וישלים חפציו, ולא יהיה כמי שידידיו אסורות. אבל שאר מלאכות שאפשר לעשותן מערב יום טוב - הואיל ויש בהן עסק²⁹, אין עושין אותן ביום טוב.

(29) ואילו ההוצאה אין בה עסק, ובזמן מועט הוא מוליך ומביא מה שצריך (מעשה רוקח).

6. ז. ביצד³⁰ אין קוצרין³¹ ולא דשין³² ולא זורין ולא בוררין³³ ולא טוחנין³⁴ את החטים ולא מרקדין³⁵ ביום טוב; שכל אלו וכיוצא בהם אפשר לעשותן מערב יום טוב, ואין בכך הפסד ולא חסרון.

(30) אסרו חכמים לעשות קצת מלאכות, אף שהם לצורך אוכל נפש, ראה למעלה בהלכה ה'. (31) מסכת חגיגה דף י"ח עמוד א' "קצירה ביום טוב מי שרי" (=האם היא מותרת?). (32) מסכת ביצה דף י"ב עמוד ב' בסוגיא דמלילות. (33) שם דף י"ד עמוד ב' במשנה. (34) שם דף י"ד עמוד א'. (35) לנפות בנפה, שם דף כ"ט עמוד ב'.

10. ח. אבל לשין³⁶ ואופין ושוחטין ומבשילין ביום טוב; שאם עשה אלו מבפערב, יש בכך הפסד³⁷ או חסרון טעם. שאין לחם חם או תבשיל שבשל היום קלחם שנאפה מאמש וכתבשיל שנבשל מאמש, ולא בשר שנשחט היום כבשר שנשחט מאמש, וכן כל פיוצא באלו. וכן מבשירין³⁸ אכל נפש, שיש בהן חסרון אם נעשו מבפערב - עושין אותן ביום טוב, כגון שחיקת תבלין³⁹ וכיוצא בהן.

(36) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'. (37) הראב"ד חולק על טעם זה, כי הרי גם הפירות והירקות יפין וטעמים יותר, כשהן בני יומן, ואף על פי כן לא התירו לתלוש פירות וירקות ביום טוב. (38) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב' כר' יהודה. (39) שאין התבלין עצמו אוכל אלא להכשיר את האוכל באו ולפיכך הם מכשירי אוכל נפש, ועיין בהשגת הראב"ד להלן פרק ד' הלכה י'.

18. ט. אין אופין ומבשילין ביום טוב מה שיאכל בחול, ולא התירה מלאכה שהיא לערף אכילה אלא כדי להנות בה ביום טוב. עשה⁴¹ כדי לאכל ביום טוב, והותר - מותר לאכל המותר בחול.

(40) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב' וראה להלן הלכה ט"ו. (41) כעין זה במשנה מסכת ביצה דף ט"ו עמוד ב'.

22. י. ממלאה⁴² אשה קדרה בשר⁴³, אף-על-פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת. ממלא⁴⁴ נחתום חבית של מים, אף-על-פי שאינו צריך אלא לקיתון אחד. וממלאה אשה תנור פת, אף-על-פי שאינה צריכה אלא לכפר אחד; שזמנין⁴⁵ שהפת מרפה בתנור היא נאפת יפה⁴⁶. ומולח⁴⁷ אדם כמה חתיכות בשר בבת

לדבר זכר לדבר, שנאמר (תהלים פרק ק"ט פסוק י"ח) "ותבא כמים בקרבו וכשמן בעצמותיו". (72) דרש זה לא מצאנו לא בשני התלמודים ולא במדרשים המצויים בידינו [אבל זה ודאי מבוסס על מה שאמרו בפסחים דף כ"ב עמוד ב' ש"יאכל" נדרש לכל הדעות בין לאכילה ובין להנאה. וכן מפורש בספר יראים סימן קי"ג]. (73) ירושלמי (מסכת שבת פרק ג' הלכה ג') "חד פילוסופיוס שאל לבר קפרא, אבלט שאל ללוי סריסא, מותר לשתות ואסור לרחוץ? אמר לו, אם תראה סריס מחבק עם אשתך, שמא אינו רע לך? אמר לו – אין, אמר לו ומכי הוא לה כלום? אמר לו שלא תתפרץ, א"ל והכא שלא יתפרצו (חששו חכמים שירגילו עצמם לחמם אף שלא לצורך כלל, אבל לשתיה לא חששו דדבר מועט הוא וגם הוא לצורך מזונו, אבל לרחיצה לא), כיון שיצא אמרו לו תלמידיו, רבי לזה דחית בקנה – לנו מה אתה משיב, אמר להם והלא כבר נאמר – אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם (ורחיצת כל גופו אינו שוה לכל נפש)". ולפי זה איסורו מן התורה. אבל לדעת רבינו הוא משום גזירת מרחץ ואינו אסור אלא מדרבנן. (74) הרי"ף בשם הגאונים. (75) שבשבת אסור לחמם מן התורה, אבל ביום טוב שאין איסורו אלא מדרבנן לא גזרו על ערב יום טוב.

יז. פל"ג ⁷⁶ שאסור בשבת ⁷⁷ - בין משום שהוא דומה למלאכה או מביא לידי מלאכה, בין שהוא משום שבות - הרי הוא אסור ביום טוב, אלא אם כן היה בו צורך אכילה ופיצא בה, או דברים שהם מתירים ביום טוב, כמו שיתבאר בהלכות אלו. וכל שאסור לטלטלו בשבת - אסור לטלטלו ביום טוב, אלא לצורך אכילה ⁷⁸ ופיצא בה. וכל שמתיר בשבת - מתיר ביום טוב. ויש ביום טוב מה שאין בשבת: אסור מקצה, שהמקצה אסור ביום טוב ומתיר בשבת; מפני ⁷⁹ שיום טוב קל משבת, אסרו בו המקצה, שמא יבוא לזלזל בו.

(76) משנה מסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב': "אין בין יום טוב לשבת אלא אוכל נפש בלבד". (77) מבואר בדברי רבינו בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה א' שיש דברים שאסורים חכמים מפני שהם דומים למלאכה ויש שהם מביאים למלאכה (ועיין שם עוד בפרק כ"ד הלכה א'). ויש גם שאסורים מן התורה משום מצות עשה של "תשבות", כגון אם עושה שבותים כל היום. ועיין עוד בפרק א' משביתת עשור הלכה ב'. (78) כן כתב רבינו להלן פרק ג' הלכה י' שמותר לגרוף האפר, שהוא מוקצה, כדי לאפות בתנור לצורך יום טוב וכן כתבו התוס' במסכת ביצה דף ח' עמוד א' ד"ה אמר רב יהודה בשם הרי"ר יצחק שמותר לטלטל מוקצה ביום טוב לצורך אוכל נפש. (79) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': "שבת דחמירא ולא אתי לזלזולי בה, סתם לן כרבי שמעון להתיר מוקצה, יום טוב דקיל ואתי לזלזולי בה, סתם לן כרבי יהודה לאסור מוקצה".

יח. פיצד ⁸⁰ תרנגולת ⁸¹ העומדת לגדל פיצים, וישור ⁸² העומד להרישה, ויוני שובך, ופרות העומדין

1 מאליהו - אוכל עמהן מה שהן אוכלין, שפכר ² הכיניה.

(58) מסכת ביצה דף כ"א עמוד ב' והוא הדין לכל מלאכת אוכל נפש – שאסור לעשותה לצורך גוים. (59) בכ"י הגירסא: "לבהמה". (60) שאין לחוש שיבשל בשבילו.

3 יד. בהמה ⁶¹ שחציה של כותי וחציה של ישראל - ⁴ מתיר לשחטה ביום טוב; שאי אפשר לאכל ממנה ⁵ פזית בשר בלא שחיטה. אבל עשה שחציה לכותים ⁶ וחציה לישראל - אסור לאפות אותה, מפני שיכול ⁷ לחלק הפצק. בגי' ⁶² החיל שנתנו קמח לישראל ⁸ לעשות להם פת ביום טוב, אם פשוטתנין פת ממנה ⁹ לתינוק אין מקפדין - מתיר לאפותו להן ביום טוב; ¹⁰ שפל פת ופת ראוי לתינוק. עסת ⁶³ הפלבים, בזמן ¹¹ שהרועים אוכלין ⁶⁴ ממנה - נאפית ⁶⁵ ביום טוב.

(61) מסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. (62) דעת הרי"ף שאסור לאפות להם את הפת ביום טוב, כמבואר בהלכה שלפני זו, שאין מזמנין את הנכרי ביום טוב, ורבינו סובר שמאחר שמתוך אונס אנו יורדים למלאכה זו, לאפות פת לבני חיל הנכרים, ואם לא נעשה להם הם ירדו לתוך בתינו ולוקחין את המזומן לנו, אין דעתנו מתפשטת להיות עיקר אפייחנו לצרכם הם אלא לצורך התינוק (מאירי) וגם הראב"ד הסכים לדעת רבינו. (63) משנה במסכת חלה פרק א' והובאה במסכת ביצה דף כ"א עמוד א'. (64) שהמורסן שבה מועט והיא ראויה לאכילת אדם. (65) משום חלק הרועים. ואף על פי שאפשר לו לחלק את הפצק (ראה למעלה הלכה י"ד) – כיון שאפשר לפייס את הכלבים בבשר נבילה הרי זה כאילו אופה בשביל הרועים לחוד (גמרא מסכת ביצה שם).

12 טו. המבשל ⁶⁶ ביום טוב לכותים או לפהמה או ¹³ להניח לחל - אינו לוקה; שאלו באו לו אורחים ⁶⁷, ¹⁴ היה אותו תבשיל ראוי להן ⁶⁸. עשה לנפשו והותר ¹⁵ - מתיר להאכיל ממנו לפותים ⁶⁹ ולבהמה.

(66) מסכת פסחים דף מ"ו עמוד ב'. (67) שיהיו צריכים פת זה היום (רש"י). (68) "הואיל ומיקלעי ליה אורחים חזי ליה" (גמרא). (69) שבאו לביתו מאליהם, ראה למעלה הלכה י"ג.

16 טז. רחיצה ⁷⁰ וסיכה - הרי הן בכלל אכילה ¹⁷ ושתיה ⁷¹, ועושין אותן ביום טוב; שנאמר: אף אשר ¹⁸ יאכל לכל נפש - לכל שצריך הגוף ⁷². לפיכך, ¹⁹ מחמין חמין ביום טוב, ורוחץ בהן פניו ידיו ²⁰ ורגליו; אבל קל גופו - אסור, משום גזרת מרחץ ⁷³. ²¹ ותמזין ⁷⁴ שהוחמו מערב יום טוב - רוחץ בהן פל ²² גופו ביום טוב; שלא גזרו על דבר זה אלא בשבת ²³ בלבד ⁷⁵.

(70) משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. (71) ביטוי כעין זה מצינו במשנה (מסכת שבת דף פ"ו עמוד א'). "מזין לסיכה שהיא כשתייה ביום הכפורים, אף על פי שאין ראה

באיסור על ידי ביטול" (רש"י). (92) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב'. (93) אפילו אם הוא אחר השבת שאין כאן הכנה משבת ליום טוב כיון שלא נולדה כדרכה (רש"י ותוספות שם). (94) "מילתא דלא שכיחא לא גזרו בה רבנן" (מסכת ביצה דף ב' עמוד ב').

כא. ⁹⁵ שאנו עושין בחוצה לארץ כל יום טוב מאלו שני ימים - מנהג הוא. ⁹⁶ ויום טוב שני מדברי סופרים הוא, ומדברים שנתחדשו בגלות. ואין עושין בני ארץ ישראל שני ימים טובים, אלא בראש השנה בלבד. ובהלכות קדוש החדש מספר זה נבאר עקר מנהג זה, ומאי זה טעם עושין ראש השנה שני ימים בכל מקום. ⁹⁷

(95) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. (96) כן כתב רבינו גם בפרק ו' מהלכות תלמוד תורה הלכה י"ד ברשימת עשרים וארבעה דברים המגדים עליהם: "ה' המזלזל בדבר אחד מדברי סופרים - י"א המחלל יום טוב שני של גלויות אף על פי שהוא מנהג". הרי שאינו מדברי סופרים. ואילו בסמוך כתב רבינו "ויום טוב שני מדברי סופרים הוא" וכן כתב בפרק ה' מהלכות קידוש החודש הלכה ו'. וביאור הדבר כמו שכתב הלחם משנה (בפרק ו' מת"ת הלכה י"ד) שכל עיקר יום טוב שני התחיל במנהג כמו שאמרו (מסכת ביצה דף ד' עמוד ב') "הזהרו במנהג אבותיכם" ולאחר שבטל הקידוש על פי הראייה תקנו חכמים שלא יבטלו מנהג אבותינו כנ"ל, והרי לפנינו תקנה מדברי סופרים. אבל מכיון שכל עיקר הדבר היה מנהג לא נתנו חכמים ליום טוב שני של היום, שבא מצד התקנה, חומרת יתר ולא העדיפו אותה על המנהג הקדום (ראה לחם משנה שם). (97) "יום טוב של ראש השנה, בזמן שהיו קובעין על פי הראייה, היו רוב בני ארץ ישראל עושים אותו שני ימים מספק, לפי שלא היו יודעין יום שקבעו בו בית דין את החדש שאין השלוחין יוצאין ביום טוב. ולא עוד אלא אפילו בירושלים עצמה, שהוא מקום בית דין, פעמים רבות היו עושין יום טוב של ראש השנה שני ימים, שאם לא היו באין העדים כל יום שלושים, נוהגין היו באותו יום שמצפין לעדים קדש ולמחר קדש. והואיל והיו עושים אותו שני ימים ואפילו בזמן הראייה, התקינו שיהיו עושים אפילו בני ארץ ישראל אותו תמיד שני ימים בזמן הזה שקובעים על החשבון" (רבינו בהלכות קדוש החודש פרק ה' הלכה ז'). וכן כתב רב אלפס בפרק א' דביצה.

כב. יום טוב ⁹⁸ שני, אף-על-פי שהוא מדברי סופרים, כל דבר שאסור בראשון - אסור בשני. וכל המחלל ⁹⁹ יום טוב שני, ואפילו של ראש השנה ¹⁰⁰ - בין בדבר שהוא משום שבות ¹⁰¹, בין במלאכה ¹⁰², בין שיעצא חוץ לתחום ¹⁰³ - מקין אותו מפת מרדות ¹⁰⁴, או מנדיין ¹⁰⁵ אותו, אם ¹⁰⁶ לא יהיה מן התלמידים ¹⁰⁷. וכשם ¹⁰⁸ שהראשון אסור בהספד ותענית, וחייב בשמחה ¹⁰⁹ - כך השני. ואין ביניהן הפרש, אלא לענן מת בלבד.

לסחורה - כל אלו וכיוצא בהן מקצה הן, ואסור לאכל מהן ביום טוב, עד שיקין אותם מבערב ויחשוב עליהם לאכילה ⁸². אבל בשבת - הכל מוכן אצל שבת, ואינו צריך הכנה. וכשם שהמקצה אסור ביום טוב, כך הנולד ⁸³ אסור.

(80) מוסב על האמור בהלכה שלפני זו שמוקצה אסור ביום טוב. (81) מסכת שבת דף י"ט עמוד ב'. (82) משנה במסכת ביצה דף י' עמוד א'. (83) [כמו שברי כלים (להלן פרק ב' הלכה י"ב)], אבל דבר שלא היה בעולם ונולד ביום טוב איסורו יותר חמור ממוקצה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א'), ועיין בלח"מ כאן.

יט. חל ⁸⁴ מכין לשבת, וחל מכין ליום טוב; אבל אין יום טוב מכין לשבת, ולא שבת מכינה ליום טוב. לפיכך ⁸⁵, ביצה שנולדה ביום טוב אחר השבת - אסורה, ואף-על-פי שהתנגלת עומדת לאכילה ⁸⁶; הואיל ומאמ"ש ⁸⁷ נגמרה הביצה, נמצא שבת מכין אותה ליום טוב ⁸⁸. ואסורה בכל יום טוב ⁸⁹, גזרה משום יום טוב שאחר שבת. וכן ביצה שנולדה בכל שבת - אסורה, גזרה משום שבת שאחר יום טוב.

(84) מסכת ביצה דף ב' עמוד ב': אמר רבה מאי דכתיב (שמות פרק ט"ז הלכה ה') "והיה ביום הששי (וסתם יום ששי הוא יום חול, רש"י) והכינו את אשר יביאו" - חול מכין לשבת, וחול מכין ליום טוב (שגם יום טוב קרוי שבת - רש"י) ואין יום טוב מכין לשבת, ואין שבת מכינה ליום טוב. (85) משנה (מסכת ביצה דף ב' עמוד א'). (86) ואינה מוקצה (ראה למעלה הלכה י"ח). (87) שכל ביצה נגמרת במעי התרנגולת עשרים וארבע שעות לפני יציאתה לאויר העולם (מסכת ביצה שם). (88) והכנת שבת אינה הכנה וסעודת יום טוב חשובה היא וצריכה הכנה ולפיכך אסורה, והוא הדין לשבת (רש"י שם). (89) אבל ביום חול שלאחר יום טוב לא אסורה, כי "סעודת חול לא חשיבא, ולא שייכא בה הזמנה, ואין הכנה בידי שמים כהאי גוונא אוסרת" (ראה רש"י בריש מסכת ביצה).

כ. וכשם ⁹⁰ שאסור לאכלה, כך אסור לטלטלה. ואפילו נתערבה באלף - פלן אסורות; שהרי למחר יתרו הכל, וכל דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף אפלים אינו בטל ⁹¹. השוחט ⁹² תרנגולת ביום טוב ⁹³ ומצא בה ביצים גמורות - הרי אלו מתרות; שאין זה דבר מצוי תמיד, ודבר שאינו מצוי אלא אקראי בעלמא - לא גזרו בו ⁹⁴.

(90) מסכת ביצה דף ג' עמוד ב' "אחד ביצה שנולדה בשבת, ואחד ביצה שנולדה ביום טוב, אין מטלטלין אותה, לא לכסות בה את הכלי, ולא לסמוך בה כרעי המטה - ואם נתערבה באלף כולן אסורות". (91) "ואף על פי שמן התורה בטל אחד בשנים, מפני שכתוב (שמות פרק כ"ג פסוק ב'): "אחרי רבים להטות" - החמירו חכמים כאן, הואיל ויש לו מתירין לאחר זמן בלי ביטול, לא יאכלנו

שְׁנֵי יָמִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - קִדְּשָׁה אֶחָת הֵן¹¹⁹,
וּכְיוֹם אֶחָד הֵן חֲשׁוּבִים לְכָל אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים, אֲלָא
לְעֵנֶן הַמֵּת בְּלִבָּד, אֲבָל בִּיצָה שְׁנוּלָדָה בְּרֹאשׁוֹן שֶׁל
רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֲסוּרָה בְּשָׁנֵינוּ¹²⁰. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה¹²¹.
שֶׁבֶת הַסְּמוּכָה לְיוֹם טוֹב, וְנוּלָדָה בִּיצָה בְּאֶחָד מֵהֵן
- אֲסוּרָה בְּשָׁנֵינוּ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה. וְאֶפְלוּ נוּלָדָה
בְּיוֹם שְׁנֵי - לֹא תֵאָכֵל בְּשֶׁבֶת הַסְּמוּכָה לוֹ.

113) שהרי מספק עושים שני ימים, ואם כן ממה נפשך אחד מהם חול הוא. 114) שאם היום הראשון היה קודש הרי היום חול ומותר, ואם היום יום טוב, אם כן אתמול היה חול, וחול מכין ליום טוב. 115) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. 116) שם דף כ"ד עמוד א'. 117) שם דף כ"ב עמוד א'. 118) שחש בעינו קצת, אבל כל גופו בריא, לכן לא התירו רק ביום טוב שני. 119) חכמים הטילו עליו חומר יום אחד ארוך (הר"ן). 120) מסכת ביצה דף ד' עמוד א'. 121) כגון אפרוח שנולד ביום טוב שאסור בו ביום (להלן פרק ב' הלכה א') - הוא הדין שאסור בשבת הסמוכה ליום טוב. וכן אם נולד ביום טוב אסור בשבת הסמוכה לו.

פֶּרֶק שְׁנִי

1) נתבארו בו דיני המוקצה בפרט, ומה הוא מוקצה, ואיזו הכנה מועילה לדברים המוקצים, וענין המוקצה באכילה ובטלטול, וכל דיני המוקצה והנולד בשלימות.

א. אֶפְרוּחַ² שְׁנוּלָד בְּיוֹם טוֹב - אֲסוּר³, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
מִקְצָה. וְעֵגֻל⁴ שְׁנוּלָד בְּיוֹם טוֹב, אִם הִיְתָה אִמּוֹ
עוֹמֶדֶת לְאִכְלָה - מִתְּרֵי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מוֹכֵן עַל גִּבִּי
אִמּוֹ, וְאֵלּוּ שִׁחַט אִמּוֹ, הִיְתָה זֶה שֶׁמִּמֶּנִּיהָ מִתְּרֵי בְּיוֹם
טוֹב אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא נוּלָד.

2) ביצה ו, א. כרב דאמר אסור (ודלא כרבי יוחנן שמתיר), וכן הוא במשנה עדיות פ"ד מ"ב לפי פירושו של ה'תוספות יום טוב' שם. 3) לאכלו ולטלטלו ביום-טוב. 4) ביצה ו, ב. 5) אם אנו יודעים בבירור שכלו לו חדשיו, ויצא מידי ספק נפל. שאם לא כן, אסור לשחטו עד שיהיה בן שמונה ימים, ראה בדברי רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ד.

ב. בְּהֵמֹת⁶ שִׁיּוּצָאוֹת וְרוּעוֹת חוּץ לְתַחוּם, וּבִאֲוֹת
וְלִנּוֹת בְּתוֹךְ הַתַּחוּם⁷ - הָרִי אֵלּוּ מוֹכְנִין, וְלֹא־קָחִין
מֵהֵן וְשׁוֹחֲטִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב. אֲבָל הָרוּעוֹת וְלִנּוֹת
חוּץ לְתַחוּם⁸, אִם בָּאוּ בְּיוֹם טוֹב - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָן
בְּיוֹם טוֹב; מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִקְצִין, וְאֵין דַּעַת אֲנָשִׁי הָעִיר
עֲלֵיהֶם.

6) משנה, ביצה מ, א. 7) והן "הבהמות הביטיות" שבמשנה שם. 8) והן "מדבריות" שבמשנה שם.

ג. וְכֵן בְּהֵמַת קִדְּשִׁים⁹ שְׁנוּלָד בַּהּ מוֹם בְּיוֹם טוֹב -
הוֹאִיל וְלֹא הִיְתָה דַּעְתּוֹ עָלֶיהָ מִעֶרֶב יוֹם טוֹב, אֲסוּר
לְשַׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב¹⁰. לְפִיכָּה, אֲסוּר לְרֹאוֹת¹¹ מוֹמִי
קִדְּשִׁים¹² בְּיוֹם טוֹב, גִּזְרָה שְׁמָא יִתְּרִם הַחֲכָם

98) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'. 99) ראה מה שכתב רבינו בהלכות תלמוד תורה פרק ו' הלכה י"ד. 100) [שבזמן שהיו מקדשים על פי הראייה כשעשו שני ימים בספק היו גם מקרים שעשו אותו שני ימים והיום השני היה העיקר כגון שהעדים באו סמוך לערב ולא הספיקו לקבלם עד למחר ואף על פי כן נהגו גם ביום ראשון קודש שמתעם זה אמרו (מסכת ביצה דף ה' עמוד ב') ששני ימים טובים של ראש השנה הם כיום אחד וקדושה אחת להם (עיין בסמוך הלכה כ"ד), ונמצא שיום טוב שני של ראש השנה עיקרו מן התורה והרי העובר ביום טוב ראשון על דבר שאין איסורו אלא מדרבנן אין מנדים אותו (כמו שכתב הב"י אור"ח סימן תצ"ו) ומשמיענו רבינו שאף על פי כן מנדים אותו אם חילל יום טוב שני של ר"ה אפילו אם חיללו בדבר שהוא משום שבות, ועיין לחם משנה]. 101) מבואר בהלכות שבת פרק כ"א. 102) כל המלאכות מנויות בפרק ז' מהלכות שבת. 103) שם פרק כ"ז. 104) עונש שבית דין מענישין את העובר על איסור דרבנן, ולא נתפרש שיעורו, ולשון רבינו (בפרק י"ח מהלכות עדות הלכה ד') "כפי מה שיראוי". 105) לשון ריחוק והבדלה, שמבדילין אותו מן הקהל, אין יושבין בארבע אמותיו, ואין מצרפין אותו לכל דבר שבקדושה, וכדומה, ופירושו ראה בדברי רבינו פרק ז' מהלכות תלמוד תורה הלכה ד'. 106) מסכת פסחים דף נ"ב עמוד א'. 107) מפני כבוד התורה נותנים עליו עונש קל. 108) מועד קטן דף ח' עמוד א'. 109) ראה להלן פרק ו'.

1 כג. פִּיּוּצָא¹¹⁰ הַמֵּת - בְּיוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן יִתְעַסְקוּ
2 בְּקִבּוּרָתוֹ הַפּוֹתִים¹¹¹, וּכְיוֹם טוֹב שְׁנִי¹¹² יִתְעַסְקוּ בּוֹ
3 יִשְׂרָאֵל. וְעוֹשִׁין לוֹ כָּל צָרָקִיו, כְּגוֹן עֲשִׂית הַמִּטָּה
4 וְהַפִּירַת הַתְּכָרִיכִין וְקִצְצֵת הַבְּשָׂמִים וְכָל פִּיּוּצָא
5 בְּזָה; וְשִׁיּוֹם טוֹב שְׁנִי לְגִבִּי הַמֵּת כֹּחַל הוּא חֲשׁוּב,
6 וְאֶפְלוּ בְּשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

110) מסכת ביצה דף ו' עמוד א'. 111) ולא ישראל. ואף שקבורת מת, מצוה היא, כמו שביאר רבינו (הלכות סנהדרין פרק ט"ו), - אינו דוחה יום טוב, לפי שיום טוב הוא עשה ולא תעשה (ראה למעלה בהלכה א'), ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה (מגן אברהם אורח חיים סימן תקכ"ו). ודוק לקוברו אסור על ידי ישראל אבל להלבישו ולחמם לו מים לטהרו, להוציאו ולשומו בקבר מותר על ידי ישראל (שלחן ערוך אורח חיים סימן תקכ"ו). 112) מסכת ביצה דף ד' עמוד ב'.

7 כד. שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים אֵלּוּ שֶׁל גְּלִילוֹת - שְׁתֵּי קִדְּשׁוֹת
8 הֵן, וְאֵינֶן בְּיוֹם אֶחָד¹¹³. לְפִיכָּה, דְּבַר שֶׁהִיָּה מִקְצָה
9 בְּיוֹם טוֹב רֹאשׁוֹן אוֹ שְׁנוּלָד בְּרֹאשׁוֹן, אִם הִכִּין אוֹתוֹ
10 לְשָׁנִי - הָרִי זֶה מִתְּרֵי¹¹⁴. פִּיּוּצָא¹¹⁵ בִּיצָה שְׁנוּלָדָה
11 בְּרֹאשׁוֹן - תֵּאָכֵל בְּשָׁנֵינוּ. חִיָּה וְעוֹף שְׁנוּצוֹר¹¹⁶
12 בְּרֹאשׁוֹן - יֵאָכֵלוּ בְּשָׁנֵינוּ. דְּבַר הַמַּחְבֵּר לְקִרְקַע שְׁנַעֲקָר
13 בְּרֹאשׁוֹן - יֵאָכֵל בְּשָׁנֵינוּ. וְכֵן¹¹⁷ מִתְּרֵי לְכַחַל אֶת הָעֵץ
14 בְּיוֹם טוֹב שְׁנִי, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִין שֶׁם חִלִּי¹¹⁸. בְּמָה
15 דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל גְּלִילוֹת; אֲבָל

"מעת לעת", ולפי זה "עמדה" היינו עמדה ממש. ובנוסח אחר, חסרות כל שלושת המילים "ועמדה מעת לעת" ('מעשה רוקח'). (25) שרוב בהמות ועופות כשרות הן.

ה. אָנְזִין²⁶ וְתַרְנֻגְלִין וְיוֹנִים שְׁבִיבִית²⁷ - הָרִי אֱלוֹ מוֹכְנִין²⁸, וְאֵין צְרִיכִין זְמוֹן. אֲכָל יוֹנִי שׁוֹבֵךְ²⁹ וְיוֹנִי עֲלִיָּה וְצִפֹּרִים³⁰ שֶׁקָּנְנוּ בְּטַפְיָהִין³¹ אוּ בְּכִירָה³² וּבְפִרְדֵּס - הָרִי אֱלוֹ מְקַצֶּה. וְצִרְיָה³³ לְזִמְן מְבַעֵר³⁴ וְלוֹמֵר: אֱלוֹ וְאֱלוֹ אֲנִי נוֹטֵל; וְאִינוּ צְרִיךְ לְנַעֲנֶעַ.³⁵

(26) ביצה כה, א. (27) הגדילים בבית ('מגן אברהם' או"ח סי' תצז). (28) ומותר לצודם ביום-טוב, שאף בשבת אם צדם פטור (פי"א מהל' שבת הכ"ד) לפי שהם כניצודים. (29) קן יונים. (30) יונים מדבריות שיקננו בעלייתו. (31) כלי חרס הבנויים בכתלים לקנן בהם עופות. (32) בכת"י חסרות חיבות אלו. (33) משנה, ביצה י, א. כבית הלל. ויש מפרשים יוני שובך יוני עליה וכו' ביונים שאינם יכולים לפרוח. שאם לא כן, לא מועילה הזמנה שהרי הם מחוסרים צידה, ואם כן צידתה אסורה ביום-טוב (מגיד-משנה).

ו. זִמְן³⁴ שְׁחָרִים וְלִבְנִים³⁵, וּמְצֵא שְׁחָרִים בְּמָקוֹם לִבְנִים וְלִבְנִים בְּמָקוֹם שְׁחָרִים - אֲסוּרִים; שְׂאֲנִי אוֹמֵר: שְׂמָא אוֹתָן שְׂזָמֵן פִּרְחוּ לָהֶן, וְאֱלוֹ אֲחָרִים הֵן³⁶, וְכָל סִפֵּק מוֹכֵן - אֲסוּר³⁷. זְמֵן שְׂנִים וּמְצֵא שְׂלִשָּׁה - הַכֹּל אֲסוּר³⁸. שְׂלִשָּׁה וּמְצֵא שְׂנִים - מִתְרִין. זְמֵן בְּתוֹף הֵן וּמְצֵא לִפְנֵי הֵן, אִם אֵין שֵׁם בֵּין אֱלָא הֵן וְאֵין לָהֶן לְפָרֵחַ, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ שָׁם קֵן אַחֵר בְּקֶרֶן זְוִית בְּתוֹף חֲמִשִּׁים אָמָה - הָרִי אֱלוֹ מִתְרִין; שְׂאֵין הַמִּדְּהָ מִדְּהָ אֱלָא כְּנֶגֶד קֶנּוּ בְּשׁוּהָ.³⁹

(34) משנה, ביצה י, ב. (35) יונים שחורים ויונים לבנים. (36) ואין אנו אומרים שהם אותם היונים, אלא חוששים שמא הפכו מקומותיהם (גמרא). (37) ביצה כד, א. והטעם, מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחרי יום-טוב (ביצה ג: ד). או שרצו חכמים להחמיר בספק זה (מגיד-משנה). (38) לפי שאחד מהם בוודאי בא מן החוץ, ואינו בטל בפְּשָׁנִים המוזמנים, שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף, כמבואר בפ"א ה"ב.

ז. דְּגִים³⁹ שְׁבִיבִירִין⁴⁰ גְּדוֹלִים, וְכֵן חֲזֵה וְעוֹף שְׁבִיבִירִין⁴¹ גְּדוֹלִים: כָּל שֶׁהוּא מְחַסֵּר צִידָה, עַד שְׂאוּמְרִים: הֵבֵא מְצוּדָה וְנִצְוֵדָה - הָרִי זֶה מְקַצֶּה⁴², וְאֵין צָדִין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב; וְאִם צָד - לֹא יֵאָכְלוּ. וְכָל שְׂאֵינוּ צְרִיךְ מְצוּדָה - הָרִי זֶה מוֹכֵן, וְצָדִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב וְאֵין צָדִין אוֹתוֹ. וְכֵן⁴³ חֲזֵה שֶׁקָּנְנוּ בְּפִרְדֵּס⁴⁴ הַסְּמוּךְ לְעִיר - יִלְדִּיהָ כִּשְׁחָן קִטְנִים, שְׂאֵין צְרִיכִין צִידָה, אֵינָם צְרִיכִים זְמוֹן, מִפְּנֵי שֶׁדַּעְתוֹ עָלֶיהֶן.⁴⁵

(39) משנה, ביצה כג, ב. (40) בריכות של מים מוקפות מארבע רוחות. (41) גני חיות מוקפים גדר סביב. (42) נראה שדעת רבינו שצידה היא מן המלאכות המותרות ביום-טוב, לפי שהניצודים ביום-טוב טובים יותר לאכילה

1 בְּמוֹקֵן, וְיָבֹא זֶה לְשֹׁחַט בּוֹ בְּיוֹם. אֲכָל¹³ רֹאֶה הוּא
2 הַמּוֹם מְעַרְבֵי יוֹם טוֹב, וְלִמְחֹר מִתִּיר אוּ אוֹסֵר.

(9) כגון בכור ומעשר בהמה שהם קדשים, ולהקריבן אי אפשר שאין מקדש, וממתנים עד שיפול בו מום קבוע, שעל-ידי-זה יוצא לחולין. ומראים את הבהמה לחכם אם הוא מום קבוע (ראה בדברי רבינו בהל' בכורות פ"ו). (10) שהיא מוקצה (שבת מו:). (11) כדעת רבי שמעון, במס' ביצה כו, א. (12) אפילו אם נפלו בבהמה מערב יום-טוב, כיון שלא ראה אותה החכם אז (מגיד-משנה). (13) ביצה כו, ב.

ד. בְּכֹר¹⁴ שְׁנוּלָד וּמוֹמוֹ עֲמוֹ - הָרִי זֶה מוֹכֵן¹⁵. וְאֵין מְבַקְרִים אוֹתוֹ¹⁶ בְּיוֹם טוֹב. וְאִם עֶבֶר וְרֹאֶה מוֹמוֹ וּבִקְרוֹ וְהִתִּירוֹ - הָרִי זֶה שׁוֹחַט וְאוֹכֵל. בְּכֹר שֶׁנִּפְלָל¹⁷ לְבוֹר - עוֹשֶׂה לוֹ פְּרָנְסָה בְּמָקוֹמוֹ; שֶׁהָרִי אֵינוּ יָכוֹל לְהַעֲלוֹתוֹ, מִפְּנֵי שְׂאֵינוּ רְאוּי לְשִׁחִיטָה בְּיוֹם טוֹב. אוֹתוֹ¹⁸ וְאֵת בְּנוֹ¹⁹ שֶׁנִּפְלָלוּ לְבוֹר - מַעֲלָה אֶת הָרֹאשׁוֹן עַל מִנַּת לְשִׁחֻטוֹ, וְאֵינוּ שׁוֹחֲטוֹ, וּמַעֲרִים וּמַעֲלָה אֶת הַשְּׁנִי עַל מִנַּת לְשִׁחֻטוֹ, וְשׁוֹחֲט אֶת אֵי זֶה מִהֵן שִׁירְיָה; מִשּׁוּם צַעַר בְּעַלֵּי חַיִּים הַתִּירוֹ²⁰ לְהַעֲרִים²¹. בְּהַמֵּת²² חֲלִין שֶׁנִּפְלָה²³ מִן הַגֵּג, וְעַמְדָּה מַעַת לַעַת, וְהָרִי הִיא צְרִיכָה בְּדִיקָה²⁴ - שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב וְתִבְדֵּק, אֶפְשָׁר שֶׁתִּמְצָא כְּשֶׁרָה וְתֵאכְל²⁵.

(14) ביצה כו, א. שבכור בהמה טהורה, הוא הקדש, ואסור לכהן לאכלו אלא-אם-כן נשחט בעזרה, לכן בזמן שאין מקדש, מניחו עד שיפול בו מום קבוע, ויאכלנו הכהן (רבינו בהל' בכורות פ"א). (15) שהרי לא היה אסור מעולם, כיון שנוולד במומו (רש"י), ובכניסת היום-טוב היה מוכן לאכילה על ידי שחיטת אמו, שלפני הלידה אינו קדוש בבכורה (ביצה כו:). (16) לראות אם יש בו מום קבוע להתירו בשחיטה "שמא לא יהיה בו מום קבוע, ונמצא מטלטל מה שאינו ראוי לו, שאי-אפשר בלא טלטול, או שמא לא ידקדק בראייתו מפני שמחת יום-טוב" (ראב"ד). (17) ביצה כו, א. כרבי שמעון. (18) ביצה לז, א. (19) שאסור לשחוט שניהם ביום אחד, שנאמר (ויקרא כב, כח) "ושור או שה, אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד". (20) שבת קיז, ב. ועיין פכ"א מהל' שבת ה"ט וה". ומצינו שהתורה חסה על צער בעלי חיים, שנאמר (שמות כג, ה) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו - עזוב תעזוב עמו". וראה ב'כסף משנה' בפ"ג מהל' רוצח ה"ט, שדעת רבינו שדין 'צער בעלי חיים' הוא מן התורה. (21) 'תחבולות ההיתר תיקרא ערמה, ושאינו להיתר תיקרא ערמה' (רבינו בפירושו המשניות, תמורה פ"ה מ"א). (22) ביצה לד, א. (23) וצריכה בדיקה אם לא נתרסק אחד מאבריה, שאז היא טריפה ואסורה באכילה (רבינו בהל' שחיטה פ"ט ה"כ). (24) בפ"ט מהלכות שחיטה, כתב רבינו שאם שהתה מעת לעת צריכה בדיקה ומותרת בכך, ואם עמדה נבדקת מיד ואינה צריכה מעת לעת. ולפי זה, מה שכתב רבינו כאן "ועמדה מעת לעת" פירושו "ושהתה מעת לעת", שהרי עמדה אינה צריכה מעת לעת. ובנוסח אחר, חסרות המילים

ליל יום-טוב שני, ומותרין ממה-נפשך, אם הלילה הוא חול - הרי המתין בכדי שיעשו. ואם קודש הוא, אז בוודאי מותרין, שהרי נלקטו בחול. ויש לי הרבה ראיות בזה, ולא זכיתי לשאול את פי רבינו יעקב בזה, כי היו נוהגים בו היתר במקומינו, והיה לי דבר פשוט, ולאחר פטירתו של רבינו שמעתי את רבינו יצחק הלוי שהוא אוסר, עד ליל מוצאי יום-טוב שני, וכל אנשי עירו כמותו, וגם ב'הלכות גדולות' אוסר כן, ודנתי לפניו ולא הועיל לי הדבר, ובתשובת רבינו גרשום מאור הגאולה מצאתי כמותי, גם עתה בא אלי מכתב מגרמניי' ש שאל לשם אדם גדול זקן ויושב בישיבה מן רומא, ושמו ר' קלונימוס, ובקי בכל הש"ס והורה כן. ובדעת רבינו אין הכרע. ועיין ב'מגיד משנה' למעלה פ"א הכ"ד, וב'לחם משנה' שם. (60) שלא יהנה ממלאכת יום-טוב. ועוד, שלא יאמר לגוי לתלוש בשבילו (רש"י ו'תוספות' שם). (61) כן מפורש בעירובין מ, א. (62) שלא החמירו חכמים באיסור תחומין, שאינו אלא מדרבנן, לאסרו על כל העולם (רש"י ביצה כה). [ואף אם הביאו מחוץ ל"ב מיל בכלל זה, שהרי ביום-טוב אין איסור תחומין מן התורה לדעת רבינו. ראה להלן פ"ה הי"ד, וב'הקדמת מ'עשה רוקח' בשם 'ספר הבתים'].

יא. עצי'ם⁶³ שְׁנִשְׁרוּ מִן הַדֶּקֶל בְּיוֹם טוֹב - אָסוּר לְהִסְקֵן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹלָדִים⁶⁴. וְאִם נִשְׁרוּ לְתוֹךְ הַתְּנֹרָה - מִרְבֵּה⁶⁵ עֲלִיָּהֶן עֲצִים מוֹכְנִין וּמְסִיקִין. עֲרִימַת⁶⁶ הַתְּבִין⁶⁷ וְאֹצֵר שֶׁל עֲצִים - אֵין מִתְחִילִין בָּהֶן בְּיוֹם טוֹב, אֲלָא אִם פֶּן הָכִין מִבְּעֶרֶב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַצֵּה. וְאִם הָיָה הַתְּבִין מִבְּעֶרֶב⁶⁸ פְּקוּצִים⁶⁹, שֶׁהָיָה אֵינוֹ רָאוּי אֲלָא לְאֵשׁ - הָרִי זֶה מוֹכֵן.

(63) ביצה ד, ב. (64) הרי"ף כתב טעם נוסף: גזירה שמא יעלה ויתלוש. (65) ואף שביאר רבינו בפ"א ה"כ שדבר שיש לו מתירין לא בטל אפילו באלף - כיון שאינו נהנה מן העצים כשהם בעין רק לאחר שנשרפו, לכן מותר. ואין כאן משום אין מבטלים איסור לכתחילה, כיון שכל איסור זה אינו אלא מדרבנן (גמרא, שם). (66) משנה, ביצה ל, א. (67) שהוכן לסחורה, אבל אם עומד למאכל בהמה - מותר (לחם-משנה). (68) מערב יום-טוב (הגאון רבי אליהו מוילנה, אר"ח סי' תקיח). (69) ובשו"ע אר"ח סי' תקיח ס"ז, הצריך שיהא גם סרוח (ועיין שם בגמרא וב'תוספות').

יב. אֵין⁷⁰ מִבְּקָעִין עֲצִים מְסוּאָרִים⁷¹ שֶׁל קוֹרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַצֵּה; וְלֹא מִן הַקּוֹרֶה שֶׁנִּשְׁבְּרָה בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהֵיא נוֹלָד. וְכֵן⁷² פְּלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ בְּיוֹם טוֹב - אֵין מְסִיקִין בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נוֹלָד. אֲבָל מְסִיקִין בְּכָלִים שֶׁלָּמִים⁷³, או בְּכָלִים שֶׁנִּשְׁבְּרוּ מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, שֶׁהָיָה הוֹכְנֵה לְמִלְאכָה אַחֲרֵת מִבְּעֶרֶב. פְּיוּצָא בּוֹ: אֲגוּזִים⁷⁴ וּשְׁקָדִים שֶׁאֵכָלֵן מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב - מְסִיקִין בְּקִלְפֵיהֶן בְּיוֹם טוֹב; וְאִם אֵכָלֵן בְּיוֹם טוֹב - אֵין מְסִיקִין בְּקִלְפֵיהֶן. וְיֵשׁ⁷⁵ נִסְחָאוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן: שֶׁאִם אֵכָלֵן מִבְּעֶרֶב - אֵין מְסִיקִין בְּקִלְפֵיהֶן, שֶׁהָיָה הֶקְצִי; וְאִם אֵכָלֵן בְּיוֹם טוֹב - מְסִיקִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוֹכְנִין עַל גֵּב הָאֶכָּל.

מהניצודים בערב יום-טוב, וכל איסורו אינו אלא משום מוקצה. וכן נראה גם להלן הלכה זו (ועיין ב'חידושי המאירי' ביצה כג:). (43) ביצה כה, א. (44) שהוא מקום המשתמר, ואין הוולד יכול לצאת משם בנקל.

ח. מְצוּדוֹת⁴⁵ חָיָה וְעוֹפוֹת וְדָגִים, שֶׁפָּרְסָן מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב - לֹא יִטֵּל מֵהֶן בְּיוֹם טוֹב, אֲלָא אִם פֶּן יוֹדֵעַ שֶׁנִּצְוָה מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב⁴⁶. הַסּוֹכֵר⁴⁷ אֶמֶת הַמֵּים מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְלִמְחֹר הַשְּׂכִים וּמִצָּא בָּהֶן דָּגִים - הָרִי אֵלוֹ מִתְּרִין; שֶׁפָּכֵר נִצְוָה מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב, וְהָרִי הֵן מוֹכְנִין.

(45) משנה, ביצה כד, א. (46) כמו שכתב למעלה הלכה ו, שכל ספק מוכן - אסור. (47) ביצה כה, א.

ט. בֵּית⁴⁸ שֶׁהוּא מְלֹא פְּרוֹת מוֹכְנִין⁴⁹, וְנִפְתַּח⁵⁰ - נוֹטֵל מִמָּקוֹם הַפֶּתַח⁵¹. הַעוֹמֵד⁵² עַל הַמְּקַצֵּה⁵³ מִבְּעֶרֶב יוֹם טוֹב⁵⁴ בִּשְׂנֵה הַשְּׂבָעִית⁵⁵, שֶׁכָּל הַפְּרוֹת הַפָּקֶר - צָרִיךְ שִׁירָשָׁם⁵⁶ וְיֹאמֶר: מִכָּאן וְעַד כָּאן אֲנִי נוֹטֵל. וְאִם לֹא רָשָׁם - לֹא יִטֵּל.

(48) משנה, ביצה לא, ב. (49) לאכילה. (50) מאליה. ולא ששברו את הכותל ביום-טוב. (51) ואין הפירות שבתוכו מוקצים, שהרי לא היו אסורים מחמת עצמם (רמב"ן). (52) משנה, ביצה לד, א. (53) פירות שמונחין לייבש, והוקצו, ונאסרו מלאכלן. (54) במשנה, שם: "ערב שבת". אבל רבינו שפסק שמוקצה מותר בשבת (למעלה פ"א הי"ז) שינה מלשון המשנה, וכתב "יום טוב" (מגיד-משנה). (55) שהפירות הפקר, ופטורים מתרומות ומעשרות. אבל בשאר השנים - אסורים משום טבל, שסתם מוקצה אינו מעושר, שהרי הוא לפני גמר מלאכה (מגיד-משנה). ואף-על-פי שמוותר לאכול אכילת עראי קודם גמר מלאכה - ביום-טוב אסור, שכשם ששבת קובעת למעשר משום שנאמר "וקראת לשבת עונג" (ביצה לד:), כמו כן יום-טוב קובע למעשר שגם בו יש מצות עונג (להלן פ"ו הט"ז), וכל אכילות שבו הן אכילות קבע. (56) כאן במוקצה שהקצה האדם בידי, החמירו יותר והצריכו מעשה. אבל למעלה ביוני שובך (ה"ה) אין צריך אלא אמירה בלבד ('תוספות' ביצה לד: ד"ה ואומר).

י. כוֹתֵי⁵⁷ שֶׁהֵבִיא תְּשׁוּרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם טוֹב: אִם יֵשׁ מְאוֹתוֹ הַמֵּין בְּמַחְבֵּר לְקִרְקַע, או שֶׁהֵבִיא⁵⁸ חָיָה או עוֹפוֹת או דָּגִים שֶׁאִפְשָׁר לְצוּדָן בּוֹ בְּיוֹם - הָרִי אֵלוֹ אֲסוּרִין עַד לְעֶרֶב⁵⁹, וְיִמְתִּין בְּכַדִּי שִׁיעֲשׂוּ⁶⁰. וְאִפְלוּ הַדָּס⁶¹ וְכִיּוּצָא בּוֹ - אֵינוֹ מְרִיחַ בּוֹ לְעֶרֶב עַד שִׁימְתִּין בְּכַדִּי שִׁיעֲשׂוּ. וְאִם אֵין מְאוֹתוֹ הַמֵּין בְּמַחְבֵּר לְקִרְקַע, או שֶׁהֵיָתָה צוּרָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו שֶׁמֵּאֲתָמוֹל נִעְקַר או נִצְוָד: אִם הֵבִיאוֹ מִתּוֹךְ הַתְּחוּם - מִתֵּר, וְאִם הֵבִיאוֹ מִחוּץ לַתְּחוּם - הָרִי זֶה אָסוּר. וְהָבָא בְּשִׁבְלֵי יִשְׂרָאֵל זֶה מִחוּץ לַתְּחוּם - מִתֵּר לְיִשְׂרָאֵל אַחֲרָי⁶².

(57) ביצה כד, ב. מימרא של רב פפא. (58) ברייתא, שם. (59) בפירוש רש"י שם: "לערב, היינו ערב ראשון, אף שהוא

טז. בַּהֲמָה⁹² שְׁמֵתָה בַּיּוֹם טוֹב: אִם הִיְתָה מִסְפֶּנֶת⁹³
מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרִי זֶה מַחְתֵּכָה לְכָל־כֵּי; וְאִם לֹא¹⁷
- הוֹאִיל וְלֹא הִיְתָה דַעְתּוֹ עָלֶיהָ, הֲרִי זֶה מִקְצָה, וְלֹא¹⁸
יִזְיָנָה מִמְּקוֹמָהּ. בַּהֲמָת קִדְשִׁים⁹⁴ שְׁמֵתָה, וּתְרוֹמָה¹⁹
שְׁנִטְמָאת - לֹא יִזְיָנָה מִמְּקוֹמָהּ⁹⁵.²⁰

(92) ביצה ב, א. ודף כז, ב. (93) שחשב עליה שתמות ביום-טוב ויתננה לכלב. (94) אפילו היתה מסוכנת מערב יו"ט אסורה בטלטול, כי העיקר אצלנו אין מאכילין את הקדשים לכלבים (פירוש המשניות להר"מ) שהרי מצות קדשים טמאים היא בשריפה. וראה ברש"י ביצה כז: ו'תוספות' שם. (95) "מעשה, ושאלו את רבי טרפון עליה ועל החלה שנטמאת, ונכנס לבית המדרש ושאל, ואמרו לו לא יזיז ממקומם" (ביצה, שם).

יז. דְּגִים⁹⁶ וְעוֹפּוֹת וְחַיָּה שֶׁהֵן מִקְצָה⁹⁷ - אֵין מִשְׁקִין²¹
אוֹתָן בַּיּוֹם טוֹב, וְאֵין נוֹתְנִין לִפְנֵיהֶם מְזוֹנוֹת⁹⁸; שְׁמָא²²
יָבֹא לִקְחַ מִהֶן. וְכָל שְׁאֵסוֹר לֹאֲכָלוּ אוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ²³
בּו בַּיּוֹם טוֹב מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִקְצָה - אֵסוֹר לְטַלְטֹלוֹ.²⁴

(96) ביצה כג, ב. (97) ראה למעלה הלכה ז. (98) אף-על-פי שמזונותם עליו, שאינם ניזונים מאליהם, ועיין רש"י שם.

יח. הַמִּכְנִסִּים⁹⁹ עֶפֶר מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, אִם יָחַד לּוֹ²⁵
בַּחֲצֵרוֹ קָרָן זֹוִית - הֲרִי זֶה מוֹכֵן, וּמִתֵּר לְטַלְטֹלוֹ²⁶
וְלַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל צִרְכּוֹ. וְכֵן¹⁰⁰ אִפְר שֶׁהִסֵּק מֵעֶרֶב יוֹם²⁷
טוֹב¹⁰¹ - מוֹכֵן; וְשֶׁהִסֵּק¹⁰² בַּיּוֹם טוֹב: כָּל זְמַן שֶׁהוּא²⁸
חָם כְּדִי לְצִלּוֹת בּוֹ בַּיּוֹם¹⁰³ - מִתֵּר לְטַלְטֹלוֹ, שְׁעֵדִין²⁹
אֵשׁ הוּא; וְאִם לֹא - אֵסוֹר לְטַלְטֹלוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא³⁰
נוֹלֵד. מִי¹⁰⁴ שֶׁהָיָה לוֹ דֶּקֶר¹⁰⁵ נָעוּץ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב,³¹
וְנִתְקַן¹⁰⁶ בַּיּוֹם טוֹב, וְהַעֲלָה עֶפֶר: אִם הָיָה אוֹתוֹ עֶפֶר³²
תִּיחֻוֹת¹⁰⁷ - הֲרִי זֶה מִכְסָה¹⁰⁸ בּוֹ וּמִטַּלְטֹלוֹ; אֲבָל אִם³³
הַעֲלָה גּוֹשׁ עֶפֶר - הֲרִי זֶה לֹא יִכְתָּשׁ¹⁰⁹ אוֹתוֹ בַּיּוֹם³⁴
טוֹב.³⁵

(99) ביצה ח, א. מימרא של רב יהודה. (100) משנה (ביצה ב.) "אפר כירה, מוכן הוא". (101) ביצה ח, א. (102) שם. (103) שהיא מתבשלת מהר יותר מכל שאר דברים. (104) משנה (ביצה ב.). (105) יתד ברזל שחופרין בו את הקרקע. (106) בדיעבד. כלומר שעבר ונתקן. אבל לכתחילה אסור לנתקו אפילו אם כבר שחט (שהרי כתב בסמוך "מכסה בו", ולא כתב "שוחט ומכסה בו" - "בידור הלכה" למסכת ביצה ב. ציון ג ד"ה ואם עבר) שלא התירו אפילו טלטול מוקצה לצורך מצות כיסוי (להלן פ"ג ה"א שאם אין לו עפר מוכן, ועבר ושחט - לא יכסה עד הערב), וכל-שכן שלא התירו איסור מלאכה, אף-על-פי שהוא מדרבנן. ומה שאמרו במשנה "ומורדים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה" - זה אינו אלא למי שסובר "מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה" ויש כאן שתי קולות: א' מלאכה שאינה צריכה לגופה, וב' מקלקל. אבל לדעת רבינו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה (פ"א מהל' שבת ה"י) ואין כאן אלא קולא אחת של מקלקל - לא התירו

(70) משנה, ביצה לא, א. (71) סדר של קורות המושכבות לארץ שלא תתעקמנה ותהיינה ראויות לבנין (רש"י). (72) שבת כט, א. (73) אבל לא יגע בהן לאחר שאחו בהן האור, שאז נעשו שברי כלים והם נולד, שאסור בטלטול (הרשב"א). (74) מכאן עד "ואם אכלן ביום-טוב אין מסיקין בקליפיהן" הוא בתוספתא פ"ג דיום-טוב לפי כת"י ווין (הוצאת צוקמ. עמ' 206). (75) הראב"ד כותב על זה "מעולם לא שמענו נוסחא זו", וכבר העיד ב'מעשה רוקח' שבכתב-יד קדמון נמחק כל זה מדברי רבינו. וה'מגדל עוד' כותב "לא נפלאה היא שהגיעו לידו נוסחאות אשר לא הגיעו לידנו, שהרי זכה לבוא בידו מן הנוסחא שנכתבה בימי מחברי התלמוד בגוילים, כספרי תורה שלנו, וגם במקרא ספר-תורה שהיו מגיחין ממנה בעזרה המכונה לכן אשר". ונראה שכוונת רבינו בנוסחאות אלו אינה לגמרא אלא לתוספתא הנזכרת למעלה (וכן כתב 'מרכבת המשנה' בפ"א מהלכות יום-טוב ה"ד).

1 יג. קוץ⁷⁶ רַטֵּב - הֲרִי הוּא מִקְצָה, מִפְּנֵי שְׁאִינוּ רְאוּי
2 לְהַסְקָה. לְפִיכָךְ, אֵסוֹר לוֹ לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שְׁפּוֹד לְצִלּוֹת
3 בּו בְּשֶׁר⁷⁷. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(76) ביצה לג, א. ובלשון התלמוד נקרא "חזירא". (77) ברי"ף: "ליטול מהן עץ להכניסו בתוך הבשר, כמין שפוד לצלות בו הצלי". וכן כוונת רבינו במה שכתב "לעשות כמו שפוד" - להכניסו בתוך הבשר כמין שפוד.

4 יד. נוֹטְלִין⁷⁸ עֲצִים הַסְּמוּכִים לְדַפְּנֵי⁷⁹ הַסֵּכָה וּמִסִּיקִין
5 בָּהֶן, אֲבָל אֵין מְבִיאִים מִן הַשְּׂדֵה⁸⁰, אֲפֹלוּ הָיָה
6 מְכַנְסִין שֵׁם מִפְּעֶרֶב⁸¹. אֲבָל⁸² מִגִּבְבִּי⁸³ הוּא בְּשֶׂדֶה⁸⁴
7 מִלְּפָנָיו⁸⁵, וּמִדְּלִיק שֵׁם. וּמְבִיאִין⁸⁶ מִן הַמִּכְנִסִּין
8 שְׁבִרְשׁוֹת הַיַּחֲדִי, וְאֲפֹלוּ הִיְתָה מִקְפֶּת שְׁלֹא לְשֵׁם
9 דִּירָה; וּבִלְבָד שֶׁיְהִיָּה לָהּ פּוֹתַחַת⁸⁷, וְתִהְיֶה בְּתוֹךְ
10 תְּחוּם שְׁבִתָּה⁸⁸; וְאִם חָסֵר אֶחָד מִכָּל אֵלֵּי - הֲרִי הֵן
11 מִקְצָה.

(78) משנה, ביצה ל, ב. (79) אבל מן הדפנות עצמם אסור, שהרי הוא סותר אוהל. (80) העצים התלושים. (81) שנראה כמעמר עצים לצורך מחר, ועיין ר"ן. (82) משנה, ביצה לג, א. (83) מלקט. (84) במשנה שם כתוב "מגבב משלפניו", ומפרשה רבינו בשדה, וכן הוא בפירוש המשנה. (85) שזה מוכיח שעושה רק כדי לבשל קדירתו, ואין בו משום מעמר. (86) משנה, ביצה לא, א. (87) מסגר. (88) שאם יש כל אלו התנאים, נחשב הדבר כמוכן.

12 טו. עֲלִיָּה⁸⁹ קָנִים וְעֲלִי גָפְנִים, אִף-עַל-פִּי שֶׁהֵן מְכַנְסִין
13 בְּקִרְפָּה⁹⁰ - פִּיּוֹן שֶׁהָיָה מְפֹרֵת אוֹתָן, הֲרִי הֵן
14 מְפֹרְטִין⁹¹ וְאֵסוּרִין. וְאִם הָיָה עָלֶיהֶן כָּלִי כְּבֵד
15 מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב - הֲרִי אֵלֵּי מוֹכְנִין.

(89) ביצה לא, א. (90) מקום נרחב, מוקף גדר, מחוץ לעיר. (91) שאינו סומך עליהן מערב יום-טוב, שהוא חושב שהרוח פורתן כבר (רש"י).

הצואר. אָבֵל בַּעֲוֹף - לֹא יִמְרָט; מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָרָפוֹ, 19
וְנִמְצָא תוֹלֵשׁ¹⁹ בְּיוֹם טוֹב²⁰.

(14) בכורות כה, א. (15) שאם ישחוט בלי תלישה, והסכין יהיה מכוסה בצמר - תהיה השחיטה פסולה משום חלדה, ראה הל' שחיטה פ"ג, ה"י. (16) שאין דרך גזיזה אלא בכלי (פ"ט מהל' שבת ה"ח) והתירו בידו, שהוא כלאחד יד, משום שמחת יום-טוב. (17) כדי שייראה שתולש רק לצורך שחיטה ולא לצרכו (תפארת ישראל' בבכורות פ"ג מ"א לענין בכור, וה"ה לענין יו"ט). (18) ובנוסחאות ישנות, הגירסא: "בשאר" (בבי"ת). (19) שלא התירו מכשירי אוכל נפש אלא מה שאי-אפשר לעשות מערב יום-טוב (ראה בפ"א ה"ח) מבלי שיגרום הפסד או חסרון טעם לאוכל, אבל מריטת הנוצה אפשר לעשותו מערב יום-טוב (הרא"ש). (20) "נהגו עכשיו השוחטים למרוט הנוצה קודם שחיטה, וסומכין על דעת הרמב"ן שחולק על רבינו, ומתיר תלישת נוצה מן הצואר לפני שחיטה, שאי אפשר לשחוט בלא זה (חיי אדם' כלל סט). ורבינו בפירוש המשניות במס' בכורות שם, העתיק את כל דברי הגמרא בענין זה, אף-על-פי שאין דרכו כן בפירוש המשנה, והתנצל בלשון זה: "וזכרתי זה, ואע"פ שאינו מכוונת המסכת לפי שרוב בני אדם עוברים עליו".

ד. הַמִּפְשִׁיט עוֹר בְּהֶמָּה בְּיוֹם טוֹב²¹ - לֹא יִמְלָחָנוּ; 21
שָׁזָה עֲבוֹד הוּא²², וְנִמְצָא עוֹשֶׂה מְלָאכָה שְׁלֹא לְעֶרֶךְ 22
אֲכִילָה. אָבֵל נוֹתְנוֹ²³ לִפְנֵי בֵּית הַדִּרְסָה, כְּדִי שִׁידָרְסוּ 23
עָלָיו²⁴ וְלֹא יִפְסֹד. וְלֹא הִתִּירוּ דָבָר זֶה אֶלָּא מִפְּנֵי 24
שִׁמְחַת יוֹם טוֹב, כְּדִי שְׁלֹא יִמְנַע מִלְשַׁחֲט²⁵. וּמִתֵּר 25
לְמַלַּח בָּשָׂר לְצִלְי²⁶ עַל גְּבִי הָעוֹר²⁷, וּמַעֲרִימִים בְּדָבָר 26
זֶה²⁸. כִּיצַד? מוֹלַח מֵעֵט בָּשָׂר מִכָּאן וּמֵעֵט מִכָּאן, 27
עַד שִׁימְלַח הָעוֹר כֻּלּוֹ. 28

(21) וגם נשחטה ביום-טוב (מגיד-משנה). (22) "שהמליחה מין עיבוד הוא" (רבינו בהל' שבת פ"א). (23) המדובר בבהמה שנשחטה ביום-טוב כנ"ל (אבל אם נשחטה מערב יום-טוב, אסור - הואיל והיה יכול למלחו מערב יום-טוב. מגיד-משנה). (24) ולא ניכר כל-כך שכוונתו לתיקון העור (ביצה יא:). (25) "התירו סופן משום תחילתן" (ביצה יא:). (26) שהיא מליחה מועטת, כדלהלן הלכה ה'. (27) אף שעל-ידי-זה ימלח גם העור קצת. (28) "ירושלמי פ"א ה"י. וחכמים התירו דבר זה שנראה קצת הערמה, כדי שלא יבוא לידי קלקול והפסד העור, ולא ירצה לשחוט ביום-טוב, וימנע משמחת יום-טוב.

ה. בְּמָה²⁹ דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹלַח לְצִלְי, שְׁאִינוּ 29
צָרִיךְ מְלַח הַרְבֵּה³⁰; אָבֵל לְקִדְרָה³¹ - אֲסוּר לְמַלַּח 30
עַל הָעוֹר. וְכֵן³² אֵין מוֹלַחֲתִין אֶת הַחֲלָבִים, וְאֵין 31
מְהַפְּכִין³⁴ בָּהֶן, וְאֵין שׁוֹטְחִין אוֹתָן בְּרִיחַ עַל גְּבִי 32
תְּדוֹת³⁵, מִפְּנֵי שְׁאִינוּ רְאוּיִין לְאֲכִילָה. 33

(29) ביצה יא, א. (30) [בפ"ו מהלכות אסורות ה"ב, נראה מדברי רבינו שלצלי צריך מליחה כמו לקדירה (עיי"ש במגיד-משנה). וכן כתב רבינו בפ"ה מהל' איסורי מזבח

(שער המלך' כאן). וראה להלן פ"ג ה"א, ובהערה ג. (107) עפר רך. (108) אם שחט חיה או עוף שמצוות-עשה לכסות את דמם בעפר, כמו שכותב רבינו בהל' שחיטה פ"ד. (109) שכתשה אסורה, כמבואר בהל' שבת פרק שמיני.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נתבארו בו קצת המלאכות המותרות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, והענין הכולל לאלו הנזכרות בפרק זה הוא היותן לאוכלין ומשקין.

א. מִי שֶׁהָיָה לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן³ אוֹ אֶפֶר מוֹכֵן, שִׁמְתָּר 1
לְטַלְטְלוֹ - הָרִי זֶה שׁוֹחֲט חֲזִיה וְעוֹף וּמִכְסָּה דָמָם; 2
וְאִם אֵין לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן אוֹ אֶפֶר הָרָאִי לְטַלְטְלוֹ - 3
הָרִי זֶה לֹא יִשְׁחַט; וְאִם עֶבֶר וְשַׁחַט - לֹא יִכְסֶּה דָמָם 4
עַד לְעֶרֶב⁴. וְכֵן בְּרִיחַ⁵ שֶׁהוּא סִפְקָ⁶ אִם חֲזִיה הִיא אִם 5
בְּהֶמָּה⁷ - אֵין שׁוֹחֲטִין אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב; וְאִם שִׁחַט 6
- לֹא יִכְסֶּה דָמָהּ עַד לְעֶרֶב, אֲפֹלוּ הָיָה לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן 7
אוֹ אֶפֶר; שְׁמָא יֹאמַר הָרוּחָה: חֲזִיה וְדָאִית הִיא 8
וּלְפִיקָהּ פֶּסָה דָמוֹ בְּיוֹם טוֹב, וְיִבּוֹא הָרוּחָה לְהִתִּיר 9
חֲלָבוֹ⁸. 10

(2) משנה, ביצה ב, א. (3) מערב יום-טוב. (4) ראה למעלה בסוף פרק שני (בהערה 106). אבל לדעת גדולי הראשונים, אם יש לו דקר נעוץ (יתד ברזל שחופרין בו קרקע) מבעוד יום בעפר תיחוח, יכול לכסות בו, כדברי המשנה "ומודים שאם שחט שיחפור בדקר ויכסה". (5) משנה, ביכורים פ"ב. (6) ונקרא בלשון התלמוד "כוי". (7) וצריך לכסות מספק (רבינו בפ"ד מהל' שחיטה). (8) והאוכל כזית מחלב בהמה חייב כרת, וחלב חיה מותר באכילה (רבינו בהל' מאכלות אסורות פ"ז), וכוי חלבו אסור מספק, ואין לוקין על אכילתו (רבינו בפ"א מהל' מאכלות אסורות).

ב. וְכֵן⁹ הַשׁוֹחֲט חֲזִיה וְעוֹף מְעֶרֶב יוֹם טוֹב - לֹא 11
יִכְסֶּה דָמָם בְּיוֹם טוֹב¹⁰. שִׁחַט בְּהֶמָּה¹¹ חֲזִיה וְעוֹף 12
בְּיוֹם טוֹב, וְנִתְעַרַב דָּמָם - לֹא יִכְסֶּה אוֹתוֹ עַד 13
לְעֶרֶב¹²; וְאִם הָיָה לוֹ עֶפֶר מוֹכֵן אוֹ אֶפֶר, וְיִכּוֹל 14
לְכַסּוֹת הַכֹּל בְּדִקְרִיה אַחַת - הָרִי זֶה יִכְסֶּהוּ¹³. 15

(9) ביצה ח, ב. (10) שהיה לו לכסות מערב יום-טוב, ואין מצוות הכיסוי מונע אותו משמחת יום-טוב, שהרי יכול לאכול את הבשר, ולכסות את דמו במוצאי יום-טוב (רש"י). (11) שדמה פטור מכיסוי. (12) שהרי הוא טורח טרחא שאינה של מצוה, שיש ביניהם דם בהמה (רש"י). (13) ואם שחט באמצע החצר, יכול לכסות את הדם אפילו בכמה דקירות, כדי שלא יתלכלכו כליו (מגן אברהם' בשו"ע או"ח סי' תצח).

ג. הַשׁוֹחֲט¹⁴ בְּהֶמָּה בְּיוֹם טוֹב - מִתֵּר לוֹ לְתֵלֵשׁ צִמָּר 16
לְמִקּוֹם הַסִּפְיָן¹⁵ בְּדִדּוֹ¹⁶; וּבִלְבָד שְׁלֹא יִזְיֶנּוּ 17
מִמֶּקוֹמוֹ¹⁷, אֶלָּא יִשְׁאֵר שֶׁם מִסְבֵּף כִּשְׁאָר¹⁸ צִמָּר 18

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביום-טוב, ובית הלל מתירים". והלכה כבית הלל. וראה למעלה פ"א ה"י שממלאה אשה תנור פת וכו'. (50) ביצה ט, א. (51) שאפשר לעשותה מערב יום-טוב. (52) "מצות-עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" (פ"ה ה"א מהל' ביכורים). (53) משנה, פסחים מו, א. (54) שנאמר (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". (55) כדין תרומה טמאה שאינה נאכלת לכהן, רק יהנו בשריפתה (רבינו בהל' תרומות פ"ב). (56) שבת כד, ב. (57) שתרומה בכלל קדשים, שמצות עשה היא לשורפן (תנא דבי אליהו פ"ג. ועיין שבת כה. ורש"י ו'תוספות' שם). (58) בכתב-יד שלפני בעל 'מעשה רוקח', לא נמצאו תיבות "וכיוצא בהן". (59) ראה למעלה פ"א ה"ב. (60) שבת כה, ב.

ט. כיצד יעשה כהן? יניחנה עד הערב⁶¹ וישורף אותה. היה⁶² יום טוב של פסח, שאם יניחנה תחמיץ⁶³ - לא יפריש את החלה בצק, אלא⁶⁴ יאפה את כל העסה הטמאה, ואחר כך יפריש החלה לחם.

(61) [אף שאין שורפין קדשים בלילה - זה אינו אלא בנותר ופיגול, אבל טמא נשרף בלילה - 'נודע ביהודה' מהדורא תנינא אור"ח סי' צו, מדקדוק לשון הרמב"ם פ"ט מפסולי המוקדשין ה"ה]. (62) משנה, פסחים מו, א. (63) ואף שהחלה היא של הקדש, וביאר רבינו (בפ"ד מהל' חמץ ומצה) שאינו עובר על חמץ של הקדש, שנאמר (שמות יג, ז) "ולא יראה לך", שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה? - כאן נחשב החמץ כשלו, כיון שלא נתנו עדיין לידי כהן, ויכול לישאל על ההפרשה, "הואיל ואי בעי מתשיל עלה, ממוניה הוא" (שם מו:). (64) במשנה, אמרו עור: "בן בתירא אומר, תטיל בצונן", המונעו מלהחמיץ, אבל לכתחילה אין לסמוך על תקנה זו, שחששו חכמים שמה לא יזהר יפה שלא תחמיץ (הרא"ש).

י. אין⁶⁵ אופין בפורי⁶⁶ חדשה, גזרה שמה תפחת⁶⁷ ותפסיד הלחם, וימנע משמחת יום טוב. אין⁶⁸ גורפין⁶⁹ תנור וכירים, אכל מבכשין⁷⁰ את האפר שבהן⁷¹. ואם אי אפשר לאפות בו או לצלות אלא אם כן גרף - מתר. וסותמין⁷² פי התנור בטיט ורפש שובסביבות הנפה. והוא, שרובכין⁷³ מאמש. אכל לגבל טיט ביום טוב - אסור. ומתר לגבל את האפר⁷⁴ לסתם בו פי התנור.

(65) ביצה לד, א. (66) תנור של חרס. (67) יתקלקל גג התנור ויפול על הפת. אבל בתנורים שלנו, שנעשו מלבנים, ונותן טיט בין לבניה לחברתה להדביקן יחד, והם חזקים, אין חשש זה ('משנה ברורה' אור"ח סי' תקז). (68) משנה, ביצה לב, ב. (69) אם נפל לתוכו מטיח הטיט. (70) להשכיב האש והאפר שבו, כדי שיהיה חלק ולא יגע בפת. (71) 'ולגרוף את התנור מן האפר והגחלים לאחר הסקה, יראה לי שהוא מותר, ואף-על-פי שהוא מכבה, אי

הי"א: "ומצוה למלות הבשר (בקרבות) יפה יפה כמולח בשר לצלי", וצ"ע. (31) והוא-הדין אם מולח לצלי מליחה מרובה כמו לקדיחה - אסור (ביצה, שם). (32) ביצה, שם. (33) שדבר שאינו אוכל גמור, אם מולח כדי שלא יסריח - יש בו משום מעבד. (34) שזה תיקון לחלבים שלא יסרוחו. (35) כתנא-קמא ולא כרבי יהושע. גזירה שמה יבוא למלחם (שם יא:).

1 ו. המפשיט³⁶ את הבקמה - לא ירגיל ביום טוב.
2 כיצד הוא המרגיל? זה המוציא כל פשר מרגל
3 אחת, כדי שיוציא כל העור שלם ולא יקרע. מפני
4 שטורח בהפשיט זה טרח גדול³⁷, ואין בו צורך
5 למועד. וכן³⁸ אסור לעשות בית יד³⁹ בפשר. והוא,
6 שיעשה בספין. שלא יעשה פדרף שהוא עושה
7 בחל. ומתר לעשות סימן⁴⁰ בפשר.

(36) בכורות לג, א. (37) אבל מפשיט את העור דרך שתי הרגלים, שחותך מרגל האחת עד השניה, ועל-ידי-זה מפשיט העור שלם, שאין הטרחא מרובה בזה ('בית יוסף' אור"ח סי' תצט, ועיין כסף-משנה כאן). (38) ביצה כח, א. (39) "כשמוכר בשר, עושה בו בית יד ונותנו ללוקח להוליכו לביתו, וביום-טוב צריך לשנות לעשות היכר, שאין מקח וממכר ביום-טוב" (רש"י ביצה כח.). (40) "שלא יחליפהו הנושאר" (רש"י).

8 ז. מולגין⁴¹ את הראש⁴² ואת הרגלים, ומהבהבין
9 אותן באור; אכל אין טופלין אותן בסיד⁴³
10 ובחרסית⁴⁴ ולא באדמה, ואין גוזזין אותן
11 במספרים⁴⁵. וכן אין גוזזין את הירק בתספרת שלו;
12 אכל מתקנין את האכל שיש בו קוצים, כגון קנדס⁴⁶
13 ועפכיות⁴⁷, בתספרת⁴⁸.

(41) ביצה לד, א. (42) ברותחין, כדי להסיר את השיער. (43) שזה נראה כעיבוד. (44) חומר שעושין ממנו כלי חרס. (45) שנראה כאילו עושה זה לצורך השיער (רש"י). (46) בכת"י התימנים, הגירסא 'קורנס'. (47) מין צמח שיש בו קוצים, והוא ראוי למאכל. (48) כיון שהוא צורך אוכל נפש.

14 ח. מתר⁴⁹ ללוש עסה גדולה ביום טוב. והלש⁵⁰
15 עסה מערב יום טוב - אינו מפריש ממנה חלה ביום
16 טוב⁵¹. ואם לשה ביום טוב - מפריש ממנה חלה⁵²
17 ונותנה לכהן. ואם⁵³ היתה עסה טמאה, או שנטמאת
18 החלה - לא יבשל את החלה; שאין מבשלין ביום
19 טוב אלא לאכל⁵⁴, וזו לשרפה⁵⁵ עומדת. וכן⁵⁶ אין
20 שורפין אותה ביום טוב, שאין שורפין קדשים⁵⁷
21 שנטמאו ביום טוב; ששרפת קדשים שנטמאו -
22 מצות עשה, שנאמר: באש ישרף, ועשית מלאכה
23 שאינה לצורך אכילה וכיוצא בהן⁵⁸ - עשה ולא
24 תעשה⁵⁹, ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה⁶⁰.

(49) ביצה כב, ב: "בית שמאי אומרים, אין אופים פת מרובה

אוחה מערב יום-טוב היא נפסדת, בכל זאת אסור לכתוש במכתשת גדולה, כמו שאסרו לטחון פלפלים בריחיים שלהם (למעלה הי"ב) - לחם-משנה. (93) כן מפרש רבינו מה שחילקו בתלמוד (שם יד:) בין ארץ ישראל לחוץ לארץ. ואין זה דומה למלח שהתירו לדרך בשינוי, אף-על-פי שאינו מתקלקל אם דכים מערב יום-טוב (למעלה הי"ב), מפני שמלח צורך הכרחי הוא, שהרי כל המאכלים צריכים מלח (לחם-משנה).

- 20 יד. הקמח⁹⁴, אף-על-פי שרקדו⁹⁵ מערב יום טוב
- 21 והסיר ממנו הסבין - אין מרקדין אותו פעם שניה
- 22 ביום טוב, אלא אם כן נפל⁹⁶ בתוכו צרור או קיסם
- 23 וכיוצא בהם. ואם שנה - מתר, כגון שרקד מאחורי
- 24 הנפה, או שרקד על גבי השלחן⁹⁷, וכיוצא בשנוי
- 25 זה.

(94) ביצה כט, ב. (95) רקידה אסורה אף לצורך אוכל נפש, כמו שכותב רבינו בפ"א הי"ז, לפי שאפשר לעשותה מערב יום-טוב מבלי שיפסיד את טעמו, וגם כי הדרך לעשות מזה הרבה לימים רבים, וטורח ביום-טוב לצורך חול. (96) שאין כוונתו לרקד כדי לייפות הקמח, אלא להסיר מתוכו הצרורות. (97) שבחול, הדרך לעשותן על גבי תיבה או עריבה.

- 26 טו. מוללין⁹⁸ מלילות⁹⁹ ומפרכין¹⁰⁰ קטנית ביום
- 27 טוב. ומנפח על יד על יד פכל כחו ואוכל, ואפלו
- 28 בקנן¹⁰¹ או בתמחוי¹⁰², אכל¹⁰³ לא נפסה¹⁰⁴ ולא
- 29 בכברה. וכן¹⁰⁵ הבורר קטניות ביום טוב - בורר
- 30 פדרבו בחיקו ובתמחוי, אכל לא נפסה ולא בטבלא
- 31 ולא בכברה.

(98) ביצה יב, ב. ונראה שמולל כדרכו בלי שינוי, ואילו בשבת מולל בשינוי (פכ"א מהל' שבת הי"ד) כי רבינו מפרש מה שאמרו (ביצה יג:) "כיצד מולל - בשינוי" - בשבת ולא ביום-טוב (ועיין רש"י ו'תוספות' שם). (99) שבולת שהגיעה לבישולה, והגרעינים נפרשים ממנה על נקלה כשמוילים אותה ביד. (100) מפרק השרביטין ומוציא זרע מהן. (101) כלי שראשו אחד רחב, והשני עשוי כמין מרוב, ונותנין הקטניות בראשו הרחב ומנענע האוכל ומתגלגל דרך המרזב, והפסולת נשאר בכלי (רש"י). (102) קערה גדולה. (103) לפי שדרך לעשות בכלים אלו בכמות רבה, ונראה כאילו עובד לצורך מחר. (104) בכת"י, הגירסא "בטבלא". (105) משנה, ביצה יד, ב.

- 32 טז. במה¹⁰⁶ דברים אמורים? פשהאכל מרבה על
- 33 הפסלת¹⁰⁷; אכל אם היתה הפסלת מרבה על האכל
- 34 - בורר את האכל ומניח את הפסלת. ואם היה טרח
- 35 בכרירת הפסלת מן האכל יתר מטרח בכרירת האכל
- 36 מן הפסלת - אף-על-פי ששהאכל מרבה, בורר את
- 37 האכל ומניח את הפסלת.

(106) ביצה, שם. (107) שאז טוב יותר לברור הפסולת, שטרחתו מועטה.

אפשר בלא כן, וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש, כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על הגחלים" (מגיד-משנה בשם הרשב"א). (72) ביצה, שם. (73) בגמרא שם "והוא דצייריה (=עשה בו סימן) מאתמול". אבל בנוסחת הרי"ף (כת"י דק"ס) "דטריח", וצ"ל "דמריח" שהוא ממורח ואין בו גיבול ('בירור הלכה' שם, ציון ל'). (74) לשיטתו בפ"ח מהל' שבת (הט"ז) שאין גיבול באפר, והראב"ד חולק עליו שם וכאן.

- 1 יא. תנור⁷⁵ וכירים חדשים - אין סכין⁷⁶ אותן בשמן
- 2 ביום טוב, ואין טשין אותן במטלית, ואין מפיגין⁷⁷
- 3 אותן בצונן כדי לחסמן⁷⁸; ואם בשביל לאפות⁷⁹ פהן
- 4 - מתר. אין⁸⁰ מלפנין את האבנים⁸¹ לצלות או
- 5 לאפות עליהן, מפני שמחסמן⁸². ומסיקין ואופין
- 6 בפורני⁸³, ומחמין חמין באנטיכיה⁸⁴.

(75) ביצה לר, א. (76) דרכן היה לסוך התנורים החדשים בשמן ולשפשף אותן, כדי להחליקן ולצחצחן, ואסור משום תיקון כלי. (77) שהצונן הבא אחר היסק, מחזק את הכלי. (78) לחזקן. (79) שהוצרכו להפיג את התנור כדי שיוכלו לאפות בהם, ולא ישרף הפת. (80) משנה, ביצה לג, א. (81) בכמה ספרים, הגירסא "הרעפים", וכן גירסת רבינו בפירוש המשניות, והם חרסים שמכסים בהם את הגגות. (82) לדעת ה'מגיד משנה' אסור אפילו ברעפים ישנים, אבל בפירוש המשנה להרמב"ם מפורש שלא נאסר אלא בחדשים, וכפשטות דברי הגמרא ביצה לר, א. (83) תנור גדול של חרס. (84) יורה גדולה. והשמיענו בשני אלה, שאין חוששים שמא יאמרו: לצורך חול הוא עושה (מגיד-משנה).

- 7 יב. אין⁸⁵ עושין גבינה ביום טוב; שאם גבן מערב
- 8 יום טוב, אין בזה חסרון טעם. אכל⁸⁶ דכין את
- 9 התבלין פדרפן; שאם ידוף אותן מבערב, יפוג
- 10 טעמן. אכל מלח אינו נדוף ביום טוב, אלא אם כן
- 11 הטא המכתש, או שידוף בקערה וכיוצא בה, כדי
- 12 שישנה; שאם שחק המלח מערב יום טוב, לא יפוג
- 13 טעמו. ואין⁸⁷ שוחקין את הפלפלין ברחים שלהן⁸⁸,
- 14 אלא דף אותן במדוכה פכל התבלין⁸⁹.

(85) שבת קלד, א. (86) משנה, ביצה יד, א. (87) משנה, ביצה כג, א. כרבנן החולקים על רבי אלעזר בן עזריה. (88) שנראה כמעשה חול ('תוספות' ביצה יד, א. ד"ה איכא). (89) שאף הם מפיגים טעמם אם דכים אותם מערב יום-טוב ('תוספות' שם).

- 15 יג. אין⁹⁰ פותשין את הריפות⁹¹ במכתשת גדולה⁹²,
- 16 אכל פותשין במכתשת קטנה, שנה הוא השנוי
- 17 שלה. ובארץ ישראל - אפלו בקטנה אסור;
- 18 שהתבואה שלהן טובה היא, ואם פותשין אותם
- 19 מערב יום טוב - אין בקה הפסד⁹³.

(90) ביצה יד, א. (91) שעורים כתושים במכתש. (92) אף-על-פי שבחוצה לארץ אין התבואה טובה, ואם כותשין

חלק התשובות סימן צ"ו) ורש"י שם למה שאמרו במשנה "אין מוציאין את האור מן המים". (9) לשם בישול ואפיה וכל זה מותר ביום טוב שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב (למעלה פרק א' הלכה ח'). (10) ואם כבר הוציא את האש, מותר להשתמש בה ביום טוב (הרב המגיד ועיין ראב"ד). (11) ומכשירים שאפשר לעשותם מערב יום טוב אסורים מן התורה גם לר' יהודה (ביצה דף כ"ח עמוד ב') והמאירי תמה על רבינו ממה שהוצרכו לפרש בגמרא (שם דף ל"ג עמוד ב') משום שהוא מוליד ביום טוב [אבל נראה שדעת הגמרא שם שבבא זו של "ואין מוציאין" היא סוף דברי ר' אליעזר שם ולכן אמרו במשנה השניה (שם דף ל"ד עמוד א') "ועוד אמר רבי אליעזר" (ועיין רש"י שם) והרי ר' אליעזר סובר (שבת דף קל"ז עמוד ב') שמכשירין שאפשר לעשותם מערב יום טוב גם כן מותרים ביום טוב ולפיכך הוצרכו לפרש טעם אחר משום מוליד אבל להלכה מביא רבינו את הטעם הנכון. ועיין בט"ז סימן תקכ"ב סק"א ובפני יהושע שם].

- ב. אף-על-פי שהתרה הבערה ביום טוב שלא לצורך¹², אסור¹³ לכבות את האש אפילו הבערה לצורך אכילה¹⁴; שהכפוי מלאכה שאין בו צורך אכילה כלל¹⁵. וכשם שאין מכבים את האש, כך אין מכבים את הנר. ואם כפה - לוקה, כמי שארג או כנה.

(12) "שמתוך שהותרה לצורך (אוכל נפש) הותרה נמי שלא לצורך" (למעלה פרק א' הלכה י"ב). (13) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. (14) והיה מקום לטעות שנתיר לו לכבות שאם לא כן לא ידליק פעם אחת וימנע משמחת יום טוב (לחם משנה וראה להלן הלכה יב). (15) ואם האש גדולה ומקלקלת התבשיל, או שאי אפשר לבשל הקדירה אלא אם יכבה, מותר לכבות (רמ"א או"ח סימן תקיב, וטורי זהב או"ח סימן תקכ"ב).

- ג. אין¹⁶ מסלקין את פי הנר¹⁷ למעלה¹⁸ כדי שתכבה, ואין מסירין את השמן ממנו¹⁹, ואינו²⁰ חותך את ראש הפתילה בכלי, אבל נופץ את ראשה בידו. אגדה²¹ של עצים שהדלקה במדורה - כל עץ שלא אחזה בו האש מתר לשמטו²², ואינו דומה למסיר שמן מן הנר.

(16) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. (17) הפתילה. (18) להוציא מן השמן. (19) ראה פרק י"ב מהלכות שבת הלכה ב'. (20) כן מפרש רבינו מה שאמרו במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב' "מוחטין את הפתילה ביום טוב" דהיינו ביד ולא בכלי ועיין ראב"ד. (21) רבינו גרס כגירסת הר"ף במסכת ביצה דף כ"ב עמוד א' "אמר רב קינסא שרי" והיינו קיסמין (עצים דקים) כמו שפירש רבינו חננאל. (22) שאינו מכבה אלא מונעו שידלק.

- ד. אין²³ מכבין את הדלקה כדי להציל ממון²⁴ ביום טוב, בדרך שאין מכבין בשבת, אלא מניחה ויוצא²⁵. ואין מכבין²⁶ את הנר מפני תשמיש המטה,

- יז. אין¹⁰⁸ מסננין את החרדל במסננת שלח, מפני שגורא כבורר¹⁰⁹; אבל נותנין ביצה במסננת של חרדל¹¹⁰, והוא מסננת מאליו¹¹¹. ואם¹¹² היתה המשמרת תלויה - מתר לתן לה זין ביום טוב¹¹³; אבל¹¹⁴ לא יתלה בתחלה, שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחל¹¹⁵. ומערים¹¹⁶ ותולה את המשמרת לתלות בה רמזנים, ותולה בה רמזנים, ואחר כך נותן לתוכה שמרים.

(108) בשבת קלד, א': "אין מסננין את החרדל, ואין ממתקין אותו בגחלת". וביום טוב מיירי (מגיד-משנה). (109) ובורר ממש אינו, שגם הפסולת שלו ראוי לאכילה ('משנה ברורה' סי' תקי ס"ג). (110) שנתנו בה החרדל מערב יום טוב ('משנה ברורה' סי' שיט ס"ו). (111) כי כך טבע הביצים שטורפים ונותנים אותם בדברים העכורים והם מזככים אותם (פירוש המשנה להר"מ שבת פרק כ'). וראה בפ"ח מה' שבת הי"ד. (112) משנה, שבת קלז, ב. (113) אף-על-פי שהמלאכה גמורה היא, ובשבת חייב חטאת (פכ"א מה' שבת הי"ז) – ביום טוב מותר משום אוכל נפש ('משנה ברורה' סי' תקי ס"ד ב'ביאור הלכה'). (114) שבת, שם. (115) שם, קלח, א. שנראה כעושה אוהל, על הכלי ('משנה ברורה' שם). ובה' שבת (פכ"א הי"ז), כתב רבינו "שמה יבוא לשמור". (116) שבת קלט, ב.

יום ש"ק י' תמוז ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) נתבאר בו יתר המלאכות המותרות בפרטיהן, ומה שאסור בהן, חוץ מן ההוצאה. והענין הכולל לאלו המלאכות, הוא היותן בכלים, או בדברים שאינן אוכלין ולא משקין. עוד נתבאר בפרק זה דברים האסורין משום גזרת מקח וממכר, ונתבאר בהלכות שבת שאסורה משום גזירה שמה יכתוב.

- א. אין² מוציאין את האש לא מן העצים³ ולא מן האבנים ולא מן המתכות, כגון שחוכקין⁴ אותן זו בזו או מפין זו בזו עד שתצא האש. וכן הגפס⁵ החד ביותר שהוא במים⁶, שמגידין אותם עד שיידלק, או כלי זך קשה או זכוכית⁷ מלאה מים, שמניחין אותה כנגד עין השמש עד שייחזר נגהה לפשתן⁸ וכיוצא בו וידלק - כל זה וכיוצא בו אסור ביום טוב; שלא הותר ביום טוב אלא להבעיר מאש מצויה⁹, אבל להמציא אש - אסור¹⁰, שהרי אפשר להמציא אותה מבפני¹¹.

(2) משנה במסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. (3) והוא הדין שאסור לחך גפרור ולהוציא אש (שו"ת שואל ומשיב מהדורא ו' סימן ס"ב ושו"ת כתב סופר (או"ח סימן ס"ז). (4) בכ"י הגירסא "שחופפין". (5) כן מפרש רבינו מה שאמרו במשנה שם "אין מוציאין את האור מן המים". (6) בכ"י הגירסא "כמים". (7) בכ"י הגירסא "כלי זכוכית". (8) לומר שיידלק הפשתן. וכן פירשו הגאון (אוצר הגאונים,

מתקלקל התבשיל שבתוך הקדרה מותר לכבות שזה צורך
אוכל נפש (ראשון לציון).

ז. אין³⁸ נופחין במפוח³⁹ ביום טוב, כדי שלא יעשה
כדרך שהאמנין עושין; אבל נופחין בשפופרת.
אין⁴⁰ עושין פחמין⁴¹, ואין גוזלין⁴² את הפתילה,
ולא מהבהבין אותה, ולא חותכין אותה לשנים
בכלי; אבל ממעכה ביד⁴³, ושורה אותה בשמן,
ומניח אותה בין שתי גרות ומדליק באמצע, ונמצאת
הפתילה נחלקת בפי שתי גרות.

(38) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. (39) של אומנין, אבל
במפוח של בעלי בתים המנהג להתיר (שולחן ערוך הרב
סימן תק"ב). (40) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד א'.
(41) שהוא מכבה, וגם הוא מתקן כלי. (42) לשזור
הפתילה. (43) דזה רק תיקון כלאחר יד ומותר (רש"י).

ח. אין⁴⁴ שוברין את החרש ואין חותכין את הנר
לצלוח⁴⁵ עליהם, ואין פוצעין⁴⁶ את הקנה לעשותו
כמו שפוד לצלות בו מליח. שפוד⁴⁷ שנוצף⁴⁸,
אף-על-פי שהוא יכול לפשטו בידו - אין מתקנין
אותו. שני⁴⁹ פלים שהן מחברין בתחלת עשיתן,
כגון שתי גרות או שני פוסות - אין פוחתין אותן
לשנים, מפני שהוא כמתקן כלי.

(44) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. (45) כשרוצים
לצלוח דג על התנור, לוקחים חרס או נייר או קולפים קנה
ומרטיבים אותם במים ושמים תחת הדג שלא ישרף.
(46) מסכת ביצה דף ל"ד עמוד א'. (47) מסכת ביצה דף
כ"ח עמוד ב'. (48) שנעקם. ואפילו נעקם ביום טוב שלא
היה אפשר לו לתקנו מערב יום טוב - אסור, שהלכה כרבנן
לגבי ר' יהודה כנ"ל הלכה ו'. (49) משנה במסכת ביצה
דף ל"ב עמוד א' "אין פוחתין את הנר" וכפירוש רבינו
בפירוש המשנה.

ט. אין משחזין⁵⁰ את הספין במשחזת שלה⁵¹, אבל
מחדדה על גבי העץ או על גבי חרש או אבן. ואין
מוריס⁵² דבר זה לרבים, כדי שלא יבואו לחדדה
במשחזת. במה דברים אמורים? בשיוכלה לחתך
בדחק או שנופגמה; אבל אם אינה יכולה לחתך כלל
- אין משחזין אותה אפילו על העץ, שמה יבוא
להשחיתה במשחזת. ומפני זה אסרו להראות⁵³ ספין
לחכם⁵⁴ ביום טוב, שמה תהיה פגומה, ויאמר לו:
אסור לשחוט בה משום פגומתה, וילך ויחדדה
במשחזת. וחכם שראה הספין לעצמו - הרי זה
משאילה לעם הארץ.

(50) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. (51) אפילו
נתקלקלה ביום טוב, שלא היה אפשר לעשות מאתמול.
וכרבנן דר' יהודה שאמרו שמכשירי אוכל נפש אסורים ביום
טוב אפילו אם לא היה אפשר לעשותם בערב יום טוב.
(52) מסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. (53) הכוונה שהשוחט,

1 אלא כופה עליו כלי, או עושה מחצה בינו לבין
2 הנר, או מוציאו לבית אחר. ואם אינו יכול לעשות
3 אחת מקל אלו - הרי זה אסור לכבות, ואסור לשמש
4 עד שתכבה מאליה.

(23) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א'. (24) אבל אם יש
לחשוש לספק נפשות מותר (מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א').
(25) כתב המשנה ברורה (או"ח סימן של"ד) בשם אליהו
רבה, ושיירי כנסת הגדולה "יצא ההיתר לכבות הדליקה
בכל מקום אף בשבת כיון שאפשר שאם לא יכבה לא יחסר
מהיות שם בעיר זקן או חולה שאין יכול לברוח, ותבא
הדליקה עליו". (26) כרבנן החולקים על ר' יהודה המתיר
כל צרכי ביום טוב (מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א').

ה. מתיר²⁷ לטלטל את הנר והוא דולק, ואין גוזרין²⁸
שמה יכבה²⁹, ואסור להניח את הנר על גבי דקל
וכיוצא בו ביום טוב³⁰, שמה יבוא להשתמש
במחבר ביום טוב.

(27) נלמד ממה שאמר בסמוך (מהגמרא דמסכת שבת דף
מ"ה עמוד א') שאין להניח הנר על גבי דקל ביום טוב -
משמע שטלטולים אחרים מותרים (מגיד משנה) ועיין
בסמוך בנוסחת כ"י. (28) בכתב-יד הגירסא "חוששין".
(29) כי דבר שאינו מתכוון מותר (עיין הלכות שבת פרק א'
הלכה ה'). (30) בכתב-יד הגירסא "מערב יום טוב". ולפי
זה מובן מה שמסיים "שמה יבוא להשתמש במחבר ביום
טוב", ואילו לפי נוסחתנו קשה למה הוא חוזר וכופל "ביום
טוב" (מעשה רוקח) ועיין למעלה בסמוך.

ו. אין³¹ מעשנין³² בקטרת ביום טוב, מפני שהוא
מכבה, ואפילו להריח בה³³, ואין צריך לומר לגמר
את הבית ואת הכלים שהוא אסור. ומתיר לעשן תחת
הפרות כדי שיקשרו לאכילה, כמו שמתיר לצלות
בשר על האש³⁴. וממתקין³⁵ את החרדל בגחלת של
מתכת, אבל לא בגחלת של עץ, מפני שהוא מכבה.
ואין³⁶ מכבין את האש כדי שלא תתעשן הקדרה³⁷
או הבית.

(31) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב'. (32) בגמרא זה נקרא
"מוגמר", לפזר מיני בשמים על גחלים. (33) שזה לא
הותר בכלל "אוכל נפש", מכיון שכתוב "אך אשר יאכל
לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", דבר השווה לכל נפש
התירה התורה (כתובות דף ז) ומוגמר אינו שווה לכל נפש
שאינו אלא למפונקים. ובענין עישון סיגירות ביום טוב דעת
הקרבן נתנאל על הרא"ש (מסכת ביצה פרק א' אות י')
לאסור מטעם זה שהנאה זו אינה שווה לכל נפש, אבל
במשנה ברורה (או"ח סימן תקי"א) בביאור הלכה מביא
מה"שערי-תשובה" ועוד אחרונים שכיון שהיום הרבה
רגילים בזה - דינו כדבר השווה לכל נפש. (34) בכ"י
הגירסא "על העץ". (35) מסכת שבת דף קל"ד עמוד א'.
(36) מסכת ביצה דף כ"ב עמוד א' כרבנן החולקים על ר'
יהודה המתיר כל הצרכים ביום טוב. (37) אבל אם

23 אותם⁷³ ביום טוב. והוא, שלא יתקע⁷⁴. לפי שאין
24 בנזן בכלים. אבנים של בית הפסא - מתר לצדדן⁷⁵
25 ביום טוב; בנזן עראי הוא, ומשום כבודו לא גזרו⁷⁶.

(71) משנה במסכת ביצה דף כ"א עמוד ב'. (72) מורכבים מחלקים שאפשר לפרקם. (73) בכ"י הגירסא "אותן". (74) יתחוב אותו בחוזק וראה למעלה הלכה י"ב. (75) לסדרן. (76) "בנזן קבע אסרה תורה בנין ארעי לא אסרה תורה, וגזרו רבנן על בנין ארעי משום בנין קבע, והכא משום כבודו (כבוד הבריות) לא גזרו בו רבנן" (מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב').

26 יד. העושה⁷⁷ מדורה ביום טוב, כשהוא עורך את
27 העצים - אינו מניח זה על זה עד שיסדיר המערכה,
28 מפני שנראה כבונה. ואף-על-פי שהוא בנזן עראי
29 - אסור⁷⁸. אלא או שופך העצים בערבוב, או עורך
30 בשנוי. כיצד? מניח עץ למעלה, ומניח אחר תחתיו,
31 ואחר תחתיו, עד שהוא מגיע לארץ⁷⁹.

(77) מסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. (78) אסרו חכמים בנין ארעי שלא יבא לעשות בנין קבע. (79) אבל מותר להשים שולחן על גבי רגליו, ואין כאן משום בנין, כיון שאינו צריך לאויר שתחתיו (הרב המגיד).

32 טו. וכן⁸⁰ הקדרה - אויזו אותה ומכניס⁸¹ האבנים
33 תחתיה. אבל לא יניחנה על גבי האבנים. וכן המטה
34 - אויזו הקרשים למעלה ומכניס הרגלים תחתיהן.
35 אפלו ביצים לא יעמיד אותן שורה על גבי שורה
36 עד שיעמדו כמו מגדל⁸², אלא ישנה ויתחיל
37 מלמעלה למטה. וכן כל פיוצא כזה צריך שנוי.

(80) מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. (81) בכ"י הגירסא "ומניח". (82) כדי שיכניס האש ביניהם לצלות הביצים, אבל אם אינו צריך לאויר שתחתיו מותר (משנה ברורה "או"ח סימן תק"ב).

38 טז. מסירין⁸³ זבובין הנתלים בבהמה, אף-על-פי
39 שהן עושין חבורה⁸⁴. ואין⁸⁵ מילדין⁸⁶ את הבהמה
40 ביום טוב, אבל מסעדין. כיצד? אויזו פולד שלא
41 יפל לארץ, ונופח לו בחטמו⁸⁷, ונותן יד לתוף פיו.
42 היתה בהמה טהורה, ורחקה את הפולד - מתר
43 לזלף⁸⁸ משליתה עליו ולתן בול⁸⁹ מלח ברחמה, כדי
44 שתרחם עליו. אבל הטמאה - אסור לעשות להן כן,
45 לפי שאינה צריכה⁹⁰.

(83) משנה במסכת ביצה דף כ"ג עמוד א'. (84) לפי שאינו מתכוון לעשות חבורה ודבר שאינו מתכוון - מותר. (85) משנה במסכת שבת דף קכ"ח עמוד ב'. (86) להוציא את הוולד מן הרחם. (87) הסתום ברירין. (88) לשפוך. (89) מלא אגרוף. (90) שאינה מקרבתו לעולם אחרי שריחקה.

46 יז. פליי⁹¹ שנטמא מערב יום טוב - אין מטבילין

יראה סכינו לחכם. ובכ"י הגירסא "לראות סכין לעם הארץ", ולפי זה המדובר הוא בחכם הרוואה סכין. (54) לפי הדין צריך השוחט להראות סכינו לחכם לפני שחטה שיבדקו אם אין בו פגימה הפוסלת השחיטה (יורה דעה סימן י"ח).

1 י. אין⁵⁵ מבקעין עצים ביום טוב, לא בקרדם ולא
2 במגל ולא במגרה, אלא בקופיין⁵⁶ ובצד החד שלו;
3 אבל לא בצד הרחב, מפני שהוא פקדום. ולמה
4 אסרו בקרדם וביוצא בו? שלא יעשה פדוף שהוא
5 עושה בחל, שהרי אפשר היה לו לבקע מערב יום
6 טוב⁵⁷. ולמה לא נאסר הבקוע⁵⁸ כלל? מפני שאפשר
7 שיפגע בעץ עבה, ולא יוכל להבעירו, וימנע
8 מלבשל, לפיכך התירו לבקע בשנוי. וכל הדברים
9 הדימין לזה - מזה הטעם התירו בהן מה שהתירו,
10 ואסרו מה שאסרו.

(55) משנה במסכת ביצה דף ל"א עמוד ב'. (56) סכין של קצבים. (57) ומכשירי אוכל נפש שאפשר לעשות מערב יום טוב, אינם דוחים יום טוב. (58) מאחר שאפשר לעשותו מערב יום טוב.

11 יא. לא⁵⁹ תפנס אשה בין העצים לטל מהן אוד⁶⁰
12 לצלות בו⁶¹, ואין⁶² סומכין את הקדרה ולא את
13 הדלת בבקעת של קורה; שלא התירו לטלטל עצים
14 ביום טוב אלא להסקה בלבד⁶³.

(59) מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א'. (60) חתיכין עץ שגורפים בו התנור ומהפכים בו העצים והגחלים. (61) מאחר שלא הוכן לכך מאתמול. (62) משנה במסכת ביצה דף ל"ב עמוד ב'. (63) "לא נתנו עצים אלא להסקה" (מסכת ביצה דף ל"ג עמוד א').

15 יב. מסלקין⁶⁴ תריסי⁶⁵ חגיות⁶⁶ ומחזירין אותן ביום
16 טוב, כדי שיוציא תבלין שהוא צריך להן מן
17 החנות, ולא ימנע משמחת יום טוב⁶⁷. במה דברים
18 אמורים? בש"ש להן ציר⁶⁸ באמצע; אבל יש להן
19 ציר מן הצד - אסור, גזרה שמה יתקע⁶⁹. ושאין להן
20 ציר כל עקר - אפלו בבית⁷⁰ מתר להחזיר.

(64) משנה במסכת ביצה דף י"א עמוד ב'. (65) דפים שסוגרים בהם את הארגונים. (66) ארגונים שאינם מחוברים לאדמה, ומונחים בתוכם מיני תבלין. (67) ואף על פי שהחזרה אינה לצורך שמחת יום טוב התירוה חכמים שאם לא יוכל להחזיר לא ירצה לפתוח. - "התירו סופן משום תחילתן" (מסכת ביצה דף י"א עמוד ב'). (68) יתד ברזל שעליו סובבת הדלת. (69) יתחוב אותו בחוזק ויתחייב משום בונה (פרק י' מהלכות שבת הלכה י"ג). (70) תריסי כלים שבבית, ולא שבחנויות, שאין כאן משום שמחת יום טוב.

21 יג. פלים⁷¹ שהן מפצלין⁷², כגון מנורה של חליות,
22 וכסא ושלחן שהן חתיכות חתיכות - מעמידין

שם סומכין על הקצב בדמי מקח ומאמינים לו, אין צריך להביא בהמה אחרת, אלא לוקח ממנו רגל או חצי, בלא זכירת מקח וממכר או פיסוק דמים, ולמחר הוא משלם לו (תניא).

כ. כִּשְׁהוּן¹¹⁰ מַחֲלִיקִין - לֹא יִשְׁקְלוּ בְּמֵאֲזֵנִים; שְׁאִין¹¹¹ מִשְׁגִּיחִין¹¹² בְּכַף מֵאֲזֵנִים כָּל עֶקֶר. אֶפְלוּ לְתֵן בּוֹ בֶּשֶׁר לְשִׁמְרוֹ מִן הַעֲכָבְרִים - אֲסוּר, אִם הָיוּ הַמֵּאֲזֵנִים תְּלוּיִין¹¹³, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה בְּשֹׁקֶל בְּכַף מֵאֲזֵנִים. טִבָּח¹¹⁴ אֲמַן¹¹⁵ אֲסוּר לְשַׁקֵּל בִּידּוֹ. וְאֲסוּר¹¹⁶ לְשַׁקֵּל בְּכָלִי מֵלֹא מֵיָם. וְאִין¹¹⁷ מִטִּילִין חֲלָשִׁים¹¹⁸ עַל הַמְּנוֹת, אֲבָל¹¹⁹ מִטִּילִין חֲלָשִׁים עַל בֶּשֶׁר הַקְּדוּשִׁים בְּיוֹם טוֹב, כְּדִי לַחֲבֹב אֶת הַמִּצְוָה.

(110) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד א'. (111) מעיינים ומשתמשים. (112) בכל מקום שהוא ולא דוקא במקום שרגילים לשקול בו (ביאור הלכה סימן ת"ק סעיף ב'). (113) שידוע לכוון המשקל בידו. (114) אפילו מי שאינו אומן (כן הוא לפי הר"ח והרי"ף). (115) משנה במסכת שבת דף קמ"ח עמוד ב'. (116) גורלות. (117) בגמרא (מסכת שבת דף קמ"ט עמוד ב') אמרו: "אבל לא על המנות של חול", ולפי רש"י והראב"ד "של חול" היינו של יום חול, כלומר מערב יום טוב, ובקדשים הדברים אמורים. אבל הרמב"ם מפרש "של חול" - של חולין. ואילו על מנות של קדשים מותר כדי לחבב את המצוה.

כא. לֹא¹¹⁸ יֵאמַר אָדָם לְטִבָּח 'תֵּן לִי בְּדִינֶר' בֶּשֶׁר', אֲלֵא 'תֵּן לִי חֶלֶק' או 'חֲצִי חֶלֶק', וּלְמַחֵר עוֹשִׂין חֲשָׁבוֹן עַל שְׁוִיו. וְכֵן¹²⁰ לֹא יִקַּח מִבְּעַל הַחֲנוּת בְּמִדָּה או בְּמִשְׁקָל. אֲלֵא בִּיצָד הוּא עוֹשֶׂה? אוֹמֵר לְחֲנוּנִי 'מֵלֵא לִי כָּלִי זֶה', וּלְמַחֵר נוֹתֵן לוֹ שְׁוִיו. וְאֶפְלוּ¹²¹ הָיָה כָּלִי הַמִּיחָד לְמִדָּה - 'מֵלֵאנִי; וְהוּא, שְׁלֹא יִזְכִּיר לוֹ שֵׁם מִדָּה.

(118) משנה במסכת ביצה דף כ"ח עמוד ב'. (119) שאסור להזכיר שם דמים (רש"י). (120) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. (121) כרבא שם דף כ"ט עמוד א'.

כב. הַנְּחֻתוֹם¹²² מוֹדֵד תְּבָלִין וְנוֹתֵן לְקִדְרָה, בְּשִׁבְלִי שְׁלֹא יִפְסִיד תְּבִשִּׁילוֹ. אֲבָל הָאִשָּׁה לֹא תִמְדֵּךְ קֶמַח לְעֶסֶה¹²³. וְכֵן לֹא יִמְדֵּךְ אָדָם שְׁעוּרִים לְתֵן לִפְנֵי בְּהֶמְתּוֹ, אֲלֵא מִשְׁעֵר וְנוֹתֵן לָהּ¹²⁴.

(122) מסכת ביצה דף כ"ט עמוד א'. ויש אומרים כי נחתום לאו דוקא, והוא הדין לכל אדם, אלא שדבריו חכמים בהווה (=ברגיל) (מגיד משנה). (123) מכיון שכאן אין חשש שתתקלקל העיסה ולא תהיה ראויה לאכילה, אלא שלא יהיה יותר מן הצריך, ולכן אסור למדוד. (124) מכיון שאין הפסד וקלקול בלי המדידה.

כג. וּמִתֵּר¹²⁵ לִקַּח מִן הַחֲנוּנִי¹²⁶ בִּיצִים וְאֶגְזִיזִים בְּמִנְיָן, וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּהוֹ, וּבִלְבָד שְׁלֹא יִזְכִּיר לוֹ שֵׁם דָּמִים וְלֹא סְכוּם מִנְיָן. בִּיצָד סְכוּם הַמִּנְיָן? הֲרִי

1 אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב, גִּזְרָה שְׁמָא יִשְׁהָה אוֹתוֹ בְּטַמְאָתוֹ⁹².
2 וְאִם⁹³ הָיָה צָרִיךְ לְהַטְבִּיל מֵיָם⁹⁴ שָׁבוּ - מִטְבִּיל אֶת
3 הַכָּלִי בְּמִימָיו וְאִינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁹⁵. כָּלִי⁹⁶ שְׁהִיָּה טְהוֹר
4 לְתִירוּמָה, וְרָצָה לְהַטְבִּילוֹ לְקִדְשׁ⁹⁷ - מִתֵּר
5 לְהַטְבִּילוֹ⁹⁸. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה מִטְבִּילוֹת מַעֲלוֹת
6 שְׁאֵר (הַטַּמְאוֹת) [הַמַּעֲלוֹת].

(91) משנה במסכת ביצה דף י"ז עמוד ב'. (92) בחול הוא טרוד במלאכתו, וישהה את טבילת הכלי ליום טוב שהוא פנוי, ואנו רוצים למהר שתרמו כל מה שאפשר. (93) מסכת ביצה דף י"ח עמוד ב'. (94) טמאים שטהרם על ידי השקה (=זריעה וחיבור עם מי מקוה). (95) והמים עם הכלי נטהרו. (96) שם. וכפירוש רבנו חננאל. (97) שעשו חכמים מעלות לקודש שהטהרו לתרומה צריך טבילה לקודש, כמבואר בהלכות אבות הטומאות פרק י"ג. (98) כי במעלות דרבנן לא גזרו "שמא ישהה".

7 יח. כָּלִי⁹⁹ שֶׁנִּטְמָא בְּיוֹם טוֹב - מִטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם
8 טוֹב¹⁰⁰. נִטְמָא הַכָּלִי בְּמִשְׁקִין טַמְאִין, שְׁהֵן זָלַד¹⁰¹
9 הַטַּמְאָה, מִעֶרֶב יוֹם טוֹב - מִטְבִּילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם טוֹב,
10 לְפִי שֶׁהוּא טְהוֹר מִן הַתִּירוּהָ¹⁰², כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר
11 בְּמִקְוָמוֹ. וּמִדְּלִין בְּדָלִי טַמָּא וְהוּא טְהוֹר מֵאֲלִיוֹ.
12 נִדְּהָ¹⁰³ שְׁאִין לָהּ בְּגָדִים¹⁰⁴ לְהַחֲלִיף - מִעֶרְמָת
13 וְטוֹבָלֶת בְּבִגְדֶיהָ¹⁰⁵.

(99) מסכת ביצה דף י"ח עמוד א'. (100) כיון שלא היה אפשר להטבילו מערב יום טוב. (101) ראשון לטומאה, ומן התורה אין כלי מקבל טומאה - אלא מאב הטומאה. (102) ולא גזרו בו "שמא ישהה". (103) מותר לה לטבול ביום טוב. (104) טהורים להחליף וללבוש אחרי טבילתה, וביום טוב אי אפשר לה להטביל בגדיה. (105) אם הם רפויים עליה ולא מהודקים, שהמים עוברים ביניהם ואין כאן משום חציצה.

14 יט. דְּכָרִים רַבִּים אֲסוּר בְּיוֹם טוֹב מִשּׁוּם גִּזְרָת מִקַּח
15 וּמִמְכָּר¹⁰⁶. בִּיצָד? אִין¹⁰⁷ פּוֹסְקִים דָּמִים¹⁰⁸ לְכַתְּחֻלָּה
16 עַל הַבְּהֶמָה בְּיוֹם טוֹב, אֲלֵא מִבִּיא שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שְׁוֹת
17 זו לָזוֹ, וְשׁוֹחֲטִין אַחַת מֵהֶן וּמַחֲלִיקִין בִּיגִיָּה, וּלְמַחֵר
18 יוֹדְעִין כְּמָה דָּמִי הַשְּׁנִיָּה¹⁰⁹, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן
19 דָּמִי חֶלְקוֹ. כִּשְׁהוּן מַחֲלִיקִין בִּיגִיָּה - לֹא יֵאמַר זֶה:
20 אֲנִי כִּסְלַע וְאַתָּה בִּשְׁנַיִם, שְׁאִין מְזַפְרִין שׁוֹם דָּמִים,
21 אֲלֵא זֶה נוֹטֵל שְׁלִישׁ זֶה רִבִּיעַ.

(106) שאסור בשבת כמפורש בספר נחמיה פרק י"ג פסוק ט"ז: "והעצורים ישבו בה מבאיאם דג וכל מכל ומוכרים בשבת לבני יהודה ובירושלים. ואריבה את חורי יהודה ואומרה להם: מה הדבר הרע הזה אשר אתם עושים ומחללים את יום השבת" (ראה רש"י מסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב') והוא הדין ליום טוב. וגזירת חכמים היא שמא יבוא לכתוב (פרק כ"ג מהלכות שבת הלכה י"ב). (107) משנה במסכת ביצה דף כ"ז עמוד ב'. (108) מחיר. ואפילו אם לא משלם אלא לוקח בהקפה. (109) והוא הדין

שְׁלֹא לְצַרְף³, לֹא יֵשֶׁא מִשְׁאֲוֹת גְּדוּלוֹת פְּדִירָה שֶׁהוּא
עוֹשֶׂה בְּחֹל, אֲלֵא צָרִיף לְשָׁנוֹת. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר
לְשָׁנוֹת - מִתֵּר⁴. בְּצִד? הַמְבִיא⁵ פְּדִי זֶן מִמָּקוֹם
לְמָקוֹם⁶ - לֹא יִבְיֵאם בְּסֹל וּבִקְפָה⁷, אֲבָל מְבִיא הוּא
עַל כְּתָפוֹ אוֹ לְפָנָיו. הַמּוֹלִיף אֶת הַתְּכֵן⁸ - לֹא יִפְשִׁיל⁹
אֶת הַקְּפָה לְאַחֲרָיו¹⁰, אֲבָל מוֹלִיכָה בְּיָדוֹ¹¹.

(2) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד. (3) אכילה. (4) ביצה ל, א.
(5) משנה, ביצה כט, ב. (6) בתוך התחום או על-ידי עירובי
תחומין (רש"י). (7) אפילו מה שהוא צריך לסעודת היום
של החג ('טור'). (8) להיסק או להאכיל לבהמתו (רש"י).
(9) ישליך. (10) שנראה כאילו מתכוון לעשות מלאכה
גדולה (רש"י). (11) ודוקא אם מוליך הדברים ממקום
למקום דרך רשות הרבים, שנראה כעובדין דחול' (=מעשי
חול), אבל כשמוליכין בחצר ממקום למקום, יותר טוב
להוליך הרבה ביחד, משיליך מעט מעט ויצטרך להרבות
בהילוך ויתבטל משמחת יום-טוב ('תוספות', 'משנה ברורה'
סי' תקי).

ב. וְכֵן¹² מִשְׁאֲוֹת שְׁדִרְכָן¹³ לֵשֶׁא אוֹתָן בְּמוֹט - יֵשֶׁא
אוֹתָן עַל גְּבוֹ מֵאַחֲרָיו; וְשְׁדִרְכָן לֵשֶׁא אוֹתָן מֵאַחֲרָיו
- יֵשֶׁא אוֹתָן עַל כְּתָפוֹ; וְשְׁדִרְכָן לְהַנְשִׂא עַל הַכְּתָף
- יֵשֶׁא אוֹתָן בְּיָדוֹ לְפָנָיו; או יִפְרֹשׁ עָלֵיהֶן בְּגָדוֹ¹⁴,
וְכָל פְּיוּצָא בְּזֶה מִשְׁנוֹי הַמִּשְׁאֵא. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר
לְשָׁנוֹת¹⁵ - נוֹשֵׂא וּמְבִיא פְּדִירָפוֹ. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמוּרִים¹⁶? בְּנוֹשֵׂא עַל הָאָדָם; אֲבָל עַל גְּבִי בְּהֵמָה -
לֹא יִבְיֵא כָּלָל, שְׁלֹא יַעֲשֶׂה פְּדִירָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה
בְּחֹל¹⁷.

(12) ביצה ל, א. (13) "אתקין רבא במחוזא (עירו של רבא),
דדרו (שמוליכין) בדוחקא (במוט) לדרו ברגלא (על גבו
מאחוריו), דדרו ברגלא לדרו באגרא (על הכתף)..."
(14) בכת"י, הגירסא "בגדו". (15) כגון שזימן אורחים
הרבה, וצריך למהר להביא לפנייהם (רש"י). (16) שמותר
להביא משאות ביום-טוב. (17) ויש מי שכתב מפני שאין
משתמשין בבעלי-חיים ביום-טוב שמא יחתוך זמורה, כמו
שאסרו כן בשבת כמפורש בפכ"א מהל' שבת ה"ט (מגיד-
משנה).

ג. אֵין¹⁸ מְנַהֲיִין אֶת הַבְּהֵמָה בְּמִקְלָה¹⁹, וְאֵין הַסּוּמָא
יוֹצֵא בְּמִקְלָה²⁰, וְלֹא הָרוּעָה בְּתַרְמִילוֹ, וְאֵין יוֹצֵאִין²¹
בְּכֶסֶא, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה²²; שְׁלֹא יַעֲשֶׂה
פְּדִירָה שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּחֹל. וְאִישׁ שֶׁהָיוּ רַבִּים צָרִיכִין
לִי²³ - יוֹצֵאִין בְּכֶסֶא אַחֲרָיו²⁴, וּמוֹצֵאִין אוֹתוֹ עַל
הַכְּתָף, אֶפְלוּ בְּאַפְרִיזִין²⁵.

(18) משנה, ביצה לב, ב. (19) "דמחזי כמאן דאזיל לחנגא"
(= שנראה כאילו מוליכה לשוק למכור) - ביצה לג, א.
(20) ביצה כה, ב. כיון שאפשר לו לילך בלא מקל, ואינו
נוטלו אלא לתקן וליישר פסיעותיו, אבל מי שלא יכול ללכת
בלא מקל - מותר ('או"ח סי' תקכב). (21) ביצה, שם.
(22) בכת"י, הגירסא "אחר האיש ואחר האשה", וראה להלן

1 שְׁהָיָה נוֹשֶׂה בּוֹ עֲשָׂרָה רְמוּנִים אוֹ עֲשָׂרָה אֲגוּזִים -
2 לֹא יֵאמָר לוֹ בְּיוֹם טוֹב יִתֵּן לִי עֲשָׂרָה פְּדִי שְׁהָיָה לָךְ
3 עֲשָׂרִים אֲצִלִּי, אֲלֵא לֹקַח סֶתֶם וּלְמַחֵר עוֹשֶׂה
4 חֲשָׁבוֹן.

(125) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. (126) הרגיל
אצלו ומאמינו לתת לו מבלי לדבר על המחיר (רש"י) וכל
שכן לאדם אחר, אלא חידוש משמיענו בזה, אף שהחזונו
מתכוון למקח וממכר, עם כל זה מותר מכיון שאינו מזכיר
לא דמים ולא משקל או מנין (משנה ברורה סימן שכ"ג).

5 כד. הוֹלֵךְ¹²⁷ אָדָם אֲצִל חֲנֻנִי¹²⁸ אוֹ רוּעָה הֶרְגִיל¹²⁹
6 אֲצִלוֹ אוֹ אֲצִל הַפֶּטֶם¹³⁰ הֶרְגִיל אֲצִלוֹ, וְלֹקַח מִמֶּנּוּ
7 בְּהֵמוֹת וְעוֹפוֹת וְכָל מָה שֶׁיִּרְצֶה; וְהוּא, שְׁלֹא יִזְכִּיר
8 לוֹ שׁוֹם דָּמִים וְלֹא סָכָם מִנֵּין¹³¹.

(127) משנה במסכת ביצה דף כ"ט עמוד ב'. (128) בכ"י
הגירסא "הולך אדם אצל רועה הרגיל אצלו" ו"חננוי"
ליתא. (129) מתוך שרגיל אצלו מאמינו ונותנו לו בלי
פיסוק דמים (רש"י). (130) העוסק בפיטום בהמות.
(131) בכ"י: "ולא שום מנין".

9 כה. הַלּוֹאֵת¹³² יוֹם טוֹב¹³³ - תּוֹבְעִין אוֹתָהּ בְּדִין¹³⁴;
10 שְׁאֵם תֵּאמָר לֹא נִתְּנָה לְהַתְּבַע - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ כְּלוֹם,
11 וְנִמְצָא נִמְנָע מִשְׁמַחַת יוֹם טוֹב.

(132) כרבא לגבי רב יוסף במסכת שבת דף קמ"ח עמוד ב'.
(133) שהלווה מיני מאכל ומשתה השייכים לשמחת יום טוב
(מגן אברהם או"ח סימן תקכ"ה). (134) אם מסרב
להשלים אחרי יום טוב, בית דין נזקקין לו.

12 כו. אֶף-עַל-פִּי¹³⁵ שְׁאֵין מְגַבִּיהִין¹³⁶ תְּרוּמָה וּמַעֲשֵׂרוֹת
13 בְּיוֹם טוֹב, אִם הָיוּ לוֹ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת שֶׁהִגְבִּיהֶן
14 מֵאִשׁ¹³⁸ - הָרִי זֶה מוֹלִיכֵן לִפְנֵי בְּיוֹם טוֹב¹³⁹; וְאֵין
15 צָרִיף לֵאמֹר חֲלָה וְרוּעֵ וּלְחִיָּים וְקִבְהָ¹⁴⁰, שְׁמוֹלִיכֵן
16 לִפְנֵי בְּיוֹם טוֹב. וְגַבְאִי¹⁴¹ צָרְקָה גּוֹבִין מִן
17 הַחֲצֵרוֹת¹⁴² בְּיוֹם טוֹב. וְלֹא יִהְיוּ מְכַרְיִין פְּדִירָה
18 שְׁמִכְרִיזִין בְּחֹל, אֲלֵא גּוֹבִין בְּצִנְעָה, וְנוֹתְנִין לְתוֹךְ
19 חֵיקָן. וּמְחַלְקִין לְכָל שְׁכוּנָה וּשְׁכוּנָה בְּפָנֵי עֲצָמָה.

(135) משנה במסכת ביצה דף ל"ו עמוד ב'.
(136) מפרישין. (137) משנה במסכת ביצה דף י"ב עמוד
ב'. (138) מערב יום טוב. (139) משום שמחת יום טוב
של הכהן. (140) שבוזו אינו מתקן כלום, שהרי גם לפני
הפרישתו מותר לאכול הבשר. ומותר להפרישם לכתחילה
ביום טוב (מסכת ביצה שם). (141) תוספתא פרק ג'
דדמאי. (142) ראה פרק ט' מהלכות מתנות עניים הלכה
ב': "שלוקחין - מכל חצר וחצר".

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1) נתבארו בו עניני ההוצאה, ומה שאסרו בה חכמים, כדי
שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול. ואחרי כן נתבארו בו
עניני התחומין.

20 א. אֶף-עַל-פִּי שֶׁהִתְרַה² הוֹצָאָה בְּיוֹם טוֹב אֶפְלוּ

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י' תמוז - ספר זמנים - הל' שביתת יום טוב קסט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(41) משנה, ביצה יד, ב. (42) ואף שאפשר לאכול מהם קליות, מכל-מקום בדרך כלל עומדות התבואות לטחינה. (43) ואם חבירו צריך לתת תבואה לבהמתו, מותר לשלוח לו ביום-טוב, כיון שאפשר ליהנות ממנה בלא טחינה ('משנה ברורה' סי' תקטז). (44) בכת"י, הגירסא "קולף". (45) אם עומדים לשחיטה, ולא להליכה או לגדל וולדות ('משנה ברורה').

ח. פל דבר⁴⁶ שמתר לשלחו ביום טוב, פשישלחנו²⁸ לחברו בשורה⁴⁷ - לא ישלחנו בשורה⁴⁸. ואין שורה פחותה משלשה בני אדם. כיצד? הרי ששלח לחברו בהמות או יינות פיד שלשה בני אדם פאחד או ארבעה זה אחר זה⁴⁹, וכלן הולכין בשורה אחת - הרי זה אסור, שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחל. שלח שלשה מינין פיד שלשה בני אדם פאחד - הרי זה מתר.

(46) ביצה יד, ב. (47) מתנה. (48) שנראה כאילו שולחם למכור בשוק (רש"י). ורבינו אפרים מפרש שאסור משום שנראה כאילו האחד מוכר, השני לוקח, והשלישי סרסור (מתוך). (49) בכת"י, הגירסא "שלשה או ארבעה בני אדם כאחד, זה אחר זה".

ט. המערב⁵⁰ ערובי תחומין ליום טוב - הרי בהמתו וכליו ופרותיו כמותו⁵¹, ואין מוליכין אותן אלא בתוך אלפים אמה לכל רוח ממקום ערובו.

(50) משנה, ביצה לו, א: "הבהמה והכלים כרגלי הבעלים". (51) במקום שאדם קונה שביתתו, גם כליו ובהמותיו נגזרים אחריו.

י. חפצי⁵² הפקר - הרי הן כרגלי מי שזכה בהן⁵³. וחפצי⁵⁴ הפותים⁵⁵ קונין שבייתה במקומן, ויש להן אלפים אמה לכל רוח ממקומן; גזרה בעלים פותים משום בעלים ישראל. פרות⁵⁶ שניצאו חוץ למקומן⁵⁷ וחרו, אפלו במזיד - לא הפסידו את מקומן, מפני שהן פאדם⁵⁸ שניצא פאנס וחרו פאנס.

(52) משנה (ביצה לט, א) שלא קנו החפצים שבייתה במקומם. [וכן נראה בפירושו של רבינו לתלמוד מס' שבת יח, ב. "סיני" כרך יח עמ' שב]. (53) ומה שפסקו במס' עירובין (מו). הלכה כרבי יוחנן בן גורי ש"חפצי הפקר קונין שבייתה במקומן" - אין זה אלא לקולא ולא לחומרא, כי הלכה כדברי המיקל בעירובין, ועיין ראב"ד ומגיד-משנה. (54) עירובין מז, ב. (55) אף-על-פי שלפי הדין אינם קונים שבייתה, שהרי הבעלים שלהם אין להם שייכות לדין שבייתה כלל (רש"י שם). (56) עירובין מא, ב. (57) בכת"י, הגירסא "חוץ לתחומן". (58) לעיל בהלכות שבת (פרק כז הי"א-ה"ב): "מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס... מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעתו (באונס)... החזירוהו (באונס) כאילו לא יצא".

יא. המוסר⁵⁹ בהמתו לבנו⁶⁰ - הרי היא כרגלי האב⁶¹. מסרה⁶² לרועה, ואפלו נתנה לו ביום טוב -

בסמוך. (23) לבית המדרש לשמוע דרשתו. (24) בדפוס וויניציאה ש"י: "יוצא בכסא". ולפי"ז אסור לישא הכסא אחריו (ב"ח סי' תקכב). (25) כסא מכוסה יריעות כאוהל, לשאת בו בני אדם בחור. והוא "אלונקי" שבגמרא שם.

ד. אין²⁶ מוליכין את הסלם של שובך²⁷ משובך לשובך ברשות הרבים, שמה יאמרו לתקן גגו הוא מוליכו; אבל ברשות היחיד - מוליכו²⁸. אף-על-פי שכל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין - אפלו בחדרי חדרים אסור, כאן התירו מפני שמחת יום טוב.

(26) משנה, ביצה ט, א. (27) קניינה. (28) כבית הלל, וכלשון שני של רב חנן בר אמי (שם). ודוקא סולם של שובך, אבל סולם של עליה - אסור לטלטלו שאין עליו תורת כלי (למעלה בפכ"ו מהל' שבת ה"ז).

ה. מי²⁹ שהיו לו פרות על גגו, וצריך לפנותם למקום אחר³⁰ - לא יושטים מגג לגג, ואפלו בגגין השוין, ולא ישלשם בחבל מן החלונות, ולא יורידם בסלמות; שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחל. אבל משילן³¹, אפלו הדרך ארבע³², ממקום למקום באותו הגג. שחט³³ בהמה בשדה³⁴ - לא יביאנה במוט³⁵ לעיר, או במוטה³⁶, אלא מביאה אברים אברים³⁷.

(29) משנה, ביצה לה, ב. (30) שרואה גשמים ממשמשים ובאים ויפסידו את הפירות, או שקיבל אורחים והוא צריך למקום הפירות לקבלת האורחים ולהושיבם. (31) מפילן, מלשון (דברים כח, מ) "כי ישל זיתך". (32) חור בגג הבית. (33) משנה, ביצה כח, א. (34) והוא צריך להוליכו לבית לבשל ליום-טוב. (35) בד עץ, מלשון (במדבר יג, כג) "וישאוהו במוט בשנים". (36) מוט קטן. (37) ואם ממחר לתת לאורחים, ואין פנאי להביאו איברים איברים, מותר להביאו במוט ('משנה ברורה' סי' תצח).

ו. פל³⁸ שנאותין³⁹ בו אפלו בחל, אף-על-פי שאין נאותין בו ביום טוב, כגון תפלין⁴⁰ - מתר לשלחן לחברו ביום טוב; ואין צריך לומר דבר שנאותין בו ביום טוב, כגון יינות שמנים וסלתות, שמתר לשלחן. וכל דבר שאין נאותין בו בחל עד שיעשה בו מעשה שאסור לעשותו ביום טוב - אין משלחין אותו ביום טוב.

(38) משנה, ביצה יד, ב. (39) נהנין. (40) שיום-טוב אינו זמן תפילין.

ז. כיצד⁴¹? אין משלחין ביום טוב תבואה, לפי שאין נאותין בה בחל אלא אם כן טחן⁴², ואסור לטחן⁴³ ביום טוב; אבל משלחין קטניות, מפני שמשלחן ביום טוב או קולה⁴⁴ אותן ואוכלן. ומשלחין חיה בהמה ועופות, אפלו חיים⁴⁵, מפני שמתר לשחט ביום טוב. וכן כל פיוצא בזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 הָרִי הִיא כְּרָגְלִי הָרוּעָה⁶³. מְסָרָה לְשָׁנֵי רוּעִים⁶⁴ - הָרִי
2 הִיא כְּרָגְלִי בְּעֻלָּהּ, מִפְּנֵי שְׁלֹא קָנָה אֶחָד מֵהֶן⁶⁵.

74) משנה, ביצה לט, א. ויש בו מים מכונסים. (75) ומי שמילא מים, לא יכול להוליכן רק למקום שבעל הבור יכול ללכת לשם. (76) וכל אחד מאנשי העיר יכולים להוליך המים למקום שעירבו. אבל אדם זר שאינו מאותה העיר - לא. (77) שעשאוהו בשביל עוברי דרכים לשתות מממיו, והוא הפקר. (78) אף-על-פי שאינן נובעין. (79) אף-על-פי שאינם יוצאים לימשך ממקום נביעתם. (80) לפי שלא קנו שביתה משום שאינם קבועים במקומם (רש"י). (81) לפי שאין בהם דין שביתה כנ"ל. (82) לפי שיסוד איסור תחומין בשבת הוא מן התורה (כמו בשנים עשר מיל) לפי שנאמר "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (פכ"ז מהל' שבת ה"א), ואילו ביום-טוב אין כל איסור תחומין אלא מדרבנן ('בני בנימין') [וכן כתב רבינו אברהם בנו של הרמב"ם בספר 'מעשה נסים' לר' דניאל הבבלי סימן יב. וראה מש"כ בספר 'זמנים' עמ' מו, ולמעלה פ"ב ה"ן].

טו. שור⁸³ של רוּעָה⁸⁴ - כְּרָגְלִי אֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר; וְשׁוֹר שֶׁל פֶּטָם⁸⁵ - כְּרָגְלִי מִי שֶׁלָּקְחוּ לְשִׁחְטוֹ בְּיוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁדַּעַת בְּעָלָיו לְמַכְרוֹ לְאֲנָשִׁים אֲחֵרִים חוּץ מֵאֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִפְּטָם, וְהַכֹּל שׁוֹמְעִין שִׁמְעוּ וּבָאִין לִקְנוֹתוֹ. וְכֵן אִם שִׁחְטוּ בְּעָלָיו בְּיוֹם טוֹב וּמָכַר בָּשָׂרוֹ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַלּוֹקְחִים מוֹלִיךְ מִנְתּוֹ לְמַקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ, מִפְּנֵי שֶׁדַּעַת בְּעָלָיו מְעַרְבֵּר יוֹם טוֹב כִּף הוּא, שִׁיקְחוּ מִמֶּנּוּ אֲנָשִׁי עִירוֹת אֲחֵרוֹת, וְנִמְצָא שׁוֹר זֶה כְּבוֹר שֶׁל עוֹלֵי כָּכָל, שֶׁהוּא מְסוּר לְכָל.

83) ביצה לח, א. (84) מגדל בהמות, ולפעמים הוא מוכר לשכניו ומכיריו, וכיון שהשור אינו מפוטם - אין דרך לקנותו מעירות אחרות, ששור כזה ימצא כל אחד במקומו, לכן אין דעת בעליו רק על אנשי אותה העיר. (85) שמפטם שוורים למכור, ושור כזה באים גם ממקומות אחרים לקנות.

טז. הַגִּחְלָת⁸⁶ - כְּרָגְלִי בְּעֻלָּהּ⁸⁷ וְלֹא כְּרָגְלִי שׁוֹאֵלָה; וְהַשְּׁלֵהֶת⁸⁸ - כְּרָגְלִי מִי שֶׁהָיָא בְּיָדוֹ. לְפִיכָךְ, הַמְדִּלִּיק גַּר אוֹ עֵץ מִחֲבָרוֹ - מוֹלִיכוֹ לְכָל מַקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ.

86) משנה, ביצה לט, א. (87) הואיל ויש בה ממש, הרי היא כשאר כלים שהם כרגלי הבעלים. (88) שאין בה ממש, ולא חל עליה שביתת בעליה.

יז. הַשׁוֹאֵל⁸⁹ כָּלִי מִחֲבָרוֹ מְעַרְבֵּר יוֹם טוֹב, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִתְּנוּ לוֹ אֲלֹא בְּיוֹם טוֹב - הָרִי הוּא כְּרָגְלִי הַשׁוֹאֵל⁹⁰. שְׁאֵלוֹ מִמֶּנּוּ בְּיוֹם טוֹב, אֶף-עַל-פִּי שֶׁדָּרְכוֹ תָּמִיד לְשֹׂאֵל מִמֶּנּוּ כָּלִי זֶה⁹¹ כָּכָל יוֹם טוֹב - הָרִי הוּא כְּרָגְלִי הַמְשָׁאֵל⁹².

89) משנה, ביצה לו, א. (90) שכיון שהבטיחו לתת לו מערב יום-טוב, העמידו ברשותו לקנות אצלו שביתה

(59) משנה, ביצה לו, א. (60) אפילו מסר לו בערב יום-טוב. (61) שדרך בני אדם להפקיד עליהם ביד בניהם, ואין כוונתם למסור ברשותם (מגיד-משנה. מגן-אברהם). (62) ביצה לו, ב. (63) שמסרה ברשותו, כי מערב יום-טוב היה בדעתו שלא לקנות שביתה אצלו אלא אצל הרועה. (64) אפילו מערב יום-טוב. (65) שכמה פעמים נותן כל אחד עירובו למקום אחר, ובאופן כזה יתמעט התחום שלא יהיה לה כ"אם אלפים אמה האמצעיים, ולכן אין דעתו שיהיו נמשכין אחרי הרועים ('שער הציון' סי' שצז).

יב. מִי⁶⁶ שֶׁזָּמַן אֲצָלוֹ אוֹרְחִים בְּיוֹם טוֹב⁶⁷ - לֹא יוֹלִיכוֹ בְּיָדָם מִנּוֹת לְמַקוֹם שֶׁאֵין בָּעַל הַסֵּעָדָה יָכוֹל לִילֵךְ בּוֹ; שֶׁכָּל הַסֵּעָדָה כְּרָגְלִי בְּעַל הַסֵּעָדָה, לֹא כְּרָגְלִי הָאוֹרְחִין, אֲלֹא אִם כֵּן זָכָה לָהֶן אַחֲרָי⁶⁸ בְּמִנּוֹת אֲלוֹ מְעַרְבֵּר יוֹם טוֹב.

(66) משנה, ביצה מ, א. (67) והוא-הדין אם זימנם מערב יום-טוב ולא זיכה להם מנותיהם מערב יום-טוב ('משנה ברורה'). (68) כן פירש רש"י שם: "שמסרם בעל הבית זה לאדם אחר במשיכה, ואמר לו, זכה במנות הללו לפלוני ופלוני, שזכין לו לאדם שלא בפניו, והיו שלהם מבעוד יום לילך כרגליהם". וכן מפורש בתוספתא פ"ד דביצה שצריך לזכות על-ידי אחר (הובאה בר"ח סוף מסכת ביצה). ואין זה דומה למה שכתב להלן בהלכה י"ז בדין שואל (שאף-על-פי שלא נתנו לו המשאיל אלא ביום-טוב, הרי הוא כרגלי השואל שהמשאיל העמידו ברשותו מערב יום-טוב, אע"פ שלא זיכהו על ידי אחר) - לפי שהאורחים אין דעתם אלא להיות סמוכים על שולחן בעל הבית, ואוכלים משלו ואין דעתם לזכות במנות, מה-שאין-כן שואל ('תוספות' שם ד"ה אלא). ובכת"י חסרה המילה "אחר" בדברי רבינו ('מעשה רוקח').

יג. וְכֵן⁶⁹ מִי שֶׁהָיוּ פְּרוּתָיו מִפְּקָדִין בְּעִיר אֲחֵרָת⁷⁰, וְעָרְבוּ בָּנֵי אוֹתָהּ הָעִיר לְבּוֹא אֲצָלוֹ - לֹא יָבִיאוּ לוֹ מִפְּרוּתָיו; שֶׁפְּרוּתָיו כְּמֹהוּ⁷¹, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן בְּיָד אֱלּוֹ שֶׁעָרְבוּ. בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁיחָד לָהֶן קָרָן זְוִית⁷²; אֲבָל אִם לֹא יִחַד לָהֶן - הָרִי הֵן כְּרָגְלִי זֶה שֶׁהֵן מִפְּקָדִין אֲצָלוֹ⁷³.

(69) משנה, ביצה לט, ב. (70) מחוץ לתחום. (71) והרי הוא לא הניח עירוב. (72) שהשאל לו מקום בביתו, ואמר לו הרי הבית לפניך, שאין כאן קבלת שמירה (שו"ע ח"מ סי' רצא, וראה ב'מאירי'). (73) שהרי קיבלם לשמור, ובאחריותו הם עומדים.

יד. יֵד⁷⁴ שֶׁל יָחִיד - כְּרָגְלִי בְּעָלָיו⁷⁵; וְשֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר - כְּרָגְלִי אֲנָשִׁי אוֹתָהּ הָעִיר⁷⁶; וְשֶׁל עוֹלֵי כָכָל⁷⁷, שֶׁהֵן מְסֻרִין לְכָל - כְּרָגְלִי הַמְמַלֵּא מֵהֶן; שֶׁכָּל מִי שֶׁמִּלֵּא מֵהֶן - מוֹלִיכֵן לְמַקוֹם שֶׁהוּא מְהַלֵּךְ. נְהִירוֹת הַמּוֹשְׁכִין⁷⁸ וּמַעֲנִיּוֹת הַנוֹבְעִין⁷⁹ - כְּרָגְלִי כָּל אָדָם⁸⁰.

מהדריי, שאלו רב כהנא ורב אסי לרב: "לאיסור מוקצה לא חששו, לאיסור תחומין חששו?" ושתק רב. ומתוך כך סוברים כמה ראשונים (המובאים ב'משנה ברורה' סי' שצז) שגם הבהמה מותרת, שממה ששתק רב, מוכח שחזר בו.

פרק ששי

(1) נתבאר בו דיני עירובי תבשילין. ונסתיים הפרק בדיני כבוד ימים טובים, ומצות השמחה אשר בהן, ומה שאסור לעשות בין בימים טובים, בין בחולו של מועד מחמת מצות יו"ט, והוא הספד ותענית.

א. יום טוב² שחל להיות ערב שבת - אין³ אופין ומבשלין ביום טוב מה שהוא אוכל למחר בשבת. ואסור זה - מדברי סופרים⁴, כדי שלא יבוא לבשל מיום טוב לחל; שקל וחמר הוא: לשבת אינו מבשל, כל שכן לחל⁵. לפיכך, אם עשה תבשיל מערב יום טוב, שיהיה סומך עליו ומבשל ואופה ביום טוב לשבת - הרי זה מתר. ותבשיל שסומך עליו, הוא הנקרא עירובי תבשילין.

(2) משנה, ביצה טו, ב. (3) חכמים סמכו את זה על הכתוב (שמות טז, כג): "ויאמר אליהם הוא אשר דבר ה' שבתו שבת קודש לה' מחר, את אשר תאפו אפו, ואת אשר תבשלו בשלו", "מכאן אמר רבי אליעזר, אין אופין (פת ביום-טוב שחל בערב שבת) אלא על האפוי (מיום חמישי), ואין מבשלין (תבשיל) אלא על המבושל (מיום חמישי), מכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מן התורה", שזה נחשב כאילו התחיל הבישול והאפיה מערב יום-טוב לצורך השבת, וביום-טוב גומר אותה המלאכה שהתחיל בה בחול. אבל מן התורה אין כאן איסור, שכלל הוא בידינו: "צרכי שבת נעשים ביום-טוב" (פסחים מו:). ועיין 'הגהות מיימוניות', וב"י אור"ח סי' תקכו. (5) כרב אשי שהוא מן האמוראים האחרונים (ביצה טו:). ולשמאל ולרבא (שם) הוא משום כבוד השבת, "דאמר קרא (שמות כ, ח): "זכור את יום השבת לקדשו", וזכרו מאחר שבא להשכיחו" (שאפשר לשכוח להכין צרכי שבת מחמת יום אחר הוא היום-טוב שהוא טרוד בו), ותיקנו עירוב כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום-טוב (מתוך שעושה עירוב תבשילין יזכור את השבת, ולא יכלה את כל הסעודה ביום-טוב, אלא ישאיר מנה יפה לשבת)."

ב. ולמה⁶ נקרא שמו עירוב? שפשם שהעירוב שעושין פחצרות ומבואות מערב שבת - משום הפר, כדי שלא יעלה על דעתם שמתר להוציא מרשות לרשות בשבת; כך זה התבשיל - משום הפר וזכרון, כדי שלא ידמו ויחשבו שמתר לאפות ביום טוב מה שאינו נאכל בו ביום. ולפיכך נקרא תבשיל זה עירובי תבשילין.

(6) והראב"ד מסביר, כי על-ידי העירוב, הוא מערב צרכי שבת ויום-טוב לעשותם יחד, ולא נחשב כאילו מכין מיום-טוב לשבת אלא עושה אותם יחד עם מה שהתחיל לבשל מערב יום-טוב, והוא גומר אותם ביום-טוב.

בכניסת יום-טוב, וראה למעלה הי"ב. (91) בכתב-יד, תיבת "זה" איננה. (92) שכיון שלא בא לשאול מערב יום-טוב, לא העמידו בעל הכלי ברשותו של שואל, כי חשב שהשואל מצא לו מקום אחר לשאול (גמרא).

יח. שנים⁹³ ששאלו חלוק אחד, האחד שאלו ממנו שיתנו לו שחרית, והשני שאלו ממנו שיתנו לו ערבית - הרי כלי זה כרגלי שני השואלים, ואינם מוליכים אותו אלא במקום ששניהם יכולים להלך בו.

(93) ביצה לו, ב.

יט. כיצד⁹⁴? הרי שערב הראשון ברחוק אלף אמה ממקום החלוק למזרח, וערב השני ברחוק חמש מאות אמה ממקום החלוק למערב - כשלושת הראשון החלוק, אינו מוליכו למזרח אלא עד אלף אמה וחמש מאות אמה ממקום החלוק, שהוא סוף התחום שיכול זה שערב במערב להלך בו; וכשיקח השני כלי זה, אינו מוליכו במערב אלא עד אלף אמה ממקום הפלי, שהוא סוף התחום שיכול זה שערב במזרח להלך בו. לפיכך, אם ערב זה ברחוק אלפים אמה מן החלוק למזרח, וזה ברחוק אלפים אמה למערב - הרי אלו לא יזיזוהו ממקומו.

(94) ביצה, שם.

כ. וכן⁹⁵ האשה ששאלה מחברתה מים או מלח, ולשה בהן עסטה או בשלה בהן תבשיל - הרי העסה או התבשיל כרגלי שתייה⁹⁶. וכן שנים שלקחו בהמה בשתפות ושחטו ביום טוב, אף-על-פי שלקח כל אחד מנתו - הרי כל הבשר כרגלי שניהן. אבל אם לקחו חבית⁹⁷ בשתפות, וחלקו אותה ביום טוב - הרי חלקו של כל אחד כרגלי; והאיל ותחומין מדברי סופרים - יש ברה בהן, ונחשב כאלו חלק שהגיע לזה היה ברור לו ומבדל בחבית מערב יום טוב, וכאלו לא היה מערב. ואין אתה יכול לומר פן בבהמה. שחלק זה שהגיעו, אפלו נחשב אותו שהיה מבדל בבהמה מערב יום טוב וכאלו היה ברור, הרי נק⁹⁸ מחלקו של חברו כשהיתה הבהמה קיימת, שכל איבריה יונקין זה מזה, ונמצא כל איבר ואיבר מערב מחלקו וחלק חברו, לפיכך הן כרגלי שניהן.

(95) משנה, ביצה לו, א. (96) ואינה רשאית להוליך העיסה והתבשיל אלא במקום ששתיהן יש להן הרשות ללכת, כיון שנתערב בהם דבר שקנה שבייתה אצל אחר, ואף שזהו רק דבר מועט, אינו בטל - מפני שהוא דבר שיש לו מתירין אחרי יום-טוב, וכל דבר שיש לו מתירין - אפילו באלף לא בטל (ביצה לט.). (97) של יין. (98) בגמרא שם, על שיטה זאת של רב, האוסר את הבהמה "דקא ינקי תחומין

~ נקודות משיחות קודש מתוך רמב"ם "פרדס המלך" ~

"וַיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם לְעָרֵב עַל כָּל הָעֵיר . . . כו' וּלְמַחֵר מִכְרִיו וְאוֹמַר . . . כו'".

במצות עירוב תבשילין מצינו דבר שאינו באף מצוה אחרת שגם אם אפשר להוציא בה אחרים ידי חובה לא מצאנו שיש להכריז ולומר שמוציאים ידי חובה את כל הדברים בעיר הזה.

והביאור בזה: בהכנסת אורחים מתבטאת במיוחד מצות "ואהבת לרעך כמוך" כי אף שמצוותה כל השנה יש בה דגש מיוחד בימים טובים, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות אבל ריש פ"ד) "וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולא אלמנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו, ואינו מאכיל לעניים ולמרי הנפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כרסו . . . ושמוחה כזו קלון היא להם שנאמר . . . כו'".

כשמזכירים לאדם כבר בערב יו"ט שעליו לטרוח גם בהכנת תבשילי השבת הרי שמתוסף על ידי זה גם בהכנת התבשילים של יו"ט מבעוד מועד עבור כל האורחים הבאים לביתו ביו"ט, ונמצא שביסודה של מצות עירוב תבשילין מודגש הענין של אהבת ישראל ולכן יש בה ההכרזה: "לכל ישראל הדרים בעיר הזאת" ואח"כ מוסיף ומעלה בקדש כשמכניס האורחים ביו"ט עצמו.

יין מלכות ספר זמנים סימן כא

(24 ביצה טז, ב. 25) "זכין לאדם שלא בפניו".
(26 ביצה טז, ב: "מכריז רבי יעקב בר אידו, מי שלא הניח עירוב תבשילין - יבוא ויסמוך על שלי. ועד כמה? אמר רב נהומי בר זכריה משמיה דאבוי, עד תחום שבת. אבוי דשמואל מערב אכולה נהרדעא (על כל נהרדעא), ר' אמי ור' אסי מערבי אכולהו טבריה (על כל טבריה)".

ח. המניח עירובי תבשילין חייב לברך²⁷: ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על מצות עירוב. ואומר: בערוב זה יתר לי לאפות ולבשיל²⁸ מיום טוב שלמחרת²⁹ לשבת. ואם זפה בו לאחרים - יאמר: לי ולפלוגי ולפלוגי, או לאנשי העיר כולם, לאפות ולבשיל מיום טוב לשבת.³⁷

(27 פסחים ז, ב: "כל המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן". ולשון הרמב"ם (הל' ברכות פ"א ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים (חכמים) בין מצוה שהיא חובה מדבריהם... בין מצוות שאינן חובה, כגון עירוב ונטילת ידים, מברך על הכל קודם לעשייתן אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות, והיכן צונו? בתורה שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר יאמרו לך תעשה", נמצא ענין הדברים והציען כך הוא, אשר קדשנו במצוותיו שצוה בהן לשמוע מאלו שצונו להדליק נר של חנוכה או לקרות את המגילה, וכן שאר כל המצוות שמדברי סופרים". (28) נוסח הגאונים: "ברין יהא שרא לנא, לאפווי ולבשולי ולאטמוני ולאדלוקי

ג. עירובי תבשילין - שעורו אין פחות מקזית, בין לאחד⁸ בין לאלפים⁹. ואין עושין ערוב זה לא בפת ולא בריפות¹⁰ וכיוצא בהן, אלא בתבשיל¹¹ שהוא פפרפת¹², כגון בשר ודגים וביצים וכיוצא בהן. ואפלו עדשים שבשולי קדרה. ואפלו שמנונית שעל גבי הסבין שחזקין בה הצלי - גורדו, אם יש בה קזית - סומך עליו משום עירובי תבשילין.

(7 ביצה טז, ב. 8) לאיש אחד. (9) לכמה אלפי איש (וראה בפ"א מהל' עירובין ה"ט). (10) חטים כתושות (משלי כז, כב). (11) דבר מבושל. (12) שמלפתים בה את הפת (שאוכלים הלחם אתה).

ד. תבשיל¹³ שאמרו לענין ערוב זה - אפלו צלי, אפלו שלוק¹⁴, אפלו כבוש¹⁵ או מעשן¹⁶. אפלו דגים קטנים שהדיחן במים חמין, והדחתן היא בשולן לאכילה - הרי זה סומך עליהן.

(13) ביצה טז, ב. (14) מבושל יותר מדי. (15) שרוי במים יום שלם, או בחומץ וציר עד כדי שיתננו על האש ויתחיל להרתח. (16) "ירושלמי" (נדרים פרק ו ה"א).

ה. וצריך¹⁷ שיהיה ערוב זה מצוי עד שיאפה כל מה שהוא צריך לאפות, ולבשל כל שהוא צריך לבשל, ויחם חמין כל שהוא צריך. ואם נאכל הערוב או אבד או נשרף קדם שיבשל או יאפה - הרי זה אסור לאפות ולבשל או להחם אלא מה שהוא אוכל ביום טוב בלבד. התחיל¹⁸ בעצתו¹⁹ או בתבשילו²⁰, ונאכל הערוב או אבד - הרי זה גומר²¹.

(17) משנה, ביצה טז, ב. (18) ביצה יז, ב. (19) שהתחיל ללוש. (20) לחתוך הירק וכדומה, אפילו לא שם אותם עדיין על האש, שמשום הפסד אוכלין הקילו חכמים באיסור שאינו אלא מדרבנן ('מאיר'). (21) לאפות ולבשל מה שהתחיל.

ו. המניח עירובי תבשילין כדי שישמך עליהם הוא ואחרים - צריך לזכות להן בדרך שמזכה בעירובי שבת²³. וכל שזוכה בעירובי שבת - זוכה בעירובי תבשילין, וכל שאינו זוכה באתו ערוב - אינו זוכה בזה.²³

(22) עירובין פ, א. (23) עיין למעלה בהל' עירובין פ"א ה"ב בפרטות.

ז. ואינו²⁴ צריך להודיע²⁵ לאלו שזפה להן מערב יום טוב, אבל הן צריכין לידע שפכר זפה להן אחר וערב להן, ואחר כך יסמכו עליו ויבשלו ויאפו. אף-על-פי שלא ידעו אלא ביום טוב - הרי אלו מתירין. ויש²⁶ לו לאדם לערב על כל העיר ועל כל הקרוב אליה בתוך התחום, ולמחרת מכריז ואומר: כל מי שלא הניח עירובי תבשילין יסמך על עירובי.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י' תמוז - ספר זמנים - הל' שביתת יום טוב קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הריני מניח עירובי מעתה". (37) ולמחר אין צריך לומר כלום (שו"ע או"ח סי' תקכו).

יב. פיוצא³⁸ בו: היו לפניו שתי פלגלות³⁹ של טבל⁴⁰ ביום טוב⁴¹ ראשון - ואמר: אם היום חל - תהיה זו תרומה על זו, ואם היום קדש - אין בדברי כלום. וקורא עליה שם⁴² ומניחה⁴³. ולמחר בשני חוזר⁴⁴ ואומר: אם היום קדש - אין בדברי כלום, ואם היום חל - תהיה זו תרומה על זו. וקורא עליה שם ומניחה, בדרך שקרא עליה בראשון. ומניח את זו שקרא עליה שם תרומה, ואוכל את השנייה.⁴⁵

(38) עירובין לט, ב. (39) סלים. (40) תבואה שלא הפרישו ממנה תרומות ומעשרות, ואסור לאכול ממנה, נקראת טבל, טב-לא, שאינה טובה לאכילה. (41) ואסור להפריש תרומות ומעשרות ביום-טוב (ראה הל' יום-טוב פ"ד הכ"א). (42) תרומה. (43) ואינו אוכל ממנה. (44) לאותה הכלכלה שאמר עליה אתמול (רש"י).

יג. במה⁴⁵ דברים אמורים? בשני ימים טובים של גלויות; אבל בשני ימים טובים של ראש השנה, אם שכח ולא הניח ביום רביעי - שוב אינו מניח, אלא סומך על אחרים, אם ערכו עליו, או מקנה קמחו⁴⁶ למי שערכו, או יהיה אסור לאפות ולבשל לשבת. וכן אם שכח ולא הפריש תרומה מיום רביעי - שוב אינו מפריש עד מוצאי שבת⁴⁷.

(45) ביצה ו, א: "רבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי בשני ימים-טובים של ראש השנה. חזייה דהוה עציב. אמר ליה: "אמאי עציב מר?" אמר ליה: "דלא אותיבי עירוב תבשילין", אמר ליה: "ולותיב מר האדינא (עכשיו), מי לא אמר רבא: מניח אדם עירוב תבשילין מיום-טוב לחבירו ומתנה?" אמר ליה: "אימר דאמר רבא, בשני ימים-טובים של גלויות, בשני ימים-טובים של ראש השנה - מי אמר?". (46) בכת"י, תיבת "קמחו" איננה. (47) כבר כתב הרמב"ם (למעלה פ"א הכ"ד): "שני ימים-טובים של ראש השנה, קדושה אחת הן, וכיום אחד הן חשובים לכל אלו הדברים", אם כן אי-אפשר להתנות "אם היום יום-טוב ולמחר חול", כיון שהם נחשבים ליום אחד.

יד. כל הדברים האלו שאמרנו היו בזמן שהיו בית דין של ארץ ישראל מקדשין על פי הראיה, והיו בני הגלויות עושין שני ימים כדי להסתלק מן הספק, לפי שלא היו יודעין יום שקדשו בני ארץ ישראל; אבל היום, שבני ארץ ישראל סומכין על החשבון ומקדשין עליו - אין יום טוב שני להסתלק מן הספק, אלא מנהג בלבד.

טו. ולפיכך אני אומר, שאין מערב אדם ומתנה בזמן הזה, לא ערובי תבשילין ולא ערובי תצרות ולא שתופי מבואות, ואינו מעשר הטבל על תנאי; אלא הפל מערב יום טוב בלבד⁴⁸.

שרגא (ולהדליק הנר) ולמעבד כל צרכנא" (או"ח סי' תקכו). אבל יש אומרים שאין צריך להזכיר "לאדלוקי שרגא" שלא הצריכו עירוב אלא לצרכי אכילה ולא להדלקת הנר (הרשב"א ב'עבודת הקדוש', ועיין ב'מאירי' בשם 'תוספות', וב'בירור הלכה' למסכת ביצה כא: ציון י'). (29) כגון שחל יום-טוב ביום הששי וביום השבת. או בארץ ישראל, שיום-טוב אינו אלא יום אחד בלבד, ביום ששי. אבל בימים-טובים של גלויות, וחל יום-טוב ביום חמישי וששי, ומניח את העירוב בערב יום-טוב שהוא יום רביעי - לא שייך לומר "שלמחר", שהרי אסור לבשל לשבת אלא ביום-טוב שני, ולא ביום-טוב ראשון (מגיד-משנה להלן ה"ב - לחם-משנה).

ט. מי³⁰ שלא הניח ערובי תבשילין ולא הניחו לו אחרים - פשם שאסור לו לבשל ולאפות, כך קמחו ומאכלו אסור. ואסור לאחר שהניח לעצמו לבשל ולאפות לזה שלא הניח, עד שיקנה לו; שנמצא זה מבשל ואופה שלו, שהרי קנהו. ואם רצה, יתן אחר כך לזה שלא הניח במתנה³¹.

(30) ביצה יז, א. (31) ואם לא קיבל לאכול מאחרים, אמר רב הונא (ביצה כא:): "מי שלא הניח עירוב תבשילין, אופין לו פת אחת ומבשלין לו קדירה אחת, ומדליקין לו את הנר. משום רבי יצחק אמרו, אף צולין לו דג קטן, כדי חייו שרו לו רבנן". אבל רבינו והרב האלפסי השמיטו מימרא זו, ולא הביאוה. וראה 'בירור הלכה' שם.

י. מי³² שלא הניח ערובי תבשילין, ובשל ואפה לאכל ביום, והותיר, או שזמן אורחים ולא באו - הרי זה אוכל המותר למחר. ואם³³ הערים - הרי זה אסור לאכלו. עבר ואפה ובשל לשבת - אין אוסרין עליו. ולמה החמירו ואסרו על המערים ולא אסרו על המזיד? שאם תתיר למערים - נמצאו הפל מערימין, וישתקע שם ערובי תבשילין; אבל המזיד אינו מצוי, ואם עבר היום - לא יעבר פעם אחרת.

(32) משנה, ביצה טו, ב: "מבשל הוא ליום-טוב, ואם הותיר - הותיר לשבת". (33) ביצה יז, ב.

יא. שני ימים טובים³⁴ שחלו להיות בחדמישי וערב שבת - עושה ערובי תבשילין מיום רביעי, שהוא ערב יום טוב. שכח³⁵ ולא הניח - מניחו בראשון ומתנה. כיצד? מניח ערובי תבשילין ביום חמישי ואומר: אם היום יום טוב ולמחר חל³⁶ - למחר אבשל ואפה לשבת ואני צריך כלום; ואם היום חל ולמחר יום טוב - בערוב זה יתר לי לאפות ולבשל למחר מיום טוב לשבת³⁷.

(34) בכת"י נוסף: "של גלויות". שהרי הדין השני להניח ביום-טוב ראשון על תנאי, אפשר רק בשני ימים-טובים של גלויות, ולא בשני ימים-טובים של ראש השנה, כמבואר להלן הלכה יג. (35) ביצה יז, א. (36) בכת"י הגירסא: "חול אין בדברי כלום, ואם היום חול ולמחר יום-טוב,

ימים טובים⁶⁰ - כלם אסורים בהספד⁶¹ ותענית⁶².
 ותיב אדם להיות בהן שמחה⁶³ וטוב לה, הוא ובניו
 ואשתו ובניו בניו⁶⁴ וכל הנלוים עליו, שנאמר:
 ושמחת בתגד וגומר. אף-על-פי שהשמחה האמורה
 כאן היא קרפן שלמים, כמו שאנו מבארין בהלכות
 תגיגה, יש בכלל אותה שמחה לשמח הוא ובניו
 ובניו ביתו, כל אחד כראוי לו.

(60) חג השבועות וראש השנה. (61) משנה, מועד קטן כז,
 א. (62) פסחים סח, ב. (63) פסחים קט, א. (64) בכת"י,
 הגירסא: "ובני ביתו".

יח. פיצד⁶⁵ הקטנים - נותן להם קליות
 ואגוזים ומגדנות, והנשים - קונה להן בגדים
 ותכשיטים נאים כפי ממונו, והאנשים - אוכלין
 בשר ושתיין יין; שאין שמחה אלא בבשר, ואין
 שמחה אלא ביון. וכשהוא אוכל ושותה - חיב
 להאכיל לגר ליתום ולאלמנה⁶⁶ עם שאר העניים
 האמללים. אבל מי שנוצל דלתות חצרו, ואוכל
 ושותה הוא ובניו ואשתו, ואינו מאכיל ומשקה
 לעניים ולמרי נפש - אין זו שמחת מצוה,
 אלא שמחת פרס; ועל אלו נאמר: זבחתם
 כלחם אונים להם, כל אכליו ישמאו, פי לחמם
 לנפשם. ושמחה פזו קלון היא להם, שנאמר:
 וזריתי פרש על פגיתם, פרש תגיכם.

(65) פסחים קט, א: "תנו רבנן, חייב אדם לשמח בנו ובני
 ביתו ברגל, שנאמר: 'ושמחת בחגך', במה משמחם? ביין.
 רבי יהודה אומר: 'אנשים בראוי להם, ונשים בראוי להן',
 אנשים - ביין, ונשים - בבבל בבגדי צבעונים, בארץ ישראל
 בבגדי פשתן מגוהצים". (66) שנאמר (דברים טז, יד):
 'ושמחת בחגך, אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי והגר
 והיתום והאלמנה אשר בשעריך'.

יט. אף-על-פי⁶⁷ שאכילה ושתיה במועדות בכלל
 מצות עשה, לא יהיה אוכל ושותה כל היום
 פלו⁶⁸, אלא כף היא הדת⁶⁹: בפקר⁷⁰ משפמיין כל
 העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ומתפללין
 וקורין בתורה בענין היום, וחוזרין לבתייהם
 ואוכלין, והולכין לבתי מדרשות, קורין ושונין
 עד חצי היום, ואחר חצות היום מתפללין תפלת
 המנחה, וחוזרין לבתייהן לאכל ולשתות שאר
 היום עד הלילה.

(67) ביצה טו, ב. (68) "כתוב אחד אומר (דברים טז, ח):
 'עצרת לה' אלקיך', וכתוב אחד אומר (במדבר כט, לה):
 'עצרת תהיה לכם', הא כיצד? רבי יהושע אומר: "חלקהו,
 חציו לה' וחציו לכם", חציו אוכל ושותה, וחציו יושב
 ושונה. (69) הדין. (70) במגילה כג, א אמרו: "ביום-טוב
 מאחרין לבוא" (לבית הכנסת). ועיין ב'פרישה' ל'טור' אור"ח
 סי' תקכט סק"ה, וב'בירור הלכה' למסכת ביצה טו: ציון ה.

(48) ואף שמקור הדין הזה, להתנות תנאי על שני ימים-
 טובים של גלויות, הוא מדברי רבא, שהיה מהאמוראים
 האחרונים - הרי כתב רבינו בהל' קידוש החודש פ"ה ה"ג:
 "ומאמתי התחילו כל ישראל לחשב בחשבון זה, מסוף
 חכמי הגמרא, בעת שחרבה ארץ ישראל ולא נשאר שם
 בית-דין קבוע, אבל בימי חכמי משנה וכן בימי חכמי גמרא
 עד ימי אבני ורבא - על קביעת ארץ ישראל היו סומכין".
 ואף שבגמרא מבואר ב"עובדא דרבינא הוה יתיב קמיה דרב
 אשי", שהדין הזה נהג גם בימי רב אשי? - הרי כתב
 הרמב"ם בהקדמתו לספר 'משנה תורה' בסדר קבלת
 החכמים: "שמכלל החכמים שקיבלו מרבא, רב אשי
 ורבינא", אם כן היו גם הם בדורו של רבא שנהג עד אז
 סדר קביעת ארץ ישראל (מפרשי הרמב"ם). והראב"ד כאן
 כותב על חידושו של הרמב"ם בדין זה: "אף-על-פי שיש
 בדבריו כעין טעם, לא ראינו הגאונים הראשונים שחלקו
 בדבר זה, שהרי כל-שכן הוא, אם היום השני חול גמור הוא,
 בוודאי שיכול לעשות עירוב בשני ימים-טובים של גלויות".
 אבל דעת הרמב"ם היא שמכיון שאנחנו יודעים שהיום
 הראשון הוא יום-טוב ודאי, והשני נשאר בדינו בתור מנהג,
 אם כן יש כאן יום-טוב ודאי מצד המנהג, ואי-אפשר
 להתנות עליו מספק - אם חול הוא.

טז. פשם⁴⁹ שמצוה לכבד שבת ולענגה, כך כל
 ימים טובים⁵⁰; שנאמר: לקדוש ה' מקבד⁵¹, וכל
 ימים טובים נאמר בהן: מקרא קדש. וכבר
 בארנו⁵² הפסוד⁵³ והענוג⁵⁴ בהלכות שבת. וכן
 ראוי לאדם שלא יסעד בערבי ימים טובים מן
 המנחה⁵⁶ ולמעלה, בערב שבת, שדבר זה בכלל
 הפסוד. וכל המבזה את המועדות⁵⁷, כאלו נטפל⁵⁸
 לעבודת כוכבים⁵⁹.

(49) ביצה טו, ב. (50) מצוה לכבד ולענגם. (51) ולפני
 זה, כתוב 'וקראת לשבת עונג', הרי כאן עונג וכבוד. והגאון
 האד"ת העיר (בהגהותיו על הרמב"ם) על האחרונים
 שהסתפקו אם יש מצות עונג ביום-טוב כמו בשבת, ולא
 הביאו דברי רבינו אלה. ועיין למעלה פ"ב ה"ט. (52) בהל'
 שבת (פ"ל, ה"ב). (53) לרחוץ פניו ידיו ורגליו בחמין,
 להתלבש בבגדים נאים ובכסות נקיה (שם). (54) לתקן
 תבשיל שמן ביותר, ומשקה מבוסס - הכל לפי ממונו,
 לאכול סעודות, לקבוע אותן על היין, לבצוע על שתי
 ככרות, אכילת בשר ושתיית יין (שם). (55) פסחים צט, ב.
 (56) מנחה קטנה, וחצי שעה לפנייה (ראה למעלה פ"ל מהל'
 שבת ה"ד במגיד-משנה וכסף-משנה), כדי שיאכל סעודת
 יום-טוב בערב לתיאבון. (57) פסחים קיח, א. שאינו מכבד
 ומענג הימים-טובים. ואי אפשר לפרש "המועדות" חולר-
 של-מועד ובעושה מלאכה (כמו שפירש רשב"ם שם) -
 שהרי לדעת רבינו (להלן פ"ז ה"א) אין חול-המועד אסור
 במלאכה מן התורה, ואין סברא לומר שהוא כעובד עבודה-
 זרה. וכן כתבו ה'תוספות' בחגיגה יח. ד"ה חולו.
 (58) נתחבר. (59) שנאמר (שמות לד י"ח): "אלהי מסכה
 לא תעשה לך, את חג המצות תשמור".

9 יז. שבעת ימי הפסח ושמזנת ימי החג עם שאר

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ד' תמוז - ספר טהרה - הלכות מקואות קצה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בפניו, אף-על-פי שימים אלו אסורין בהספד
ותענית; אבל לאחר הקבורה - אסור לספד בהן.

(74) מועד קטן כזו, ב: "אמר רב פפא: אין מועד בפני תלמיד חכם".

כג. אין⁷⁵ מניחין משת המת ברחוב במועד, שלא להרגיל את ההספד, אלא מביתו לקברו⁷⁶. ואין⁷⁷ מתאבלין⁷⁸ במועד. וכן אין קורעין ולא מברין⁷⁹ ולא חולצין הכתף⁸⁰ במועד על המת, אלא קרוביו שהן חביבין להתאבל עליו⁸¹. ואם היה חכם⁸² או אדם פשוט⁸³, או שהיה עומד עליו בשעת נטילת נשמה - הרי זה קורע עליו במועד אף-על-פי שאינו קרובו. ואין קורעין ביום טוב שני כלל, ואפילו קרוביו של מת.

(75) (משנה, מועד קטן כזו, א. (76) כלומר כשהקבר מוכן (שו"ע או"ח סי' תקמז). (77) משנה, מועד קטן כזו, ב. (78) לא חלה עליו אבילות, דמצוות-עשה של שמחת הרגל שהיא מצוה של רבים, דוחה אבילות שהיא של יחיד (מועד קטן יד:). (79) סעודה ראשונה שעושין לאכל אחרי הקבורה. (80) ועכשיו לא נהגו לחלוץ הכתף לאבילות אפילו בחול (שו"ע יו"ד סי' שמ). (81) הם שבעה קרובים. אביו, אמו, בנו, בתו, אחיו, אחותו, ואשתו. (82) מועד קטן כה, א. (83) הגון (שם).

כד. נשים⁸⁴ במועד: בפני המת - מענות, אבל לא מטפחות ולא מקוננות; נקבר המת - אינן מענות. בראשי חודשים וחנוכה ופורים: בפני המת - מענות ומטפחות, אבל לא מקוננות. אי זהו ענוי? שפלן עונות פאחת. קינה? אחת אומרת וכלן עונות. ואסור⁸⁵ לאדם שיעזור⁸⁶ על מתו קדם לרגל שלשים יום, כדי שלא יבוא הרגל והוא נעצב, ולבו דואג וכואב מזכרון הצער; אלא יסיר הדאגה מלבו, ויכון דעתו לשמחה⁸⁷.

(84) משנה, שם כה, ב. (85) משנה, שם ח, א. (86) הספד. (87) לקיים מצות התורה: "ושמחת בחגך".

כ. פשאדם אוכל ושותה ושמח ברגל - לא ימשך בינו ובשחוק וקלות ראש, ויאמר, שפל מי שיוסיף בזה - ירבה במצות שמחה; שהשכרות והשחוק הרבה וקלות הראש אינה שמחה, אלא הוללות וסכלות, ולא נצטיינו על ההוללות והסכלות, אלא על השמחה שיש בה עבדת יוצר הפל; שנאמר: תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לכב מרב כל. הא למדת, שהעבודה בשמחה. ואי אפשר לעבד את השם לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שכרות⁷¹.

(71) ברכות לא, א.

כא. חביבין⁷² בית דין להעמיד שוטרים ברגלים, שיהיו מסבבין ומחפשיין בגנות ובפרדסים ועל הנערות, כדי שלא יתקבצו לאכל ולשתות שם אנשים ונשים ויבואו לידי עברה. וכן יזהירו בדבר זה לכל העם, כדי שלא יתערכו אנשים ונשים בבתיהם לשמחה, ולא ימשכו בינו, שמא יבואו לידי עברה⁷³.

(72) מקור הדברים בתוספתא (סוכה פ"ד ה"א): "בראשונה כשהיה שמחת בית השואבה, אנשים רואים מבנים ונשים רואות כבחור, וכשראו בית-דין שהם באים לידי קלות ראש, עשו שלש גזוזטראות בעזרה, כנגד שלש רוחות, ששם נשים יושבות ורואות בשמחת בית השואבה, ולא היו מעורבין". (73) קידושין פא, א: "אמר אבין: סקבא דשתא - ריגלא" (ריעוע של ימות השנה ליחוד ולעבירה - ימות הרגל, שיש קבוצות אנשים ונשים לשמוע דרשה, ונושאים ונותנים זה עם זה, רש"י).

כב. ימים שבין ראשון ושביעי של פסח וראשון ושמיני של חג הסוכות, והן בגולה ארבעה בתוך הפסח וחמשה בתוך החג - הם הנקראין חלו של מועד, ונקראין מועד. ואף-על-פי שהם חביבין בשמחה ואסורין בהספד ותענית, מתיר לספד בהן תלמיד חכם בפניו⁷⁴; אבל לאחר שיקבר - אסור לספדו בהן. ואין צריך לומר בראשי חודשים, בחנוכה ובפורים, שסופדין בהן תלמידי חכמים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ד' י' תמוז ה'תשפ"ב

במקוה כשר. החוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. וכל דיני נטילה לחולין ולתרומה. דין הנוטל שתי ידיו משטיפה אחת. כל ספק ידיים לחולין ולתרומה טהור.

א. קבר בארנו⁷², שנטילת ידיים⁷³ וטבילתן⁷⁴ מדברי סופרים. וידיים שצריכות טבילה - אין מטבילין אותן אלא במקוה פשוט שיש בו ארבעים סאה; שפמקום

יום ראשון ד' תמוז ה'תשפ"ב

הלכות מקואות

פרק אחד עשר

(1) יבאר שידיים הצריכות טבילה אין מטבילים אותם אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משום שהראשונים מטמאים אותם. (16) ולא נטהרו הידיים. [במשנה כתוב: "ונמצא על ידיו קיסם או צרור" ופירש הר"ש: אף על פי שהם רפויים ואינם חוצצים ואף על פי כן ידיו טמאות, מפני שנטמאו במים שעל הצרור. ובהתאם לפירושו זה הוא מבאר את הנימוק שנאמר במשנה. אולם מלשון רבינו ששינה וכתב "דבר חוצץ", משמע שידיו נשארו טמאות מפני החציצה (בהלכה ב למדנו, שכל החוצץ בטבילה חוצץ בידיים). ומזה יוצא, שאם אין חציצה - נטהרו ידיו. והרא"ש והרע"ב קיבלו פירושו של הר"ש.]. (17) ואין מטהרים את הידיים עצמן. בפירושו למשנה מבאר רבינו מפני שלא התכוון אלא להעביר את המים הראשונים ולא לטהר את הידיים, ומזה יוצא, שאם התכוון לטהר ידיו - נטהרו. אולם כאן כתב סתם "ידיו טמאות כשהיו" ולא תלה הדבר בכונתו.

ד. הידיים מתטמאות ומתטהרות עד הפרק¹⁸. כיצד? נטל את הראשונים עד הפרק ונטל המים השניים חוץ לפרק¹⁹ וחזרו מחוץ לפרק לידיו - הרי ידיו טהורות, שהמים השניים טהורין הן²⁰. נטל את הראשונים והשניים חוץ לפרק²¹ וחזרו לידו - נטמאת ידו; שהמים הראשונים שחוץ לפרק נטמאו מחמת ידיו²², ואין המים השניים מטהרים מים שחוץ לפרק²³, ולפי שחזרו המים שחוץ לפרק לידו טמאיהם.

(18) המקום שמתחברים בו איברי הגוף או חלקי איברים נקרא "פרק", וכאן הכוונה למקום חיבור חלקי יד האדם. רבינו לא ביאר לאיזה פרק התכוון וגם בפירושו למשנתו לא גילה כוונתו. [רש"י בחולין קו, ב מפרש: הפרק השני היינו אמצע האצבעות]. ובאורח חיים סימן קסב נפסק להלכה שנטילת ידיים עד מקום חיבור האצבעות לכף היד. טומאת ידיים לא גזרו אלא עד מקום הפרק אבל למעלה מן הפרק לא גזרו ואין מקום זה מתטמא, אלא כשנטמא כל הגוף. (19) כלומר, גם חוץ לפרק. (20) לא נגעו במקום טמא וגם לא במים טמאים. (21) גם בבבא זו המדובר כששפך בתוך הפרק וגם מחוץ לפרק. (22) המים שנשארו על הידיים בתוך הפרק לא נטמאו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, אבל המים הנמצאים מחוץ לפרק נטמאו מנגיעתם בידיו בתוך הפרק. (23) כמו שאמרנו: ומתטהרות עד הפרק.

ה. נטל את הראשונים לידו אחת, ונטלך ונטל את השניים לשתי ידיו - טמאות; שהשניים מתטמאין מחמת היד שלא נטלה במים ראשונים, וחוזרין ומטמאין את היד השנייה²⁵. נטל את הראשונים לשתי ידיו ונטל את השניים לידו אחת - האחת²⁶ טהורה. נטל ידו אחת ושפשפה בחברתה - נטמאו המים שעליה מחמת חברתה שלא נטלה וחוזרין ומטמאין את היד שנטלה²⁷. שפשפה בראשו או בכףל - הרי זו טהורה²⁸.

(24) קירב את ידיו זו לזו ושפך שנית על שתייהן. (25) למעלה בהלכה ג נתבאר, שהמים הראשונים שנשארו

1 שהאדם טובל - בו פלים וידיים טובלין⁵. אכל ידיים
2 שאין צריכות אלא נטילה בלבד, אם הטבילין במי
3 מקנה - טהורין⁶. ואם הטבילין במים שאובין, בין
4 בכלים בין בקרקעות - לא טהרו ידיו⁷, עד שישפלו
5 המים השאובים מן הפלי על ידיו; שאין נוטלין
6 לידים אלא מן הכלים ומכח נותן⁸, כמו שבארנו
7 בהלכות ברכות.

(2) בהלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה ח ופרק יב הלכה י"ב. (3) שפיכת מים מכלי על הידיים מטהרת לחולין ולתרומה. (4) לקודש. (5) תוספתא מקוואות פרק א הלכה ו. והתוספתא מסיימת: אין אדם טובל - אין ידיים וכלים טובלין. (6) בחולין קו, ב אמרו: כל גופו טובל - ידיו לא כל שכן. (7) אפילו יש בהם ארבעים סאה. כן כתב בפירוש בהלכות ברכות פרק ו הלכה ה. (8) מכוחו של אדם השופך. בחולין קז, א "האי אריתא דלאי (סילון - רש"י שם) אין נוטלין ממנו לידיים, דלא אתו מכוח גברא (שלא הגיעו מכוח בן אדם)".

8 ב. כל החוצץ בטבילה - חוצץ בידיים, בין בטבילתן
9 בין בנטילתן. וכל העולה למדת המקוה, כטיט הנרוק⁹
10 - עולה לשעור הרביעיית שנוטלין בהן הידיים. וכל
11 הנוטל ידיו צריך לשפשף¹⁰.

(9) טיט רך שאפשר להוריקו מכלי לכלי. (10) לשפשף ידיו זו בזו.

12 ג. הנוטל שתי ידיו לתרומה¹¹ - צריך לחזור ולטל
13 פעם שנייה במים שניים, כדי להסיר המים שעל גב
14 ידיו; שהרי המים שנטל בהן תחלה, והן הנקראין
15 מים ראשונים, נטמאו בידיה¹². לפיכך, אם נפל
16 כפר של תרומה לתוך המים שנטל בהן ידיו תחלה
17 - נטמא¹³; ואם נפל לתוך המים השניים - לא
18 נטמא¹⁴. ואם נטל ראשונים ושניים למקום אחד
19 ונפל שם כפר של תרומה - נטמא¹⁵. נטל את
20 הראשונים ונמצא על ידיו דבר חוצץ¹⁶ והסירו
21 ונטל את השניים - הרי ידיו טמאות כשהיו; שאין
22 המים השניים מטהרין אלא הנשאף מן המים
23 הראשונים על גבי ידיו¹⁷.

(11) דעת רבינו שלחולין מספיקה שפיכה אחת ולא אמרו מים שניים אלא לתרומה בלבד. (12) גזרו חכמים שסתם ידיים דינן כשני לטומאה ומיטהרות בנטילה או בטבילה. (13) גזרו חכמים שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה) ולפיכך נטמאה התרומה שנגעה במים שנגעו בידיים. (14) ולמה לא נטמאו השניים מן הראשונים ויטמאו את התרומה? ומתקבל על הדעת תירוצו של בעל התוספות יום טוב, שכן הייתה תקנת חכמים, שהמים הראשונים שנשארו על היד לא יטמאו לא את הידיים ולא את השניים, שאם לא כן לא תיטהרנה ידיים לעולם, כי השניים מתטמאים מן הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידיים. (15) ואפילו אם רבו השניים על הראשונים,

ליטול ידיו משארות זו. ורוב הפוסקים - וביניהם גם הראב"ד - קיבלו פירושם. ודווקא לשני בני אדם מספיק רביעית למים שניים, אבל לא משלושה ולמעלה. (39) ארבע רביעיות בלוג וכשאתה מחלק חצי לוג, שהוא שתי רביעיות - לארבעה, מגיע חצי רביעית לאחד. ואף על פי שמספיק חצי רביעית לאדם - צריך שיהיה בכלי רביעית בתחילה. (40) בתוספת מים, שהרי אין כל אפשרות ליטול מאתיים ידים בלוג אחד מים (כסף משנה).

ט. כלי שהיה בו רביעית מים כשרים לנטילת ידים ונתן לתוכו מעט מים פסולין לנטילת ידים - הרי אלו כשרין. נטל מן הכלי כשעור שנתן ונשארה רביעית בלבד כשהיתה - הרי זו פסולה⁴¹, מפני שהמים הפסולין השלימו שעור הרביעית⁴².

(41) כמו מקווה שיש בו ארבעים סאה ונתן לתוכו שאובים (למעלה פרק ד הלכה ו). (42) בזבחים שם: "כל המשלים למי מקווה משלים לכיור, לרביעית (לנטילת ידיים) - אינו משלים". ומפרש רב פפא שהכוונה לנתן סאה (שאובים למקווה) ונטל סאה: במקווה כשר (כלמעלה פרק ד הלכה ז) ולרביעית פסול, אם הייתה רביעית מכוונת והוסיף פסולים ואחר כך נטל מן התערובת. (43) שהרי לא נשארה רביעית מים מן הכשרים לבדם.

י. כל המים הפסולין לנטילה במים ראשונים, כן הן פסולין במים שניים⁴⁴; וכל כלי שאין נוטלין ממנו במים ראשונים, כן אין נוטלין ממנו מים שניים; וכשם שצריך להיות המים הראשונים מפתח אדם, כן המים השניים.

(44) נתבאר למעלה בהלכה ג שלא הצריכו חכמים מים שניים אלא לתרומה בלבד אבל לא לחולין. ובדיני נטילת ידיים (בהלכות ברכות פרק ו) לא הזכיר רבינו כלל מים שניים.

יא. כבר בארנו בפרק ששי מהלכות ברכות כל מיני המים הפסולין לנטילת ידים והכשרין, וכל הכלים שנוטלין בהן לידים ושאין נוטלין, ואי זו נתינה היא מפתח נותן וכשרה ואי זו נתינה אינה מפתח נותן ופסולה; וכל אותן הדברים שבארנו שם בנטילת ידים לפתח חלין, כן הן לתרומה⁴⁵. וכשם שכל ספק ידים טהור לחלין, כמו שבארנו שם, כן הן לתרומה כל ספק ידים טהור.

(45) פירוש, כל-שכן לתרומה.

יב. דבר ברור וגלוי, שהטמאות והטהרות גזרות הכתוב הן, ואינן מדברים שיעותו של אדם מברעתו, והרי הן מפלל החקים. וכן הטבילה מן הטמאות מפלל החקים הוא; שאין הטמאה טיט או צואה שמתעבר במים, אלא גזרת הכתוב היא. והדבר תלוי בכוננת הלב, ולפיכך אמרו חכמים: טביל ולא החזק⁴⁶ - כאלו לא טביל. ואף על פי כן⁴⁷ רמז יש

על היד אינם מטמאים, אבל זה נאמר באותה היד שעליה נשפכו, כדי לטהרה, אבל מטמאים הם את היד השנייה שנגעה בהם. (26) זו שנטל אותה שנית. (27) מי הנטילה אמנם אינם מתטמאים מטומאת היד שטיהרו אותה, אבל מתטמאים מן היד השנייה וחוזרים ומטמאים את היד שעליה נשפכו. (28) מפני שמשקין טמאים אינם מטמאים בנגיעתם חלקי הגוף האחרים אלא ידיים בלבד. וכוותל אינו מקבל טומאה מפני שהוא מחובר לקרקע.

ו. נטל שתי ידיו משטיפה אחת²⁹ - הרי אלו טהורות, ואין אומרים: הרי זה פנוטל ידו אחת במים שירדו מעל ידו השנייה³⁰. אפלו ארבעה או חמשה זה בצד זה³¹ או זה על גב זה. ובלבד שירפאו³² שיבואו בהן המים³³.

(29) אפילו כשידיו זו על גבי זו. (30) כשנוטל שתי ידיו בבת אחת הן נידונות כדי אחת. נבמשנתנו אמר תנא קמא: "נטל לידו אחת על שתי ידיו", אבל בבבא שנייה שם שנינו: "לשני ידיו משטיפה אחת - רבי מאיר מטמא", ולמד רבינו מזה שתנא קמא מטהר ופסק כמותו. (31) קירבו את הידיים אלו לאלו ושפך עליהן מכלי רחב וכולן שוטפו בבת אחת. (32) שלא ילחץ את הידיים זו לזו. (33) שאם יהדקן זו לזו לא יבואו מים במקום חיבור הידיים.

ז. נטל מקצת ידו³⁴ וחזר והוסיף ונטל הנשאר מן ידו - הרי ידו טמאה כשהיתה. ואם עדין יש על מקצת שנטל בתחלה טופח על מנת להטפוח³⁵ - הרי זו טהורה³⁶. כמה דברים אמורים? במים ראשונים; אבל בשניים - נטל מקצת ידיו וחזר ומוסיף על מקצתן.

(34) שם פרק א משנה א: "מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים". (35) האצבע הנוגעת תתלחלח ותרטוב את הנוגע בה. (36) מפני שטופח על מנת להטפוח מחבר והרי זה כנטילה אחת.

ח. שעור המים שנוטלין בהן תחלה³⁷; רביעית לכל אדם ואדם לשתי הידים, אין פחות משעור זה, כמו שבארנו בנטילת ידים לפתח. אבל מים שניים - יש לשנים לטל ידיהן מרביעית³⁸, ומחצי לג נותנין לשלושה ולארבעה³⁹, ומלג נותנין אפלו למאה⁴⁰; שאין המים השניים לטהר, אלא להעביר המים הראשונים.

(37) מים ראשונים. (38) במקוואות פרק א, א שנינו: "מי רביעית נותנים לידיים, לאחר אף לשניים". ורבינו מפרש שם, שהמדובר במים שניים, אבל ראשונים אינם מטהרים בפחות מרביעית לכל אדם, ומסתמך על מה שאמרו בחולין קו, א בביאור משנה זו: "דקאתו (שהם באים) משוירי טהרה". לדעתו "שוירי טהרה" היינו מים שניים הבאים אחרי שנטהרה היד במים הראשונים. [רש"י ותוספות שם מפרשים "שוירי טהרה" היינו שמתחילה היה שיעור רביעית ונטל האחד ידיו ולא שפך כל המים, ומותר לאדם אחר

"והביא נפשו במי הדעת טהור".

"... כך המכוון לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האון ודעות הרעות, כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת טהור". ובזה רבו הגירסאות, ויש שגרסו "והביא נפשו במי הדעת הטהור כו" או "הביא נפשו במי הדעת הטהור, טהור" וכו'.

ויש לומר שהגירסא הנכונה היא כנ"ל: "והביא נפשו במי הדעת - טהור". כי כידוע דקדק הרמב"ם מאוד בלשונו גם בדקדוק זכר ונקבה וגם בלשון יחיד ורבים. ולכן, אילו רצה לייחס את המילה טהור למים, היה צריך לכתוב בלשון רבים - מי הדעת הטהורים, בדיוק כפי שכתב בהלכה זו עצמה "מים טהורים". ואילו התכוון ליחס את המילה טהור ל"דעת", היה לו לכתוב בלשון נקבה - מי הדעת הטהורה בדיוק כפי שכתב על ה"דעות הרעות" - לשון נקבה. אלא שברור שהמילה טהור מתייחסת לאדם שהביא נפשו במי הדעת שהוא טהור, ולכן יש לקיים גירסא זו: "...והביא נפשו במי הדעת, טהור".

ומה שלא כתב גם על הדעת שהיא טהורה - היפך הדעות הרעות, כי דעת סתם, מתייחסת בפשטות לדעת האמיתית שהיא התורה, ולכן כתב בפשטות "והביא נפשו במי הדעת" ואין צורך לפרש ולכתוב מה היא הדעת הטהורה. ובנוסף, אילו היה כותב הלשון "מי הדעת הטהורה" שהוא ביחס הפוך ל"דעות הרעות" היה עלול להשתמע שגם הדעות הרעות הן "דעות", אבל משכתב כך, רצה לדייק שאין שום דעת אחרת מלבד דעת התורה, וה"דעות הרעות" אינן בכלל דעות כלל. על-דרך שכתב (הל' פרה אדומה פ"א ה"ה ועוד) בנוגע להזאת אפר פרה אדומה באזוב "כל אזוב שיש לו שם לווי פסול, והאזוב שקורין אותו אזוב ביחוד (כלומר ללא תוספת שם לווי) הוא הכשר", על-דרך-זה יש לומר בעניינינו שדעת סתם ללא שם לווי היא הדעת האמיתית, היינו דעת של תורה.

(על פי שיחת ליל ד' דסוכות תשמ"ח ולק"ש ח"כ עמוד 20 הנ' 42)

(46) לא התכוון להיטהר. (47) אף על פי שכולם גזירות הכתוב שלא נתגלה טעמן.

- 10 סלקו להו הלכות מקואות בסיעתא דשמיא
- 11 נגמר ספר עשירי, והוא ספר טהרה.
- 12 הלכותיו שמונה, ופרקיו מאה וארבעים וארבעה,
- 13 ואלי הן: הלכות טמאת מת - חמשה ועשרים
- 14 פרקים. הלכות פרה אדמה - חמשה עשר פרקים.
- 15 הלכות טמאת צרעת - ששה עשר פרקים. הלכות
- 16 מטמאי משכב ומושב - שלשה עשר פרקים.
- 17 הלכות שאר אבות הטמאות - עשרים פרקים.

1 בדבר: כלשם שהמכוון לבו לטהר - פיון שטבל טהור
2 ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר; כך המכוון לבו
3 לטהר נפשו מטמאות הנפשות, שהן מחשבות האון
4 ודעות הרעות - פיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן
5 העצות והביא נפשו במי הדעת, טהור. הרי הוא
6 אומר: וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, מפל
7 טמאותיכם ומפל גולליכם אטהר אתכם. השם
8 ברחמי הרבים מפל חטא עון ואשמה יטהרנו,
9 אמן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והדבר תלוי בכונת הלב.."

יש הסוברים (מנחת חינוך, מצוה שסד) שלדעת הרמב"ם התשובה אינה מצוה מהתורה אלא שאם ירצה לעשות תשובה מצוה להתוודות בדברים, ועזיבת החטא היא פרט מקדים לווידוי. אבל אדמו"ר הזקן למד ששיטת הרמב"ם שעזיבת החטא היא מצות התשובה ולא רק וידוי דברים, וראה לכך כותרתו בתחילת הלכות תשובה: "מצות-עשה אחת והוא שישב החוטא מחטאו".

על פי זה יובן מדוע בהלכות תשובה (פ"ב ה"ג) המשיל את המתוודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב, לטובל ושרץ בידו כי אחיזתו בשרץ היא אחיזה בטומאה שהיא היפך עניין הטבילה והטהרה. כי אזיל לשיטתו שעיקר מצות התשובה היא עזיבת החטא - "ומה היא התשובה שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד כו" ולכן הביא הדוגמא מטובל ושרץ בידו, שעניינו היפך הטהרה כמו זה שלא גמר בלבו לעזוב החטא שהוא היפך התשובה, כי לשיטתו עיקרה של מצות התשובה היא גמירת הלב לעזוב החטא.

(על פי לק"ש חלק ל"ט ע' 167)

~ נקודות משיחות קודש ~

"טהור.."

פעולת לימוד החסידות על האדם היא על-דרך טבילה במקווה שהטובל חייב להיות מכוסה כולו במים, כי על ידי לימוד החסידות - מעיינות שבתורה - הוא מכוסה ומוקף באלוקות על-דרך שהי' לעתיד-לבוא "ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים". מה-שאי-כן בלימוד נגלה דתורה, שבו (כמאמר הגמ') עלול להיות "לא ברכו בתורה תחילה" היינו ששוכח מ"נותן התורה", אבל בלימוד החסידות כאמור מקיף האדם את עצמו באופן של "אתכסיא" שאי אפשר לו לשכוח מנותן התורה.

(על פי לק"ש ח"כ ע' 176 והערה 39)

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ה' תמוז - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קצט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממש" וכשמואבד בחינת מ"ה מגיע למצב של גזילה שיונקים ממנו החיצונים.

ובכדי להשיב את הגזילה עליו לחפש את ה"אבידה" שזוהי עבודת התשובה, כמו שכתוב "ובקשתם משם" ואחרי שמוצא את האבידה נעשה בדרכה גבוהה יותר מלפני החטא כי בחינת מ"ה שלו נעשה מושל ושושל יחידי ב"עיר קטנה זה הגוף" שצד ה'לעומת-זה' מתהפך לטוב.

גם בסדר פרטי הלכות גזילה מודגש הסדר הנ"ל שפתח "כל הגזול... עובר בלא-תעשה שנאמר לא תגזול" וממשיך בה"ב "ואסור לגזול כל שהוא דין תורה" ומבאר אדמו"ר הזקן בשו"ע שלו שהגם שפחות משווה פרוטה אינו נקרא ממון, מ"מ "חצי שיעור אסור מן התורה לכתחילה" כי בכל פרט ופרט שבעולם גם הקטן ביותר ישנו ניצוץ אלוקי ויש לשומרו שלא יפול לרשות ה'לעומת זה'. וממשיך "אין לוקין על לאו זה שהרי הכתוב נתקן לעשה, שנאמר והשיב את הגזילה אשר גזל, זו מצות-עשה". וההוראה היא שגם כאשר גזל דבר מסוים מרשות הקדושה אין לאדם ליפול ברוחו כי יודע שיכול להשיב את הגזילה, ולא עוד אלא שעל ידי זה מקיים מצוה שלא היה יכול לקיימה לולי הגזילה. ופשיטא שלכתחילה אסור לאדם להביא את עצמו לידי גזילה אלא שאם ח"ו אירע עניין זה, עליו לדעת שיכול להשיבה ועל ידי זה לבוא לידי עילוי גדול יותר מכפי שהיה קודם הגזילה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 454)

הלכות נזקי ממון

יש בכללן ארבע מצות עשה, וזה הוא פרטן: (א) דין השור. (ב) דין הבקר. (ג) דין הפור. (ד) דין הבקעה.

ובאר מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) ענינו ביאור נזקי בעלי חיים: אי אלו בעלי חיים הם, ולא זה פועל הם מועדים מתחלתם. ולא זה תמים עד שיעדו, ובאי זה רשות שהזיקו הם חייבים, ובאיזה פטורים. וכמה הבעלים משלמים, אם כל הנזק או חציו, וממה הם חייבים לשלם, אם מגוף המזיק בלבד או מנכסיהם. ונתבאר בו השלשה אבות - שהן הקרן והשן והרגל. ושהקרן אינה מועדת מתחלתה. ושיש לכל האבות תולדות שהן כמותן.

א. כל נפש חיה¹ שהיא ברשותו של אדם שהזיקה - הבעלים חייבין לשלם, שהרי ממונם הזיקה²; שנאמר: כי יגף שור איש את שור רעהו. אחד השור ואחד³ שאר בהמה וחיה ועוף, לא דבר הכתוב בשור אלא בהמה⁴.

(2) בין בהמה, בין חיה ובין עוף, ראה בבא קמא טו: וכא: (3) והבעלים חייבים לשמור על ממונם שלא יזיק, ראה שם

1 הלכות טמאת אכלין - ששה עשר פרקים. הלכות
2 כלים - שמונה ועשרים פרקים. הלכות מקנאות -
3 אחד עשר פרקים.

יום שני ה' תמוז ה'תשפ"ב
הט לפי אל עדותיך ואל אל פצע

ספר אחד עשר והוא ספר נזיקין

הלכותיו חמש. וזהו סידורן: א. הלכות נזקי ממון.
ב. הלכות גנבה. ג. הלכות גזילה ואבדה. ד. הלכות חובל ומזיק. ה. הלכות רוצח ושמירת נפש.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וזהו סידורן..."

בסדר ההלכות, הקדים הרמב"ם הלכות גניבה לגזילה (ואבידה) וכן הוא בשו"ע שהקדים הלכות גניבה להלכות גזילה. אבל בשו"ע אדמו"ר הזקן הקדים גזילה לגניבה. וההסבר בזה הוא, כיון שהרמב"ם קרא לספרו "משנה תורה" מהטעם שכתב בהקדמתו "...לפי שאדם קורא בתורה שבכתב תחלה ואח"כ קורא בזה" הלך גם בסידור ההלכות כסדר שבתורה, כי דיני גניבה הובאו בפרשת משפטים (כא, לו. ואילך) ודיני גזילה בפרשת ויקרא (ה, כא. ואילך).

אבל האדמו"ר הזקן שהשו"ע שלו הוא "הלכות הצריכות מלוקטות" הקדים גזילה לגניבה, כי תיקון הגזילה קודם לתיקון מעשה הגניבה שבגזילה הנעשית בגלוי ובפני רבים הדבר ידוע לכל ואין צורך להמתין לחקירה ודרישה בבית-דין כמו בגניבה תהליך שלוקח משך זמן. והוא על-דרך מה שמצינו בענין בתשובה ש"ספק עבירה צריכה יותר תשובה מעבירה ודאית שעליהם מתחרט האדם בכל לבו משא"כ בספק עבירה שאינו בטוח אם עשאה. ולכן קרבן אשם הבא על הספק יקר יותר מקרבן חטאת הבא על הוודאי.

ומה שחיבר הלכות גזילה ואבידה (אף שאבידה שייכת יותר לגניבה שהרי באה לידו בהיתר ולפי הציווי - "השב תשיב" ומעתה יכול לגנובה אבל לא לגזלה) יובן על פי פנימיות העניין: גזילה מורה על כללות החטאים שבכולם גוזל החוטא (בפני הבעלים - הקב"ה) מרשות הקדושה לרשות ה'לעומת זה'. והסיבה לכך היא "אבידה" כי אמרו חז"ל "אין אדם חוטא אא"כ נכנס בו רוח שטות" וסיבת כניסת ה'רוח שטות' היא כמאמרז"ל: "איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו" כי בכל אחד מישראל יש בחינת מ"ה שנותנים לו - הנפש האלקית שהיא "חלק אלקה ממעל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 ממנה ברייתו. 18) שלש פעמים בשלשה ימים, ראה להלן פרק ו הלכה א. 19) ומסיים שם: שלם ישלם שור תחת השור, היינו נזק שלם. א"כ קיימים שני מיני "מועד": א. מעשה "כמנהג ברייתו", כגון בהמה שאכלה תבן או קש; ב. מעשה שאינו "כמנהג ברייתו", אבל נשנה פעמים רבות, כגון שור שנגח פעמים רבות.

ה. חמשה מעשים תמים²⁰ יש בבהמה, ואם הועדה לאחד מהן²¹ - נעשת מועדת לאותו מעשה. ואילו הן: 26 הבהמה אינה מועדת מתחלתה לא לגח²², ולא לגח²³, ולא לשוף, ולא לרביץ על פלים גדולים, ולא לבעט; 29 ואם הועדה לאחד מהן - הרי זו מועדת ל²⁴. אבל השן מועדת מתחלתה לאכל את הראוי לה²⁵, והרגל מועדת מתחלתה לשבור בדרך הלוכה, והבהמה מועדת מתחלתה לרביץ על פפין קטנים²⁶ וכיוצא בהם ולמצע אותן.

20) בבא קמא טו: 21) שחזרה על אותו מעשה פעמים רבות. 22) בקרן. 23) באחד משאר אברי הגוף. 24) לאותו מעשה ולא למעשה אחר. שהרי אפילו המועד ליגח בקרן ימין, אינו מועד ליגח בקרן שמאל (שם מה: ועיין רש"י שם - הגר"א שפ"ט, סעיף קטן יב). וראה גם בבבא קמא טז. (מגיד-משנה). 25) כגון פירות וירקות לבהמה (להלן פרק ג הלכה א), אבל אכלה דבר שאינו ראוי לה כגון כלים, אין זה "שן" אלא "קרן" ומשלמת רק חצי הנזק (שם הלכה ג). 26) שם טז. לדעת רבי אלעזר.

ו. חמשה מיני בהמה מועדין מתחלת ברייתן להזיק²⁷, ואפילו הן בני תרבות²⁸. לפיכך, אם הזיקו או המיתו בנגיחה או בנשיכה ודריסה²⁹ וכיוצא בהן - חייב נזק שלם. ואילו הן: הזאב, והארי, והדב והנמר, והפרדלס. וכן הנחש ששף - הרי זה מועד, ואפילו היה בן תרבות³⁰.

27) בכל דרך שהיא, ואפילו בכוונה. 28) שגידלם אדם בביתו ואין דרכם בכך. ולא כר' אליעזר הסובר, שבני תרבות אינם מועדים (שם טו:). 29) מכה בצפרני כפות רגליה הקדמיות של חיה טורפת. 30) לדעת הכל, ואפילו לרבי אליעזר (שם).

ז. כל מועד³¹ משלם נזק שלם מן היפה³² שבנכסיו, וכל תם משלם חצי נזק מגופו³³. במה דברים אמורים? ³⁴ בשנכנסה הבהמה לרשות הנזק והזיקתה; אבל אם נכנס הנזק לרשות המזיק, והזיקתה בהמתו של בעל הפית - הרי זה פטור על הכל, שהרי הוא אומר לו: אלו לא נכנסת לרשותי³⁵, לא הגיע לך הזק. והרי מפרש בתורה: ושלח את בעירה ובער בשדה אחר³⁶.

31) בין מועד מתחילת ברייתו ובין מועד על-ידי הרגל. 32) מן הטוב. 33) של המזיק, אחרי שמוכרים אותו (שם), וראה למעלה הלכה ב. 34) שבעל השור חייב בכל נזקי שורו. ובלשון התלמוד: "תורך ברשותי מאי בעי" (שם יג: שורו).

ב: וג: 4) בין... בין. 5) תוספתא בבא קמא פ"ו הלכה ז, ומכילתא דר' שמעון בן יוחאי משפטים כא, לה. "שור" שבתורה הוא דוגמה בלבד הלכותה מן המציאות, וראה בבא קמא נד:

ב. וכמה משלם? אם הזיקה בדברים שדרבה לעשותם תמיד כמנהג ברייתו⁶, כגון בהמה שאכלה תבן או עמיר⁷, או שהזיקה ברגלה בדרך הלוכה⁸ - חייב לשלם נזק שלם מן היפה שבנכסיו⁹, שנאמר: מיטב שדהו ומיטב פרמו ושלם¹⁰; ואם שנתה¹¹ ועשתה מעשים שאין דרכה לעשותם תמיד והזיקה בהן, כגון שור שנגח או נשף - חייב לשלם חצי נזק¹² מגוף המזיק עצמו, שנאמר: ומקרו את השור החי וחצו את כספו וגו'.

6) בהתאם לטבעה. 7) ערימת שבילים שנקצרו. 8) שדרכה על החפץ בלא כוונה להזיק, וזוהי "רגל" להלן הלכה ה. ואם עשתה כן בכוונה להזיק - אין זה "רגל" אלא "קרן", להלן שם. 9) בלשון התלמוד: עידית, וראה להלן פרק ח הלכה י. 10) פסוק זה מדבר על נזקי שן, שהזיקה הבהמה על ידי שאכלה. ועל נזקי רגל, שהזיקה ברגלה דרך הלוכה. ומכיון שדרכה בכך, על הבעלים לשלם נזק שלם, כי עליהם מוטלת שמירת בהמתם, והם אחראים לה (שמות כא, לו), ומכיון שלא שמרו, מן הדין שישלמו את כל הנזק. ומטעם זה אפשר גם לגבות את דמי הנזק מנכסי הבעלים ומן העידיות שבהם, כי הבעלים הם הנאשמים. ראה בבא קמא ב: ג. וטז: 11) ממנהג ברייתו. 12) כיון שאין דרכה בכך. וראה להלן פרק ב הלכה ז, שמטעם זה הם פטורים מן הדין אלא שחייבתם התורה מטעם קנס, אך מגוף המזיק עצמו.

ג. כיצד? שור שנה מנה¹³ שנגח לשור שנה עשירים והמיתו, והרי הנבלה שנה ארבעה - בעל השור חייב לשלם שמונה, שהוא חצי הנזק; ואינו חייב לשלם אלא מגוף השור¹⁴ שהזיק, שנאמר: ומקרו את השור החי¹⁵. לפיכך, אם המית שור שנה עשירים לשור שנה מאתים, ונבלה שנה מנה - אין בעל הנבלה יכול לומר לבעל החי תן לי חמשים; אלא אומר לו 'הרי שור שהזיק לפניך, קחהו ולך', אפילו אינו שנה אלא דינר¹⁶. וכן כל פיוצא בזה.

13) מאה דינרי כסף. 14) ולא מנכסים אחרים של בעל השור. 15) בניגוד ל"מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" הנאמר בשן ורגל, ראה שם לד. 16) דינר כסף = זוז.

ד. העושה מעשה שדרבה לעשותו תמיד כמנהג ברייתו - הוא הנקרא מועד; והמשנה¹⁷ ועשה מעשה שאין דרך כל מינו לעשות בן תמיד, כגון שור שנגח או נשף - הוא הנקרא תם. וזה המשנה, אם הרגיל בשנויו פעמים רבות¹⁸ - נעשה מועד לאותו דבר שהרגיל בו, שנאמר: או נודע פי שור נגח הוא¹⁹.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ו' תמוז - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קפא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

22 או כְּשֶׁשָּׁפָה בְּזִנְיָהּ⁵⁷, או בְּאֶפֶף שְׁעָלֶיהָ, בְּפֶרֶם בְּמִנְיָא⁵⁸
23 שְׂבִיפֶיהָ, בְּזֹג שְׂבִצְוֹאֲרָה⁵⁹; וְכֵן חֲמֹר שֶׁהֵיזֵק בְּמִשְׁאֹ
24 בְּשִׁעַת הַלֹּכוֹ⁶⁰, וְעִגְלָה הַמּוֹשֶׁכֶת בְּקֶרֶן שֶׁהֵיזָקָה
25 בְּשִׁעַת מְשִׁיכָתָהּ. כָּל אֵלּוּ תוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הֵן, וּבִרְשׁוֹת
26 הָרִבִּים פְּטוּרִין, וּבִרְשׁוֹת הַנֶּזֶק מְשֻׁלְּמִין נֶזֶק שְׁלֵם.

(45) נגיחה. (46) ראה למעלה הלכה ה. (47) מעשי נזק הנעשים לא על-ידי קרן ובכל זאת דינם כקרן, מכיון שהם דומים לה. (48) באחד מאברי הגוף. (49) בשן. (50) ברגל. כולן נמנות עם תולדות הקרן, כי הן דומות לה באופיין. (51) כל נזק שיש בו הנאה לבהמה המזיקה (ראה בבא קמא ג.). (52) על-ידי-זה שנתגלגלה עליהם להנאתה (ראה רש"י שם ד"ה נתחככה, ויח: ד"ה דדחיק). או על-ידי גללים (=צואה) המחוברים לגופה. אבל הטילה גללים על הפירות הרי זה "צורורות" ולא שן (ר"י מיגש ב'שיטה מקובצת' לבבא קמא יט. ורבינו חננאל שם ג.). (53) כל דבר שהזיקו מצוי, ואין בו לבהמה כוונה להזיק. (54) ולא ככוונה. (55) שנדבקו כלים בשערה, וגוררה אותם ושברתם, בבא קמא ג. ויז: (56) כדרכה, שם יט: (57) רסן. (58) פעמון. (59) בגמרא (שם יז: חסרות המלים "בשעת הילוכו", אבל רבינו תפס את לשון התוספתא. ראה תוספתא (שם פרק א, צוקרמנדל ע' 347). (60) וראה ב"משנה למלך".

27 יא. כְּשֶׁשָּׁפָה בְּזִנְיָהּ כְּשֶׁפֹּשׁ רֵב שְׂאִין דְּרָפָה
28 לַעֲשׂוֹתָהּ תָּמִיד וְהֵיזָקָה בְּרִשְׁוֹת הָרִבִּים, או כְּשֶׁשָּׁפָה
29 בְּגִיד⁶¹ שְׁלָה בְּרִשְׁוֹת הָרִבִּים וְהֵיזָקָה - פְּטוּר; וְאִם
30 תִּפְּשׁ הַנֶּזֶק - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק⁶² מִמֶּה שֶׁתִּפְּשׁ; שְׂזִה
31 הַדִּבֶּר סֶפֶק הוּא⁶³ אִם אֵלּוּ תוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן⁶⁴ שֶׁחִיב
32 עָלֶיהָ בְּרִשְׁוֹת הָרִבִּים או תוֹלְדוֹת הָרֶגֶל⁶⁵ שֶׁפְּטוּר
33 עָלֶיהָ בְּרִשְׁוֹת הָרִבִּים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁶⁶.

(61) באבר המין של זכר. (62) אבל נזק שלם אינו יכול לתפוש. ממה-נפשו: אם זהו "קרן" - אינו משלם אלא חצי נזק, ואם זהו "רגל" - הרי הוא פטור לגמרי ברשות הרבים. (63) בעיה שלא נפתרה (בבא קמא יט:), ומן הספק אין מוציאין ממון. ואם תפס הנזיק, אין מוציאים מידו. (64) שאין דרכה בכך. (65) מכיון שאין כוונתה להזיק. (66) למעלה הלכה ח.

יום שלישי ו' תמוז ה'תשפ"ב

פרק שיני

(1) ענינו לבאר, שיש לרגל תולדה, שהיא חלוקה ממנו - והוא הצורורות. ונתבאר בו משפטי תולדה זו מה הם וכל עניניה בשלימות.

34 א. אֶחָד אֲבוֹת זִיקִין וְאֶחָד² תוֹלְדוֹת. אִם הִיָּה הָאֵב
35 מוֹעֵד³ - תוֹלְדוֹתָיו מוֹעֵדוֹת⁴, וְאִם הִיָּה תָם⁵ -
36 תוֹלְדוֹתָיו כְּמוֹהוֹ⁶. וְכָל אֲבוֹת זִיקִין וְכָל תוֹלְדוֹתֵיהֶן
37 מוֹעֲדִין הֵן מִתְחַלְתִּין, חוּץ מִקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתָיו שֶׁהֵן
38 תָּמִים בְּתַחֲלָה עַד שְׂיֻעֲדוּ⁷, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁸.

וראה גם כא:). (35) בשדה של איש אחר, כלומר בשדה הנזיק. זוהי הוכחה מן התורה, נוספת על הנימוק ההגיוני הקודם. [בהלכה זו משמענו רבינו הדינים השונים בכל נזקי שור, בין שן ורגל ובין קרן, היינו - ברשות הנזיק חייב וברשות המזיק פטור, ומנמק את הפטור בסברה הגיונית, שכוחה יפה בכל נזקי שור, ואחר-כך הוא מוסיף ומביא את הלימוד מהמקרא המדבר רק בשן ורגל, וכולל כל פטורי שן ורגל, בין האמור בהלכה זו - רשות המזיק - ובין האמורים בהלכות ח-ט העוסקות בדיני שן ורגל בלבד. וצריכים אנו לשני הנימוקים. הנימוק הראשון אינו מסביר טעם כל הפטורים משן ורגל, כגון חצר של שניהם או אינה של שניהם, והנימוק השני מן המקרא אין לו ענין כלל לנזקי קרן, רק לרגל ושן. ובזה מסולקת תמיהתו של הרמ"א בחושן-משפט סימן שפ"ט סעיף י על דברי רבינו כאן, וראה 'מאירת עינים' שם]. (36) לא למזיק ולא לניזק - אלא של אחר, ראה בבא קמא יד.

1 ח. הֵיזָקָה בְּרִשְׁוֹת הָרִבִּים או בְּחֶצֶר שְׂאִינָה שֶׁל
2 שְׂנִיָּהֶם³⁷, לֹא לְמִזִּיק וְלֹא לְנֶזֶק, או בְּחֶצֶר שֶׁהִיא שֶׁל
3 שְׂנִיָּהֶן וְהִי הִיא מִיַּחְדָּת לְהִנִּיחַ בָּהּ פְּרוֹת וְלִהְכָּנִיס
4 לָהּ בְּהֶמָּה, כְּגוֹן הַבִּקְעָה³⁸ וּכְיוֹצֵא בָּהּ: אִם בְּשֵׁן וְרֶגֶל
5 הֵיזָקָה בְּדִרְפָּה - הִרִי זֶה פְּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ רִשְׁוֹת
6 לְהֵלֶךְ³⁹ [כָּאן] וְכָאן, וְדִרְפָּה הַבְּהֶמָּה לְהֵלֶךְ וְלֵאכֹל
7 בְּדִרְפָּה⁴⁰ וּלְשֹׁבֵר בְּדִרְפָּה הַלּוֹכָה; וְאִם נִגְחָה או נִגְפָה
8 או רָבְצָה או בָּעֲטָה או נִשְׁכָּה: אִם תִּמָּה הִיא -
9 מְשֻׁלָּם חֲצִי נֶזֶק, וְאִם מוֹעֲדָת - נֶזֶק שְׁלֵם⁴¹.

(37) ר' שמעון בן אלעזר, בברייתא שם. (38) אבל אם בהמת אחרים (לא של אחד השותפים) הזיקה שם, בשן או ברגל, דינה כהזיקה בחצר הנזיק, כי לה אין רשות להלך שם, וראה שם מז: (39) וזאת ידע בעל הפירות, ועליו לשמור עליהם. (40) שם יד. (41) כיון שאין לו רשות להכניס שם בהמה, אין זה דומה לרשות הרבים, ודינו כאילו נכנס לרשות היחיד של הנזיק. אלו דברי ר' יוסף לפי פירוש הגמרא, שם.

10 ט. הִיתָה הַחֶצֶר שֶׁל שְׂנִיָּהֶן מִיַּחְדָּת לְפְרוֹת וְלֹא
11 לְהִכְנִיס בָּהּ בְּהֶמָּה, וְהִכְנִיס שָׁם אֶחָד מִן הַשְּׂתֵּפִין
12 בְּהֶמָּתוֹ וְהֵיזָקָה - חִיב אָפְלוֹ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל⁴².
13 וְכֵן אִם הִיתָה מִיַּחְדָּת לְבְּהֶמָּה לְשְׂנִיָּהֶם, וְהִיָּה רִשְׁוֹת
14 לְאֶחָד מֵהֶן בְּלִבָּד לְהִכְנִיס לָהּ פְּרוֹת, וְהֵיזָקָה⁴³
15 פְּרוֹתָיו - חִיב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל⁴⁴.

(42) בהמתו של השני. (43) מכיון שרק לשותף שלו היתה רשות להכניס פירות, על כן דינו לגבי שן כדין חצר הנזיק (ראה שם). (44) עיקרים הנאמרים בתורה (בבא קמא ב:).

16 י. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת⁴⁵ זִיקִין בְּשׂוּר: הַקֶּרֶן⁴⁶, וְהַשֵּׁן,
17 וְהָרֶגֶל⁴⁷. תוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן⁴⁸: נְגִיפָה⁴⁹, נִשְׂכִּיכָה⁵⁰,
18 רִבְיָצָה, בְּעִיטָה⁵¹. תוֹלְדוֹת הַשֵּׁן⁵²: אִם נִתְחַפְּכָה
19 בְּכֹתֵל לְהִנָּאֵתָה וְהֵיזָקָה בְּחַפְּכָה, וְכֵן אִם טָנְפָה
20 פְּרוֹת⁵³ לְהִנָּאֵתָה. תוֹלְדוֹת הָרֶגֶל⁵⁴: הֵיזָקָה בְּגוֹפָה
21 דְּרָף הַלּוֹכָה⁵⁵, או שֶׁהֵיזָקָה בְּשַׁעְרָה⁵⁶ דְּרָף הַלּוֹכָה,

צרויות על ידי בעיטה בכוונה ולא אגב הליכה כדרכה, מה הדין? האם דינו כדין קרן, וכשם שקרן ברשות הרבים משלם חצי ממה שמשלם בכדרכה, כך ישלם כאן חצי ממה שמשלם בכדרכה, דהיינו חצי מן החצי, כלומר רביע הנזק, או אין דנים דין שינוי בצרויות, ועל כן דין מקרה זה כדין צרויות כדרכה היינו תולדה ברגל, שברשות הרבים פטור. בעיא זו לא נפתרה, ומשום כך אין מוציאים ממון מספק, והמזיק פטור. ומאותו הטעם, אם תפס הניזק רביע נזק, אין מוציאים מידו. השווה פרק א, הלכה יא.

- ו. בַּעֲטָה בְּאֶרֶץ בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק, וְהִתִּיזָה צְרוּרוֹת מִחֻמַּת הַבְּעִיטָה, וְהִזְיקוּ שָׁם - חֵיב לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק²¹, שְׁזָה שְׁנוֹי הוּא בְּהִתְזַת הַצְרוּרוֹת; וְאִם תִּפְשֵׁה הַנֶּזֶק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וְאִפְּלוּ הִיתָה מְהֻלָּקֶת בְּמִקוֹם שָׂאִי אֶפְשָׁר לָהּ שְׁלֹא תִתִּיז²², וּבַעֲטָה וְהִתִּיזָה - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק; וְאִם תִּפְשֵׁה הַנֶּזֶק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

(21) דין זה נובע מאותה הבעיה, שהיא יסוד להלכה הקודמת. אם יש שינוי לצרויות, הריהו משלם רבע נזק בלבד, אפילו ברשות הניזק. ואם אין שינוי לצרויות, וגם צרויות על ידי בעיטה נחשבים כמו כדרכם, הרי ברשות הניזק ישלם חצי נזק. על כן, מספק ישלם הניזק רק רבע הנזק. (22) צרויות, גם ללא בעיטה. ויש יסוד לדון מקרה זה כצרויות כדרכם, ולחייב חצי נזק, שזוהי בעיית ר' אבא בר ממל שלא נפתרה, שם יט.

- ז. כָּל הַמְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֹם - הָרִי תִּפְשְׁלוּמִין מִמּוֹן שֶׁהוּא חֵיב לְשַׁלְּמוֹ, כְּמִי שְׁלָוָה מִחֻבְרֵי²³ שֶׁהוּא חֵיב לְשַׁלֵּם; וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק²⁴ - הָרִי תִּפְשְׁלוּמִין קֶנֶס²⁵, חוּץ מִחֲצִי נֶזֶק שֶׁל צְרוּרוֹת שֶׁהוּא הֹלֵכָה²⁶, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְנוֹ²⁷.

(23) משלם לניזק מה שהפסידו. (24) תם בקרן ובתולדותיה. (25) כי בעל הבהמה אינו אשם, ובדין צריך להיות פטור, והתורה הטילה עליו תשלום חצי נזק, כדי שישמור את בהמתו בעתיד, שם טו: (26) שהוא תשלום "ממון" ולא "קנס". (27) לעיל הלכה ב' וג'.

- ח. זֶה הַפְּלֵל²⁸: כָּל הַמְשַׁלֵּם מִה שֶׁהִזִּיק - הָרִי זֶה מִמּוֹן; וְכָל הַמְשַׁלֵּם יָתֵר אוּ פָחוֹת, כְּגוֹן תִּפְשְׁלוּמִי פְּפֵל²⁹ אוּ חֲצִי נֶזֶק - הָרִי הִיתָר עַל הַקֶּרֶן אוּ הַפָּחוֹת קֶנֶס. וְאֵין חֲזִיבִין קֶנֶס אֶלָּא עַל פִּי עֲדִים, אֶבֶל הַמּוֹדָה בְּכָל קֶנֶס מִן הַקֶּנֶסוֹת - פְּטוּר³⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

מודה בקנס פטור

תשלומי חצי נזק של שור תם, הם קנס שחל עליהם הדין "מודה בקנס פטור". וצריך להבין: בשלמא מצד המזיק, הודאתו היא עשיית תשובה וחרטה, וכיון שתשלום הקנס אינו חוב ממוני לניזק, לכן פטור. אבל בנוגע לניזק קשה, מדוע צריך הוא להפסיד תשלום המגיע לו בגלל שהמזיק

(2) בין . . . בין. (3) מתחילתו, כגון שן ורגל. (4) ומשלם נזק שלם מן העידית שבנכסיו. (5) כגון קרן. (6) ומשלם חצי נזק מגופו. בבא קמא ב: ג. (7) כל סוג של נזק, טעון העדאה מיוחדת. אם הועדה הבהמה לנגיחה בקרן שהוא אב, לא הועדה לתולדות קרן. וכן אם הועדה לתולדה אחת, אינה מועדת לשאר תולדות (ראה מגיד-משנה). (8) למעלה פרק א הלכה ב' וד'.

- ב. כָּל תּוֹלְדָה - בָּאֵב שְׁלָה, חוּץ מִצְרוּרוֹת הַמִּנְתִּיזִין⁹ מִתַּחַת רִגְלֵי הַבְּהֵמָה בְּשַׁעַת הַלּוּכָה; שְׂאֵף עַל פִּי שְׁתוֹלֶדֶת הָרֶגֶל הֵם¹⁰, וּפְטוּר עֲלֵיהֶן בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים כְּרִגְלֵי¹¹, וְאִם הִזִּיקוּ בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק - מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפָה שְׁבִנְכָסִיו, כְּרִגְלֵי¹² שֶׁהוּא אָב, אֵף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק¹³.

(9) שהזיקו. (10) מכיון שהזיקה בשעת הילוכה וללא כוונה להזיק, בבא קמא ג: (11) דעת רבא שם (12) דעת רב פפא שם. (13) משנה שם, יז. ואין זה קנס כמו קרן, ועל כן גובים אותו אפילו בחוץ לארץ, שאין גובים שם קנס. ואם הודה בעל השור אין פוטרין אותו כמודה בקנס בהלכה ח.

- ג. מִיָּצֵד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנָסָה לַחֲצֵר הַנֶּזֶק, וְהִלְכָה, וְהָיוּ צְרוּרוֹת מִנְתִּיזִין מִתַּחַת רִגְלֵיהָ וְשִׁבְרוּ אֶת הַפְּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַיָּפָה שְׁבִנְכָסִיו. וְדָבָר זֶה הִלְכָה מִפִּי הַקְּבֵלָה הִיא¹⁴.

(14) קבלה איש מפי איש עד משה רבינו, ואין לה רמז בתורת משה, ע' רש"י בבא קמא יז: [ובהקדמתו לסדר זרעים, כותב רבינו שבהלכות למשה מסיני לא תיתכן מחלוקת כלל. ומכאן סתירה לדבריו, שהרי בסוגיא שלנו שם חולק סומכוס ואומר שצרויות משלם נזק שלם, וראה שו"ת חוות יאיר סימן קצב].

- ד. וְכֵן אִם הִיתָה מְהֻלָּקֶת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וְנִתְּזוּ צְרוּרוֹת מִתַּחַת רִגְלֵיהָ לְרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק¹⁵ וְשִׁבְרוּ אֶת הַפְּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דְּרִסָּה עַל הַפְּלִים¹⁶ בְּרִשּׁוֹת הַנֶּזֶק וְשִׁבְרָתוֹ, וְנִפְּל עַל כָּלִי אַחֵר¹⁷ וְשִׁבְרוּ - עַל הָרֹאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שְׁלֹם¹⁸, וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק¹⁹.

(15) בבא קמא יט. אף-על-פי שהעקירה היתה ברשות הרבים, ושם פטורים על צרויות, כמבואר למעלה בהלכה ב, בכל זאת במקרה זה חייבים, כי ההנחה היתה ברשות הניזק. (16) שם יז. (17) שהותו שבר מכלי השבור על כלי אחר ושברו. (18) כנזקי רגל. (19) כדין צרויות.

- ה. הִיתָה מְהֻלָּקֶת בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים, וּבַעֲטָה²⁰ וְהִתִּיזָה צְרוּרוֹת, וְהִזִּיקוּ בְּרִשּׁוֹת הָרִבִּים - פְּטוּר; וְאִם תִּפְשֵׁה הַנֶּזֶק רְבִיעַ נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדָּבָר סֶפֶק הוּא שְׂמָא שְׁנוֹי הוּא וְאֵינוֹ תּוֹלְדָת רֶגֶל, שֶׁהָרִי בַּעֲטָה.

(20) בעיית ר' אשי שעלתה בתיקו, בבא קמא יט. אם התיזה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי ו' תמוז – ספר נזיקין – הלכות נזקי ממון קפג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

על-ידי התרנגול גופו, אלא מכוחו. (35) להכניס ראשו לתוך כלי, שיש בו גרעינים, ולהשמיע קול בשעת האכילה, שם יח: ויט. (36) שהכניס ראשו לתוך כלי ריק. (37) כדין קרן ולא כדין צורות, וכן פסק הרי"ף בהלכותיו. ואף-על-פי שאם בעטה והתזיה צורות אינו משלם אלא רביע נזק (למעלה הלכה ה), שם גוף המעשה המזיק, היינו התזת צורות נעשה על-ידי שינוי. אבל כאן, גוף מעשה ההיזק, היינו קריאת התרנגול הוא כדרכה, אלא שהכנסת הראש לכלי ריק הוא שינוי, ולפיכך אין זה צורות על-ידי שינוי אלא תולדה של קרן (מגיד-משנה, וראה בראב"ד).

- י. וכן סוס שצנף³⁸ וחמור שפער ושפר את הפלים
- משלם חצי נזק. התרנגולין מועדין³⁹ להלך פדרכן
- ולשבר. היה חוט או רצועה קשור ברגליהן,
- ונספף פלי באותו החוט ונתגלגל ונשפר - משלם
- חצי נזק⁴⁰. במה דברים אמורים? פשקשו אדם⁴¹;
- אבל אם נקשר על רגליהם מאליו - בעל התרנגולין
- פטור⁴². ואם היו לחוט פעלים ולא היה החוט
- הפקר - בעל החוט חייב חצי נזק, שהרי הוא פבור
- המתגלגל⁴³.

(38) השמיע קול. משלם חצי נזק כדין צורות, שדרכו של סוס לצנף ושל חמור לנעור. (39) בבא קמא יז. [הפירוש להלכות אלו טעון בירור מוקדם, כי דבריהן בחלקם סתומים, ובחלקם מוקשים. הראב"ד מרבה בהשגות והמגיד-משנה מצדיקן, והרמ"א ב'שולחן ערוך' חושן-משפט סימן שצ סעיף א, מגדיר דברי רבינו אלה במילים: "זה סתום". הפירוש שלפנינו מבהיר את עומק כוונת רבינו ביניים אלה, ומתוך כך תסתלקנה השגותיו של הראב"ד. ונקדים שש הקדמות קצרות לביאור הענין: א. נתחיל מן המקרא. כתוב בתורה, וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה שור או חמור, בעל הבור ישלם (שמות כא, לג-ד). ודרשו חכמים (בבא קמא יט:) איש בור ולא שור בור. פירוש: אם בהמה חופרת בור או הניחה מכשול וכדומה, בעל הבהמה פטור. ב. בעל חי שדרס על כלי ולא נשבר על המקום ונתגלגל למקום אחר ונשבר, מסופק רבא (שם יז:) אם חייב נזק שלם כדין רגל או חצי נזק צורות. נתבאר כבר כמה פעמים שבבעיא שלא נפתרה פוסק רבינו המוציא מחבירו עליו הראיה. ג. כל דבר המתגלגל ברגלי אדם וברגלי בהמה והזיק אחרי שנח, נקרא "בור המתגלגל", ודינו כדין בור (שם ו). ד. אין חייבים על נזקי כלים בבור (להלן פרק יג הלכה א). ה. על בור חייבים ברשות הרבים או ברשות הניזק, אבל על צורות חייבים רק ברשות הניזק (למעלה הלכה ב). ו. שני בני אדם שפשעו וגרמו לנזקי בור, כל אחד משלם חצי נזק (לקמן פרק יב הלכה יז ובכמה מקומות). אחרי הקדמות אלו נתחיל לפרש. (40) כדין צורות ולא כרגל. ראה הקדמה ב. (41) בעל התרנגול (ראב"ד). ואם קשרו אחר לא גרע מנקשר מאליו, שלדעת רבינו בעל התרנגול פטור. (42) אנוס הוא, אינו צריך להעלות על דעתו שייקשר חוט מאליו ברגלי תרנגוליו. ואין זה דומה להתזת צורות ברגלי הבהמה או למשא שעליה, כי נקשר שלא מדעתם ושלא מרצונם של

עשה תשובה. ובפרט לפי המבואר באגה"ק שגם כאשר אדם מזיק ממון חברו ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים, הרי שעל הניזק כבר נגזר שיאבד ממנו וא"כ ממה נפשך, אם נגזר עליו שיקבל חצי נזק אין יתכן שתשלום זה יתבטל על ידי הודאת המזיק, ואם נגזר עליו שיפסיד לגמרי הרי לא יתכן שיזכה בתשלום חצי הנזק שלא על פי רצון ה'.

ואינו דומה לחיוב בקשת מחילה שצריך "לפייסו ולפגוע בו עד שימחול לו כו" הגם שכבר נגזר עליו משמים בוושה זו, כי שם מקטין את הבושה שגרם לו כשהלה רואה שמוותר על כבודו וטורח לפייסו. וממילא, אם אינו מפייסו גורם לו נזק נוסף. אלא שבנוגע למזיק אין שייך כל זה מכיון שבהודאתו הוא מזיק את חבירו עוד יותר, ובגללה מפסיד גם את חצי הנזק.

והביאור הוא שהודאתו של המזיק היא בירור והוכחה על מה שנגזר על הניזק מן השמים, להפסיד הכל או מחצה בלבד. על-דרך ביאור הרמב"ן בדיון עדים זוממין ש"הרגו אין נהרגין" שביאר שעצם מעשה ב"ד הוא בירור והוכחה שכן נגזר עליו משמים.

ויש לבאר בפנימיות העניינים: תם ומועד בעבודת האדם מדבר על נפש הבהמית של יהודי שאינה בגדר מועד, כי נפש יהודי והנהגתה היא באופן של "יעקב איש תם" ומה שאירע הוא מפני שתקפו יצרו.

ובהמה שהועדה וחזרה בה אפילו מפרט קטן (כגון שהפסיקה לנגוח בשבת) מדבר שהועדה בו חזרה לתמותה לאותו עניין, ובעבודת התשובה פירושו שגם לאחר שנעשה מועד לעניין בלתי רצוי, יכול בקלות לחזור לתמותו על ידי הרהור תשובה אחד ולהעשות צדיק גמור, ולא עוד אלא שהוא למעלה מצדיק גמור שהרי נעשה בעל-תשובה שהנהגה עמו היא באופן ש"והיה טרם יקראו ואני אענה" שהקב"ה נענה לתפילתם עוד לפני שמתפלל וקורא!

(על פי "יון מלכות" ספר נזיקין סימן א)

(28) שם טו: (29) של גנב. (30) שם סד: למדו זה מהכתוב "אשר ירשיעון אלקים ישלם שנים לרעהו" (שמות כב, ח) ולא המרשיע את עצמו.

- ט. תרנגול שהושיט ראשו לאויר פלי זכוכית ותקע
- בו ושברו³¹: אם היו בתוכו תבלין וכיוצא בהן³²,
- שהושיט ראשו פדי לאכלן - על התבלין משלם נזק
- שלם³³, ועל הפלי משלם חצי נזק פחצי נזק
- צורות³⁴, שפך הוא דרפס³⁵; ואם היה הפלי ריקן -
- הרי זה משנה³⁶, ומשלם חצי נזק פכל הקנסות³⁷.

(31) שנבקע הכלי מחמת הקול. (32) ממאכלי תרנגול. (33) כדין שן, הואיל ודרכו בכך. (34) כי הנזק בא לא

52) נחלש החבל, ונפסק מכובד הדלי. (53) כדין רגל, כי דרכו לחטט ואין כוונתו להזיק. דין זה עוסק בחבל בלוי, שבחיטוט קל הוא נפסק, ולכן אין זה משונה, ועל החבל אינו חייב כלום, כי הוא חסר ערך. (54) שהם דחפוהו עד שנשבר. על כן משלם נזק שלם, כי הזיקו בגופם, שם יח. אם נתגלגל הדלי מאליו ונשבר, אינו משלם אלא חצי נזק מספק, כי קיימת בעיא של רבא (שם) שלא נפתרה, אם זה נחשב כהזיק בגופו או כנזק של צורות, וראה ר"ף שם. (55) גמרא שם. (56) קרעוהו. (57) כדין שן, כי דרכו בכך לנקר בחזקה את החבל שיש עליו אוכל.

טו. הפלג והגדי⁵⁸ שקפצו מראש הגג למעלה¹⁶ למטה ושברו את הפלים - משלמין נזק שלם⁵⁹, מפני שמועדים הן לדבר זה. וכן אם נפלו והזיקו, שעליהן לראש הגג פשיעה⁶⁰; ואף על פי שפילתן אנס⁶¹, כל שתחלתו בפשיעה וסופו באנס - חייב⁶².

(58) בבא קמא כא: (59) כדין רגל. (60) כי הבעלים ידעו דרכם של הכלב והגדי לטפס לראש הגג. (61) והבעלים לא היו צריכים להעלות על הדעת, שהכלב או הגדי יפלו. (62) כי לולא הפשיעה לא היו נופלים, בבא מציעא מב.

טז. קפצו ממטה למעלה - משלמין חצי נזק. והוא, שנתלש הגדי ונסרף⁶³ וקפץ הפלג; אבל נסרף הפלג ודלג הגדי, בין מלמעלה למטה בין ממטה למעלה - חייבין נזק שלם⁶⁴. וכן תרנגול⁶⁵ שדלג, בין מלמעלה למטה בין מלמטה למעלה - משלם נזק שלם.

(63) שנעץ צפרניו בכותל. אין זה דרכו של הגדי, ומשום כך משלם חצי נזק כדין קרן, בבא קמא כב. (64) זוהי גירסת רבינו, וגם גירסת הרי"ף ורבינו חננאל שם (בגמרא שלנו, הגירסא: פטורין). (65) דרכו לדלג אפילו מלמטה למעלה, שם כא:

יז. פלג שננטל את התררה⁶⁶ והלך לו לגדיש: אם הניחה בגדיש ואכל את התררה והדליק את הגדיש - על התררה ועל מקום התררה משלם נזק שלם⁶⁷, ועל שאר הגדיש חצי נזק⁶⁸; ואם היה מגרר את התררה על הגדיש והולך ושורף - משלם על התררה נזק שלם, ועל מקום הגחלים חצי נזק⁶⁹, ועל שאר הגדיש פטור⁷⁰.

(66) עוגה אפויה על גחלים ולפעמים גחלת נדבקת בה. (67) גם על מקום החררה, מכיון שדרכו להניחה על-מנת לאכלה וגם עשה מעשה. (68) כדין צורות, וראה פירוש המשניות לרבינו, ורבינו חננאל בבא קמא כב. (69) מכיון שזה משונה. (70) [כי זהו כוח כוחו, ובבבא קמא יט. בעיא של רב אשי, אם כוח כוחו ככוחו דמי או לא, ולא נפשטה, ולכן פסק רבינו כשיטתו שאין מוציאים ממון מספק. ראה 'בית יוסף' חושן-משפט סימן שצב. וראה גם רבינו חננאל בסוגיא שלפנינו (וקשה מאוד להבין דבריו על בוריים). ומה בין זה למניח? משום שאילו לא גרר אפשר שהגדיש לא היה נשרף].

הבעלים. (43) דין זה עוסק במקרה אחד שונה בכמה בחינות מנושאי הדינים שלפניו. שם דנים בכלים שנשברו ברשות הניזק, ומדין צורות נגעו בהם. כבר נתבאר כמה פעמים שצורות חייב רק ברשות הניזק, אבל בדין זה דנים על נזקי בור, ואין חייבים על נזקי כלים בבור (הקדמה ד). ובעל כרחנו, עלינו להעמיד פיסקה זו במקרה שהזק אדם. וכן פירש רש"י שם. או בעל חי אחר שנהרג או הזק, ואפילו ברשות הרבים. ואף-על-פי שדרשו "שור" ולא "אדם" ואם נפל אדם לבור ונהרג, בעל הבור פטור, זה רק כשמת, אבל אם הזק חייב בעל הבור בנזקיו (להלן פרק יג הלכה ג), וכל זה אמור, כשהנזק קרה אחרי שהחוט נח (ראב"ד), כי כל זמן שהמכשול בתנועה אין לו דין בור. וגם דין זה מדבר כשקשרו בעל התרנגול, כבדנים שלפניו, ולכן בעל החוט חייב רק חצי נזק, ובעל התרנגול גם כן חצי נזק משום בור, שגם הוא פשע על ידי קשירת החוט, ושנים שפשעו כל אחד משלם חצי נזק (הקדמה ואו). ראה מגדל עוז כאן. ולא על פעולת התרנגול מחייבים את בעליו, כי "איש בור, ולא שור בור", אלא על קשירת החוט. וראה פסקי הרא"ש ב"ק בתחילת פרק א. ושיטתו שונה לגמרי משיטת רבינו כאן].

יא. העניע בעל החוט את החוט, והתרנגולים דרסו עליו והוציאוהו, ונקשר בגליתו ושברו בו את הפלים - אף בעל החוט פטור, שהרי אנוס הוא⁴⁴.

(44) שם יט: בעל התרנגול פטור משום "איש בור, ולא שור בור". [היינו אם הזק האדם או בעל-חי אחרי שהחוט נח, אבל כשהזק דרך הילוכו חייב בעל התרנגול חצי נזק משום "צורות"].

יב. תרנגולין שהיו מפריחין⁴⁵ מקום למקום ושברו את הפלים: אם בכנפיהם שברו - משלם נזק שלם⁴⁶, ואם ברוח שבכנפיהם - משלם חצי נזק⁴⁷.

(45) שם יז: (46) כדין רגל. (47) כדין צורות, כי הנזק נעשה לא על ידי התרנגול גופו, אלא באמצעות הרוח, שהם גרמו לנשיכתו.

יג. היו מהדסין⁴⁸ על גבי עסה או על גבי פרות וטנפו או נקרו - משלמין נזק שלם⁴⁹. והזיקו בעפר או צורות שהעלו בכנפיהן או בגליתן - משלמין חצי נזק⁵⁰.

(48) חופרים ברגלים, ראה פירוש המשניות לרבינו בבא קמא פרק ב, משנה א. (49) כי דרכם בכך. (50) כדין צורות, שם יז:

יד. היו מחטטין בחבל⁵¹, ונפסק החבל⁵² ונשבר הדלי - משלמין נזק שלם⁵³. והוא, שנתגלגל הדלי מחמתו⁵⁴ עד שנפל ונשבר. ואם היה על החבל אכל⁵⁵ ובעת אכילתו פסקוהו⁵⁶ - משלם גם על החבל נזק שלם⁵⁷.

(51) שם (בדפוס קושטא רס"ט - היו מחטטין בדליו).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי ז' תמוז - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קפה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 יח. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים? בַּשְּׁשֶׁמֶר בַּעַל הַגְּחָלָת אֶת
2 אֲשׁוּ וְסָתֵם הַדֶּלֶת, וּבֹא הַפֶּלֶב וְחָתַר וְנָטַל אֶת הַחֲרָרָה
3 מֵעַל הָאֵשׁ; אֲכָל אִם לֹא שָׁמַר אֲשׁוּ, בַּעַל הָאֵשׁ -
4 חָיִב עַל שְׂרִפַּת הַגִּידִישׁ⁷¹, וּבַעַל הַפֶּלֶב חָיִב עַל אֲכִילַת
5 הַחֲרָרָה וְעַל מְקוּמָהּ.
- 6 יט. הַמְשָׁפָה פָּלְבוּ שֶׁל חֲבֵירוֹ בַּחֲבֵירוֹ - פֶּטוּר מִדִּינִי
7 אָדָם וְחָיִב בְּדִינֵי שָׁמַיִם⁷², וּבַעַל הַפֶּלֶב חָיִב חֲצִי
8 נֹזֶק⁷³; וְשִׁפְיוֹן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵם שָׁפָה אֶת פִּלְבוֹ
9 לְהַזִּיק נוֹשֵׁף, לֹא הִיָּה לוֹ לְהַנִּיחוֹ. וְאִם שָׁפָהּ
10 בְּעֶצְמוֹ⁷⁴ - בַּעַל הַפֶּלֶב פֶּטוּר; שֶׁפֶל הַמְשָׁפָה⁷⁵ וּבֹא
11 אַחֵר וְשָׁפָה בּוֹ⁷⁶ - פֶּטוּר.
- 12 כ. שְׁתֵּי פְרוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרֵבִים, אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת
13 מְהֻלָּכֶת, וּבְעֶשֶׂה מְהֻלָּכֶת בְּרְבוּצָה - חָיִב חֲצִי נֹזֶק⁷⁷;
14 שְׂאֵף עַל פִּי שְׂדֵרְכָהּ לְהִלָּף עָלֶיהָ, אֵין דְּרָכָה לְבַעֵט
15 בָּהּ⁷⁸.
- 16 א. הִבְהֵמָה מוֹעֲדָת לְאָכַל פְּרוֹת אוֹ יִרְקוֹת וְכִיּוּצָא
17 בָּהֶן⁷⁹. לְפִיכָף, אִם נִכְנָסָה לְרִשּׁוֹת הַנֹּזֶק וְאָכְלָה דְּכָרִים
18 שְׂדֵרְכָהּ לְאָכְלָם - מְשַׁלֵּם נֹזֶק שְׁלֵם; שְׂנֵאָמֶר: וּבְעֵר
19 בַּשָּׂדֶה אַחֵר מִיֵּטֵב שְׂדֵהוּ וְגו'. וְאִם אָכְלָתָם בְּרִשּׁוֹת
- 20 הָרֵבִים - פֶּטוּר⁸⁰; וְאִם נִהְיָתָ - מְשַׁלֵּם מֶה שֶׁנִּהְיָתָ⁸¹,
21 לֹא מֶה שֶׁהִזִּיקָהּ.
- 22 (2) מִשְׁנֵה, בְּבֹא קֵמָא יט: (3) כִּי כְּתוּב "בִּשְׂדֵה אַחֵר",
וּפִירְשׁוּ חֲכָמִים: בְּרִשּׁוֹת הַנִּזְק. הַטֵּעַם שֶׁהוּא פֶטוּר, מִכִּיּוּן
שֵׁשׁ לְבַהֲמָה רִשּׁוֹת לִלְכַּת בְּרִשּׁוֹת הָרֵבִים, וּדְרָכָה לִלְכַּת
וְלֹאכּוֹל. (4) הַדִּמִּים שֶׁבַעַל הִבְהֵמָה חֹסֵךְ לוֹ עַל יְדֵי
הָאֲכִילָה.
- 23 ב. כִּיצַד? נִכְנָסָה לְרִשּׁוֹת הַנֹּזֶק וְאָכְלָה שְׂמִשְׁמִין אוֹ
24 לֹט וְכִיּוּצָא בָּהֶם בְּשִׁנּוֹה דִּינָר - מְשַׁלֵּם דִּינָר⁸². וְאִם
25 אָכְלָתָן בְּרִשּׁוֹת הָרֵבִים וְנִהְיָתָ - רֹאִין אוֹתָן כְּאִלוֹ הֵם
26 שְׂעוּרִים⁸³ אוֹ עֲמִיר⁸⁴, וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי עֲמִיר אוֹ דְּמֵי
שְׂעוּרִים בְּזוֹל⁸⁵.
- 27 (5) דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף = זָוִי. אִף עַל פִּי שֶׁאֵין רִגְלִים לְהֹאכִיל
שׁוֹמְשִׁמִּין לְבַהֲמָה מְשַׁלֵּם דִּינָר, כִּי שֵׁן בְּרִשּׁוֹת הַנִּזְק מְשַׁלֵּם
נֹזֶק שֶׁלֹּם וְהַנֹּזֶק הוּא דִּינָר. (6) בְּרִשּׁוֹת הָרֵבִים פֶּטוּרִים
מִלְשֵׁלֵם אֶת דְּמֵי הַנֹּזֶק שֶׁל הָאֲכִילָה. הַחֲיִיב הוּא רֵק מְשׁוּם
שֶׁבַעַל הִבְהֵמָה נִהְיָתָ, כִּי לֹולֵא אֲכָלָה הִיָּה צָרִיךְ לִתֵּן לָהּ
אוֹכֵל. מְשׁוּם כֵּךְ יִשְׁלֵם לֹא דְמֵי שׁוֹמְשִׁמִּין, אֲלֹא דְמֵי
שְׂעוּרִים אוֹ עֲמִיר, שְׂרִגְלִים לְהֹאכִיל אֶת הִבְהֵמָה.
(7) שְׂעוּרִים בְּשִׁיבּוּלִים שְׂרִגְלִים לְהֹאכִיל אֶת הִבְהֵמָה בְּזִמָּן
הַקָּצִיר (רֹאֵה מַגִּיד מִשְׁנָה וְכֶסֶף מִשְׁנָה). (8) דִּהִינּוּ שְׁנֵי
שְׁלִישֵׁי הַמַּחֲזִיר. בְּבֹא בְּתָרָא קִמּוּ: גַּם בְּמַקְרָה שְׂדִרְכוֹ
לְהֹאכִילָה שְׂעוּרִים הוּא מְשַׁלֵּם בְּזוֹל, מִכִּיּוּן שִׁזָּה הִיָּה בַעַל
כוֹרְחוֹ (דְּבָרֵי הַרְמ"ה הַמּוֹבָאִים בְּנִימוּקֵי יוֹסֵף שֵׁם, כ.).
- 28 ג. אָכְלָה אָכְלִים הָרָעִים לָהּ, כְּגוֹן שְׂאֲכָלָה חֲטִיָּן -
29 הוֹאִיל וְלֹא נִהְיָתָ, פֶּטוּר. אָכְלָה אָכְלִין שְׂאִין דְּרָכָה
30 לְאָכְלָן, כְּגוֹן שְׂאֲכָלָה כֶּסֶת אוֹ פִּלִּים, בֵּין בְּרִשּׁוֹת
31 הַנֹּזֶק בֵּין בְּרִשּׁוֹת הָרֵבִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֹזֶק; שְׂנֵה
32 שְׁנוֹי הוּא⁸⁶, וְדִרְךָ בְּנֵי אָדָם לְהִנָּחִי פִּלִּיהֶם⁸⁷ וְכִסּוֹתָן
בְּרִשּׁוֹת הָרֵבִים עַד שִׁנּוּחֵהוּ מַעֵט.
- 33 (9) וְדִינּוּ כְּתוּלָדָה דִּקְרָן. (10) עַל כֵּן אֵין לְפֶטוּר מִטֵּעַם "כֹּל
הַמִּשְׁנָה וּבֹא אַחֵר וְשִׁנָּה בּוֹ פֶטוּר", רֹאֵה לְמַעַלָּה פֶּרֶק ב,
הַלֵּכָה יט.
- 34 ד. בְּהֵמָה שֶׁהִיָּתָה עוֹמֶדֶת בְּרִשּׁוֹת הַנֹּזֶק וְתִלְשָׁה פְרוֹת
35 מִרִּשּׁוֹת הָרֵבִים וְאָכְלָתָן בְּרִשּׁוֹת הַנֹּזֶק - חֲרִי הַדְּבָר
36 סִפְקָא⁸⁸, לְפִיכָף אֵינָה מְשַׁלֵּמָת אֲלֹא מֶה שֶׁנִּהְיָתָ⁸⁹;
37 וְאִם תִּפְּשׁ הַנֹּזֶק בְּמָה שֶׁהִזִּיקָהּ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ,
שֶׁחֲרִי בְּרִשּׁוֹתָו אָכְלָה.
- 38 (11) אִם לְהַתְחַשֵּׁב בַּמָּקוֹם הַעֲקִירָה, וְאֵינוּ מְשַׁלֵּם אֲלֹא מֶה
שֶׁנִּהְיָתָ, אוֹ בַּמָּקוֹם הַנֹּזֶק וּמְשַׁלֵּם מֶה שֶׁהִזִּיקָהּ. זוּהִי בַעֲיִית
רַבִּי זִירָא שֶׁלֹא נִפְתְּרָה, בְּבֹא קֵמָא כ. (12) כִּי אֵין מוֹצִיאִים
מִסִּפְקָא. גִּירְסַת רַבִּינוּ בִּגְמָרָא שֵׁם כְּגִירְסַת רַבִּינוּ חֲנַנְאֵל:
"דְּקֹאֵי בְּרִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד וְקֹא מִתְגַּלְגַּל וְאֵתִי מִרִּשּׁוֹת הָרֵבִים
לְרִשּׁוֹת הַיַּחֲדִיד", וְלֹא כְּגִירְסַתְנוּ שֵׁם.
- 39 ה. פֶּלֶב שֶׁנִּכְנָס לְחֶצֶר וְנָטַל פֶּת אוֹ פֶּשֶׁר וְהוֹצִיאָן
לְרִשּׁוֹת הָרֵבִים אוֹ לְחֶצֶר אַחֲרָתָ⁹⁰ וְאָכְלָם שֵׁם - מֶה

ט. בהמה שאכלה מתוך הרחבה²⁸, בין דרך הליכתה²⁶
 בין שעמדה²⁹ ואכלה - משלם מה שנהנית. ואפלו²⁷
 חזרה על צדי הרחבה³⁰ ואכלה מהן. אבל אם
 הניחה את הרחבה והלכה ועמדה בצדי הרחבה³¹
 ואכלה - משלם מה שהזיקה³². אכלה מפתח
 החנות³³ - משלם מה שנהנית³⁴; מתוך החנות -
 משלם מה שהזיקה.³²

(28) שוק, משנה שם יט: (29) דרכה של בהמה לאכול,
 ועל כן ברשות הרבים פטור, ומשלם מה שנהנית בלבד,
 שם כ. (30) קרן זווית. (31) שדינים כדין רשות היחיד
 של בעל הפירות, אין בעל הבהמה משלם מה שהזיקה,
 כי דרכה בלכתה ברחבה, להחזיר ראשה לצדי הרחבה,
 דעת שמואל שם כא. (32) כדין בהמה שאכלה ברשות
 הניזק, שם. (33) הפתוחה לרשות הרבים. (34) כדין שן
 ברשות הרבים, שם יט:

י. היתה מהלכת ברשות הרבים ופשטה צנארה³³
 ואכלה מעל גבי חברתה, ואפלו עמדה³⁵ - משלם³⁴
 מה שנהנית; שכן דרך הפהמות³⁶ לאכל זו מעל גבי
 זו. ואם קפצה ואכלה³⁷ על גבי חברתה - משלם מה
 שהזיקה; שגבי חברתה פחצר הנזק הוא חשוב³⁸.

(35) שם כ. ואף על פי שגם הבהמה רשות הניזק היא.
 וטעמו של דבר, משום שהבהמה המזיקה עומדת ברשות
 הרבים הרי זה דומה לחזרה על צידי הרחבה שבהלכה ט,
 ואינו דומה לאכלה מפתח החנות שהוא חצר הניזק ממש
 (ראה בכסף משנה). (36) ודינה כדין שן ברשות הרבים.
 (37) כשהיא עומדת על הבהמה (נימוקי יוסף שם).
 (38) ומשלם מה שהזיקה.

יא. בהמה שהחלקה באבן או במימי רגליה ונפלה³⁸
 לגנה³⁹ ונחבטה על גבי פרות וירקות או שאכלה -
 משלם מה שנהנית. אפלו הלכה מערונה לערונה,
 ואפלו נשארה שם כל היום כלו⁴⁰ - אינו משלם
 אלא מה שנהנית⁴¹. ומה הנאה יש לה בחביטה?
 שהרי מצאה מקום רך ולא נתרסקו איבריה. אבל
 אם ירדה פדרפה ואכלה - משלם מה שהזיקה.
 ואפלו טנפה פרות במי לדה⁴² - משלם מה
 שהזיקה, מפני שתחלתו בפשיעה. וכן אם דחפתה
 חברתה ונפלה - משלם מה שהזיקה, מפני שהיה
 לו להעבירן אחת אחת, כדי שלא ידחפו זו את זו.

(39) משנה בבא קמא נה: ופירושם של רב כהנא ורבא, שם
 נח. (40) ואפשר היה להוציאה. (41) ואינו משלם נזק
 שלם, מכיוון שהכניסה לגינה הייתה באונס. דעת רבי יוחנן
 שם. (42) דוגמא של רבי ירמיה שם נח. אף על פי שזה
 אונס, שלא ידע שתלד, משלם נזק שלם, כי תחילתו
 בפשיעה, שלא שמר עליה ונתן לה להיכנס לגינה, וכל
 שתחילתו בפשיעה וסופו באונס - חייב.

יב. החלקה ונפלה, ויצאת⁴³ וחזרה לגנה, אף על⁴⁹

שנהנית משלם¹⁴; אבלם בשדה של בעל החצר -
 משלם נזק שלם באלו אכלו מתוך החצר¹⁵, שהרי
 ברשות הנזק אבל. וכן כל פיוצא בזה.

(13) של בעלים אחרים. (14) כי הולכים אחרי מקום
 האכילה, והיא הייתה ברשות הרבים וראה הלכה ד.
 (15) במשנה שם כא: "הכלב שנטל חררה והלך לגדיש -
 של בעל החררה - אכל החררה ... על החררה משלם נזק
 שלם". מכאן אתה למד שאם אכל ברשות הניזק, אפילו
 לא באותו מקום ששם נטל את האוכל, משלם נזק שלם.

ו. בהמה שאכלה אכלין שאין דרכה לאכלן אבל
 אוכלתן על ידי הדחק, כגון פרה שאכלה שעורים¹⁶,
 וחמור שאכל פרישנים¹⁷ או דגים, וחזיר שאכל
 חתיכת בשר, וכלב שלקק את השמן, וחתול שאכל
 תמרים, וכן כל פיוצא באלו: אם אכלה ברשות
 הנזק - משלם נזק שלם¹⁸, וברשות הרבים - פטור;
 ואם נהנית - משלם מה שנהנית.

(16) שהם מאכל חמור. (17) שהם מאכל פרה. שם יט:
 כל הדוגמאות לקוחות מדברי הברייתא ומדברי רב פפא,
 שם. (18) כדין שן, אף על פי שאכלתם על ידי הדחק.

ז. חיה שנכנסה לרשות הנזק וטרפה ואכלה בהמה
 או בשר - משלם נזק שלם, שהיה דרכה¹⁹; אבל
 כלב שאכל כבשים קטנים²⁰, או חתול שאכל
 תרנגולים גדולים - הרי זה שנוי²¹, ומשלם חצי
 נזק²².

(19) לשון הברייתא שם טז: (20) אפילו קטנים. (21) כי
 אין זה דרכו. בגמרא כתוב סתם: כלב שאכל כבשים
 וחתול שאכל תרנגולים, הרי זה משונה. אחר כך בא שם
 פירוש, שזה נאמר רק בגדולים, אבל בקטנים - דרכו הוא.
 רבינו מפרש כנראה, ש"גדולים" מוסב רק על תרנגולים
 שאכלם חתול, אבל בכלב שאכל כבשים אין הבדל, ואף
 קטנים אין דרכו לאכלם. משום כך זה שינוי ומשלם חצי
 נזק. (22) אף על פי שהוא נהנה, אין זה תולדה דשן,
 אלא תולדה דקרן, שם טו:

ח. סל שיש בו לחם, ונכנס חמור²³ ושבר הסל
 ואכל הלחם - משלם על הסל ועל הלחם נזק שלם,
 שזה הוא דרכו²⁴. וכן שעיר עזים²⁵ שראה לפת
 וכיוצא בו על פי החבית, ונסתבב בחבית ואכל את
 הלפת ושבר את החבית - משלם על שניהם נזק
 שלם²⁶; כשם שדרכו לאכל, כך דרכו להתלות
 בבלים ולעלות כדי לאכל. וכן כל פיוצא בזה. אבל
 אם נכנס החמור ואכל את הלחם ואחר כך שבר את
 הסל - על הלחם משלם נזק שלם, ועל הסל חצי
 נזק²⁷. וכן כל פיוצא בזה.

(23) לרשות הניזק. (24) לשבר את הסל בשעת אכילת
 הלחם. (25) עד בן שנה, שם כ. (26) על הלפת מדין
 שן, ועל החבית מדין רגל. (27) כי זה משונה.

היה לה שלא תאכל, כלמעלה הלכה יד. (54) מדובר כשבעל השדה הוא שומר הגדישים של כל בני הבקעה.

יום חמישי ח' תמוז ה'תשפ"ב

פרק רביעי

(1) נתבאר בו איכות השמירה, שהבעלים פטורים בנזקי שן ורגל אם עשאוה, וכן אם מסרו בהמתם לאחרים והזיקה, ומהו דין המפקיד, ומהו דין הנפקד בשלימות. ונסתיים הפרק בביאור כיצד שמיין הנזק שהזיקה הבהמה בשן ורגל לפי שיש חילוק בשומא כמבואר שם.

- א. הפונס צאן לדיר² ונעל בפניהן בדלת שיוכלה³⁴
- לעמד ברוח מצויה³, ויצאה והזיקה - פטור⁴. ואם⁵
- אינה יכולה לעמד ברוח מצויה, או שהיו בתלי³⁶
- הדיר רעועין⁶ - הרי לא נעל בפניהם כראוי, ואם³⁷
- יצאת והזיקה - חייב. ואפלו חתרה ויצאת. ואפלו³⁸
- נפרצה מחיצה בליה⁸ או פרצה לסטים⁹ - בעל³⁹
- הצאן חייב¹⁰. היתה מחיצה בריאה, ונפרצה בליה⁴⁰
- או שפרצה לסטים, ויצאת והזיקה - פטור⁴¹.
- הוציאה לסטים והזיקה - לסטים חייבים¹¹.⁴²

(2) מקום מוקף גדר. (3) כך מפרשת הברייתא את דברי המשנה "ונעל בפניה כראוי", בבא קמא נה: (4) מכיון ששמר כראוי. (5) שם. (6) והצאן יכולים להרים אותם, הרי לא נעל בפניהם כראוי, ופשיעה היא, שם נו. (7) ונפלה המחיצה, שזהו מקרה אונס. (8) אונס הוא, אבל ביום אין זה אונס, כי בוודאי ידע על כך והיה לו לתקן. (9) ג"כ אונס. (10) בכל שלושת מקרי אונס אלה חייב בעל הצאן, כי תחילתו בפשיעה (לא נעל כראוי) וסופו באונס חייב. שם נו. (11) לשון המשנה שם נה: הליסטים חייבים בעד נזקי הבהמה משעה שהוציאה מרשות הבעלים, בין אם הוציאה בידים, ובין אם הכישוה במקל ויצאה, שם נו:

- ב. הפורץ גדר לפני פהמת חברו¹² ויצאת והזיקה: ⁴³
- אם היה גדר חזק ובריא - חייב¹³, ואם היה כחל⁴⁴
- רעוע¹⁴ - פטור בדיני אדם¹⁵ וחייב בדיני שמים¹⁶. ⁴⁵
- וכן הנותן סם המות¹⁷ לפני פהמת חברו - פטור⁴⁶
- מדיני אדם¹⁸ וחייב בדיני שמים¹⁹. ⁴⁷

(12) מתוך כוונה שתצא הבהמה ותזיק. (13) על הנזקים שהזיקה הבהמה, כדין כל מזיק, שם נה: מה שאין כן בפרצוה לסטים בהלכה הקודמת שכוונתם לגנוב, ולכן אינם חייבים אם לא הוציאה בידים או הכישוה. (14) והבהמה אינה משתמרת. (15) על הנזק שהזיקה הבהמה, כדין כל גורם בנזקים. (16) על שגרם לבעלים שישלמו, מכיון שפשעו ולא שמרו כראוי (ראה הלכה א), ויתכן שלולא פרץ לא היתה יוצאת ולא היתה מזיקה, שם נו (בדבר ההבדל בין פרצוה ליסטים ובין הפורץ גדר לפני בהמת חברו - ראה תשובות הרמב"ם, הוצאת פריימן, סי' שלט). (17) שם מז: (18) שלא היה לה לאכול, ולכן זה גרם נזק בלבד. (19) שגרם נזק מתוך כוונה.

- 1 פי שהזרה שלא לדעת הפעלים⁴⁴ - משלם מה
- 2 שהזיקה, מפני שהיה לו לשמרה⁴⁵ שלא תחזר;
- 3 שהדבר ידוע, שפיון שידעה דרך הגנה, הרי היא
- 4 חוזרת מאליה.

(43) מן הגינה. (44) כגון שנעל בפניה שלא כראוי. (45) שמירה מעולה.

- 5 יג. הקדר שהכניס קדרותיו לחצר בעל הבית שלא
- 6 ברשות, ושהפיתו בהמתו של בעל הבית - פטור.
- 7 ואם הזקה בהן - בעל הקדרות חייב. ואם הכניס
- 8 ברשות - פטור⁴⁶. ואם קבל עליו בעל הבית לשמור
- 9 את הקדרות - בעל הבית חייב.

(46) בעל הקדרות פטור, אם הבהמה הזקה, בעל הבית חייב לשמור על בהמתו שלא תינזק, ואם הבהמה שברה את הקדרות, בעל הבית פטור, כי לא קיבל על עצמו שמירה על הכלים. זוהי דעת רבי שם, ושמואל פוסק כרבי, שם מח: והלכה כשמואל בדיני.

- 10 יד. וכן אם הכניס פרותיו לחצר בעל הבית שלא
- 11 ברשות, ואכלתם בהמתו של בעל הבית - פטור⁴⁷.
- 12 ואם החלקה בהן והזקה - בעל הפרות חייב. ואם
- 13 הכניס ברשות - פטור. ואם קבל עליו בעל הבית
- 14 לשמור את הפרות - בעל הבית חייב⁴⁸. הכניסן שלא
- 15 ברשות ואכלתם בהמתו של בעל הבית והזקה
- 16 באכילתן - בעל הפרות פטור, מפני שהיה לה שלא
- 17 תאכל. ואם הכניסן ברשות, והניחו בעלי החצר את
- 18 זה שהרשהו פחצר לשמרו, ואכלתם בהמתו של
- 19 בעל הבית והזקה באכילתן - בעל הפרות חייב⁴⁹;
- 20 שפיון שראה הבהמה אוכלת דברים המזיקין לה
- 21 והניחה - חייב, שהרי אין בעלי החצר מצויין שם
- 22 להעביר הבהמה מהן. ומעשה באשה שנקנסה
- 23 לאפות בתנור בבית שכנותיה, והניחה ונתעלמו
- 24 כדי שלא יפישו בה⁵⁰ בעת לישתה ואפיתה, ובא עז
- 25 של בעל הבית ואכל הפצק ומת, וחייבה חכמים
- 26 לשלם דמיו. וכן כל פיוצא בזה.

(47) מלשלם מה שהזיקה, אבל משלם מה שנהנית. (48) על הפירות שאכלה בהמתו. (49) כי השמירה מוטלת עליו. (50) כשהיא מגלה זרועותיה מטעמי צניעות.

- 27 טו. המגדיש⁵¹ בתוך שדה חברו שלא ברשות,
- 28 ואכלתם בהמתו של בעל השדה - פטור⁵². ואם
- 29 החלקה והזקה - בעל הפרות חייב. אכלתם והזקה
- 30 באכילתן - פטור⁵³. ואם הגדיש ברשות - בעל
- 31 השדה חייב⁵⁴, אף על פי שלא קבל עליו לשמור;
- 32 שהשומר בגרנות, פיון שאמר לו 'הגדיש בכאן' -
- 33 כמי שאמר לו 'הגדיש ואני אשמר לך' הוא חשויב.

(51) העושה גדיש (של התבואה שנקצרה). שם נט: (52) מלשלם בעד הנזק, אבל משלם לפי שנהנית. (53) כי

ורינו כשוטה וקטן, שאינם בני דעת, ואינם בני שמירה. (41) שם ט: (42) נימוק הגמרא שם. (43) שזה אונס. (44) כי תחילתו בפשיעה, שמסרוה לחרש שוטה וקטן. ואע"פ שהשור קשור כראוי, כי דרכם של חרש שוטה וקטן לשחק בחבל, ומתוך כך מתרופף הקשר ויוכל השור להתירו, שם נו.

ז. מִסֵּר שׁוֹרוֹ לַחֲמִשָּׁה⁴⁵, וּפָשַׁע בּוֹ אֶחָד מֵהֶן, וַיֵּצֵא⁴⁶ וַהֲזִיק: אִם אֵינוֹ מְשַׁתֵּמֵר אֲלָא בַּחֲמִשָּׁתָן - זֶה שֶׁפָּשַׁע בְּשִׁמְרָתוֹ חֵיב⁴⁷, וְאִם מְשַׁתֵּמֵר בְּשִׁאֲרָן - אֵף אֵלּוּ הַנִּשְׁאָרִין חֵיבִין⁴⁸.

(45) שם י. (46) בכל, כי פשיעתו גרמה לנזק. (47) כי גם הם פשעו, ואין להטיל את כל האשמה על זה שפשע בלבד, ועל כן כולם חייבים.

ח. שֶׁאֵלּוּ בַּחֲזָקָת תָּם⁴⁹ וְנִמְצָא מוֹעֵד: אִם יָדַע הַשּׂוֹאֵל שֶׁהוּא נִגְחָן⁵⁰ - הַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִים חֲצִי נֶזֶק, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁהוּא הוֹלֵךְ הָרִי שָׁם בְּעָלָיו עָלָיו⁵¹, וְהַשּׂוֹאֵל מְשַׁלֵּם⁵² חֲצִי נֶזֶק, שֶׁאֵפְלוּ הֵיחָךְ (פְּשַׁעֲלָה בְּדַעְתּוֹ) חֲצִי נֶזֶק הֵיחָךְ מְשַׁלֵּם, שֶׁהָרִי יָדַע שֶׁהוּא נִגְחָן; וְאִם לֹא יָדַע שֶׁהוּא נִגְחָן - אֵין הַשּׂוֹאֵל חֵיב בָּלוּם⁵³, וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.

(48) שם מ. (49) אולם לא ידע שהוא מועד. (50) על השור, ואין כאן שינוי רשות ממשאל לשואל, ולכן לא בטלה ההעדה (ראה הלכה ט), שם מ: (51) מכיון שידע שהוא נגחן וקיבל עליו שמירתו. (52) כי לא קיבל על עצמו שמירת נגחן.

ט. שֶׁאֵלּוּ פֶּשְׁהוּא תָּם, וְהוֹעֵד בְּבֵית הַשּׂוֹאֵל⁵⁴, וְהַחֲזִירוֹ לְבַעֲלָיו⁵⁵ - חוֹזֵר לְתַמּוּתוֹ; הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנֵּית רְשׁוּתוֹ⁵⁶ - בְּטֻלָּה הַהֶעֱדָה⁵⁷. וְהַבְּעָלִים מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק, וְהַשּׂוֹאֵל פֶּטוּר שֶׁהָרִי הַחֲזִירוֹ⁵⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"והועד בבית השואל"

שור שאול שהועד אצל השואל והוחזר לבעליו, חוזר לתמונתו. ובסיבת הדין כתב הרמב"ם "הואיל ונשתנית רשותו בטלה ההעדה". אבל בשור שנמכר או ניתן במתנה כתב (פ"ו ה") "...חוזר לתמונתו הואיל והרשות שנשתנית משנה דינו".

וצריך להבין מדוע שינה הרמב"ם לשונו בין שור השאול לשור הנמכר. שבשואל כתב בטלה ההעדה, ובמכור כתב שהרשות שנשתנית משנה דינו. וגם, מדוע הוסיף בשור השאול "והשואל פטור שהרי החזירו" והלא סיבת הפטור היא שחזר לתמונתו הואיל ובטלה ההעדה.

דין "רשות משנה" קשה לכאורה להבנה, שהרי שור מועד הוא זה "העושה מעשה שדרכו לעשותו תמיד, ותם נעשה

ג. הַמַּעֲמִיד בְּהֵמָת חֲבֵירוֹ²⁰ עַל גְּבִי קָמַת חֲבֵירוֹ²¹ - הַמַּעֲמִיד חֵיב²² לְשָׁלֵם מֵה שֶׁהֲזִיקָה²³. וְכֵן אִם הִפְשִׁיעָה²⁴ עַד שֶׁהִלָּכָה לְקָמַת חֲבֵירוֹ וְהֲזִיקָה - זֶה שֶׁהִפְשִׁיעָה חֵיב.

(20) וכל-שכן בהמתו. (21) תבואת חבירו שטרם נקצרה. (22) על-ידי מעשה המשיכה נעשה אחראי לכל נזיקה, והרי ידע שדרכה לאכול תבואה, שם נו: (23) כי המעמיד, דינו כמזיק בידים. (24) אף-על-פי שלא הכניסה בידים לקמה, דינו כמעמיד, שם.

ד. הַמוֹסֵר בְּהֵמָתוֹ לְשׁוֹמֵר חָנָם אוֹ לְנוֹשֵׂא שָׂכָר²⁵ אוֹ לְשׁוֹכֵר²⁶ אוֹ לְשׂוֹאֵל²⁷ - וְנִכְסוֹ תַּחַת הַבְּעָלִים²⁸, וְאִם הֲזִיקָה - חֵיב הַשּׂוֹמֵר. בְּמָה דְּכָרִים אֲמורִים²⁹? בְּזִמְן שֶׁלֹּא שְׁמִירָה בָּלָל; אֲבָל אִם שְׁמִירָה שְׁמִירָה מְעַלָּה³⁰ בְּרָאוּי, וַיֵּצֵאת וְהֲזִיקָה - הַשּׂוֹמֵרִים פֶּטוּרִין³¹ וְהַבְּעָלִים חֵיבִים. אֲפֹלוּ הַמֵּיתָה אֶת הָאֲדָם³². שְׁמִירָה שְׁמִירָה פְּחוּתָה³³: אִם שׁוֹמֵר חָנָם הוּא - פֶּטוּר³⁴, וְאִם שׁוֹמֵר שָׂכָר אוֹ שׁוֹכֵר אוֹ שׂוֹאֵל הוּא - חֵיבִין³⁵.

(25) מקבל שכר שמירה. (26) מקבל בהמה לשימוש תמורת תשלום. (27) מקבל בהמה לשימוש ללא תשלום. (28) וכשם שהבעלים חייבים בנזקי בהמתם, כך חייב השומר בתקופת שמירתו, שם מה. (29) שכולם חייבים, ואף שומר חנם. (30) דלת שיכולה לעמוד ברוח שאינה מצויה. (31) שם מה. (32) מקומו של משפט זה, אחרי המשפט הבא "שמירה שמירה פחותה אם שומר חנם הוא פטור", ראה תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן, סי' שמ. (33) דלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. (34) כי די לו בשמירה זו, ואין זו פשיעה. והבעלים חייבים אפילו המיתה אדם והשור נסקל, והשומר חנם פטור מלהחזיר דמי שור לבעליו, והבעלים חייבים בכופר. (35) בכל הנזקים, כי חובתם לשמור שמירה מעולה. ואם השור המית אדם ונסקל, חייבים להחזיר דמי שור לבעליו, ואם מועד הוא משלמים כופר, שם מה.

ה. הַנִּיחָה בַּחֲמָה, אֲפֹלוּ חֲתָרָה³⁶ וַיֵּצֵאת וְהֲזִיקָה - חֵיב³⁷ זֶה שֶׁהִנִּיחָה שָׁם; שֶׁפִּינֵן שֶׁהִנִּיחָה בַּחֲמָה הָרִי הִיא מְצַטְעָרָת, וּבּוֹרַחַת וְעוֹשָׂה כָּל שֶׁאֵפְשָׁר לָהּ לַעֲשׂוֹת³⁸.

(36) ופרצה כותל בריא, שכרגיל אונס הוא. (37) שפשיעה היא שהניחה בחמה, שהיה עליו לדעת שהבהמה תעשה גם דברים שאינה רגילה בהם, כדי לצאת מן החמה. (38) שם נו.

ו. מִסֵּר בְּהֵמָתוֹ³⁹ לַחֲרֹשׁ⁴⁰ שׁוֹטָה וְקָטָן, אֵף עַל פִּי שֶׁהִיָּה הַשּׁוֹר קָשׁוּר⁴¹ - הַבְּעָלִים חֵיבִין; שֶׁדָּרָךְ הַשּׁוֹר וְכִיּוּצָא בּוֹ לְהַתִּיר הַקָּשׁוּר⁴² וּלְצֵאת וְלִהְזִיק. אֲפֹלוּ שְׁמִירָה שְׁמִירָה מְעַלָּה, וְחֲתָרָה⁴³ וַיֵּצֵאת וְהֲזִיקָה - הַבְּעָלִים חֵיבִים⁴⁴.

(39) משנה שם נה: (40) מלידה, שאינו שומע ואינו מדבר,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום חמישי ח' תמוז – ספר נזיקין – הלכות נזקי ממון קפט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

4 **חֵיב הַשּׁוֹמֵר; וְאִם הִזְקָה - פְּטוּר⁶¹, וְהַפְעֵלִים עוֹשִׂים**
5 **דִּין עִם הַמְזִיק.**

(58) שלא תזק. (59) שלא תזיק. (60) אבל לא שמירת גופה. (61) כי קיבל שמירת נזקיה בלבד. שם יג: יד. לא פירש רבינו מה הדין כשקיבל עליו שמירה סתם, ולא פירש אם שמירת גופה או נזקיה או שתיהן, עיין שם מח:

6 **יֵא. מִסֵּר הַשּׁוֹמֵר לְשׁוֹמֵר אַחֵר⁶² - הַשּׁוֹמֵר הָרִאשׁוֹן**
7 **חֵיב לְשֵׁלֵם לְנֹזֵק. שֶׁהַשּׁוֹמֵר שָׁמַסֵּר לְשׁוֹמֵר⁶³ - חֵיב⁶⁴.**
8 **וְהָרִי הַנֹּזֵק אֵמַר לוֹ: לָמָּה לֹא שָׁמַרְתָּ אֶתָּה בְּעֶצְמְךָ**
9 **וּמִסֵּרְתָּ לְאַחֵר? שֵׁלֵם לִי אֶתָּה, וְלֹךְ וַעֲשֵׂה דִין עִם**
10 **הַשּׁוֹמֵר שָׁמַסֵּרְתָּ לוֹ אֶתָּה. מִסֵּר הַשּׁוֹמֵר לְבָנוֹ אוֹ לְבֶן**
11 **בֵּיתוֹ אוֹ לְמַסְעָדוֹ⁶⁵ - נִכְנסוּ תַּחַת הַשּׁוֹמֵר וְחֵיבִים⁶⁶.**

(62) והזיקה הבהמה בזמן שמירתו של השומר השני. (63) בלי דעת בעלים. (64) בכל, אפילו באונסין. שם נו: (65) לעזורו. (66) והשומר פטור, אפילו אי־אפשר לגבות מהם. הטעם הוא, שדרכו של שומר למסור לבנו וכו', ועל דעת כן הפקידו אצלו הבעלים. שם: בבא מציעא לו.

12 **יב. כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשֵׁלֵם וְאִין לוֹ, וְהָיָה הַמְזִיק**
13 **תָּם שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם חֲצִי נֹזֵק מְגוּפוֹ⁶⁷ - הָרִי הַנֹּזֵק**
14 **מְשַׁתֵּלֵם מִן הַבְּהֵמָה שֶׁהִזְיקָה, וְיִשְׁאַר דְּמֵי מָה שֶׁנִּגְבָּה**
15 **הַנֹּזֵק⁶⁸ חֹבֵב עַל הַשּׁוֹמֵר לְבַעַל הַבְּהֵמָה⁶⁹.**

(67) למעלה פרק א הלכה ז. (68) חצי נזק או פחות מזה, אם הבהמה המזיקה אינה שוה שיעור דמי חצי הנזק. (69) בבא־קמא סוף דף מ.

16 **יג. כָּל בְּהֵמָה שֶׁהִזְיקָה פְּרוֹת מְחַבְרִין⁷⁰ - מְשַׁעֲרִין**
17 **מָה שֶׁהִזְיקָה בְּשָׂשִׂים, וּמְשַׁלֵּם זֶה שֶׁנִּתְחַיֵּב לְשֵׁלֵם,**
18 **בֵּין הַבְּעֵלִים בֵּין הַשּׁוֹמְרִים. בִּיצֵד⁷¹? הָרִי שֶׁאֵכְלָה**
19 **בֵּית סֵּאָה⁷² - שָׁמִין שְׂשִׂים בֵּית סֵּאָה בְּאוֹתָהּ**
20 **הַשְּׂדֵה⁷³, בְּמָה הָיָה שָׁוֶה וְכֵמָה הוּא שָׁוֶה עֲתָה אַחֵר**
21 **שֶׁנִּפְסַד בּוֹ הַבֵּית סֵּאָה, וּמְשַׁלֵּם הַשָּׂאֵר. וְכֵן אִם**
22 **אֵכְלָה קֵב אוֹ רֵבֶעַ, אֶפְלוּ קֶלַח⁷⁴ אַחָד - שָׁמִין אוֹתוֹ**
23 **בְּשָׂשִׂים.**

(70) לקרקע. (71) שם משנה נה: (72) שטח זריעה של סאה תבואה. סאה = ששה קבים (קב בערך שני ליטר). (73) חישוב זה בא שלא לקפח לא את המזיק ולא את הניזק. בית סאה בודד מחירו גדול מדי, והיה בזה קיפוח המזיק, וחישוב המחיר לפי השדה כולו - גם כשהוא מכיל מאות סאין - כמה שוה כולו וכמה הוא שוה פחות בית סאה אחד, ההפרש יהיה נמוך מדי, ויש בזה קיפוח הניזק. כדרך ביניים, בא חישוב בית סאה אחד לפי חלקת קרקע בת ששים סאין באותו השדה, שמים כמה שוה חלקה זו של ששים בית סאה בשדה זה, וכמה שוה חלקה זו לאחר שאכלו בית סאה. את ההפרש בין שני המחירים, משלם בעל הבהמה או השומר. שם נח: כרבי יוסי בר חנינא. (74) גבעול עבה של צמח.

24 **יד. אֵכְלָה פְּרוֹת גְּמוּרִין⁷⁵ שְׂאִין צְרִיכִים לְקַרְקַע⁷⁶ -**

מועד כאשר הרגיל בשינויו פעמים רבות" ואינו תלוי ברשות בה נמצא אלא בהרגלו של השור.

והסביר זאת המאירי "שיציאת השור מרשות לרשות, משנה מזלו וטבעו". אבל רש"י הסביר (בבא קמא לט, א. במשנה) ש"הרשות משנה את דין העדתו". ומדיוק בלשונותיהם מצינו שאת דין "רשות משנה" אפשר להסביר בשני אופנים. א: לגבי השור שאם נגח שלוש פעמים נעשה מועד. ב: לגבי הבעלים שאין לחייבם נזק שלם אלא אם כן התרו בהם שלוש פעמים. המאירי סבר שזהו עניין שבטבעו של השור, וכאשר עובר לרשות בעלים חדשים משתנה התנהגותו על פי הסדרים החדשים.

אבל רש"י דיבר מצד העדת הבעלים שכיון שגזירת הכתוב שאי אפשר לחייב את הבעלים בלי העדה חדשה בפניהם ובפני בית־דין, לכן בטלה ההעדה של השואל.

ויש לומר שהרמב"ם סבר שדין "רשות משנה" כולל את שני האופנים אלא שסובר כמו המאירי גבי מכירה ומתנה שבזה כתב "...חוזר לתמותו הואיל והרשות שנשתנתה משנה דינו" כי שינוי הנהגת הבעלים החדשים גורם שינוי התנהגות השור משא"כ גבי שואל כשאין שינוי רשות ממש, לא מסתבר לומר שהשור ישנה את התנהגותו כשהוא עדיין של הבעלים הראשונים וגם השואל לא ישנה כל כך ממנהג הבעלים כלפי השור. לעומת זאת, בעניין שואל סובר כרש"י ולכן כתב ש"בטלה ההעדה" והכוונה לביטול ההעדת הבעלים מכיון שההתראה שהיתה לשואל אינה מחייבת את המשאל כשחוזר השור לרשותו ומעתה הוא צריך להתראה בפני עצמו. ולכן הוסיף הרמב"ם בסיבת הפטור דשואל "שהרי החזירו" כי היה מקום לומר שמכיון שהשואל הוא שעשהו לשור נגחן, נחייב את השואל לשלם את חצי הנזק השני שאי אפשר לחייב את הבעלים. קא משמע לן הרמב"ם שכיון שהחזירו בטלה כל העדה שהיתה לשואל ואין לחייבו שום ממון.

עפ"ז ידויק גם לשון הרמב"ם בהמשך ההלכה שם (פ"ו ה"ו) "אבל אם השאלו או מסרו לשומר הרי הוא בחזקתו" הכוונה בחזקת נגחן אלא שאין העדת בעלים, והוא הניגוד לתחילת ההלכה במכר או מתנה שחזקת השור השתנתה הואיל ונשתנו הבעלים.

(על פי לקו"ש חז"ל עמוד 102)

(53) שהזיק בתוך ימי שאלתו שלוש פעמים. שם מ. (54) ואחר־כך הזיק. (55) מרשות השואל לרשות המשאל. (56) כרב פפא שם מ: שרשות משנה. (57) ופסקה אחריתו.

1 **י. שׁוֹמֵר שֶׁקָּבַל עָלָיו שְׁמִירַת גּוֹף הַבְּהֵמָה⁵⁸ בְּלֶבֶד**
2 **אֶבֶל לֹא שְׁמִירַת נַזְקֶיהָ⁵⁹, וְהִזְיקָה - פְּטוּר מִלְּשֵׁלֵם,**
3 **וְהַפְעֵלִים חֵיבִים. קָבַל שְׁמִירַת נַזְקֶיהָ⁶⁰, וְהִזְיקָה -**

לשחיתה. וכן גם דעת רב האי גאון בספר המקח והממכר שער ז'.

ב. לפיכך אסרו חכמים⁸ לגדל בהמה דקה⁹ וזיהה¹⁶ דקה בארץ ישראל¹⁰ במקום השדות והפרמים, אלא¹⁷ ביצרים ובמדברות שבארץ ישראל¹¹. ומגדלין¹⁸ בסוריא¹² בכל מקום.¹⁹

(8) בבא-קמא עט: במשנה. (9) כגון עזים, מפני שבהמה דקה דרכה להכנס לשדות וכרמים ולהזיק, ואסור לאדם להזיק או לגרום נזק, אפילו אם דעתו לשלם. (10) משום ישוב ארץ ישראל. (11) כי כאן אין נזק. (12) שהיא מחוץ לגבולות ארץ ישראל שנקבעו בתורה, ודוד כבשה, וכיבוש יחיד אינו כיבוש לקדש בקדושת הארץ, ודינה כדן חוצה לארץ שמותר שם לגדל, ואם יזיקו ישלמו.

ג. עשרה תנאים¹³ התנה יהושע¹⁴ ובית דינו בפשעה²⁰ שחלק את הארץ, ואלו הן:

(א) התנה, שמרעין בהמה דקה ביצרים¹⁵ שאילניהן גסין¹⁶, אבל אין מרעין שם בהמה גסה. וביציר שאילניו דקים¹⁷ - אין מרעין בו לא גסה ולא דקה אלא מדעת בעליו.

(ב) וכן התנה, שיהיה כל אדם מתר ללקט עצים משדה חברו. והוא, שיהיו עצים פחותים¹⁸ וקרובים להיות קוצים, כגון הזמין והיגיו¹⁹. והוא, שיהיו לחים²⁰ ומחפרין²¹. ובכלד שלא ישרש²². אבל שאר עצים - אסור.

(ג) וכן התנה, שיהיה כל אדם מתר ללקט²³ עשבים העולין מאליהן בכל מקום²⁴, חוץ משדה תלתן²⁵ שזרעה לבהמה²⁶.

(ד) וכן התנה, שיהיה אדם קוטר נטיעה²⁷ בכל מקום²⁸, חוץ מגרופיות של זית²⁹. ואינו קוטר מן האילנות אלא בזית - כביצה³⁰, ובקנים ובגפנים - מן הפקק ולמעלה³¹, ובשאר האילן - מתוכו של אילן³², לא מחדו³³. וכשהתיר לקטם, לא התיר אלא מחדש³⁴ שאינו עושה פרות, אבל לא מיטשן שעושה פרות. ואינו קוטר אלא ממקום שאינו רואה פני חמה³⁵.

(ה) וכן התנה, שהמעין היוצא בתחלה³⁶ - בני אותה העיר שיוצא בגבולם מסתפקין ממנו³⁷, אף על פי שאין עקרו בתלם³⁸, ואין לאחרים להסתפק עמהם ממנו. (ו) וכן התנה, שיהיה כל אדם מתר לצוד דגים מים טבריה³⁹. והוא, שיוצוד בתפה בלבד⁴⁰. אבל לא יפרש קלע⁴¹ ויעמיד ספינה⁴² שם אלא בני השבט⁴³ שהגיע אותו היום בתלם.

(ז) וכן התנה, שכל אדם שצריך לנקביו - מסתלק מן הדרך ונכנס אחורי הגדר שפגע בו⁴⁴ ונפנה שם. ואפילו בפשה מלאה פרסם⁴⁵. ונוטל משם צרור⁴⁶ ומקנח.

1 מְשַׁלֵּם דָּמֵי פְּרוֹת גְּמוּרִין בְּשׂוּיָהֶן⁷⁷: אִם סָאָה⁷⁸ -
2 דָּמֵי סָאָה, וְאִם סָאֲתִים - דָּמֵי סָאֲתִים. הָרִי שְׂאֲכֵלָה
3 פְּרוֹת דָּקָל אֶחָד, וְכֵן הַלּוֹקֵט⁷⁹ פְּרוֹת דָּקָל חֲבָרוֹ
4 וְאֵכָל: אִם הָיָה דָּקָל רוֹמִי וְכִיּוּצָא בּוֹ, שְׂאִין הַתְּמָרִים
5 שְׁלוֹ יָפוֹת - מְשַׁעְרִין אוֹתוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל גֵּב הַקֶּרֶקֶע⁸⁰; וְאִם
6 דָּקָל פְּרָסִי וְכִיּוּצָא בּוֹ הוּא, שְׂהַתְמָרִים שְׁלוֹ
7 יָפוֹת בְּיוֹתֵר - מְשַׁעְרִין הַדָּקָל בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, כַּמָּה הָיָה
8 שְׂוָה⁸¹ וְכַמָּה הוּא שְׂוָה עֲתָה⁸².

(75) שכבר בישלו כל צרכם. (76) אבל עדיין לא נתלשו. (77) ולא חישוב אגב השדה. (78) משנה שם נח: (79) לענין החישוב האמור, אין הבדל אם בהמתו הזיקה או הוא עצמו הזיק. (80) שבה צומח הדקל. (81) לפני הנזק. (82) לאחר הנזק. הפרש זה ישלם בעל הבהמה שהזיקה או האדם המזיק. ראה שם נח: נט.

יום שישי ט' תמוז ה'תשפ"ב

פרק חמישי

(1) מבאר, ששוחטין את הבהמה המזוקת בשן ורגל אחר התראה לבעלים כדי שלא תזיק. ונמשך לזה שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל כדי שלא תזיק בשן ורגל. ונמשך לזה ביאור התנאי שהתנה יהושע ברעיית הבהמות ביערות, ונמשכו לזה כל התנאים שהתנה בארץ והם עשר, ורוב ענינם הכניסה ברשות חבריו ולקחת משם אי זה דבר והם דומים לשן ורגל באי זה יחס דמיון. ונמשך לזה לבאר מה שתיקן שלמה וכיוצא בזה. ונסתיים הפרק בביאור דיני הרעיה בארץ ישראל וגידול הדברים המזיקים בכל מקום.

9 א. בהמה שהיתה רועה, ופרשה² ונכנסה בשדות ובכרמים³, אף על פי שעדיין לא היזקה - מתרין⁴ בבעליה⁵ שלש פעמים; אם לא שמר בהמתו ולא מנעה מלרעות - יש רשות לבעל השדה לשחטה⁶ שחיטה פשוטה⁷, ואומר לבעליה: בואו ומכרו בשור שלכם. מפני שאסור לאדם להזיק ולשלם מה שהזיק. אפילו לגרם הנזק⁸ אסור.

(2) מקום המרעה. (3) ועלולה להזיק בשדותיהם של אחרים. (4) ולא כמו בשור הנגח שהתראה באה אחרי שהזיק. (5) כדי למנוע היזק משדהו. (6) כדי לא לגרום הפסד רב לבעל הבהמה. (7) על-ידי חוסר שמירה על בהמתו. מקור ההלכה הזאת בבבא-קמא כג: "הני עזי דשוקא מתרינן במריהו". בגמרא שלנו הגירסא "דמפסדי", כלומר ההתראה היא רק לאחר שהזיקו. אולם בכתב-יד ה, בהלכות גדולות, בספר המקח והממכר לרב האי גאון וברי"ף - אין גירסא זו. לפי זה, יכול רבינו לפרש, שמתרים בבעליה "אף-על-פי שעדיין לא הזיקה". זוהי תשובה לתמיהת הכסף-משנה שכתב: "ומ"ש אע"פ שלא הזיקה, איני יודע מנין לו". רש"י, בעלי התוספות, הראב"ד ועוד מפרשים "עזי דשוקא" - העומדות לשחיתה. רק אלה מותר לבעל השדה לשחוט. אולם רבינו מפרש כפשוטו, עזים שרועות בשוק (ראה מגיד-משנה), ולא דוקא בעומדות

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי ט' תמוז - ספר נזיקין - הלכות נזקי ממון קצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השדות. (50) מת שנמצא, ואין כאן קרובים שיטפלו בו. (51) שעליו נמצא. (52) ואין בעל המקום רשאי לעכב. (53) על הדרך, שמת מצוה קונה מקומו שעליו נמצא. (54) עיר. (55) והעובדים מאהילים עליו ונטמאים, דעת רב ביבי (בבא קמא פא:) "מפנהו לכל מקום שירצה".

ד. שלמה תקן⁵⁶, שיהיו עובדי דרכים מתרין בימות החמה⁵⁷ להלך בשבילין שבשדות⁵⁸ שיש להן בעלים עד שתירד רביעה שניה⁵⁹.

(56) שם פא: (57) לאחר שכלו פירותיו מן השדה. (58) כדי לקצר את הדרך. (59) הגשם שזמנו כרגיל בעשרים ושלוש במרחשון. לפני גשם זה אין דריסת הרגל מזיקה לשדות. מכאן ואילך הזרעים יוצאים וצומחים, ונפסדים כשדורסים עליהם.

ה. ותקנות אלו פלן⁶⁰ נוהגות בכל מקום, אפלו בחוצה לארץ⁶¹.

(60) עשר התקנות של יהושע, ותקנת שלמה. (61) כדעת שמואל (שם).

ו. ומשירד הטל בבבל⁶² אסור⁶³ להלך בשבילין שיש להן בעלים.

(62) דברי רב פפא, שם. (63) כי דריסת הרגל מזיקה לקרקע שבבבל אחרי ירידת הטל.

ז. אף על פי שאין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל, מתיר להשהותה קדם לרגל שלשים יום⁶⁴ וקדם למשתה בנו שלשים יום. והטבח⁶⁵ לוקח⁶⁶ ושוחט, לוקח ומשהה עד שישחט מעט מעט. ובכלבד שלא תצא ותרעה בעדר⁶⁷; אלא כל המשהה - משהה בתוך ביתו, כדי שלא תזיק.

(64) לצרכי סעודת החג, שם עט: (65) הקונה ומוכר לאחרים. (66) קונה. (67) כרכן גמליאל שם פ.

ח. וכבר עשו בכל בארץ ישראל⁶⁸ לאסור בה גדול בהמה דקה וחייה דקה, מפני שהיו רב השדות והפרמים שם באותם הימים של ישראל.

(68) שם.

ט. וכן אסרו חכמים לגדל חזירים בכל מקום⁶⁹. ולא את הפלג, אלא אם כן היה קשור בשלשלת. אכל מגדל הוא פלגים בעיר הסמוכה לספר⁷⁰, ביום קושרו וכלילה מתירו. ואמרו חכמים: ארור מגדל פלגים וחזירים, מפני שהזקן מרבה ומצוי.

(69) שם פב. (70) לגבול לשם שמירה, שם פג.

י. רועה שעשה תשובה⁷¹ - אין מחיבין אותו למכור מיד⁷², אלא מוכר על יד על יד⁷³. וכן מי שנפלו לו פלגים וחזירים בירשה⁷⁴ - אין מחיבין אותו למכור מיד, אלא מוכר מעט מעט.

ח) וכן התנה, שכל התועה בין הפרמים וכיוצא בהן - מפסג⁷⁵ ועולה מפסג ויורד, עד שיצא לדרך.

ט) וכן התנה, שבזמן שירבה הטיט בדרך הרבים או נקיעי מים - יש⁷⁶ לעוברי דרכים להסתלק לצדדי הדרך ומהלכין שם, אף על פי שהן מהלכין בדרך שיש לה בעלים⁷⁷.

י) וכן התנה, שמת מצוה⁷⁸ קונה מקומו⁷⁹ ונקבר במקום שימצא בו⁸⁰. שלא יהא מטל על המצור⁸¹ ולא בתוך תחום המדינה⁸²; אבל אם נמצא על המצור⁸³ או שהיה בתוך התחום - מביאו לבית הקברות.

(13) שם פ. פא: (14) עם נוחלי הארץ. (15) ואין לבעל היער זכות לעכב. (16) ואין נזק ניכר. אין מרעין שם בהמה גסה מפני שמפסידים את האילנות. (17) ויש חשש לכליון האילנות. (18) בלתי חשובים. (19) קוצים וברקנים. (20) אבל יבשים אסור, מפני שראויים להסקה לבעל השדה, ואינו מפקירם. (21) אבל תלושים אסור, כי בעל השדה תלשם לעצמו. (22) שלא יעקור השרשים. (23) מכיון שהעשבים מזיקים לזרעים. (24) אפילו בשדות, כדי להאכיל לבהמתו. (25) מין קטנית, שנותנים לקדירה כעין תבלין. העשבים הגדלים עמו מועילים לו, ומשום כך אסור. (26) כי העשבים המעורבים בתלתן הם מספוא טוב. אבל אם זרעה לאדם מותר אף בשדה תלתן, כי האדם מעוניין בתלתן שניקתו מן הקרקע מרובה ביותר, והעשבים מזיקים לו. סימן היכר שהתלתן זרוע לאדם הוא, שמסודר ערוגות ערוגות. (27) קוצץ ענף מן האילן לשם נטיעה או הרכבה. (28) אף מאילן חברו, ואין בעל האילן רשאי לעכב על ידו. הטעם, משום ישובה של ארץ ישראל. (29) כשהזית מזקין ופירותיו מועטים, קוצצים אותו ומשאירים שתי גרופיות (ענפים), והן מחליפות ומוציאות בדים. משום כך אסור לקטום מהם נטיעה, כי הוא מקלקל אותן, אבל בעץ זית גדול ובעל ענפים, מותר. (30) ניח מן הזית מלמטה סמוך לגזע, היינו מן המקום שהשרשים מתחילים להתפצל כגובה ביצה. (31) מן הקשר הסמוך לגזע ולמעלה, מותר לקטום. (32) הגירסא הנכונה היא: "מאיבו". פירוש: ענפים רבים ודקים. ויש גורסים: "מחיבו" - פירוש ממחבואו, מאמצע האילן שיש שם הרבה ענפים. ראה רש"י שם. (33) מן הענף שלמעלה. (34) בד שגדל וניתוסף בשנה זו, שעדיין אינו עושה פרי. (35) מענפים הנסתרים בתוכו של אילן, אבל לא מן הענפים המגולים לצד השמש, מפני שהם עיקר האילן ומקור הפירות שבו. (36) מחדש. (37) ללא תשלום. (38) אלא בשדהו של אחד. (39) אף-על-פי שהוא כולו בחלקו של שבת נפתלי רשאים בני כל שבטי ישראל לצוד ממנו. (40) שאינה מפריעה לתנועת האניות. (41) לתקוע יתדות ולעשות גדרים קנים במים שיילכדו שם דגים. (42) מפני שמעכב ומועמד את הספינה. (43) להם גם זה מותר. (44) שנודמן לו. (45) זעפרן, צמח שלפרחיו ריח חריף וטוב. (46) מן הגדר, ואינו חושש לפריצת הגדר. (47) מנתק וכורת את הזמורות, המעכבות בדרך, ואינו חייב ללכת סחור סחור לכרם. (48) רשות. (49) כגון בקצה

ה. שְׁוֹרִים שֶׁמִּשְׁחָקִין בָּהֶן¹⁵ וּמִלְמִדִּין אוֹתָן לִגְח¹⁶ זֶה¹⁸
אֵת זֶה - אֵינָם מוֹעֲדִים זֶה לָזֶה. וְאִפְלוּ הִמִּיתוּ אֶת¹⁹
הָאָדָם - אֵינָן חִיבִין מִיתָה; שְׁנֹאמַר: בִּי יִגַּח¹⁷ - לֹא²⁰
שְׁנִיחֻהוּ²¹.

(15) לפני קהל. (16) "וזה אינו מטבע השור אלא ברצון בעליהם" (פירוש המשנה לרבינו), משום כך אינם מועדים ומשלמים חצי נזק כחם. (17) מעצמו. (18) נגד טבעו העצמי, שם לט, מא.

ו. שֹׁר שֶׁהוּעֵד¹⁹ וְנִמְכַּר אוֹ נָתַן בְּמִתְנָה - חֲזָר²²
לְתַמּוּתוֹ²⁰; שֶׁהָרְשׁוּת שֶׁנִּשְׁתַּנְּתָּה²¹ מִשְׁנֵה דִּינוֹ²². אֲכָל²³
אִם הִשְׁאִילוּ אוֹ מָסְרוּ לְשׁוֹמֵר - הָרִי הוּא בְּחֻקָּתוֹ²³.
וְכֵן שֹׁר שֶׁהוּעֵד בְּפָנָי אֶפְסוּרֹפְסִין, וְנִתְפַּקַּח הַחֵרֶשׁ²⁴
וְנִשְׁתַּפַּח²⁴ הַשּׁוֹטָה וְהַגְדִּיל הַקָּטָן, אָף עַל פִּי שֶׁבִטְלוּ²⁶
הָאֶפְסוּרֹפְסִין²⁵ - הָרִי הֵן מוֹעֲדִין בְּחֻקָּתָן²⁶, שֶׁהָרִי²⁷
בְּרִשׁוֹת בָּעֲלִים הֵן²⁷.

(19) שנעשה מועד. (20) דינו כחם, ואם יגח ברשות הקונה או ברשות מקבל המתנה ישלם חצי נזק מגופו. (21) שיצא מרשות המוכר ונכנס לרשות הקונה. (22) והכל מתחיל מחדש. דעת רב פפא שם מ: (23) אין כאן שינוי רשות "משום שכל מקום שהולך שם בעליו עליו", שם. (24) נעשה שפוי בדעתו. (25) וחובת השמירה עברה לבעלים. (26) אם נעשו מועדים אצל האפסורופוס, נשאר להם דין מועד גם לאחר שבוטלה האפסורופוסות. (27) גם בהיותם אצל האפסורופוס, ואין כאן שינוי רשות. דעת רבי יוסי במשנה שם לט.

ז. בְּהִמָּה שֶׁהוּעֵדָה וְחֲזָרָה בָּהּ מִדְּבַר שֶׁהוּעֵדָה לוֹ -
חֲזָרָה לְתַמּוּתָהּ. בִּיצֵד? שֹׁר שֶׁהוּעֵד לִגְח, וְחֲזָר שֶׁלֹּא²⁹
יִגַּח, אָף עַל פִּי שֶׁהוּא נֹגֵחַ²⁸ - הָרִי זֶה תָּם לְנִגְיָהָ.
וּמֵאֵימָתִי הוּא חֲזָרָתוֹ? עַד שֶׁיְהִי הַתִּינוּקוֹת³²
מִמִּשְׁמִשִּׁין בּוֹ²⁹ וְאֵינוֹ נֹגֵחַ. וְכֵן בִּשְׁאָר הַדְּבָרִים³⁰
שֶׁהוּעֵד לָהֶן - עַד שֶׁיִּמְשָׁמְשׁוּ בּוֹ וְלֹא יִהְיֶה עוֹשֶׂה³⁴
אוֹתָן³⁵.

(28) בגופו (לא בקרניו). (29) "שמושכין אותו ומשחקים בו ואינו מנגחם" (פירוש המשניות לרבינו). דעת רבי מאיר במשנה שם כג: כד. (30) כגון נגיפה, נשיכה ובעיטה, השווה למעלה פרק א, הלכה ה.

ח. שֹׁר שֶׁהוּא מוֹעֵד לְמִינוֹ³¹ - הָרִי זֶה אֵינוֹ מוֹעֵד³⁶
לְשֹׂאֵינוֹ מִינוֹ³². הוּעֵד לְאָדָם - אֵינוֹ מוֹעֵד לְבִהמָה³³.
הוּעֵד לְקִטְנִים³⁴ - אֵינוֹ מוֹעֵד לְגְדוּלִים³⁵. לְפִיכָף, אִם³⁸
הִזִּיק אֶת מִין שֶׁהוּא מוֹעֵד לוֹ - מִשְׁלָם נֹזֵק שְׁלָם, וְאִם³⁹
הִזִּיק לְשֹׂאֵר הַמִּינִין - מִשְׁלָם חֲצִי נֹזֵק. הִזָּה מוֹעֵד⁴⁰
לְשִׁבְתוֹת - אֵינוֹ מוֹעֵד לְיָמוֹת הַחֹל³⁶; וְאִם הִזִּיק⁴¹
בְּשִׁבְתוֹת - מִשְׁלָם נֹזֵק שְׁלָם, וּבִיָּמוֹת הַחֹל - מִשְׁלָם⁴²
חֲצִי נֹזֵק. וּמֵאֵימָתִי הִיא חֲזָרָתוֹ? מִשְׁמִשְׁמִשׁוֹ⁴³
הַתִּינוּקוֹת בּוֹ בַּיּוֹם³⁷ שֶׁהוּא מוֹעֵד לוֹ וְלֹא יִהְיֶה מִזִּיק⁴⁴
נֹזֵק שֶׁהוּעֵד לוֹ⁴⁵.

(71) שלא לגדל עוד בהמה דקה, שם פ. (72) מכיון שמפסיד הרבה וימנע מתשובה. (73) קמעא, קמעא. (74) כגון גר שירש את אביו גוי.

יום ש"ק י' תמוז ה'תשפ"ב

פרק נשיי

(1) מבאר דין הקרן שהיא תמה מתחלתה, כיצד תהיה מועדת, אם למין אחד או לכל המינים, אם לימים ידועים או לכל הימים, אם לסיבה ידועה או שלא בסיבה.

א. אִי זֶהוּ מוֹעֵד²? כָּל שֶׁהִעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים³.
אֲכָל אִם נִגַּח בְּיוֹם אֶחָד אוֹ נִשָּׁךְ אוֹ רִבֵּץ אוֹ בָּעַט²
אוֹ נִגַּף אִפְלוּ מֵאָה פְּעָמִים - אֵין זֶה מוֹעֵד. הִעִידוּ³
בּוֹ שְׁלֹשׁ פְּתֵי יָדִים בְּיוֹם אֶחָד⁴ - הָרִי זֶה סָפֵק⁵ אִם⁴
הוּעֵד אוֹ לֹא הוּעֵד.⁵

(2) בבא קמא כג: (3) התרו בבעל השור שלושה ימים על שלוש נגיחות, כגון שנגח השור ביום ראשון והתרו בו שישמרהו, וחזר ונגח ביום שני והתרו בו, וחזר ונגח בשלישי והתרו בו. אבל אם נגח ביום אחד, אפילו הודיעוהו על כל אחת בשעתה והתרוהו, אין זה מועד, כי ייתכן שהיה זה מקרה, מכיוון שכל זה קרה ביום אחד. (4) על שלוש נגיחות של שלושה ימים. (5) בעיניא שלא נפתרה, שם כד. אם שלושה ימים שאמרו, הם כדי שהשור יהיה מועד להזיק, ואם כן כאן, כשנגח שלוש פעמים בשלושה ימים נעשה מועד אף על פי שכל שלוש ההתראות היו ביום אחד, או צריכים שלושה ימים להתרות בבעל השור שישמור על שורו, וכאן התרו ביום אחד בלבד ואם כן לא הועד.

ב. אֵין הָעֵדָה אֲלֹא בְּפָנָי הַבָּעֲלִים וּבְפָנָי בֵּית דִּין;
שְׁנֹאמַר: וְהוּעֵד בְּכַעֲלֵיו, וְאֵין הָעֵדָה אֲלֹא בְּבֵית⁶
דִּין⁷.

(6) מסירת עדות אינה אלא בפני בית דין.

ג. שֹׁר שֶׁל חֵרֶשׁ שׁוֹטָה וְקָטָן⁷ וְמִי שֶׁהוּא בְּמִדְּיַנָּת⁹
הַיָּם שְׁנִנְחָו - פְּטוּרִין; אֲכָל בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶם¹⁰
אֶפְסוּרֹפְסִין⁸ וּמֵעִידִין בָּהֶן בְּפָנָי הָאֶפְסוּרֹפְסִין⁹.

(7) שאינם בני דעת, שם לט. (8) במקום הבעלים. (9) ומתרים בו שישמור על השור.

ד. הִזִּיקוּ אַחֵר שֶׁהוּעֵדוּ בְּפָנָי אֶפְסוּרֹפְסִין: אִם¹²
עֲדִין הוּא תָם - מִשְׁלָם חֲצִי נֹזֵק¹⁰ מִגּוּפוֹ; וְאִם הוּעֵד¹³
בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים וְאַחֵר כָּף הִזִּיק - מִשְׁלָם נֹזֵק שְׁלָם¹⁴
מִן הַיָּפֶה¹¹ שְׁבֻנְכִסִּי אֶפְסוּרֹפְסִין¹², וְלִכְשִׁיגְדִלּוֹ¹⁵
הִתְוַמָּם¹³ יַעֲשׂוּ דִין עִם הָאֶפְסוּרֹפְסִין וְיִשְׁלְמוּ¹⁶
לָהֶן¹⁴.

(10) כדעת החכמים "מעמידין אפסורופוס לתם לגבות מגופו", שם. (11) מן המעולה. (12) מפני שלא שמרו אותו כראוי. וזהו דעת רבי יוסי בר חנינא, שם. (13) כוונתו לשור של קטן. (14) כי אחרת, איש לא יסכים להיות אפסורופוס.

31) לשוורים. 32) כגון סוסים וגמלים וכל שכן אדם, כדעת רב פפא בפירוש דברי המשנה בבא קמא לו. שסתמו אינו מועד. 33) וכל שכן הועד לבהמה שאינו מועד לאדם. 34) כגון עגלים. 35) אפילו באותו מין. 36) בשבת מפני שהוא בטל ממלאכתו, דעתו זחה עליו ונוגח (רש"י). 37) בדוגמא שלפנינו - בשבת.

44) שיהיו שלושה דילוגים, כי הגניחה הראשונה שלא הייתה בדילוג אינה מן החשבון ולכן הועד רק בגניחה רביעית וחייב נזק שלם על החמישית (כך פירש רש"י אליבא דשמואל) ואין זה דומה לסירוגין שבהלכה ט, ראה תוספות שם, ב דיבור המתחיל יום, שאין להשוות סירוגין של מינים לסירוגין של ימים, שם. 45) ואין אומרים שהגניחה הראשונה באה רק מרוב כהלה מקול השופר. אם יגח פעם רביעית לקול השופר, ישלם נזק שלם מן העלייה, שם.

יב. גַּח שְׁלֹשָׁה שָׁוְרִים בְּשִׁלְשָׁה יָמִים זֶה אַחֵר זֶה, 18
וּבְרִבְעִי גַּח חֲמֹר, וּבְחֲמִישִׁי גַּח גָּמֶל; או שְׁנֵי 19
חֲמֹר וְגָמֶל בְּתַחֲלָה בְּשְׁנֵי יָמִים זֶה אַחֵר זֶה, וְאַחֵר 20
כִּף גַּח שְׁלֹשָׁה שָׁוְרִים זֶה אַחֵר זֶה - הָרִי זֶה 21
סֶפֶק⁴⁶ אִם הוּא מוֹעֵד לְשָׁוְרִים בְּלֶבֶד או לְשִׁלְשֹׁת 22
הַמִּינִין הוּא מוֹעֵד. וְכֵן אִם גַּח בְּשִׁלְשֹׁת שָׁבָתוֹת זֶה 23
אַחֵר זֶה וּבְאַחַד בְּשָׁבָת וּבְשְׁנֵי בְּשָׁבָת; או שְׁנֵי 24
בְּחֲמִישִׁי בְּשָׁבָת וּבְעֶרֶב שָׁבָת וּבִיּוֹם הַשָּׁבָת וּבְשָׁתִי 25
שָׁבָתוֹת הַבָּאוֹת אַחֲרֶיהָ - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם הוּא 26
מוֹעֵד לְשָׁבָתוֹת בְּלֶבֶד או לְשִׁלְשֹׁת הַיָּמִים שְׁשָׁנִים 27
מֵהֶן חוֹל. 28

46) אם שור שלישי - ובבעיא ב', שור ראשון - אנו מצרפים עם השוורים, ואז הוא מועד לשוורים בלבד, או דנים אותו אחר חמור וגמל, ומועד הוא לשלושת המינים. בעיניי שלא נפתרה, שם. וכן אם גנח בשלושה שבתות, אם שבת שלישית - ובבעיא ב', שבת ראשונה - מצרפים לשבתות, ומועד לשבתות בלבד, או לשני ימי החול שלאחריה - ובבעיא ב', שלפניה - ומועד הוא לשלושת הימים, ששניים מהם חול.

יג. וְכָל אֵלֵי הַסִּפְּקוֹת וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אֵין מְחִיבִין בָּהֶן 29
אֶת הַמַּזִּיק אֲלָא חֲצִי נֶזֶק⁴⁷; וְאִם תִּפְשֵׁי הַנֶּזֶק נֶזֶק 30
שָׁלֵם - אֵין מוֹצִיאִין מִדּוֹ⁴⁸. 31

47) כדין תם. 48) מחמת ספק.

ט. גַּח שֹׁר הַיּוֹם, וְחֲמֹר לְמָחָר, וְגָמֶל בְּיוֹם שְׁלִישִׁי 1
- נַעֲשֶׂה מוֹעֵד לְכָל³⁸. רָאָה שֹׁר הַיּוֹם וּגְנָחוֹ, וּלְמָחָר 2
רָאָה שֹׁר וְלֹא גְנָחוֹ, וּבִיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי רָאָה שֹׁר וּגְנָחוֹ, 3
וּבְרִבְעִי רָאָה שֹׁר וְלֹא גְנָחוֹ, וּבְחֲמִישִׁי רָאָה שֹׁר 4
וּגְנָחוֹ, וּבְשִׁשִּׁי רָאָה שֹׁר וְלֹא גְנָחוֹ - נַעֲשֶׂה מוֹעֵד 5
לְסִרּוּגִין³⁹ לְשָׁוְרִים. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה⁴⁰. 6

38) כלומר, לכל שלושת המינים האלה (מגיד משנה). מכיוון שנתקיימה העדוה על ידי שלושת המינים, ואין צורך בשלוש גניחות לכל מין ומין. שם לו. "ואם תמצא לומר ... ורבינו דרכו לפסוק כאם תמצא לומר. ראה למעלה פרק שני הלכה יט הערה סט. 39) אם יגח ביום השביעי ישלם נזק שלם ועל גניחה ביום השמיני לא ישלם אלא חצי נזק. 40) כגון דילוג של שני ימים ויותר.

ז. רָאָה שֹׁר הַיּוֹם וּגְנָחוֹ, וּלְמָחָר רָאָה חֲמֹר וְלֹא 7
גְנָחוֹ, וּבְשִׁלְשִׁי רָאָה סוֹס וּגְנָחוֹ, וּבְרִבְעִי רָאָה 8
גָּמֶל וְלֹא גְנָחוֹ, וּבְחֲמִישִׁי רָאָה פָּרָד וּגְנָחוֹ, וּבְשִׁשִּׁי 9
רָאָה עֲרוּד⁴¹ וְלֹא גְנָחוֹ - נַעֲשֶׂה מוֹעֵד לְסִרּוּגִין 10
לְכָל⁴²; וְאִם גַּח בְּיוֹם שֶׁהוּא מוֹעֵד לִזְכָּר⁴³ אֶחָד 11
מִשְׁלֹשֹׁת הַמִּינִין שְׁנֵי בְּסִרּוּגִין - הָרִי זֶה מוֹעֵד. 12

41) חמור הבר. 42) זה צירוף של שתי הדוגמאות שבהלכה הקודמת. "לכל" לאו דוקא, כי אינו מועד אלא למינים שנגח כדברי רבינו בסוף הלכה זו. 43) שביעי, תשיעי וכו'.

יא. גַּח בְּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ זֶה, וּבְשִׁשָּׁה עָשָׂר 13
לְחֹדֶשׁ שְׁנִי, וּבְשִׁבְעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ 14
מוֹעֵד, עַד שִׁישְׁלָשׁ בְּדִלּוּג⁴⁴. שָׁמַע קוֹל שׁוֹפָר וּגְנָח, 15

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ד"י תמוז ה'תשפ"ב

יום ראשון ד' תמוז ה'תשפ"ב

מצות עשה קנה. 32

קדוש והבדלה [וגדלה] — וְזוּ הִיא מִצְוַת קִדּוּשׁ. וְלִשׁוֹן 38
הַמְּכַלְתָּא (פרשת יתרו): "זְכוֹר אֶת־יוֹם הַשָּׁבָת לְקַדְּשׁוֹ — 39
לְקַדְּשׁוֹ בְּבִרְכָּה". וּבְפֶרֶשׁ אֶמְרוּ (פסחים קו): "זְכָּרְהוּ עַל 40
הַיּוֹם". וְאֶמְרוּ עוֹד: "קִדְּשׁוּהוּ בְּכִנְיֻסָּתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ", 41
כְּלוֹמֵר: "הַהִבְדָּלָה שֶׁהִיא חֵלֶק מִזְכִּירַת שָׁבָת שְׁנֵי עָשָׂר 42
בָּה". וּבְכָר נִתְבָּאֵר דִּיגִי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף פְּסָחִים וּבְכֻמָּה 43
מְקוֹמוֹת בְּבִרְכּוֹת (נא:) וְשָׁבָת (קנ:). 44

הַמִּצְוָה הַקֵּנָה — הַצּוּי שְׁנֵי עָשָׂר יוֹמֵי לְקַדְּשׁ אֶת הַשָּׁבָת 33
וְלִזְכֹּר דְּבָרִים בְּיוֹם הַשָּׁבָת בְּכִנְיֻסָּתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ שֶׁבָּהֶם 34
נִזְכָּר גְּדֻלַּת יוֹם זֶה וּבְכּוֹדוֹ, וְהִיטוֹ נִבְדֵּל מִשְׁאֵר הַיָּמִים 35
שֶׁקֶדְמוֹ לוֹ וְשִׁבְּאוֹ אַחֲרָיו, וְהוּא אֶמְרוּ יִתְעַלֶּה: "זְכוֹר 36
אֶת־יוֹם הַשָּׁבָת לְקַדְּשׁוֹ" (שם כ, ח). כְּלוֹמֵר: זְכָּרְהוּ זְכִירַת 37

יום שני ה' תמוז ה'תשפ"ב

מצות עשה קנה.

המצוה הקנ"ה — הצווי שנצטוינו לקדש את השבת ולומר דברים ביום השבת בכניסתו וביציאתו שבהם נזכיר גדלת יום זה ויכבודו, והיותו נבדל משאר הימים שקדמו לו ושיבואו אחריו, והוא אמרו יתעלה: "זכור את יום השבת לקדשו" (שם ב, ח). כלומר: זכרוהו זכירת קדוש והבדלה [וגדלה] — וזו היא מצות קדוש. ולשון המכלתא (פרשת יתרו): "זכור את יום השבת לקדשו — לקדשו בכרכה". ובפרוש אמרו (פסחים קו): "זכרוהו על הנין". ואמרו עוד: "קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו", כלומר: "ההבדלה שהיא חלק מזכירת שבת שנצטוינו בה". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסוף פסחים ובכמה מקומות בברכות (נא): ושבת (קנ).

יום שלישי ו' תמוז ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שכ.

המצוה המשלימה שלש מאות ועשרים — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה בשבת, והוא אמרו: "לא תעשה כל מלאכה" (שמות כ, י). והעובר על לאו זה, פירש בו הקטוב (שם לא, יד) שהוא בכת, אם לא ידע בו הדין, ואם נתקיימה עליו העדות — חייב סקילה. כל זה אם הוא מזיד; ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת שבת.

יום רביעי ז' תמוז ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה שכא.

המצוה השכ"א — האזהרה שהזהרנו שלא להלך חוץ לתחום המדינה בשבת, והוא אמרו: "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (שם טז, כט). ובא בקבלה (סוטה כז): שתחום (גבול) המסע הוא מה-שננוסף על אלפים אמה מחוץ לעיר אפלו אמה אחת. והלוחף אלפים אמה לכל-רוח — מתר. ולשון המכלתא (פרשת בשלח שם): "אל יצא איש ממקומו" — אלו אלפים אמה. ובגמרא ערובין (יז): אמרו: "לוקין על אסור תחומין דבר תורה". ובאותה המסכתא נתבאר דיני מצוה זו.

יום חמישי ח' תמוז ה'תשפ"ב

מצות עשה קסה. מצות לא תעשה שכט.

מצות עשה קסד. מצות לא תעשה קצו.

המצוה הקס"ה — הצווי שנצטוינו לשבות ביום זה (ביום הכפורים) מן-המלאכות והעבודות, והוא אמרו: "שבת שבתון היא לכם" (ויקרא טז, לא), וכבר בארנו

במה פעמים (מצוות עשה צ, קלה, קנט, קסט) אמרם (שבת כד): "האי שבתון — עשה הוא".

המצוה השכ"ט — האזהרה שהזהרנו מלעשות מלאכה ביום הכפורים, והוא אמרו בו: "וכל-מלאכה לא תעשו" (שם כג, כח). והעובר על לאו זה במזיד — חייב כרת, כמו שבאר הקטוב (שם, ל); ואם היה שוגג — מקריב חטאת קבועה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בבבא מציעא (יח): ומגילה (ל): וזולתן.

המצוה הקס"ד — הצווי שנצטוינו לצום בעשרה בתשרי, והוא אמרו יתעלה: "תענו את-נפשתיכם" (שם טז, כט). והפרוש בספרא (פרשת אחרי מות פרק ז הלכה א): "תענו את-נפשתיכם" — ענוי שהוא אבוד הנפש. ואיזהו? זה אכילה ושתיה. וכן בא בקבלה (יומא עג), שהוא אסור ברחיצה ובסיכה ובנעילת הסנדל ובתשמיש המטה, ושצריך לשבות מכל-הפעולות האלה, שכן נאמר: "שבת שבתון היא לכם ועניתם את-נפשתיכם" (שם, לא), כאלו אמר, שחובה בו השביתה המיוחדת למלאכות ולעבודה, והשביתה המיוחדת להנחת הגוף וקיומו — לפיכך אמר (כפל לשון): "שבת שבתון". ולשון ספרא (אחרי מות שם): "מניין שיום הכפורים אסור ברחיצה ובסיכה ובתשמיש המטה? תלמוד לומר: שבת שבתון", כלומר: השבת כלא-אלו כדי שישג הענוי.

המצוה הקצ"ו — האזהרה שהזהרנו מלאכול ביום צום כפור, והאזהרה למעשה זה לא נתבאר בלשון התורה, אבל ביון שהזכיר את-הענש וחיוב כרת למי שיאכל, ידענו שמזהרים על האכילה, והוא אמרו: "כי כל-הנפש אשר לא-תענה וגו' ונכרתה" (שם כג, כט). ובריש ברייתא (בב), בשמנו מחייב כרת, מנו בכללם האוכל ביום הכפורים, ובארו שם שכל שחייבים עליו כרת — הוא מצות לא-תעשה, חוץ מן-הפסח והמילה. הנה נתבאר שהאכילה ביום הכפורים מצות לא-תעשה, ולפיכך חייבים על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת קבועה, כמו שבארנו בריש ברייתא וכן שנתבאר במסכת הוריות (פרק ד משנה ח), שלא יתחייב דין זה (החטאת נקרכת) אלא במצות לא-תעשה בלבד, שהרי אמר יתעלה במחייב חטאת קבועה: "אחת מכל-מצות ה' אשר לא-תעשינה" (שם ד, יא). ולשון ספרא (אמור פרק ד הלכה ד): "כי כל-הנפש אשר לא-תענה ונכרתה — הרי זה ענש ענוי; אבל אזהרה לענוי ליום עצמו לא שמענו. כשהוא אומר ענש מלאכה שאין תלמוד לומר שצריך קל וחומר הוא: מה אם ענוי שאינו נוהג בדינים טובים ובשבתות הרי הוא ענוש עליו, מלאכה שהיא נוהגת בדינים טובים ובשבתות — אינו דין שיהא ענוש עליה, ואם כן למה נאמר ענש מלאכה? נלמד ממנו אזהרה לענוי: מה ענש

- 1 מלאכה לאחר אזהרה אף עגש ענוי לאחר אזהרה —
2 הנה נתבאר מה שאמרנו. ודיני מצוה זו כבר נתבארו
3 בסוף מסכת יומא.
- יום שישי ט' תמוז ה'תשפ"ב
- 4 מצות עשה קנט. מצות לא תעשה שכג.
5 מצות עשה קס. מצות לא תעשה שכד.
- 6 המצוה הקנ"ט — הצווי שנוצטוינו לשבות ממלאכה
7 ביום ראשון של פסח, והוא אמרו ותעלה: "[ו]ביום
8 הראשון מקרא קדש" (שמות יב, טז). ודע הקדמה זו,
9 והיא: שכל מה שאמר בו ה' "מקרא קדש" בא בפרושו:
10 "קדשהו". וענין "קדשהו" — שלא תעשה בו מלאכה
11 אלא מה שפיקד לאכילה, כמו שבאר הפתוח. וכבר
12 הוצרכנו מקדם (להלן שיעור קעד) את דבריהם (מצוות עשה
13 ז, קלה): "האי שבתון — עשה הוא", כלומר: כל-יום
14 שאומר בו ה' "שבתון" (או לשון דומה) הוא פאלו אמר
15 "שבות" או "תשבות" — כל-אלו צוים בשביתה.
16 ו"שבתת ה'" (ויקרא כג, לח) קרא לימי המועדים בלם,
17 כלומר: לימים טובים. ובמקומות הרבה בפתלמוד (שבת
18 כה. ביצה ח) אמרו: "יום טוב עשה ולא-תעשה", כלומר:
19 השביתה בכל-יום-טוב — מצות עשה היא; ועשיית
20 המלאכה האסורה בו — היא מצות לא-תעשה. לפיכך
21 כל-העושה בו מלאכה אסורה, עבר על עשה ולא-
22 תעשה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו, כלומר: השביתה,
23 במסכת יום טוב (ביצה).
- 24 המצוה השכ"ג — האזהרה שהזהרנו מלעשות
25 מלאכה ביום ראשון של חג הפסח, והוא אמרו: "כל-
26 מלאכה לא-יעשה בהם" (שמות יב, טז).
- המצוה הק"ס — הצווי שנוצטוינו בשביתה ביום
השביעי של חג הפסח, והוא אמרו: "וביום השביעי
מקרא קדש" (שם).
- המצוה השכ"ד — האזהרה שהזהרנו מלעשות
מלאכה בשביעי של הפסח, והוא אמרו: "כל-מלאכה
לא-יעשה בהם" (שם), כלומר: בראשון ובשביעי.
- יום ש"ק י' תמוז ה'תשפ"ב
- מצות עשה קסב. מצות לא תעשה שכה.
מצות עשה קסג. מצות לא תעשה שכו.
- המצוה הקס"ב — הצווי שנוצטוינו לשבות
ממלאכה ביום עצרת, והוא אמרו: "וקראתם בעצם היום
הזה מקרא קדש" (ויקרא כג, כא).
- המצוה השכ"ה — האזהרה שהזהרנו מלעשות
מלאכה ביום עצרת, והוא אמרו: "כל-מלאכת עבודה לא
תעשו" (שם).
- המצוה הקס"ג — הצווי שנוצטוינו לשבות ממלאכה
ביום אחד בתשרי, והוא אמרו: "בחדש השביעי באחד
לחדש יהיה לכם שבתון [וגו']" (שם, כד). וכבר קדם לך
לשונם (כבר התעכבנו במצוות עשה ז, קלה, קנט — על לשון
חז"ל) באמרם: "האי שבתון — עשה הוא".
- המצוה השכ"ו — האזהרה שהזהרנו מלעשות
מלאכה ביום ראש השנה, והוא אמרו בו: "כל-מלאכת
עבדה לא תעשו" (שם, כה).

אגרות קודש

ב"ה, כ' תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ולרגלי הודעתו שעברו לדירה חדשה, הנה יה"ר מהשי"ת שיהי משנה מקום משנה מזל
לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות גם יחד ויגדלו הוא וזוגתו שיחיו את כל ילדיהם שיחיו לתורה
ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה אמיתית.

בברכה.

נ"ב. הי טוב שתומ"י יקבע מזוזות (כמובן כשרות **ובדוקות**) בדירתם החדשה, בלא ברכה,
וכעבור שלשים יום יקח אחת מהם לבדקה עוה"פ וימצא אחרת נאה הימנה ובמילא יברך ויכין
להוציא את כל המזוזות שבדירתם.

יחזקאל פרק כב ט-כא

ט אנשי רכיל היו כך למען שפדדם ואלההרים אכלו כך זמה עשו בתוכך: י ערותאב גלהבך
 טמאת הנדה ענרבך: יא ואיש | אתאשת רעהו עשה תועבה ואיש אתפלתו טמא בזמה ואיש
 אתאחותו בתאביו ענהבך: יב שחד לקחורבך למען שפדדם נשך ותרבית לקחת ותבצע רעך
 בעשק ואתי שכחת נאם אדני יהוה: יג והנה הפיתי כפי אלבצעך אשר עשית ועלדמך אשר היו
 בתוכך: יד העמד לבך אםתחזקנה ידך למים אשר אני עשה אותך אני יהוה דברתי ועשיתי:
 טו והפיצתי אותך בגוים וזריתיך בארצות והתמתי טמאתך ממך: טז ונחלתך כך לעיני גוים וידעת
 פראני יהוה: (פ) ז ויהי דברייהוה אלי לאמר: יח בןאדם היולי ביתישראל (לסוג) לסיג פלם
 נחשת ובדיל וברזל ועופרת בתוך פור סגים כסף היו: (ס) יט לכן פה אמר אדני יהוה יען היות
 פלכם לסגים לכן הנני קבץ אתכם אליתוך ירושלם: כ קבצת פסף ונחשת וברזל ועופרת ובדיל
 אליתוך פור לפחתעליי אש להנתיך פן אקבץ באפי ובחמתי והנחתי והתכתי אתכם: כא וכנסתי
 אתכם ונפחתי עליכם באש עברתי ונתתם בתוכה:

רש"י

(יד) אשר אני עושה אותך. פועל לך כפעלך:
 (טו) והתמתי. וכליתי: (טז) ונחלתך כך. תתחלתי
 בעצמך על מה שעשית: (יח) לסיג. תערובת פסולת
 המעורב בכסף וזהב וצריך להתיכו באש לצורפו: כור.
 שצורפין בו זהב: (כ) קבוצת כסף. כאשר יקבוץ
 הצורף את כל הסיגים אל תוך כור: לפחת. לנפח:
 להנתיך. ויצקת מתרגם ותתיך:

מצודת ציון

(ט) רכיל. ענין לה"ר: ואל ההרים. בההרים, אל במקום
 במקום ביה"ר: זמה. עניינו גנות ורשע כמו כי זמה עשו (הושע
 ו): (י) ענו. רצה לומר אנסו ולכן תחשב לה לעיניו:
 (יב) ותבצע. כן נקרא חמדת העושר כמו ויטו אחרי הבצע
 (ש"ח פ"ח): (יג) בצעך. כן נקרא גם העושק כמו בוצע בצע רע
 לביתו (חבקוק ב): (טו) וזריתיך. ענין פיזור: והתמתי. מלשון
 תם והשלמה וכליון: (טז) ונחלת. מל' חילול: (יח) לסיג. כן
 נקרא פסולת הכסף כמו הגו סיגים מכסף (משלי כה): נחושת
 ובדיל וגו'. שמות מיני מתכות מחולפות: כור. כן שם הכלי
 שמזקקין בו הכסף והזהב כמו וכוור לזהב (שם ו): (כ) לפחת.
 מל' הפחה ונשיבה: להנתיך. מלשון התכה ויציקה:
 (כא) וכנסתי. מל' הכנסה: ונפחתי. מל' הפחה: עברתי. מל'
 עברה וזעם: ונתתם. מל' התכה:

מצודת דוד

(ט) למען שפך דם. כוונת הרכילות היה למען ימות את
 הנאמר עליו: ואל ההרים. בההרים אכלו מתקרבות העבודת
 גוללים הנזבחים שמה: (י) ערות אב וגו'. ר"ל נאפו עם אשת
 אביהם: טמאת הנדה. ר"ל הנדה בטומאתה אנסו למשכב
 הזנות: (יא) את אשת רעהו. עם אשת רעהו עשו תועבה
 לזנות עמה: בזמה. במחשבת זנות ורשע: ענה כך. אנסה
 לזנות: (יב) למען שפך דם. כי מפני השוחד הרגו נפשות
 נקיים: נשך ותרבית. לשון נשך אמור בכסף, תרבית נפשות
 ותבצעי רעך. עם העושק שעשקת העשרת את רעך העובדי
 כוכבים להיות בעזרתך מול האויב ואותי שכחת ולא בטחת
 בי: (יג) הכיתי כפי. זה בזה דרך צער על הגול אשר עשית
 ועל הדם הנקי הנשפך בתוכך: (יד) העמד לבך. על עמדה
 להתחזק: אם תחזקנה ידיך. לעשות גבורות במלחמה בעת
 בוא הימים ימי הגמול אשר אני עושה עמך: ועשיתי. נכון
 הדבר בידי כאילו כבר עשיתי: (טו) והתמתי. בזה אמר ואכלה טומאתך ממך: (טז) ונחלתך כך. תהי מחוללת בעוונך בפני
 העובדי כוכבים ואז תדע שאני ה' הנאמן לשלם גמול: (יח) לסיג. מתחלה כשהוצאתם ממצרים היו משובחים ככסף וכאשר
 נתתם ככור ר"ל כאשר הבאתם אל הארץ נהפכו להיות סיג כי קלקלו מעשיהם: כולם. כל בית ישראל נעשו בתוך הכור
 נחושת או בדיל וכו' ר"ל כולם קלקלו בארצם עם כי יש התחלפות מה ברשעם בפחות ויתר מ"מ כולם היו כסיגים אל מול
 הכסף אין אחד בהם מיישר דרכו כאשר מתחלה: (יט) אל תוך ירושלים. להנתיך אתכם שמה כאילו הוא הכור: (כ) קבוצת
 כסף. כמו שמקבצים כסף ונחשת וכו' המעורבים זה בזה אשר יקבצו אותם לאספם אל תוך הכור לנשב עליו אש להבעירו
 למען יותך הכל וישאר הכסף מזוקק ונקי, כן אקבוץ אתכם באפי ואניח אתכם בתוך העיר ואתיך אתכם להי' נמסים
 ונמקי בצורת המצור: (כא) וכנסתי. אל תוך העיר וכפל הדבר במ"ש: ונפחתי. אנשב עליהם באש עברתי ר"ל בכל פעם
 אגדיל הצרה ותהיו נמסים בתוכה:

דברי הימים א פרק י"ח

י ובני אלקנה עמשי ואחיות: יא אלקנה (בנו) בני אלקנה צופי בנו ונחת בנו: יב אליאב בנו ירחם בנו אלקנה בנו: יג ובני שמואל הכהן ושני ואביה: (ד) יד בני מררי מחלי לבני בנו שמעי בנו עזה בנו: טו שמעא בנו חגיה בנו עשיה בנו: (פ) טז ואלה אשר העמיד דוד על ידי שיר בית יהוה ממנוח הארון: ז ויהיו משרתים לפני משכן אהל מועד בשיר עד בנות שלמה את בית יהוה בירושלם ויעמדו כמשפטם על עבודתם: יח ואלה העמדים ובניהם מבני הקהתי הימן המשורר בן יואל בן שמואל: יט בן אלקנה בן ירחם בן אליאל בן תוח: כ בן (ציר) צור בן אלקנה בן מנחת בן עמשי: כא בן אלקנה בן יואל בן עזריה בן צפניה: כב בן תחת בן אסיר בן אבסר בן קרח: כג בן יצחק בן קהת בן לוי בן ישראל: (ד) כד ואחיו אסף העמד עלימינו אסף בן ברכיהו בן שמעא: כה בן מיכאל בן בעשיה בן מלפיה: כו בן אתני בן זרח בן עדיה: כז בן איתן בן זמה בן שמעי: כח בן יצחק בן גרשם בן לוי: (ד) כט ובני מררי אחיהם עליהם שמואל איתן בן קישי בן עבדי בן מלוד: ל בן חשביה בן אמציה בן חלקיה: לא בן אמציה בן בני בן שמר: לב בן מחלי בן מושי בן מררי בן לוי: (ד) לד ואחיהם הלויים נתונים לכל עבודת משכן בית האלהים: לו ואהרן ובניו מקטירים על מזבח העולה ועל מזבח הקטרת לכל מלאכת קדש הקדשים ולכפר על ישראל בכל אשר צוה משה עבד האלהים: (פ) לה ואלה בני אהרן אלעזר בנו פינחס בנו אבישוע בנו: לו בקי בנו עזי בנו זרחיה בנו: לו מריות בנו אמריה בנו אחיטוב בנו: לח צדוק בנו אחימעץ בנו: (ד)

רש"י

עבודתם. כמשפט אשר העמיד דוד: (כד) ואחיו אסף העומד על ימינו. של הימן ובניו: (כט) ובני מררי אחיהם על השמואל. (אחיהם) דוגמת שאמר בלשון אשכנז גברודי"ר, על השמאל של הימן ובניו שהימן ובניו באמצע. (לג) ואחיהם הלויים נתונים לכל עבודת משכן בית האלהים. לשוערים ולהפשיט כדכתיב לקמן (ד"ה ל"ה) והלויים מפשיטין: (לה) ואלה בני אהרן. המקטירים על מזבח העולה ועל מזבח הקטורת: (לח) צדוק בנו אחימעץ בנו. לא חשב כי אם אותם שהיו עד שלמה:

(יג) ובני שמואל הכהן ושני ואביה. ושני זה יואל פתרון והשני אביה כלומר שני לראשון הוא היה אביה ושני לאביה הוא היה יואל שלא נכתב ודוגמתם כי אם הסוס אסור וחמור אסור (מלכים ב' ו') כמו והחמור וכן הפר שני דגדעון וכן הראשון (שופטים ו'): (טז) ואלה אשר העמיד דוד וגו'. כשהשיבוהו מבית עובד אדום כדכתיב (לקמן ט"ז) ויעזב שם לפני ארון ברית ה' לאסף ולאחיו לשרת לפני הארון וגו' וכתוב ועובד אדום (שם) בן ידותון וחסיה לשוערים וגו' (שם). לפני משכן ה'. בבמה אשר בגבעון, ושלמה העמיד בבית המקדש בירושלים: (יז) ויעמדו כמשפטם על

מצודת דוד

(י) ובני אלקנה. הוא היה בן שאול: ואחיות. היה בנו של עמשי: (יא) אלקנה. היה בנו של אחיות: בני אלקנה. ר"ל ואלה בני אלקנה צופי היה בנו וכו' וחושב אחד בן אחד: (יג) ובני שמואל. הוא שמואל הנביא בן אלקנה: ושני. הוא יואל האמור בשמואל א' ובשתי השמות היה נקרא: (טז) ואלה. הם הנאמרים למטה: על ידי שיר. ר"ל לשורר בבית ה': ממנוח הארון. מיום שבת הארון בירושלים כי לא זז משם כאשר מקודם שהיה מתהלך ממקום למקום: (יז) משכן אוהל מועד. זה האוהל אשר נטה לו דוד כמ"ש בשמואל ב': ויעמדו כמשפטם. כאשר יבנה הבית יעמדו שם כמשפט שתיקן להם דוד על עבודתם המוטל עליהם וזהו עבודת השיר: (יח) ואלה העומדים. אלה הם הראשים העומדים לשורר ובניהם עמהם: הימן המשורר. הוא היה הראש: בן יואל. הוא ושני הנזכר למעלה וכן ביתר השמות משתנה ממה שזכר למעלה וזהו על כי היו נקראים בשתי השמות וזהו כלל גדול: (כד) ואחיו. ר"ל חברו: אסף וכו'. גם הוא היה לראש: אסף בן ברכיהו. ר"ל אסף זה היה בן ברכיהו וכו': (כז) בן שמעי. לקצר לא זכר למעלה שמעי וכאן לא הזכיר לבני בן גרשון: (כט) על השמואל. של הימן המשורר: איתן וכו'. גם הוא היה לראש: (לג) ואחיהם הלויים. ושאר הלויים היו נתונים לשאר עבודת המשכן להיות שוערים וממונים על צרכי המשכן: (לד) מקטירים. הם היו מקטירים וכו' והיו ממונים לכל מלאכת קדש הקדשים כי הלויים אסורים לבוא בה: (לה) ואלה בני אהרן. אשר היו ממונים על מלאכת קדש הקדשים וחשב עד אחימעץ שהיה כ"ג בימי רחבעם:

יא סאה תרומה שנפלה על פי מגורה וקפאה – רבי אליעזר אומר: אם יש בקפוי מאה סאה, תעלה באחד ומאה. ורבי יהושע אומר: לא תעלה. סאה תרומה שנפלה על פי מגורה, יקפאנה. ואם כן, למה אמרו: תרומה עולה באחד ומאה? אם אינו ידוע אם בלולות הן, או לאין נפלה.

יב שתי קפות ושתי מגורות, שנפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה – מעלות זו את זו. רבי שמעון אומר: אפילו הן בשתי עירות, מעלות זו את זו.

יג אמר רבי יוסי: מעשה בא לפני רבי עקיבא בחמישים אגדות של ירק, שנפלה אחת מהן לתוכן, חציה תרומה; ואמרתי לפניו: תעלה – לא שהתרומה תעלה בחמישים ואחד, אלא שהיו שם מאה ושני חציים.

פירוש ברטנורה

יא מגורה. אוצר שאוגרים בו התבואה; וקפאה. הסיר מה שלמעלה, תרנום ויצף הברזל (מ"ב ו) וקפא פירא: אם יש בקפוי תעלה באחד ומאה. מפרש בירושלמי דהכי קאמר אם יש בקפוי עם מה שתחתיו אחד ומאה תעלה, ורבי אליעזר למעמיה דאמר התחתונות מעלות את העליונות, וקמ"ל דאע"ג דקפאה וגלי דעתיה שלא נתעברה עם התחתונות, אף עפ"כ התחתונות מסייעות לבטל: ורבי יהושע אומר לא תעלה. רבי יהושע למעמיה דאמר לעיל שאין התחתונות מסייעות לבטל: סאה תרומה וכו'. סיומא דמלתיה דר' יהושע היא, והכי קאמר כיון דלא תעלה כיצד יעשה, יקפאנה. יסיר מה שצף למעלה ומעט סביב לה עד שידע שהסיר כולה, והשאר הכל חולין: א"כ למה אמרו. מתנינן פריך על מלתיה דר' יהושע. אם כן באיזה מקום אמרו תרומה צריכה א' ומאה, כיון שיש תקנה בקפוי. ומשני בשאין ידוע אם נבללה הסאה במגורה אחר שנפלה על פי המגורה, אי נמי מתחלה אין ידוע להדין נפלה. והלכה כרבי יהושע:

יב שתי קופות. בכל אחת חמישים סאה: ואין ידוע לאיזו מהן נפלה. ושתיהן אסורות מספק, מסייעות זו את זו לבטל, ואם רצה להעלות סאה מזו מעלה, מזו מעלה, מחצה מזו ומחצה מזו מעלה. ושתי קופות אפילו הן בשני בתים ואין ידוע לאיזו מהן נפלה סאה של תרומה, מעלות זו את זו, מפני שדרכן להתפנות, והן מטלטלות ממקום למקום, ופעמים שמתערבות זו עם זו. אבל שתי מגורות שאינן מטלטלות, בזמן ששתיהן בבית אחד, מעלות זו את זו, ואם הן בשני [בתים] אין מעלות זו את זו: ר"ש אומר אפילו הן בשתי עירות. ואין הלכה כר"ש:

יג שנפלה אחת מהן. אגודה אחת כיצא בהן, ואינה ניכרת מביניהן. ואותה אגודה חציה חולין וחציה תרומה: שהיו שם מאה ושני חציים. עם החצי של תרומה שבה. ואשמעין רבי יוסי שאין האגודה שחציה תרומה מרמעת אלא לפי חשבון תרומה שבה, ולא אמרין שהאגודה כולה תרמעה, כיון שהיא תרומה מעורבת בחולין:

משניות מבוטאות – קהתי

באור משנה יב

שתי קפות – שני סלים של חולין, ו**שתי מגורות** – או שני אסמים של חולין, ויש בכל קופה או בכל מגורה חמישים סאה, **שנפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן** – לתוך אחת הקופות או אחת המגורות, ו**אין ידוע לאיזו מהן נפלה** – ונמצאת כל אחת מהן אסורה מספק, **מעלות זו את זו** – שתי הקופות או שתי המגורות מצטרפות זו עם זו למאה סאה, כדי לבטל את הסאה של תרומה; ויכול הוא להרים את הסאה מכל קופה או מגורה שירצה, או אפילו מחצה מזו ומחצה מזו. בירושלמי מבואר, ששתי קופות מצטרפות, אפילו הן בשני בתים, שהואיל והקופות מיטלטלות ממקום למקום, יש לפעמים שמעריכים אותן זו עם זו, אבל שתי מגורות הואיל והן קבועות במקומן, אינן מצטרפות אלא אם כן היו שתיהן בבית אחד. **רבי שמעון אומר: אפילו הן בשתי עירות** – כלומר שאפילו אם הקופות רחוקות זו מזו, כגון שהיו האדם שתי קופות בשתי עירות ונפלה סאה תרומה לתוך אחת מהן, ואין ידוע לאיזו מהן נפלה, הרי הן **מעלות זו את זו** – מצטרפות הן לבטל את התרומה. ואין הלכה כרבי שמעון.

יום שני

באור משנה יג

אמר רבי יוסי: מעשה בא לפני רבי עקיבא בחמישים אגדות של ירק, שנפלה אחת מהן – אגודה אחת כיצא בהן, **לתוכן** – לתוך חמישים האגודות, **חציה תרומה** – ואותה אגודה היתה חציה תרומה וחציה חולין, ו**אמרתי לפניו** – לפני רבי עקיבא: **תעלה** – התרומה בטלה, ויש להעלות ממנה חצי אגודת ירק כתרומה וליתנה לכהן, **לא שהתרומה תעלה בחמישים ואחד** – לא מפני שחמישים אגודות הירק מבטלות את האגודה שנפלה לתוכן, **אלא שהיו שם מאה ושני חציים** – בחמישים אגודות הרי יש מאה חצאים, ובאגודה שנפלה לתוכן שני חצאים, חציה אחד חולין וחציה השני תרומה, ונמצא שהיו שם מאה ושניים חצאים עם החצי של תרומה, ובא רבי יוסי להשמיענו, שאין אנו אומרים, מאחר שהאגודה

יום ראשון

באור משנה יא

סאה תרומה שנפלה על פי מגורה – אסם, שאוגרים בו התבואה, **יקפאה** – והסיר מה שלמעלה על פני המגורה, **רבי אליעזר אומר: אם יש בקפוי מאה סאה** – אם במה שהסיר יש מאה סאה חולין, **תעלה באחד ומאה** – מתבטלת התרומה באחד ומאה; אבל אם אין בקפוי מאה סאה, אין התבואה שבמגורה מסייעת לבטלה; ואף על פי שלדעת רבי אליעזר שבמשנה הקודמת, התחתונות מעלות את העליונות, שונה הדין כאן משום שקיפה, כלומר שאילו לא קיפה היתה אמנם התבואה שלמטה מצטרפת לבטל את סאת התרומה. אבל הואיל וקיפה, אינה בטלה אלא אם כן יש בקיפוי בלבד מאה סאה כדי לבטלה. ו**רבי יהושע אומר: לא תעלה** – אף על פי שיש בקיפוי מאה סאה, אין התרומה בטלה (הר"ש לפי דעה אחת בירושלמי). פירוש אחר (לפי דעה שנייה בירושלמי): אם יש בקיפוי – יחד עם מה שתחתיו במגורה, מאה סאה – נגד סאת התרומה שנפלה למגורה, תעלה באחד ומאה – שרבי אליעזר הולך לשיטתו, שהתחתונות מעלות את העליונות, והוא בא להשמיענו כאן, שאף על פי שקיפה וגילה דעתו שלא נתעברה התרומה עם מה שלמטה, מכל מקום מצטרף גם מה שלמטה לבטל את התרומה. ורבי יהושע אומר: לא תעלה – כשיטתו במשנה הקודמת, שאין התחתונות מסייעות לבטל את העליונות. ומה היא תקנה (לדעת רבי יהושע)? **סאה תרומה שנפלה על פי מגורה, יקפאנה** – כלומר יסיר את מה שלמעלה עד שידע שהוציא בחזרה את כל התרומה שנפלה על פיה, והשאר הכל חולין. ו**אם כן** – אם יש תקנה להחזיר את התערובת על ידי קיפוי, **למה אמרו: תרומה עולה באחד ומאה** – כלומר במה אמרו שצריך אחד ומאה כדי לבטלה? **אם אינו ידוע אם בלולות הן** – כשאינו ידוע אם הסאה נשארה למעלה או נבללה במגורה לאחר שנפלה על פיה, **או לאין נפלה** – או שאינו ידוע מתחילה להדין נפלה התרומה, שבכגון מקרים אלו אין מקום לקיפוי, ועל כן אמרו חכמים, שעולה היא באחד ומאה.

פ ר ק ח מ י ש י

א סָאָה תְּרוּמָה טִמְאָה שֶׁנִּפְלָה לְפָחוֹת מִמָּאָה חֲלִין, אוֹ לְמַעַשֵׁר רִאשׁוֹן, אוֹ לְמַעַשֵׁר שֵׁנִי, אוֹ לְהֶקְדֵּשׁ – בֵּין טִמְאֵין בֵּין טְהוּרִים יִרְקְבוּ. אִם טְהוּרָה הָיְתָה אוֹתָהּ הַסָּאָה, יִמְכְּרוּ לְכַהֲנִים בְּדָמֵי תְּרוּמָהּ, חוּץ מִדָּמֵי אוֹתָהּ סָאָה. וְאִם לְמַעַשֵׁר רִאשׁוֹן נִפְלָה, יִקְרָא שֵׁם לְתִרְוּמַת מַעַשֵׁר. וְאִם לְמַעַשֵׁר שֵׁנִי אוֹ לְהֶקְדֵּשׁ נִפְלָה, הָרִי אֵלָיו יִפְדּוּ. וְאִם טִמְאִים הָיוּ אוֹתָן הַחֲלִין – יֵאָכְלוּ נְקוּדִים אוֹ קָלִיּוֹת, אוֹ יִלּוּשׁוּ בְּמֵי פְרוֹת, אוֹ יִתְחַלְקוּ לְעֹסוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּמִקּוֹם אֶחָד כְּפִיזָה.

פירוש ברטנורא

ה' א סאה תרומה טמאה שנפלה לפחות ממאה חולין. דתרומה טמאה נמי עולה באחת ומאה: ירקבו. דאי אפשר לכהן לאכלה משום תרומה טמאה. והא דלא תנן ידלק, משום דחיישנין דלמא אדמדליק להו אתי בהו לירי תקלה ואתי למיכל מנייהו, משום דדמוע קיל להו לאינשי ולא מודהרי בית כולי האי: אם טהורה היתה אותה סאה. וגם החולין טהורים ימכרו לכהנים בדמי תרומה, שדמיה פחותים, לפי שאין לה אוכלים מרובים, וגם אם נטמאת לא תהא לאכילה: חוץ מדמי אותה סאה. שצריך ליתנה לכהן: ואם למעשר ראשון. טהור שלא נפלה ממנו תרומת מעשר נפלה. יבקש מן הלוי שיחליפם לו בחולין, ויעשם הלוי תרומת מעשר על טבלו: ואם למעשר שני והקדש טהורים נפלה. יפדו ויאכל דמי המעשר בירושלים, והדמוע ימכור לכהנים בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה: ואם טמאים היו. החולין והמעשר ראשון שנפלה בהן תרומה טהורה, דהשתא לא מצי למעבדינהו תרומת מעשר על מקום אחר. מפריש עליו תרומת מעשר וימכרו לכהנים, ויאכלום הכהנים נקודים, פירוש ביובש כמו יבש היה נקודים (יהושע ט): או קליות. כי הוי דלא תתכשר התרומה הטהורה שיש בה לקבל טומאה דכל אוכל שלא בא עליו משקה מו' משקים אינו מוכשר לקבל טומאה: או ילושו במי פירות. כגון מין תותים ורמונים דלא מכשרי: או יחלקום לעיסות. שיתן פחות מכביצה בכל עיסה ועיסה, דאוכל שהוא פחות מכביצה אינו מקבל טומאת אוכלים, ואינו מטמא טומאת אוכלים. ואי קשיא מאי שנא מסאה תרומה טמאה שנפלה בחולין טהורים דאמרין ירקבו משום דעושה הכל תרומה ונחשב כתרומה ממאה וטהורה שנתערבו, וא"כ תרומה טהורה וחולין טמאים נמי שנתערבו יחשבו כתרומה טהורה וטמאה שנתערבו ויהיו אסורים באכילה. וי"ל דלא דמי, דלעיל הך חולין נעשו כתרומה ליאסר לרים מכח תרומה טמאה, הלכך לכהנים נמי אסירי כדון תרומה טמאה, אבל הך חולין דהבא אין נעשים תרומה אלא מכח תרומה טהורה, הלכך שריין לכהנים כתרומה טהורה:

משניות מבוארות – קהתי

שיבש מהלוי שיחליפם לו בחולין ויעשם הלוי תרומת מעשר על מעשרות טבל שבידו ויתן הכל לכהן (והא"ש: ברטנורא). וְאִם לְמַעַשֵׁר שֵׁנִי אוֹ לְהֶקְדֵּשׁ נִפְלָה – אם נפלה סאה תרומה טהורה לתוך מעשר שני טהור או לתוך הקדש טהור, הָרִי אֵלָיו יִפְדּוּ – ודמי מעשר שני יאכלו בירושלים, ודמי הקדש הרי הם של הקדש, והמדמוע ימכר לכהן חוץ מדמי אותה סאה של תרומה. וְאִם טִמְאִים הָיוּ אוֹתָן הַחֲלִין – שנתערבה בהם סאה תרומה טהורה. יֵאָכְלוּ נְקוּדִים – כלומר ימכר המדמוע לכהנים, והם יאכלו ממנו ניקודים, היינו ככרות קטנות שכל אחת היא כשיעור חצי ביצה, שאוכל שהוא פחות מכביצה אינו מטמא אחרים, ולכן כשהוא עושה מאותו מדמוע כיכר קטנה אין החולין הטמאים שבה מטמאים את התרומה המעורבת בה (רמב"ם: ויש מפרשים: נקודים – ביובש, כלשון הכתוב (יהושע ט, ח): "יבש היה נקודים" (ר"ש). או קליות – קלי באש ולא מבושל, כדי שלא תוכשר התרומה במשקים לקבל טומאה מן החולין הטמאים שהיא מעורבת בהם ותיאסר לכהן; ושבעה משקים הם המכשירים את האוכלים לקבל טומאה: הטל, המים, היין, השמן, הדם, החלב ודבש דבורים (מכשירין ו, ד); או ילושו במי פרות – כגון מיץ רימונים או תותים וכדומה, שאינם מכשירים לקבל טומאה, או יתחלקו לעסות – יתחלקו החולין המדומעים להרבה עיסות, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּמִקּוֹם אֶחָד כְּפִיזָה – שלא יהא בכל אחת מן העיסות חולין טמאים כשיעור ביצה, שבכך זה לא יטמאו החולין את התרומה המעורבת בהם, שהרי אוכל שהוא פחות מכביצה אינו מטמא אחרים, כמו שהזכרנו לעיל; בכל הדרכים הללו יכול הכהן לאכול את המדמוע הזה של חולין טמאים שנתערבה בהם תרומה טהורה. מה שאין כן ברישא שהתרומה היא טמאה, אין למדמוע כל תקנה, ולכן שנינו לעיל: "ירקבו". יש מפרשים, שדין הסיפא "ואם טמאים היו אותן החולין" אינו דווקא בחולין אלא גם במעשר ראשון טמא, שאמנם אי אפשר לקרוא שם לתרומת מעשר שבו או לעשותו תרומת מעשר על מעשרות אחרים, שהרי המעשר טמא ותרומתו אסורה באכילה, אבל אפשר להפריש עליו תרומת מעשר ממקום אחר, ולמכור אחר כך את המדמוע לכהנים והם יאכלוהו בדרכים המפורטות לעיל במשנתנו (ר"ש: ברטנורא).

שנפלה לתוכן היא תרומה מעורבת בחולין תהא כולה מדמעת, וצריך מאה אגודות נגדה כדי לבטלה, אלא אנו אומרים שאין האגודה מדמעת אלא לפי חשבון תרומה שבה, וכיון שהיו שם מאה ואחד של חולין נגדה, הרי היא בטלה (רמב"ם: ברטנורא), שהרי אפילו מאה חולין מבטלים את התרומה. ויש מפרשים, שרבי יוסי בא להביא ראייה לענין שתי קופות, שרואים אותן כאילו הן מעורבות, שכן גם באגודות אנו אומרים "תעלה" אף על פי שאין האגודות מעורבות (הר"ם והרא"ש).

באור משנה א

סָאָה תְּרוּמָה טִמְאָה – שאסורה באכילה אף לכהן, ומכל מקום עולה אף היא באחד ומאה, כדון תרומה טהורה, שֶׁנִּפְלָה לְפָחוֹת מִמָּאָה חֲלִין – אם נתערבה בחולין שיש בה פחות ממאה סאה, או לְמַעַשֵׁר רִאשׁוֹן – או שנפלה לתוך מעשר ראשון שיש בו פחות ממאה סאה, או לְמַעַשֵׁר שֵׁנִי, או לְהֶקְדֵּשׁ – לתבואה שהוקדשה לאוצר בית המקדש, בֵּין טִמְאֵין בֵּין טְהוּרִים – בין שהיו אותם החולין או המעשר הראשון וכו' טמאים ובין שהיו טהורים, יִרְקְבוּ – שהואיל ונעשה הכל "מדמוע", הרי הכל דינו כתרומה טמאה שאסורה באכילה אף לכהן, הלכך אין תקנה לתערובת זו, ומניחים אותה עד שתירקב. הרמב"ם מוסיף: "במה דברים אמורים? בדבר שאין דרכו להאכל חי: אבל בדבר שדרכו להאכל חי לא יניחון. שמא ייתקל בהם ויאכל מהן. אלא ידליק הכל כדרך שמדליקין תרומה טמאה". ברם, המפרשים מעירים, שמה ששנו במשנתנו "ירקבו" ולא שנו "ידלקו", לפי שחוששים שמא עד להדלקתם יבואו לידי תקלה ויאכלו מהם, שכן אנשים מקילים בדימוע ואינם נוהרים בו כל כך (ר"ש: ברטנורא; "תפארת ישראל"). אִם טְהוּרָה הָיְתָה אוֹתָהּ הַסָּאָה – ונפלה לפחות ממאה סאה חולין טהורים, יִמְכְּרוּ לְכַהֲנִים בְּדָמֵי תְּרוּמָה – שהיא כזול, הואיל ואינה מותרת באכילה אלא לכהנים, ונמצא שאין לה אוכלים מרובים, חוץ מדמי אותה סאה – של תרומה שנתערבה בהם, שחייבים ליתנה לכהן. וְאִם לְמַעַשֵׁר רִאשׁוֹן נִפְלָה – אם סאה תרומה טהורה נפלה למעשר ראשון טהור שלא ניטלה ממנו תרומת מעשר, יִקְרָא שֵׁם לְתִרְוּמַת מַעַשֵׁר – שבמעשר ראשון זה, וימכר הכל לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה של תרומה ותרומת מעשר שבו, שאף תרומת מעשר ניתנת לכהן. ויש מפרשים,

ב סָאָה תְּרוּמָה טַמְאָה שֶׁנִּפְלָה לְתוֹךְ מֵאָה חֲלִין טְהוּרִין – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תְּרוֹם וְתִשְׁרֹף, שְׁאֵנִי אוֹמֵר: סָאָה שֶׁנִּפְלָה הִיא סָאָה שְׁעָלָתָהּ. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל נְקוּדִים אוֹ קְלִיּוֹת, אוֹ תִלוֹשׁ בְּמֵי פְרוֹת, אוֹ תִתְחַלֵּק לְעֶסוֹת, בְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּפִיזָה.

ג סָאָה תְּרוּמָה טְהוּרָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה חֲלִין טַמְאִין, תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל נְקוּדִים אוֹ קְלִיּוֹת, אוֹ תִלוֹשׁ בְּמֵי פְרוֹת, אוֹ תִתְחַלֵּק לְעֶסוֹת, בְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּפִיזָה.

ד סָאָה תְּרוּמָה טַמְאָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה סָאָה תְּרוּמָה טְהוּרָה – בֵּית שְׁמַאי אוֹסְרִים; וּבֵית הַלֵּל מְתִירִין. אָמְרוּ בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי: הוֹאִיל וּמִתְהוּרָה אֲסוּרָה לְזָרִים וּמִמֵּאָה אֲסוּרָה לְכֹהֲנִים, מִה טְהוּרָה עוֹלָה, אָף טַמְאָה תַּעֲלֶה. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: לֹא! אִם הָעִלּוּ הַחֲלִין הַקָּלִין, הַמְתֵּרִין לְזָרִים, אֵת הַטְּהוּרָה, תַּעֲלֶה תְּרוּמָה תְּחִמּוּרָה, הָאֲסוּרָה לְזָרִים, אֵת הַטַּמְאָה? לֹאֲחֵר שְׁהוּדוֹ – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תְּרוֹם וְתִשְׁרֹף. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֲכָדָה בְּמַעֲוָטָה.

פירוש ברטנורא

ב סָאָה תְּרוּמָה טַמְאָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה חוֹלִין טְהוּרִים. והשתא התרומה עולה באחד ומאה ולא נעשה הכל מדומע, והחולין טהורים לא הוכשרו לקבל טומאה ולא טמאתן התרומה טמאה: תרומ ותשרף. כשם שאם היתה תרומה טהורה תעלה ותאכל, כך הטמאה תרום ותשרף. והאי תשרף דומיא דתירקב, שאסור ליהנות ממנה בשעה ששורפה, דאי שריית ליה ליהנות ממנה אתי למיכלה, דסבור שהיא מותרת ע"י ביטול: תעלה ותאכל נקודים. ביובש, כוליה כדפרשני לעיל. והלכה כחכמים:

ג תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל. בהא מודה רבי אליעזר דאף אותה סאה נאכלת, משום דלעיל תרומה טמאה נפלה, אע"פ שנתבטלה בחולין הטהורים, מ"מ כשמגביהה שם תרומה עליה וחוזרת לשמה הראשון. אבל הכא דטהורה נפלה, אע"פ שהחולין היו טמאים, כשמגביהה חזרה לשם תרומה טהורה כמו שהיתה:

ד בִּישׁ אוֹסְרִים. דסברי תרומה טמאה שנתערבה בטהורה אינה עולה באחד ומאה, כדמפרש טעמא לקמן: לאחר שהודו. ב"ש לדברי ב"ה. משום דחקשו

משניות מבוארות – קהתי

הסאה בטלה, ומרימים מתוך התערובת סאה לכהן, וְתֵאָכֵל – סאה זו על ידי הכהן, נְקוּדִים אוֹ קְלִיּוֹת, אוֹ תִלוֹשׁ בְּמֵי פְרוֹת – כמו שבארנו במשניות הקודמות, אוֹ תִתְחַלֵּק לְעֶסוֹת – הרבה, בְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּפִיזָה – שלא יהא בעיסה אחת כשיעור ביצה מן החולין הטמאים. ואף על פי שבטלה הסאה באחד ומאה, מכל מקום יש בסאה זו שמרימים ונותנים לכהן קדושת תרומה, כמו שבארנו כבר במשנה הקודמת, והיא חוזרת לשם תרומה טהורה כמו שהיתה; הלכך צריך הכהן להיזהר בה שלא תיטמא. ואף רבי אליעזר הסובר במשנה הקודמת: "סאה שנפלה היא סאה שעלתה", מודה כאן שתיאכל נקודים או קליות וכו', שלא אמר רבי אליעזר "סאה שנפלה היא סאה שעלתה" אלא להחמיר אבל לא להקל (ירושלמי; רמב"ם).

י ו ט ו ל י ש י

באור משנה ד

סָאָה תְּרוּמָה טַמְאָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה סָאָה תְּרוּמָה טְהוּרָה – שלא הוכשרה לקבל טומאה, בֵּית שְׁמַאי אוֹסְרִים – שלדעתם ההלכה שתורומה בטלה באחד ומאה אינה אלא בחולין, אבל תרומה טמאה שנתערבה בתרומה טהורה אינה בטלה; וּבֵית הַלֵּל מְתִירִין – שלדעת בית הלל אף תרומה טמאה שנתערבה בתרומה טהורה בטלה באחד ומאה. אָמְרוּ בֵּית הַלֵּל לְבֵית שְׁמַאי: הוֹאִיל וּמִתְהוּרָה אֲסוּרָה לְזָרִים – תרומה טהורה אסורה באכילה לזרים, וּמִמֵּאָה – ותרומה טמאה, אֲסוּרָה לְכֹהֲנִים – באכילה, מִה טְהוּרָה עוֹלָה – מה תרומה טהורה בטלה כשנפלה לתוך מאה חולין, אָף טַמְאָה תַּעֲלֶה – אף תרומה טמאה בטלה כשנפלה לתוך מאה תרומה טהורה. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שְׁמַאי: לֹא! – אין לדמות תרומה טהורה לחולין. אִם הָעִלּוּ הַחֲלִין הַקָּלִין, הַמְתֵּרִין לְזָרִים, אֵת הַטְּהוּרָה – אם החולין שהן קלין והיתרן מרובה מבטלים את התרומה הטהורה באחד ומאה, תַּעֲלֶה תְּרוּמָה תְּחִמּוּרָה, הָאֲסוּרָה לְזָרִים, אֵת הַטַּמְאָה – רוצים אתם ללמוד מהם, שתורומה טהורה שאין היתרה מרובה, שהרי היא אסורה לזרים, תבטל תרומה טמאה באחד ומאה? לֹאֲחֵר שְׁהוּדוֹ – בית שמאי לבית הלל שתורומה טמאה בטלה בתרומה טהורה – ומבואר הטעם בירושלמי, לפי שהשיבו בית הלל לבית שמאי: "זוהי תרומה טהורה שהיא בעוון מיתה אצל הורים עולה, טמאה שהיא ב"עשה" אצל הכהנים לא כל שכן שתעלה". והסכימו בית

י ו ט ו ל י ש י

באור משנה ב

במשנה הקודמת שנינו בענין סאה תרומה שנתערבה בפחות ממאה סאה חולין, שהכל נעשה מדומע. – משנתנו באה ללמד בסאה תרומה שנפלה לתוך מאה סאה חולין, וכבר למדנו, שהתרומה עולה באחד ומאה, בין תרומה טהורה בין תרומה טמאה. ואמנם בתרומה טהורה שנתערבה במאה חולין טהורים, הדין הוא שמוציאים כשיעור התרומה ונותנים לכהן. כרס, משנתנו דנה בתרומה טמאה שנתערבה במאה חולין טהורים, כיצד נוהגים בה? ונחלקו בזה תנאים.

סָאָה תְּרוּמָה טַמְאָה שֶׁנִּפְלָה לְתוֹךְ מֵאָה חֲלִין טְהוּרִין – שלא הוכשרו לקבל טומאה, והתרומה הטמאה לא טימאתה, והיא בטלה באחד ומאה, כמו שבארנו לעיל, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תְּרוֹם וְתִשְׁרֹף – צריך להרים סאה מתוך התערובת וליתנה לכהן, כמו בתרומה טהורה, העולה באחד ומאה, אבל אינה נאכלת, שדינה כדין תרומה טמאה שהכהן שורפה ונהנה בשריפתה, שְׁאֵנִי אוֹמֵר: סָאָה שֶׁנִּפְלָה הִיא סָאָה שְׁעָלָתָהּ – הסאה שמעלים מתוך התערובת ונותנים לכהן היא אותה סאה התרומה הטמאה שנפלה לתוכה. ויש גורסים: תירום ותירקב – כלומר שאסור לכהן ליהנות ממנה (בבלי בכורות כב, ב); ומכאן מפרש הרב מברטנורא, שאף לפי גירסתנו "תירום ותירקב" הכוונה היא בדומה ל"תירקב", שאסור ליהנות ממנה בשעה ששורפה, שאם יהא מותר לכהן ליהנות ממנה יבוא לאכלה, שיהא סבור שבטלה בחולין והיא מותרת גם באכילה (עיין "משנה ראשונה"). וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: תַּעֲלֶה וְתֵאָכֵל נְקוּדִים – הסאה בטלה בחולין, ומרימים סאה ונותנים לכהן, והכהן אוכלה נקודים, היינו ככרות קטנות או ביובש, כמו שבארנו במשנה הקודמת, אוֹ קְלִיּוֹת – קלי באש, או תִלוֹשׁ בְּמֵי פְרוֹת – שאינם מכשיירים לקבל טומאה, או תִתְחַלֵּק לְעֶסוֹת – הרבה, בְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד בְּפִיזָה – כלומר שלא יהא בעיסה אחת כביצה מן התרומה הטמאה ותטמא את השאר, ואף על פי שהיא בטלה בחולין, מכל מקום הואיל ונותנים ממנה סאה לכהן לשם תרומה, צריך הכהן להיזהר בה שלא לאכלה בטומאה לפי שיש בה קדושת תרומה (תוספות; הר"ם). ויש מבארים טעמם של חכמים בפנים אחרות (עיין בבלי בכורות כג, א; "תוספות יום טוב"; "מלאכת שלמה"; "משנה ראשונה"). ההלכה כחכמים.

באור משנה ג

סָאָה תְּרוּמָה טְהוּרָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה חֲלִין טַמְאִין, תַּעֲלֶה

ה סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה, הַגְבִּיּוּתָהּ וְנִפְלָה לְמָקוֹם אַחֵר – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְדַמְעַת פְּתוּרָמָה וְדַאי. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ מְדַמְעַת, אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן.

ו סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה וְנִדְמָעוּ, וְנִפְלָה מִן הַמְדָּמָע לְמָקוֹם אַחֵר – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְדַמְעַת פְּתוּרָמָה וְדַאי. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵין הַמְדָּמָע מְדַמְעַת אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן, וְאֵין הַמְחָמֵץ מְחָמֵץ אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן, וְאֵין מִים שְׁאוּבִים פּוֹסְלִים אֶת הַמְקוֹה אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן.

פירוש ברטנורא

לחם ב"ה לכ"ש ומה תרומה טהורה שהיא במיתה אצל הזרים עולה, ממאה שהיא בעשה אצל כהן לא כל שכן, וחזרו בית שמאי להורות כדברי בית הלל: תרומ ותשרף. והשאר מותר: אברה במעוטתה. כיון דהכל תרומה ואין כאן גזל השבט אפילו לתרומ אין צריך. והלכה כחכמים:

ה כתרומה ודאי. רבי אליעזר למעמיה דאמר שאני אומר סאה שנפלה היא סאה שעלתה: אינה מודמע אלא לפי חשבון. והסאה שהנבית אין בה אלא חלק אחד ממאה תרומה והשאר חולין:

ו אין המדומע מודמע אלא לפי חשבון. לפי מה שיש תרומה בסאה זו של דימוע בעיני מאה מן החולין, ולא בעיני מאה סאין כנגד כל אותה סאה של דימוע, שאינה נחשבת כולה תרומה לאסור חולין שניים: ואין המחומץ מחמץ אלא לפי חשבון. עסה של חולין שנתחמצה בשאור של תרומה הרי כולה אסורה לזרים ואם נפל מאותה עסה לתוך עסה אחרת של חולין וחמצתה אינה אוסרת אלא לפי חשבון שאור של תרומה שמעורב בה, ולא מתסרה אחרונה אא"כ נפל מן הראשונה שיעור גדול כל כך שיש בשאור של תרומה המעורב בה כדי לחמץ האחרונה בלא צירוף החולין המדומעין: ואין מים שאובים פוסלים את המקוה אלא לפי חשבון. מקוה שיש בו עשרים ואחד סאים מי גשמים, ממלא בכתף תשע עשרה סאים ופותקן למקוה דרך המשכה והן טהורין. ואע"ג דג' לוגין מים שאובים פוסלים את המקוה, השאובה כשרה כשהיא דרך המשכה וה' שם רוב שיעור המקוה שהם כ"א סאים מי גשמים. והיינו לפי חשבון, דאין השאובים פוסלין המקוה כשהן דרך המשכה אלא א"כ הם עשרים [סאים] מים שאובים, שאין שם רוב שיעור מקוה ממי גשמים. והלכה כחכמים.

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ח מ י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ו

סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְפָחוֹת מִמֵּאָה – לתוך פחות ממאה סאה חולין, וְנִדְמָעוּ – ונעשה הכל "מדומע", וְנִפְלָה מִן הַמְדָּמָע לְמָקוֹם אַחֵר – לתוך חולין אחרים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְדַמְעַת פְּתוּרָמָה וְדַאי – שכל התערובת הראשונה שנדמעה דינה כתרומה, ולכן מדמעת היא חולין אחרים כתרומה ודאי, שאם נפלה ממנה סאה לחולין אינה מתבטלת אלא אם כן יש מאה סאה כנגדה. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵין הַמְדָּמָע מְדַמְעַת אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן – התרומה שבו, שאם נפלה

סאה מן המדומע לחולין, די במאה חלקים חולין כנגד חלק התרומה שיש בסאה של המדומע; ואף החולין מצטרפים לבטל את התרומה שבו, כגון שאם בראשונה נפלה סאה תרומה לתוך עשרים ושלוש סאים חולין, ונמצא כל המדומע עשרים וארבע סאים, ואחר כך נפלה סאה מן המדומע לתוך חולין אחרים, הרי לדעת חכמים אין הסאה הזאת מדמעת אלא לפי חשבון התרומה שבה, היינו אחד מעשרים וארבעה שבסאה, שהוא לוג (הסאה = 24 לוגים), הלכך אם יש בחולין שבעים ושבעה לוגים, הרי מצטרפים עמהם העשרים ושלושה לוגים חולין שיש בסאה של המדומע ומבטלים את לוג התרומה (ר"ש; הרא"ש). כרס, דעת הרמב"ם היא שאין החולין שבמדומע מצטרפים לבטל את התרומה שבתוכו (כמו שהזכרנו כבר במשנה הקודמת), שכן הוא כותב (הל' תרומות יג, א): "סאה תרומה שנפלה לפחות ממאה ונעשה הכל מדומע. ונפל מן המדומע למקום אחר, אינו מדמע אלא לפי חשבון. כיצד? הרי שנפלו עשר סאין של תרומה לתשעים סאה של חולין ונדמעו הכל, אם נפל ממדומע זה עשר סאין לפחות ממאה חולין, נדמעו. שהרי יש בעשר של המדומע סאה של תרומה; נפל לתוכן פחות מעשר סאין, אינו מדמעו"; וְאֵין הַמְחָמֵץ מְחָמֵץ אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן – עיסה של חולין שנתחמצה בשאור של תרומה, אסורה כולה לזרים, ואינה עולה באחד ומאה (כמבואר במסכת ערלה ב, ד), וסוכרים חכמים, שאם נפלה מקצת מאותה עיסה לתוך עיסה אחרת של חולין, אינה אוסרת אותה אלא לפי חשבון התרומה שיש בה, שאם בחתיכת העיסה המדומעת שנפלה לתוך העיסה האחרת מעורב שאור של תרומה כדי לחמץ את העיסה האחרת בלא צירוף החולין המדומעים, הרי זו נאסרת לזרים, כגון שהעיסה הראשונה היא בת ארבע ליטרות ונתחמצה בשאור של תרומה שאין בו אלא כדי לחמץ עיסה של ארבע

שמאי עם בית הלל. – לאחר מכן נחלקו רבי אליעזר (שהיה מתלמידי בית שמאי) וחכמים בדין אותה סאה תרומה טמאה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: תְּרוֹם וְתִשְׂרָף – שהולך הוא לשיטתו (לעיל משנה ב), שסאה שנפלה היא סאה שעלתה, ולכן צריך להרים סאה אחת מן התערובת ולשרפה כדין תרומה טמאה, והשאר מותר באכילה לכהנים. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֲבָדָה בְּמַעֲוֵטָה – הואיל והכל תרומה, הרי סאה זו בטלה בתוכה במיעוט ואין צריך להרימה מתוך התערובת, ונאכל הכל לכהנים בטהרה (דמב"ט). והלכה כחכמים.

ב א ו ר מ ש נ ה ו

למדנו, שאם תרומה נתערבה בחולין, ויש בחולין מאה חלקים כנגד התרומה, התרומה בטלה, אלא צצריכים להרים מהתערובת כשיעור התרומה שנפלה לתוכה ולתת לכהן; חלק זה המורם מהתערובת יש בו קדושת תרומה וצריך הכהן לאכלו בטהרה, כמו ששינוי במשניות הקודמות. כרס, אין זו אלא חומרה בלבד, שגזרו חכמים שתהא בו קדושת תרומה משום גזל הכהן, כדי שלא יימנעו מלהרים ולתת לכהן כשיעור התרומה שנפלה לתוך החולין (עיין "משנה ראשונה"). – משנתנו דנה ב"תרומה" זו שהרימה מתוך התערובת ונפלה שוב לתוך חולין אחרים.

סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלָה לְמֵאָה – סאה חולין, והרי היא עולה באחד ומאה, הַגְבִּיּוּתָהּ – הרים סאה מן התערובת ליתנה לכהן, וְנִפְלָה לְמָקוֹם אַחֵר – לתוך חולין אחרים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מְדַמְעַת פְּתוּרָמָה וְדַאי – אוסרת היא את התערובת משום "מדומע" כסאה של תרומה ודאי, ואינה בטלה אלא אם כן יש מאה סאה כנגדה; הטעם הוא, "שאני אומר: סאה שנפלה היא סאה שעלתה", כשיטת רבי אליעזר לעיל (משנה ב). וְחֻכְמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ מְדַמְעַת, אֲלָא לְפִי חֻשְׁבוֹן – כלומר שהסאה הזאת שהגביהה ונפלה למקום אחר אין בה אלא חלק אחד ממאה ואחד של תרומה, והשאר חולין (הרא"ש). – בעל "תפארת ישראל" מפרש: לא שיהא במקום שנפלה לשם כסאה שהגביהה מאה חלקים נגד חלק התרומה שבסאה זו, שהרי בלא זה יש בסאה עצמה מאה חלקים נגד חלק התרומה שבה (עיין "תוספות רבי עקיבא אגור" במשנה הבאה), אלא כוונת חכמים היא שאין צצריכים להרים מהתערובת השנייה אלא מאית הסאה. אבל בעל "משנה ראשונה" כותב: "אף על פי שבסאה זו עצמה יש בה כדי ביטול תרומה שבה לפי חשבון, גזרו שמדמעת לפי חשבון מטעם גזל הכהן, שלא יימנעו מלתת לכהן את המגיע לו; וכן נראית גם דעת הרמב"ם, שהחולין שיש בסאה שהגביהה ונפלה למקום אחר, אינם מסייעים לבטל את התרומה שבה (הל' תרומות יג, א).

ז סֵאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְמֵאָה, הִגְבִּיְהָה וְנִפְלְהָ אַחֲרֶיהָ, הִגְבִּיְהָה וְנִפְלְהָ אַחֲרֶיהָ – הֲרִי זֶה מִתְּתֵרָה, עַד שֶׁתִּרְבֶּה תְּרוּמָה עַל הַחֲלִין.

ח סֵאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְמֵאָה, וְלֹא הִסְפִּיק לְהִגְבִּיְהָה עַד שֶׁנִּפְלְהָ אַחֲרֶיהָ – הֲרִי זֶה אֲסוּרָה. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִיר.

פירוש ברטנורה

ז הגביהה. כרין תרומה שעולה באחד ומאה: הרי זו מותרת. וצריך להרים: עד שתרכבה תרומה על החולין. דהיינו עד שיפלו שם נ"א של תרומה, אבל מוחצה על מוחצה שרי:

ח עד שנפלה אחרת. סאה אחרת של תרומה: הרי זו אסורה. דכמו שנפלו בבת אחת דמי: ור' שמעון מתיר. כשלא נודע לו נפילה ראשונה עד שנפלה שניה מודה ר' שמעון דכמאן דנפלו בבת אחת דמי. כי פליג היכא דנודע לו ביתים ולא הספיק להרים עד שנפלה אחרת, רבי שמעון סבר כיון דעומד להרים כמורם דמי ואודא למעמיא דאית ליה בעלמא (פסחים יג: ב"ק עו:). כל העומד לזרוק כזרוק דמי, וחכמים אומרים השתא מותר לא תרומה. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

הכל נפלו לתוך המאה חולין מאה ומשהו תרומה נעשה הכל מדומע (רמב"ם). ויש מפרשים, עד שיפלו לתוך המאה חולין חמישים ואחת סאים של תרומה, סאה אחר סאה, שבכך זה חוששים שמא הרים כל פעם סאה מן החולין, ואילו התרומה נשארה שם, והרי נמצא עכשיו בתערובת רוב של תרומה, הלכך נעשה הכל מדומע (הראב"ד; הרי"ם; ברטנורה).

בעל "כסף משנה" כותב, שהרמב"ם לא פירש כשאר המפרשים, לפי ששינוי במשניות הקודמות (ה-ו) שחכמים אומרים: "אין המדומע מרמע אלא לפי חשבון", ומכאן שאין אנו אומרים, שמא הוא מגביה חולין והתרומה נשארה, אף כאן אין אנו אומרים כך, אלא ראשון ראשון מתבטל והכל הם חולין.

י ו ש י

באור משנה ח

סֵאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְמֵאָה – סאה חולין, והרי היא בטלה, אלא שצריך להרים מן התערובת סאה אחת וליתנה לכהן, וְלֹא הִסְפִּיק לְהִגְבִּיְהָה – להרים את הסאה, עַד שֶׁנִּפְלְהָ – לתוך תערובת זו, אַחֲרֶיהָ – סאה תרומה אחרת, הֲרִי זֶה אֲסוּרָה – כאילו נפלו שתי הסאים של תרומה בבת אחת, ונעשה הכל "מדומע", הלכך אסורה התערובת לזרים. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן מְתִיר – את התערובת, שאף על פי שלא הרים סאה ראשונה, מכל מקום בטלה כבר קודם שנפלה הסאה השנייה, ונמצא הכל חולין, ויש עכשיו מאה ואחד חולין כנגד הסאה השנייה, הלכך התערובת מותרת לזרים (בבלי שבת קמב, א).

בתוספתא (תרומות ו, ה) מובאת הוספה למשנתנו: "אמר רבי אלעזר ברבי שמעון: במה דברים אמורים? בזמן שזל ידע בה (בסאה הראשונה שנפלה לתוך החולין) ואחר כך נפלה (כלומר שלא נודע לו על נפילת הסאה הראשונה אלא לאחר שנפלה הסאה השנייה), אבל אם ידע בה ואחר כך נפלה אחרת. הרי זו מותרת. שכבר היה לה להעשות". ונחלקו המפרשים בבאור התוספתא. יש מבארים, שרבי אלעזר ברבי שמעון בא לפרש את דברי החכמים, שלא אסרו חכמים את התערובת אלא בזמן שלא ידע על הסאה הראשונה עד לאחר שנפלה הסאה השנייה, והרי זה כאילו נפלו שתי הסאים בבת אחת לתוך המאה של חולין ונעשה הכל מדומע. אבל אם ידע על נפילתה של הסאה הראשונה קודם שנפלה השנייה, אף חכמים סוברים שהתערובת מותרת, שהאילו והיא לסאה הראשונה עלולות הרי היא כאילו עלתה, כלומר כאילו כבר הרימה מתוך התערובת קודם שנפלה הסאה השנייה, ונמצאת גם הסאה השנייה בטלה במאה החולין שיש כנגדה. ברם, רבי שמעון חולק על חכמים וסובר, שאף אם לא ידע, בטלה הסאה הראשונה קודם שנפלה הסאה השנייה, ונמצא הכל חולין, כמו שבארנו לעיל, ומרים סאתים לכהן, והשאר מותר (הרמב"ם בפירושו למשנתנו: עיין הל' תרומות יג, ו). ויש מבארים, שרבי אלעזר ברבי שמעון בא לפרש דברי אביו רבי שמעון, והרי הוא כמשיב על דברי חכמים: אמנם כשלא ידע על נפילת הראשונה הדין נותן שתהא התערובת אסורה, שכאילו שתי הסאים בבת אחת נפלו, ואף רבי שמעון מודה בזה, אבל אם ידע על הסאה הראשונה שנפלה, אלא שלא הספיק להרימה עד שנפלה השנייה, סובר רבי שמעון, שרואים את הסאה הראשונה כאילו כבר הורמה, ונמצאת גם הסאה השנייה בטלה במאה חולין. וכן שיתנו של רבי שמעון במקום אחר, שכל העומד להזיק כזרוק דומה (פסחים יג, ב; בבא קמא עו, ב). ברם, חכמים סוברים,

ליטראות, אם נפלה ליטרא מעיסה זו לתוך עיסה אחרת, אם העיסה השנייה היא בת ליטרא אחת הרי היא נאסרת לזרים, לפי שבליטרת העיסה שנפלה לתוכה יש שאור של תרומה כדי לחמץ עיסה של ליטרא אחת, אבל אם העיסה השנייה היא יותר מליטרא אינה נאסרת. וְאִין מִים שְׁאוּבִים פּוֹסְלִים אֶת הַמִּקְוָה אֲלֵא לְפִי חֶשְׁבּוֹן – מקווה לטבילה שיעורו ארבעים סאה מים שאינם שאובים, ואם אין בו שיעור זה ונפלו לתוכו שלושה לוגים מים שאובים, הרי אלו פוסלים את המקווה (ברם), אם נפלו מים שאובים, ואפילו הרבה, למקווה כשר, היינו לאחר שנשלם שיעורו של ארבעים סאה מים שאינם שאובים, אין המקווה נפסל, ובאה משנתנו להשמיע, שלדעת חכמים אין שלושת לוגים מים שאובים פוסלים את המקווה החסר אלא אם כן נפלו משלושה כלים או פחות. וזהו ששינוי כאן: "ואין מים שאובים פוסלים את המקווה אלא לפי חשבון" – כלומר לפי חשבון כלים, שאם נפלו שלושה לוגים מים שאובים משניים או שלושה כלים הרי הם מצטרפים לפסול את המקווה. פירוש אחר: מקווה שיש בו עשרים ואחת סאה מים שאינם שאובים, מותר להשלימו עד ארבעים סאה ממים שאובים דרך המשכה. היינו שלא יערה אדם מן הדלי לתוך המקווה, שכן בכגון זה אפילו שלשת לוגים מים שאובים פוסלים את המקווה החסר, כמו שהזכרנו לעיל, אלא יעשה חריץ וגומא למרחוק ויערה מן הדלי לתוך הגומא ויקלחו המים דרך החריץ לתוך המקווה, וזה נקרא "המשכה" (רש"י). ואין המים השאובים פוסלים את המקווה כשהם דרך המשכה אלא אם לא היה רוב שיעורו ממים שאינם שאובים, היינו עשרים ואחת סאה (ולפי הרמב"ם – משהו יותר מעשרים). וזהו ששינוי כאן: "ואין מים שאובים פוסלים את המקווה אלא לפי חשבון" – כלומר לפי חשבון המים הכשרים שבמקווה, שהמים השאובים היורדים למקווה דרך המשכה אינם פוסלים את המקווה אלא אם כן היו בו רק עשרים סאה מים כשרים, אבל אם היה רוב שיעורו ממים שאינם שאובים, הרי המקווה כשר. – שני הפירושים הללו נאמרו בבבלי (תמורה יב, א-ב). ויש רוצים לפרש משנתנו כפשוטה, שאם נתערבו מים שאובים במי גשמים הנמשכים ויורדים בצינור לתוך המקווה, אין התערובת פוסלת את המקווה אלא לפי חשבון המים השאובים שבהם, שאם יש בהם פחות משלושה לוגים מים שאובים אין המקווה נפסל ("מלאכת שלמה" בשם ה"ד יחוסף).

באור משנה ז

סֵאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְמֵאָה – סאה חולין, והרי היא בטלה, אלא שצריך להגביה סאה מתוך התערובת וליתנה לכהן, הִגְבִּיְהָה – הרים סאה מתוך התערובת, וְנִפְלְהָ אַחֲרֶיהָ – ונפלה סאה של תרומה אחרת לתוך החולין הללו, הִגְבִּיְהָה וְנִפְלְהָ אַחֲרֶיהָ – שוב הרים ממנה סאה, ושוב נפלה לתוכם סאה תרומה, הֲרִי זֶה מִתְּתֵרָה – התערובת מותרת, שכל סאה שנפלה בטלה באחד ומאה, עַד שֶׁתִּרְבֶּה תְּרוּמָה עַל הַחֲלִין – יש מפרשים, עד שיפלו לתוך המאה חולין מאה ומשהו של תרומה, כלומר שאם נפלה בדרך זו סאה אחר סאה, עד שבין

מִסָּאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְמֵאָה, וּמִתְחַנֵּן וּפָחַתוּ – בְּשֵׁם שֶׁפָּחַתוּ הַחֲלִין, כִּף פָּחַתָּה הַתְּרוּמָה, וּמִתָּר. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְפָחוֹת מִמֵּאָה, וּמִתְחַנֵּן וְהוֹתִירוּ – בְּשֵׁם שֶׁהוֹתִירוּ הַחֲלִין, כִּף הוֹתִירָהּ הַתְּרוּמָה, וְאִסּוּר. אִם יָדוּעַ שֶׁהַחֲסִים שֶׁל חֲלִין יָפוֹת מִשָּׁל תְּרוּמָה, מִתָּר. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְפָחוֹת מִמֵּאָה, וְאַחֵר כֵּן נִפְלוּ שָׁם חֲלִין – אִם שׁוּגֵג, מִתָּר; וְאִם מְזִיד, אִסּוּר.

פ ר ק ש ש י

א הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוּגֵג, מִשְׁלֵם קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ. אֶחָד הָאוֹכֵל וְאֶחָד הַשּׁוֹתֵה וְאֶחָד הַסֵּף, אֶחָד תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאֶחָד תְּרוּמָה טְמֵאָה, מִשְׁלֵם חֻמֶּשֶׁה וְחֻמֶּשׁ חֻמֶּשֶׁה. אֵינוּ מִשְׁלֵם תְּרוּמָה אֲלָא חֲלִין מִתְקַנִּים, וְהֵם גַּעֲשִׂין תְּרוּמָה.

פירוש ברטנורא

ט וּמִתְחַנֵּן, כּוֹלֵן בֵּבֶת אַחַת: וּפָחַתוּ, לֹא אִמְרִין חוֹלִין פָּחַתוּ וְלֹא הַתְּרוּמָה וְאֵין כָּאֵן מֵאָה ו'א' וְאִסּוּר: וְאִם יָדוּעַ שֶׁהַחֲסִים שֶׁל חוֹלִין יָפוֹת מִשָּׁל תְּרוּמָה מוֹתֵר, דִּשְׁל חוֹלִין הוֹתִירוּ וְשֶׁל תְּרוּמָה לֹא הוֹתִירוּ וְיֵשׁ כָּאֵן אֶחָד וּמֵאָה. וְאֵע"ג דְּמַעֲקֵיקָא נֶאֱסָר, חוֹרוּ וְהוֹתִירוּ בְּמִחְזִיקָה, וְאִפִּילוּ לְכַתְּחִילָה יָכוֹל לִשְׁחֹק כְּרִי לְהוֹתִירוֹ: וְאִם מְזִיד אִסּוּר. קִנְסוּהוּ רַבֵּן לִפִּי שֶׁבֶטֶל אִסּוּר לְכַתְּחִילָה, וְהוּא הָרִין לִכְלֹא אִסּוּרִים שֶׁבְּתוֹרָה שֶׁבֶטֶלֵן בְּמוֹד שֶׁהֵן אִסּוּרִים:

א הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוּגֵג מִשְׁלֵם קֶרֶן וְחוּמֶשׁ. כְּדֹכְתִּיב (וְיֵקָא כֵב) כִּי יֵאֵכֵל קֶדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיִסָּף חֲמִישִׁיתוֹ עָלָיו. וְהַחֲמוּשׁ הוּא רִבְעִית מִה שֶׁאֵכֵל, כֵּנֵן אִם אֵכֵל תְּרוּמָה שְׁשׁוּה דִּינָה מִשְׁלֵם דִּינָה וְרִבְעִי שֶׁהֵם בֵּין הַכֹּל חֲמִשָּׁה רִבְעִית דִּינָה, נִמְצָא הֶקְרֵן עִם חוּמֶשׁ חֲמִשָּׁה, וְכֹל חוּמֶשִׁים הָאִמּוּרִים בְּתוֹרָה כִּךְ הֵם: אֶחָד חֲשׁוֹתָה. יין: וְאֶחָד הַסֵּף. שֶׁמֶן. דִּשְׁתִּיה בְּכָלֵל אֵכִילָה דְּכֹתִיב (וְכִרִים ד') בִּבְקֹר וּבְצֹאן וּבֵינָן וּבְשֹׁכֵר, וְכֹתִיב בְּתוֹרָה וְאֵכֵלָה שֶׁם. וְסִיכָה כִּשְׁתִּיה דְּכֹתִיב (תְּהִלִּים ט) וְתָבֵא כִמִּים בְּקֶרְבּוֹ כִּשְׁמֵן בְּעֶצְמוֹתָיו: וְחוּמֶשׁ חוּמֶשֶׁה. שֶׁאִם אֵכֵל תְּרוּמָה וְשֶׁלֹּם קֶרֶן וְחוּמֶשׁ וְחֹר וְאֵכֵל תְּשׁוּמִי חוּמֶשׁ מוֹסִיף חוּמֶשׁ עַל אוֹתוֹ

משניות מבוארות – קהתי

וְאַחֵר כֵּן נִפְלוּ שָׁם חֲלִין – וְיֵשׁ בְּחוֹלִין בֵּין הַכֹּל מֵאָה סָאָה, אִם שׁוּגֵג – אִם הַחוֹלִין הַנוֹסְפִים נִפְלוּ בִּשְׁוֵג, מִתָּר – שֶׁהַתְּרוּמָה עוֹלָה בְּאֶחָד וּמֵאָה, וּמֵרִים סָאָה וְנוֹתְנָה לִכְהֵן, וְהַשָּׂאָר מוֹתֵר. וְאִם מְזִיד – שֶׁהוֹסִיף חוֹלִין בְּמוֹד, אִסּוּר – אֵין הַתְּרוּמָה בְּטֵלָה, וְהַכֹּל מְדוּמַע. הַטַּעַם הוּא, שֶׁקִּנְסוּהוּ חֲכָמִים עַל שֶׁהוֹסִיף בְּמוֹד, לִפִּי שֶׁאֵין מִבְּטָלִים אִסּוּר לְכַתְּחִילָה. וְהוּא הָרִין בְּאִסּוּרִים אַחֲרִים שִׁישׁ בֵּהֶם דִּין בִּיטוּל, שֶׁאִם רִיבָה בִּשְׁוֵג מוֹתֵר, בְּמוֹד אִסּוּר (יְרוּשְׁלָמִי).

בעל "מלאכת שלמה" כותב, שמה שמביאים בכל מקום בתלמוד, שנינו "אין מבטלים איסור לכתחילה", אין לשון זה שנוי בשום מקום, אלא ממשנתנו למדים הלכה זו. וכתבו בעלי התוספות (פסחים ל, א) שאפילו איסור מדרבנן אין מבטלים, אם יש לו לאיסור שורש מן התורה. אבל דבר שאין לו שורש מן התורה כגון מוקצה, מבטלין, וזהו שאמרו: עצים שנשרו מן הדקל לתנור ביום טוב, מרבה עליהם עצים מוכנים ומסיקים לכתחילה.

ש ב ת ק ו ד ט

באור משנה א

כבר הזכרנו, שתרומה אסורה באכילה לזרים, היינו לישראלים או ללויים, שנאמר (ויקרא כב, י): "יֹכֵל זֶה לֹא יֵאֵכֵל קֶדֶשׁ", ובתורמה הכתוב מדבר. כן הזכרנו כבר, שזו שאכל תרומה, חייב מיתה בידי שמים, שנאמר (שם שם, ט): "וְיָמוּתוּ בּוֹ כִּי יַחֲלֹהוּ". וסמך לו: "יֹכֵל זֶה לֹא יֵאֵכֵל קֶדֶשׁ" (סנהדרין פג, ב). – משנתנו דנה בזר האוכל תרומה בשוגג.

הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוּגֵג – שלא ידע שזוהי תרומה, או שלא ידע שתרומה אסורה באכילה, או אפילו ידע שזוהי תרומה ואסורה היא באכילה, אבל לא ידע שחייבים מיתה על אכילתה (רמב"ם ה' תרומות י, א). מִשְׁלֵם – לכהן, קֶרֶן – דמי שווייה של התרומה שאכל, וְחֻמֶּשׁ – ועוד מוסיף עליו חומש, כמו שנאמר (ויקרא כב, יד): "וְאִישׁ כִּי יֵאֵכֵל קֶדֶשׁ בִּשְׁגָגָה וְיִסָּף חֲמִישִׁיתוֹ עָלָיו". "חומש" זה הוא חומש מלבר (מבחוץ). שהוא רבע הקרן מלגו (מבפנים), כגון אם אכל תרומה ששווייה ארבעה דינרים, משלם לכהן חמישה דינרים, שכן דרשו: "ויסף חמשינתו עליו" – שיהא הוא וחומשו חמישה (בבא מציעא נד, א), כלומר שהקרן עם החומש הם חמישה רבעים של הקרן, ולכן נקרא "חומש", שהוא החלק החמישי מכל התשלום (הקרן בצירוף החומש). וכן כל החומשים האמורים בתורה חומשים מלבר הם. אֶחָד הָאוֹכֵל וְאֶחָד הַשּׁוֹתֵה וְאֶחָד הַסֵּף – בין האוכל מאכל של תרומה ובין השותה יין של תרומה ובין הסך גופו בשמן של תרומה, אֶחָד תְּרוּמָה טְהוֹרָה וְאֶחָד תְּרוּמָה טְמֵאָה – בין תרומה טהורה ובין תרומה טמאה, מִשְׁלֵם – לכהן, חֻמֶּשֶׁה – של התרומה, היינו חומש נוסף על הקרן, וְחֻמֶּשׁ חֻמֶּשֶׁה – שאם אכל תרומה ושילם

שאף על פי שידע על הראשונה, כל זמן שלא הורמה לא בטלה, וכשנפלה הסאה השנייה הרי כאן שתי סאים של תרומה בתוך מאה חולין ונעשה הכל מדומע (הריב"ם; הר"ש; הרב"א; ברטנורא). וכך פירשו גם בירושלמי: רבי שמעון אומר: ידיעתה מקדשתה (שאם ידע שנפלה, הרי זה כאילו כבר עלתה). וחכמים סוברים הרמתה מקדשתה (אף על פי שידע שנפלה, כל זמן שלא הרימה לא בטלה). ויש מוכיחים שלשון המשנה מסייע לפירוש זה, שלא נאמר במשנה "ולא תגביה" אלא "ולא תספיק להגביה". ומשמע שהיתה רעתו להגביהה אלא שלא הספיק "מלאכת שלמה" "משנה ראשונה".

באור משנה ט

סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְמֵאָה – סאה חולין, וּמִתְחַנֵּן – כאחת, וּפָחַתוּ – ונעשו החולין פחות ממאה סאה, בְּשֵׁם שֶׁפָּחַתוּ הַחֲלִין, כִּף פָּחַתָּה הַתְּרוּמָה – ואין בה סאה, כלומר שאף לאחר שטחנן יש בחולין מאה חלקים כנגד התרומה המעורבת בהם, כשם שהיה קודם שטחנן, וּמִתָּר – כלומר שמרים סאה ונותנה לכהן, והשאר מותר לזרים. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְפָחוֹת מִמֵּאָה – לתוך פחות ממאה סאה חולין, ונעשה הכל מדומע, וּמִתְחַנֵּן וְהוֹתִירוּ – ונעשו יותר ממה שהיו קודם לכן, ויש עכשיו בחולין מאה סאה, בְּשֵׁם שֶׁהוֹתִירוּ הַחֲלִין, כִּף הוֹתִירָהּ הַתְּרוּמָה – ויש גם בתרומה יותר מסאה, כלומר שאף עכשיו אין בחולין מאה חלקים כנגד התרומה שבה, וְאִסּוּר – הכל לזרים משום מדומע, כשם שהיה אסור קודם שטחנן. אִם יָדוּעַ שֶׁהַחֲסִים שֶׁל חֲלִין יָפוֹת מִשָּׁל תְּרוּמָה – ונמצא שלאחר שטחנן, החולין הותירו והתרומה לא הותירה, ויש עכשיו מאה חולין כנגד התרומה המעורבת בה, מִתָּר – ואף על פי שקודם שטחנן נעשו מדומע, מכל מקום חזרו והותירו לאחר הטחינה, כיון שעכשיו התרומה בטלה באחד ומאה. ובירושלמי אמרו, שאפילו לכתחילה טוחנן ומתיר; ואין בזה משום מבטל איסור לכתחילה, שהרי החיטים לטחינה עומדות, ועל ידי הטחינה מתגלה שהחולין הם יותר ממה שהיינו סבורים ("משנה ראשונה"; "תוספות יום טוב"). כן אמרו בירושלמי, שפסולת של תרומה אינה מצטרפת עמה לאסור החולין, אבל פסולת החולין מצטרפת עם החולין להעלות את התרומה. ומכאן, לא ייגבה ברישא: אם ידוע שהחטים של תרומה יפות משל חולין, אסור, שאף על פי שהתרומה הותירה והחולין לא הותירו, ונמצא שאין בקמח החולין מאה כנגד קמח התרומה, מכל מקום אין התערובת אסורה, שהואיל והיו בתחילה מאה סאה חולין, הרי גם לאחר שטחנן מצטרפת הפסולת של החולין עם הקמח של החולין לבטל את התרומה, מה שאין כן בסיפא אין פסולת התרומה מצטרפת עמה לאיסור. סָאָה תְּרוּמָה שֶׁנִּפְלְהָ לְפָחוֹת מִמֵּאָה – לתוך פחות ממאה סאה חולין,

וְהַתְּשִׁלוּמִין תְּרוּמָה. אִם רָצָה הַכֹּהֵן לְמַחֹל, אֵינוֹ מוֹחֵל.

ב בַּת יִשְׂרָאֵל שְׂאֵכְלָה תְּרוּמָה וְאַחֵר כֶּךָ נִשְׂאֵת לַכֹּהֵן, אִם תְּרוּמָה שְׂלֵא זָכָה בָּהּ כֹּהֵן אֲכָלָהּ, מִשְׁלֶמֶת קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ לְעֶצְמָהּ; וְאִם תְּרוּמָה שְׂזֻכָּה בָּהּ כֹּהֵן אֲכָלָהּ, מִשְׁלֶמֶת קֶרֶן לְבַעֲלִים וְחֻמֶּשׁ לְעֶצְמָהּ, מִפְּנֵי שְׂאֵמָרוֹ: הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוֹגֵג, מִשְׁלֵם קֶרֶן לְבַעֲלִים, וְחֻמֶּשׁ לְכָל מִי שִׁירְצָהּ.

פירוש ברטנורא

חומש: אינו משלם תרומה. שהתרומה לכהן, ותשלומי מה שאכל הם חוב עליו, ואינו יכול לפרוע חובו ממקום אחר: אלא חולין מתוקנים. שהפרישו מהן תרומות ומעשרות, ורחמנא אמר (ויקרא כב) ונתן לכהן את הקדש, דבר הראוי להיות קדש, וחומש נמי צריך להיות מחולין מתוקנים דכתיב (שם) ויסף חמשייתו עליו מלמד שחומשו כמותו: והן נעשין תרומה. אותן חולין מתוקנים: והתשלומין תרומה. שאם חזר ואכל בשוגג אותן חולין שנשתלמו, מה שחזר ומשלם תחתיהן גם הם נעשין תרומה: אינו מוחל. דכיון דגזרת הכתוב היא דחייב לשלם דבר הראוי להיות קדש ואינו יכול לפטור עצמו בדמים, אין הדבר תלוי בבעלים:

ב בַּת יִשְׂרָאֵל. שהפרישה תרומה ולא נתנה אותה לכהן ואכלתה שוגג: ואח"כ נשאת לכהן. והרי היא ראויה לאכול בתרומה דאשת כהן אוכלת בתרומה: משלמת קרן וחומש לעצמה. שהרי אם היתה אותה תרומה שאכלה עכשיו בעין לא היתה חייבת ליתנה לכהן דהיא נעשית כהנת בנשואיה, הלכך עתה נמי התשלומים הן שלה: משלמת קרן לבעלים. כדן גזל חבירו, אבל החומש תעקב לעצמה:

משניות מבוארות – קהתי

תקלה לזרים לאכול בתרומה (הריב"מ). – ויש מפרשים, שהפסיקה "והתשלומין תרומה" אינה אלא חזרה על מה ששינונו לפני כן "והן נעשין תרומה", ויש בה משום נתינת טעם להלכה שבסיפא שהואיל והתשלומין תרומה, אם רצה הכהן למחול, אינו מוחל (עין "מלאכת שלמה").

ב א ו ר מ ש נ ה ב

בַּת יִשְׂרָאֵל שְׂאֵכְלָה תְּרוּמָה – בשוגג, ונתחייבה לשלם קרן וחומש, וְאַחֵר כֶּךָ נִשְׂאֵת לַכֹּהֵן – קודם ששילמה, והרי היא ראויה עכשיו לאכול בתרומה, שנאמר (ויקרא כב, יא): "וכהן כי יקנה נפש קניין כספו הוא יאכל בו", ומכאן לכהן שנשא אשה שהיא אוכלת בתרומה, אִם תְּרוּמָה שְׂלֵא זָכָה בָּהּ כֹּהֵן אֲכָלָהּ – כגון שהפרישה תרומה ולא נתנה אותה לכהן ואכלתה שוגג, מִשְׁלֶמֶת קֶרֶן וְחֻמֶּשׁ לְעֶצְמָהּ – והיא אוכלת אותם בתורת תרומה, שאילו התרומה שאכלה היתה עכשיו בעין, לא היתה חייבת ליתנה לכהן, שהרי היא יכולה לאכלה, הלכך גם עכשיו התשלומים הם שלה; וְאִם תְּרוּמָה שְׂזֻכָּה בָּהּ כֹּהֵן אֲכָלָהּ – שאכלה מתרומה שכבר ניתנה לכהן, מִשְׁלֶמֶת קֶרֶן לְבַעֲלִים – לכהן שזכה בתרומה, כדן גזל חבירו, וְחֻמֶּשׁ לְעֶצְמָהּ – לאוכלו בתורת תרומה, מִפְּנֵי שְׂאֵמָרוֹ – חכמים: הָאוֹכֵל תְּרוּמָה שׁוֹגֵג, מִשְׁלֵם קֶרֶן לְבַעֲלִים, וְחֻמֶּשׁ לְכָל מִי שִׁירְצָהּ – לכל כהן שירצה; הלכך יכולה היא לעכב את החומש לעצמה.

קרן וחומש, וחזר ואכל בשוגג תשלומי החומש, הרי הוא מוסיף חומש על אותו חומש, כגון שאם החומש הוא דינר, משלם הוא דינר ורבע הדינר, שכן דרשו את הכתוב: "ויסוף חמשייתו עליו" – מלמד שמשלם חמשיית הרבה (בבא מציעא נד, ב). אֵינוֹ מִשְׁלֵם תְּרוּמָה – תמורת התרומה שאכל אינו משלם לכהן תרומה אחרת שיש לו, כגון שהפרישו תרומה מאבי אמו שהיה כהן, אֲלֵא חֲלִין מִתְּקֵנִים – שהופרשו מהם תרומה ומעשרות, שנאמר באוכל תרומה בשגגה (ויקרא כב, יד): "ונתן לכהן את הקודש" – דבר הראוי להיות קודש, ולא תרומה שהיא כבר קודש; והוא הדין לענין תשלומי החומש, שדרשו: "ויסוף חמשייתו עליו" – לרבות חומשו כמותו, מה הקרן אינו משתלם אלא מן החולין, אף החומש אינו משתלם אלא מן החולין. ויש מבארים טעם הדבר, לפי שהתרומה לכהן היא, וכשישלם בתרומה נמצא פורע חובו בממון שאינו שלו (רמב"ם; וְהֵם נִעְשִׂין תְּרוּמָה – החולין המתוקנים שמשלם לכהן נעשים תרומה, ונוהגים בהם כל דיני תרומה. בירושלמי נחלקו, אם משעת הפרשת התשלומים נעשים הם כתרומה או משעת נתינתם לכהן. וְהַתְּשִׁלוּמִין תְּרוּמָה – אם חזר ואכל בשוגג את החולין ששילם, התשלומים שהוא משלם תמורתם אף הם נעשים תרומה. אִם רָצָה הַכֹּהֵן לְמַחֹל – על התשלומים הללו, אֵינוֹ מוֹחֵל – אינו יכול למחול, שהואיל וגזירת הכתוב היא, שחייב לשלם דבר הראוי להיות קודש, ואינו יכול לפטור עצמו בדמים, אין הדבר תלוי בבעלים (מש"ס). ויש מבארים האטעם, שאם ימחול, יגרום

אגרות קודש

ב"ה, ט"ז תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיום ט' תמוז, בו כותב שקבל קבלה על שחיטת עופות (ובטח ישנו אצלו גם הודעה) ושואל אם יתעסק בזה.

הנה נכון הדבר והי' ג"כ מהראוי שיחפש דרך איך להשתלם גם בשחיטת גסות, והשי"ת יצליחו לקיים מרז"ל אין ושחט אלא ומשך לקיים גם ברוחניות היינו להמשיך את נה"ב שלו וגם בסביבתו לרשות היחיד יחידו של עולם שתוכל להתהפך לדם ובשר כבשר האדם אתם קרויים אדם על שם אדמה לעליון אדם העליון שעל הכסא.

במענה על שאלתו - אם נזהר בטבילת עזרא ויש לו שיעורים קבועים בתורת החסידות יתחיל, בל"י, להניח תפלין דר"ת.

בברכה.

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף עד ע"ב: הגמרא דורשת הכתובים בענין השליו: 'וַיִּשְׁמְחוּ לָהֶם שְׁטוֹחַ' (שם יא לב), **אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, אֵל תִּקְרִי 'וַיִּשְׁמְחוּ' אֵלָּא 'וַיִּשְׁחֲמוּ', מִלְּמַד שְׁנֵת־חֲיִיבו שׁוֹנְאִיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שְׁחִיטָה עַל שִׁשְׁאָלוֹ שֶׁלֹּא כְּהוֹגֵן.**

'שְׁטוֹחַ', תִּנְא מְשֻׁמִּיה דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קֶרְחָה, אֵל תִּקְרִי 'שְׁטוֹחַ' אֵלָּא 'שְׁחוֹחַ', מִלְּמַד שְׁיִרְד לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל עִם הַמֶּן דְּכָר שְׁטַעוֹן שְׁחִיטָה, כְּלוּמַר הַשְּׁלִי הוּא מִמִּין הַטַּעוֹן שְׁחִיטָה. אָמַר רַבִּי, וְכִי מִכָּאן אֵתָּה לְמַד שֶׁשְּׁלִי טַעוֹן שְׁחִיטָה, כְּלוּמַר וְכִי צָרִיךְ 'דְּרִשָּׁה' לָכֵךְ, וְהֵלֵא כְּכָר נֶאֱמַר (תהלים עח כז) 'וַיִּמְטֵר עֲלֵיהֶם כַּעֲפָר שָׁאֵר וּבַחֹל (הַיָּם) [יָמִים] עוֹף בָּנָף', וְלִמְדוּ שֶׁהַשְּׁלִי מִיָּן עוֹף הוּא, וְתִנְא בְּבִרְיָתָא שֶׁעוֹף חַיִּיב שְׁחִיטָה מִן הַתּוֹרָה, רַבִּי אֱלִימֵלֵךְ, מִמָּה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב כא) 'וְזָבַחְתָּ בָּאֲשֶׁר צִוִּיתִךָ' וְלֹא מִצָּאנוּ בַּתּוֹרָה כִּיצַד הִיא הַזְבִּיחָה, מִלְּמַד שְׁנִצְטָנוּה מִשֶּׁהַ הַלְכוֹת שְׁחִיטָה בַּעֲלִיפָה, עַל הַשְּׁמִי וְעַל הַקֶּנֶה - שֶׁהֵם סִימְנֵי הַצּוּאָר, וְעַל כֵּךְ שְׁחִיטָת רֹב סִימָן אֶחָד בְּעוֹף, וְעַל כֵּךְ שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁחוֹט רֹב שְׁנִיִּים [סִימְנִים] בְּבִיחָה. אֵלָּא מָה תִּלְמֹד לִמְרָא 'שְׁטוֹחַ', מִלְּמַד שְׁיִרְד לָהֶם הַמֶּן מִשְׁמִיחִין מִשְׁמִיחִין - בַּצּוּרָה שְׁטוּחָה עַל פְּנֵי הָאָרֶץ, וְלֹא בַּמְּפֹזֵר.

הגמרא מבארת את סתירת הפסוקים בענין המן: **בְּתִיב** שהמן היה 'לֶחֶם' (שמות טז ד), **וּבְתִיב** - ובמקום אחר הכתוב מכנה אותו (במדבר יא ח) **'שֶׁמֶן', וּבְתִיב** בו עוד (שמות שם לא) **'כִּצְפִּיחַת בְּדָבָשׁ',** וכיצד יכול המן להיות שלשה דברים שונים. **אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, הַמֶּן הַשְּׁתָנָה לְכָל אָדָם כִּפִּי מָה שֶׁרָאוּ לוֹ, לְנִעְרִים לָחֶם, לְזָקְנִים שֶׁמֶן, לְתִינּוֹקוֹת דָּבָשׁ.**

הגמרא חוזרת לעסוק בענין השליו: **בְּתִיב 'שְׁלִי' בְּשִׁי"ן,** ואפשר לקראו מלשון שלוח, **וְקָרִינָן 'סְלִי' בְּשִׁי"ן** שמאלית שנקראת כסמ"ך, **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, צְדִיקִים אוֹבְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁלּוּחַ, רְשָׁעִים אוֹבְלִין אוֹתוֹ וְדוֹמָה לָהֶן בְּסִלּוּין - קוֹצִים.**

אָמַר רַב חֲנַן בַּר רַבָּא, אֲרַבְּעָה מִיָּנִי סְלִי חֲנַן. וְאֵלּוּ חֲנַן, שִׁיבְלִי וְקִיבְלִי וּפְסִיזִי וּשְׁלִי. מַעֲלִיא דְּבוּלָהּ - הַטּוֹב שֶׁבְּכֹלם שִׁיבְלִי, גְּרִיעָא דְּבוּלָהּ - הַגְּרוּעַ שֶׁבְּכֹלם שְׁלִי, וְחֲנִי בְּצִיפּוֹרְתָא - גּוֹדְלוֹ שֶׁל הַשְּׁלִי כְּצִיפּוֹר, וּמוֹתְבִינָן לָהּ בְּתַנּוּרָא - וְהִיא מְנַהֶגֶם לְהַנִּיחוֹ בַּתְּנוּרָה לְצִלּוֹתוֹ, וְתַפַּח וְהָיָה מְלֵי תַנּוּרָא - וּמְרֹב שׁוּמְנוֹ הִיא תּוֹפַח וּמְמַלֵּא אֶת חֶלֶל הַתְּנוּרָה, וּמִסְקִינָן לִיהָ אֶתְלִיסָר רִיפִי - וּמְנִיחִים אוֹתוֹ עַל שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר כִּכּוּרֹת [זו עַל גְּבִי זו] לְסַפּוֹג אֶת שׁוּמְנוֹ כְּדִי שִׁיחָא רָאוּי לֵאכֹל. וְאַחֲרָיָה - וְאִפִּילוּ הַפֶּת הַתַּחְתּוֹנָה, שֶׁסִּפְגָּה מֵעַט מִכּוֹל, מְרֹב הַשּׁוּמָן הַסִּפּוֹג בָּהּ אֵינָה נֶאֱכָלֶת אֵלָּא עַל יְדֵי תַעְרוּכָתָה.

שִׁירְד לָהֶם דְּבַר שְׁטַעוֹן שְׁחִיטָה - ומלמד שהשליו דבר שטעון שחיטה היה. **וּזְבַחַת כְּאִשֶּׁר צִוִּיתִךָ** — ולא מצינו בתורה ציווי הזביחה היאך, מכאן אתה למד שנמסרו לו הלכות שחיטה על־פה. **מִשְׁמִיחִין** — השליו היה עשוי לפניו על הארץ משטיחין ליטריד"ש בלעז. לחם יפה לבחורים ושמן לזקנים ודבש לתינוקות. כתיב שמן "כטעם לשד השמן" ואין זה לשון שומן אלא לשון שמן לפיכך טעמו נקוד למעלה ומם שלו נקוד פתח קטן ולפי שהוא סוף פסוק נהפך השין לינקד בקמץ גדול. **כְּסִילוּיִם** — קוצים בלשון ארמי. **וּמוֹתְבִינָן לָהּ בַּתְּנוּרָא** — כך מנהגם לצלות שפודיהם בתנור. **וְתַפַּח** — מרוב שומנו הוא נתפח ונעשה עב. **אֶתְלִיסָר רִיפִי** — זו על זו, ריפי — ככרות. **וְתַחְתּוֹנָה אֵינָה נֶאֱכָלֶת** — מרוב השומן הנבלע בה וכל־שכן העליונות.

המשך ביאור למסכת כתובות ליום שבת קודש עמ' א

5 מתרצת הגמרא: רב שמואל בר יצחק אמר את דינו באופן דְּמִרְיָה
6 ליה – שכבר טרח והכין צרכי הסעודה לפני השבת בענין שלא
7 תפסד הסעודה, וכיון שלא שייכת תקנת שקדו, וגם בתי דין
8 קבועים בכל יום, יכול לישא בכל יום.

1 הוא גם משום ששקדו חכמים על תקנת בנות ישראל, שיטרח
2 בסעודה שלשה ימים, ואם כן אף אם משום טענת בתולים יכול
3 לישא בכל יום, מכל מקום משום 'שקדו' אין לו לישא קודם יום
4 רביעי.

וכן אם אשה אומרת מת הבעל, וקודם שהתירו את אשתו באה
אשה אחרת ואמרה לא מת הבעל, הרי זו לא תנשא, שכיון שבאה
שניה קודם שהתירו את האשה על פי עדות הראשונה, הרי זו
עדות מוכחשת ואין מתירין על פיה.

גמרא

שנינו במשנה, אחת אומרת מת בעלי ואחת אומרת לא מת, זו
שאומרת מת תנשא ואילו הצרה שאומרת לא מת לא תנשא.
מקשה הגמרא: משמע במשנה דפסקא שהצרה אסורה להנשא
משום דאמרה לא מת, הא אישתריא – אבל אם שתקה ולא
הכחישה את עדות השניה, תנשא אף היא על פי עדות צרתה
שאומרת מת. וקשה, הא אין צרה מעידה לחברתה, כפי ששנינו
במשנה לעיל (קד). מתרצת הגמרא: לא מת' איצטריקא ליה,
כלומר, אכן כששתקה פשוט שאסורה משום שאין צרה מעידה
לחברתה, וזה לא הוצרך התנא להשמיענו, אלא אפילו כאשר
הכחישה ואמרה 'לא מת' הוצרך התנא להשמיענו שאף בזה
אסורה להנשא, דלכא דאמרה לא מת' – שכן היה עולה
בדעתך לומר שבאופן זה אף הצרה יודעת שבאמת הבעל מת, והא
דאמרה לא מת, לקלקלה לצרה היא דאמרה – התכוונה
לקלקל בכך את צרתה כדי שתתעגל, ו'יבמות נפשי עם פלשתיים'
(שופטים טו ז) קאמרה, כלומר, אף על פי שבכך היא מקלקלת
לעצמה שלא תוכל להנשא, מעידה כן כדי לקלקל צרתה. ושמו
מחמת סברה זו נתינה להנשא. קאמרה לן – לפיכך השמיענו
התנא שאף באופן זה אסורה להנשא.

שנינו במשנה: אחת אומרת מת כו' ואחת אומרת נהרג, רבי מאיר
אומר, הואיל ומכחישות זו את זו הרי אלו לא ינשאו, רבי יהודה
ורבי שמעון אומרים, הואיל וזו וזו מודות שאין הבעל קיים, ינשאו.
ומבואר, שלדעת רבי מאיר עדות הצרה מועלת להכחיש עדות
חברתה. שואלת הגמרא: וילפזו רבי מאיר ברישא – ויחלוק רבי
מאיר גם על מה ששנינו ברישא של המשנה, אחת אומרת מת
ואחת אומרת לא מת, האומרת 'מת' תנשא והאומרת 'לא מת' לא
תנשא, שהרי לדעת רבי מאיר יש לאסור את שניהן, הואיל
ומכחישות זו את זו, וגם זו שאומרת מת לא תנשא.

משיבה הגמרא: אמר רבי אלעזר, אכן הדין ששנינו ברישא של
המשנה שזו שאומרת מת תנשא במחלוקת שניה, ושיטת רבי
יהודה ורבי שמעון היא, הסוברים שאינה נאמנת לגבי צרתה כלל,
אך רבי מאיר לשיטתו חולק גם בזה וסובר שאפילו זו שאומרת מת
אסורה להנשא, כיון שמכחישות זו את זו, וצרה נאמנת להכחיש
חברתה.

ורבי יוחנן אמר, אפילו תיקא רבי מאיר – אפשר לומר שהרישא
נשנית אף לשיטת רבי מאיר, שכן בזה – באופן זה שהיא אומרת
מת והצרה אומרת לא מת אפילו רבי מאיר מודה שהצרה אינה
נאמנת לאסור אותה, משום דכל אמירת 'לא מת' בעדות אשה
לאסור אותה להנשא, לאו הכחשה היא – אינה מועלת להכחיש
את הראשונה שאמרה מת, אלא זו שאמרה מת בעלי, נאמנת.

הגמרא מקשה על דברי רבי יוחנן: תנן – שנינו בסוף המשנה, עד
אחד אומר מת הבעל, ועד אחד אומר לא מת הבעל, וכן אשה
אומרת מת ואשה אחרת אומרת לא מת, הרי זו לא תנשא.
ומשמע מלשון המשנה שמדובר בכל אשה ואף בצרה, הרי שגם
צרה שאומרת לא מת נאמנת להכחיש את חברתה שאמרה מת.
בשלמא – מובן הדבר לרבי אלעזר הסובר שהדין הראשון במשנתנו
שנוי במחלוקת, שאפשר להעמיד סתמא של המשנה לרבי מאיר
הסובר שנאמנת הצרה להכחישה ולכן לא תנשא. אלא לרבי יוחנן
הסובר שרבי מאיר מודה שצרה האומרת לא מת אינה נאמנת
להכחישה, קשיא – קשה, שכן לשיטתו דין זה שבסיפא אינו
מתיישב לדעת שום תנא. מסיקה הגמרא: קשיא – אכן קשה
ביאורו של רבי יוחנן.

משנה

המשנה מוסיפה לדון בעדות מיתה של אחת מן הפסולות להעיד

מחמת שנאה, אם אסרתה מלאכול בתרומה: האשה שהלכה
היא ובעלה למדינת הים, ובאה ואמרה מת בעלי, היא עצמה
תנשא – מותרת להנשא, ותפול בתופתה. וצרתה אסורה להנשא
על פי עדותה. ואם היתה הצרה בת ישראל הנשואה לכהן,
תמשיך ותאכל בתרומה בחזקת שבעלה קיים, ואינה חוששת
לעדות צרתה שאומרת לא מת. שכשם שהצרה אינה נאמנת
להתירה להנשא כך אינה נאמנת לפסלה מתרומה, דברי רבי
טרפון. רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה עד
שתהא אסורה לינשא וגם אסורה מלאכול בתרומה, כלומר, כיון
שיש כאן ספק אם צרתה העידה בשקר שמת כדי לקלקלה, או
שבאמת מת הבעל, נמצא שלא תצא מחשש עבירה אלא אם
כן לא תנשא לאחר מחשש שלא מת, וגם לא תאכל תרומה
מחשש שמת.

וכן הדין בכלה המעידה על חמותה, אם אמרה מת (לי) בעלי ואחר
כך מת חמי, תנשא היא ותפול בתופתה, ותחמותה אסורה להנשא.
ואם היתה חמותה בת ישראל הנשואה לכהן, תאכל בתרומה
בחזקת שבעלה קיים ואינה חוששת לדברי כלתה אף לחומרא,
דברי רבי טרפון. רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציאתו מידי עבירה
עד שתהא אסורה לינשא, ואסורה מלאכול בתרומה.

גמרא

הגמרא מבארת מדוע הוצרכה המשנה לשנות את המחלוקת גם
לענין עדות צרה וגם לענין עדות כלת: וצריא – הוצרך התנא
להשמיע שתי המחלוקות, דאי איתמר הך קמייתא – שאם
היתה נאמרת רק המחלוקת הראשונה בעדות צרתה, היינו
אומרים בזה – דווקא באופן זה קאמר רבי טרפון שאין חוששים
כלל לדברי הצרה ומותרת גם לאכול בתרומה, שכן שנאת הצרה
לשניה גדולה מאד משום דצריא דנופה – שיש לה צער הגוף על
ידה, שמחמת צרתה מונע הבעל תשמיש ממנה, ולכך ודאי
משקרת כדי לקלקלה שתנשא באיסור, ואין חוששים לעדותה
אף לאסור בתרומה. אבל כלה המעידה לחמותה, דצריא מילי
דעלמא – שאין שנאתה גדולה כל כך, שאין חמותה גורמת לה
צער הגוף אלא צער בדברים, שאומרת לבעלה דברים רעים
עליה, ואין זה ודאי שחשודה לשקר, אימא מודי ליה – שמא מודה
רבי טרפון לרבי עקיבא שיש לחוש לדברי הכלה לענין שתהא
חמותה אסורה באכילת תרומה. לכך הוצרך התנא לשנות
מחלוקתם גם בכלה המעידה לחמותה. ואי איתמר בזה – ואם
היתה נאמרת מחלוקתם רק לענין כלה המעידה לחמותה, היינו
אומרים דווקא בזה קאמר רבי עקיבא שיש לחשוש שמא הכלה
דוברת אמת ולאסור את חמותה בתרומה על פיה, כיון שאין
שנאתה גדולה כל כך ואינה ודאי משקרת, אבל בזה – לענין
צרה, ששנאתה גדולה מחמת צער הגוף, אימא מודה ליה רבי
עקיבא לרבי טרפון שודאי משקרת ואין לחשוש כלל לעדותה.
צריא – לכך הוצרכה המשנה להשמיענו שנחלקו בשתי
המקומות.

הגמרא מביאה פסק הלכה: אמר רב יוחנן אמר שמואל, הלכה
כרבי טרפון שצרתה מותרת בתרומה.
הגמרא מביאה סיוע לכך: אמר אביי, אף אנן נמי תנינא – גם אנן
שנינו כן במשנה (לפנינו ע"ב), אשה שהלכה עם בעלה למדינה הים
ולא היה לה בן וחרי היא בחזקת זקוקה ליבום, ובאה האשה
ואמרה, נית לי בן במדינת הים, והוסיפה ואמרה, תחילה מת בני
ואחר כך בעלי, ונמצא שעדיין היא זקוקה ליבום, נאמנת ומותרת
להתייבם. אבל אם אמרה מת בעלי ואחר כך מת בני, ונמצא
שלדבריה היא פטורה מיבום, אינה נאמנת ואסורה להנשא לשוק,
ומכל מקום חוששין לדבריה לאסורה ליבם, ולכן חולצת ולא
מתייבמת. ומלשון המשנה 'לדבריה' משמע מעוט שדווקא
לדבריה של האשה שהעידה לעצמה הוא דחוששין להחמיר, הא
– אבל לדברי צרה המעידה לחברתה שמת בעלה, אין חוששין
לעדותה כלל ואפילו להחמיר. הרי שסתמה המשנה כדעת רבי
טרפון, ושם מנה שהלכה כרבי טרפון.

יבמות. פרק חמישה עשר – האשה שלום דף קיח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) ר"ת רש"י

אשה אמרה מת ואשה אמרה לא מת הרי זו לא תנשא – והאיל ובאת שניה קודם שיתירוה על פי ראשונה. ואפילו שניה זו צרתה אוסרתה. ובגמרא מוקמינא לה להאי סתמא כרבי מאיר, דאמר: צרתה נמי מכחשא לה. **גמרא** לא מת איצטריבא ליה – דאף על גב דאי שתקא פשיטא לן דלא תנשא בעדות חברתה, איצטריך לאשמועינן

היבא דמכחשא לה נמי לא תנשא. דמחו דתימא: כיון דאתאי ומערערא גליא דעתא דליצטרי לצהר קאתיא. ולענגה שלא תנשא, רתמות נפשה עם פלשותים קעבדא, הלכך אפילו היא תשטרי, קמשמע לן. במחלוקת שניה – במחלוקת אחרונה אף ראשונה שניה. דלא תימא סתמא דברי הכל היא, אלא רבי יהודה ורבי שמעון היא, דאמר: צרה לא מכחשא. לא מת לאו הכחשה היא – דרבנן הימנה לקמא. ואשה אומרת לא מת – אפילו צרתה במשמע. **משנה** היתה – צרתה בת ישראל לכהן. תאכל בתרומה – בחזקת שבעלה קיים, ואינה חוששת לעדות צרתה. והאיל ואינה נאמנת להשיאה אינה נאמנת לפסלה. וחמותה אסורה – שאין כלה מעידה לחמותה. ואף על גב דאמר רבישא "מת בעלי, דפקע לך צד כלות, והויא נכרית – אפילו הכי לא מהימנא, כדאמר לעיל (ק"ב). הא לא בעלה מית ולא חמות מית כו'. היתה – חמותה בת ישראל לכהן כו'. **גמרא** צערא דנופה – תשמיש מונעת לה מבעלה, הא דאי משקרא כדי לקלקלה שתנשא. ואפילו שהיא נשאת – תמות נפשה עם פלשותים. מורי ליה לרבי עקיבא – דלא מחזיקין לה בשקרנית כולי האי. ונודי דלהשיאה לא מהימנא, אבל לחומרא לענין תרומה – תיחוש. ניתן לי בן – אשה שהלכה עם בעלה למדינת הים, וכשיצתה מכאן לא היה לה בן ועומדת בחזקת ייבום, ובאת ואמר: היתן לי בן במדינת הים, ונתן בן ואחר כך מת בעלי, דלא מפיק נפשה מחזקה קמייתא, שעדיין היא צריכה לייבם – נאמנת ומותרת להתייבם. אינה נאמנת – להנשא לשוק בלא חליצה. וכי הימנה רבנן לאשה – אבעלה הימנה, דייקא ומנסבא, אבל לאפוקי נפשה מיבם – לא הימנה, דוימנין דסניא לה. וחיישין לדבריה – דאפקא נפשה מחזקה, ויהא בא יבם לייבמה – לא שבקינן לה, וחולצת. לדבריה – מיעוטא משמע.

משנה

אִשָּׁה אוֹמֶרֶת: "מֵת", וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת: "לֹא מֵת" – הֲרִי זוֹ לֹא תִנָּשֵׂא. גְּמָרָא מַעֲמָא דְאִמְרָה: "לֹא מֵת", הָא אִישְׁתִּיקָא – תִּנָּשֵׂא. הָא אֵין צָרָה מַעֲרִידָ לְחִבְרָתָה! "לֹא מֵת" אִיצְטְרִיבָא לִיה, סִלְקָא דְעֵתִיד אִמְינָא הָא מֵיית, וְהָא דְקָאמְרָה: "לֹא מֵת" – לְקַלְקוּלָה לְצָרָה הִיא דְקָמִיבּוּנָא, וְ"חֲמוֹת נִפְשָׁה עִם פְּלִשְׁתִּים" קָאמְרָה, קְמִישְׁמַע לָן. "אֶחָת אוֹמֶרֶת מֵת כּו'". וְלִפְלוּג רַבִּי מֵאִיר בְּרִישָׁא! אִמֵּר רַבִּי אֶלְעָזָר: בְּמַחְלֻקַּת שְׁנִיָּה, וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שְׁמַעוֹן הִיא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֶפִּילוּ תִימָא רַבִּי מֵאִיר, בְּהָא – אֶפִּילוּ רַבִּי מֵאִיר מוֹרְדָה, דְּכָל "לֹא מֵת" בְּעֵדוּת אִשָּׁה – לֹא הִכְחָשָׁה הִיא. הֵנֵן: עַד אוֹמֵר "מֵת" וְעַד אוֹמֵר "לֹא מֵת", אִשָּׁה אוֹמֶרֶת "מֵת" וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת "לֹא מֵת" – הֲרִי זוֹ לֹא תִנָּשֵׂא. בְּשִׁלְמָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר – סִתְמָא בְּרַבִּי מֵאִיר, אֵלָא לְרַבִּי יוֹחָנָן קִשְׁיָא! קִשְׁיָא. **מִשְׁנָה הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הִיא וּבְעֵלָהּ לְמִדְיַת הַיָּם, וּבָאָה וְאָמְרָה: "מֵת בְּעָלִי" – תִּנָּשֵׂא, וְתַפּוּל בְּחוּבָתָה, וְצִרְתָּהּ אִסּוּרָה. הִיתָה בֵּת יִשְׂרָאֵל לְכָהֵן – תֵּאכַל בְּתִרְוּמָה, דְּכָרִי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין זוֹ דֶּרֶךְ מוֹצִיאָתָא מִיַּד עֲבִירָה, עַד שֶׁתֵּהָא אִסּוּרָה לִינָשָׂא, וְאִסּוּרָה מִלְּאָכּוֹל בְּתִרְוּמָה. אִמְרָה: "מֵת לִי בְּעָלִי וְאַחַר כֵּךְ מֵת חֲמִי" – תִּנָּשֵׂא, וְתַפּוּל בְּחוּבָתָה, וְחֲמוֹתָהּ אִסּוּרָה. הִיתָה בֵּת יִשְׂרָאֵל לְכָהֵן – תֵּאכַל בְּתִרְוּמָה, דְּכָרִי רַבִּי טַרְפוֹן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵין זוֹ דֶּרֶךְ מוֹצִיאָתָא מִיַּד עֲבִירָה, עַד שֶׁתֵּהָא אִסּוּרָה לִינָשָׂא, וְאִסּוּרָה מִלְּאָכּוֹל בְּתִרְוּמָה. **גְּמָרָא** וְצִרְיָא, דְּאִי אִיתְמַר הֵךְ קְמִייתָא – בְּהָא קָאמֵר רַבִּי טַרְפוֹן, מִשּׁוּם דְּצִעְרָא דְּנוֹפָה, אֲבָל חֲמוֹתָהּ, דְּצִעְרָא מִילִי דְעֵלְמָא, אִימָא מוֹרְדָה לִיה לְרַבִּי עֲקִיבָא. וְאִי אִיתְמַר בְּהָא – בְּהָא קָאמֵר רַבִּי עֲקִיבָא, אֲבָל בְּהָךְ אִימָא מוֹרְדָה לִיה לְרַבִּי טַרְפוֹן, צִרְיָא. אִמֵּר רַבִּי יְהוּדָה אִמֵּר**

שְׁמוּאֵל: הִלְכָה בְּרַבִּי טַרְפוֹן, אָמַר אַבִּי, אֵף אֲנִי נָמוּ תִנָּנָא: "נִתְּן לִי בֶן בְּמִדְיַת הַיָּם, מֵת בְּנִי וְאַחַר כֵּךְ בְּעָלִי" – נִאֲמַנְתָּ. "בְּעָלִי וְאַחַר כֵּךְ בְּנִי" – אִינְהָ נִאֲמַנְתָּ, וְחוֹשְׁשִׁין לְדִבְרֵיהָ, וְחוֹלְצִת וְלֹא מְתִיבָתָּ. לְדִבְרֵיהָ הוּא דְחוֹשְׁשִׁין, הָא לְדִבְרֵי צָרָה אֵין חוֹשְׁשִׁין, שְׁמַע מִפִּיהָ.

משנה

הבא פשיטא! ויש לומר: דניחא ליה לאקשווי מסיפא, כיון דמשכח לה. אי נמי: דרישא דהתם, כיון דעד אחד נאמן מן התורה – הוי כתרי ותר, ואי מכחשי אהרדי – לא היתה שותה, אבל הבא – חקנתא דרבנן היא. **ומכחישות** – זו את זו הרי אלו לא ינשאו – דרואי אחת מןן שקנינא, ואולי שתיים אומרות שקר, כי לא ידעו אמנת הדברים. ואיכא מאן דאמר בגמרא דר"מ פליג ברישא, ואיכא נמי הכחשה, ולא תנשא. והא דלא נקט פלוגתייהו ברישא – משום דהוה אמינא דבסיפא מודה, ושיקרי לעמוד קיזבו.

הואיל – חו חו מודות שאין קיים – אבל המכחשת ואומרת קיים, אותה לא תנשא דרישא מיתוקמא בחתייה.

מעמא דאמרה לא מת הא אישתקא כו' – ואם תאמר: מאי דייק? והא "לא מת" איצטריך ליה לאשמועינן שאף על פי שמכחשה צרתה תנשא! ולכא למימר דהא פשיטא, כיון שאין צרה מעידה לחברתה – דהא איצטריך טובא, דפליג רבי מאיר עלה. ולרבי יוחנן נמי אשמועינן דרבי מאיר מודה בהא. ואומר רבנו יצחק: דייק מקאמר זאת שאומרת לא מת – לא תנשא, דלא הוי למיתניא אלא אחת אומרת מת ואחת אומרת לא מת – הנשא, ואני דיענא דאומרת מת קאי, דהויא דלא מת – שויתה לנפשה חתיבה דאיסורא.

סלקא דעתך אמנא הא מימת מית – יש לנו לומר שמת יותר ממה שהיתה שותקת, דאי שתק – ודאי בעיא לקלקלה. אבל כשאומרת לא מת – מחמת שנאה אומרת כן, שהיא רוצה שתתעק. דאי לא ידעה דמית – היתה שותקת לקלקלה. ואם תאמר: מכל מקום היכי סלקא דעתא למישריה, כיון דשויתה לנפשה חתיבה דאיסורא? ויש לומר: דאפילו מודה ונתנה אמתלא לדבריה – אינה נאמנת, ולא דמיא (כתובות כב,א) לאשה שאמרה "אשת איש אני" וחזרה ואמרה "פניה אני" דנאמנת כשנתנה אמתלא לדבריה.

דכל לא מת בעדות אשה לאו הכחשה היא – נראה לרבינו יואל דהיכי קאמר דכל לא מת – אפילו בבת אחת, ובצרות דוקא לא הויא הכחשה. דהימנה רבנן, וצרתה שאומרת שוב לא מת – אין להאמינה. אבל בעד ועד בבת אחת – אמר במתניתין בסיפא לא תנשא. ואמרין לעיל: עד אומר מת והתירה לינשא, הא לא התירה לינשא אלא באו שניהם בבת אחת – לא תנשא. ועל כן יש לפרש דבצרות דוקא איירי, וטעמא דלא מת – דלא הוי הכחשה שמכחשתה צרתה, ואין לנו להאמינה, ולכן תנשא האחרת, ואם אז אומרת מת חו אומרת נהרג – דהויא דאי הכחשה, כיון דשתיהן באות להחיר עצמן ואינן מכונות דבריהן, דאמי בדדמי, ואין יודעת

אמנות הדברים. והשתא דייק שפיר מסיפא, דקתני: אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת – הרי זו לא תנשא. ואפילו צרות משמע כדפירש קובנטרס, דאי לאו הכי – מה במשמענו? היינו עד ועד דעלמא דקאמר בשלמא לרבי אלעזר – סתמא כרבי מאיר, ופליגא ארישא דאמר תנשא אפילו בבת אחת, אלא לרבי יוחנן קשה כו'. אבל אם היינו מפרשים דרבי יוחנן איירי דכל לא מת היינו בזה אחר זה – אם כן מאי מקשה מסיפא לרבי יוחנן? וגם לכולי עלמא יש להעמידה לרבי אלעזר דאיירי בבת אחת, אלא שמע מינה דכולה שמעתא איירי בבת אחת. ודוקא בצרה. דכל "לא מת" בעדות אשה לאו דוקא אלא בצרה. כדפירשתי. **אשה** – אומרת מת ואשה אומרת לא מת – אי אמרין דאשה אחת מכחשת את העד היבא שבאין חוה, ואם אמר דוא כן – הוה ליה למיתניא הכי, דהוי ליה רבותא טפי. ובירושלמי מצא רבי יהודה דאין הכי נמי, ומייתי ברייתא הכי. **אלא** לרבי יוחנן קשיא – ד"אשה אומרת" אפילו בצרעה משמע, ואם תאמר: מנלן? דלמא בנשים בעלמא איירי, דהכי תנן בפרק "מי שקינא" (סוטה לא,ב). עד אחד אומר "נטמאת", ועד אחד אומר "לא נטמאת" – אשה אומרת "נטמאת" כו', והתם לא קאי אצרות, ואפילו הכי קתני אשה! ויש לומר: דהתם ליכא למיטעי דבצרות איירי. **בת** – ישראל לכהן תאכל בתרומה – מספקא לרבינו יצחק אי דוקא בתרומה דרבנן, אי נמי בתרומה דאורייתא. דאוקמה אחזקא דייקא ומנסבא, ועל צרתה אין להאמינה, ואוקמה אחזקת אשת איש, מידי דהוה אשני שבילין. מיהו, איכא הכא חידא דעביד איסורא ממה נפשך, ובכי האי גוונא לא לפינן מסוטה, כדמשמע בריש מסכת נדה (ב,ב) ובמסכת חולין (ט,ב). **אף** – אן נמי תנינא – הא דלא מייתי רישא דהאשה שהלכה היא ובעלה – שמו משום דסיפא מיירי בהתר' יבמה לשוק, במילתיה דרבי טרפון, דייק מיניה. **לדבריה** – הוא דחושישין, הויא דרבי עקיבא, אילו לא ניווש לדברי צרה ואכלה בתרומה – כאכא עבירה בדאי! ואומר רבנו יצחק: ולא דבא רבי עקיבא מודה, כיון שאם לא ניווש לדברי צרה ליכא עבירה כלל, אבל דרבי עקיבא, אילו לא ניווש לדברי צרה ואכלה בתרומה – כאכא עבירה בדאי! ואומר רבנו יצחק: ולא דייק אלא מייתור וחוששין לדבריה.

משנה נותן גט לכל אחת – אם אינו חפץ לישא את כולו. גמרא קידש קתני – דאיכא למימר: התם הוא דקאמר רבי טרפון דמניח בניהם, דלא עשה מעשה, אבל בעל – לא קתני דליפלוג רבי טרפון, דכיון דעשה בה מעשה וגילה אותה בקדושי ביאה – צריך להוציא עצמו מדי עבירה, וליתן לכולו. גול קתני – דהואיל ואיסורא עבד – קניס ליה רבי עקיבא. אבל לקח מקח מחמשה, ואין יודע אי זהו – לא קתני דלקנסיה רבי עקיבא. מפלל דתנא קמא פליג עליה – ואמר: בקידש ולקח פליג, דליכא איסור כולי האי. אבל בבבלי וגול – אפילו רבי טרפון מודה. ומאי קידש קידש בבאיא – דגיגה אותה, ואפילו הכי פטר רבי טרפון. ולא תימא: ליתני גול ולא איבעי קידש, דתרווייהו איצטריך: תנא קידש בבאיא להודיעך כחו דרבי עקיבא, דאיסורא

אמר ליה תנינא וחוששין לדבריה – ואם תאמר: האי אינה מתייבמת – משום דשויתה לנפשה חתיכה דאיסורא ויש לומר: דדיק מדרקתני חולצת – דמשמע שכן הדין, מדלא קאמר מבקשים לחלוץ. אי נמי משמע דחולצת אפילו נהנה אמטלא לדבריה. דקולסא מוכר קלסי כרוב.

הדרן עלך האשה שלום

עבירה, עד שישלם לכל אחד ואחד. גמרא "קידש" – קתני, "בעל" – לא קתני, "גול" – קתני, "לקח" – לא קתני, מני מתינתין? לא תנא קמא ולא רבי שמעון בן אלעזר: דתניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על שקידש אחת מחמשה נשים ואינו יודע איזו קידש – שמניח בתוכה ביניהן ומסתלק. על מה נחלקו – על שבעל, רבי טרפון אומר: מניח בתוכה ביניהן ומסתלק, רבי עקיבא אומר: עד שישלם לכל אחת ואחת. לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על שלקח מקח מחמשה בני אדם ואין יודע מאיזה מהן לקח – שמניח דמי מקח ביניהן ומסתלק. לא נחלקו אלא שגול מחמשה, שאמר רבי טרפון: מניח גולה ביניהם ומסתלק, ורבי עקיבא אומר: עד שישלם גולה לכל אחד ואחד. מדרקאמר רבי שמעון בן אלעזר ב"קידש" ו"לקח" לא פליגי – מפלל דתנא קמא סבר פליגי. מני? אי תנא קמא – ליתני "קידש" ו"לקח", אי רבי שמעון בן אלעזר – ליתני "בעל" ו"גול" לעולם רבי שמעון בן אלעזר, ומאי "קידש" – קידש בבאיא. תנא "קידש" – להודיעך כחו דרבי עקיבא, דאף על גב דאיסורא דרננן עבד – קניס. תנא "גול" – להודיעך כחו דרבי טרפון, דאף על גב דאיסורא דאורייתא עבד – לא קניס. משנה האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובנה עמהם, ובאת ואמרה: "מת בעלי ואחר כך מת בני" – נאמנת. "מת בני ואחר כך מת בעלי" – אינה נאמנת. וחוששין לדבריה, וחולצת לדבריה, וחולצת ולא מתייבמת. "ניתן לי בן במדינת הים" ואמרה: "מת בני ואחר כך מת בעלי" – נאמנת; "מת בעלי ואחר כך מת בני" – אינה נאמנת. וחוששין לדבריה, וחולצת ולא מתייבמת; "ניתן לי יבם במדינת הים", אמרה: "מת בעלי ואחר כך מת יבמי", "יבמי ואחר כך בעלי" – נאמנת; הלכה היא ובעלה ויבמה למדינת הים, אמרה: "מת בעלי ואחר כך יבמי", "יבמי ואחר כך בעלי" – אינה נאמנת, שאין האשה נאמנת לומר "מת יבמי", שתגשא, ולא "מתה אחותה", שתפנס לביתו, ואין האיש נאמן לומר "מת אחי", שייבם אשתו, ולא "מתה אשתו", שישא אחותה. גמרא בעא מיניה רבא מרב נחמן: המזכה גט לאשתו במקום יבם מהו? פיון דסניא ליה – זכות הוא לה, וזכין לאדם שלא בפניו. או דלמא: פיון דזימני דרחמא ליה – חוב הוא לה, ואין חבין לאדם שלא בפניו? אמר ליה, תנינא: וחוששין לדבריה, וחולצת ולא מתייבמת. אמר ליה רבינא לרבא: המזכה גט לאשתו במקום קטמה מהו? פיון דאית לה קטמה בהדיה וזכות הוא לה, או דלמא ניחא דגופא עדיף לה? תא שמע, דאמר ריש לקיש: טוב למיתב מן דו מלמיתב ארמלו. אביי אמר: דשומשמןא גברא – בורסיה בי חרתא רמו לה. רב פפא אמר: דנפצא גברא – תיקרי בספי כבא ותייתיב. רב אשי אומר: דקולסא גברא – לא בעיא טלפחי לקידרא. תנא: וכולן מזונות ותולדות בבעליהן.

הדרן עלך האשה שלום

בכל יום גם בשבת-קודש ויום טוב יאמר השיעור תהלים חדשי . . ומובן אשר כל זה צריך להיות לי נדר.

משנה

אגב המשנה הקודמת, מביאה משנתנו אופנים נוספים בהם נחלק רבי עקיבא על רבי טרפון וטען 'אין זו דרך מוציא מידי עבירה': קידש אחת מחמש נשים, ואין יודע אי זו קידש, וכל אחת מהן אומרת אחי קידש, אם אינו חפץ לישא את כולן, נותן גט לכל אחת ואחת, ומניח דמי כתובה אחת ביניהן ומסתלק, דברי רבי טרפון. רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציא מידי עבירה של ספק גזל עד שיתן גט וכתובה לכל אחת ואחת. וכן בגזל, אם גזל אחד מחמשה אנשים ואין יודע מאיזה מהם גזל, וכל אחד אומר אחי גזל, מניח גזילה ביניהן ומסתלק, דברי רבי טרפון. רבי עקיבא אומר, אין זו דרך מוציא מידי עבירה של ספק גזל עד שישלם לכל אחד ואחד.

גמרא

הגמרא מבררת כאיזה תנא נשנית המשנה. מדייקת הגמרא: קידש קתני, גזל לא קתני, כלומר, שנינו ברישא שנחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא באופן ש'קידש' אחת מחמש נשים, ואילו באופן ש'בעל' וקידש בביאה אחת מחמש נשים לא שנינו שנחלקו, ומשמע שהתנא של משנתנו סובר ש'בעל' אחת מחמש לשם קידושין, מודה רבי טרפון שאינו נפטר מחיובו עד שישלם לכל אחת, שכן שעשה בה מעשה וגילה אותה בקידושי ביאה, קנסו אותו חכמים ליתן לכל אחת מהן חוב הכתובה ולהוציא עצמו מידי עבירת גזל. וכן בסיפא של המשנה מדייקת הגמרא להיפך: גזל קתני – המשנה נקטה בסיפא את מחלוקתם באופן של 'גזל' אחד מחמשה, ואילו לקח – קנה לא קתני – לא נקטה המשנה אופן של 'לקח' מאחד מחמשה ואינו זוכר ממי קנה את המקח, ומשמע שדווקא בגזל חולק רבי עקיבא על רבי טרפון וסובר שהואיל ועבר עבירה אינו נפטר מחיובו עד שישלם לכל אחד ואחד, אבל באופן של מקח שבו לא עבר איסור, מודה רבי עקיבא לרבי טרפון שמניח דמי המקח ביניהן ומסתלק. שואלת הגמרא: מני מתניתין – מיהו התנא ששנה משנתנו, לא תנא קמא ולא רבי שמעון בן אלעזר שנחלקו בברייתא להלן בביאור מחלוקת רבי טרפון ורבי עקיבא. דתנא, רבי שמעון בן אלעזר אומר, לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על מי שקידש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזו קידש, שבאופן זה הכל מודים שמניח כתובה ביניהן ומסתלק הואיל ולא גילה אותה בקידושי ביאה, על מה נחלקו, על מי שבעל אחת מחמש נשים לשם קידושין ואינו יודע איזו היא, שרבי טרפון אומר, מניח כתובה ביניהן ומסתלק, ורבי עקיבא אומר, אינו יוצא ידי חובתו עד שישלם לכל אחת ואחת, משום שאופן זה שעשה בה מעשה וגילה אותה בקידושי ביאה, חמור יותר. וכן בסיפא, לא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על שלל מקח מאחד מחמשה בני אדם ולא שילם לו, ואין יודע מאיזה מהן לקח, שמניח דמי מקח ביניהן ומסתלק, והיינו שאף רבי עקיבא מודה בזה שלא קנסוהו הואיל ולא עבר עבירה. לא נחלקו אלא באופן שגזל מאחד מחמשה, שבוזה אמר רבי טרפון מניח גזילה ביניהן ומסתלק, ורבי עקיבא אומר, כיון שעבר עבירה אינו נפטר מחיובו עד שישלם גזילה לכל אחד ואחד. והנה יש לדייק שרקאמר רבי שמעון בן אלעזר קידש ולקח לא פליגי – שלא נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא על קידש ו'לקח' כיון שבאופנים אלו לא עשה שום עוול, מכלל – משמע דמי מקח דתנא קמא חלק על רבי שמעון בן אלעזר ופליגי – שרבי טרפון ורבי עקיבא נחלקו דווקא ב'קידש' ו'לקח' שלא עשה שום עוול, ובוזה סובר רבי טרפון שאין חייב ליתן לכל אחד ואחד. אבל ב'בעל' ו'גזל' מודה רבי טרפון לרבי עקיבא שצריך לשלם לכל אחד. ומעתה יקשה, מני – מיהו התנא של משנתנו, אי תנא קמא, ליתני קידש ולקח – היה צריך לשנות את המחלוקת רק בקידש ולקח ולא בגזל, שהרי לשיטתו מודה רבי טרפון בגזל ומשלם לכל אחד ואחד, ואי משנתנו כרבי שמעון בן אלעזר, ליתני גזל – היה צריך לשנות את מחלוקתם באופן של 'בעל' ו'גזל' ולא ב'קידש', שהרי לשיטתו ב'קידש' מודה רבי עקיבא שכן שלא עשה בה מעשה גנאי אין

צריך ליתן לכל אחת ואחת.

מתרצת הגמרא: לעולם משנתנו כרבי שמעון בן אלעזר הסובר שרבי טרפון ורבי עקיבא נחלקו רק בבעל וגזל, ופאי חונת המשנה קידש אחת מחמש נשים, קידש בביאה, שבכך גילה אותה. מבארת הגמרא: מאחר שהעמידו משנתנו בקידש בביאה, והיינו שאף בזה הטעם לחייבו משום שעבר עבירה, אם כן מדוע הוצרכו לשנות מחלוקתם גם בגזל וגם בקידש בביאה. תנא 'קידש' – שנו מחלוקתם באופן שקידש בביאה להודיע בזה דברי עקיבא, דאף על גב דאיסורא דרפין עבר – שאף על פי שעבר רק על איסור דרבנן שאסרו לקדש בביאה, קנים אותו רבי עקיבא שחייב ליתן לכל אחת ואחת כדי לצאת מידי עבירה, וכן תנא מחלוקתם באופן של 'גזל' להודיע בזה דברי טרפון, דאף על גב דאיסורא דאורייתא עבר – שעבר על איסור תורה של 'לא תגזול' (ויקרא טו יג), מכל מקום לא קנים רבי טרפון שישלם לכל אחד, אלא סבר שמניח גזילה ביניהם ומסתלק.

משנה

משנתנו דנה באלו אופנים נאמנת האשה להעיד על מיתת בעלה להתחייב או להפטור בכך מיבום: האשה שהלכה היא ובעלה למדינת חם וקנה עמה, ובאת משם ואמרה מת בעלי תחילה ואחר כך מת בני והריני מותרת להנשא לשוק ואינו זקוקה ליבם, נאמנת, שכיון שכשיצאה למדינת חם היה לה בן והיתה בחזקת מותרת לשוק לכשימות בעלה, אף עתה שאומרת שמת בנה, נאמנת לומר שמת אחר מיתת בעלה והרי היא בחזקתה שמותרת לשוק. אבל אם אמרה מת בני ואחר כך מת בעלי והריני זקוקה ליבם, אינה נאמנת להתיר עצמה מחזקת ליבום, שלא האמינו חכמים בעדות אשה להוציא עצמה מחזקת איסור ליבם. ומכל מקום חוששין לדרבנא לאוסרה לשוק עד שתחלוץ, כיון שאומרת שהיא זקוקה ליבום, ולכן חולצת ולא מתייבמת. היתה בחזקת שאין לה בנים וזקוקה ליבום, ואמרה ניתן לי בן במדינת חם, והוסיפה ואמרה, מת בני תחילה ואחר כך מת בעלי, ועדיין זקוקה אני ליבום, נאמנת ומותרת להתיבם, כיון שאף בתחילה היתה בחזקת שזקוקה ליבום. אבל אם אמרה מת בעלי תחילה ואחר כך מת בני והריני פטורה מיבום, אינה נאמנת לפטור עצמה מן היבום, שכיון שכשיצאה למדינת חם היתה בחזקת זקוקה ליבום לכשימות בעלה, אינה נאמנת להפקיע עצמה מחזקה זו. ומכל מקום חוששין לדרבנא שאסרה ליבם, ולכן חולצת ולא מתייבמת. היתה בחזקת שאין לבעלה אח (יבם) ואינה זקוקה ליבום, ואמרה ניתן לי יבם במדינת חם, כלומר, נולד לבעלי אח במדינת חם, והוסיפה ואמרה מת בעלי תחילה ואחר כך מת יבמי, או אמרה מת יבמי ואחר כך בעלי, בשני האופנים היא נאמנת ומותרת לה להינשא לשוק, שכיון שבשעה שיצאה היתה בחזקת שאינה זקוקה ליבום, נאמנת לומר שמת היבם להשאר בחזקה זו. ואף שכבר אמרה שנולד לה יבם וחייבת ביבום, נאמנת להוסיף ולומר שמת ופטורה, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. היתה בחזקת שיש לבעלה אח (יבם) וזקוקה ליבום, והלכה היא ובעלה ויבמה למדינת חם, וכשחזרה אמרה מת בעלי ואחר כך יבמי או אמרה מת יבמי ואחר כך בעלי, ובשני האופנים באה להתיר עצמה לשוק בכך שאומרת שאין לה יבם, אינה נאמנת להוציא עצמה מחזקת זקוקה ליבם, ואסורה לשוק, שאין האשה נאמנת לומר מת יבמי כדי שתנשא לשוק, וגם לא נאמנת אשה לומר שמתה אחותה כדי שתכנס לביתו להינשא לו, וכן אין האיש נאמן לומר מת אחי כדי שייבם את אשתו, וכן לא האמינוהו לומר שמתה אשתו שלו כדי שיישא את אחותה.

גמרא

הגמרא מביאה ספק שפשוטו ממשנתנו: בעא מיניה [שאל] רבא

פרק ששה עשר - האשה בתרא

משנה

משנתנו מבארת את דינה של אשה שהלך בעלה למדינת הים בלא שהיו לו בנים, ומת, אם חוששין שנולד לו בן במדינת הים, שפוטרה מלהתייבם: **הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ וְצָרְתָּהּ לְמַדִּינַת הַיָּם**, וכשיצא לא היו לו בנים, ו**כָּאֵו עֵדִים וְאָמְרוּ לָהּ מִתְּ בַּעְלָהּ** במדינת הים, **הָיָה זֶה לֹא תִנָּשֵׂא לְשׁוֹק**, וכן לא תתייבם לאחי בעלה, **עַד שֶׁתָּדַע** בבירור **שֶׁמָּוּ מַעֲוֵבֶרֶת הִיא צָרְתָּהּ**, כלומר, אשתו אסורה להתייבם, שמה נתעברה צרתה וילדה לבעל בן במדינת הים, ונמצא שאשתו אינה זקוקה ליבום ואסורה לאחי בדין **אֵשֶׁת אַח שֵׁשׁ לוֹ בָּנִים**, וכן אסורה אשתו להינשא לשוק, שכן חוששין שמה מת שם בלא בנים, וזקוקה היא ליבום.

מוסיפה המשנה לדון, באופן שלא היו כאן אדחים לבעל המת, ואין כאן 'יבם', אם חוששין שנולד יבם במדינת הים: **הָיְתָה לָהּ לְאִשָּׁה שִׁמְת בַּעְלָה בְּלֹא בָנִים חָמוֹת בְּמַדִּינַת הַיָּם, אֵינָה חוֹשֶׁשֶׁת שֶׁמָּו יִלְדָּה חָמוֹת בֶּן זָכָר וְנִמְצָא שֵׁשׁ לְבַעְלָהּ אַח וְהָיָה זָקוּקָה לֹו** ליבום, אלא מותרת להינשא לשוק, אולם אם יצאה חמותה כשהיא **מְלֵאָה** (מעוברת), חוששת הכלה שמא נולד לחמותה בן זכר וזקוקה ליבום, ואסורה להינשא לשוק עד שיתברר הדבר. **רַבִּי יְהוֹשֻעַ אָמַר, אֵינָה חוֹשֶׁשֶׁת שֶׁמָּו יִלְדָּה חָמוֹת בֶּן זָכָר, אֲלָא מוֹתֶרֶת לְהִינָשֵׂא לְשׁוֹק**.

גמרא

שנינו במשנה: לא תנשא ולא תתייבם עד שתדע שמה מעוברת היא צרתה. מבארת הגמרא את לשון המשנה: **מָא' הִיא צָרְתָּה' -** מה המשנה באה להשמיענו ביתור הלשון 'היא צרתה'. **הָא קָא מְשַׁמְעָ לָן -** ה'תנא בא להשמיענו, לדלגא צרה הוא דחיישינן - שדווקא לצרה זו שהלכה עם בעלה למדינת הים אנו חוששים שמה מעוברת היא, **אֲבָל** אם נתברר על פי עדים שצרה זו אינה מעוברת, **לְצָרָה אַחֲרֵיתִי לֹא חִיִּישִׁין** - אין חוששין שמה נשא בעלה אשה נוספת במדינת הים ושמא היא מעוברת, אלא הרי אשתו מותרת להתייבם כדין אשת אח שאין לו בנים.

שנינו במשנה: האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעליך לא תנשא ולא תתייבם וכו' עד שתדע שמה מעוברת היא צרתה. מבארת המשנה: **בְּשִׁלְמָא יְבוּמִי לֹא -** מובן הדבר מדוע אסורה להתייבם, **דְּלִלְמָא מַעֲבֵרָא -** שיש לחשוש שמה נתעברה צרתה מבעלה, ונמצא שכאשר תתייבם קפוצה - פוגעת היא באיסור אשת אח דאורייתא. **אֲלָא** מה ששנינו שלא תנשא לשוק, **אֲמַאי -** מדוע אסורה, אם משום החשש שאין צרתה מעוברת והרי היא זקוקה ליבום, **הֲלָךְ -** הרי יש ללכת אחר רוב נשים, **וְרֹב נָשִׁים מַתְּעַבְרֹת וּיְלֹדֹת, וְיֵשׁ לֹמֵר שֶׁאִף צָרְתָּה** נתעברה וילדה, **זוּ שְׁלַפְנִינוּ נַפְטָרָה מִיָּקָת יָבוֹם וּמוֹתֶרֶת לְהִינָשֵׂא לְשׁוֹק**, ומאחר שהמשנה אסרה עליה להינשא לשוק, **לִיָּמָ -** שמה נאמר שמשנתנו בשיטת רבי מאיר היא, **דְּחִישׁ לְמַעֲוָבָא -** שחושש למיעוט, ולכן אסור עליה להינשא לשוק כיון שחוששים למיעוט נשים שאינן מתעברות ויולדות.

מבארת הגמרא באופן אחר: **אֲפִילוּ תִיָּמָ רַבָּן -** אפילו אם תאמר שמשנתנו היא בשיטת חכמים החולקים על רבי מאיר, **כִּי אֲוִלִי רַבָּן בְּתָר רֹבָא -** אימתי חולכים חכמים בספיקות אחר הרוב, **בְּרֹבָא דְאִיתֵיהּ קָמֵן -** ברוב שישנו לפנינו במציאות, **כְּגֹוֹן רֹב שֶׁל תִּשְׁעֵי הַנְּיוּוֹת, כְּלֹמֶר, אִם יֵשׁ בְּעִיר תִּשְׁעֵי חֲנוּיֹת שֶׁמוֹכְרוֹת בֶּשֶׁר כֶּשֶׁר וְאַחַת מוֹכֶרֶת בֶּשֶׁר טְרִיפָה, וְנִמְצָאָה חֲתִיכַת בֶּשֶׁר מִחוּץ לַחֲנוּיֹת, הוֹלְכִים אַחֵר רֹב הַחֲנוּיֹת שֶׁלִּפְנֵינוּ וְהַבֶּשֶׁר מוֹתֵר. וְכֵן בְּנִיבְהִירִי וְסִנְהִירִין הוֹלְכִים עַל פִּי הַכֶּרֶת רֹב הַדִּיּוּנִים. שְׁבֹאֲפֻנִים אֵלֹו הָרֹב לִפְנֵינוּ, אֲבָל בְּרֹבָא דְלִיתֵיהּ קָמֵן -** כשאין הרוב לפנינו, כגון 'רוב נשים שבעולם מתעברות ויולדות' שאין זה רוב הקיים לפנינו, אלא שכן הוא הטבע ברוב המקרים בעולם, לא

אֲוִלִי רַבָּן בְּתָר רֹבָא - גם חכמים מודים שאין חולכים אחר רוב זה אלא חוששים למיעוט.

מקשה הגמרא ודוחה ביאור זה: **וְהָרִי מְצִינוּ לַעֲנִין יָבוֹם בְּקָמֵן וְקִשְׁמָה, דְּרֹבָא דְלִיתָא קָמֵן הִיא -** שבנידון זה הרוב אינו לפנינו, **וְאֲוִלִי רַבָּן בְּתָר רֹבָא -** ומכל מקום חולכים חכמים בזה אחר הרוב. **דְּתִנָּא בְּבִרְיִיתָא, יָבֵם קָמֵן וְיָבִמָּה קָמָה לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, דְּכָבִי רַבִּי מָאִיר, אֲמַר וְלֹו חֲכָמִים לְרַבִּי מָאִיר, יָפָה אֲמַרְתָּ שֶׁאִין חוֹלְצִין שֶׁכֵּן 'אִישׁ' כְּתִיב בְּפָרָשָׁה שֶׁל חֲלִיצָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה א) 'וְאִם לֹא יִחַפֵּץ הָאִישׁ לְקַחַת אֶת יְבִמָתוֹ וְגו', ודרשו 'איש' פוטרה בחליצה ולא קטן. וכן מְשַׁמְעִין וְ-מְקִישִׁין] אִשָּׁה לְאִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בְּאוֹתוֹ פֶּסוּק 'וְעָלְתָּה יְבִמָתוֹ הַשְּׂעָרָה' ללמד שאף יבמה קטנה שנפלה לפני יבם גדול אינה נפטרת בחליצתה. **אֲלָא** מה הַפָּעִם שֶׁאֵתָּה אֹמֵר שֶׁקֵּטָן וְקִטְנָה הִיא לֹא נִתְמַעֲטָה לַעֲנִין יָבוֹם. אֲמַר לָהֶם רַבִּי מָאִיר, קָמֵן אִינוּ מִיָּבֵם, כִּיֹּן שְׁחֹוֹשִׁים שֶׁמָּו כְּשִׁגְדָּל קֵטָן יִמָּצָא שְׁחֹוֹא סְרִיס וְרָאִי הַלּוּלִיד לְחֻלְקִים זֶעַר לְאֲחֵיו. וְקָמָה אֵינָה מְתִיבָמָה, שֶׁמָּו לְכַשְׁתַּגְדָּל תִּמָּצָא אֵילּוּנִית שֶׁאֵינָה רְאוּיָה לְלֶדֶת, וְסָרִיס וְאֵילּוּנִית אֵינֵם בְּמִצּוֹת יָבוֹם, וְנִמְצָאוּ פּוֹנְעִים בְּצִרְתָּהּ שֶׁל אִיסוּר אֵשֶׁת אַח שֶׁלֹא בְּמִקּוֹם מִצּוֹת יָבוֹם. וְאֵילוּ רַבָּן חוֹלְקִים עַל רַבִּי מָאִיר וְכָבִי שֵׁשׁ לֹמֵר וְיֵל בְּתָר רֹבָא דְקָמִינִם - הֵלֵךְ אַחֵר רֹב הַקָּטָנִים שֶׁבְּעוֹלָם, וְרֹב קָמִינִם לֹא סְרִיס נִינְהוּ - אֵינֵם סְרִיסִים, וְרֹאשִׁים לִיבּוֹם. וְכֵן אֹמְרִים וְיֵל בְּתָר - הֵלֵךְ אַחֵר רֹב קָמִינֹת, וְרֹב קָמִינֹת לֹא אֵילּוּנִית נִינְהוּ וְחֹן רְאוּיֹת לִיבּוֹם. וְלִכְךָ קֵטָן וְקִטְנָה יִכּוּלִים לִיָּבֵם וְאֵינֵם חוֹשִׁים שֶׁמָּו יִמָּצָא סְרִיס אוֹ אֵילּוּנִית. הָרִי מְבֹוֹר שֶׁלְדַעַת חֲכָמִים הוֹלְכִים אַחֵר הָרֹב שֶׁאֵינֵם סְרִיסִים וְאֵילּוּנִיֹת, אִף עַל פִּי שְׁרֹב זֶה אִינוּ לִפְנֵינוּ אֲלָא שֶׁכֵּךְ הוּא הִטְבַּע בְּעוֹלָם, וְלִפִּי זֶה אִף בְּנִידוֹן מִשְׁתַּנּוּ לְדַעַת חֲכָמִים יֵשׁ לְלַכֵּת אַחֵר רֹב נָשִׁים שֶׁמִּתְעַבְרוֹת וְיוֹלְדוֹת, וְלִהְתִּיר אֶת הַיָּבִמָּה לְהִינָשֵׂא לְשׁוֹק. וְזֹמַה שֶׁמִּשְׁתַּנּוּ אוֹסֶרֶת אֶת הָאִשָּׁה לְהִינָשֵׂא לְשׁוֹק, עַל כִּרְחָךְ אֵינָה בְּשִׁיטַת חֲכָמִים, אֲלָא מַתְּוִרְתָּא - מַחֲוֹר וּבִרְוֹר כִּפִּי שֶׁאֲמַרְנוּ בְּתַחֲלִילָה, מַתְּנִיתִין רַבִּי מָאִיר הִיא הַסּוֹבֵר שֵׁשׁ לְחֹשׁוֹשׁ לְמִיעוּט נָשִׁים מִפְּלִילוֹת.**

מקשה הגמרא: **כִּמָּא אֲוִקְמָתָא -** כיצד העמדת את הרישא של המשנה, **כְּרַבִּי מָאִיר הַחוֹשֵׁשׁ לְמִיעוּט, אִם כֵּן אֲמַר -** אמור ובאר את הסיפא, **הָיְתָה לָהּ לְאִשָּׁה שִׁמְת בַּעְלָה בְּלֹא בָנִים חָמוֹת בְּמַדִּינַת הַיָּם, אֵינָה חוֹשֶׁשֶׁת שֶׁמָּו יִלְדָּה חָמוֹת בֶּן זָכָר וְנִמְצָא שֵׁשׁ לְבַעְלָהּ** אַח וְהָיָה זָקוּקָה לֹו ליבום, אלא מותרת להינשא לשוק, ואם אכן משנתנו כשיטת רבי מאיר יקשה, **אֲמַאי -** מדוע אין לחשוש שחממותה ילדה זכר, הרי יש להלך אחר רוב נשים, **וְרֹב נָשִׁים מַתְּעַבְרֹת וּיְלֹדֹת, וְרֹב מִיעוּט מִפְּלִילוֹת וְלֹדוֹתֵיהּ, וְאִמָּנִם כָּל הַיּוֹלְדוֹת וְלֹדוֹת בְּנֵי קִיָּמָא מִתְּעַבְרֹת וְיֹלְדוֹת זָכָרִים וּמִתְּעַבְרֹת וְיֹלְדוֹת נְקִיבוֹת, וְיֵשׁ לָנוּ לֹמֵר כְּמוֹךְ וְ-תַצְרֵךְ] מִיעוּטָא נָשִׁים מִפְּלִילוֹת לְמִתְּעַבְרֹת וְיֹלְדוֹת נְקִיבוֹת, וְהָיוּ לִיָּה הַזָּכָרִים מִיעוּטָא מְכַל הַלּוֹדוֹת, שֶׁהָרִי רֹב הַנָּשִׁים אוֹ מִפְּלִילוֹת אוֹ יוֹלְדוֹת נְקִיבָה. אִךְ עַדִּין וְלִיחֹוֹשׁ -** היה לנו לחוש למיעוט שילדה חמותה זכר ויש לה יבם, כדעת רבי מאיר, ולאסור עליה להינשא לשוק.

מתרצת הגמרא: **דְּלִלְמָא כִּיֹּן דְאִיחֻקָּה לְשׁוֹק -** שמה כיון שכבר היתה בחזקת היתר לשוק, **שְׁחִירִי בְּשַׁעָה שִׁינְצָא חָמוֹתָה לְמַדִּינַת הַיָּם לֹא הִיָּה יָבֵם, לֹא חִישׁ -** לכך לא חשש רבי מאיר למיעוט שיוולדות זכרים' נגד חזקה.

מקשה הגמרא: אם כן, גם בנידון של הרישא שהלך הבעל עם הצרה למדינת הים שהדין הוא שלא תתייבם שמה ילדה צרתה, מדוע לא תתייבם, הרי כיון דאִיחֻקָּה לִיָּבֵוֹם - שכבר היתה האשה בחזקת זקוקה ליבום בשעה שהלך בעלה למדינת הים בלא בנים, תייבם - תחא מותרת להתייבם.

מתרצת הגמרא: **אֲמַר רַבִּי נִחְמֵן אֲמַר רַבָּה בְּרַ אֲבִיתָ, בְּרִישָׁא שֶׁהֲלָכוּ בַּעְלָה וְצָרְתָּה לְמַדִּינַת הַיָּם, אִם אֲכֵן נֹולַד לֹו בֶּן בְּמַדִּינַת הַיָּם, כֹּאשֶׁר תִּתִּיבֵם הָאִשָּׁה נִמְצָא דְפֻגְעָת בְּאִיסוּר בְּרַת שֶׁל אֵשֶׁת אַח שֶׁלֹא בְּמִקּוֹם מִצּוָה, וְלִפְיָכֵךְ מִחֲמַת חוֹמֶרֶת הַדֶּבֶר חֲשֵׁשׁוֹ שֶׁמָּו נִתְעַבְרָה וְצָרְתָּה וְלֹא סִמְכּוֹ עַל הַחֻזְקָה. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּכִיפָא, אֲפִילוּ**

יבמות. פרק ששה עשר – האשה בתרא דף קיט עמוד א – מתוך מהדורות "אבן ישראל" (שטיינזלץ) ר"א רש"י תוספות

משנה האשה שהלך בעלה בו' לא תנשא – הואיל ובלא בנים יצא בעלה. ולא תתייבם – שמא ילדה צרתה. ובגמרא פריך: אמאי לא תנשא? תחלוץ ותנשא ממה נפשך. **היא צרתה** – מפרש בגמרא. היתה לה חמות – במדינת הים. וכשיצאה לא היה לה בן, ואין יבם לזו – אינה חוששת שמא ינתן לה יבם. אף על גב דחיישין לעיל שמא ילדה צרה – התם הוא דכל מה דילדה צרה בין זכר בין נקבה – מפיק לה להא מיבם. אבל חמות, דאי נמי ילדה לא זקק לה להך אלא אם כן ילדה זכר, וכולי האי לא חיישין שמא ילדה זכר היה. **יצתה מליאה** – יצתה חמותה מעברת. חוששת – שמא זכר היה. **אינה חוששת** – דאיכא למימר שמא הפילה, ואתלמד לומר לא הפילה – שמא נקבה היתה. **גמרא** לצרה אחריתי – אם באו עדים שאין צרתה מעוברת – אינה חוששת שמא אשה אחרת נשא, ומותרת ליבם. **רבי מאיר** חושש למיעוטא – בפרק 'הכל שוחטין' (תולין גא) גבי כותים, שגור על כל כותים משום אותם שמצאו דמות יונה בדר גריות והשתחו לה. תשע חנויות – דתניא (שם צהא) ובגמרא – הלך אחר הרוב. דכיון דחנויות לפנינו חן, ואנו רואין שרובן מוכרות בשך שוחטין. וסנהדרין – שנים עשר מוכין ואחד עשר מחייבין, דקימא לן דוכא (סנהדרין מא). דהואיל רוב מוכין, וקמן נינהו. **וליתא קמן** – כגון הכא, דניזיל בחר רוב נשים שבעולם. **אימא סיפא** היתה לה חמות אינה חוששת – אמאי? נהי נמי דזכרים מיעוטא, כדמפרש ואיל, מיהו הלך אחר רוב נשים, וכיון דרוב נשים מתעברות – ליכא למימר בזכרים מיעוטא דמיעוטא, אלא חד מיעוטא, דרוב נשים מתעברות ויולדות ומיעוט כר, דכי גרסינן: והו להו זכרים מיעוטא וליחוש. **דאיסור ברת חששו** – שמא נתעברה צרתה. לא חששו – שמא נתעברה חמותה, ואוקמה אחזקה. מה לי איסור לאו – מי לא בעינן למיחש לספק איסור לאו, כי היכי דחיישין לספק איסור כרת? הא מדי דספיקא לאו הרחקה דרבנן היא בדבר המותר, דנמא: לכת עבדי הרחקה, ללאו לא עבדי הרחקה בדבר המותר, דהכא שמא איסורא דאורייתא קעביד.

רישא

האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים, ובאו ואמרו לה "מת בעליך" – לא תנשא ולא תתייבם, עד שתדע שפא מעוברת היא צרתה. היתה לה חמות – אינה חוששת, יצתה מליאה – חוששת. רבי יהושע אומר: אינה חוששת. גמרא מאי "היא צרתה"? הא קא משמע לן: להא צרה הוא דחיישין, אבל לצרה אחריתי – לא חיישין. "לא תנשא ולא תתייבם וכו'". בשלמא יבומי לא – דדלמא מעברא, וקפנעה באשת אח דאורייתא. אלא לא תנשא – אמאי? הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים מתעברות ויולדות! לימא רבי מאיר היא, דחייש למיעוטא? אפילו תימא רבנן, כי אזלי רבנן ברת רובא – רובא דאיתיה קמן, כגון תשע חנויות וסנהדרין, אבל רובא דליתיה קמן – לא אזלי רבנן ברת רובא. והרי קמן וקטנה, דרובא דליתיה קמן היא, ואזלי רבנן ברת רובא! דתניא: קמן וקטנה לא חולצין ולא מייבמין, דברי רבי מאיר. אמרו לו לרבי מאיר: יפה אמרת שאין חולצין, "איש" פתיב בפרשה ומקשינן אשה לאיש. אלא מה פשע אין מייבמין? אמר להם: קמן – שפא ימצא סרים, קטנה – שפא תמצא אלונית, ונמצאו פוגעים בערוה. ורבנן סברי: זיל ברת רובא דקטנים, ורוב קטנים לאו סרים נינהו; זיל ברת רוב קטנות, ורוב קטנות לאו אלונית נינהו. אלא, מתוורתא מתניתין רבי מאיר היא. במאי אוקימתא – פרבי מאיר, אימא סיפא: היתה לה חמות – אינה חוששת. אמאי? הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים מתעברות ויולדות, מיעוט מפילות, וכל היולדות – מחצה זכרים ומחצה נקבות, סמוך מיעוטא דמפילות למחצה נקבות – והו לי זכרים מיעוטא, וליחוש!

דלמא, פיון דאיחזקה לשוק – לא חייש. רישא דאיחזק לייבום – תיבם! אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב: רישא דאיסור כרת – חששו, סיפא דאיסור לאו – לא חששו. אמר רבא: מכרי, הא דאורייתא והא דאורייתא, מה לי איסור כרת מה לי איסור לאו? אלא אמר רבא:

רישא

האשה יצתה מליאה חוששת – אף על גב דאיכא חזקה דמסייע לרובא דנקבות ומפילות – חוששת, דאיתרע ליה חזקה, שיעתה מליאה. **אבל** לצרה אחריתי לא חיישין – מהיתור לשון "דהיא צרתה" דייק, "דהיא צרתה" משמע ליה שהצרה עצמה מעוברת, ולא משמע צרה אחרת אם נשא. **אמאי** הלך אחר רוב נשים בו' – ואם תאמר: דתנן לעיל באידך פירקין (קידוש) ניתן לי בן במדינת הים, מת בעלי ואחר כך מת בני, למה אינה נאמנת במגו שהיתה יכולה לומר: עדיין בני קיים, וסמכין ארוב נשים שמתעברות ויולדות? ויש לומר: דמיידי כגון שיש שני עדים שאומרים ששניהם מתו, והשתא אינה יכולה לומר עדיין בני קיים. **רבי** מאיר היא – ואי: אמאי לא מוקל לה נמי כרבנן? וכי אזלי רבנן ברת רובא – היינו בדלא תלי במעשה, אבל דחלי במעשה – לא אזלינן ברת רובא. דכחאי גונא משני בפרק שלשי דבבורות (כא) ויש לומר: דכחא כרבה, דלית ליה ההוא שניא. אי נמי אין חשבו תלי במעשה, אלא ממילא הוא בא, שאדם נזקק לאשתו. **כגון** תשע חנויות וסנהדרין בו' – תימה: היכי פליג רבי מאיר? והכתיב: "אחר רבים להטות?" ועוד: היכא אשכח דפליגי רבי מאיר ורבנן בתשע חנויות? הא לא אשכח דפליגי אלא בקטן וקטנה! ושמואל לאו דוקא נקט תשע חנויות וסנהדרין, אלא כגון מיעוטא דפליגי בחולין (יאא) ובמסכת עבודה זרה (מב). **מחזורתא** מתניתין רבי מאיר היא – דחייש למיעוטא. מיהו אנן לא קיימא לן כרבי מאיר. אף על גב דאית סתמא דמתניתין כרבי מאיר – בהא דחייש למיעוטא – ואפילו הכי לא קיימא לן כוותיה, מדאמר בפרק קמא דחולין (יאב) ורבי מאיר היכי אביל בישראל? משמע דאנן שפיר אבלינן, וקשה: דבפרק "הלוהק בדמיה" (בבורות כדא) פסיק רבי יוחנן כרבן שמעון בן גמליאל, דאמר בלוקח בהמה מניקה מן הנכרי דפטורה מן הבכורה כשכנה כרוך אחריה, משום דלא מרחמא אלא אם כן ילדה. אבל מטעמא דחלב לא מפרטא: אף על גב דרוב בהמות אין חלובות אלא אם כן יולדות – אלמא חיישין למיעוט, אף על גב דליכא חזקה בהא מיעוטא, דאי אמרת אוקי בהמה בחזקת שרי ילדה – אדרבה, העמד הולד בחזקת שאין קדוש בבכורה, שהיה חולין במעי אמו ויש לומר: דרבי יוחנן לא פסיק כוותיה אלא בהא דלא מרחמא אלא אם כן ילדה, ונפקא מינה להיכא שראינה שהיה לה חלב קודם לידה – דההיא לא מיפטרטא מטעם חלב, ואפשר דרבן שמעון בן גמליאל סבר

והזקה לא עדיף מרובא – לא הוה צריך דלא עדיף, דאפילו עדיף מרוב נשים מתעברות ויולדות – מכל מקום יש לחוש, דרבי מאיר חייש למיעוט. אלא האמת אומר, דלא עדיף מרובא. **סמך** מיעוטא לחזקה הוה ליה פלגא ופלגא – ואם תאמר: דבפרק בתרא דקדושין (פ, א) ובפרק "כסו הדם" (חולין פ, א) גבי תינוק שנמצא בצד העיסה, אמרין:

סמך מיעוטא דאין מטפחין לחזקה טהרה, ויתרע ליה רובא, ומטהרין לעיסה. והבא קאמר דהוי פלגא ופלגא ומתמרנן ואומר רבינו חיים: דתינוק הוי דבר שאר בו דעת לישאל, הוי ספקי טהור ואפילו ברשות היחיד, ולהבי איתרע ליה רובא. **סיפא** חזקה לשוק ורובא לשוק הוי להו זכרים מיעוטא דמיעוטא ולמיעוטא דמיעוטא לא חיישין – הקשה הירב רבינו אלחנן: אם כן, היכי פריך מינה בפרק שלשי דבכורות (כב, ע) רבי יהושע דחייש למיעוטא, והבא לא חייש למיעוטא, והא הבא איכא מיעוטא דמיעוטא, ולהבי לא חיישו ויתירין: דיצתה מלאה איתרע ליה חזקה, כיון שיש לה עובר במעיה, ואפילו הכי לא חייש רבי יהושע, וחשיב ליה כמו מיעוט, כיון דתנא קמא אסר ביציאתה לאמה, ועוד הקשה: דתנא קמא דרבי יהושע דאמר יצתה מלאה חוששת, וחיישין למיעוט, אף על גב דליכא חזקה בהדיה, וברישא, גבי האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים, בעי חזקה בהדי מיעוטו ויתירין: דהוא לא בעי חזקה בהדי מיעוט, והא דנקט דבעין ברישא חזקה בהדי מיעוטא – לא בעינן הכי אלא שלא תהא חזקה מסיעתא לרוב, דאז הוי המיעוט מיעוט דמיעוט. וצריך עיון גבי גבית בית אונייק דאסר ליה רבי מאיר משום דרוב עגלים נשחטים לעבודה זרה של אותה העיר. ופריך: מאי איירא רוב, אפילו מיעוט נמי, דרבי מאיר חייש למיעוט. ומאי קושיא? כיון דרוב עגלים אין נשחטים, וחזקה דחלב בחזקת היתר, אכן כן איתרע ליה רובא כדאמר רבא. **את** שיש לה עדים אסורה וכו' – תימה לרבינו יצחק: מאי קא משמע לך? ושמן אשמעינן דלא אסרין הא אטו דא. **מאי** טעמא דרבי אלעזר משום דקסבר צרה מעידה לחברתה כו' – תימה לרבינו יצחק: אמאי לא פליג רבי אלעזר באידך פירקא (יבמות ק"א, ג) אכל נאמנים להעידה חוץ מחמתה כו', וקחשיב צרתה ויבמתה? ואי רבי אלעזר איירי לבתר דאינסבא צרה – מכל מקום ליפלי גבי ההיא דמת בעלי ואחר כך מת חמי – תנשא, וחמתה אסורה ורבי אלעזר לא אסר, כיון שנשאת הכלה ונראה לרבינו יצחק: דלא דמי, דלעיל דאי שחרצה או היבמה באה להעיד על חברתה – אין לה להיות נאמנת אפילו לרבי אלעזר. אבל הבא, כל אחת אינה מתכוונה להעיד על חברתה אלא על עצמה, וממילא נאמנת על חברתה.

רישא חזקה לייבום ורובא לשוק, וחזקה לא עדיף כי רובא. ואייתי מיעוטא דמפילות, סמוך לחזקה – והוה ליה פלגא ופלגא – לא תנשא ולא תתייבם. סיפא חזקה לשוק ורובא לשוק, והוה ליה זכרים מיעוטא דמיעוטא, ומיעוטא דמיעוטא לא חייש רבי מאיר. "לא תנשא ולא תתייבם וכו'", ולעולם? אמר ועירי: לעצמה – שלשה חדשים, לחברתה – תשעה, וחולצת מפה נפשך. רבי חנינא אמר: לעצמה – שלשה, לחברתה – לעולם. ותחלוץ מפה נפשך! אביי בר אבין ורבי חנינא בר אבין אמרי תרויהו: גזירה שמוא יהא ולך בן קיימא, ונמצא אתה מצריכה פרוז לכהונה. ולצריכה! דלמא איכא דהוי בחליצה ולא הוי בתכרה, ואמרי: קשרו חלוצה לכהן. תנן: "ניתן לי בן במדינת הים" ואמרי: "מת בני ואחר כך בעלי" – נאמנת, "מת בעלי ואחר כך בני" – אינה נאמנת, וחוששין לדבריה, וחולצת ולא מתייבמת. וליחוש דלמא אתו עדים ואמרי כדקאמריה, ונמצא אתה מצריכה פרוז לכהונה! אמר רב פפא: בגרושה. רב חייא בריה דרב הונא אמר: באמרה: "אני והוא נחבאנו במערה". משננה שתי יבמות, זו אומרת: "מת בעלי" וזו אומרת: "מת בעלי" – זו אסורה מפני בעלה של זו, וזו אסורה מפני בעלה של זו. לזו עדים ולזו אין עדים, את שיש לה עדים – אסורה, ואת שאין לה עדים – מותרת. לזו בנים ולזו אין בנים, את שיש לה בנים – מותרת, ואת שאין לה בנים – אסורה. נתייבמו ומתו היבמין – אסורות להנשא. רבי אלעזר אומר: הואיל והותרו ליבמין – הותרו לכל אדם. גמרא תנא: לזו עדים ובנים ולזו לא עדים ולא בנים – שתייהן מותרות. נתייבמו ומתו היבמין – אסורין להנשא. רבי אלעזר אומר: הואיל והותרו ליבמין – הותרו לכל אדם. בעי רבא: מאי טעמא דרבי אלעזר, משום דקסבר צרה מעידה לחברתה, או דלמא משום דהיא לא מקלקלא נפשה? למאי נפקא מיהא – לאנסובי

וחזקה לו. ואף על פי ששאתו אומרת מת – אינה נאמנת איבמתה שתנשא על פיה, שאין יבמה מעידה על חברתה, שהיא אחת מחמש נשים שאין נאמנות להעידה. לזו עדים – שמת בעלה. זו שיש לה עדים אסורה – לינשא, מפני יבמה, דשמו חי הוא, דעדים

אין

מאי דהנו לה? דהא דאי נמי מדימנא לומר מת בעלי. וזו שאין לה עדים מותרת – לשוק. דהא אמרה שהוא מת. ובשביל יבמה נמי לא חיישין, שהרי יש עדים שמת. לזו בנים ולזו אין בנים – ואין עדים לא לזו ולא לזו, את שיש לה בנים מותרת כו'. נתייבמו – שהיה להם כאן שני יבמין ונתייבמו. שהאשה שאמרה מת בעלי – תתייבם, דלענין ייבום לא הוצרכו זאת לעדותה של זו. וארישא קאי, שאין להם לא עדים ולא בנים. ומתו היבמין אסורות להנשא – לשוק. זו מפני בעלה דראשון של זו, וזו מפני בעלה דראשון של זו. שמוא עדיין הם חיים. ואף על פי שנשאו שתייהן ליבמין בחזקת שמתו בעליהם – אצל עצמן נאמנות, אבל עכשיו כשינשאו לשוק – נמצא עדותה של זו מועיל לזו, ואין יבמות מעידות זו על זו עד דהיתר. הואיל והותרו ליבמין – בחזקת שמתו בעליהם, הו לא מיתסרן דניחוש לשמוא חיין הם. גמרא שתייהן מותרות – שאין כאן זיקת ייבום, זו מפני בניה וזו בעדי חברתה. צרה מעידה לחברתה – דהא שתי יבמות צרות ניהו, ומפני צד צרות לא נפסלו מלהעיד זו לזו.

לאינסובי

הרי יושב הוא בעיר הקודש ירושלים. . ומזה תוצאה מובנת, שגם בקדושת האדם צריכה להיות הוספה.

ממכתב א' דראש-חודש תמוז, תשי"ח

חששו דלמא איבא דהוי בחליצה ולא הוי בחברה – שמא יהיו בני
אדם בשעת חליצה, ולא יהיו נוכחים בהכרזה שהיא מותרת
לכהונה, וכאשר יראו אותה נישאת לכהן אמרי – יאמרו אותם בני
אדם קשיו (התירו) חליצה לכהן, ויבואו להתיר חלוצה לכהונה,
ולכן גזרו רבנן שלא תחלוץ.
הגמרא מקשה על ביאורם של אבוי ורבי חנינא: תנן במשנה לעיל
(קידה), האשה שהלכה עם בעלה למדינת הים ולא היו להם בנים,
והרי היא עומדת בחזקת זקוקה ליבום, ובאה ואמרה ניתן לי בן
במדינת הים, והוסיפה ואמרה שתחילה מת בני ואחר כך מת בעלי
וזקוקה אני ליבום, הרי היא נאמנת להתיר עצמה להתייבם. אבל
אם אמרה מת בעלי ואחר כך מת בני ופטורה אני מיבום, אינה
נאמנת להוציא עצמה מחזקת זקוקה ליבום, ואסורה להנישא
לשוק. ומכל מקום חוששין לבריה שמא אמת הוא שמת בנה אחר
מיתת בעלה, ופטורה מיבום, ולכן חולצת ולא מתייבמת. ומעתה
קשה, איך התירו לה לחלוץ, וליחוש דלמא אחי עדים ואמרי
ברך אמרי – נחשוש אף כאן שמא יבואו עדים ויעידו דבריה
שתחילה מת בעלה ואחר כך מת בנה, ואינה זקוקה לחליצה,
ונמצא אתה מצריכה ברוז להתירה לכהונה, וכיצד יתכן שמתירים
לה לחלוץ לפני שיועדים בודאות שהיא אכן זקוקה לחלוץ.
מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, משנה זו עוסקת באשה שהיתה
גרופה מאיש אחר קודם שנשאת לזה שמת, ומשום כך היא כבר
פטולה לכהונה אף בלא החליצה, ואין חשש שתצטרך כרוז
להתירה לכהונה.
תירוצ נוסף: רב תמיא בריה דרב הונא אמר, משנה זו עוסקת באופן
שאמרה אני והוא נחבאנו במערה, כלומר, אני ובני ובעלי נחבאנו
במערה ושם מתו, ולא היה איש איתנו, ולכן אין חשש שיבואו
עדים להעיד דבריה, ונמצא שלא יתברר לעולם שהחליצה
היתה שלא לצורך ושצריכה כרוז לכהונה.

משנה

שנינו במשנה לעיל (קפ). שישנם חמש נשים שאינן נאמנות להעיד
לאשה שמת בעלה, כיון שעלולות להעיד שקר מחמת שנאתן
לאשה זו, וכמו כן אינן נאמנות להעיד לה שמת אחי בעלה (והיבם)
כדי לפטורה מיבום. משנתנו דנה בכמה אופני עדות של אחת
מחמש נשים אלו (יבמה' היינו אשת אחי בעלה). אופן ראשון: שתי
יבמות – שתי נשים הנשואות לשני אחים ואין להם בנים, זו – אחת
מהנשים אומרת מת בעלי והיתירוני להנישא וגם זו – השנייה אומרת
מת בעלי והיתירוני להנישא, הרי זו אסורה להנישא לשוק מפני
בעלה של זו היינו היבם שלה, וגם זו אסורה מפני בעלה של זו
שהוא היבם שלה, כלומר אף שכל אחת מהן מעידה ונאמנת שמת
בעלה, מכל מקום כלפי חברתה אינה נאמנת לומר שמת לפטורה
מן היבום, שאין יבמה מעידה לחברתה, ולענין זה חוששים ששני
הבעלים (והיבמים) חיים וכל אחת מהנשים זקוקה ליבם ואסורה
לשוק.
אופן שני באותן שתי יבמות המעידות שמתו בעליהן: לזו יש גם
עדים שמת בעלה ולזו אין עדים שבעלה מת, את שיש לה עדים
כדבריה שמת בעלה אסורה להנישא לשוק, כיון שצריכה לחוש
שמא יבמה חי, ואת שאין לה עדים המסיעים לדבריה שמת בעלה
מוותרת להנישא לשוק, שהרי לחברתה יש עדים שמת בעלה
(והיבם), ונמצא שאינה זקוקה ליבום.
אופן שלישי בשתי יבמות המעידות על מות בעליהן שאין עדים
לאף אחת מהן: אם לזו יש בנים מבעלה, ולזו אין בנים מבעלה, את
שיש לה בנים מותרת להנישא לשוק, שאף אם היבם חי אינה
זקוקה לו משום שיש לו בנים, ואת האשה האחרת שאין לה בנים,
אסורה להנישא לשוק.
אופן רביעי בשתי יבמות המעידות על מות בעליהן שאין עדים
לאף אחת מהן, ואין להם בנים, ויש לבעלים שני אחים: נתיבמו
לשני האחים הנותרים ואחר כך מתו היתבמו גם הם בלי בנים,

לעולם אכן משנתנו כרבי מאיר החושש למיעוט, ולא קשה, משום
שברישא שהלכו בעלה וצרתה למדינת הים ודנים אם חוששין
שנולד לצרה ולד שיפטור אותה מיבום, מצד אחד יש ללכת אחר
הזקק שהאשה זקוקה ליבום, כיון שבשעה שהלך בעלה למדינת
הים היה בלא בנים, ומצד שני רובא לשון – יש ללכת אחר רוב
נשים מתעברות ויולדות המורה שצרתה ילדה במדינת הים,
ונפטרה היא מזיקת היבום ומותרת להנישא לשוק, והרי הזקק לא
עדיף כי רובא – חזקה אינה חשובה כרוב אלא גרועה ממנו, ואייתי
מיעוטא דמפילות קמיה לזקקה – וכאשר תביא את מיעוט הנשים
המפילות המלמד שהיא זקוקה ליבום, ותצטרפה לחזקה שאין לו
בנים והיא זקוקה ליבום, שניהם יחד שקולים כאותו הרוב, והנה
ליה פלגא ופלגא – ונמצא שהדבר נידון כמחצה על מחצה, שכן
יש כאן רוב להתירה לשוק ולאסורה ביבום, וכנגדו מיעוט וחזקה
לאסורה לשוק ולחייבה ביבום, ולכן לא תנשא ולא תתייבם עד
שתדע בבירור אם ילדה צרתה או לא. שמא נפקעה זיקת היבום.
אולם בסיפא שהנידון הוא אם חמותה שיצאה למדינת הים ילדה
בן (וכר' ויבם), יש כאן גם חזקה שאין לה יבם ומותרת להנישא
לשוק, שהרי בזמן שיצאה חמותה למדינת הים לא היה לה יבם,
ורובא – וגם רוב המלמד שהיא מותרת להנישא לשוק, שהרי
אפילו אם נתעברה חמותה שם הרי רוב ולדות אינם זכרים בני
קיימא וכמבואר לעיל שמחצה נקבות ומיעוט נפלים, והצד
לאסורה לשוק הוא רק אם חמותה ילדה זכר, וכיון שנגד צד זה
יש גם רוב וגם חזקה, הוי ליה זכרים דמיעוטא דמיעוטא – החשש
שמא ילדה זכר נחשב כמיעוט של מיעוט, ולמיעוטא דמיעוטא לא
חייש רבי מאיר. לפיכך בסיפא של המשנה מתירין את האשה
להנישא לשוק.

שנינו במשנה: האשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים, ומת
בעלה, לא תנשא ולא תתייבם וכו' עד שתדע שמא מעוברת היא
צרתה. שואלת הגמרא: ולעולם – וכי לעולם תהיה אסורה
להנישא לשוק, מדוע אינה חולצת ומותרת לשוק ממה נפשך,
שהרי אם ילדה צרתה הרי היא מותרת גם בלא החליצה, ואם לא
ילדה תהא מותרת מחמת החליצה.

משיבה הגמרא: אמר ר' יוחנן, אכן אינה אסורה להנישא לעולם,
אלא לצורך עצמה צריכה להמתין שלשה חדשים ממיתת בעלה,
שכן הוא הדין בכל אשה שמת בעלה שצריכה להמתין מלהנישא
עד שיעברו שלשה חדשים ממיתת בעלה, שבכך יהא ניכר אם
נתעברה מבעלה קודם שמת, ועוד צריכה להמשיך ולהמתין
לחברתה היינו צרתה עד תשקע חדשים ממיתתה, שמא נתעברה
צרתה במדינת הים, והעובר אינו פטורה מיבום ומתירה להנישא
עד שיוולד, וכן החליצה אינה פטורה כשיש עובר, ולאחר מכן
חולצת ומותרת להנישא לשוק כמה נפשך, שכן אם צרתה היתה
מעוברת, העובר כבר נולד ופטרה, ואם צרתה לא היתה מעוברת
או שהפילה, חליצתה זו הועילה.

דעה החולקת: רבי חנינא אמר, לצורך עצמה לידע אם מעוברת
היא מבעלה הראשון, צריכה להמתין שלשה חדשים, וכדברי
זעירי, אך לחברתה – מחמת הספק שמא נתעברה צרתה, אסורה
להתייבם או להנישא לעולם עד שתדע ותברר אם ילדה צרתה או
לא.

בתמיהה הגמרא על דעת רבי חנינא: ותחלוץ לאחר תשעה חדשים
ותהיה מותרת להנישא לשוק כמה נפשך. משיבה הגמרא: אביי בר
אבין ורבי חנינא בר אבין אמרי תרוניהו – אמרו שניהם, הטעם
שאסרו חכמים לחלוץ אפילו לאחר תשעה חודשים, גזירה שפא
הא לצרתה ולד כן קיימא, ויתברר שחליצתה היתה שלא לצורך,
ונמצא אתה מצריכה ברוז לכהונה – הכרות בית דין שאינה
'חלוצה' ומותרת להנישא לכהן, ולכן גזרו שלא תחלוץ עד שתדע
בודאות שאין לבעלה בן והיא זקוקה לחליצה.

שואלת הגמרא: וליצריה – ותהא צריכה כרוז ומה בכך, ומדוע
אסורה לחלוץ משום חשש שתצטרך הכרזה. משיבה הגמרא:

60 זו רבי אלעזר חולק ואומר, הואיל והותרה היא להינשא, הותרה נמי
61 צרתה. הרי שרבי אלעזר סובר שדי לנו בכך שהותרה המעידה כדי
62 שנתיר גם את צרתה, ולא צריך שתנשא ממש, ועל כרחך טעמו
63 משום שסובר שצרה מעידה לחברתה.
64 דוחה הגמרא: אימא – אמור ופרש כך בדברי רבי אלעזר, הואיל
65 והאשה המעידה הותרה ונשאת על פי עדותה, הותרה גם צרתה.
66 אבל כל זמן שהמעידה עדיין לא נישאת אפשר שרבי אלעזר
67 מודה שאין מקבלים את עדותה לגבי חברתה.
68 הגמרא מקשה על כך: אם אכן רבי אלעזר סובר שצרה אינה
69 מעידה לחברתה במקום שלא נישאת בעצמה, אם כן כיצד יש
70 לסמוך עליה אפילו אם נישאת, וליחוש דלמא בנשוא איתא –
71 נחשוש שמא באה ממדינת הים עם גט, היינו שבעלה גירשה ולא
72 מת, והאי דקאמרה הכי – ומה שאומרת שהוא מת לקלקלא לצרה
73 היא מיפוננה – היא מתכוונת לקלקל בכך את צרתה, שתסבור
74 שבעלה מת ותנשא באיסור, והיא עצמה אינה מתקלקלת במה
75 שנישאת כיון שכבר התגרשה ומותרת להינשא.
76 מתרצת הגמרא: אי דאיניסי – באופן שהמעידה נישאה לישראל,
77 הכי נמי – אכן אין ראייה מנישואיה שאינה משקרת על מות בעלה,
78 הקא בנאי עסקינן – באיזה אופן אנו עוסקים כאן דאיניסי לכהן –
79 שהמעידה נישאה לכהן, וכיון שגרושה אסורה לכהן, אין חוששין
80 שגרושה היא ומשקרת בעדותה לומר שמת בעלה, שכן אם יבא
81 הבעל, תצטרך להוציא גט גירשה, ובכך תפסל לבעלה הכהן
82 ותצטרך להתגרש ממנו, ולפיכך אין חוששין שמשקרת ואף
83 חברתה מותרת להינשא על פי עדות זו.

משנה

84 המשנה מבארת איזה עדות על מיתת הבעל מועלת להתיר את
85 אשתו: אין מעידין על אדם שמת כדי להשיא את אשתו אלא אם
86 כן הכירוהו על פי פירצון פנים עם החופים ו-האף, אבל אם לא ראו
87 פירצון פניו או שניטל חוטמו, אין מעידים עליו אף על פי שיש
88 סימני בנפשו ובכליו ו-בגדיו.
89 דין נוסף: אין מעידין על אדם שמת כדי להתיר את אשתו אלא עד
90 שיראו שנתצא נפשו, ואפילו אם העדים ראוהו מנויד – מנותח
91 ומלא פצעים וחבורות חרב, וצלו – או תלוי על העץ, ואף אם
92 ראו שהחיה אוכלת בו, אין מעידים עליו שמת כדי להתיר את
93 אשתו, שכן יתכן שהתרפא או ניצל וחי.
94 דין נוסף: אין מעידין על אדם שמת אלא אם כן ראוהו עד שלשה
95 ימים למיתתו, אבל לאחר שלשה ימים מוזמן מיתתו חוששין שמא
96 נשתנה מראה פניו ואין זה מי שהם סבורים. רבי יהודה בן בנאי
97 אומר, לא כל החדים, ולא כל המקום, ולא כל השעות שיון, שכן בן
98 אדם שמן ממחר להתנפח ולהשתנות יותר משאר בני אדם, וכן גוף
99 שמוטל בשמש ממחר להסריח ולהשתנות יותר מזה שנמצא בצל,
100 וכמו כן בימות החמה הגוף ממחר להסריח יותר מאשר בחורף,
101 ולפיכך אי אפשר לקבוע שיעור קצוב בוה, אלא הכל תלוי לפי
102 הגוף המקום והזמן בו נמצא.
103

נמרא

104 הגמרא מביאה ברייתא המרחיבה בדין הראשון של המשנה: תנו
105 רבנן בברייתא, אם ראו העדים רק פדחת – מצחו של המת ולא ראו
106 פירצון פנים שלו, או ראו רק פירצון פנים ולא ראו את הפדחת, אין
107 מעידין על הכרת מת זה עד שיהיו שניהם – פדחת ופירצון פנים עם
108 החופים ו-האף.
109 הגמרא מביאה מקור לכך מהפסוק: אמר אביי, ואיתימא – ויש
110 אמורים שאמר זאת רב כהנא, מאי קרא – מהו הפסוק בו נרמז
111 שצריך להעיד על פירצון פנים, שנאמר (ישעיהו טו ט) 'הכרת פניהם
112 עתה קם' – העידה בס. הרי שאין להעיד על אדם אלא על ידי
113 הכרת פניו.
114 הגמרא מביאה מעשה המסייע לדין זה: אמא בר קריתא דהוא אמא
115

משיבה הגמרא: החילוק ביניהם הוא, אם לדעת רבי אלעזר מותר
לאניסוי לצרה מקמי פירה – להשיא את הצרה לפני שתנשא
המעידה עצמה, כגון האשה שהלכה עם בעלה למדינת הים,
וכשחזרה אמרה מת בעלי, האם צרתה שנשארה כאן יכולה
לסמוך על עדות חברתה ולהינשא קודם שתנשא המעידה עצמה,
נידון זה תלוי בשני צדדי רבא בבירור טעמו של רבי אלעזר, אי
אמרה שרבי אלעזר מתיר במשנתנו משום שסבר צרה מעידה
ונאמנת בעדותה לגבי חברה, אי אף על גב דלא איניסי – אף על
פי שעדיין לא נישאת המעידה, מנסבין לה לצרה – משיאין אנו
את צרתה על סמך עדותה, אבל אי אמרת שהטעם שמתיר משום
דהיא לא מקלקלא נפשה – שאשה אינה מקלקלת עצמה כדי להזיק
את חברתה, אזי איניסי מנסבין לה לצרה – דווקא אם כבר נישאת
אותה אשה שהעידה משיאין אנו את צרתה על סמך עדותה של
צרתה, אבל אי לא איניסי – אם לא נישאת האשה המעידה, לא
מנסבין לה – אין אנו משיאין את הצרה, משום שעדיין המעידה
לא עשתה דבר שיש בו לקלקל נפשה אם עדותה שקר, שמשום
כך נוכל לסמוך על עדותה. ועל נידון זה מבררת הגמרא, מאי –
מהו באמת טעמו של רבי אלעזר.

הגמרא מנסה לפשוט את הספק מדברי רבי אלעזר במשנתנו: תא
שמע, שנינו במשנתנו, אם הלכו היבמות ונתייבמו לשני אחים
אחרים, ומתו אותם יבמים, רבי אלעזר אומר, הואיל והותרו
להינשא ליבמין על פי עדותן והותרו להינשא לכל אדם לאחר מיתת
היבמים, ואין חוששים שמא הבעלים הראשונים עדיין חיים.
ומעתה אי אמרת בשלמא – לשון המשנה מובנת אם נאמר שטעמו
של רבי אלעזר הוא משום דהיא לא מקלקלא נפשה כדי לקלקל
חברתה, היינו דכי איניסי מנסבין לה – זהו שנינו שרק אחר שכל
אחת מהנשים נישאת ליבם מתירין לחברתה להינשא לכל אדם,
לפי שרק אחר שראינו שנתייבמה אנו אומרים שלא מתכוונת
בעדותה לקלקל את חברתה, אלא אי אמרת שטעמו משום דצרה
מעידה לחברה, אם כן אף על גב דלא איניסי נמי – אפילו באופן
שלא נישאו קודם לכן ליבמין היה לו לרבי אלעזר להתיר
להינשא לשוק, שהרי כל אחת מהצרות מעידה שבעלה דהיינו
היבם של חברתה מת. אלא ממה שהעמידו באופן שכבר נישאת
המעידה על פי עדותה, שמע מינה דמעמא דרבי אלעזר שנאמנת
לחברתה משום דאיניסי הוא – רק משום שהמעידה נישאת קודם
ליבם על פי עדותה, ולא מקלקלא נפשה – ולא תקלקל עצמה כדי
להזיק לחברתה, לכן נאמנת. ואף צרה אינה ניתרת אלא אחר
שהמעידה נישאת על פי עדותה.

דוחה הגמרא: מה שנאמרו דברי רבי אלעזר על אופן זה שכבר
נתייבמו, אין זה משום שהוא עצמו סובר להתיר רק באופן זה,
אלא לדבריהם קאמר להו – אמר זאת להשיב על דברי חכמים
החולקים עליו, וכך היתה כוונתו לומר, לירי – לשיטתי, צרה
מעידה לחברה, ואף על גב דלא איניסי – אפילו שלא נישאת
המעידה ליבם מנסבין לה – מתירין לחברתה להינשא. אלא
ליריבו – אפילו לפי שיטתכם שאנכם חולקים עלי וסוברים שאין
צרה מעידה לחברתה, בכל זאת אורז לי מיתת דהיא דאיניסי –
יש לכם להודות באופן זה שהמעידה כבר נישאת ליבם על פי
עדותה דמנסבין לה – שמתירים גם לחברתה להינשא ולסמוך על
עדותה, משום שבוה שאנו רואים שהמעידה עצמה נישאת על פי
עדותה, מוכח לנו שזו עדות אמת, שסברה היא דהיא לא מקלקלא
נפשה להינשא באיסור כדי לקלקל את חברתה. ורבנן חולקים
וסוברים שלעולם הצרה חשודה לשקר ואף לקלקל עצמה כדי
להזיק לחברתה, על דרך הנאמר לגבי משווא (שופטים טו ז) 'תמות
נפשי עם פלשתיים' הוא דקעקבה – זה מה שהיא עשתה בנישואיה
ליבם.

הגמרא מנסה לפשוט את ספקו של רבא ממקום אחר: תא שמע,
שנינו בברייתא, האשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים, ובאה
ואמרה מת בעלי, תנשא – מותרת להינשא לאחר, וכן תפול
בתובתה מנכסי בעלה המת, וצרתה אסורה להינשא על פי עדות

יבמות. פרק ששה עשר – האשה בתרא דף קכ עמוד א – מותוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רטו רש"י תוספות

לאִינְסוּבִי לְצַרֵּה בַּעֲלָמָא מְקַמֵּי דִידָהּ — האשה שהלכה למדינת הים עם בעלה, ובאה ואמרה: מת בעלי, והיתה לה כאן צרה, אם זו תנשא בעדותה של זו קודם שתנשא היא. הוֹאִיל וְהוֹתֵרָהּ הִיא — אלמא: משעת הותר דידה שרינן לצריתה, ואף על גב דעדיין היא לא ניסת. לִחוּשׁ דְּלִמָּא בְּנִישָׁא אֲתָא — אי טעמא דרבי אלעזר לא משום דצרה מעידה

לחברתה הוא, אלא משום דלא מקלקלא נפשה — נידוש דלמא הא בגיטא אתאי, והבאיא גיטא ואמרה 'מת בעלי', וכדי שתנשא גם צרתה. ואידי לא מקלקלא, דבשלמא במתניתין היכא דנתייבמו ליכא למימר הכי, דאי נמי בגיטא אתאי אקלקלא, שנשאת לאחז בעלה. אבל לשוק — לידוש. דאינסיב לכהן — דאי אתי בעלה וינבע. לא לאחויי גיטא — מיפסלא אבהו ויפסי. **משנה** א — מעידים — על האשה שמת, אלא אם כן ראוהו מת בפרצוף פניו עם חוטמו, שיכולין להכירו שזהו. אבל לא ראוהו בפרצוף, או שניטל חוטמו — אין מעידין עליו להשיא את אשתו. שמא אין הוא. ואפילו ראוהו מנכריד — לשון "גדוד אילנא" (דניאל ד.) מנותח ומלא פצעים וחבורות חרב. או צלוב — על הצליבה. או היה דרוסתו ואוכלת בו. אין מעידין — עד שיראו שתצא נפשו. ואין מעידים אלא עד שלשה ימים — אם ראוהו בתוך שלשה ימים למיתותו מעידין עליו. אבל אם לא ראוהו עד לאחר שלשה ימים — חיישינן שמא נשתנו מראית פניו, ואין זה שהם סבורים. רבי יהודה בן בבא אומר לא כל האדם בוי' — יש לך אדם שממדר להנפח משאר אדם, כגון אדם שמן. ויש לך מקום שחמה נוגעת בו יותר, ואדם מת ממדר להסריח ולהשתנות. ויש לך שעה שהעולם חם, והמת ממדר להסריח. ובגמרא בעי: לחומרא פליג, או לקולא פליג? **גמרא** פידחת — מצת. חברת פניהם ענתה כם העידה בם. אלמא: אין עדות בשאר הגוף. אלא בהיכר פנים. קירא — שעוה. דבק בבלייתא — הדיקה במעט מטלית בלוייה. בלייתא — בגד בלוי. באפותיה — במצח. מצאו קשור — המביא גט לאשה ואבד הימנו. בין בלוי — בין כלי ביתו, ומכיר את הכיס ואת הטבעת שהן שלו — ולא חיישינן דלמא האי כיס הוא? טבעת דאיניש אחרינא הוה, והאי גט אחר הוא. אלמא: סמכינן אסימנא דאית ליה בכיס ובארנקי, ואפילו למישרי איסור אשת איש דאורייתא. אלמא: סימנין דאורייתא. שובא — "ורואיה" סימנין דאורייתא — אף השמלה בכלל היתה כו', בפרק "ראלו מצאיות" (בבא מציעא כז.א). בן גילו — שגולד בפרק אחד ובמזל אחד. ורבי אלעזר בן מהבאי סבר: אין שומא מצויה בבן גילו. להשתנות — ממראה. סימנין דרבנן — ולא דריש "אף השמלה" לסימן, אלא לתובעין. דחתם פלוגתא היא.

מובהק

לִאִינְסוּבִי לְצַרֵּה מְקַמֵּי דִידָהּ. אִי אֲמַרְתָּ צָרָה מְעִידָה לְחִבְרָתָהּ, אָף עַל גַּב דְּלָא אִינְסִיבִי - מְנַסְבִּין לָהּ לְצָרָה. אִי אֲמַרְתָּ מִשּׁוּם דְּהִיא לֹא מְקַלְקֵלָא נַפְשָׁהּ, אִינְסִיבִי - מְנַסְבִּין לָהּ לְצָרָה, אִי לֹא אִינְסִיבִי - לֹא מְנַסְבִּין לָהּ. מָא? תָּא שְׁמַע, רַבִּי אֱלֶעזֶר אֹמֵר: הוֹאִיל וְהוֹתֵרָהּ לִבְמִין הוֹתֵרָהּ לְכָל אָדָם. אִי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא דְּהִיא לֹא מְקַלְקֵלָא נַפְשָׁהּ - הֵינּוּ דְכִי אִינְסִיבִי מְנַסְבִּין לָהּ. אֵלָא אִי אֲמַרְתָּ מִשּׁוּם דְּצָרָה מְעִידָה לְחִבְרָתָהּ, אָף עַל גַּב דְּלָא אִינְסִיבִי נִמּוּ אֵלָא שְׁמַע מִינָּה: מַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלֶעזֶר מִשּׁוּם דְּאִינְסִיבִי הוּא, וְלֹא מְקַלְקֵלָא נַפְשָׁהּ. רַבִּי אֱלֶעזֶר לְדַבְרֵיהֶם קָאָמַר לָהּ: לִידֵי צָרָה מְעִידָה לְחִבְרָתָהּ, וְאָף עַל גַּב דְּלָא אִינְסִיבִי - מְנַסְבִּין לָהּ. אֵלָא לְיָדִיכֹ, אֹדוּ לִי מִיָּתָה דְּהִיכָא דְּאִינְסִיבִי - מְנַסְבִּין לָהּ, מִשּׁוּם דְּהִיא לֹא מְקַלְקֵלָא נַפְשָׁהּ. וְרַבְּנִי: "תְּמוֹת נִפְשֵׁי עִם פְּלִשְׁתִּים" הוּא דְקַעֲבֵדָהּ. תָּא שְׁמַע: הָאִשָּׁה שֶׁהִלְכָה הִיא וְכַעֲלָה לְמִדֵּינַת הַיָּם, וּבָאָה וְאָמְרָה: "מֵת בַּעֲלִי" - תִּנְשָׂא וְתִפּוֹל כְּתוּבָתָהּ, וְצָרָתָה אֶסְוֶדָה. רַבִּי אֱלֶעזֶר אֹמֵר: הוֹאִיל וְהוֹתֵרָהּ הִיא - הוֹתֵרָהּ נִמּוּ צָרָתָה. אִמָּא: הוֹאִיל וְהוֹתֵרָהּ וְנִשְׁאָת. וְלִחוּשׁ דְּלָמָא בְּגִיטָא אֲתָא, וְהָאִי דְקָאָמְרָה הִכִּי - לְקַלְקֵלָא לְצָרָה הִיא מִיְכוּנָה? אִי דְאִינְסִיבִי לְיִשְׂרָאֵל הִכִּי נִמּוּ, הֵכָא בְּמָא עֲסָקִין - דְּאִינְסִיבִי לְכַהֵן. **משנה** א — מִעִדִּין אֵלָא עַל פְּרִצּוֹף פָּנִים עִם הַחוּטָם, אָף עַל פִּי שֵׁשׁ סִימָנִין בְּגוּפוֹ וּבְכַלְיוֹ. אִין מְעִדִּין אֵלָא עַד שֶׁתִּצָּא נַפְשׁוֹ, וְאִפִּילוּ רְאוּהוּ מְגוּיִיד וְצָלוּב וְחִתְיָה אוֹכֶלֶת בּוֹ. אִין מְעִדִּין אֵלָא עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים. רַבִּי יְהוֹדָה בֵּן בָּבָא אֹמֵר: לֹא כָּל הָאָדָם, וְלֹא כָּל הַמָּקוֹם, וְלֹא כָּל הַשְּׁעוֹת שְׁוִין. **גמרא** תְּנוּ רַבְּנִי: פִּדְחַת וְלֹא פְּרִצּוֹף פָּנִים, פְּרִצּוֹף פָּנִים וְלֹא פִדְחַת - אִין מְעִדִּין, עַד שִׁיְהוּ שְׁנֵיהֶם עִם הַחוּטָם. אָמַר אַבְי' וְאִיתִימָא רַב כְּהֵנָא: מָא קָרָא? "הַכֶּתֶר פָּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם". אָבָא פִר מִרְתָּא דְּהוּא אָבָא פִר מְנוּיִמי הָוֵה מַסְפִּין בִּיה דְּכִי רִישָׁא גְלוּתָא וְזוּי, אִיתִי קִרָא, דְּבַק בְּבִלְיִיתָא, דְּבַק בְּאַפּוֹתֵיהּ, חֲלָף קַפְיָהוּ וְלֹא בִשְׁקִירוּהּ. "אָף עַל פִּי

שֵׁשׁ סִימָנִין וכו'". לְמִימָרָא דְּסִימָנִין לָאו דְּאוּרִייתָא? וְרַמְיָנָהּ: מִצָּא קְשׁוֹר פְּכִים וּבְאַרְגָּנִי וּבְטַבְעָתָה, אוֹ שְׁנִמְצָא בֵּין כַּלְיוֹ, אִפִּילוּ לְזִמָּן מְרֻבָּה, כְּשֵׁר! אָמַר אַבְי': לֹא קִשְׁיָא, הָא רַבִּי אֱלֶעזֶר בֵּן מִהֲבָאִי, הָא רַבְּנִי. דְּתֵנָּא: אִין מְעִדִּין עַל הַשּׁוּמָא, רַבִּי אֱלֶעזֶר בֵּן

מְעִדִּין אֵלָא עַל פְּרִצּוֹף פָּנִים כּו' ואִין מְעִדִּין אֵלָא עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים — פִּירוּשׁ: מִשּׁוּם דְּמִשּׁוּם וְאִילָךְ מִשְׁתַּנָּה כּו'. ואמַר רַבִּינוּ תָּם: הֵינּוּ דּוּקָא כְּשִׁאָן שֶׁם אֵלָא הַפְּרִצּוֹף. אֲבָל כָּל גּוּפוֹ שֶׁלֶם, אִפִּילוּ אִין כָּאן פִּדְחַת חוּטָם — נִיכָר הוּא הֵיטֵב עַל יְדֵי סִימָנֵי הַגּוּף. ועוד: דִּשְׁמַא דּוּקָא בְּסִימָנִין הוּא דְקָאָמַר הִכִּי. אֲבָל עַל יְדֵי טַבְעוֹתָ עִין — נִיכָר הֵיטֵב עַל יְדֵי סִימָנֵי הַגּוּף, כִּיּוֹן שֵׁשׁ כָּל גּוּפוֹ, וְאִפִּילוּ לְאַחַר כְּמָה יָמִים. והִיכָא שְׁאִינוּ נִחְבֵּל בְּפָנִים — וְהָא נִרְאָה דְּכִר פִּשּׁוּט שִׁיכּוֹל לְהִכְרִיז אִפִּילוּ אַחַר כְּמָה יָמִים, כִּי אִינוּ מִשְׁתַּנָּה כָּל כָּךְ. וְדַבֵּר יְדוּעַ הוּא שְׁהוּא נִיכָר אִפִּילוּ אַחַר כְּמָה יָמִים, אִפִּילוּ הוּא אִמַּת דְּהִיכָא שֶׁנִּחְבֵּל בְּפִרְצוֹף אִין מְעִדִּין עַלּוּ אֵלָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, כִּיּוֹן שֶׁנִּשְׁאָר גּוּפוֹ שֶׁלֶם. וגם יִכּוֹל לְהִיטֵב שְׁהוּא בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, כִּיּוֹן הִיכָא שְׁאִין יְדוּעַ מִתֵּי נִהְרִי — אֵין לְתוּלוֹתוֹ אֵלָא בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים דּוּקָא. וְתוֹשֹׁבֵת רַבִּינוּ תָּם כְּתוּבָה בְּסִפֵּר הַשֵּׁר.

חברת פְּנִידָם עֵנְתָה בָּם — פִּירוּשׁ: שְׁצִירָךְ פִּדְחַת שֶׁל פְּנִידָם, לְהִכִּי מִיָּתִי הָאִי קִרָא דְּכִתְבִּי: "חֲבֵרַת פְּנִידָם עֵנְתָה בָּם", דְּמִשְׁמַע שְׁצִירָךְ חֲבֵרָה לְבִר מִן הַפְּנִים. ועַל פִּירוּשׁ הַקּוֹנְטֵרַס קִשְׁיָא: דְּבִפְרִק "יש בכור" (בבברות מז.) מִיָּתִי לָה אֲבִרְיִיתָא דְּחָבָא וְלֹא עַל הַמִּשְׁנָה דְּהִתְחַסּוּ וְהָבָא נִמִּי מִשְׁמַע דְּאֲבִרְיִיתָא לְחוּדָה קָא, דְּמִיָּתִי עוֹבָדָא דְּבַק קִרָא בְּאַפּוֹתֵיהּ — הֵינּוּ עַל מַצּוֹחַ. וּבִירוּשְׁלָמִי דְּחָבָא מִשְׁמַע דְּאוֹחֻטָם קָאִי. **מצאו** קְשׁוֹר בְּכִיס וּבְאַרְנָנִי כּו' — וְאֵם תִּאמְרָה: מָא קִשְׁיָא? דְּלִמָּא חָבָא שְׁאִנִּי דְּמַכְרִיז לִנְט אוֹ לְכִיס בְּטַבְעוֹתָ עִין, דְּאִפִּילוּ עִם הָאָרֶץ אִית לִיה טַבְעוֹתָ עִין, כְּדָמָר ב"גט פִּשּׁוּט" (בבא בתרא ססח.א). הָאִי עוֹרָבָא מְרַבָּן דְּאוּלִּי לְקוּשְׁרִי אִיתָתָא — לְיָדִיר עִם הָאָרֶץ בְּהוּדָה, וְיֵשׁ לוֹ לְהִיטֵב נֶאֱמַן בְּמָו, שִׁיכּוֹל לִמּוֹר לֹא אִידִיבְתוּ מַעֲלוּסָו וְיֵשׁ לִמּוֹר: כִּיּוֹן דְּאִיכָא עֵרִים שְׁאִיכִידוּ, דְּהִשְׁתָּא לִיכָא מִגּוּ. אִי כִיּוֹן נִמִּי: בְּמַצָּא אַחַר וּמַחְזִיר עַל יְדֵי סִימָן זֶה קְשִׁיֹּר בְּכִיס, וְלִהְיִי נֶקֶט כִּיס וְאַרְנָנִי. **שנמצא** בֵּין כַּלְיוֹ — וְאָף עַל גַּב דְּרִבִּים מַצּוּרִים שֶׁם. וְאֵם נִמְצָא בְּקִרְקַע הִיָּה לְחוּשׁ לְחִסּוֹף בֵּן שְׁמַעוֹן אַחֵר, הִשְׁתָּא שְׁמַצָּא בֵּין כַּלְיוֹ — אִין לְחוּשׁ שֶׁנִּתְּנוּ אַחֵר שֶׁם, אֵלָא הוּא.

אמר רַבָּא דְּכַלְיוֹ לְעַמּוּס סִימָנִין דְּרַבְּנִי — וְאֵם תִּאמְרָה: בְּרִיתָא דְּמַצָּא קְשׁוֹר בְּכִיס כְּמָאן תּוֹקְמָא? וְיֵשׁ לִמּוֹר: דְּמַעֲקִירָא סִלְקָא דַּעֲתָךְ דְּאִדָּם אַחַר מַצָּא, כְּדַפְרִישִׁית, וְלִכְךָ בְּעִי לְמִפְשֵׁט מִינָּה דְּסִימָנִין דְּאוּרִייתָא. אֲבָל הִשְׁתָּא סִבֵּר דְּמִיָּיר שְׁמַצָּא בְּעַצְמָו, וּמַכִּיר הִכִּיס בְּטַבְעוֹתָ עִין, וְנֶאֱמַן בְּמָו שִׁיכּוֹל לִמּוֹר לֹא אִבְדִּיתָּ. אִי נִמִּי: שֵׁשׁ עֵרִים שְׁהִארָנָהּ וְכִיס וְטַבְעַת שְׁלוֹ, וְיְדוּעַ שֶׁם. אִי נִמִּי: דְּחִשְׁבִּי כִיס וְטַבְעַת סִימָן מוֹבָהָק, כַּלְיוֹ

שֵׁשׁ סִימָנִין וכו'". לְמִימָרָא דְּסִימָנִין לָאו דְּאוּרִייתָא? וְרַמְיָנָהּ: מִצָּא קְשׁוֹר פְּכִים וּבְאַרְגָּנִי וּבְטַבְעָתָה, אוֹ שְׁנִמְצָא בֵּין כַּלְיוֹ, אִפִּילוּ לְזִמָּן מְרֻבָּה, כְּשֵׁר! אָמַר אַבְי': לֹא קִשְׁיָא, הָא רַבִּי אֱלֶעזֶר בֵּן מִהֲבָאִי, הָא רַבְּנִי. דְּתֵנָּא: אִין מְעִדִּין עַל הַשּׁוּמָא, רַבִּי אֱלֶעזֶר בֵּן מִהֲבָאִי אֹמֵר: מְעִדִּין, מָאִי לָאו בְּהָא קְמִיפְלָנִי; דְּמָר סָבֵר: סִימָנִין דְּאוּרִייתָא, וְמָר סָבֵר: סִימָנִין דְּרַבְּנִי. אָמַר רַבָּא: דְּכַלְיוֹ עֲלָמָא סִימָנִין דְּאוּרִייתָא, הֵכָא בְּשׁוּמָא מַצְוִיָּה בְּבֵן גִּילֹ קְמִיפְלָנִי; מָר סָבֵר שׁוּמָא מַצְוִיָּה בְּבֵן גִּילֹ. וְמָר סָבֵר אֵינָּה מַצְוִיָּה בְּבֵן גִּילֹ. וְאִיכָא דְּאָמְרִי: הֵכָא בְּשׁוּמָא הַעֲשִׂיָּה לְהַשְׁתַּנּוֹת לְאַחַר מִיתָה קְמִיפְלָנִי; מָר סָבֵר: עֲשִׂוִּיָּה לְהַשְׁתַּנּוֹת לְאַחַר מִיתָה, וְמָר סָבֵר: אֵינָּה עֲשִׂוִּיָּה לְהַשְׁתַּנּוֹת לְאַחַר מִיתָה. וְאִיכָא דְּאָמְרִי, אָמַר רַבָּא: דְּכַלְיוֹ עֲלָמָא סִימָנִין דְּרַבְּנִי, וְהֵכָא בְּשׁוּמָא

סימן

כליו דחיישין לשאלה – ובכלו דמצא קשור דלא חיישין לשאלה – איכא למימר בבליים שאין דרכן להשאלים, כמו שפירש רבינו יהודה בן נתן דלא חיישין לשאלה. **כליו** דחיישין לשאלה – ואם תאמר: מצא פירות בבלי דבפרק "אלו מציאות" (בבא מציעא כד, ב) משמע דהוי סימן, ויחזיר, ואמאי לא חיישין לשאלה? ויש לומר: דלא חיישין

לשאלה אלא בדבר איסור, אבל בממון – לא חיישין לשאלה. ואם תאמר: איכא מאי פריך הכא והתם תמור סבימי אופק היכי מהדרין, ניהוש לשאלה? והא בממון לא חיישין לשאלה? ויש לומר: דפשיטא ליה ודאי אפילו אי חיישין לשאלה – מן התורה, אבל מדרבנן – לא חיישין לשאלה להחזיר אבדה, אבל קשה: היכי מפיקין מקרא דמהדרין חמור בסמיני אופק, ניהוש לשאלה מן התורה? מיהו, למסקנא אתי שפיר, דלא חיישין לשאלה אפילו באיסור. **איבעית** אימא כליו בחזירי בו – ולעולם לא חיישין לשאלה. ואם תאמר: בפרק "כל הגט" (גיטין כו, א) תנן: מצאנו בחפסי או דרלוסקא, אם מכירו – כשר, פירוש: אם מכיר הגט, ולמה לי שכיח הגט? אפילו אינו מכירו נמי, כיון דמכיר חפסי ודרלוסקא – די בכך, דהא לא חיישין לשאלה? ויש לומר, דהכי פירוש: אם מכיר לחפסי ודרלוסקא שדם שלו – כשר, ואף על גב דנקט לשון יחיד – אין לחוש, ואף על גב דחפסי הוי לשון נקבה, דמפרש התם דחפסי היא חמת קטנה – מכל מקום נקט לשון זכר, משום דלוסקא דהוי לשון זכר, כדתני בתוספתא: עשרה דלוסקאות מלאים שטרות מסרתי לך, וללישנא קמא דחיישין לשאלה, מיירי התם שידוע שכן איכדי בחפסי, ולהכי לא חיישין לשאלה, ושם אריך בערות השם.

למימרא דמנכריד חיי ורמינהו בו טמאי הוא דלא מטמי אתא מדחיל לא חיי – תימה: דהא קתני בה גוסס, אף על גב דחיי דרוב גוססים למיתה ומיעוטן חיין, ותנן נמי: אין מעידין על הגוסס! ויש לומר: בגוסס שהוא מנכריד, כיון שהוא גוסס על ידי אדם – לא חיי, ומכל מקום מוכיח שפיר דמנכריד לא חיי, מדרל קתני: ואפילו גוסס מנכריד, ועד אמר רבינו יצחק לפרש: ודאי שפיר דמנכריד דמתניתין מת לבסוף, כיון שמנכריד במקום שעושים אותו טריפה, כמו נחתך מן הארובה ולמעלה, כדמשמע בסמוך, אבל אינו דבר ברור שימות קודם שיתירח לינשא, והשתא פריך ליה ממנכריד וגוסס, ואותו גוסס שסופו למות – הוא מן האלתר, דהוא הדין נמי דמנכריד מית לאלתר, מדקתני מנכריד בודי גוסס, ואם תאמר: בלאו מילתיה דרבי שמעון בן אלעזר תקשי ליה רישא לסיפא ויש לומר: דמעיקרא לא קשיא ליה רישא לסיפא, דמצא לאוקמי רישא דאין מעידין – היינו לאלתר, וסיפא דתנשא – היינו לאחר שנים עשר חדש, אבל אמילתיה דרבי שמעון בן אלעזר לא מצי לשנויי, **אלא** מעתה היא גולה על ידו, לשמואל דחשיב ליה מת קפריך, דכיון דמת הוא – יש לו גלות, וסלקא דעתך טעמא דחייב גלות – לפי שמת לאלתר, אבל לא מת לאלתר – לא יתחייב גלות כלל, דלישנא ד"וימות" דכתיב גבי גלות משמע ליה שמת לאלתר, ולית ליה השתא הא דאמרין בפרק "אלו נערות" (כתובות לג, ב) "נזקה המכה" – בשוגג, מאי "נזקה" – נזקה מגלות, ואף על פי שחייב מיתה במזיד, אפילו לא מת זמן מרובה, יש חילוק בין מיתה לגלות, כי היכי דמפלגי בין דרך ירידה לדרך עלייה גבי גלות ולא גבי מיתה, אבל אין לומר דמשום רוח בלבלול או קרב מיתתו אין לנו לפטור כיון שמת לאלתר – דהא אבתי לא ידעין להני טעמי.

חיישין שמא הרוח בלבלולו – ודוקא בגלות ולא במיתה, כדפרישית לעיל, והא דאמר: "נזקה המכה" – מגלות, הא לא הלך על משענתו, אף על פי ששהה הרבה – חייב גלות, איכא למימר: כגון דליכא בלבלול דרוח, כגון בביתא דשישא ולא פירכס כלל.

מוכחק הוא – ואף על גב דסימנן דרבנן, אסימן כי האי סמכין אפילו איסור דאורייתא, דאריך וגו' – לאו סימנן ניהו. כליו – בגדיו, שמא לאחר השאילו, ואותו אחר מת, וראוהו אלו וסבורים שהוא בעל הבגדים. חמור בסמיני **אופק** – דקימא לן ביאלו מציאות" (בבא מציעא כו, א) דמהדרין. **לא שילי אינשי** – בעל החמור לא היה שואל אוכפו של זה לחברו, דמסכב ליה – ד"אסיר" בלע"ז. **מצאו קשור בבית בו** – מאי איכא למימר? ליתוס, אף על פי שהוא מכיר את הכיס, יש לחוש שמא השאילו לאחר, וקשר בו גט זה, והחזירו לזה, ושכח בו את הגט. **ליופא** – שמא יעשה חתום נכדו טבעת, וילך ויראוהו לאשתו, ויטול הימנה כל אשר ישאל, מנחש אינשי – שלא יטול זה מזלו, ואי קשיא: הא קתני או שנמצא בין כליו – דהא אמרן דחיישין לשאלה – לא קשיא: כליו דמתניתין היינו בגדיו, ודרך להשאל מלבושים; ובכלו דגישין היינו בין כלי תשמיש ביתו בחיבתה, שאין דרך להשאלם, ואיבעית אימא כליו – דמתניתין דקתני: בגופו ובכליו, דלא סמכין אסימניהו, בסופיקו וחזוירי – דלא אמרין: הוי סימן ממלבושיו אי שחורין דלו או לבנים הוי, דאין זה סימן, שהרבה יש שחורין ולבנים ואדומים, והא קתני **סיפא** – דמתניתין (יבמות קבא, א), מן הארובה ולמטה **לא תנשא** – דחיי ואי משום טביעה, והאילו מים שאין להם סוף, חיישין שמא יצא מן המים ועלה ברחוק פרסה או יותר, ולא ראוהו, קתני: מן הארובה ולמעלה תנשא, אלמא מנכריד לא חיי, **שאני מיא** דמרוו מכה – מחזיקות ומגדלות כאב המכה, וחברו: מיטרא רויא לאילני, במסכת תענית (ג, ב), נידית לנפליה – לשון "גזר אילנא" (דניאל ד), ולא אפסקיה לנעוריה – ולא הפסיק לגמור את קול נעורו, שהיה נער עד שמת, מילובנת – באש, שמוחך המכה מתרפא, וכרה – הנשחט, יתבו ויתנו – אלמא: כד מחזיקין: ומשני: חי הוא – לפיכך גיטו גט, וסופו למות – הלכך מעידין, **אלא מעתה** – דהאילו ודאי ימות – היא גולה השוחטו, אם נפל סכין מידו עליו ושחטו, אלמא תניא: אין גולה, ואפילו מת, שמא מחמת דבר אחר מת, על ידו – כשבילו, הרוח בלבלולו – ומחמת הרוח מת, הלכך, לגבי גלות פטור, ומיהו, לענין אשתו – מעידין עליו, ודאי ימות.

קרב

מעתה היא גולה על ידו, **אלמא תניא**: שחט שנים, או רוב שנים, **הרי זה אינו גולה! הא איתמר** עליה, **אמר רב הושעיא**: חיישין שפא הרוח בלבלולו, **אי נמי**, **שפא איהו** קרב

היא גולה על ידו – לשמואל דחשיב ליה מת קפריך, דכיון דמת הוא – יש לו גלות, וסלקא דעתך טעמא דחייב גלות – לפי שמת לאלתר, אבל לא מת לאלתר – לא יתחייב גלות כלל, דלישנא ד"וימות" דכתיב גבי גלות משמע ליה שמת לאלתר, ולית ליה השתא הא דאמרין בפרק "אלו נערות" (כתובות לג, ב) "נזקה המכה" – בשוגג, מאי "נזקה" – נזקה מגלות, ואף על פי שחייב מיתה במזיד, אפילו לא מת זמן מרובה, יש חילוק בין מיתה לגלות, כי היכי דמפלגי בין דרך ירידה לדרך עלייה גבי גלות ולא גבי מיתה, אבל אין לומר דמשום רוח בלבלול או קרב מיתתו אין לנו לפטור כיון שמת לאלתר – דהא אבתי לא ידעין להני טעמי.

חיישין שמא הרוח בלבלולו – ודוקא בגלות ולא במיתה, כדפרישית לעיל, והא דאמר: "נזקה המכה" – מגלות, הא לא הלך על משענתו, אף על פי ששהה הרבה – חייב גלות, איכא למימר: כגון דליכא בלבלול דרוח, כגון בביתא דשישא ולא פירכס כלל.

לקולא

מפצעיו על ידי צריבה במתכת מלובנת, וְלִחְיוֹת. נמצא שהמשנה
באהלות נשנית בדעת חכמים ואילו משנתנו שמבואר בה שמגיד
יכול לחיות נשנית בדעת רבי שמעון בן אלעזר.
הגמרא מקשה על כך: וְכִי מִצִּית לְאֻקְוִי – וכי אתה יכול להעמיד
את משנתנו כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזֶר, וְהָא קִתְּנִי בְּסִיפָא של המשנה
(להלן קכא), מְעַשֶׂה כְּעִסָּא, כְּאֶחָד שִׁשְׁלִשְׁלוֹהוּ לָזֵם, וכאשר העלוהו
לֹא עָלְתָה בְּיָדָם אֵלָּא רִגְלוֹ, וְאִמְרוּ הַרְבֵּה, שאם אנו רואים ברגלו
שנחתכה מִן הָאֲרֻכָּה (הברך) וְלִמְעָלָה, הואיל ובודאי מת מחמת
מכה זו תִּנָּשָׂא אִשְׁתּוֹ, אבל אם נחתכה רגלו מִן הָאֲרֻכָּה וְלִמְעָלָה
לֹא תִנָּשָׂא אִשְׁתּוֹ, שיתכן שהמשיך לחיות. ואם אכן משנתנו כרבי
שמעון בן אלעזר, אם כן אף כשנחתך מן הארכובה ולמעלה אין
להתיר את אשתו להנשא, שהרי מחותך יכול להתרפא על ידי
כויה ולחיות.
מתרצת הגמרא: שְׁאֵינִי מֵיָא – שונה המקרה של המשנה להלן,
שהמכה הייתה בתוך מים דְּמִיָּו מִכָּה – שמים מחזקים ומגדילים
את כבא המכה, ובוז אף רבי שמעון בן אלעזר מודה שמגוייד אינו
יכול להתרפאות, אבל מגוייד שאינו במים סובר רבי שמעון בן
אלעזר שאין סופו למות מחמת מכה זו משום שיכול להתרפא
ולחיות.
מקשה הגמרא: וְהָאִמְרַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָנִי, לְדִידִי חַוִּי לִי הָיָה סִינְעָא
– אני עצמי ראיתי סוחר ישמעאלי דְּשָׁקִיל סְפִסְרָא וְנִינְרִיָה לְנִמְלִיָה
– שלקח חרב וחתך את רגל הגמל ומעל הארכובה וְלֹא אִסְפִּיקְתִּיהּ
לְנִינְרִיָה, ולא הפסיק את קול מערותו עד שמת. הרי שמגוייד
אינו יכול לחיות. מתרצת הגמרא: אִמְרַר אֲבִי, הָיָה כְּחִישָׁא הָיָא –
אותו גמל כחוש היה, ולכן מת מיד כשנחתך, אבל אדם או בהמה
שאינם כחושים יכולים להתרפאות.
הגמרא מביאה תירוץ אחר לסתירה בין משנתנו למשנה באהלות:
רַבָּא אָמַר, במשנתנו חששו שנעשה מגוייד כְּסָפִין מְלֻכָּתָא באש,
ובאופן זה לְדַבְרֵי הַכֵּל יכול לחיות, כלומר, אפילו לשיטת חכמים
החולקים על רבי שמעון בן אלעזר שמגוייד אינו יכול לחיות,
מודים באופן שנעשית המכה על ידי סכין מלובנת שיכול הוא
לחיות, כיון שמתוך הכויה הוא מתרפא, ואין מעידים עליו שמת.
שנינו במשנה: אפילו אם ראוהו מגוייד וצולב וְהָיָה אוֹכֵלֶת וְכוּ'
בו אין מעידין עליו. מבארת הגמרא: אָמַר רַב הִיזְדָּה אָמַר שְׁמוּאֵל,
לֹא שָׁנִי במשנתנו שאין מעידין עליו, אֵלָּא כשהחיה אוכלת בו
מִמָּקוֹם שְׁאֵין נִפְשׁוֹ יוֹצֵאָה, אֲבָל אם החיה אוכלת בו מִמָּקוֹם שֶׁנִּפְשׁוֹ
יוֹצֵאָה, מְעִידִין עליו שמת ומתירין את אשתו להנשא, שודאי מת
הוא.
דין נוסף: וְאִמְרַר רַב הִיזְדָּה אָמַר שְׁמוּאֵל, שָׁחַט בּוֹ – באדם שָׁנִים או
רֹב שָׁנִים – שני סימנים, דהיינו קנה וושט, או רובם, וְכִרְח הַנִּשְׁחָט,
מְעִידִין עליו שמת ומתירין את אשתו להנשא. הגמרא סברה שמיד
שנחתכו סימניו חשוב מת. מקשה הגמרא: אֵינִי – האם כך הוא,
וְהָאִמְרַר רַב הִיזְדָּה אָמַר שְׁמוּאֵל, שָׁחַט בּוֹ שָׁנִים אוֹ רֹב שָׁנִים וְדָמָּה
הַנִּשְׁחָט וְאִמְרַר לְעֵדִים כְּתוּב גַּם לְשִׁאֲתֵי, הֲרִי אֵלָּא יִכְתְּבוּ גַם וְהָיָה
לאשתו, ומוכח מכאן שדעת שמואל שאף אחר שנשחטו סימניו
נחשב כחי.
מתרצת הגמרא: אֲבָן הִי הוּא סִמּוֹן לַשְׁחִיטָה, ולכן עדיין אפשר
לגרש את אשתו בשליחותו, ואולם סוֹפָא לְמוֹת בְּתוֹךְ זִמְן קֶצֶר,
ולכן יכולים להעיד עליו שמת אפילו כשלא ראו את מיתתו,
ולתתיר את אשתו להנשא.
מקשה הגמרא: אֵלָּא מְעַתָּה אִם סוֹפָא לְמוֹת מִחֲמַת שִׁנְשַׁחְטוּ בו
סימניו, וְהָא הִשְׁחָטוּ בְּשׁוּגָא גֻּלְתָּה עַל יְדֵי לְעִיר מְקֻלָּט, אֲלֵמָּה הִנָּה
– מדוע אם כן שנינו בברייתא אדם שֶׁשָּׁחַט כַּחבִּירִי בְּשׁוּגָא שָׁנִים או
רֹב שָׁנִים, כִּי יָזָה – והשחט אינו גֻּלְתָּה, שמא לא מחמת השחיטה
מת אלא מחמת דבר אחר. הרי שאף שנשחטו בו סימניו אין זה
ודאי שימות.
מתרצת הגמרא: הָא אִתְּרַב עָלָה – הרי נאמר על ברייתא זו, אָמַר
רַב הוֹשִׁיעָא, הטעם שהשחטו בשוגג אינו גֻּלְתָּה, משום דְּחִיָּשִׁין
שָׁמָּה הָיָה בְּלִלְתָּה, ומחמת צירוף הרוח הוא מת קודם, וכיון שלא
מת מחמת השחיטה עצמה אלא בצירוף הרוח אינו גֻּלְתָּה.
אֵי נָמִי – עוד אפשר לומר, שחוששים שָׁמָּה אֵיָּהוּ – הנשחט

סִימָן מוֹבָהקָא קָא מִיפְלָגִי – נחלקו התנאים אם שומא נחשב סימן
מובהק ואפשר לסמוך עליו אפילו באיסור מן התורה, מִד – רבי
אליעזר בן מהבאי סָבַר, שומא סִימָן מוֹבָהקָא הוא, ולפיכך אפשר
לסמוך עליו כדי להתיר אשת איש מן התורה, וְכִי – תנא קמא
סָבַר, שומא לֹא סִימָן מוֹבָהקָא, ודינו כסימן רגיל שאינו מועיל מן
התורה.
הגמרא שבה לשתי הלשונות הראשונים בביאורו של רבא,
ושואלת: וְלָהּ לִישָׁנָא דְּאִמְרַר רַבָּא שהכל מודים שסימני דְּאִרְיִיתָא,
הָא קִתְּנִי – הרי שנינו במשנתנו, שאם לא ראו את הפנים עם
החוטם אינם יכולים להעיד אֵף עַל פִּי שִׁישׁ סִימָנִין כְּגֹפּוֹ וְכָלְיוֹ,
ואם סימנים רגילים מועילים מן התורה מדוע אי אפשר לסמוך על
סימנים אלו.
משיבה הגמרא: משנתנו עוסקת באופן שמסרו העדים סימנים
כְּגֹפּוֹ של המת דְּהוּא אִרְדָּו – גבוהו וכן אם הוא גִּיץ – נמוך, שאין
אלו נחשבים לסימן כלל, שהרי ישנם הרבה אנשים כאלו. ומה
שנינו שאין סומכים על סימני כָּלְיוֹ הוא משום דְּחִיָּשִׁין לִשְׁאֵלָה –
שבעלה השאיל את בגדיו לאדם אחר, ואותו אחר הוא זה שנמצא
מת בבגדיו, אך בעלה עדיין חי במקום אחר.
מקשה הגמרא על כך: וְאִי חִיָּשִׁין לִשְׁאֵלָה – אם אכן חוששים
לשאילת חפצים, הָמִיד בְּסִימָנֵי אוֹפֵק חִיבִי מְהֵרָאִין – כיצד מחזירים
חמור למי שאומר את סימני האוכף, נחשוש שמא בעל החמור
שאל ממנו את האוכף. מתרצת הגמרא: לֹא שְׁיִלִי אֵינִי אוֹפֵקָא –
אין אנשים שואלים אוכף של אחרים, דְּמַסְכֵּית לֵיהּ לְחִמְרָא – ומשום
שהוא פוצע את חמורו של השואל, כיון שאינו מתאים לגופו, ולכן
אם נותן סימנים על האוכף סימן הוא שגם החמור שלו.
מקשה הגמרא עוד: מה ששנינו בברייתא לענין שליח שהביא גט
ואבד, וּמִצָּא שְׂדֵיהָ קָשׁוּר בְּכִים וְאִרְנָקִי וְכַפְתָּת של השליח, הרי
זו הוכחה שהגט שלו הוא זה שנמצא, חִיבִי מְהֵרָאִין – כיצד
מחזירים לשליח את הגט כדי שיוכל לגרש בו את האשה, נחשוש
שמא השאיל את הכיס או הארנק או הטבעת לאדם אחר, ואותו
אחר קשר בו גט והחזירו למשאל ושכח בו את הגט, ונמצא שזוהו
גט של השואל ולא של השליח. מתרצת הגמרא: בחפצים אלו אין
לחשוש לשאלה, שכן מְכַתֵּת אין אדם משאיל משום דְּחִיָּשִׁין לְיוֹפֵי
– שהוא חושש לזיוף, שהשואל יעשה לעצמו חותם דומה וילך
לאשת המשאיל ויטול ממנה כל מה שיבקש. וְכִים וְאִרְנָקִי, משום
דְּמִנְחָשִׁי אֵינִי – אנשים מנחשים ואומרים שמזלם תלוי בכיס
ובארנק, והשואל נוטל יחד עם הכיס והארנק את מזלו של השואל
וְלֹא מוֹשֵׁל – ולכן אין משאילים אותם לאחרים, אבל אם מצאו
את הגט קשור בכלים שדרך להשאילם, אין השליח יכול לגרש
בו.
תירוץ נוסף על הקושיא הקודמת מדוע אין המשנה מתירה להעיד
על מת על פי סימני בגדיו: וְאִיכְתִּית אִמְרָא – אם תרצה תיישב,
שמשנתנו עוסקת באופן שסימני כָּלְיוֹ היינו כְּחִיָּרִי וְסוּפְקִי –
שהכלים הם לבנים או אדומים, ומאחר שיש הרבה כלים עם סימן
זה, אין זה ראייה שאלו הם בגדי המת.
שנינו במשנה: אין מעידין עליו שמת וְאִפְּלִי רְאוּהוּ מְגוּיִיד – מנותח
ומלא פצעים וחבורות חרב וכו', שמא נתרפא וחי. הגמרא מקשה
סתירה ממשנה אחרת: לְמִיָּרָא דְּמְגוּיִיד חִי – האם בא הדבר לומר
שמגוייד יכול לחיות, ולכן אין בעדות זו כדי להתיר את אשתו.
וְיִמְנִיָּה – והלא שנינו במסכת אהלות (פ"א מ"ה), אָדָם אֵינִי מְטַמָּא
בטומאת מת עד שֶׁתֵּצֵא נִפְשׁוֹ, אִפְּלִי אם הוא מְגוּיִיד, וְאִפְּלִי אם
הוא גֻּלְתָּה, אינו מטמא, משום שעדיין הוא חי. ומשמע מלשון
המשנה, דְּמִיָּרָא לֹא מְטַמָּא – שרק לענין טומאה אינו מטמא כיון
שעבשיו הוא עדיין חי, הָא מִיָּהִיָּא לֹא חִי – אבל לענין אם ישאר
לחיות בודאי אין סופו להתרפאות ועתיד למות.
מתרצת הגמרא: אָמַר אֲבִי, לֹא כְּשָׁיָה, הָא – דין משנתנו שאין
מעידין על המגוייד, נשנה בשיטת רבי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזֶר, ואילו הָא
– המשנה באהלות שמשמע ממנה שמגוייד לא חי, נשנית בשיטת
רַבִּנָּה. דְּתִנָּה בברייתא, מְעִידִין עַל הַמְגוּיִיד שהוא מת להתיר את
אשתו כיון שסופו למות ממכה זו, וְאֵין מְעִידִין עַל הַחַלּוּב – התלוי
עד שיראו אותו מת. רבי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזֶר אָמַר, אֵף עַל הַמְגוּיִיד
אֵין מְעִידִין עד שיראו בודאות שמת, מִפְּנֵי שִׁכּוּל לְכוּת – להתרפא

1 קָרַב מִיתָו עַל יַד שְׁפִירְכַס יוֹתֵר מִדָּא, וּלְכֹן אֵין הַשּׁוּחַט גּוֹלָה,
2 שֶׁאֵין חֵיב גְּלוּת כַּשְּׁדֵּבֵר אַחֵר קִירֵב אֶת מִיתָתוֹ. מִבְּאֵרֵת הַגְּמָרָא:
3 מָאִי בְּיָנִיחוּ – בִּיאִיה אֹפֵן יֵשׁ הַבֶּדֶל בֵּין שְׁנֵי הַטַּעֲמִים שְׁאִינוּ גּוֹלָה.
4 בִּאֲוֹפֵן דְּשִׁקְטִיהָ בְּכִיתָא דְּשִׁישָׁא – שִׁשְׁחָטוּ בִּשְׂוָגָג בְּבֵית הַעֲשׂוֹי
5 מִשִּׁישׁ שֶׁאֵין שֶׁם רוּחַ וּפְרָקִים – וַהֲתַנַּעַנַּע הַנִּשְׁחָט, שְׁלֹפִי הַלְשׁוֹן
6 שְׁאִינוּ גּוֹלָה מִשּׁוּם הַחֲשֵׁשׁ שֶׁהִרּוּחַ בִּלְבַלְתּוֹ, כֹּאֵן גּוֹלָה, מִשּׁוּם שֶׁאֵין
7 כֹּאֵן רוּחַ. אוּלַם לִפִּי הַלְשׁוֹן שְׁאִינוּ גּוֹלָה מִשּׁוּם שֶׁהִנִּשְׁחָט קִירֵב
8 מִיתָתוֹ. אִף בִּאֲוֹפֵן זֶה אֵינוּ גּוֹלָה מִשּׁוּם שֶׁהִנִּשְׁחָט פִּירְכַס וְקִירֵב
9 מִיתָתוֹ. אִי נָמִי – אֹפֵן נֹסֵף שִׁישׁ בּוֹ הַבֶּדֶל בֵּין שְׁנֵי הַטַּעֲמִים,
10 דְּשִׁקְטִיהָ בְּכִרָא – בִּאֲוֹפֵן שִׁשְׁחָטוּ בְּחוּץ מְקוֹם שִׁישׁ שֶׁם רוּחַ וְלֹא
11 פְּרָקִים הַנִּשְׁחָט, שְׁלֹפִי הַלְשׁוֹן שְׁאִינוּ גּוֹלָה מִשּׁוּם שֶׁהִרּוּחַ בִּלְבַלְתּוֹ,
12 אִף כֹּאֵן יֵשׁ לַחוּשׁ שְׁמָא הִרּוּחַ בִּלְבַלְתּוֹ, וְאֵינוּ גּוֹלָה. אוּלַם לִפִּי
13 הַלְשׁוֹן שְׁאִינוּ גּוֹלָה מִשּׁוּם שֶׁהִנִּשְׁחָט קִירֵב מִיתָתוֹ, בִּאֲוֹפֵן זֶה גּוֹלָה
14 כִּיּוֹן שְׁלֹא פִירְכַס הַנִּשְׁחָט וְלֹא קִירֵב אֶת מִיתָתוֹ.

15 שְׁנֵינוּ בַּמִּשְׁנָה: אֵין מַעֲיִדִין עַל הַמֵּת אֵלָא אִם רֹאוּהוּ עַד שְׁלֹשָׁה
16 יָמִים לְמִיתָתוֹ, רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בְּבַא אֹמֵר לֹא כָּל וְכו' הָאֲדָם וְלֹא כָּל
17 הַמְּקוֹם וְלֹא כָּל הַשְּׁעוֹת שׁוּין. מִסְּתַפְקַת הַגְּמָרָא: אִיבָעִיָא לְהוּ, רַבִּי
18 יְהוּדָה בֵּן כְּבָא לְקוּלָא פְּלִיג – הָאֵם רַבִּי יְהוּדָה בֵּן בְּבַא כֹּא הִלְכָּל עַל
19 תֵּנָא קָמָא. כְּלוּמֹר, עַל מַה שֶׁאִמְרַת תֵּנָא קָמָא שֶׁאֵין מַעֲיִדִין אֵלָא עַד
20 שְׁלֹשָׁה יָמִים, בֹּא רַבִּי יְהוּדָה הִלְכָּל וְלֹמַר שִׁישׁ לֹךְ אָדָם אוֹ מְקוֹם
21 אוֹ שְׁעָה שֶׁאֵין הַמֵּת מִמָּהֵר לְהַשְׁתַּנּוּת, וְלִכְךָ אֲפֻשֶׁר לְהַעֲיִד עַלֵיו
22 אֲפִילוּ לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים. אוֹ שְׁמָא לְחֻמְרָא פְּלִיג – הוּא חוֹלֵק וְבֹא
23 לְהַחֲמִיר עַל תֵּנָא קָמָא, שְׁאִילוּ תֵּנָא קָמָא סוֹבֵר שְׁתַּמִּיד אֲפֻשֶׁר
24 לְהַעֲיִד עַל הַכֶּרֶת מֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְבֹא רַבִּי יְהוּדָה לְחַלּוֹק
25 וְלַחֲמִיר שֶׁאֲפִילוּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה אֵין מַעֲיִדִין עַלֵיו, מִשּׁוּם שִׁישׁ
26 פַּעֲמִים שֶׁהַמֵּת מִמָּהֵר לְהַשְׁתַּנּוּת אֲפִילוּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים.

27 הַגְּמָרָא מְבִיאָה רֵאשִׁיָּה לְפִשְׁטוֹת אֶת הַסֵּפֶק: הָא שְׁמַע, דִּהְיוּ גְבִרָא –
28 הִיָּה אָדָם דְּרַבְּעָה בְּעִיר פְּרִיָּה, וְאִסְקוּהוּ אִפִּי הָרִיא – וְהַעֲלוּהוּ אֶל
29 מְקוֹם שֶׁשְּׂמֵו בִּי הָרִיא, וְזֶה הִיָּה לְכֶתֶר לְמִתָּא יוֹמִין – אַחֵר שְׁלֹשָׁה
30 יָמִים מִדְּהִיבֵיהּ, וְאִסְקֵהָ רַב דִּימִי מְהֵרָא דְּרִבִּיתָהּ – וְהִשְׁיֵא רַב
31 דִּימִי אֶת אִשְׁתּוֹ עַל פִּי הָעֵדִים שֶׁהִכִּירוּהוּ. וְתוֹ – וְעוֹד מַעֲשֵׂה דְּרֹמָה,
32 הָיוּ גְבִרָא דְּאִסְקֵה בְּרִגְלָת – אָדָם שֶׁטַּבַּע בְּנֵהָר דִּגְלָת, וְאִסְקוּהוּ
33 אֲנִישָׁרָא דְּשִׁבְסִיתָנָא – וְהַעֲלוּהוּ עַל הַגֶּשֶׁר שֶׁל שְׁבִיסִתָנָא, וְאִסְקֵהָ
34 רַבָּא לְרִבִּיתָהּ אֲפֻשֶׁר דְּשׁוּשְׁבִינִי – וְהִשְׁיֵא רַבָּא אֶת אִשְׁתּוֹ עַל פִּי
35 עֵדוֹת שׁוּשְׁבִינֵיו, וְהִיָּה זֶה לְכֶתֶר חֻמְשָׁה יוֹמִי – לְאַחֵר חֲמִשָּׁה יָמִים
36 מִהַטְבִּיעָה. וּמַעֲתָה אִי אִמְרַת בְּשִׁלָּמָא – מוֹבֵן הַדְּבָר אִם תֵּאֲמַר שֶׁרַבִּי
37 יְהוּדָה לְקוּלָא פְּלִיג עַל תֵּנָא קָמָא וְסוֹבֵר שְׁמַעֲיִדִין אֲפִילוּ אַחֵר
38 שְׁלֹשָׁה יָמִים, אִם כִּי אֵינְהוּ דְּקִבִּיר רַבִּי יְהוּדָה בֵּן כְּבָא – רַב דִּימִי
39 וְרַבָּא פִּסְקוֹ וְהִתִּירוּ כְּרַבִּי יְהוּדָה לְסַמּוֹךְ עַל הָעֵדוֹת אֲפִילוּ אַחֵר
40 שְׁלֹשָׁה יָמִים. אֵלָא אִי אִמְרַת שֶׁרַבִּי יְהוּדָה בֵּן בְּבַא לְחֻמְרָא פְּלִיג
41 שֶׁאֲפִילוּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים פַּעֲמִים שֶׁאֵין אֲפֻשֶׁר לְהַכִּיר אֶת הַמֵּת,
42 נִמְצָא שֶׁאַחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים אֵין מִי שֶׁהִתִּיר לְהַעֲיִד עַל הַמֵּת, אִם כֵּן
43 אֵינְהוּ דְּקִבִּיר כְּמָאֵן – בִּיאִיה שִׁטְהָ פִּסְקוֹ אֲמוּרָאִים אֵלּוֹ לְהַתִּיר עַל
44 פִּי עֵדוֹת שֶׁלֹּאֲחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים.

45 הַגְּמָרָא הַגְּמָרָא אֶת הָרִאשִׁי: מָאִי פְּרִיּוֹ מָכָה – שׁוֹנָה הָרִין בִּאֲוֹפֵן
46 שֶׁהִגּוֹף הִיָּה בְּמִים, שְׁדִּרְךָ הַמִּים שֶׁהֵם צוֹמְתִים אֶת צוֹרֵת הַפְּנִים
47 וְאֵינִם מֵאֲפֻשְׁרִים לֹזֶה לְהַתְנַפֵּחַ וְלַהֲשַׁתְּנוֹת, וּבִאֲוֹפֵן זֶה הַמֵּת נִיכָר
48 אֲפִילוּ אַחֵר זֶמֶן מְרֻבָּה וּמַעֲיִדִין עַלֵיו.

49 מַקְשָׁה הַגְּמָרָא: וְהָאִמְרַת מָאִי פְּרִיּוֹ מָכָה – וְהִרִי אֲמַרְתָּ לְעִיל (קכ)
50 לְגַבִּי הַמַּעֲשֵׂה בֹאדָם שֶׁנִּחְתָּךְ רִגְלוֹ מִן הָאֲרֻכְבוֹהָ וּלְמַעַלָּה, שְׁדִּרְךָ
51 הַמִּים לְהַכְבִּיד אֶת כֹּאֵב הַמַּכָּה. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: הִנֵּי מִלִּי הִיָּא
52 הָאִיָּא מָכָה – דְּבָרִים אֵלּוֹ שְׁמִים מִתְקַלְקֵלִין נִאֲמָרוּ דְּרוּקָא בִּאֲוֹפֵן
53 שִׁישׁ מַכָּה, שֶׁאֵם מְקוֹם הַמַּכָּה מִתְנַפֵּחַ מִחֲזוּת הַמִּים, אֲכָל הִיָּא
54 דְּלִיָּבָא מָכָה – אֲבָל כֹּאֲשֶׁר אֵין מַכָּה, בְּגוֹן בִּאֲשֵׁשׁ אֵלּוֹ שֶׁבָּהֵם גּוֹפִי
55 שֶׁל הַטּוֹבַע הִיָּה שְׁלֵם, מִיָּצֵקָת צְמִית – הַמִּים צוֹמְתִים אֶת הַגּוֹף וְאֵין
56 מְנִיחִים לוֹ לְתַפּוֹחַ, וְלִכְךָ הִעִידוּ עַלֵיו.

57 הַגְּמָרָא מַפְרֶשֶׁת מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר: וְהִנֵּי מִלִּי דְּכִי אִסְקִיתָ חַיִּיהָ בְּשִׁקְטִיהָ
58 – דְּבָרִים אֵלּוֹ שְׂוָגָג שֶׁשֶׁהָהָה בְּמִים נִתָּן לְהַכִּירוֹ אִף לְאַחֵר שְׁלֹשָׁה
59 יָמִים נִאֲמָרוּ דְּרוּקָא בִּאֲוֹפֵן שֶׁכֹּאֲשֶׁר הַעֲלוּהוּ מִן הַמִּים רֹאוּהוּ הָעֵדִים

60 בִּאֲוֹתָה שְׁעָה, אֲכָל אִישִׁתָּהּ – אִם שֶׁהָהָה מִחוּץ לְמִים וְרַק אַחֵר
61 זֶמֶן רֹאוּהוּ הָעֵדִים, מִיָּתְפָּח תִּפְּחָ – דִּרְךָ הַמֵּת לְתַפּוֹחַ אַחֵר שֶׁהַעֲלוּהוּ
62 לִיבִשָׁה וּמִשְׁתַּנָּה צוֹרֵתָה, וְאֵין מַעֲיִדִין עַלֵיו.

משנה

63 מִשְׁתַּנּוּת מִמִּשְׁכִּיכָה לְעִסּוֹק בְּרִינִי עֵדוֹת לֹאֲשֶׁה שְׁמַת בַּעֲלָה בִּאֲוֹפֵן
64 שֶׁנִּפְּל לְמִים: נִפְּל לְמִים וְנַעֲלָם מַעֲיִנִי הָעוֹמְדִים שֶׁם, בֵּין בְּמִים שִׁישׁ
65 לְהוֹן סוֹף – שְׁסוּפָם נִרְאָה מִמְּקוֹם הַנִּפְלָה, בֵּין בְּמִים שֶׁאֵין לְהוֹן סוֹף,
66 אִשְׁתּוֹ אִסְוִירָה לְהִינְשָׂא לְאַחֵר, שֶׁאֲפֻשֶׁר שֶׁשֶׁהָהָה חִי בְּמִים יוֹם אוֹ
67 יוֹמִיִּים וְיֵצֵא מִן הַמִּים אַחֵר שֶׁהִלֵּךְ הָעֵד, וְהִרִי הִיא אֲשֶׁת אִישׁ. זֶה
68 דְּבָרִי רַבִּי מֵאִיר. וְכֵן אִמְרַת רַבִּי מֵאִיר, מַעֲשֵׂה בֹאדָם אַחֵר שֶׁנִּפְּל לְבֹר
69 הַגְּדוֹל שֶׁהִיָּה מִלֵּא מִים, וְטַבַּע וְעָלָה מִן הַמִּים לְאַחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים וְחִי.
70 דַּעָה חוֹלֵקֶת בַּעֲנִין מִים שִׁישׁ לְהֵם סוֹף: אִמְרַת רַבִּי יוֹסִי, מַעֲשֵׂה בְּסוֹקָא
71 שְׁדִּיר לְכַסּוֹל בְּמַעֲרָה, וְיִרְדַּ מוֹשְׁכּוֹ – מִלּוּוֹהוּ אַחֲרָיו לְחוּץ הַמִּים, וְלֹא
72 יֵצֵאוּ מִשָּׁם. וְיִשְׁחָה הָעוֹמְדִים לִיד הַמַּעֲרָה שִׁיעוּר זֶמֶן שֶׁל כְּדִי שֶׁתִּצָּא
73 נִפְשָׁם עַל הָעֵינִי מִלּוּוֹהוּ, וְהִשְׁיֵאוּ חֲכָמִים אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם בְּחוֹקֶת
74 שְׁמַתוֹ, שְׁכִיּוֹן שְׁמִים אֵלּוֹ שֶׁ לְהֵם סוֹף (בַּמַּעֲרָה) וְהָעוֹמְדִים שֶׁם רֹאוּ
75 שְׁלֹא עַל שִׁיעוּר זֶמֶן שֶׁל כְּדִי שֶׁתִּצָּא נִפְשׁוֹ, יֵשׁ לְהַתִּיר אֶת
76 נְשׁוֹתֵיהֶם.

77 מַעֲשֵׂה בְּמִים שֶׁאֵין לְהֵם סוֹף: וְיִשׁוּב מַעֲשֵׂה בְּעִסְיָא, בְּאִחֵר שֶׁשִׁלְּשׁוּהוּ
78 לְיָם בַּחֲבֵל וְכִשְׁבָּאוּ לְהַעֲלוּתוֹ לֹא עָלָתָה בְּרִיָּה אֵלָא רִגְלוֹ, וְאִמְרַתוֹ
79 הַקְּבָמִים, אִם נִקְטַעָה רִגְלוֹ מִן הָאֲרֻכְבוֹהָ וְלִמְעָלָה שֶׁבִּכְךָ נַעֲשֵׂה
80 טְרִיפָה, תִּנְשָׂא אִשְׁתּוֹ. אֲבָל אִם נִקְטַעָה רִגְלוֹ מִן הָאֲרֻכְבוֹהָ וְלִמְעָלָה,
81 לֹא תִנְשָׂא אִשְׁתּוֹ, מִשּׁוּם שֶׁבְּמִים אֵלּוֹ שֶׁאֵין לְהֵם סוֹף יֵשׁ לַחוּשׁוֹ
82 שְׁמָא עַלָּה בְּמִקּוֹם אַחֵר, וְעֵדִיָּן חִי הוּא.

גמרא

84 הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בַּעֲנִין זֶה: תִּנּוּ רַבִּינָן, נִפְּל לְמִים, וְנַעֲלָם מַעֲיִנִי
85 הָעוֹמְדִים שֶׁם, בֵּין בְּמִים שִׁישׁ לְהֵם סוֹף, בֵּין בְּמִים שֶׁאֵין לְהֵם סוֹף,
86 אִשְׁתּוֹ אִסְוִירָה לְהִינְשָׂא. דְּכִרִי רַבִּי מֵאִיר. וְהַקְּבָמִים אִמְרַתוֹ, אִם נִפְּל
87 לְמִים שִׁישׁ לְהֵם סוֹף, אִשְׁתּוֹ מוֹתֶרֶת. וְאִם נִפְּל לְמִים שֶׁאֵין לְהֵם סוֹף,
88 אִשְׁתּוֹ אִסְוִירָה.

89 הַגְּמָרָא מְבִאֵרֵת מַה הֵם מִים שִׁישׁ לְהֵם סוֹף: הִיָּבִי דְּמִי – מַה הֵם
90 מִים שִׁישׁ לְהֵם סוֹף. אִמְרַת אֲבִי, כָּל שְׁעוּמֵד בְּמִקּוֹם הַנִּפְלָה וְרוּאָה
91 אֶת גְּבוּלוֹת מְקוֹה הַמִּים מֵאַרְבַּע רִחוּתָיו, וְהִיָּינוּ שְׂרָוָה אֶת כָּל
92 גְּבוּלוֹתָיו בִּאֲוֹפֵן שְׁלֹא יִתְכַּן שֶׁהִנִּפֵּל יֵצֵא מִן הַמִּים וְלֹא רֹאוּהוּ.

93 מְבִיאָה הַגְּמָרָא מַעֲשֵׂה בַּעֲנִין זֶה: הָיוּ גְבִרָא דְּרַבְּעָה בְּאִנְיָא דְּסַמְכִין
94 – אָדָם אֶחָד טַבַּע בֶּאֱגָם שֶׁל מְקוֹם הַנִּקְרָא 'סַמְכִין'. וְלֹאֲחֵר שֶׁשֶׁהָהָה
95 הָעֵד שִׁיעוּר זֶמֶן שֶׁתִּצָּא נִפְשׁוֹ, אִסְקֵהָ רַב שִׁילָא לְרִבִּיתָהּ – הִשְׁיֵא
96 רַב שִׁילָא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּחוֹקֶת שְׁמַת. אִמְרַת לִיָּה רַב לְשִׁמּוּאֵל, הָא
97 נִשְׁמָתִיהָ – הִבָּה נִגְדָה אֶת רַב שִׁילָא, שֶׁהִשְׁיֵא אֶת אִשְׁתּוֹ שֶׁל הַטּוֹבַע,
98 שְׁלֹא כְּהַלְכָה. אִמְרַת לִיָּה שְׁמוּאֵל לְרַב נִשְׁלַח לִיָּה בְּרִישָׁא – קוֹדֵם
99 שֶׁאֵינוּ מְטִילִים עַלֵיו נִידוּי, נִבְרַר אֲצִלוּ מִדּוּעַ פִּסְק כֵּן, הָאֵם נִחְלַק עַל
100 עֵינֵי הָרִין, וְזֹא הוּא חֵיב נִידוּי. אוֹ שְׁטַעָה בְּדִין, וְיַחֲזוּר בּוֹ וְלֹא יִהְיֶה
101 חֵיב נִידוּי. שְׁלַחוּ לִיָּה לְרַב שִׁילָא, הָאֵם הַטּוֹבַע בְּמִים שֶׁאֵין לְהֵם
102 סוֹף, אִשְׁתּוֹ אִסְוִירָה אוֹ מוֹתֶרֶת. שְׁלַח לְהוּ, אִשְׁתּוֹ אִסְוִירָה. שׁוּב שְׁלַחוּ
103 לְשִׁאֻל אוֹתוֹ, וְאִמְרַת דְּסַמְכִין הָאֵם הוּא נִחְשָׁב מִים שִׁישׁ לְהֵם סוֹף אוֹ
104 מִים שֶׁאֵין לְהֵם סוֹף. שְׁלַח לְהוּ רַב שִׁילָא, מִים שֶׁאֵין לְהֵם סוֹף הוּא.
105 שְׁלַחוּ לוֹ רַב וְשִׁמּוּאֵל, וְיִרְדַּ מֵאִי מַעֲשֵׂה אֲבִיר הִיָּב – אִם כֵּן, מִדּוּעַ
106 פִּסְקְתָם שֶׁאִשְׁתּוֹ מוֹתֶרֶת לְהִינְשָׂא. הִשְׁיֵב לְהֵם רַב שִׁילָא מִיָּתְפָּח
107 מַעֲיָנָא – אֲכֵן טַעוֹת הִיתָה בִּידִי, אֲנִי סַכְרִי בֵּין דְּקוּי וְקָרִי – אֲנִי
108 סַכְרִי, שְׁכִיּוֹן שְׁמִי הָאֵם עוֹמְדִים בְּמִקּוֹמָם וְאֵינִם כְּמִים חִים
109 הַמְּסִיעִים לְשׁוֹת לְמַרְחוּק, לְכֵן בְּמִים שִׁישׁ לְהֵם סוֹף דְּמִי – דִּינָם
110 כְּמִים שִׁישׁ לְהֵם סוֹף שֶׁאֵין לַחוּשׁוֹ בָּהֶם שְׁמָא עַלָּה בְּמִקּוֹם אַחֵר,
111 שֶׁהִרִי אִם הִיָּה עוֹלָה וְשֵׁט לְמִקּוֹם אַחֵר הִיוּ הָעֵדִים רֹאוֹים אוֹתוֹ.
112 וְכִיּוֹן שְׁלֹא רֹאוּהוּ שׁוּ עַל כְּרַחֲךָ שְׁטַבַּע, וְלֹא הָיָא – אֲבָל עַתָּה רֹאוּהָ
113 אֲנִי שֶׁאֵין לְהַדְּבָר כֵּן. אֵלָא בֵּין דְּלִיָּבָא מָכָה – כִּיּוֹן שִׁיעֲשֻׁם גְּלוּת בִּאֲוֹתָה
114 אֲנִי, אִימְרוּ גְּלוּי אִשְׁפָּלוּ(ת) – יֵשׁ לַחוּשׁוֹ שֶׁהַגְּלוּת הַשְּׁפִילוּתָהּ
115 כְּלוּמֹר, לְקַחוּהוּ לְמִקּוֹם רְחוֹק בִּאֲוֹפֵן שֶׁהָעוֹמֵד עַל שְׁפַת הָאֵגֶם אֵינוּ

יבמות. פרק ששה עשר – האשה בתרא דף קכא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" ר"ט רש"י תוספות

קירב מיתתו – על ידי שפירס יותר מדאי – מת, הלכך אין גולה אלא אם כן מת תחת ידו. **בביתא דרשינא** – שאין שם רוח. ללשנא דירוח בבלתור – הכא גולה, דאין כאן רוח, ומחמתו מת. וללשנא ד"הוא קירב את מיתתו" אינו גולה. הכי גרסינן: **אי נמי בבריא ולא פירס**. לקולא פליג – דקאמר תנא קמא אין מעידין אלא עד שלשה ימים, ואתא רבי יהודה למימר: יש לך אדם או מקום או שעה שאינו מהיר לנפוח ולהשתנות, ויכול להעיד אפילו לאחר שלשה ימים. **אי לחומרא פליג** – דקאמר תנא קמא עד שלשה ימים מעידים, ואתא איהו למימר: פעמים שאפילו תוך שלשה אין מעידין. **בבריי** – שם העיר. ואסקוהו אבי הדיא לבתר תלתא יומין. **ואסקוהו אנשירא דשביטתנא** – לאחר תמשה יומין. **דצמתי** – צומתין צורת הפנים, ואין מניחין אותו לנפוח ולהשתנות. **היכא דאיכא מכה** – מקום המכה מרזו – מכבידן הכאב ונופח. **מיתפח תפח** – לאחר שמעלין אותו ליבשה, ומשתנית צורתו. **משנה** שיש להם סוף – לקמן מפרש היכי דמי. **אשתו אסורה** – שמא לאחר פרישתו משם יצא והלך לו. דסבר רבי מאיר: אדם יכול להיות ולשהות במים יום או יומים. **מקרה** – מים שיש להם סוף הם, ופליג רבי יוסי ואמר: אשתו מותרת, דקסבר: אין אדם יכול לשהות במים כל כך. ואי משום שמא יצא לאלתר – אין זו חששא, דהא אי נפק הוה חזו ליה. אבל במים שאין להם סוף מודה רבי יוסי דאסורה, שמא יצא לאלתר למרחוק, ולא ארואה. **מן הארבוכה ולמטה** – דהאיל ויכול להיות לא תנשא, שמא יצא ולא ארואה, דמים שאין להם סוף הן. **גמרא מארבע** רוחותיה – כגון מערה מלאה מים, והרואה שנפל שוהה שם בכדי שאין יכול להיות חי בתוך המים ובא לו. **אנפא דסמקי** – אגס של אותו מקום. אגס = מרשט בלע"ז, עומד במקומו, ואינם מים חיים. כמים שיש להם סוף דמו, שאינו יכול לזשט על פניהם למרחוק. הלכך, אם איתא דסליק – הוי חזו ליה. **נלי אנפלו** – למקום רחוק, ומשם יצא. **לא יאונה לצדיק כל און** – שלא באתה תקלה זו לידו של רב לנדות את רב שילא. **תשועה ברוב יועץ** – תשועתי מן המכשול, על ידי שנטלתי עצמא משמואל. למחילה של דגים – שחוטטים סמוך לשפת הנהר בין למטה מן הדגים בין למעלה מן המים בגובה שפתו, ואין מתמלאת כולה, ואדם הנכנס שם מגביה צוארו בתוך המערה למעלה מן המים. **ליחוש למחילה** – ושמא ליום מחר יצא והלך. **נענעתי לו ראשי** – ועבר על גבי והלך לו. **ינענע לו ראשו** – ידחה מפני השעה, ולא יתגרה בך. **שמא**

לקולא פליג או לחומרא פליג – והכי נמי מצו למיבעי בין לקולא ובין לחומרא. אלא אכתי לא פשיטא מאי דבעי. **ולא** היא לא שנה צורבא מרבנן כו' – ואף על גב דרוביהו צורבא מרבנן אי סליק קלא אית ליה, מכל מקום לא חיישינן לאותו רוב, ולא תנשא לבתחלה, כמו בני (רוב) גוססין דאין מעידין עליהן, אף על פי שרובן מתים. **אמר**

קירב מיתתו. מאי בינייהו? דשחמיה בביתא דשישא ופרפריס, אי נמי: דשחמיה בברא ולא פרפריס.

"רבי יהודה אומר: לא כל וכו'". איבעיא להו: רבי יהודה בן בבא לקולא פליג, או לחומרא פליג? תא שמע: דההוא גברא דטבע בכרמי, ואסקוהו אבי הדיא לבתר תלתא יומין, ואנסבה רב דימי מנהרדעא לדביתו. ותו, ההוא גברא דאטבע בדגלה, ואסקוהו אנשירא דשביטתנא, ואנסבה רבא לרביהו אפויא דשושבני לבתר תמשה יומין. אי אמרת בשלמא לקולא פליג – אינהו דעביד ברבי יהודה בן בבא, אלא אי אמרת לחומרא פליג – אינהו דעביד פמא? שאני מיא, דצמתי. והאמרת: מיא מרזו מפה! הני מיא – היכא דאיכא מכה, אבל היכא דליכא מכה – מיצמת צמית. והני מיא – דכי אסקיה חזיה בשעתיה, אבל אישתהי – מיתפח תפח. **משנה נפל למים, בין שיש להן סוף בין שאין להן סוף, אשתו אסורה. **אמר רבי מאיר: מעשה באחד שנפל לבור הגדול ועלה לאחר שלשה ימים. אמר רבי יוסי: מעשה בסומא שירד למבול במערה, וירד מושכו אחריו, ושהו דרי שתצא נפשם, והשיאו את נשותיהם. ושוב מעשה בעסאי באחד ששלושלוהו לים ולא עלתה בידם אלא רגלו, אמרו חכמים: מן הארפוכה ולמעלה – תנשא, מן הארפוכה ולמטה – לא תנשא. **גמרא** תנו רבנן: נפל למים, בין שיש להם סוף בין שאין להם סוף אשתו אסורה, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: מים שיש להם סוף – אשתו מותרת, ושאין להם סוף – אשתו אסורה. היכי דמי מים שיש להם סוף? **אמר אביי: כל שעומד ורואה מארבע רוחותיו. והוא גברא דטבע באגמא דסמקי, ואנסבה רב שילא לדביתו. אמר ליה רב לשמואל: תא נשמתי! אמר ליה: נשלח ליה ברישא. שלחו ליה: מים שאין להם סוף, אשתו אסורה או מותרת? שלח להו: אשתו אסורה. ואגמא דסמקי, מים שיש להם סוף או מים שאין להם סוף? שלח להו: מים שאין להם סוף הוא. ובר מאי טעמא עבד הכי? מיטעא טעמא, אנא סברי: בין דקון וקיימי כמים שיש להם סוף דמי, ולא היא, בין דאיכא גלי – אימור גלי אשפלו. קרי שמואל עליה דרב: "לא יאונה לצדיק כל און". קרי רב עליה דשמואל: "ותשועה ברוב יועץ". תניא, אמר רבי: מעשה בשני בני אדם מכפרין מכמורין בירדן, ונכנס אחד מהם למחילה של דגים, ושקעה חמה ולא ראה פתחה של מחילה, ושקה חברו דרי שתצא נפשו, ובא והודיע בתוך ביתו. למחר ורחה חמה והפיר פתחה של מחילה, ובא ומצא הספד גדול בתוך ביתו. אמר רבי: כפה גדולים דברי חכמים, שאמרו: מים שיש להם סוף – אשתו מותרת, שאין להם סוף – אשתו אסורה. אי הכי, מים שיש להם סוף נמי, ליחוש למחילה של דגים! במים שיש להם סוף מחילה של דגים לא שכיחא. **אמר רב אשי: הא דאמרו רבנן מים שאין להם סוף אשתו אסורה, הני מיא ביאניש דעלמא, אבל צורבא מרבנן לא, אי דסליק – קלא אית ליה. ולא היא, לא שנא איניש דעלמא ולא שנא צורבא מרבנן, דיעבד – אין, לבתחלה – לא. תניא, אמר רבן גמליאל: פעם אחת הייתי מולך בספינה וראיתי ספינה אחת שגשפרה, והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה, ומנו – רבי עקיבא. ובשעליתי ביבשה בא וישב ודן לפני בהלכה. אמרתי לו: בני, מי העלך? אמר לי: דף של ספינה נודמן לי, וכל גל וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי. מכאן אמרו חכמים:********

אם יבואו רשעים על אדם – ינענע לו ראשו. אמרתי באותה שעה: כפה גדולים דברי חכמים, שאמרו: מים שיש להם סוף – מותרת, מים שאין להם סוף – אסורה. תניא, אמר רבי עקיבא: פעם אחת הייתי מולך בספינה וראיתי ספינה אחת שגשפרת בים, והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה, ומנו – רבי מאיר. בשעליתי למדינת קפוטקאי בא וישב ודן לפני בהלכה. אמרתי לו: בני, מי העלך? אמר לי: גל מרדני לחברו, וחברו לחברו, עד שהקיאני ליבשה. אמרתי באותה שעה: כפה גדולים דברי חכמים, שאמרו: מים שיש להם סוף – אשתו מותרת, מים שאין להם סוף – אשתו אסורה. תנו רבנן: נפל לגוב אריות – אין מעידין עליו, לחפורה מלאה נחשים ועקרבים – מעידין עליו. רבי יהודה בן בתירא אומר: אף לחפורה מלאה נחשים ועקרבים אין מעידין עליו. חיישינן

שמא

כל אלו המסוגלים ומוכשרים לזה, צריכים לנצל כישורונותיהם דווקא בשטח החינוך על טהרת הקודש.

אמרו לו תחלו מוכה וסופו מבעיר – אית דגרסי לעיל: ליוורה מלאה יין ושמן – אין מעידין עליו. והוי האי תנא שלשי. ולספרים דגרסי לעיל "מעידין עליו" – דהוי תנא קמא. וכן פירש רבינו חננאל, דתנא דסיפא לא פליג אתנא קמא, אלא מפרש טעמא דמילתיה.

אין מחזירין מעשה נסים – תימא דרבינו יצחק: והא קאמר לעיל נפל לגוב אריות – אין מעידים עליו, וכן מים שאין להם סוף? ויש לומר: דאין ממש מעשה נסים, אלא יש לתלות שאינם רעבים. ובמים שאין להם סוף – יש לתלות בדף של ספינה וגל טורד. ומיהו יש בירושלמי: נפל לגוב של אריות – אין מעידין עליו, שזא נעשה לו נס כדניאל. נפל לכבשן של אש – אין מעידין עליו, חוששין שזא נעשה לו נס כחנניה מישאל ועזריהו רוצה לומר: שנפל באש וברא לו מן האש בשום ענין – ורבי מאיר חולק אבריתא דלעיל: **אף** על פי כן מת בנו בצמא – מכל מקום לא הוי דבר שנצטער בו הצדיק, שלא עשה הבור. **הרי** אנו באין מלספור כו' – ומתניתין הכי פירשה: הרי אנו הולכין לביתנו שבאנו מלספור.

שָׁמַע חֶבֶר הוּא. וְתָנָא קָמָא: אֲנִי אֵיזְצָא מִזִּיקי לִיה. תָּנִי רַבְנָן: נָפַל לְתוֹךְ כִּבְשֵׁן הָאֵשׁ – מַעֲדִין עָלָיו, לְיוֹרָה מִלֵּאָה יוֹן וְשָׁמֶן – מַעֲדִין עָלָיו. מִשּׁוּם רַבִּי אֲחָא אָמְרוּ: שֶׁל שָׁמֶן – מַעֲדִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִכְבֵּיר. שֶׁל יוֹן – אִין מַעֲדִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִכְבֵּה. אָמְרוּ לוֹ: תִּחְלְתוּ מִכְבֵּה וְסוּפוֹ מִכְבֵּיר. "אָמַר רַבִּי מֵאִיר מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁנָּפַל לְבוֹר הַגְּדוֹל וכו'". תָּנִיא, אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי מֵאִיר: אִין מִזְכִּירִין מַעֲשֶׂה נְסִים. מֵאִי מַעֲשֶׂה נְסִים? אִילִיקָא דְלָא אָכִיל וְלָא אִישְׁתִּי – וְהִכְתִּיב: "וְצוּמוֹ עָלֵי וְלֹא תֹאכְלוּ וְלֹא תִשְׁתּוּ!" אֵלָּא דְלָא נִיִּים. דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: "שְׁבוּעָה שֶׁלֹּא אִישָׁן שְׁלִשָּׁה יָמִים" – מִלְקִין אוֹתוֹ, וְיִישָׁן לֹאֲלֹתֵר. וְרַבִּי מֵאִיר מֵאִי מַעֲשֶׂה? אָמַר רַב כְּהָנָא: פִּיפִין עַל גַּב פִּיפִין הוּוּ. וְרַבְנָן: דְּשִׁישָׁא הוּוּ. וְרַבִּי מֵאִיר: אִי אָפְשֵׁר דְלָא מִסְרִיד וְגִיִּים פּוֹרְתָא.

תָּנִי רַבְנָן: מַעֲשֶׂה בְּבִתּוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׁיחִין שֶׁנָּפְלָה לְבוֹר הַגְּדוֹל, וּבָאוּ וְהוֹדִיעוּ לְרַבִּי חֲנִינָא בֶן דּוּסָא. שָׁעָה רְאשׁוֹנָה אָמַר לָהֶם: שְׁלוֹם. שֵׁנִיָּה, אָמַר לָהֶם: שְׁלוֹם, שְׁלִישִׁית, אָמַר לָהֶם: עֲלֵתָה. אָמַר לָהּ: בִּתִּי, מִי הָעֵלְדָּ? אָמְרָה לוֹ: זָכַר שֶׁל רַחֲלִים נִזְדַּמְּן לִי, וְחָן מְהִירוֹ. אָמְרוּ לוֹ: נָבִיא אָתָּה? אָמַר לָהֶם: לֹא נָבִיא אֲנִי וְלֹא בֶן נָבִיא אֲנִי, אֲלָא דְבַר שֶׁהַצִּדִּיק מִתְעַסֵּק בּוֹ – וְיִשָּׁל בּוֹ וְיַעֲזֹר? אָמַר רַבִּי אֲבָא: אָף עַל פִּי כֵן מֵת בְּנוֹ בְּצָמָא, שְׁנָאֲמַר: "וְסִבִּיבּוֹ נִשְׁעָרָה מָוֶד" – מִלְמַד שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְדַקְדֵּק עִם סִבִּיבּוֹ כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה, רַבִּי חֲנִינָא אָמַר, מִהֲבָא: "אֵל נֶעְרֵץ בְּסוֹד קְדוּשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל כָּל סִבִּיבּוֹ". **מִשְׁנָה** אֶפִּילוֹ שָׁמַע מִן הַנְּשִׁים אוֹמְרוֹת "מֵת אִישׁ פְּלוֹנִי" – דִּי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: אֶפִּילוֹ שָׁמַע מִן הַתִּינוּקוֹת אוֹמְרִים "הֲרִי אֲנִי הוֹלְכִין לְסִפּוֹד וְלִקְבוֹר אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי", בֵּין שֶׁהוּא מִתְפָּנִין וּבֵין שֶׁאִינוֹ מִתְפָּנִין. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן כָּבָא אוֹמַר: בְּיִשְׂרָאֵל – אָף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתְפָּנִין, וּבִנְכְרִי אִם הִיָּה מִתְפָּנִין – אִין עֲדוּתוֹ עֲדוּת. **גְּמָרָא** וְדִלְמָא לֹא אֲזִיל? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: דְּקָאֲמַר "הֲרִינוּ בְּאִין מִלְסְפּוֹד וּמִלְקָבוֹר אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי". וְדִלְמָא קִמְצָא בְּעִלְמָא שְׂכִיב לִיה, וְאִסְקִין לִיה עַל שְׁמִיה? דְּקָאֲמַר: "בֶּן וְכֵן רַבְנָן הוּוּ הֵתָם; בֶּן וְכֵן סִפְדִּי הוּוּ הֵתָם". וּבִנְכְרִי אִם הִיָּה מִתְפָּנִין וכו'". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא שָׁנֹא אֲלָא שְׁנִתְפָּנִין לְהַתִּיר, אָבֵל נִתְפָּנִין לְהַעֲדִיר – עֲדוּתוֹ עֲדוּת. הִכִּי יַדְעִינוּ? אָמַר רַב יוֹסֵף: בָּא לְבֵית דִּין וְאָמַר "אִישׁ פְּלוֹנִי מֵת, הִשְׁיָאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ" – וְהוּוּ נִתְפָּנִין לְהַתִּיר, "מֵת" סָתֵם – וְהוּוּ נִתְפָּנִין לְהַעֲדוּת. אִיתְמַר גַּמֵּי, אָמַר רִישׁ לְקִישׁ: לֹא שָׁנֹא אֲלָא שְׁנִתְפָּנִין לְהַתִּיר, אָבֵל נִתְפָּנִין לְהַעֲדִיר – עֲדוּתוֹ עֲדוּת. אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא קָדְ הָיָה מַעֲשֶׂה בְּאִשְׁעֵי בְרַבִּי, שֶׁהִתִּירָם עִם שְׁמָנִים וְחֲמִשָּׁה זָנִיִּים? אָמַר לָהֶם: לֹא שָׁנֹא אֲלָא שְׁנִתְפָּנִין לְהַתִּיר, אָבֵל נִתְפָּנִין לְהַעֲדִיר – עֲדוּתוֹ עֲדוּת, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים. אֲלָא מִתְנִיתִין דְּקָתְנִי "וּבִנְכְרִי אִם הִיָּה מִתְפָּנִין – אִין עֲדוּתוֹ עֲדוּת" הִכִּי מִשְׁפַּחְתָּ לָּהּ? בְּמִסִּיחַ לְפִי תוֹפּוֹ. בִּי הִהוּא דְהוּוּ קָאֲמַר וְאֲזִיל: "מֵאֵן אִיפֵא בִּי חִינְיָא, מֵאֵן אִיפֵא בִּי חִינְיָא? שְׂכִיב חִינְיָא!" וְאִנְסְבָה רַב יוֹסֵף לְדְבִיתָהּ. הִהוּא דְהוּוּ קָאֲמַר וְאֲזִיל: "וְוִי לִיה לְפִישָׁא וְרִיזָא דְהוּוּ בְּפִימְפִידִיתָא דְשְׂכִיב!" וְאִנְסְבָה רַב יוֹסֵף, וְאִיתִימָא רַבָּא, לְדְבִיתָהּ. הִהוּא דְהוּוּ קָאֲמַר וְאֲזִיל: "מֵאֵן אִיפֵא בִּי חֲסָא, טַבַּע חֲסָא!" אָמַר רַב נַחֲמָן: הָאֵלָּקִים! אָבֵל פּוֹרִי לְחֲסָא. מוֹדִיבּוּרִיָּה דְרַב נַחֲמָן אֲזִילָא דְבִיתָהּ דְּחֲסָא וְאִינְסְבָא, וְלֹא אָמְרוּ לָּהּ וְלֹא מִידִי. אָמַר רַב אִשִּׁי: שָׁמַע מִינָּהּ, הָא דְאָמַר רַבְנָן מִים שְׁאִין לָהֶם סוּף אִשְׁתּוֹ אֲסוּרָה – הֲנִי מִילִי לְכַתְחִלָּה, אָבֵל אִי נָסִיב – לֹא מִפְּקִינָן לָּהּ מִינְיָה. אִיפֵא דְאָמַר: אִנְסְבָה רַב נַחֲמָן לְדְבִיתָהּ. אָמַר: חֲסָא גְבָרָא רַבָּה אִיתִיהּ, אִם אִיתָא דְסִלִּיק – קָלָא אִית לִיה לְמִילָתָא. וְלֹא הִיא, לֹא שָׁנֹא גְבָרָא רַבָּה לֹא גְבָרָא רַבָּה, דִּיעֲבַד – אִין, לְכַתְחִלָּה – לֹא. הִהוּא גְבָרִי דְהוּוּ קָאֲמַר לִיה לְיִשְׂרָאֵל: קָמוּל אֲסַפְסָתָא וְשִׁדִּי לְחִינְיָא בְּשִׁבְתָּא, וְאִי לֹא – קָמוּלָנָא לָךְ בְּדִקְטוּלָנָא לְפִלּוֹנִי בֵּר יִשְׂרָאֵל, דְּאָמַר לִיה: בְּשִׁיל לִי קְדִירָה בְּשִׁפְתָּ, וְלֹא בְּשִׁיל לִי, וְקִטְלִיתִיה. שָׁמַעָה דְבִיתָהּ, וְאִתָּא לְקָמִיָּה דְאִבִּי. שֶׁהִיתָא

תלאת

לְקָמִיָּה דְאִבִּי. תלאת

רחמים, בשעה ראשונה מאז שנפלה אִמֶּר לָהֶם שְׁלוֹם לָהּ, וכן בשעה
שְׁנִיָּה מאז שנפלה, אִמֶּר לָהֶם שְׁלוֹם לָהּ, שעדיין יכולה היא לחיות
במים. בשעה שְׁלִישִׁית אִמֶּר לָהֶם כבר עָלְתָה מִן הַבוֹר. ואכן כך היה
שבשעה זו עלתה מן הבור. וכשהגיעה לפניו אִמֶּר לָהּ, בְּתִי, מִי
הָעֶלְךָ מִן הַבוֹר. אִמֶּרָה לוֹ, זָכַר שֶׁל רְחֵלִים ו-אֵילִן נִדְמָן לִי וְזָקֵן
מִנְחִינוּ והוא העלני מן הבור. אִמְרוּ לוֹ לרבי חנינא בן דוסא, וכי
נָבִיא אָתָּה, שִׁדְעַת שְׁלֹא תְמוּת. אִמֶּר לָהֶם, לֹא נָבִיא אֲנִי וְלֹא בֵן
נָבִיא אֲנִי, אֲלֵא אֲמַרְתִּי בְּדַעְתִּי, דָּבָר שְׁאוֹתוֹ הַצְדִּיק מִתְעַסֵּב בּוֹ
דְּהֵינּוּ חֲפִירַת בּוֹרוֹת לְצוֹרֵךְ עוֹלֵי הָרְגִלִּים, לֹא יִתְּכֵן שֶׁיִּשְׁלַל בּוֹ יָרְעוּ
וְיָמוּת עַל יְדוֹ, וּלְפִיכָךְ הֵייתִי בטוח שתניצל.
אִמֶּר רַבִּי אֲבָא, אֵף עַל פִּי כֵן שִׁטְרָה נַחוּנִיא לִסְפֵּק מִים לְעוֹלֵי
הָרְגִלִּים, וּמִשּׁוּם כֵּךְ נִיצְלָה בְּתוֹ, מִכָּל מָקוֹם מֵת בְּנֵי בָצְמָא, וְלֹא
הוֹעִילוּ לוֹ וְכוּיּוֹתָיו, שֶׁכֵּן דִּרְכוֹ שֶׁל הַקְּבָ"ה לְדַקְדָּק עִם הַחֲסִידִים
וּלְהַעֲנִישָׁם, שְׁנֵאֲמַר (תהילים א) 'סִבְכִּינִי נִשְׁעָרָה מִדָּר, מִלְּמֹד
שֶׁהִקְדִּישׁ בְּיוֹד הוּא מְדַבֵּר עִם 'סִבְכִּינִי הֵינּוּ הַצְדִּיקִים שֶׁהוֹלְכִים
אֲחֵרֵי, כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה. מִבִּיָּאָה הַגְמָרָא מִקּוֹר נוֹסָה: רַבִּי חֲנִינָא אִמֶּר,
מִהֶבֶא – דְּבַר זֶה שֶׁהִקְבָּה מְדַקְדָּק עִם הַצְדִּיקִים נִלְמַד מִפְּסוּקָה זֶה
(שם פס ח) 'אֵל נֶעְרַךְ בְּסוֹד קִדְשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל כָּל סִבְכִּינִי' כְּלוּמָר,
אֵימַת מִשְׁפָּטֵיו מוֹטֵלֶת עַל 'סִבְכִּינִי' דְּהֵינּוּ הַצְדִּיקִים, בְּכֵךְ שֶׁמִּקְפִּיד
עִמָּהּ יוֹתֵר עַל חֲטָאִיהֶם וּמַעֲנִישָׁם.

משנה

משנתינו מביאה עוד דברים שהקילו בעדות על מיתת הבעל:
אֲפִילוּ אִם הָעֵד רַק שְׁמַע מִן הַנָּשִׁים שֶׁאוֹמְרוֹת לִפִּי תוֹמָן 'מֵת אִישׁ
פְּלוֹנִי', דִּי – דִּי בִכְרִי, וְיִכּוֹל לְהַעֲדִי מִפִּיהֶן עַל מוֹתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אֹדֵם
וְלִהְיֹת אֵת אִשְׁתּוֹ לְחִנְשָׁא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִילוּ שְׁמַע מִן
הַתִּינוּקוֹת שֶׁאוֹמְרִים זֶה לֹזֶה, 'הָרִי אֲנִי הוֹלְכִין לְסִפּוֹד וְלִקְבוֹר אֵת אִישׁ
פְּלוֹנִי', יִכּוֹל לְהַעֲדִי עַל פִּיהֶם עַל מוֹת אוֹתוֹ פְּלוֹנִי כְּדִי לְהַתִּיר אֵת
אִשְׁתּוֹ לְחִנְשָׁא.
מִקְבִּלִים עֲדוֹת עַל הַבֶּעַל שְׁמַת, בֵּין שְׁהוּא (וְהַעֲד) מִתְּבִינִין לְהַעֲדִי,
וְכֵן שְׁאִינוּ מִתְּבִינִין לְהַעֲדִי אֲלֵא מִסִּיחַ לִפִּי תוֹמָן. רַבִּי יְהוּדָה בֵּין בָּבָא
אוֹמֵר, בְּאוֹפֶן שֶׁהָעֵד הוּא, יִשְׁרָאֵל מִקְבִּלִים דְּבָרֵיו אֵף עַל פִּי שְׁהוּא
מִתְּבִינִין לְעֲדוֹת. וְאֵילוּ בְּעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שֶׁאוֹמְרִים שְׁפִלוֹנִי מֵת, אִם הָיָה
מִתְּבִינִין לְהַעֲדִי אֵין עֲדוֹתֵי עֲדוֹת.

גמרא

שנינו במשנה: שמע תינוקות שאומרים זה לזה 'הרינו הולכים
לספוד ולקבור את איש פלוני' יכול להעיד על פיהם. שואלת
הגמרא: וְלִדְלָמָא לֹא אֲזִיל – שְׁמָא לֹא הִלְכוּ לְבִסּוּף. כְּלוּמָר נַחֲשׁוּשׁ
שִׁטְעוֹ הַתִּינוּקוֹת בְּמָה שֶׁאֲמָרוּ, וְלֹא הֵיךְ לֹא הִסְפֵּד וְלֹא קָבְרוּהָ, וְלֹא
מֵת אוֹתוֹ אִישׁ. מִשִּׁיבָה הַגְמָרָא: אִמֶּר רַבִּי יְהוּדָה אִמֶּר שְׁמוּאֵל, כּוּנֹת
מִשְׁנַתְּנו שֶׁשִּׁמְעָה אֵת הַתִּינוּקוֹת דְּקָאֲמְרֵי 'הָרִינוּ בָּאֵין מִלְּסִפּוֹד
וּמִלְּקָבּוֹר אֵת אִישׁ פְּלוֹנִי' שֶׁכֵּיּוֹן שֶׁדִּבְּרֵיו עַל מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה, אֲפִשֶׁר
לְהַעֲדִי עַל פִּיהֶם.
שואלת הגמרא: וְלִדְלָמָא קִמְצָא בְּעִלְמָא שְׂכִיב לִיָּה – וְנַחֲשׁוּשׁ שְׁמָא
רַק חֲגַב אוֹ נִמְלָה הַמִּיתוֹ הַתִּינוּקוֹת, וְאִפְסִיקוּ לִיָּה עַל שְׂמִיָּה – וּקְרָאוּ
לוֹ בְּשֵׁמוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי כְּדִרְךְ מִשְׁחָק, וְעָלְיוֹ הֵם מִסְּפָרִים שְׁמַת וְנִקְבֵּר
וְנִסְפַּד. מִשִּׁיבָה הַגְמָרָא: מְדוּבָר בְּאוֹפֶן דְּקָאֲמְרֵי 'בֵּין וְכֵן רַבְּנֵי הוּוּ
הָתָם, בֵּין וְכֵן סִפְדֵּי הוּוּ הָתָם' – כֵּךְ וְכֵךְ חֲכָמִים הֵיוּ שֶׁם, כֵּךְ וְכֵךְ
סִפְדִּים הֵיוּ שֶׁם, שֶׁכֵּיּוֹן שֶׁהוֹכִירוּ דְּבָרִים אֵלּוּ וְדָאִי שְׁהִיתוּ זֶה לֹזֶה
אֲמִיתִיר, וְאֲפִשֶׁר לְסִמּוּךְ עַל שִׁיחָתָם שְׁמַת אוֹתוֹ פְּלוֹנִי, כְּדִי לְהַשִּׁיא
אֵת אִשְׁתּוֹ.
שנינו במשנה: 'רבי יהודה בן בבא אומר וכו' וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים אִם
הָיָה מִתְּבִינִין וְכוּ' אֵין עֲדוֹתוֹ עֲדוֹת'. שְׁמוּאֵל מִפְּרַשׁ אֵת דִּין הַמִּשְׁנָה:
אִמֶּר רַבִּי יְהוּדָה אִמֶּר שְׁמוּאֵל, לֹא שֶׁנּוּ שְׁעוּבָד כּוֹכְבִּים שֶׁנִּתְּכִיּוֹן
לְהַעֲדִי אֵין מִקְבִּלִים אֵת עֲדוֹתוֹ, אֲלֵא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּתְּבִינִין לְהַתִּיר אֵת
אִשְׁתּוֹ עַל הַמֵּת לְחִנְשָׁא. אֲבָל אִם נִתְּבִינִין רַק לְהַעֲדִי עַל מִיתַת
הַבֶּעַל וְלֹא לְהַתִּיר אֵת אִשְׁתּוֹ לְחִנְשָׁא, עֲדוֹתוֹ עֲדוֹת. מִבִּיָּאָה
הַגְמָרָא: הִיכִי יִדְעִינוּ – כִּיצַד יוֹדְעִים אִם נִתְּכִיּוֹן אוֹתוֹ עוֹבֵד כּוֹכְבִּים

שְׁמָא הָכֵר הוּא – יוֹדַע לְחַבֵּר נַחֲשִׁים וְעַקְרָבִים לְמָקוֹם אֶחָד עַל יְדֵי
לַחֲשִׁים, וְכֵךְ נִיצַל מֵהֶם.
מִבִּאֲרַת הַגְמָרָא אֵת טַעְמוֹ שֶׁל תֵּנָא קָמָא שְׁאִינוּ חוֹשֶׁשׁ לָכֵךְ: וְתֵנָא
קָמָא כְּכֵר, שְׁאֵין חֲבֵר אֲנִי אִיצְטָא – אֲנִי שִׁדְחָקָם כְּשֶׁנִּפְלַע עֲלֵיהֶם,
הֵיךְ הֵם מִזְכִּין לִיָּה, וּבּוֹדָאִי מֵת עַל יְדֵי נִשְׁכִּיתָם וְעַקִּיצָתָם.
הַגְמָרָא מִבִּיָּאָה בְּרִייתָא הִדְנָה בְּאוֹפְנִים נּוֹסִפִּים: תֵּנָא רַבְּנֵי בְּבִרְיִיתָא,
נִפְלַ לְתוֹךְ כְּבִשְׁן הָאֵשׁ, מְעִידִין עָלֶיָּה שְׁמַת, מִשּׁוּם שִׁדְחָא נִשְׂרָף וְלֹא
נִיצַל. וְכֵן אִם נִפְלַ לְיֹדֶה ו-סִיר גְדוֹלָה מִלָּאָה יֵין וְשִׁמֶן שֶׁעוֹמְדִת עַל
גְּבִי הָאֵשׁ וְרוֹתַחַת, מְעִידִין עָלֶיָּה שְׁמַת. דַּעָה חוֹלְקִתָּהּ: מִשּׁוּם רַבִּי אֲחָא
אִמֶּר, דּוּקָא אִם רָאוּ שֶׁנִּפְלַ לְתוֹךְ יוֹדֶה שֶׁל שִׁמֶן רוֹתַח, מְעִידִין עָלֶיָּה
שְׁמַת, מִפְּנֵי שְׁהוּא מְכַעֵר, כְּלוּמָר, שֶׁכֹּאשֶׁר הָאֵדָם נּוֹפֵל לְתוֹךְ
הַיּוֹדֶה הַשֶּׁמֶן נִיתָן מִן הַיּוֹדֶה לְתוֹךְ הָאֵשׁ וּמִבְעִירָהּ, וְכֵיּוֹן שֶׁרְגִלּוֹ
נִכּוּוִים אִינוּ יִכּוֹל לְצַאֵת, וּבּוֹדָאִי מֵת. אֲבָל אִם נִפְלַ לְתוֹךְ יוֹדֶה שֶׁל יֵין
רוֹתַח, אֵין מְעִידִין עָלֶיָּה שְׁמַת, מִפְּנֵי שְׁהוּא ו-הֵיין (הֵיין) מְכַכָּה אֵת הָאֵשׁ,
שֶׁבִשְׁעָתָה נִפְלֵתוּ לְיֹדֶה. הֵיין שְׁבִירָה נִיתָן עַל הָאֵשׁ וּמִכְבָּה אוֹתָהּ.
וְאֵף שְׁאִינוּ יִכּוֹל לְצַאֵת מִיֵּד כֵּיּוֹן שֶׁנִּכּוּב רְגִלּוֹ מִהֵיין הַרוֹתַח, מִכָּל
מָקוֹם יֵשׁ לְחוֹשׁ שְׁמָא יֵצֵא לְאַחֵר זְמַן כְּשֶׁנִּתְקַרְרָה הַיּוֹדֶה, שְׁהִי
כְּבִתָּה הָאֵשׁ מִחֲמַת הַתּוֹת הֵיין. חֲכָמִים מְשִׁיבִים: אִמְרוּ לוֹ חֲכָמִים
לְרַבִּי אַחָא, תְּחִלָּתָהּ מְכַכָּה וְסוֹפָהּ מְכַעֵר – אֲמַנְם בְּתוֹחִילָה הֵיין
מִכְבָּה מַעֵט אֵת הָאֵשׁ, אֲבָל לְאַחֵר מִכָּן הֵיךְ שְׁבָה לְבַעוֹר יוֹתֵר
מִבְּתוֹחִילָה, וּלְפִיכָךְ אֵף בֵּיין יֵשׁ לּוֹמֵר שִׁדְחָא מֵת, וּמַעֲדִידִין עֲלֵיו.
שֵׁנִינּוּ בַּמִּשְׁנָה: אִמֶּר רַבִּי מֵאִיר, מִשְׁעָרָה בְּאִתְרָה שְׁנִפְלַ לְבוֹר הַגְּדוֹל וְכוּ'
וְעַל לְאַחֵר שְׁמַת יָמִים, רַבִּי מֵאִיר הִבִּיא רַאיהָ מִמַּעֲשֵׂה זֶה
לְשִׁיתָתָהּ, שֶׁאֲפִילוֹ נִעְלַם הַבֶּעַל בְּמִים שִׁישׁ לָהֶם סוּף, אֵין זֶה וּבּוֹדָאִי
שְׁמַת וְאֵין לְהַתִּיר אֵת אִשְׁתּוֹ. הַגְמָרָא מִבִּיָּאָה בְּרִייתָא הַמְּבִיָּאָה אֵת
תְּשׁוּבַת חֲכָמִים לְרֵאשִׁיָּה זֶה: תֵּנָא בְּבִרְיִיתָא, אִמְרוּ לוֹ חֲכָמִים לְרַבִּי
מֵאִיר, אֵין מִזְכִּירִין מִשְׁעָרָה נְפִישׁ לְהִבִּיא מֵהֶם רַאיהָ, שְׁהִי אֵף
לְשִׁיתָתָהּ הֵיךְ לוֹ מוֹת שֶׁם מִחֲמַת דְּבַר אַחֵר וְאִירַע נֵס שֶׁלֹּא כְּדָרְךְ
לְשִׁטְעַ. מִבִּאֲרַת הַגְמָרָא: מֵאִיר מִשְׁעָרָה נְפִישׁ שֶׁהוֹכִירוּ חֲכָמִים
בְּתוֹשְׁבָתָם שְׁאֵין רַבִּי מֵאִיר יֵשׁ לוֹ לְהוֹדוֹת בְּזֶה, אִילָמָא – אִם נִכְוָה
שֶׁהֵנֶס הוּא שֶׁנִּשְׂאָר חֵי, אֵף דְּלֹא אֲבִיל וְלֹא אִישְׁתִּי – שֶׁלֹּא אֲבִיל וְלֹא
שְׁתֵּה בְּשִׁלְשָׁה יָמִים שֶׁהִיָּה בְּתוֹךְ הַבוֹר. אֵין לּוֹמֵר כֵּן, וְהִתְכַּחֵס – הִרִי
כְּתוּב לְגַבִּי הַצּוֹם שֶׁגּוֹרָה אֲסִתֵּר (אסתר ד טו) 'צוּמוּ עָלַי וְאֵל תִּאֲכָלוּ
וְאֵל תִּשְׁתֵּי שְׁלֹשֶׁת יָמִים לִילָה יוֹם', וּבּוֹדָאִי שֶׁאֲסִתֵּר לֹא סִמְכָה בֹזֶה
עַל הֶנֶס, וְעַל כְּרַחֲךְ שֶׁאִדָם יִכּוֹל לְהַתְקִים לֹלֵא אֲבִילָה וְשִׁתִּיה
שְׁלֹשָׁה יָמִים. אֲלֵא הֵנֶס בְּמַעֲשֵׂה זֶה הֵיךְ דְּלֹא נִיִּים – שְׁאוֹתוֹ הַטּוֹבֵעַ
לֹא יֵשֵׁן בְּמִשְׁךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים. דְּקָאֲמְרֵי רַבִּי יוֹהָנָן, הָאוֹמֵר 'שְׁבוּעָה שְׁלֹשָׁה
אִינִין שְׁלִישֵׁי יָמִים', מִלְּקִין אוֹתוֹ מִשּׁוּם שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת שׂוּא. וְיִישֵׁן
לֹאֲתֵר, שֶׁכֵּן אֵין אֲפִשֶׁר לְהַתְקִים שְׁלֹשָׁה יָמִים לֹלֵא שִׁינָה, וְאֵף אִדָם
זֶה כֵּיּוֹן שֶׁיֵּצֵא מִהֶמָּם לְאַחֵר שְׁלֹשָׁה יָמִים וְשִׁלְשָׁה לִילוֹת לֹלֵא
שִׁינָה הִרִי זֶה נֵס'.
מִבִּאֲרַת הַגְמָרָא: וְרַבִּי מֵאִיר, מֵאִיר מִשְׁעָרָה סִבֵּר שֶׁלֹּא הֵיךְ כֵּאֵן מַעֲשֵׂה
נִיִּסִּים, וְלָכֵן הוֹכִיחַ מִכָּאֵן שֶׁיִּכּוֹל אִדָם לְחִיּוֹת שְׁלֹשָׁה יָמִים מִתַּחַת
הַמִּים. אִמֶּר רַבִּי בְּהֵנָּה, הוּא סִבֵּר דְּרִפִּין עַל גַּב כִּיפִין הוּוּ – כִּמְיִן
בְּנִינִים וְאוֹלָמוֹת הֵיוּ שֶׁם, וְנִשְׁעַן עֲלֵיהֶם וִישֵׁן מַעֵט, וּמִמִּילָא אֵין זֶה
מַעֲשֵׂה נִסִּים. מוֹסִיפָה הַגְמָרָא לְבִאֵר מִדּוּעַ חֲכָמִים חִלְקוּ עַל רַבִּי
מֵאִיר בֹּזֶה: וְרַבְּנֵי יִשְׁיָבוּ, שְׁאוֹתָם הִכִּיפִין שְׁהִיו בְּבוֹר הַמִּים, דְּרִישָׁא
הוּוּ – הֵיוּ שֶׁל שִׁישׁ, שֶׁהֵם חִלְקִין וְאֵין אֲפִשֶׁר לְהִסְמֵךְ עֲלֵיהֶם. וְכֵיּוֹן
שֶׁלֹּא הֵיךְ יִכּוֹל לְהִסְמֵךְ, וְגַם לִישֵׁן מַעֲמוּד אִינוּ יִכּוֹל, אִם כֵּן עַל
כְּרַחֲךְ הֵיךְ זֶה מַעֲשֵׂה נִסִּים, וְאֵין מִבִּיאִין רַאיהָ מִמַּעֲשֵׂה נִסִּים.
תְּשׁוּבַת רַבִּי מֵאִיר: וְרַבִּי מֵאִיר יִשְׁיָב לָךְ, אֵף שֶׁהִכִּיפִין הֵיוּ שֶׁל שִׁישׁ
וְחִלְקִים, מִכָּל מָקוֹם אֵין אֲפִשֶׁר דְּלֹא מִסְּרִיךְ נְיָנִים פּוֹרְתָא – לֹא יִתְּכֵן
שֶׁלֹּא הֵיךְ יִכּוֹל לְהִיאָחֵז בָּהֶן וּלְיִישׁוֹן מַעֵט, נִמְצָא אִם כֵּן שְׁאֵין זֶה נֵס
שֶׁנִּיצֵל, וְאֲפִשֶׁר לְהִבִּיא מִמַּעֲשֵׂה זֶה רַאיהָ, שֶׁיִּכּוֹל אִדָם לְחִיּוֹת
בְּמִים יוֹתֵר מִשְׁעוֹר 'עַד שֶׁתִּצָּא נִפְשׁוֹ'.
הַגְמָרָא מִבִּיָּאָה מַעֲשֵׂה נּוֹסֵף בְּעֵנִין נִפְלִיא לְמִים: תֵּנָא רַבְּנֵי בְּבִרְיִיתָא,
מִשְׁעָרָה כְּבִתּוֹ שֶׁל נַחוּנִיא חוֹפֵר שִׁיחִין ו-שְׁהִיָּה חוֹפֵר בּוֹרוֹת מִים
לְצוֹרֵךְ עוֹלֵי רְגִלִּים, שֶׁנִּפְלָה לְבוֹר הַגְּדוֹל שֶׁל מִים, וְכֵאֵן וְהוֹדִיעוּ
לְרַבִּי חֲנִינָא בֵּן דּוּסָא שֶׁנִּפְלָה בְּתוֹ שֶׁל נַחוּנִיא, כְּדִי שֶׁיִּבְשֶׁק עֲלֵיהָ

והשיאו חכמים את אשתו משום שסמכו על הכרזה זו. מקשה
הגמרא: וְלִמָּא שְׂדִי תָהּ – ושמא הדמות שראו על ראש ההר לא
היה אלא שד, ואין ניתן לסמוך על עדות זו. מיישבת הגמרא: אִמָּר
רַבִּי יְהוּדָה אִמָּר רַב, המשנה עוסקת באופן שִׁרְאוּ שִׁישׁ לֹא לְקוֹרָא
מראש ההר דְּמוֹת אֲדָם, ולפיכך לא חששו שהוא שד.
חזרת הגמרא ומקשה: ומה בכך שראו דמות אדם, אִינְהוּ נִמִּי דְּמוֹ
– הרי גם השדים דומים לבני אדם. מיישבת הגמרא: המשנה
עוסקת באופן דְּהוּ לִיה בְּבוּאָה – שראו שיש לדמות זו צל, ולפיכך
לא חששו שהוא שד. מקשה הגמרא עוד: וְאִינְהוּ נִמִּי אִיתְּ לְהוּ
בְּבוּאָה – והרי גם לשדים יש צל. מיישבת הגמרא: דְּהוּ לִיה בְּבוּאָה
דְּבְבוּאָה – הם ראו את צל צלו של אותה דמות. שואלת הגמרא:
וְלִמָּא לִידְהוּ אִיתְּ לְהוּ בְּבוּאָה דְּבְבוּאָה – ושמא גם להם יש צל של
צל. משיבה הגמרא: אִמָּר רַבִּי חֲנִינָא, אִמָּר לִי יוֹנְתָן שְׂדִיא (והשד),
בְּבוּאָה אִיתְּ לְהוּ – אמנם צל יש להם, אבל בְּבוּאָה דְּבְבוּאָה לִיתְּ לְהוּ
– אין להם.
הגמרא מקשה על המשנה קושיא נוספת: וְלִמָּא צָרָה הוּאִי –
נחשוש שמא הדמות שראו בראש ההר היה של צרתה של אשה
זו שבאה לקלקלה ושתנישא שלא כדין, ואין להאמין לדבריה
שמת הבעל.
מיישבת הגמרא: תָּנא רַבִּי יִשְׁמַעֵאל, בְּשַׁעַת הַסַּפֶּנֶה – כשאדם
נמצא בסכנה, כגון שמושך בבור, ואמר 'אני הוא פלוני בן פלוני
כל השומע קולי יכתוב גט לאשתי', בּוֹתְבִין וְנוֹתְבִין גַּט לאשתו על
פי דבריו, אָף עַל פִּי שְׂאִין מְכִירִין אותה, כפי אם נמתין עד שיתברר
שזה אכן הבעל הוא עלול למות בינתיים. ואף כאן נחשב כ'שעת
הסכנה' שכן אם לא נאמין לאדם שבראש ההר שאמר שפלוגי
מת, יתכן שלא נמצא עדות אחרת על מיתת הבעל ותישאר
עוגנה, ולכך אין חוששים לכך ומתירים אותה להינשא על פי
הכרזה זו.

משנה

משנתנו תבאר כיצד נקבעה ההלכה להתיר עוגנה להינשא על פי
עד אחד שמת בעלה: אִמָּר רַבִּי עֲקִיבָא, בְּשִׁירְדִי מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
לְנִתְרָדָא ו-עיר בבבל/ כדי לעבר את הַשָּׁנָה. מְצִאתִי אֶת נְחִמְיָה אִישׁ
בֵּית דָּלָא, אִמָּר לִי, שְׁמַעְתִּי שְׂאִין מְשִׁיאִין אֶת הָאִשָּׁה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַל
פִּי עַד אֲחֵד הַמַּעֲיֵד שְׁבַעלָה מֵת, אֵלָּא [רַבִּי] יְהוּדָה בֶּן בְּקָא שְׂהוּא
הַחֹכֵם הַיְחִיד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַמַּתִּיר עַל פִּי עַד אֶחָד. וְנִמְיָתִי
ו-ואמרתיו לו, בֶּן הַדְּבָרִים כִּפִּי שְׂאִמְרָתִי, כֹּל הַחֲכָמִים מִלְּבָדוֹ
סוֹבְרִים שְׂאִין לְסַמּוֹךְ עַל עֵדוּת זו. אִמָּר לִי, אֲמֹר לָהֶם לַחֲכָמֵי אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל מְשִׁמִּי, אֲתָם יוֹדְעִים שְׁהַמְדִּינָה מְשֻׁבָּשֶׁת בְּגִיטוֹת –
שהדרסים מסוכנות מחמת החיילים הרבים שנמצאים בדרכים,
ואיני יכול לבוא אליכם לארץ ישראל בעצמי ולהעיד מה
ששמעתי, ולפיכך מסור להם עדות זו בשמי, כִּךְ מְקוֹבְלִי מִרְבֵּן
גְּמִלְיָאֵל תְּקֵן שְׁמִשְׂאִין אֶת הָאִשָּׁה עַל פִּי עַד אֲחֵד הַמַּעֲיֵד שְׂמֵת
בעלה. מַמְשִׁיר רַבִּי עֲקִיבָא, וְכִשְׁבָּאִי לֵארוֹץ יִשְׂרָאֵל וְהַרְצִיתִי אֶת
הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל, שָׁמַח לְדַבֵּר וְאִמָּר מְצִאוֹתִי חֶבֶר לְשִׁיטָה
רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּקָא וְהוּא רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל הֹזֵק. מֵתוּף הִנִּידוֹן בְּדָבָר, נִזְכָּר
רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל שְׁנִתְּנוּ הַרְגִּים בְּתַל אֵיזָא, וְהִשְׂאִי רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל הֹזֵק אֶת
נְשׁוֹתֵיהֶן עַל הַהַרְגִּים עַל פִּי עַד אֲחֵד עֵדוּתוֹ שֶׁנִּזְמְנָה. וְעַל
פִּי מַעֲשֵׂה זוֹ הִחֲלוּ הַחֲכָמִים שְׂבִאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַשִּׂיא אִשָּׁה עַל פִּי
עַד אֶחָד. וְהוֹחֲקוּ לְהוֹיֹת מְשִׁיאִין אוֹתָהּ גַּם אִם הָעֵיד עַל כִּךְ עַד
שִׁשְׁמַע מִפִּי עַד אֶחָד. וְכֵן הוֹחֲזוּ לְהַשִּׂיא מִפִּי עֶבֶד אוֹ מִפִּי אִשָּׁה
אֶחָד, אוֹ מִפִּי שְׂפָחָה.
המשנה מביאה דעות שחלקן על הוראה זו: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי
יְהוֹשֻׁעַ אוֹמְרִים, אִין מְשִׁיאִין אֶת הָאִשָּׁה עַל פִּי עַד אֲחֵד, אֵלָּא צָרִיךְ
שִׁיזֵה שְׁנֵי עֵדִים שְׂרָאוּ שְׂמֵת בעלה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמְרִי, אִין מְשִׁיאִין
אִשָּׁה עַל פִּי עֵדוּת אִשָּׁה, וְלֹא עַל פִּי עֶבֶד, וְלֹא עַל פִּי שְׂפָחָה, וְלֹא
עַל פִּי קְרוֹבִים.

תָּלָא רַבִּי יִצְחָק – שלשה רגלים, כדי שתוכל להשמיע את שאלתה
בפני כל החכמים, שכן היה מנהגם להיקבץ לשמוע דרשה של
הלכות פסח בפסח. אִמָּר לָהּ רַב אֲדָא בְּרַ אֲהֵבָה לאותה אשה, וְלֹ
לְקַמִּיָּה דְּרַב יוֹסֵף – לבי להציע את שאלתך לפני רב יוסף, דְּהִרִיף
סְבִינָא ו-יש לו לב פתוח בסברא. אֲזָלָה קָמִיָּה – הלכה לפניו,
פָּשַׁט שִׂאלָה זו מָהָא (מתניתין) [מְתִינָתָא] – מברייטא זו ששנינו,
עוֹבֵד בּוֹכְבִים שְׂהִיָּה מוֹכֵר פִּירֹת בְּשׁוּק, וְהַכְרִיו וְאִמָּר, פִּירֹת תִּלְלוּ
שְׂאֵי מוֹכֵר שֶׁל עֲרָלָה הֵן, או שהיה בחוץ לארץ ואמר פירות הללו
שֶׁל עֲרָלָה הֵן, או שאמר פירות אלו שֶׁל נֶטֶע רַבְעִי הֵן, לֹא אִמָּר
כְּלוּם, ואין חוששים לדבריו שפירותיו אסורים, כיון שתולים שלא
נִתְּבָנוּ דְּבִרְיוֹ אֵלָּא לְהַשְׁבִּיחַ מִקְּחוֹ. הִרִי מוֹכֵחַ שְׁבַמְקוֹם שִׁישׁ
לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים אִיזוֹ סִיבָה לֹאמַר אֶת דְּבִרְיוֹ וְכַגוֹן לְהַשְׁבִּיחַ אֶת
מִקְּחוֹ, אִין חוֹשְׁשִׁים כֻּלָּל לְדְּבִרְיוֹ, ואין זה נחשב 'מסיד לפי תומו'.
וְלִפְיָךְ אָף בְּנִידוֹן שִׁלְפִינִי אִין לְהַאֲמִין לְנַכְרִי הַמְסַפֵּר עַל הַרְיָגָתוֹ
שֶׁל הַיִּשְׂרָאֵל שְׂמִיאָן לְכַשֵּׁל לוֹ בִּשְׁבַת, שֶׁכֵּן כּוֹנוֹת הִיתָה לְאִיִּים עַל
הַיִּשְׂרָאֵל הַשְּׁנִי שִׁישְׁמַע לוֹ לְקַצּוֹר עֵבֹר בְּהַמּוֹתָיו בִּשְׁבַת.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא עַל אוֹפְנִים נוֹסְפִים שֶׁל נֶאֱמַנּוּת גּוֹי 'מִסִּיד
לִפִּי תוֹמוֹ' לְהַתִּיר אִשָּׁה לְהִינְשָׂא: אֲבָא יוֹדֵן אִישׁ צִיִּידֵן אִמָּר, מַעֲשֶׂה
בְּיִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד בּוֹכְבִים שְׁהִלְכוּ יַחֲדוֹ בְּדֶרֶךְ, וְכֹא אוֹתוֹ עוֹבֵד בּוֹכְבִים
לְבָדוֹ וְאִמָּר, תִּקַּל עַל הַהוֹדִי שְׁהִיָּה עַמִּי בְּדֶרֶךְ, שְׂמֵת בְּדֶרֶךְ וְקִבְרָתוֹ,
וְעַל פִּי דְּבִרְיוֹ הִשְׂאִי אֶת אִשְׁתּוֹ, שֶׁכֵּן זֶהוּ מִסִּיד לִפִּי תוֹמוֹ, וְנֶאֱמַן.
וְשׁוֹב מַעֲשֶׂה בְּקוֹרְיָא ו-חבורה) שֶׁל בְּנֵי אֲדָם, שְׁהִיָּה מְהֻלְכִין לְכַרְבּוֹם בִּיתֵּר – לעיר
'ביתר' בזמן שהיתה נתונה במצור, וְכֹא עוֹבֵד בּוֹכְבִים וְאִמָּר, תִּקַּל
עַל שְׂשִׁים בְּנֵי אֲדָם שְׁהִיָּה מְהֻלְכִין בְּדֶרֶךְ בִּיתֵּר, שְׂמֵתוֹ וְקִבְרָתוֹ, וְעַל
פִּי דְּבִרְיוֹ הִשְׂאִי אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם, מִשּׁוּם שְׂהוּא מִסִּיד לִפִּי תוֹמוֹ, וְנֶאֱמַן.

משנה

משנתנו מביאה עוד דברים שהקילו בהם בעדות על מיתת הבעל:
מַעֲדִין עַל מֵת כְּדִי לְהַתִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ, אָף אִם רָאוּהוּ בְּלִילָה לְאוֹר
הַיָּר וְלְאוֹר תִּלְבָּנָה. וְכֵן מְשִׁיאִין אֶת הָאִשָּׁה עַל פִּי בֵּת קוֹל שְׂאִמְרָה
'פְּלוֹנִי מֵת' כִּגוֹן שִׁשְׁמַעוּ קוֹל קוֹרָא 'פְּלוֹנִי מֵת', וְלֹא רָאוּ דְּמוֹת אֲדָם.
מַעֲשֶׂה בְּאֲחֵד שְׂעָמֵד עַל רֹאשׁ הָהָר, וְאִמָּר 'אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי
מְשִׁקּוֹם פְּלוֹנִי מֵת', תִּלְכוּ לְרֹאשׁ הָהָר וְלֹא מְצִאוּ שָׁם אֲדָם, וְהִשְׂאִי
אֶת אִשְׁתּוֹ עַל פִּי בֵּת קוֹל זוֹ.
וְשׁוֹב מַעֲשֶׂה בְּצִלְמֹן ו-שם מקום), בְּאֲחֵד שְׂעָמֵד 'אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן
אִישׁ פְּלוֹנִי, נִשְׁכַּנְתִּי נִשְׁחַשׁ וְהָרִי אֲנִי מֵת', וְתִלְכוּ וּמַצְאוּ שְׂאִין מֵת וְלֹא
הִכְרִיחוּ מִשּׁוּם מִשְׁתַּחֲוֶה צוּרָתוֹ מַחֲמַת הַנְּשִׁיכָה, וְתִלְכוּ וְהִשְׂאִי
אֶת אִשְׁתּוֹ עַל פִּי דְּבִרְיוֹ.

גמרא

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: 'מְשִׁיאִין עַל פִּי בֵּת קוֹל'. הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא
בְּעִנְיָן זוֹ: אִמָּר רַבָּה בְּרַ שְׂמוּאֵל, תָּנא בְּרִייתָא, בֵּית שְׂמַאי אוֹמְרִים,
אִין מְשִׁיאִין אִשָּׁה עַל פִּי בֵּת קוֹל, וְבֵית הֵלֵל אוֹמְרִים, מְשִׁיאִין עַל פִּי
בֵּת קוֹל. שְׂוֹאֵלֵת הַגְּמָרָא: מָאי קָא מְשַׁמֵּעַ לָן – מה א רבה בר
שמואל להשמיענו בברייתא זו. הֵאֵם כְּדִי לְלַמְדֵּנוּ שְׁבִית הֵלֵל
מִתִּירִים לְהַשִּׂיא אִשָּׁה עַל פִּי בֵּת קוֹל, וְהִלְכָה כְּבֵית הֵלֵל, הִרִי
מְתִינָתִין הִיא – הֵאֵם דִּין זֶה שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה בִּסְתָם, וְכִיוֹן שֶׁהַמִּשְׁנָה
לֹא הִבִּיאָה בֹּזֵה מַחֲלוּקָה, פְּשׁוּט שֶׁכֵּךְ הִלְכָה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: הֵא
קָא מְשַׁמֵּעַ לָן, דְּאִי מְשַׁתְּכַתָּה סְתָמָא – שאם תמצא ברייתא אחרת
שבו שנו בסתם דָּאִין מְשִׁיאִין עַל פִּי בֵּת קוֹל, נִדַּע שְׂוֹאֵתָה בְּרִייתָא
בֵּית שְׂמַאי הִיא, ואין לחשוש לה להלכה, אֵלָּא יֵשׁ לְפַסּוֹק כַּמִּשְׁנָתוֹ
וּכְדַעַת בֵּית הֵלֵל בְּרִייתָא, שְׂמַשִּׂיאִין עַל פִּי בֵּת קוֹל.
שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: מַעֲשֶׂה בְּאֲדָר עֹמֵד עַל רֹאשׁ הָהָר וְאִמָּר 'אִישׁ
פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי מְשִׁקּוֹם פְּלוֹנִי מֵת', וְתִלְכוּ וְלֹא מְצִאוּ שָׁם אֲדָם,

יבמות. פרק ששה עשר – האשה בתרא דף קכב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכג רש"י תוספות

תלמי ריגלי – שהיו תלמידי חכמים נקבצים לשמוע דרשה, הלכות פסח בפסח, והיתה שואלת מהם. ובתשובות הגאונים מצאתי: כל דרך ריגלי דאמוראי – היינו יום שמת בו אדם גדול קובעים אותו לכבודו, ומדי שנה בשנה כשמוגיע אותו יום מתקבצים תלמידי חכמים מכל סביביו, ובאים על קברו עם שאר העם להושיב ישיבה שם. של ערלה הן –

תִּלְתָּא רִיגְלִי. אָמַר לָהּ רַב אֲדָא בַר אֲהֵבָה: זִיל לְקַמְיָה דְּרַב יוֹסֵף, דְּחָרִיף סְפִינָא. אֲזִלְתָּ קַמְיָה, פְּשִׁט מַהָא מִתְנִיתִין: נְכְרִי שְׁהִיה מוֹכֵר פִּירוֹת בְּשׁוּק, וְאָמַר: "פִּירוֹת הִלָּלוּ שֶׁל עָרְלָה הֵן", "שֶׁל עֵיזָקָה הֵן", "שֶׁל נִטְעָה רַבְעִי הֵן", - לֹא אָמַר בָּלוֹם, לֹא נִתְבָּחוּן אֱלָא לְהִשְׁבִּית מִקְחוֹ. אָבָא יוֹדֵן אִישׁ צִידָן אָמַר: מַעֲשֶׂה בִּישְׂרָאֵל וְנִכְרִי שֶׁהִלְכוּ בְּדֶרֶךְ, וְכָא נְכְרִי וְאָמַר: "חֲבַל עַל יְהוּדֵי שְׁהִיה עַמִּי בְּדֶרֶךְ שְׁמַת בְּדֶרֶךְ וּקְבָרְתִּי" - וְהִשְׁיֵאוּ אֶשְׁתּוֹ. וְשׁוֹב מַעֲשֶׂה בְּקוֹלֶר שֶׁל בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ מְהַלְכִין לְאַנְטוֹכְיָא, וְכָא נְכְרִי אַחֵר וְאָמַר: "חֲבַל עַל קוֹלֶר שֶׁל בְּנֵי אָדָם שְׁמַתוֹ, וּקְבָרְתִּים" - וְהִשְׁיֵאוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם. וְשׁוֹב מַעֲשֶׂה בְּשֵׁשִׁים בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ מְהַלְכִין לְכַרְפּוֹם בִּיתֵר, וְכָא נְכְרִי וְאָמַר: "חֲבַל עַל שֵׁשִׁים בְּנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ מְהַלְכִין בְּדֶרֶךְ בִּיתֵר, שְׁמַתוֹ וּקְבָרְתִּים" - וְהִשְׁיֵאוּ אֶת נְשׁוֹתֵיהֶם. מִשְׁנֵה מַעֲדִין לְאוֹר הַחַר וּלְאוֹר הַלֵּבָנָה, וּמִשְׁיֵאִין עַל פִּי בֵּת קוֹל. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שְׁעִמֵּד עַל רֹאשׁ הָהָר, וְאָמַר: "אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי מִקְמוֹם פְּלוֹנִי מֵת". הִלְכוּ וְלֹא מִצְאוּ שֵׁם אָדָם, וְהִשְׁיֵאוּ אֶת אֶשְׁתּוֹ. וְשׁוֹב מַעֲשֶׂה בְּצִלְמוֹן, בְּאֶחָד שְׁאָמַר: "אֲנִי אִישׁ פְּלוֹנִי בֶּן אִישׁ פְּלוֹנִי, נִשְׁכְּנִי נֶחֱשׁ וְתָרִי אֲנִי מֵת". וְהִלְכוּ וְלֹא הִפְדִּירוּהָ, וְהִלְכוּ וְהִשְׁיֵאוּ אֶת אֶשְׁתּוֹ. גְּמָרָא אָמַר רַבָּה בַר שְׁמוּאֵל, תַּנָּא: בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: אִין מִשְׁיֵאִין עַל פִּי בֵּת קוֹל, וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: מִשְׁיֵאִין עַל פִּי בֵּת קוֹל. מַאי קָא מִשְׁמַע לֵין? מִתְנִיתִין הִיא! הָא קָא מִשְׁמַע לֵין: דָּאי מִשְׁתַּפְּחֶת סַחְמָא דָּאִין מִשְׁיֵאִין - בֵּית שְׁמַאי הִיא. "וְהִלְכוּ וְלֹא מִצְאוּ", וְדִלְמָא שַׁד הָיָה? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: שְׂרָאוּ לוֹ דְמוֹת אָדָם. אֵינְהוּ נָמִי דְמוֹ! דְּחֻז לִיה בְּבֹאָה, וְאֵינְהוּ נָמִי אֵית לָהּ בְּבֹאָה! דְּחֻז לִיה בְּבֹאָה דְּבֹאָה. וְדִלְמָא לִידִידְהוּ אֵית לָהּ בְּבֹאָה דְּבֹאָה? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, אָמַר לִי יוֹנָתָן שִׁידָא: בְּבֹאָה - אֵית לָהּ, בְּבֹאָה דְּבֹאָה - לִית לָהּ. וְדִלְמָא צָרָה הָיְתָא? תַּנָּא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלָא: בִּשְׁעַת הַסַּפְּכָה כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין, אָפַּ עַל פִּי שְׁאִין מְכִירִין. מִשְׁנֵה אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כִּשְׁדִּרְתִּי לְהַרְדֵּעָא לְעַבֵּר הִשְׁנָה, מִצְאִתִּי נְחֻמָּה אִישׁ בֵּית דְּלִי. אָמַר לִי: שְׁמַעְתִּי שְׁאִין מִשְׁיֵאִין אֶת הָאִשָּׁה בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל עַל פִּי עַד אַחֵר, אֱלָא יְהוּדָה בֶּן בְּכָא. וְנוֹמִיתִי לוֹ: בֶּן הַדְּבָרִים. אָמַר לִי: אָמַר לָהֶם מִשְׁמִי: אַתֶּם יוֹדְעִים שְׁחַמְדִּינָה מְשׁוּבָשֶׁת בְּגִיּוֹסוֹת, מְקוֹבְלִי מִרְבֵּן גְּמִלְיָאֵל הֶזְקֵן שְׁמִשְׁיֵאִין אֶת הָאִשָּׁה עַל פִּי עַד אַחֵר. וּבִשְׁבָּאִתִּי וְהִרְצִיתִי הַדְּבָרִים לִפְנֵי רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל, שָׁמַח לְדַבְּרִי, וְאָמַר: מִצְאֵנָה חֶבֶר לְרַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּכָא. מִתּוֹךְ הַדְּבָר נִזְכָּר רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל שֶׁהִרְגִּו הַרוּגִים בְּתֵל אַרְזָא, וְהִשְׁיֵאוּ רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל נְשׁוֹתֵיהֶן עַל פִּי עַד אַחֵר, וְהוֹחֲקוּ לְהִיּוֹת מִשְׁיֵאִין עַד מִפִּי עַד, מִפִּי עַבְרָא, מִפִּי אִשָּׁה, מִפִּי שְׁפָחָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמְרִים: אִין מִשְׁיֵאִין אֶת הָאִשָּׁה עַל פִּי עַד אַחֵר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמַר: לֹא עַל פִּי אִשָּׁה, וְלֹא עַל פִּי עַבְרָא, וְלֹא עַל פִּי שְׁפָחָה, וְלֹא עַל פִּי קְרוֹבִים. גְּמָרָא וְסָבַר רַבִּי עֲקִיבָא עַל פִּי אִשָּׁה לֹא? וְהִתְנַיָּא, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר מִשּׁוּם רַבִּי עֲקִיבָא: אִשָּׁה נֶאֱמָנָה לְהִבְיָא גִּיטָה מִקָּל וְחוֹמֶר: וְמָה נָשִׁים שְׁאָמְרוּ חֲכָמִים אִין נֶאֱמָנוֹת לִזְמַר מֵת בְּעֵלָה - נֶאֱמָנוֹת לְהִבְיָא גִּיטָה, וְזוֹ שְׁנֶאֱמָנָה לִזְמַר מֵת בְּעֵלָה - אֵינִי דִין שְׁנֶאֱמָנָה לְהִבְיָא גִּיטָה? נָשִׁים שְׁאָמְרוּ חֲכָמִים - הוּא דִּלָּא מְהִימָנָה, אִשָּׁה בְּעֵלְמָא - מְהִימָנָה! לֹא מִשְׁיֵאִין: כָּאן - קוֹדֶם שֶׁהִחֲזִיקוּ, כָּאן - לְאַחֵר שֶׁהִחֲזִיקוּ. מִשְׁנֵה אָמְרוּ לוֹ: מַעֲשֶׂה בְּכֵנִי לִי שֶׁהִלְכוּ לְצוּר עִיר הַתְּמָרִים, וְחָלָה אַחֵר מֵהֶם, וְהִבְיָאוּהוּ בְּפִגְדָּה, וּבְחֻזְתָּם אָמְרוּ לְפִגְדָּקִית: "אֵיהִי חֲבֵרְנוּ"? נִזְמִית לָהֶם: "מֵת, וּקְבָרְתִּי". וְהִשְׁיֵאוּ אֶת אֶשְׁתּוֹ. וְלֹא תֵּהָא פְּתֵנָה פְּגִגְדָּקִית? אָמַר לָהּ: לְכִשְׁתָּהָא כְּפִגְדָּקִית - נֶאֱמָנָה. הַפְּגִגְדָּקִית הוֹצִיָּאָה לָהֶם מִקְלוֹ, וְתִרְמִילוֹ, וְסָפַר תּוֹרָה שְׁהָיָה בִּידּוֹ.

של עזיקה – מפרס מעוק ומשומר, ושביעית הוא. וקשה לאי (משומר) קודם הביעור – לעולם מותר. ואין נראה לרבינו תם, דהא בהדיא תניא בתורת כהנים: "ואת ענבי נזירך לא תבצור" – מן המשומר אי אתה בוצר אבל אתה בוצר מן המופקר. ואם תאמר: דתניא בתורת כהנים, ובפרק "הבית והעלה" (בבא מציעא קיחא), ושמרי פסידים נטילין שברן מתרומת הלשכה קרי כאן "ממשקה ישראל" – מן המותר לישראל, ומשומר אסור לישראל בו כדפירשתי; ואומר רבינו יצחק: שלא היו שומרין אותו, אלא מונעים רגלי במה משם ומודיעין לבני אדם שהם לצורך. ומופקר נמי לא שרי לבצור אלא על ידי שינוי. ובתורת כהנים דקתני מן המשומר אי אתה בוצר, היינו אפילו על ידי שינוי. ומן המופקר אתה בוצר, היינו כלומר – אוכל.

דחזו ליה בבואה – בירושלמי: רבי אחא בר חנינא בשם רבי חמא: דהא דהימא בשדה, אבל בעיר – אפילו לא ראו בבואה של אדם. והא תני: מי שהיה מושלך בבור ואמר "מי ששומע קולו יכתוב גט לאשתו" – הרי אלו יכתבו ויתנו. ואמר רבי נתן: והוא שראה בבואה של אדם. אמר רבי בון: מוזיק מצוין בברות כדרך שהם מצוין בשדות, והא דאמר (מגילה גא): אל יתן אדם שלום לחברו בלילה, דהיינו ששם שר הוא – היינו בשדה, דומיא דירושע, שהיה חוץ למחנה ישראל. בירושלמי פליגי אמוראי בנמצא כתוב בשטר מת פלוני או נהרג אם משיאין את אשתו.

פוגדקית

הוא ששם רבי חמא: דהא דהימא בשדה, אבל בעיר – אפילו לא ראו בבואה של אדם. והא תני: מי שהיה מושלך בבור ואמר "מי ששומע קולו יכתוב גט לאשתו" – הרי אלו יכתבו ויתנו. ואמר רבי נתן: והוא שראה בבואה של אדם. אמר רבי בון: מוזיק מצוין בברות כדרך שהם מצוין בשדות, והא דאמר (מגילה גא): אל יתן אדם שלום לחברו בלילה, דהיינו ששם שר הוא – היינו בשדה, דומיא דירושע, שהיה חוץ למחנה ישראל. בירושלמי פליגי אמוראי בנמצא כתוב בשטר מת פלוני או נהרג אם משיאין את אשתו.

פוגדקית

רכד יבמות. פרק ששה עשר – האשה בתרא דף קכב עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)"
תוספות

פונדקית נכריה (אחת) היתה ומסיחה לפי תומה – ואם תאמר: מאי מיינו רבנן ראיא מן הפונדקית? דהא מסיחה לפי תומה היתה! ויש לומר: דלא היתה ממש מסיחה לפי תומה, דמה שהוציאה מקלו ותרמילו (מה) וזהו היתה יכולה לעשות כן לעדות. ורבי עקיבא אמר להם כי אין זה ראיא, דודאי אין לך מסיח לפי תומה גדול מזה, כיון דכי וחזיתיהו בבאי. כן משמע קצת בירושלמי.

גמרא מאי גרעותא דפונדקית? אמר רב כהנא: פונדקית נכריה היתה, ומסיחה לפי תומה היתה: "זה מקלו, וזה תרמילו, וזה קבר שקברתיו בו". וכן תני אבא בריה דרב מנימי בר תניא: פונדקית נכריה היתה, ומסיחה לפי תומה היתה: "זה מקלו, וזה תרמילו, וזה קבר שקברתיו בו". והא "איה חברנו" קאמרי לה! כיון דחזיתיהו בכיא. אמרו לה: "איה חברנו"? אמרה להם: "מת וקברתיו"? תנו רבנן:

מעשה באדם אחד שבא להעיד על האשה לפני רבי טרפון, אמר לו: בני, היאך אתה יודע בעדות אשה זו? אמר: אני והוא היינו הולכים בדרך, ונרדף אחרינו גיז, ונתלה בייחור של זית ופשוהו, והחזיר את הגיזים לאחוריו. אמרתי לו: אריה, יישר כחך! אמר לי: מנן אתה יודע שאריה שמי? כך קורין אותי בעירי: יוחנן ברבי יוחנן, אריה דמכפר שיחיא. לגיזים חלה וזאת, והשיא רבי טרפון את אשתו, ורבי טרפון לא בעי דרישה וחקירה? והתניא: מעשה באדם אחד שבא לפני רבי טרפון להעיד עדות אשה, אמר לו: בני, היאך אתה יודע עדות זו? אמר לו: אני והוא היינו הולכים בדרך, ונרדף אחרינו גיז, ונתלה בייחור תאנה ופשוהו, והחזיר את הגיזים לאחוריו. אמרתי לו: יישר כחך אריה! אמר לי: יפה כוננת לשמי, שקד קורין אותי בעירי: יוחנן בן יוחנן אריה דמכפר שיחיא. אמר לו: לא כך אמרת לי "יוחנן בן יוחנן דמכפר שיחיא אריה"? אמר לי: "לא, אלא כך אמרתי לך: יוחנן בן יוחנן אריה דמכפר שיחיא". ודקדק עליו שנים ושלשה פעמים, וכיון את דבריו, והשיא רבי טרפון את אשתו! תנאי היא, דתניא: אין בודקין עדי נשים בדרשה וחקירה, דכרי רבי עקיבא. רבי טרפון אומר: בודקין. וקמפלגי בדרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרשה וחקירה, שנאמר: "משפט אחד יהיה לכם". ומה טעם אמרו דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה – שלא תנעול דלת בפני לוי. ובמאי קמפלגי? מר סבר: כיון דאיפא כתובה למשקל – בדיני ממונות דמי, ומר סבר: כיון דקא שרינן אשת איש לעלמא – בדיני נפשות דמי. אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר "וכל בניך למודי ה' ורב שלום בנך".

הדרן עלך האשה בתרא וסליקא לה מסכת יבמות

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מוה"ר אברהם מרדכי שי" שוי"ב

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מיי"ט סיון, בו כותב איך שזכה לראות את פני הקדש של כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נייע וגם לשמוע ממנו תורה. כיון שכפי מכתבו הי' זה בחג השבועות, ואף שכנראה ממכתבו אינו זוכר בבירור התורה ששמע, אבל הרי ידוע המובא בכמה מקומות והביא זאת רבינו הזקן בעל השו"ע והתניא לפסק הלכה בהלכות ת"ת שלו (פרק ב' סעיף יו"ד) וז"ל: לעתיד לבוא יזכירוהו כל לימוד ששכח מחמת אונסו כי' וגם עתה הנה זאת התורה היא העולה למעלה כו' השכחה באה מצד

המשך בעמוד הבא

גמרא

שנינו במשנה שחכמים טענו לרבי עקיבא, אם האמינו חכמים לפונדקית כל שכן שיש להאמין לעדות של כל אשה אחרת. שואלת הגמרא: מאי גריעותא דפונדקית – מהו החסרון בפונדקית שעדותה גרועה מכל אשה אחרת. משיבה הגמרא: אמר רב בנהא, פונדקית זו עובדת בובכים היתה שאינה בתורת עדות, ונאמנותה היא בכך שמיסחה לפי תומה היתה, שכן אמרה, זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתי בו.

הגמרא מסייעת לביאור זה מברייטא: וכן הני אבא בריה דרב מנימי בר תיא, פונדקית עובדת בובכים היתה, ומסיחה לפי תומה היתה שהרי אמרה זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתי בו, ולכך האמינו לה.

מקשה הגמרא: כיצד יתכן שהפונדקית הסיחה לפי תומה, והא' חברנו קאמרי לה – והרי בני לוי שאלוה תחילה 'איה חברנו', וכיון שהשיבה להם על שאלתם, אין זה נחשב 'מסיה לפי תומה'. מיישבת הגמרא: כיון דחיתניהו בביא – כך היה המעשה, שמיד שראתה הפונדקית שהם שבים החלה לבכות, ואז אמרו לה 'איה חברנו', ואמרה להם מת וקברתינו. וכיון שפתחה היא תחילה בבכי, נחשבת 'מסיחה לפי תומה'.

הגמרא מביאה ברייתא ודנה בדבריה אם צריך דרישה וחקירה בעדות אשה: הני רבנן בברייטא, מעשה באדם אחד שקם להעיד על האשה שמת בעלה לפני רבי טרפון, אמר לו רבי טרפון, כני, היאך יודע יודע בעדות אשה זו, כלומר, מה ראית ומנין לך שמת אותו אדם. אמר אותו עד לרבי טרפון, אני והוא – בעלה של האשה היינו הולכים בדרך יחדיו, ודרך אחרתנו גיים – גודד של חיילים, להזיק לנו, ונתלה בעלה של האשה בייחור ו-ענף של זית, ופשחו – ותלשו מן העץ ועשה ממנו מקל להילחם עם החיילים, והחזיר את הנשים לאחוריו, אמרתי לו 'אריה יישר בך', כלומר, גיבור חיל אתה ויש לך לב אריה. אמר לי אותו פלוני, מנין אתה יודע שאריה שמי, אכן כך קורין אותי בעירי 'יוחנן ברי יוחנן, אריה דמכפר שייחא' וכלומר שלא היה שמו 'אריה', אלא שכן כינו אותו גם בעירו על שם גבורתו, ושמו היה יוחנן ברי יוחנן. וממעשה זה נודע לי מה שמו ושם עירו. לאחר ימים חלה אותו האיש ומת, ועל כן אני מעיד שמת יוחנן בן רבי יוחנן. ועל פי עדות זו השיא רבי טרפון את אשתו.

מקשה הגמרא: וכי סובר רבי טרפון דלא בעי דרישה וחקירה בעדות אשה, ומשום כך התיר אשה זו בלא לבדוק אם העד מכיון דבריו, ובלא לחקור באיזה יום ובאיזה שעה ראהו. והתניא בברייטא אחרת, מעשה באדם אחד שקם לפני רבי טרפון להעיד עדות לאשה שמת בעלה, אמר לו רבי טרפון, כני, היאך אתה יודע עדות זו – מה ראית ומנין לך שמת, אמר לו אותו העד אני והוא – בעלה של האשה, היינו הולכים בדרך יחדיו, ודרך אחרתנו גיים, ונתלה הבעל

ביחור של עץ תאנה, ופשחו – ותלשו כדי להילחם בגיים, והחזיר את הנשים לאחוריו, אמרתי לו 'ישר בך אריה', אמר לי אותו פלוני, יפה כוונת לשמי שאכן כך קורין אותי בעירי 'יוחנן בן יוחנן, אריה דמכפר שייחא' וממעשה זה נודע לי שמו ושם עירו. לאחר ימים חלה בעלה של האשה ומת, ועל כן אני מעיד שאשתו מותרת להינשא. אמר לו רבי טרפון, וכי לא כך אמרתי לי, ששמו של המת הוא יוחנן בן יוחנן דמכפר שייחא אריה, כלומר ש'אריה' הוא השם של הכפר ולא כינויו של האיש. אמר ליה העד, לא כך אמרתי, אלא כך אמרתי לך, יוחנן בן יוחנן שכינויו אריה דמכפר שייחא. וכן דנרק עליו בדרישה וחקירה שנים ושלשה פעמים, וכיון העד את דבריו. והשיא רבי טרפון את אשתו על פי עדות זו. הרי שהצריך רבי טרפון דרישה וחקירה בעדות אשה, ולא כפי שנתבאר בברייטא הראשונה.

מתרצת הגמרא: תנאי היא – נידון זה אם צריך דרישה וחקירה בעדות אשה נחלקו בו תנאים. דתניא בברייטא, אין בודקין עדי נשים – עדים המעידים לאשה שמת בעלה בדרשה וחקירה, דרבי רבי עקיבא. רבי טרפון אמר, בודקין בדרישה וחקירה. וכיון שמצינו שנחלקו תנאים אם עדות אשה טעונה דרישה וחקירה יש לומר שאף שתי הברייטות דלעיל נחלקו מהי דעת רבי טרפון בזה. הגמרא מבארת את המחלוקת: וקמיפלגי – ותנאים אלו נחלקו בדרבי חנינא, דאמר רבי חנינא, דבר תורה – מדאורייתא אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות שוים בדין זה, שעדים נאמנים על כך רק בדרשה וחקירה, שנאמר (ויקרא כד כב) 'משפט אחד יהיה לכם', הרי שהשווה הכתוב דיני ממונות לדיני נפשות, וכשם שצריך בדיני נפשות דרישה וחקירה אף בדיני ממונות צריך. ומה שעם אמרו חכמים שדיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, שאם נצריך דרישה וחקירה בעדות על דיני ממונות, ימנעו האנשים מלהלוות שיחששו שמא יכפור הלוה בהלוואה, וכאשר המלוה יביא עדים ובית דין יחקרו אותם, יתכן שיטענו בפרטים ויכחישו זה את זה ותתבטל עדותם. ולפיכך הקילו חכמים וביטלו את הדרישה וחקירה בדיני ממונות. ומעתה בביא קמיפלגי – במה נחלקו רבי עקיבא ורבי טרפון בעדות אשה. מר – רבי עקיבא סבר, כיון דאיבא בתובה למשקל – כיון שישנו ממון של בתובה שתיטול האשה על פי עדות זו, בעדות של דיני ממונות דמי (ונחשבת) שתיקנו בזה חכמים לפטור מדרישה וחקירה. ומר – רבי טרפון סבר, כיון דקא שרינן אשת איש לעלמא – כיון שעל פי עדות זו אנו מתירים אשה שהיא בחזקת 'אשת איש' להינשא, בעדות של דיני נפשות דמי שצריכה דרישה וחקירה. הגמרא מסיימת את המסכת בדברי אגדה: אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר (ישעיה נד ג) 'וכל בניך למודי ח' ורב שלום בנך'.

הדרן עלך האשה בתרא וסליקא לה מסכת יבמות

המשך מהעמוד הקודם

הקליפה ואינה מגעת לינק אלא עד הכסא כו'. שמזה מובן שלמעלה בתורתו לא שלטה השכחה כלל וכלל.

בבקשתו הנה כשאחי על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבגמ' זי"ע, אקרא את הפ"ג שלו. ויהי"ר מהשי"ת שיוכל לבשר טוב בכל העינים שאודותם כתב בהפ"ג.

מוסג"פ קטע משיחת ש"ק מברכים סיון, אשר באמת תוכנו כל השנה זמנו הוא, מאחר שנתנית התורה ובמילא גם קבלת התורה היא בכל יום, וכנוסח הברכה נותן התורה לשון הווה. ומהראוי לפרסם תוכנו בחוגים היותר רחבים באופן המתאים.

בברכה.

פרק ראשון – בתולה נשאת

משנה

משנתנו מבארת את הזמן הראוי לנשואי בתולה. ויש להקדים ולבאר את מהות 'טענת בתולים' המוזכרת במשנה. אשה ארוסה או נשואה שזנתה עם אדם זר נאסרת על בעלה ועליו לגרשה. אמנם הנושא אשה בחזקת שהיא בתולה וכשבא עליה נתברר שהיא בעולה ו'טענת בתולים' אינה נאסרת על בעלה, לפי שיש בעיניה 'ספק ספיקא' שנוהגים בו לקולא, ספק שמא נבעלה קודם שנתארסה, ואינה נאסרת בכך על בעלה, ואף אם נבעלה אחר שנתארסה יתכן שנאנסה, ואף בזה אינה נאסרת, אמנם פרסום הדבר יכול להביא לידי בירור האם נאסרה עליו.

בתולה הנכנסת לחופה, תיקנו חכמים שתהא נשאת ליום הרביעי בשבת. ואילמנה, תיקנו חכמים שתנשא ליום החמישי בשבת. מבארת המשנה את טעם תקנת נשואי בתולה ברביעי: שפעמים בשבת – ובשבווע – דנין יושבין בעיירות, ביום השני וביום החמישי, ולכן נישאת ביום רביעי, שאם היה לו לבעל טענת בתולים – שמצא אשתו אינה בתולה, ויתכן שזינתה בעודה ארוסה ונאסרה עליו, היה משכים מדי למחרת בעוד כעסו עליו לבית דין היושבים ביום חמישי, ויטען בפניהם את טענתו. אך אם ישאנה ביום אחר ממימות השבוע חששו חכמים שמא עד זמן מושב בית הדין תתקרב דעתו ולא יבא לפניהם, ותשאר תחתיו בספק איסור. אמנם כשיבא לבית דין יתכן שיתברר הדבר, כיון שמתוך כך יצא הקול על אשה זו שבעלה חושש שזנתה, ושמא יבואו עדים ויעידו אם זנתה באופן האסורה על בעלה.

גמרא

שנינו במשנה: 'בתולה נשאת ליום הרביעי וכו', שפעמים בשבת בתי דינין יושבין בעיירות, ביום השני וביום החמישי. הגמרא מבארת מדוע לא תיקנו שבתולה תנשא אף ביום ראשון, שהרי אף למחרתו בית דין יושבים לרוך: אמר רב יוסף, אמר רב יהודה, אמר שמואל, מפני מה אמרו חכמים במשנתנו 'בתולה נשאת ליום הרביעי', ולא אמרו שתנשא ביום ראשון, שאף למחרתו בית דין יושבים לרוך, הטעם הוא לפי ששנינו במשנה להלן (ד) לגבי אדם שקידש אשה ותבעה וזהו הדין להכין צרכי חופתה, שנותנים לבתולה שנים עשר חודש להכנות אלה, ולא למנה שלשים יום, ואם הגיע זמן זה ולא נישא, מכאן ואילך אוכלות משלו – חייב הבעל במזונות ארוסתו כאילו נשאה כבר, וכן אם היא בת ישראל הנשאת לכהן, אוכלות בתרומה. מסיים שמואל את ביאורו: הרי דבר זה פשוט הוא, שאם הגיע זמן הנישואין באחד מימי השבוע שאינו ראוי לנישואין, שאינו חייב במזונותיה, שהרי אין העיכוב מצידו, אלא מחמת תקנת חכמים, אך יכול היתני לומר שאם הגיע זמן הנישואין ביום אחד בשבת, והא מעלה לה מזונות, שכן לפי טעם התקנה השניו במשנה יכול לישא אף ביום ראשון שהרי למחרתו בית דין יושבים בעיירות, לכך שנינו, בתולה נשאת ליום הרביעי, למעט שאינה נשאת ביום הראשון, ואינו חייב במזונותיה עד שיגיע היום הרביעי.

תמחה הגמרא: אמר רב יוסף, מריה – רבונא דאברהם, לשון תמיהה, תלי – איך תולה שמואל 'תניא' ב'תל' תניא – את ביאור המשנה השנויה, במשנה שאינה שנויה. מבררת הגמרא את קושיות: הרי תניא והי לא תניא – איזו מהמשניות שנויה ואיזו אינה שנויה, הלא תניא וזה תניא – הרי שתיקן שנויות, במשנתנו שנינו שבתולה נשאת ליום הרביעי, ולהלן בפרק חמישי שנינו את הדין של 'הגיע זמן ולא נישא'. מבארת הגמרא: אמר רב יוסף, תלי תניא דמפרש מעמא, בתתניא דלא מפרש מעמא – כיצד תלה

שמואל את ביאור משנתנו, שהוקשה לו מדוע לא תנשא ביום הראשון, בדברי המשנה להלן, והרי משנתנו גילתה את טעמיה וביארה מדוע תיקנו שתנשא ביום הרביעי, ואף על פי כן לא למדנו ממנה טעם לכך שלא תנשא בראשון, וכיצד יתכן שמשנתנו תבואר לפי המשנה להלן שבה לא ביאר התנא כלל את הטעם בתקנת זמן הנישואין.

מיישבת הגמרא את דברי שמואל: אמר רב יוסף, באמת אין משנתנו מתפרשת על פי המשנה להלן, ואי איתמר – אם נאמרו דברים בשם שמואל בענין זה, הכי איתמר – כך נאמר, אמר רב יהודה, אמר שמואל, שנינו במשנה 'מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי, שאם היה לו מענת בתולים היה משכים לבית דין, ועל זה הקשה שמואל, ותנשא באחד בשבת, שאם היה לו מענת בתולים היה משכים לבית דין, שהרי גם ביום שני בית דין יושבים בעיירות. ותיירץ שמואל על פי מה ששנינו בברייתא להלן (א), 'שקדו – מיהרו וגמנו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא חתון מורה בקעורה של הנישואין שלשה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת, וברביעי בנזק', ומטעם זה תיקנו שלא תנשא בראשון, כי לא יהיה לו זמן להכין סעודה כראוי, שכן אם יכנה קודם השבת יתקלקלו המאכלים. ועל זה הוסיף שמואל ואמר, ועקשיו ששנינו שמחמת תקנת 'שקדו' אינו יכול לישאנה ביום ראשון, הרי אותה משנה ששנינו להלן שאם 'הגיע זמן ולא נישא, אוכלות משלו ואוכלות בתרומה', אין זאת אלא אם הגיע הזמן ביום הראוי לנישואין, אבל אם הגיע זמן ביום אחד בשבת, מתוך שאינו יכול לבנות, שהרי תיקנו חכמים שלא תנשא ביום ראשון, לפיכך אינו מעלה לה מזונות, שאנוס הוא מחמת תקנת חכמים שלא לישא. הוסיף רב יוסף על דברי שמואל: לפיכך – מדברי שמואל שחידש שאם הגיע זמן הנישואין ביום ראשון פטור הבעל מלמעלות לה מזונות, לפי שאנוס הוא ואינו יכול לישאנה, אם כן הוא הדין אם חלה הוא – הבעל, או שחלתה היא – האשה, או שפירסה נדה – שראתה דם נדות ונטמאה, וממחה אחד מאלו המקרים אינו יכול לישאנה בזמן, אינו מעלה לה מזונות, שהרי אנוס הוא, וכל המעוכב מחמת אנוס פטור מלמעלות לה מזונות.

הגמרא מביאה דעה אחרת בנידון זה: ואיתמר דנין לה מיבעיא – יש מבני הישיבה שהסתפק בהלכה זו שהיתה פשוטה לרב יוסף, וכך הסתפק, באופן שחלה הוא ואינו יכול לישאנה, מהו – האם חייב במזונותיה, וצדדי הספק הם, שהרי התם, בהגיע הזמן באחד בשבת, מעמא מאי – מה טעמו של שמואל שפטור ממזונותיה, משום דאניס ואינו מעכב את הנישואין מרצונו, ואם כן תניא נמי – אף כאן בשחלה הוא, הא אניס – הרי אנוס הוא, ויש לפטור ממזונות. או דלמא שיש לחלק, שהרי התם, בהגיע זמן באחד בשבת, אניס בתקנתא דתקינו ליה רבנן – אנוס הוא מחמת תקנת חכמים שתיקנו לטובתה, ולכן פטורוה ממזונותיה, אבל תניא, בחלה הוא, לא – אינו אנוס מחמת תקנה שנתקנה לטובתה, אלא מחמת חליה, ויתכן שחייב במזונותיה.

והוסיף להסתפק: ואם תמצא לומר – אם תפשוט את הספק ותאמר שאם חלה הוא, מעלה לה מזונות, עדיין יש להסתפק, אם חלתה היא, מהו, האם תניא אמר לה – יכול הבעל לטעון כנגדה, תניא תניא, אני עומד ומוכן לנישואין, וכיון שאת מעכבת אני חייב במזונותיה, או דלמא שאף באופן זה חייב במזונותיה, כיון דמציא איתיה ליה – יכולה היא לטעון כנגדו, מולך הוא שגרם שחלתה, והרי זה כאדם שנתקחה – (נשטפה) שדהו, שמוזלו גרם שנתקלקל השדה, ואף כאן מולו של הבעל גרם לחוליה, והרי זה כאילו הוא מעכב את הנישואין, וחייב במזונותיה.

ועוד הסתפק: ואם תמצא לומר – אם תפשוט את הספק שאף אם היא חלתה חייב במזונותיה, משום דאיתיה ליה נסתתפה שדהו, עדיין יש להסתפק באופן שפירסה נדה, מהו. מבררת הגמרא את אופן הספק: אם פירסה נדה בשעת ופיקתה – בזמן שרגילה לראות בו דם נדות, לא תיבעי לך – אין לך להסתפק,

כתובות. פרק ראשון – בתולה נשאת דף ב עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רכז רש"י

משנה בתולה נשאת ליום הרביעי – תקנת חכמים היא שתנשא ברביעי בשבת, כדמפרש טעמא. **שפעמים בשבת** – אבתולה קאי. **בשני ובחמישי** – אחת מעשר תקנות שתקן עזרא. בבבא קמא בפרק 'מרובה' (פבא) מפרש לכולהו. ולכן תקנו שתנשא ברביעי, שאם היה לו טענת בתולים – ישיבים לבית דין בעוד כעסו עליו. ואם יש שהות ביתנים – יש לחשוף שמא יתפייס ותתקדד דעתו, ויקיימנה. ושמא היא זינתה בתתיו, ונאסרה עליו, כדלפינן (פסטה כחא) מ'ונסתר' והיא נסמא', ומתוך שיבא לבית דין – יתברר הדבר כשיצא הקול, שמא יבואו עדים. ובגמרא פריך: ותינשא באחד בשבת. **גמרא** לפי ששנינו בו' – לקמן מוקשי עלה. הניע זמן ולא נישאו – לקמן בפרק 'אף על פי' תנן: נותנין לבתולה שנים עשר חדש משתבעה הבעל והזוהיר עליו, הנישואין, לפרנס עצמה בתכשיטין. לפרנס = קנדי'ר בלעז'. ולא למנה שלשים יום. הניע זמן – זה ולא נישאו לחופה, לקמן מפרש שעבב הבעל, אוכלות משלו – שהבעל חייב במזונות אשתו מתקנת בית דין. כדלקמן בפרק 'נערה' (מזב). ואוכלות בתרומה – אם כן הוא ודאי בת ישראל. שהבן מאכיל את אשתו תרומה, כדלפי' (לקמן גזב). מ'זכור' כי יקנה נפש'. לכך שנינו בתולה נשאת בו' – להודיע שחזקת חכמים מעכבתו מלכנסו. ואין עכבה זו שלו. מ'ריה דאברהם' בו' – תמה על דברי רבו, ואמר: מריה דאברהם! מה זה היה לשמואל לומר כן? ועוד, שחלה רב יוסף ושכח תלמודו, ותודה על דבריו הראשונים. תלי תנאי בדלא תנאי – תולה טעם משנה שנויה במשנה שאינה שנויה; ומקשינן לרב יוסף. הי תנאי והי לא תנאי? הא תנאי והא תנאי – זו שנויה וזו שנויה. אלא תלי תנאי דמפרש טעמא בדתנאי דלא מפרש טעמא – משנתנו טעמא מפורש בתוכה – כדי שישכים לבית דין, והניע זמן אין זמן באחד בשבת אינו מעלה לה מזונות. ותינשא באחד בשבת – בולה רב יוסף קאמר לה. ועכשיו ששנינו שקדו – ובשביל תקנה זו הוא מעוכב מלכנסו באחד בשבת, מעתה אותה ששנינו בו'. לפיכך – רב יוסף מסיים לה משמיה דנפשיה ומסבירה, ואמר: לפיכך, הואיל ולמדנו שהמעוכב מחמת אונס אינו חייב לזונה – חלה הוא בו'. הא קאימנא – הגני מזונות, נסתחפה שדרו – לשון 'מטר סודח' (משל' כח) כשטפה שך, כלומר: מולך גרס, כי מהיום אני מוטלת עלרך לזון.

פשיט

נשאת ליום הרביעי, ואִלמְנָה ליום החמישי. שְפַעְמִים בְּשַׁבַּת בְּתִי דִינִין יוֹשְׁבִין בְּעֵינֵיהֶן: בָּיִם הַשְּׁנִי וּבָיִם הַחֲמִישִׁי, שְׁאֵם הָיָה לוֹ מַעֲנַת בְּתוּלִים הָיָה מְשֻׁכִּים לְבֵית דִּין. גַּמְרָא אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְמוּאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ בְּתוּלָה נִשְׂאֵת לְיוֹם הָרְבִיעִי – לְפִי שְׁשִׁנְיָנוּ: הַנִּיעַ זְמַן וְלֹא נִישְׂאוּ – אוֹכְלוֹת מְשָׁלוּ, וְאוֹכְלוֹת בְּתֵרוּמָה. יָכוֹל הַנִּיעַ זְמַן בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת יְהֵא מַעֲלָה לָהּ מְזוֹנוֹת – לְכָךְ שְׁנִינוּ: בְּתוּלָה נִשְׂאֵת לְיוֹם הָרְבִיעִי. אָמַר רַב יוֹסֵף: מְרִיחַ דְּאֶבְרָהָם! תְּלִי תְנִיָּא בְּדָלָא תְנִיָּא. הִי תְנִיָּא וְהִי לֹא תְנִיָּא? הָא תְנִיָּא וְהָא תְנִיָּא! אֵלָּא: תְּלִי תְנִיָּא דְּמִפְּרָשׁ מַעֲמָא, בְּדִתְנִיָּא דְּלֹא מִפְּרָשׁ מַעֲמָא! אֵלָּא, אִי אִיתְמַר הָכִי אִיתְמַר, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְמוּאֵל: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ בְּתוּלָה נִשְׂאֵת לְיוֹם הָרְבִיעִי – שְׁאֵם הָיָה לוֹ מַעֲנַת בְּתוּלִים הָיָה מְשֻׁכִּים לְבֵית דִּין. וְתִנְיָשָׁא בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת, שְׁאֵם הָיָה לוֹ מַעֲנַת בְּתוּלִים הָיָה מְשֻׁכִּים לְבֵית דִּין? שְׁקִדוֹ חֲכָמִים עַל תְּקֵנָתָּ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, שִׁיחָא מוֹרֵחַ בְּסַעוּדָה שְׁלִישָׁה יָמִים: אֶחָד בְּשַׁבַּת וְשְׁנֵי בְּשַׁבַּת וְשְׁלִישִׁי בְּשַׁבַּת, וּבְרַבִּיעִי בּוֹנֶסָה. וְעַכְשָׁיו שְׁשִׁנְיָנוּ "שְׁקִדוֹ", אוֹתָהּ שְׁשִׁנְיָנוּ הַנִּיעַ זְמַן וְלֹא נִישְׂאוּ אוֹכְלוֹת מְשָׁלוּ וְאוֹכְלוֹת בְּתֵרוּמָה, הַנִּיעַ זְמַן בְּאֶחָד בְּשַׁבַּת, מִתּוֹךְ שְׁאִינוּ יָכוֹל לְכַנּוֹס – אִינוּ מַעֲלָה לָהּ מְזוֹנוֹת. לְפִיכָךְ, חָלָה הוּא, אוֹ שֶׁחֲלָתָהּ הִיא, אוֹ שְׁפִירְסָה נָדָה – אִינוּ מַעֲלָה לָהּ מְזוֹנוֹת. וְאִיכָא דְּבַעֲי לָהּ מִיַּעֲנָי: חָלָה הוּא מַהוּ? הֵתָם מַעֲמָא מְאִי – מְשֻׁם דְּאֵנִים, וְהָכָא נִמֵּי – הָא אֵנִים. אוֹ דְּלִמָּא: הֵתָם אֵנִים בְּתַקְנָתָא דְּתַקִּינוּ לִיה רַבְּנָן, הָכָא – לֹא. וְאִם תִּמְצִי לֹאמַר חָלָה הוּא מַעֲלָה לָהּ מְזוֹנוֹת, חֲלָתָהּ הִיא מַהוּ? מִצִּי אָמַר לָהּ: אֵנָּה הָא קְאִימְנָא, אוֹ דְּלִמָּא, מִצִּיא אִמְרָה לִיה "נִסְתַּחֲפָה שְׁדִּירוּ"? וְאִם תִּמְצִי לֹאמַר אִמְרָה לִיה "נִסְתַּחֲפָה שְׁדִּירוּ", פִּירְסָה נָדָה מַהוּ? בְּשַׁעַת וּסְתָתָה – לֹא תִיבַעֲי לָךְ, דֹּלָא

בתולה

בתולה הא דלא קתני 'הבתולה' כדחני 'האשה נקנית', 'היבמה נקנית' (קדושין ב,א) – משום דהתם אקרא קאי 'כי יקח איש אשה' (דברים כב) – האשה הכתובה; וכן היבמה, אבל הכא – לא קאי אקרא. והא דלא תנן בפרק קמא דקדושין (יד,ב) 'העבד עבד' אף על פי דכתיב בקרא (שמות כא) 'כי תקנה עבד עברי' – משום דאם כן היה ליה למתני 'העבד העברי', שאינו דבוק, ואין דרך התלמוד לדבר כן. ומיהו, גבי איש ואשה רגילים בכל מקום לשנות בה'א אף על גב דלא קאי אקרא כמו 'האשה שהלכה' (ביבמות קד,ב) 'האשה שנתארמלה' (כתובות טו,ב) 'האיש מדיד' את בנו בניזיר' (נזיר כח,ב).

נשאת

הא דלא קתני 'נשאת' את הבתולה' כמו 'האיש מקדש' (קדושין מ,א), –

לפי שעתה מקצר יותר. ועוד: דאי תנא הכי הוה אמנא אפילו בעל כרחו, כדמשני (שם ב,ב) גבי הא דפריך וליתני 'האיש קונה', ועוד, דהתם אקרא קאי כי יקח איש אשה'. **ליום הרביעי** – ולא בליל חמישי, כדאמר בפרק בתרא דנדה (סח,ב) דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא. כל שכן אם יעשה נשואין בליל חמישי, דאיכא למיחש שיטרו נשואין וכתובה ולא יבעול. **שאם** היה לו טענת רבו – ואם תאמר: הא תינח אשת כהן או פחותה מבת שלש דליכא אלא חד ספקיא. כדאמרין בגמרא (כתובות טא,א) אבל בשאר נשים, דאיכא ספק ספקיא – אמאי תנשא ליום רביעי? ואומר רבינו תם: דלא פלוג רבנן בתקנתא. ומשום אשת כהן ופחותה משלש תקנו בכל הנשים שנישאו ביום רביעי, ובקונטרס פירש: שמתוך כך יתברר הדבר ויבואו עדים שזינתה ברצון. וקשה לפירושו, דאמרין בגמרא (שם,ב) אמר אביי אף אן אן נמי תנינא, דהאומר פתח פתח מצאתי נאמן לאסרה עליו: בתולה נשאת בו', מאי לאו דקטעין פתח פתח? והשתא היכי מייתי ראיא לפירוש הקונטרס? הא אף על גב דאנו נאמן – מכל מקום ישיבים לבית דין, שמתוך כך יצא הקול ויבואו עדים ויתברר הדבר? ויש לומר: דלא מייתי אביי ראיא לרבי אלעזר אלא שהוא בקי ומכיר אם הוא פתח פתח, דאם אינו בקי – לא יצא הקול, ולא יבא לידו בירור, כי יאמרו שהוא טעה וסבור שמצא פתח פתח ואינו כן, ולא יחשו לדבריו. ועוד יש לומר: דגם לפירוש הקונטרס לא היו מתקנים שתהא ניסת ליום רביעי משום שמא יתברר על ידי עדים, אבל כיון דבאשת כהן ובפחותה מבת שלש, דנאמן לאסרה עליו, תקנו שתהא ניסת ברביעי – גם בשאר נשים תקנו, משום שמתוך כך יצא הקול ויתברר הדבר על ידי עדים. והשתא מייתי אביי שפיר ממנתין דבאשת כהן ובפחותה מבת שלש נאמן לאסרה עליו. ותימה: דהבא משמע דמשום חששא דזנות תקנו שתהא ניסת ברביעי, ובפרק שני דגיטין (זא,א) איכא מאן דאמר דתקנו זמן בגטין משום פריה, אבל משום שמא יחפה על בת אחותו לא חיישין, משום דזנות לא שכיח; ויש לומר: דהתם קאמר

זנות דאית ליה מיתה, דהיינו בהתראה ובעדים, לא שכיח. אי נמי: הכא שלא תשב עמו באיסור כל ימיו – חשו אפילו לזנות, אף על גב דלא שכיח. **מפני** מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי לפי ששנינו בו' – אין שואל הטעם למה נשאת ברביעי, דאם כן לא הוה משני מידי. אלא הכי פירושו: 'מפני מה אמרו' כלומר, מאי נפקא מינה שתיקנו שנשאת ברביעי? ומשני: נפקא מינה לענין מזונות ותרומה. ורב יוסף קא מתמה: 'מריה דאברהם', דהא נפקותא מפרשה בהדיא 'שאם היה לו טענת בתולים', והוא מניח נפקותא זו דמפרשת ותופס נפקותא אחרת. **אלא** אי אתמר הכי אתמר אמר רב יהודה אמר שמואל – ולא גרסינן רב יוסף, דהא רב יוסף נפיקה קאמר: אלא אי איתמר. **מפני** מה אמרו בו' – בניחותא גרסינן לה, ולא בא להקשות אלא 'ותנשא באחד בשבת'. ו**ותנשא** באחד בשבת – לא בעי לשנוי דנשאת ברביעי כדי שתבעל בחמישי משום ברכה שנאמרה בו לדגים, כדאמרין לקמן (הא,א) ועוד: למה לי טעם דשקדו? תיפוק ליה משום ברכוהו ואומר רבינו יצחק: דטעם דברכה אינה אלא עצה טובה, ולא מקרי עביינא. אבל משום שקדו – מקרי עביינא. וכן משמע לקמן דאמר טעמא משום ברכה. אבל משום איקרוי דעתא – לא חיישין, ומאי נפקא מינה? אלא ודאי דמשום ברכה לא מקרי עביינא. **מצא**

מציא אמרה ליה נסתחפה שדוה — ואינו יכול לטעון: דאדרבה מזה גרם. דכיון דלא מפקדא אפריה ורביה לא מענישא, כדאמרין ב"קא על יבמות" (יבמות סד, ב) ועוד: דהאשה היא שדה של הבעל, ואין הבעל שדה שלה. **לפיכך** חלה הוא אינו מעלה לה מנות — קשה לרבינו יצחק: דאמר ב"החולץ" (יבמות מא, ב) עמד ברין וברח — נזונה משל יבם, ומפרש בירושלמי: ברח — הוא הדין

חלה, והבא אמרין דחלה אין מעלה לה מנותיו ואומר רבי יצחק: דהתם חלה או ברח לאמר שעמד ברין, שכבר נתחייב לה מנות. אבל הכא בחלה קודם הגעת הזמן, ובקונטרס פירש שם: דוקא ברח, אבל חלה — לא, ואין נראה. כדמשמע בירושלמי. ולפירושו אין לחקות מאיכא דבעו לה מיבעיא, אמאי לא פשיט לה מהתם? דיש לומר: דארוסתו אגידא ביה טפי מיבמות, כדאמרין ביבמות דהתם דוכתה. **פשיט** ר' אחאי — לא כמו שפירש רבינו שמואל בן מאיר דהיינו ר' אחאי גאון שעשה שאלותיו, וידיה בסוף כל האמוראים, ולכן משנה לשנו בכל התלמוד: פריך ר' אחאי: פשיט ר' אחאי. שדרי כאן רב אשי עונה על דבריו. אלא אומר רבינו תם מהגא אומר, וכל אמורא היה תופס לשנו, כמו שז"ל בה רבי אבהו (סנהדרין ג, ב) חתי בה רבי יוחנן (בבא קמא ק"ב, ב) לייט עלה אביי (ברכות כט, א). **לא** נשאו לא קתני אלא לא נישאו — מקובלן היו כך לקרות "לא נישאו". ועוד: דאי "לא נשאו" אנאשים קאי — הוה ליה למימר נמי בלשון רבים: ואוכלות משלכם. **אלא** לא נישאו — פירושו: דמשמע נמי דמעבבי איניה. אבל אין לומר דמשמע דוקא דמעבבי איניה אבל לא איניה, מדקאמר: לעולם דמעבבי איניה, ואידי דתנא רישא בדידהו כו', ומשום אידי אין לשנות עטות בספא. **מת** הוא דאינו גט — דאין גט לאחר מיתה, הא חלה — הרי זה גט. דאי חלה נמי אינו גט, וטעמו דהבא דאינו גט משום אונס — אם לא לישמעין חלה, דהוי אונס מועט, וכל שכן מתו דהשתא אבתי לא אסיק אדעתיה דבמת איכא למימר ניהא ליה דלא תפול קמי יבם. **ודלמא** לעולם אימא לך חלה נמי אינו גט — ויש טענת אונס. ודקאמר ליתני חלה וכל שכן מת, הא דקתני מת — הא קמשמע לן דאין גט לאחר מיתה. ואחר דאמרין תרייהו: דיש אונס, ואין גט לאחר מיתה, דאי יש אונס גרידא אתא לאשמעינן, אבל יש גט לאחר מיתה — הוה ליה למינקט חלה, ואי אין גט לאחר מיתה גרידא הוה בעי לאשמעינן — לא הוה ליה למינקט הרי זה גיטך אם לא באתי, שעשה תנאי, אלא הרי זה גיטך לאחר מיתה.

הרי זה גיטך אם מתו מחולי זה לאחר מיתה — לאחר מיתה הוי טעמא דכולהו כמו "אתם" — ולא אפטרופסין ולא שותפין ולא אריסין. ולא כל התורם את שאינו שלו (גיטין נ"א, ב) וכולהו הוי משום תורם את שאינו שלו. ואם תאמר: דהיא משנה גופא אמאי איצטריך? הא תנן בהדיא בפרק קמא דגיטין (א, ג): דאין גט לאחר מיתה, דתנן: האומר תנו זה לאשתי — לא יתנו לאחר מיתה. ובפרק קמא דגיטין (שם ד"ה "לא") פירשנו. **דלמא** לאפקי מדרבתינו — אבל מהדיא דרישא לא שמעינן לאפקי מדרבתינו, דאיכא לאוקמה בשאין כתוב זמן בשטר. והא דאמרין (בגיטין פ"א, ש) שלשה גיטין פסולין חוד מעיניהו שאין בו זמן — הא אמרין אם נשאת הולד כשר, ומשום דאין גט לאחר מיתה קתני הכא לא אמר כלום, אפילו נשאת. אי נמי בשכתוב בו שבוע או שנה או חדש, דאמר בפרק שני דגיטין (ז"ב, ב) דכשר ואין זמנו מוכיח עליו. אי נמי במאחר. **דלמא** מת דוקא דלא ניהא ליה דתפול קמי יבם — ואם תאמר: בפרק "מי שאחזר" (גיטין ע"א) דאמרין: אבלו ארי אין לנו. פירושו: אין לנו שיהא גט. ואמאי לא הוי גט הא לא ניהא ליה דתפול קמי יבם? ויש לומר: דבאונס דלא שכיח כלל לא אסיק אדעתיה שריצה שיהא גט.

דלא מציא אמה ליה "נסתחפה שדוה". כי תיכפי לך - שלא בשעת ווסתה מאי? פון דלא בשעת ווסתה הויא - מציא אמה ליה "נסתחפה שדוה", או דלמא, פון דאיכא נשי דקא משיגיא ווסתיה, בשעת ווסתה דמי? פשיט ר' אחאי: הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה. "לא נישאו" לא קתני, אלא "לא נישאו", הכי דמי, אי דקא מעבין איניה - אמאי אוכלות משלו ואוכלות בתרומה? אלא לאו דאיתנים כי האי גוונא, וקתני: אוכלות משלו ואוכלות בתרומה! אמר ר' אשי: לעולם אימא לך: כל אונסא לא אכלה, ודקא מעבין איניה, ובדין הוא דאיבעי ליה למיתני "לא נישאו", ואידי דתנא רישא בדידהו תנא נמי סיפא בדידהו. אמר רבא: ולענין גיטין אינו פן. אלמא קסבר רבא: אין אונס בגיטין. מנא ליה לרבא? אימא מהא דתנן: "הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש", ומת בתוך שנים עשר חדש, אינו גט. מת - הוא דאינו גט, הא חלה - הרי זה גט. ודלמא לעולם אימא לך: חלה נמי אינו גט, והיא גופא קא משימנן לן: דאין גט לאחר מיתה? אין גט לאחר מיתה - הא תנא ליה רישא: "הרי זה גיטך אם מת". "הרי זה גיטך מחולי זה" "הרי זה גיטך לאחר מיתה" - לא אמר כלום. דלמא לאפקי מדרבתינו? דתניא: ורבתינו התירוה להנשא, ואמרין: מאן רבתינו? אמר ר' יהודה אמר שמואל: בי דינא דשרו משהא. ככרי לה פרכי יוסי, דאמר: זמנו של שטר מוכיח עליו. ואלא מסיפא: "מעכשיו אם לא באתי מכאן ועד שנים עשר חדש" ומת בתוך שנים עשר חדש - הרי זה גט. מת - והוא הדין לחלה. דלמא מת דוקא, דלא ניהא ליה דתפול קמי יבם! אלא מהא: דהתהא דאמר להו "אי לא אחינא מיפן ועד תלתי יומין ליתוי גיטא", אתא בסוף תלתי יומין ופסקיה ככרא, אמר להו: "הו דאתאי, הו דאתאי!" אמר שמואל: לאו שמייה מתאי. ודלמא אונסא דשכיח שאני, דכיון דאיבעי ליה לאתניי ולא אתני - איהו דאפסיד אנפשיה! אלא רבא סברא דנפשיה קאמר, משום צנועות ומשום פרוצות; משום צנועות, דאי אמת לא לחוי גט - זימין

ולא יכול לעבור. הו דאתאי — שבאתי. לא שמייה מתאי — והוי גיטא. ואם רצתה — תינשא לאחר, וגם לבחנה נפסלת מזה.

זימין

וסברה

פשיט ר' אחאי — דך בעיא ממתינית, דקתני: לא נישאו, ולא קתני לא נשאו, דלישתמע שהבעלים מעבכים. **אלא לא נישאו** — הן לבעלים, חלה העכבה בנשים. ואידי דתנא רישא בדידהו — נותנין לבתולה שנים עשר חדש, ולא למנה שלשים יום. ולענין גיטין אינו כן — אלפיכך קא, דאשמעינן שעכבת האונס פטורה מן המנות — לענין גיטין אין טענת אונס מועלת, אם נתן גט לאשתו על מנת אם לא אבא עד זמן פלוני יתא גט, ונאנס ולא בא — הרי זה גט, ואינו יכול לומר אונס הייתי. **אלמא קסבר אין אונס בנשין** — אין טענת אונס בגיטין. ולקמיה מפרש טעמא. **אינו גט** — ואם אין לה בנים זקוקה ליבם. **מת הוא דאינו גט** — דהא לא שריא גיטא עד שנים עשר חדש, והוא מת בתוך הזמן, ומאן קא מגרש לה מהשתא? אין המתים מגרשים. **מת הוא דאינו גט** — משום דאין גט לאחר מיתה. אבל משום אונס אחרינא — לא מפקע גיטא. אלמא: אין אונס בגיטין. דאי סלקא דעתך חלה נמי אינו גט — ניתני חלה וכל שכן מת, שאין אונס גדול מזה. **היא גופא קמשמע לן** — כלומר: האי דתנא מת לאו לדיוקא דילה תניה, למידק: הא חלה — הרי זה גט; אלא לאשמעינן דהא גופא, דאין גט לאחר מיתה, ואפילו בלא תנאי. כגון, האומר לאשתו הרי זה גיטך לאחר מותי — אינו גט לפטורה מן היבם. זה גיטך אם מת — שכיב מרע שכתב גט לאשתו באחד מן הלשונות הללה. זה גיטך אם מתי, או זה גיטך מחולי זה — משיפסוק חולי זה (מעלי) משמע, והוא מת מאתו חולי — לא אמר כלום, שדרי משפסוק אינו בחיים ואינו יכול לגרש. **דלמא** — הא דאיצטריך סיפא אם לא באתי וכו' — לאפקי מדרבתינו איצטריך, דפליגי עלה, ואמרין דאין גט לאחר מיתה, הוא דכיון דכתוב בגט זמן תבייתו — הוא מוכיח שכן אמר לה: אם לא באתי לאותו זמן — שנים גט למפרע מהיום, דאי לא משוה גיטא עד שנים עשר חדש, למח כתב יום תבייתו הגט בתוכו? לכתוב: אם לא באתי לראש חדש פלוני יתא גט. תהירוה לינשא — בלא חליצה, להחיא ד"אם לא באתי", זמנו של שטר מוכיח עליו — לא לחנם כתב זמנו לתוכו, אם לא להודיע שמיום הכתיבה והמסירה הוא מגרשה אם לא יבא לאותו זמן. הלכך, קא על גב דלא כתב זה גיטך מהיום אם לא באתי כו' — כמאן דכתב "מהיום" דמי. ובבבא בתרא (קל"א, א) אמר ר' יוסי, דתנן: הכותב נכסיו לבנו צריך שיכתוב "מהיום" ולאחר מיתה, ואם לא כתב "מהיום" — אינה מתנה. רבי יוסי אומר: אינו צריך. **ואלא מסיפא** — גמר רבא דאין אונס בגיטין. **הרי זה גט** — ואם על גב דאין אונס גדול ממיתה. אלמא: אין אונס בגיטין, והוא הדין לחלה. **דלמא מת דוקא** — דכל עצמו שכתב לה גט מחמת כן כתב לה, שאם ימות יהיה זה למפרע, שלא תזיקק ליבם. ובהאי אונסא לא ניהא ליה למיבטל גיטא. אבל באונס אחרינא, דניהא ליה לבטולי גיטא ביה — אימא לך: יש אונס בגיטין. ופסקיה מברא — הנדר הפסיק. שהיתה המעבורת מצד העיר,

דלא מציא אמהר ליה נפתחה שדה – שאינה יכולה לטעון כנגדו
 'מזלך גרם' שנטמאתי, שהרי הוא זמן הקבוע לראייתה ואין זה
 מחמת מזלו.
 מסימת הגמרא את ביאור הספק: אלא כי תיבעי לה – זאת יש לה
 להסתפק, כשפירסה נדה שלא בשעת ווסתה, מאי, האם כיון דלא
 בשעת ווסתה הויא, מציא אמהר ליה – יכולה לטעון שנתפתחה
 שדהו, כלומר, מזלך גרם לך חייב במוזנותיה, או דלמא, כיון
 דאיכא נשי מציא אמהר ליה ווסתיה – כיון שיש נשים שזמן ווסתן
 משתנה, אף זו ששינתה ווסתה בשעת ווסתה דמי, כלומר, דבר
 מציא הוא, ואינה יכולה לטעון שמזלו של הבעל הוא שגרם לכך,
 ואינו חייב במוזנותיה.
 פושטת הגמרא: פשיט רב אחאי, הרי שנינו במשנה (נז) 'הגיע זמן
 ולא נישא, אוכלות משלו, ואוכלות בתרומה', ויש לדייק, שלשון
 'לא נישא' לא קתני – לא כתבה המשנה שלא נשא הבעלים את
 הנשים, והם הגורמים את העיכוב, אלא כתבה לשון 'לא נישא',
 כלומר שלא אירע מעשה נישואין, ולשון זו יכולה להתפרש גם
 שהנשים הן שעיקבו את הנישואין, ומכל מקום חייבים במוזנותיהן,
 והכי דמי – באיזה אופן יתכן שאף שהאשה היא המעכבת, בעלה
 חייב במוזנותיה, אי דקא מעכבין אינהו – אם האשה עיכבה
 מרצונה, אמאי אוכלות משלו ואוכלות בתרומה, הרי בזה אין
 סברא לחייבו במוזנות. אלא – ודאי מדובר באופן דאינהו כי
 האי ניונה – שהאשה עיכבה מחמת אונס, וכעין האופן לדעיל,
 שחלתה, ועל זה קתני 'אוכלות משלו ואוכלות בתרומה', ומכאן
 שאם עיכבה את הנישואין מחמת אונס, יש לה מוזנות, וכל שכן
 אם חלה הבעל.
 מביאה הגמרא את דעת החולק: אמר רב אחי, לעולם אימא לה –
 באמת יש לומר דכל אונס לא אכלה – שבכל אונס, בין הבא
 מחמתו ובין הבא מחמתה, אין לה מוזנות, ומה ששנינו במשנה 'לא
 נישא', הכוונה לאופן דקא מעכבין אינהו – שהבעל הוא שעייב
 את הנישואין, ובין הוא דאיבעי ליה למהני 'לא נישא' – ואכן היה
 ראוי לתנא לנסח לשון 'לא נישא', שמשמעותה שהבעלים הם
 המעכבים, ואידי דתנא רישא בדידהי – אלא אגב ששנה התנא
 ברישא של המשנה 'נותנין לבתולה שנים עשר חודש' שהיא
 הלכה המתייחסת לאשה, לפיכך תנא נמי סיפא בדידהי – גם
 בסיפא שנה התנא לשון זה, היכולה להתייחס גם לאשה.

התבאר בגמרא שרב יוסף למד מדברי שמואל שאף שכשהגיע
 הזמן חייב הבעל במוזנות אשתו המאורסת אף שלא נשאה, מכל
 מקום אם לא נשאה מחמת אונס, פטור. על פי דברים אלו מברר
 רבא את דין 'אונס בגיטין', כגון, אדם שנתן גט לאשתו, ותלה את
 חלות הגט בתנאי מסוים, ונתקיים התנאי באונס, האם נחשב זה
 לקיום תנאי או לא. אמר רבא, אף שעייב נישואין באונס אינו
 מחייב את הבעל במוזנות, מכל מקום ולענין גיטין אינו כן – אין
 טענת אונס מועילה, שאם נתן גט לאשתו והתנה שיחול רק 'אם
 לא אבוא עד זמן פלוני', ונאנס ולא בא, הרי זה גט ואינו יכול
 לטעון אונס הייתי. מסיקה הגמרא מדבריה: אלמא קסבר רבא, יוכל
 אונס בגיטין, כלומר, אין טענת אונס מועילה לבטל את הגט, אף
 שנתקיים התנאי, משום שנתקיים באונס. ובסמוך תבאר הגמרא
 את טעמו.

הגמרא מבררת מה המקור לדברי רבא. שואלת הגמרא: מנא ליה
 לרבא הא – מנין לו לרבא דין זה שאין טענת אונס מועילה בגיטין
 כבכל התורה. אילימא – אם תאמר שלמד כן מן דתנן במשנה
 בגיטין (טז), הנותן גט לאשתו כשיצא לדרך, ואמר לה הרי זה
 גיטך – יחולו גירושין רק אם לא תאמר אליך מנא – (מערתה) ועד
 שנים עשר חדש, אך אם אבוא בתוך שנים עשר חודש לא יחול הגט,
 ולבסוף מת בתוך אותם שנים עשר חדש, ונמצא שנתקיים תנאו
 שלא בא אליה כל שנים עשר חודש, מכל מקום אינו גט. ונאמר
 שרבא פירש משנה זו כך, דווקא כיון שמת, הוא דאינו גט, ומשום

שאין גט לאחר מיתה, שהרי התנה שיחול הגט לאחר שנים עשר
 חודש, ובאותה שעה כבר מת ואין המת יכול לגרש, הא – אבל אם
 אירע לו אונס אחר, כגון שקלה, ומחמת כן לא בא באותם שנים
 עשר חודש, הרי זה גט, כיון שהוא חי ויכול לגרש, והתקיים התנאי
 שלא בא. ומוכח שאף שקיים התנאי היה שלא מרצונו, אלא
 מחמת אונס חוליו לא בא והתקיים התנאי, מכל מקום הגט חל,
 והיינו כיון שאין אונס בגיטין, וכדברי רבא.
 מנסה הגמרא לדחות את הדיוק מהמשנה: ודלמא לעולם אימא לה
 – שמה נאמר שבאמת אם קלה נמי אינו גט, וכמו במת, והטעם
 בשניהם הוא מחמת שיש טענת אונס בגט, וכיון שרק מחמת אונס
 התקיים התנאי, לא חל הגט, ומה שנקט התנא אונס של מיתה ולא
 אונס של חולי, היא נופא קא משמע לן – דבר זה עצמו רצה התנא
 להשמיענו, דאין גט חל לאחר מיתה, ואף שבנידון של המשנה אין
 צורך בטעם זה, שהרי אף אם היה גט יכול לחול לאחר מיתה לא
 היתה מתגרשת, שהרי נאנס בקיום התנאי ויש טענת אונס בגט
 ולכן אף אם חלה אין הגט חל, מכל מקום יש לנו ללמוד מטעם
 זה שאף אם נתן לה גט ללא תנאי, אלא אמר שיחול הגט לאחר
 מיתתו, אינה מתגרשת, כיון שאין גט חל לאחר מיתה.
 הגמרא תמחה על דחייה זו, וכי יתכן שבא התנא בגיטין להשמיענו
 רק דין זה, שאין גט לאחר מיתה, הא תנא ליה רישא – הרי כבר
 שנה לנו זאת התנא במשנה הקודמת למשנה זו (עב). לגבי שכיב
 שנה שכתב גט לאשתו, ואמר לה 'הרי זה גיטך אם מת', או שאמר
 'הרי זה גיטך מחולי זה', או 'הרי זה גיטך לאחר מיתה', הדין הוא
 שלא אמר כלום ואינה מתגרשת. כיון שכונתו שיחול הגט לאחר
 מותו, ואין גט לאחר מיתה, ואם כן לא יתכן שבא התנא
 להשמיענו זאת פעם נוספת במשנה של 'אם לא באתי מכאן ועד
 שנים עשר חודש'. וכיון שכן, יש לחזור ולדייק מהמשנה כדברי
 רבא, וכמו שדייקנו בתחילה, שנקטה המשנה דווקא אופן שמת,
 כיון שהטעם הוא מחמת שאין גט לאחר מיתה, וכדי שנידיק
 מהמשנה דין נוסף, שאם סיבת האונס לא היתה מחמת מיתה אלא
 מחמת חולי, ולכן לא בא, חל הגט, כיון שאין טענת אונס מועילה
 בגיטין.
 הגמרא דוחה את הדיוק מהמשנה באופן אחר: לעולם אפשר
 לומר שהטעם שאין הגט חל הוא משום שיש טענת אונס בגיטין,
 ולכן אף אם נמנע מלבוא מחמת חולי אין הגט חל, והטעם שנקטה
 המשנה דווקא אופן שמת הוא כדי להשמיענו גם שאין גט לאחר
 מיתה, ואף שכבר אמרה זאת במשנה הקודמת, דלמא – שמה
 הוצרכה לחזור ולהשמיע זאת כדי לאפוקי מדרבתינא – למעט
 משיטת 'רבתינא' שבברייתא החולקים על משנה זו, שהמשנה
 סוברת שכיון שמת אין הגט חל ודינה כאלמנה, ואם מת בעלה
 בלא בנים צריכה יבום או חליצה, ואילו רבתינא חולקים, כדנניא
 בברייתא על משנה זו, ורבתינא התיירוה להנשא, והיינו ללא יבום
 או חליצה, משום שהגט חל וגרשה היא.
 ומבארת הגמרא מי הם 'רבתינא' ומה טעמם: ואמרין בגמרא שם,
 מאן – מי הם 'רבתינא' אלו, אמר רב יהודה, אמר שמואל, אלו הם
 'בי דינא דשורי משקחא' – בית דין שהתירו שמן, והם רבי יהודה
 נשיאה (נבדו של רבינו הקדוש) ובית דינו, שמתחילה גזרו חכמים
 איסור על שמן של גויים, והם התיירוהו (ע"ז לו), וטעמם לענין גט,
 משום דסברי לה פרפי יום, דאמר (ב"ב קלז) לגבי אדם הכותב את
 נכסיו במתנה לבניו אך רצונו שהפירות יהיו שלו כל ימי חייו,
 ורוצה להקנות להם את גוף הנכסים מהיום ואת הפירות לאחר
 מיתתו, שאין צריך לכתוב בפירוש בשטר שנותן להם 'מהיום
 ולאחר מיתה', כלומר, גוף מהיום ופירות לאחר מיתה, אלא אף
 אם יכתוב סתם שנותן להם את נכסיו 'לאחר מותו' השטר קיים
 וקנו את גוף הנכסים מהיום, ואין אומרים שכונתו להקנות להם
 את נכסיו רק לאחר מיתה, ואז אין השטר יכול לחול כיון שאין
 שטר לאחר מיתה, מפני שזמן של שטר מוכיח עליו – הזמן שנכתב
 בשטר, שהוא יום כתיבתו, מוכיח שאין כונתו שיחול לאחר
 מיתה, שאם כן, לא היה לו לכתוב בשטר את זמן הכתיבה אלא

במת, והטעם הוא משום שיש טענת אונס בגט, ומה שנקט התנא
אונס דמיתה, היא גופה קא משמע לן, דאין גט חל לאחר מיתה.
מנסה הגמרא לדחות את התיורין; וכי דין זה שאין גט לאחר מיתה
בא התנא להשמיענו, הא תנא ליה רישא – הרי כבר שנה זאת
התנא במשנה הקודמת למשנה זו (שם עב.) לגבי שכיב מרע שכתב
גט לאשתו, ואמר לה לשון המתפרשת שיחול הגט לאחר מותו,
שאינה מגורשת. מיישבת הגמרא את התיורין. דלמא לאפוקי
מדברותינו – שמה חזר התנא והשמיענו דין זה, כדי למעט משיטת
דבותרינו, הסוברים שאם כתוב בגט זמן כתיבתו, הרי זו הוכחה
שכוונתו היתה שיחול מיד, ומגורשת, והשמיענו התנא שאין זה
כך, אלא אף אם כתוב בו זמן, אינו גט.
מוסיפה הגמרא להקשות על רבא: תא שמע, שנינו בסיפא של
המשנה בגיטין, האומר לאשתו 'הרי זה גיטך מעכשיו אם לא פאתי
מכאן ועד שנים עשר חדש, ומה כתוף שנים עשר חדש, הרי זה גט',
כיון שמשמעות לשון 'מעכשיו' היא שיחול הגט מיד, אם לא יבוא
עד שנים עשר חדש, והרי לא בא. מאי לאו – האם אין הכוונה
שהוא דתין לאופן שנאנס בכך שקלה, שחל הגט, וקשה על רבא
האומר שיש טענת אונס בגיטין.
מתרצת הגמרא: לא, מת דוקא הוי גט, משום שרצונו בכך, דלא
ניחא ליה דתפול קמי רבם – שאינו רוצה שתתחייב אשתו ביבום
או חליצה, אם ימות בלא בנים, ולכך נתן לה גט שבמיתתו יתרבר
שחל למפרע, והטעם שחל הגט אינו מחמת שאין אונס בגיטין,
אלא מחמת שרצונו בכך, אך אם נאנס מחמת חולי, שמה יש
טענת אונס בגיטין, ואין הגט חל, וכדברי רבא.
מוסיפה הגמרא ומקשה: תא שמע, מההוא גברא דנתן גט לאשתו
ואמר להו לעדי הגט, אי לא אתניא – אם לא אבוא מכאן ועד
שלושים יום, ליתוי גיטא – יחול הגט, אהא כסוף תלתין יומין ופסקיה
מקרא – בא אותו אדם ביום השלושים והפסיקו הנדר ומנעו
מלהכנס לעיר, שהיתה הספינה בצדו השני, ואמר להו אותו אדם
הו דאתאי, הו דאתאי – ראו שבאתי, ראו שבאתי. ואמר שמואל,
לא שמייה מתניא – אין זו נחשבת ביאה לעיר, ואף שנאנס בכך שלא
בא, בטל הגט. הרי ששמואל סובר שאין טענת אונס מועילה
בגיטין, ושלא כרבא.
מתרצת הגמרא: אונקא דשכיב שאני – שונה הוא אונס דפסקיה
מברא, שהוא אונס מצוי, דכיון דאיבעי ליה לאתניוי ולא אתני –
שכיון שהיה לו לחשוש לכך ולהתנות שאם יאנס מחמת כן לא
יחול הגט, ולא התנה כן, איהו הוא דאפסיד אנפשיה – הרי הוא
הפסיד לעצמו, שגרם לכך שיחול הגט בכל אופן שלא בא, ואף
באונס, אבל באונס שאינו מצוי, כגון 'חלה', יתכן שיש טענת אונס,
וכדברי רבא.

שנינו במשנה: 'בתולה נשאת ליום הרביעי'. הגמרא מבררת מתי
שייכת תקנה זו: אמר רב שמואל בר יצחק, לא שנו שבתולה נשאת
ביום הרביעי, אלא מתקנת עזרא הסופר ואילך, שתיקן שידונו
הדיינים בשני וחמישי, שמתאותה תקנה ואילך אין פתי דינין קבועין
בעיירות אלא בשני ובחמישי ולא בשאר ימים, וכדי שאם תהיה לו
טענת בתולים ישיבים למחר לבית דין, קודם שתתקרב דעתו,
כמבואר במשנה, אבל קודם תקנת עזרא שהיו פתי דינין קבועין בכל
יום בשוה, אשה נשאת בכל יום, שהרי אין יום שביט דין קבועים
לדון בו, ותמיד יצטרך לכנס את הדיינים ולטעון את טענותיו.
הגמרא מבררת מה חידש רב שמואל בר יצחק. תמחה הגמרא:
קודם תקנת עזרא, מאי דתהי תוה – מה שהיה כבר היה, ומה נפקא
מינה מדין שכבר אינו שייך בדין מימיו. מבאר התנא: הכי קאמר, אי
איבא פתי דינין דקבועין האדינא – אם יש בתי דין קבועים בזמננו
כמו שהיו קודם תקנת עזרא, שאין חילוק בין הימים, יהא הדין
שאשה נשאת בכל יום, כיון שבטל טעם התקנה.
מקשה הגמרא על דינו של רב שמואל בר יצחק: הא כענין שקדו?
– הרי התבאר לעיל (ב) שטעם קביעת זמן נישואי הבתולה ברביעי

וימנין דלא אנים – יהיו פעמים שהבעל אינו אנוס בכך שלא בא,
וכיון שמרצונו נמנע מלשוב, ולפי האמת התקיים התנאי והגט חל,
ואשתו הצנועה שמחמירה על עצמה, סברה דאנים – תחשוש
שמה לא בא מחמת אונס ואין הגט חל, ומתוך כך מיענא ויתבה –
תשב עגונה לעולם ולא תרצה להנשא. לכך תיקנו חכמים שאף
אם אכן לא בא מחמת אונס יחול הגט, ומעתה אם לא יבוא הבעל
תהא האשה מגורשת בודאי. וכן שששו משום פרוצות, המקילות
באיסורים, דאי אפרת שבקיום התנאי באונס לא ליתוי גיטא, וימנין
דאנים – פעמים שלא יבוא הבעל מחמת אונס, ואמר – אשתו
שהיא יודעת דלא אנים, ואילא ויניכא – ותלך ותנשא לאחר,
ואם יבוא בעלה לאחר זמן ויאמר שנאנס נמצא גט כמל למפרע
ויבניה מן השני מקדושים, לכך תיקנו חכמים שיחול הגט אף אם
באמת נאנס, ומותרת לכתחילה להנשא לאחר.
נמצא למסקנת הגמרא שמדין תורה טענת אונס מועילה בגט,
ותיקנו חכמים שאין האונס מועיל והגט קיים. מקשה הגמרא: ומי
איבא מידי – וכי מצאנו דבר כזה, דמאדוקייא לא הוי גט – אין
הגט חל ואשת איש היא, ומשום צנועות ומשום פרוצות שרינו –
מתירים חכמים אשת איש לעלמא – להנשא למי שתראה באמרם
שהגט קיים.

מתרצת הגמרא: אין – אכן יש כח ביד חכמים להחזירה אף בגט
שאינו חל מדאורייתא, משום דכל דמקדש, אדעתא דרבנן מקדש
– המקדש אשה עושה כן על דעת מה שתיקנו חכמים בישראל,
שהיו הקידושין מתקיימים אף מנחשטלים לפי דבריהם, ובאילו
התנה עמה בשעת הקידושין שמקדשה על מנת שירצו חכמים
בכך, וכשראו חכמים צורך בדבר, אפשיניהו רבנן לקידושי מיניה
– הפקיעו חכמים את הקידושין ממנו. ולכן בנידון זה שיש חשש
תקלה משום צנועות ופרוצות, ועתה אין חכמים רוצים בקידושיה,
בטלו קידושיה למפרע ולא חלו כלל.
מקשה הגמרא: אמר ליה רבנא לרב אשי, תינה קדיש בכפשא –
כסא זה מובנת בקידוש כסף, שכיון שקידש על דעתם, הפקיעו
חכמים מרשותו את כסף הקידושין ועשאוהו לכסף מתנה, ונמצא
שלא חלו הקידושין, אך אם קדיש בביאה – שבא עליה לשם
קידושין, מאי איבא למימר – כיצד ניתן לבאר שהפקיעו חכמים
את קידושיה, והרי אם יעשו כן נמצא שביאתה היתה ביאת זנות,
ולא מסתבר שחכמים יגרמו לכך. מתרצת הגמרא: כיון שראו
חכמים צורך בכך, אף כשקידשה בביאה שיויה רבנן לבקיעלתו
פעילת זנות, ולא חששו.

עד עתה ביארה הגמרא את דברי רבא שאמר לעיל (ב) 'ולענין
גיטין אינו כן', שאין טענת אונס בגיטין כבחיוב מזונות בהגעת זמן
הנישואין. עתה מביאה הגמרא דעה הגורסת את דברי רבא בנוסח
הפור, ואת כל המשניות שהובאו לעיל בתורת ראיות, מביאה כאן
הגמרא כקושיות: איבא דאמרי – יש מבני הישיבה שאמרו שכך
אמר רבא, כמו שאמר רב יוסף (ב) לענין הגיע הזמן ולא נישאו
שם חלה הוא או שחלתה היא או שפירסה נדה אינו מעלה לה
מזונות, כיון שהעיקוב הוא מחמת אונס, וכן לענין גיטין, כלומר,
אף המגרש את אשתו בתנאי, והתקיים התנאי באונס, אין זה
נחשב כקיום התנאי ואין האשה מגורשת. מסיקה הגמרא: אלמא
קסבר רבא, יש טענת אונס בגיטין.
מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו במשנה (גיטין עב.) האומר הרי זה גיטך
אם לא פאתי מכאן ועד שנים עשר חדש, ומה כתוף אותם שנים עשר
חדש, ונמצא שנתקיים תנאו שלא בא, מכל מקום אינו גט. מדייקת
הגמרא: דווקא אם מת, הוא דאינו גט, ומשום שאמר שיחול הגט
לאחר שנים עשר חדש, ובאותה שעה כבר מת, ואין מת יכול
לגרש, הא אם אירע לו אונס אחר, כגון שקלה, ומחמת כן לא בא,
הרי זה גט, ואף שקיום התנאי היה מחמת אונס, ומוכח שאין טענת
אונס בגט, ושלא כדברי רבא.
מתרצת הגמרא: לעולם אימא לך שאם חלה נמי אינו גט, וכמו

כתובות. פרק ראשון – בתולה נשאת דף ג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רש"י תוספות

1 **יִמְיָן דְּלֵא אַנִּים** – והיו גיטא. **וּמְכָרָה** – דלמא אַנִּים, ואינו גט, ותרדא להנישא. **וּמִינְפָנָא**
2 **וּכְשִׁיבָא** ויאמר "נאנסת" – נמצא גט בטל, ובניה מן האחרון ממורים. לפיכך אמרו
3 **יְהָא גַּט. דְּמִדְּאִוּרִייתָא לֵא הוּי נִימָא** – שמצינו טענת אונס מן התורה, שנאמר (דברים
4 כב) "ולעזרה לא תעשה דבר", **כָּל הַמִּקְדָּשׁ** – כל המקדש אשה – על דעת שהנהוגו

וּיִזְמִינָה דְלָא אָנִים, וְסִכְרָה דְאָנִים, וּמִעֲנָנָה יִזְכְּבָה. 1
וּמִשּׁוּם פְּרוּצוֹת, דְּאִי אִמְרַת לֹא לִהְיוּ גִיטָא, וּיִזְמִינָה 2
דְּאָנִים וְאִמְרָה לֹא אָנִים, וְאִלּוּל וּמִינְסָכָא, וְנִמְצֵא גַם 3
בְּמָל וּבְנִיָּה מְמִירִים. וּמִי אִיפָא מִיְדֵי דְמִדְאוּרִייתָא 4
לֹא לִהְיוּ גַם וּמִשּׁוּם צְנוּעוֹת וּמִשּׁוּם פְּרוּצוֹת שְׂרִינָה 5
אֵשֶׁת אִישׁ לְעִלְמָא? אִין, כָּל דְּמִקְדֵּשׁ - אֲדַעְתָּא 6
דְּרַבְנָה מְקִדֵּשׁ, וְאִפְקֵינְהוּ רַבְנָה לְקִדּוּשֵׁי מִצִּיבָה. אִמָּה 7
לִיָּה רַבִּינָא לְרַב אִשִּׁי: תִּינַח קְדִישׁ בְּכִסְפָּא, קְדִישׁ 8
בְּבִיבָה מָאִי אִיפָא לְמִימְרָא? שְׂוִייה רַבְנָה לְבַעֲלִיתָהּ 9
בְּעִילַת זָנוּת. אִיפָא דְאִמְרִי, אִמָּר רַבָּא: וְכֵן לְעִנָּה 10
גִּיטָוִין, אִלְמָא קִסְכָּר רַבָּא: יֵשׁ אוֹנֵם בְּגִיטָוִין, מִיִּתִּיבִי: 11
"הָרִי זֶה גִּיטָוִד אִם לֹא בְּאִתִּי מִכָּאן וְעַד שְׁנִים 12
עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ" וּמָתַּ בְּתוֹךְ שְׁנִים עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ - אִינוּ 13
גַּם. מָת - הוּא דְאִינוּ גַּם, הָא חֵלָה - הָרִי זֶה 14
גַּם! לְעוֹלָם אִימָא לָךְ חֵלָה נָמִי אִינוּ גַּם, וְהִיא 15
גּוֹפֶה קָא מְשַׁמַּע לָךְ, דְּאִין גַּם לְאַחַר מִיתָה. אִין גַּם 16
לְאַחַר מִיתָה - הָא תִּנָּה לִיָּה רִישָׁא! דְלִמָּא לְאַפְקִי 17
מִדְּרַבּוּתֵינוּ. הָא שְׁמַע: "מַעֲכָשֵׁי אִם לֹא בְּאִתִּי מִכָּאן 18
וְעַד שְׁנִים עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ" וּמָתַּ בְּתוֹךְ שְׁנִים עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ 19
- הָרִי זֶה גַּם. מָאִי לֹא - הוּא דִּין לְחֵלָה? לֹא, 20
מָת דִּיקָא, דְלָא נִיחָא לִיָּה דְתַפּוּל קָמִי יָכֶם. הָא 21
שְׁמַע: מִתְּהוּא דְאִמָּר לָהּ: "אִי לֹא אֲתִינָא מִכָּאן 22
וְעַד שְׁלִשִׁים יוֹם לִיָּהּ גִּיטָא", אֲתָא בְּסוֹף תַּלְתִּין 23
וּיִזְמִינָה וּפְסִיקָה מִבְּרָא, וְאִמָּר לָהּ: "חֲזוּ דְאֲתָתִי, חֲזוּ 24
דְּאֲתָתִי! וְאִמָּר שְׂמֹאל: לֹא שְׂמִיָּה מִתְּרָא. אוֹנֵסָא 25
דְּשִׁכְּבִי שְׂאנִי, דְּכִיּוֹן דְּאִיבְעִי לִיָּה לְאַתְנִי וְלֹא אֲתִנִּי 26
- אִיהוּ הוּא דְאִפְסִיד אֲנַפְשִׁיהּ. אִמָּר רַב שְׂמֹאל פִּר 27
יִצְחָק: לֹא שְׁנֵי אֱלָא מִתְקַנַּת עֲזָרָא וְאִילָךְ, שְׂאִין בְּתִי 28
דִּינִי קְבוּעִין אֱלָא בְּשְׁנֵי וּבְחִמְשִׁי. אֲבָל קוֹדֵם תְּקַנַּת 29
עֲזָרָא, שְׁבַתִּי דִּינִי קְבוּעִין בְּכָל יוֹם - אִשֶׁה נִשְׁאֵת 30
מָאִי

31 כָּכֵל יוֹם. קוֹדֶם תִּפְגַּע עוֹרָא? מַאי דְהוּהָ הָוָה! הָכִי קָאָמַר: אִי אִפְכָּא בְּתֵי דִינִין דְּקִבּוּעִין
32 הָאִידְנָא בְּקוֹדֶם תִּפְגַּע עוֹרָא - אִשָּׁה נִשְׂאָת בְּכָל יוֹם. הָא בְּעִינֵן שְׂקֻדָּו! דְּמֵרִית לִיה.

הן. דאנס דלא שכיח כלל בהדיא דימי שאחרו, אפילו ללישנא קמא דרבא דהבא – יש אונס, דלא שייך התם לתקן משום צנעונה והביית או שהכישו נפש, כיון דלא שכיח כלל. ומשום פרוצות נמי ליבא למחשב, כיון דלא שכיח שיעשה בן. ואונס דרשינן, בגון ההיא דר' ליה לאתנוי. אבל אונס דרשינן ולא שכיח – הוא פלגי תרי לישני דרבא. והלבנתא בלשנא קמא דרבא כדפרישנא. **שבת**, דינן לו בחי דינן קבועים בכל יום אלא שבני ובמושיעי בלגדי ועוד קשה: דאמרינן בשבת (קט"ג), מי שיש לו זכות אבות יקיף בשני ובמושיעי ורבינו תנן: וקדוש תקנה עורא אל היו קבועים בכל יום, אלא כשהיו צריכין לשום דין היו יושבין בכל יום ויום, ועורא תיקון שיהיו קבועי להקיף בכל יום קודם תקנת עורא. כיון שלא היו קבועים. ורבינו יצחק תירץ: שלא היו קבועים תחלה אלא בעיר אחת, ועורא תיקון בין קשה לרבינו שמשוך בן אברהם: אמאי נשתא בכל יום? הלא כללמנה ותנישא בתמישי ותיבעי בששי, לפי שנאמר בן ברכה לארס! ולעיל. ובאלמנה נמי אלא שבו שכיח רבה גרידא, אלא משום משה, שיהא שמע עמה שלשה ימים, כדאמרינן לקמן במסכת לאומנותא וחולץ לו, לפי שיש בה שבעת ימי מדרשנה – הלכך משום ברכה גרידא לא.

איכא בתי דינין כח — נראה לרבינו יצחק: דמכל מקום אין נשאת בששי, דהא אין דנין בשבת, ועתה נהגין לישא אף בששי. משת

לקבל בשבת בפני שלשה כמו בשאר ימות השבוע. ועוד: לפירוש הקונטרס, דוקא בימיהם קבעו יום הנישואין ממום שעל ידי

לבית דין, ואין שייך לומר עכשיו כר.

כתובות. פרק ראשון – בתולה נשאת דף ג עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"
תוספות

ובשני לא יכנס – פירש הקונטרס: אפילו בשעת הסכנה, דאין לעקר בשבילה תקנת חכמים אלא יום אחד. וקשה לרבינו יצחק, דאמר לקמן: מאי אונס? אילמא הא דאמרו ה"מ קרי ליה כו', הוה ליה למפרך טפי רישא לסיפא, דקתני רישא ובשני לא יכנס אפילו בשעת הסכנה ואומר רבינו יצחק בן אברהם: דמשום הכי לא פריך ליה משום דאיכא

לפרשי ואם מומת האונס, פירוש: שיש סכנה אף ביום שלש – מותר לכנסו בשני. ונראה לרבינו יצחק: דמילתא באנפ' נפשה היא. ולא איירא בסכנה. ובשני לא יכנס – הוא הדין בשלישי, אלא נקט בשני משום דבעי למיתני: ואם מחמת האונס מותר. שייך לעמוד (17) **ולדרוש** להו דאונס שרי – ואם תאמר: הוא אמרין בפרק "בן סורר ומורה" (סנהדרין ע"א) על כל עבירות יעברת אל יזרע, חזין מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים ותוין רוחם: דאין חייבין מיתה על בעילת מצרי, דרחמנא אפקיה לזרעיה דמצרי, דכתיב (יחזקאל כג) "חרמת סוסים וזרעם", ומייתי ראיא. דפריך בפרק "בן סורר ומורה" (שם ע"ב), הא אסתר פרהסיא הואי ולא פריך דאסתר גילוי עריות הוא, משמע דמשום עריות לא היה מחייבא. ומתוך כך התייר דבני חם לבת ישראל שהמירה ובא עליה נכרי לקיימה לאותו נכרי כשנתייגר, דלא שייך למימר אחד לבשל ואחד לבעול בביאת מצרי דהויא בביאת בהמה. ואין נראה לרבינו יצחק ברבי מאיר, דהא על ידי ביאת נכרי נאסרה לבעלה, כדאמר הכא דאיכא פרוצות. ובפרק "ואשה שנאתמרלה" (כתובות כ"ב), גבי האשה שנשבה בין זכרים אמרין דברצון אסורה לבעלה. ואמר נמי במגילה (ט"א): "כאשר אבדתי אבדתי" כאשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממך, אלמא לגבי בעלה לא חשיבא בעילת מצרי בביאת בהמה, והוא הדין לבעול. אף על גב דאין זנות לבהמה ואין ביאת בהמה פוסלת ואוסרת, כדאמרין בפרק "הבא על יבמתו" (יבמות נ"ט), ביאת מצרי הויא ביאה, וכי אפקריה רחמנא לזרעיה – הני מילי לענין דאין לו חיים, וזרעו חשוב כזרע בהמה ויש לוהר, דהכי פריך: ולדרוש להו דאונס שרי, לפי שהאשה היא קרקע עולם ולא עבדה מעשה, כדמשני בפרק "בן סורר ומורה": אסתר קרית עולם היתה. והא דלא פריך הוה גילוי עריות הוה – דפשיטא. והא דלא דאיכא לשוני קרקע עולם היא ואין לה למסור עצמה, אבל לענין חילול השם לא היה נראה לו שיועיל טעם דקרקע עולם, ומשני: קרקע עולם היתה, ואפילו חילול השם ליכא. ובפרק "מצות חליצה" (שם ק"א) דפריך גבי יעל: והא

משתתא מעבידה ומשני: טובתן של רשעים רעה היא אלץ צדיקים, שהטיל בה וזהמא. ולא משני קרקע עולם היתה – משום דהתם לא פריך אמאי לא מסרה עצמה, דהא לא היה רוצה להמיתה, דאדרבה היה צריך שתשמרה, אלא הכי פירשו: והא מתנהיא מעבידה, למה משבחה הכתוב "מנשים באהל תבורך" ודרשין בנזיר (כ"ב), גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, ופריך דיעל נמי הוה עבירה שלא לשמה, דהא מתנהיא מעבידה! ומשני: דלא מתנהיא, ועשתה עבירה לשמה כדי להחלי את ישראל. **בתולה** הנשאת ברביעי חויב – לאו דוקא ברביעי, מדפריך לקמן: בשלישי נמי אתי ובעיל, שאינו מתכוין אלא להנאתו, אלא אנג דנקט לעיל שנשאת ברביעי תידיה, דהתם מקפידים על קביעות יום כדי להעבירם על דתם, נקט ליה נמי הכא ברביעי. **ולדרוש** להו דאונס שרי – אין לפרש דפריך הכי: לדרוש כו' דשוב לא יאסרה סכנה אלא אונס, ואמאי קאמר ומסכה ואילך, הוה ליה למימר וזמן האונס ואילך דאם כן – מאי משני משום פרוצות? דהא אפילו לא דרשין להו דאונס שרי לא מסר נפשיה. דדוקא צנעות אמרין דמסרי נפשיה. ועוד: וכי משום פרוצות יניחו להרוג הצנעות? אלא הכי פירשו: ולדרוש להו דאונס שרי, וכיון דליכא סכנה – אמאי לא מיהו בידם חכמים? ומשני: משום פרוצות לא מיהו בידם, אי נמי משום כהונה. **ותו** הוה. בשלישי נהגו – ואמרין בפרק בתרא להחנות (כ"ב), מאן דאמר נהגו – אורווי לא מורין, והכא בשני – מותר לכתחלה. ופירוש הקונטרס דפירש נהגו – רובא דעלמא. והכא מותר – יחיד, ולא גרסינן 'לכתחלה', אינו מושב. **א** דאחי וחלף לעיב – פירש הקונטרס: חלף לאחור רביעי, וליעבב עד יום רביעי של שבת הבא: וקשה לרבינו יצחק: דאם כן מאי משני לא צריכא דאחי וקבע? אכתי ליעבב חדש או חדשים עד שילף על כן נראה לרבינו יצחק: שאם יתעבב כל יום רביעי – אין לו לעבב עד יום רביעי אחר, אלא יכנס בשלישי. והכי פריך: אי אתי וחלף ברביעי גופיה – ליעבב עד דחלף! ומשני: דאחי וקבע כל יום רביעי. **בשלישי** מיהא לכנס – ולא בעי למימר דאחי שר הצבא בשלישי – דאם כן יכנס ברביעי. **איספרווא** ודיה בשלישי אתא – אין לתמוה: משום סעודה עקרינן תקנתא דרבנן שני ימים, ומשום סכנה לא עקרינן אלא יום אחד: יום אחד? דבעילת הגמון שכיח, שרגיל לבא ולבעול. ואי עקרינן שני ימים – אתא להשתבח. אבל אונס שר צבא – אינו אלא אקראי בעלמא. **תקנה** דרבנן מקמי גזירה לא עקרינן – כי פריך לעיל: ליעקרהו! לא משני תקנה דרבנן מקמי גזירה כו' כדמשני הכא, משום דלעיל פריך וליעקרהו וקבעו יום אחד, כיון דאינו מתכוין אלא להעבירם על דעת, כשיקבעו יום אחר – לא חישוב, ולא מעיקרא תקנתא דרבנן, הואיל ויהא יום אחד קבוע. אבל הכא פריך וליעקרהו? ולא יתא שום יום קבוע, שאם יקבעו יום – אתי ובעיל באותו יום. ולהכי משני: מקמי גזירה לא עקרינן תקנה דרבנן, שלא יהא שום יום קבוע. **א** הכי בשלישי נמי אתי ובעיל – פירוש: אי אמרת בשלמא כדמעיקרא דאמי בתולה שנשאת ברביעי תידיה, ואינן מתכווין אלא להעבירם – אין חישוב אם יעשו ביום שלשי. אלא אי אמרת משום בעילת ההגמון, כיון שמתכוין להנאתו – בשלישי נמי אתי ובעיל.

מאי שקדו – דהיכן שנינו שקדו דמקשינן לה הכא? אי משום דאמר שמואל לעיל – לית לן לאותביה מינה לאמורא אחריא. וזמן הסכנה ואילך – לקמן מפרש לה. **ובשני לא יכנס** – בשביל אותה סכנה, ואין צריך לעקר בשבילה תקנת חכמים אלא יום אחד, ויהיה טורח מזהה שני ימים בצורכי סעודה. **ואם מחמת האונס** – לקמן מפרש. **תחלה** – אם ביאה ראשונה היא, מפרשינן אותה ממנו לילי שבת. נהגו – בתמיה. סכנת נפשות היא, ואת אמרת נהגו לכנסו ביום שלשי, אבל מיעקר רביעי לגמרי לא עקר? **ניקריה** – ויתקנו להם ימים אחרים. ולדרוש להו דאונס שרי – דנבעלת באונס אינה נאסרת על בעלה, דלפינן לקמן בפרק רביעי (ג"א), מזוהיא לא נתפשה! ולא לימסור נפשיהו למיתה. **איכא פרוצות** – דאי מקילין להו עבדי ברצון, ונאסרות על בעליהן. **ואיכא נמי כהונה** – שנאסרות על בעליהן אף באונס. ואינו מסר נפשיהו למיתה, דאשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה, ולקמן בפרק רביעי (שם) ילפינן לה. **וליעקרה** – הואיל וחזנין דאיכא סכנה. **בשלישי נמי אתי ובעיל** – כיון דידע שהתחילו לנהוג בשלישי. **מספיקא לא עקר נפשיה** – כיון דלאו קביעות גמור הוא על ידי תקנת בית דין, דאספקא היא לו אם יש נישואין היום בעיר, ולא עקר נפשיה לבא בעיר. **התם נהגו** – משמע רובם נהגו. **הכא מותר** – לא גרסינן לכתחילה. והכי קא תתמה: הכא מותר קתני, דמשמע: אם ימלך איש יחיד בבית דין – יתירו לו, אבל נהגו – לא קתני. **שר צבא לא לעיר** – ויחטפו צורכי סעודה מאשר ימצאו. וחלף – לאחר רביעי. **לעבב** – עד יום רביעי של שבת הכא. **בשלישי לכנס** – למה תניי לו לקדום כל כך, שלא יטריח בסעודה אלא יום אחד, ומיעקרא תקנתא דשקדו **איספרווא** ידיה – חיל משרתיו המכניסין לו צורכי סעודה, בלשון עלו ודריגיש. **כדתניא** – חתן שמת אביו בשני ואין יכול להמתין עד למחר, שצריך להשחות את המת עד שיכנסו לחופה. **ויינו מזוג** – במימ, שהוא ראו לשתייה, ושוב אינו מתקיים. **אביו של חתן או אמה של בלה** – דוקא נקט אביו של חתן, שהוא הוהרר בצורכי סעודה, ואמה של בלה היא המכניסה לה בצורכין. לפיכך, אם יעבור המועד שוב אין מכין להם, והתירו להם להכניס את המת לחדר שלא יקברוהו, דאם כן חלה אבילות על האבל בסתימת הגולל, כדלקמן,

ושוב לא יוכל לכנס עד שיעבור האבילות. **ופירש** משבחה מתנהיא מעבידה, אלא הכי פירשו: והא מתנהיא מעבידה, למה משבחה הכתוב "מנשים באהל תבורך" ודרשין בנזיר (כ"ב), גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, ופריך דיעל נמי הוה עבירה שלא לשמה, דהא מתנהיא מעבידה! ומשני: דלא מתנהיא, ועשתה עבירה לשמה כדי להחלי את ישראל. **בתולה** הנשאת ברביעי חויב – לאו דוקא ברביעי, מדפריך לקמן: בשלישי נמי אתי ובעיל, שאינו מתכוין אלא להנאתו, אלא אנג דנקט לעיל שנשאת ברביעי תידיה, דהתם מקפידים על קביעות יום כדי להעבירם על דתם, נקט ליה נמי הכא ברביעי. **ולדרוש** להו דאונס שרי – אין לפרש דפריך הכי: לדרוש כו' דשוב לא יאסרה סכנה אלא אונס, ואמאי קאמר ומסכה ואילך, הוה ליה למימר וזמן האונס ואילך דאם כן – מאי משני משום פרוצות? דהא אפילו לא דרשין להו דאונס שרי לא מסר נפשיה. דדוקא צנעות אמרין דמסרי נפשיה. ועוד: וכי משום פרוצות יניחו להרוג הצנעות? אלא הכי פירשו: ולדרוש להו דאונס שרי, וכיון דליכא סכנה – אמאי לא מיהו בידם חכמים? ומשני: משום פרוצות לא מיהו בידם, אי נמי משום כהונה. **ותו** הוה. בשלישי נהגו – ואמרין בפרק בתרא להחנות (כ"ב), מאן דאמר נהגו – אורווי לא מורין, והכא בשני – מותר לכתחלה. ופירוש הקונטרס דפירש נהגו – רובא דעלמא. והכא מותר – יחיד, ולא גרסינן 'לכתחלה', אינו מושב. **א** דאחי וחלף לעיב – פירש הקונטרס: חלף לאחור רביעי, וליעבב עד יום רביעי של שבת הבא: וקשה לרבינו יצחק: דאם כן מאי משני לא צריכא דאחי וקבע? אכתי ליעבב חדש או חדשים עד שילף על כן נראה לרבינו יצחק: שאם יתעבב כל יום רביעי – אין לו לעבב עד יום רביעי אחר, אלא יכנס בשלישי. והכי פריך: אי אתי וחלף ברביעי גופיה – ליעבב עד דחלף! ומשני: דאחי וקבע כל יום רביעי. **בשלישי** מיהא לכנס – ולא בעי למימר דאחי שר הצבא בשלישי – דאם כן יכנס ברביעי. **איספרווא** ודיה בשלישי אתא – אין לתמוה: משום סעודה עקרינן תקנתא דרבנן שני ימים, ומשום סכנה לא עקרינן אלא יום אחד: יום אחד? דבעילת הגמון שכיח, שרגיל לבא ולבעול. ואי עקרינן שני ימים – אתא להשתבח. אבל אונס שר צבא – אינו אלא אקראי בעלמא. **תקנה** דרבנן מקמי גזירה לא עקרינן – כי פריך לעיל: ליעקרהו! לא משני תקנה דרבנן מקמי גזירה כו' כדמשני הכא, משום דלעיל פריך וליעקרהו וקבעו יום אחד, כיון דאינו מתכוין אלא להעבירם על דעת, כשיקבעו יום אחר – לא חישוב, ולא מעיקרא תקנתא דרבנן, הואיל ויהא יום אחד קבוע. אבל הכא פריך וליעקרהו? ולא יתא שום יום קבוע, שאם יקבעו יום – אתי ובעיל באותו יום. ולהכי משני: מקמי גזירה לא עקרינן תקנה דרבנן, שלא יהא שום יום קבוע. **א** הכי בשלישי נמי אתי ובעיל – פירוש: אי אמרת בשלמא כדמעיקרא דאמי בתולה שנשאת ברביעי תידיה, ואינן מתכווין אלא להעבירם – אין חישוב אם יעשו ביום שלשי. אלא אי אמרת משום בעילת ההגמון, כיון שמתכוין להנאתו – בשלישי נמי אתי ובעיל.

כתובות דף ג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) רלג

מבררת הגמרא: מַאי שְׁקִדוֹ, כלומר, היכן שנינו את תקנת 'שקדו'
שהינך מקשה ממנה על רב שמואל בר יצחק. מבארת הגמרא:
דְּתַנִּינָא בברייתא, מַפְנֵי מַה אִמְרוּ חכמים שְׁתוּלָה נִשְׁאֵת לְיוֹם
הַרְבִּיעִי, משום שֶׁאִם הָיָה לוֹ מַעֲנֵת בְּתוּלִים הָיָה מְשַׁפֵּים מִיד לַמַּחֲרָת
לְבִית דִּין הַיּוֹשֵׁבִים לְדוֹן בְּשָׁנִי וּבַחֲמִישִׁי. ואם תשאל, וְתַנְשֵׂא בְּאֶחָד
בְּשַׁבָּת, ואף בזה אִם הָיָה לוֹ מַעֲנֵת בְּתוּלִים הָיָה מְשַׁפֵּים לְבִית דִּין
לַמַּחֲרָת, שהרי גם ביום שני יושבים בית דין, הטעם שאמרו
שתנשא דווקא ברביעי הוא לפי ששקדו חכמים עַל תַּקְנַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָה אָדָם מוֹרֵחַ בְּסַעֲדָה שֶׁל נִשְׁוֹאִיו שְׁלֹשָׁה יָמִים, אֶחָד
בְּשַׁבָּת וּשְׁנֵי בְּשַׁבָּת וּשְׁלִישִׁי בְּשַׁבָּת, וּבְרַבִּיעִי בּוֹנֶסָה. ומכאן ברייתא זו
הקשתה הגמרא על רב שמואל בר יצחק, והוצרכה לומר שמדובר
באופן שכבר הכין את הסעודה קודם השבת.

עוד שנינו בברייתא: וּבְשָׁנִי לֹא יִכְנֹס, וְאִם מִחֶמֶת הָאוֹנֶם, מוֹתֵר.
מבררת הגמרא: מַאי – מַה הוּא אוֹתוֹ 'אוֹנֶם', שמחמתו מותר
להקדים לכנוס ביום שני. אֲמַלְיָא הָא דְּאָמְרֵן – אִם נֹאמַר שֶׁהַכּוֹנֵה
לִסְכְּנָה הָאִמְרוּרָה בְּרִישָׁא, שֶׁאִם יֵשׁ סַכְנָה אֶף בְּשִׁלְשִׁי מוֹתֵר
לְהַקְדִּים לַשָּׁנִי, אֵין לומר כן, שְׁהָיָה חֶמֶס, בְּרִישָׁא, קָרִי לֵיה 'סַכְנָה',
וְאִילוּ הָכֵא, בְּסִיפָא, קָא קָרִי לֵיה 'אוֹנֶם', וּמְדוּעַ שִׁנְיָה הִתְנָא אֵת
לְשׁוֹנוֹ. וְתוֹ – וְעוֹד רֹאִיָּה שְׁבִסִּיפָא אֵין הַכּוֹנֵה לִסְכְּנָה, דְּהֶחֱמֵם
בְּרִישָׁא שְׁנִינוּ 'נֶחְנוּ הָעַם לִכְנוֹס בְּשִׁלְשִׁי', וּמִשְׁמַע שְׁרׁוּב הָעַם נִהְגוּ
כֵן, וְאִילוּ הָכֵא בְּסִיפָא שְׁנִינוּ 'וְאִם מַחֲמַת הָאוֹנֶם מוֹתֵר', וּמִשְׁמַע
שֶׁרַק אִם יָבוֹא אָדָם יְחִידִי בֵּית דִּין לְשֹׂאֹל כִּיצַד יַעֲשֶׂה יִתִּירוֹ לוֹ,
אֲבָל לֹא שְׁנִהְגוּ כֵן רוּב הַבַּיִת. וְאִם כֵּן מְדוּ אוֹתוֹ 'אוֹנֶם' שְׁמִיתִי
לְהַקְדִּים לְשִׁלְשִׁי, אֶךְ אֵינוֹ מִנְהַג גָּמׁוּר לְרוּב הָעַם.
מתרצת הגמרא: אִמְרֵי רַבָּא, בְּסִיפָא מְדוּבַר דְּאָמְרֵי – שִׁיצַא קוֹל
הָאוֹמֵר שֶׁשֶׁר הַצָּבָא בָּא – עוֹמֵד לְבׁוֹא עִם חִילָיו לְעִיר בְּרַבִּיעִי,
וַיַּחֲסֹפוּ חִילָיו צְרִכִי הַסַּעֲדָה מֵאֲשֶׁר יִצְאׁוּ, וּבִאֲפֻן כּוֹה מוֹתֵר
לְהַקְדִּים לִכְנוֹס אֶף בְּשָׁנִי, אֲמַנָּם כִּיֹּן שֶׁאֵין זֶה סַכְנָה מִמַּשׁ לֹא הִתִּירוּ
כֵן לְרַבִּים, אֲלֹא מוֹרִים הִיתֵר לִיחִיד הַשּׁוֹאֵל.
מבררת הגמרא: הִכִּי דָּמִי – אֵיךְ הוּא מִנְהַג שֶׁל שֶׁר הַצָּבָא בְּבׁוֹא
הַעִירָה, אִי דָּמִי וְהִלָּף – אִם הוּא בֹא בְּרַבִּיעִי הוֹלֵךְ לְדַרְכּוֹ לֵאחֹר
רַבִּיעִי, אִם כֵּן אֵין לְבַטֵּל כָּלֵל אֶת תַּקְנַת חֲכָמִים, אֲלֹא לְעֵבֶב –
נַעֲבֵב אֶת הַנִּשְׁוֹאִין עַד יוֹם רַבִּיעִי בִּשְׁבׁעַ שְׁלֹאחֲרִיו. מְבֹאֵר
הַגְּמָרָא: לֹא צָרִיכָא – לֹא הוּצַרְכְּנוּ לַעֲקוֹר אֶת הַתְּקֵנָה אֲלֹא בִּאֲפֻן
דְּאֵתִי וְקָבַע – שֶׁבֹא שֶׁר הַצָּבָא לְעִיר וְקוֹבַע בָּהּ יִשְׁבִּיתָהּ, וְאִי אִפְשָׁר
לַעֲבֹב אֶת הַנִּשְׁוֹאִין זְמַן רַב, וְלִכְךָ מוֹתֵר לְהַקְדִּים וּלְכַנֹּס קוֹדֵם
בִּיאֲתָהּ.
ממשיכה הגמרא ומקשה: אֶף שֶׁשֶׁר צָבָא בֹא לְעִיר בְּרַבִּיעִי, עֵדִין
קְשָׁה, בְּשִׁלְשִׁי מִיָּהָ לִכְנוֹס – דִּי בִכְךָ שִׁידְקִי לִכְנוֹס בְּשִׁלְשִׁי,
וַיִּטְרַח בְּסַעֲדָה יוֹמִיִּים, וּמְדוּעַ הִתִּירוּ לוֹ לִכְנוֹס בְּשָׁנִי וְאֵינוֹ טוֹרַח
בְּסַעֲדָה אֲלֹא יוֹם אֶחָד, וַיֵּשׁ בִּכְךָ מִשּׁוּם עֲקִירַת תַּקְנַת 'שְׁקִדוֹ'.
מתרצת הגמרא: אֲסַפְּרוּנָא דִּידֵיהּ – חֵיל מִשְׁרָתִי הַמְכִּינִים לוֹ צְרִכִי
סַעֲדָה בְּשִׁלְשִׁי קָאָתוּ – בְּיוֹם שְׁלִישִׁי הֵם בָּאִים, שֶׁכֵּן דִּרְכָם לַהֲגִיעַ
אֶל הָעִיר יוֹם קוֹדֵם שֶׁבֹא שֶׁר הַצָּבָא וְחִילָיו, וְלִכְךָ מוֹתֵר לְהַקְדִּים
לִכְנוֹס בְּשָׁנִי.
הַגְּמָרָא מְבֹאֵר בִּאֲפֻן נֹסֵף אֶת ה'אוֹנֶם' הָאִמְרוּרָה בְּרִישָׁא: וְאִיָּעִית
אִיָּא – אִם תִּרְצָה תִּפְרֹשׁ, מַאי מִחֶמֶת הָאוֹנֶם' הָאִמְרוּרָה בְּרִישָׁא,
אֵין זֶה מַחֲמַת שֶׁר צָבָא הָבָא לְעִיר, אֲלֹא מַחֲמַת אֲבִילוֹת. וּבְרִיתָנָא
בְּרִישָׁא, הָרִי שְׁהָיָה פֶּתוֹ אֲפֻי לְצוֹרֵךְ סַעֲדָת הַנִּשְׁוֹאִין וּמִכְחוֹ
מִכּוּחַ – בְּהַמּוֹתֵי שְׁחוּטוֹת לְצוֹרֵךְ הַסַּעֲדָה, וַיֵּינוּ מִזֵּוֹג בְּמִים, וְזֵת
אֲבִיו שֶׁל חֶתָן אוֹ אִמָּה שֶׁל בִּלְהָ, שְׁמַעֲיָק הָדִין יֵשׁ לְקַבּוֹר תַּחֲלִילָה
אֶת הַמֵּת וּלְנַהֲגוֹ שְׁבַעִה יְמֵי אֲבִילוֹת, וְאַחֵר כֵּךְ לְקַיֵּם אֶת הַנִּשְׁוֹאִין,
אֲלֹא שֶׁאִם יִנָּהֵג כֵּן תִּתְקַלֵּקל סַעֲדָתוֹ, לְפִיכָךְ הִתִּירוּ חֲכָמִים לְנַהֲגוֹ
בִּאֲפֻן הָבָא, מְבַנִּינִין אֶת הַמֵּת לְחַדֵּר כִּדִּי שֶׁלֹא יִהְיֶה מִתּוֹ מוֹטֵל
לִפְנֵי בִשְׁעַת הַנִּשְׁוֹאִין. וְאֵת הַחֶתָן וְאֵת הַבִּלְהָ לְחוּפָה,

מבררת הגמרא: מַאי שְׁקִדוֹ, כלומר, היכן שנינו את תקנת 'שקדו'
שהינך מקשה ממנה על רב שמואל בר יצחק. מבארת הגמרא:
דְּתַנִּינָא בברייתא, מַפְנֵי מַה אִמְרוּ חכמים שְׁתוּלָה נִשְׁאֵת לְיוֹם
הַרְבִּיעִי, משום שֶׁאִם הָיָה לוֹ מַעֲנֵת בְּתוּלִים הָיָה מְשַׁפֵּים מִיד לַמַּחֲרָת
לְבִית דִּין הַיּוֹשֵׁבִים לְדוֹן בְּשָׁנִי וּבַחֲמִישִׁי. ואם תשאל, וְתַנְשֵׂא בְּאֶחָד
בְּשַׁבָּת, ואף בזה אִם הָיָה לוֹ מַעֲנֵת בְּתוּלִים הָיָה מְשַׁפֵּים לְבִית דִּין
לַמַּחֲרָת, שהרי גם ביום שני יושבים בית דין, הטעם שאמרו
שתנשא דווקא ברביעי הוא לפי ששקדו חכמים עַל תַּקְנַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיָה אָדָם מוֹרֵחַ בְּסַעֲדָה שֶׁל נִשְׁוֹאִיו שְׁלֹשָׁה יָמִים, אֶחָד
בְּשַׁבָּת וּשְׁנֵי בְּשַׁבָּת וּשְׁלִישִׁי בְּשַׁבָּת, וּבְרַבִּיעִי בּוֹנֶסָה. ומכאן ברייתא זו
הקשתה הגמרא על רב שמואל בר יצחק, והוצרכה לומר שמדובר
באופן שכבר הכין את הסעודה קודם השבת.

הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת הַמִּשְׁךְ הַבְּרִיתָא הָעוֹסֶקת בַּתְּקֵנָה זֶה: וּמִזְמָן
הַסַּכְנָה וְאִילָּה, שְׁהִיתָה סַכְנָה בְּרַבִּיעִי, כִּפִּי שִׁיבֹאֵר לַהֲלֹךְ.
נֶחְנוּ הָעַם לִכְנוֹס בְּשִׁלְשִׁי, וְלֹא מִיחוּ בְּיָדָם חֲכָמִים, אֶף שֶׁמַּחֲמַת כֵּן
יִטְרַח בְּסַעֲדָה רַק יוֹמִיִּים, וּמִכָּל מָקוֹם אֶף מִסְכְּנָה וְאִילָּךְ בְּשָׁנִי לֹא
יִכְנֹס, שֶׁאֵין לֹא יִשְׁאֵר לוֹ אֲלֹא יוֹם אֶחָד לְטִרְחוֹ בְּסַעֲדָה. וְאִם
מִחֶמֶת הָאוֹנֶם אֵינוֹ יוֹכֵל לִכְנוֹס בְּרַבִּיעִי, מוֹתֵר לְהַקְדִּים וּלְכַנֹּס אֶף
בְּשָׁנִי, וּכְפִי שִׁיבֹאֵר לַהֲלֹךְ. דִּין נֹסֵף אוֹמֵרֶת הַבְּרִיתָא: וּמִפְּרִישֵׁין אֵת
הַחֶתָן מִן הַבִּלְהָ לִלְיָ שַׁבָּת, תִּתְקַלֵּחַ – אִם הִיא בְּעִילָה רִאשׁוֹנָה, מַפְנֵי
שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה חֲבוּרָה בְּעִילָתוֹ, וַיֵּשׁ מִשּׁוּם אִיסוּר חוֹבֵל בְּשַׁבָּת.
מְבֹאֵרֶת הַגְּמָרָא אֶת הַבְּרִיתָא: מַאי – מַה הִיא אוֹתָהּ 'סַכְנָה',
שֶׁמַּחֲמַתָּה נִהְגוּ לִכְנוֹס בְּשִׁלְשִׁי, אֲמַלְיָא – אִם נֹאמַר דְּאָמְרֵי –
שְׁגוּרָה הַמְּלָכוֹת, שְׁתוּלָה הַנִּשְׁאֵת לְיוֹם הַרְבִּיעִי, תִּתְקַלֵּחַ, וְכִי עַל
סַכְנָה כּוֹז אִפְשָׁר לומר 'נֶחְנוּ הָעַם לִכְנוֹס בְּשִׁלְשִׁי', לְגַמְרִי נִיעֲקֵרִיהּ
– הִלָּא יֵשׁ לַעֲקוֹר לְגַמְרִי אֶת הַתְּקֵנָה שֶׁל נִשְׁוֹאִין בְּרַבִּיעִי מִפְּנֵי
סַכְנָת נַפְשׁוֹת, וְלִקְבׁעַ יוֹם אֶחָד לִכְךָ. אֲלֹא אִמְרֵי רַבָּא, דְּאָמְרֵי –
שְׁגוּרָה הַמְּלָכוֹת, שֶׁכָּל בְּתוּלָה הַנִּשְׁאֵת בְּיוֹם הַרְבִּיעִי, תִּתְקַלֵּחַ לְהַגְמוֹן
– לְמַשְׁלֵחַ תִּתְקַלֵּחַ, וּמַחֲמַת סַכְנָה זֶה לֹא עֲקוֹר חֲכָמִים אֶת תַּקְנָתָם,
אֲלֹא שֶׁלֹא מִיחוּ עַל מִנְהַג הָעַם לְהַקְדִּים לִכְנוֹס בְּשִׁלְשִׁי.
מקשה הגמרא: הָאֵי – וְכִי דָּבַר זֶה 'סַכְנָה' הוּא, הִלָּא 'אוֹנֶם' הוּא,
וּמְדוּעַ כִּינְתָה זֹאת הַבְּרִיתָא כְּסַכְנָה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: מִשּׁוּם דְּאִיָּא
צְנוּעוֹת דְּמִסְתְּרֵן נִפְשֵׁיהוּ לְקַטְלָא – כִּיֹּן שֵׁשׁ נָשִׁים צְנוּעוֹת שְׁמוֹסֵרוֹת
עֲצָמָן לְמִיתָה וּבְלִבָּד שֶׁלֹא לְהַבְעֵל לְהַגְמוֹן, כִּדִּי שֶׁלֹא יִאֲסְרוּ עַל
בְּעִלְיָהן, וְאֵתֵּינִן לִידֵי סַכְנָה – וְאִם נִשְׁאֵת הֵן בְּרַבִּיעִי בָּאוֹת לְכָלֵל
סַכְנָה.
דוּחָה הַגְּמָרָא אֶת הַתִּירוֹץ: אִם טַעַם הַסַּכְנָה הוּא מַחֲמַת הַצְנוּעוֹת,
וְלִידְרוֹשׁ לָהּ דְּאוֹנֶם שְׁרִי – מִן הָרֹאִי שֶׁנִּלְמַד אֶת כָּל הַנָּשִׁים שֶׁאִשְׁת
יִשְׂרָאֵל הִנְבַּעֲלָת בָּאוֹנֶם מוֹתֵרֶת לְבַעֲלָהּ, וְאֶף הַצְנוּעוֹת לֹא יִמְסְרוּ
עֲצָמָן לְמִיתָה, וְאִם כֵּן אֵין בְּגִזְרָה זֶה כָּל סַכְנָה. מִתְרַצָּת הַגְּמָרָא: אֵין
רֹאִי לְדַרְשׁ כֵּן, מִשּׁוּם דְּאִיָּא נָשִׁים פְּרוּצוֹת שֶׁאִם נוֹדִיעַן
שְׁמוֹתֵיהֶן הֵן בָּאוֹנֶם, יִקְלוּ לַעֲצָמָן וַיַּבְעִלוּ לְהַגְמוֹן מִרְצוֹנָן, וַיִּאֲסְרוּ
עַל בְּעִלְיָהן, וּמִשּׁוּם תַּקְנַת הַנָּשִׁים הַצְנוּעוֹת שֶׁמַּחֲמִירוֹת עַל עֲצָמָן
שֶׁלֹא כְדִין, אֵין לָנוּ לְדַרְשׁ כֵּן וּלְגַרוֹם אִיסוּר לְנָשִׁים הַפְּרוּצוֹת.
וְעוֹד, שֶׁאִף אִם הַנָּשִׁים הַצְנוּעוֹת לֹא יִמְסְרוּ נַפְשָׁן עֵדִין יֵשׁ סַכְנָה
דְּבִרָּה, דְּאִיָּא נִפְיָ בְּהִנּוּת – שְׁהָיָה יֵשׁ נִשּׁוֹת כַּהֲנִים שֶׁנִּאֲסָרוּת עַל
בְּעִלְיָהן אֶף אִם נִבְעִלוּת בָּאוֹנֶם, וְהֵן מוֹסְרוֹת נַפְשָׁן לְמִיתָה כִּדִּי שֶׁלֹא
לְהַבְעֵל לְהַגְמוֹן. וּמַחֲמַת שְׁנֵי דְרָבִים אֵלֶּה, שֶׁאֵין לְדַרְשׁ כֵּן מַחֲמַת
שְׁגוּרָה אִיסוּר לְפְרוּצוֹת, וְגַם שֵׁשׁ נָשִׁים כַּהֲנוֹת שֶׁלֹא תוֹעִיל לָהֶן
הַדְּרָשָׁה, לִכְךָ קְרוּיָה הִיא סַכְנָה.
מקשה הגמרא: אִם אֵכָן יֵשׁ סַכְנָה דְּבִרָּה, וְלִיעֲקֵרִיהּ – הִיָּה לְחֲכָמִים
לַעֲקוֹר אֶת תַּקְנָתָם וְלִקְבׁעַ יוֹם אֶחָד לְנִשְׁוֹאִין הוֹאִיל וּלְפַעֲמִים יֵשׁ
סַכְנָה דְּבִרָּה.

הקדוש-ברוך-הוא משים בפיו (של האב והאם) השם ההוא המוכרח אל הנשמה ההיא.

ממכתב ב' דראש חודש תמוז, תשי"ח

סברא זו, מועילה טענת אונס, ואם לא בא מחמת חולי יהא הגט בטל, ושלל כדברי רבא.
 הגמרא מביאה מקור לרבא מדברי שמואל: **אָלָא** רבא למד שאין אונס בגיטין **מִקָּהָ** – ממעשה שהיה, **דִּהְיוּ** גברא דִּנְתָן גט לאשתו, **וְאָמַר** לְהוּ לעדי הגט **אִי לֹא אֶתְיָנָא** – אם לא אבוא מִיָּנָא וְעַד תִּלְתִּין יוֹמִין – מעתה ועד שלשים יום, **לִיהוּ נִיפָא** – יחול הגט, אך אם אשוב בתוך שלשים יום לא יחול הגט. **אַתָּא בְּסוּף תִּלְתִּין יוֹמִין וּפְסָקִיהּ מִכָּרָא** – בא אותו אדם בסוף שלשים יום, ולא יכל להכנס לעיר כיון שמעבר המים של הנהר הפסיקו, והיתה הספינה שעוברים עליה את הנהר בצד השני, סמוך לעיר. **אָמַר** לְהוּ אותו אדם לעומדים בעברו השני של הנהר, **חֲזוּ דִּתְתָּא, חֲזוּ דִּתְתָּא** – ראו שבאתי, ראו שבאתי, וסבר אותו אדם שביאתו לעבר הנהר נחשבת כביאה לעיר, והתבטל התנאי ולא יחול הגט. **וְאָמַר שְׁמוּאֵל** על מעשה זה, **לֹא שָׁמִיָּה מִתָּנָא** – ביאה זו שעד שפת הנהר אינה נחשבת ביאה לעיר כל זמן שלא נכנס אליה, וכיון שנתקיים תנאו שאם לא יבוא יחול הגט, הרי היא מגורשת. ומוכח שאף שנאנס בכך שהתקיים התנאי, מכל מקום החשיב זאת שמואל כקיום התנאי ופסק שחלו הגירושין, והיינו כדברי רבא שאין טענת אונס בגיטין.
 דוחה הגמרא: **וְדִלְמָא יֵשׁ לַחֲלָק בֵּין הָאוֹנוֹסִים, וְנֹאמַר דִּאוֹנָסָא דְשִׁבְיָה שְׂאֵנִי** – שונה הוא אונס בדבר המצוי, שאינו נחשב אונס, וכגון במעשה של שמואל שדבר מצוי הוא שתהא הספינה בצד השני של הנהר, **דְּבִין דְּאִיבְעִי לִיהַ לְאֶתְנִי וְלֹא אֶתְנִי** – שכיון שהיה לו להעלות דבר זה בדעתו ולהתנות שאם יארע כן לא תהא מגורשת, ולא התנה, **אִיהוּ דְּאֶפְסִיד אֶנְפְּשִׁיהּ** – הרי הוא הפסיד לעצמו, וגרם לכך שיחול הגט אף אם המניעה לבואו תהא מחמת שלא תהא לו ספינה לעבור את הנהר. אבל באונס שאינו מצוי, כגון שחלה, כיון שלא היה לו להעלות בדעתו ולהתנות עליו, יתכן שאם אירע אונס זה, הגט בטל, ואין מכאן ראיה לדברי רבא, שבכל אונס הגט קיים.
 הגמרא מבארת שאכן דין זה הוא חידוש של רבא. מסיקה הגמרא: **אָלָא, רַבָּא חֲבָרָא דְנִפְשִׁיהּ קָאָמַר** – רבא אמר דין זה מסבירת עצמו, ואף הוא מודה שמן התורה יש טענת אונס בגיטין כבכל התורה, וקיום התנאי באונס אינו מועיל והגט בטל, אלא רבא השמיענו תקנת חכמים שתיקנו שאין אונס בגיטין, גזירה מִשּׁוּם נְשִׁים צְנוּעוֹת, וּמִשּׁוּם נְשִׁים פְּרוּצוֹת.
 מבארת הגמרא את הגזירה: מִשּׁוּם צְנוּעוֹת חֲשָׁשׁוּ חֲכָמִים, דְּאִי אֶמְרֵת שֶׁאִם נִתְקִים הַתְנָאִי בְּאוֹנוֹס לֹא לְהוּ נִפָּא, וְנִפָּא

את זמן חלות המתנה שהוא לאחר מותו, וכיון שכתב את זמן הכתיבה מוכח שכוונתו שהמתנה תחול מהיום, והרי זה כמו שכתב בפירוש שתחול המתנה מ'היום ולאחר מיתה', וקונים בניו את גוף הנכסים מיד ואת הפירות לאחר מיתה. וסוברים 'רבותינו', שלדעת רבי יוסי הוא הדין לענין המגרש את אשתו בתנאי שלא יבוא מכאן ועד שנים עשר חודש, ומת בתוך שנים עשר חודש, שאין זה גט לאחר מיתה, כי אם היתה כוונתו שיחול הגט רק לאחר שנים חודש, לא היה לו לכתוב את יום כתיבת הגט בתוכו ולהתנות שאם לא יבוא עד שנים עשר חודש יחולו הגירושין, אלא לכתוב שאם לא יבוא עד תאריך פלוני ושהוא סוף שנים עשר חודש תהא מגורשת, ומכך שכתב את זמן כתיבתו מוכח שכוונתו לגרשה 'מהיום ולאחר שנים עשר חודש', כלומר, שיחולו הגירושין מעכשיו, אם יתקיים תנאו שלא יבוא עד אותו זמן, ונמצא שאין הגט חל לאחר מיתה אלא מחיים. וכדי למעט משיטה זו הוצרכה המשנה ללמד שיש בזה סתרון של גט לאחר מיתה, וכדעת רבי יהודה שחולק על רבי יוסי (ב"ב שם) וסובר שאם לא כתב לבניו בפירוש 'מהיום ולאחר מיתה' השטר בטל, ואין אומרים שזמנו של שטר מוכיח עליו. ובמשנה הראשונה שם השמיענו התנא את עצם הדין שאין גט לאחר מיתה, ובמשנה שאחריה השמיענו שאף גט שכתב בתוכו את זמן כתיבתו, אף הוא גט לאחר מיתה. ואם כן שוב אין ראיה ממשנה זו לדברי רבא, כי באמת יש לפרש שאף ב'חלה' אינו גט לפי טענתה אונס מועילה בגט, ונקט התנא 'מת' רק כדי למעט מדעת רבותינו.
 הגמרא מביאה מקור אחר לדברי רבא: **וְאָלָא יֵשׁ לומר**, שרבא למד שאין אונס בגיטין **מִסִּיפָא** של אותה משנה בגיטין, שם שנינו, האומר לאשתו 'הרי זה גיטין **מִעֲכָשִׁי, אִם לֹא מִתָּי מִכָּאן וְעַד שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְמֵת בְּתוֹךְ שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ, הֲרִי זֶה גִט, כִּיֹּן שְׁבִאוֹמְרוּ לְשׁוֹן 'מעכשיו' מוכח שכוונתו שיחול הגט מיד, אם יתקיים התנאי, ואין זה גט לאחר מיתה. ויש לבאר את המשנה, שנקטה **מֵת**, שהוא אונס גדול ומכל מקום אין טענת אונס מועילה לבטל את הגט, והוא הדין לְאֹפֶן שֶׁחֵלָה, שזהו אונס קטן יותר, שאין טענת אונס מועילה בו, וכדברי רבא שאין אונס בגיטין.
 דוחה הגמרא: **דִּלְמָא, הָאֹפֶן שֶׁל 'מֵת' שֶׁנִּקְטָה הַמִּשְׁנָה הוּא בְּדוֹקָא, וְהִטַּעַם שֶׁחַל בּוֹ הַגֵּט אֵינוֹ מִחֲמַת שֶׁאֵין טַעֲנַת אֹנוֹס בְּגִיטִין, אֲלֹא מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִבְרָא מִיּוֹחֶדֶת לומר שהיה רצונו שיחול הגט אם ימות, כיון **לֹא נִיָּהָ לִיהַ דְּתַפְּלוּל קָמִי יָבָם** – שאינו רוצה שתדוקק אשתו ליבום או חליצה מאחיו, אם ימות בלא בנים, אלא רצונו שתהיה גרושה ומותרת להנשא מיד, וכיון שעל מנת כן גירשה, חלים הגירושין, אבל יתכן שבשאר אונסים שלא שייכת בהם****

אגרות קודש

ב"ה, ט' תמוז, תשי"ג
 ברוקלין.

שלום וברכה!

במה שהעיר במכתבו אודות מחיצה בבית הכנסת, הנה זה מכבר נדפס מאמר בזה בהירחון "המאור" המופיע בברוקלין, טבת תשי"א, מהרב אברהם שי' וויינפעלד דנויארק ומעיר שם מהרמב"ם פרק ח' הלכות לולב, מהלכות בית הבחירה פרק ה', פירוש המשניות בסוכה ובתוס' יו"ט, שבמקומות האחרונים משמע שצריכה להיות המחיצה באופן שלא יוכלו להסתכל ומציין ג"כ לשו"ת מהר"ם שיק חלק אר"ח סי' ע"ז שהרעיש עולם נגד הרוצים לעשות מחיצה בעמודים באופן שיוכלו לראות, וסיים שפשוט הדבר שכל זה נאמר אפילו אם כל הנשים נזהרין בכיסוי ראש ובטפח מגולה, מכש"כ עאכ"כ אם הן הולכות פרועות ראש וזרועות מגולות, יש איסור כפול, ועיין באו"ח סי' ע"ה וזה פשוט. ובירחון הני"ל דחדש אייר-סיון תשי"ג מדובר ג"כ בהני"ל.

שמת, ואשתו מותרת להינשא.
הגמרא דוחה חילוק זה: ולא היא – אין הדין כן, אלא לא שָׁמַע
אִינִישׁ דְּעִלְמָא ולא שָׁמַע צוּרְבָא מְרַבְנֵן – אין הבדל בין סתם אדם
לחלמידי חכם, בשניהם הדין שדוּעָבַד – אם כבר נישאה לאחר על
דפור עדות שבעלה טבע במים שאין להם טוה, אִין – הרי הוא רשאי
לרפור עמו. אבל בְּתַלְמֵהָ לא תינשא, שיש לחוש שמא בעלה חי.
בריייתא מביאה מעשה בענין זה: תְּנִיז רַבִּינָא, בְּרִייתָא. אָמַר רַבִּין.
גְּמִלְיָאֵל, פָּעִם אַחַת חִייתִי מִחֶלְדָּא בִּסְפִינָה, וְרֵאִיתִי סְפִינָה אַחַת
שֶׁנִּשְׁבְּרָה וטבעו האנשים שהיו בה, וְחִייתִי מִצְמָעַר עַל תַּלְמִיד חֶכֶם
שְׁהִידָה בָּהּ בִּסְפִינָה וּמִן הַסֵּתֶם טֵבַע, וּמִנֵּי – ומיהו אותו תלמיד חכם,
רַבִּי עֲקִיבָא. וּבִשְׁעָלִיתִי בִּבְשָׁה, בָּא רַבִּי עֲקִיבָא בעצמו וְיֹשֵׁב וְדָן לִפְנֵי
בְּתַלְמֵהָ. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, מִי הֶעֱלָךְ מִן הַיָּם. אָמַר לִי, דָּן – וקָשׁוּ שָׁל
סְפִינָה נִדְּמִן לִי ואחותי בו ושתי על המים, וְכָל יָלָד וְגַל שָׂבָא עָלֵי
לַהֲשִׁלְכִנִּי מִן הָדָן, וְנִשְׁמַעְתִּי לוֹ רֹאשִׁי – השפילתי ראשי בפניו והוא
עבר מעלי. ומסיפה הגמרא: מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים, אִם יָבֹאוּ רַבִּיעִים
עַל אֶדֶם לַהֲרֹעַ לוֹ, וְיִנְעֲקֻ לוֹ אֶשׁוּ. כלומר, יבנעו להם ולא יתגרעו
בהם, עד שיעברו מעליו. מסיים רבן גמליאל את המעשה: אָמַרְתִּי
בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, בְּמָה גְדוּלָּם דְּבָרִי חֲכָמִים שְׁאֲמָרוּ, הַטּוֹבֵעַ בְּמִים שִׁישׁ
לָהֶם סוּף אֲשֶׁרְהוּ מוֹתֵרֵת לַהֲנִישָׁא. אבל טבע במים שאין להם סוף
אֲשֶׁרְהוּ אֲסוּרָה לַהֲנִישָׁא. משום שתמיד יש לחוש שמא ניצל ויצא
באיזה אופן.
מעשה נוסף: תְּנִיז רַבִּי עֲקִיבָא, פָּעִם אַחַת חִייתִי מִחֶלְדָּא
בִּסְפִינָה, וְרֵאִיתִי סְפִינָה אַחַת שֶׁנִּשְׁבְּרָתָ בָּהֶם, וְחִייתִי מִצְמָעַר עַל
תַּלְמִיד חֶכֶם שְׁהִידָה בָּהּ וּמִן הַסֵּתֶם טֵבַע, וּמִנֵּי – ומיהו אותו תלמיד
חכם, רַבִּי מֵאִיר. וּבִשְׁעָלִיתִי לְמִדֵּינָת קְשׁוּמָאִי, בָּא רַבִּי מֵאִיר בעצמו
וְיֹשֵׁב וְדָן לִפְנֵי בְּתַלְמֵהָ. אָמַרְתִּי לוֹ, בְּנִי, מִי הֶעֱלָךְ מִן הַיָּם. אָמַר לִי,
גַּל מְרַדְנִי – מסרני לחֶבְרוֹ – לגל אחר, וְחֶבְרוֹ – ואותו גל מסרני
לחֶבְרוֹ – לגל אחר, עַד שֶׁחֲקָאִנִּי הִגַּל לִבְשָׁה. מסיים רבי עקיבא את
המעשה: אָמַרְתִּי בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, בְּמָה גְדוּלָּם דְּבָרִי חֲכָמִים שְׁאֲמָרוּ,
הַטּוֹבֵעַ בְּמִים שִׁישׁ לָהֶם סוּף, אֲשֶׁרְהוּ מוֹתֵרֵת לַהֲנִישָׁא. אבל טבע
במים שאין להם סוף, אֲשֶׁרְהוּ אֲסוּרָה לַהֲנִישָׁא.
הגמרא מביאה ברייתא הדנה באופנים אחרים שבהם לא ראו
העדים בבירור שדבעל מת: תְּנִיז רַבִּינָא, בְּרִייתָא. נָפַל לְגִזּוֹ אֲרִיזוֹת,
אִין מְעִידִין עָלָיו שמת להחרי את אשתו להינשא, משום שחוששים
שמא ניצל. אבל אם נפל לַחֲפֹרָה ו–(בור) מִלֵּאָה נַחֲשִׁים וְעַקְרָבִים,
מְעִידִין עָלָיו שמת. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתְרִיא אָמַר, אִם נָפַל לַחֲפֹרָה
מִלֵּאָה נַחֲשִׁים וְעַקְרָבִים, אִין מְעִידִין עָלָיו שמת. משום דתִּישְׁיִנֵּי –
תושבין אנו

יכול לראות, ושם יצא חי, ולפיכך לא ראוהו העדים. לאחר
ששמעו זאת ונמנעו מלגדותו. **קרי שמואל עליה דרב** – שמואל
קרא על רב את הפסוק (משלי יב כא) **לֹא יִתֵּן לְצִדִּיק בָּל אֵוֶן** שכן
שמרו עליו מהשמים שלא תבוא תקלה על ידו לגדות את רב
שילא שלא בדיו. **קרי רב עליה דשמואל** – ורב קרא על שמואל את
הפסוק (ספי יא יד) **וְהַשְׁמִיעָה דְּבַר יוֹעֵץ**, שמשום שנתיעץ עם
באה לו תשובה, שלא בא לידי מכתול של נידוי שילא כדיו.
הגמרא מביאה ברייתא נוספת, המלמדת שיש לחוש בטובע במים
שאין להם סוף שמא עדיין חי הוא: **תנאי בביריתא, אמר רבי,**
מַעֲשֵׂה בִשְׁנֵי בְנֵי אָדָם שהיו **מְכַמְרִין מְכַמְרִין** – פורשים רשתות
במים לצוד בהם דגים **בְּיָדָם**, ו**נִכְנְסוּ אַחֲרֵם מְחִילָה שֶׁל דָּגִים**
שחופרים הדגים בצד הנהר סמוך לשפתו, ואינה מלאה מים אלא
גובהה מהנהר, ועמד בתוכה והגביה צווארו למעלה מן המים,
וְשִׁקְעָה הַחֲמָה, ולא רָחַה בחורש את פתחה של החמילה, ולא יכול
לצאת הימנה. וכיון שראה חברו שאינו יוצא מן המים, **שָׁחָה בְּהוֹ**
שיעור זמן של **כִּי שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ**, ו**כֹּא** והודיע בתוך ביתו של הטובע,
שטבע ומת. **לְמַחֵר**, וְרָחָה הַחֲמָה וְהִכִּיר הַטּוֹבֵעַ את פתחה של
החמילה ויצא הימנה, ו**כֹּא** ו**מִצָּא הַסֶּפֶד דָּוִל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ**,
שהספידוהו משום שחשבוהו למת. **אמר רבי**, **כֵּמָה גְּזוּלִים דְּבָרֵי**
הַחֲמָיִם שְׂאֵמְרוּ, הטובע במים **שֵׁשׁ לָהֶם סוּף אֲשֶׁתוֹ מוֹתֶרֶת**, אבל
הטובע במים **שָׂאֵין לָהֶם סוּף אֲשֶׁתוֹ אֶסְרוֹר**, שהרי כאן כולם סברו
שמת ולבסוף ניצל על ידי מחילה של דגים. שואלת הגמרא: **הֲכִי** –
אם אכן אפשר להינצל על ידי מחילה של דגים ואין להעיד
על הטובע שודאי מת, אם כן בטובע במים **שֵׁשׁ לָהֶם סוּף גַּמִּי**
לַחֹשׁ – גם נחשוש למחילה של דגים, שמא נכנס למחילה ועדיין
חי הוא. משיבה הגמרא: **בְּמִים שֵׁשׁ לָהֶם סוּף**, מחילה של דגים לא
שְׂכִיחָא – אינה מצויה, ולפיכך אם שזה העד כדי שתצא נפשו של
הטובע, אין חוששים שמי במחילה הוא, ועדיין חי הוא, אלא
משיאים את אשתו על פי עדות זו, שודאי מת.

הגמרא מבארת באיזה אופן חוששים במים שאין להם סוף
שהטובע נשאר בחיים: **אמר רב אשי**, **הָא דְאִמְרוּ רַבְנָן** שהטובע
בְּמִים שָׂאֵין לָהֶם סוּף אֲשֶׁתוֹ אֶסְרוֹרָה לִנְשָׂא, משום שחוששים שיצא
חי, **הֲנִי מִיָּלִי** – דין זה הוא דווקא **בְּאִינִישׁ דְּעִלְמָא** – באדם רגיל
שאינו מפורסם, אֲבָל **צוּרְבָא מְרַבְנָן** – תלמיד חכם שטבע במים
שאין להם סוף, לא – אין חוששים לאסור את אשתו. שכן **אִי**
דְּסִלְקִין – שאם היה עולה מן המים, אפילו במקום רחוק, קָלָא **אִית**
לֵיהּ – יש לו קול, והיה הדבר מתפרסם מחמת חשיבותו של אותו
תלמיד חכם. וכיון שלא יצא קול כזה, יש להוכיח מכר בוודאות

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה סיון, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על הודעתו יום הולדת שלו ביום א' תמוז הבע"ל, הנה בטח ינהג בסדר יום הולדת, בעלי' לתורה, התבודדות לשעה עפ"י הכתוב בלוח היום יום י"א ניסן תש"ג, לימוד מאמר דא"ח ביום זה ואם אפשר בע"פ וחזרתו אח"כ בחבורה ביום זה עצמו או בש"ק הבא אחריו, וכן בנתינת צדקה קודם תפלת שחרית ומנחה. והשי"ת יצליחו שיהי' יר"ש חסיד ולומדן ויסתדר בקרוב באופן המתאים לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

לפלא שאין מזכיר דבר ע"ד לימודיו בנגלה ובחסידות וכן ע"ד פעולותיו בזה על אחרים והרי סו"ס הרי זהו כל האדם. איז אף ווען לייגסט עס אפ?

בברכה.

המשך ביאור למסכת יבמות ליום רביעי עמ' ב

37 חסא שישמע דברי, 'מַכְּע חָסָא'. כששמע את הכרותו, אָמַר רַב
38 נַחֲמָן בְּצַעַר, 'הָאֵלִים וְ-לִשְׁוֹן שְׁבוּעָה' אָכְלוּ בְּיוֹרֵי לְחָסָא – אַבְלוּ
39 הַדְּגִים אֶת חֶסֶא. מִדִּיבּוּרֵיהֶם דָּרַב נַחֲמָן – עַל פִּי דְּבָרֵי רַב נַחֲמָן אָזְלָא
40 דְּבִיבְתָהּ דְּחָסָא וְאִנְשָׁא – הִלְכָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל חֶסֶא וְנִישְׁאָה, וְלֹא אָמְרוּ
41 לָהּ חֲכָמִים וְלֹא מִיָּדִי כְּלוּמָר, לֹא הוּצִיאוּ אוֹתָהּ מִבְּעֵלָה הַשְּׁנִי.
42 רַב אֲשִׁי לֹמֵד דִּין מִמַּעֲשֵׂה זֶה: אָמַר רַב אֲשִׁי, שְׁמַע מִיָּנָה, הָא דְאָמְרוּ
43 רַבְּנָן – מוֹכַח מִכָּאן שְׁמָה שְׁמָה שְׁמָה שְׁמָה שְׁמָה (לְעֵיל ע"א) שְׁהוּפְלִי לְמִיָּם
44 שְׁאִין לָהֶם סוּף אֲשֶׁתּוֹ אֲסוּרָה, הֲנִי מִיָּלִי – דִּין זֶה נִאֲמַר רַק לְבִתְחִלָּה
45 קוֹדֵם שְׁנִישְׁאָתָא, אָכֵל בְּדִיעֵבַד אִי נָסִיב – אִם נִישְׁאָת כְּבֵר עַל פִּי
46 עֲדוּת זֶה לֹא מִפְּקִינָן לָהּ מִיָּנָה – אִין מוּצִיאִים אוֹתָהּ מִבְּעֵלָה הַשְּׁנִי,
47 שְׁהִי חֶסֶא טִבַּע בְּמִים שְׁאִין לָהֶם סוּף, וְלֹא הוּצִיאוּ אֶת אִשְׁתּוֹ
48 מִבְּעֵלָה הַשְּׁנִי.
49 הַגְּמָרָא מְבִיאָה גִירְסָא אַחֲרָת לְאוֹתוֹ מַעֲשֵׂה: אִיכָא דְאָמְרִי – יֵשׁ
50 אֹמְרִים שֶׁכֵּךְ הִיָּה הַמַּעֲשֵׂה, שְׁכֹאשֶׁר שָׁמַע רַב נַחֲמָן אֶת הַכְּרוּתוֹ
51 שֶׁל הַנְּכֵרִי, אֲנִשְׁבָּה רַב נַחֲמָן לְבִיבְתָהּ – הִתִּיר רַב נַחֲמָן בְּפִירוּשׁ
52 לְאִשְׁתּוֹ שֶׁל חֶסֶא לְהִנְשֹׂא. מִשּׁוּם דְּאָמְרוּ רַב נַחֲמָן, חָסָא נִבְרָא רַבָּה
53 אִיתִיהּ – אָדָם גְּדוֹל מִפּוֹרְסוֹס הוּא, וְלִכְן אִם אִיתָא דְּסָלִיק – אִם אֵכָן
54 נִיצֵל וְעֵלָה מִן הַמִּים בְּמָקוֹם אַחֵר, קָלָא אִית לִיה לְמִילָתָא – הִיָּה
55 יוֹצֵא קוֹל עַל כֵּךְ. וְכִיּוֹן שְׁלֹא שָׁמַעְנוּ שְׁעֵלָה, מוֹכַח שְׁטַבַּע וְמָת,
56 וְאִשְׁתּוֹ מוֹתֵרָת לְכַתְחִילָה לְהִנְשֹׂא. דּוּחָה הַגְּמָרָא סְבָרָא זֶה: וְלֹא
57 הִיא – אִין הָדִין כֵּן, אִלָּא לֹא שְׁנָא נִבְרָא רַבָּה, לֹא שְׁנָא לֹא נִבְרָא
58 רַבָּה – אִין הַבְּדֵל בֵּין אָדָם גְּדוֹל לְסַתֵּם אָדָם, בְּשִׁנְיָהֶם הָדִין הוּא
59 בְּטַבַּע בְּמִים שְׁאִין לָהֶם סוּף, דִּיעֵבַד – אִם נִישְׁאָת כְּבֵר לֵאחֲרָא אִין
60 וְ-כֵן, מְתִירִים לֵה לְהִישָׁאָר עִם בְּעֵלָה. אַבְל לְבִתְחִלָּה, לֹא תִנְשָׂא.
61 מְבִיאָה הַגְּמָרָא מַעֲשֵׂה נֹסֶף לְעֵנִין נְכֵרִי שְׁהִסִּיחַ לְפִי תוֹמוֹ עַל מוֹת
62 הַבְּעַל: הָהוּא עוֹבֵד בּוֹקְבִים דְּהָהוּ קְאָמְרוּ לִיה לְיִשְׂרָאֵל – מַעֲשֵׂה
63 בְּעוֹבֵד כּוֹכְבִים שְׁאִמְרוּ לִיהוּדִי קְטוֹל אֲסִפְסָתָא, וְשִׁדְיָ לְחִיּוּאִי בְּשִׁבְתָּא
64 – קִצְוִן שַׁחַת וְשִׁים לְפָנֵי בְּהִמּוּתִי, וְהִיָּה זֶה בִּשְׁבַת, וְאִי וְ-וָאֵם לֹא
65 תַּעֲשֶׂה כֵךְ, קְטִילָנָא לָךְ בְּדִקְטִילָנָא לְפָלוּנִי בְּרִי יִשְׂרָאֵל – אַהֲרוּג אוֹתָךְ
66 כְּפִי שְׁהִרְגָתִי אֶת פְּלוּנִי הִיהוּדִי, דְּאָמְרִי לִיה – שְׁאִמְרִיתִי לוֹ בְּשִׁיל לִי
67 קְדֵרָה בְּשִׁבְתָּ, וְלֹא בְּשִׁיל לִי, וְקְטִילָתִי – וְהִרְגָתִי. שְׁמַעָה דְּבִיבְתָהּ –
68 שְׁמַעָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ פְּלוּנִי שְׁהִנְכִּיר סִיפֵר עָלָיו שְׁהִרְגָה אוֹתוֹ,
69 וְאִתָּא לְקָמִיָּה דְאָבִי – וּבִאָה לְפָנֵי אַבִּי לְשַׁאֲלוֹ הָאֵם יִכּוּלָה הִיא
70 לְהִנְשֹׂא עַל פִּי דְּבָרֵי הַנְּכֵרִי. שְׁהִיתָא – עֵיכֵב אוֹתָהּ אַבִּי וְלֹא עָנָה
71 לָהּ בַּמִּשְׁךְ

1 לְהַתִּירָהּ לְהִנְשֹׂא אוֹ לְהַעֲדִיד סַתֵּם שְׁמָת. אָמַר רַב יוֹסֵף, אִם כָּא
2 הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים לְבִית דִּין וְאָמַר 'אִישׁ פְּלוּנִי מָת, הִשְׁיָאוּ אֶת אֲשֶׁתִּי',
3 וְהוּ נִתְּבִין לְהַתִּיר שְׁאִין מִקְבִּלִים אֶת עֲדוּתוֹ. אִךְ אִם אָמַר 'אִישׁ
4 פְּלוּנִי מָת' סַתֵּם, וְלֹא הוֹסִיף לֹמַר 'הִשְׁיָאוּ אֶת אֲשֶׁתִּי', וְהוּ נִתְּבִין
5 לְעֲדוּת שְׁמִקְבִּלִים אֶת עֲדוּתוֹ.
6 רִישׁ לְקִישׁ מִפְּרָשׁ כְּשִׁמוּאֵל: אִיתָמַר נָמִי, אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, לֹא שָׁנוּ
7 בְּמִשְׁתַּנּוּ שְׁעוֹבֵד כּוֹכְבִים הַמַּעֲדִיד בְּכוּוּנָה אִין מִקְבִּלִים אֶת עֲדוּתוֹ,
8 אִלָּא כְּשִׁנְתְּבִין הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים לְהַתִּיר אֶת הָאִשָּׁה לְהִנְשֹׂא, אָכֵל אִם
9 נִתְּבִין רַק לְהַעֲדִיד שְׁפָלוּנִי מָת, וְלֹא לְהַתִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ עֲדוּתוֹ עֲדוּת.
10 דַּעָה הַחוּלְקָת: אָמַר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְרִישׁ לְקִישׁ, וְכִי לֹא בָּךְ הִיָּה
11 מַעֲשֵׂה פְּאוּשְׁעִיָּא בְּרַבִּי, (שְׁהִתִּירִים) [שְׁהִתִּירִים] – שְׁנַחֲלַק עִם שְׁמָנִים
12 וְחֲמִשָּׁה זְקָנִים, וְכֵךְ אָמַר לָהֶם, לֹא שָׁנוּ בְּמִשְׁתַּנּוּ שְׁעוֹבֵד כּוֹכְבִים
13 הַמְתַּכּוֹבִין לְהַעֲדִיד אִין עֲדוּתוֹ מִתְּקַבֵּלָת, אִלָּא כְּשִׁנְתְּבִין לְהַתִּיר אֶת
14 הָאִשָּׁה לְהִנְשֹׂא, אָכֵל אִם נִתְּבִין רַק לְהַעֲדִיד וְלֹא לְהַתִּיר, עֲדוּתוֹ
15 עֲדוּת. וְלֹא הָיָה לוֹ חֲקָמִים, אִלָּא סְבָרוּ שְׁאִפִּילוּ לֹא נִתְּבִין לְהַתִּיר
16 אִלָּא לְהַעֲדִיד בְּלִבָּד, אִין עֲדוּתוֹ מִתְּקַבֵּלָת. וְהִרִי הִלְכָה כְּחֻמִּים
17 שְׁהֵם הַרְבִּים.
18 רִישׁ לְקִישׁ טוֹעֵן לְרַבִּי יוֹחָנָן: אִלָּא לְשִׁיתֵךְ, מְתִנִּיתִין דְּקָתָנִי –
19 מִשְׁתַּנּוּ שְׁשִׁנִּי וְיַעֲזוּבֵךְ בּוֹקְבִים אִם הִיָּה מְתַבֵּין אִין עֲדוּתוֹ עֲדוּת
20 וְהִיָּינוּ אִפִּילוּ בְּמִתְּכּוֹבִין לְהַעֲדִיד, וּמִשְׁמַע שְׁבֹאֲפֹן שְׁלֹא נִתְּכּוֹבִין לְהַעֲדִיד
21 כָּלִל מִקְבִּלִים עֲדוּתוֹ, וּמִתִּירִים אֶת הָאִשָּׁה לְהִנְשֹׂא, הִיָּכִי מְשַׁבְּחָת
22 לָהּ – כִּיִּצֵּד תִּמְצָא אֹפֶן שְׁלֹא נִתְּכּוֹבִין לֹא לְהַעֲדִיד וְלֹא לְהַתִּיר. מְשִׁיב
23 רַבִּי יוֹחָנָן: מַצִּינוּ זֹאת קְאֹפֹן שְׁמִסִּיחַ לְפִי תָמוּ – שְׁמַסְפֵּר לְפִי תוֹמוֹ
24 מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה, וְאִינוּ מִתְּכּוֹבִין לְהַעֲדִיד כָּלִל. בִּי הָהוּא – כְּמוֹ שְׁהִיָּה
25 מַעֲשֵׂה בְּנִכְרִי אַחַד דְּהָהוּ קְאָמְרוּ וְאָזִיל – שְׁהִיָּה מְכִרִיו וְהוֹלֵךְ 'מָאן
26 אִיכָא בִּי חִיּוּאִי, מָאן אִיכָא בִּי חִיּוּאִי' – מִי נִמְצָא כָאן מֵאֲנָשִׁי בִּיתוֹ
27 שֶׁל חִיּוּאִי, מִי נִמְצָא כָאן מֵאֲנָשִׁי בִּיתוֹ שֶׁל חִיּוּאִי, שִׁישְׁמַע אֶת דְּבָרֵי,
28 'שְׁכִיב וְ-מָת' חִיּוּאִי, וְאִנְשָׁבָה רַב יוֹסֵף לְדְּבִיבְתָהּ – וְהִשְׁיָאוּ רַב יוֹסֵף
29 אֶת אִשְׁתּוֹ עַל פִּי עֲדוּת זֶה, כִּיּוֹן שְׁנִכְרִי זֶה הִיָּה מִסְפֵּר לְפִי תוֹמוֹ.
30 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֵׂה נֹסֶף: הָהוּא דְּהָהוּ קְאָמְרוּ וְאָזִיל – נְכֵרִי אַחַד
31 הִיָּה מְכִרִיו וְהוֹלֵךְ, וְוִי לִיה לְפָרְשָׁא זְרִיזָא דְּהָהוּ בְּפּוֹמְבִּדְתָּא, דְּשְׁכִיב
32 – אִי לוֹ לְאוֹתוֹ פֶּרֶשׁ זְרִיז שְׁהִיָּה בְּפּוֹמְבִּדְתָּא, שְׁמָת. וְאִנְשָׁבָה
33 [וְ-וְהִשְׁיָאוּ] רַב יוֹסֵף וְאִיתִימָא [וְ-וְיֵשׁ אֹמְרִים] רַבָּא, לְדְּבִיבְתָהּ – אֶת
34 אִשְׁתּוֹ שֶׁל אוֹתוֹ פֶּרֶשׁ, עַל פִּי עֲדוּת זֶה.
35 מַעֲשֵׂה נֹסֶף בְּעֵנִין זֶה: הָהוּא דְּהָהוּ קְאָמְרוּ וְאָזִיל – נְכֵרִי אַחַד הִיָּה
36 מְכִרִיו וְהוֹלֵךְ, 'מָאן אִיכָא בִּי חָסָא' – מִי נִמְצָא כָאן מֵאֲנָשִׁי בִּיתוֹ שֶׁל

אגרות קודש

ב"ה, ח' תמוז, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...ומ"ש שמפני הטרדות לא יכול להשתתף בענין הנ"ל וכו', הנה פליאני עליו, כי הרי איפכא
מסתברא, ומשל למה הדבר דומה לאדם שנחלש בגשמיות ואומרים לו להוסיף באכילה ושת"י וענה
ע"ז שכיון שחלוש הוא אין לו כח לאכו"ש ולכשיבריא אז, יוסיף באכו"ש, וה"ה בהנ"ל שכשרואה
שטרוד בענינים המבלבלים ומקלקלים ואין בהם נחת, הנה אחת העצות להפטר מזה הוא להיות טרוד
בענינים דחזוק התורה והיהדות והבלא מפיק הבלא ובפרט בענין דתורה הרי ידוע מרז"ל כל המקיים
את התורה מעוני סופה לקיימה מעושר, ועוני ועושר הרי הם לא רק בכסף וממון אלא גם בזמן וכו'...

ברכה ובפ"ש כל אנ"ש שיחיו.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

- 1 נ חריות תמח] של דקל, יש מהם שמויחדים אותם לשיבה תמח], ויש מהם שעומדים לשרפה תמח] פשאר
- 2 עצים, ואם קצצם מן הדקל לשרפה תמח] – הרי הם מקצה פשאר עצים, ואסור לטלטלם, שאין תורת
- 3 פלי עליהם, הואיל ועומדים לשרפה תמח].
- 4 אבל אם נמלך עליהם אחר כך תמח] שיהיו עומדים ומויחדים לשיבה עד עת שיצטרך לפנותם תמח] – הרי
- 5 מחשבה זו מוציאם מידי מחשבה הראשונה, אם נמלך בן קדם השבת, ונעשה עליהם תורת פלי תמח], ומתיר
- 6 לטלטלם בשבת לסדרם לישב עליהם תמח], אף על פי שבשעה שנמלך עליהם בחל לשיבה לא היה בדתו
- 7 בפרוש גם בשבת, אלא נמלך בן על ישיבת החל תמח].

ביאורי הלכה

- תמח] חריות – ענפים קשים כעץ⁴¹⁹.
 תמח] אותם לשיבה – העצים והענפים בזמננו גם אלו הנוחים לשיבה אינם עומדים לכך ודינם כשאר עצים⁴²⁰.
 תמח] שעומדים לשריפה – לצרכי בישול וחימום.
 תמח] מן הדקל לשריפה – אם קצץ סתם ללא מחשבה לשריפה או לשיבה – אסורים בטלטול⁴²¹.
 תמח] ועומדים לשריפה – אף שלא עשה מעשה המוכיח שעומדים לשריפה – כיון שהדרך לייחדם לפעמים לשריפה, נעשו כשאר עצים במחשבה גרידא⁴²².
 תמח] אח"כ – לאחר שכבר קצצם במחשבה שימשו לשריפה.
 תמח] שיצטרך לפנותם – אבל מחשבה להשתמש בהם פעם אחת בחול לא מועילה⁴²³.
 תמח] תורת כלי – המחשבה השניה ביטלה את המחשבה הראשונה, ונעשו כסתם חריות שדרך (לפעמים) לייחדם לשיבה⁴²⁴.
 תמח] לישב עליהם – או לכל שימוש של היתר, כדין כלי שמלאכתו להיתר⁴²⁵.
 תמח] ישיבת החול – כי העיקר שביטל מחשבתו הראשונה וחזר דינם כדבר שדרכו בכך.

צינונים והוספות

- ידי מעשה גדול כדלהלן סעיפים נב-נג; ודווקא אם נמלך קודם השבת, אבל אם נמלך בשבת עצמה לא הותר בטלטול שהרי הקצהו מדעתו קודם השבת, ומיגו דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא, וכדין מוקצה מחמת חסרון כיס דלעיל סעיף כז (ראה תהל"ד ס"ק ט).
 (425) משמע שמותר לטלטלם גם לצורך מקומם ולצורך עצמם וכמפורט להלן סעיף נא, ובא לחדש כאן שמותר גם לסדרם לישב עליהם ולא רק לישב עליהם שמותר בכל עניין כדלהלן סעיף נב, (ולא מצינו שהתירו לטלטל מוקצה רק לדבר אליו הוכן קודם השבת אלא כשהכנה נעשתה על ידי מעשה (כמבואר בסי' רנט קו"א ס"ק א) ולא על ידי מחשבה, ובחריות של דקל אפילו על ידי מעשה הותר לגמרי כדלהלן סעיף נא).
 ויש שפירשו (מ"מ וצינונים) שממה שכתוב "לסדרם לישב עליהם" משמע שאסור לטלטל את החריות לצורך אחר (משא"כ בסעיף נא העוסק בהכנה שעל ידי מעשה פירט את היתר הטלטול לצורך גופו ומקומו ולצורך עצמו), אמנם, כיון שלא פירש כאן איסור לטלטל לצורך אחר (כפי שפירש בסעיף נב לגבי בקעת של עץ) – אין לאסור, (וגם בסעיף נא יש לומר שלא היה צריך לפרט היתר טלטול לצורך מקומו ועצמו ולא בא אלא בתור הקדמה לאיסור הטלטול לצורך מקומו ועצמו בבקעת של עץ, אבל חריות של דקל הותרו בטלטול לכל עניין).
- (419) ע"פ רש"י נ, א ד"ה חריות שזו שדרת הלולב שהוקשתה.
 (420) דין שאר עצים נתבאר להלן סעיף נב ואילך.
 (421) אלא שכיון שהדרך להשתמש בהם (גם) לצורך ישיבה די במחשבה קלה כדי להתירם במכלי-שכן שדי במחשבה זו להתירם אם קצצם לשריפה, וכאן בא לבאר החידוש שדי במחשבה לשבת אחת גם כשקצצם לשריפה.
 (422) ואז דינם דומה לגיזים של צמר שהשליכם לאוצר (לעיל סעיף ג) שגם אם טמן בהם – נעשו מוקצה, והחידוש ב'חריות של דקל' הוא שאותם אלו העומדים לשריפה אין דרך להשתמש לשבת עליהם לעולם, ולכך די במחשבה כדי שיהיו כשאר עצים (אך לו החריות לעולם לא היו עומדים לשריפה – לא היה חידוש בזה שלא נעשו כשאר עצים ממש אלא הם מותרים בטלטול במחשבה בלבד), וראה עוד על החילוק ביניהם בסעיף הבא, ולעיל הערה מד.
 (423) המחשבה להשתמש בהם פעם אחת בחול לא נחשבת שנמלך בו ולא מבטלת המחשבה הראשונה, אלא רק אם חשב שיהיו עומדים ומויחדים לשיבה, אמנם מחשבה קודם השבת להשתמש בהם פעם אחת בשבת עצמה, מועילה אפילו שאינה מבטלת את המחשבה הראשונה, כדלהלן הערה תכו.
 (424) אבל דבר שאין דרך לייחדו לשיבה לא יועיל שיחשוב עליו קודם השבת אלא צריך שייחדו לעולם או על

- 1 ואִפְלוּ אִם לֹא נִמְלֵךְ עֲלֵיהֶם שִׁיחֵיו עוֹמְדִים וּמִיָּחָדִים לְיִשְׁבֵּיהֶם, אֶלָּא שֶׁחָשַׁב עֲלֵיהֶם מִבְּעוֹד יוֹם לְיִשְׁבֵּי עֲלֵיהֶם
- 2 לְמַחֵר בְּשַׁבַּת בְּלִבָּד, וְלִמְוָצֵי שַׁבַּת יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְשִׁרְפָּה - מִתֵּר לְטַלְטֵלם וּלְסַדֵּרם לְיִשְׁבֵּי עֲלֵיהֶם בְּשַׁבַּת
- 3 זוֹתָנָב):

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף ג

ביאורי הלכה

תנב] בשבת זו – היינו שכל מחשבה מתירה לטלטל דבר שדרכו לייחדו לשיבה ולא רק מחשבה שמבטלת את המחשבה הראשונה⁴²⁶.

ציונים והוספות

(426) אלא שמחשבה לישב עליהם פעם אחת בחול אינה נחשבת כמחשבת ייחוד לשיבה כלל (כדלעיל הערה תכג), שהרי בשבת הם עומדים לשריפה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב סימן שצב דין עירובין לעיר:

* * *

- 1 ן במה דברים אמורים שכל המבואות הם מוכשרים
- 2 במחיצות כהלכתן בין שהכשירם על ידי לחי או קורה
- 3 בין שהם בענין שאינם צריכים לתיקון כלל כגון עיר
- 4 המוקפת חומה ויש לה דלתות שאין מבואותיה צריכים
- 5 תיקון אבל עיר שמבואותיה צריכים תיקון יכולים להכשיר
- 6 מקצת מבואות העיר ולהניח השאר בלא תיקון ואין
- 7 המבואות שאינם מתוקנים אוסרים על המתוקנים אפילו אין
- 8 ביניהם צורת פתח או פסין אלא לחי או קורה ואפילו היא
- 9 עיר של יחיד ומתחלה הורגלו לערב עירוב אחד שהיו כל
- 10 המבואות מתוקנים ואחר כך נפרצו ואפילו מבוי אחד
- 11 יכולים לחלק לרחבו על ידי לחי שיעמידו באמצעותו כמו
- 12 שנתבאר בסימן שס"ג ואין שאר בני המבוי שחורין ללחי
- 13 אוסרים על הפנימית מחמת שלא עירבו עמהם כיון
- 14 שהחיצונים אסורים לטלטל במבוי ואי אפשר להם לערב
- 15 כלל.
- 16 (ומטעם זה אפילו אם המבואות שאינם מתוקנים יש להם
- 17 דריסת רגל על המתוקנים אינם אוסרים עליהם כיון שאינם
- 18 יכולים לערב עמהם והוא הדין אם כולם מתוקנים אלא
- 19 שמפסיק ביניהם מקום האסור בטלטול מחמת שאינו מוקף
- 20 מחיצות כהלכתן אף על פי שמקצתם לא עירבו אין אוסרים
- 21 ולא אמרו שרגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה
- 22 אלא בב' חצרות זו לפנים מזו שיכולות לערב יחד).
- 23 ועיר המוקפת חומה ויש לה דלתות ננעלים רק שבפתח אחד
- 24 אין לה דלת וגם אין שם משקוף שיהא נדון משום צורת
- 25 פתח אלא מזוזות בלבד הרי מזוזות אלו אינן גרועים מלחי
- 26 שמועיל למבואות המפולשים לרשות הרבים וא"כ אם אין
- 27 בעיר רשות הרבים אע"פ שמבואותיה מפולשים לסרטיא
- 28 שהיא רשות הרבים הרי היא ניתרת בלחי שמכאן ודלתות
- 29 שמכאן ושוב אין שאר מבואותיה צריכים תיקון ואי אפשר
- 30 להם ליחלק בעירובם אלא על דרך שנתבאר ואם יש בה
- 31 פרצה האוסרת בטל הכשרה ויכולים לערב חציה ולהניח
- 32 חציה בלי הכשר:

- 33 ז (וכל זה כשבני המבואות עוברים זה על זה בשבת אבל
- 34 ב' מבואות הפתוחים זה לזה ופתוחים ג"כ לרשות
- 35 הרבים שרוצים להסתלק זה מזה שלא לעבור זה על זה
- 36 בשבת אלא כל אחד ילך לרשות הרבים דרך פתחו יש
- 37 אומרים שיכולים לערב כל אחד לעצמו אף על פי שאין
- 38 ביניהם צורת פתח או פסין אלא לחי או קורה אם אין שם
- 39 רוחב יותר מעשר שכיון שאינם עוברים זה על זה אינם
- 40 אוסרים זה על זה כמו שהחצר הפתוחה למבוי ואינה עוברת
- 41 בו בשבת אינה אוסרת אם יש לה פתח אחר למבוי אחר
- 42 כמו שנתבאר בס"י שפ"ו.
- 43 ולפי זה אם מבוי אחד עירב לעצמו והשני לא עירב כלל
- 44 כופין אותו על מדת סדום שלא יעבור בשבת על זה שעירב
- 45 כדי שלא יאסר עליו כיון שיש לו פתח אחר לצאת לרשות
- 46 הרבים כמו שכופין את החצר שלא עירבה במבוי שלא
- 47 תעבור בו בשבת אם יש לה פתח למבוי אחר לעבור דרך
- 48 עליו לרשות הרבים כמו שנתבאר שם.
- 49 ואין צריך לומר אם עירבו ב' המבואות זה לעצמו וזה
- 50 לעצמו ובשבת בא אחד לעבור על חבירו שיכול לעכב עליו
- 51 כיון שכבר גילה דעתו שסילק דריסת רגלו מעל חבירו במה
- 52 שעירב לעצמו.
- 53 במה דברים אמורים בעיר שמבואותיה צריכים תיקון
- 54 ותיקוני מבואות אלו בצורת פתח לצד רשות הרבים ולחי
- 55 או קורה ביניהם כדין מבוי עקום שנתבאר בס"י שס"ד אבל
- 56 עיר המוקפת חומה בענין שאין מבואותיה צריכים תיקון
- 57 מפני שנעשית כולה כחצר אחת של רבים כמו שנתבאר אינן
- 58 יכולים לחלק מבואותיה לערב אלו לעצמן ואלו לעצמן
- 59 אלא בצורת פתח או בפסין כמי שרוצה לחלוק חצר אחת
- 60 לשתיים אבל לחי וקורה אינן מועילות אפילו אם לא יעברו
- 61 זה על זה בשבת שאינם אוסרים בדריסת רגלם מ"מ אוסרים
- 62 זה את זה במה שכל אחד פרוץ במילואו למקום האסור לו
- 63 שהרי אסור לטלטל מבתי מבוי זה למבוי אחר שלא עירב
- 64 עמו ולתקן פרצת חצר צריך צורת פתח או פסין כמו
- 65

45 כי בין השמשות הוא ספק לילה ושמא נכנס כבר תחלת
46 השבת וספק דברי סופרים להקל.
47 ואפילו עירב לשנים לאחד עירב מבעוד יום ונאכל עירובו
48 בין השמשות ולאחד עירב בין השמשות ונשאר עירובו קיים
49 עד שחשכה שניהם קנו עירוב שלאותו שנאכל עירובו בין
50 השמשות אנו חושבין שבין השמשות הוא לילה ולאותו
51 שעירב לו בין השמשות אנו חושבין שבין השמשות הוא
52 יום שאין מערבין משתחשך ואע"פ שעירב לשניהם בבין
53 השמשות אחד והרי הן ב' קולות הסותרות זו את זו אין
54 בכך כלום כיון שהם לשני בני אדם אבל אם עירב לאחד
55 בין השמשות ונאכל העירוב בין השמשות לא קנה עירוב
56 ואין מקילין כל כך לומר שברגע שעירב היה עדיין יום
57 וכשנאכל היה כבר לילה וכבר קנה עירוב:

* * *

חלק ב סימן שצד ספק עירוב מה דינו:
א ספק עירוב כגון ספק אם היה קיים בין השמשות אם
60 לאו מותר שספק דברי סופרים להקל והוא שהניחו שם
61 ואירע בו ספק אבל ספק אם הונח שם אם לאו אסור:
ב צריך שיהא העירוב בין השמשות במקום שראוי ליטלו
62 ולאוכלו לפיכך אם נפל עליו גל ואינו יכול ליטלו עד
63 שיחפור במרא וקדרום אינו עירוב מפני שחפירה זו היא
64 מלאכה גמורה של תורה ואסורה אפילו בבין השמשות אבל
65 דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות לצורך
66 מצוה כמו שנתבאר בסי' רס"א והעירוב ג"כ הוא צורך
67 מצוה כדי שלא יטלטלו באיסור כמו שנתבאר בסי' שס"ו:
ג נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח קודם שחשכה אם
70 אי אפשר להוציא משם העירוב אל א"כ יעשה מלאכה
71 גמורה הרי זה כמי שאבד ואינו עירוב שהרי אי אפשר
72 לאכלו.
והנמצא המפתח בשבת אם היה במקום שיכול להביאו
74 בלא מלאכה של תורה הרי זה עירוב ואע"פ שלא היה
75 המפתח בידו בין השמשות כיון שמצוי הוא שימצאו אנו
76 חושבים אותו כשמצאו כאילו היה בידו למפרע:

חלק ב סימן שצה דיני ברכת עירוב:

א מצוה לחזו(ו)ר אחר שיתופי מבואות כמו אחר עירובי
77 חצרות.
ומברך עליו על מצות עירוב ואומר בזה השיתוף יהא מותר
80 לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי.
והנמצא המפתח בשבת אם היה במקום שיכול להביאו
82 בלא מלאכה של תורה הרי זה עירוב ואע"פ שלא היה
83 המפתח בידו בין השמשות כיון שמצוי הוא שימצאו אנו
84 חושבים אותו כשמצאו כאילו היה בידו למפרע:
ב מצוה לחזו(ו)ר אחר שיתופי מבואות כמו אחר עירובי
85 חצרות.
ומברך עליו על מצות עירוב ואומר בזה השיתוף יהא מותר
88 לכל בני המבוי להוציא ולהכניס מחצרות למבוי.

* * *

1 שנתבאר בסי' שס"ג משא"כ עיר שמבואותיה צריכות תיקון
2 אזי כל מבוי המתוקן בפתחו בלחי או קורה יש תורת פתח
3 עליו ולא שם פרצה לפיכך מועיל בו סילוק דריסת הרגל
4 כמו שמועיל בחצר הפתוחה כמו שנתבאר):
* * *
ח עיר של רבים שנתמעטה ועמדה על חמשים דיוורין
7 מערבין כולה ואין צריך שיעיר:
ט המזכה בשיתוף לכל בני העיר אם מערב עירוב אחד
9 לכולם אינו צריך להודיע להם שזכות הוא להם.
ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני העיר או מי שהלך
11 לשבות בעיר אחרת או נכרי שדר עמהם בעיר דין הכל
12 כדינם בחצר ובמבוי:

חלק ב סימן שצג דין עירוב [ב]יו"ט שחל בערב שבת ודין בין
השמשות לעירוב:

א אין מערבין עירובי חצרות ושיתופי מבואות ביו"ט שחל
14 להיות בערב שבת מפני שנראה כמתקן דבר.
והוא חלו ב' ימים טובים ביום ה' וביום ו' ושכח ולא עירב
16 מערב יום טוב יערב ביום טוב על תנאי שיאמר ביום טוב
17 א' אם היום חול יהא זה עירוב ואם היום קדש אין בדברי
18 כלום ולמחר יאמר אם היום קדש הרי עירבתי אתמול ואם
19 היום חול יהא זה עירוב ועצה טובה שיערב למחר בפת
20 שעירב בה אתמול שאם יערב בפת אחרת יאסר לאכול
21 שתיהן קודם שחשכה ליל שבת.
במה דברים אמורים בב' ימים טובים של גלויות אבל בב'
23 ימים טובים של ראש השנה אינו יכול לערב על תנאי מפני
24 שהם כיום אחד ארוך כמו שיתבאר בסי' ת"ר:
ב אחד עירובי חצירות ואחד שיתופי מבואות מערבים
26 אותם בין השמשות מטעם שנתבאר בסי' רס"א.
ואפילו אם כבר קיבל עליו תוספת שבת ויש אוסרין אם קבל
28 עליו תוספת שבת (והעיקר כסבא הראשונה בקבלת תוספת
29 שבת בלבד אבל אם התפלל תפלת ערבית של שבת הרי
30 קבל עליו שבת עצמה כיון שהתפלל תפלת ליל שבת ונאסר
31 בכל השבועות כמו בשבת עצמה לבד ממה שנעשה ע"י
32 אחר כמו שנתבאר בסי' רס"א ורס"ג ואפילו אם הוא לא
33 התפלל אם רוב הציבור התפללו המיעוט נמשכים אחריהם
34 בעל כרחן ולא משגמרו התפלה אלא אפילו משהתחילו
35 אותה דהיינו עניית ברכו כמו שנתבאר שם):

* * *

ג העירוב אינו צריך להיות קיים אלא בין השמשות ויכול
37 לאוכלו כשודאי חשכה (שכיון שנקבעה דירתו במקום
38 עירוב בבין השמשות שהוא תחלת כניסת השבת שוב אינה
39 נפקעת משם כל השבת אע"פ שנוטל משם עירובו).
ויש לבצוע עליו בשבת שחרית (או בסעודת הלילה אם
41 סועד משחשכה ודאי) והואיל ונעשית בו מצוה אחת יש
43 לעשות בו ג"כ מצוה אחרת.
ואפילו נאכל עירובו בבין השמשות קנה עירוב (ובדיעבד)

חלק ב סימן שצו דין ארבע אמות שיש לכל אדם בשבת:

א שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי יש
אומרים שזו אזהרה ליוצא חוץ לתחום ושיעור תחום
של תורה הוא י"ב מיל כשיעור מחנה ישראל שהיתה י"ב
מיל על י"ב מיל וחכמים אסרו לצאת יותר מאלפים אמות
שהן מיל א'.

ו יש אומרים שאין לתחומין עיקר מן התורה כלל אלא אפילו
יותר מי"ב מיל אינו אסור מן התורה כלל וזה שנאמר אל
יצא איש ממקומו זו היא אזהרה על הוצאה שהזהיר משה
שלא לצאת עם הכלי מרשות היחיד לרשות הרבים ללקוט
המן ושבבו איש תחתיו קבלו חכמים שזו אזהרה שלא
לטלטל ברשות הרבים אלא כשיעור תחתיו של אדם שהוא
ד' אמות כמו שנתבאר בסי' שמ"ט.

א לא שחכמים סמכו איסור התחומין של דבריהם למקרא זה
אל יצא איש ממקומו שלא יצא יותר מאלפים מהמקום
ששבת בו כי עד אלפים נקרא מקומו כמו שמצינו בערי
מקלט שנאמר ושמתו לך מקום וגו' והן קולטות אותו גם
כשהוא חוצה להן שנאמר ומצא אותו מחוץ לגבול עיר
מקלטו ונאמר להלן ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה
אלפים באמה וגו' מה חוץ האמור להלן אלפים אף חוץ
האמור כאן אלפים.

ו שבו איש תחתיו כשיעור תחתיו מכאן סמכו חכמים שכל
אדם יש לו ד' אמות בכל מקום שהוא אפילו יצא חוץ
לתחום יכול להלך שם ד' אמות וכן יכול לטלטל בהן וכן
כשמודדים אלפים ממקום שבינתו מודדים חוץ מד' אמות
אלו שהן כשיעור תחתיו (ויכול לטלטל בהן לפיכך) אם
שבת דהיינו שקדש עליו היום במקום המוקף מחיצות בענין
שמותו לטלטל בכולו הרי כולו נחשב לו כד' אמות ונותנים
לו אלפים סביב להיקף זה ע"ד שיתבאר בסי' שצ"ט אפילו
יש בו כמה מילין.

ו והוא שיהא מוקף לדירתו מתחילתו אע"פ שאין בו עתה
דירורין ואין משתמשין בו כלל כמו שיתבאר בסי' ת"ח או
אפילו אינו מוקף לדירה אלא שאין בו יותר מבית סאתים
אבל אם יש בו יותר מבית סאתים כשם שאין מחיצותיה
מועילות שיהא מותר לטלטל בכולו כך אינן מועילות שיהא

כולו נחשב כד' אמות לענין תחומין:

* * *

ב ד' אמות אלו שלענין תחומין בין ד' אמות שבמקום
שבינתו בין ד' אמות שיש לו כשיצא חוץ לתחום יש
אומרים שהן כד' אמות שברשות הרבים שלענין טלטול
שהוא בורר לו ד' אמות לאיזו רוח שירצה וכשהלך לרוח
אחת ד' אמות שוב אינו יכול לחזור ולילך לרוח השנית
(שכנגדה) אפילו כל שהוא אם הוא חוץ לתחום כמו שאינו
יכול לטלטל חפץ אחד יותר מד' אמות שאין נותנים אלכסון
לענין טלטול אלא מפני שאין שם ריבוע כמו שנתבאר בסי'
שמ"ט וכן במקום ששבת בו אם הלך לרוח אחת ד' אמות
ואלפים שוב אינו יכול לילך לרוח השנית (שכנגדה) אלא
אלפים ואם לא נטל לו כל ד' אמות לרוח אחת יכול
להשלמין ברוח הב' (שכנגדה).

ו יש אומרים שד' אמות אלו שלענין תחומין אינו כד' אמות
שלענין טלטול אלא הן ד' אמות לכל רוח שהן ח' על ח'
מרובעות בין במקום ששבת בו בין כשיצא חוץ לתחום
(ולפי סברא זו כל-שכן שאין מודדים לו ד' אמות עם
אלכסונו לכל רוח שכיון שנותנים לו ח' על ח' מרובעות
הרי יש בהן אלכסון ממש של ד' אמות לכל רוח דהיינו
מאמצעיתו לארבע הזויות משא"כ בד' אמות שלענין טלטול
שמודדים לו ד' אמות ביושר אל עבר פניו לאיזו רוח שירצה
וכיון שלא שייך בהן אלכסון ממש צריך ליתן לו הן
ואלכסונו כמ"ש בסי' שמ"ט) ויש לסמוך על דבריהם להקל
בדברי סופרים:

ג ד' אמות אלו שלכל רוח ורוח שהן שיעור תחתיו של
אדם מודדים אותו לכל אדם באמה שלו ואם הוא ננס
באברים שגופו גדול ואמתו קטנה נותנים לו ד' אמות
בינונית של כל אדם שכל אחת מהן ו' טפחים כמו שנתבאר
בסי' שמ"ט.

ו וכבר נתבאר שם שד' אמות אלו מודדים אותן מצומצמות
ויש אומרים שמודדים אותן מרווחות ויש לסמוך על
דבריהם בד' אמות אלו שלענין תחומין שעיקרן אינן אלא
מדברי סופרים:

ל'קוטי תורה' פרשת נשא – הפרשה החסידית

וְהָעֵנִי: כִּי הַפְּנִינִים, שֶׁהוּא הַמְּרָגְלִיּוֹת, הֵם דְּבַר יִקָּר
עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַל, וְהַתּוֹרָה הִיא "יִקָּר מִכָּל דְּבַר יִקָּר"⁸⁸. וְכֵמו
שֶׁכְּתוּב בְּרַבּוֹת וִיקָרָא, וִישׁ פֶּקֶד ב': "עֲשֶׂרָה נִקְרְאוּ יִקָּרִים:
הַתּוֹרָה וְהַנְּבוּאָה כו', וְהָעוֹשֶׁר כו'". עֵינֵי שֵׁם. אִם בֵּן הַתּוֹרָה
הִיא רֵאשִׁית לְכָל דְּבַר יִקָּר, וְהִיא "יִקָּר עַל יִקָּר"⁸⁹.
וְהָעֵנִי, כִּי הִנֵּה עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַל, הָאֲבָנִים טוֹבוֹת קוֹבְעִים

ו. וְהִנֵּה, בְּכֵנִי קָהָת נֶאֱמַר נְשִׂאוֹת רֹאשׁ, וּבְכֵנִי גִרְשׁוֹן
נֶאֱמַר "נִשָּׂא [...] גַּם הֵם", וּבְכֵנִי מִרְרִי לֹא נֶאֱמַר נְשִׂאוֹת
רֹאשׁ. וּפִירֵשׁ בְּרַבּוֹת בְּשִׁיר הַשִּׁירִים: שְׁלֹכָן נֶאֱמַר "גַּם
הֵם", שְׁלֹא תֵאמַר שֶׁהֵם פְּחוּתִים מִכֵּנִי קָהָת, אֲלֵא מִכֵּנִי
כְּבוֹד הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶּ: "יִקָּרָה הִיא מִפְּנִינִים וְכָל
חִפְצֵיהָ לֹא יִשּׁוּ בָּהֶּ" (בְּמִשְׁלֵי סִימָן ג', טו.).

89. (ראוה זור שלח קעד, א: דכמה יקר על יקר, ועטרה על עטרה, מעטרה
לאבנה דההוא בר נש תמן, בשעתא דאמר קודשא בריך הוא, אתכנשי למשמע

88. (ראוה אור התורה: בראשית כרך א, עמוד 522 ואילך. כרך ה, עמוד תתצג.
נ"ך כרך א, עמוד תקנב).

וְלֹכֵן הִיא יִקְרָה מִפְּנִינִים, שְׁהִיא מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת²⁰
הַכֶּתֶר - שְׁלֹמֶעֱלָה מִמְּדֻרְגַת הַפְּנִינִים, שֶׁהֵם מְגִיעִים²¹
בְּחִיצוֹנִיּוֹת-הַכֶּתֶר וְהַעֲטָרָה. וְזֶהוּ עֲנִן "יָקָר עַל יָקָר": כִּי²²
"יָקָר" גִּימַטְרִיָּא "יֵשׁ", וְזֶהוּ עֲנִן שׁ"י עוֹלָמוֹת⁹². אִךְ "כֶּתֶר"²³
הוא ב' פְּעָמִים שׁ"י, דְּהֵינּוּ פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת כו'.²⁴
וְהַתּוֹרָה שֶׁהִיא מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת, הִיא יָקָר מִיָּקָר כו'.²⁵
וְהִנֵּה, "בְּנֵי גֵרְשׁוֹן", שֶׁנִּשְׁאָאוּ אֶת הִירְיעוֹת, שֶׁהֵם מֵה²⁶
שְׁמַאיִר בְּבִחִינַת מְקִיף עֲדִיין, דּוֹגְמַת הַהִמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי²⁷
הַמִּצּוֹת כו', לִכְן נֶאֱמַר בָּהֶם "נְשִׂיאת רֹאשׁ", שֶׁנְּשִׂיאת²⁸
רֹאשׁ זֶהוּ הַהֶעֱלָאָה לְבִחִינַת כֶּתֶר. כְּמוֹ שֶׁכָּתַב ב'פְּרָדֶס" עֵרֶךְ²⁹
נִשְׂא. אִךְ עִם כָּל זֶה נֶאֱמַר בָּהֶם "גַּם הֵם" - לְפִי שְׁבָחִינָה³⁰
זוֹ מֵאִיר עֲדִיין בְּבִחִינַת מְקִיף. אֲבָל עֵיקַר נְשִׂיאת רֹאשׁ³¹
נֶאֱמַר ב'בְּנֵי קָהָת" - שֶׁנִּשְׁאָאוּ אֶת הַלּוּחוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "יִקְרָה"³²
הִיא מִפְּנִינִים, שְׁמַאיִר בְּבִחִינַת פְּנִימִיּוֹת כו'.³³
וְגַם, עַל פִּי מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל, שְׁבָנֵי גֵרְשׁוֹן מַעֲלִים³⁴
הַמְדוּת לְבִחִינַת 'מְדוּת שְׁלֹמֶעֱלָה מִהִשְׁכָּל', זֶהוּ 'ז'³⁵
תַּחְתּוֹנוֹת דְּאִירֶךְ-אֲנָפִין, אֲבָל בְּנֵי קָהָת - שֶׁנִּשְׁאָאוּ אֶת³⁶
הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא מִבְּחִינַת חֻכְמָה-שְׁבָכְתָּר כו'⁹³.³⁷

ביאור על פרשת נשא

אוֹתָם בְּכֶתֶר וְעֵטְרָה שְׁעוֹשִׂין לְמִלָּךְ, מִפְּנֵי יִקְרוּתָן¹
וְחִשְׁבּוּתָן. וְהִנֵּה עֵיקַר הַיּוֹקֵר שֶׁלֵּהֶן הוּא מִפְּנֵי דְבַר²
הַפֶּלֶא, שֶׁהָאֵבֶן שֶׁהוּא דוֹמֵם יִהְיֶה מֵאִיר, עַל כֵּן הֵם³
יִקְרִים "מִזְהָב וּמִפֶּז" (תהלים יט, יא).⁴

וְכַךְ הוּא עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל עֲנִן הַמִּצּוֹת גְּשָׁמִיּוֹת -⁵
שֶׁשְׂרָשָׁם מְגִיעַ בְּבִחִינַת כֶּתֶר. כְּנֻדָּע, דְּתִרְי"ג מִצּוֹת⁶
דְּאוֹרִיִּיתָא, וְשִׁבְעַת מִצּוֹת דְּרַבֵּנן - הֵם "תִּר"ךְ עֲמוּדֵי⁷
אוֹר"⁹⁰. וְהֵינּוּ, לְפִי שֶׁהֵם נַעֲשִׂים בְּדִבְרֵים גְּשָׁמִיִּים⁸
שֶׁמְקַלִּיפֵת נוֹגֶה, שֶׁנִּפְלֹו שֶׁם נִיצוּצִים מִמְּקוֹם גְּבוּהָ מְאֹד.⁹
וְכֹאשֶׁר מִתְבָּרְרִים עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצּוֹת - עוֹלִים לְהִיּוֹת¹⁰
בְּחִינַת כֶּתֶר וְעֵטְרָה⁹¹. וְהֵינּוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא דְבַר פֶּלֶא -¹¹
שֶׁמִּבְּחִינַת עֲשִׂיהַ גְּשָׁמִיּוֹת יִהְיֶה נַעֲשֵׂה בְּחִינַת בִּיטוּל וְכִלִּי¹²
לְאוֹר אֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא.¹³

אִךְ עִם כָּל זֶה, הַמִּצּוֹת הֵן בְּבִחִינַת מְקִיף לְבַד, וְאִינוּ¹⁴
מֵאִיר הַגִּילּוֹי בְּבִחִינַת אוֹר-פְּנִימִי מִמֶּשׁ, וְכְמוֹ הַכֶּתֶר¹⁵
וְהַעֲטָרָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת מְקִיף לְבַד. אֲבָל הַתּוֹרָה הִיא¹⁶
מֵאִיר בְּבִחִינַת אוֹר-פְּנִימִי מִמֶּשׁ, וְשֶׁרָשָׁה גַם כֵּן¹⁷
מִפְּנִימִיּוֹת-הַכֶּתֶר, שֶׁהוּא מוֹחָא-סְתִימָאָה, שְׁלֹמֶעֱלָה¹⁸
מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת הַכֶּתֶר שֶׁהוּא גִלְגֻּלְתָּא.¹⁹

92. (סוף עוקצין. סנהדרין ק, א).

93. וְעֵינֵן מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמִּתְחִיל "יום טוב של ראש השנה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת כו'".

חֲדוּשָׁא וּמִלִּין חֲדָתִין דְּאוֹרִיִּיתָא. וְרֵאזָה הַקְדַּמַת הַזֶּהר ד, א. וְזֶה פְּרָשְׁתֵּנוּ כִּמְג, ב: "אֲדָם דְּהוּא יָקָר מִכָּל יִקְרָא".

90. (ראַה פְּרָדֶס שַׁעַר ד, פֶּרֶק א)

91. וְעֵינֵן מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פְּסוּק "בְּשִׁלַּח פָּרְעֹה אֶת הָעָם".

ב.

הוֹד כ"ק אַדמו"ר מֵרֵנָא וְרַבְנָא דּוּבְעַר - אַדמו"ר הָאֲמַצְעִי

תורת חיים

גִּילּוֹי הַהֶעֱלֵם דַּעְצוֹת אוֹר הַכֶּתֶר שְׁבַשֵּׁם אֱלֻקִּים הַעֲלִיּוֹן¹⁵
כְּנ"ל שִׁיאִיר הוּא עֲצֻמוֹ מִהֶעֱלֵם שְׁלוֹ זֶהוּ דּוּקָא ע"י יִין¹⁶
הַמִּשְׁמַח שִׁיּוּצָא גַם סוּד הַנַּעֲלָם בִּיּוֹתֵר כְּנ"ל וד"ל) וְע"כ¹⁷
גַם הַשִּׁירָה א"א רַק עַל הֵיין דּוּקָא לְפִי שֶׁהֵם שִׁיכּוֹל¹⁸
לְהִיּוֹת בַּחֲ' הַעֲלָאָה דִּקְרַבֵּן לְמַעֲלָה כְּנ"ל ע"י הַשִּׁיר אִךְ¹⁹
זֶהוּ רַק בַּחֲ' הַעֲלָאָה לְמַעֲלָה כְּלַבָּד וְהֵם שֶׁנַּעֲשֵׂה רִיחַ²⁰
נִיחּוּחַ לֵה' אִין זֶה רַק לְמַעֲלָה בְּשֵׁם הוִי"ה עֲצֻמוֹ בַּבַּחֲ' ²¹
הָאֲצִי' אֲבָל כְּדִי לְהִיּוֹת בַּחֲ' הַהִמְשָׁכָה שֶׁאַחַר הַעֲלָאָה²²
זוֹ דִּקְרַבֵּן לְמַטָּה כְּמוֹ לְכַפֵּר עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם לְהַמְתִּיק כָּל²³
הַדִּינִים הַקָּשִׁים וְלַהֲבִיא שְׁפַע רַב טוֹב מְרוּחָנוֹת²⁴
לְגַשְׁמִיּוֹת מִמֶּשׁ אִין זֶה אֵלָּא כִּשְׁאוֹ' הַשִּׁירָה עַל הֵיין²⁵
הַמִּשְׁמַח דּוּקָא לְפִי שֶׁהֵיין הַמִּשְׁמַח הוּא הַמְבִיא לְיָדֵי²⁶
גִּילּוֹי מִן הַהֶעֱלֵם דְּאֱלֻקִּים הַעֲלִיּוֹן דְּכַתֵּר עַד הַמֶּלֶךְ בַּחֲ' ²⁷
ב"ן הַמִּסְתִּיר שִׁיאִיר גִּלְלוֹי לְמַטָּה בְּג' עוֹלָמוֹת דְּבִי"ע²⁸

1 (טו) וְזֶהוּ עֲנִין נִיסוּךְ הֵיין ע"ג הַמְזַבַּח מִיד בְּהַקְרַבַת¹
הַקְרַבֵּן וְהַשִּׁיר דְּלוּיִם הוּא עַל הֵיין דּוּקָא²
לְפִי שֶׁע"י הַשִּׁיר עוֹלָה הַקְרַבֵּן לְמַעֲלָה וּמִמֶּשֶׁךְ תּוֹס'³
אוֹר בְּשֵׁם הוִי"ה שִׁיאִיר מִן הַהֶעֱלֵם דְּשֵׁם אֱלֻקִּים שֶׁהִיא⁴
מוֹסְתֵר בּוֹ וְע"כ א"א שִׁירָה אֵלָּא עַל הֵיין דּוּקָא דֵּהֵם⁵
שֶׁע"י הַשִּׁיר יַעֲלֶה הַקְרַבֵּן לְמַעֲלָה שֶׁזֶהוּ הַעֲלָאָה⁶
דְּבִירוֹרִים דְּרַפ"ח שֶׁנִּפְלֹו לְמַטָּה שִׁיעֲלוּ לְמַעֲלָה לְהַתְהַפֵּךְ⁷
מִמַּהוּת לְמַהוּת כְּנ"ל וְאִמְנָם בִּלָּא יִין הַמִּשְׁמַח לֹא נִמְשָׁךְ⁸
בַּחֲ' גִלּוֹי הַהֶעֱלֵם דְּשֵׁם הוִי"ה שְׁבַשֵּׁם אֱלֻקִּים הַמִּסְתִּירוֹ⁹
כו' (אע"פ שֶׁנַּעֲשֵׂה לְרִיחַ נִיחּוּחַ לְהוִי"ה בְּאִכִּילַת הַקְרַבֵּן¹⁰
הִרִי זֶהוּ תּוֹס' אוֹר רַק בְּשֵׁם הוִי"ה דַּחֲכ' כְּמוֹ שֶׁמֵּאִין¹¹
דְּכַתֵּר תַּמְצָא בִּיתְרוֹן אוֹר רַב מְכַפִּי הַמְדָּה הָרַאשׁוֹנָה¹²
(וְכַדּוּגִמ' שֶׁא' אַכְתִּי לֹא אַכִּילָנָא בְּשִׂרָא דְּתוֹרָא כו' וְזֶהוּ¹³
רַק מִטַּעַם וְרִיחַ הַמֵּאכֵל דִּקְרַבֵּן בְּהַמָּה מִטַּעַם הַנ"ל אֲבָל¹⁴

8 השיר מועיל לענין המשכה זו אע"פ שעלה למעלה כו'
9 (וכ"ז לפי שיש שרש לאלקים המסתיר לשם הוי"ה
10 בפנימית הכתר למעלה משם הוי"ה ע"כ יש בכלל
11 מאתים מנה וכאשר יומתק שם אלקים העליון הזה ע"י
12 יין דפנימית בינה שמגלה כל העלם ביותר ממילא יהיה
13 בחי' ההמשכה מריח ניחוח להוי"ה דקרוב מהעלם
14 לגלוי למטה וד"ל):

ותלד עדה את יבל

1 כו'. ונמצא מובן דמלבד יתרון המעלה בין המשמח
2 שממנו מקור כל רצון הטוב להטיב ביתר הרבה ממדת
3 הטוב וחסד שבענג ורצון דחכ' שבא מצד הריח וטעם
4 דמאכל הקרבן כנ"ל ולהמתיק כל דין קשה יותר מן
5 המאכל כנ"ל הנה גם מה שיכול להיות המשכת הרצון
6 הטוב וחסד לכפרת העון ע"י מאכל הקרבן ע"י העלאה
7 דשיר כנ"ל ג"ז אינו אלא ע"י היין דוקא ובלא יין אין

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

16 לפעול בהן ועל ידן המעשים בעוה"ז לדון את הבריות
17 ע"י מדת גבורתו הכלולה מחב"ד ושאר מדות
18 הקדושות, ואז נק' הוא ית' ממש אלקים ששם זה מורה
19 על הדין אלא שאין השם להמדת דין בלבד אלא
20 למהו"ע ית' המתלבש בבחי' דין משא"כ המדה מצד
21 עצמה יש לה שם אחר והוא גבורה או דין או פחד ולא
22 נקרא אותה בשם אלקים כי איננה אלוה אלא נאצל כו',
23 וכשהוא ית' מתלבש בבחי' נצח והוד להלחם עם
24 הרשעים (שזהו ע"י בחי' הנצח וכמ"ש ויו נצחם על
25 בגדי כו' וארז"ל והנצח זו בנין ירושלים כו' וגבי
26 מלחמת עמלק כתיב ג"כ וגם נצח ישראל לא ישקר כו'
27 כמ"ש במ"א), אז הוא ית' ממש נק' בשם צבאות ע"ש
28 היותו מתלבש במדות הנ"ל וכמו בחי' צבא המלחמה
29 כו', (ועוד יש ביאור פרטי בשם זה מכאזמו"ר נ"ע
30 וממנו יובן היטב ג"כ ענין הנ"ל בשאר השמות):

שרש מצות התפלה

1 (ה) וזהו משארז"ל במ"ר פ' שמות בענין מאמר מרע"ה
2 ואמרו לי מה שמו מה אמר להם שהי' מבקש
3 משה שיודיענו הקב"ה את שמו הגדול, א"ל הקב"ה
4 למשה שמי אתה מבקש לידע לפי מעשי אני נקרא
5 פעמים שאני נק' בשם אל שדי, בצבאות, באלקים,
6 בהוי', כשאני דן את הבריות אני נק' אלקים וכשאני
7 עושה מלחמה ברשעים אני נק' צבאות, וכשאני תולה
8 חטאיו של אדם אני נק' אל שדי, וכשאני מרחם על
9 עולמי אני נק' הוי' שאין הוי' אלא מדת רחמים עכ"ל
10 המדרש, והובא בפרדס שער ד' פ"ב, והנה ממדרש זה
11 נ' להדיא שהשמות הם על עצמות הבורא ית' ממש כמו
12 שאמר אני נק' אל שדי, אני נק' אלקים כו' דר"ל הוא
13 ית' ממש, ואעפ"כ ממש לפי מעשי אני נק', מובן
14 שהשמות אלו אינן לו ית' מצד מהותו ועצמותו ממש,
15 אלא מצד מעשיו, והיינו מצד התלבשותו בספירותיו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ג

10 כנ"ל כ"א שמחי' ומהוה בבחי' מקיף, וע"ד המח' שכוללת
11 שכוללת הרבה מן הדבור בסקירה אחת, ולא מח' מחשבותיכם
12 כתי' שעיקר ההתהוות הוא מבחי' המחשבה וכמ"ש א בזהר
13 שבמח' א' נבראו כל העולמות, והכוונה הוא על בחי' מח' הקדומה, וזהו
14 עיקר ההתהוות, רק שאינו בבחי' התלבשות בבחי' או"פ
15 כמו בחי' ממכ"ע בחי' דבר ה' הנ"ל כ"א שע"י בחי' מח' נעשה
16 בחי' סוכ"ע שהו"ע בחי' או"מ כו'. ומה שהוצרך אח"כ להפריט
17 בדיבור בעש"מ כו', היינו

1 **ואמנם** כ"ז הוא בחי' ממכ"ע שהוא בחי' הדבור
2 דעש"מ שנק' דבר הוי' שמתלבש בכל עולם
3 ובכל נברא לפי ערכו כו', אבל בחי' ש' הוי' הוא בחי' ההתהוות
4 שנתהווה מיד שעלה ברצונו וחפצו, וכמ"ש בע"ח כשעלה
5 ברצונו הפשוט כו', וכתי' כי לא מחשבותי
6 מחשבותיכם שלמעלה מיד שעלה במח' לפניו ית' נתהווה, וזהו
7 בחי' סוכ"ע שסובב ומקיף הכל ומחי' ומהוה בבחי' מקיף זה, רק שאינו בבחי' התלבשות
8 כמו בחי' ממכ"ע שנת"ל שזהו בחי' דבר ה'

דבר ה' (שדברו של הקב"ה חשיב מעשה) נראים
הנברא' ליש ודבר.
ונמצא כי יש ב' בחי' בחי' ממכ"ע הוא מה
שמתלבש החיות בכל נברא בפרט ובכל עולם
לפי ערכו, ויש בחי' סוכ"ע שהוא אינו רק סובב ומקיף
לבד כ"א הוא מלא ג"כ עד שלית אתר פנוי מיני',
ומ"מ נק' סוכ"ע להיותו אינו מתלבש בבחי' פנימיות
רק בבחי' או"מ לכן נק' סוכ"ע כו'.

בונה ע"י אדריכל כו' שפתי חכמים כו' לא כן כו' הוי' אלוקים

פרשת וירא

לפי שאם הי' נשאר ההתהוות כמו שנתהוו מבחי'
המח' לבד לא הי' מציאות העולם נראים ליש ודבר
נפרד כ"א היו בטלי' בתכלית הביטול ע"ד עלמין
סתימין דלא אתגליין, ובכדי שיהי' בחי' עלמא
דאתגליא עד התהוות כל דברי' הגשמי' שנבראו
בשי"ב זהו ע"י הדבור. וכמו שבדבור האדם נראה כמו
שנפרד ממנו, כך יובן למעלה כבי' הגם שאין לך דבר
שחוצ' ממנו ח"ו מ"מ דברה תורה כלשון בני"א שמבחי'

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

חפץ באמת באלק' לדבקה בו, ולא רק מצד הכרח
השכל שמכריח את הלב לאה' מצד ההשגה כ"א שהלב
עצמה חפצה באמת כו' מפני שמאיר ומורגש בה האור
האלקי כו', וז"ע התגלו' הכחות פנימי' של הנפש
וחפצה האמיתי באלק' וממילא כל עניני עוה"ז הן
כדבר טפל לגמרי כו'. משא"כ בזה"ג הוא להיפך ממש,
כי טבע נפש האדם להמשך אחר צרכי גופו ועניני
עוה"ז, ואפי' מה שעושה טוב וסוד מרע ומעורר את
האה' לה' לדבקה בו ובתורתו, הוא מצד יגיעת הנפש
שמייע א"ע בעמל ויגיעה להתבונן בגדולת ה' להטות
לבבו ונק' לעשותה לאה' שהיא העשוי' רק ע"י
התבוננו' לא שהלב חפץ בעצמה כ"א מצד הכרח השגת
המוח כו' וכמ"ש בתו"א בד"ה זכור דעמלק, ונק' בחי'
זו אחר וכמ"ש כי פנו אלי עורף, פי' דאפי' מה שפנו
אלי הוא בבחי' עורף שהוא בבחי' חיצוני' ואחורי'
שאינו אלא חיות מועט כו'. וז"ש אני ישנה בגלותא
שכמו בשינה שמתעלמי' הכחות דראי' ושמיעה, כמו"כ
בזה"ג בחי' ראי' הוא בבחי' העלם לגמרי כו' (רק
בנשמות הגבוהות והן נשמו' דאצי' שהן בבחי' בני
חורין כו'), וגם בחי' שמיעה הוא בבחי' חיצוני' היינו
בבחי' תפיסת ההשגה לבד, דהשגה זאת אינה מאירה
בלב רק צריכי' להביאה אל הלב כו', ומה שבא אל הלב
הוא בחי' הארה לבד מן ההשגה כו', וע"ה שזה פועל
התעוררו' הלב ה"ז בבחי' חיצוני' לבד כו', וממילא א"ז
פועל כ"כ הביטול בחיצוני' וגשמי' העולם כ"א בבחי'
ביטול היש בלבד ובפרט לאחר התפלה שחולפת
ועוברת האה' כו' (ויש בזה כמה חילוקי מדרי'
בהעבודה בעת התפלה והרשימו הנשאר מזה על כל
היום כו' וכמ"ש במ"א). ובחי' זו נק' נפילה לגבי מהות

קיא) ועוד י"ל ע"פ מ"ש במ"א בענין ותפול לפני
רגליו שבזה"ג כנס"י היא בבחי' נפילה
והו"ע סוכת דוד הנופלת כו', כי הנה במ"ת כתי' פב"פ
דבר ה' עמכם שהי' הקב"ה עם כנס"י בבחי' פב"פ וכן
הי' כ"ז בהמ"ק, ובחי' פנים של הנפש הוא התגלו'
הכחות פנימי' שלה דהיינו התגלו' החיות שלה (וכמו
עד שיאדימו פניו שמתגלה בזה החיות פנימי כו') ומה
שהוא רצונה וחפצה האמיתי כו', וכמו שבפנים הוא
עיקר גילוי חיות הנפש וגילוי כל החושים ראי'
ושמיעה כו', משא"כ מה שאינו כ"כ חפץ ורצון הנפש
אלא על צד ההכרח או אגב גררא ובקרירות הם בחי'
אחורי' של הנפש שאין שם אלא חיות מועט. כך הנה
בזמן בהמ"ק הי' כללו' נפשות ישראל בטבעם נמשכים
לעבודת ה' לאה' אותו ולדבקה בו מרצונם וחפצם
האמיתי שזה הוא עיקר חיות הנפש, וצרכי עוה"ז לא
הי' אצלם כ"א ע"צ ההכרח ודרך עראי וקריירות שלא
הי' חיות הנפש בזה אלא דבר מועט ונק' בחי' זו ידך
בעורף אויבך כו' וכמ"ש במ"א. והי' אצלם בחי' ראי'
ושמיעה באלק' וכמו שלש פעמים בשנה יראה כו'
דכשם שבא ליראות כך בא לראות שראו ממש גילוי
אוא"ס בבמה"ק, ועי"ז הי' עבודתם כל השנה בבחי'
ראיית המהות דאלק' בעין השכל דבלבא בבחי'
התאמתות ממש כו', שעיי"ז הוא הביטול בבחי'
השתחוואה שהו"ע ביטול פנימי ממש כו' וכמ"ש
במ"א. ובחי' שמיעה הו"ע השגה דבזמן בהמ"ק הי' זה
בבחי' השגה פנימי' בעצם הענין האלקי ולא בבחי'
תפיסת ההשגה לבד כ"א מה שתופס ומשיג עצם הענין
האלקי המושג כו', שז"ע התגלו' כח השמיעה כו',
דבהשגה זו מאיר האור מן המוח אל הלב שיהי' לבו

16 בער ולא אדע שאינו יודע ומרגיש כו' וכמ"ש בסש"ב,
17 וע"כ צריך תשו' דוקא שהו"ע התעוררו ר"ר על הנפש
18 להקימה מנפילתה וכמ"ש השיבנו כו' חדש ימינו כקדם
19 כו', והתעוררו' על התשו' י"ל שזהו מבחי' נקודת
20 המל' שיורדת לבי"ע כו'. וכ"ז הוא בבחי' המל' כמו
21 שיורדת לבי"ע בדב"כ היא בבחי' נקודה לבד לגבי כמו
22 שהיא באצי' כו' (רק שבזה גופא יש ב' מדרי' עצם
23 נקודת המל' ובחי' התפשטו' הארתה כו' כנ"ל).
24 קיצור. ועו"ל דהנה בזה"ב הי' גילוי בחי' הפנים,
25 היינו החפץ לאלקות, וראי' דחכ' ושמיעה
26 היינו השגה פנימיות, ובזה"ג הפנימיות בהעלם
27 והאהבה באה ע"י יגיעת השגה שהיא אהבה העשוי',
28 וזה נק' נפילה, וה' סומך נופלים ע"י מצות, ובנשמות
29 דעקביים ע"י התשובה, והתעוררות על תשו' י"ל
30 שזהו מנקודת המל'.

בס"ד. ש"פ וישלח, תענ"ג

1 הנפש שמצ"ע לפי מקור חוצבה ראוי להיות בטבעה
2 כשלהבת העולה מאל"י לדבקה בו, אלא כ"ז הוא לפי
3 שנפלה וירדה בסתר המדריגה תחת ממשלת הגוף
4 והנה"ב והיא אצלם במאסר ובגלות כו'. והנה ה' מתיר
5 אסורים וסומך נופלים שסומך את נש"י להקימם
6 מנפילתם לשוב אל ה' להיות בבחי' פב"פ, וההמשכה
7 היא ע"י המצות שהן רצה"ע ה"ה מעוררי' את הרצון
8 בנפש בבחי' אה"ר שזהו בד"כ התגלו' עצם הנפש,
9 ועו"ז יהי' התגלו' בחי' הכחות פנימי' הנ"ל להיות עיקר
10 ענינו וכל חפצו ורצונו באלקו' כו'. אמנם ארז"ל אם
11 ישראל עושין תשו' נגאלין דהכח מלמע' שע"י המצות
12 זה מספיק בנשמו' גבוהות דמ"מ מאיר בהם אור הנפש
13 ומתפעל מהאור המאיר ע"י המצות כו', אבל בנשמו'
14 שמבחי' עקביים הרי מצד הסתר הנה"ב אין האור
15 דמצות נרגש בהם להיות מתפעלים מזה, וכמ"ש ואני

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

1 "רבי חנינא בן דוסא אומר: כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו, חכמתו מתקיימת. וכל שחכמתו
2 קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת".
3 ישנם, וצריכים להיות, שני ענינים.
4 [א] להיות חכם, שמשמעותו לומד-תורה, הן בעצמו והן בחברותא שאחד משמיע וכולם מקשיבים.
5 [ב] להיות ירא-שמים. ירא-שמים משמעו שני דברים: אוהב מצוה ושונא עבירה, שמשמעותו ירא-חטא.
6 בשני דברים אלו של חכמה ויראת חטא, מוכרח שדבר אחד יבוא קודם והשני אחר-כך.
7 אומר על כך ר' חנינא בן דוסא, לא זו בלבד שיראת-חטא צריכה להיות לפני חכמה, אלא שקדימת
8 היראת-חטא חשובה לקיום החכמה.
9 דוקא זה ש"יראת חטאו קודמת לחכמתו", אצלו "חכמתו מתקיימת". ללימוד התורה שלו יש קיום:
10 אבל זה ש"חכמתו קודמת ליראת חטאו, אין חכמתו מתקיימת".
11 הסדר של שני הענינים הוא: יראת שמים ותורה. קודם יראת חטא ורק אחר-כך תורה.
12 רבי עובדיה מברטנורה מפרש את המשנה:
13 "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו" – הוא מקדים במחשבה יראת חטא ללימוד התורה, תחילת
14 המחשבה היא בשביל המעשה שבא לבסוף – "חכמתו מתקיימת";
15 לימוד התורה מביא אותו לתאות לבו, קיום מצוות, ואז הלימוד נושא פירות בקיום בפועל ממש.

1 "וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו" – הוא לומד רק כדי לדעת ללמוד ולהבין את חכמת התורה,
2 אבל לא כדי לקיים את ציוויי התורה בפועל ממש, כיוון שלבבו פונה מלהיות ירא-חטא, הרי לחכמת
3 התורה שהוא לומד אין קיום, כיון שמה שהוא לומד אפילו ללא יראת חטא, הרי זמנית עוצר לימוד
4 התורה בעדו מלממש את ה'כוחא-דהתירא' הפראי שבליבו.

5 ככלות הכל הוא יפסיק ללמוד, ולתורתו אין קיום.

6 הרי שלא זו בלבד שיראת חטא צריכה להיות הבסיס, אלא גם שיראת חטא צריכה להיות לפני לימוד
7 התורה.

8 ישנם כאלו, רחמנא-ליצלן, שרוצים ללמוד תורה ואינם רוצים לקיים מצוות, או כאלה, רחמנא-ליצלן,
9 שהם בעד לימוד התורה, והם לומדים, אבל אינם בעד תפילה ואינם מתפללים כלל או שמקילים הקלות
10 של קלות-ראש בענין התפילה, שעליהם אומרת הגמרא² "כל האומר אין לי אלא תורה, אפילו תורה אין
11 לו":

12 האומר שאינו רוצה אלא ללמוד את התורה, הוא רוצה לדעת ללמוד ואילו לקיים אינו רוצה, אומרת
13 הגמרא שאדם כזה גם את התורה שהוא לומד "אין לו" – הוא גם לא יודע ללמוד.

14 ידיעת התורה היא רק כאשר ישנו קיום המצוות ועבודת התפילה, אבל כאשר קיום המצוות או עבודת
15 התפילה אינם קיימים, חס-ושלום, אזי גם התורה איננה.

16 אין זו תורה, זהו סם המות. כפי שהגמרא אומרת³ "זכה – נעשה לו סם חיים, לא זכה – נעשה
17 לו סם המות", כפי שאנו רואים שאלו שלמדו תורה בעבר ויצאו לתרבות רעה, רחמנא-ליצלן, נופלים
18 למטה יותר, הן בכפירה והן בעבירות בפועל, יותר מאלו שלא למדו.

19 אלו שלא למדו, גם ההעדר של מצוות-עשה וגם העבירות שהם עושים הם למלאות תאות נפשם
20 אבל לא להכעיס. אבל אלו שלמדו ויצאו לתרבות רעה הם מומרים להכעיס.

21 ההתחלה היא בכך שלומדים תורה ללא עבודת התפילה, ובמילא מוכן ש"כל האומר אין לי אלא
22 תורה, אפילו תורה אין לו".

23 אמנם במשנה זו של יראת חטא ולימוד התורה, מדובר על מי שלא זו בלבד שהוא רוצה לקיים
24 המצוות והוא זהיר בתפילה ביראת שמים, אלא הוא גם ירא-חטא, אך בשני הענינים של תורה ויראת
25 חטא הוא מקדים את ענין לימוד התורה ליראת חטא, מדוע, בכל זאת, "אין חכמתו מתקיימת"?

26 צריך להבין מה המעלה הגדולה של 'יראת חטא קודמת', שעלי-ידי הקדימה בלבד שמקדימים יראת
27 חטא ללימוד התורה, 'חכמתו מתקיימת'?

28 קיצור. מבאר שהקדימה של יראת חטא ללימוד התורה, עושה שלתורה יהיה קיום. רבי עובדיה
29 מברטנורא מבאר את הטעם מדוע יראת חטא מחזקת את הקיום של חכמת התורה. ישנם כאלה שלומדים
30 תורה ואינם רוצים לקיים מצוות או שמקילים הקלות בתפילה, כאלה "אפילו תורה אין לו" באמת, אבל
31 אלו שהם יראי חטא, אבל אינם מקדימים יראת חטא ללימוד התורה, מדוע "אין חכמתו מתקיימת"?

(3) יומא, עב ע"ב.

(2) יבמות, קט ע"ב. ספר המאמרים תש"ח, ע' 266. וראה

לעיל ע' 61.

ב.

- 1
- 2 **כאשר מתעמקים בהבנת ענין יראת חטא ולימוד התורה, מבינים שלימוד התורה הוא הרבה יותר**
- 3 **נעלה בדרגה מאשר יראת-חטא.**
- 4 תורה היא חכמה ושכל. חכמה ושכל הם המעלה הגדולה ביותר, לא רק אצל מין המדבר, אלא גם
- 5 אצל המלאכים וצבא מעלה, הנקראים⁴ "שכלים הנבדלים".
- 6 — כפי שהרמב"ם אומר⁵ שישנן עשר דרגות של מלאכים הנקראים בעשרה שמות שונים. ההבדל
- 7 בשמות הוא משום שהם שונים בהבנה ובהשגות שלהם באלקות. כל סוג מלאך, הנעלה יותר יש לו השגת
- 8 שכל ורגש עדינים יותר באלקות —
- 9 לעומתה יראת חטא היא ענין המידות.
- 10 כללות ענין המידות אינו ממעלת המדבר. מעלת המדבר היא חכמה ושכל, מידות ישנן גם
- 11 בבעלי-חיים, ומעלת המידות באדם היא המידות שהן על-פי השכל, שהרי העיקר הוא השכל והחכמה
- 12 שמחיים את המידות.
- 13 לאמיתו של דבר, התורה היתה צריכה לתת חיזוק ביראת-חטא, לכן באמת לא מובן מדוע יש צורך
- 14 בהקדמת היראת חטא לפני לימוד התורה ודוקא הקדמת היראת חטא נותנת חיזוק וקיום בתורה.
- 15 מכל זה מובן שיראת חטא היא נעלית מלימוד התורה.
- 16 רבה בר רב הונא אומר⁶ שתורה היא הפתחים⁷ הפנימיים והמפתחות הפנימיים, ויראת שמים היא
- 17 הפתחים החיצוניים והמפתחות החיצוניים.
- 18 מובן, שהפתחים והמפתחות הפנימיים, שהם התורה, נעלים בדרגה מהפתחים והמפתחות החיצוניים,
- 19 שהם יראת שמים.
- 20 על פי זה, מדוע צריכה להיות ההקדמה של יראת-חטא לפני לימוד התורה וקדימת היראת-חטא
- 21 נותנת חיזוק וקיום בתורה?
- 22 אלא הענין בזה הוא: תורה היא חכמה ושכל, ויראת-חטא היא מידות.
- 23 בשכל ומידות, אף ששכל נעלה בדרגה ממידות, עם זאת, ה' יתברך הטביע במידות תכונה נעלית,
- 24 שאף שהמידות בטבען נחותות בענין מהשכל, אבל תכונת המידות נעלית מהתכונה שה' יתברך הטביע
- 25 בשכל — תכונת המוחין היא מקיף ותכונת המידות היא פנימי.
- 26 השכל⁸ נקרא פנימי לגבי כוחות הרצון והתענוג מצד ענין הכלים, שלשכל יש מקום מוגבל בגוף
- 27 האדם, ולרצון ולעונג אין כלים, איברים, מוגבלים בגוף האדם.
- 28 לכן השכל נקרא פנימי לגבי הרצון והתענוג שהם כוחות מקיפים, אבל ביחס למידות — שכל הוא
- 29 מקיף ומידות הן פנימי.
- 30 כלומר: מוחין בכלל, הם שני הדברים, גם מקיף וגם פנימי, אבל מידות הן רק פנימי.

(4) ספר העקרים פרק ג, ה. אור התורה מסעי, ע' א'שצח. [הערת כ"ק אדמו"ר].

(5) בהלכות יסודי התורה פרק ב הלכה ז. (8) ראה את המאמר ד"ה אני ישנה (לעיל ע' 9) [הערת כ"ק

(6) שבת לא ע"ב. אדמו"ר].

(7) ראה את המאמר ד"ה אמר רבה ב"ר הונא (לעיל ע' 62)

- 1 בכך יבואר הענין שספירת הבינה היא מקור המקיפים⁹, כמובא¹⁰ בענין הסוכה וסכך הסוכה, שלכאורה
- 2 אין זה מובן:
- 3 בינה היא הרי חלק הביאור שבהבנה.
- 4 הבנה משמעותה שאור השכל מתאים את עצמו לכלי השכל, זוהי פנימיות. וכדי שהשכל יתאים את
- 5 עצמו בכלי השכל, זהו על-ידי כוח הבינה.
- 6 הכיצד בינה היא מקור המקיפים?
- 7 הביאור:
- 8 אמנם ענינו של שכל הוא אור בכלי, שכתוצאה מכך ענינו הכללי של השכל הוא פנימי, אבל התכונה
- 9 הפרטית של שכל היא מקיף. אין זו אלא הבנת הדבר. הוא מבין את הדבר שהוא מבין, אבל אין הוא
- 10 נעשה כמו הדבר שהוא מבין.
- 11 מה שאין כן תכונת המידות היא, שהוא נהיה הדבר שהוא התגלות המידה, הן באהבה ויראה הן
- 12 בקירוב וריחוק.
- 13 לכן אנו רואים במוחש שתכונת השכל היא, שבעל השכל יכול לסבול ולהתבונן שכלית גם בדבר
- 14 השנאוי לו, אבל תכונת המידות היא שהוא מואס בתכלית בדבר השנאוי.
- 15 טעם הדבר הוא כי שכל אינו אלא הבנת הדבר, אבל מידות הן שהוא מתאחד עם הדבר.
- 16 זהו הטעם לכך שצריכה להיות הקדמת יראת חטא לפני לימוד התורה.
- 17 ללא הקדמת יראת חטא, פחד שמא יעבור עבירה, אין ללימוד התורה קיום והוא יכול להיות "סם
- 18 המות". אבל על-ידי קדימת היראת חטא, יש לתורתו קיום והיא נעשית "סם חיים".
- 19 קיצור. מבאר ששכל הוא הדרגה הנעלית ביותר בנבראים, שאפילו סוגי המלאכים מחולקים על-פי
- 20 השגת השכל שלהם באלקות, ומידות הן דרגה נחותה יותר בנבראים, שקיימת אפילו בבעלי חיים. תורה
- 21 שהיא חכמה ופתחים הפנימיים, היא נעלית יותר מיראת חטא שהיא מידות ופתחים חיצוניים. מבאר את
- 22 יתרון המעלה של מידות, שהן פנימי שתופס לגמרי, על תורה שהיא חכמה ושכל.

ר' חנינא בן דוסא אומר כל שידאת חטאו (תמוז ה'תד"ש)

(10) זוהר, חלק ג, רנה ע"ב.

(9) ראה באריכות לקוטי שיחות חלק כט, ע' 211 ואילך.

- 2 ה. (כ"ק אדמו"ר ביקש את ר"ש קאנטאראוו,
- 3 שהיה בין המסובים, שינגן את ה'וואלעך' של התמים
- 4 ר' נטע פאהארער, וסיפר:)
- 5 בי"ט כסלו תרס"ג הקימו בליובאוויטש שער-
- 6 כבוד לכבודו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, והדליקו
- 7 תרי"ג נרות והעמידו אותם על כל החלונות. כשיצא
- 8 הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק מביתו בדרך לבית-המדרש
- 9 - האולם הגדול - להתועדות, משכו בפתילה
- מיוחדת ומיד נדלקו כל הנרות. התמים ר' נטע
- פאהארער ישב על השער מלמעלה, באמצע החצר
- עמד הרב התמים ר' שואל-דוב בתור מנצח, ובצד
- השני עמד הת' שמואל קאצמאן והפעיל את המנגנים,
- ואז שר ר' נטע פאהארער את ה'וואלעך' הידוע שלו.
- ו. (אח"כ ביקש כ"ק אדמו"ר את הר"ש
- קאנטאראוו לנגן את הניגון מתפילת טל "במשמננו
- אל יהי רזון" מר"ש בעזפאלאוו, וסיפר:)

44 פעם אחת ראה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בחור
45 אחד כשהוא מתהלך בחצר, ואמר לי: הוא זקוק
46 ל'מים שלנו'. פעם אחרת² כשהוד כ"ק אאמו"ר
47 הרה"ק היה בחוץ-לארץ, כתב לי אודות בחור אחד,
48 שיש לעמל ולליגע אותו בהכנות להכנת החיטה למצה
49 שמורה. מאוחר יותר, ראה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
50 את הבחור האמור בחג השבועות, ואמר עליו: 'ציור'
51 אחר לגמרי.
52 י. בשנת תרע"ב היה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
53 במענטאן, ואני ערכתי אז נסיעות שונות³ בענייני
54 הכלל. הייתי אז בפטרבורג, מוסקבה, וילנא, בריסק
55 וכן בפולין. היתה אז שנה קשה מאד. כשבאתי לאחר
56 מכן למענטאן, שאל אותי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
57 השאלות הראשונות: מה שלום הסבתא, כבוד אמי
58 זקנתי הרבנית רבקה, המשפחה, וכן אם הבאתי אתי
59 את רשימת התלמידים. כשעניתי שאת רשימת
60 התלמידים לא הבאתי אתי, ענה לי: הרי אתה אצלי
61 חצי אורח. כתבתי מיד הביתה לליובאוויטש לשלוח
62 לי מיד למענטאן את החבילה בה מונחת רשימת
63 התלמידים.
64 נאלצתי אז לנסוע שוב לחוץ-לארץ בענייני הכלל.
65 במסעי מפריז לפטרבורג ברכבת האקספרס, לא היה
66 לי פנאי להתעכב במענטאן, יצא הוד כ"ק אאמו"ר
67 הרה"ק לתחנת הרכבת לפגוש אותי, ובין היתר מסר
68 לי את החבילה שהגיעה מליובאוויטש - הוא לא רצה
69 לפתוח אותה מפני שהייתה ממוענת על שמי. -
70 פתחתי את החבילה ומסרתי מיד את רשימת
71 התלמידים להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק.
72 כעבור זמן כשבאתי למענטאן, אומר לי הוד כ"ק
73 אאמו"ר הרה"ק, בוא ונטייל "על כיף ימא". - כך היה
74 נוהג תמיד לומר "על כיף ימא", כלשון הזוהר. בזוהר
75 כתוב הלשון "חמי על כיף ימא", ש"חמי" אינו ענין
76 של השגה, אלא שם רואים. - ולמרות שהיו הרבה
77 שאלות בענייני הכלל בעקבות נסיעותי, אף-על-פי-
78 כן היתה השאלה הראשונה ששאל אותי הוד כ"ק
79 אאמו"ר הרה"ק היתה אודות התלמידים, ומסרתי
80 הכל בהתאם לרשימה⁴.
81 (וסיים כ"ק אדמו"ר:) מה חושבים על תפקידו של
82 מנהל, שיש לו אנשים והוא מתכנן כיצד להטיל
83 עליהם עבודה? - לא, יש לשפוך דמעות ולומר
84 תהלים, שכל תלמיד יהיה "עץ שתול על פלגי מים".
85 מוכרחים להזדקק לגשמיות, הרי צריכים גם
86 זאת, אך העיקר הוא הפנימיות.

1 בחג הסוכות תרנ"ט היו הרבה תלמידים, שהיו
2 צריכים מיד אחרי סוכות להתייצב לצבא, והוד כ"ק
3 אאמו"ר הרה"ק הורה אז באמצע ההתוועדות לנגן
4 את הניגון "במשמננו אל יהי רזון", ושרו אז ניגון זה
5 כל חג הסוכות. אז אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אל
6 ה'תמימים': אתם עשו ב"במשמננו", ואני מבטיח לכם
7 - "אל יהי רזון". זו אמנם חבילה כבדה מאד, אך יודע
8 אני מה שאני מקבל על עצמי. שה"משמנים" שלכם
9 יהיה בתורה ומצוות על פי דרכי החסידות, ואני
10 מבטיח לכם ש"אל יהיה רזון".
11 היו כאלה שדברי הוד כ"ק הרה"ק פעל עליהם
12 שינוי המהות.
13 (ניגנו אחר-כך את הניגון, וכשהגיעו לחרוז
14 "במשמננו אל יהי רזון" עזר כ"ק אדמו"ר בנגינה
15 בדביקות ובתנועת ידיו הקדושות).
16 ז. למחנך צריך להיות מסירות-נפש על 'תנועה'
17 של מחנך, אלא שעל המחנך לדעת זאת ולהושיט
18 את ידו בעצמו לכך.
19 בעיני המחנך, יוקרו של המחנך צריך להיות כמו
20 של בן, בן רוחני, וכן יוקרו של המחנך בעיני המחנך.
21 כלומר, כשם שצריך להיות יוקר המחנך בעיני
22 המחנך, כך צריך להיות יוקר המחנך בעיני המחנך,
23 אלא שבמחנך זה במוחין, ובמחנך זה צריך להיות
24 במדות.
25 במחנך זה נמצא בהווה, ואצל המחנך זה צריך
26 להיות. כי אצל המחנך ישנם עדיין 'ציצין המעכבין'.
27 ח. לכל הרביים היתה מסירות-נפש על חסידים,
28 אך להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היתה מסירות-נפש
29 גדולה יותר על 'תמימים', אף יותר מאשר היתה להוד
30 כ"ק רבינו הזקן על ה'חדרים' שלו, שם הם הרי היו
31 'בעלי ציור' גם מקודם. אך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
32 לקח "הארלאטשיקעס" - כלי חרס שנותנים בהם
33 חלב להחמיץ - ולא כלים ריקים כאלה, אלא מלאים
34 חלב חמוץ, הוציא את החלב החמוץ וגם את הבלוע
35 בכלי, והכניס בהם את החמאה האמיתית, ועשה
36 שיהיו טופחים על מנת להטפח.
37 ט. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה לעתים קרובות
38 מסתכל מבעד לחלון - באופן שלא יבחינו בו -
39 ומתבונן איך הבחורים, תלמידי הישיבה, הולכים דרך
40 החצר, ואמר לי: איך הם בלימוד הנגלה, יודע אני
41 מהמשגיח על נגלה, איך הם בחסידות יודע אני
42 מהמשגיח על החסידות, אך איך הם מתהלכים - עלי
43 לראות בעצמי, בקטנות נוגעת תכלית הגדלות.

(4) כנראה רשימה בתוספות דברים ע"ד הנעשה עם כל אחד ואחד.

(2) ראה "לקוטי דיבורים" כרך א' עמוד קכג.

(3) ראה "התמים" חוברת ג"ד.

- 1 יא. (אחד מהמסובים אמר: לא צריכים להידחק,
- 2 כי דוחפים את השולחן על הרבי. ואמר כ"ק
- 3 אדמו"ר:)
- 4 יהודי אינו דוחק אותי, נדחקתי אצל הוד כ"ק
- 5 אאמו"ר הרה"ק לתקיעות ולחסידות, ולא היה איכפת
- 6 לי מה שדחקו אותי, כי לא דחקו אותי אלא דחקו
- 7 בתוכי. גם כאשר ה"יבסק" לולאו⁵ אמר לי
- 8 בשפאלערקי שבעוד עשרים וארבע שעות יירו בי, גם
- 9 כן לא הצר אותי, ה'יהודי' שבו לא הצר אותי. יהודי
- 10 אינו מציר אותי.

ליל ב' דחג הסוכות, בסוכה

(5) ראה בכ"ז רשימת המאסר (נדפסה ב"לקוטי דיבורים" כרך ד').

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מלויבאוויטש

פרק קט"ז – הבלן ממינסק ובנו

- 1 הרקי היתה עיירה קטנה, והאוכלוסיה היהודית בה מנתה כשמונים משפחות. אך עיירה קטנה
- 2 זו תפסה מקום מרכזי בתולדות הנסתרים והמקובלים, ומאוחר יותר בתולדות החסידות.
- 3 היהודים בהרקי הצטיינו ביראת-השמים שלהם. מספר גדול מיהודים אלה היו מופלגים
- 4 בתורה, ובכללם בעלי המלאכה. אפילו פשוטי הפשוטים בין יהודי הרקי לא היו עמי-הארץ.
- 5 אפילו זלמן פושט העור, צדוק אליהו הזבלן, זעליג צבי הקצב, ואברהם יוסה ומשה אהרן
- 6 בעלי העגלה היו מסוגלים לפתוח ספר ולעיין בו. אשר ליראת שמים – בזה יכלו להשתוות עם
- 7 גדולי הלמדנים.
- 8 חלק נכבד בעובדה שהרקי היתה עיירה למדנית ויראת שמים, יש לזקוף לזכותו של הרב
- 9 המקומי רבי נחמן יצחק ואשתו, שרה רבקה הצדקנית.
- 10 רבי נחמן יצחק ישב על כסא הרבנות בהרקי לא פחות מששים שנה, ובמשך ששים השנים
- 11 האלה נטע בקרב יהודי המקום יראת שמים ומדות טובות, ולימדם והדריכם בתורה, כך שכל
- 12 יהודי משם ידע את "האותיות הקטנות".
- 13 הוא היה בעל אישיות נדירה. מוצאו היה ממינסק, כבנו של הבלן המקומי שם, אשר נחשב
- 14 כל ימיו כאדם פשוט אך בסופו של דבר התברר כי היה למדן וצדיק גדול, נסתר אמיתי.
- 15 על הבלן הנפלא הזה יסופר להלן. תחלה נתוודע אל אישיותו הנדירה של בנו, רבי נחמן
- 16 יצחק, רבה של הרקי. הוא לא היה רק למדן גדול, כִּי-אם גם סמל ודוגמא של טוב לב ויושר.
- 17 הבעלי-בתים של הרקי, שהכירוהו שנים רבות כל-כך, אמרו כי מעולם לא שמעו מפי רבם אף
- 18 מלה חמורה על אדם כלשהו. הוא גילה חיבה יתירה ויחס של נימוס לכל אחד.
- 19 גם כאשר רצה להוכיח אדם שחטא, עשה זאת באהבה וברחמים גדולים, ובכאב לב על
- 20 שהוא נאלץ להשמיע דברי תוכחה באזני יהודי.
- 21 צדקותו הגדולה באה לידי ביטוי מיוחד, כאשר פרצה פעם מגפה, רחמנא ליצלן, בהרקי,
- 22 ורבים מתו בה. הרב הזמין אסיפה גדולה, שאליה נקראו כל בני הקהילה, אנשים ונשים וטף,
- 23 נער וזקן.
- 24 הרב עלה על הבמה ואמר: ברור בהחלט שהמגפה באה בגלל חטאים בעיירה, שהרי הקב"ה

1 לא היה מביא עונש כזה על העיירה לולא בוצעו כאן חטאים כבדים. אלא שאינני יכול לשער
2 מי הם בעלי-עבירה כאלה בעיירה שלנו, ובטוחני כי האחריות מוטלת עלי כדברי רש"י על הפסוק
3 "ואשימם בראשיכם".

4 הרב פרץ בבכי, ולאחריו געה כל הקהל כולו בבכי רב.

5 רבי נחמן יצחק התייחס לבני קהילתו כאב לבניו. לא היה אצלו הבדל בין אחד לשני, כשם
6 שאב אינו מבדיל בין בן אחד למשנהו. אל כולם התייחס באהבה ובתשומת לב מודגשת, ואת
7 כולם הדריך במדות טובות.

8 הסדר מעניין ומחוכם קבע בין שנים עשר החנוונים בעיירה. לפי סדר זה היו כל שתים-עשרה
9 החנויות פתוחות רק ביום שוק, כאשר כל איכרי הסביבה באו לעיירה לערוך קניותיהם. אך בימים
10 רגילים הנהיג הרב תורנות יומית של שלוש חנויות פתוחות. סדר זה איפשר לחנוונים פרנסה
11 הוגנת בלי התחרות, קנאה ומחלוקת, וכן הותיר בידם זמן פנוי לענינים רוחניים.

12 עוד הנהיג הרב, שכל הסוחרים ישתתפו באופן שווה באספקת סחורה אל שלוש חצרות
13 האצילים שהיו בסביבת הרק. רק בעונת הציד, כאשר כל פריצי הסביבה התרכזו בעיירה כדי
14 לערוך ציד ביערות הסביבה, ניתנה יד חפשית לכל יהודי להציע סחורה לאצילים ומלוויהם הרבים.
15 כך נשמר, הודות למאמציו וחכמתו של הרב, השלום בעיירה, וזו לא ידעה כל קנאה ושנאה
16 וריב.

17 הרבנית שרה רבקה, תרמה מצדה תרומה משמעותית לרמת יראת-השמים והמדות הטובות
18 בעיירה. היא היתה אישיות דגולה מצד עצמה. תמיד עסקה בענינים כגון הכנסת כלה, ביקור
19 חולים וגמילות חסדים. הרבנית דאגה לגדל ולפאר כל שמחה שהיתה בעיירה, ברית-מילה,
20 בר-מצוה, מסיבת שידוכין, וחתונה. מצד שני דאגה שבכל ענין של צער ואבל, חלילה, שאירע
21 למישהו בעיירה ישתתפו כל אנשי העיירה. והיא עצמה היתה ראשונה בצער ובנחמה, בשמחה
22 ובעזרה.

23 במיוחד הקדישה שרה רבקה מזמנה ללמד את הנשים מידות טובות, שלא יריבו בינן לבין
24 עצמן ולא תעלבנה זו את זו, שלא תדברנה לשון הרע ורכילות, ולא תגלינה שנאה וקנאה אחת
25 לזולתה.

26 כאשר באה לגור משפחה חדשה בהרק, והאשה לא היתה כה טובה ומחונכת כתושבות
27 הוותיקות, התמסרה הרבנית לשיחות ממושכות אתה עד שהשתנתה.

28 בימי הקיץ הארוכים היתה הרבנית מכנסת סביבה במרפסת ביתה נשים מן העיירה ומספרת
29 להן מסיפורי התורה, המדרש וספרים אחרים. היא היתה מסבירה להן בהרחבה את הרעיונות
30 העמוקים שבסיפורים, ומפיקה את מוסר ההשכל שבהם, בחורף היתה אוספת את הנשים בביתה
31 פנימה וממשיכה בסיפוריה, ובהסברתה המרתקת והמאלפת.

32 הרבנית היתה לכן אהובה ונערצת על נשי העיירה. המבוגרות היו קוראות לה – "אמא",
33 והצעירות – "סבתא". שלא בנוכחותה היתה מכונה בפי כל! "הרבנית הקדושה".

34 גם מוצאה של שרה רבקה, כבעלה הרב, היה ממינסק, והעבר שלה היה מעניין לא פחות
35 משל בעלה.

עתה נתוודע אל הבלן ממינסק, אביו של רבי נחמן יצחק.

- שמו של הבלן הזה היה – שמעון לייב. במינסק לא העריכו אותו במיוחד, שכן סוף־סוף
 אין הבלנות מקצוע כה מכובד, אמנם היתה לו, לשמעון לייב, הדרת פנים בלתי מצויה, פניו
 האירו וזקנו הוסיף לו לויית חן. עיניו הפיקו חכמה רבה, אך עם כל זה – מי משים לבו לבלן...
 מובן ששמעון לייב הוחזק לאדם פשוט והדיוט, מעולם לא שמע איש מפיו מאמר חז"ל,
 או אף פסוק חומש. ידעו עליו רק כי הוא משלם את התשלום השבועי הקבוע ל"חברת תהלים",
 והוא משתתף תכופות באמירת תהלים בציבור בחברה זו.
 מאחר ולא בכל יום הוסק המרחץ במינסק של אז, היה שמעון לייב משוטט ימים שלמים
 על פני הרחובות. מובן שדבר זה חיזק את הרושם על היותו הולך בטל ומתרועע עם יושבי
 קרנות, דבר שלא תרם להעלאת חשיבותו בעיני מכיריו.
 במדה טובה אחת הצטיין שמעון לייב על דעת הכל: כל הכסף שחסך משך שנים היה מלווה
 לעניים. החסד שבדבר היה גדול במיוחד בכך שלא המתין עד שמישהו יבוא אליו לבקשת
 גמילות־חסד. בגלל שוטטותו הרבה ברחובות, היה יודע תמיד היכן ולמי חסר קצת כסף כדי
 לקנות סחורה ולמוכרה, או כדי לפרנס אשתו וילדיו. כבדרך פלא ידע כל מחסורי כל בני העיירה,
 ובהתאם לכך פעל. תכופות לא היה מסתפק במתן הלוואה, כי־אם מביא שק תפוחי אדמה או
 שק קמח לביתו של עני תלמיד־חכם או לביתה של אלמנה, או סתם נזקק.
 גבוה וחסון ומלא און היה נושא את השקים, כמי שנושא אריזות קלות ומכניס שמחה לבתים
 רבים.
 אלא שכל זה לא הוסיף לו חשיבות במינסק. סוף־סוף אין חשיבות לעם־הארץ במינסק
 הלמדנית.

אגרות קודש

[י"א תמוז תרפ"א]

ב"ה

סדר הלימודים

- משעה חצי השלישית עד חצי השישית כת ב'. בחצי
 הששית מנחה. ואז שעה לימוד קיצור שו"ע, פרשת השבוע
 עם פרש"י עד שעה השביעית. משעה השביעית עד
 השמינית כתיבה.
 ביום ועש"ק התחלת הלימוד בשעה התשיעית. משעה
 התשיעית עד שעה השתים עשרה, חזרת הגמרא דכל
 השבוע. משעה שתים עשרה עד חצי הראשונה סעודה.
 אח"כ קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום נחת
 השגחת המלמד.
 וביום ועש"ק משעה י"ב יהי רק מלמד אחד, והב'
 חפשי הוא לעסוק במלאכתו הפרטית בהכנה לשבת.
 בשבת יהי הסדר כך, זמן התפילה בשעה חצי
 העשירית, בצהרים בשעה השני יבואו תלמידי החדר,
 ויחזרו הגמרא של השבוע עד שעה החמישית. משעה
 במערכה הראשונה לעת עתה יקחו ב' מלמדים, אשר
 כל מלמד ילמוד עם שני כתות, בכל כת שמונה תלמידים,
 ואם כן יהי אצל מלמד אחד ששה עשר תלמידים (ובאמת
 יכולים להיות עד עשרי אבל לא יותר מעשרה בכל כת).
 וזה סדרו:
 בשעה העשירית בוקר התחלת הלימוד. כת אחת תשב
 לפני המלמד ללמוד בחדרו, והכת השני תחזור בחדר
 הכללי (כמבואר בתקנות, ועד המסדר סעי' ה'). הלימוד
 יהי התחלת גמרא בעיון עם תוסי' מלוקט.
 משעה העשירית עד שעה הראשונה כת א'. בשעה
 ראשונה סעודה עד שעה שני ומנוחה עד חצי השלישית.

25 חבר, היינו שילמדו שנים שנים, וכללות הלימודים יהיו
26 מסודרים. וילמדו עד שעה השביעית בלי הפסק. בשעה
27 השביעית מנחה. סעודה עד השמינית. בשמינית דא"ח עד
28 חצי העשירית ג"כ במספר ט"ו תלמידים (ושני כתות
29 ילמדו במשך היום כפי העת אשר יגביל המשגיח, ואלו
30 יכולים ללמוד בבוקר ובערב בזמן דא"ח, חלקם בנגלה,
31 אם בבוקר אם בערב). אשר בכל אופן בעשרת שעות
32 הלימוד יהי שבעה שעות בנגלה, ושלושה בדא"ח (היינו
33 שעה וחצי בערך לשמוע מהמשפיע ושעה ומחצה לחזור
34 מה שלמדו).
35 זמן הבוקר במערכה א' וב' שיבואו להתפלל שעה
36 השמינית, וזמן התפלה הוא רבע שעה התשיעית עד חצי
37 העשירית. זמן סעודה קלה והתחלת הלימוד, כאמור.
38 ההשגחה הכללית הלא ידוע היא במה שצריכה להיות,
39 להרבות השיחה בהנהגה טובה ביראת שמים, ובקנין
40 מדות טובות, ובציווי ואזהרה על נט"י קשעה"מ ועוד
41 מהדברים שאינם באים בכתב, וקבוע בלב התמימים יחיו
42 מההנהגה הטובה והישרה שקבלו בעת היותם תלמידים
43 מקשיבים.
44 ההודעה בשורה הנשלחת צריכים להדביק בכותלי
45 ביהמ"ד, למען לפרסמו ברבים. והעיקר צריכים לקבל
46 בעלי כשרון מצויינים בכל מפלגה ומפלגה, ושיהי' מעון
47 טוב מתאים אל המוסד לכל פרטיו.

אג"ק מוהר"צ נרדך יז

1 החמישית עד הששית יאמר לפנייהם המלמד פרקי אבות.
2 ומלמד אחד לשני הכתות, והמלמד השני ינוח לו. וכן יהי
3 הסדר בהשגחת התפלה בכ"י, אשר אחד המלמדים ישגיח
4 על התפלה וסדרו, שבוע אחת, ושבוע הב' יהי השני, וחוזר
5 חלילה.
6 כל תלמיד המצטיין, יכתוב זאת המלמד, וכן תלמיד
7 המאחר לבוא או שאינו שומר את הזמן או על כל דבר
8 פשע בהנהגה יוכתב, ויומסר לועד.
9 פעם בחודש יובחן כל תלמיד בבחינה קלה, ובסוף
10 הזמן, יבחנו כל התלמידים בבחינה מדויקת.
11 במערכה שני, התחלת הלימוד בשעה העשירית, כת
12 ראשונה כ"ד תלמידים (ואפשר עד שלשים שי'), עד שעה
13 ראשונה דף גמרא בעיון עם תוס'. משעה ראשונה עד שני
14 סעודה ומנוחה עד חצי השלישית. משעה חצי השלישית
15 עד חצי הששית כת ב' כ"ד תלמידים (כנ"ל) יחיו. בחצי
16 הששית מנחה. מחצי הששית ויותר עד חצי השביעית
17 שו"ע בדינים הנוגעים בתפלה וברכה והנהגה. מחצי
18 השביעית עד חצי השמינית פרק תניא, ומאמרים בלקו"ת.
19 עד חצי התשיעית כתיבה, בסדר מסודר.
20 במערכה השלישית. התחלת הלימוד בשעה השמינית
21 בוקר עד חצי העשירית, התחלת דא"ח, כת אחת ט"ו
22 תלמידים לא יותר, והשאר יחזרו. בחצי העשירית תפלה
23 עד חצי או י"א. מי"א-י"ב סעודת בוקר. ובשעה י"ב
24 התחלת הלימוד לעצמם, בנגלה, עפ"י סדר הועד, ועם

אגרות קודש

ב"ה, ב' תמוז, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב"ד באה"ק ת"ו,
ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנועם נתקבל מכתבם מכ"ה סיון עם קטעי העתונים והתמונות (וחבל אשר התמונות לא
עלו כהוגן) ובטח גם להבא ישלחו הנדפס בהעתונים וכו' ופשיטא שישלחו לכאן עכ"פ איזה טופסים
מהשיחות שהדפיסו או שידפיסו.

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל, וכן הפרובס מהמשך רשימת
המאסר, ובטח בהתאם להצעתם מאז הנה יוכלו להדפיס המשך המאסר בחוברת בפ"ע - או כמ"ש
אח"כ בהבטאון.

פרשת בלק

כב - וַיֵּרָא בָּלָק בֶּן־צֹפּוֹר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאַמְרֵי: ^אוַיִּגֶד מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מֵאֹד כִּי רַב־הוּא וַיִּקְץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^בוַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זִקְנֵי מְדִיָּן עֲתָה יִלְחָכוּ הַקְּהֵל אֶת־כָּל־סִבִּיבֹתֵינוּ בַּלְחָד הַשּׁוֹר אֶת יֶרֶק הַשָּׂדֶה וּבָלָק בֶּן־צֹפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהוּא: ^גוַיִּשְׁלַח מְלָאכִים אֶל־בָּלָעַם בֶּן־בְּעוֹר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל־הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לִקְרֹא־לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עָם יֵצֵא מִמִּצְרָיִם הִנֵּה כָּסָה אֶת־עֵינֵי הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמְּלִי: ^דוַעֲתָה לְכֶֽה־נָּא אֲרַהֲלֵי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־עֲצוּם הוּא מִפְּנֵי אוֹלֵי אוֹכַל נִפְחָבוֹ וְאֶגְרָשְׁנוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי יָדַעְתִּי אֶת אֲשֶׁר־תַּבְרֹךְ מִבְּרָךְ וְאֲשֶׁר תֹּאֵר יוֹאֵר: ^הוַיֵּלְכוּ זִקְנֵי מוֹאָב וְזִקְנֵי מְדִיָּן וַיִּבְרְאוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בָּלָק: ^ווַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לֵינוּ פֹה הַלֵּילָה וְהִשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם דָּבָר כַּאֲשֶׁר יִדְבֹּר יְהוָה אֵלַי וַיֵּשְׁבוּ שְׁרֵי־מוֹאָב עִם־בָּלָעַם: ^זוַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ: ^חוַיֹּאמֶר בָּלָעַם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בֶּן־צֹפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב שָׁלַח אֵלָי: ^טהִנֵּה הָעָם הַיֵּצֵא מִמִּצְרָיִם וַיָּבֹא אֶת־עֵין הָאָרֶץ עָתָה לְכֶֽה קָבַח־לִי אֹתוֹ אוֹלֵי אוֹכַל לְהַלְחֵם בּוֹ וְגִרְשָׁתִּיו: ^יוַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם לֹא תִלָּךְ עִמָּהֶם לֹא תֹאֵר אֶת־הָעָם

כִּי בָרוּךְ הוּא: (ע"ב בחול)

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כז עמ' 275)

כִּי עֲצוּם הוּא מִפְּנֵי (כב, ו)

קַתַּב הַשָּׁל"ה, שֶׁבָּלָק הָיָה חָכֵם גָּדוֹל וַיִּדַּע שֶׁהַעֲצוּמָה שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וּמִשִּׁיחַ, תֵּצֵא מִפְּנֵי (דוד המלך יֵצֵא מֵרוּת הַמּוֹאֲבִיָּה). לִפִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מֵה שֶׁפָּרָשָׁה בַּתּוֹרָה וְקִרְאָת "בָּלָק", הַפָּךְ "וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקֹב". שָׁכַן, "בָּלָק" מִדְּרָה עַל אֲתֵּחַפְכָּא בְּתַכְלִית הָעֲלִי - הַפִּיכָת מֶלֶךְ מוֹאָב, כִּךְ שֶׁתֵּצֵא מִפְּנֵי מַלְכוּת בֵּית דָּוִד וּמִשִּׁיחַ.

שְׁנֵי יִיָּקָם בָּלָעַם בִּפְקָר וַיֹּאמֶר אֶל־שְׁרֵי בָּלָק לָבוּ אֶל־אֲרָצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לִתְתִּי לְהַלָּךְ עִמָּכֶם: ^אוַיִּקְוֹמוּ שְׁרֵי מוֹאָב וַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בָּלָעַם הַלָּךְ עִמָּנוּ: ^בוַיֹּסֶף עוֹד בָּלָק שָׁלַח שְׂרָיִם רַבִּים וְנַכְבָּדִים מֵאֵלָּה: ^גוַיָּבֹאוּ אֶל־בָּלָעַם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלָק בֶּן־צֹפּוֹר אֶל־נָא תִפְנַע מִהַלָּךְ אֵלָּי: ^דכִּי־כַבֵּד אַכְבִּידְךָ מֵאֹד וְכָל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֶעֱשֶׂה וּלְכֶֽה־נָּא קָבַח־לִי אֶת הָעָם הַזֶּה: ^הוַיַּעַן בָּלָעַם וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדִּי בָּלָק אִם־יִתֵּן־לִי בָּלָק מִלֵּא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קִמְנָה אוֹ גְּדוּלָּה: ^ווַעֲתָה שָׁבוּ נָא בָּנֵה גַם־אַתֶּם הַלֵּילָה וְאִדְעָה מַה־יֹּסֵף יְהוָה דְּבַר עַמִּי: ^זוַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־בָּלָעַם לֵימֹר וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־לִקְרֹא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לָךְ אִתָּם וְאִךְ אֶת־הַדְּבָר אֲשֶׁר־אָדַבְר אֵלָיְךָ אֹתוֹ

תַּעֲשֶׂה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם כג עמ' 152)

קוֹם לְךָ אִתָּם (כב, כ)

תו"ל לְמַדּוּ מִכֶּךָ שֶׁ"בַּדְרָךְ שֶׁאֲדָם רוֹצֵה לִילָךְ, כִּה מוֹלִיכִין אוֹתוֹ", וְכֵן שֶׁ"חֲצָפָה אֶפִּילוֹ כֻּלְפִי שְׂמִיָּא מְהִי". וַיֵּשׁ לְבָאֵר זֹאת בַּעֲבוּדַת ה'. לַפְעָמִים עוֹשֶׂה אָדָם חֲשָׁבוֹן נֶפֶשׁ וּמִגִּיעַ לַמִּסְקָנָה שֶׁהוּא רוֹצֵה לִלְכֹּת בְּדִרְכָּה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, וַיֵּשׁ לַחֲשֹׁשׁ אֲפּוֹא שִׁיּוּלִיכּוֹ אוֹתוֹ בְּדִרְךָ זֶה. וְהַעֲצָה הַיָּד, לְהַתְּעַקֵּשׁ וְלִטְעוֹן בִּ"חֲצָפָה" שֶׁאֵינָנו מְסַפִּים לָכֶּה, וְעַל־דֶּרֶךְ "כָּל מֵה שִׁיאֵמַר לְךָ בַּעַל הַבֵּית עֲשֶׂה, חוּץ מִצָּא".

שְׁלִישִׁי כֹּה וַיָּקָם בָּלָעַם בִּפְקָר וַיַּחְבֹּשׁ אֶת־אַתָּנוּ וַיִּלָּךְ עִם־שְׁרֵי מוֹאָב: ^אוַיַּחֲרֹאֲף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְּצָב מִלֵּאָךְ יְהוָה בַּדְרָךְ לְשִׁמּוֹן לוֹ וְהוּא רִכַּב עַל־אַתָּנוּ וַיִּשְׁנֵי נִעְרֵיו עִמּוֹ: ^בוַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־מִלֵּאָךְ יְהוָה נֶצֶב בַּדְרָךְ וְחִרְפוֹ שְׁלוּפָה בִּידּוֹ וַתֵּט הָאֲתוֹן מִן־הַדְרָךְ וַתִּלָּךְ בַּשָּׂדֶה וַיִּךְ בָּלָעַם אֶת־הָאֲתוֹן לְהַטִּיחָהּ הַדְרָךְ: ^גוַיַּעֲמֹל מִלֵּאָךְ יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכֹּהֲנִים גִּדְרָה

מִנָּה וְגֵדֶר מִנָּה: ^כ וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מִלְאָךְ
יְהוָה וַתִּלְחֹץ אֶל־הַקּוֹר וַתִּלְחֹץ אֶת־רִגְלֵ בִלְעָם
אֶל־הַקּוֹר וַיִּסָּף לַהֲפֹתָהּ: ^{כא} וַיִּוָּסֵף מִלְאָךְ־יְהוָה
עָבֹר וַיַּעֲמֹד בַּמָּקוֹם צֹר אֲשֶׁר אֵין־דֶּרֶךְ לְנִטּוֹת
יָמִין וּשְׂמֹאל: ^{כב} וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה
וַתִּרְבֹּץ תַּחַת בִּלְעָם וַיַּחֲרֹאֶף בִּלְעָם וַיִּן
אֶת־הָאֵתוֹן בַּמָּקַל: ^{כג} וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי
הָאֵתוֹן וַתֹּאמֶר לְבִלְעָם מַה־עָשִׂיתִי לָךְ כִּי
הִפְתִּינִי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים: ^{כד} וַיֹּאמֶר בִּלְעָם
לְאֵתוֹן כִּי הִתְעַלְלָתְ כִּי לֹא יִשְׁחַרְבֵּ בְיָדִי כִּי
עָתָה הִרְגַּתִּיד: ^{כה} וַתֹּאמֶר הָאֵתוֹן אֶל־בִּלְעָם
הֲלוֹא אֲנֹכִי אֲתִנֶּךָ אֲשֶׁר־רַכַּבְתָּ עָלַי מִעֹדֶיךָ
עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הִהֲסַבְנָה הַסִּפְנָתִי לַעֲשׂוֹת לָךְ
כֹּה וַיֹּאמֶר לֹא: ^{כו} וַיִּגַּל יְהוָה אֶת־עֵינָיו בִּלְעָם
וַיֵּרָא אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וַיַּחֲרֹבוּ
שְׁלֵפָה בְּיָדוֹ וַיִּקְדּוּ וַיִּשְׁתַּחוּ לֵאמֹר: ^{כז} וַיֹּאמֶר
אֵלָיו מִלְאָךְ יְהוָה עַל־מָה הִפְתָּ אֶת־אֲתִנְךָ זֶה
שְׁלֹשׁ רִגְלִים הִנֵּה אֲנֹכִי יֹצֵאתִי לְשֹׁטֵן כִּי־יִרְט
הַדֶּרֶךְ לְגִגְדִּי: ^{כח} וַתֵּרָאֵנִי הָאֵתוֹן וַתֵּט לִפְנֵי זֶה
שְׁלֹשׁ רִגְלִים אוֹלִי נִטְתָה מִפְּנֵי כִּי עָתָה
גַּם־אֲתַכֶּה הַרְגַּתִּי וְאוֹתָהּ הַחַיִּיתִי: ^{כט} וַיֹּאמֶר
בִּלְעָם אֶל־מִלְאָךְ יְהוָה חֲטָאתִי כִּי לֹא יָדַעְתִּי
כִּי אַתָּה נֹצֵב לִקְרָאתִי בְּדֶרֶךְ וְעָתָה אִם־רַע
בְּעֵינֶיךָ אֲשׁוּבָה לִּי: ^ל וַיֹּאמֶר מִלְאָךְ יְהוָה
אֶל־בִּלְעָם לֹךְ עִם־הָאֲנָשִׁים וְאַפֶּס אֶת־הַדֶּבֶר
אֲשֶׁר־אָדַבְר אֵלֶיךָ אֲתוֹ תִּדְבֹּר וַיִּלָּךְ בִּלְעָם
עִם־שְׂרֵי בָלָק: ^{לא} וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי בָא בִלְעָם
וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ אֶל־עֵיר מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־גְּבוּל
אֲרָנָן אֲשֶׁר בַּקָּצָה הַנִּבּוּל: ^{לב} וַיֹּאמֶר בָּלָק
אֶל־בִּלְעָם הֲלֹא שְׁלַח שְׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לִקְרֹאֲלָךְ
לָמָּה לֹא־הִלַּכְתָּ אֵלַי הָאֲמָנָם לֹא אוֹכַל בְּבִדְךָ:
^{לג} וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק הִנֵּה־בָאתִי אֵלֶיךָ

~ נקודות משיחות קודש ~ (אגרות קדש ב עמ' רסח)

וַיִּפְתַּח ה' אֶת פִּי הָאֵתוֹן (כב, כח)

וְקָשָׁה, לֵאמֹר תוֹעֵלֶת הִי מוֹפֵת זֶה. וַיֵּשׁ לוֹמֵר, דִּהְיֶה
מִבְּאֵר בְּדֶהר שִׁדְיֵעַת בִּלְעָם הִי הָיָה בְּאִמְצָעוֹת הָאֵתוֹן, וְעַל־יָדָה
רָצָה לְהַמְשִׁיךְ קָלָלָה עַל יִשְׂרָאֵל; וְהִיָּה כָּאֵן גַּם בְּתוֹךְ גַּם, שְׁעַל
יְדֵי הַיּוֹפּוֹת עִם הָאֵתוֹן דּוֹקָא הַתַּחֲתִיל בְּטוֹל מִחֲשָׁבָתוֹ. וְכִיּוֹנֵת
אֵלֶם כְּתִב, שֶׁבִּלְעָם וְאֵתוֹנוֹ הֵם זַעֲר־אֲנָפִין וְנִקְבָּא דְקָלִיפָה,
”וְהוּא טַעַם פְּתִיחַת פִּי הָאֵתוֹן . . . כִּי שִׁקְטָרְגוֹ זֶה עַל זֶה,
בְּסוֹד פְּזוֹר לְרַשְׁעִים”.

רביעי ^{לד} וַיִּלָּךְ בִּלְעָם עִם־בָּלָק וַיָּבֹאוּ קִרְיַת
חֲצוֹת: ^{לה} וַיִּזְבַּח בָּלָק בָּקָר וְצֹאן וַיִּשְׁלַח לְבִלְעָם
וְלִשְׂרִים אֲשֶׁר אֲתוֹ: ^{לז} וַיְהִי בְּבָקָר וַיִּקַּח בָּלָק
אֶת־בִּלְעָם וַיַּעֲלֵהוּ בָמֹת בָּעַל וַיֵּרָא מִשָּׁם
קָצָה הָעָם: ^{לח} כֵּן וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק
בְּנֵה־לִּי בֹוֶה שְׁבַעַה מִזְבַּחַת וְהִכֵּן לִי בֹוֶה
שְׁבַעַה פָּרִים וְשְׁבַעַה אֵילִים: ^{לז} וַיַּעַשׂ בָּלָק
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בִּלְעָם וַיַּעַל בָּלָק וּבִלְעָם פֶּר וְאֵיל
בַּמִּזְבֵּחַ: ^{לא} וַיֹּאמֶר בִּלְעָם לְבָלָק הִתְיַצֵּב עַל־
עֲלִיתְךָ וְאִלְכָה אוֹלִי יִקְרָה יְהוָה לִקְרָאתִי וְדִבֶּר
מַה־יֵּרָאֵנִי וְהִגַּדְתִּי לָךְ וַיִּלָּךְ שְׁפִי: ^{לב} וַיִּקְרַ
אֱלֹהִים אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֶת־שְׁבַעַת
הַמִּזְבַּחַת עֲרִכְתִּי וְאַעַל פֶּר וְאֵיל בַּמִּזְבֵּחַ:
^{לג} וַיִּשָּׁם יְהוָה דִּבֶּר בְּפִי בִלְעָם וַיֹּאמֶר שׁוּב
אֶל־בָּלָק וְכֹה תִּדְבֹּר: ^{לד} וַיָּשָׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נֹצֵב
עַל־עֲלִיתוֹ הוּא וְכָל־שְׂרֵי מוֹאָב: ^{לה} וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ
וַיֹּאמֶר מִן־אֲרָם יִנְחֵנִי בָלָק מִלֶּךְ־מוֹאָב מִהַרְרֵי־
קָדִם לָכֹה אֲרַהֲלִי יַעֲקֹב וְלָכֹה זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל:
^{לז} מָה אֶקֶב לֹא קֶפֶה אֵל וּמָה אֲזַעֵם לֹא זַעֵם
יְהוָה: ^{לח} כִּי־מֵרָאשׁ צָרִים אֲרָאֵנוּ וּמִגְבָּעוֹת
אֲשׁוּרֵנוּ הֵן־עַם לְבָדֵד יִשְׁפָּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב:
מִי מִנָּה עֶפֶר יַעֲקֹב וּמִסָּפֶר אֶת־רִבְעֵ יִשְׂרָאֵל
תָּמַת נַפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִהְיִי אַחֲרִיתִי כְּמֹהוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 128)

הָן עִם כְּלָבִיא יָקוֹם (כג, כד)

"כִּשְׁהֵן עוֹמְדִין מְשִׁנָּתָם שְׁחִירִית, הֵן מִתְגַּבְּרִים . . לַחֲטָף אֶת הַמִּצְוֹת" (רש"י). יֵשׁ לוֹמַר בְּדֶרֶךְ הַצִּחוּת, שֶׁהוּא עַל-דֶּרֶךְ מֵאִמֶּר בַּיָּד ל"חֲטָף וְאֵכָל חֲטָף וְאֶשְׁתִּי". וְלִהְיוֹת, שֶׁ"חֲטָף" בְּאִיִּדִּישׁ הוּא 'כַּאֲפֵן', שֶׁשִּׁיָּךְ גַּם ל"עוֹמְדִים מְשִׁנָּתָם", 'אוֹיִפֶּגֶעֱכַאפֶט'.

שִׁשִּׁי כו וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בָּלְעָם לְכֶה-נָּא אֶקְחֶךָ אֶל-מְקוֹם אַחֵר אוֹלִי יִישָׁר בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים וְקִבְּתוּ לִי מִשָּׁם: כז וַיִּקַּח בָּלָק אֶת-בָּלְעָם רֹאשׁ הַפִּעֹזר הַנִּשְׁקָף עַל-פְּנֵי הַיְּשִׁימֹן: כח וַיֹּאמֶר בָּלְעָם אֶל-בָּלָק בְּנֵה-לִּי בֹזֶה שְׂבַעָה מִזְבְּחֹת וְהִכֵּן לִי בֹזֶה שְׂבַעָה פָּרִים וְשְׂבַעָה אֵילִם: כט וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר אָמַר בָּלְעָם וַיַּעַל פָּר וְאֵיל בְּמִזְבֵּחַ: לד * וַיֵּרָא בָלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינֵי יְהוָה לְבָרֶךְ אֶת-יִשְׂרָאֵל וְלֹא-יִהְיֶה כְּפַעַם-כְּפַעַם לִקְרֹאת נִחְשִׁים וַיִּשֶׁת אֶל-הַמִּדְבָּר פָּנָיו: לו וַיֵּשֶׂא בָלְעָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו וְהָתִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים: לז וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נֹאֵם בָּלְעָם בְּנֹו בְּעוֹר וְנֹאֵם הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵינִי: לח נֹאֵם שְׂמַע אֲמַר-יֵאל אֲשֶׁר מִחוּזָה שְׂדֵי יַחֲזֶה נָפֶל וְנִלְוִי עֵינָיִם: לה מִה-טָבוּ אֱהִלְיֹךְ יַעֲקֹב מִשְׁפַּנְתִּיךָ יִשְׂרָאֵל: לו בְּנִחְלִים נִפְּטִיו בְּגִנְתָּ עָלֶי נֶהַר פְּאֵהֲלִים נִטַּע יְהוָה בְּאֲדוּרִים עַל-יָמִים: לו זֵל-מִיֹּם מִדְּלִי וְזָרְעוּ בְּמִים רַבִּים וְיָרֵם מֵאֲנֵל מִלְּכֹו וְתִנְשֵׂא מִלְּכָתוֹ: לה אֵל מוֹצִיאֹ מִמִּצְרַיִם כְּתוּעַפֶּת רֹאם לוֹ יֹאכֵל גּוֹיִם צָרִיו וְעַצְמֹתֵיהֶם יִגְרֵם וְחִצָּיו יִמְחֹץ: לו פָּרַע שָׁכַב פְּאֲרִי וְכִלְבִּיא מִי יִקְיִמֵנו מִבְּרִכְיֹךְ כְּרוּךְ וְאַרְרִיךְ אָרוּר: לו וַיַּחֲרֹאֶף בָּלָק אֶל-בָּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת-כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בָּלְעָם לִקַּב אִיבִי קְרֹאתִיךָ וְהִנֵּה בְּרִכָּתְךָ זֶה שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים: לו וְעַתָּה בְּרַח-לְךָ אֶל-מְקוֹמְךָ אֲמַרְתִּי כִּפְדֹו אֲכַבְּדְךָ וְהִנֵּה מִנְעֶךָ יְהוָה מִכְּבוֹד: לו וַיֹּאמֶר בָּלְעָם אֶל-בָּלָק הֲלֹא גַם אֶל-מִלְּאֲכִידֹךָ אֲשֶׁר-

א וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בָּלְעָם מַה עָשִׂיתָ לִּי לִקַּב אִיבִי לְקַחְתִּיךָ וְהִנֵּה בְּרִכָּתְךָ: לו וַיַּעַן וַיֹּאמֶר הֲלֹא אִתִּי אֲשֶׁר יָשִׁים יְהוָה בְּפִי אֶתוֹ אֲשַׁמֵּר לְדַבָּר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"א ב עמ' 686)

לִקַּב אוֹיְבִי לְקַחְתִּיךָ, וְהִנֵּה בְּרִכָּתְךָ בְּרֹךְ (יא, יא)

הִינֵנוּ בְּחֵינֵת אֶתְהַפְּכָא, "וַיִּתְּפֶךָ ה' אֶלְקִידֹךָ לָךְ אֶת הַקִּלְלָה לְבְּרִכָּה", וְכִפִּי שְׂכַתְב רש"י לְהֵלֵן: "מִבְּרִכּוֹתָיו שֶׁל אוֹתוֹ רָשָׁע, אֲנִי לְמִדִּים מַה הִיָּה בְּלִבּוֹ לְקַלְלִים". וַיֵּשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּשְׁטֵם זֶה נִזְכָּר מִלֶּךְ הַמִּשְׁשִׁים בְּכַרְשֵׁתְנוּ דִּקְא (כד, יט), שֶׁכֵּן עִם בִּיאַת הַמִּשִּׁיחַ תִּתְהַפֵּף הַגְּלוּת לְגֻאֲלָה – כָּל הַצּוּמוֹת יִתְּפָכוּ לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׁמִתָּה וְלְמוֹעֲדִים טוֹבִים.

חמישי י וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק לִךְ-נָּא אִתִּי אֶל-מְקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תֵּרְאֵנוּ מִשָּׁם אָפֶם קִצְחוֹ תֵרְאָה וְכִלּוֹ לֹא תֵרְאָה וְקִבְּנוּ-לִי מִשָּׁם: יז וַיִּקְחֵהוּ שְׂדֵה צִפִּים אֶל-רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וַיִּבֵּן שְׂבַעָה מִזְבְּחֹת וַיַּעַל פָּר וְאֵיל בְּמִזְבֵּחַ: יח וַיֹּאמֶר אֶל-בָּלָק הִתְיַצֵּב כֹּה עַל-עֲלִיתְךָ וְאִנְכִּי אֶקְרָה כֹּה: יט וַיִּקַּר יְהוָה אֶל-בָּלְעָם וַיֵּשֶׁם דָּבָר בְּפִיו וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל-בָּלָק וְכֹה תִדְבֹּר: כ וַיָּבֹא אֵלָיו וְהֵנוּ נִצַּב עַל-עֲלִיתוֹ וְשָׁרִי מוֹאָב אִתּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק מַה-דְּבַר יְהוָה: כא וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר קוֹם בָּלָק וְשְׂמַע הַאֲזִינוּהָ עָדִי בְּנֹו צֶפֶר: כב לֹא אִישׁ אֵל וְכִיבֹו וּבֶן-אָדָם וַיִּתְּנָחֶם הָהוּא אֲמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדַבָּר וְלֹא יְקִימֶנָה: כג הִנֵּה בְרֹךְ לְקַחְתִּי וּבְרֹךְ וְלֹא אֲשִׁיבֶנָה: כד לֹא-הִבִּיט אֹן בְּיַעֲקֹב וְלֹא-דָרָה עִמָּל בְּיִשְׂרָאֵל יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְתִרְוַעַת מִלֶּךְ בּוֹ: כה אֵל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם כְּתוּעַפֶּת רֹאם לוֹ: כז כִּי לֹא-נִחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא-קָסָם בְּיִשְׂרָאֵל כַּעַת יֹאמֶר לְיַעֲקֹב וְלִיִּשְׂרָאֵל מִה-פֶּעַל אֵל: כח הֵן-עַם כְּלָבִיא יָקוֹם וּבְאֲרִי יִתְנַשֵּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד-יֹאכֵל מִרְּךָ וְדַם-חֲלָלִים יִשְׁתֶּה: כח וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל-בָּלְעָם גַּם-קָב לֹא תִקְבְּנוּ גַם-כְּרֹךְ לֹא תִכְרְבְּנוּ: כט וַיַּעַן בָּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל-בָּלָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר כָּל אֲשֶׁר-יִדְבֹּר יְהוָה אִתּוֹ אֶעֱשֶׂה:

שָׁלַחַת אֵלַי דְּבַרְתִּי לֵאמֹר: ^ג אִם־יִתֶּן־לִי בָלָק
מִלֹּא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לַעֲבֹל אֶת־פִּי
יְהוָה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלִּפְּי אֲשֶׁר־יְדַבֵּר
יְהוָה אִתּוֹ אֲדַבֵּר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ב עמ' 337)

כָּרַע שֹׁכֵב בְּאָרִי וּכְלָבִיא (כד, ט)

גם כְּשֶׁבִנִּי יִשְׂרָאֵל נִמְצָאִים בְּגִלּוֹת ("כָּרַע שֹׁכֵב"), וְיֵשׁ
לְאֻמוֹת הָעוֹלָם שְׁלִיטָה עֲלֵיהֶם, אֵין זֹאת אֶלָּא בְּעִנְיֵי הַגּוֹף,
אֲבָל בְּכָל הַקְּשׁוֹר לְקִיּוּם הַמַּצְוֹת - אֵין אֵף אֶחָד שֶׁהוּא "בַּעַל
הַבֵּית" עַל יְהוּדִי, כְּשֶׁשׁ שַׁעַל אָרִי וְלָבִיא אֵין לְשׁוּם אָדָם
שְׁלִיטָה (כַּנְפֶּסֶק ב'שולחן ערוך' חושן-משפט).

שְׂבִיעִי י' וְעֵתָהּ הִנֵּנִי הוֹלֵךְ לַעֲמֹי לָכֶּה אִיעֲצֹךְ אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה הָעָם הַזֶּה לַעֲמֹךְ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:
^{טו} וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִם בְּלַעַם בְּנֹו כְּעַר וְנָאִם
הַגִּבֹּר שְׁתֵּם הָעֵינַן: ^{טז} נָאִם שִׁמְעֵל אֲמַר־אֵל וַיִּדַּע
דַּעַת עֲלִיּוֹן מַחֲזֶה שְׂדֵי יַחֲזֶה נָפֹל וּגְלוֹי עֵינָיו:
^{יז} אֲרָאֲנִי וְלֹא עָתָה אֲשׁוּרְנִי וְלֹא קְרוֹב דְּרוֹךְ כּוֹכָב
מִיעֲקֹב וְקָם שִׁבְמִי מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲלִן פִּאֲתֵי מוֹאָב
וְקָרָקֶר כְּל־בְּנִי־שֵׁת: ^{יח} וְהָיָה אֲדוֹם יִרְשָׁה וְהָיָה
יִרְשָׁה שְׁעִיר אִיבִיו וַיִּשְׂרָאֵל עֲשֶׂה חֵיל: ^{יט} וַיִּרְדֵּךְ
מִיעֲקֹב וְהָאֲבִיד שְׂרִיד מַעִיר: ^כ וַיִּרְא אֶת־עַמְלֹךְ
וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר רֹאשִׁית גּוֹיִם עַמְלֹךְ וְאַחֲרִיתוֹ
עַדִּי אֲבֹד: ^{כא} וַיִּרְא אֶת־חֲקִינִי וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר
אִיתֶן מוֹשְׁבָד וְשִׁים בַּסֵּלַע קִנְיָד: ^{כב} כִּי אִם־יְהִיָּה
לְבַעַר קֶוֶן עַד־מָתָה אֲשׁוּר תִּשְׁבֹּד: ^{כג} וַיֵּשָׂא מִשְׁלוֹ
וַיֹּאמֶר אֹוִי מִי יְחִיָּה מִשְׁמֹו אֵל: ^{כד} וְצִים מִיַּד
כְּתִים וְעַנּוֹ אֲשׁוּר וְעַנּוֹעֶבֶר וְנִס־הוּא עַדִּי אֲבֹד:
^{כה} וַיִּקָּם בְּלַעַם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לְמִקְוֹו וְגַם־בָּלָק הָלַךְ
לְדַרְבּוֹ: ^{כז} כֹּה ^{כח} וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּים וַיַּחֲל
הָעָם לְזִנוּת אֶל־בָּנוֹת מוֹאָב: ^{כט} וַתִּקְרָאֵן לָעָם
לְזִבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכֵל הָעָם וַיִּשְׁתָּחוּ לֹאֱלֹהֵיהֶן:
^ל וַיִּצְמֹד יִשְׂרָאֵל לְבַעַל פְּעֹור וַיַּחֲרֹאֲף יְהוָה
בְּיִשְׂרָאֵל: ^{לא} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־
רָאשֵׁי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה נֹגֵד הַשִּׁמְשׁ

וַיֵּשֶׁב חֲרוֹן אֶף־יְהוָה מִיִּשְׂרָאֵל: ^ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשָׁיו הַנִּצְמָדִים
לְבַעַל פְּעֹור: ^ו וְהָיָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל כֹּא
וַיִּקְרַב אֶל־אֲחִיו אֶת־הַמְדִּינִית לְעִינֵי מֹשֶׁה
וּלְעִינֵי כָל־עֵדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְהָמָּה בְּכִים פָּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד: ^ז וַיִּרְא פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן
הַכֹּהֵן וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ:
^ח וַיָּבֵא אַחֵר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֶּפֶה וַיִּדְקֹר
אֶת־שִׁנָּיָהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־
קִבְתָּהּ וַתַּעֲצֹר הַמִּגְפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^ט וַיְהִי
הַמָּתִים בַּמִּגְפָּה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף: ^{פפ}

★ ★ ★

חצי קריש

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמוֹהָ רַבָּא. אֲמֵן בַּעֲלָמָא דִּי כְּרָא
כְּרַעֲוִתָּהּ וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ
וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחִיבֻכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחִיזֵי דְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בַּעֲנָלָא וּבְזֻמּוֹן קְרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָהּ
רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יְתַבְרַךְ: יְהֵא שְׁמוֹהָ רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמָיָא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר,
וַיִּתְרוֹמֵם, וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמוֹהָ
דְּקִדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעָלָא מִן כָּל בְּרַבְתָּא
וַיִּשְׁדַּתָּא, תִּשְׁבַּחְתָּא וְנַחֲמַתָּא, דְּאִמְרִין בַּעֲלָמָא, וְאִמְרוּ
אֲמֵן: אֲמֵן

★ ★ ★

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 319)

וַיִּרְא פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזָר (כה, ז)

פִּנְחָס סָפֵן לֹא רַק אֶת גּוֹפוֹ (כִּי שִׁבְט שְׁמַעוֹן רָצוּ לְהַרְגוֹ)
אֶלָּא גַם אֶת נַפְשׁוֹ (כִּי פָעַל "שָׁלָא בְּרָצוֹן חֲכָמִים"), וּבְלִבְד
שְׁתּוּסֵר חֲמַת ה' מִיִּשְׂרָאֵל. וְיֵשׁ לְהַעִיר מִן הַמַּסְפָּר עַל אֲדַמּוּר
הַזֶּקֶן, שֶׁפָּעַם פָּרְצָה שְׂרָפָה בְּבִיתוֹ וּנְשָׁרָף 'בִּיכֹל' חֲסִידוֹת
אֶחָד. אַחֵר הַשְּׂרָפָה, שָׁאֵל הַרְבֵּי אִם מִי־שָׁהוּ עִמָּן בְּבִיכֹל זֶה.
הַשִּׁיב לוֹ בְּנוֹ, אֲדַמּוּר הָאֲמָצְעִי: הָרִי כְּתִבְתָּ עָלָיו 'חָרָם בְּזֶה
וּבְכָא'! עֲנֵה הַרְבֵּי: אֵיפֹה מְסִיר־תִּנְפֵּשׁ עַל חֲסִידוֹת . . ?

מַפְטִיר: וַיִּרְא פִּינְחָס בֶּן־אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן
וַיִּקָּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ: ^ח וַיָּבֵא

אֲחֵר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֹּהֵן וַיִּדְקֹר אֹתוֹ

שְׁנֵיהֶם אֶת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־
קִבְתָּהּ וַתַּעֲצֹר הַמִּגְפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

פפפ

ק"ד פסוקים, מנ"ח סימן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. *מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). *כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִי־חַיִּים הִיא לַמַּחְזִיקִים בָּהּ, וְהַמְכִּיחַ מֵאִשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרָכֵי־נֶעֱם, וְכָל־נִתְיבְתִּיהָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכַבּוֹד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. *האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאוֹתָהּ בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבִמְשָׁה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדֵּק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(ו) שְׁאֵרִית יַעֲקֹב, אוֹתָם שִׁישְׁאוּרוֹ
אֲחֵרֵי שִׁישְׁאוּרוֹ. בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים,
בְּתוֹךְ הָעַמִּים הַרְבִּים שִׁישְׁאָפוּ עַל
יְהוּשָׁלַם עִם גִּזְּ וּמִנֹּג, וַיְהִי בִּנְיָהֶם
יְהוּדִים. כְּטָל מֵאֵת ה', כְּמוֹ הַטַּל
שֶׁבֶא מֵאֵת ה' מִן הַשָּׁמַיִם וַאֲנִי אֲחֵד
שִׁיקֹתָ לְאִישׁ שְׁוִיבָאֵנוּ לוֹ, אֵלָּא לֹא יִקְוָה
כִּי הוּא הַמְכִּיחַ לְאַרְצָא מִל וּמִקְרָא
בְּרַבִּיבִים, כְּטַפּוֹת הַמָּטָר. יִיחַל, לְשׁוֹן
תּוֹחֶלֶת וְתַקְוָה. (ז) כְּאֵרִיחַ בְּכֶהֱמוֹת
יַעַר, קֹד יְהוָה מִלְכָּם שׁוֹלֵט בְּכָל.
כְּכַפִּיר, הוּא אֲרִיחַ צִעִיר.

הפטרה לפרשת בלק לקריאה בציבור

ולשמו"ת בתרי עשר במיכה פרק ה

**ה וַיְהִי שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב עַמִּים
רַבִּים כְּטָל מֵאֵת יְהוָה בְּרַבִּיבִים עָלָי
עֹשֵׁב אֲשֶׁר לֹא־יִקְוָה לְאִישׁ וְלֹא יִיחַל
לִבְנֵי אָדָם: וַיְהִי שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּגוֹיִם
בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים כְּאֵרִיחַ בְּכֶהֱמוֹת
יַעַר כְּכַפִּיר בְּעֶדְרֵי־צֹאן אֲשֶׁר אִם־עֶבֶר**

עטרת מרים

וַיְהִי שְׁאֵרִית יַעֲקֹב בְּקֶרֶב
עַמִּים רַבִּים שִׁישְׁאוּרוֹ עַל יְהוּשָׁלַם עִם
גִּזְ וּמִנֹּג, וַיְהִי וְשִׁישְׁאוּרוֹ בִּנְיָהֶם כְּטָל
מֵאֵת יְהוָה בְּרַבִּיבִים עָלָי־עֹשֵׁב
שֹׁאֵנוּ בִּא לְעוֹלָם עַל יְדֵי אָדָם, קֹד יְהוָה
אֲשֶׁר לֹא־יִקְוָה וְשִׁישְׁאוּרוֹ לְאִישׁ
לְעוֹרָה וְלֹא יִיחַל לִבְנֵי אָדָם כִּי־אִם
בִּה': ז לִבְנֵי וַיְהִי שְׁאֵרִית יַעֲקֹב
בְּגוֹיִם בְּקֶרֶב עַמִּים רַבִּים בִּין
הַגּוֹיִם כְּאֵרִיחַ בְּכֶהֱמוֹת בִּין תַּת
הַיַּעַר כְּכַפִּיר בְּעֶדְרֵי־צֹאן אֲשֶׁר
אִם־עֶבֶר שֶׁם וְרָמָם וְרָמָה וְרָמָה

שי למורא

עטרת מרים

ט) והכרתי סוסיך מקרנך, היא עזרת מצרים שאתם נשענים עליהם שבוואו לעזרתכם בסוסים ומקרבות. י) והכרתי ערי ארצך וגו', "ערים" הן תבצורות בחוקה סביב ואמר שאין לא יהיה צורך בערים בצורות ובמבצרים, כי לא יבואו עוד למלחמה עליהם. פרוש אחר, שיקרית את הערים והמבצרים

מציל בן היתוים יתנו בחיל גוג ומגוג ואין מי יעמוד נגדם: ח בתחלה תרם ירך על-צריך להתגבר עליהם וכל-איביך יפרתו: ט אבל והיה ביום-ההוא אחר מלחמת גוג ומגוג נאם-יהוה לא יצטרכו עוד למלחמה כלל והכרתי סוסיך מקרנך והאבדתי מרכבתיו המוקנים לעת מלחמה, כי כבר אין צורך בהם:

י) והכרתי ערי ארצך המוקפות חומה והרסתי כל-מבצריך כי לא תצטרך עוד לערי מבצר: יא בראותך השגחתי בך והכרתי כשפים מידך כי לא תעסוק עוד בכשפים לדעת העתידות ומעוננים אלה המסתכלים בעננים לדעת העתידות לא יחיו-לך: יב והכרתי פסיליך מעץ ואבן ומצבותיך מקרנך כי אין חסיד שאין אלוה מבקערי ולא תשתחוו עוד למעשה ידך לפסילים: יג ונתשתי אשך אשיריך מקרנך והשמדתי עריך שעברו גם עבודת-יהוה: יד ועשיתי באף בגלוי ובחמה בלב נקם את-הגוים אשר עוד לא שמעו נקמה מפלגת בנות: א אומר הנביא לישראל, שמעו-נא את אשר-יהוה אמר קום ריב התופח עם ישראל, שלשמעו את-ההרים האבות שהם אברהם יצחק ויעקב ותשמענה הנבעות הנבעות שרה ורבקה רחל ולאה קולך מה ששמעו בניהם לאל יתברך שמו: ב שמעו האוינו הרים את-ריב יהוה והאתנים הדרים המספים מסדי ארץ שהיו תסוד לארץ במעשה בראשית כי ריב ליהוה עם-עמו על שחטאו כנגדו ועם-ישראל יתנפח לתראות שהוא צדיק בריב: ג עמי תן לבך להפיר בזה מאד רוב טוב עשיתי לך ומה תדבר אשר הלאיתיך ונעתיך בו להקביר העול ענה בן העד כי ד עשיתי לך טובות כי העלתיך מארץ מצרים שהיית שם בעבודה קשה ומבית

של הגוים שבארץ ישראל. יא) מידך, מרשותך, כמו "נפח את כל ארצו מידו" (במדבר כא,כו). ומעוננים, מיני כשוף, מן-שבי עונות ושעוה (ראה פרוש רש"י ויקרא יט, כו). יג) והשמדתי עריך, והשמדתי את שונאיו. כמו "ויהי ערך" (שמואלא כה,טו). יד) אשר לא שמעו, אשר מעולם לא שמעו נקמה מפלגת בנות. א) את ההרים, אל ההרים. בלומר, הרים קול להתנפח בפרסום רב. פרוש אחר, "ההרים" הם האבות אברהם יצחק ויעקב. ה"נבעות" הם האמהות שרה ורבקה רחל ולאה. ב) שמעו הרים וגו', כך תאמר להם "שמעו וגו'". והאתנים, והחוקים. מסדי ארץ, שהם יסודות העולם. ג) הלאיתיך, הבאתי עליך יגיעה להקביר על ענה בן העד, כי לימר הנה בזה חוגעתי. ד) ומרים, שהתנפח לנשים ולפדה אותן דיני התורה. ה) מן השמים עד הגלגל, וזר את הטובה שעשה לכם, שאף-על-פי שחטאתם בשמים בבצל פעור, וכפר לכם בזה שהיית מקצת החוטאים בפגמה, והעבירכם את הדרך בנפש והביאכם עד הגלגל שהוא בתחלת ארץ ישראל מפער לדרך צדקות ה', שעושה עמכם לפני משורת הדין. ו) בזה אקדם ה', ומבית עבדים פדיתיו ואשלח לפניך את-משה אהרן ומרים ה עמי זכר-נא מה-יעץ בלך מלך מואב ומה-ענה אתו בלעם בן-בעור מן-השטים עד-הגלגל למען דעת צדקות יהוה: ו במה אקדם יהוה אפף לאלהי מרום האקדמנו בעולות

עבדים פדיתיו לפני הוזהב ואשלח לפניך את-משה אהרן ומרים שהייתם גוים בזכותם, והיו מורים אתכם הדרך הטובה: ה עמי זכר-נא מה-עשה ה' עם ישראל מה-יעץ בלעם אל בלך מלך מואב להשמד הכל ומה-ענה אתו בלעם בן-בעור מה אעוים לא ועם ה' על ישראל מן-השטים שחטאתם לי שם ולא נעניתו טובתי ועזרתי מכם עד באכם עד-הגלגל ושם עברתם את הדרך בנפש ובשתי לפנים את הארץ, הכל וזר למען דעת צדקות יהוה שעשה עמך: ו אומר הנביא בשם ישראל בזה באינו חשודה אקדם יהוה אפף אוכל להיות כפוף לאלהי מרום לבקש סליחה, אולי האקדמנו

ובמה אתרצה לבוא לפני ה' (מקאן הוא כמו מאמר מספר, מה שאמרו ישראל אז אחרי שנכשלו בשמים בבעל פעור). אבך לאלהי מרום, אהיה קפוף ונכנע לאלהי מרום. האקדמונו בעולות, וכי צריך הוא לתקורות. (ז) ברכבות נחלי שמן, ברבי שמן למנחות, כמו נחלים. האתן בכורי פשעי, האם בשביל לכפר על פשעי, שהוא החטא במזיד, הנה ראוי שאתן לקרבן את בני הכבור. פרי במני חטאת נפשי, האם בשביל לכפר על חטאת נפשי, שהוא החטא בשוגג, הנה ראוי שאתן לקרבן את פרי במני שהם הבנים הקטנים. (עד כאן הוא המאמר הקטן, מה ששאלו ישראל אז.) ח) הגיד לך אדם מה טוב, (זאת היא תשובת הנביא), הקב"ה הגיד לך אתה האדם שאתה

בעולות בעגלים בני שנה שאביא אליו שהם חיתר טובים ונבחרים: ז הירצה וכי ירצה יהיה באלפי אילים לקרבות, ברכבות נחלי שמן לקחת על המנחות, או האתן בכורי פשעי פרי במני חטאת נפשי: ח הקדוש ברוך הוא הגיד לך אדם מה טוב בענין ומה יהיה דורש ממך אין חפצי בעולות כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת בדרךיו בהם לכב עם אלהיך:

בעגלים בני שנה: ז הירצה יהיה באלפי אילים ברכבות נחלי שמן האתן בכורי פשעי פרי במני חטאת נפשי: ח הגיד לך אדם מה טוב ומה יהיה דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך:

שואל "במה אקדם וגו'". מה טוב לעשות במצות שבין אדם לחברו. ומה ה' דורש ממך, במצות שבין אדם למקום. כי אם עשות משפט ואהבת חסד, שלא תעשה עול בעמיתך, ולא תצערנו בדבר או בהון ממנו, רק תעשה חסד עמו בכל וכלתך. והצנע לכת עם ה' לבדו, תלך בדרךיו בהם לכב. ובמאמר ד"ר "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" (אבות ב"ב), וכלשון התנ"ך "בכל דרכיך דעוהו" (משלי ג).

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שכל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דברייך, ודבר אחד מדברייך אחזר לא ישוב ריקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. ברוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלובת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. ברוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהינו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא יישב זר, ולא ינחלו עוד אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד: ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמו בכל חי תמיד לעולם ועד: ברוך אתה יי, מקדש השבת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש
 וידבר יהוה אל־משה לאמר: ^א פִּנְחָם
 בֶּן־אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת־חֲמֹתִי
 מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכְכֶם
 וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: ^ב לָכֵן
 אֶמַר הַנִּנִּי נָתַן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם: ^(לד)
^ג וְהִיְתָה לוֹ וּלְוָרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנֶת עוֹלָם
 תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאֱלֹהָיו וַיִּכְפֹּר עַל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: ^ד וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמִּכָּה אֲשֶׁר
 הִכָּה אֶת־הַמְּדִינִית וְזָמְרִי בֶן־סִלּוֹא נִשְׂאִי
 בֵּית־אֵב לְשִׁמְעוֹנִי: ^ה וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמִּכָּה
 הַמְּדִינִית כֹּזָבִי בַת־צֹר רֹאשׁ אֲמוֹת בֵּית־אֵב
 בַּמְּדִין הוּא: ^ו (ישראל) וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

לאמר: ^א צִרֹר אֶת־הַמְּדִינִים וְהַפִּיתָם אוֹתָם:
^ב כִּי צִרְרִים הֵם לָכֶם בְּגִבְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִפְּלוּ
 לָכֶם עַל־דְּבַר פְּעֹר וְעַל־דְּבַר כֹּזָבִי בַת־נִשְׂאִי
 מְדִין אַחֲתָם הַמִּכָּה בְּיוֹם־הַמִּגֶּפֶה עַל־דְּבַר
 פְּעֹר: ^ג כֹּו וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגֶּפֶה ^פ פִּסְקָא כַּאֲמַר
 פִּסְקָא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל אֱלֶעָזָר
 בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַזֶּה לֹא־אֶת־רֹאשׁ |
 פִּלְעֶדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה
 לְבֵית אֲבֹתָם כְּלִי־צֶא צֶבָא בְּיִשְׂרָאֵל: ^ד וַיִּדְבֹּר
 מֹשֶׁה וְאֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בַּעֲרֶכֶת מוֹאֵב
 עַל־יֶרֶדְדֵן יֶרְחוֹ לֹא־אֶמַר: ^ה מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה
 וּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל הִיצְאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

המשך ביאור למסכת יבמות ליום ראשון עמ' ב

1 מִרְבִּי נֶחֱמִי, הַמְּזִכֵּה גַם לְאִשְׁתּוֹ עַל יְדֵי אַחֵר שִׁיחָא שְׁלִיחַ לִקְבֹּלוּ
 2 עֲבוּרָה שְׁתַּגְרֵשׁ מִיָּד, בְּמָקוֹם יָבֵם – בְּמָקוֹם שִׁישׁ לוֹ אֶחָא וְאִין לוֹ
 3 בָּנִים, וְרוּצָה לְפֹטְרָה מִיָּבִום שְׁאֵם יָמוּת עֵתָה לֹא תִהְיֶה אִשְׁתּוֹ
 4 זְקוּקָה לְהִתְיַבֵּם לֵאחָ זֶה, מִזֶּה הַדִּין. הָאֵם בֵּינָן דְּסִנְיָא לִיה – כִּינ
 5 שְׁשׂוֹנָאֵת אֶת הַיָּבִם וְאִינָה רוּצָה לְהִתְיַבֵּם לוֹ, זְכוּת הוּא לָהּ –
 6 גִּירוּשִׁין אִלּוּ הֵם זְכוּת עֲבוּרָה, וְכִין לְאָדָם שְׁלֹא כְּסִנְיָא, וְלִכָּךְ אָף
 7 שְׁהִיא לֹא מִינְתָה אוֹתוֹ לְשִׁלִּיחַ יִכּוֹל הוּא לְזָכוּת עֲבוּרָה אֶת גִּיטָה
 8 שְׁתַּגְרֵשׁ מִיָּד כְּשֶׁהִגִּיעַ הַגֵּט לִידּוֹ. אוֹ דִּלְמָא בֵּינָן דְּיִמְנִין דְּרַחֲמָא לִיה
 9 – שְׁמַא כִּינן שְׁפַעְמִים אוֹהֶבֶת הִיא אֶת הַיָּבִם וְרוּצָה לְהִתְיַבֵּם לוֹ,
 10 נִמְצָא שֶׁהִגִּירוּשִׁין חֹב הוּא לָהּ, שְׁבַכְךָ לֹא תוּכַל לְהִתְיַבֵּם לוֹ, וְאִין
 11 חֲבִין לְאָדָם שְׁלֹא כְּסִנְיָא, וְלִכָּךְ אִין הָאֵחָר יִכּוֹל לִקְבֹּל עֲבוּרָה אֶת
 12 גִּיטָה שְׁלֹא מִדַּעְתָּהּ, וְנִמְצָא שְׁאִין הִגִּירוּשִׁין חֲלִים אִלּא בִּשְׁעָה
 13 שִׁיגִיעַ הַגֵּט לִידָה.
 14 רַב נַחֲמָן מְבִיא רֵאזִיָּה מִמְשַׁנְתָּנוּ לְפִשּׁוּט סַפֵּק זֶה: אֶמַר לִיה רַב נַחֲמָן
 15 לְרַבָּא, הִנֵּנִי – שְׁנִינוּ בְּרִישָׁא שֶׁל מִשְׁנַתָּנוּ לַעֲנִין אִשָּׁה שְׁמַעֲיָדָה
 16 לְהַחֲזִיק עֲצָמָה שְׁזֻקָּה לִיבּוֹם, וּבְסִיפָא לַעֲנִין אִשָּׁה שְׁמַעֲיָדָה
 17 לְהַרְצִיא עֲצָמָה מִחֻזְקַת זְקוּקָה לִיבּוֹם, וְחֻזְשִׁין לְדִבְרֵיהֶן וְחֻלְצָת וְלֹא
 18 מְתִיבָמָה, וּמִבּוּאָר שִׁישׁ לְהַסְתַּפֵּק בְּכָל אֹפֶן אִם אִשָּׁה אֲכַן שׁוֹנָאֵת
 19 אֶת יִבְמָה אוֹ שְׁמַא אוֹהֶבֶת אוֹתוֹ. וּמַעְתָּה אָף בְּנִידוֹן זֶה יֵשׁ
 20 לְהַסְתַּפֵּק, אִם אוֹהֶבֶת אוֹתוֹ וְחֹב הוּא לָהּ שִׁיקְבֹּלוּ עֲבוּרָה גַּט, אוֹ
 21 שׁוֹנָאֵת אוֹתוֹ וְזְכוּת הוּא לָהּ קְבֻלָּתָהּ הַגֵּט, וּלְפִיכָךְ אִם מַת הַבַּעַל
 22 קוֹדֵם שֶׁהִגִּיעַ הַגֵּט לִידֵּי הָאִשָּׁה, הִרִי זֶה חֻלְצָת וְאִינָה מְתִיבָמָה,
 23 מִסַּפֵּק שְׁמַא חָלוּ הִגִּירוּשִׁין וְאִינָה זְקוּקָה לִיבּוֹם.
 24 הַגְמָרָא מְבִיאָה עוֹד סַפֵּק בַּעֲנִין זֶה: אֶמַר לִיה רַבִּינָא לְרַבָּא, הַמְּזִכֵּה
 25 גַּם לְאִשְׁתּוֹ עַל יְדֵי אָדָם אַחֵר בְּמָקוֹם שִׁישׁ קְטָמָה בֵּין הַבַּעַל לְאִשְׁתּוֹ,
 26 מִזֶּה הַדִּין. הָאֵם בֵּינָן דְּאִיתָ לָהּ קְטָמָה בְּהֵרִיָּה – כִּינן שִׁישׁ קְטָמָה
 27 בֵּינֵיהֶם, זְכוּת הוּא לָהּ לְהַתְגַּרֵּשׁ מִמֶּנּוּ, וְזִכִּין לְאָדָם שְׁלֹא בַּפְּנִי,

28 וְלִכָּךְ יִכּוֹל הָאֵחָר לְזָכוּת עֲבוּרָה אֶת הַגֵּט אֶפִּילוּ בְּלֹא מִינִי שְׁלִיחוֹת
 29 שְׁלָה. אוֹ דִּלְמָא – שְׁמַא אָף עַל פִּי שִׁישׁ קְטָטָה בֵּינֵיהֶם נִיְהָא דְּגוּפָא
 30 עֲדִיף לָהּ – הַהִרְגָּשָׁה הַטּוֹבָה שֶׁל גּוּפָה לְהִיּוֹת עִם בַּעַל עֲדִיפָה לָהּ,
 31 וְאִם כֵּן גִּירוּשִׁין אִלּוּ הֵם חֻבָּה לְאִשָּׁה וְלֹא זְכוּת, וְאִין הָאֵחָר יִכּוֹל
 32 לְחֹב לָהּ בְּזִכּוּיָתָהּ הַגֵּט שְׁלֹא מִדַּעְתָּהּ.
 33 הַגְמָרָא פּוֹשְׁטָת אֶת הַסַּפֵּק: תָּא שְׁמַע, יֵשׁ לְפִשּׁוּט אֶת הַסַּפֵּק
 34 מִהַסְבְּרָא דְּאֶמַר רִישׁ לְקִישׁ, מִשָּׁל הוּא שֶׁהַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת טָב לְמִיתָב
 35 מִן דּוּ מְלִיתָב אֲרַמְלוֹ – טוֹב לִשְׁבֹּת בְּשָׁנֵי גּוֹפִים יָחִד מִלִּשְׁבֹּת
 36 כְּאַלְמָנָה, כְּלוּמַר עֲדִיף לִשְׁבֹּת תַּחַת בַּעַל כֹּל שֶׁהוּא מִלִּשְׁבֹּת בּוֹדְדָה,
 37 הִרִי שְׁאֶפִּילוּ בְּמָקוֹם קְטָטָה הִגִּירוּשִׁין הֵם חֹב עֲבוּרָה.
 38 הַגְמָרָא מְבִיאָה כְּמָה מִיְמֵרוֹת שֶׁל אֲמוּרָאִים בַּעֲנִין זֶה: אֶפִּי אֶמַר,
 39 דְּשׁוּמְשִׁמְנָא נִבְרָא – אָף אִם בַּעַל גּוֹץ כְּנַמְלָה, בּוֹרְסָהּ בִּי חֲרָתָא
 40 רְמוֹ לָהּ – מִחֻזְקַת עֲצָמָה כְּנִשׂוּאָה וְנוֹתַנָּה כְּסָאָה אֲצֵל הַנָּשִׁים
 41 הַחֲשׁוּבוֹת, כְּאוֹמֶרֶת גַּם לִי בַּעַל כְּמוֹתְכִן. רַב פִּסְסָא אֶמַר, דְּנִפְצָא
 42 נִבְרָא – אָף אִשָּׁה שְׁבַעֲלָה מִנְפֶּץ צֶמֶר וְאוֹמְנוֹתָהּ מְאוּסָה, תִּיְקָרִי
 43 בְּסִיפָא נִבְרָא וְתִיתִיב – אִינָה בּוֹשָׁה לְקִירוֹתָהּ עַל מַפְתָּן הַבַּיִת לִישֵׁב שָׁם
 44 אֲצֵלוּ בַּפְּנֵי הַכֹּל. רַב אֲשִׁי אֶמַר, דְּקוֹלָמָא נִבְרָא – אָף אִם בַּעַל הוּא
 45 מִמְשַׁפְּחָה שִׁישׁ בָּהּ שְׁמֵץ פְּסוּל, לֹא כְּעִיָּא מְלִפְחִי לְקִידָרָא – לֹא
 46 תִּבְקֵשׁ מִמֶּנּוּ אָף מֵאֲכָל קֶל כְּעִדְשִׁים שְׁאִין בּוֹ כָּל כָּךְ חֲסֵרוֹן כִּיס, וְדִי
 47 לָהּ בְּמָה שְׁהִיא נִשׂוּאָה לוֹ. מוֹסִיפָה הַגְמָרָא: תָּנָא בְּבֵרִיתָא, וְכוּלָּן –
 48 כֹּל אִלּוּ הַנָּשִׁים שְׁבַעֲלִיחָן שְׁפִלִים וְמוֹרָאוֹת לָהֶם חִיבָה, אִינּוּ אִלּא
 49 מִשּׁוּם שְׁמוֹנָה תַּחְתִּיחָן וְכִשְׁמַתְעִבְרוֹת תּוֹלוֹת אֶת הוֹלֵד כְּכַעֲלִיחָן.
 50 וּלְפִיכָךְ, נוֹחַ לָהֶן בְּאִנְשִׁים כֹּל שֶׁהֵן כְּדִי שִׁיכּוּלוּ לְתוֹלוֹת בָּהֶם אֶת
 51 הָעוֹבֵר.

הדרן עלך האשה שלום

פרק ה משנה ה

עֲשֶׂה נְסִים נַעֲשׂוּ לְאַבְוֵינוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ. לֹא הִפִּילָה אֱשֶׁה מִרִּיחַ בֶּשֶׂר הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הִסְרִית בֶּשֶׂר הַקֹּדֶשׁ מֵעוֹלָם, וְלֹא נִרְאָה זָכוֹב בְּבֵית הַמִּטְבָּחִים, וְלֹא אִרְעָ קָרִי לִבְחֹן גָּדוֹל בְּיוֹם הַכַּפּוֹרִיִּים, וְלֹא כָּבוּ הַנְּשָׁמִים אֵשׁ שֶׁל עֲצֵי הַמַּעֲרֵכָה, וְלֹא נִצְחָה הָרוּחַ אֶת עֲמֹד הָעֵשֶׂן, וְלֹא נִמְצָא פָּסוּל בְּעֶמֶר וּבִשְׂתֵי הַלֶּחֶם וּבְלֶחֶם הַפָּנִים, עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רוּחִים, וְלֹא הָיָה נֶחֱשׁ וְעֶקְרֵב בִּירוּשָׁלַם, וְלֹא אָמַר אָדָם לְחַבְרוֹ צַר לִי הַמָּקוֹם שְׁאֵלַיִן בִּירוּשָׁלַם:

נקודות משיחות קודש

בביאור דברי המשנה המציינת שני בעלי חיים אלה דוקא, אף שלבטח גם שאר החיות לא הזיקו - יש לומר (על-פי פנימיות הענינים):

בספר ערכי-הכנויים⁴ כתוב שהנחש ארסו חם [כנרמז בלשון הכתוב⁵ - "הנחשים השרפים"] ואילו העקרב ארסו קר⁶.

בעבודת האדם, הנחש והעקרב מייצגים שני אופנים של התנגדות לקדושה:

"נחש שרף" - היינו החמימות וההתלהבות בעניני העולם ותאוותיו. ואולם לכך יש תקנה - להפוך את ההתלהבות לקדושה, אהבת ה' כרשפי אש.

"עקרב ארסו קר" - ענינו קרירות בעבודת ה'. הנהגה זו גרועה אף יותר משל הנחש, כי הקרירות היא סימן להיפך החיים.

על-פי זה-יוכן מה שנאמר בגמרא⁷ על אדם העומד בתפילת שמונה-עשרה, "נחש כרוך על עקבו לא יפסיק; עקרב כרוך על עקבו - יפסיק". כאשר יהודי עומד בתפילה ולפתע אווזת בו חמימות לעניני העולם, אין לו להפסיק את תפילתו, שכן סוף-סוף עם החיות והחמימות שבו, יכול הוא להפוך את ההתלהבות לעניני קדושה.

אבל כאשר עומד הוא בתפילה ולפתע אווזת בו קרירות, הנה גם אם זו נאוזת ב"עקבו" בלבד, כלומר שעדיין לא השפיעה על מוחו ולבו - עליו להפסיק את תפילתו. כי קרירות היא (כאמור) סימן להיפך החיים, ואם זהו מצבו אות היא שכל סדר עבודתו אינו כדבעי ועליו לשנותו ולהתחיל סדר עבודה אחר; עבודה מתוך חיות והתלהבות הבאה כתוצאה מלימוד פנימיות התורה - אילנא דחיי.

זהו אפוא הנס שהיה בירושלים, "שלימות היראה"⁸ - לא היה בה נתינת-מקום לחמימות בעניני העולם וכל-שכן לא לקרירות.

(שיחות קודש תשל"ו - פרשת חוקת-בלק, לקוטי-שיחות כרך ב, עמ' 372)

הגמרא¹ מקשה - "פתח במקדש וסיים בירושלים". ומתרצת "איכא תרתי אחרנייתא במקדש". ואולם מכך שהמשנה בכל-זאת כוללת את שני הנסים שאירעו בירושלים בתוך רשימת עשרת הנסים ש"נעשו לאבֹותינו בבית-המקדש", מוכרחים לומר שגם שני אלה ("לא הזיק נחש ועקרב", "ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום") החלו בבית-המקדש ומשם התפשטו לכל ירושלים:

הסיבה לכך שנחש ועקרב לא הזיקו היתה - שתהיה מנוחת הנפש לאדם המקריב קרבן. מסיבה זו צריך היה הנס להתרחש בכל רחבי ירושלים, שכן שם שהה האדם בזמן הקרבת הקרבן ובעת אכילתו.

כעין זה גם בנס "שלא אמר אדם לחבירו צר לי המקום". מכיון שהקרבת הקרבן מחייבת לינה בירושלים, שהרי אי-אפשר ללון בעזרה², צריך היה להתרחש נס מיוחד - שכל מי שהקריבו את קורבנותיהם יוכלו ללון בלא דוחק בירושלים³.

ובכל זאת היה הבדל בפרטי שני הנסים האלה, בין בית-המקדש לירושלים:

בירושלים היה הנס ש"לא הזיק נחש ועקרב", אף כי יתכן שהיו שם "נחש ועקרב"; ואילו בבית-המקדש כלל לא היו "נחש ועקרב", שהלא קל-יחומר הוא ממה שנאמר במשנתנו "ולא נראה זכוב בבית המטבחים" - ומה אם מציאותו של זכוב פוגמת בקדושת בית-המקדש, מציאותם של נחש ועקרב על-אחת-כמה-יוכמה!

גם בנס השני ש"לא אמר אדם צר לי המקום שאלין בירושלים" - יתכן לומר שבפועל היה המקום צר לכולם, אך הדבר לא היה מורגש, (וזאת מסיבת היותם עסוקים בענינים רוחניים) ולכן בפועל איש "לא אמר" זאת. לעומת זה, בבית-המקדש עצמו הנס היה גדול עוד יותר: המקום עצמו אכן היה מרווח - "עומדים צפופים ומשתחווים רוחים".

(תורת-מנחם - התוודויות' תשמ"ג, כרך ד, עמ' 1914)

(1) יומא כא, א. (2) שהרי קל-יחומר היא מהדין ש"אין ישיבה בעזרה" (יומא כה, א). (3) ויש לומר, שנס זה נפעל כתוצאה מהנס שאירע בבית-המקדש, "עומדים צפופים ומשתחווים רוחים". (4) מערכת נחש. (5) חוקת כא, ו. (6) ראה ברכות נח, ב "אלמלא חמה של כסיל וכו'". (7) ברכות ל, ב. (8) בראשית רבה נו, י.

רסב לוח זמנים לשבוע פרשת בלק באה"ק (חוקת בחו"ל) - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	05:41	05:44	08:30	08:32	09:11	09:13	10:24	10:25	13:20	13:21	19:49	19:48	20:19	20:18	19:28	20:29
חיפה (ק)	05:36	05:39	08:26	08:29	09:08	09:10	10:22	10:23	13:20	13:21	19:55	19:54	20:22	20:21	19:21	20:33
ירושלים (ק)	05:38	05:41	08:27	08:30	09:09	09:11	10:22	10:23	13:19	13:20	19:54	19:53	20:19	20:17	19:13	20:29
תל אביב (ק)	05:39	05:42	08:29	08:31	09:10	09:12	10:23	10:25	13:21	13:22	19:51	19:50	20:21	20:20	19:28	20:32
אוסטריה, וינה (ק)	04:59	05:04	07:44	07:49	08:57	09:00	10:19	10:21	13:39	13:39	20:58	20:55	21:42	21:38	20:38	21:57
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:36	07:35	09:19	09:19	09:58	09:58	10:48	10:49	12:54	12:55	17:14	17:17	17:44	17:47	16:57	17:59
אוקראינה, אודסה (ק)	05:09	05:14	07:58	08:02	09:03	09:06	10:24	10:26	13:41	13:41	20:53	20:51	21:35	21:31	20:33	21:49
אוקראינה, דונייצק (ק)	04:34	04:39	07:19	07:25	08:32	08:34	09:53	09:56	13:13	13:14	20:31	20:29	21:15	21:11	20:11	21:30
אוקראינה, דנייפופטרובסק (ק)	04:43	04:48	07:27	07:33	08:42	08:44	10:04	10:06	13:24	13:25	20:44	20:42	21:29	21:25	20:24	21:44
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:00	05:05	07:33	07:42	09:03	09:06	10:26	10:29	13:50	13:51	21:19	21:15	22:06	22:02	20:58	22:22
אוקראינה, קייב (ק)	04:52	04:57	07:22	07:32	08:55	08:58	10:19	10:21	13:43	13:44	21:12	21:09	22:00	21:56	20:52	22:17
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	05:38	05:40	08:24	08:26	09:00	09:02	10:11	10:12	13:01	13:02	19:15	19:15	19:43	19:42	18:55	19:53
איטליה, מילאנו (ק)	05:40	05:44	08:29	08:33	09:32	09:34	10:51	10:54	14:07	14:07	21:18	21:15	21:55	21:52	20:55	22:09
אקוואדור, קיטו (ח)	06:15	06:16	08:44	08:45	09:15	09:16	10:17	10:18	12:49	12:50	18:22	18:23	18:46	18:46	18:04	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	08:01	08:00	09:50	09:50	10:28	10:28	11:19	11:19	13:28	13:29	17:56	17:59	18:25	18:27	17:39	18:39
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	09:11	09:09	10:46	10:46	11:28	11:28	12:17	12:17	14:20	14:21	18:28	18:32	19:01	19:05	18:13	19:17
ארה"ב, בולטימור (ק)	05:45	05:48	08:36	08:39	09:26	09:28	10:42	10:44	13:48	13:49	20:37	20:35	21:11	21:09	20:17	21:23
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:30	05:33	08:21	08:24	09:13	09:15	10:30	10:32	13:38	13:38	20:30	20:29	21:06	21:03	20:11	21:18
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:30	05:34	08:22	08:25	09:13	09:15	10:30	10:32	13:38	13:39	20:31	20:29	21:06	21:04	20:12	21:19
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:00	06:04	08:52	08:55	09:46	09:49	11:04	11:06	14:14	14:15	21:12	21:10	21:49	21:47	20:53	22:02
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:25	06:28	09:14	09:16	09:53	09:55	11:05	11:07	14:01	14:02	20:27	20:26	20:55	20:54	20:08	21:06
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	05:46	05:49	08:36	08:38	09:19	09:21	10:33	10:34	13:32	13:33	20:07	20:06	20:38	20:36	19:48	20:49
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:34	06:36	09:20	09:22	09:57	09:59	11:08	11:09	13:59	14:00	20:17	20:16	20:44	20:43	19:58	20:54
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:23	05:27	08:15	08:18	09:08	09:10	10:25	10:27	13:34	13:34	20:28	20:27	21:04	21:02	20:09	21:17
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	05:54	05:58	08:46	08:49	09:37	09:40	10:54	10:56	14:02	14:03	20:54	20:52	21:29	21:27	20:34	21:41
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:20	05:24	08:12	08:15	09:05	09:08	10:23	10:25	13:33	13:33	20:29	20:27	21:05	21:03	20:10	21:18
בוליביה, לה-פס (ח)	07:02	07:02	09:15	09:16	09:47	09:48	10:45	10:46	13:07	13:08	18:12	18:14	18:37	18:39	17:55	18:48
בלגיה, אנטוורפן (ק)	05:32	05:38	07:47	08:05	09:37	09:40	11:02	11:04	14:28	14:28	22:00	21:57	22:50	22:46	21:40	23:07
בלגיה, בריסל (ק)	05:34	05:40	07:58	08:12	09:39	09:42	11:03	11:05	14:28	14:28	21:59	21:55	22:48	22:43	21:38	23:04
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:49	06:49	08:55	08:55	09:28	09:29	10:24	10:24	12:41	12:42	17:37	17:39	17:59	18:01	17:16	18:11
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	06:36	06:36	08:42	08:43	09:16	09:16	10:11	10:12	12:29	12:30	17:22	17:24	17:48	17:50	17:06	18:00
בריטניה, לונדון (ק)	04:49	04:54	07:05	07:14	08:55	08:58	10:19	10:22	13:46	13:47	21:22	21:19	22:10	22:06	21:02	22:28
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	04:46	04:52	07:13	07:14	08:57	09:01	10:24	10:26	13:55	13:56	21:40	21:36	22:35	22:30	21:22	22:55
גרמניה, ברלין (ק)	04:49	04:55	07:11	07:12	08:58	09:01	10:23	10:26	13:53	13:53	21:34	21:30	22:24	22:19	21:11	22:43
גרמניה, פרנקפורט (ק)	05:21	05:26	07:55	08:04	09:23	09:26	10:47	10:49	14:10	14:11	21:38	21:35	22:25	22:21	21:17	22:41
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:56	06:55	08:57	08:58	09:32	09:32	10:26	10:27	12:42	12:43	17:34	17:37	17:54	17:57	17:11	18:07
הודו, מומבאי (ח)	06:05	06:07	08:47	08:49	09:22	09:23	10:30	10:31	13:16	13:17	19:20	19:20	19:46	19:46	19:02	19:56
הודו, פונה (ח)	06:02	06:04	08:44	08:46	09:19	09:20	10:27	10:28	13:12	13:13	19:15	19:15	19:41	19:41	18:57	19:51
הונגריה, בודפשט (ק)	04:52	04:56	07:38	07:43	08:48	08:50	10:09	10:11	13:28	13:28	20:44	20:41	21:27	21:23	20:24	21:42
טורקיה, איסטנבול (ח)	04:33	04:36	07:25	07:28	08:17	08:19	09:34	09:36	12:42	12:43	19:36	19:34	20:12	20:10	19:17	20:24
יוון, אתונה (ק)	06:07	06:11	08:59	09:02	09:46	09:48	11:02	11:04	14:06	14:07	20:51	20:50	21:25	21:23	20:32	21:36

לוח זמנים לשבוע פרשת בלק באה"ק (חוקת בחו"ל) - בערים שונות בעולם

רסג זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
גולדובה, קשינב (ק)	05:15	05:19	08:02	08:07	09:10	09:12	10:31	10:33	13:48	13:49	21:03	21:00	21:45	21:42	20:43	22:00
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:02	06:04	08:44	08:46	09:19	09:20	10:27	10:29	13:13	13:14	19:18	19:18	19:44	19:44	19:00	19:54
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	08:10	08:08	09:34	09:34	10:20	10:19	11:06	11:06	13:04	13:05	16:57	17:01	17:33	17:37	16:42	17:51
נפאל, קטמנדו (ח)	05:12	05:15	08:00	08:02	08:38	08:40	09:49	09:51	12:43	12:43	19:04	19:03	19:32	19:31	18:45	19:42
סין, בייג'ין (ח)	04:50	04:54	07:42	07:45	08:32	08:34	09:49	09:51	12:56	12:57	19:47	19:45	20:21	20:19	19:25	20:33
סינגפור, סינגפור (ח)	07:03	07:04	09:33	09:34	10:04	10:05	11:07	11:08	13:39	13:40	19:15	19:16	19:39	19:39	18:57	19:49
פולין, ורשא (ק)	04:20	04:26	06:40	06:41	08:28	08:31	09:53	09:56	13:22	13:23	21:00	20:56	21:52	21:47	20:39	22:10
פרו, לימה (ח)	06:29	06:30	08:48	08:48	09:19	09:20	10:18	10:19	12:43	12:44	17:56	17:57	18:20	18:22	17:39	18:31
צרפת, ליון (ק)	05:56	06:00	08:45	08:49	09:48	09:51	11:08	11:11	14:24	14:25	21:34	21:31	22:14	22:11	21:14	22:28
צרפת, פריז (ק)	05:52	05:57	08:34	08:41	09:52	09:54	11:14	11:16	14:35	14:36	21:59	21:56	22:42	22:38	21:37	22:58
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:49	05:50	08:21	08:23	08:53	08:54	09:57	09:58	12:32	12:33	18:12	18:13	18:37	18:37	17:55	18:47
קנדה, טורונטו (ק)	05:41	05:45	08:32	08:36	09:29	09:32	10:48	10:50	14:00	14:01	21:06	21:03	21:40	21:38	20:43	21:54
קנדה, מונטריאול (ק)	05:11	05:15	08:00	08:04	09:02	09:05	10:22	10:24	13:38	13:38	20:48	20:45	21:26	21:23	20:26	21:40
קפריסין, לרנקה (ק)	05:36	05:39	08:27	08:29	09:11	09:13	10:25	10:27	13:26	13:27	20:03	20:02	20:35	20:33	19:44	20:46
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	04:24	04:31	07:00	07:01	08:40	08:44	10:08	10:11	13:43	13:44	21:36	21:32	22:36	22:30	21:14	22:58
רוסיה, מוסקבה (ח)	03:51	03:58	06:34	06:35	08:10	08:14	09:39	09:42	13:17	13:18	21:20	21:15	22:20	22:13	20:54	22:44
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	04:30	04:35	07:17	07:22	08:26	08:28	09:47	09:49	13:05	13:06	20:20	20:18	21:03	20:59	20:00	21:17
שווייץ, ציריך (ק)	05:34	05:39	08:21	08:26	09:30	09:33	10:51	10:54	14:10	14:10	21:31	21:28	22:08	22:05	21:05	22:23
תאילנד, בנגקוק (ח)	05:55	05:57	08:34	08:35	09:07	09:08	10:13	10:14	12:55	12:56	18:50	18:50	19:15	19:15	18:32	19:25

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועדויות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חַפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתִחְזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אֹיֵב וְאֹרֶב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ, וְתִתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרח בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

99קס: 3 9606108 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 3 9601001 (972)

להורדת הקבצים: Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00842
03/07/2022

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

